

Io. Seldeni bibliotheca, octo mi-
librorum complexa, donata est biblio-
thecae academicae Oxoniensi, cui e[?]
es Seldeni est addita cum hac inscrip[?]

Bibliothecam Ioannis Seldeni
Vitae ingenii, candore morum, p[?]
celentia doctrinae
Incomparabilis Viri
Heic repositam
Ioannes Vaughan, Matthaeus Hal[?]
Rolandus Jenks, Armigeri, quibus t[?]
stamenti sui fidem commendavit, in p[?]
tuam tanti viri memoriam et rei li-
terariae bonum
et amplissimae huic Academiae
sacratam voluere.

Henric. Ludolph. Benthem in
Engell. Kirch- und Schul-Staat
cap. [?], p. [?], edit. Lubeck.
1694, 8.

JOHANNIS SELDENI
DE
JURE NATURALI & GENTIUM
Juxta Disciplinam
EBRÆORUM.
Libri Septem.
מצות בני נח

JOANNIS SELDENI

DE

JURE NATURALI

ET

GENTIUM,

Juxta Disciplinam

EBRÆORUM,

LIBRI SEPTEM.

Accessit

Novæ huic Editioni

Index accuratus.

LIPSIÆ & FRANCOFURTI,

Apud JEREMIAM SCHREY,

Literis GODERITSCHIANIS,

Anno M DC. XCV.

——Loca Nullius antè
Trita Solo. Iuvat integros accedere Fontes
Atque haurire.

VIRO Illustrissimo ac Excellentissimo

DOMINO

DNO. EBERHARDO DE DANCKELMANN,

Domino de Breskens, Wettini. &c. &c.

Serenissimo ac Potentissimo

ELECTORI BRANDENBURGICO

a Consiliis Sanctioribus Status, Belli, ac rerum Feudalium,

Supremi Ducatus Cliviæ & Comitatus Markæ Regiminis PRÆSIDI.

Domino ac Patrono meo Maximo, Gratiosissimo.

QUum multa sunt nostris temporibus vel excogitata subtiliter, vel in justæ Disciplinæ formam redacta; tum vero nihil ad felicitatem nostri seculi illustrius potuit accidere, quam quod Juris Naturalis & Gentium Doctrinam certis præceptis comprehendere & ad normam reliquarum artium, quibus sapientiæ studia continentur, perpolire atque ad summam perfectionem perducere viri summi in animum induxerunt. Ea quippe illius Disciplinæ vis est ac præstantia, ut tam late pateat, quam ipsum genus humanum, ac velut in-

)(dissolu-

diſſolubili quodam vinculo jam inde a primordio rerum ſocietatem civilem contineat. Naturæ duci, cujus auctoritatem defugere humana conditio nullo modo poteſt, primi mortales, etiam imprudentes & quaſi aliud agentes paruerunt. Ceterum quid obſtiterit quo minus majores noſtri æterni juris præcepta ad artem redegerint, & ad certas diſciplinæ comprehenſiones revocarint, conjectura conſequi facilius, quam pro certo poſſumus affirmare. Scilicet contemnuntur fere, quæ trita eſſe & pervulgata videntur: quæque natura mentibus hominum inſculpſit, ea artis præſidio haud indigere nobis facile perſuademus. Accedit quod priscis ac ſuperioribus temporibus ad perveſtigandas rerum naturalium cauſas & origines potiſſimum homines animum appulerunt: atque ii operæ pretium maximum feciſſe videntur, quod paulatim ad indagandas, ad & artis formam redigendas veras cauſas ejus juris, atque eorum officiorum, quibus omnis vitæ ac ſocietatis humanæ ratio nititur, viam ceteris muniverunt. Reſervata fuit hæc gloria ſplendidis illis Eruditi Orbis Luminibus GROTIO & SELDENO, Viris ſubactiſſimi Judicii, qui poſtquam mutua æmulatione honeſtè accenſi varias Divinæ Humanæque Sapientiæ Partes doctiſſimè pertractarunt, hanc quoque cœleſti Ingeniorum ſuorum vi, aggreſſi adyta ipſius ſubierunt, & modis quidem diverſis, at effectu eodem interiora ej9 vel ipſi aperuerunt, vel ſi quid adhuc reſtare videri poterat, rationes eruendi, aliis oſtenderunt, ſui non immeritò Inventores præclaræ huj9 Doctrinæ dicendi, quorumve Libros egregios iſtius de Iure Belli & Pacis, hujus de Jure Naturæ & Gentium ſecundum Hebræos tanto in pretio ſemper habuere, quotquot Nobiliſſimæ hujus Scientiæ ſategerunt, ut nunquā eâ copiâ procurari potuerint, quin major copia quærentium interjecto exiguo tempore novam eorum penuriam induxerit.

Præ-

Præſenti ſanè Incomparabilis SELDENI Operi hanc ſortem obtigiſſe iteratæ ejus Editiones teſtes ſunt, quarum priorem poſteriori ſemper Matris loco exſtitiſſe, nec unquam emiſſam, quin de novo edendam Jure ſuo veluti depoſcerit, res ipſa hactenus locuta fuit, & difficultas eo potiundi jam ab aliquot Annis comprobavit. Unde ne deſideria expetentium ultra fruſtrarentur, ei denuo in publico ſiſtendo animum adjunxi, perſuaſus vocationi, in quam Divina Providentia me his in Terris miſit, quamq; antehac in Grotianis Libris edendis ſequi volui, hac quoq; in parte me reſponſurum eoque defectui hactenus deprehenſo ſaltim in tempus aliquot occurſurum. TIBI autem, VIR ILLUSTRISSIME, eximium hoc opus humillimè offero, ſpe fretus non ambigua in te Præſidium inventuram Nobiliſſimi Juris Naturæ ac Gentium Doctrinam, qui columen ac firmamentum es Conſiliorum Belli Pacisque, quæ Potentiſſimus ELECTOR BRANDENBURGICUS non tantum pro creditorum ſibi Populorum, ſed potiorum Europæ Gentium, imò Humani Generis Juribus inſtaurandis feliciſſimè hactenus agitavit; Sed & luculentiſſimo Scriptori, qui dum vixit, non Britanniæ ſolum, in qua natus eſt & educatus, verum etiam totius orbis litterarii ſingulare fuit ornamentum, non minus facilem pro tua humanitate aditum ad Te conceſſurum, quam qualem ſoles omnibus omnium gentium viris doctrinæ & ſapientiæ laude celeberrimis præbere; Nam quanto in pretio apud Te ſint præclara illorum & æterna monumenta ingenii quis neſcit?

Imò nec felicius auſpicium commeandi ad Gentes quàm â TE ſumpturum eſſe confido, cujus Virtutes tot Gentes, quaqua verſus patet BRANDENBURGICUM Nomen, juſta cum admiratione proſeqvuntur, communique conſenſu colunt.

Admitte ergo in Sacrarium Tuum, Patrone Maxime, & ut Tutelâ tuá fruatur benigne annue, eodem verò unà vultu tenuem quidem attamen ſincerum conatum meum inſerviendi Rei Literariæ, reſpicere dignare, cujus ſumma votorum eſt Tibi non diſplicuiſſe, Teque propitio, plures inpoſterum Magni Autoris hujus aliorumque Virorum Doctorum labores, ad novam Lucem revocare poſſe; Hi omnes enim veluti in propaganda maximorum meritorum tuorum Gloria memores, ingenioſique aſſiduè certabunt, ita perennia devotiſſimi erga Te Animi mei monumenta exiſtent; Ipſe verò Deum indefeſſis precibus invocabo, ut Te, VIR ILLUSTRISSIME, diu ſoſpitet, Patriæque ac Illuſtri Familiæ Tuæ in longam Annorum Seriem incolumem præſtet.

ILLUSTRISSIMO NOMINI TUO

Dabam Francofurti ad Viadrum
Die 10. Martii 1695.

Subjectiſſimus Cliens
JEREMIAS SCHREY.

ILLUSTRI VIRO

JOANNI CAPELLANO

JO. HENRICVS BOECLERVS

S. P. D.

VEnit ad Te hæc epiſtola, nihil aliud quàm obſequium grati Tuisque meritis æternum deditì animi nuntiatura; occaſione officii non tam eleganter lecta, quàm cupide arrepta. Sive mavis credere, VIR AMPLISSIME, ex eo genere literarum has perferri, quo, quicquid uſpiam in rarioribus ſtudiis geritur aut paratur, ad Te, tanquam omnis doctrinæ & elegantiarum arbitrum, perſcribi, ratio & mos eſt. Quamquam ſic quoque non ſpecioſa eſt mea cauſa, ſi apud alium iudicem ageretur. De alieno enim officioſus ſum, non de meo: neque quicquam ex editione hujus libri, cui bona omina

præfamur, ad me pertinet, nisi quod à pluribu annis, Bibliopolis, ad redonandum luci publica utilissimam commentationem, auctor & pæne ex actor fui. Erit autem forte, ut non modo veniam fatenti dare, donec copiolas meas, satis illas qui dem tenues, solicitavero, sed de alienis, sine con troversia præclaris, monumentis, sermocinanten libentius etiam ferre, partem consilii & comitati habeas. Equidem SELDENI opera laudare vel le, nihil aliud esset, quàm Soli testimonium splen doris meditari, quem ipse, potentissimus sui testis nullo loco segniter conspici patitur. Pridem ob tinuit hoc nomen, ut non tam hominis inter eru ditos eminentis, quam doctrinæ reconditæ vulgo que inaccessæ elogium haberetur. Excepta sunt quæcunque edidit volumina, illo applausus gene re, quod Musarum & Gratiarum permixto pollen tique genio invalescit: tradita per gentes; conse crata per bibliothecas; iterata typis; nisi quod il lustrissimum hoc DE JURE NATURÆ ET GENTIUM JUXTA DISCIPLINAM E BRÆORUM opus, sicut avidis emtorum mani bus distractum, ac quodam modo direptum fuit ita qui desiderio & voto, reproduci illud ac denuo publicari jampridem optantium, aures & operam commodaret, vix ac ne vix quidem potuit repe

riri

riri Editor: varietate literarum & formarum, plerosque, ut videtur, deterrente. Superandus tandem & hic labor erat; cum præsertim pulcerrima Juris pars exquisitis literis ac ingenio singulari tradita, reipublicæ humani generis vel gerendæ vel ornandæ, usum ac decus præcipuum polliceretur. Quamvis enim vix patiantur sibi hoc persuaderi, qui vel jus in armis ferunt; vel certæ gentis legibus omnes gentes, externo legislatori nunquam obnoxias, constringere parant; vel contenti eminentibus & communibus sententiis, consiliorum ac disceptationum dubia, exacta *juris* forma ac regula expedire, parum assueverunt: potior tamen nobis debet esse auctoritas eorum judicum, quos in hoc Tribunali alte constitutos, Deos dixit ipsa Dei veritas. Hi animadvertunt, sublato Divini Iudicii metu, & remotâ reverentiâ Juris Naturalis, cujus non vindex minus quàm auctor Deus est, ipsa reipublicæ uspiam in terris servandæ tuendæque, munimenta ac præsidia everti. Terrore humani imperii ac metu civitatem hactenus contineri dixeris, ne societas plane sit dissociabilis: ut autem beata esse serio & diligentius velit, citra respectum supremi imperii, nemo expectabit opinor. Jam inter populos nullius communis imperii vinculo conjunctos, solique Deo secundâ potestate

præditos, quæ humani ratio commercii, quæ pacis fides, quod controversiarum moderamen, quod armorum temperamentum, excogitari poterit, si jus non dicere orbi terrarum, Officia nationibus, præmia obsequio, pœnas imparentiæ, dispertiri credatur, illa rerum suprema potestas, extra cujus voluntatem, nec jus, nec juris fructus, id est sive socialitas sive humanitas & ab hoc ducta principio, inter mortales felicitas, est? Et, quando depravatione consuetudinum, nihil non obscurari, ac in deterius flecti cernimus, præclare inprimis de humano genere mereri putandi sunt, qui instauratum eunt ea, quibus solis, distracta errore, congregatur, sibique & Deo reconciliatur mortalitas. Potuerunt ipsis manibus deprehendere, quid Deo, quid humanitati in hoc genere deberent, propiora sæcula. itum est ad alterum, & quasi novum genus hominum: quæsitæque & repertæ sunt terræ, in quibus confuso Naturæ & Rationis discrimine, cum humani cultus vestigia, brutarum animantium consuetudini vix essent dissona, prima eademque summa humanitatis & commercii & victoriæ lex fuit, animalis Naturæ & Deo parentis exempla ac specimina hospitibus ingerere, & præterpropter humanitatem vitæ oberrantia agmina, in jus & hominem cogere. Diffusam argumento, distinctam

ſtinctam profectuum gradibus, nec raro involutam auctorum ſententiis ſapientiam, quàm non ſufficiat fidentius aggredi, Fernandus forte Vaſquius documento eſſe queat. qui cum tanto inſtructu apparatuque hunc locum ſibi excolendum ſumſiſſet, ut inſtar bibliothecæ nonnullis videretur præſtare, factum tamen facile opineris, ut negligentius pleraque cumulando, ordini & diſcretioni inter diſputandum parum ſerviendo, placita aliorum non ſatis examinando, ſua ſæpius aſſeverando quàm probando, componendo denique, quæ conſtare ſibi invicem non poterant, haud pauca de arduis intricaverit potius quàm expediverit. Quare majorem ſibi curam & cautionem adhibendam judicarunt, Hugo Grotius, & ejus exemplo ac æmulatione, ad certæ de Philoſophia Barbarica ſuperſtitis diſciplinæ modulum, Britannorum doctiſſimus, Janus Seldenus. Tam egregii electiſſimorum ingeniorum certaminis ſicut prima auſpicia & ſucceſſum, Galliæ veſtræ deberi, eruditis conſtat: ita ne nunc quidem, aliena veſtris conſiliis & temporibus videri poteſt commemoratio iſthæc, & Tui nominis ornando præſcripta operi prædicatio. Illi enim doctrinarum & omnis elegantiæ principatui, quem à multo tempore nemo Vobis ambiguum facere in animum induxit, is nunc è felici-

 tate

tate temporum accessit gloriæ cumulus, ut MAXIMI REGIS, Avita & Patria, quamquam in incomparabile educta fastigium decora, plus quàm supergressi, animis paria gerentes studia, quemadmodum in ceteris *R*eipublicæ & sæculi artibus, ita in Literis ornandis amandisque, vestrum candorem, gravitatem, benignitatem, longe lateque cunctis in præsens nationibus & gentibus, in posterum seris ætatibus luculenta & decora industria approbare conspiciamini. In his curis, quibus nec ad immortalitatem nominis quicquam splendidius, nec ad demerendum genus humanum uberius, ulla viderunt tempora, eam Tibi personam Fortuna Publica imposuit, quam sine exquisita doctrina, & summa virtute, nemini vel momento gerere, fas fuerit. Qui caperet consilium novi & magni exempli consilium omni virtute regali magis regium; unus fuit, hoc, quid dico hoc? omnibus quotquot fuere seculis, Rex, Regum norma, Regum splendor, LUDOVICUS Dei munus, Dei pignus, Dei imago. Respondit magnitudini tantarum cogitationum, provisu, obsequio, suffragatione huic Principi, huic sæculo nata mens ad omnia MAECENATIS GALLICI COLBEHTI, æternitati Patriæ destinata ac destinanda præsidia, exsomnis, sollers, intenta, operosa. Quod Mæcenati fuit Maro, id CAPELLANUM COLBERTO esse

esse dicerem, nisi plus in exempli novitate vel negotii vel elegantiæ appareret. Inter Regis Herois Oculos, inter Herculis Musagetæ Amicos, inter instrumenta beatioris & cultioris ævi, nomen & famam mereri, magnum & pulcrum est, sed nulla parte majus pulcriusve, quàm in censu ingeniorum per terrarum orbem agendo, in munificentiæ Regiæ vel dispensandis consiliis, vel diffundendis fontibus, vel incitandis miraculis. Plena quidem hæc & singularis est felicitas, adesse Principi, quotiens dulcissimam meritorum Principalium seriem explicat, & Divinitaris ritu, beneficiis disjuncta locorum spatia jungit, & conquirit undique, quos felices faciat. Quis ex omni rerum memoria honor, quis dignationis aulicæ gradus, nominabitur, quem malit, si fata liceat sibi suo temperare arbitrio, indipisci, quisquis civili bonitatis naturalis genio, ita regitur, ut non virtutis modo & sapientiæ sed fortunæ quoq; summam putet, bene de plurimis mereri? Quam non sit iners in pectore meo sensus illius laudis Tuæ, Vir Amplissime, vix est, ut hoc loco, id est, in transitu, digne queam verbis exprimere. quanquam non meriti modo Tui magnitudo, sed mea insuper, tot aliis quoq; in publicum decus eminentibus tuis laudibus incitata pietas, omnem, quæ solenni gratiarum actioni intercedit, moram abrumpi postulat. nisi hoc

quoque

quoque æquitatis Tuæ ac indulgentiæ fors pati velis extare testimonium, ut obsidis locum tantisper expleat hæc epistola, dum accuratius, quantum Tibi debeam, cujus munere meum nomen inter eos cõparuit, quos Regum Benignissimi munificentia, & Mæcenatis redivivi, propitia voluntas, bearet, profitear. Teneat interim gratiæ Tuæ locum, quem semper tenuit, SELDENUS, ipso operis sui argumento curis cordique Tuo proximus. Nam &, si pristina recordamur, IUSTITIA, non inter Virtutes modo REGUM CHRISTIANISSIMORUM, sed inter Nomina viguit: & inter miracula sæculi, quæ Gallia cotidie edit, primore loco celebratur, quod Rex armis, viris, animis, opibus, instructissimus felicissimusqne, etiam lacessentibus nonnunquam causis, magnitudinem suam IUSTITIA mavult, quàm armis inter Christianos tueti, & de pace potius, ac amicitia Principum, quàm de clade & incomodis, triumphare: fortis interea & expeditus in barbaros & Christiani nominis hostes, quos debellare, ut Iustitiæ, ita Gloriæ apex est. Vale, Vir Amplissime, & Regis Tui gloria diu fruere. Scr. Argentorati 10. Martii 1665.

PRÆ-

PRÆFATIO,

quæ etiam

INSTITUTI OPERISQVE

Est Summula.

TItulus, quantum ſcio, planè novus eſt; etiam hactenùs tam inauditus, quàm incompertus. Nec ſolùm in molem prægrandem excrevit Volumen, verùm & ipſe Librorum ac Capitum Elenchus paginas non ita paucas occupat. Unde fit, ut nec ocius tranſeunti, nec oſcitantèr evolventi, nec levitèr intuenti facilè ſatis queat excogitari, quidnam Operis fuerit Subjectum ſeu Materies, aut qualisnam aut unde Ratio Inſtituti. Meritò igitur viſum eſt ea heic velut in Tabella contractiori exhibere. De *Jure Naturali* & *Gentium* quidem agitur; ſed non ſimpliciter ſic dicto. Adjicitur, *juxta Diſciplinam Ebræorum*; quæ Tituli eſt Novitas. De *Jure* tum

Naturali, tum *Gentium*, quomodolibetcunque aliàs ſumto, ac de Obligatione & Permiſſione circa utrunque verſantibus, anxiùs diſquirunt acriusque diſceptant crebrò, Ethici, Politici, Juriſconſulti, Theologi. Nec defuere, quibus omninò placuit illud veterum, aliquot

Nec Natura poteſt Juſto ſecernere iniquum.

Ceterùm ex eis in quæ plerique Scriptorum, aliàs etiam de Jure hoc diverſimodè diffidentium, conſentire ſolent, nullo labore elicitur, Naturalis, qualecunque id demùm fuerit, peritiam (id eſt, Juris ejus, quod cunctorum hominum ab ipſis rerum ipſiusque Naturæ creatæ initiis Commune fuit, ſeu Univerſorum cordibus, ut dici ſolet, inſcriptum) non minùs nec alio fermè modo Juris Univerſi Divini Humanique, quod citra initia illa Poſitivum eſt, atque Morum ſcientiæ exactiori conducere, quàm Sapientiam, quam appellitant Primam ſeu Metaphyſicam, reliquis Philoſophiæ membris, quæ ſua ex illa mutuò accipiunt Principia; ſeu quàm artes purè Mathematicas eis, quæ ſunt mixtæ, aut Epochas in Temporum motuumque ratione, inſequentium calculo. Neque abſonum eſt dicere, ab Jure illo cetera multifariam ſuperinducta, velut ſurculos per inſitionem accedentes, à trunco, cui inſeruntur, ſuſtentari alique. De eo autem intereà quod eſt, Qualia & Quot ſint, ac Quousque extendantur contrahanturve Juris iſtius capita, atque undenam

denam petenda, dissensus est sanè multiplex. *Gentium Jus* interdum pro *Jure* item *Naturali* sumitur. Quoties nimirùm *Primævi* seu *Primarii* nomine indigitatur. Sed verò quatenus *Iuris Gentium* vocamine, Mores & Jus pluribus Gentibus, nec interim Universis nec Semper, sive ex Numinis Jussu Imperativum, sive ex Pacto aut Consuetudine Interveniens denotatur, (quale *Secundarium* nuncupari solet) *Naturalis* illud, non aliter atque Cæsareum, Pontificium, Provinciale, Municipale Jus, plane est additamentum. Atque ex hac duntaxat notione in Titulo usurpatur. Et *Jus Naturale* ita significat heic, quod *Jus Mundi* seu Universale; *Gentium Ius* id, quod Gentibus aliquot peculiare. Lucanus;

Sed neque Jus Mundi valuit, neque fœdera sancta
Gentibus ——

Jam verò *Naturalis* vocabulum, in Titulo, id tantùm indicat, quod ex *Ebræorum*, seu *Ecclesiæ* aut *Reipublicæ* veteris *Ebraicæ*, Placitis, Sententiis, Moribusque, tam in Foro quam in Scholis, receptis avitisque, pro *Iure Mundi* seu omnium Hominum omnimodarumque tum Gentium tum Ætatum Communi, etiam ab ipso rerum conditu, est habitum; ut scilicet à Totius Naturæ creatæ Autore seu Numine Sanctissimo, Humano generi, simulatque creatum est, indicatum, infusum, imperatumque. Hoc מצות בני נח *Præcepta* seu *Jus Filiorum* seu *Posterorum Noachi* appellitant Ebræi; ut-

 pote

Naturali, tum *Gentium*, quomodolibetcunque aliàs sumto, ac de Obligatione & Permissione circa utrunque versantibus, anxiùs disquirunt acriusque disceptant crebrò, Ethici, Politici, Jurisconsulti, Theologi. Nec defuere, quibus omninò placuit illud veterum, aliquot

Nec Natura potest Justo secernere iniquum.

Ceterùm ex eis in quæ plerique Scriptorum, aliàs etiam de Jure hoc diversimodè diffidentium, consentire solent, nullo labore elicitur, Naturalis, qualecunque id demùm fuerit, peritiam (id est, Juris ejus, quod cunctorum hominum ab ipsis rerum ipsiusque Naturæ creatæ initiis Commune fuit, seu Universorum cordibus, ut dici solet, inscriptum) non minùs nec alio fermè modo Juris Universi Divini Humanique, quod citra initia illa Positivum est, atque Morum scientiæ exactiori conducere, quàm Sapientiam, quam appellitant Primam seu Metaphysicam, reliquis Philosophiæ membris, quæ sua ex illa mutuò accipiunt Principia; seu quàm artes purè Mathematicas eis, quæ sunt mixtæ, aut Epochas in Temporum motuumque ratione, insequentium calculo. Neque absonum est dicere, ab Jure illo cetera multifariam superinducta, velut surculos per insitionem accedentes, à trunco, cui inseruntur, sustentari aliquo. De eo autem intereà quod est, Qualia & Quot sint, ac Quousque extendantur contrahanturve Juris istius capita, atque un-

denam petenda, dissensus est sanè multiplex. *Gentium Jus* interdum pro *Jure* item *Naturali* sumitur. Quoties nimirùm *Primævi* seu *Primarii* nomine indigitatur. Sed verò quatenus *Iuris Gentium* vocamine, Mores & Jus pluribus Gentibus, nec interim Universis nec Semper, sive ex Numinis Jussu Imperativum, sive ex Pacto aut Consuetudine Interveniens denotatur, (quale *Secundarium* nuncupari solet) *Naturalis* illud, non aliter atque Cæsareum, Pontificium, Provinciale, Municipale Jus, plane est additamentum. Atque ex hac duntaxat notione in Titulo usurpatur. Et *Jus Naturale* ita significat heic, quod *Jus Mundi* seu Universale; *Gentium Ius* id, quod Gentibus aliquot peculiare. Lucanus;

Sed neque Jus Mundi valuit, neque fœdera sancta
Gentibus ——

Jam verò *Naturalis* vocabulum, in Titulo, id tantùm indicat, quod ex *Ebræorum*, seu *Ecclesiæ* aut *Reipublicæ* veteris *Ebraicæ*, Placitis, Sententiis, Moribusque, tam in Foro quam in Scholis, receptis avitisque, pro *Iure Mundi* seu omnium Hominum omnimodarumque tum Gentium tum Ætatum Communi, etiam ab ipso rerum conditu, est habitum; ut scilicet à Totius Naturæ creatæ Autore seu Numine Sanctissimo, Humano generi, simulatque creatum est, indicatum, infusum, imperatumque. Hoc מצוות בני נח *Præcepta* seu *Jus Filiorum* seu *Posterorum Noachi* appellitant Ebræi; ut-

dunt *Cœlestium*, *Humanarum*, *aliarum imaginum* tum *formatio* tum *usus*, quà licitus, quà illicitus, tam *Originariis* quàm *Proselytis*; *Publicanorum* ibi qualitas; *Luci Plantatio*; *Figuræ*, ad Neomeniarum tempus ex testium designatione decernendum, *Lunares*; *Icones Cæsareæ*; *Nummi*, ex eis qui Ebræis in usu, *illis insigniti*; *Ebraici* item; *Numismata Rhodia* quæ velut pars pretii D. N. Jesu Christi Romæ & Parisiis ostentantur; *Mosis figura*; *Vitis Aurea*; *India* in *velis Judaicis* picta apud Claudianum; *Profanatio Nominis Divini* ac ejusdem *Sanctificatio*; *Peccatum* illud quod in lege sacra dicitur ביד רמה fieri, seu *manu elatâ*; *Filii Dei nomen*; *Vestium* blasphemiæ auditæ causâ *dilacerandarum ritus*; sententiæ Ebræorum aliquot *de Gentium Diis non blasphemandis*.

Libro Tertio dispicitur, *utrùm ad Cultum aliquem Divinum* & ad *qualem*, Genus Universum humanum quod reliquum erat, seu *Gentiles obligari vellent Ebræi*. *Qualis* item *Cultus Gentilibus permissus*, *qualis interdictus*, sive ad Templum Hierosolymitanum sive alibi in ditione Israelitica; Et fusius quid statuerint Ebræi de *Sabbati* seu *Septimi diei cultu*, quà ad *Gentiles*, seu alios præter seipsos, quovismodo attinere posset. *Cultus ante legem Mosaicam* adjicitur *Divinus*; *Templi Hierosolymitani*, quantum ad loca Gentilibus vetita seu permissa, *designatio*; *interdicta eis*, nondum in Judaismum ritè cooptatis, *legum Mosaicarum*

carum

tarum observatio. Opinio eorum qui *non Resipsas* sed *Pretia* tantùm rerum, *à Gentilibus* nondum in Judaïsmum cooptatis, *offerenda* temerè asseruerunt, discutitur. *Sabbati* adjungitur *Institutionis Tempus, Annus*, Dies, *Locus, Ratio, Iter* etiam *Sabbaticum*, & *Primum Sabbatum* festi nomine, ex Imperio juxta eos divino, celebratum. *Fl. Iosephi* & *Philonis* loca insigniora de *Sabbato* expenduntur, intertextis de *Calendario Romano, Græco*, aliis, uti & de *Orbe Nundinali* quæ lucem heic præbeant. Quæ item ex *Hesiodo, Homero, Lino, Callimacho, Aristobulo, Clemente Alexandrino, Luciano, Agellio, Suetonio, Censorino, Ovidio, Tibullo, de* Diei *septimi* seu *Saturni inter* Gentiles observatione, uti & è *Tertulliano, Lampridio, Seneca*, afferri solent, explicantur. *Ogdoades* etiam *Dierum*, ac *Hebdomades*, *Denominatio Planetaria* quæ *Hebdomadicæ* est, ejusque *Ortus, Ratio, Usus, Heptazonus, Planetarum Ordo*, juxta veteres, in Systemate mundi, & *Horarum Vetustas*, in eodem tractantur.

QUARTUM LIBRUM occupat Interdictum *Homicidii*, quatenus sive ex Jure Naturali penderet, sive cum Gentium Jure in ditione Israelitica esset commistum. Conjunguntur *Iura Tutelæ Sui, Aliorum, Zelotarum, Asyli* tum in *Urbibus Levitarum* tum in *Altari, Vindicis Sanguinis, Anathematum, Cædes* sub *ratione* Pœnæ aut *Quasi*, id genus alia, quæ Interdictum hoc ceu ejusdem *Laxamentum* aut *Temperamentum*

ali-

aliquod respexêre aut respicere visa fuerint, *Excommunicationis Jura* (id est: ejus *Formula, Causa, Ritus, Effectus*) *Negotiatores* & *Nummularii* à D. N. JESU CHRISTO è Templo ejecti, *Arcæ Tredecim totidemque Mensæ* in Templo ad recipienda tum allata tum oblata, *Hostiæ Humanæ*; *Aposynagogi* in Evangelio, *Jepthæ Votum*.

LIBRI QUINTI Materies est *Incestus* ac *Illicitus* juxta Ebræos *Concubitus*, sive ex Jure Naturali sive ex Mosaico, interdictus; *Matrimonium* item *ex Jure Naturali*; uti & *Matrimonia Proselytis, Libertinis, Servis, Ancillis inter se* aut *cum Originariis*, quà *vetita*, quà *permissa*; *Innuptarum concubitus*; *Merces meretricia*; *Ritus Nuptiales*; *Polygamia* ac *Divortium*; *Concubinæ*; *Primorum parentum liberi*; *Cognationis* ac *Affinitatis* gradus quà *Matrimonium* spectâsse volunt; *Captivæ* ex lege Singulari *Coitus*; *Salomonis Uxorum Conditio*; *Natales* quà ex diversa personarum coeuntium qualitate pependerint; De *Herodis Magni Natalibus*, Patrum veterum sententiæ defensio; *Semijudæi* seu *Proselyti imperfecti*; *Agrippæ Regis Junioris fraternitas Ebraica*; cognata alia. Quæ verò præterea ad rem Matrimonialem inter Originarios seu ex Iure simpliciter Ebræorum civili seu Mosaico, reliqua spectant, toto ea demensa horreo damus in *Uxore nostra Ebraica*, quæ typos præstolatur.

SEXTUS LIBER Interdictum *Furti* explicat, quà Naturale habitum est, quà item *Jus Gentium*

cum

cum eo mistum; adeoque agit de *Fide servanda*, *Adquisitione* ac *Translatione* Dominii tam *Personarum* quàm *Rerum* cum ejusdem *Modis* ac *Temperamentis*, *Contractuum Formulis* ac *vi*, *Mendacio*, *Occupationis* titulo, *Rebus derelictis*, *Deperditis*, *Iure Pauperum* seu *Mendicorum*, *Angulo segetis*, *Spicilegio*, *Racematione*, *Uvis deciduis*, *frugibus per Oblivionem* in agro *relictis*, *Decimâ Pauperis*, *Eleemosynis*, *Pauperum necessitate*, quà aliorum dominium spectare posset, seu eo quod dici solet *utrùm furari liceat propter necessitatem*, *Servitute*, *Manumissione*, *Usuris*, *Bonis aleâ* seu certamine quovis alio *lucrifactis*, *Piscium* ac *Columbarum capturâ*, *Columbariis*, *Bello Indicendo*, *Deditione*, *Federibus*, *Victoria*, *Tributis*, *Regionibus subactis*, *Prædâ*, *Numismate Censûs* in Evangelio, *Didrachmi* ibi *pensitatione*, *Semisiclo*, loco illo Evangelii *Nemini Servivimus unquam* &c. *Captivis*, congeneribus non paucis.

SEPTIMUS, Interdicti *de membri* seu *partis ab animali hactenus vivente discerptæ* sensum exponit, præter *Obscuriora* quædam seu *Minora Capita Iuris Noachidarum* apud Talmudicos reperta, veluti *Honorem Parentum*, *Heterogeneorum usum*, *Castrationem*. Obitèr de *Votorum effectu*. Et demùm accedit ibi Caput de *Iudiciis* seu *Regimine Forensi* atque *Obedientia Civili*. Etiam de *Iudicio divino*, ac *Præmio* & *Pœna* qua Noachidas, juxta Ebræos, spectent, agitur. De *Iudicibus* item seu *Tribunalibus* seorsim ac per se, *Pro-*

LIBRORUM
ET
CAPITVM
Elenchus.

Liber Primus.

In quo *Operis* adgrediendi *ratio*, *Ebraicae Philosophiae*, quae *Exteraneae* pars erat perinsignis, *Dignitas*, *Disquisitio Generalis* de *Jure Naturali* seu omnium hominum ab ipsis rerum initiis Communi, ejusque *Ortu* ac *Sedibus*, *Ebraeorum* ea de re Sententia, & demum *Limitum*, juxta illos, *Juris ejusdem Capitum* designatio continentur.

CAP. I.

[illegible] pag. [illegible]

CAP. II.

[illegible] pag. 2

CAP. III.

[illegible]

CAP.

CAP. IV.

Jus *Hominum* Naturale *seu* Universale, *ex* Aliorum Animantium actibus *ac usu non omnino eliciunt* Ebræi, *neque* Jus *aliquod* Hominum ac Brutorum commune *agnoscunt, nec* pœnâ *sic propriè dictâ* Bruta *affici. Interseritur de* Libertatis, Juris, Obligationis, Pœnæ, Permissionis, *&* Actuum, sive Hominum sive Brutorum, *Notionibus, quatenus earum heic usus necessarius, Dissertatio.* *pag.* 43.

CAP. V.

Quæ contra Juris Naturalis inter Homines & Bruta communionem *jam dictis adversari videantur, expenduntur. Satis* Ebræorum *ea de re sententiæ, consonos esse cùm alios tum etiam inter* Jurisconsultos Cæsareos, *viros gravissimos celeberrimosque.* *pag.* 60.

CAP. VI.

Cum Gentium *sive* Omnium *sive* Complurium Opiniones, Mores *seu* Constitutiones *Mensuræ apud Ebræos in eo decernendo quod* Jus *esse velint* Naturale *seu* Universale, *locum habeant nullum, Aliorum de hujusmodi hac in re mensura, sententia consideratur.* *pag.* 74.

CAP. VII.

De Rationis Humanæ, *in Jure Naturali disquirendo*, usu, *quo solo neqve heic subnituntur Ebræi. Ex* Rationis solo & simpliciter sumto, usu, *tum quia adeo* incertus *est, & sibi* inconstans, *tum quia, sine* Superiori *cui subsit* imperio, *obligationem non inducit, non ritè satis edifici* Jura Naturalia. *p.* 85.

CAP. VIII.

Ex Naturæ Parentis *seu* Numinis *sanctissimi* Imperio *atque* Indicatione, *orta hominibus esse* Jura Naturalia *seu* Universalia *cum* Philosophis *aliquot*, Patribus *Christianis* & *Jurisconsultis* etiam nonnullis *Cæsareis*, statuere Ebræos. *Et de* Obligationis *inde ac* Permissionis ortu *ac* effectu. *pag* 93.

CAP. IX.

Quomodo Juris Naturalis *seu* Universalis Capita Humano generi, *ex imperio ac indicatione Divina*, innotescere *velint* Ebræi. Eorum *item*, *utì &* Paganorum *atque* scholæ *tum* Mahumedanæ *seu* Arabicæ *tum* Christianæ *de* Intellectu Agente, *quà huc spectet, sententia recepta.* *pag.* 107.

CAP. X.

Singularia Juris Naturalis *seu* Universalis, *quod &* Noachidarum *dicitur*, *juxta* Ebræorum *disciplinam* Capita, *quæ* Majora *sunt seu* Illustriora, *generatim indicantur. Et de Nomine* Noachidarum. *Tum item de horum* Silentio *tum de* Mentione obvia *apud Scriptores Christianos*. *pag.* 115.

Liber.

Liber Secundus.

In quo *Interdicta* Noachidarum seu *Naturalia bina Priora*, *Cultus* nempe *Extranei* seu *Idololatriæ* atque *Maledictionis Nominis Divini* seu *Blasphemiæ* explicantur, unà cum Jure Ebræis simul atque aliis Gentibus tum *Imperativo* tum *Interveniente* quod ad interdicti utriusque in ditione Israeliticâ observationem firmandam priorisque inprimis violationis ansam qualemcunque etiam Noachidis præripiendam superinductum est. Accedit, ut hisce cæterisque sequentibus necessariò prævium, *Proselytorum Justitiæ*, *Proselytorum* Domicilii, *Libertinorum* designatio; aliorum item ad *Jura Gentium*, juxta eorum mores, attinentium.

CAP. I.

De Cultu Extraneo *seu* Idololatria, *quod eorum quæ* Juris Noachidarum *seu* Naturalis Majora *seu* Illustriora *sunt*, *Caput est* Primum. *Interdicti hujus violationis* Noachidis, *in ditione Israelitica*, pœna *erat* plerumque capitalis. *Obiter & compendio de* Idololatria Judæorum, *& ut aliqui volunt ipsius* Synedrii Magni. *Quàm* grave crimen *hanc faciant Magistri*. Magis infamis, *passus aliquot* Idololatriam *esse statuunt*. *pag.* [illegible]

CAP. II.

De Jure Ebræis Gentibusque *tum partim* Imperativo *partim* Interveniente *(utrumque* Gentium Jus *ibi vocatur)*. Templa & *quæ cætera ad* Cultum *attinuerent* Extraneum, *in Ebræorum ditione qualicunque*, diruenda, abolenda. Noachidis *ex eodem jure* Interveniente *non ubi permissa quæ* [illegible] *præbere possent*. [illegible] *ex* Jure Naturali [illegible]. Personarum, *quæ sive è Gentilismo in eorum ritus transirent, sive* [illegible] Gentium *hoc jure fruerentur*, Conditio, Status Discrimina. Proselytorum Justitiæ Initiationis Rituum (*ut* Circumcisionis, Baptismi, Sacrificii) [illegible], Exempla. *Eorum* [illegible] *qui ex hominibus* Liberis [illegible] *p.* 154.

CAP.

CAP. III.

De Servis *&* libertinis *è Gentilibus* Judaismo *initiandis. De* Proselytis Domicilii *seu Gentilibus tum Servis tum Liberis* quibus, *citra* Judaismi *professionem*, sedes in Ebræorum ditione permissæ, *ritè admittendis. Admissio ejusmodi solennis* post captivitatem Babylonicam, *seu postquam sui juris satis esse desierant Ebræi, non in usu. Alii postmodùm instar ejusmodi* Proselytorum, *Ebræis in solo Israelitico, præter Gentiles idololatras permissi.*

CAP. IV. *pag*, 148.

De Effectibus Initiationis & Admissionis Proselytorum Justitiæ, *veluti* nominis Judæi adquisitione, Regeneratione, Juris Judaici participatione, Peregrinitatis retentione *&* conditione Posterorum; *quæ omnia* Juris Gentium *sive* Imperativi *sive* Intervenientis *fuere.* *pag*. 155.

CAP. V.

De Libertinorum *eorumque posterorum Qualitate & Conditione.* Libertini generis Judæi *apud Tacitum quinam fuerint.* Synagoga Libertinorum *in Apostolorum Actis. De* Servorum *Judaismo, citra manumissionem*, initiatorum, item Proselytorum Domicilii, *uti & qui* horum *seculis recentioribus* instar *fuere*, *Conditione & Qualitate.* Gentilium omnimodorum consvetudine Ebræi, *seculis recentioribus cum sui satis juris non erant*, ipsi sibi interdixere. Jus & Mores *ea de re* varii, *pro locorum ac ætatum diversitate. De* Samaritanis. Publicani *nomen unde adeò invisum. Titulus olim singularis in* Talmude Hierosolymitano, *De* Proselytis. *pag*. 167.

CAP. VI.

De facultate Statuam *seu* Titulum erigendi, Saxum adorationis, ad illud, causâ pro libitu dolandi *seu* figurandi, Lucum plantandi, Imagines formandi (*quales scilicet nec Ebræis formare fas erat*) Noachidis *seu* Proselytis Domicilii *ex* Jure Gentium Interveniente, *ob novandæ Idololatriæ metum, negatâ. Et de* Humanarum, Cœlestium, *aliarum heic discrimine* Imaginum. *pag*. 180.

CAP. VII.

De Actibus aliis *à quibus ideo ex* Jure Gentium Interveniente abstinendum Proselyto Domicilii (uti ex jure Civili *Israelitæ*) *quia ritus Idololatricos imitari videbantur. Item de* Imaginibus jam factis Proselyto Domicilii, *uti &* Israelitæ (*huic ex* Civili suo, *illi ex* Interveniente *quod diximus* Jure) utendis, retinendis, abolendis. Imaginum ac rerum idolis sacratarum, *nisi si resecrarentur*, possessio & usus *omnimodus utrique* interdictus. *Scilicet* prorsus *erant* abolendæ. Omnimodarum Imaginum *Cultûs gratiâ non factarum nec cultarum* possessio & usus promiscuus eis licitus. *Quid heic* Resecratio. *Quomodo* Lucorum sive Cultûs gratiâ *plantatorum sive* Fructûs causâ, *&* postea cultorum, usus *seu* possessio licita

cita illicitave, *ex jure jam memorato. Quà demum ratione* abolendæ *res, quarum* usus & possessio *causis jam dictis vetita.* *pag.* 205.

Cap. VIII.

Utque de Jure Gentium Interveniente *circa* Imaginum usum *superiùs adferuntur ritè capiantur, ea quæ occurrunt apud* Fl. Josephum, *Capite sexto ante citata, de* Iconibus Cæsaris aliisque figuris jam factis *à populo Judaico* nec admissis nec permissis, *unà cum* Josephi ipsius sententia *de Imaginibus animalium omnino nullorum ritè apud ipsos faciendis, expenduntur. Totius hujus rei, apud populum Judaicum, rationem pendere, non ex eo quòd Rerum seu Personarum* Simplicitèr Figuræ *essent, sed quòd vererentur* ne earum cultus, *pro more seculi,* divinus inde irreperet. *Ea de re alia. Quamobrem* Numismatis Cæsaris icone cusis usi sint judæi, *apud* Signa *interea* Romana aliterve *suo in solo eam conspici nolentes.* Nummis aliis Principum *exterorum* vultibus insignitis *usos fuisse Judæos. De* Rhodio numismate Romæ & Parisiis, *veluti ex triginta quibus divenditus est Christus adservato. De eo quod veterum aliqui habent, nec* Pictorem *nec* Statuarium *apud Jdæos esse permissum. De* Vite aurea *tum quæ Pompeio ab Aristobulo donata, tum quæ supra fores* Templi *Herodiani.* Judæorum hodiernorum *de* Imaginibus *mores, uti &* Mahumedanorum. *pag.* 216.

Cap. IX.

De India *in* Judaicis *apud Claudianum* velis Picta, *Digresfiuncula.* Judaicæ gentis Splendor singularis & Privilegia *tempore Claudiani seu sub Theodosio primo.* *pag.* 237.

Cap. X.

Ad interdictum Naturale de Maledictione Nominis Sanctissimi Numinis (*quod* Noachidarum *seu generis Humani* Juris communis *quod Illustrius est*, Caput *Ebræis habetur* Secundum) *seu* de Blasphemia *melius capiendum, præmittitur* Profanationis Nominis Divini, *cui opponitur ejusdem* Sanctificatio. *Genus, velut cujus affine est vocamen, triplex.* Profanationis *ejusmodi* Remissio *ante mortis momentum, juxta Ebræos, nemini perfecta.* *pag.* 246.

Cap. XI.

Sanctificationis Nominis Divini *præcepto* Noachidas, *juxta Ebræos, non teneri.* Profanationis *Nominis superiùs ostensæ genus nullum, in* Interdicto de Maledictione Nominis Universali *seu* Naturali, *contineri; sed horrendum illud* Blasphemiæ *genus quo* Sanctitas, Potestas, Veritas, Unitas *Numinis sanctissimi, sive* Convitio *seu verborum contumelià* proscinditur, *sive* ex professione actuve aliquo scientèr, procaciùs & consequentèr negatur. *De verbo* ברך *quà tum pro* maledicere *tum pro* Benedicere *sumitur. De lege illa sacra in Numeris,* Anima *seu* persona quæ fecerit manu elatà &c. excidetur, *quatenus ad* Interdictum Idololatriæ & Balsphemiæ *solùm attinere illud volunt Magistri.* *pag.* 251.

Cap.

CAP. XII.

De Pœna Proſelyti Domicilii *ob* Blaſphemiam *ſeu* Maledictionem Numinis *ſanctiſſimi* forenſi. Receptior *Talmudicorum ſententia de* Judæo morte ob Blaſphemiam *ejuſmodi non puniendo niſi expreſſim* nomen tetragrammaton blaſphemaſſet. *Ea de re aliorum, uti &* Synedrii cui Caiphas in Evangelio præeſt, ſententia diverſa. *De Judæis in Evangelio clamitantibus Jeſum Chriſtum ideò* mortis reum *quòd* Filium Dei *ſe fecerat*. *De* Veſtibus, blaſphemiâ auditâ *aliaſque ob cauſas tam à* Sacerdotibus *ac* Pontifice ſummo *quàm à Judæo quovis alio, ex more* dilacerandis *pag.* 260.

CAP. XIII.

De eo quod habetur apud Flavium Joſephum *&* Philonem *de* Diis Gentium non blaſphemandis. *Magiſtrorum ſententia de Lege Sacra qua* Deorum alienorum mentio *interdicitur*. Votum *aut* Juramentum Idoli Nomine. *Nonnullorum opinio, ne* Gentili, *ex lege ſacra, licuiſſe* Deo ſuo *ſeu* Gentis ſuæ (*cujus cultui ſcilicet nondum renuntiaverat*) qualicunque maledixiſſe. *pag.* 266.

Liber Tertius.

In quo diſpicitur, utrùm ad *Cultum aliquem Divinum alium* præter eum qui *Simplici* jam enarratorum binorum interdictorum (qua *Negativa* ſunt) & quæ ſequuntur præceptorum reliquorum Noachidarum *Obſervatione continetur, obligari voluerint Ebræi Noachidas* ſeu *Gentiles, & ad Qualem*. Item *Qualis Proſelyto Domicilii* ſeu *Gentili Hieroſolymis* alibive in *ditione Iſraelitica Cultus*, ex Jure Gentium ſive Imperativo ſive interveniente, *Permiſſus; qualis Interdictus*. Et quid ſtatuerint *Ebræi* de eo quod eſt, *an Sabbatum* ſeu *Septimus*, in dierum à rerum initiis periodis, *Dies Univerſo generi humano fuerit celebrandus*.

CAP. I.

Utrum in superiùs explicatis interdictis binis, tam Affirmativum quid de Cultu insuper Numini exhibendo, quàm Negativum de Idololatriæ & Blasphemiæ abstinentia, *ex Ebræorum seu Talmudicæ doctrinæ mente contineatur.* *pag.* 272.

CAP. II.

Proponuntur aliquot quæ Capitis superioris Disquisitioni inserviant. Cultus simplicioris Numinis veri *à rerum initiis usque in Mosaica tempora, ac dein ejus qui* aliis præter Ebræos, *dum stetit eorum respublica*, Gentibus in usu, *Consideratio brevis.* *pag.* 276.

CAP. III.

Cultus Divini *qui Sacris ex Lege Sacra in usu* Generum, Temporum, Locorum *Synopsis. Horum quatenus vel* Permissa *sive* Interdicta Proselytis Domicilii *seu* Gentilibus in ditione Israelitica, *summatim indicatur.* *pag.* 282.

CAP. IV.

Testimoniis firmatur quod jam ante asseritur de Simpliciori illo Cultus [illegible] *Generis, seu* [illegible] Gratiarum actionibus, Holocaustis, [illegible] Oblationibus plane Spontaneis ac Votis, *cum jure ac ritum Ebræorum* [illegible] Proselytis Domicilii, *atque Gentilibus in ditione Israelitica* Permissis: Cultu vero Ebraico, *qui in* [illegible] Expiationis ac Pacificis [illegible] Holocaustis Spontaneis [illegible] *Sacrificiis*. [illegible] Decimarum & *quæ sunt similium* [illegible] *pag.* 286.

CAP. V.

Testimonia de Festorum Observatione Proselytis Domicilii *seu* Gentilibus in ditione Israelitica [illegible] Tempora [illegible] *Talmudicorum* [illegible] Legis Mosaicæ observationes [illegible] *pag.* 295.

CAP. VI.

De Locis *non* Interdictis *sed* Permissis *Ebræis* Gentilium Cultui Hierosolymis. *Testimonia Ebræorum.* [illegible] Montis Templi extra [illegible] Templo [illegible] *Sic* Gentilium Cultus Locus. [illegible] Gentium. [illegible] Cherubino [illegible] Gentilium [illegible] Cultu [illegible] *De* Gentilium [illegible] *post* Templi excidium, *Talmudicorum* [illegible] *pag.* 298.

CAP. VII.

De [illegible] Christianorum [illegible] [illegible]

CAP.

Capitum Elenchus.

CAP. VIII.

Ex ante allatis concluditur, Ebræorum ſententiam manifeſtam *eſſe*, *tum* Proſelytos Domicilii *tum* Noachidas reliquos *ſeu genus humanum univerſum* ad Cultum Divinum; qui in Precibus, Gratiarum actionibus, benedictionibus, Holocauſtis Spontaneis ac Spontaneis Oblationibus (*quibus ſcilicet peculiares Ebræorum ritus non commiſti*) & Votis ſimplicibus *habetur*, eſſe obligatos. Chriſtianorum *aliquot hac de re* Placita. *De* Holocauſtis illis *ſingularia quædam* Ad fuſiorem de Septimo die explicationem *tranſitus*. *pag.* 309.

CAP. IX.

Qvid de Originis *ſeu* Primariæ Sabbati *ſeu* Septimi *in dierum periodis diei, ut Feſti*, Inſtitutionis Tempore & Loco *ſenſerint* Talmudici. *Obiter de* Itinere Sabbatico; & *quanta fuerit ejusce* menſura *atque* unde auſpicanda. *De Chronico* Seder Olam Rabba *dicto, ejusque Autore & Vetuſtate p.* 315.

CAP. X.

De Cauſa & Ratione Inſtitutionis Sabbati, *ex* Ebræorum *ſententia*, & ad Qvoſnam *illam* pertinere velint. *pag.* 331.

CAP. XI.

De Loco *in Deſerto* & Tempore (*adeoque* Menſe *Menſisque die*) Primæ, *juxta Ebræos*, Obſervationis Sabbati, *ex* Præcepto *nimirum ſeu* Inſtitutione *capite ſuperiori oſtenſa*. Epocha dierum enumerandorum *ſeu Temporis Nycthemerini, juxta Ebræos aliquot*; & *de* Telluris Umbilico. Primum Sabbatum, *unde ſequentia pendent, in Deſerto obſervatum*, neutiquam fuiſſe Septimum in periodo à rerum conditu dierum, *non deeſſe inter Chriſtianos qui exiſtimaverint*. *pag.* 335.

CAP. XII.

Ad Sabbati *Obſervationem*, ut Judæos Originarios, *ſic* Proſelytos Juſtitiæ & *paris Conditionis reliquos obligari*; Proſelytos *autem* Domicilii alioſve Gentiles *non item*, *ſtatuunt Ebræi*. *Nec* Obſervatio *ejuſmodi* permiſſa Proſelytis Domicilii. *De* Peregrino *ſeu* Proſelyto *in* legibus de Sabbato ſacris; *Magiſtrorum ſententia*. *pag.* 349.

CAP. XIII.

Quæ, antè de Sabbato *oſtenſis, videantur* apud Ebræos adverſari; *tum eos qui* Ebraicè ſcripſere, *tum* Philonem & Fl. Joſephum. *pag.* 354.

CAP. XIV.

Expenduntur *atque* explicantur *quæ, capite in ſuperiore, ex* Magiſtris & Philone *allata, receptis eorum* de Sabbati Inſtitutione *atque* Prima Celebratione Obſervationeque *ſententiis* adverſari *videantur*. *pag.* 360.

CAP. XV.

Fl. Joſephi *locum Capite in Decimotertio adductum*, *ſi* de diei Septimi Cultu alias apud Gentes paritèr atque Ebræos recepto *ſumatur, ipſi re-*

[illegible] Sabbati [illegible] Septimam [illegible] pag. 56.

Cap. XVI.

[illegible] pag. 58.

Cap. XVII.

[illegible] pag. 59.

Cap. XVIII.

[illegible] Tertullianum [illegible] Seneca [illegible] Romanis [illegible]

Cap. XIX.

[illegible] pag. 65.

[illegible] pag. 65.

Cap. XX

[illegible]

pag. 124.

CAP. XXI.

De Ordinis *in orbe dierum Hebdomadico* Planetarii Ratione. Horarum Præfecturæ, *apud Astrologos veteres*, Planetariæ. *De* Horarum vetustate. *Priscorum sententia de* Heptazoni *seu* Planetarum *in Cælo* Ordine. *Unde* Argumentum *à nonnullis* adversus denominationis Hebdomadicæ *vetustatem, perperam affertur.* *pag. 440.*

CAP. XXII.

Ordinis Dierum *in hebdomade, &* Planetariæ *eorundem* denominationis, Josephi *seculo*, Usus; *In* Oriente; *in* Occidente. *Et undenam in vulgus hominum, hujus* Observatio *adeo fuerit olim disseminata.* *pag. 455.*

CAP. XXIII.

Scopus Flavii Josephi *in verbis illis, quorum gratiâ hactenus disputatum est*, ejusque vera *ibi* sententia de more Hebdomadis, quem ad gentes universas *ait* pervenisse. *pag. 468.*

Liber Quartus.

Homicidii Interdictum Naturale (quod *Noachidarum* seu omnium hominum communis *Juris* Illustrioris *Caput* est *Tertium*) cum *Temperamentis* suis, *Limitationibus* atque *Exceptionibus*, apud Ebræos; *Jus* item *Gentium, quo*, apud illos, *Caput hoc commissum*, explicat: adeoque *Jus* apud eos *Tutelæ* sive *sui* sive *aliorum*, etiam *ex vim inferentis cæde*; *Jus* item *singulare Zelotarum.* *Excommunicationis* insuper ac *Hominis devovendi*, seu *Anathematis* Jus, quâ *cædes humana* sive inde *reverà permissa*, sive *permitti à nonnullis credita*; *Jura* item *Asyli*, tum in *Urbibus* Levitarum, tum in *Altari*; *Jus vindicis Sangvinis*; alia ejusmodi.

CAP. I.

De Scelere Homicidii voluntarii. *Ejusdem* Genera. & Pœna *tum* Cœlestis *tum* Forensis; Ordinaria, Extra ordinem. *Nefas* abortum inferre, fœtum in utero extinguere, liberos exponere. *Juris discrimen heic, quoad* Pœnam, *inter* Originarios, Proselytos Justitiæ reliquosqve ritè

Circumcisos & Proselytos Domicilii *seu* Gentiles in dictione Ebraica de- gentes. *De* Vindicis Sanguinis, ex jure cognationis, potestate. *pag.* 472.

CAP. II.

De Homicidio Involuntario *seu quod* Casu *factum ac* Errore. Urbes seu Refugii, *seu* Asyla. *Caeterae Levitarum* Urbium XLII Asyli [illegible] *sed* [illegible] *de* Vindice sanguinis. [illegible] Altar [illegible] *esset*. *Horum* omnium Jura, *quaecunque earum seu* Proselytis Domicilii *sive* Gentilibus [illegible] [illegible] *aut legitimus esset usus aut nullus*. *pag.* 485.

CAP. III.

De Poena capitali à Privatis [illegible] Caede, *apud Ebraeos*, Principis, *sed ad* [illegible] [illegible] *variatim*, [illegible] vindicis sanguinis permissa. Maimonidis [illegible] [illegible]. Ebraei *qui* Ebraeum *in* Gentilium [illegible] [illegible] Numinis [illegible] [illegible] Apostatae, Idololatrae [illegible]. Deinde *vita horum* [illegible] *hanc*, omnis [illegible] Gentilem [illegible]. *De* [illegible] *erga Gentiles* [illegible] *seu* [illegible] [illegible]. *De* [illegible] [illegible]. *pag.* 496.

CAP. IV.

De singulari Zelotarum *apud Ebraeos* [illegible] *qui* criminibus *in* aliquot [illegible] *a* [illegible] [illegible] *seu* [illegible] *occidebantur*. *pag.* 513.

CAP. V.

De Zelotarum Jure [illegible] Negotiatoribus & Nummulariis *flagello à D. N.* Jesu Christo è Templo [illegible] [illegible]. *pag.* 517.

CAP. VI.

De Caede humana, *extra* Belli [illegible] [illegible] *juxta* [illegible] *ex lege* [illegible] *de* Anathemate *seu* [illegible] [illegible] *falsum* & He- [illegible] Hostia humana [illegible]. *pag.* 525.

CAP. VII.

De [illegible] *Legis* [illegible] *qua* [illegible] humana *Parentibus* & [illegible] [illegible] & [illegible] [illegible] *visa est*. *Et de* [illegible] *apud Ebraeos* Anathematis [illegible]. *pag.* 533.

CAP. VIII.

[illegible] *apud Ebraeos atque* [illegible] Cherem *seu* Anathemati [illegible] [illegible]. Hujus *item* Formula *ac* Effectus [illegible]. *pag.* 539.

CAP. IX.

Neque [illegible] Anathematis *ac* dominii sacri, neque [illegible] *cum* [illegible] *aut* [illegible] anathe- mate,

mate, *sive ante sive post excommunicationem*, devotum, mortis reum aut *eo nomine* occidendum fuisse. *Atque* obiter *de* Aposynagogis, *seu qui extra synagogam fierent, in* Evangelio. Excommunicato Templum ingredi *fas*. *pag.* 536.

CAP. X.

De illo Anathematis *genere quo expressim* Homines ex Jure Belli *seu* Militari, *neci* Devoverentur. *pag.* 547.

CAP. XI.

De Jephtæ Voto, *discrepantes Ebræorum sententiæ*. Nullo Jure immolandam *fuisse ejus* filiam consentiunt. Summa *Sententiæ Ebræorum, de cædê humanâ*. Lustratio post cædem *etiam* licitam. *pag.* 550.

Liber Qvintus.

De *Concubitu* agit, ex *Jure* ab origine rerum *Naturali, illicito*; De *Matrimonio* item, *Concubinatu*, & *Divortio*, juxta eos, ex eodem jure; De accessione *Interdictorum Revelationis Turpitudinum*, quæ in *Levitico* habentur, quatenùs ad *Gentes alias* illa spectare velint Ebræi. Et demùm de *Jure Gentium* huc attinente, id est *Jure* quo sive *Proselytos Justitiæ* aliosve non ex originariis circumcisos, sive *Proselytos domicilii aliosve* alterutrius sexus *Gentiles*, tum in *re Matrimoniali* tum in eo qui etiam *extra Matrimonium* fit *Concubitu*, *Nationi* suæ seu *Originariis* sive *vetitos* sive *permissos* tradunt.

CAP. I.

De Concubitu illicito. *Tum qualisnam concubitus* ex Jure Naturali ante Legem Mosaicam illicitus *habeatur, tum* Qvalis postea *ex ipsis ejusce legis verbis, juxta Ebræorum sententiam, generatim indicatur.* *pag.* 557.

CAP. II.

Quomodo, etiam è Verbis Sacris, *eliciant Talmudici*, illicitos *ab ipsis rerum primordiis, atque* ante Legem Mosaicam, concubitus. *pag. 561.*

CAP. III.

De Jure Matrimoniali *atq;* operæ Liberis dandæ, *ad quod ab ipsis rerum primordiis* obligari *volunt Ebræi* ipsum genus humanum. *Et primò de* Origine ejusdem *atq;* Necessitate. *Obiter de* Essenorum abstinentia *à consortio muliebri.* *pag. 565.*

CAP. IV.

Consensu, *sed* non sine Concubitu, *ex Jure Noachidarum seu* Naturali, *ante legem Mosaicam, fieri matrimonium.* *De* Innuptarum *tunc* Concubitu. *Quid de eo, ex lege Mosaica novatum velint. Et de Magistrorum in lege τῆς* זונה & קדשה, *quod* scortum *seu* meretrix *vulgo vertitur, receptâ quantum ad hanc rem, interpretatione, & de* meretricis mercede *non offerenda,* *pag. 572.*

CAP. V.

De Ritibus Nuptialibus *qui, velut ex jure seu moribus ante Legem Mosaicam in usu, eliciuntur in sacra historia.* *pag. 579.*

CAP. VI.

De Polygamiâ *ex* Jure Naturali, *seu* Universali *illo quod tum* ante Legem Mosaicam, *tum* pòst, *juxta Ebræos pariter obtinuit,* *pag. 582.*

CAP. VII.

De Divortio *ex* Jure Naturali *seu* Omnium *juxta Ebræos ante legem Mosaicam seu extra illam*, Communi, *ac de* Concubinæ & Uxoris *nomine; & obiter de vocabulo Anglicano* Wife. *pag. 589.*

CAP. VIII.

De Primorum Parentum liberis, *& de* Conjugiis inque *eis* Cognationis *veluti Fratris, Sororis, Filiæ*) *sub ipsis rerum Initiis* ratione. *pag. 598.*

CAP. IX.

De ratione Cognationis habitâ in Conjugiis *inter ipsa* rerum initia & *tempus datæ* Legis Mosaicæ. *pag. 607.*

CAP. X.

Quomodo Cognationis *atq;* Affinitatis gradus, *quâ amplexibus conjugalibus sive* à primis rerum initiis *sive* ex lege in Levitico tradita, *fuerint impedimenta, simul* intelligant *Ebræi.* *pag. 613.*

CAP. XI.

Quomodo & unde *velint Ebræi*, Gentiles, & Quales, *legibus de Incestu*

cestu in Levitico *latis contineri, Obiter tum Orientalium tum Occidentalium veterum,* Christianorum, Mahumedanorum, circa Consanguineorum conjugia *Mores & Scita.* *pag.* 619.

CAP. XII.

De Matrimonio & Coitu, *quâ sive* vetitus *sive* permissus *inter* Judæos & Servos *ac* Ancillas exteræ originis *sed in Judaismum, circa libertatem, cooptatos.* Gentilium, *qui Judaismo nondum nomina dederant,* Matrimonium & Coitus Judæis *illicitus.* *Non unica tamen* Magistrorum *de* interdicti *illius* in tio *aut* causâ *sententia.* *Quinam ex* natalibus Servi *ac* Gentiles *habiti.* *pag.* 638.

CAP. XIII.

De *singulari jure quo* militi Ebræo *cum* Captiva *Gentili, prædæ suæ parte;* semel ante nuptias *nefas non fuisse ajunt concumbere; quacum tamen* Concubitum *ei* non fuisse, *citra nuptias,* iterandum. *pag.* 643.

CAP. XIV.

Quatenus variatim interdicta *haberentur sive* Originariorum & Proselytorum (*Justitiæ*) *sive* Proselytorum & Israelitidum, *originis exteræ nomine,* Conjugia. *De* Nethinæis *ab Israeliticis* conjugiis arcendis *decreta.* Proselytorum *diversæ invicem conditionis,* proles qualis. *pag.* 646.

CAP. XV.

De Rahaba, *Timnathæâ puella ac* Dalila Proselyta. *Item de* Salomonis uxoribus, Extraneis *in sacra scriptura dictis.* *Et de* liberis *ex* conjugio *gentis nomine* interdicto susceptis. Ex Genere, *non à* Loco, Nationem Ebræis semper denominari. *pag.* 651.

CAP. XVI.

De Originariorum aliquot conjugiis Proselytis Justis & Libertinis *etiam & Ancillis,* permissis, *quæ interim* Originariis ceteris vetita *sunt.* *Scilicet* Mamzerum & Eunuchorum. *pag.* 654.

CAP. XVII.

Servorum *atque* Ancillarum, *è Gentilibus in Servitutem redactarum,* Cognationis nullam, *ne quidem post Judaismum susceptum, ante manumissionem, apud Ebræos,* in re Concubitûs, rationem esse habitam. *Et de eorum* Contuberniis. *pag.* 660.

CAP. XVIII.

De Proselytorum *Justitiæ &* Libertinorum, *inter se invicem aut cum Gentilibus,* Conjugiis. *Et qualunam* eorum Cognationis, *dum Gentiles erant, item* posterorum in Sanctitate, *id est postquam Proselyti facti sunt,* natorum, *in* re matrimoniali *seu* Coitûs *interdictis,* habita sit ratio. *pag.* 664.

CAP. XIX.

Patrum & Historicorum Christianorum Veterum sententia *defenditur; scilicet* Herodem Magnum *Regem, ab Antipatro* Idumæo *dicto adeoque (uti ajunt aliqui)* Judæo, *è* Cypro fœmina Gentili *uxore sua susceptum, ex ipsis natalibus* Alienigenam, *nec* Judæum *fuisse.* *pag. 669.*

CAP. XX.

Expenduntur quæ in Patrum de Herode Magno sententiam *à viris doctissimis afferuntur ex eo quòd* pater avusque ejus essent Idumæi, adeoque, *ut ajunt*, Judæi. *Et de* Proselytorum *eorumque* Posterorum *quà* Universitate, Ecclesia *seu* Civitate Ebraica *sive donabantur sive arcebantur, tum* Jure *tum* Peregrinitate. *pag. 674.*

CAP. XXI.

Utrum sive Herodem *sive* patrem ejus *sive* avum ita Idumæum *fuisse constet, ut ex* Idumæis *qui* Judæi *seu* Proselyti Justitiæ *integri, sub Joanne Hyrcano Rege, facti essent, eorum ullum fuisse sit credendum. Et de* statu Herodis servili, *ac de* Semi judæis *seu Proselytis imperfectis. De* Fraternitate Herodis Antipæ & Philippi *filiorum Herodis Magni.* *pag. 679.*

CAP. XXII.

Qua ratione id verum fuerit, Agrippam Regem fratrem Israelitis *fuisse, adeoque* non alienigenam, *quemadmodum ab eis ipsi publicè est acclamatum; tametsi esset ex* Herodis alienigenæ nepotibus *pag. 687*

Liber Sextus.

Quintum Juris Noachidarum seu Naturalis, quod Illustrius est, caput seu *Furti Interdictum* complectitur; quà Originarios, quà *Proselytos* sive Justitiæ sive Domicilii, aliosqve spectat. Et de *Adqvisitione & Translatione Dominii* tum *Personarum* tum *Rerum*, cum *Modis* suis ac *Temperamentis*, tum ex *Jure Pacis* tum ex *Jure Belli* nasci solitis, Talmudicorum scita sententiasque aperit. De rerum *Occupatione; Alie-*

Alienationum item & *Contractuum formulis* atque *vi.* De Jure *Egenorum* seu *Mendicorum*; *Servitute*, *Usuris*, Bonis *aleâ* lucrifactis; aliis selectis quæ ad D*ominium* & *obligationem permissionemqve* circa illud ex jure Pacis versantem attinent. De *Jure Bellico*, *Victoriâ*, D*editione*, *Federibus*, *Tributis*; *Numismate Census*, & D*idrachmi Pensitatione*, in Evangelio; *Captivis*.

CAP. I.

Quid Furti nomine *heic contineatur*. *De Hominum* consensu & *interposita*, circa *Rerum Personarumque* Dominium *ejusque* Temperamenta & Modos, fide servandâ, Præceptum *Interdicto hoc*, *ut* prævium, includi. Consensûs *ejusmodi* usus. *Supremum* Numinis *intereà* Dominium, *unde* sine intermedio, *interdum*, *eis* universalem *in rerum initiis* donationem, *homines* domini *facti*. *pag.* 693.

CAP. II.

Quomodo Noachidas *seu* Gentiles Interdicto Furti teneri *statuant Talmudici*. Actus eorum *in ditione Ebraicâ aliquot* Furta fuisse; quales in Judæis liciti. *Unde nam id*. *E diligenti* Temperamentorum & Modorum Dominii (*quorum exempla è vetustissimis apud Ebræos sanctionibus singularia afferuntur*) consideratione Furta *dignosci*. *pag.* 698.

CAP. III.

Dominium *ex* diversitate persvasionis *circa sacra*, *apud Ebræos regulariter* non omninò pependisse. Furtum *etiam ab ipsis tam* in Gentilis bonis *contrectandis quàm* in bonis Judæi, *commissum statuebant*. *De* Fraude & Mendacio, *tum* circa damnum *quod Interdicto Furti innuitur*, *tum* simplici, citra ejusmodi damnum. *Quod de* bonis Gentilis non invadendis *tradunt*, *ad* Jura Pacis *tantùm attinere*, *non ad* Jura Belli. *De* terminis *Confiniorum* non dimovendis. *pag.* 706.

CAP. IV.

Selecta quædam de Dominii Adqvisitione & Translatione, *atque* Obligatione & Permissione *quæ circa illud versatur*. *Quorum primum*

est de Domino *ex simplici* Rerum occupatione *adquirendo*. *De* Rebus nondum Occupatis; *Rebus* Derelictis, & Deperditis. *De* Proselytorum Justitiæ, qui sine herede morerentur, Bonis, *& de* Restitutione *rei ab eo ablatæ* Sacerdoti *Ephemeriæ tunc munus obeunti præstandâ*. *De* agro à Gentili *sine syngrapha* Israelytæ vendito. Occupationis tituli ortus. *pag*.711.

CAP. V.

De Alienationum & Contractuum formulis *atque* Obligationis vi *ex* earum apicibus *pendente*. *De* Pretio *rei mobilis venditæ vero valori*, sexta parte *aut majore*, impari. Proselyti *Justitiæ* Testamentum, Donatio. *p*.718.

CAP. VI.

De Jure *apud Ebræos* Egenorum *singulari*; Angulo *segetis*, Spicilegio, Racematione, Uvis deciduis, frugibus *per* Oblivionem *in agro* relictis, Decima Pauperis; Eleemosynis; *etiam sententia forensi exigendis*. *Mira in* erogandis *his atque tum* pristinâ *tum* præsenti pauperum conditione *consideranda ratio*. E Gentilibus Pauperes (*nisi* Proselyti Domicilii *essent*) juris Egenorum *apud Ebræos* non omnino participes. Proselyti Domicilii *participes* Eleemosynarum, *non alicujus reliquorum quæ sunt pauperibus* debita. Utrùm extremæ Pauperis Necessitati Dominium privatum ex Jure Naturali, *juxta Talmudicos*, cederet. *pag*. 723.

CAP. VII.

De acquirendo Personarum *juxta Ebræos, in Pace*, Dominio. Servi Ebræi *tum ex* sui venditione, *tum* ex addictione Fori. *De* Filia, *Patris addictione*, ancillâ factâ. Ebræus *addictus* in servitutem Proselyti *seu* Gentilis, *ex venditione sui*. *Et de horum* libertate *seu* Dominio sui *redeunte*. *p*.737.

CAP. VIII.

De Servis è Gentilibus *in Pace apud Ebræos* adquisitis; *eorum* discrimine, ministerii naturâ, manumissione, posteris, Bonis. *Obiter de Munere singulari* Calceum *domini* Solvendi, *seu* Exuendi. *pag*. 743.

CAP. IX.

Leges Sacræ de Usuris, *Talmudicorum de eis* sententiæ. Usura præstituta *seu proprie dicta*. Pulvis Usuræ. Quasi Usura. Usura præcedens, subsequens. *Qualisnam* Usura *ex sententia fori* restituenda; *qualis non*. Actus *aliqui ex Jure superinducto* vetiti, ne subdolè Fœnus dissimularent. Alii permissi, *qui* Fœnoris *accepti* instar. *Exceptio* de Bonis Orphanorum, pauperum; id genus aliis. Usura incerta. *pag*. 748.

CAP.

CAP. X.

De Ufurarum jure, *apud Ebræos*, *quà* Profelytos Domicilii *aliofque* Gentiles *refpexit*; *etiam &* Judæos Apoftatas. *De Gentili*, Profelyto Juftitiæ *facto*, *poftquam fœnori* five dederat five aceperat *ab* Ifraelita *mutuum*, *nondum redditum*. *Qvid* Mahumedes *de Ufura*. *pag.* 755.

CAP. XI.

De bonis Aleâ, aliove quovis certaminis genere *lucrifactis*; *ac de* Lufibus *ejusmodi*. *De* Avibus *aliisve* animalibus *fic inftituendis ut exeuntia* redirent, *in domini commodum*, illicum more, comitatiora. *De retibus* Columbarum Capturæ *tendendis*, *&* Columbariis *extruendis*. *pag.* 759.

CAP. XII.

De Rerum & Perfonarum ex Jure Belli, Dominio adquirendo. *Et primò de* Juftis, *tum juxta* Ebræos *tum alios* Orientis *populos*, *Belli caufis*. *pag.* 764.

CAP. XIII.

De Belli, *ex Jure Ebræis aliisque Gentibus interveniente*, Indictione. *pag.* 771.

CAP. XIV.

Ee Federis ineundi *ratione &* capitibus, *ubi* hoftes fe *dederent*. *pag.* 773.

CAP. XV.

De Federis *&* Deditionis averfatione, belloque *inde* inferendo. *Difciplina militaris de* arboribus frugiferis *in boftico non fuccidendis*. *Temperamentum Dominii*, ne quis rem fuam planè deftrueret. *Et de* loco fugæ *in obfidione hofti relinquendo*. *pag.* 778.

CAP. XVI.

De Urbibus, Regionibus, Perfonis fubactis, Captivis, Hoftibus *cæfis* Sepeliendis, Prædâ, *hujusque* Diftributione; *ex Jure belli Ebræis in* ufu. Qvid nomine [illegible]ræ Ifrael *reverà venerit*. *pag.* 781.

CAP. XVII.

Ebræorum, *de* aliarum Gentium jure bellico, *fententia*. Gentilium commilitio fe, *ex contractu publico*, *feu federe atque aliàs immifcebant*. Ad Tributorum *ex* jure Victoriæ; Deditionis, Federis *præftationem fe obligatos profesfifunt*; Refragantibus *fubinde eorum* nonnullis. *De* Numifmate Cenfûs *in Evangeliis*. *Qvid* Cæfaris *&* Augufti *nomina denotarent lingvâ Hierofolymitanâ*. *pag.* 788.

CAP. XVIII.

De Didrachmi *penſitatione in Evangelio. Illud fuiſſe* Tributum Cæſarianum. Reges Terræ *quinam ibi. Univerſi* Iſraelitæ Filii Regum *diverbio ſolenni dicti. Quid ibi* Filii *ſeu* liberi Regum. Semiſicli, *ſeu* Didrachmi ſacri *penſiatio annua usque ad* Veſpaſianum, Hieroſolymis *in ſacros uſus præſtita.* Objectiones *diluuntur.* *pag.* 805.

CAP. XIX.

De Servitute Perſonali *ſeu* Libertatis naturalis deminutione, *quatenus ex* Jure Gentium aliarum Bellico, *juxta Ebræorum diſciplinam, ea ſequeretur. Diſcrimen inter* Servitutem perſonæ inhærentem, *ſeu* intrinſecam *&* *eam quæ in* miniſteriis *tantùm* ſervilibus *cernitur ſeu* extrinſecam. *De illo Judæorum, in Evangelio,* Nemini ſervivimus unquam. *De* Captivis *& more eorum apud Ebræos,* redimendorum. *pag.* 813.

Liber Septimus.

Agit de *Noachidarum Juris* Illuſtrioris *capite Septimo*, quod eſt *de Membro animalis viventis;* item de *Carnis* & *Sanguinis eſu.* De *Minoribus* inſuper ſeu *Obſcurioribus Juris Naturalis*, juxta Ebræos, *Capitibus.* De *Honore parentum.* De *Capite* Juris Naturalis Illuſtrioris *Sexto*, ſeu *de Judiciis;* Tum quà ex jure ſimplicitèr Naturali illud intelligendum, tum quà *Iudicia* in *Proſelytorum Domicilii regimine* apud Ebræos erant *exercenda.* Accedit de *Iudicio Divino*, quà ex illo ſive *Pœna* ſive *Præmium Cœlitus* ex Ebræorum ſententia *expectanda* fuerit, diſſertatio. Et demum de ſententia eorum qui volunt, non ſolùm *veſtigia Præceptorum Septem* quæ tra-

mus, ineſſe in ſacra *Iobi hiſtoria*, verùm etiam in *Synodo* Apoſtolorum *Hieroſolymitana.*

CAP. I.

De capite Juris N*oachidarum ſeu* Naturalis Septimo, *ſeu* Membri animalis viventis *eſu*; *Et de* eſu Sanguinis. *Diſcrimen inter* Pecorum, Ferarum, Volucrum Sanguinem, *atque* Piſcium, Locuſtarum *id genus aliorum*; *item* Humanum. Mahumedanorum, *de* Sanguinis eſu, *ſcita.* *pag.* 824.

CAP. II.

De Minoribus *ſeu* Obſcurioribus Juris Naturalis, *juxta Ebraeos*, capitibus. *Et de* Parentum honore, *atque ejusce interpretamentis quibus ei derogatum ibant.* *De loco illo Evangelii illuſtri*, Corban (qvod eſt donum) quodcunque ex me tibi profuerit. *Mira* de Votis diſciplina. *pag.* 832.

CAP. III.

De Heterogeneorum *uſu*, Fratriæ *ubi Frater ſine prole obierat*, Connubio, Caſtratione, *aliis obſurioribus*, *quà*, *juxta nonnullos Ebraeorum*, *ad Noachidas attinerent.* *pag.* 839.

CAP. IV.

De Judiciis *ſeu* Capite Juris *Noachidarum ſeu* Naturalis Sexto. *Quidnam* Judiciorum nomine *Talmudicis veniat.* Domus Judicii *ſeu* Forum ſuperius Divinum *aut* Cœleſte. Inferius *item ſeu* Humanum & Terreſtre. *Periocha Chaldaica de* Caini & Abelis *circa Judicia ſeculi futuri* altercatione. *De* Judicio Divino. Senſus C*apitis Sexti* generatim indicatur. *Inſequentium Ordo.* *pag.* 843.

CAP. V.

Talmudicorum de Judiciis, *quà ſimpliciter Noachidis imperantur*, *Traditio.* *Eorum* de Pœnis *præſtituendis ſententia.* *De* Thamaris, *nurus Judæ*, delicto *ac* Judicio; *ac* de Dina *à Sichemo* violata. *pag.* 847.

CAP. VI.

Judicia *circa* Juris Naturalis capita Illuſtriora, *in Gentium ditionis Iſraeliticæ regimine tantùm*, *exerceri ſolita.* Judices *qui eis praeeſſent* ſtrofim conſtituti; *etiam* Proſelyti Domicilii *ritè conſtitui potuere.* Sexus *diſcrimen.* Pœna Gladii, Furto Gentilis *irrogata*, *aliis item delictis quæ* mitius in Judæis *punita.* Nullam pœnam obſcurioris Juris Noachidarum *capitis alicujus violationi imminuiſſe.* *pag* 853.

CAP. VII.

De [illegible] *Professio Domicilii* ob Jus in [illegible] *quae* Naturae non habebatur [illegible]. Poenae Singulares [illegible] in jure Naturali [illegible] Professio Domicilii [illegible] & [illegible] Professio Ju[illegible] [illegible] ex Jure [illegible] [illegible] Domicilii. *pag.* [illegible]

CAP. VIII.

De [illegible] Extraordinariis [illegible] Gentilibus [illegible] [illegible] [illegible] Aegyptiis [illegible] Ter[illegible] [illegible] Romanis [illegible] *pag.* [illegible]

CAP. IX.

De [illegible] [illegible] [illegible] *pag.* [illegible]

CAP. X.

De [illegible] [illegible] *pag.* [illegible]

CAP. XI.

[illegible] Naturalis [illegible] [illegible] *pag.* [illegible]

CAP. XII.

[illegible] Naturalis [illegible] Universalium [illegible] [illegible] *pag.* [illegible]

DE

IURE NATURALI
ET
GENTIUM

Juxta Disciplinam
EBRÆORUM,
LIBER PRIMUS.

In quo *Operis* adgrediendi *ratio*, *Ebraicæ Philosophiæ*, quæ *Barbaricæ* pars erat perinſignis, *Dignitas*, *Disquiſitio Generalis* de *Jure Naturali* ſeu omnium hominum ab ipſis rerum initiis Communi, ejusque *Ortu* ac *Sedibus*, *Ebræorum* ea de re Sententia, & demùm *Illuſtriorum*, juxta illos, *Juris ejusdem Capitum* deſignatio continentur.

CAP. I.

Tum Philoſophos *tum* Theologos, *qui ſive de officiis Hominum Naturalibus ſeu* Jure Naturali *ſimul & Summo Bono*, *ſive de* Civili Gentium Jure *ſeu Diſciplina accuratiùs egerunt*, *non ſolùm ſibi* Conſona *ſed &* Diverſiſſima Aliorum inſtituta *ac* placita *operoſiùs corrogare & perpendere meritiſſimò ſolitos*. *Nullibi autem apud veteres*, *ſive* Græcos *ſive* Latinos, Ebræorum, *id eſt*, *Gentis Numini adeò olim peculiaris*, *de* Jure Naturali *placita ſeorſim ſeu ad eorum mentem deſignari*. *A recentioribus perfunctoriè nimis ea tangi*. Inſtituti *demùm* Ortus & Ratio.

Quod

Quod in Nobilissimâ illâ Philosophiæ severioris parte, quâ doctrina Moralis atq; Civilis vitæque Humanæ Norma sive tradi sive tractari solet, continetur, id universum aut Circa Officia versatur ad quæ homines tum erga Numen Sanctissimum, tum ipsi erga se invicem, sive ex Affirmatione sive ex Negatione expressâ qualitercunque obstringuntur, aut circa ea, quæ Adiaphora manent, aut demum circa Accessiones illas atque selectiora Sanctitatis seu Beatitudinis Complementa, quæ, velut officiis jam dictis superstructa, Gradus illos conficiunt, quibus ad Summum Bonum Finemque perfectissimum, qualiscunq; is pro vario hominum ingenio statuatur, ascenditur. In Officiis autem illis locum obtinent primarium τὰ πρῶτα κατὰ φύσιν seu *Prima Naturæ*. Atque hæc sanè sive velut columnæ, cui innitantur cætera, robustissimæ munus obeunt, sive qualem ferè habet ad vectis, libræ, cunei, trochleæ, aliorum in Staticis & Mechanicis motum circulus (qui *πάντων τῶν τοιούτων ἔχει τὴν αἰτίας ἀρχὴν* ᵃ *omnium talium continet causæ principium*) rationem præstant JURIS NATURALIS nomen simul induere solita, atque in re Civili & Morali planè sunt καθόλου πρῶτα seu *universaliter prima*. Juri huic Naturali accedit, ut dignitatis præ reliquis, quotquot Civilia sunt, Singularis, Jus illud illustrius GENTIBUS diversis variatim sive ex Imperio sive ex pacto INTERVENIENS. Tam de Officiis illis quam de Accessionibus, quas diximus, habentur passim Disputationum ingentes à Philosophis, Theologis, Jurisconsultis, congestæ moles. Atque hinc quidem non solum perquam solere se edi ea, quæ apud alios, sive sui ipsorum persuasionibus, sive certiorum sectarumque, quibus immiscentur disciplina aliorum sive contraria sive vicinora occurrerint, exhibere, verum etiam contrarias & discrepantes pariter opiniones & sectarum aliarum dogmata ac scita sæpissime solicitius adferre. Idque non sine causis certè gravissimis. Nam non sua modò sic auxiliis [illegible] haud parum firmant, sed & insuper, adversa refellendi, obscuriores quæ suas deficientesque sententias intermeant confiniorum [illegible] lineas deregendi designandique, proxi-

ᵃ *Aristot. in Mechanicis.*

proximantis ſubinde Vero Falſi ac ſimulantis larvam exuendi, id genus cætera, quæ in accuratiori veritatis indagatione adhiberi ſolent, peragendi anſam commodiùs arripiunt. Ita Academici, Peripatetici, Stoici, Epicurei, Sceptici, alii, interdum pro re natâ in partes trahuntur; nunc inſtar Finitimorum Amiciorumque oſtentantur; nunc pro adverſariis indicati, argumentorum telis petuntur à Scriptoribus, qui ſinguli ſuam Philoſophiæ Sectam ut caſtra, quibus addictiſſimi ſunt, acriter propugnantes, eo tutiùs id faciunt quo habent quid & quantum fuerit copiarum tum hoſticarum tum ſubſidiariarum fœderatorumque exploratius. Ad hunc modum Ariſtoteles, Cicero, Seneca, Sextus Empiricus, alii. Unde & operæ pretium habitum eſt inſigne, diverſas omnigenûm Philoſophorum ſententias ſcriptis ſedulò mandare; quod fecêre non modò Laërtius, Plutarchus, Heſychius Mileſius, id genus cæteri, quorum lucubrationes ejusmodi etiamnum extant; verùm etiam & Philoſophorum ille facilè princeps Ariſtoteles [b] in libris illis de Architæ, Speuſippi, Xenocratis, Timæi, Pythagoræ, aliorum placitis, qui cum non paucis ejusdem operibus aliis ante ſecula complura interciderunt: ut illorum qui περὶ αἱρέσεων ſeu *de Sectis*, περὶ δογμάτων ſeu *de Opinionibus*, περὶ βίων ſeu *de Vitis*, περὶ διαδοχῆς ſeu *de Succeſſione* Philoſophorum eorumque diſciplinæ ſcripſerunt turbam jam nullibi extantem ſed Laërtio, Eunapio, aliisque citatam prætermittamus. Nec parùm laborarunt viri aliquot id genus ſummi in plurimarum Gentium atque Rerumpublicarum moribus atque inſtitutis, idque tam Barbariæ quàm Græciæ veteris, diligenter corrogandis memoriæque tradendis; ut ſcilicet ex eorum, utcunque diverſiſſimorum, rationibus atque momentis ritè perpenſis, ea tandem elicerentur, quæ Moralibus Civilibusque ſtudiis maximè verò tum Juris Univerſalis ſeu Naturalis tum ejus, quod Gentibus ſeu populis integris (quorum autoritas non omninò negligenda) intervenit, indagationi conducere poſſent. Inde eſt quòd Ariſtoteles etiam volumen conſcripſerit Νόμιμα Βαρβαρικὰ nuncupatum, id eſt *Mores atque Inſtituta Barbarica*, ſeu populorum qui extra Græciam ſedes habuere. Ante plurima ſecula quidem periit illud. citatur autem tum Apollonio [c] tum Varroni [d]. Sed apud

[b] *Laertius lib. 5.*

[c] *Hiſt. Mirab. 11.*

[d] *De ling. lat. lib. 6.*

[illegible] Nymphodorus Am- [illegible] Scripsit [illegible] de Moribus atque insti- [illegible] quam Græcorum: atque Hecatæus opus [illegible] quod tam Theologiam quam [illegible] complexum. Sed & hæc itidem [illegible] innumera ejusmodi alia, intercidêre; [illegible] pars pleraque πολιτειῶν seu Rerum publicarum [illegible] huic Philosophādi rationi sedulò se pariter [illegible] Theologi insuper veteres, Patres inprimis dico nascen- tis [illegible] de Veritate Catholica stabilienda agentes, non [illegible] portentosasq; ex luxuriantibus illis si- mul [illegible] ævi ingeniis pullulantes hæreses, verùm etiā Græcæ

Græcæ Latinæque Philoſophiæ ſcita atque alia ejusmodi tam Chriſtianismo diſſona quam conſona usque adeò enarrant, ut nec prætermitti interim velint prorſus exploſa. De hæreſibus res eſt manifeſtior, quia eas diligenter in volumina cognomina contexuêre Epiphanius, Philaſtrius, alii, quos & recentiorum ſeculorum aliqui ſunt imitati. Etiam de eis obiter nec raró aliis in ſcriptis patrum occurrunt quamplurima. De Philoſophiæ ſcitis obſcurior res non eſt ei qui præter jam citatos, Juſtinum, Clementem Alexandrinum, Tertullianum, Lactantium, Minutium Felicem, Hieronymum, Ambroſium, id genus alios diligentiùs pauló conſuluerit. Et tametſi *Patriarchæ Hæreticorum* [q] aliisque ſummæ infamiæ nominibus, à patribus hiſce ſolent Philoſophi veteres appellari, nihilominùs fatentur & ipſi interdum patres *nullam* [r] *Sectam fuiſſe tam deviam, philoſophorum quempiam tam inanem, qui non viderit aliquid ex vero; & totam veritatem & omne divinæ religionis arcanum philoſophos attigiſſe, ſed, aliis refellentibus, defendere id, quod invenerant, nequiviſſe, quia ſingulis ratio non quadravit.* Adeo ut rem ipſam optimè complectatur Clemens [ſ], dum Gentilium Philoſophiæ καθάπερ καὶ τῶν καρύων οὐ πᾶν ἐδώδιμον *quemadmodum & nucum totum non eſſe comedendum* ait, verba faciens de eis qui eâ paſcebantur. Ut ſunt putamina rejicienda, ſed nuces comedendæ, ſic placita habent Philoſophi non pauca inter errores manifeſtos connumeranda vitandaque; nec interea aliis carent quæ, utpote aut veritati ſatis ipſa cognata aut temperamentis paulo reformata, fuerint cumprimis amplexanda. Summa eſt; non ſolum congeneres conſimilesque ſed & perquam diſpares aliorum qualescunque ſententias rationesque inſervientes impenſiſſimè voluiſſe veteres illos (quos etiam & recentiores, qui ſimul & cordatiores ſunt, non raró imitantur) explorari, congeri, animadverti, perpendi, ad poſteros tranſmitti. Ut ſcilicet ita quid ipſis ſcholæque à ſe propagandæ ſtatuendum, retinendum, rejiciendum foret, dignoſceretur & quod ſeligerent, argumentis fulciretur tum faciliùs tum ſecuriùs. Qua de re inprimis ſtudioſos non ſemel monuit olim etiam Ariſtoteles [t]. Atque ut in phyſicis, non ſolum ex Diverſo ſed ex Contrario, in Diverſi invi-

[q] *Tertullian. adverſ. Hermogen. cap. 8*

[r] *Lactantius lib. 7. ſeu de divino præmio, cap. 7.*

[ſ] *Strom. 4.*

[t] *Topic. 1. c. 12. & 1. de Cælo text. 98.*

invicem & Contrarii natura exploranda; quemadmodum iisdem ex Remissione, in natura Summi investigada. subsidium non rarò habetur non contemnendum; etiam penè dixeram, sicut ex Lateribus non solum angulos continentibus sed etiam oppositis, Anguli ipsi in trigonis sive planis sive sphæricis dimetiendis, præter aream, certius mensurantur; ita fermè Aliorum quotquot sedulò ac seriò philosophati sunt Epichiremata ac Placita sive Consimia sive quomodolibetcunque Diversa, etiam Vero adversissima, accuratiùs indaganti opem crebrò præstant perinsignem. Hinc etiam Euclides u ipsorum Mathematicorum ψευδάρια, seu *Fallacias* atque *Aberrationes* singulari congessit volumine. Similitèr de aliis scientiis fecere alii. Ne scilicet qualicunque aliorum rationis usu atque examine, quàm suæ, quantum fieri posset, magis carerent. Ita veteres mutuas in disquirendo tradidêre quasi operas τὰς ἀλλήλοις καὶ παρεχρήσαμεν seu *alii aliis quod deerat invicem subministrantes* quod ait Leonidas x in epigrammate de Cæco & Claudo. Unde demùm nata est philosophia illa singularis, atque præstantissimo illo patre Clemente Alexandrino y judice, omnium præstantissima adeoque præ cæteris amplexanda quæ ἐκλεκτικὴ dicta est. quia in perspicacitèr seligenda ex singulorum, qui præierant dogmatibus Philosophiæ, materie versabatur. Hac primò usus est Potamo Alexandrinus ἐκλεξάμενος, quod ait Laertius z, τὰ ἀρέσαντα ἐξ ἑκάστης τῶν αἱρέσεων *qui selegit quæ sibi placuere de Singulis Philosophorum Sectis*. Sub Augusti scilicet a initia. Nimirum probè nôrunt eximii isti indagatores Veritatem sæpius sive in abdito sive in obscuro latentem. non aliter ferme ab Intellectu humano capi quàm ab Oculo solent Corpora sive longius dissita, sive in luce satis temparatà neutiquam posita. aliterve sive primum ac unicum sive indiligenter, nimis utcunque iteratum aciei intuitum aut fugientia aut fallentia. De horum alicujus Colore, Figura, Distantia, Magnitudine, Loco, Motu quæratur Ubi oculi sunt depravati, res ipsis solis planè in desperato est.

> *Lurida præterea fiunt quæcunque tuentur*
> *Arquati* ———

u *Proclus in lib. 1. Euclid. lib. 2. cap. 5.*

x *Antholog. l. cap. 4.*

y *Stromat. 1.*

z *in proœmio.*

a *Suidas in Potamone.*

Multaque ſunt oculis in eorum denique miſta
Quæ contage ſua palloribus omnia pingunt.

Quod ait Lucretius [b]. Sed detur Lyncei acies optimus undiquaque habitus, atque omnimodâ contagione prævià prorſus liber. Color nihilominus pro varietate lucis tam incidentis quàm reflexæ aliter atque aliter ſe ingerit; adeò ut etiam nigra interdum albeſcant, hæc crebò viridia, flava, quod & de reliquis eſt dicendum, ſimulent. Sphærica etiam & cylindrica plana, circuli ellipſes, quadrata oblonga, ingentia minima, in longinquo poſita propinqua, æqualia inæqualia videntur, & verè parallela

Paulatim e tuhere anguſti faſtigia coni. [c]

Alia apparent fracta, dum revera ſunt integra, ob medii diverſitatem. Extra verum item locum; ut non ſolùm nummus in vaſe per aquam obliquè viſus, ſed etiam præter ſtellas cæteras Sol ipſe per vapores, nubeculas ac aërem humidiorem. Parallaxas itidem nimiùm oculi aciem fallunt; unde inprimis tot de ſtellarum aliquot novarum & cometarum locis, atque utrum in æthere cœleſti an in eo, qui Lunâ inferior eſt moverent, diſputationes inter Mathematicos etiam egregios habitæ. Quieſcere inſuper dum velociſſimè movent, videntur corpora quotquot movent cœleſtia. Movere non rarò quieſcentia; ut Navigantibus

------ *Portusque Vrbesque recedunt.*

At verò ex diligentiori ſæpiusque tum variato tum accuratius iterato intuitu, crebra item ſtationum oculique poſituræ mutatione, comparatisque invicem, quæ ſtationum variationem ſuppleant, aliorum obſervationibus (citra quas viri alioquin viſu acerrimi ut heic nimium cæcutiant neceſſe eſt) aut rectè tandem de objecto, circa quod tot eveniunt hallucinationes, ſtatuitur, aut undenam res porro fuerit decernenda conſtat, aut eam non omninò decernendam nec ſatis liquere demum reperitur. Quin ne ſuis quidem Solem [d] ipſum maculis nebuloſis, qua nobis viſitur, eisque totam Africam ac Aſiam ipſam magnitudine ſuperantibus, carere, nuper ex aliorum, qui penitiùs eum teleſcopii beneficio introſpexêre, obſervatione adjuti didicimus qui defæcatiſſimam fuiſſe illam at-

b *lib.4.*

c *Idem ibid.*

d *Galilæus Galilæi in Nuncio Sidereo, & in Syſtem. Coſmico dialog. 1. alii*

[illegible] conve-
[illegible] Sed si rem ita Jovem
[illegible] ad [illegible] tempora,
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] & [illegible]
[illegible] intelligen-
[illegible] dis-
[illegible]
[illegible] & [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] corrigi,
[illegible]
[illegible]
[illegible] quidem,
[illegible]
[illegible] quibus [illegible] Superiores
[illegible] valut
[illegible] perfectam,
[illegible] noniano-
[illegible] di-
[illegible] seu
[illegible] pa-
[illegible] consilium
[illegible] notio-
[illegible] quandoque,
[illegible] continuà
[illegible] origine [illegible] radio,
[illegible] angore defectus [illegible] recipi, ut
sæpè

ſæpè nimis) videntur; ea ſanè, diligentiùs conſultis iis, qui origini proximiores ſunt, ſive hàc ſive illàc ob diverſitatem aliquam medii, id eſt, ſeculorum, rerumpublicarum, geniorum, ingeniorumque varietatem, in quam tandem inciderunt, multùm inflecti, nec rectà protendi, imò & diſſimilem omninò colorem ſtatumque planè nonnunquam ei, qui originarius erat, contrarium nanciſci ac induere, nemo non deprehendet agnoſcetque. Non aliter ac ubi radii etiam ſolares per medium diverſum obliquè tranſeuntes franguntur, aut tinguntur per coloratum. Alienum contrahunt ſic colorem Empedoclis, Parmenidis, aliorum de Ente, Uno, Primo, Motu ſententiæ, dum ab Ariſtotele obiter eas memorante recipiuntur. Sed genuinus intereà ex ipſorum ſcriptis dictisque aliquot, quæ Simplicii [f] indagini maximè debemus, poſteritati ſervatur. Quam in rem Exemplum etiam advertamus unicum ſub Chriſtianiſmi initia, ut de ſeculo noſtro prorſus reticeamus. Monuerat Nicolaus Diaconus, παραχρῆσθαι τῇ σαρκὶ *abuti carne*. Quo breviter dicto voluptatum cupidinem, maximè verò Veneris, reprimendam vir ſanctus voluit. Hoc perperàm arripientes libidinoſi aliquot, qui nomine ejus ſectam ſuam inſigniri geſtiebant, adeoque Nicolaitæ vocitari, pro eo, quod omninò contrarium eſt, interpretati, eum velut concubitus qualiſcunque vagi, ac libidinis nefandæ præceptorem flagitioſiſſimè venditarunt. Neque ſanè aliud ipſum ſtatuiſſe crediderant poſteri niſi in ſeculis ei vicinioribus reperti fuiſſent, qui à convitio hoc eum vindicarent, ac ſenſum ejus genuinum mandarent ſcriptis; veluti Clemens [g], Euſebius [h], Theodoretus [i]. Ejuſmodi fuêre alia non pauca. Nimirum haud impares errores alii, ab integris hominum cœtibus pro vera diſciplina ultrò ſunt recepti, patientèr admiſſi, &, veluti ſarcinæ, poſteritati impoſiti, quoties ipsâ rei, circa quam verſantur, origine in longinquo ac retrò nimis poſitâ, hominum ſeculorumque, à quibus primò, & per quæ dein in poſteros id, quod recipitur, manavit, indoles, verborum ſenſus, ratio, interpretationes, & veluti Mediorum diſcrimina, veterumque, quibus hæc omnia docentur, teſtimonia, inſuper omninò citra examen ſunt habita. Quo facit inprimis illud Numinis ſanctiſſimi [k]; *State ſuper vias; & videte,*

f *Comment. in Ariſt. 1. & 8. Phyſicorũ Et ſidesis Card. Beſſarion. l 2 in Calumn. Plat. cap. 11.*

g *Strom. 3.*
h *Hiſtor. Eccleſ. lib. 3. c. 23.*
i *Hæretic. Fab. lib. 3.*

k *Apud Ierem. 6. 16.*

[illegible]

fuisse Philosophiam illam Moralem ac Civilem, cui nomen ritu solenni non dare hominum quempiam, eorum in territoriis, seu potestate degentem, non modò nolebant, sed nec Jure suo permittebant. Jam verò cum nec mentio quidem hujus sive Juris, sive Philosophiæ, sive Officiorum, ad quæ universum genus censebant ille humanum obstringi, (quibus etiam præmium pœnamque divinam, ut infrà fusiùs aperitur, conjunxêre) alicubi apud veteres Christianismi Scriptores, nedum Philosophos, omninò extent, & brachio sanè levissimo ab ævi nostri scriptoribus, & perfunctoriè nimis tangi, nec ullibi satis ostendi soleant; & cum demùm, citra jus hoc Gentibus cæteris propriùm, seu Philosophiam juxta eos verè universalem, Jus illud alterum ipsis ac Gentibus finitimis aliisque, quibuscum rem haberent, sive in Pace sive in Bello, sive Imperativum, sive ex pacto interveniens, planè ad eorum doctrinam nequeat satis internosci, & quidem apud viros alioquin doctissimos curtè nimis intelligatur doceaturque; Inde certe est, quod nec operâ existimavimus indignum, nec oleo, tum Juris ad eorum placita atque disciplinam Naturalis, seu omnium hominum Communis, semperque, ut volunt Obligativi, adeoque Philosophiæ jam dictæ, tum Juris ipsis aliisque illis Gentibus Imperativi ac Intervenientis, Capita & Explanationes, quatenus ipsa suppetunt eorum testimonia, diligentiùs ex eorundem testimoniorum verbis contexere. Etenim sic uno in opere studiosis indagatoribus præstò erit è populi tàm insigniter DEo O. M. olim peculiaris promptuariis penetralibusque desumpta disciplina, quæ, secundum jam dicta, cum cæterarum gentium sectarumque scitis in libera veritatis disquisitione, conatu subinde felici, ac bonâ cum fruge comparetur. Imperativum atque Interveniens illud Jus, quod ad Bella gerenda, Fœdera, Captivos, Proselytos attinet, suis in locis obiter ac pro re natâ sparsim mox explicabitur. Id verò, quod Naturale juxta eos diximus seu Universale, ita rectius tum traditum tum pretio suo rite æstimatum iri, censuimus, si præ libaverimus Primò fusiorem paulò dissertationem, unde, quàm accommoda, atq; scitu digna sint heic Ebræorum Placita, Sententiæ receptæ, seu Philosophia Singularis, manifestius cuiq; liqueat; nec sine Monito

ea de re Chriſtiano; Secundò, magis perſpicuam quidem & apertiorem, ſed intereà tantùm generalem Juris ejusdem, quà in ſacra Ebræorum diſciplinâ Morali, Civili ac Rituali locum habuit, Deſignationem, ſimul cum Difficultate illud inde Eliciendi; Tertiò, Varia Rationum Momenta, quibus tum è confuſis diverſisque juris corporibus moribusque hominum, atque aliorum etiam animalium actibus ſecerni ſolet, tum aliunde peti id, quod Juris Naturalis ſeu Univerſalis nomine vulgò indigitatur: eorumque unicum duntaxat ab Ebræis eſſe admiſſum. Hiſce tandem abſolutis, ut neceſſariò præviis, Juris ſeu Philoſophiæ hujus Ebræorum Capita ſingularia, & horum juxta eos Senſum atque Uſum explicatiùs, fuſiusque oſtendere opportuniùs adgrediemur.

CAP. II.

Quam accommoda, atque ſcitu digna ſint heic Ebræorum *Placita, & Traditiones avitæ, ſeu* Philoſophia *eorum* Barbarica *ſingularis, rationibus, tàm è* Paganismo, *quàm* Chriſtianismo, *atque aliunde adductis, oſtenditur. Sed & adjicitur* Monitum *ea de re* Chriſtianum.

PErquam dignam, quæ exploretur, & cum primis advertatur, atque philoſophiæ ſtudiis adprimè accommodam eſſe, adeoque ſubinde meritò intermiſcendam Ebræorum diſciplinam Moralem & Civilem, quam univerſi generis Humani communem (qualiscunque ea demùm fuerit) eſſe, voluêre eorum Theologi, Jurisconſulti, Philoſophi, libentiſſimè, puto, agnoſcet quisquis ex diligentiori ac ſolertiori eo fuerit hominum cœtu, qui, in rebus non paucis Chriſtianis diſcutiendis, Ebræorum veteres interpretationes, mores, ſcita & ſententias receptas ſollicitè conſulendas velit. Id genus hominum ſanè exiguus in Eccleſiâ Chriſtianâ numerus jam non eſt. Pullulavit noſtro in ſeculo ſcriptorum ejusmodi ſeges egregia. Et lux inde non raro accepta plurimos quidem in ſtudia Ebraica, Rabbinica, Talmudica impenſius irritavit. Nec fieri omninò arbitror, poſſe, ut quis, dum ea, quæ tradiderint ipſi de moribꝰ ritibusque ſibi propriis, ſuoq; jure ſingula-

singulari, seu quod Mosaicum dicitur, summo in pretio habuerit, ea interim, quæ de Communi humani generis Jure & Officio, quatenus ab eo, quod ipsis proprium erat, distingvebatur, docuerint, omninò contemserit, imò non magni fecerit. Ecquis enim, dum subsidia veterum in hujusmodi indagine sedulò conquirit, sive Civiles Atheniensium, verbi gratia, leges à Dracone seu Solone latas, atque hierophantarum, & Sacerdotum Atticorum ritus avidè venabitur, nec intereà Socraticam, Platonicam, Aristotelicam de universalib9 hominum Officiis Philosophiam, quæ ibi paritèr docebatur, non minori saltem affectu intuebitur, consulet, excutiet? Quale de similibus aliis est dicendum. Obvia sunt etiam argumenta heic ex summâ Gentis Ebraicæ olim dignitate ac prærogativâ desumenda, quæ, utpote capite superiori tacta, nec quempiam fugientia, heic prætermittimus. Quin adeò insignes, atque singulares Ebræos olim universæ sapientiæ autores facit Lactantius, ut Pythagoram, & Platonem tantùm non increpet, quòd illos, consulendi causâ, dum, ut sapientiam ediscerent, peregrinabantur, neutiquam (sic ille; qua de re statim plura) quemadmodum Ægyptios, Magos & Persas adierant. Verba ejus sunt p; *Equidem mirari soleo, quod, cum Pythagoras & postcà Plato amore indagandæ veritatis ad Ægyptios, & Magos, & Persas usque penetrâssent, ut earum Gentium ritus & sacra cognoscerent, (suspicabantur enim sapientiam in religione versari) ad Iudæos tamen non accesserint, penes quos tum solos fuit, & quò facilius ire potuissent.* Sed de Christianorum testimoniis hac in re ampliandum non est. *Christiani enim Judæis successores ac posteri sumus*; ut rectè alibi q idem Lactantius. Et Nostra seu Originem, unde veritatem sacram, cui innitimur ipsi, deduximus, tantum laudamus, dum singularem Ebraicæ gentis Dignitatem ac Sapientiam, quæ olim fuit, sic extollimus. Visum igitur est etiam quæ homini, quisquis is fuerit, nec satis Christiano, nec Judæo, nec ulli denique immisto sectæ tantundem fere probare queant argumenta aliquot, etiam Paganismi, imò quæ religione singulari præoccupante, satis solutæ sunt, rationibus maximè subnixa attexere. Ea triplici sunt in genere. Primum, ex insigni Philosophorum veterum ante Christianismum, Ebræos

p *Lib. 4. seu de vera sapientia, cap. 2.*

q *Lib. 5. seu de Iustitia, cap. 23.*

Ebraeos Consulendi atque Audiendi usu petitur; Secundum, ex Summa, qua apud Graecos aliosque Gentiles, Sapientiae nomine, claruere Ebraei veteres, Existimatione; Tertium demum, ex Rerum, Morum, ac Disciplinae veteris Orientis notitiae penuria, qua misere nimis laboramus. Quod ad primum spectat; testimonia sunt ea de re complurima. Atque alia Judaeorum ipsorum, alia Patrum Christianorum, & scriptorum, denique Paganorum alia. Aristobulus Judaeus Aegyptiensis, qui Ptolemaei Philometoris est in Maccabaicis [r] magister, de Pythagora expressim [s], πολλὰ τῶν παρ' ἡμῖν μετήνεγκεν εἰς τὴν αὑτοῦ δογματοποιΐαν, *multa, quae in nostris sunt disciplinis, in sectae suae dogmata transtulit*. Nec enim satis didicerat Lactantius, sive Pythagorae, sive Platonis res, cum, ut supra memoratur, eos minime Judaeos accessisse scripsit. Id quod ex sequentibus fiet manifestum. Flavius item Josephus de Pythagora, *non solum*, inquit [t], γνωστὸς ἦν τῶν παρ' ἡμῖν, ἀλλὰ καὶ ζηλωτὴς αὐτῶν ἐκ πλείστου γεγενημένος, *plane notis disciplinis nostrum, sed eorum etiam maxime cupidus est amplexus*. De Platone pariter jam dictus Aristobulus [u], Κατηκολούθηκε τῇ καθ' ἡμᾶς νομοθεσίᾳ, καὶ φανερός ἐστι περιειργασμένος ἕκαστα τῶν ἐν αὐτῇ λεγομένων, *Leges & Institutum nostrum sectatus est; a quo etiam partes earum singulas curiose & diligenter inspectas, & excussas esse constat*. Floruit autem sub ducentesimum a Platone annum Aristobulus. Huic est satis consonans Josephus [x]. Quin etiam ex Aristobuli illius authoritate dicitur [y], Philosophiam Peripateticam (cujus princeps Aristoteles & sectator ipse Aristobulus) ἔκ τε τοῦ κατὰ Μωϋσέα νόμου καὶ τῶν ἄλλων ἠρτῆσθαι προφητῶν, *ex Lege Mosaica atque aliis pendere Prophetis*. Certe & verissimum liquet esse Ebraeorum aliquot commentum, Aristotelem jam moribundum discipulis suis, tum animae immortalitatem, tum poenae ac praemii rationem, velut a peculiaribus Semi posteris, id est, Judaeis, edoctum, docuisse, tum a Simeone Justo pontifice monitum, priorem mutasse sententiam [illegible] [z] *in universis, de quibus [illegible] & in bonis [illegible]*. Illud de animae immortalitate habetur in libello veteri התפוח seu de Pomo inscripto (quod singi

r 2 Maccab. 1.10.
s Apud Clement. Alex. Strom. 1 & Euseb. Praep. Evangel. lib. 9. cap. 6.
t Contra Apion. lib. 1.
u Apud Clement. Strom. 1 & Euseb. Praeparat. Evangelic. lib. 13. cap. 12.
x Contra Apion. lib. 2.
y Apud Clement. Alex. Strom. 5.
z MS. in [illegible] mentum ad Sepher Cozri part. 4. § 13

fingitur, illum manu, lecto decumbentem, ac discipulis circumstipatum, idque suavissimi odoris, tenuisse) atque ex Arabico, compluribus adhuc annis in Ebraicum à R. Abraha Levita traducto. Alterum illud de Simeone Justo, ex libro citant veteri in Ægypto antiquitùs reperto [a], quem nec Aristoteli ipsi tribuere verentur. Utcunque autem fictis hisce non sit cur credamus, id nihilominùs intereà satis etiam inde constat, in valuisse quidem apud Ebræos ipsos sententiam de singulari ipsorum, atque veterum apud Græcos Philosophorum in disciplinis tradendis accipiendisque communione. Quâ de re ex ipsorum [b] monimentis plura congerere, difficile non est. Consoni sunt heic Patres Christiani; Clemens Alexandrinus, Justinus, Theodoretus, Ambrosius, alii. Verba Aristobuli superiùs citata dum affert Clemens de Pythagora, neque de eorum fide dubitat, adjicit etiam [c] eum circumcisum fuisse, quod & memorat Theodoretus [d]. Ritu quidem Ægyptiaco, seu in Ægypto usitato, circumcisum; sed eo intereà, qui illo in seculo, ni fallor, etiam ibi erat planè Judaicus. Utpote qui è Judæa ejusque moribus cum Judaicæ disciplinæ aliis in Ægyptum anteâ migrâsset. De circumcisione autem Pythagoræ sic tradita libentiùs equidem cum Lipsio [e] dubitarem, nisi etiam apud Laërtium [f] occurreret, quod, dum peregrinabatur, πάσας ἐμυήθη τάς τε Ἑλληνικὰς καὶ βαρβαρικὰς τελετάς, *cunctis tàm Barbarorum, quàm Græcorum mysteriis est initiatus*. Nisi hyperbole sit, par est sanè, ut, & ritu Judaico eum initiatum fuisse, velle Laërtium, existimemus. Atque Laërtio satis est heic, quantùm ad hanc rem, consonus Iamblichus[g], ubi, cum Phæniciis Sacerdotibus aliisq; congressum Pythagoram initiatum esse, ait, omnibus sacris, quæ in Byblo urbe & Tyro fuere, & quæ per Syriam in usu. Quod & de Judaicis inter alia, non iniquum est, ut accipias. Sed & de eodem D. Ambrosius [h] *Cum ex populo*, inquit, *Iudæorum, ut plerique arbitrantur, genus Pythagoras duxerit, ex ejus disciplinâ derivavit etiam magisterii præcepta, meritoque magnus apud Philosophos habitus, qualem, ut ajunt, vix reperis ullum*. Hinc etiam ob disciplinæ similitudinem, Numam illum Romanorum regem, Pythagoreum, velut ejus discipulum, interdum, sed non sine errore (nam Pythagorâ antiquior erat)

[a] *R. Sem Tob in Ethica Arist. apud scholiast. in* Sepher Cozri, *loco citato*.

[b] *Videsis* Sepher Iuchasin *fol. 157. b. Ben Iechai in* Shalsheleth *fol. 101. a*.

[c] *Strom. 1.*

[d] *Therapeutic. 1.*

[e] *Manuduct. ad Stoicam Philosoph. l. 1. dissert. 6. Videsis Iacob. Capell. Hist. Sacra & Exotic. An. M. 3488.*

[f] *De Vitis Philosoph. lib. 8.*

[g] *De Vita Pythag. cap. 3.*

[h] *lib. 3. epist. 20.*

erat) dictum i à Judæis institutum esse, saltem eorum imbibisse doctrinam, censet Clemens k. Sanè quisquis credere volet, libros illos septem de disciplina Sapientiæ Græcè conscriptos, in agro Petilii Scribæ circa annum ab v. c DLXX sub Janiculo repertos, Numæ ex arculæ inscriptione tributos, & postmodum senatûs jussu crematos, ipsius Numæ reverà fuisse, is; Numam in eis, sive disciplinam aliquam Ebraicam, sive ejusdem propaginem tradidisse, non immeritò forsan existimabit. Nam *disciplinam sapientiæ, quæ illius ætatis esse potuit*, libros illos complexus, ac *pleraque dissolvendarum religionum fuisse*, scribit Livius l; uti etiam *aliqua ex parte ad solvendam religionem pertinere, animadversum esse*, Valerius m. Neque ulla in eis scripta esse, nisi Philosophiæ Pythagoricæ, id est, nisi Pythagoricæ disciplinæ consona tradiderunt Cassius Hemina n & C. Piso. Atqui ad dissolvendas, quæ jam dictis intelliguntur, religiones ... nempè apud Romanos veteres idolorum cultum, nil æquè facere potuit, atque ipsa, quæ Ebræis erat, atque ab ... Clemens. Numæ tradita disciplina. Id est totius humani generis Jus commune, seu Philosophia ... & Theologia Moralis ac Civilis, nemini juxta illos ... Neque est ... Numam eis in... [illegible] ... omnes pre... [illegible] ... Scriptores Romani ... [illegible] ... Atque ut de Py... [illegible] ... Platone Clemens ... non se... [illegible] ... *Philosophiam* ... [illegible] ... inculcat ... [illegible] ... [illegible]

[illegible]

pulatur

i Apud Dionys. Halicarnass. l. 2. Plutarch in Numa & Clem. Strom. l.

l Lib. 40. ...

n Apud Plin. Nat. ...

[illegible]

pulatur D. Ambroſius, ubi [y] Platonem ſcribit, *eruditionis gratiâ in Aegyptum eſſe profectum, ut Moyſis geſta, legis oracula, & Prophetarum dicta cognoſceret.* Atque ea de re ipſe plura alibi [z]. Fuêre etiam, qui, Hieremiæ Prophetæ auditorem in Ægypto fuiſſe Platonem [a], aſſererent. De Judaicâ ei tradita diſciplinâ quidem ſecuri; ſed interea in temporum ratione hallucinati. Nam ſeculis aliquot ante Platonis ortum, Hieremias floruit. Floruêre autem Pythagoras & Plato, hic ſub inſtaurationem Templi Hieroſolymitani, ille, ut vulgò recipitur, ſub excidium. Adeò ut Judæi, quibuſcum in Ægypto ſive hic ſive ille verſaretur, diu ante Ptolemæorum tempora, (quibus notiſſimæ de Judæis illic ſedes poſt patriarcharum ſecula habentibus hiſtoriæ collocantur,) illuc ſe tranſtulerint. Et de Judæis, qui ibi ſeculis illis vetuſtioribus degebant, luculenta ſunt in ſacris literis [b] teſtimonia. Et Tertullianus [c]; *Quis poetarum, quis ſophiſtarum, qui non omninò de prophetarum fonte potaverit? inde igitur philoſophi ſitim ingenii ſui rigaverunt.* Adde inſuper, quod hanc in rem occurrit apud D. Thomam [d]. Jam dictis tandem etiam conſentiunt ſcriptores è Gentilibus, iique vetuſtiſſimi. Quorum heic autoritas ideò inprimis æſtimanda eſt adducendaque, quoniam ea, quæ ſive ex Judæis ipſis ſive è Patribus Chriſtianis jam attulimus, velut in rem ſuam, id eſt, ad efferendam & firmandam librorum ſacrorum ac religionis, quam ſive hi ſive illi amplectuntur, myſteriorum dignitatem, ab ipſis adhibita nonnullis forſan videantur. Adeoque nec alia eſſe, quàm velut domeſtica, utcunque de Paganis allata, teſtimonia: nec fidem mereri ſeu autoritatem ſortiri multò meliorem, quàm Rationes eorum de gentis dignitate ac prærogativa ſimplices, quas breviter tantùm, idque conſultò, jam ſuprà tetigimus. Ecce igitur, quod hac de re habet Hermippus vetuſtiſſimus atque diligentiſſimus vitæ Pythagoræ ſcriptor Paganus. Diſertè ait, [e] eum πολλὰ τῶν παρὰ Ἰουδαίοις νομίμων εἰς τὴν αὐτοῦ μετενεγκεῖν φιλοσοφίαν *multa eorum, quæ Iudæis recepta ſunt, in ſuam tranſtuliſſe philoſophiam.* Memorat etiam, eum quædam de anima, de munditie, & interdictum de blaſphemia docuiſſe; quibus ſubjunxit, ταῦτα δὲ ἔπραττε καὶ ἔλεγε καὶ Ἰουδαίων καὶ Θρακῶν δόξας μιμούμενος καὶ μεταφέρων εἰς

[y] *Ad Pſalm. 118.* ץ

[z] *Lib. de Noe & Arca. cap. 8.*

[a] *Vide D. Auguſtinum de doctrina Chriſtiana lib. 2. cap. 28. & Retract. lib. 2. cap. 4.*

[b] *Hieremiæ cap. 44.*

[c] *Apologetic. cap. 47.*

[d] *In 1. primæ quæſt. 74. art. 3. ſent. 1. diſt. 3. quæſt. 2. art. 2. & ſent. 2. diſt. 14. q. 2. art. 1.*

[e] *Apud Ioſephum contra Apionem lib. 1.*

ἑαυτὸν, hæc autem fecit, dixitque tum Iudæorum tum Thracum imitatus disciplinas, quas & sibi assumsit. Sed & ipse Hermippus alibi totam Judæis acceptò fert Pythagoræ Philosophiam. Origenes; f λέγεται Ἕρμιππος ἐν τῷ πρώτῳ περὶ νομοθετῶν ἱστορηκέναι Πυθαγόραν τὴν ἑαυτοῦ φιλοσοφίαν ἀπὸ Ιουδαίων εἰς Ἕλληνας ἀγαγεῖν, *Fertur Hermippus in libro primo de Legislatoribus prodidisse, Pythagoram philosophiam suam à Iudæis ad Græcos traduxisse.* Malchus item, qui ipse est Porphyrius g, eum, ait, non solùm Arabas & Ægyptios, sed etiam Ebræos & Chaldæos discendi causà adiisse. Atque, ἐκ τῆς, inquit, περὶ ταῦτα τὰ ἔθνη πλάνης ὁ Πυθαγόρας τὸ πλεῖστον τῆς σοφίας ἐνεπορεύσατο, *Ex peregrinatione ad hasce gentes Pythagoras potissimam sapientiæ partem acquisivit.* Quin idem autor; ἔν τε Βαβυλῶνι τοῖς τ' ἄλλοις Χαλδαίοις συνεγένετο, καὶ πρὸς τὸν Ζάβρατον ἀφίκετο παρ' οὗ καὶ ἐκαθάρθη τὰ τοῦ προτέρου βίου λύματα, *Babylone cum aliis quidem Chaldæis versatus est, & Zabratum etiam adiit, à quo pristinæ vitæ sordibus est expurgatus.* Zabratum hunc, qui & Zaradas & Zarethas interdum dictus, h, haud alium fuisse à Nazarato Assyrio Pythagoræ præceptore ab Alexandro Pythagoricorum Symbolorum collectore apud Clementem Alexandrinum memorato, olim i mihi satis persuasum est. Atque eandem video libenter amplecti sententiam, Lucam Holstenium k nuperum Porphyrii editorem. At de Nazarato expressim Clemens l; Ιεζεκιὴλ τοῦτον ἡγοῦνταί τινες *Ezechielem hunc opinantur fuisse nonnulli.* Quod tamen ipse improbat. Sed verò & temporum ratio accuratiùs inita satis id patitur. Et Judæum Assyrii nomine Græcis denotari, mirum non est. Nam non solùm Ezechiel ipse atque Judæi alii, Pythagoræ ævo, Babylone aliisque in Assyria erant numerosissimi, utpote in captivitatem illac sub id tempus ducti, verùm etiam invaluit posteà ipsum Assyrii nomen pro Judæo seu Ebræo apud Græcos interdum usurpari. Unde ut cætera hujus generis mittam, Themistius γράμματα τῶν Ἀσσυρίων [illegible] ascribit m pro eo, quod est in sacra Ebræorum volumina, ubi scilicet Salomonis n laudat dictum de corde seu mente Regis in manu Dei. Sed de tempore Pythagoræ, quo cum [illegible] minimè satis convenire videntur veteres, adjiciendum [illegible] est, quod habet de eo

f Advers. Celsum. lib. 1.

g De Vita Pythagoræ.

h Plutarch. in περὶ τῆς ἐν Τιμαίῳ ψυχογονίας; & vide ipsis Francisci Piccolominei [illegible] Gent. et [illegible] cap. 14

i De Diis Syris Syntag. 1 cap. 1

k Observat. in Porphyr. Vitam Pythagoræ

l Strom. 1

m Orat. 6

n Proverb. 21. 1.

eo priscus Orientis scriptor Arabicus nondum editus. Is est Saidus Batricides, qui è quamplurimis veterum scriptis, quorum pars pleraque nobis interciderunt, Chronicon diligentissime contexens, diu nimis post Captivitatem Babylonicam, in quam abductus est Ezechiel, Pythagoram collocat. Juxta scilicet chronologiam, quam plerumque jam recipimus, sub annum inde centesimum quinquagesimum. Nimirùm sub Artaxerxe Mnemone Persarum Rege. Sed & Temporum, apud Saidum hunc, Imperii Persici ratio plurimùm discrepat ab ea, quæ sive antiquis sive recentioribus, quantum video, aliàs recipitur. Breviter igitur eam damus. Idque facimus, tum ut, quod habet ipse de Pythagoræ ævo, quà huc spectet, rectiùs intelligatur, tum ut ea, quæ quomodolibetcunque hac de re narrat, cum testimoniis Eusebii, Diodori, Laertii, aliorum, qui sive de Pythagorà sive de Imperii Persici, quocum is heic involvitur, Regibus, Successione & Annis diversissimè tradi solitis & passim controversis scripsere, studiosi pro re nata comparent, nec interea non mirentur. Primum facit Batricides Imperii Persici Regem (adeoq; Babylonici successorem; mortuo Belshatzare) Cyrum; cui triennium assignat. Secundum Achasuerũ, quem regnasse, ait, annos duodecim. Huic successisse, ait, Cyrũ, Darium item dictũ, & regnasse triginta annos.

Verba sunt وكان ملك كورش الفارسي ثلث سنين ومات * وملك بعده احشويرس اثني عشر سنة * وملك بعده ابنه كورش ويسمها داريوش ثلثين سنة * وفي اول سنة من ملكه مات دانيال النبي وفي السنة الثانية من ملكه امر بنين اسرائيل بالرجوع الي اورشليم وان يبنوا المدينة والهيكل *Regnavit Cyrus Persa triennio, & mortuus est. In hujus locum successit Achasuerus, regnavitque annos duodecim. Hunc secutus est Cyrus, Darius item dictus, qui triginta re-*

[illegible]

بالالكش * سبعة سنة * وملك بعده ارطخشلشش
من خي اخيه كورش الثاني اثنين وعشرون سنة *
وفي عصره كان بلرض اليونانيين من الحكما المتفلسفة
هرقلس * وملوس * وفيثاغورس * وسقراطس * وسولون
صاحب الشرايع * وزينون * وانبذقلس * وملك بعده
ابنه ارطخشلشش ويسمى احوس عشرين سنة

Mortuus autem est Artaxerxes cognomento Longimanus, *cui succedit Artaxerxes Magnus, qui regnavit annos XXXI. Post hunc regnavit Sogdianus, triennio. Eum secutus est* Darius *secundus, cui cognomen erat à maculis*, & *regnavit annos XVII. Huic successit Artaxerxes nepos ex fratre Cyro secundo. Atque is annos regnavit XXII.* (Certè in exemplari vetustiori hic proximè sequitur Longimanum, Artaxerxe Magno, Sogdiano, & Dario secundo prætermissis.) *Ejus in tempore floruêre in Græcia Sapientes & philosophi, Heracles* (Heraclitus) *Malus* (Melissus) *Pythagoras* (manifestò scilicet in exemplari elegantiori scriptum est * وفيثغورس *& Pythagoras*, vetustiori autem & rudiori exaratur وسلغورس quod punctis, quibus caret, ornatum, erit itidem وبيثاغورس *& Bythagoras*. (Nam ب & ف invicem sæpius in Græcis nominibus apud Arabas mutant.) *Socrates, Solon legislator celeberrimus, Zeno, & Empedocles. Post hunc autem regnavit filius ejus Artaxerxes dictus item Ochus, qui regnavit annos XX.* Ocho succedens Arses regnat; apud Saidum, annos XI; cujus successor Darius anno suo septimo ab Alexandro victus est & interemtus. In hisce sanè non ambigendum, quin Pythagoram illum Samium vulgò dictum, philosophiæ nempe principem illustrissimum, de quo locuti sumus, nec omninò obscuriorum ejusdem nominis aliquem intellexerit. Ita

[illegible] Certè [illegible]

[illegible] Cap- [illegible] etiam [illegible] Viri nempe [illegible] Neque [illegible] De [illegible] etiam [illegible] quod [illegible] autem Mochum [illegible] Flavio Jose- [illegible] Sed [illegible] quan-

tum

tum ſcimus, erat. Neque enim aliter teſtimoniis ejus utuntur autores jam dicti. Occurrit etiam apud Galenum[z], Mochi medici nomen, quod in Latinis fit Moſchus[a], quemadmodum itidem Mochus ille Phœnicius apud Athenæi interpretem. Et quin Phyſiologus etiam fuerit, quiſquis eſſet medicus, dubitari quidem nequit. Straboni autem è Poſidonio memoratur antiquum de Atomis dogma ἀνδρὸς Σιδωνίου Μόχου, Moſchi hominis Sidonii (adeoque Phœnicii) qui ante Trojani belli tempora floruit. Ceterùm Joannes Arcerius, Jamblichi editor, ad locum illum, Μόχου *legendum*, inquit, *videtur; niſi quis* Μώχου *vel* Μωσέως *legere malit*. Adeo ut de Moſis ſucceſſoribus, id eſt, Judæorum Philoſophis & Prophetis, verba capienda eſſe, nec forſan immeritò ſuſpicaretur. Quis aliàs ſit Mochus ibi, cui ſcilicet Prophetæ ſucceſſores fuerint, haud ita facilè eſt conjiciendum. Numenii autem Pythagorici huc cum primis ſpectat notiſſimum illud, τί γάρ ἐστι Πλάτων ἢ Μωσῆς ἀττικίζων; *Quid enim eſt Plato aliud, quam Moſes Atticâ lingua loquens?* Et expreſſim perſtrictum eſſe Platonem à Numenio legimus[b] ὡς ἐν τῶν Μωσαϊκῶν βιβλίων τὰ περὶ Θεοῦ καὶ κόσμου ἀποσυλήσαντα *quod ea, quæ de Deo & Mundo tradiderit, ex libris Moſaicis velut plagio ſurripuerit.* Scriptoribus, quos citavimus, Paganis accedat Clearchus Solenſis, Ariſtotelis diſcipulus, qui ſe vidiſſe teſtatur[c] τινὰ Ἰουδαῖον ὃς Ἀριστοτέλει συνεγένετο, *Iudæum quendam, quocum verſatus eſt Ariſtoteles.* Scilicet dum, in maritimis Aſiæ regionibus aliquot, ſimul cum aliis Philoſophiæ ſtudioſis agebat Ariſtoteles, ſtudiorum & ſocius factus eſt & explorator Judæus ille. Atque is cum illis ita familiariter degens παρεδίδου τι (ut verba ſunt Ariſtotelis, referente Clearcho[d]) μᾶλλον ὧν εἶχε *plus aliquantò, quàm acciperet ipſe, communicabat.* Is enim eſt verborum horum ſenſus, quæ perperam nimis in Joſephi, qui ex Clearchi libro de Somno ea citat, verſione redduntur, *tradebat potius aliquid eorum, quæ habebat.* Ex hiſce igitur liquet, tum Italicæ ſectæ autorem eundemque primarium Theologiæ Græcanicæ[e] præceptorem, primumque Philoſophi nomine inſignitum, cui primam etiam in Græcia de immortalitate animæ diſciplinam tribuunt nonnulli[f]; nec ferè ſi Pherecydem illum Syri-

z *De Compoſit. Medicament. lib. 1.*

a *Et Videſis Franciſc. Picum Exam. doct. Vanit. Gent. lib. 1. cap. 10.*

b *Heſych. Illuſtr. in Numenio. & Suidas.*

c *Apud Clem. Alex. ſtrom. 1. & Euſeb. præp. Evang. lib. 9. cap. 6.*

d *Apud Joſephum contra Apion. lib. 1. & Euſeb. præpar. Evang. lib. 9. c. 5.*

e *Proclus in Platon. Theolog. l. 1. c. 6.*

f *Maxim. Tyr. diſſert. 28. & Porphyr. in Vita Pythagor.*

Syrium g, hujus magistrum, qui etiam Barbaricæ Philosophiæ discipulus fuit, excipias, ea de re, dum sectarum & dogmatum tantum inspicimus successiones. habetur controversia) primasque de Virtutibus disputationes alii h, id est, moralis philosophiæ principia, deberi volunt, cujus item sectæ nomen sic diu viguit, ut nulli alii, quod ait Cicero, docti viderentur: tum & Academicorum & Peripateticorum principes (quales hi simul, quanti viri ac sapientiæ Coryphæi!) Ebræos consuluisse, audiisse, atque ab eis disciplinam accepisse. Qua de re Scriptorum etiam recentiores aliquot i, prudenter pro re natâ monuêre. Unde sane nemo, puto, non concedet Placita ac Disciplinam Ebræorum, quam omnium hominum communem esse, ipsi statuerunt, nec sibi propriam, sed universo humano generi communicandam esse, adeoque procul dubio illis, qui eos sic consulerent, tradendam, non indignam esse, quæ jam eruatur, explicetur, edisceturque. Nemo, inquam, maximè qui philosophiæ veteris fontes velit omninò exploratos. Et de Primo heic Argumento Paganismi rationibus subnixo hactenus. Sequitur Secundum, quod ab Existimatione, quâ apud Græcos summopere claruêre, idque Sapientiæ nomine, Ebræi, desumitur. Cum Ægyptiis, Magis, aliisque aliquot Orientis philosophis non raro, velut ex primariis atque Barbaricæ philosophiæ antesignanis, recensentur Judæi veteres. *Quicquid*, inquit Megasthenes k, Scriptor vetustissimus, *ab Antiquis de Natura dictum est* λέγεται καὶ παρὰ τοῖς ἔξω τῆς Ἑλλάδος φιλοσοφοῦσι. Τὰ μὲν παρὰ τοῖς Ἰνδοῖς ὑπὸ τῶν Βραχμάνων, τὰ δὲ ἐν Συρίᾳ ὑπὸ τῶν καλουμένων Ἰουδαίων *etiam docetur ab eis, qui extra Græciam Philosophantur, veluti apud Indos à Brachmanis, atque in Syria à Judæis.* Aristoteles item ipse, ut verba ejus refert Clearchus l, qui eum audivit, de Judæis loquens; καὶ εἰσιν ἀπόγονοι τῶν ἐν Ἰνδοῖς φιλοσόφων. Καλοῦνται δέ, ὥς φασιν, οἱ φιλόσοφοι παρὰ μὲν Ἰνδοῖς Καλανοί, παρὰ δὲ Σύροις Ἰουδαῖοι, τοὔνομα λαβόντες ἀπὸ τοῦ τόπου, (Sed mirum non est, scriptorem Græcum in Judæorum origine hallucinari.) *Nuncupantur autem, ut fama est, Philosophi apud Indos Calani, apud Syros Judæi, à loco* Judæâ scilicet, ut postea ipse ibi *nomen fortiti*. Et manifestum est,

g Cicero Tuscul. quæst. 1. Lactant. Lib. 7 cap. 8.
h Arist. Mag. Moral. lib. 1. cap. 1.
i Cardin. Bessarion in Calumn. Platonis lib. 2 cap. 8. Augustin. Steuchus de Perenni Philosophia lib. 1. cap. 2. Marsil. Ficinus de Religione Christiana c. 25. Franc. Picus Exam. Doct. Vanit. Gent. lib. 1 c. 14. & lib. 3 cap. 14. [illegible] de Theologia Gentium cap. 8. Joann. [illegible] Select. lib. 2. cap. 8. aliique non pauci.
k Apud Clemen. Strom. 1. & Euseb. Præparat. Evang. lib. 9. cap. 6.
l Apud Josephum contra Apionem.

eſt, Clearchi ſeu Ariſtotelis hac de re verba apud Euſebium m hinc emendari debere. Res ipſa à Clearcho de Ariſtotele & Judæo tradita, juxta ſuperiùs citata, habetur tam apud Euſebium, quàm Joſephum. Sed locus de Callanis & Judæis, jam nunc adductus librariorum incuriâ mutilus nimis eſt apud Euſebium. Nam hoc modo ibi legitur; οὗτοι εἰσὶν ἀπόγονοι τῶν ἐν Ἰνδοῖς Καλάνων, παρὰ δὲ Σύροις Ἰουδαίων τοὔνομα λαβόντων ἀπὸ τοῦ τόπου *Hi ſunt propago Calanorum apud Indos, apud Syros autem Iudæorum, qui à loco nomen ſortiti ſunt.* Ceteroquin ſibi ſatis eſt concors utrobique Clearchus. Sed non ſolum Joſephi autoritas, ſed & ſenſus ipſaque res emendationem heic manifeſtò exigit. Hinc autem advertendum, Judæi nomen etiam pro ipſo, quod Philoſophum ſignantiûs denotaret, ab Ariſtotele ibi ſumi. Numenius pariter, philoſophus Pythagoricus, Brachmanibus, Magis, ac Ægyptiis Judæos expreſſim conjunxit n: ut celebriorum ſic deſignaret per Orientem philoſophorum ſectas, quemadmodum itidem o Porphyrius. Hiſce accedant Oracula p illa Apollinis.

> Πολλὰς καὶ Φοίνικες ὁδοὺς μακάρων ἐδάησαν,
> Ἀσσύριοι, Λυδοί τε, καὶ Ἑβραίων γένος ἀνδρῶν.

Plurimas etiam Deorum vias cognovêre Phœnices, Aſſyrii, Lydi, & Ebræi. Scilicet præter Ægyptios; quibus initia is tribuit paulò ante theologiæ atque viæ ad felicitatem ducentis. Eam τὴν μακάρων ὁδὸν, id eſt, *Deorum* ſeu *felicium viam* ipſe & τὴν πρὸς Θεοὺς ὁδὸν *ad ſuperos viam* appellat, dum oraculum explicat, Porphyrius. Quin in altero etiam Oraculo q idem Apollo ſolos Ebræos cum Chaldæis pro eis, apud quos ſolùm olim viguit vera ſapientia, memorat.

> Μοῦνοι Χαλδαῖοι σοφίαν λάχον ἠδ' ἄρ' Ἑβραῖοι
> Αὐτογένεθλον ἄνακτα σεβαζόμενοι Θεὸν ἁγνῶς,

Soli Chaldæi atque Ebræi ſapientiam ſortiti ſunt, æternum Numen ſanctè venerantes. Idem etiam Ebræos alio in Oraculo vocabat ἀριζηλήτους, utpote qui ſapientiæ famâ percelebres fuêre. Aut igitur plurimi æſtimanda ſunt heic veterum Ebræorum placita & diſciplina, aut non ſolum Chriſtianorum juxta antè dicta, ſed & Paganorum antiquorum, quibus tanti fuêre, etiam tunc, cum maximè

m *De præparat. Evangel. l. 9. c. 5.*

n *Apud Euſeb. Præp. Evang. l. 9. c. 7.*

o *apud Theodoret. Therap. lib. 1.*

p *Porphyrius apud Euſebium Præp. Evangelic. lib. 9. c. 10.*

q *Ibidem.*

ximè in Græciâ floruit sapientiæ studium, judicium ea de re planè rejiciendum. Neque mirum est, expressiora in philosophorum Græcorum Scriptis doctrinæ Ebraicæ vestigia non ita multa reperiri, imò nihil fermè ibi occurrere, quod puram putam originis Ebraicæ naturam satis retineat. Adeò enim tum commiscebantur in Græcorum disciplinâ Barbaricæ Philosophiæ sectæ (quarum primaria erat Judæorum) tum ipsa philosophia Græcorum tot in partes, velut à Bacchis Pentheus, discerpta est, atque in opinionum factiones distracta, ut tam quæ ex ipsis hausta sunt fontibus, quàm quæ velut per rivulorum alveos ab eis deducta sunt, in tam multiplicis disciplinæ Oceanum recepta hujus naturam plerumque induerent, suam minimè satis servantia. Tametsi sint etiam viri magni, qui in philosophia Platonicâ, ac Pythagoricâ sententias aliquot haberi animadvertunt, quas ex Ebraicâ disciplinâ desumtas esse non magis dubitant, quàm egregius seculi nostri Theologus ac Mathematicus [r], universam Architecturæ rationem perfectiorem per Græcos in Romanos, & demum in Vitruvii libros, ab Ebræorum in Templi Salomonici aliisque ejus structuris, proportionibus omninò manâsse. Veluti Justinus Martyr, Clemens Alexandrinus, D. Ambrosius, Joannes Philoponus. Sed & ea de re optimè Tertullianus [f]; *Si etiam ad ipsos prophetas*, inquit, *adisse, credibile est, indagatorem quemque sapientiæ* (de philosophis illis loquitur) *ex negotio curiositatis, tamen plus diversitatis invenias inter philosophos quam societatis, cum & in ipsa societate diversitas eorum deprehendatur. Siquidem vera quæque, & consonantia Prophetis, aut aliunde commendant, aut aliorsùm subornant cum maxima injuria veritatis, quam efficiunt aut adjuvari falsis aut patrocinari.* Atque alibi [t] idem, *Nec mirum*, ait, *si vetus instrumentum ingenia philosophorum interverterunt. Ex horum semine & nostram hanc novitiolam paraturam* (Christianismum tunc nuper natum innuit) *viri quidam suis opinionibus ad philosophicas sententias adulteraverunt, & de una viâ obliquos multos tramites & inextricabiles sciderunt.* Dictum quod notatu dignissimum, velut commentariolus etiam est in illud Platonis, ubi, à Barbaris sive Orientis populis disciplinas accepisse Græcos, agnoscens, quic-

r I. Bapt. Villalpandus in Ezechielem Tom. 2. p. 2. lib. 5. disp. 1. cap. 13. & 14. & 21. & in apparatu Urbis ac Templi p. 2. l. 3. cap. 15.

f Lib. de Anima cap. 2.

t Apologetic. cap. 47.

quicquid, inquit u, sic acceptum est *κάλλιον τοῦτο εἰς τέλος ἀπεργάζονται præstabilius tandem effecerunt*, id est, suo more mutarunt, ornarunt, nec originis faciem seu vestigia satis manere siverunt. Idem affirmavit Anonymus x vitæ Pythagoræ scriptor; unde οὐδ᾽ ἐπείσακτος inquit ἐστιν, ὡς εἰπεῖν, ἡ παιδεία ἐν ταῖς Ἀθήναις, ἀλλ᾽ ἐκ φύσεως ὑπάρχουσα, *adventitia, ut ita dicam, non est in Athenis eruditio sed nativa.* Reapse quidem & ex origine adventitia erat. Sed ideo Nativam dicendam esse voluit ille, quia adeò ab origine deviârat. Tandem verò, quod ad Tertium ac postremum heic attinet Argumentum, è veteris Orientis Rerum, Morum ac Disciplinæ Notitiæ penuria adductum; illud est inprimis in mentem revocandum de Orientis seu Asiæ interioris, qua cum jungere liceat Ægyptum, Rebus, Moribus, Disciplinâ; quamplurima scilicet olim extitisse volumina, quæ multis abhinc seculis prorsus, si fragmenta paucula apud scriptores eosque plerumque Europæos servata excipias, periere. Id satis inde scimus, quod de Rebus Arabicis, Syriacis, Phœniciis, Chaldaicis, Babylonicis, Persicis, Indicis, Ægyptiacis, id genus illius plagæ aliis, autorum nullibi, quantum scimus, nunc repertorum nominum seges ampla occurrat apud scriptores Græcos, Athenæum, Strabonem, Plutarchum, Laertium, Stephanum de Urbibus, veterum poetarum scholiastas, alios. Eorum etiam, qui res ipsas Ebraicas datâ operâ codicibus integris Græcè antiquitùs contexuere complurium, velut Eupolemi, Artapani, Alexandri Cornelii Polyhistoris, Hecatæi Abderitæ, Demetrii, Aristobuli, Iusti Tiberiensis, aliorum ejusmodi, (quorum nonnulli forsan ipsam, quam ostensuri sumus, philosophiam Ebraicam seu Ius Universale atque Naturale & Gentium expressiùs complexi sunt) opera ante plurima secula delevit temporis injuria. Tametsi Flavium Josephum & Philonem, qui huc magnoperè non faciunt, neutiquam nobis invidit. Sed de horum utroque, statim plura. Et impensè dolenda est, dum nomina sola ferè sic occurrunt, tanta rei literariæ jactura. Jam verò, cum decantatissimum sit illud Soloni ab Ægyptio Sacerdote dictum (Saiticum sacerdotem *Pateneit* Ægyptiacè nominatum hunc fuisse, conjectatur Proclus y) Græcos *ἀεὶ παῖδας εἶναι Græcos semper pueros fuisse*,

u *In Epinomide.*

x *Apud Photium Cod. 259.*

y *In Platonis Timæum l. 1.*

fuisse, id est, disciplinæ Orientalis tantùm candidatos nec satis edoctos; Cum etiam velut Sapientiæ omnimodæ, sive Mater, sive Officina prima semper Europæis habita sit olim illa Orientis plaga, atque in Occidentem doctrinam omnimodam inde manàsse & succrevisse, sit palàm in confesso, nec omninò intereà extent scripta, unde Gentis alicujus, seu scholæ Orientalis, præter Ebraicam, seculis illis vetustis florentis philosophiam Moralem & Civilem seu Jus, quo nemini juxta ejusdem scita carendum erat, satis edisci possit, adeo ut ceterorum maximà laboremus penurià; Cum, inquam, hæc ita se habeant, fieri arbitror non posse, quin rectè intuenti summo etiam ex hac ratione habenda fuerit in pretio Philosophia illa, seu Jus Ebræorum, velut thesauri ingentis, id est, totius fermè Philosophiæ in Oriente Barbaricæ, pars optima solùm superstes. Atque ea ideò majoris forsan jam æstimabitur, quia sic sola superstes est. Non aliter fermè ac libri Sibyllini illi tres ex novem (quorum sex sub ipsam auctionem, eò quod licitatio omnium simul parvo nimis facta est, ab anu cremati sunt) superstites in historia illa a Herophiles & Tarquinii notissima. Pars reliqua velut deperditæ pariter atque sui pretio fortè sic ab aliquo heic taxabitur. Neque verò adeò miretur interim quisquam, apud superstitem Judæorum bigam illam, quæ Græcè non solùm res aliàs Ebraicas conscripsit, verum etiam de Philosophis aliquot & Philosophia non unius generis apud Ebræos in usu expressiùs & diligentiùs egit, (Josephum dico & Philonem) nullam omninò universalis hujus Juris aut philosophiæ, quæ pariter, juxta receptam Gentis aut earum, qui ejusdem disciplinæ (quod idem heic est) præerant sententiam, ad universum genus humanum attinuit, in numeratis aut diversis verbis Capitum mentionem occurrere: sed omnia heic, quæ communi hominum observationi designantur, ex autoribus & libris solùm fermè Talmudicis, ut infra liquebit, peti, id est, è Corpore Talmudico aliisque Scriptis cognominibus, quæ in studiis Ebraicis ferè instituitis pariter locum habent, atque in Romanis, Juris Cæsarei Pandectæ & Codices. Scilicet quia, inquit Josephus b, [illegible] *tria hominum genera apud Iudæos qui philosophantur*. Pharisæi, Saducæi, Esseni.

a *Varro apud Lactant. lib. 1. cap. 6. Dionys. Halicarnass. 4. &c.*

b [illegible] *cap. 12. & Archæolog.* [illegible]

Esseni. Dogmatum etiam eorum aliquot & instituta singularia persequitur, Et Philo [b] multis itidem ea quæ fuêre Essenorum; quibus Essæis ipsi dictis Philosophiam disertè tribuit, δίχα περιεργείας Ἑλληνικῶν ὀνομάτων *Græcorum nominum pompâ & ambitione carentem.* Atque horum ex eisdem, philosophorum nomine, ac disciplinæ eorum, nomine philosophiæ, similiter meminêre Eusebius [c] Porphyrius [d], veterum alii. Et dogmata eorum habentur etiam apud Epiphanium [e]. Quin & fusè de eis seculo nostro est disputatum, à Cæsare Baronio [f], Joanne Drusio [g], Nicolao Serrario [h], Josepho Scaligero [i], Isaaco Casaubono [k], aliis. At verò advertendum est, Philosophorum & Philosophiæ nomen, quantum ad hanc rem attinet, dupliciter sumi solere. Interdum scilicet sectas tantùm Singulares eo venire, ut Stoicam, Peripateticam, Academicam; interdum nec rarò Generale Sapientiæ ac Pietatis Jurisqve cuique mortalium observandi studium ac disciplinam intra sectarum areolas non omninò cohibitam. Id est, philosophiam Moralem ac Civilem Simplicem ac cuique genuinam, nec in particulas (ut de veste ejus loquitur Boetius [l]) seu factiones distractam. Et simplicitati ejusmodi, sectæ, ea quæ sibi singularia fuêre, ambitiosiùs, etiam mangonum instar, illinere atque superstruere, ut in aliis fieri etiamnum amat, solebant. Hoc animadverso, satis liquebit, tam Iosephi quàm Philonis, dum de Philosophis illis Ebræorum, ac singularibus eorundem dogmatibus loquuti sunt, institutum fuisse, celebriores tantùm gentis suæ Sectas seu Factiones Philosophicas earumque dogmata, non generalem illam ac Simplicem, quæ omnium utpote mortalium juxta disciplinam Ebraicam communis, forsan & sectis ipsis, quotquot erant, pariter aut plerumque est recepta, philosophiam seu juris Universalis Capita indicare. Capita dixi. Nam disciplinam ipsam, de quâ loquimur, generatim sumtam, nec in Capita aut partes distributam, satis est verisimile, non semel à Philone innui. Quoties nempe Philosophiam, non hanc vel illam à ceteris discriminatam, aut jus ὑπὸ τοῦ δεῖνος ἢ τοῦ δεῖνος θνητοῦ φθαρτὸν ἐν χαρτιδίοις ἢ στήλαις ἄψυχον ἀψύχοις, ἀλλ' ὑπ' ἀθανάτου φύσεως ἄφθαρτον ἐν ἀθανάτῳ διανοίᾳ τυπωθὲν [m] *ab hoc vel illo mortali, adeoque* *ipsum*

[b] *In Apolog. apud Euseb. de præparat. Evangelic. l. 8. cap. 11. & 12. & lib. περὶ τοῦ πάντα σπουδαῖον εἶναι ἐλεύθερον.*

[c] *Lib. 8. de Præp. Evang cap. 11. & 12.*

[d] *De Abstinentia animalium l. 4.*

[e] *Hæres. 15. & c. & 30.*

[f] *In Apparatu.*

[g] *Lib. de Hasidæis & de tribus sectis.*

[h] *In Trihæresio & Minervali.*

[i] *In Elencho Trihæresii.*

[k] *Exercit. 1. in Apparat. Baron. n. 7.*

[l] *De Consolat. philos. lib. 1. pros. 1.*

[m] *Lib. de eo quod est, Probū omnem liberum esse.*

ipsum mortale, in chartulis aut cippis inanimatis, ipsum pariter inanimatum, sed immortale ab immortali natura in mente seu anima humana immortali exaratum, hominibus universis quærendum, amplexandum, exercendum, in libris de Mundi opificio, de Congressu quærendæ eruditionis gratia, de Nominum mutatione, suadet inculcatque. Inde nimirum Probos & Pios fieri homines. Id quod non omninò intra professionis Iudaicæ cancellos coercet, nedum sectarum dogmatis assignat, sed generalis illius philosophiæ severioris, id est, omnium mortalium sine ritibus institutisve Iudaicis, atque ante illa, in sæculis quæ Mosem antevertunt, communis effectum pariter non semel facit. Quod verò ad Iosephum attinet, qui Iudæus Hierosolymitanus Philone Alexandrino Iudæo rerum Ebraicarum erat [illegible] Talmudicis nimi[illegible] interdum [illegible] magis [illegible] mirum est eum [illegible] universalis [illegible] singularibus [illegible] philosophiæ [illegible] Christianos [illegible] Secularis est, [illegible] Dominicanis [illegible] genus So[illegible] Religionis Christianæ [illegible] Christianis communis [illegible] philosophia moralis [illegible] Capita [illegible] Quam rem [illegible] & hoc apud Iosephum [illegible]

κατὰ τὴν ἀκριβεστάτην αἵρεσιν τῆς ἡμετέρας θρησκείας ἔζησα Φαρισαῖος *secundum certissimam* seu *accuratissimam sectam nostræ religionis vixi Pharisæus*: Unde & Josephus [q] *τὴν ἀκρίβειαν* & *ἀκριβῶσαι* i. e. *diligentiam accuratam* seu *subtilitatem* eis non semel tribuit. Syrus autem in citato de D. Paulo loco habet וילפנא רישיתא *disciplinam* seu *sectam præcipuam*, uti & Arabs تعليم الفريسيين الفايقى *disciplinam Pharisæorum illam excellentiorem*. Avitas autem seu Majorum traditiones omnes, quotquot sive legem scriptam, aliter atque ipsa verba sacra simpliciter sumpta, interpretarentur, sive superinducta observationis ex more Majorum additamenta continerent, rejiciebant Sadducæi. An itidem eam, quæ erat de Jure ac disciplina hac omnium mortalium communi, haud satis didici. Eam verò semper retinuisse, idque ut ab ipsis rerum initiis per posteritatem continenter propagatam, Pharisæos, palàm est ex eis, quæ è Talmudicis libris asserimus in sequentibus. Jam autem quid cedò illud Josephi, sectam Pharisaicam, id est, primariam & fermè solam, quæ disciplinæ autoritate viguit, Stoicæ philosophorum sectæ proximàsse? Si de doctrina aliqua, quatenus Judaica erat, seu Judæis eorumve legi, quà eorum erat, propria, rem sumamus, nihil planè erit absurdius. Quid enim omninò ejusmodi in sectæ Stoicæ dogmatis aut disciplinâ? A ritibus Judaicis & Juris Pharisaici, quantum nempe Judæis erat proprium, apicibus erat ea planè alienissima. Nec eatenus simile aut affine quid intercedit. Nonne igitur de eo, quod utrisque commune erat, est necessariò intelligendus Josephus? Et videtur quidem de communibus aliquot tam contemplationis, quam actionis dogmatis? Quænam autem illa? Certè in Stoica disciplina [r] occurrit de Deo, de Fato, de Anima, de humano arbitrio quæ Pharisæorum [s] sententiis perquam sunt Affinia. De Virtutis præmio, ac vitiorum pœnâ, etiam alia. Hac item Manibus post mortem infligendâ, illo tunc accipiendo. Quæ planè Pharisaicæ seu Talmudicæ disciplinæ consona. Et quemadmodum apud Stoicos, uti etiam alios aliquot, obtinuit illud *secundum Naturam* [t] & *Rationem*, id [u] est revera *secundum Naturæ*, atque *Rationis Humanæ parentem*,

[q] *Lib. 17. cap. 3. Helos. l. 2. c. 12. Et vide sis Nic. Serrarium Trihæres. lib. 2. cap. 5. & 6.*

[r] Consulas *Lips. in Manuduct. ad Stoicā Physiolog. & Philosophiam.*

[s] *Ioseph. Halos. lib. 2. c. 12. & Archæolog. l. 18. c. 2.*

[t] *Seneca de Vita Beata cap. 3. & 8. Et Epist. 5.*

[u] Videsis eius *Epist. 65 & lib. 4. de Beneficiis c. 7.*

parentem, ſeu *Deum* vivendum, ita etiam apud Phariſæos ſeu Talmudicos, ſecundum normam ab ipſo Naturæ parente humano generi ſive inditam ſive indicatam, juxta ea, quæ inferiùs ſequuntur, vitam mortalium cuique ex obligatione eſſe tranſigendam. Quod ſanè dogma ipſam, quam tractamus diſciplinam & Jus omnium commume generatim complectitur. Nimirùm non ſolum Judæos, quorum republicæ tot Moſaica acceſſerunt, ut ipſis ſingularia, inſtituta, Probos ac Pios ex eorundem inſtitutorum obſervatione fieri aſſerebant, uti & ex violatione Improbos & Impios, verùm etiam reliquum genus humanum ex obſervatione atque violatione Juris univerſalis, & politiâ & ritibus Judaicis immunis, atque diſciplinæ nemini non mortalium præſcriptæ, pariter Probum ac Pium, ſeu Impium & Improbum fieri, ac futuri ſeculi ſive pæmium ſive pœnam mereri. Unde fit quòd in libris Talmudicis [x] memorentur חסידי אומות העולם *Pii è Gentibus mundi*, eisque ſimiliter ut Iſraelitis חלק לעולם הבא ſeu *Sors in futuro ſeculo*, id eſt, virtutis ſeu vitæ benè tranſactæ præmium aſſignetur, uti & ejusmodi impiis ſortis illius negatio. Quemadmodum etiam de philoſophorum aliquot ante Chriſtianismum ob vitæ ſanctitatem celebriorum ſalute pronuntiant patres [y] aliquot. Unde & Joannes Epiſcopus Euchaitenſis [z] de Platonis & Plutarchi ſalute precibus ad Chriſtum diſertè olim egit. Sed de Piis ejusmodi è Gentilibus, plura, juxta Ebræorum ſententiam, infrà libro ſeptimo. Adeo demùm ut, tametſi ipſa juris hominum juxta Ebræos univerſalis nullibi recenſeat Capita Joſephus, id nihilominus quod generatim Jus iſtud complecteretur, aut ſignaret, tunc forſan obſcuriùs indicari vellet, cum diſciplinam Stoicam ſeu in qua de virtute & vitio eorumque præmiis & pœnis, quà genus ſpectant humanum, diſputari ſolet, ita Phariſaicæ, id eſt quidem Talmudicæ, affinem fuiſſe ſcribebat. Quodnam igitur ſit Jus illud, quænam item ejuſce Capita, ſitu non indignum eſſe, ex argumentis jam allatis, puto, ſit ſatis manifeſtum. Veruntamen nec ſine Monito hæc dicta, aut accepta ſunto. Abſit, ut rerum quis æſtimator iniquior exiſtimet, Diſciplinæ hujusmodi (qualiscunq; ea fuerit) Ebræorum Præſtantiam heic ita prædicatam eſſe magnive faciendam nos velle, perinde

[x] *Maimonid. Halach.* Theſuba *c.* 3. *& vide O-bad. Bartenad Miſn. tit.* Sanhedrin *c.* 10. *& Manaſſ. Ben Iſrael. de Reſurrect. Mortuorum lib.* 2. *cap.* 9. *& lib.* 3. *cap.* 11.

[y] Præter *Clem. Alexandrinum. Strom. lib.* 6. *vide ſis Robert. Holkotum ad ſent. lib.* 3. *quæſt.* 2. *Præciſ. Collium lib. de animabus Paganorum &c.*

[z] *In Iambis.*

perinde ac fi eo nomine in ullis rerum Chriftianarum difcusfionibus vim aliter, feu effectum fortiri debeat, quàm ipfa facrarum literarum verique Chriftianifmi morumque in illum receptorum ratio ac autoritas admiferit ftatueritve. Nam hæc, ut vitæ Moralis ac Civilis Cynofura, nobis fequenda obfervandaque. Capita quidem difciplinæ Ebræorum, quam exhibituri fumus, quatenùs generatim tantùm fingula ex avitis eorum traditionibus, ac fcriptis depromuntur, Chriftianifmo, Veritati Catholicæ, & Moribus, quibus utimur, adeò funt, quod inferiùs liquet, confona, ut fi unicum, quod eft de Membro Animalis hactenus Viventis, feu, ut volunt etiam aliqui, itidem de Efu fanguinis, excipias, non omninò ea diffona fic reperiantur. Sed verò, illud [a] rectiffimè olim dictum τοῦτό ἐστι τὸ αἴτιον τοῖς ἀνθρώποις πάντων τῶν κακῶν τὸ τὰς προλήψεις τὰς κοινὰς μὴ δύνασθαι ἐφαρμόζειν ταῖς ἐπὶ μέρους, *Hæc eft caufa hominibus omnium malorum, quòd non posfint anticipationes* feu *notiones communes* feu *generales fingularibus adaptare*. Inde fanè Capitum eorundem ex eisdem traditionibus fumptæ Interpretationes, Subtiliores Partitiones, Negotiofæque Scrupulofitates, tametfi fæpiùs quidem Chriftianifmo & Rationi, quam fequi folemus, aut confonæ fint, aut non adverfæ, fubinde nihilominùs funt, uti & aliæ apud Ebræos non paucæ, planè diffonæ, nec à viro Chriftiano admittendæ. Unde etiam de Traditionibus ejusmodi, ut itidem de Philofophia, Monita habentur in Federe [b] Novo; ne fcilicet inde doctrina Chriftiana detrimenti quid capiat, ubi fine delectu, id eft, fine Lydio Chriftianifmi lapide, in vitæ normam five hæc five illæ adhibeantur. Atque eam ob caufam Cardinales Inquifitores reipublicæ Chriftianæ generales fub Julio tertio Pontifice Maximo, in corpore Talmudico *adverfus Naturæ*, inquiunt [c], *& Honeftatis leges ea concedi, quæ humanæ aures audire perhorrefcunt*. Quod, opinor, potiffimùm fumendum de interpretationibus aliquot, quibus concubitus nonnulli nefandi, idque maximè ex naturalis, quæ ex fanguine pendet, relationis admisfâ interdum abolitione civili (qua de re plura libro oftendentur fecundo & quinto) nefariè permittuntur. Quin inde aliasque ob caufas igni damnabant Cardinales Corpus illud; quod & non femel antea, idque

E tam

[a] *Arriani Epictet. lib. 3. cap. 26.*

[b] *Epift. ad Coloff. Cap. 2. 8.*

[c] *Decret. 1563. in lit. Apoftol. Directorio Inquif. fubnexis fol. 120.*

tam ab aliis [d] quàm à Pontificiis [e] factum. Lectio item ejusdem & possessio à Pontificibus summis est aliquoties [f] interdicta. Idemque interdictum, opinor, etiamnum vim Romæ obtinet, cujus autor postremus Clemens octavus [g]. Sed anteà ex Pii quarti de libris purgandis, prohibendis, tolerandis constitutione, *Thalmud Hebræorum ejusque glossæ, annotationes, interpretationes & expositiones omnes, si tamen prodierint sine nomine Thalmud & sine injuriis & calumniis in Religionem Christianam, tolerabantur.* Quæ quidem permissio per Pii quinti, Gregorii decimitertii, Sixti quinti, Urbani septimi, Gregorii decimiquarti, atque Innocentii noni tempora pariter mansit. Sed simul ac in Pontificatum evectus est Clemens Octavus, ita permissioni illi derogatum est, ut omninò libri damnarentur, nec lectoribus jure pontificio ulteriùs paterent. Utut autem se res ea habuerit, nemo, puto, interea est hominum cordatiorum simul atque doctiorum, qui Traditiones atque Interpretationes, quæ in Talmude & Jurisconsultis Talmudicis reperiuntur, adeoque eas, unde disciplina, quâ de loquimur, est conflata, penficulatiùs in libera rerum indagine, & cum delectu prudenti considerátas, lucem sæpius præbere seriò studiosis variam etiam & maximi faciendam, non libentiùs concesserit. Appello heic Paulum Fagium & Sebastianum Munsterum, hunc in Ebraici, illum in Chaldaici Pentateuchi & Capitum Patrum versione, alia item eorundem opera, Josephum Scaligerum in libris de Emendatione Temporum, ubi de Ebraicâ temporum ratione, atque ritu agit Paschali, in Elencho Trihæresii, Diatriba de Decimis, Animadversionibus etiam Eusebianis & Canonibus Isagogicis, Isaacum Casaubonum in Exercitationibus Baronianis, ubi de Proselytis, Jure Regio, alia aliquot disputat, Joannem Buxtorfium maximè in Bibliothecâ Rabbinicâ, & in Tiberiade, Guilielmum Schikardum in libro de Jure Ebræorum Regio, aliis ejusdem lucubrationibus, Petrum Cunæum in libris de Republica Hebræorum, Joannem Drusium passim, Jacobum & Ludovicum Cappellos, hunc in Spicilegio, & Diatriba de Jephtis voto, illum in historia Sacra & Exotica, Joannem Cameronem, in Myrothecio, alibi, Sixtinum ab Amama in Antibarbaro, Samuelem Petitum in variis lectionibus, & Eclogis Chronologicis, Joannem demùm

[d] *In Hassia 1539. Contradus Huserus de Imposturis Iudæorū c.6. & Videsis Sleidan. Comment. lib.2.*

[e] *Sixt. Senens. in bibliotb. sanct. l.2. & 4.*

[f] *Videsis Laert. Cherubin. in Bullario tom.1. p.62. & 716. tom.2. p.452. tom.3. p.25. Adde Prosperum Farinacium de Hæresib. quæst. 180. §. 10. Eimeric. in Director. Inquis. l.2. Indic. Expurg. Madriti. 1612.*

[g] *1593. Bullar. tom.3. p. 25. & vide Franc. Magdalenum in Elencho librorum prohibit. Romæ 1632. Iacob. Gretser. de Iure & more prohibendi libros lib.1. c.16. & Nicol. Serrarium in Rabbinis c.33. & Bellarm. de membris Ecclesiæ militantis l.3. cap.20.*

mùm Cochium, Conftantinum *L. Empereur*, quorum uterque integros etiam aliquot Misnarum Tractatus & Gemararum fragmenta non pauca in fummum rei literariæ commodum verterunt, ediderùntque. Atque in horum primariis habendus eft Hugo Grotius, qui in eximiis illis de Jure Belli ac Pacis libris (à facra Indicis congregatione, quemadmodum & funt plerique jam citati, ante annos aliquot [h] etiam prohibitis) ipfam Ebræorum, quam exhibituri fumus, difciplinam è Talmudicis tangit, aliaque ex eorum fcitis ad augendam etiam nonnullis Chriftianismi rebus lucem [i] prudenter adfert. Plures fcriptores fatis celebres ex eis, qui perfuafionis Romanæ non funt, heic in eandem rem jam memoratis adjicere, facile effet. Nec verò in Pontificiis defunt, qui fimiliter fuppetias fibi in rebus graviffimis è Talmudicis latas voluêre. Sic Cardinalis illuftriffimus Baronius [k] ubi de ritu Pafchali, de *Sanhedrin*, feu fynedrio Magno, de manuum Pauli artificio, & de corpore Chrifti in fepulchro novo ponendo differit. Sic Gilbertus Genebrardus [l], Nicolaus Serrarius [m], Joannes Morinus [n], Dionyfius Petavius ubi de anno, & menfibus Judaicis ad Epiphanium agit. Quales quantique viri fanè univerfi! Nec quidem interdicta, quæ memoravimus, librorum Talmudicorum rerumque inde cum delectu fumtarum, & ritè perpenfarum autoritatem qualemcunque magis minuunt, quàm olim edictum illud in Ariftotelis Phyfices & Metaphyfices libros, quoniam tum Theologis illius ævi tum aliis difplicuêre, eis dignitatem omninò fuftulit, quam paffim & à multis feculis meritò funt fortiti. Ante annos fcilicet CCCXC. aut circiter, id eft, fub ipfum quo inftitutum eft Sorbonnæ collegium, prorfus damnati funt ejusdem libri illi, ut Chriftianismo nimis diffoni, quod à Rogero Bachone Francifcano, qui paulò poft id tempus floruit Philofophus & Mathematicus fummus, didici. Verba faciens ille de variâ hominum feculorumque in libris rejiciendis admittendisque fententiâ, *Theologi*, inquit [o], *Parifius & Epifcopus & omnes sapientes jam ab annis circiter quadraginta damnaverunt & excommunicaverunt libros Naturales & Methaphyfica Ariftotelis, qui nunc ab omnibus recipiuntur.* Et alibi [p] idem; *Scimus enim quod temporibus noftris Parifius diù fuit contradictum Philofophiæ Naturali*

[h] *Decreto Romæ 4. Febr. 1627. apud Francifcum Magdalen. in Elencho.*

[i] *De Iure Belli. ac Pacis lib. 1. cap. 1. 16. c. 13, §. 7. cap. 14. §. 6. &c.*

[k] *Tom. 1. in Chronologia, aliisque ei fubjunctis.*

[m] *In Opufculis.*

[n] *De Pentateucho Samaritano & Exercit. Biblicis.*

[o] *Mf. In Opere tertio ad Clem. P. P. 5. in Biblioth.*

[p] *Mf. de Vitiis Scientiarum.*

Naturali & Metaphysica Aristotelis per Avicennam & Averroym, expositis, &, ob densam ignorantiam fuêre libri eorum excommunicati & utentes eis per tempora satis longa. Summa demum est; ut in ejusdem aliorumque, quibus assuetiores sumus, veterum (sive Philosophi illi fuerint sive Poëtæ, sive Oratores, aliive) Libris, Disciplinis, Sectis plurima occurrunt homini Christiano & lectu jucundissima, & perquam utilia, quorum alia, sed non citra Christianismi morumque receptorum amussim, in vitæ sive normam sive exemplum, ritè adhiberi solent, aliis interea, nec quidem paucis iis, planè explosis, ac, cum ceteris Gentilismi fæcibus, damnatis; ita pariter Disciplina hæc Ebræis universalis, pro singulari gentis indole, more, genio, prærogativâ, alia atque alia habet Christianismo plerunque consona, alia haud parùm dissona, quorum nihilosecius neutra sunt adeò rejicienda contemnendave, quin aut pro receptarum aliquot in Christianismo sententiarum sive Confirmatione sive Explicatione sint meritissimò interdum recipienda, aut singularem saltem in liberrimâ, tum Veritatis, tum Errorum disquisitione, ac contemplatione, sicut & reliquæ philosophorum, sive Barbaricorum, sive Græcorum, sive Latinorum, sententiæ æquè non rarò Christianismo dissonæ, locum qualemcunque debeant sortiri. Ut fermè poëtæ veteres variaque Deorum hominumque in eis gesta legenda sunt, juxta ea quæ de eis prudenter olim monuêre Plutarchus & D. Basilius, in tractatibus ea de re singularibus. Quale itidem de Juris Ebræis, atque aliis gentibus Interveniens interpretamentis, ac apicibus inferiùs suis in locis sparsim ostensis est dicendum. Si cui verò heic dubium forsan occurrat, utrum Corpori & Scriptoribus Talmudicis hujusmodi in rebus quatenus historicæ sunt, id est, quatenus in eis pro Jure qualicunq; Ebræis veteribus recognito atque usitato traduntur, fides sit habenda, eò scilicet quod Corpus illud, quà jam habetur contextum, scriptoresque illi ceteri seculorum sunt Templi Urbisque excidio recentiorum (quà de re consulas autores imprimis, qui de Misnarum & Gemararum conscriptione diligentiùs, & datâ operâ q egerunt) næ is forsan etiam dubitabit de Justiniani seu Triboniani fide, dum Modestini, Papiniani, Florentini, Alphe-

q *R. Iehuda Levita in Sepher Cozri Part.3.§.65. Moses Maimonides in præf. ad ד', Moses Mikotzi in præfat. ad Præceptorum, R. Abraham Za-*

ni,

ni, Proculi, Celsi, ejusmodi aliorum, qui trecentis aut circiter sunt Justiniano annis vetustiores, sententias atque scita Juris alibi non reperta, nedum quando leges duodecim Tabularum, quæ plurimis etiam hosce seculis antevertunt, in Digestis alibive enarrat, memoratve. Parilis sanè fidei detrahendæ, atque depretiandi ratio sequeretur, quoties in Catenarum autoribus Patrum aliquot priscorum nomina, quorum opera ac lucubrationes ipsæ alibi non extant, occurrunt; seu quoties similiter apud Galenum, medicorum veterum, veluti Archigenis, Asclepiadis, Philoxeni, Critonis, Lamponis, aliorum ejusmodi, qui ipso multò vetustiores alibi non habentur, medicamenta ac opiniones afferuntur. Simile in re Mathematica dicendum de Euctemonis, Metonis, Calippi, Eudoxi, Attali, aliorum id genus complurium observationibus ac scitis, quæ à recentioribus utpote Aristotele, Hipparcho, Ptolemæo, Proclo, Pappo, Vitruvio, aliis ejusmodi solummodò traduntur. Simile item de autoribus priscorum seculorum innumeris, quorum sive fragmenta sive sensum beneficio recentiorum, veluti Athenæi, Laertii, Stobæi, Strabonis, Plinii, Plutarchi, Scholiastarum Græcorum, Agellii, etiam & Livii aliorumque aliquot historicorum tantùm debemus. Et rationem dubitandi, sive in Jure, sive in Theologia, sive in re Historica sive uspiam alibi ex hac sola causa (rebus ceteris, quæ circumstant, fidei neutiquam refragantibus) admittere, nihil aliud est, quam universæ fermè antiquitati ipsique historicæ rerum veritati perperam nimis & morosiùs reluctari.

Cap. III.

Officiorum Humani generis Communium seu Juris Naturalis, *atque* Universalis Morum Philosophiæ, *quatenus in* Ebræorum politiâ, *&* *disciplina locum habuit.* Designatio Generalis, *cum* Difficultate *eam inde* eliciendi.

Ut qualenam Jus illud Naturale, ac qualia Officia hominum omnium communia, seu Philosophia Morum universalis, quam intelligunt heic Ebræi, fuerit, generali consideratione, antequam ad singularia Capita devenimus,

quot alios qui Seculis secundo, tertio, & quarto res exhibent Ebraicas.

euthius in Sepher Iuchasin, *R. Gedalia Ben Iechai in* Sepher Shalsheleth, Tzemach David, *Hieronymus de sancta fide in Hebræomastige l. 2. Sixt. Senensis in Bibliotheca sancta lib. 2. tit. 2. lit. T. R. Ori Simonides in Calendario Palæstino, atque ibi Iacobus Christmannus, Iosephus Scaliger de Emend. Temp. lib. 7. p. 518. & 614. Ioannes Buxtorfius in Bibliotheca Rabinicalit.* ת. Adde *prolegomena nostra ad libellum de Successionibus, & Io. Morini promissa ad Calcem Exercitat. Biblicarum,* præter *Genebrardù &. Chronologos ali-*

in quæstione, de Jure Naturali ex Civili aliquo simul, & Naturalis Juris corpore secernendo, jam memorata inprimis etiam obtinet. Assumatur exemplum, sive ex Athenis, sive è Roma veteri. Tam heic, quàm illic leges fuêre XII. Tabularum, aliæ. Atque ob populorum, qui eis usi sunt, singularem prudentiam, doctrinam, fortitudinem, ceterosque virtutum apices, maximi eas passim facimus. Neque, quin Naruralia seu Universalia saltem aliquot jura intra earum cancellos designentur, solemus dubitare. At verò hæc ex illis secernere, atque ad amussim juxta autorum, atque eorum, qui illis usi sunt, mentem disterminata ob oculos studiosis ponere, id quidem plusquam Archimedéum est, nec faciliùs forsan, quàm Ancile illud è cælo delapsum à ceteris, quæ Mamurii artificio adeò ei similia facta sunt, olim distinxisse, aut Ægyptiis singula cujusque, post Nili inundationem, jugera, ante Geometriæ inventionem, internovisse. Ceterùm disquirentibus circa Jura Naturalia seu Universalia in legibus illis, sive Atticis, sive Romanis comprehensa, nihil, puto, fuisse prius in votis (si modò omninò sperari potuisset) quàm ex ipsorum, quos tanti faciunt & qui, legibus eis usi, conditores nominis amplissimi ostentant, scitis atque disciplina ediscere, quid in illis quantumque sigillatim pro Naturali seu pro Officiis omnium hominum Communibus, seu Philosophia Universali, & quid quantumque seorsim pariter pro Civili tantum, ac Rituali, seu Genti, cui præscriptum est proprio ac peculiari, esset sumendum. Neutiquam quòd inde res sic prorsus definita foret, ut in eorum verba quis statim juraret, sed ut liberè nihilosecius philosopharentur omnes, ac quid statuendum, pro viribus undiquaque, ut in discussionibus ceteris, porrò quærerent. Veruntamen sive scientiâ sibi præeuntes, in hujusmodi disquisitione, interim disquirentem quempiam habuisse illos, qui & tantâ sapientiæ scientiæque gloriâ alios excelluerunt, ipsasque, de quibus sic quæritur, leges ad posteritatem transmiserunt, sive adversâ eorum ea de re aut dissona placita, atq; rationes certò resciviſſe, tum jucundum, tum perquam utile fuisse seriò contemplanti facilè, opinor, concedetur. Id quod manifestò agnorunt, quotquot diversissimas philosophorum, qui in populis jam dictis florentes de

tes de Jure Naturali, atque Officiis omnium hominum communibus disputarunt, opiniones diligenter venati ac perpendentes, suis juxta Capite primo ostensa, interseruerunt. Scilicet etiam lacera distractarum nimiùm opinionum fragmenta magni æstimarunt, cum nec Theologorum, nec Philosophorum, nec ferè Scholæ eorum cujuspiam, nedum populi integri ex aliqua eorum disciplinâ edocti hâc in re definiendâ consensum reperirent. Et sanè, quale de Atticis, ac Romanis legibus diximus, eorumque philosophis, ac moribus, tale de Gentibus, quantum scio, universis aliis est dicendum, præter Ebræos unicos. Nullibi scilicet ex alius cujuspiam gentis instituto, seu Philosophia, seu Theologia, seu Jurisprudentia, in eâ recepta, certa haberi, atque subtiliùs sic definita Juris Naturalis seu omnium mortalium communis Capita, ac seorsim à ceteris sic consensu publico distincta, ut ejusdem veluti Corpus Singulare, Simplex, & perpetuò sibi Simile tum Nomine, tum Usu per se tàm autoritate dignoscatur, quàm disciplinâ publicâ, & in publicâ rerum administratione sigillatim, ac solùm, atque eo nomine à ceteris disterminatum, adhibeatur. Commiscentur passim, in libris, quos vulgò terimus, Capita, qualiacunque sunt ea, cum Civilibus, è Mosaicis translatis, Evangelicis, Ecclesiasticis, Gentium. Et de distinctione perquàm diversimodè à scriptoribus agitur. Quin habetur quidem in titulis aliquot, tum Juris Cæsarei, tum Pontificii Jus Naturale; quod tamen in incerto nimis in eis relinquitur. Et quanquam in aliquot Capita Juris, etiam Naturalis adeoque Universalis nomine, consensus interdum scriptorum vulgò reperitur, id tamen interea advertendum est, ut numeri alicujus aut magnitudinis incognitæ pars nulla, quà pars & quota est, satis cognoscitur, sic nec Juris cujuscunque Generis capitum aliquod satis, atque, ut oportet, undiquaque internosci, nisi etiam, quot fuerint, & quænam ejusdem generis cetera, pariter dignoscatur. Nam alterum alteri sæpius temperamento est, & interpretis vicem non rarò supplet. Ebræi autem Juris Mosaici, quatenus Mosaicum est, atque in Federe Veteri solùm conscriptum, corpus integrum sibi peculiare [z], faciunt. Cæterùm quasi in numerato seorsim habent ipsi, idque non è disciplina sua tantùm um-

[z] *R. Iehuda in* Sepher Cozri *part.* 1. §. 101 & *Talmudici passim.*

tum umbratili, ſeu Scholarum inſtitutis, verùm etiam ex publica eâque vetuſtiſſima rerum, quoties cum Gentilibus ſeu Gentibus aliis eis erat agendum, adminiſtrationis ratione, Jura quædam certa ac definita, quæ omnium hominum, tàm Gentilium, quam Judæorum, eſſe volunt communia מצות בני נח eis dicta, id eſt, *Præcepta*, ſeu *Iura Noachidarum*, ſeu *Filiorum poſterorumve Noachi*; quo nomine univerſum genus humanum, poſt diluvium, venire palam eſt. Hæc ſcilicet volunt tum ad tempus illud תהו ſeu *vacuum* eis dictum, id eſt, totum illud, quod rerum conditum, & legis ſcriptæ dationem intervenit, tum ad ſequentia ſecula attinere; ita ut legis ſcriptæ datio partim eſſet horum iteratio, partim ceterorum, quæ ipſis propria, acceſſio, & ſuperſtructio. Atque ex hiſce conflantur Officia illa univerſalia, ac philoſophia Moralis, ac Civilis, quâ genus humanum ab ipſis rerum initiis teneri pariter, tum invicem inter ſe, tum erga Numen ſanctiſſimum, docent; ut in ſequentibus fuſiùs oſtenditur. Nihil quidem in Officiis eis reperitur, de quo in ſcriptis Moſaicis itidem non cautum eſt. Sed Moſaica conjuncta ſimul immiſtaque habent, quæ Reipublicæ ſuæ propria, eique tantum Civilia fuêre perplurima. Noachidarum autem Juris capita ſeorſim exhibita, & Simpliciora interdum faciunt, & alliis, quàm Moſaica ſibi adeò ſingulariter aptata, interpretationibus non raro explicant. Naturale autem id, ad eorum mentem, appellamus nos atque univerſale, quoniam τὸ μὲν φύσει ἀκίνητον καὶ πανταχοῦ τὴν αὐτὴν ἔχει δύναμιν, ὥσπερ τὸ πῦρ καὶ ἐνθάδε καὶ ἐν Πέρσαις καίει (quod ait Ariſtoteles [a], de Jure Naturali obligativo verba faciens) *quicquid eſt ex natura ſeu Naturale, immobile ſeu Immutabile eſt, & nullibi non eandem vim obtinet, quemadmodum ignis, & heic, & apud Perſas pariter urit.* Unde & rectiſſimè ipſi alibi [b] aliisque Græcorum, Jus hoc dicitur ὁ κοινὸς Νόμος ſeu *Ius commune*, & ſemper vim eo nomine etiam paſſimquè ſortiri. Neque enim, ſi Obligationem ipſam ſolùm ſpectes (nam diffuſiſſimæ morum pravitatis rationem hac in re præfiniendâ habent nullam Ebræi) minus cenſent immutabile Jus hoc, ſeu minus vim ſuam ubique gentium ſemperque obtinere, quàm ignem ubique urere. Sed hâc de re plura in ſequentibus. Juris hujus apud eos Capita illuſtriora

[a] *Nicomach. 5. cap. 10.*

[b] *Rhetoric. l. 1. cap. 11. & 13. & vide ſis Alex. Aphrodiſæum de Anima lib. 1. cap. 42.*

striora seu Majora sunt, de quibus satis inter eunctos eorum convenit. Alia item Obscuriora, seu minorum veluti gentium accedunt. Singula inferiùs cum Partibus, in quas distribuuntur, cum Appendicibus, quas perpetuas, ac necessarias habent comites, & demùm cum exegesi Talmudicâ trademus, simulatque de Variâ hominum, adeoque & Singulari Ebræorum ipsorum, & à compluribus aliis dissonâ, in Generali Juris Naturalis seu Universalis, qualiacunque fuerint revera ejusdem Capita, Designatione definitioneque, ratione summatim viderimus.

Cap. IV.

Jus *Hominum* Naturale *seu* Universale *ex* Aliorum Animantium actibus, *ac usu non omninò eliciunt* Ebræi, *neque* Jus *aliquod* Hominum, ac Brutorum commune *agnoscunt, nec* pœnâ *sic propriè dicta* Bruta *affici. Interseritur de* Libertatis, Juris, Obligationis, Pœnæ, Permissionis, *&* Actuum, sive hominum, sive Brutorum, *Notionibus, quatenus earum heic usus necessarius, Dissertatio.*

IN designatione, atque definitione Juris Naturalis, quæ apud scriptores solet diversimodè occurrere, alii ex Aliorum Animantium actibus, ac usu Jura hominibus aliquot Naturalia petunt; alii Juris Naturalis Corpus è Moribus omnium, seu plurimarum Gentium communibus; ex Naturali Ratione, seu recto ejusdem usu alii; & demùm alii è Naturæ, adeoque Naturalis rationis Parentis, id est, sanctissimi Numinis Imperio, atque Indicatione. Quod ad Animantia cetera heic attinet; obvium est apud Iurisconsultos, tàm Orientalis [c], quàm Occidentalis [d] Imperii, *Ius Naturale esse, quod Natura omnia animalia docuit, atque jus istud non humani generis esse proprium, sed omnium animalium, quæ in terra, quæ in mari nascuntur, avium quoque commune esse.* Unde etiam habent illud, *hinc descendit Maris, atque fæminæ conjunctio, quam nos matrimonium appellamus, hinc liberorum procreatio, hinc educatio. Videmus enim, cetera quoque animalia, feras etiam, istius juris peritia* (seu, ut nonnullis legitur *perita*) *censeri.*

[c] *Basilic. lib. 2. Harmenopul. Prochir. lib. 1. tit. 1.*

[d] *L. 1. D. de Iust. & Iure, & Instit. de Iure Natur.*

[illegible] Accedunt, quæ in sui tutelam Bruta faciunt, atque in posterorum conservationem, Apium item respublicæ, Columbarum conjugia, id genus reliqua. Hæc scilcet, dum similitudinem quandam rei, quam pro jure Normaque vivendi accipiunt homines, id est, *μιμήματα τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς vitæ humanæ imitamenta*, ut habet Aristoteles e, seu *Virtutum Simulacra*, ut Ciceroi f, exhibent, etiam & Juris, adeoque hominum, ceterorumque simul animalium communis, ac naturâ in ipsis brutis pariter substrati nomen subinde induunt. Nec rarò tàm apud Theologos Christianos, quàm Jurisconsultos, aliosque, mentio fit Juris Naturalis velut ita hominum, ceterorumque animantium communis. Atque ex eorum actibus de illorum Jure etiam statuitur. Quâ de re plura item capite proximo. At verò usus seu actuum aliorum animantium ratio ab Ebræis nulla est omninò hac habita, nec jus esse aliquot hominum, ac brutorum commune, seu utrisque naturale ullatenùs agnoscunt. Neque ex jure aliquo [illegible] (quod totam rectè versari volunt circa [illegible] seu *[illegible]*) sed è propensione, ac inclinatione tantùm animantium ceterorum actus evenire. Ut verò, tam eorum, tum aliorum Rationes, tâm ea de re, quàm de aliis [illegible] in qualicunque hac de Juris Naturalis seu Universalis, sive [illegible], sive Sedibus originariis indagine [illegible] intelligantur, nec interea, aut ob[illegible] præmittere visum est, atque [illegible] Rerum simul atque Vocabulorum [illegible] frustrà nimis de Juris [illegible] sive ad Brutorum actus [illegible]. Ea sunt, præter Jus ipsum [illegible] omnino videntur [illegible] LIBERTAS, OBLIGATIO, POENA, PERMISSIO, & [illegible] Brutorum pariter ac Hominum [illegible] quatenus earum heic usus [illegible] ambiguitati [illegible] amendandis [illegible] velut in tabella [illegible]. LIBERTATIS [illegible] est, ac Simplex, aut Restricta & Temperata. Absoluta velut in priore illa Florentinum ac In-stituti

ſtiani Libertatis definitionis g parte, qua dicitur *Naturalis facultas ejus, quod cuique facere lubet*, ſeu Φυσικὴ εὐχέρεια συγχωροῦσα πράττειν ἃ βούλεται *naturalis facultas cuique permittens facere, quæ velit*, ut vertit Theophilus Anteceſſor; ſeu, ut melius in Baſilicis, τοῦ ποιεῖν ὅπερ τις βούλεται *ejus faciundi, quod cuique facere lubet*. Juxta quod & illud apud Dionem Chryſoſtomum h; τὸ ἐλεύθερον τὸ μηδενὸς ὑπήκοον, ἀλλὰ πράττειν ἁπλῶς τὰ δοκοῦντα ἑαυτῷ *Libertas eſt nemini obtemperare, ſed ſimpliciter facere, quæcunque ſibi placuerint.* Et Cicero i; *Libertati proprium eſt, ſic vivere, ut velis.* Hac quidem notione libertas pariter in Brutis, atque Hominibus concipi poteſt; nullo nimirùm accedente Jure, quod, ſive horum voluntatem, ſive illorum appetitum, ac propenſionem, quæ voluntatis planè inſtar, ſatis agit, omninò cohibeat. Concipi dico. Nam neceſſariam de interminatâ utriſque hujuſmodi libertate, atque diſſertationi inſervientem conceptionem tantùm ejuſmodi ſupponimus, ut fere geometræ demonſtraturi quid lineam ſæpiùs in infinitum excurrentem. Reſtrictæ autem Libertatis notio eſt, cum Libertati, quam ita ſupponimus, adjicitur id, quod in memoratâ definitione ſequitur temperamentum, *niſi ſi quid vi, aut Iure prohibetur.* Ad hunc locum Vis, quatenus injuria in ea contineatur, non ſpectat. Jus autem quod, qualem jam concepimus libertatem abſolutam, ſic temperare poteſt, qualicunque id fuerit nomine, ſive Naturalis, ſive Civilis aliove aliquo appellandum ὁ τῶν πραγμάτων κανών ἐστι δίκαιος k *rerum gerendarum ipſa regula juſta.* ſeu Norma, & amuſſis, juxta quam Libertas ſic concepta adeò præſcripto ejuſmodi jure (quiſquis ejuſdem autor fuerit) minuitur, ut non ſolùm Juſſa, atque Interdicta inde ſuperinducantur, ſed etiam ſimùl indicentur Permiſſa. Undenam autem Juſſis, ac Interdictis, quæcunque demùm Naturalia ſeu Univerſalia fuerint, autoritatem accedere velint Ebræi inferiùs oſtendimus. Nam ſufficit heic, ut de Effectibus duntaxat generalioribus Juris qualiſcunque, atque undecunque conſtituti in rem præſentem videamus. Neque eſt quod de Cauſis Juris (quas infra juxta Ebræorum mentem damus) ſimus hoc in loco ſollicitiores. Tàm verò Juſſa, quàm Interdicta illa unico ſatis nomine prohibendi in memorato Libertatis

g *L. 5. D. de Statu Hominum, Inſtit. de Iure Perſon. § & libertas.*

h *Orat. 14.*

i *De Officiis.*

k *Dio Chryſoſt. Orat. 75.*

tatis abſolutæ temperamento illo, *niſi ſi quid Iure prohibetur*, nemo non videt, comprehendi. Nam & Juſſum violari prohibetur, uti & Prohibitioni obtemperari jubetur. Ex Juſſis ejuſmodi, ac Interdictis evenit, ut deſignata habeantur quædam Bona non tantùm Utilitatis causâ, ſed etiam Honeſtatis ſimul, & Officii ex obedientiâ debitâ præſtandi nomine, ſecundum Jubentis (ſive is Numen ſit, ſive Homo, cui legitima poteſtas) mentem amplexanda obſervandaque, quædam itidem Mala ac Turpia ſic fugienda evitandaque. Unde planè Jus conflatur Obligativum. Atque ex Jure ejuſmodi Obligativo, juxta varios ejuſdem capitum ſenſus atque actus, circa quos illa verſantur, oritur OBLIGATIO, quod *Iuris vinculum* [l] *eſt, quo neceſſitate adſtringimur* alicujus rei faciendæ, obſervandæ, præſtandæ, fugiendæ. Adeò ut, quemadmodum ex Jure hoc ipſo efficitur in Rebus, ſeu Actibus diſcrimen Boni ejuſmodi & Mali ſeu Turpis & Honeſti, ſic in Perſonis naſcatur inde ad officium exequendum Obligatio & Debitio, quæ primaria eſt inter eas & Jus Relatio. Nam obligationes ſingularium, quæ ex Contractu ſingulari, ſeu delicto naſci ſolent, ideò inde naſcuntur, quia ex generaliori Jure præeunte (qualecunque id fuerit) præſtitutum reperitur contractus generatim ſervandos, delicta verò fugienda. Quemadmodum ex præmiſſis univerſalibus naſcuntur concluſiones ſingulares. Ex Obligatione autem ejuſmodi, ſeu eo, quod eſt, neceſſitate ſic adſtringi, haud concipi poteſt, quin POENA aliqua, idque ex præſtituto, ſive expreſſim, ſive tacitè violationi immineat. Nam quatenus facultas faciendi quod velis ipſe, ſeu libertas abſoluta, ex Jure quocunque, ſive tollitur, ſive temperatur, eatenus ſaltem neceſſe eſt, ut in Reſtrictam ea tranſeat & cohibitam. Ex Jure autem cohiberi, & obſtringi quempiam, (qua in re Obligationum ſubſtantia [m] conſiſtit) citra Pœnam aliquam alicunde violationi imminentem, quæ ſcilicet Obligationi inſerviat, ne comminiſci, ſi rectè intuemur, quis poteſt. Unde Ebræis etiam חיב quod obligatum denotat, *pœnæ obnoxium eſſe* pariter ſignificat; uti & ἐνοχὴ & ἔνοχος quæ Juriſconſultis Græcis *Obligatio* ſunt, & *Obligatus*, etiam id quod eſt pœnæ, ſeu Juris minis obnoxium eſſe, ſignantiùs interpretantur. Et

appo-

[l] *Inſtit. & D. tit. de Obligationibus l. 3. &c.*

[m] *L. 3. D. tit. de Obligationibus.*

appositè ad temperamentum illud Libertatis *nisi si quid Iure prohibetur*, Constantinus Harmenopulus, Judex olim Thessalonicensis; νόμῳ n inquit, ὅτι τιμωριῶν ἀπειλαῖς εἴργομαι πράττειν ἃ βούλομαι *Iure; nam suppliciorum minæ impedimento mihi sunt, quo minùs faciam, quæ volo.* Atque ad eandem mentem interpretes ibi recentiores. Neque sanè Juris Obligatio sine Pœnæ alicujus violationi imminentis ratione (quâ contineri nemo non videt, pro vario scilicet rerum ac personarum genere, Liberationem, Remissionem, Novationem, Acceptilationem, & si quæ cetera, sive perimunt, sive differunt pœnæ irrogationem non præstanti seu violanti aliàs debitam) mortalibus magis potest fingi, quàm in Relatis patèrnitas sine filio. Actiones autem & Coercitiones forenses, quæ inde seqvuntur, veluti exactiones, & quæ alia sententiis latis non obtemperantes cogere solent, pœnis seu eorum rationi meritò adnumerantur. Neque omninò adversatur, quod apud Jurisconsultos Cæsareos o, etiam ex veterum mente, de diversis Obligationis Naturalis & Civilis effectibus occurrit. Nimirùm Obligationem Civilem semper parere Actionem, & cum Naturali conjunctam etiam Exactionem; Naturalem autem, quamdiu simplex fuerit, plerunque neque Actionem parere, nedum Exactionem, adeoq; nullam inducere violationi Pœnam Pœnæve umbram. Sed tantùm producere Exceptionem, atque impedire Soluti repetitionem, quæ ad pœnæ rationem non attinent. Naturalis tantùm obligationis ex contractu exemplum habent, ubi quis p Pupillo credat pecuniam sine Tutoris autoritate, atque is eam male consumat, aut si frater credat fratri, dum uterque in Patriâ potestate. Obligationis ejusmodi item memorant ex testamento q, minus solenni, seu quod solennitatibus à jure civili præscriptis caret. Scilicet tametsi legatario ex jure civili actio non competit, naturaliter nihilosecius obligari hæredem, seu in bona successorem legata præstare. Ex delicto itidem; veluti si filius nondum emancipatus aliquid surripiat patri, aut servus domino. Quas inter personas scilicet actio locum non habet. Nudum etiam pactum, si vis, adjicias. Sed hæc, inquam, nihil adversantur eis, quæ de Obligatione, & qualicunque simul & perpetuâ ejus comite Pœnâ alicundè imminente diximus.

Etenim

n *Prochir. Iuris lib. 1. tit. 18.*

o *D. ad tit. de Obligationibus. Videsis l. 46. D. tit de condictione indebiti l. 95. D. tit. de solutionibus & lib. §. 4. &c.*

p *Mynsing. ad Instit. t. de Obligationibus in princ.*

q *gl. l. 1. D. de Condict. indebiti Bald. in l. si post divisionem facti C. de Iuris & facti ignorantia, Iulius Clarus sentent. lib. 3. quæst. 90. n. 2.*

Etenim Juriſprudentia definiebatur *tàm* r *Divinarum quàm Humanarum rerum notitia, juſti atque injuſti ſcientia.* Ea autem olim viguit maximè in Pontificum collegio, quod de Jure reſpondebat, ut ex Livio ſ, & Pomponio t ſcimus. Hinc fiebat, ut tàm Jus Divinum, quàm Hnmanum adeòque omnimodum docerent iidem Juris ſeu Juſtitiæ utriusque antiſtites, adeoque de Jure, ac Officiis tàm erga Numen, quàm erga Homines, ſive Naturaliter, ſive Civiliter obſervandis, ac de Pœnâ, quæ violationi immineret ſive à Numine, ut Naturæ totius parente, & Rectore, ſive ab Hominibus infligendà monerent. Unde Ulpianus juxta mentem ceterorum, qui ex illo Collegio in poſteritatem ſunt propagati Juriſconſulti, *Iuſtitiam*, inquit u, *colimus, & boni, & æqui notitiam profitemur æquum ab iniquo ſeparantes, licitum ab illicito diſcernentes; bonos non ſolum metu pœnarum, verumetiam præmiorum quoque exhortatione efficere cupientes; veram, niſi fallor, philoſophiam non ſimulatam affectantes.* Quæ cum ita fuerint, mihi ſanè ſatis eſt perſuaſum, ex hac ratione eveniſſe, ut, dum à naturæ parente, ſeu Numine Jura aliquot Obligativa præſtitui agnoſcebant, adeoque naturalia appellitabant, (qua de re plura inferiùs,) ſed nihiloſecius ex obligatione ſolum naturali Exactionem & Actionem, quæ Coërcitionis & Violationis pœnam ſuppleret, ſic negabant, hoc intereà tantùm innuerent; Civilem nempe, ſeu forenſem òbligationibus ſimpliciter naturalibus ejusmodi Pœnam, ſeu Coërcitionem quidem inſervire nullam. Veruntamen imminere nihiloſeciùs pœnam qualemcunque aliunde, ſcilicet à Rectore Mortalium ſupremo, id eſt, à Numine ſeu Naturæ totius parente expectandam. Ob ea nempe violata, ad quorum obſervationem ex Obligatione, quam ita vocabant, Naturali, qualiscunque ea fuerit, ſeu ut Chriſtiani dicimus ex Nexu Conſcientiæ, ſeu Conſcientiæ Foro, is qui violârat propriè eſſet adſtrictus. Unde & benè Theologi interdum x obligationem Juriſconſultis Cæſareis Naturalem dictam, eandem cum nudo conſcientiæ nexu, ſeu eo, quo ad juſſa Numinis implenda tenemur, faciunt. Quemadmodum etiam philoſophi veteres expreſſim τὸ ζυνειδὸς ἀυτὸ *Conſcientiam ipſam* pro Naturalis Officii, ad quod quis obligatur, menſurâ ſumūt.

Ut vi-

r Inſtit. tit. de Iuſtitia & Iure.

ſ Lib. 1.

t L. 2. § 2. omnium D. de Origine Iuris.

u Lib. 1 D. de Iuſtitia & Iure § 1.

x Leſſius de Iuſtitia & Iure lib. 2. c. 19. & Bideſis Franciſc. Suarez. l. 1. de legibus c. 9. § 6.

Ut videre est inprimis in præstantissimo illo ad carmina Pythagorica Hieroclis commentario. Et nisi Obligationis apud Jurisconsultos Naturalis interpretatio hujusmodi admittenda fuerit, quorsum cedò de æquitatis vinculo, ut de eo, quo solo sustinetur obligatio naturalis, loquitur Papinianus y? Qualenam in Jure vinculum ejusmodi (quod & conventionis æquitate, ut ait ille, quandoque pariter dissolvitur) fingi potest, nisi juris alicujus, sive Humani, sive Divini coercitionem seu pœnam, alicunde insurgentem, & violationi debitam velis itidem substitui? Neque sanè aliter voluêre veteres illi. Etenim non solum in Christianismo, Judaismo, & Mahumedismo, verùm etiam in Theologiâ, ac Jure Græcorum, & Romanorum veterum, (apud quos scilicet viguit illud de Obligatione Naturali,) aliarumque ferè gentium, seu in Paganismo, & Numen esse sive Unicum z sive Plura, & Numinis vindictam Officii, Jurisque necessariò, seu ex vinculo, aut obligatione observandi violationem consequi, id est, Deum esse & remuneratorem, credebatur. Quorsum aliàs tot victimæ, ac februa, quæ peccata diluerent? Obvium est illud Virgilii a de Manibus.

> *Ergo exercentur pœnis, veterumque malorum*
> *Supplicia expendunt; aliæ panduntur inanes*
> *Suspensæ ad ventos &c.* ———

Pariter etiam de vivorum pœnis cælitùs irrogari solitis, ubi de Diris loquitur b, quæ ad Jovis solium apparent.

> ——— *acuuntque metum mortalibus ægris*
> *Si quando lethum horrificum, morbosque Deûm Rex*
> *Molitur, meritas aut bello territat urbes.*

Et Cicero c; *Perjurii Pœna Divina exitium, humana dedecus esto.* Quin obligationem esse naturalem, quâ juramenta servare homines adstringerentur, dum de pœna sic locutus est divinâ, existimaret, nullus dubito. Et Agrippinæ umbra, ex receptâ de vindictâ divinâ sententiâ, apud Senecam d, *ultrix Erinnys impio dignum parat Letum tyranno.* Innumera sunt ejusmodi alia. Et Gentilium heic sententiam maximè scimus, tum ex egregia illa Plutarchi *de his, qui serò à Numine puniantur*, dissertatione, tum

y *L.95. Stichum D.tit. de solut. & liberat.* §.4.

z *Aristot. de Cælo lib.* 1. *text.* 22.

a *Aeneid.* 6.

b *Aeneid.* 12.

c *De legibus lib.* 2. *Adde Metellum apud Agellium lib* 1. *cap.* 6. *in fine.*

d *In Octavia act.* 3.

philoſophiâ apud Hieroclem Pythagoricâ, Platonis Phædone, Phædro libris de Republica [e], & de Legibus [f], ut quamplurima de Adraſtea, Nemeſi, Minoe, Rhadamantho, Eumenidibus, Tartaro, aliis, nunc ad mortuorum, nunc etiam ad ſuperſtitum delicta, & ſcelera, atque pœnas eo nomine à Diis irrogatas attinentibus, quæ apud Tragœdos, alioſque paſſim occurrunt, prætermittamus. Vide inprimis, quæ ea de re ex Græcis collegit Joannes Stobæus [g]. Neque erat ſanè, quod Jurisconſultus Cæſareus Clariſſimus negotium ſibi de obligatione Naturali faceſſens negaret, eam, ſi naturam vocabuli ſpectemus, rectè appellari Obligationem. *Quia tum demum verè*, ut inquit [h], *eſt hujuſmodi, cum neceſſaria eſt, & in invitum ſatis habet firmitudinis.* Quam ei ineſſe negat, quippe cui deeſt Civilis coercitio ac pœna. Etenim tametſi in invitum non habebat ſatis ex jure Civili, ſeu in Civili foro firmitudinis, modo nihilominus, quem memoravimus, eoque Paganorum ſententiæ de pœnâ violationi imminente receptiſſimæ perquam conſono, firma habebatur planéque Obligatio. Quemadmodum & apud Chriſtianos, tàm Obligatio ſolius Conſcientiæ, quàm Civilis firma habetur. De Obligatione Naturali, quam propriè ſic dictam verè obligare ſtatuerunt veteres, veluti in exemplis allatis, aliiſque id genus, ſemper loquimur, non de Obligationis Naturalis vocabulo per abuſionem interdum uſurpato de eo, quod naturâ quidem honeſtum eſt, nec tamen internum debitum nuncupandum; velut beneficio vicem rependere, etiam & beneficium ritè collocare. Cujus generis eſſe quamplurima, nemo non videt. Atque diſtinctio hæc [i] inprimis eſt heic advertenda. Ex inducto, juxta jam dicta, qualicunque jure Obligativo, Actus, quotquot eorum, quos anteà omninò liberos, ſeu omnimodo & Juſſu & Interdicto ſolutos, in libertate abſoluta, notionis causâ, ſuppoſuimus, nunc reſtricti ſunt, in Malum culpæ, ſeu Turpe juxta conſtituentis, quiſquis ille fuerit, mentem tranſeunt; tum exiſtente inde Obligatione ad id, quod ſive Jubetur, ſive Vetatur, ſecundum conſtituentis itidem mentem, nomine Boni ac Honeſti, ut dictum eſt, ex officio Obſervandum, & ad Violationem, nomine Mali ac Turpis Fugiendam; tum Violationi imminente Malo Pœnæ, non ſub ratione Damni

tantùm,

[e] *Lib.* 10.
[f] *Lib.* 2.
[g] *Eclog. Phyſic. lib.* 1. *cap.* 7. *& Sermone* 15.
[h] *Franciſcus Connanus Iuris Civilis l.* 2. *cap.* 3.
[i] *Videſis Hugo. Grotium de Iure Belli ac Pacis lib.* 2. *cap.* 4. §. 6.

tantùm, aut Incommodi (quo nomine veniunt qualescunque moleftiæ, feu infortunia) fed etiam fub ratione Meriti, quod refpectu Violationis, feu non fervatæ Obligationis, id eft, Culpæ, fequitur, irrogandæ. Nam ex ratione, & effentia Pœnæ propriè dictæ eft, ut pro peccato [k] feu culpâ aliquâ impendatur, idque five ea Satisfactoria dicatur, five Expiatoria, five Purgatoria, quemadmodum Satisfactionis, Expiationis, & Purgationis ipfa, aliaque ejusmodi fatis indicant nomina. Omnigena enim eft partim faltem Retributiva, tametfi fimul etiam fuerit Medicinalis, ut in fcholis [l] loquuntur, feu emendationi five ipfius peccantis five aliorum adhibita. Neque fanè Platonicum illud, *Neminem [m] prudentem punire, quia peccatum eft, fed ne peccetur*, verum fatis effe poteft, nifi intelligas exceffum quidem modosque, & temperamenta pœnæ fingulria ejusve fingulares fpecies, quà tales, veluti capitalem, corporalem, pecuniariam (quæ etiam perquam diverfimodè fe habent) variatim apud homines, & legi præftitui, & infligi tantùm ne peccetur, feu emendationi focietatisque publicæ inde confervationi, pro alia atque alia perfonarum, locorum, temporis ratione adhiberi aptarique. Sed verò & fpecies has, quà Pœnæ univerfum dictæ genere continentur ejusve naturam induunt communem, atque ita ipfum, qui jus violavit, refpiciunt, non folùm ne porrò peccetur, fed & quia antè peccatum eft, & pro malo actionis præteritæ irrogari. Exempli causâ; Furtum capitali interdum, interdum corporali, pecuniariâ interdum pœnâ lui fcimus. Pœna, qualibet hac in fpecie, quà generatim pœna eft, planè eft Retributiva, feu nomine Meriti irrogatur, & quia peccatum eft. Quatenus autem hæc vel illa fpecies fingularis præftituitur infligiturque, Medicinalis eft; juxta legislatoris fcilicet arbitrium, quo five exceffum neceffarium, five temperamentum fatis idoneum emendationi, ac focietatis publicæ confervationi fore, is ftatuerit. Formalis enim pœnæ caufa certò in hoc maximè confiftit, quòd fit τιμωρία [n], feu *vindicta*, atque fatisfactoria, feu purgatoria, feu expiatoria aliterve fcelus, feu peccatum commiffum refpiciat, unde & pœnæ rectè dicuntur interdum λύσεις νενομισμένα, [o] *expiationes* feu *liberationes à lege præftitutæ*, quod nomen planè id quod

[k] *D. Auguft. Retract. lib. 1 c. 9. 5. Thom. 1. fecundæ quæft. 87. art. 7.*

[l] *S. Thom. 1. fecundæ qu. 66. art. 6. ad fecundum & 108. a. 3. & 4.*

[m] *Seneca de Ira cap. 16. Lactant. de Ira Dei cap. 18. & Plato lib. 11. de legibus. D. Auguft. de Civ. Dei lib. 21. cap. 13. Adde Hugonem Grotium de Iure Belli ac Pacis lib. 2. cap. 20. §. 4. &c.*

[n] *Videfis A. gellium l. 6. cap. 14.*

[o] *Ariftot Politic. 2. cap. 2. &c.*

quod commissum est non emendationem futuram, quæ in- [illegible] tantum pœnæ causis habetur, respicit. Atque hac de [illegible] plura nos. Actus autem Residui, seu qui in Jussis, [illegible] Interdictisve non continentur, adiaphori fiunt, [illegible]. Atque ad hos etiam ex inducto, quod ad [illegible] spectat, Jure Obligativo, tàm spectat jam PER- [illegible] atque Jus Permissivum, quàm ad istos Obligatio [illegible] Jus. Nam præceptum Jus Obligativum [illegible] sanè in absoluta, qua- [illegible] nomine ejusmodi. haberi ne- [illegible] Obligatio- [illegible] indicat, quam [illegible] ine il- [illegible] in quibus [illegible]

verò hisce sic breviter ostensis, nemo non videt modo quidem priori Actus humanos, atque aliorum simul animantium invicem esse non raro persimiles, atque ejusdem generis. Quales sunt, nunc Sexuum conjunctio, nunc Cœlibatus, seu conjunctionis ejusmodi abstinentia, fœtus educatio, tutela sui, damni illati ultio, cædes mutuæ; qui utrisque sic interdum communes, quatenus singulis, sive Utiles tantùm sunt, sive tantùm Jucundi, nullâ, ex officio præstituto, sive Obligationis sive Permissionis, qualem diximus, nedum Pœnæ, velut meriti, ejusve absentiæ ratione habitâ. Ceterùm modo secundo, quà, sive ad dictorum actuum aliquos, sive ad alios, sive nomine ejus, quod ad juris undecunque superinducti mentem Bonum est, ac Honestum, officii, ac obedientiæ debitæ nomine præstandos & sequendos, sive nomine ejus, quod Malum est & Turpe, pariter fugiendos, Obligationis aliqua, atque Pœnæ, seu Permissionis ritè [juxta jam dicta] habeatur ratio, nihil eis inesse volunt Ebræi Brutis cum Hominibus commune. Id quod satis cernitur ad Legem illam; *Vir* [p] *qui posuerit concubitum suum cum Bestiâ, interficiatur, & Bestiam quoque occidetis. Mulier verò quæ accesserit ad quamcunque Bestiam, & succubuerit ei, occides mulierem atque bestiam. Morte interficiantur. Sangvis eorum sit super eos.* De Bestiis omnimodis, tàm feris, quam cicuribus, etiam de avibus, legem hanc indiscriminatim capiunt. Quemadmodum & in Jure Cæsareo, ex lege *si quadrupes pauperiem fecerit*, actio utilis competit, etiamsi non [q] quadrupes, sed aliud animal fecerit. Quin & bestiam lapidandam (nam de lapidatione mortem, quæ heic innuitur, intelligunt) sine ullo ætatis suæ discrimine [r], quod tamen observandum in utroque sexu humano, volunt; adeò ut, si puer novennium non excederet, aut puella non triennium, neque ipsis, neque bestiæ qualiscunque ætatis, ex hac lege mortem infligendam aiant. Nam ante hominum ætatem illam, coitum in lege interdictum, nec fieri admittunt. Non minùs quidem bestiam quàm hominem, sive masculum, sive fœminam, è medio tollendum vides. Sed homini mortem, ob juris, cui obstrictus est, violationem, pœnam heic faciunt, non itidem bestiæ; tametsi etiam jus violatum ipsum esse hominibus Naturale, seu

p *Levit. 20. 15. & 16. & cap. 18. 23.*

q *L. 4. ff. si quadrupes pauperiem.*

r *Gemar. Babylon. ad tit.* Sanhedrin c. *7. fol. 54. & 55. Maimonid. halach.* Isuri Bia c. *1. Moses Micotzi Præcept. negatiû. 95.*

ſeu perpetuò univerſale, quo cuncti tenemur, non dubitent; qua de re in ſequentibus r. Cum verò nefando commiſſo ſcelere, non ſolum perſonæ ipſæ, quæ reæ ſint, ex lege interdum aliàs puniantur, verùm & res etiam inanimatæ in loco ſceleris commiſſi repertæ ex eadem lege ſint igne comburendæ ſimul cum brutis, quod tamen, nec in horum, nedum illarum pœnam, præſtituitur (nam in illis ne fingi quidem poteſt obligatio, aut juris ſive violatio, unde pœna ſequatur) ſic in exemplo hoc de beſtia, quacum concubuerit homo, occidendà rem definiunt. Nempe quemadmodum urbis apoſtaſiæ reæ non ſolùm incolæ, utpote apoſtatæ, gladio erant ob ſcelus admiſſum plectendi, ſed etiam jumenta t ac pecora gladio itidem delenda, & bona cetera comburenda, uti pariter Cananæorum ſculptilia u & luci diis Gentium dicati, idque non ob culpam ab jumentis aut pecoribus, nedum à bonis, ſculptilibus & lucis admiſſam, ſed, ut ab apoſtaſià, etiam bonorum amore, poſteritatis gratiâ, ducti magis deterrentur aliarum urbium Cives, ſceleriſque, tum memoria, tum novandi ejus, quantum fieri potuit, anſa demeretur; ſic etiam beſtiam ex lege jam allatà è medio tollendam volunt, tum ratione x תקלה seu *offenſionis* atque exitii, in quod per eam incurreret iterùm homo cum ea concumbens, (nempè ne conſpecta alium quempiam in nefandam libidinem fortè irritaret) tum ratione קלון seu *ignominiæ*, (quæ hominis, poſtquam periculum ... nomini, quoties ante oculos beſtiam haberet vulgus, neceſſariò recrudeſceret. Ratio autem jam adducta ita ... legitur in Misna y: אם אדם חטא בהמה מה [illegible] אלא [illegible] לאדם תקלה על ידה [illegible] [illegible] *... peccaverit ſic homo, quid peccavit jumentum? Ceterum quoniam evenit homini offenſio per eam, atque exitii cauſa ... Scriptura lapidandam eam eſſe; ſeu, ... ut ... per ... agitur, aut vulgo poſſit; ... lapidata eſt N N.* Alibi idem z; [illegible] *quamobrem præcepit ... lex etiam beſtiam,* quacum concubuerat quis) *occidendam eſſe.*

Ne eá

r *Lib. 5. cap. 1.*

t *Deuteron. 13. 15. & 16.*

u *Ibid. 7. 5. & 25. & 12. 3.*

x *Gemara Sanhedrin ... Sanhedrin ... fol. ...*

y *Tit. Sanhedrin c. 7.*

z *Pesikta Zotertha ... Vide & ... Kad Kemach* [illegible]

Ne eâ per plateas transeunte dicant homines, Hæc est bestia, cujus causa, aut propter quam lapidatus est N. N. Quod ad hominis plexi ignominiam attinet. Interdum etiam bestiam ex hac lege occidendam ajunt [a] in pœnam domini, quia majori eam diligentiâ non custodierat. Adeò ut pœnam ob jus aliquod violatum ad bestiam attinere neutiquam ullatenus admittant, nec jure aliquo eam teneri. Unde etiam evenit, ut extra legem illam Israelitis, in pœnæ genere præstituendo ac bestia lapidandâ, civilem (tametsi interea circa juris illis planè Naturalis caput versaretur) bestiam, quacum ejusmodi commissum est scelus, occidi noluerint, nec, quantum video, aliud quid pati, quod pœnam simulet. Scilicet de Noachide seu Gentili, qui eorum reipublicæ Pars, seu Proselytus Justitiæ nondum factus apud eos reus heic esset, ajunt ipsum quidem ultimo supplicio ob jus Naturale, seu Noachidarum sic violatum puniendum esse, non verò bestiam occidendam; quippe quæ juris violati rea esse nequibat. Nec rationes jam antè memoratas, ac legi sibi Civili proprias ad jus Noachidarum seu Naturale spectare censebant. Maimonides [b] de Gentili apud eos heic reo; הוא נהרג לבדו ואין הורגין את הבהמה שלא נצטוה בהריגת בהמה אלא ישראל *ipse solus est morte afficiendus. Neque enim bestia occidenda. Etenim præceptum de bestia occidenda Israelitis solùm civile est.* Qua de re etiam D. Augustinus [c], *Quæritur,* inquit, *quomodo sit reum pecus, cum sit irrationale, nec ullo modo legis capax? An quemadmodum transferuntur verba modo locutionis, quæ Græcè appellatur Metaphora, ab animali ad inanimale? sicut dicitur improbus æstus, vel iratum mare, ita & heic translatum est rationale ad irrationale? Nam Pecora inde credendum est jussa interfici, quia tali flagitio contaminata refricant facti memoriam.* Ipsam de ignominia Magistrorum rationem jam ostensam indicat; pœnam aut culpam in pecore non agnoscit. Consoni sunt D. Augustino Radulphus Flaviacensis, Lyranus, præter Theologos [d] recentiores passim. Nec alius quidem est Philonis [e] sensus, ubi rationum, quas de pecore heic occidendo affert, primam facit ὅτι τοιούτοις ὀνείδεσιν ὑπηρέτησε *quoniam probris seu facinoribus hujusmodi nefandis operam dedit.* Neque enim ex

[a] *Maimonides in* Mor Nebochim *part. 3. c. 40.*

[b] *Halach.* Melacim *cap. 9.*

[c] *In Leviti. 19. qu. 74. & apud Gratian. cap. 15. quæst. 1. c. 4.*

[d] *D. Thom. 1. secundæ qu. 105. art. 2. ad* 11. &c.

[e] *In lib. de legib. specialibus de Adulterio & Homicidio.*

culpæ merito id dictum est, seu ex jure à pecore violato, sed ex eo quod tam infame ex hominis scelere pecus redditum, sit juxta quidem jam memorata, quemadmodum, quæ ibi sequuntur, etiam apud Philonem fusius ostendunt. Simile dicendum de bove cornupetâ f, qui hominem occiderat. Lapidandus quidem erat; At non juris ab eo violati nomine, sed aut ideò, ne quid hominis causâ denuò ab eo parile fieret, aut ut dominus in re sua puniretur, quia negligenter custodisset. Maimonides g: והמתת הבהמה ההורגת כשתהרוג אדם אינו לקחת דין ממנה כמו שיחשבו עלינו הצדוקים אבל הוא לקחת הדין מבעליה ומפני זה נאסר להנות בבשר מפני שיפשעו בעלי הבהמה לשמרה *Quod Bestia occidi debuit, quando Hominem interficiebat, id non fiebat ad pœnam ab illa exigendam, quemadmodum improperant nobis Zaducæi, sed ad pœnam exigendam à Domino. Atque inde erat, quod prohibebatur ei usus carnis bovis hujusmodi, ut scilicet etiam Boum domini majorem in eis custodiendis diligentiam adhiberent.* Et Flavius Josephus h: *Lapidetur*, inquit, *βοῦς μὴ δ' εἰς τροφὴν εὔχρηστος εἶναι κατηξιωμένος*, *quem nec in alimentum fumi* (unde scilicet in domini commodum cederet) *æquum existimabatur.* Legem de bove cornupeta, etiam bestias ceteras, feras, volucres, quoties in cædis humanæ causâ essent, comprehendere itidem aiunt Ebræi i. Atque tàm has, quàm bovem, lapidandas: ratione non dissimili ab ea, qua animalia cetera lege Cæsareâ *si quadrupes pauperiem* continentur. Veruntamen inquiunt k אם המית את הגוי פטור בדיניהם *si animal ejusmodi occiderit Gentilem, juxta forensem, qui ad Gentiles attinet, morem, occidendum non est.* Id est, si apud Israelitas occiderat Gentilem seu Proselytum domicilii, ad quem Jura Naturalia seu Noachidarum forumque, quo jura illa tantummodò exercebantur, spectabant, minimè ex moribus eo in foro usitatis, citra superinductam ea de re Civilem, quæ etiam ad Noachidas ea in republica attineret, constitutionem occidendum erat animal ejusmodi nocivum. Quippe cui, ex jure Noachidarum seu Naturali illo simplici, quod ad Gentiles, qui in republica Israelitica degentes reipublicæ ejusdem jurisq; ejus civilis participes non erant, non ad animal ejusmodi ullatenus pertinebat, pœna, quatenus pœna, deberi nequibat. Id verum quidem

est,

f *Exod. 21. 28.*

g *In More* Nebochim *part. 3. c. 40.*

h *Archaeol. 4. cap. 8.*

i *Mos. Mikotzi præcept. affirm. 67. Maimon. halach.* Nizke Mammō *c. 10. Misna tit.* Sanhedrin *cap. 1.*

k *Mos. Maimonid. hal.* Nizk. Mammon *cap. 10. & consulas Misna tit.* Baba Kama *cap. 4. §. 6. & 7.*

eſt, Pœnæ nomine impropriè interdum nuncupari qualiacunque, ſive hominibus, ſive brutis damna ac incommoda eveniant, juxta ſanè luſum illum Biantis, de uxore pulchrâ & deformi. Si pulchram [l] accipias, habebis *κοινὴν*, ſeu *communem*, ſi deformem, *ποινὴν* *pœnam*. Eodem item interdum nomine vocantur etiam quæ inanimata quoquo ferè modo pati videntur; ſecundum illud, verbi gratiâ, Lucani [m] de Sicori Hiſpaniæ fluvio, qui ne inundatione Cæſaris cœptis obſtaret,

> *Spargitur in ſulcos & ſciſſo gurgite rivis*
> *Dat Pœnas majoris aquæ* --------

Neque infrequens eſt Pœnæ vocabuli ejusmodi uſus; qua de re etiam plura capite proximo. Sed verò Pœna, propriè loquendo, atque ut in Jure qualicunque locum habet, ſumitur pro eo, quod eſt malum Paſſionis pro [n] malo Actionis, ſeu quod redditur ut malum inſequens pœnæ, pro eo, quod eſt malum præteritum culpæ. Scilicet Pœna eſt noxæ [o] vindicta, ſeu ut Juriſconſulti Græci [p] loquuntur *ἁμαρτήματος ἐκδίκησις* *culpæ vindicta*, ut ſuperiùs etiam oſtenditur. Imò & ipſum vocabulum, ſimpliciter ſumptum, id quod eſt *ἀντάλλαγμα, ἀντίτισις, ἀμοιβὴ*, ſeu res aliqua in *permutationem*, *retributionem*, *compenſationem* data veteribus ſignificaſſe, velut Homero & Pindaro, docet Euſtathius [q]. Adeo ut vis vocabuli propria in eo maximè conſiſtat, quòd meritum qualecunque præcedat. Id quod tam de pœna Vicaria, ſeu translata intelligendum, quàm de eâ, quæ merenti ipſi infligitur. Nam utraque in ſpecie Culpa, Noxa, ſeu Juris Violatio præcedit. In hac ſcilicet ipſe qui patitur, in illâ is, cujus vice & gratiâ ſubitur pœna, jus ante violavit. Unde incommoda, quæ non ex obligatione ad officium aliquâ præcedente, ſeu jure aliquo violato, ſed ex diverſiſſimo apud homines, ſine præeunte juris alicujus, qualem diximus, violationis ratione, uſu accidunt, abuſivè tantùm Pœnæ dicuntur. Etenim Nemo legem illam apud Ariſtotelem [r] *μηδὲν πεπηρωμένον τρέφειν* *corpore non integro fœtum non eſſe educandum*, aut morem illum Romanum de Androgynis ſeu ſemimaribus, aliisque monſtris inventis aruſpicum præcepto in mare deportandis (qui apud Livium & Julium Obſe-

[l] *Agellius Noct. Attic. 5. cap. 11.*
[m] *Pharſal. 4.*
[n] *Videſis (ante alios) Hugon. Grotiũ de Iure Belli ac Pacis lib. 2. cap. 20. §. 1. & Alphonſ. à Caſtro lib. 1. de lege pœnali cap. 3.*
[o] *Ulpian. l. 131. D. de Verb. ſignif.*
[p] *Eclog. Baſilic. lib. 2. cap. 131.*
[q] *Ad Iliad. ρ.*
[r] *Politic. 7. cap. 16.*

quentem crebrò occurrit) pœnam continere propriè ita nuncupatam dixerit; cum nec fœtus ejuſmodi, nec Androgyni ipſi, aliave monſtra ejuſmodi, jura aliqua ſibi præſcripta, eo nomine, violârint. Ad purganda quidem & aquâ marinâ expianda mala omina, eaque averruncanda, deportatio ea fieri ſ ſolebat, non omninò in deportatorum pœnam. Id quod etiam dicendum de damnis ac incommodis vi tantùm, & cum injuriâ, illatis, veluti ſicariorum cædibus, latrociniis, ceteris ejuſmodi quæ quatenus ſic nullo jure, ſed vi ſolummodò inferuntur, nec culpam ſupponunt præviam, pœnæ planiſſimè neutiquam ſunt propriè dicendæ. Neque vetus illud totius, quæ ſub eodem tecto manſitaverat, familiæ ex S. C. Silaniano ſupplicium, quoties dominus clam peremptus eſt t, pœna, quà eos, qui ipſius cædis rei non erant, reſpexit, propriè dicta erat, niſi ſimul admittas, ad inſidias, aut prohibendas, aut prodendas familiæ ſingulos ſic obligatos eſſe, ut ob neutrum præſtitum prævia culpæ labes contraheretur. Quod ſimiliter de compluribus aliis, ubi Pœnæ communicatio, nec tamen palàm communicatio culpæ, habetur, ſtatuendum. Atque ut Pœnæ vocabulum abuſivè, juxta jam dicta, interdum uſurpatur, ſimili quidem modo etiam Canones ſeu Regulæ quibus artes Mathematicæ, aliæque traduntur, Legum habent ſubinde nomen. Et Typhis apud Senecam u dicitur auſus eſſe Leges ſcribere ventis, cum artem navigandi ex Carbaſorum uſu inveniebat. Qua de re nonnulla etiam capite proximo. Cæterùm ut Leges ejuſmodi obligatione morali, qualem diximus, carent, adeoque pœnâ propriè dictâ, unde nec leges propriè ipſæ dicendæ; ita incommoda, qualia memoravimus, quoniam non ex juris alicujus, ad quod obligatur quiſquam, violatione eveniant, idcirco pœnæ tantum abuſivè vocitantur. Quod ſanè ritè intellectum quæſtioni percelebri de legis merè pœnalis obligatione ad culpam, tum finem ſtatueret, tum abſurdè nimis eam plerumque fieri etiam oſtenderet. Nam lex merè (uti vocant x) pœnalis de hoc patiendo, ſi illud prætermittatur ſine obligatione aliqua ad illud faciendum, neutiquam propriè, ſeu potius non omninò eſt reverà pœnalis, ſed tantùm Alternativa ſeu Disjunctiva Sanctio (unde libera fiat electio). pœnâ expreſſim nulla

ſ *Iſac. Durantius Variar. lib. 1. c. 3.*

t *L. 1. & c. De S. C. Silaniano & Tacitus Annal. lib. 14.*

u *Medea act. 2.*

x *Videſis Alphonſ. a Caſtro de lege Pœnali lib. 1. c. 9. Henric. à Gandavo Quodlibet 3. quæſt. 22. Summ. Silveſtrin. Verb. Inobedien. Franciſc. Suarez. de legibus lib. 5. cap. 4. Ludovic. Carbonem de legibus l. 8. diſp. 2. &c.*

nullâ adjectâ, sed ex jure, quo vivitur, aliunde utrumque praetermittenti expectandâ. Si verò ad alterum præ altero obligatio accedat, sive expressim sive tacitè, tunc quidem pœnalis planè fit lex, quam Mixtam, scio, vocant viri gravissimi. Sed interim lex eorum sensu purè pœnalis, si propriè loquamur, tàm non omninò reperitur, quàm pœna sine Jure, aut Lege seu Obligatione, quâ à re patrata quis arcendus erat, infligi non ritè dicitur. Sed, ad rem quàm tractamus, appositè etiam vir præstantissimus Hugo Grotius in dissertatione eruditissimâ ac ingeniosissimâ de Pœna ejusque nominis usu proprio, *sic* inquit [y], *quia in Bestias propriè delictum non cadit, ubi bestia occiditur, ut lege Mosis ob concubitum cum homine, non ea verè pœna est, sed usus dominii humani in Bestiam.* Quod sanè Dominium parilem vim obtinet, ubi nec similitudo quidem aliqua in bestiis culpæ ejusve figmentum reperitur. Ut nemo non videt [z] in promiscua brutorum pro humano arbitrio cæde. Adeò ut reverâ in bovis cornupetæ brutique, quocum homo coiisset, cæde, pœnæ propriè dictæ, si brutum, ut heic, tantùm spectes, ratio ulla non magis haberetur, quàm ubi Canis, Simia, Gallus ac Vipera culeo, ex jure Romanorum [a] veteri, cum parricidâ (quia ei simillimi [b] erant) insuti in mare aut amnem projiciebantur. Cum eo, ut inquit Juvenalis [c],

Clauditur adversis innoxia simia fatis.

Quod & de cæteris est dicendum. Nec magis innoxia seu culpâ vacantia, si juridicè & propriè de re præsenti loquamur, fuere Bruta ea, quæ nihil omninò parricidii patrârant, aliave per Dominii humani usum sic morti tradita (ut vitula ex lege sacra [d], ubi homicida ignorabatur, decollanda, & quæ sunt id genus reliqua) quàm animalia fuêre ista, quæ ob actus, quos, quà homines spectant, fieri noluit lex, morti, sed non in sui ipsorum, ut ostensum est, pœnam, damnabantur. Quippe delictum propriè dictum non magis in hæc, eorumve actus cadere potuit, quàm in illa ex solo hominis parricidio ceciderat. Atque demum ut, ubi pœnæ, propriè dictæ, imminentis nomine, Obligatio esse nequit, ibi nec delictum, seu Juris violatio haberi potest, ita nec Juris dicenda est Permissio, quoties nec pœnæ, quæ superinduci posset, absentiæ ratio in actibus distinguendis, vel-

y *De Jure Belli ac Pacis lib. 2. cap. 21. §. 11. & vidbesis eum in Defensione Fidei Catholicæ c. 1.* ubi de Hirco ἀποπομπαίῳ

z *Videsis Plutarch. lib. de solertia Brutorum.*

a *L. Pœna 9. D. De leg. & Pompeia de Parricidiis. ac Instit. tit. de publicis Iudiciis §. Alia deinde*

b *Theophilus citato loco Institut.*

c *Satyr. 13.*

d *Deuteron. 21.*

uti Brutorum, habetur. Ita tandem, nec Obligativum, nec Permiſſivum jus hominum Naturale aliquod ſeu Univerſale ex actibus Aliorum Animantium, juxta Ebræos, eſt eliciendum. Id quòd etiam manifeſtiùs conſtabit infrà, ubi, unde Jus hoc deducant, oſtendimus.

CAP. V.

Quæ contra Juris Naturalis inter Homines, & Bruta communionem *jam dictis adverſari videantur, expenduntur. Satis* Ebræorum *ea de re ſententiæ, conſonos eſſe cùm alios, tum etiam inter* Juriſconſultos Cæſareos, *viros gravisſimos celeberrimoſque.*

Contra jam ſecundum Ebræos dicta de eo quod eſt, Jura hominibus ita propria eſſe, ut nec eorum atque Brutorum ullatenus ſint communia, nec Bruta juris propriè dicti, aut obſervatione omninò teneri, aut permiſſione laxari, præter ea quæ ſuperioris Capitis initio adducuntur, facere videntur nonnulla, quæ tamen, ſi ritè perpendantur, partim aut conſona ſatis, aut non adverſa ſunt, partim planè rejicienda. Legitur in ſermone ſacro e *ſanguinem veſtrum de animabus veſtris* ſeu *vobismet ipſis requiram* מיד כל חיה אדרשנו *à manu cuncti animalis*, ſeu *cunctarum beſtiarum*, ut habet vulgata, ſeu ἐκ χειρὸς πάντων τῶν θηρίων ut Helleniſtæ, id eſt, *à manu omnium belluarum*, ſeu, *à cunctis animalibus*, *beſtiis, belluis*, ex idiotiſmo Ebraico, *requiram eum & de manu hominis, de manu fratris ſui requiram eum.* Comminatur ibi poenam homicidio ab homine patrato Numen; etiam ſanguinem humanum à beſtiis ſe requiſiturum ait, unde interdictum Homicidii, adeoque poena, & obligatio ad cetera animalia etiam ſpectare forſan videatur. D. item Ambroſius aſinorum & equarum coitus, *adulterina contagia*, & *vera adulteria Naturæ*, & *adulterium jumentale* vocat f. Atque ad hominem, cujus curâ hæc, ut ait ille, perpetrantur, *ipſe*, inquit, *genera aliena confundis, diverſaque miſces ſemina, atque ad vetitos coitus plerunque cogis invitos, & hoc induſtriam vocas?* *Hoſpitalia* item *Avium jura* memorat g, quæ ex iis ho-

e Geneſ. 9. 5.

f Hexaemer. lib. 5. cap. 3.

g Ibid. c. 16.

iis homines vult discere. Et *Aves*, inquit, *non scripta, sed nata lex stringit*. Plurima adjicit[h] de ciconiis, hirundinibus, cornicibus, turturibus, apibus, animalibus aliis, è quorum usu & exemplo formari, ac reformari vult hominum mores. Quin D. Hieronymus[i], *Quod in animalibus & bestiis ipso naturæ jure præscriptum est, ut prægnantes ad partum usque non coeant, hoc in hominibus sciant arbitrio derelictum; ut merces esset ea abstinentia voluptatum*. Ex jure igitur aliorum animantium abstinentia illa hominibus insinuatur. Camelos porrò matrum coitum fugere scribit Aristoteles[k], Avicenna[l], alii, adeò etiam ut camelus, qui cum matre à curatore gregis, ne eam agnosceret, opertâ coivisset, ac delapso operimento, eam tandem agnovisset, *memor commissi sceleris* (ut in versionibus aliquot Aristotelis habetur) *paulo post Camelarium illum morsu defixo interemerit*. Quale item dè equo memorat Varro[m]. Historiolam habet etiam Aristoteles[n] aliique de Scytharum regis equo, qui ejusmodi arte ad matris coitum admissus, simulac eam viderat, fugiens in præcipitium se dedit. Quin Ælianus[o] expressim *utrique*, inquit, *præcipites sese agentes* τὸ ἀσέβημα διέλυσαν τῷ θανάτῳ *morte flagitium* seu *scelus dissolvebant*. Et Plinius[p]; *Equa eadem ex causa in Reatino agro laceratum perorigam invenimus. Namque & cognationum intellectus in iis est. Itaque in grege prioris anni sorore libentiùs, quàm matre equa comitatur.* Huc spectat illud ejusdem[q]; *Odore pardi coitum sentit in adulterá leo, totâque vi consurgit in pœnam.* Et Theseus apud Senecam[r] de Hippolyto filio incestus in Phædra noverca, ut falsò credebat, reo,

> *--------- ô tetrum genus*
> *Nullâque victum lege melioris soli,*
> *Feræ quoque ipsæ Veneris evitant nefas.*

Quin & Agathias, dum in epigrammate nefandum masculorum concubitum insectatur[s];

> Δέρκεο τῶν ἀλόγων ζώων γένος· οὐ γὰρ ἐκείνων
> φύσις ἀτιμάζει θέσμια συζυγίης.
> ἄρσεσι γὰρ θήλεια συνάπτεται ------

Vide, inquit, *brutorum animalium genus. Neque enim horum Na-*

h Ibid. c. 17. 18. & c. & l. 6. cap. 4.
i In Epist. ad Ephes. lib. 3. ad cap. 5.
k Hist. Animal. lib. 9. c. 47.
l De Natura animalium. lib. 9. sermone de Moribus animalium.
m De Re Rustica lib. 2. c. 7.
n Loco citato Antigonus Hist. Mirab. cap. 59. &c.
o De Animalibus lib. 4. cap. 8.
p Lib. 8. cap. 42.
q Lib. 8. cap. 16.
r in Hippolyto act. 3.
s Antholog. lib. 1. cap. 78. & ad fin. Historia.

tura coitus jura præstituta aspernatur, seu *violat. Masculo scilicet fœmina conjungitur.* Accedat illud Romæ veteris de Canibus, quorum per silentium nocturnum Capitolium à Gallis captum fuisset, nisi Anserum Junoni juxtà sacrarum clangor, & alarum strepitus M. Manlium, ceterosque Romanos ad propugnandum excitâssent. *Eâdem de causâ*, scribit Plinius[t], *supplicia annua Canes pendunt inter ædem Iuventutis & Summani, vivi in furcas sambuceâ arbore fixi.* Habito interim Anseribus ob servatam arcem honore in eisdem solennibus annuo; quod & memorant Plutarchus[u], D. Augustinus[x] & Ambrosius[y]. Guilielmus item Alvernus, Parisiensis Episcopus, de Belluarum, ut ipse vocat, Justitiâ & Juribus, *Diligentem*, inquit[z], *considerationem faciens per singula, invenies nihil vacare à* Creatoris *justitia: quando & ipsas belluas & penè omnia genera animalium invenies, quandam exercere justitiam, & Iura sua defendere. Attende qualiter ursa rapinam, vel necem catulorum suorum vindicet. Similiter & leo, qualiter pro uxoribus, pro nidis, pro escis, & pro pullis seu fœtibus suis pugnet: quantâ justitia labores suos masculi & fœminæ invicem patiantur, ut fœminâ remanente in nido vel spelunca, masculus ad perquirendum cibum, atque reportandum fœminæ suæ & fœtibus regrediatur. Tempore etiam meo Ciconia, tanquam de adulterio cõvicta per olfactum masculi sui, congregatâ multitudine ciconiarum, nescio qualiter accusante masculo vel detegente ejus crimen, à tota illa multitudine deplumata atq; dilacerata est; tanquam concilio aut judicio omnium esset adulterii judicata. Narratur de equo, qui ignoranter cum matre sua concubuerat, postquam hoc deprehendit, propriis dentibus sibi genitalia abscidisse tanquam in se ipsum vindicans incestũ, quem sibi commisisse videbatur, licet ignorans eò quod operimento abscondita fuisset ei mater ejus, dum eam ascendebat.* Pisces item aliquos, aves, & quadrupedes nonnullos adulteria fugere notatum est[a], alterum item sexum, demortuo altero, cælibem manere. Quin Palumbium cœtum velut judicio solenni morte punire sui generis adulteros scribit Phile[b]. Elephantorum item odium & vindictam in adulteria hominum, perinde ac si ju-

t *Hist. Nat. lib. 29. cap. 4.*

u *Lib. de Fortuna Romanorum,*

x *De Civit. Dei lib. 2. c. 22.*

y *Hexaemer. lib. 5. cap. 13.*

z *Part. 1 De Universo part. 3. cap. 8*

a *Videsis Iodoc. Damhonder. Prax Criminal. c. 91. § 101. &c. & Vincent. Turturet in Parallel. Ethicis & Iuridicis diss. 34*

b *Cap. 19.*

hominis inſtigatu factam. Vindictam ſcilicet Numen ſumturum, non tantùm de cæde humanâ ab homine ipſo patratâ, manu, jactu, telo, ſed etiam de ea; quæ à beſtia, homine inſtigante, fit. Sic enim aiunt [m], מיד כל חיה זה המוסר את חבירו לחיה להרגו *à manu cuncti animalis, eum indicat, qui alium animali alicui tradit, ut ab eo occidatur.* Nec ſanè Joſepho [n], alia præter homines animalia ipſo homicidii interdicto tunc dato ullatenus tenentur. Sic enim rem tradit; Παραινῶ μέντοι σφαγῆς ἀνθρωπίνης ἀπέχεσθαι, καὶ καθαρεύειν φόνου, καὶ δρῶντάς τι τοιοῦτον κολάζοντας &c. *Iubeo verò, ut à cæde humanâ abſtineatis, & ab homicidio ſitis puri, atque eos, qui ejuſmodi quid patrârint, puniatis, aliorum autem animalium omnium uſum vobis permitto.* Neque aliud ſanè innuit illa Salomonis Iarchii gloſſa [o]; מיד כל חיה לפי שחטאו דור המבול והופקרו למאכל חיות רעות לשלוט בהן *Id quod legitur à manu omnis beſtiæ* (ſeu *ab omni beſtia ſangvinem hominis requiram*) *ideo adjicitur, quia apud homines, qui ante Diluvium vixerunt, per impietatem mos invaluerat beſtias nocentiſſimas nutriendi, ut ſcilicet earum auxilio commodius dominarentur.* Nimirùm in non obtemperantium cædem, nullâ Juſtitiæ ratione habitâ, eas irritatas vult. Unde ſubjungit, לפיכך הוצרך להזהיר עליהן את החיות *Eam ob cauſam neceſſarium erat, ut de animalibus* in uſum ejuſmodi nutritis *monerentur.* Sunt autem, qui locum de pœna homicidio cœlitùs infligendâ intelligunt. Perinde ac ſi dictum fuiſſet לא תעבור הריגת האדם מבלי נקמה *Homicidium vindictâ non omninò carebit.* Pauci admodum eſtis. Si veſtrum quis alterum occiderit, quemadmodum Cainus olim ſub hominum initia, quæ velut imitatur hæc in vobis generis humani inſtauratio, Abelem, requiram ab eis, qui ſuperſtites fuerint, judicium in homicidam ferendum. Quò ſi quis tutum ſe fore, ſi ipſe ſolus poſt homicidia patrata ſuperſtes fuerit; forſan exiſtimaverit, edico etiam me ipſum id, quod homines, ſi ſupereſſent, facere in pœna exigenda debuiſſent, per ipſas beſtias, quas in ſceleſtum ejuſmodi immittam, executurum. Iſaac Abarbinel [p] א"ת ואיש אין בארץ לשיעשה משפט ברוצח דע כי הרבה פתחים למקום לנקום נקמתו ולכן במקום שאין אדם לנקום דם הנרצח מיד כל חיה אדרשנו כלומר שעל ידי החיה המורפת יהיה

[m] Bereſith Rabba paraſh. 34. fol. 38. col. 2. Maimonides halach. Rotzach c. 2 Moſes Mikotzi Præcept. Negativ. 163.

[n] Archæolog. lib. 1. cap. 4.

[o] Ad Geneſ. 9. 5.

[p] Pirush Tora f. 46. col. 3. & conſule Moſ. Nachmanidem in Geneſ. 9. 5. & Seb. Munſterum & Paulum Fagium in commentariis ibidem.

יהיה משפט הרוצח ובמקום שיהיה אדם אדרוש על ידו דם הנרצח *Et si fortè putaveritis* (sic Numen, ad loci explicationem, loqui fingit) *hominem deesse posse, nec in orbe terrarum repertum iri qui in homicidam sententiam ferat, scitote plurimis modis posse me vindictam sumere. Ideoque si desit homo, qui occisi sanguinem ulciscatur, à manu omnis bestiæ seu ab omni bestia requiram eum, veluti à bestia quæ dilaceret homicidam. Et sic in eum sententiam exequar. Ubi verò fuerit homo, requiram ab ejus manu sanguinem occisi,* seu vindictam tanti sceleris. Certè in Codice Samaritano q locus hac de re è Genesi allatus legitur [Samaritan] id est, מיד כל חי אדרשנו quod vertendum *à manu cuncti viventis requiram illum.* Adeò ut *vivens* seu *vivum* pro eo, quod est *bestia* seu *animal brutum*, quod interpretari solet חיה, ibi sic esset substituendum. Unde & non malè, si id admittendum esset, sequeretur, de hominibus tantùm superstitibus seu viventibus, qui cædis rei essent, non de bestiis, locum commodè capi posse. Nam etiam ante in Genesi r כל חי seu *omne vivens*, tantùm *omnem hominem* significat, ubi scilicet Heva dicitur אם כל חי *Mater omnis viventis*, seu *omnium viventium*, ut Græci, Latini, Judæi, Græco-barbari, alii non pauci vertunt. Sed Onkelus Chaldæus ibi expressim, אימא דכל בני אנש *Mater omnium filiorum hominum.* Cui & consona est illa Judæorum Mauritanensium, ام كل حي ناطق *Mater omnium viventium quæ rationalia sunt*, & Arabica illa altera Saadiæ, ubi adjicitur ناطق مايت *quæ rationalia & mortalia sunt*. Etiam in Tavvasii Persica ibi vertitur; مادر همه زندهٔ ناطق *Mater omnium viventium, quæ sunt rationalia.* Sed & manifestum etiam est, ipsum כל חי seu *omne vivens* alibi in Genesi tam bruta omnimoda, quam hominem denotare; ut in illo f *neque addam, ut amplius percutiam* כל חי seu *omne vivens sicut feci.* Atqui & alias interdum, velut apud Davidem, pro circumstantiarum varietate, *omne vivens* t id quod est *omnis homo* u etiam tantum significat. Imò & ipsum חיה quod in codice habetur Ebraico, & pro bestia sumi solet, *vivens* etiam deno-

q *Genes. 9. 5.*

r *Cap. 3. 20.*

f *Genes. 8. 21.*

t *Psalm. 145. 16.*

u *Psal. 143. 2.*

denotat. Non defuere autem, qui x de ד׳ מלכיות seu *quatuor Imperiis* in Daniele per bestias designatis locum caperent. Perinde ac si Numen ibi vindictam cædibus etiam ab Imperatoribus per tyrannidem postmodum patrandis tum minitaretur. Ita locum de re diu post futurâ intelligunt, quemadmodum & Christiani aliquot interpretes y de lege tunc diu etiam post futura, quâ bovis in Levitico cornupetæ lapidatio præstituitur. Alii sunt Ebræorum z, qui de vindicta seu vindictæ specie quidem etiam ab ipsa bestia hominem occidente, nunc in foro sumendâ, nunc cælitus infligendâ locum capiunt. Atqui in eis nemo, quantum scio, reperitur, qui obligationem omnino ad bestiam attinere, aut jus ab eo esse violatum velit. Unde & vindicta illa seu pœna qualiscunque sic improprie, juxta superius dicta, nuncupatur, quemadmodum & bovis cornupetæ, & bestiæ, quacum homo coierat, lapidatio, ut supra a ostensum est. Nam & scimus ex Atheniensium legibus lapidem, lignum, securem, id genus resalias, quoties homicidii instrumenta fuere, in Prytaneo in judicium deductas b velut in pœnam, quam tamen eas proprie pati nemo sanus dixerit. Et Theaginis statua, ex sententia Thasiorum Draconis lege subnixa, in mare ob cædem casu suo patratam, est projecta. Non in statuæ pœnam, sed homicidii odio. Ita etiam *maledicta est terra* c sed בעבורך *propter te, tui causâ*, seu propter hominis tantum peccatum. Unde & Lyranus d, juxta mentem Ebræorum, qui de vindicta ejusve specie aliqua de bestia heic sumenda loquuntur, *ut homo*, inquit, *non solum puniatur propter homicidium, sed etiam Bestia, si interficiat hominem, propter facti horrorem, quamvis animal brutum peccare non possit.* Quæ ex D. Ambrosio afferuntur de Brutorum adulteriis, non ad ea spectare interdicta ulla seu Obligatione innuunt, sed hominem ea ad ejusmodi commixtiones adigentem reprehendunt. Nec alia sunt Naturæ adulteria ibi quam brutorum generum diversorum coitus, quorum in causa esse ex lege Mosaica e homini quidem interdictum est. Quin & interdictum illud, qua homines velut porigas spectat, Ebræi etiam in obscurioribus Juris universalis capitibus collocant, uti in sequentibus f liquebit. Coitus igitur hujusmodi ve-

x *In* Beresith Rabba *Parash.* 34. *fol.* 38.

y *Videsis Benedict. Pererium lib.* 14. *in Genes. cap.* 9. & *ibidem Io. Mercerũ.*

z *Apud Abarbinel. loco citato. & videsis R. Bechai in* Beresith *fol.* 20. *col.* 3.

a *Cap.* 4.

b *Demosthen Orat. contra Aristocratẽ, Pausanias in Eliacis. Suidas in Nicone.*

c *Genes.* 3.17. & *ibi Lyranus.*

d *Ad Genes.* 9.5.

e *Leviti.* 19. 19.

f *Lib.* 6. *c.* 2.

di vetitos appellat Ambrosius, sed homini, ne ad illos bestias adigat, non brutis, ne ipsa admittant, aut perinde ac si ipsa jure aliquo, sicut homines, ea de re tenerentur. Quod autem vocat ille legem avibus natam, & jura earum hospitalia, haud aliud omnino indicare potest præter certas illas & notissimas animalium illorum aliorumque brutorum propensiones atque actus naturæ plerunque constantes, quæ per homonymiam & propter similitudinem quandam, Jura quidem interdum nominantur ac Leges, nec tamen revera sunt magis, atque arborum, ac fruticum, aliorumve corporum naturalium actiones ac motus naturales. Tantundem sane voluit Aristophanes [g] ubi lepide πολλοὺς εἶναι ὀρνίθων νόμους *multas esse Avium leges* ait, etiam & ipsas Ciconiarum κύρβεις seu legum tabulas festive memorat. Quin & ad hunc modum etiam Legis usurpatur nomen in illo Senecæ [h] *Legem barbæ & canorum nondum natus infans habet*. Atque alibi satis crebro similis habetur vocabuli usus. Neque enim minus in lege ejusmodi, quam in illis avium, qualescunque fuerint, reperitur obligatio seu culpa, citra quarum considerationem Jus seu liciti atque illiciti norma nullibi haberi potest. Unde & de exemplis illis [i], maris & fœminæ scilicet conjunctionis, fœtus procreationis, educationis, velut hominum atque aliorum animantium Juris communis, statuendum plane est. In quantum etiam in ipso homine sunt propensiones hæ duntaxat naturales, adeoque eo nomine tam homini quam bruto communes, juris vocamine eas neutiquam esse indigetandas; at vero in quantum ratione liciti, illiciti, obligationis (quæ ad bruta non attinent) veniunt, aut qua circa eas obligatio versatur ac permissio, juxta superius ostensa, tantummodo juris nomen sortiri. Sic capiendum & illud D. Hieronymi de bestiis prægnantibus, quæ ad partum usque, ipso naturæ jure, non coeunt. Jus illud non aliusmodi est, quam aut quo gramina & frondes depascunt ipsæ, aut ab herbis nocivis abstinent. Nec cum Jure, quod obligat, aut permittit, citra homonymiam, quid habet commune. Quæ sunt reliqua id genus, non aliter intelligenda. Neque omnino obstat, quod affertur de Camelis, seu de Scytharum Regis equo aliove uno & altero. Quid hoc ad Jus, Obligatio-

[g] *In Avibus.*

[h] *Qu. Nat. lib. 4. cap. 29.*

[i] *Supra c. 4*

nem, culpam, aut pœnam? Detur Camelorum genus, ma-trum coitum fugere, etiam ex admissione irritatum illum gre-gis curatorem mordicus peremisse. Ideone hoc eum fecisse (ut in Aristotelis loco citato) *memorem commissi sceleris*, quasi o-bligatio, aut interdictum ad eum attinuisset, existimandum? Sed versio illa, quæ Gazæ est, nimium, nec sine manifesta in Aristotelem injuria redundat. Græca sunt; [illegible] *Paulo post morsu camelarium pere-mit.* Sceleris in Aristotele ipso mentio nulla. Et quomodo sciet, quæso, [illegible] quis, utrum hac causa camelarium mo-mordit? Quod tamen si fecerit, nihil magis de scelere pro-batur, quam si alter quomodocunque vitro custodem calci-[illegible]. Nec mirum est, irritatum esse ex ejusmodi admissio-ne, quæ [illegible] credamus etiam generi ejus [illegible] adeo [illegible]. At equus ille Scythicus [illegible] & [illegible], & [illegible] Idee [illegible] principes [illegible] hos [illegible] [illegible] ob admissionem [illegible] [illegible] [illegible] esse, non est [illegible]

[illegible]

mine indicatur, nec pœnæ, quæ ex obligatione semper pendet, seu propriè dictæ locus ibi reperitur ullus, juxta id quod suprà monstratum est. Poeticè autem non philosophicè dictum est illud Thesei apud Senecam. Undenam enim scimus, quid sit feris seu bestiis Veneris nefas, quatenus illicitum, aut scelus, aut obligatio aliqua eo nomine denotetur? Imò exceptis obscurioribus illis aliquot exemplis, undenam scimus aliquod Veneris genus esse, quod fugiunt bruta omninò aliqua? Apud eundem Senecam etiam alibi n, Laii umbra de Oedipode, qui Jocastam matrem inscius matrimonio sibi conjunxerat,

n *In Oedip. act.3.*

——quique nec mos est feris,
Fratres sibi ipse genuit ——

Certe temerè nimis (nisi licentia poetica, seu incestum detestantis ardor excusationi sit) mos ille feris est negatus. Rectiùs proculdubiò hac de re Myrrha ipsa, incesto patris amore percita, apud Ovidium o,

o *Metamorph. 10.9.*

—— coeunt animalia nullo
Cetera delicto. Nec habetur turpe Juvencæ
Ferre patrem tergo: fit equo sua filia conjux;
Quasque creavit init pecudes caper: ipsaque cujus
Semine concepta est, ex illo concipit ales.

Quæ hactenus dicta sunt, satis item diluunt id, quod de masculorum coitu à Brutis non admisso ex Epigrammate Agathiæ affertur, uti etiam quod de annuo Canum apud Romanos supplicio. Supplicium planè non erat propriè dictum, nec enim jus aliquod omninò aut violârant Canes aut violare quiverant. Sed tum Anseribus honos eodem tempore est habitus (ut & Phidolæ equa ob victoriam singularem imagine ex Elæorum sententia p donata est) tum Canes sic suppliciis impropriè dictis affecti sunt, ut tum diligentioris custodiæ ac beneficiorum erga Rempulicam præmia, tum rerum socordiùs gestarum pœna, velut in schemate

p *Pausan. in Eliac. 2. & P. Aerodius Rer. indicat. lib.6. tit.3. c. 10.*

afferens. Concors eſt heic Ludovicus Carbo p Theologus inſignis, præter alios tum Theologos tum Juriſconſultos, qui in ipſa Juris Naturalis deſignatione Ebræorum ſcitis conſona, ut infra oſtendimus, tantundem palàm affirmant. Sic etiam Heſiodus q animalia cetera, præter homines, quibus Jura ſunt, ait

ἔσθειν ἀλλήλους, ἐπεὶ οὐ δίκη ἐστὶν ἐπ' αὐτοῖς

ſe mutuò devorare, quoniam jus eis nullum ineſt. Seu ἐν αὐτοῖς ut nonnulli legunt, quod idem ſonat. Aliis ibi ἐστὶ μετ' αὐτῶν, ſed in ſenſum non diſſimilem ſubſtituentibus. Et Autor Quæſtionum & Reſponſorum Juſtino tributorum r, τὸ ἐπὶ φαυλότητι πράξεως διαβάλλειν τῶν ἀλόγων τὰς φύσεις, οὐκ ἔστιν εὔλογον, *Rationi conſonum non eſt, naturam animalium, quæ ratione carent, ob factorum pravitatem reprehendere.* Negat planè Turpe & Honeſtum, ſeu Malum ac Bonum, circa quæ jus propriè dictum verſatur, adeoque Jus aliquod ceteris animalibus ineſſe; quæ ſcilicet, ſive ratione careant, ſive habeant (nam ea de re contentionis ſerra hinc inde ſolet duci) ad jus aliquod obſervandum, cauſis jam oſtenſis, minimè aliter atque plantæ & corpora inanimata obligantur. Quin demum rectiſſimè deſignat rem, paucis totam complexus Hugo Grotius; *Quod ſi quando,* inquit ſ, *brutis animantibus juſtitia tribuitur, id fit impropriè ex quadam in ipſis umbra rationis atque veſtigio. An verò actus ipſe, de quo Jus Naturæ conſtituit, ſit nobis communis cum aliis animantibus, ut prolis educatio; an nobis proprius, ut Dei Cultus, ad juris ipſam naturam nihil refert.* Et benè ſanè Iſidorus t, Gratianus u, alii, Jus Naturale eſſe, definiunt, quod *eſt commune omnium Nationum*, id eſt, hominum duntaxat, non omnium animalium. Quod rectè quidem dictum, ſi obligationem tantùm omnium nationum ſpectes: an verò, ſi omnium uſum ſeu conſvetudinem ſolùm, in ſequentibus diſcutiendum. Neque intereà injiciat hiſce ſcrupulum quis de ratione, quam tribuunt cum Galeno x nonnulli Brutis. Unde & interdum, juxta ejuſdem de λόγῳ προφορικῷ & ἐνδιαθέτῳ ſeu *ratione, quæ verbis enunciatur, atque ea, quæ animo concepta interius retinetur*, diſtinctionem, Jus item, ἐνδιάθετον ſeu *interius poſitum* commune à nonnullis di-

p *De legibus lib. 5. diſp. 5. Vide item Paul. Comitolium de cōtractu part. 1. cap. 11.*

q Ἐν Ἔργ. & Ἡμερ. & *de eodem loco videſis Clement. Alex. ſtrom. α. juxta finem. Plutarch. in lib. de Solertia animalium, Stobæum Eclog. Phyſic. lib. 1. cap. 7.*

r *Quæſt.* 128. *Conſulas etiam Sextum Empiricum adverſus Mathematicos lib. 8. c.* περὶ Θεῶν.

ſ *De Iure Belli ac Pacis l. 1. cap. 1. §. 11*

t *Origin. 5. c. 4.*

u *Diſt. 1. c. 7.*

x *In Protreptico.*

[illegible] est Hominum & Brutorum, alterum autem seu illud quod verbis exprimitur, hominum proprium. Sed verò detur, qualemcumque eis inesse rationem (neque enim ea res heic o-[illegible] etiam & sapientiæ & disciplinæ aliquot [illegible], eousque ut etiam, verbi gratia, ex prin-[illegible] figurarum quarundam [illegible] & æquiangularum, veluti trigoni, hexagoni con-[illegible] quod plures habet angulos, tum ca-[illegible] ratiocinationi quam plu-[illegible] imperia [illegible], tum [illegible] Alexandrinus [illegible]. nec minus [illegible] animantium actibus credit; [illegible] animantibus aliis mira-[illegible] consimilia atque [illegible] humanas. & [illegible] aliquid, [illegible] hominis quidem exim-[illegible] Rationis ejusmodi [illegible]

[illegible]

Jus illud, quod hominibus solis apud eos est Naturale, Jus GENTIUM primævum seu primarium dictum est, atque *id quod Naturalis ratio inter omnes homines constituit*, atque quod *apud omnes populos* seu *Gentes peræque custoditur*, est definitum. Juxta illud doctissimi Cujacii [a], *Incestæ nuptiæ sunt, quæ natura prohibitæ sunt, In L. 8. & L. Sororis D. de Ritu Nuptiarum, ait* (*Justinianus*) *quæ Moribus; quod idem est; nempe tacito consensu omnium Gentium.* Ejusmodi alia sunt apud Jurisconsultos Occidentis obvia. Quin & Jurisconsulti Græci seu Orientis Jus hoc ἐθνικὸν *Gentile* seu Genticum vocitant, retento nihilominus interdum ipso Jurisgentium in locutionibus Græcis nomine; quemadmodum & alia non pauca Latinorum solent retinere. Veteres Basilicorum Glossæ; Ἰουρισγεντίοις, νομίμοις ἐθνικοῖς ἤτοι φυσικοῖς *Jurisgentiis*, id est, *juribus gentilibus seu naturalibus.* Certè & ita Philosophi. Aristoteles, ubi legem seu Jus tribuit [b] in ἴδιον seu *proprium*, id est, populis ac civitatibus singulis civile, & κοινὸν seu *commune*, quod per id, quod est, κατὰ φύσιν explicat, scilicet *secundum naturam* seu naturale, subjicit ἔστι γὰρ ὃ μαντεύονταί τι πάντες, φύσει κοινὸν δίκαιον καὶ ἄδικον κἂν μηδεμία κοινωνία πρὸς ἀλλήλους ᾖ, μηδὲ συνθήκη, *Est enim aliquid, quod opinantur universi, Naturâ commune jus & injuria, tametsi nullam habeant invicem ipsi communionem, nullave pactio intercedat.* Ubi Commentarius Anonymi Græcus πάντες seu *universi* interpretatur per καὶ οἱ Κελτοὶ καὶ οἱ Ἕλληνες καὶ οἱ Σκύθαι, *& Celtæ, & Græci, & Scythæ*, scilicet per Gentes, quibus, licet nulla communio ex disciplina, seu pacto eis intercedat, naturales tamen atque eædem de capitibus aliquot Juris & Injuriæ conceptiones seu animi anticipationes pariter insunt. Et Alexander Aphrodisiensis, *si sociales*, inquit, [c] *ac communicabiles natura sumus, impossibile autem est durare societatem sine justitia, necesse est, jus quoque Natura esse. Quod si quoniam apud alios aliud jus est, propterea negent ipsum esse Naturâ certè id Naturâ dicent esse, quod apud omnes idem est. Et si Ius scriptum, quoniam scriptum est, per Constitutionem & non Naturâ esse dicent, certè necesse erit, ut Naturâ non Positione fateantur id, quod non in scripto vim habet. Suntque ejusmodi pleraque, quæ appellare solemus ex ipso affectu leges non scriptas, quæ Communes omnibus hominibus sunt nisi sint excæcati. Revereri enim seniores, colere Deum, honorare atque observare pa-*

[a] *In Novell.* 12.

[b] *Rhetoric. lib.* 1. *cap.* 13. *&* 15.

[c] *De Anima lib.* 2. *cap.* 40.

re parentes & præstantiores viros, sunt jura quædam non scripta & Communia, quæ naturaliter apud universos homines retinentur. De his enim neque paciscuntur secum, neque leges sanciunt, sed retinent tanquam statutas & confirmatas ab ipsa Natura. Sic ille qui plura ibi in eandem habet sententiam. Et Seneca [d]; *Multum dare solemus præsumptioni omnium hominum. Apud nos veritatis argumentum est, aliquid omnibus videri; tanquam Deos esse inter alia sic colligimus, quod omnibus de Diis opinio insita est, nec ulla gens usquam est adeo extra leges moresque projecta, ut non aliquos Deos credat. Cum de animarum æternitate disserimus, non leve momentum apud nos habet consensus hominum aut timentium inferos aut colentium.* Quin etiam Cicero [e]. *Omnes esse vim & naturam divinam arbitrantur. Nec verò id collocutio hominum aut consensus efficit. Non institutis opinio est confirmata, non legibus. Omni autem in re consensio omnium gentium, lex Naturæ putanda est.* Hujusmodi [illegible] apud veteres [illegible] non [illegible] apud [illegible]

[illegible]

d Epist. 117.

e Tusc. quæst. 1.

tionem scilicet aliquam haberent, permitti, neque Naturam in contrarium obligare, id est, rem non universali Naturæ, quæ sibi constans est, aliquo interdicto restringi existimaverint, aut existimare simularint, opinor, necesse est. Atque ita qui disputant, aut disquirunt, quemadmodum & capite primo ostensum est, aliarum gentium de Jure Permissivo illo suffragia, seu interpretationes, in subsidium sibi, nec frustrà, subinde colligunt. Ceterùm intereà, quid Gentes eædem de Juris Naturalis, quod Obligativum est, capite aliquo aut de simplici Naturalis permissionis ratione, ac universali ejus usu statuerint, ne quidem satis conjectari quis inde poterit. Nam tametsi in scholasticis, atque umbratilibus aliquot, forsan etiam in forensibus, disputationibus hoc vel illud Juris Naturalis esse caput apud gentes ejusmodi à disciplinarum præceptoribus subinde, sed diversimodè satis, asseratur; in rebus tamen publicè gerendis decidendisque, earum, quas novimus, Gens quælibet, aut Jure duntaxat sibi Civili ac positivo, aut Jure Gentibus aliis, quibuscum federa habet, commercia seu bella, ipsisque, sive Imperativo, sive Interveniente, ac pro seculorum varietate aliter atque aliter se habente, nec Naturali, aliter atque hisce veluti vestitur superinductis glumis, utitur. In utroque hoc genere Jura quidem Naturalia aliqua exerceri non rarò forsan concedetur; sed ut Civili seu positivo, atque Imperativo illo, ac Intervenienti adeò immixta & involuta & unà (sic dicere liceat) in massâ conjuncta, ut hæc ab illis secernere ex Gentium ipsarum tantùm usu seu moribus, earumque ea de re sententiam inde elicere queat mortalium nemo. Nam creberrimè videmus, tum Obligationis, tum Permissionis formulas civiles, ac positivas Naturalibus, qualescunque demùm illæ fuerint, numerosiùs accedere. Atque spectant huc pariter rationes capite superiùs tertio adhibitæ. Præterea, Gentes seu Populi Omnes heic tripliciter sumi possunt, uti & solent. Aut pro universis simpliciter per Orbem terrarum eo nomine distributis; Aut pro Omnibus eis, quorum notitia habita; Aut demùm pro Omnibus duntaxat, qui cognitarum sunt Moratiores. Certè Omnes per orbem terrarum Gentes disseminatas nec veterum eorum, qui de Jure, quo Omnes u-

tuntur, locuti ſint, indeque velint Jus Naturale ediſci, quiſpiam novit. Neque hactenus, aut qualeſnam, aut quot ſint fuerintve eæ, eſt ab aliquo ſatis exploratum. Quin licet de Numero conſtari daretur, ſive juxta Ebræos f, qui plerunque tantùm LXX. & Linguas & Gentes orbem occupâſſe volunt, ſive juxta patres aliquot Chriſtianos g, alioſque, qui numerum illum rotundum aliquantulùm, ſed diverſimodè, auxerunt, ſive juxta numeros earum aliter atque aliter ſe habentes apud Ptolemæum, Marcianum, Heracleotem, Æthicum, id genus alios, ſive aliter; id ſanè ad rem, quam tractamus, nihil omninò feciſſet, niſi etiam Mores earum fuiſſent ſimul idque penitiùs explorati. Quod factum eſſe nullibi compertum eſt. Ceterùm neque hactenus, etiam poſt Indias utraſque atque alias ante aliquot ſecula incompertas terras Europæis commercio junctas, Omnes orbis Terrarum Gentes ſeu populos, ne nomine quidem tenus, cognoſcimus. Quid igitur dicendum de veterum illorum ævo, cui Europæ areolæ incolæ & in Aſia atque Africa accolæ maritimi, iique admodum, præ iis qui nunc à nautis, mercatoribus, legatis adeuntur, pauci tantum cogniti? Adeo ut nemo non videat fruſtrà planè de Omnibus, quà univerſæ eo nomine reverà veniunt, heic verba fieri; ſive vetera, ſive recentiora ſecula ſpectes. Jam verò, ſi Gentium, quarum notitia habita eſt Omnium, ut conſenſus in moribus heic eliciatur, inſpiciamus; Certè ſeculis illis priſcis gentes fuère in arcto illo numero complures, quæ Juris omnimodi expertes habitæ etiam more planè ferino vixiſſe dicuntur. Memorat Ariſtoteles h ἔνια γὰρ τῶν πόρρω βαρβάρων *nationes quaſdam Remotiores* [illegible] *barbarorum*, qui ἐκ φύσεως ἀλόγιστοι καὶ μόνον τῇ αἰσθήσει ζῶντες θηριώδεις *seu à natura ratione expertes* [illegible] *inſtar ferarum erant*, ſeu ut interpretatur Andronicus Rhodius i, [illegible] *ferina* [illegible]. Quod de Scythis, atque id genus aliis capit Aſpaſius paraphraſtes Græcus, & tum de Auſtralioribus, tum de Septentrionalioribus Averroes Arabs. Atque huc meritò [illegible] gentes illas non paucas, quas memorat alibi idem Ariſtoteles k. πολλὰ δ' ἐστὶ inquit τῶν ἐθνῶν, ἃ πρὸς τὸ κτείνειν καὶ πρὸς τὴν ἀνθρωποφαγίαν εὐχερῶς ἔχει, καθάπερ τῶν περὶ τὸν Πόντον Ἀχαιοί

f Miſna & Gemara Hieroſolymitana ad tit. Sota c. 7. f. 21 col. 4. balach. 5. Seder Olam Rabba cap. 11. RR. ad loſua cap 8. & Deuteron. 32 § . alii.

g S. Auguſt. de Civit. Dei lib. 16 cap. 6. & vide Clem. Alexandrin. Strom. 1. Epiphanius Hæreſi 39. &c.

h Nicomach. lib. 7 cap. 6.

i In Paraphraſ. cap. 6.

k Polit. 8. cap. 4.

χαιοί τε καὶ Ἡνίοχοι, καὶ τῶν Ἠπειρωτικῶν ἐθνῶν ἕτερα· τὰ μὲν ὁμοίως τούτοις τὰ δὲ μᾶλλον. *Multæ sunt gentes, quibus usitatum est hominum cædes facere, atque ex eorum carnibus cibos capessere, quales sunt in Ponticis gentibus Achæi & Heniochi; deque mediterraneis aliæ sunt partim quidem his similes, partim etiam immaniores.* Et Andromacha de Astyanacte præcipitato, apud Senecam [l].

> *Quis Colchus hoc, quis sedis incertæ Scytha*
>
> *Commisit? aut quæ Caspium tangens mare*
>
> *Gens Iuris expers ausa?* ———

Ejusmodi sunt alia non pauca, de quibus etiam obiter alibi [m] monuimus. Et de Gentibus itidem aliquot & nostri & cujusque quod præteriit ævi, tandundem pluribus dici potest. Neque igitur Omnium Gentium, quarum notitia habita, morum ratio ejusmodi heic habenda est, ut inde Juris Naturalis veluti corpus aliquod sperari possit; cum apud omnes illas ne quidem servari quid, quod Juris nomen induat, (nam de propensionibus illis naturalibus, quæ brutis etiam communes sunt, non loquimur) comperiri omninò queat. Ceterùm sumatur Gentium cognitarum nomen heic pro eis tantùm, quas cognovimus legibus usas esse civiliter vitam transigentes, juxta illud Michaelis Pselli [n].

> νόμιμον ἐθνικόν ἐστιν οὐχὶ τὸ βαρβαρῶδες
>
> Τὸ γὰρ τοῦ ἔθνους ὄνομα νομικῶς ἐρημένον
>
> Γενῶν συλληπτικόν ἐστι νόμοις ὑποκειμένων

Ius Gentium est, non illud quod est barbaricum. Scilicet Gentis nomen legitimè heic acceptum eas Nationes complectitur, quæ legibus subsunt. Atqvi & illud satis scimus à viris gravissimis olim esse observatum, nullum fermè Juris Universalis seu Naturalis, qvod juxta receptiores hominum sententias excogitari possit, caput esse, qvod non ex perversis seculorum ac Gentium etiam ejusmodi aliquot, earumque illustrium, non solum moribus, sed pariter & legibus latis fuerit violatum. Qua de re consulas Eusebium [o], alios [p], qui depravatos Gentium veterum mores, sive insectantur, sive enumerant. Unde & tradunt Ebræi [q] nec Idumæos

l *In Troade act.5.*

m *Mari Clauso lib.1. cap.7.*

n *In Synopsi legum.*

o *Præparat. Evangelic. l.1.c.4. & l.4. c.15.16.&17.*

p *Cardin. Bessarion in Calumn. Plat. l.4. c.3. Francisc. Pico in Exam. Doctrinæ Vanit. Gent. lib.1. cap.19.*

q *Targ. Hierosolymit. ad Deut. 33.2.*

[illegible] veteres [illegible] de Homicidio, nec [illegible] illud de Furto [illegible]: ut alia id genus heic praetermitta-mus [illegible] apud scriptores occurrentia. Saepius item non tam [illegible] & [illegible]. Liciti ac Illiciti, seu Boni & Ma-li [illegible] & Turpe, quam quae Utile ac Jucundum, [illegible], Gentes [illegible] mores [illegible]. in-[illegible] esse. etiam in rebus, [illegible] Jus Naturale [illegible] imprimis ver-[illegible] liberis [illegible] ratio-[illegible] & temerari [illegible] qui Per-[illegible] Aegyptiorum, Graecorum, Romanorum, a-[illegible] mores aeque [illegible] ingenüs [illegible]. Neque [illegible] esse de-[illegible] Jus esse Naturale, probare [illegible] id, [illegible] in jure dicendo [illegible] Lactantius: *[illegible]* [illegible] *pro mori-bus* [illegible] *Naturale* [illegible], [illegible] *aliquan-*[illegible].

[illegible] Infinitum [illegible] dum et [illegible] Juris, qui uni-[illegible] Naturalis. Nec perperam [illegible] principiis, sive Ju-[illegible], sive [illegible] sive [illegible] equinum [illegible] gustus, [illegible]

[illegible]

luxus, pompæ, non pariter ſanitatis tutelæ aut curationis,quarum altera à cibis, altera à medicamentis ex natura ſui, nec cupedinarii nec coqui arte, congruis ſperanda eſt; ita in Gentium complurium moribus,atque inſtitutis non tàm Naturalis juris ſimplicitas, quàm ipſarum utilitas, *ut Iuſti propè mater & æqui* (quod olim Horatius) t ſpectari eſt ſolita. Ac non rarò,

———————— Sidera terrâ
Vt diſtant, & flamma mari, ſic Utile Recto.

Ut apud Lucanum u Pothinus. Perſonam item Naturæ Conſvetudo ſæpiùs induit, atque eousque larvâ fallit, ut, quod ex ea tantùm apud Gentes introductum obtinet, pro Naturali ac univerſali hominum Jure ſubinde ſumatur. Unde & Conſvetudo veteribus dicta x eſt Hominum Dæmon ſeu Genius, etiam & ipſa Natura. Et appoſitiſſimè Ariſtoteles y καὶ γὰρ τὸ εἰθισμένον, ὥσπερ πεφυκὸς ἤδη γίγνεται. ὅμοιον γάρ τι τὸ ἔθος τῇ φύσει. ἐγγὺς γὰρ καὶ τὸ πολλάκις τῷ ἀεί. ἔστι δ' ἡ μὲν φύσις τοῦ ἀεί· τὸ δὲ ἔθος τοῦ πολλάκις, *etenim id quod conſvetum eſt, velut naturâ eſt inditum. Nam ſimulat conſvetudo Naturam. Vicinum ſcilicet eſt id, quod ſæpe fit, ei quod ſemper. & Natura quidem ejus eſt quod ſemper. conſvetudo ejus quod ſæpè fit.* Qua de re ipſe etiam alibi z, aliique a obiter plura. Et egregium eſt hanc in rem exemplum illud illuſtre apud Herodotum b. Cum Darius accitos Græcos, qui in ditione ſuâ, percontabatur, quantâ pecuniâ vellent defunctis parentibus, juxta Indorum aliquot morem, veſci, & negabant ſe ulla pecuniâ in hoc poſſe induci, rogavit pariter Indos illos, quantum acciperent, ut patres defunctos igne, juxta Græcorum morem, comburerent, nec poſteà comederent; qui vehementer reclamantes meliora illum ominari jubebant. Abominandum ſcilicet revera morem illum non retinere, velut Naturæ ſeu Officio nunquam non ſervando adverſiſſimum eſſe judicabant. Et in primis heic obtinet illud Taciti c de Vonone Phrahatis filio in regnum Parthorum à Tiberio Româ, cujus mores imbiberat, miſſo; *Prompti aditus, obvia comitas, ignotæ Parthis virtutes, nova vitia: &, quia ipſorum Majoribus aliena, perinde odium Pravis & Honeſtis.* Quin & Maximus Tyrius d, νόμος καὶ δίκη ἄνω καὶ κάτω φέρεται διασπώμενα

t Sermon. 1. Sat. 3.

u Lib. 8.

x Alex. Aphrodiſ. lib. de Fato c. 4.

y Rhetoric. l. 1, cap. 11.

z Metaphyſic. 1. cap. 8.

a Cicero de Inventione lib. 1. &c.

b In Thalia, & videſis Originem adverſ. Celſum lib. 5.

c Annal. 2.

d Diſſert. 3.

[illegible] ... *in partes* [illegible] *distrahuntur* [illegible] *ut non modo Gens cum Gente, sed nec urbs cum urbe,* [illegible] *nec unus aliquis in-* [illegible] ... Tantundem alii obiter. At de- [illegible] ... cognovimus. Moralio- [illegible] ... Iuris Naturalis capita [illegible] ... indagemus. Cer- [illegible] ...

[illegible]

dinis diuturnæ vim Naturam in Gentium moribus toties simulantem tandem spectes, non imprudenter factum meritò forsan dixeris ab Ebræis, dum in Juris Naturalis designatione, Omnium seu Plurium Gentium morum seu institutorum rationem habent nullam. Accedat, Jus qualecunque non satis accuratè inde peti aut denotari, unde Autoritas & Imperium aliquod, è quo pendent Obligatio, Permissio, earumque comites, juxta superiùs capite quarto ostensa, satis haberi nequeat. Detur uniformes è seculis priscis fuisse, atque etiamnum esse Gentium, sive Omnium sive Cognitarum, sive Moratiorum pariter mores aliquot, veluti in Contractibus, Successionibus, Conjugiis, Judiciis, Federibus, Commerciis. Anne inde Juris Naturalis seu Universalis vim, atque Obligationis & Permissionis effectum (citra quem frustra de Jure aliquo loquimur) sortiri omninò possent ejusmodi mores? In exemplis memoratis, mores, ut vides, partim sunt singulatim, & domi genti cuilibet usitati, partim universis, ut communes interveniũt. Quod ad singulatim & domi cuilibet usitatos attinet; Anne gens unica aliqua gentis alterius non subjacens imperio (nam de Gentibus plurimis, quæ sui sunt seorsim invicem juris, res est capienda) ideò ad morem ejusmodi aliquem retinendum obstringitur, quia ipsa simul, sicut cæteræ, eum tamdiù observavit? Ullamne Obligationis exinde nasci posse communionem, cui singulæ earum, qui observaverint pro libitu suo per ceteras nequeant contraire, fingi potest? Certè non cum meliori ratione, quàm si quis dixerit Spartanos, verbi gratiâ, ideò ad retinendum aliquem morem sibi seorsim avitum obligari, quoniam nondum placuerit ejusdem aut similis, Athenienfibus, Thebanis, Macedonibus, aliis, quibus non omninò subsunt Spartani, abrogatio. Nescit quidem nemo regulam illam g Juris, *Refertur ad universos, quod fit per majorem partem.* Quæ passim ferè obtinet in Curiæ h decretis, arbitrorum i sententiis, id genus aliis. Quoties scilicet id totum, cujus ea pars est, unico ita complicatur, sive imperio, sive pacto, sive constitutione, ut in corpus unicum civile coaluerit, partesque ibi habuerit exinde veluti invicem continuas. Quod si ex

g *L. 160. D. tit de divers. reg. Iuris.*
h *L. 19. D. tit. Ad Municipalem.*
i *L. 27. D. tit. de Receptis & qui arbitrium. §. 3.*

ſi ex numero tantùm, velut quantitate diſcreta, ita conflatur gentium hominumve cœtus aliquis, ut non omninò in ejuſmodi totum ſeu continuum quid coaluerint, Majoris ſanè partis in rebus, quales jam tractamus, ratio habenda eſt ad Obligationem ſeu Officii Debitionem introducendam nulla. Finge homines aliquot ſingulares trium, verbi gratià, gentium (quæ pro cunctis in exemplum ſumantur) & perſonas & Imperia induiſſe. Gentium ſemper intellige ſui planè ita ſigillatim juris, ut alterius ditione earum nulla contineatur. Finge, inquam, Titium, Sempronium, & Seium Gentium & perſonis & imperiis trium (id eſt, heic omnium) ſic indutis, ſibi ſtatuiſſe ſeu elegiſſe quid, ac pariter ſemper obſervâſſe. Adeò etiam longævos fuiſſe, ut omnes Præſcriptionis terminos obſervatio illa excederet. Ut ſcilicet Gentes univerſas eorumq; mores qualeſcunque ſic velut in tabella unico complectaris intuitu. An major trium illorum pars in cauſa heic eſſe quibat, quominùs tertius pro libitu ſuo id, quod à ſe ſibi ita ſtatutum eſt atque obſervatum, ritè non poſſet abolere ac rejicere? Parilis omnium obſervatio citra obligationem aliquam ſingulis ſuperiorem, qua pariter coerceantur omnes, utcunque diutina, efficere planè nequit ut non contrarium æquè ſingulis ſibi (ſi nil aliud obſtet) ſtatuere, atque obſervare liceat. Simili modo dicendum de moribus gentibus quotcunque communibus ſeu Intervenientibus. Si alia obligationis cauſa non reperiatur, præter ipſarum obſervationem mutuam ſeu conſtitutionem, quid vetat, quo minùs ex conſenſu, in diverſam ſive obſervationem ſive conſtitutionem inito, jus qualecunque illud priſtinum interveniens eſſe deſinat. Quemadmodum clarigationis ſeu repreſaliarum, belli denunciandi, alia juris Fæcialis ac bellici capita Gentibus, quas novimus, Intervenientia, mutata pro ſeculorum varietate ſcimus. Et quod paucioribus gentibus qualibuſcunque poſt conſenſum in obſervationem diutinum abolere ſeu mutare licet, id omnibus ſi itidem velint licere, modo ſuperior non habeatur, quæ vetet obligatio, quis poſſit dubitare? Neque igitur è Plurimarum neque ex Omnium, tametſi mores earum exploratos haberemus, Gentium uſu aut obſervatione, Jus illud Naturale atque Univerſale, maximè quod

quod ſibi perpetuò conſtans eſt, & nunquam non Obligat, petendum eſt. Nec ſanè de illo, quod naturaliter Permiſſivum eſt, aliter atque ſuffragia velut interpretationum in capitibus hujus aliquot excutiendis è Gentium moribus ſubinde ſuppeditantur, ut ſuperius diximus, eſt decernendum. Quin & alia capite proximo dicenda huc pariter ſpectabunt.

Cap. VII.

De Rationis Humanæ, *in Iure Naturali disquirendo*, uſu, *quo ſolo neq; heic ſubnituntur Ebræi. Ex* Rationis ſolo & ſimpliciter ſumto uſu, *cum quia adeo* incertus *eſt & ſibi* inconſtans, *tum quia ſine* Superiori, *cui ſubſit,* imperio *obligationem non inducit, non rite ſatis ediſci* Jura Naturalia.

Quod ad Naturalem Rationem ſeu rectum ejusdem apud Homines uſum ejusque dictamen attinet, (nam de eo juxta inſtitutum proximè videndum) paſſim legimus, Communes innaſci hominibus Notitias, atque Anticipationes, quibus nemini non intùs conſtituitur, Bonum amplexandum appetendumque, Malum fugiendum, honeſtè vivendum; atque ex ejusmodi notitiis ſeu principiis, practici intellectus theoremata ſeu concluſiones fieri, mente non depravata ex vi ſibi congenita ratiocinante, ipſis principiis non incertiores. Adeoque Jus Naturale cum Ariſtotele [k] ſæpè definitur, id eſſe quod πανταχοῦ τὴν αὐτὴν ἔχον δύναμιν καὶ οὐ τῷ δοκεῖν ἢ μή *ubique eandem vim obtinet, & non, quia ita videtur, vel minimè.* Id eſt, quod non ex incerto ac vario apud Gentes opinionum uſu, aut ex re pro civili bono diverſimodè nata, (quale non rarò eſt jus Poſitivum, quod νομικὸν ſeu legale vocat ille,) ſed ex conſtanti eorum judicio, qui recta ratione ſanâque utuntur, perpetuò ſibi ſimile pendet. Nam pro eo, quod eſt ibi πανταχοῦ *ubique*, ſubſtituit præſtantiſſimus paraphraſtes Andronicus Rhodius παρ᾽ ἀνθρώποις τοῖς τε ὀρθῶς καὶ ὑγιῶς ἔχουσιν οὐ τοῖς νοσοῦσι τὰς φρένας καὶ διεστραμμένοις *apud homines, qui rectè atque ut oportet, ſapiunt, non apud eos, quibus laborat mens aut perverſa*

[k] *Ethic. lib. 5. cap. 10.*

versa est. Et Michael Ephesius ibi; *παρὰ τοῖς πλείστοις καὶ ἀδιαστρόφοις καὶ τὴν φύσιν ἔχουσιν apud plurimos, qui tamen perversi non facti sunt, sed secundum naturam se habuerint. Nam apud eos* (sic pergit) *qui scilicet in morem ferarum profusique excaecatam mentem habent, ac solum brutorum voluptatem sectantur, nullum Naturale Jus est.* Quinetiam Cicero l. [l De Legibus lib. 1.] inquit, *unum jus, quo devincta est hominum societas, & quod lex constituit una. Quae lex est Recta Ratio imperandi atque prohibendi, quam qui ignorat, is est injustus sive est illa scripta uspiam sive nusquam.* Et paulò post; *Nos legem bonam a mala nulla alia nisi naturae norma dividere possumus. Nec solum Jus & Injuria à Natura dijudicantur, sed omnino omnia Honesta ac Turpia. Nam & communis intelligentia nobis res notas efficit eas que in animis nostris inchoavit, ut Honesta in virtute ponerentur, in vitiis Turpia. Haec autem in Opinione existimare, non in Natura posita, dementis est.* Alia sunt plurima apud eundem, Platonem, Senecam, Plutarchum philosophos alios, uti etiam Theologos & Jurisconsultos, qui Jura Naturalia ex recto Rationis usu indicari, seu ibi sedem habere velint. Hinc scilicet nata Principia quaedam Practica & Prima vocant in Scholis, atque dein Consectaria, è quibus Jus conflatur Naturale. Et quemadmodum in Mathesi post datam lineam, angulum, planum, Circulum, inferuntur etiam principia quaedam, quae nemini non primo intuitu [illegible] non intelligantur, pro Veris agnita, unde etiam Conclusiones non minus certae inferuntur; ita etiam in ipsis Moralis disquisitionis seu Rationis vitae instituendae, quam practicam nuncupant, primordiis, post data quaedam velut Theoriam scil. rerum in vita commodarum usum, hominum conjunctionem, speciei propagationem, & quae cetera veniunt sibi nomine Boni ac Honesti, quod primarium est hoc objectum, ut in Philosophia prima Ens; naturaliter oriuntur ex ipsa recta ratione Praecepta aliquot Interdictaque in conscientia obligantia, quibus Bonum illud ac Honestum conservetur, praecaveaturque contrarium. Unde in Schola Notiones quasdam seu innatam Commentationes, quas diligenti Rationis usu, ut loquitur, *κοιναὶ ἔννοιαι* seu *[illegible]* [illegible] Naturale [illegible] Jus consistere dicit idque [illegible] Theologis, tum Jurisconsultis S. Thomas [illegible] *sic se* [illegible]

pta legis naturalis in homine quantum ad Operabilia, sic se habent prima principia in Demonstrativis. Alii tantundem non raró. Atque huc spectat illud Alberti Bologneti Jurisconsulti non incelebris, quod vicem aliorum, quæ adduci facilè possent è Jurisconsultis Theologisque similium sortiri heic voluimus. *Generatim,* inquit [n], *concludimus, Naturam, ut aliis omnibus semper in rebus, ita in hoc maximè providam, plenissimè illa omnia nobis suggessisse, quibus ad vitam justè, piè & honestè degendam optimè instrui possimus. Quæ ut perfectè ac distinctè à nobis cognoscantur, sciendum est bipartitam eorum rationem esse. Quædam enim sunt, quæ naturâ neque prohibentur, neque imperantur, sed libero ipsorum hominum arbitrio permittuntur, ita ut possint homines liberè decernere, quæ pro locis & temporibus sibi magis expedire judicaverint. Quædam verò sunt, quæ determinatè, ut ita dicam, naturâ imperantur vel prohibentur, ita ut ejus imperii vel prohibitionis mutandæ nulla hominibus facultas concessa sit. In illis quidem primis maximè inspicitur utilitas, in his verò Honestas ac Iustitia sola attenditur: solaque hæc postrema sunt, quæ ipsi naturæ præcipuo quodam jure tribui possint.* Sic ille; idque ad vulgi Scriptorum mentem, qui ex recto Rationis usu fines illos, quos ultra citraque naturaliter nequit consistere rectum, reperiri ediscique dictitare solent. Juxta & illud Euripidis [o]; Vir bonus, inquit,

οἶδε τό γ' αἰσχρὸν, κανόνι τοῦ καλοῦ μαθών

Novit id, quod Turpe est, Malum, seu prorsus fugiendum, ex canone, Regula seu norma illa, quâ Bonum Honestumque designatur edoctus. Quam regulam seu normam in Ratione humana, seu ex ejusdem dictamine haberi passim inculcatur. Ceterùm neque hoc modo simpliciter sumto de Jure Naturali seu universali statuunt, aut disquirunt Ebræi. Qua de re paucis videbimus. Id quidem fatendum est, ex Gentium complurium, quas pro Moratioribus atque Illustrioribus habemus, scitis ac rationibus, juxta ea quæ capite proximè superiori disputata sunt, suffragia ceu interpretationes in disceptationibus de Jure Naturali Permissivo ritè satis interdum adhiberi. Quin & tàm in Juris Obligativi, quàm Permissivi disquisitione subsidium cuique ingens (sicut & in rerum omnium aliarum æstimatione) ex multi-

[n] *De lege Iure & æquitate cap. 18. §. 6.*

[o] *In Hecuba.*

multiplici tum ſui, tum aliorum rationis uſu, id eſt, è perquam variis, atque invicem diſſidentibus hominum ſententiis, juxta capite primo oſtenſa, præſtari. Ut fermè complurium virginum pulcherrimarum, quas ſeligendi poteſtatem Zeuxi publico conſilio dederant Crotoniatæ, formæ invicem ſatis diſſimiles, id ei præſtiterunt, unde unicam Helenæ p, quæ ei magno pretio ab illis conducto depingenda erat, faciem velut excerperet. Ut verò ritè hac de re diſpiciamus, Ratio ejuſque uſus dupliciter ſumitur: Aut quà per ſe Simplex eſt nuduſque, nec alicujus Humanâ naturâ Superioris, ſive indicationem, ſive authoritatem reſpicit, aut quà autoritatem ejuſmodi ſeu indicationem Boni Malique officiorumque debitionis terminos deſignantem agnoſcit. De modo ſecundo agitur capite ſequenti. Ceterùm de Ratione in criterium primo modo adhibito, animadvertendum eſt, non modò non adeo Certum eſſe, aut ſibi Conſtantem ac ſimilem apud homines ejuſdem in hiſce diſcernendis uſum, ut, quid ex eo melius, aut optatius ſit, ſemper ſatis liqueat, verùm etiam nec inde ſolum, licet certiſſimus eſſet ſibique ſimilimus & conſtantiſſimus, erui ſic poſſe Obligationis, atque Permiſſionis (quod heic caput eſt) legitimæ Cauſam. Quod ad Incertum atque Inconſtantiam, quâ laboravit ſemper liber nudæ Rationis ille in hiſce uſus ſpectat; ut vulgus hominum, cui diligentior Rationis uſus, qualiſcunque eſſe ſolet, ſatis alienus prætermittam, nemo humanior neſcit, de Bono & Malo eorumque finibus numeroſiſſimas fuiſſe olim etiam Rectæ Rationis profeſſorum ſeu antiſtitum, id eſt, philoſophorum, diſceptationes, ſed mirum in modum invicem discrepantes. Neque erat, qui tantas potuit componere lites. Sectæ erant perquam multiplices, & tam fœcunda dogmatum ſeges, ut philoſophia, quæ accuratiſſimâ, pro diſquirentium viribus ac ingenio, ratione nitebatur, ad CCLXXXVIII. ſectas, non quæ jam eſſent, ſed quæ eſſe poſſent, adhibitis quibuſdam differentiis, facilimè perveniret, quod obſervavit olim togatorum doctiſſimus Varro q. Et philoſophiam ipſam de veteribus illis adeò, dum ſuis ſinguli rationibus, veluti veris & cogentibus ſubnixi, eam ſibi ſolum ceſſiſſe oſtentabant, diſſidentibus conquerentem eleganter inducit Boëtius. *Epicureum*, inquit r, *vulgus*

p *Cicero de Inventione lib. 2.*

q *Apud D. Auguſtinum lib. 19. de Civitate Dei, cap. 1. Adde Clementem ſtrom. 6. Epiphaniū (de ſectis) in Cōp. de fide Catholicâ, præter Laertium &c.*

r *De Conſolat. 1. proſ. 3.*

vulgus ac Stoicum ceterique me reclamantem renitentemque velut in partem prædæ trahebant, & vestem, quam meis texueram manibus, disciderunt, abreptisque ab ea panniculis totam me sibi cessisse credentes abière. In quibus, quoniam quædam nostri habitus Vestigia videbantur, meos esse familiares imprudentia rata, nonnullos eorum profanæ multitudinis errore pervertit. Ita qui ex professo Principia bene vivendi universalia quæsierunt, in diversissimas abiêre sententias, suas singuli optimas judicantes; aliorum ferè sive damnantes sive reprehendentes. Quid quod nonnullis etiam majorum gentium Philosophis adeo singularis heic erat ratio ejusque usus, ac dictamen (nam de pravitate locus hic non est dicendi,) ut quædam certè rarò apud homines non pro Juri Naturali planè adversis habita, omninò ex eodem jure permissa ac probata esse auderent asserere. Sic Zenoni & Chrysippo, quemadmodum etiam Persarum Magis, μητρομιξία seu concubitus maternus, atque etiam filiæ, uti & masculi licitus [s] habebatur; ut Theodoro philosopho [t] Furtum, sacrilegium, adulterium. Quæ tamen Ulpiano [u] Jurisconsulto, qui nec Christianus, aliisq; paganis naturâ turpia expressim esse dicuntur. Theodorus etiam & Diagoras Melius aliique satis celebres, nullos Deos asseverando, timorem omnem, quo Humanitas regitur, venerationemque penitùs [x] sustulerunt. Hisce adjice Platonis, philosophorum cunctorum divinissimi, uxorum communionem [y], coitum fermè promiscuum, aliorum [z], rerum universarum perpetuam velut ex lege imperante communionem. Accedant Archelai [a] item, Aristippi [b], Carneadis [c] placita, quibus nihil omninò ex naturâ Justum admittitur, sed omnia, quæ illa induunt nomina ex legibus scriptis, hominumque arbitrio, aut utilitate pendunt. Alii etiam tantundem [d] acriter propugnârunt. Quin & id genus innumera alia, pro diversissima disquirentium ac docentium ratione, in veterum scriptis occurrunt. Personat quidem ubique ὁ νόμος ἐστὶν λόγος ὀρθὸς *lex*, maximè naturalis, *est recta ratio*, in quod unanimes satis consentiunt, etiam qui de recta ratione immane quantum, sicut de gustu solemus, interim diffident. Perinde ac si de mensura nomine quidem tenus, veluti pedis ulnæve, satis essent

M

cap. 12, & vide Platonem de Republica lib. 2. ubi de Gygis annulo.

[s] Sixtus Empiricus Pyrrhon. hypotypos. lib. 3. cap. 24. & 25. & adverſ. Mathematic. l. 10. Epiphanius in Cōp. de Fide Catholica.

[t] Diogenes Laert. in vita Aristippi. Hesychius Illustrius in Theodoro, Epiphanius in Cōp. de Fide Catholica

[u] L. 42. D. de diverſ. Reg. Iuris.

[x] Minutius Felix in Octavio.

[y] De Republica lib. 5.

[z] Epiphanes Alexandr. apud Clement. strom. γ. alii

[a] Laert. in vita ejus.

[b] Idem in vita ejus.

[c] Lactant. citatus capite proxime superiori.

[d] Callicles apud Platonem in Gorgia, & Arist. Elench. lib. 2.

ſent concordes, de utriusque intereà quantitate mirè diſcrepantes. Et ſanè ubi verbis etiam expreſſiſſimis pro firmantis, quibus initantur homines, præcepta atque interdicta ſive à Numine, ſive à Principibus, ſive ab aliis, qui rebus præſunt, conſcripta habentur, in horas inibi etiam videmus non ſine ingenti Rationis, tametſi habeat ea ibi palàm quo ſubnitatur dirigaturque, uſus diſcrimine in alias atque alias, imò creberrimè in contrarias diſcedere ſententias interpretes, utcunque pollentes admodum ingenio. Summa eſt, quod habet Plato [e]; Soc. *Cum quis Argenti, aut ferri nomen protulerit, nonne universi idem intelligimus?* PHAED. *Id verum quidem eſt.* Soc. τί δ᾽ ὅταν δικαίου ἢ ἀγαθοῦ; οὐκ ἄλλος ἄλλῃ φέρεται καὶ ἀμφισβητοῦμεν ἀλλήλοις τε καὶ ἡμῖν αὐτοῖς; *Quid verò cum Iuſti aut Boni nomen uſurpaverit, nonne alius aliò fertur, & tum inter ſe ipſi & à nobismetipſis diſſentimus?* Alii etiam omnia ita in dubio poſuêre, ut aſſenſum perpetuò retinerent. Veluti Pyrrhonii, Sceptici, id genus alii, qui ſtateris Rationes (ut de eis Lucianus [f]) trutinantes, indeque ponderis æqualis eſſe comperientes, Veritatem nullibi haberi exiſtimarunt. Sectis ſuis ſcilicet adeò addicti, ut nec communibus, quæ ſic dicuntur, notionibus, cum aliis crederent. Cautiùs igitur utendum eſt, nec temerè innitendum liberrimo, ac ſimplici ſolùm Rationis disquirentis uſu, qui adeò multiformis, atque etiam ita in incerto paſſim eſt poſitus, ut, quod alteri maximè, in hac potiſſimum indagine, ſive pro Principio evidentiſſimo, ſive pro Concluſione principio non impari habitum eſt, id alteri, nec imparis ingenii, planè rejiciendum ac falſiſſimum, aut pro vero ſaltem non admittendum non rarò viſum fuerit. Nam ſic crebrò eveniſſe apud illos diſciplinæ Heroas, qui de Boni ac Mali, Turpis & Honeſti Naturâ libero, nec aliunde coercito rationis uſu diſceptârunt, neſcit nemo eorum ſcriptis paulò verſatior. Unde eſt quod de Gentium philoſophia Tertullianus, id eſt, de rationis, quæ Rectæ nomine oſtentari paſſim ſolebat, uſu, *nihil divinæ*, inquit [g], *licentiæ ſervat, Leges Naturæ Opiniones ſuas facit*, quibus ſi Scholarum, ac Sectarum ſpectes varietatem, nec incertiores, nec invicem magis adverſas ulla in re comperies. Quod verò ad Obligationem heic attinet, quæ velut juris eſt anima; Homi-

nes,

[e] *In Phædro & videſis Galen. de Hippocratis & Platonis placitis lib. 9. cap. 2.*

[f] *In Vitarum auctione.*

[g] *De Anima cap. 2.*

nes, in rem quæ præ manibus est, considerari possunt, aut quatenus ipsi universi æquales naturâ (citra scilicet Imperiorum ac Rerumpublicarum constitutionem) philosophis [h] ac Jurisconsultis [i] habiti sunt, aut quatenus, in unicam coaluisse societatem Civilem seu civile ex pacto imperium unicum universi possint fingi. Etenim quà in plures Gentes seu Imperia distribuuntur, capite consideratur proximè superiori. Quatenus homines universi æquale naturâ quomodocunque habiti sunt, seu ut singuli tantum considerantur; concedatur si placet, non solùm philosophos, sed etiam homines universos ita solo ac simplici, qualem diximus, Rationis usu in Honesti & Turpis definitionem aliquam rerumque singularium, quæ sub eis nominibus veniunt, designationem consensisse, eamque planè Naturalem esse, opinatos, adeò ut nec sententiarum discrimen restaret ullum. Scilicet ut hoc rectiùs intelligatur, fingamus cum veteribus aliquot [k], tempus quoddam fuisse, cum in agris homines passim bestiarum more vagabantur, & sibi victu ferino vitam propagabant nec ratione animi quidquam, sed pleraque viribus corporis administrabant. Atque ferinam hanc vivendi libertatem diligentiori Rationis tandem usu, eoque simplici nec superioris autoritatem omnino respiciente sigillatim ductos fingatur eos exuisse, ac unanimes, nec tamen ab æqualitate recedentes, vitæ secundum Juris qualiacunque, Naturalis nomine, capita formulæ in posterum retinendæ nomina dedisse. At quid cedò hoc simpliciter ita sumtum ad Naturalis Obligationis seu Officii debitionis non violandæ, atque Permissionis sive Causam sive Effectum propriè, juxta capite quarto ostensa, dictum? aut ad naturalem Liciti atque Illiciti disterminationem? Quale de constitutione atque observatione Gentium sui seorsim planè singularum juris invicemque æqualium capite dicitur superiori, tale etiam heic de philosophica observatione seu scholastica, utcunque universali, ex nudo rationis liberæ, sine expressissima præeunte autoritate, usu nata est pariter dicendum. Quin Ratio, quatenus talis solùm & simplex, svadet & demonstrat, non jubet aut ad officium, nisi superioris eo, qui jubetur, accedat simul autoritas, obligat. Quod legis datæ proprium est. Alterum hominum sic singulorum

[h] *Arist. Polit. 3. cap. 12.*

[i] *Vlpian. l. 32. D. de divers. Reg. Iuris.*

[k] *Cicero l. 1. de Inventione, Lucretius lib. 5. de Plato de Repub. lib. 2.*

parisque invicem juris ex alterius solummodo Ratione, seu unum aliquem sive ex sua (neque enim imperare sibi, neque se prohibere ! quisquam potest) sive è ceterorum omnium sic obligari, aut juberi, ut suam prout sibi ex arbitrio videbitur, ideo duntaxat rationem ac sententiam etiam in contrariam postea mutare nequeat, ne admitti quidem potest magis atque ceteros universos ex ipsius unici sic obligari. Nam undenam Obligationis causæ reperitur disparitas, ubi universi, ut diximus, habentur pariter sui juris & æquales nec in civile aliquod corpus sociati? At verò universos illos etiam, id est, totam gentem Humanam in civile corpus fingatur coaluisse, ac de aliqua non solum vivendi, sed etiam imperii formula consensisse. adeò ut jam inter eos, Principes subditis præessent, pœnæ insuper jus, quod sic ex nuda natum eis est ratione, violantibus præscriberetur. Certè nisi superior etiam & heic accedat autoritas atque jus, ratione qualicunque singulorum superius, quo fides sic inita servanda, quo Principibus parendum, quo pactis standum, quo demum universi simul, ut vinculo singulorum arbitrio, ac vaga ratione pollentiori, constringantur; quì fieri potest, ut Naturalis aliqua, aut quæ à singulis, pro libitu & variante ratione, naturaliter solvi nequeat, Obligatio refragetur, quo minus à fide, imperio, pactis, pœnarum præscriptione, omnibus tandem in quæ sic consenserint, liberè quisque & pro arbitrio recedere queat? Quà scilicet Turpe & Honestum, Licitum atque Illicitum, Officii debitionem & Jus, non per homonymiam ut assolet, Utile & Inutile, aut Vim Obligatio spectat, quod semper heic advertendum. Ut enim paris in parem imperium esse nequit, ita nec qui pares fuerint, ii ex jure aliquo sibi inter se præscripto, officiique debitionis inde suo nomine, adeò impares fieri possunt, ut cuilibet nihilominus eorum non sit societati, quam inivit, jurique, in quod consensit, parendi semper libertas, nisi velut ab externo seu aliunde, quàm ... ipsis accedat simul quod Pacta, conventa, deditiones, ... & officium, & quæ cetera sunt, quibus societates humanæ, respublicæ atque imperia nasci conservarique solent, obligando ... imperio, firmet. Insolubiles planè alioquin sunt invicem Homines, dum Jus tantum & Obligationem commu-

nem

ff. n. D. tit. de Receptis qui arbitrium

nem ut heic spectamus. Quin & in quicquid simul Omnes etiam se obligari quacunque ratione velint, eo pariter & Omnes se solvere ritè posse nemo non videt, nisi etiam superior aliqua homine autoritas ipsos ita velit manere obligatos. Rem se aliter habere, sive de hominibus singulis sui pariter ac seorsim juris sive de eis in corpus civile sociatis loquamur, ne facilius quidem potest excogitari, quàm Duabus lineis rectis, sine Alia, quæ utramque pariter terminet, spatium qualecunque comprehendi, aut Extrema invicem continua fieri sine Medio, quo conjungantur, aut demum Numeros, qui Pares sunt, sine unitatis aut Imparis velut ab externo adjectione, crescere posse in Impares. Unde etiam evenit, ut in Paganorum disciplina veteri nec Diis ipsis obligatio aliqua ad pactum promissumve servandum, qualem scilicet rite satis violare nequirent ipsi, superinduceretur nisi palude Stygia, superioris in hanc rem Numinis nomine, invocata m;

Dii cujus jurare timent & fallere numen,

Ambrosiæ item & Nectaris Deorumque consortii interdictio temporalis, pro pœna violationi imminebat. Ne quidem inter Deos supremos Obligationem invicem admittere quibant citra Numinis ipsis supremis superioris fictione. Qualisnam autem reverà fuerit atque undenam petenda Juris Naturalis Obligatio (quæ etiam jura omnimoda Humana, quæ positiva sunt, consequenter firmet) capite sequenti ostendetur, ubi, quæ huc itidem attinent, alia habentur.

m *Hesiod. in Theogō. Homer. Odyss. 5. Virgil. Aeneid. 6.*

CAP. VIII.

Ex Naturæ Parentis *seu* Numinis *sanctissimi* Imperio *atque* Indicatione *orta hominibus esse* Jura Naturalia *seu* Universalia, *cum* Philosophis *aliquot*, patribus *Christianis*, & *Iurisconsultis* etiam nonnullis *Cæsareis*, statuere Ebræos. *Et de* Obligationis *inde ac* Permissionis ortu, *ac* effectu.

PLanè igitur rejecto, in disquisitione de Jure Naturali ineunda, Animalium aliorum usu, nec aut Gentium quantumvis usitatissimis Moribus aut Solà, ut dictum est, Ratione humana eorumque opinionibus & consensu ex ratione ejusmodi per se nuda ac simplici pro amussi seu mensura ritè heic judicandi definiendique admissis; restat ut de quarto illo modo, quo Jura Naturæ [illegible], & designari velut à Causa efficiente solent, videamus, Id est, de Naturæ Parentis seu Numinis sanctissimi Imperio, Au[illegible] atque indicatione. Nimirum docent, tum Philosophi magni, tum Patres Christiani, quemadmodum etiam [illegible] nonnulli expressim, Deum, ut Naturæ Parentem universique Rectorem, hominum animis inseruisse, indicasse [illegible] quædam, sigillatim etiam designata, Boni & Honesti [illegible] nomine Mali ac Turpis [illegible] atque inde [illegible] Jus Naturale seu ejusdem [illegible] singulares. Atque [illegible] è nudo ratio[illegible] admissa ejusmodi [illegible] Sententiarum seu Opinionum [illegible] naturale esse [illegible] & Permisso[illegible] Turpia esse, aliæ [illegible] Naturæ [illegible] obligantur [illegible] Virtu[illegible] [illegible] & Obli[illegible] [illegible]

nam Sextus Tarquinius vim Lucretiæ Tricipitini filiæ attulit. Erat enim ratio profecta à rerum natura, & ad rectè faciendum impellens & à delicto avocans, quæ non tum denique incipit lex esse, cum scripta est, sed tum cum orta est. Orta autem est simul cum mente Divina. Quamobrem lex vera atque Princeps apta ad Iubendum & ad Vetandum ratio est recta summi Iovis. Idemque alibi o, *Est quidem vera lex, recta ratio Naturæ congruens, diffusa in omnes, constans sempiterna, quæ vocet ad officium jubendo; vetando à fraude deterreat: quæ tamen neque probos frustra jubet aut vetat, nec improbos jubendo aut vetando movet. Huic legi nec propagari fas est, neque derogari ex hac aliquid licet. Neque tota abrogari potest. Nec verò, aut per Senatum, aut per populum solvi hac lege possumus. Neque est quærendus explanator, aut interpres ejus alius. Non erit alia lex Romæ, alia Athenis, alia nunc, alia posthac. Sed & omnes Gentes & omni tempore una lex & sempiterna & immutabilis continebit, unusque erit communis quasi Magister & imperator omnium Deus. Ille legis hujus inventor, disceptator, lator, cui qui non parebit ipse se fugiet & Naturam hominis aspernabitur. Hoc ipso luet maximas pœnas, etiamsi cetera, quæ putantur, effugerit.* Et Hesiodus p,

τὸν γὰρ ἀνθρώποισι νόμον διέταξε Κρονίων

Legem Hominibus constituit Iupiter, seu Naturæ rector. Et *secundum Deum vivere & Deum sequi* idem non rarò habetur cum eo quod est *vivere secundum Naturam*, etiam & *secundum Rationem*, apud Ciceronem, Senecam, Plutarchum, alios. Unde cum Hierocles in egregio illo ad carmina Pythagorica commentario, de eo, quod est Rationi parere, verba facit, Λόγῳ γὰρ ὀρθῷ, inquit, πείθεσθαι καὶ Θεῷ, ταὐτόν ἐστι. τὸ γὰρ λογικὸν γένος εὐμοιρῆσαν τῆς οἰκείας ἐλλάμψεως ταῦτα βούλεται ἃ ὁ θεῖος ὁρίζει νόμος· καὶ γίνεται σύμψηφος Θεῷ ἡ κατὰ Θεὸν διακειμένη ψυχὴ, καὶ πρὸς τὸ θεῖον καὶ τὸ λαμπρὸν ἀποβλέπουσα πράττει ἃ ἂν πράττῃ, *Est verò idem Rationi rectæ parere atque Deo. Natura enim, quæ rationis est particeps, illuminationem sibi sortita, ea amplectitur, quæ præfinivit lex Divina. Nec discrepat à* Dei *sententia animus, qui secundum Deum se habeat, sed divinitati atque fulgori (à quo illuminatur) intentus ea facit, quæ facit.* Adeò ut Deum ipsum, quatenus indicando rationi imperat, seu imperando indicat, ἀπημονῆς τῶν καλῶν σύθημα *velut solius bonorum*, seu officii debitionis, adeoque obligationis,

men-

o De Republica lib. 3. apud Lactantium lib. 6. cap. 8.

p In Εργ. & videsis Clement. strom. 4. sub finem.

mensura seu *amussis* nomen habere etiam velit. Illinc est quod passim Jura Naturalia seu omnium hominum communia interdum quidem communes notitias sed sæpissimè τὰς θείας νόμους *Leges Divinas* seu à Numine datas appellat. Atque ὁ [illegible] αὐτὸς λογισμὸς δικαστὴς ἀγρυπν[illegible] ἑαυτοῦ γίνεται *Leges eas*, seu jus ita indicatum imperatumque. *Suscipiens Ratio sibi vigilantissimum efficitur Judex*, quod itidem ille. Quibus sanè verbis id quod ipsi philosophisque etiam paganis aliis non raro τὸ συνειδὸς in vitæ peragendæ ratione seu *Conscientia* dicitur, optimè designatum. Scilicet ex indicatione atque imperio, quale dictum est, Conscientia sic velut conjungi Numen Hominemque cujus Rationi sic indicatum imperatumque est, ut reverà homo injuris Naturalis seu nunquam non observandi capitibus sic indi[illegible]

[illegible]

ἢ τοῖς Θεοῖς ἴσως οὐδαμῶς ἄλλως ἔχον; *Hoc verò non ita se habet, sed quodam modo. Quanquam apud Deos fortè nullo modo se aliter atque aliter habet.* Scilicet, tametsi ob depravatos hominum mores ipsa Juris Naturalis capita, secundum observationem ipsaque observationis sive præcepta sive permisſiones apud Gentes non satis secundum Naturam instituta habentes, aliter atque aliter agnosci mutarique videntur, nihilosecius ipsum αὐτοδίκαιον seu *quod per se atque ex sui natura justum est* b ex Deorum præscripto, perpetuò manet sibi simile parilemque semper & parem obligationis vim obtinet. Id est, planè est immutabile. Neque aliunde evenisse fingi posse videtur receptam illam, maximè apud Græcos & Romanos sententiam, de scelerum pœnis apud inferos dandis. Amphitrio c ad Theseum inde reducem

> *------- verane est fama, inferis*
> *Tam sera reddi jura & oblitos sui*
> *Sceleris nocentes debitas pœnas dare?*

Cui ille

> *Quod quisque fecit, patitur: autorem scelus*
> *Repetit, suoque premitur exemplo nocens.*

Ejusmodi occurrunt infinita, quoties de nefandis & horrendis contra instituta scilicet Naturæ seu Jura communia commisſis sceleribus loquuntur. Qua de re etiam plura habes capite suprà quarto. Putandumne est non tam jus ipsum Naturæ seu Commune, quod violatum est, quàm pœnam, quæ ob violationem sic infligitur, à Numine præstitui ipsos existimâsse? Sexcenta sunt in scriptoribus paganis, quæ huc faciunt. Sed plura adjicere supersedemus. Illud verò non prætereundum, Legislatores illos celeberrimos seculorum priscorum, Minoëm, Solonem, Draconem, Charondam, alios, legibus suis autoritatem seu obligationem conciliari nequîsse, opinatos esse, nisi eas Numini alicui acceptas ferrent; quod pueri in historia sciunt. Quid verò patres Christiani heic senserint, ex eorum Scriptis pariter liquet. Fuisse nempe etiam in Intervallo illo quod rerum creationem & legis scriptæ in Republicæ Ebraicæ usum primarium dationem, Jura Naturalia, atque Universalia à Nu-

b *Videsis Michaelem Ephesium ad 5. Ethicorũ & Albertum Bolognetum de lege Iure & Æquitate cap. 16. §. 16.*

c *Apud Senec. in Herc. furente. act. 3.*

mune generi humano lata, indicata, imperata, quæ postmodum inter complura alia in corpore illo Mosaico locum itidem habuere. Tertullianus de interdicto Arboris scientiæ Boni & Mali loquutus, *In hac lege*, ait d, *Adæ data, omnia præcepta con-* [illegible] *quæ postea pullulaverunt data per Mosen, id est,* [illegible] (ea innuit, quæ in Mosaico corpore [illegible] etiam pro Naturalibus seu Moralibus, adeoque Mosi [illegible] vulgò sumuntur) *de toto corde* [illegible] *tanquam te,* [illegible] *Non* [illegible] *Non* [illegible] *Falsum testimonium* [illegible] *& Matrem, & alienum* [illegible] Atque hanc primordialem legem appellans, [illegible] Ex post [illegible]

[illegible]

Unde etiam adnotat legislatorem cum interdicta homicidii, adulterii, furti, Decalogo insereret, eorum causam aliquam non omninò adjecisse uti nec aliorum ibi quæ à principio, ut Juris Naturalis capita, data sunt eoque nomine fuêre notissima: sed simpliciter tantùm de eis breviterque statuisse. At verò præcepto de Sabbato, quod ex vetustis illis esse negat, atque particulare fuisse & temporaneum asserit, causam observat adjectam ex eo quod sanctificata est septima dies post rerum creationem absolutam. Sic ille, ubi plura habet in hanc rem egregia. Ipsam Conscientiam ejus, quod per se honestum est, à Numine hominibus inditam palàm vult. S. item Ambrosius[i]; *Lex vera, sermo rectus; lex vera non insculpta tabulis, nec ære incisa, sed impressa mentibus atque infixa sensibus; quando sapiens non sub lege, sed ipse sibi lex est, opus legis in corde suo continens naturali sibi stylo & quadam inscriptione formatum.* Stylus ille & inscriptio à Naturæ parente; qui & mentibus impressit & sensibus infixit ut generis humani totiusque naturæ rector moderator, cujus est imperio parendum. Idcircò autem *sermonem rectum* proculdubiò vocavit, quoniam tum apud philosophos Græcos, tum apud Patres Christianos, qui Græce scripserunt, toties legem generaliter, cum eo nomine Naturalem seu Universalem, ut sæpè intelligunt, vocari legerat λόγον τὸν ὀρθόν. Nam λόγον nemo nescit tam verbum & *sermonem*, quam *rationem* denotare. At intereà id certissimum est, cum Patres Christiani aliquot sic Græcè loquebantur, utcunque vocabula ipsa à[k] Philosophis accepissent (& de Philosophorum sententia, quà de nudo, simplici ac merè libero, absque Numinis imperio, rationis usu intelligatur, capite satis dictum est superiori) ita tamen λόγον eos capi velle, ut, quatenus ad legem sic referebatur, non tam nudam hominis rationem significaret, quàm ipsum *Verbum* seu Numen, quæ persona est Trinitatis secunda, seu juxta illud apud D. Johannem, καὶ Θεὸς ἦν ὁ λόγος *Et Deus erat ὁ λόγος* seu *Verbum*, quod & apud veteres & recentiores interdum *Sermo* redditur. De vocabulo ipsoejusq; homonymia, qualem diximus, egeruntpridem viri doctissimi k non raro. Ceterum dum λόγος sic sumitur, intereà ab ipso Numine, atque ab ejusce imperio,

[i] *In Psalm. 104.*

[k] *Præter obvios in D. Ioann. Evangel. cap. 1. cõmentarios cõsulas Christophor. Helvic. de Paraphras. Chaldaic. cap. 5. Isaac Casaubon. Exercitat. 1. §. 1. & Daniel. Heins. in Aristarcho sacro c. 3. p. 72*

 auto-

autoritate, & indicatione petitur, nec à ſcitis nuda ratione humana ortis emanâſſe dicitur lex illa; unde etiam νόμ☉ καὶ λόγ☉ *Lex & verbum* ſimul, Numen, à quo jura naturalia edoceri, atque cum imperio indicari volebant, nuncupabatur; quemadmodum in Concione D. Petri, ut non ſemel obſervatum eſt à Clemente Alexandrino [l], qui notione jam memorata λόγον cum primis uſurpat. Huc maximè ſpectat illud D. Pauli [m], *Cùm gentes, quæ legem non habent* (ut Judæis libris ſcriptam) *naturaliter ea, quæ legis ſunt, faciunt; legem non habentes, ipſi ſibi ſunt lex, qui oſtendunt opus legis ſcriptum in cordibus ſuis, teſtimonium reddente illis conſcientiâ ipſorum*. A Numine ſcilicet inſcriptum indicatumque. Unde & Patres [n] interdum legem naturalem loqui in cordibus noſtris aiunt & ſimilia. *Et per hanc naturalem legem*, inquit D. Hieronymus, *& Cain cognovit peccatum ſuum, dicens, Major eſt cauſa mea, quàm ut dimittar; & Adam & Eva cognoverunt peccatum ſuum, & propterea abſconditi ſunt ſub ligno vitæ. Pharao quoque, antequam Lex daretur per Moyſem, ſtimulatus lege Naturæ ſua crimina confitetur & dicit, Dominus* [o] *juſtus eſt, ego autem & populus meus impii.* Ideò etiam apud Jobum, cujus hiſtoria antiquior plerumque ſcripto Moſaico habetur, ſaltem non intra Rempublicam Ebraicam ſeu Moſaicam conſcripta, legimus [p]; *veſtigia ejus ſecutus eſt pes meus, viam ejus cuſtodivi, & non declinavi ex ea.* A מצות שפתיו *Mandatis labiorum ejus non receſſi, & in ſinu meo abſcondi* אמרי פיו *verba* ſeu *dictata oris ejus.* Sic *Cuſtodia viæ Domini* [q] dicitur tempore Abrahæ id quod cuique ex officio præſtandum erat. Jura Naturalia ſeu Univerſalia ita Numinis Veſtigia, Via, Mandata, Verba ſeu Dictata ſunt. Atque apud Theologos item recentiores quamplurima occurrunt, quæ Juris Naturalis originem Numini tribuunt, ejusque inde ſolùm obligationem petunt. Nempe Jus faciunt divinum duplex: Alterum Naturale ſeu Humanæ naturæ coævum; Alterum Poſitivum ſeu à Numine poſtmodùm adjectum. Secundi generis pleni ſunt libri ſacri. Primum autem ajunt [r] eſſe *participationem Legis æternæ in rationali creatura*, adeoque divinum. Et ad hanc rem appoſitè Ludovicus Molina [ſ]; *Cùm Natura à Deo O. M. inſtitu-*

[l] *Stromat.* 6. & *in Eclog. è propheticis.*

[m] *Ad Romanos* 2. 14.

[n] *D. Hieronym. ad Epiſt. ad Galatas c.* 3. *quem & vide ſis in Epiſt.* 151. *Algaſiæ quæſt.* 8.

[o] *Exod.* 9. 27.

[p] *Iob.* 23. 10. & 11.

[q] *Geneſ.* 18. 19.

[r] *Alexander Alenſis part* 3. *quæſt.* 26. *art.* 4. *S. Thom.* 1. *ſecunda q.* 19. *art.* 2. *Suarez. de legibus lib.* 1. *c.* 3. & *lib.* 2. *cap.* 6. §. 13. &c.

[ſ] *Tract.* 1. *de Iuſtitia & Iure diſp.* 3.

inſtituta ſit, Naturaque legem, quâ bonum à Malo diſcernimus, ipſe mentibus noſtris impreſſerit, ut vel experientia ipſa conſtat, colligiturque apertè ex illo Pſalmi 4. Quis oſtendit nobis bona? ſignatum eſt ſuper nos lumen vultus tui Domine, *quod ſanè lumen aliud non eſt, quàm vis ipſa intellectus, qua ea, quæ ex ſe & natura ſeu bona ſunt, ab iis, quæ ex ſe mala ſunt, ſecernimus, ac dijudicamus: conſequens profectò eſt, ut Ius Naturale à Deo O.M. ſit mentibus noſtris inditum naturisque ipſis rerum impreſſum, atque adeò ut ſit Ius Divinum à Deo ipſo datum.* Et Alphonſus à Caſtro [t], *Ius Naturale eſt illud, quod ex ipſius Naturæ inſtitutione provenit, & hoc eſt omnibus commune. Et hoc etiam eſt Ius Divinum, quia Deus ipſe, qui Naturam condidit eſt Iuris Naturalis autor & inſtitutor. Si igitur Ius illud ad conditorem referas, Divinum dicetur; ſi verò ad tempus ſui ortus illud comparare velis, Naturale dicetur; quia ſimùl cum ipſa oritur Natura & non poſteà per aliquam ſive humanam ſive Divinam legem.* Tantundem apud theologos alios non paucos. Quod ad Juriſconſultos demùm heic attinet; Fernandus Vaſquius [u], *omne Ius Naturale,* inquit, *eſt Ius Divinum, licet ex diverſo non omne Ius Divinum ſit Naturale, cum in multis ſit ſupernaturale (quale eſt in cunctis ſacramentis eccleſiæ,) ſicque Ius Divinum & Naturale differunt inter ſe tanquam genus & ſpecies.* Et Joachimus Mynſingerus [x], *Ius hominum Naturale poteſt, ſic rectè definiri. Ius Naturale eſt, quod Natura adeoque Deus ipſe omnes homines in creatione* (velut) *prima quadam præceptis & formulas Honeſtatis docuit.* Atque alii [y] Cauſam Juris Naturalis efficientem Deum rectè nuncupant. Similiter in opere illo Juris Conſuetudinarii Regni Hungariæ à Stephano de Werbewcz contexto, ab Juriſconſultis Regni celebrioribus recognito atque approbato, & regia autoritate confirmato, Jus Naturale dicitur [z] *incepiſſe ab exordio Naturalis creaturæ, à ſolo Deo inſtitutum.* Certè diu eſt, quod gloſſa ad illud *Ius* [a] *Naturale eſt, quod Natura omnia animalia docuit*, per Naturam Deum voluit intelligi, ſicut & recentiorum aliqui [b]; tametſi eo nomine reprehendatur gloſſa à Bartolo, qui Naturam Naturatam, non naturantem, ſeu Deum ibi denotari velit. Quin & ipſum Deum Juris Naturalis autorem expreſſim etiam facere videtur Juſtinianus, ubi de Ju-

[t] *De Lege pænali lib.2. c.14.*

[u] *Cõtroverſ. Illuſtr. lib.1. cap.29.§.14.*

[x] *Ad Inſtit. in princ. tit. de Iure Nat. & ad §. ſed Naturalia.*

[y] *Matth. Weſenbech. Paratit. tit. de Iuſtit. & Iure.*

[z] *In Prolog.*

[a] *D. tit. de Iuſt. & Iure l.1. §.3.*

[b] *Fernand. Vaquius Illuſt. Controverſ. lib.1. c.29. §.14. Michael Vlcurnus de Regimine Mundi part.1. quæſt 3.§.1. &c.*

re ſimùl Civili & Naturali loqvutus, *palàm eſt autem* inquit, [e] *vetuſtius eſſe jus Naturale, quod cum ipſo genere humano rerum natura prodidit*, quod Theophilus vertit ὅπερ ἅμα τῷ γένει τῶν ἀνθρώπων εἰς φῶς ἡ φύσις πρoήγαγε, *quod ſimul cum genere Humano in lucem eduxit ipſa Natura.* Quod id ipſum innuit Gajus, à quo ſumſit Juſtinianus, ubi ait [d], *antiquius Ius Gentium cum ipſo genere humano proditum eſſe.* Prodere heic, in lucem emittere, ſeu educere denotat. Et quod genus humanum in lucem emiſit ſimul cum Jure Naturali, id aliud quid eſſe præter rerum omnium parentem Rectoremque ſummum ſeu Numen ne quidem poſſe ſatis intelligi exiſtimo. Atque huc ſpectat etiam illud Juſtiniani [e], *Naturalia quidem jura, quæ apud omnes gentes peræquè obſervantur, divina quadam providentia conſtituta ſemper firma atque immutabilia permanent.* Jam verò hanc ipſam amplexi ſunt ſemper ſententiam eamque, dum hac de re decernunt, ſolam Ebræi. Unde quoties de Juris Humani generis pariter communis capitibus loqvuntur, dicere eis ſolenne eſt בני נח נצטוו *imperabantur Noachidis* ſeu Noachi poſteris, id eſt, generi Humano & נצטוה אדם הראשון *præcepta* illa *accepit Homo primus* ſeu Adam, à Numine ſcilicet, quæ מצות בני נח *præcepta Noachidarum* ſexcenties nuncupantur. Qua de re mox. Nimirum à Sanctiſſimo Numine in ipſis rerum primordiis homini imperata indicataque fuiſſe Jura volunt quædam Naturalia, quæ ex imperio divino nunquam non obligârunt. Unde pro eo quod eſt in ſacris literis *ambulavit cum Deo* dictum de Henocho [f] & Noacho, qui jure vixerunt Naturali ſubſtituitur in paraphraſi Chaldaica Onkeli הליך בדחלתא דיי *ambulavit in timore Domini*, atque in verſionibus, Saadiæ Gaon, tum Judæorum Mauritanienſium Arabicis ambulavit بطاعة الله *in obedientia Dei.* Juſtos ſcilicet fuiſſe utroſque, quod & de Noacho expreſſim dicitur, ſic indicari volunt, quoniam Imperantis præcepta ſimul cum ipſa rerum natura orta & per genus humanum propagata obſervabant. Illinc ſcelus erat Caini fratricidium, aliorum adulterium, ejuſmodi alia quæ in Pentateucho ante Moſis

[e] *Inſtit. tit. de rerum diviſ. § ſingulorum.*

[d] *L. 1. D. de adquir. rerū domin io.*

[e] *Inſtit. De Iure Nat. § ſed Naturalia.*

[f] *Geneſ. 5. 22. & 6. 9.*

ſis tempora ſeu legem tabulis ſcriptam, illicita fuiſſe conſtat. Unde etiam ad illud *Abraham* g *plantavit nemus in Berſabee, & invocavit ibi nomen domini Dei æterni* paraphraſis Hieroſolymitana adjicit convivium ibi Abraham celebraſſe, nec convivas locos ſuos reliquiſſe דהוה מגייר יתהון ומליף יתהון אורחא דעלמא עד זמן *donec eos proſelytos feciſſet, & viam ſeculi illos docuiſſet.* Id eſt, donec in Juris Naturalis ex imperio Numinis vim obtinentis obſervationis profeſſionem eos reduxiſſet, jus illud hominum ſociale explicatius docendo. Neque enim tunc temporis aliud ſignificare potuit *proſelytos facere.* Alia huc ſpectant in Geneſis atque Exodi libris obvia. Sic tandem admiſſo juxta Philoſophorum, Theologorum, Juriſconſultorum ſcita, Jus Naturale ſeu generis Humani commune ex Imperio ac dictatis Numinis ſanctiſſimi pendere, conſectarium habemus manifeſtum de Obligatione hactenus in præmiſſis quæſitâ. Nimirum Jus propriè dictum omnimodum eſt, aut Divinum aut Humanum. Divinum ſeu ab ipſo Numine immediatè indicatum, præſtitutum, imperatumque, aut Naturale eſt, quale jam memoravimus, ipſisque hominum initiis coævum, aut Poſitivum ſeu recentiùs ac poſteà in utroque fœdere adjectum. Et utrumque eſt aut Obligativum, id eſt, ſive Affirmatione ſive Negatione expreſsâ præſcriptum, aut arbitrio humano Permiſſum, adeoque Permiſſivum dici ſolitum. Humanum appellamus quicquid ab Hominibus, quatenus Divinum ſive quod Naturale eſt ſive quod Naturali poſtmodum adjectum permittit, variatim ſuperſtrui addive ſolet. Jam verò de Obligatione Divini utriusque generis (ritè ſcilicet & juxta modos ac limitationes ejusdem ad legiſlatoris ſanctiſſimi mentem intellecti) adeoque de Naturalis Obligatione nemo dubitabit, niſi qui ſimul Rectoris univerſi Poteſtatem & Imperium nequaquam agnoverit. Ipſe enim ut rerum omnium moderator ſummus & Bonum & Malum per ſe indicat, & hoc fugiendum, illud amplexandum imperat, adeoque ex ſui natura & pro libitu obligat, ut nil poſſit excogitari ſuprà. Atque illinc planè habetur Cauſa Efficiens Juris Obligativi tàm quantum Naturale eſt, quam quantum Naturali in ſacris literis adjectum. Unde Jura Naturalia ſemper firma & immutabilia permanere,

g Geneſ. 21. 33.

quæ

quæ ſcilicet divina quadam providentia conſtituta ſunt, rectè pronuntiavit olim Juſtinianus [h]. Tametſi non deſunt etiam Juriſconſulti, qui Rationem humanam, quæ ſimplicitèr ſumta in objectis Juris Suaſoria tantùm eſt, nec poteſtatem homine ſuperiorem, quæ eſt Imperatoria, reſpiciunt, ajunt quidem generatim *Ius Naturale eſſe immutabile*, ſed adjiciunt [i] *quamdiu Ius remanet, hoc eſt quamdiu jus illud naturalem habet rationem & æquitatem, quibus juſtum dicitur. Veruntamen & mutabile erit quando ſubductis columnis Rationis & æquitatis juſtum diſſolvitur, quod accidit, quando Rationes, quæ æquum ſtatuebant, aliis ſubortis cauſis novis, incipiunt minui & ſuperantur alia majori æquitate.* Sic Petrus Gregorius, ſic interdum alii. Quod ſanè de Juris Naturalis Obligativi capite aliquo dictum, rationi perquam eſt diſſonum. Nam quatenus ejusdem Juris capita obligant, id eſt, quatenus eorum obligatio intelligitur juxta id, quod voluit Deus legislator, omnimodam planè ſuperant hominum poteſtatem nec Rationis eorum incerto omninò ſubjacent. Quod nemo non videt. Quod verò ad Permiſſivum jus Naturale attinet, adeoque ad Sanctiones Humanas aliter atque aliter in ejusdem objectis indies ſe habentes, & demum ad Obligationem, quà ad eas, quatenùs Divinis non adverſantur, obſervandas pro vario rerumpublicarum moderamine, homines obſtringuntur; Status hominum bifariàm conſideremus. Aut in ſeculis illis, quæ leges à Numine adjectas antevertunt, aut in eis quæ ſequuntur. Prioribus illis in ſeculis, cum jus aliud non habebatur præter Naturale, quicquid in obligativo Jure Naturali non continebatur, id ut ad permiſſivum ſpectaret neceſſe eſt. Permiſſivi autem Juris Naturalis Actus, quà huc ſpectant, duplicis erant generis; aut qui hominum ſingulis arbitrio naturaliter ſeu à Numine relicti, humana aliqua conſtitutione, pacto, moribus aliterve ab hominibus coerciti non ſunt, aut qui ſic ex ratione & conſenſu inito coerciti ſunt ac illiciti facti, tametſi tum ſingulis antea paritèr liciti eſſent, tum poſteà, pro diverſa hominum poteſtate, ratione & conſenſu fieri poſſent rurſus liciti. Prioris generis univerſos palam eſt liberè ex ſui natura ac licitè exerceri

cum

[h] *Inſtit. tit. de Iure Nat. §. ſed Naturalia.*

[i] *Petrus Gregorius Syntagm. Iuris univerſi lib. 11. cap. 1. § 8.*

cunctis potuisse. Atque inter hosce nemo non videt Constitutiones ferendi, Pacta ineundi, Mores ac Regiminum formulas introducendi, atque hæc omnia pro hominum, quorum intererat, cœtuum arbitrio temperandi, rescindendi, revocandi actus similiter permissos. Quod verò ad Posterioris attinet generis; simulatque ex ejusmodi permissione, quid ab hominibus sociatis coercitum, vetitum seu constitutum est, ad illud, in quod sic consenserant ipsi (sive pacto, sive deditione, sive aliter) & quicquid civiliter ita est novatum, juxta modos & temperamenta, quibus præscriptum est, observandum obligatos esse quotquot & quatenus civiliter consenserant universos, esse solet in confesso. At undenam Obligatio ista? scilicet à Natura parente actus ejusmodi antea permissi sunt. Atqui Obligationem ex simplici hominum ratione & consensu, absque superioris imperio, nasci nequire in antè [k] dictis ostenditur. A Numinis igitur, id est, homine superioris imperio etiam in hisce petendus est obligationis ortus, adeoque ex capitibus aliquibus Juris Naturalis Obligativi. Nam permissi erant hominibus actus, de quibus loquimur, tum pro libitu exercere, tum ex consensu mutuo inhibere, suamque, sive pacto invicem pariter inito, sive principibus, qui res moderarentur, constitutis, minuere libertatem; quod ne quidem satis intelligi posse videtur, dum, ut heic semper, Jus & officii debitionem spectamns, nisi & adjicias etiam ex ipsius, qui ut homine superior permittit autoritate ac imperio, inhibitioni ejusmodi ac libertatis diminutioni Obligationem accessisse. Sic Obligatio, qua obtemperandum est decretis aut senatusconsultis, ex permissione decurionibus seu corporis alicujus sociis invicem hactenus paribus à principe indultâ, latis, ex ipsius principis autoritate ac imperio pendet, qui dum permittit pro eorum libitu decreta legesque tum ferre tum rescindere, æque etiam in ipsa permissione vult sic latas leges, usque dum ex eadem similiter permissione rescindantur, observari; id est obligationem inducere. Juris autem Naturalis Obligativi capita, quorum in hanc rem erat tunc usus, fuere: *Pactis ac Regiminum formulis civiliter initis standum*, *Fidem servandam*, & quæ similiter sonant. Quomodo autem ea in capitibus Juris hujus juxta Ebræos sint reperta, in sequentibus videbimus. Ita pactis & legibus ho-

[k] *Cap. 7.*

bus hominum positivis seu civilibus inerat Obligatio quidem Naturalis, id est, planè Divina, si causam ejusdem efficientem juxta jam dicta respicimus. Quæ tamen etiam Civilis rectè dicitur, dum ab objecto civili, cui accedit, denominatur. Resumere heic paululumque ampliare liceat similitudinem illam, quam viri aliquot maximè in schola celebres habent, capitum Juris Naturalis obligativi seu Principiorum practicorum, & Principiorum theorematumque ipsis principiis non minus certorum in demonstrativis, veluti in Mathematicis. Ipsa principia ac theoremata ejusmodi in Mathematicis perpetuò vera sunt, & studiosi seu artificis assensum etiam extorquent, adeoque quasi obligant. Ceterùm quasi etiam permissum est ea construere, quæ in Problematis designari solent. Atqui Problematum diagrammatumque juxta ea tandem constructorum veritas & certitudo, quæ Obligationis perpetuæ item satis heic instar est, ex principiis illis ac theorematis nunquam non est demonstranda. Quemadmodum & heic Obligatio ad ea attinens, quæ ex Jure Permissivo, ante legem divinam aliquam aliam Naturali adjectam ab hominibus constituta sunt, ex principiis & capitibus petenda erant Juris Naturalis Obligativi. Jam verò in Seculis, quæ legem [illegible] seu Mosaicam secuta sunt, aliæ accesserunt quidem Obligationes in utroque fœdere repertæ. At interea quicquid ex Permissore diversimodè inter homines [illegible] variis regiminum formulis, [illegible] per [illegible], ut in scholis [illegible] Naturali [illegible] Positivo, quod [illegible] Juris, quod [illegible] repetitur, [illegible] Apostoli [illegible], à Deo ordinatæ [illegible]. Sed [illegible] legum Civilium seu [illegible]. [illegible] Obligationem [illegible] debitum [illegible] ad dictum locum [illegible] & Cabæ explicant ex professo

[illegible]

fesso Conscientiæ, Franciscus Suarez [n], Ludovicus Carbo [o], Adamus Contzenus [p], Claudius Carninius [q], Azorius [r], id genus alii. Et Carninius expressim, *Nunquam violatur lex humana* (ritè lata & quæ revera lex fuerit) *quin simul infringatur illi implicita annexa & involuta lex illa præfata Apostolica, Naturalis, Divina & Evangelica.* Scio quidem non deesse viros [s] gravissimos, qui legibus inesse interdum civilibus obligationem conscientiæ negant, tametsi vim retineant, nec Juri Naturali seu Divino sint omninò adversæ. Sed quæ hactenus dicta sunt, & autores jam citati id, ni fallor, satis refellunt.

n *De legibus lib.* 2.
o *De legibus lib. 6. disp. 16. & lib. 7. disp. 1. & c.*
p *Politicorum lib. 5. cap. 8.*
q *In Oppugnatione Turris Babel part. 1. cap. 18. & seq.*
r *Instit. Moral. lib. 5. cap. 6 & Vide Bellarminum de Romano Pontifice lib. 4 cap. 20.*
s *Vide Navarr. in Manuali cap. 23. & lib. 1. Consil. 3.*

CAP. IX.

Quomodo Juris Naturalis *seu* Universalis Capita Humano generi, *ex imperio ac indicatione Divina*, innotescere *velint* Ebræi. Eorum *item uti &* Paganorum *atque* scholæ, *tum* Mahumedanæ *seu* Arabicæ, *tum* Christianæ *de* Intellectu Agente, *quà huc spectet, sententia recepta.*

PRiusquam autem Capitum Juris Naturalis, juxta jam dicta, adeoque juxta sententiam Ebræorum, à Numine præstituti singularium designatione inimus, instituto consonum esse duximus, ut de Modo, quo hominibus Jus illud, qualecunque demùm fuerit, innotuisse volunt illi, videamus. Rerum scilicet initiis coævum sit. Nec literis mandatum esse aliquod Jus ante Mosis tempora omninò reperitur; nisi fabellis de Razielis libro Adæ tradito [t], atque id genus aliis credere velis. Quomodo igitur velint ut generi Humano patefacta sint capita illa Juris Naturalia seu Numinis rerum creationi coæva placita (utcunque postmodum sacris literis inter alia mixtim conscripta) indicandum. Solenne est in libris eorum Juridicis, quod & suprà memoravimus, imperata esse Capita hæc Noachidis [u] (quo nomine genus humanum universum eis venit) ac imperata esse Adæ [x] seu primo parenti. Unde & hæc nunquam non volunt obligare. Hoc autem bifariàm concipi potest. Aut scilicet intelligere eos ejusdem Juris capita, tum in ipsis rerum initiis, tum in ea, quæ fuit post diluvium, instaura-

t *Zohar in* Beresith *fol. 55. editionis Mantuanæ.*
u *Gemar. Babylon. ad tit.* Sanhedrin *c. 7. fol. 56. b. & c.*
x *Maimonid: halach.* Melacim *cap. 9. & c.*

tione Humano generi, ipsa sanctissimâ Numinis voce, fuisse imperata, atque ad posteros per Traditionem solùm inde manâsse; aut tum fuisse humano generi in ipsa creatione præstituta, tum Animæ simul cuique Rationali facultatem ejusmodi inditam naturaliter esse ut homini cuilibet mentis non depravatæ, nec malè se habenti ac diligenter satis & ritè intuenti, ea quæ sic imperata sint, nec unquam sint non observanda, sicut & in demonstrativis principia ac theoremata, indicentur & fiant manifesta. De modo juxta eos priori, si nil aliud obstet, non obscurè videtur liquere ex ipso locutionis genere, dum de Imperatis sic verba faciunt. At & alia habent ipsi, quæ etiam posteriorem simul admittunt. Philoni Judæo y lex Naturalis ὑπ᾽ ἀθανάτου φύσεως ἐν ἀθανάτῳ διανοίᾳ τυπωθεὶς id est *Immortali Natura in mente immortali exarata* dicitur. Sed & Præcepta Naturalia interdum vocant z המצוות שנתפרסמו בכל האומות *præcepta quæ manifesta sunt apud omnes gentes*, & מצוות שכליות a *præcepta intellectiva*. Nimirum ex debita Intellectus humani operatione & assidua Intellectus Agentis (qualisnam is illis sit, statim ostendimus) ope & auxilio ea, quæ sic imperata sunt, seu naturaliter habentur observanda, uti & principia cetera omnia & conclusiones, circa quas versatur intellectus humanus, indicari, dignosci & veluti intùs legi (quatenus scilicet dignoscuntur) innuunt. Intellectus autem Agens, id est, שכל הפועל, illis est, aut Numen ipsum, aut (juxta disciplinam eis recentiorem) Intelligentia omnium postrema, quam b האחרון שבשכלים הנפרדים seu *separatarum Intelligentiarum postremam* nuncupant & ministrum intermedium faciunt, qui, vi atque autoritate à Numine derivatâ, mentem humanam in actu intelligendi illuminet. Sibi autem ipsum Numen sine Intermedio esse interdum ajunt c Intellectum hunc Agentem, velut ex prærogativa gentis; ceteris, Intelligentiam illam, quam diximus. Et de utroque pariter capiunt illud d *In lumine tuo videbimus lumen*, quod Moses Maimonides e interpretatur אשר ישפע ממך בשפע השכל *per influentiam Intelligentiæ, quæ à te influit*. Et R. Aben Tybbon f de intellectu agente sic extra hominem ipsum posito, מציאות שכל האדם מן הכח אל הפועל והוא התחלת שכלו המתפעל כמו שניצוץ השמש או שאר דברים

y Lib. Quod omnis Probus liber.

z Aben Tybbon in Ruach hachen c. 6.

a R. Simeon in Logica c. 8.

b Aben Tybbon in Ruach hachen c. 3. & sidesis R. Iehudam in Sepher Cozri part. 2. cap. 87. part. 4. c. 25. & 5. cap. 10. 12. & 14. Adde Mos. Maimonid. in More Nebochim part. 2. cap. 4.

c R. Israel Ben Moses in disp. Cabalistic. de Anima cap 7. 21. & 25. & sidesis tam Iosephi Voisin ad c. 7.

d Psal. 36. 9.

e More Nebochim part. 2. cap. 4. 6. & 12. & part. 3. cap. 52.

f Ruach hachen. cap. 3.

דברים המאירים יוציאו חוש העין מן הכח אל הפועל *efficit, ut intellectus humanus è potentia in actum educatur, atque est principium intellectus ejus in actum educti, quemadmodum radii Solares vel aliæ res lucidæ educunt sensum visus in actum.* Similitudinem quidem hanc radiorum solarium & Visus in re intelligendi, etiam ubi Intellectus Agens ipsius animæ pars esse admittitur, in scholis crebrò adhibitam nemo nescit. At verò Ebræorum mihi heic sensus est hujusmodi. Sive Numen ipsum sive Intelligentiam, quam vocant Postremam, ut ministrum Numinis, non aliter ritè intelligendi actum menti humanæ semper præstare, quàm Solem seu corpus Lucidum Oculo videndi actum. Atque ut in lumine claro, &, quemadmodum oportet, incidente, oculo nullo modo se malè habenti nec incommodè posito objecta rectè satis internoscuntur, quod non fit in tenebris, aut obscuro lumine, aut oculo ægro aut malè sive se habente, sive collocato, ita etiam menti seu intellectui humano non depravato ac diligentiùs intuenti Intellectus Agentis ope illuminante, Imperata illa, quæ ex Naturæ parentis instituto sunt observanda, uti & cetera etiam intellectus objecta (tam scilicet Vera ac falsa, quàm Bona & mala) indicari; Depravatam autem mentem, etiam & Intellectum Humanum qualemcunque, citra ejusmodi opem, in Imperatis illis ceterisque ritè discernendis planè hallucinari. Nimirùm ut Oculo à Sole seu ex radiis solaribus in Horologio aliterve horæ ad amussim demonstrantur, ita velut in appensa ob Intellectum Humanum perpetuò tabula seu libro expanso indicari ei ritè disposito (ex Intellectus, qualem diximus, Agentis subsidio, quo phantasmata ritè intelligibilia fiant) Præcepta illa seu Jura Naturalia, ut perpetuò Obligantia, quemadmodum etiam cetera quæ humano arbitrio Permissa. Neque verò Principia Generalia tantùm, qualia sunt: Bonum amplexandum, Malum fugiendum, Honestè vivendum, sed & Conclusiones, & Propositiones, quibus quænam particulariùs Bona, quænam Mala ex natura sui, id est, ex Naturæ parentis placito ac imperio, habenda fuerint, hoc modo hominibus primis seculisque sequentibus, juxta jam dicta, indicari atque imperari asserunt. Quod ex sequentibꝰ facilè constabit. Nec quod societati

O 3 humanæ

verò ſpectat tandem ad opinionem hac de re Scholarum Chri-ſtianarum; ea cernitur aut in illis, quæ quadringentis aut cir-citer abhinc annis floruêre, aut in illis, quæ recentiores ſunt. Non partem animæ ſeu ejuſce facultatem fuiſſe Intellectum Agentem, ſed ipſum Numen ſanctiſſimum, quod immedia-te illuminaret, ſtatuêre vetuſtiores illæ ſcholæ. Saltem ita ſtatuerunt Oxonienſis & Pariſienſis Academiæ viri quadrin-gentis abhinc aut circiter annis perquam celebres, adverſan-que ſententiam tunc invaleſcentem velut planè novitiam a-criter impugnârunt. Robertum dico Epiſcopum Lincolni-enſem, Guilielmum Arvernum Epiſcopum Pariſienſem, Adamum de Mariſco, id genus alios. Qua de re etiam egregium Rogeri Baconi Philoſophi, Theologi ac Mathe-matici ſummi teſtimonium attexere viſum eſt. *Quia à Deo eſt tota Philoſophorum illuſtratio* (ſic ille [b]) *oſtendo, quod intellectus agens eſt Deus principaliter & ſecundario angeli, qui illuminant nos. Nam Deus reſpectu Animæ eſt ſicut Sol reſpectu Oculi corporalis, & angeli ſicut Stellæ. Et non ſolum oſtendo iſtud propter meam intentionem heic, ſed propter evacuationem unius maximi Erroris, qui ſit in Theologia & Philoſophia. Nam Omnes Moderni dicunt, quod Intellectus Agens in animas no-ſtras & illuminans eas eſt pars animæ, ita quod in anima ſint duæ partes, agens ſcilicet & paſſibilis. Et intellectus paſſibilis vo-catur, qui eſt in potentia ad ſcientiam & non habet eam de ſe; ſed quando recipit ſpecies rerum & agens influit, & illuminat ipſum tunc naſcitur ſcientia in eo. Et hoc eſt verum. Sed falſum eſt quod Agens ſit pars Animæ. Nam hoc eſt penitus impoſſibile, ſi-cut ibi* (de alio loquitur Opere, quod Minus vocatur) *oſtendo per autoritates & rationes ſufficientes. Et Omnes Sapientes Anti-qui & qui adhuc remanſerunt, uſque ad tempora noſtra dixerunt, quod fuit Deus. Unde ego bis audivi venerabilem antiſtitem Pa-riſienſis eccleſiæ, dominum Guilielmum Arvernenſem* (Guiliel-mum Arvernum Epiſcopum Pariſienſem [c], cujus opera proſtant, innuit) *congregatâ univerſitate coram eo, reprobare eos & diſputare cum eis. Et probavit per aliquas rationes, quas pono, quod omnes erraverunt. Dominus verò Robertus Epiſco-pus Lincolnienſis* [d] *& frater Adam de Mariſco majore, clario-*

demum

b *In lib. Mſ. de ſcientiarũ Vtilitate ad Clement. PP. 4. cap. 28. ita etiam in lib. de Sapientia ejuſque Impedimentis perſuaſ. 1. part. 2. cap. 5.*

c *Conſulas eũ part. 2 de Vniverſo part. 3. cap. 3. Videſis eum in Poſter. Analytic. lib. 1. cap. 1. Venetiis 1504.*

de mundo & perfecti in ſapientia divina & humana hoc idem firmaverunt; unde quando per tentationem & deriſionem aliqui minores præſumtuosè quæſierunt à fratre Adam, quid eſt Intellectus Agens; reſpondet Corvus Heliæ. Volens per hoc dicere quod fuit Deus vel Angelus. Sed noluit exprimere, quia tentando & non propter Sapientiam quæſiverunt. Vides heic tum tenaciſſimos fuiſſe viros tunc in ſcholis Chriſtianis eximios ſententiæ illius de Intellectu Agente Ebræorum ſupparis, tum eam pro antiquiſſima tunc habitam & retrò ſeculis receptiori. Floruit Rogerus Baconus ſub annum Chriſti MCCXC. Illi, quos memorat, paulò vetuſtiores, ſub annum MCCL. Deſinere autem ſeu minui tunc cœpit, ut ex Baconi verbis liquet, ſententia illa quæ &, poſt Guilielmi Epiſcopi Pariſienſis tempora, à ſucceſſore ejus tantum non proximo, Stephano II. publicè Pariſiis anno MCCLXX. damnata eſt, cum aliis inde pendentibus dogmatis. Scilicet inter Errores tunc damnatos numerantur hi [e] de Anima & Intellectu; *Quod Intellectus non est forma corporis, niſi ſicut nauta navis, nec eſt perfectio eſſentialis hominis.* Item *quod intellectus eſt unus numero omnium, licet omnino ſeparetur à corpore hoc, non tamen ab omni,* Item *quòd nos pejus vel meliùs intelligimus, hoc provenit ex intellectu paſſivo, quem dicunt eſſe potentiam ſenſitivam. Error eſt, quia hic ponit unum intellectum in omnibus, aut æqualitatem in omnibus animalibus.* Adeò ut inde magis invaleſcere ceperit ſententia altera, nempe Intellectum Agentem eſſe partem Animæ ſeu naturalem ejusdem facultatem, aut non formam ſeparatam ſeu aſſiſtentem, ſed informantem, ut in ſcholis loquuntur. Ea de re videſis cum primis Albertum Magnum [f], & diſcipulum ejus S. Thomam, cum in Summa [g], tum in opuſculo de Unitate Intellectus contra Averroiſtas alibique [h], uti & Alexandrum Halenſem [i] ac ejuſdem diſcipulum Bonaventuram [k] præter horum ſequaces ævi citerioris. Et Henricus Gandavenſis poſteà expreſſim de *Intellectu agente* inquit [l], *plurimæ erant opiniones; ſed in ſumma quoad duo. Quoniam quidam dicebant, quod erat intelligentia ſeparata alia à poſſibili. Alii verò communiùs, quod agens & poſſibilis ſunt duæ potentiæ animæ.* Sed demum ne præberet ſententia illa vetuſtior anſam propagandi Hæreſin, qua negatum eſt ſubſtantiam animæ rationalis

[e] *Habentur ad calcem Editionũ aliquot Petri Lombardi, & in Bibliothec. Patrũ Edit. Pariſ. 1. & 3. tom. 4.*

[f] *In Cõpend. Theogogiæ l. 2 cap. 46. & In ſumma part. 2.*

[g] *1 primæ, q. 79. art. 4.*

[h] *Contra Gentiles lib. 2. c. 59.*

[i] *Summ. p. 2. q. 69. membr 2. art. 3.*

[k] *In ſent. 2. diſt. 24. q. 4.*

[l] *Quodlibet 8 quæſt. 12.*

 ſeu

ſeu intellectivæ verè ac per ſe humani corporis eſſe formam, aliaque de unica duntaxat generi humano anima intellectrice aſſiſtente placita m aſſerendi, ideo, opinor, è ſcholis Chriſtianorum fermè ſummota eſt. Hæreſis illa damnatur in Concilio Viennenſi n, utpote quæ ex Græcis & Arabibus de ſumta ſeculo jam indicato invaleſcere cœperat. Et qui ſententiam illam de Intellectu ſeparato rejiciunt ſunt paſſim obvii in Commentariis de Anima. Tametſi ſint etiam nuperi ſeculi philoſophi celebres o, qui eam velint revocatam. Cæterùm & qui animæ humanæ partem eſſe faciunt, ipſi aſſiſtentem ſeu perpetuo indicantem intellectum Deum itidem eſſe volunt, *à quo lumen intellectuale ea participat*, ut Thomæ p verba ſunt; qui item, inde, quemadmodum & alii, legem Naturalem participationem legis æternæ in rationali creatura (ut capite ſuperiori etiam occurrit) appellat. Unde, inquit q, cum David r *dixiſſet, ſacrificate ſacrificium Iuſtitiæ, quaſi quibusdam quærentibus, quæ ſunt juſtitiæ opera, ſubjungit, multi dicunt, quis oſtendit nobis bona? cui quæſtioni reſpondens dicit, ſignatum eſt ſuper nos lumen vultus tui Domine; quaſi lumen Rationis Naturalis, quo diſcernimus, quid ſit bonum, & quid malum (quod pertinet ad Naturalem legem) nil aliud ſit, quàm impresſio divini luminis in nobis.* Atque ad hunc modum intelligi ſolet illud D. Pauli ſ de lege naturali in cordibus hominum ſcripta & conſimiles ea de re locutiones; quæ apud Patres occurrunt. Quomodocunque autem phyſicè circa hæc fuerit ſtatuendum, certè in idem ſatis recidit, quantum ad rem, quæ præ manibus eſt, ſive Numen ipſum ſive Miniſtrum aliquem ex ejusdem autoritate intermedium, ſive Animæ Humanæ Partem ſeu Facultatem Intellectum Agentem facias; cum ſcilicet etiam qui partem ſeu facultatem Animæ illum faciunt, ipſi à Numine velut Oculo à ſole Lumen intelligendi affulgere decernant, adeoque quæ naturaliter Bona ſint, quæ Mala, ab ejuſmodi illuminatione divina Rationi ac Intellectui humano ritè diſpoſito per Indicationem cum Imperio inſinuari. Atque is ſanè ſenſus eſt Ebræorum; unde & ſupremam illuminationis qualis dicta eſt maximè clarioris & perfectioris cauſam ſeu divinitatem, qua huc ſpectat ſexcenties in commentariis שכינה id eſt, *præſentiam* ſeu *majeſtatem divi-*

nam

m *Videſis Colleg. Conimbric. ad lib. 2 de Anima c. 1. q. 7. art. 2.*
n *Clementin. tit. de ſumma Trinit. c. 1. §. porrò.*
o *Iac. Zabarella lib. de Mente agente c. 13. Cardanus apud Iul. Scaliger Exercit. 307. Sect. 30. Ioann. Bodin. Theatr. Naturæ l. 4. Alii apud Fortunat. Licetum de Intellectu agente l. 2. c. 1.*
p *prima q. 79. art. 4.*
q *Secunda q. 91. art. 2.*
r *Pſalm. 4.*
ſ *Ad Romanos cap. 4.*

nam (verbum ſonat ac ſi diceres *habitationem* [t] Dei in homine) non raró etiam רוח הקדש *Spiritum Sanctum* [u] (uti & Mahumedani [x]) appellitant, graduumque ejusdem diſcrimina faciunt. Atque per intervallum illud, quod rerum conditum & tempora Moſaica intervenit, præſentiam illam divinam, ſeu Juris naturalis Lumen Sethianis in poſteris Adæ & Semianis in poſteris Noachi præ aliis maximè volunt affulſiſſe. Scilicet in illis סגולה [y] ſeu ſucceſſionem *peculiarem* & populum περιούσιον ſeu ἐξαίρετον id eſt *ſelectum*, ſeu ut dicere ſolemus, *eccleſiam viſibilem*, habitum. Hiſce etiam acceſſiſſe ex aliis gentibus alios. Nam memorant [z] prophetas aliquot ſeculo in illo docuiſſe אומות העולם *populos* ſeu *gentes Mundi*. Septem nempè enumerant. Bileamum ſeu Balaamum [a] ejusque patrem, Jobum, Eliphazum Temanitem [b], Baldadem Schucitem [c], Tropharum Namathitem [d], & Eliam Barcalidem Buzitem [e] quos omnes ſub Moſis ævum collocant nonnulli. De ſequenti autem tempore dictum habetur [f] ממשה ואילך לא שרתה שכינה על אומות העולם *A Moſe & deinceps non requievit præſentia* ſeu *majeſtas divina* (ſolennis eſt loquutio, ubi ejusdem abſentiam ſeu illuminationis, qualem diximus, negationem innuunt) *gentibus Mundi* ſeu Paganis. Nimirum raró affulſiſſe eam poſtea aliis præter ſeipſos volunt. Quid autem ſenſerint de Paganis, qui jura Naturalia Lumine Naturæ parentis adjuti cognoverint obſervaverintque, tum ante tetigimus, tum libro ſeptimo plura dicemus. Et ad Capitum tandem deſignationem tranſimus.

CAP. X.

Singularia **Juris Naturalis** ***ſeu*** **Univerſalis,** ***quod &*** **Noachidarum** ***dicitur, juxta*** **Ebræorum** ***diſciplinam*** **Capita,** ***quæ*** **Majora** ***ſunt ſeu*** **Illuſtriora,** ***generatim indicantur. Et de Nomine*** **Noachidarum.** ***Tum item de horum*** **Silentio,** ***tum de*** **Mentione obvia** ***apud Scriptores Chriſtianos.***

CApita Juris Naturalis ſeu Univerſalis, juxta Ebræos, deſignaturo ſubit in mentem illud S. Ambroſii; *Lex* [g] *Naturalis Tres habet Partes, cujus Prima hæc eſt, ut agnitus honoretur Creator, nec ejus Claritas & Majeſtas alicui de Creatu-*

t Videſis V. C. Daniel. Heinſium in Ariſtarch. ſacro c. 15. & 18.
u Gemar. Babylon. ad tit. Sanhedrin cap. 1. fol. 11. a &c. Et Vide S. Hieronym. ad Eſaiam l. 11. c. 40.
x Avicen. in tract. 10 Metaphyſic cap. 2. & in Opuſculis Arabicis, & Vide Averroem in epit. Metaphyſic. tr. 4.
y Videſis R. Iehudam in Sepher Cozri part. 1. §. 63. &c.
z Gemar. Babylon. ad tit. Baba Bathra c. 1. fol. 15. a.
a Num. 22. 5.
b Iob. 4. 1.
c Ibid. 8. 1.
d Ibid. 11. 1.
e Ibid. 32. 2.
f Gloſſ. ad citat. tit. Baba Bathra, & Videſis Gemaram Babylon. ad tit. Aboda Zara c. 1. fol. 3. a.
g In Epiſt. ad Romanos c. 5

ris deputetur. Secunda autem pars est Moralis, hoc est, ut bene vivatur, modestiâ gubernante. Congruit enim homini habenti notitiam creatoris vitam suam lege frænare, ne frustretur agnitio. Tertia verò pars est Docibilis, ut notitia Creatoris Dei & exemplum morum ceteris tradatur, ut discant, quemadmodum apud Creatorem meritum collocatur. Certè hujus heic sensui quàm propè accessisse Ebræos, sequentia luculenter satis ostendent. Juris Naturalis seu omnium hominum Communis, juxta eos, Capita sunt alia, ut superius memoratur, Majora atque Illustriora, alia Minora seu Obscuriora. Majora atque Illustriora numero continentur septenario. Horum bina sunt בין אדם למקום *inter Hominem & Numen sanctissimum*; quibus scilicet agnoscatur honoreturque Creator. Quatuor בין אדם לחבורו *inter Hominem & proximum suum*; seu ad hominum inter se invicem mores spectant. Septimùm demùm immanem erga alia animalia crudelitatem interdicit. Ordine hujusmodi recenseri plerumque solent

I. על עבודה זרה *de Cultu extraneo.*

II. על ברכת השם *de Maledictione Nominis sanctissimi* seu *Numinis.*

III. על שפיכות דמים *de Effusione Sanguinis* seu *Homicidio.*

IV. על גילוי עריות *de Revelatione Turpitudinum* seu *Turpitudine ex concubitu.*

V. על הגזל *de Furto ac Rapina.*

VI. על הדינים *de Iudiciis* seu *Regimine forensi ac Obedientia Civili.*

VII. על אבר מן החי *de Membro animalis viventis* non comedendo.

Priora Sex in ipsis rerum initiis homini imperata à Numine esse ajunt h, velut primordialem legem & matricem omnium præceptorum Dei, quemadmodum ea, quæ primis parentibus imperabantur, vocat Tertullianus. i Adeoq; pro Naturalibus seu Univer-

h *Maimon. halach.* Melachim. *c.* 9.
i *Adversus Iudæos c.* 2.

versalibus sumunt & nunquam non obtinentibus. Id quod pariter etiam de Septimo dici quidem posset. Sed quoniam cum Christianis non paucis existimant itidem ipsi, ante Diluvium, Carnis esum non omninò homini permissum esse, ita ut interdictum singulare de Membro Animalis viventis planè supervacaneum tunc fuisset, quod tamen posteà eliciunt ex carnis cum sangvine esu interdicto Noacho & filiis ejus, ubi [k] carnis esus expressim indulgetur; Ideò hoc à Noachi tempore tantum solent auspicari; utcunque esset generali lege, qua carnes in escam non permittebantur, ante involutum. Sed ea de re plura alibi [l]. Nuncupari autem simul omnia hæc ad genus humanam sic attinentia מצות בני נח *Præcepta Noachidarum* seu *filiorum* aut *liberorum Noachi* aliquoties jam diximus. Hoc verò nomine licet etiam ipsi pariter atque alii omnes palàm, si genus spectes, contineantur, nihilo seciùs, ut seipsos velut populum Numini peculiarem à ceteris segregent, præceptorum interim corpus scripto Mosaico insertum velut sibi peculiare habentes, Gentes tantùm ceteras signantius ita vocare solent, quemadmodum etiam אומות simpliciter, id est, *populos* seu *gentes* atque אומות העולם *gentes* seu *populos mundi* atque גוים id est *Gentes* seu *Barbaros*; uti etiam in sacris libris ἔθνη seu *Gentes* passim occurrit pro aliis præter Ebræos Gentibus, sicut etiam *Gentium* Nomen apud Romanos invaluit pro ceteris præter Quirites populis, tametsi pariter & hos idem complecteretur. Quin tam singulare nomen illud בני נח seu *Noachidarum* (quo nihil reapse universalius est) faciunt Ebræi gentibus ceteris seu paganis, ut nec ipsos se eodem velint, ex vi phraseos, comprehendi. Legitur in Misna [m]; קונם שאיני נהנה לבני נח מותר בישראל ואסור באומות *Si quis voto se damnaverit, commodum se nullum* Noachidi seu *Noachi filio præstiturum, interdictum ei inde non est, quin Israelitæ id præstet. Sed ut Gentibus* seu *Paganis aliquibus illud præstet, planè illicitum est.* Fatentur שכל העולם יצאו מבני נח *universos paganos* seu *populos mundi Noachidarum esse propagines.* Sed non sine hac exceptione seu temperamento de nomine; Israelitas exemptos esse מכלל בני נח כיון דאיקדש אברהם איתקרו על שמיה (ut verba sunt Gemaræ Babyloniæ) *ex universitate* seu *communi filiorum*

[k] Genes. 9.3. & 4.

[l] Lib. 5. capite primo.

[m] Tit. Nidarim c. 3. fol. 31. a. in Talm. Babylonic. & Maimonid. halach. Nidarim, c. 8. &c.

filiorum Noachi, quoniam scilicet ex eo, quod sanctificatus est Abraham, nomen sibi inde peculiare sortiti sunt. Quod solùm de Abrahamidis interim sumunt, qui divina sequuti sunt instituta; non de Esaui posteris seu Edomitis, nec de Ismaelitis. Summa est; אתקרון ישראל על שמיה דאברהם ולא על שמם בני נח *Nomen sortiti sunt Israelitæ ab Abrahæ nomine, & minimè à Noachidis.* Tametsi nemo non videt Abrahamum ipsum etiam Noachidem fuisse, quo etiam vocabulo non raro in commentariis eorum nuncupatur, quatenus nimirùm ante legem Mosaicam datam floruit numenve coluit. Sed ex illo circumcisionis ejus tempore, intercisionem ejusmodi nominis seu avitæ originis talem in locutionibus suis haberi voluere, ut non solùm posteri ejus, seu ipsi, Noachidæ non sint dicti, sed etiam aut Abrahamidum aut Israelitarum, uti & tandem etiam Judæorum nomine à Noachidis cunctis voluerint, velut è prærogativa, discriminari. De præceptis autem jam dictis legitur, in Gemara Babylonia [n]; ת"ר שבע מצות נצטוו בני נח דינין וברכת השם ע"ז וגלוי עריות ושפיכות דמים וגזל ואבר מן החי ר' חנניה בן גמליאל אומר אף על הדם *Traditur à Rabbinis, Septem Præcepta imperata esse Noachidis; de Iudiciis, de Maledictione Numinis, de Cultu Extraneo, de Revelatione Turpitudinum, de Sangvinis effusione, de rapina* seu *Furto, de Membro animalis viventis. Etiam, ex sententia Rabbi Chanina Ben Gamaliel. de Sangvine.* Et in *Beresith Rabba*; על ז' דברים נצטוו בני נח על ע"ז ועל גלוי עריות ועל שפיכות דמים ועל ברכת השם ועל הדין ועל הגזל ועל אבר מן החי רבי חנינה בן גמליאל אמר אף על הדם מן החי *De septem Rebus mandata acceperunt Noachidæ; de cultu extraneo, de Revelatione Turpitudinum, de Homicidio, de Maledictione Nominis Divini, de Iudicio, de Rapina seu Furto, de Membro animalis viventis. Rabbi Chanina F. Gamalielis dixit etiam de Sangvine animalis viventis.* Maimonides [o] autem; על ששה דברים נצטוה אדם הראשון על ע"ז ועל ברכת השם ועל שפיכות דמים ועל גלוי עריות ועל הגזל ועל הדינין אע"פ שכולן הן קבלה בידינו ממשה רבינו והדעת נוטה להן מכלל דברי תורה יראה שעל אלו נצטוה הוסיף לנח אבר מן החי שנ' אך בשר בנפשו דמו לא תאכלו נמצאו ז' מצות וכן היה הדבר בכל העולם עד אברהם בא אברהם ונצטוה יתר על אלו

[n] *Ad tit.* Sanhedrin *c.7. fol.56.a.* Beresith Rabba *parasch.34. Moses Mikotzi præcept. affirm.* 122. *R. Bechai in* Biur Tora *fol.37. col.3. & 4. & Bidesis Gemar. Babylon. ad tit.* Ioma *cap.6. fol.67.b.*

[o] *Halach.* Melakim *cap.9.*

אלו המילין וגו' *De rebus sex mandata accepit Adam* ſeu *primus homo, de Cultu extraneo, de Maledictione Nominis, de Homicidio, Relevatione Turpitudinum, de Rapina ſeu Furto & de Iudiciis; tametſi hæc cuncta apud nos ſint recepta à Moſe Magiſtro noſtro atque ejusmodi ſint, ut ſententia humana in ea præ cæteris quæ legis corpore habentur, proniùs inclinet. Liquet etiam præter hæc Noacho mandatum traditum eſſe de membro animalis viventis, juxta illud, Carnem* [p] *in anima ſua ſangvine ſuo non comedetis. Ita fiunt ſeptem præcepta. Atque ad hunc modum ſe res habuit per univerſum terrarum orbem usque in Abrahæ tempora. Inſuper autem illi præceptum datum eſt de Circumciſione &c.* Tantundem Moſes Mikotzi [q], alii item obiter. Unde fit etiam, ut cum Magiſtri, diſtinctiùs ſubinde loquendo [r], Jura Naturalia, ſeu quæ perpetuò obligare volunt, משפטים & מצות id eſt ſimpliciter *Judicia, Iura, præcepta, ſeu Mores* univerſo generi humano præſcriptos uti & מצות הדעת *Præcepta ſcientiæ* ſeu nemini rectè intuenti ignota appellitent, Jura verò cætera, quæ à Numine ipſis ſingulariter imperata ſunt, חוקים ſeu *ritus* aut *ſtatuta* nuncupent; in prioris generis exempla, capita Juris Noachidarum afferant velut ea quæ non ſcripta à rerum initiis obtinuere, & in exempla generis poſterioris, ritus aliquot reipublicæ Ebraicæ primò ſcriptos propriosque. Qua de re animadvertendum eſt, quod habet Gemara Babylonia ad locum illum legis [ſ] ſacræ את משפטי תעשו ואת חוקותי תשמרו ללכת בהם אני יהוה אלהיכם *Iudicia* ſeu *Jura mea facietis atque ſtatuta mea* (vertunt aliqui *Ceremonias meas* Judæi Hiſpanienſis ibi *mis fueros*) *cuſtodietis ut in eis ambuletis; ego* [t] *Dominus Deus veſter.* Scilicet Gemara illa; תנו רבנן את משפטי תעשו דברים שאלמלא לא נכתבו דין הוא שיכתבו ואלו הן ע"ז וגילוי עריות ושפיכות דמים וגזל וברכת השם את חוקותי תשמרו דברים שהשטן משיב עליהם ואומות העולם משיבין עליהם ואילו הן אכילת חזיר ולבישת שעטנז וחליצת יבמה וטהרת מצורע ושעיר המשתלח ושמא תאמר מעשה תוהו הם ת"ל אני ה' אני ה' חקקתיו ואין לך רשות להרהר בהן *Traditio eſt Rabbinica, Illud, Jura mea facietis, intelligendum de rebus ejusmodi, quæ, tametſi Scriptis nondum mandarentur, mandari tamen per ſe debuerant;*

veluti

p Geneſ. 9.

q *Præcept. Affirm.* 122.

r *Videſis* More Nebochim *part.* 3. *c.* 26. & *Hug. Grot. de Iure Belli lib.* 1. *c.* 1. §. 9.

ſ Levitic. 18.

t *Tit.* Ioma *cap.* 6. *fol.* 67. b

veluti de Cultu extraneo, R*evelatione Turpitudinum, Homicidio, Rapina seu Furto, & Maledictione Nominis*; *Illud verò, Statuta mea custodietis, intelligendum de rebus, quas non solum mens humana protervior, verùm etiam Gentes mundi impugnabant*; *quales sunt esus porci, amictus heterogeneorum, mos calcei in fratriæ renuntiatione exuendi, uti leprosum mundandi, hircus apopompæus. Ne vero objiceret quis, res hujusmodi esse inanes, expressim adjicitur, ego Dominus, ego Dominus constitui eas. Unde nec tibi licet eas in controversiam revocare.* Hinc est quod quæ sunt generis Prioris vocitent דברים המישורים u, *Res, in quibus rectitudo est manifestior*, utpote nemini ferè non agnita; secundi verò generis res, quarum ratio אינ אלא גזירת מלך *non est alia præter decretum regium*. Sic mandata hæc discriminari volunt; non quòd genus utrumque non ex decreto Regis universi, id est, Numinis pendere voluerint (nam ex ejus autoritate & sancitis ipsum Jus Naturale manasse passim docent juxta jam ante ostensa) sed quod à legibus Regum mortalium autoritate Iuri naturali superinduci solitis, locutionis formulam desumserint. Sed interdum quidem in eorum libris recentioribus hac de re (ut fit de aliis) verba ita malè transponuntur, ut משפטי locum חוקות & hujus pariter illud perperam occupet. Ex contextu verò Talmudico, quem citavimus, sunt corrigenda. Septem autem Præceptorum, quæ diximus, Naturalium fuisse Ebræis ipsis instaurationem in Mara paulò post exitum ex Ægypto, vetus est apud eos traditio. Seder Olam Rabba de statione eorum illic; שם נתנו לישראל עשר מצות שבע מהן שנצטוו עליהן בני נח וגו והוסיפו עליהן ישראל באותה שעה שבת ודינין וכיבוד אב ואם *Ibi tradita sunt decem præcepta Israelitis, quorum septem imperata fuerant Noachidis &c. &* (rencensitis quæ diximus septem) *adjecerunt tunc temporis Israelitæ Sabbatum & Judicia & Honorem Parentum.* Tantundem etiam habetur in Gemara Babylonia y cujus hac de re verba afferuntur infrà, ubi de singulari ipsis Sabbati jure, nec ad alias Gentes omninò juxta eos attinente agitur; libro nempe tertio. Nam ubi de statione in Mara verba fiunt sacra, adjicitur z *ibi posuit ei* חק ומשפט *Statutum & Iudicium* quod de Sabbato, & aliis aliquot interpretan-

u *Glossa Talmudica ad tit.* Ioma c. 6. *fol* 67. b. Aiin Israel *part.* 1. *f.* 107. *col.* 4. & *Bidesis Salom. Iarch. ad Levit.* 18. 4. & *Nachmanid in* Pirush Tora *fol.* 198. *b.*

x Pesiktha Zoterrha *fol.* 23. *col* 3.

y *Ad tit.* Sanhedrin *c.* 7. *fol.* 56. *b.*

z *Exod.* 15. 25.

pretantur. Lex vero adjecta heic de Judiciis, quomodo ab ea, quæ antea Noachidis data erat, discreparet, atque in denario hoc præceptorum numero locum juxta eorum sententiam sortiretur, in sequentibus ostendimus, ubi Caput Juris Noachidarum de Judiciis tractamus. Quod ad Parentum verò attinet Honorem; etiam ea de re præceptum ex eadem in Mara statione petunt. Unde illud in Repetito decalogo, *Honora* [a] *Patrem tuum & Matrem tuam, sicut præcepit tibi Dominus* Deus *tuus*, intelligunt de præcepto in Mara antea dato. Rabbi Jehuda [b] כאשר צוך במרה *sicut præcepit tibi, scilicet in Mara*; uti etiam ad eundem locum adnotat Salomon Jarchius, qui tamen ad memoratum in Exodo de statione in Mara locum, in Mara, inquit, tradita est מקצת פרשיות תורה שיתעסקו בהם שבת ופרה אדומה ודינין *pars capitum legis, quæ se exercerent, nempe de Sabbato, de Vacca Rufa, de Iudiciis.* Honorem Parentum heic prætermittit, legem [c] de Vaccæ Rufæ sacrificio substituens, quod etiam [d] ut primariò tunc traditum ab aliis memoratur. Sed & de Parentum honore plura libro septimo, ubi de Minoribus seu obscurioribus Juris Naturalis capitibus agitur. Ut verò Præcepta illa illustriora Septem, sacro veluti carmine designata, memoria facilius retinerentur, atque in rerum primordiorum aliquatenus historia inde tum lectori agnoscerentur, tum auditori, ideò ex veterrimo instituto fiebat, ut comma hoc è Genesi [e] desumtum in usum ejusmodi adhiberetur, *Et præcepit Dominus Deus ipsi Adam dicens de omni ligno horti comedendo comedes.* Rabbi Jehuda Ben Samuel verba faciens de commatis sacri sermonis in res hujusmodi adhiberi solitis כאשר, inquit [f], שמעו פסוק ויצו ה' אלהים על האדם לאמר סימן לשבע מצות שנצטוו בני נח ויצו אלו הדינין ה' ברכת השם אלהים זו ע"ז על האדם זו שפיכות דמים לאמר זו גלוי עריות מכל עץ הגן זה גזל אכל תאכל זה אבר מן החי כמה רחוק בין אלו הענין ובין פסוק הזה אך אצל העם קבלה בשבע המצות האלה סומכין אותה בפסוק הזה בסימן שמיקל עליהם זכרם *quemadmodum cum auditur comma illud, & præcepit Dominus Deus ipsi Adam dicens &c. signum est seu indicatio septem præceptorum, quæ Noachidis imperata sunt.* Et PRÆCEPIT *sic denotat Iudicia*, seu *Præceptum de Iudiciis* (quoniam in

[a] Deut. cap. 5.16.

[b] Gemar. Babylō. ad tit. Sanhedrin cap. 7. fol. 56. b & videsis Thosiphtha ad Gemar. Babylon. tit. Sabbath c. 9. fol. 87. b.

[c] Num. 19. 2.

[d] Videsis præter Lyranum ad Exod. 15. Dion. Carthus. in Exod. Enarrat. 31 & Abulens. ibi quæst. 9.

[e] Cap. 2. 16.

[f] In Sepher Cozri part. 3. §. 73.

in eis præceptio eſt atque imperium) DOMINUS, *præceptum de non maledicendo Nomini ſeu Numini ſanctiſſimo*; DEUS, *interdictum Cultus Extranei ſeu Idololatriæ*; IPSI ADÆ ſeu HOMINI, interdictum Homicidii; DICENS, *interdictum Inceſtus* (quia ſcilicet *dicit dominus* alibi [g] increpationi de ſcortatione ſubjungitur) DE OMNI LIGNO HORTI *furtum* (quia Bona quædam vocabulis illis etiam denotantur) COMEDENDO COMEDES, *Membrum animalis viventis. Sed multum diſcrepat comma hoc à rebus hiſce. Attamen habetur vulgò Cabala* ſeu *Traditio de ſeptem jam dictis preceptis perinde ac ſi ipſa hoc commate ſubniteretur, quod in faciliorem eorum memoriam ut ſignum adhiberi ſolet ac ſubſidium*. Alii [h] item hac de re plura. Horum quidem Capitum mentio occurrit ſubinde apud ſcriptores Chriſtianos doctrinæ Talmudicæ aſſuetiores; eaque ſatis interdum Ebræorum commentariis conſona. Scriptores dico, tum qui ſeculo noſtro ſtudiis Orientalibus uberius ſcaturiente, cordatiores inexploratam ſibi noluere prætermitti veterem Ebræorum diſciplinam; tum qui non ita diu poſtquam literæ Orientales ſub centum abhinc annis in Occidente renaſcebantur, commentariis ſui placita de Jure interſperſere Rabbinica. Neque enim in Chriſtianorum ante illud ævum ſcriptis mihi comperta eſt expreſſa horum mentio omninò aliqua. Delituêre ſcilicet in libris Talmudicis, qui pauciſſimis præter Judæos ipſos intellecti olim lective. Neque è Scholaſticis, puto, quiſquam omninò eis uſus eſt. Citatur quidem interdum S. Thomæ Rabbi Moſes, ſcilicet celeberrimus Ægyptius ille, Rambam dici ſolitus uti etiam Joanni Bacono in Sententias, tituli aliquot Talmudici. Sed hic, uti & alii ſuperioris ævi id genus nonnulli, Talmudica ſeu Rabbinica ſua Hieronymo de Sancta Fide & Nicolao Lyrano Exjudæis planè debuit; & S. Thomas ſua ex R. Moſe deſumta veteri verſioni libri ejus *More Nebochim* dicti, in quo nec Jus hoc omninò tractatur. Seculo autem noſtro, non mentio ſolum Juris hujus capitum apud ſcriptores, quales diximus, ſatis obvia eſt, velut eorum, quorum ratio

g *Ierem.* 3. 1.

h *R. Ioſe Ben Chilpetha in* Seder Olam Rabba *c.* 5.

in nobiliori, & libera rerum disquisitione est habenda, verùm etiam in argumentis de Jure Naturæ gravissimis, eorum aliquota apposi tissimè interdum usurpantur. Id quod etiam maximè liquet ex incomparabili illo viri Amplissimi Hugonis Grotii opere [i] de Jure Belli ac Pacis; ut minorum Gentium commentarios mittam. At verò prætereundum non est, Theologos nonnullos qui etiam, puto, nunc, id est, in hac literarum Orientalium luce florent, viros alioquin eruditione singulari, septenarium quidem eorundem numerum velut ex Ebræorum monimentis haustum, in scripta sua nuperrimè transtulisse; sed interea ab autoribus, quos citant ipsi, adeoq; ab eo, quod res ipsa est, nimiùm discrepare. Alter enim de Judæorum Mysteriis agens [k], sic; *Neque verò contemnendum ar-arbitror, quod Hebræi Doctores tradunt, si quis Gentilium Iudaicam religionem amplecti vellet, variis præceptionibus velut quibusdam gradibus instituebatur, antequam lex Mosaica illi explicaretur. Primum enim illum docebant Septem Præcepta filiis Noe à Deo data, ut ajunt, quæ erant ejusmodi. 1. Non colere Idola. 2. Benedicere Deum. 3. Cavere ab Incestu. 4. Quodvis aliud peccatum carnis vitare. 5. Non fundere Humanum sanguinem. 6. Non rapere aliena. 7. Non tollere membrum de animali vivente.* Alter dum de Jobi pietate atque observatione præceptorum divinorum, quæ ante Mosaica scripta ab ipsis rerum initiis obtinuerant, verba facit, *his addam* inquit [l], *quod R. Abraham Ben-Ezra, Rab. Levi Ben-Gerson & alii scribunt, Gentiles non admitti solitos ad religionem Iudæorum, id est, verum Dei Cultum, nisi prius promitterent se servaturos Septem Præcepta, quæ ante legem Noe morti proximus filiis suis tradiderat. Idem asserunt* Talmudistæ, *unde & in libro, quem vocant Seder Olam* [m], *scriptum habetur, quod Noe dedit filiis suis Septem Præcepta. Primum; servare Ius Gentium. 2. Fugere Idololatriam. 3. Fugere incestum adulterium & nefandum coitum. 4. Non occidere. 5. Non blasphemare nomen Dei. 6. Non furari. 7. Non abscindere membrum de vivo animali.* Confirmatur *hæc doctrina* (sic pergit) *ex iis, quæ postea docet per modum examinis suæ conscientiæ per totum caput tri-*

i lib. 1. cap. 1. § 16. cap. 2. § 5. &c.

k Io. Filesac. Selectorum. lib. 2. Tit. Mysteria §. 10.

l Iacob. Boulducius in Iobi cap. 23. §. 12.

m Cap. 5.

gesimum primum, ubi sigillatim discurrit & ordine quodam per omnes peccatorum species, quæ ad septem prædicta capita facile reduci possunt. Idemque alibi n; *Hebræi & R. Salomon tradunt à Deo data Noæ præcepta numero septem: 1. Non colere Idola, 2. Benedicere Deum. 3. Servare jus publicum. 4. Cavere ab illegitimo Concubitu. 5. Non fundere humanum sanguinem. 6. Non rapere. 7. Non tollere membrum de animali viventi. Quæ Christus generaliter quidem, quantum spectat ad Proximum, expressit, iterumque promulgavit in Evangelio, sed suo affirmativo mandato,* Omnia o *quæcunque vultis ut faciant vobis homines, & vos facite illis. Hæc est enim* Lex & *Prophetæ.* Sic ille. Horum autem Prior heic caput illud *De Iudiciis* omninò prætermittit, & nescio cur quartum facit, quod planè Capitis *de Revelatione Turpitudinis* seu *Incestu* pars est. Posterior pariter illud *de Iudiciis* non memorat, nisi in eo quod ei altero in loco primum est, scilicet *servare Ius Gentium* aut in altero loco tertium, *servare Ius publicum*, id forsan contineri velit. At interea *servare ius* sive *Gentium*, sive *publicum* nullibi apud Talmudicos seu Rabbinos, quos ipse affert, aut totidem verbis aut sensu, qualem verba illa exhibent inter præcepta, hæc enumerantur. Neque is sensus est eis Præcepti Naturalis *de Iudiciis*, ut infra suo loco fusius demonstramus. Quod verò Prior uti etiam altero in loco Posterior enumerat in hisce caput illud *Benedicere Deum*, quemadmodum sane & alii [illegible] [illegible] etiam [illegible] Orientalium interdum faciunt [illegible] ex eo evenit, quod [illegible] ברך, unde ברכת in enumeratione [illegible] *maledictionem* denotat, tum quod [illegible] [illegible] ubi [illegible] N[illegible] explicatur. Quin & [illegible] Gilbertus Genebrardus Archiepiscopus Aquensis [illegible] Ebraicis [illegible] apprime eruditus & Rabbinicis, [illegible] *septem præcepta* [illegible] *Præcepta Naturæ* [illegible] *etiam Gentibus* [illegible] 2. *Benedicere Deum.* 3. *Servare jus publicum.* 4. *Cavere ab incestu atque nefandis concubitu.*

p [illegible]

n Lib. de Ecclesia [illegible] legem, cap. 8.

o Matth. 7. 12.

q [illegible]

5. *Non fundere humanum sangvinem*, 6. *Non rapere*, 7. *Non tollere membrum de animali viventi.* Dari scilicet septem hæc præcepta anno primo diluvii ait, atque autores affert R. Salomonem & *Seder Olam.* Sed instaurata tunc temporis fuisse ea, atque cum rerum initiis incepisse juxta superiùs dicta ex Ebræorum mente statuendum. Neque aliter verum est, quod toties occurrit, sive Noacho, sive à Noacho, sive filiis ejus ea esse tradita, eorumve præcepta esse. Cæterùm quod Theologorum binorum, quos antè memoravimus, tàm Posterior, quàm Prior habet de horum præceptorum usu in Gentilibus ad religionem Judaicam admittendis, id immane quantum doctrinæ Talmudicæ atque Ebræorum magistris refragatur. Nullus enim omninò capitum horum in ejusmodi admissione usus; sed tantummodo in *Proselytis domicilii* quos גרים תושבים appellitant, id est, Gentilibus ad incolatum seu pacem in territoriis ditionis Israeliticæ fruendam, tametsi *Proselyti Iustitiæ* non fuerint seu religione Mosaica non omninò imbuerentur, admittendis. Quotquot enim sic tantùm admitterentur, eos in Capitum horum ritè explicatorum observationis futuræ professionem adigebant; florente scilicet eorum statu. Id quod explicatiùs suo infrà loco etiam demonstratur. Et quoties *Proselytus Iustitiæ*, id est, גר הצדק fiebat, ipsa legis Mosaicæ professio cum circumsione aliisque aliquot ritibus (de quibus etiam inferiùs nos fusè) initia fuêre, quibus admittendus erat; nullâ omninò Noachidarum Juris capitum, quà Noachidarum, ea in re habitâ. Christianis autem scriptoribus accedat etiam hic Manasseh Ben Israel Judæus, Archisynagogus (id munus ni fallor gerit) Amstelodamensis, qui & Latinè & Hispanicè de rebus aliquot Rabbinicis scripsit. Septem, inquit ille, *Præcepta, ut traditur in Gemara* Sanhedrin [r] *omnes Gentes observare tenentur, quæ iccirco vocata sunt* שבע מצות בני נח *septem præcepta filiorum Noachi. Ex his (quemadmodum in* Seder Olam *cap. 5. & apud R. Mosem in* iad Chazaqua [f] *legimus) sena Adamo data sunt; Nimirum ut abstineret ab idololatria, 2. Maledictione nominis divini 3. Cæde, 4. Adulterio, 5. Furto, 6. Vt Iudices institueret, quorum esset curare, ut illa præcepta observarentur. Super hæc Noacho septimum*

r Cap. 7.

f Sepher Melakim cap. 9.

ptimum additum fuit, ne membrum vivo animali amputatum comederet his verbis Carnem cum anima & ſangvine ſuo ne comedas. *Hæc ſunt præcepta ob quorum violationem, ut ex ſacra Scriptura ibidem in* Sanhedrin *probatur, etiam Gentes Mundi à Deo punitas conſtat.* Sic ille in Conciliatore t. Nec alio ſenſu in libris u de Reſurrectione mortuorum; nec diſſono ab eo, qui Talmudicis recipitur, ſi tum Adulterii nomine omnimodum coitum ex Jure Noachidarum homini illicitum, id eſt, tàm maſculorum ac brutorum (ut infra patebit,) quàm ex ſangvine inceſtum contineri admittas, tum Judiciorum Præceptum nil aliud complecti, præter id, quod eſt Judices inſtituere, quorum eſſet curare, ut illa obſervarentur. Qua de re libro videbimus ſeptimo. Sed de generali apud Scriptores numerandi exprimendique Præcepta Noachidarum Majora atque illuſtriora ratione, hactenus. Capita juris hujus, juxta Ebræos, Minora ſeu Obſcuriora infra ſuo in loco ſeorſim habentur. Singulorum autem, tam eorum quæ Majora diximus, atque Illuſtriora, quàm quæ Minora, uberiorem, juxta Talmudicorum, id eſt, tàm Theologorum, quàm Juriſconſultorum apud Ebræos mentem, explicationem, (quam quidem vix aut ne vix quidem attigit ſcriptorum, quantum ſcio, qui Latinè proſtant, aliquis.) libris ſequentibus unà cum Juris Gentibus aliis, atque Ebræis ſimul, ſive ex præſcripto Numinis Imperativi, ſive ex moribus ſeu arbitrio eorum qui rebus præerant, Intervenientis Capitibus Apicibusque ſatis vulgo etiam doctorum incognitis exhibebimus.

t *Quæſt.* 2. *in* Deut. *Latine, ſed* 163. *Hiſpanice.*

u *lib.* 2, *cap.* 9.

Libri Primi

FINIS.

DE JURE NATURALI ET GENTIUM

Juxta Disciplinam EBRÆORUM,

Liber Secundus;

In quo *Interdicta* Noachidarum seu *Naturalia* *bina Priora*, *Cultus* nempe *Extranei* seu *Idololatriæ* atque *Maledictionis Nominis* Divini seu *Blasphemiæ* explicantur, unâ cum Jure Ebræis simul atque aliis Gentibus tum *Imperativo* tum *Interveniente*, quod ad interdicti utriusque in ditione Israeliticâ observationem firmandam, priorisque inprimis violationis ansam qualemcunque etiam Noachidis præripiendam superinductum est. Accedit, ut hisce cæterisque sequentibus necessariò prævium, *Proselytorum Justitiæ*, *Proselytorum* Domicilii, *Libertinorum* designatio; aliorum item ad *Jura Gentium*, juxta eorum mores attinentium.

Cap. I.

De Cultu Extraneo *seu* Idololatria. *quod eorum quæ* Juris Noachidarum *seu* Naturalis Majora *seu* Illustriora *sunt*, *Caput est* Primum. *Interdicti hujus violationis* Noachidi, *in ditione Israelitica*, pœna *erat* plerunque capitalis. *Obiter & compendio de* Idololatria Judæorum, *& ut*

& ut aliquatenus ipsum Synedrii Magni [illegible]. Quam grave crimen haberetur Magiam [illegible] aliquis Idololatriam esse [illegible].

Cultus Extranei nomine (quod Primum est Iuris Noachidarum seu Naturalis Eustrioris, juxta libri superioris capite postremo designata, Caput) Noachidis seu Universo humano generi, secundum Ebraeos, interdicitur non modò Saxorum, Sculpturum, Statuarum, Imaginum, sed etiam qualiscunque Angelorum, Corporum cœlestium, Elementorum, aliusve cujuscunque creaturæ Cultus, sive quæ pro Numine supremo ipsa habeatur, sive quæ, veluti Intermedia, ad Supremum colenti placandum, invocetur. Imò ut Intermedia tantum Numina, coli solitas fuisse à Gentilibus Creaturas sic credebant, ut nec aliter à quoquam eorum aliquam cultam crederent fuisse: quod ex sermone etiam sacro eliciunt. Egregius est ad hanc rem Maimonidis a locus, [illegible Hebrew text] *Nota, quæcunque fuerit [illegible] ac si Numen non [illegible]. Neque enim sive ex ipsis, qui [illegible], sive ex eis, qui colunt [illegible] sive ex metallo, sive ex saxo, sive ex ligno [illegible] Cœli & Telluris Creatorem [illegible]. [illegible] imaginem induit vel [illegible] & Deum Benedictum; [illegible] non timeat te ô Rex Gentium [illegible] omnes sapientes Gentium & [illegible]. In uno autem* בארח, ubi *ipsa*

a More Nebochim part. 1. c. 36.

b Ieremiæ 10. [illegible]

ἄμα ſeu *pariter* apud Helleniſtas & in vulgatâ ſubſtituitur) *deſipiunt & ſtulti ſunt, doctrina vanitatis* (eorum) *lignum eſt.* Atque alibi c, *& in omni loco incenſum offertur nomini meo atque oblatio munda, quoniam magnum eſt nomen meum in Gentibus. Vbi cauſa prima, ex eorum ſententia indicatur. Atqui hac de re jam egimus in Opere* d *noſtro Majore. Neque ſane de ea quiſpiam ex Legis noſtræ Magiſtris diſſenſit.* Hactenus ille; qui receptam etiam Talmudicorum e heic de Cultus Extranei diſcrimine, quà ad Noachidas attinebat, ſententiam breviter ſic eſt f complexus בן נח שעבד ע"ז חייב והוא שיעבוד כדרכה וכל ע"ז שבית דין של ישראל ממיתין עליה בן נח נהרג עליה וכל שאין בית דין של ישראל ממיתין עליה אין בן נח נהרג עליה ואף על פי שאינו נהרג אסור בכל ואין מניחין אותו להקים מצבה ולא ליטע אשרה ולא לעשות צורות וכיוצא בהן לנוי *Noachides qui cultu utitur extraneo reus eſt, modò ſcilicet juxta aſſuetum ritum colat. Nam ubicunque ultimo ſupplicio punitur in foro Iſraelitico Cultus Extraneus, ibi Noachides, ob ſimilem cultum, gladio plectendus erat. Et ubicunque in foro Iſraelitico morte non punitur ejuſmodi cultus, neque, ob ſimilem, gladio plectitur Noachides. Cæterùm tametſi gladio non fuerit plectendus, interdicitur ei nihilominùs omnimodus cultus extraneus. Neque permittitur ei ſive Statuam erigere, ſive Lucum plantare, ſive Imagines facere, ſive quæ ſunt id genus alia, ne quidem etiam Ornatus causâ.* Loquitur de Noachide ſeu Gentili Hieroſolymis alibive in Ebræorum veterum ditione reo. Iſraelita autem ultimo ſupplicio, minimè ob Cultum Extraneum puniebatur, niſi ſive propalàm ac diſertis verbis Deum ſibi Novum invocaret, ſive בהשתחויה *Adoratione* ſive בזיבוח *immolatione*, ſive במקטר *ſuffimento*, ſive במנסך *Libamine*, ſive כדרך עבודתו *cultu qui peculiaris erat Numini* g *commentitio*, ſive בעבודה שהיא מיוחדת לשם *cultu Numini vero proprio*, illum, idque ſaltem velut Numen, coleret. Cuicunque igitur ficto Deo ſive expreſſa invocatione Divinitatem apud Ebræos tribueret Noachides, ſive ex illis quattuor prioribus ritu aliquo faceret, ſive cultum aut Numini Sanctiſſimo, aut Idolo ipſi h peculiarem atque proprium adhiberet, ultimo puniendus erat ſupplicio. Idque partim ex Jure ipſis aliiſque Gentibus

c *Malachiæ* 1.11. *ubi vide ad hāc rem, Salomō Iarchium & Davidem Kimchium.*

d *In Iad. ha-Iacoth* Ieſud. Thora. & Aboda Zara.

e *Gemar. Babylon. ad tit.* Sanhedrin. *cap. 7. fol. 56, & 57.*

f *Halach.* Melakim *cap. 9.*

g *Mecilthæ* (*unde Maimonides hal.* AbodaZara *cap. 3. & 4.*) *& Miſn. tit.* Sanhedrin *c. 7. Gem. Babylon. ibi fol. 60, b. Obadias Bartenorius, alii.*

h *Videſis Deut.* 12.30.

interveniente, ſeu ex more majorum ſuperinducto, partim ex Imperativo; non autem ex Naturali ſeu ipſo Noachidarum per ſe jure, quo Pœnarum ſpecies apud homines forenſes has vel illas in univerſum præfiniri neutiquam docent. At verò ſi quis, præter Oſculum aut Amplexum, Saxi jactu Baal Peor, ac corporis denudatione Mercolis ſeu Mercurium coleret, mortis reus non habebatur. Nam huic peculiaris eratSaxi jactus, illi denudatio corporis. Neutri vero ſive Oſculum ſive Amplexus. Quod de ceteris diis fictis itidem dicendum. Non quod impunè omninò Cultum qualemcunqueExtraneum fieri, nedum licitum fuiſſe putarent, ſed quod ultimo ſupplicio, ex judicio forenſi, illum aliter puniri nollent. Nulla erat Cultus Extranei ſpecies, circumſtantia nulla, nullæ fermè appendices, quæ non fuêre באזהרה *in Monito* ſeu *Cautione*, id eſt, quæ non ita etiam pro interdictis haberentur, ut non modò earum graviùs commonefieret populus, verùm etiam, ſive ex lege ſacra, Exciſionis pœna (quam כרת nuncupatam in ſequentibus fuſiùs explicamus) ſive pœna qualiſcunque ביד שמים *cœlitus infligenda*, ſive Verbera, quibus pro vetuſtiſſimo reipublicæ inſtituto culpæ frequentiùs caſtigabantur, ſeu id genus pœnæ aliæ, quoties contra quid heic commiſſum, nec ultimo ſupplicio locus erat, ſequerentur. Sed de Pœnis ac Judiciis, quà Noachidas ſpectabant, libro agitur maximè ſeptimo; aliis nihilominùs ea de re ſubinde, pro re natâ, aliis in locis, ut heic nec imtempeſtivè interſperſis. Summa heic eſt, voluiſſe eos à Noachidis ſeu genere humano, ex præcepto hoc, ita Univerſi Creatoris Rectoriſque Majeſtatis Divinæ Unitatem Simplicitatem ac Poteſtatem inſociabilem perpetuò eſſe agnoſcendam, ut nec Creaturarum alicui, ne quidem ut medioxumo, cultum liceret exhibere aliquem divinum. Jta nempe ſe habuit diſciplina eorum ſacra pura atque intaminata, ut volunt Magiſtri, quam in Theologiæ & Jurisprudentiæ Pandectis ſuis docent. Ceterùm hanc nemo neſcit moribus perquam adverſis ſæpiùs interpolatam eſſe fœdatamque. Ante Templi primi maximè excidium. Seculis enim illis, pro vario hominum perverſorum affectu atque dominantium libidine, ita idololatria ſeu Cultus extraneus ſubinde apud eos recruduit, ut nullum fermè ejusdem

ejusdem genus non sit etiam publicè admissum. Id quod passim in fœdere veteri liquet. De Baalim, Astarte, Lucis sive cultis sive cultui inservientibus, Militia Cœli, Thammuz, ejusdem farinæ ceteris mentio est obvia. Et præ aliis est illud Ezechielis inprimis i observandum; *& ingressus vidi, & ecce omnis similitudo reptilium & animalium abominatio, & universa idola Israel depicta erant in pariete in circuitu per totum. Et septuaginta viri de senioribus domus Israel & Iezonias filius Saphan stabat in medio eorum stantium ante picturas, & unusquisque habebat thuribulum in manu sua: & vapor nebula de thure consurgebat.* Ubi nec illud planè negligendum, Magistros aliquos k septuaginta heic memoratos sumendos velle pro rotundo Synedrii Magni seu septuaginta-unius-viralis numero, iis scilicet, quorum ex dictatis decretisque, juxta divinam in Pentateucho l institutionem, יוצאה תורה לכל ישראל *egreditur* m seu *traditur lex universis Israelitis.* De quibus item sæpiùs dicitur n כל דבר שנותנין ב"ד נפשם עליו סופו להתקיים בידן כמה שנאמר למשה בסיני *Quidquid id fuerit, quod amplexandum censuerint synedrium, id ex eorum autoritate vim sortitur, perinde ac si dictum fuisset Mosi seu à Mose receptum in Sinai.* Id quod intereà sic interdum temperatur, ut pariter aiant o כל גזירה שב"ד גוזרין על הצבור ולא קבלו רוב הציבור עליהן אינה גזירה *Quodcunque decretum tulerit synedrium (Magnum) à populo observandum, id neutiquam vim sortiri nisi si populi pars major id in se susceperat.* Sed hoc obiter. Et de hujusmodi decretis, Synedrii Magni Dignitate & potestate, partisque heic majoris ratione, fusiùs in libris de eodem conscriptis agimus. Tandem verò post Templi primi excidium gens toties icta eousque sapuit (Judaicam dico ita propriè dictam, ut Samariticam colluvionem excludam,) ut nihil magis atque cultum extraneum, idque ex majorum disciplina, quam mali temporis anterioris mores nimium sæpe obumbrarant, sed delere nequibant, velut pestem gravissimam ante alias execrandam fugerent. Occurrunt quidem subinde apud scriptores veteres p de Judaico Angelorum & Astrorum cultu aliquo etiam post secundi Templi excidium testimonia; sed quæ conjecturæ potiùs sunt, nec temerè admittendæ. Et quod è Concione, quàm nescio quis D. Petri nomine insignivit, citatum habetur

i cap. 8. 10.
k DaVid Kimchi. ibidem.
l Numer. 11. 16. & Deut. 17. 10.
m *Misna t. Sanhedrin cap. 10.*
n *Gem. Hierosymit. ad tit.* Succa c. 4. *fol.* 54. *col.* 2. *ad t.* Shebiith *fol.* 37. *col.* 2. *halach.* 7. *ad cap.* 1. *tit. de Sabbato fol.* 3. *col.* 4. *ad cap.* 8. *tit.* Cethuboth *fol.* 32. *col.* 3. *halach.* 11.
o *Gem. Hierosolymit. ad tit. de Sabbato c.* 1. *fol.* 3. *col.* 4.
p *Concio D. Petro tributa ap. Clem. Alexand. strom.* 6. *D. Hieron. Epist.* 151. *ad Algasiam quæst.* 10. & *vide sis Baronium Ann. Chr.* 60.

habetur apud Clementem Alexandrinum de cultu eorum Angelis, Archangelis, Mensi ac Lunæ exhibito, planè hallucinatio est. Angelos quidem, quos & suis designant nominibus, mensibus præesse, ut infrà apertius [q] ostenditur, aliisque rebus existimarunt, sollicitiùs etiam more majorum in mensium initiis finibusque, adeoque festorum ratione ex Lunæ visione præfinienda semper agere soliti sunt, quod & Concionis illius autor ille ibi memorat, & velut caussam ejus, quod de Cultu dixerat, affert. De cujus verbis alibi [r] fusius. Sed hæc quid ad cultum? Ita sanè qui Solaris Lunarisque motus apicibus minutiisque, ut temporum ratio sibi in periodis consonet, cruciare se solent, Solem & Lunam adorare seu colere dicerentur. Ita fuêre ex Gentilibus, qui, porcinum Numen [s] eos adorare, tradere non vererentur, quemadmodum & alii Asininum, seu Asini caput. Fortè ex porcinæ carnis abstinentia, quæ præ abstinentia aliarum sacra lege interdictarum, gentilibus multo notior proculdubio & frequentior erat, natum est illud de Porcini numinis cultu convitium; uti & alterum illud de Asino, ex singulari Asini primogeniti redimendi jure [u] ac more gentilibus perperam intellecto. Sanè utrunque falsissimum esse & cum Apionum, Molonum, id genus aliorum calumniis ceteris connumerandum, nemo, puto, dubitat. *Cœli autem summas advocari auriculas* apud Petronium, & *nil præter nubes & Cœli numen adorare* apud Juvenalem [x], tantundemque ab aliis [y] de Judæis dictum ex eo ortum est, quod solenni eorum locutione Numen sanctissimum, quod solum volebant adorandum, שמים id est, *Cœlum*, sit nuncupatum, uti & Federis novi [z] linguâ Hellenisticâ. Nubes autem & Cœlum ab eo, qui non ipsum numen, sed Cœlum quod videmus Stellatum, innui putabat, sic conjungi mirum non est. Hinc & Judaica secta quædam Cœlicolæ etiã apud Christianos dictæ, de qua codex [a] uterque, sed maximè Theodosianus. Sed hæc missa sint. Quod verò ad interdictum Noachidarum seu omnium hominum commune de Idololatria fugienda attinet; illud Magistri dum defæcatam majorum eamque divinitùs acceptam disciplinam de eo tradere conantur, ceterorum quæ sunt Fundamentum primarium faciunt. Unde cum de eo in corpore Mosaico repetito

q *lib. 4. cap. 6*

r *Lib. 2. de Synedrio Magno cap. 13.*

s *Petronius in Catalectis Plutarchus Symp. 4. cap. 5. Videsis syntagm. de Diis Syris cap. 17.*

t *Plutarch. loc. citat. Tacit. Hist. 5 Apion apud Iosephum adv. eum l. 2. Videsis Petrum Crinitum de Honesta disciplina lib. 1. c. 9.*

u *Exod. 13. 13.*

x *Satyr. 14.*

y *Strabo l. 16.*

z *D. Matth. 21. 25. D. Luc. 15. 18.*

a *Tit. de Iudæis, Cælicolis &c.*

b *Lib. 16. tit. 8. l. 19.*

petito loquuntur, non femel habent [c] מצות ע"ז כנגד המצות כולן *Praceptum de Cultu extraneo* feu *Idololatria, eft inftar præceptorum cunctorum*, & היא עיקר כל המצות כולן *Fundamentum eft, quo cætera innituntur præcepta univerfa*, Tam nempè fua feu reipublicæ Ifraeliticæ propria, quàm omnium hominum communia, feu cum ipfis rerum initiis nata. A quo & illud כל המודה בע"ז כופר בכל התורה כולה ובכל הנביאים ובכל מה שנצטוו הנביאים מאדם הראשון ועד סוף העולם וכל הכופר בע"ז מודה בכל התורה כולה ובכל הנביאים ובכל מה שנצטוו הנביאים מאדם ועד סוף העולם *Quicunque Cultum Extraneum exhibendum effe profeffus fuerit, certè is renunciat non modo Legi univerfæ, fed & univerfis Prophetis atque Imperatis, quæcunque acceperint Prophetæ ab Ada hominum primo, usque ad finem feculi. Quisquis autem Cultui Extraneo renuntiaverit, is profesfione agnofcit Legem univerfam, uti & Prophetas univerfos & Imperata, quæcunque acceperint Prophetæ ab Ada usque in finem Seculi.* Nimirùm, dum unicum agnofcit quis Deum, nec præter eum alium omninò Colendum (quod heic eft Cultui Extraneo renuntiare, feu exhibendum eum effe prorfus nolle) Imperium fimùl ejus atque Autoritatem, adeoque Legis univerfæ tam rerum initiis æquævæ quàm poftcà divinitùs acceptæ atque Prophetiarum, qualescunque nimirum fuerint & quatenùs ex eodem imperio atque autoritate pendent, vim palam innuunt illum agnofcere; Idololatram verò, feu qui Creaturæ qualemcunque pro Divino exhiberi velit cultum, fic, quantum in fe eft, aliud in rerum natura facere aut admittere, præter illud, quod reverà unicum eft, five Socium five Medioxumum Numen, ut unici illius Creatoris Rectorisque, à quo ejusmodi cultus fub ipfa creatione expreffim eft interdictus, Imperio fimplici, quà fimplex eft, planè renuntiet, feu vim ejus Mandata fortiri, quâ fatis obftringantur homines, diffiteatur. Perinde fcilicet ac fi omnimodo Juri, quod non tam ex Numinis ejusmodi adfcititii, quàm veri ac unici inftituto manaverit, vim ac autoritatem quæ fic obftringat, dum utrunque vult coli, prorsus denegaret. Nam pro Numine quomodocunque colere aliud quidpiam, effe pariter Imperii Divini faltem aliquatenus particeps illud facere, intelligunt. Adeoque

[c] *Maimonides hal.* Aboda zarah *c.2. & Sidefis Gemaram Babylon. tit.* Nidarim *c. 3. fol. 25.*

ubi Imperii participes ſunt bini, alterius, quà ſolùm particeps eſt, autoritatem minorem ſimul admitti, quàm quæ ſatis edictis obliget ſola. Atque ad hunc modum ſe habet heic Magiſtrorum ſenſus, tum in ipſo Idololatriæ actu deſignando, tum in Opinionis ſeu Hæreſis, quâ quis, ſine actu aliquo creaturam colendi, eam colendam eſſe fuerit profeſſus, ſcelere deſignando. Tametſi interim hæreſim ejusmodi, ubi cultus ipſe actu non intervenit, Maledictionis Numinis ſpeciem faciunt, adeoque ad Interdictum ejusdem, quod Noachidarum ſeu Naturalium ſecundum heic eſt, rectè trahunt, ut inferius [d] oſtenditur. Illud verò prætereundum non eſt, ad ſpeciem primam earum, quæ ſuperius enumerantur idolatriæ, id eſt, ad eam, qua quis Deum ſibi novum invocaret, ſeu Creaturæ divinitatem tribueret, referri à Magiſtris [e] id quod habetur in ſacris literis de infamibus Magiæ ſpeciebus [f] morte plectendis. Nam à Magis ejusmodi cultum divinum innuunt Spiritibus neſcio quibus exhiberi aut divinitatem quadamtenus tribui, dum quaſi Numinis alicujus, ſeu ejus, quod ſtatum rerum ordinem ac ſcientiam Numinis inſtar ſupereminet, loco habentur. Maimonides [g] כל מכשף הוא עובד ע"ז בלא ספק אבל בדרכים מיוחדים זרים בלתי דרכי עבודת ההמון לאלהות ההם *Quilibet magus citra dubium eſt Idololatra, modo tamen peculiari & diverſo ab eo, quo vulgus Idola colit.* Sed de Magis, quales diximus, ſumendum eſt. Apud eum videſis hac de re plura; uti & quæ de Ariolis, Auguribus, id genus farinæ aliis occurrũt infra capite ſeptimo.

Cap. II.

Ex Jure Ebræis Gentibusque *aliis partim* Imperativo *partim* Interveniente (*utrumque* Gentium Jus *heic vocamus*) Templa, *& quæ cetera ad* Cultum *attinerent* Extraneum, *in Ebræorum ditione qualicunque*, diruenda, abolenda. Noachidis *ex eodem jure* Interveniente *non ibi permiſſa, quæ Cultus ejusmodi novandi anſam aliquatenus præbere poſſent, tametſi ex* Jure Natural *ſeu hominum omnium communi omninò licita.* Perſonarum, *quæ ſive è Gentiliſmo in eorum ritus tranſirent, ſive ſedibus intra eorum dition.* Gẽtium *hoc* jure *fruerentur*, Conditio, Status Diſcrimina. Proſelytorum Juſtitiæ Initiationis Rituum (ut Circumciſionis. Baptiſmi. Sacrificii) *Vetuſtas, Exempla. Eorum ſcilicet qui ex* hominibus Liberis *fiebant.*

Ha-

[d] *Cap. 11. huius libri.*

[e] *Halach.* Aboda Zara *cap.* 6.

[f] *Exod. 22. 17. Levitic. 20. 27. Videſis de eis, juxta Magiſtrorum placita, Paul. Fagium ad Levitic. 19. 31. Munſter ad Levitic. 20. Cõſtãtin. L'Empereur in Notis ad Paraphr. Daniel cap. 2. verſ. 2.*

[g] More Nebochim *part. 3. c. 37.*

HActenus de Cultus Extranei Interdicto Naturali seu Noachidarum, id est, omnium pariter hominum communi. Ex instituto autem, non modò Jus illud Naturale seu omnium hominũ gentiumque ex imperato Numinis, juxta disciplinam Ebræorum, commune tradendum est, verùm etiam angustius illud Jus, quod Gentium in Operis lemmate nuncupamus. Jus scilicet Noachidis seu Gentibus finitimis, vicinis, aliis, sive quæ seu quarum pars aliqua solo Judaico sedes haberent, sive quibuscum bellum gererent, sive quæ in eorum ditionem quovismodo transirent, seu federe, pacto, usu qualicunque cum ipsis jungerentur, Ipsisque tantummodò commune erat; idque sive ex Imperato etiam Numinis ipsis atque aliis ejusmodi, tametsi diversimodè, Imperativum, sive ex Constitutionibus, Pactis Moribusve solùm superinductis, Interveniens, nec ad alias omninò Gentes ex autoritate sui ullatenus diffusum. Ex Imperativo hoc jure ad cultum Extraneum attinente diruenda ab Israelitis fuêre Gentium delubra, atque id genus cetera cum universis eorum appendicibus. Legis verba sunt, [h] *Diruetis omnia loca, in quibus coluêre Gentes, quas possidebitis, Deos suos &c.* Quod de solo Israelitico tantùm, seu terrâ promissâ, ex ipsa legis indicatione, capiunt. Non de terris aliis sibi subactis. Ajunt enim, [i], מצוה לרדוף אחרי ע"ז עד שנאבד אותה מכל ארצנו אבל בחוצה לארץ אין אנו מצווין לרדוף אחריה *Imperatum est nobis, ut persequamur Cultum extraneum, usque dum eruatur è cuncta terra nostra. At verò extra terram nostram imperatum non est, ut persequamur eum.* Id etiam genus sunt illa de federibus, aut pactis cum populis idola ibi colentibus non ineundis, quæ in sacris literis [k] obvia. Sed de pactis & federibus ejusmodi plura inferiùs; ubi de Septem populis ac Jure Belli & Pacis Imperativo & Interveniente agitur. Hæc autem ideò maximè imperata sunt, ne idololatriæ contagione faciliùs postmodùm inquinarentur Israelitæ. Quam Legis sacræ rationem imitati ipsi, Jus superinduxerunt Interveniens de omnimodis templis, aris, lucis, ceterisque idolorum cultui sacratis rebus diruendis abolendisque, etiam in territorio qualicunque alio bello sibi subacto. Nam tametsi de ejus-

h *Deuteron.* 12. 2. *Exod.* 34. 13.

i *Maimonides halach* Aboda Zara *cap.* 7. *Mos. Mikotzi præcept. Affirm.* 14. Sepher Siphri *f.* 39. *col.* 1. *Misna & Gemara tit.* Aboda Zara *cap.* 3.

k *Exod.* 34. 15. *Deuter.* 7. 2.

ejusmodi territorio, quantum ad hanc rem, nihil in Imperativo Gentium hoc jure à Numine expressim præstituebatur, attamen כל מקום שנכבוש אותו נאבר כל ע"ז שבו *Quoties territorium ejusmodi subactum est, aboleri in eo, quicquid idolis est dicatum, ex more solebat.* Adeò ut in eorum ditione idolorum cultus ex jure, partim Imperativo, partim Interveniente quod diximus Gentium, omnimodus abolendus esset, nec magis Noachidis, quàm Israelitis permittendus. Etiam ex jure hoc interveniente, pœnarum fuêre genera, quibus ex sententia forensi Noachides, juxta capite superiori dicta, in Ebræorum ditione idololatra afficiebatur. Inde item Idololatrarum consuetudinem, uti & commercii genus omne, quod suspicionem, sive de promovenda, sive sustinenda idololatria injiceret, in vetitis [l] habebant. Quin neque Noachidis, nedum Israelitis, apud ipsos permissum est quidpiam, quod ex civili & singulari Israelitis jure ideò vetitum, ne fortè idololatriæ animis in eam pronioribus occasionem seu ansam præberet, utcunque per se seu jure Noachidarum aut Naturali non omnino illicitum. Idque ex jure quod diximus Interveniente. Quale est illud ad calcem verborum ex Maimonide paulò post initium capitis superioris citatorum; scilicet, *Nec permittitur ei* (Noachidi) seu, *Non permittunt eum, sive Statuam erigere, sive Lucum plantare, sive Imagines facere, sive quæ sunt id genus alia, ne quidem Ornatus causâ.* Neque enim id capiendum perinde ac si velint facultatem Statuam erigendi, Lucum plantandi, Imagines faciendi Noachidi ex jure simpliciter suo, seu quod humani generis commune est, quemadmodum idola colendi, negari. Nam hæc & ejusmodi qualiacunque extra territoria seu ditiones Israeliticas degentibus pro arbitrio, modò non in Cultum extraneum, facere Noachidi licuisse non dubitabant. Cum verò in corpore Mosaico, præter ipsum Cultus extranei interdictum, quod universale est, non semel repetitum, compluria haberentur alia divinitus ideò ipsis posita, ut populus in idololatriam propensior non solùm ab ea ipsâ, sed etiam ab omnimodis rebus, quæ eam quovis modo in animos leviores fortè revocare possent, penitus arceretur; quæ tamen Noachidas seu alios præter ipsos, & qui in eorum ritus transierant, obstringere negant, utpote sibi peculiaria & solùm

[l] *Videsis Maimonid. halach.* Aboda Zara *cap. 9. Mikotzi præc. Neg. 48. Ios. Karo* in Shulcan Aruch *lib. Iore Dea, c. 134. & Misn. & Gemaram superiùs citatam.*

ſolùm poſita; Idcircò Mos, Pactum ſeu Conſtitutio ipſis aliisque Gentibus ſibi commiſtis Interveniens ſuperinducta eſt ad eas ita regendas cohibendasque, ut nec illis permitteretur quid in ditione Iſraelitica facere, unde forsàn velut ab Exemplo ſeu Invitamento alitervè idololatria ſic prorſus abolenda recrudeſcere poſſet. Juxta etiam illud ipſi Moſi tributum apud Joſephum [m], *Δεῖ μηδὲν εἶναι τοιοῦτον συγκεχωρημένον, ἐξ οὗ κατὰ μίμησιν παρατροπή τις τῶν κατὰ τὴν πολιτείαν ἔσοιτο, Cavēdum eſt, ne quid ejusmodi permittatur, ex cujus imitatione mores publici depravari queant.* Hæc autem ut rite intelligantur ſimul cum aliis, quæ de Noachidis, Gentilibus, Proſelytis, inter Ebræos ſeu in eorum ditione degentibus, ac de Jure, ſive Imperativo, ſive Interveniente ad illos variatim ſpectante ſeqvuntur, præmittere viſum eſt Perſonarum ejuſmodi apud eos Qualitatem & Conditionem, ejusque Diſcrimina, quibus non ſatis animadverſis, quicquid de jam memorato jure occurrerit, in obſcuro nimis & confuſo remanebit. Hoc ſimulac præſtitimus, ad Statuas, Lucos, Imagines, qua locum heic habent, aliaque pariter ejusmodi tam Noachidis quàm Iſraelitis ex Jure illo Interveniente interdicta redibimus. Bina fuêre hominum ex Noachidis ſeu Gentibus genera, quibus ſedes licitæ in imperio Iſraelitico. Alterum eorum, qui in ritus Ebræorum prorſus tranſierant, ſeu juris Moſaici corpori nomina palàm, admiſſi juxta modum ſtatim indicatum, dederant. Alterum eorum, quibus ſedes ibi citra aliquam Judaiſmi profeſſionem permiſſæ. Prioris generis, alii Conditionis ſeu Status fuêre Liberi, quos גרים הצדק *Proſelytos Iuſtitiæ* ſeu *Iuſtos* nuncupant, alii Servi, alii demum Libertini משוחררים dicti. De hisce ordine ſuo. Et primò de Ritu hoſce omnes utriusque generis Admittendi ſeu Initiandi, dein de Admiſſionis ſeu Initiationis Effectu. Nam leges illas ſacras, quibus generatim imperatum eſt [n], ſi peregrinus fuerit apud vos, לא תונו אותו *Non vexabitis eum*, aliasque [o], quæ breviter conceptæ parilem omninò peregrini atque Ebræi conditionem facere videntur, ita interpretantur paſſim Talmudici, ut ſine diſtinctionibus aliquot ſubtilitatibusque à majoribus acceptis, quarum præcipuas ſaltem jam dabimus, ea nolint intelligi. Cum ex Noachide ſeu Gentili conditio-

m *Originum* 4. *cap.* 8.

n *Exod.* 22. 21 *Levit.* 19. 33. & *Vide* 25. 36.

o *Num.* 15. 15. *Videsis S. Thom.* 1. *Secunda, quæſt* 105 *art.* 3. *Adde Conſtantin l'Empereur in* Baba Kama *cap.* 4. § 3.

nis Liberæ fiebat Proſelytus Juſtus, id eſt, cum in fedus, quod cum Iſraelitis icerat Numen, recipiebatur Gentilis, Tria illa adhibebantur Initiamenta, ſine quibus nec ipſi Iſraelitæ fedus illud, juxta receptam ipſorum ſententiam, primò inierant, nimirum מילה טבילה וקרבן *Circumciſio*, *Ablutio* ſeu *Baptiſmus*, & *Oblatio* ſeu *Sacrificium*, qua de re etiam alibi p diximus. בשלשה נכנסו ישראל לברית במילה בטבילה וקרבן inquiunt *Tribus initiamentis inierunt Iſraelitæ fedus, Circumciſione, Baptiſmi & Oblatione.* Id docent paſſim Talmudici q. De Circumciſione, tum quà ad Iſraelitas r ſpectabat, tum quà ad Proſelytos ſ nemini non conſtat. Baptismi in his initiamentis rationem ſeu primum teſtimonium ſive uſum in deſerto cum legem Deus O. M. erat traditurus, eliciunt ex illo ad Moſem t, *Vade ad populum & ſanctifica illos hodie & cras, laventque veſtimenta ſua, ut ſint parati in diem tertium, quoniam in die tertio deſcendet Dominus in oculis totius populi ſuper montem Sinai.* Et paulò poſt; *Deſcenditque Moſes de monte ad populum, & ſanctificavit eum, cumque laviſſent veſtimenta ſua, ait ad eos, eſtote parati in diem tertium, &c.* Ita veſtimentorum ablutione ipſorum qui veſtiebantur ablutionem contineri u ſeu indicari volebant. Utcunque verò ratio ſeu origo ſit petenda de re ipſa, id eſt, de Proſelyti Baptiſmo modo infra indicato adhibendo uno conſentiunt ore, ex majorum placitis ac more edocti. Oblationis jus huc afferunt, ex eo quòd acceptam legem propediem Sacrificia ſeu Oblationes inſequerentur. *Et ſcripſit* x *Moſes omnia verba Domini, ſurgensque manè ædificavit altare ſub monte, & duodecim ſtatua ſeu titulos ſecundum duodecim tribus Iſrael, miſitque juvenes de filiis Iſrael, qui adduxerunt holocauſta & ſacrificaverunt ſacrificia pacifica Domino, nempe juvencos.* Proſelyti verò cooptati Oblatio, ſeu Initiationis ſacrificium holocauſtum erat, ſive ſcilicet ex pecore, ſive turtures aut columbi. Ita dum ſtetit templum. Nam eo exciſo, tertium hoc initiamentum usque in ejusdem inſtaurationem comperendinatum volunt. Proſelytæ autem Baptiſmo duntaxat & Oblatione initiabantur. Unde & apud Gulielmum Pariſienſem y legitur, *Intrant* (mulieres) *in pactum Abrahæ per quædam baptiſmata & traditiones, quæ in corpore legis non inveniuntur.* Sed nec Circumciſio ſola niſi accederet Baptiſmus, neque

p *De ſucceſſion. in bona cap.* 26.
q Gemara Babylon. ad tit. Iabimoth c. 4. fol. 46. a. & tit. Cerithoth cap. 2. fol. 8. & 9. Maimonid. halach. Iſuribia c 13. & 14. Moſes Mikotzi Præcept. Negat. 116. R Ioſeph Karo in Shulcan Aruch tit. Iore dea cap 268.
r Gen 17. 10.
ſ Exod. 12. 48
t ibid. 19. 10.
u Vide Levit. 11. 25. & 14. 47. & 15. 10. & 23. &c.
x Levit. 19. 24 3.
y Lib. de legibus cap. 3.

neque hic, niſi & illa accederet, Proſelytum faciebat. Numerus item Iſraelitarum Ternarius qui baptiſmo præeſſent, uti & Tempora, velut & alia idonea, præſtituebantur. Nec Baptiſmo ſolùm, verùm etiam Circumciſioni Proſelyti ejusmodi Triumviros adeſſe debuiſſe volunt aliqui, eosque omnes כשרים לדין *Qui rite judicia apud Ebræos exercere poſſent*, id eſt, ſanguinis defæcatiſſimi Iſraelitas, etiam & Juriſconſultos. Sed Triumviri Baptiſmo ſolùm plerunque præficiuntur, velut ritui cujus heic maxima ratio, Maimonides z; גר שמל ולא טבל טבל ולא מל אינו גר עד שימול ויטבול וצריך לטבול בפני שלשה והואיל והדבר צריך בית דין אין מטבלין אותו בשבת ולא ביום טוב ולא בלילה ואם הטביל נהו הרי זה גר *Proſelytus qui circumciditur, nec tamen baptizatur, aut qui baptizatur, nec circumciditur, Proſelytus neutiquam habendus, antequam tàm baptizetur, quàm circumcidatur. Neque legitimus erat baptiſmus, niſi coram Triumviris perageretur. Et cum actus ſit forenſis* (Triumviri nempè, qui huic negotio ſic præerant, Fori genus erant, ſive autoritate publica, ſive velut ex compromiſſo ſeu auſpiciis eorum, quorum intererat, uti & in rebus aliis fieri aſſolebat, ſelectum) *ideo nec Sabbato baptiſmus ritè ſatis adhibebatur, nec die feſto, nec noctu. Quibus temporibus nihilominùs ſi fortè adhiberetur, Proſelytus quidem is erat, qui ſic baptizatus.* Actus ſcilicet non irritus erat, tametſi fieri non debuiſſet. Quod de tempore adjicitur, ex ſingularibus ſeſſionum forenſium diebus & horis habetur. At verò ſi pauciores, quàm qui Triumvirorum numerum conſtituerent, Baptiſmo aderant, irritus[a] nec pro initiamento habebatur. Gentilem ſeu Noachidem, qui in fedus hoc ſuum, ſive pellectus, ſive ultrò recipi cupiebat (id quod להכנס ולהסתופף תחת כנפי השכינה non rarò appellant, id eſt, *Intrare & tutam habere ſtationem ſub alis Majeſtatis divinæ*, & להכנס לקהל ישראל *Introire in congregationem* ſeu *Eccleſiam Iſrael*) de rei gravitate plurifariàm monebant [b], de Gentis, cujus in ſocietatem cooptandus eſſet, dignitate, de Juſtorum mercede, pœnâ impiorum, futuro ſeculo, Præceptorum Moſaicorum onere, id genus ceteris; diligenter etiam an ob ſimplicem Judaiſmi amorem in illum tranſire deſideraret explorantes. Quo ritè peracto, poſt ſinceram Judaiſmi profeſſionem,

z Shulcan Aruch *lib.* IoreDea *ca.* 268. *9.3.* aHalach. Iſuri bia *c.13* & *cap.14.* & *R. Iochanan Gemar. Babylon. ad tit* Iabimoth *c.* 4. *fol.46.a* & *Bideſis R. Moſem Bar-Nachmanin* Piruſh Tora *fol.*213.b *Talm. Hieroſolym. apud Moſ Mikotzi præcept. Negat.*116. *Gemara Babylon. ad tit* Iabimoth *c.* 4. *fol.47.*b *Gloſſ. Talmud. ad tit.* Cethuboth *c.*1. *fol.*11. *a.*

b *Gem. Babylon. tit.* Iabimoth *cap.4. fol.47.a Alpheſius part. 2. fol.* 419. *Loci alii ante citati, & Bideſis Guil. Schikard. de Iure Regio cap.5. Theorem.17. & Paraphraſ. Chald. Ruth c.*1. & *Iarchium ibid.*

nem, eum circumcidebant. Profeſſionem ſcilicet integram & perfectam totius Judaiſmi, & uniuſcujusque legis Moſaicæ capitis. Nam ſi unicum aliquod obſervare renueret, ſedere ſacro arcebatur. Gemara Babylonia e, גוי שבא לקבל דברי תורה חוץ מדבר אחר אין מקבלין אותו *Si Gentilis adveniret, ut in ſe ſuſciperet capita legis excepto unico aliquo, eum non admittebant.* Non ſcilicet in conditionem Proſelyti Juſtitiæ, qualem heic tractamus. Si anteà ex more ſive veterum Ægyptiorum, i, Iſmaelitarum, Æthiopum, Colchorum, ſive aliorum, quorum in moribus circumciſio, aliterve fuiſſet circumciſus, eliciendum tamen fuiſſe plerunque e volunt דם ברית *Sanguinem federis* ex præeuntis circumciſionis cicatrice. Id quod etiam fieri ſolitum Samaritis, quando ex eis Proſelytus factus, ſcribit Epiphanius f. Sed eos, id eſt, Cuthæos, in Proſelyti Juſtitiæ jus ſeu conditionem, olim non recipiendos ex edicto Ezræ ſcribit R. Eliezer g, ob odium ſcilicet in eos inde natum, quod urbis inſtaurationem pro viribus impedierant. Quod ſi נכרת הגיד אין מילתו מעכבת מלהתגייר נסגי ליה בטבילה *Abſciſſum fortè h ante eſſet ei membrum virile, id non obſtabat, quo minus Proſelytus fieret. Sufficiebat ea in ſpecie ſolus* Baptiſmus, quemadmodum in fœminis in Judaiſmum cooptandis. Circumciſioni Proſelyti acceſſit, ut ritûs appendix ſolennis, hæc benedictionis formula i ברוך אתה ה אלהים מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו למול את הגרים ולהטיף מהם דם הברית שאלמלא דם הברית לא נתקיימו שמים וארץ שנ אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתי *Benedictus ſis Domine Deus Rex mundi, qui ſanctificavit nos præceptis ſuis, & juſſit nos circumcidere Proſelytos, & ex eis elicere ſanguinem federis. Quia niſi ſanguis federis fuiſſet, neutiquam firmata fuiſſent Cœlum & Terra, juxta quod & dicitur k, Abſque pacto meo ſeu federe meo fuiſſet, Diem & Noctem leges Cœli & Telluri non poſueram.* Iſraelita, qui Proſelytum circumcidebat, ſic benedictione præibat; membro, dum ea pronuntiabatur, ſi Major ætate eſſet, obtecto. Benedictionem item adhibebant, ut actibus aliis plerisque, Iſraelitarum circumciſioni. Sed ab hac,

ut res

e Ad tit. Becoroth cap. 4. fol. 30. b.

d Ioſephus l. 8. c. 4. Herodotus lib. 2. Origen. contra Celſum l. 5. D. Ambroſ. in Levit. cap. 12. 4. D. Hieronym. lib. 2. in Ieremiam cap. 9. alii.

e Vide Petrum Cunæum de Rep. Ebræor. lib. 3. cap. 5.

e Gemar. Babylon. ad tit. Iabimoth c. 4. fol. 47. a. Maimonid. & Mikotzi locis citatis, & Halach. Milla cap. 1. §. 7 & vide ibi citata à R. Iom Tob in Migdoloz

f Lib. de Ponderibus & Menſuris & vide Gemar. Hieroſolymit. ad tit. Sabbath cap. 18. fol. 17. col. 1.

g Perek. 38. & videſis Io. Morin. Exercit. in Pentat. Samarit. 1, cap. 2.

h Shulcan Aruch lib. Iore Dea c. 268. §. 1. i Maimonides halach. Milla c. 3. § 4. k Ier. 33. 25.

ut res ipſa poſtulavit, aliquantulùm ea diſcrepabat. Veluti *Benedictus &c.* וצונו על המילה *& juſſit nos circumciſione uti,* & וצונו למול הבן & *juſſit nos filium circumcidere.* Prior nempe formula in uſu, cum quis alterius filium circumcideret; poſterior, cum ſuum. Atque aliam inſuper adjicere ſolebat Pater. Aſtantes autem, tàm ubi Proſelytus, quàm cum Iſraelita circumciſus eſt, adclamabant, כשם שהכנסתו לברית כן תכניסנו לתורה ולחופה ולמעשים טובים *Quemadmodum introduxiſti eum in fœdus, ſic introduc nos in legem, & protectionem* ſeu *ſalutem, & bona opera.* Abluendum autem Proſelyti (quemadmodum uniuſcujusque immundi) corpus omninò integrum erat [l], idque in מקוה מים *confluente ſeu conceptaculo aquarum* naturali, veluti fluvio, ſtagno, fonte. Cavendum item, ne corporis particulæ ulli maneret quid, quod ejusdem ablutionem impediret. Id חוצץ nuncupant, ſeu quod obſtat, quo minus integrum corpus ejusve, quod idem heic eſt, tota ſuperficies pariter abluatur. In hoc genere enumerant oculorum mucum, cicatricum cruſtulas, ſangvinem induratum, aliasque ſortes cuti adhærentes perplurimas. Scilicet voluêre aquâ paſſim continuâ corpus ablui. Unde aiunt res שהמים באין בהן *per quas tranſit aqua* (veluti etiam veſtium aliquot genera) aut שלא מבדילין בין הגוף ובין המים *Quæ corpus & aquam non interveniebant,* ſeu *hanc àb illo non ſeparabant,* אין חוצצין *Ablutionem non impedire.* Subtilitates heic habent non paucas de מקוה מים הכשר לטבילה *Confluente* ſeu *conceptaculo aquarum, quod baptiſmo ritè poſſet adhiberi,* in quibus nihil minùs admittunt, quam ut aquâ hauſtâ, aut conceptaculis artificioſis receptâ, quis ritè omninò ſive ut Proſelytus ſive aliter mundaretur, niſi ubi fortè pauxillulum hauſtæ in conceptaculum naturale alias idoneum incideret. Et quoties conceptaculum aquæ ipſum ejusmodi non erat, ut rite in eo eſſet lavandum, aut per res, quales diximus, aquam ad corporis ſuperficiem non admittentes, integrum corpus non baptizabatur, לא עלתה לו טבילה *Baptiſmus lavato non profuit,* ſeu *irritus habebatur.* Baptiſmus autem non adhibebatur, antequam circumſionis vulnuſculum integrè reſanaretur. Tunc eum baptiſmo ſuſcipiebant, ita ut, dum in aqua ſtabat ipſe, Triumviri

[l] *Maimonides halacha* Iſuribia *cap.* 13. *& tunc Bide cap.* 11. *& dein eundem halach.* Mikvaoth *c.* 1, 2. *&c.*

supernè

ſupernè inclinarent ſuper eum tàm graviora aliquot, quàm leviora præceptorum binis vicibus explicantes. Ita etiam præcepta aliquot utriusque generis explicabant, ubi Proſelyta baptismo erat initianda. In Præceptorum autem corpore, quod obiter monendum, Graviora quæ חמורות vocant הן שחייבין עליהם מיתת ב"ד או כרת ושבועת שוא ושקר אף על פי שאין בהן כרת הרי הן מן החמורות *Quorum* m *violationi imminebat ſive ultimum ſupplicium ex ſententia forenſi, infligendum ſive Exciſio* (de qua plura inferiùs) *uti etiam præcepta de Iuramento vano & falſo, quibus tametſi non adjiceretur Exciſionis pœna, inter graviora ſunt nihilominus etiam numeranda.* De levioribus verò, quæ קלות nuncupant, poſt graviora ſic deſignata, ושאר מצות לא תעשה ומצות עשה שאין בהן כרת הם הקלות inquiunt, *Cætera præcepta Negativa & Affirmativa, quorum violationi Exciſio non imminet, leviora ſunt.* Fœmina in aquis collocabatur collo tenus à fœminis tantùm, quæ eam lavarent, dum adſtabant Triumviri baptismum ritè obſervantes, quibus pudoris causà facies avertendæ, abeundumque ipſa ex aquis aſcendente. Ita autem Baptizatus Benedictione n uſus eſt etiam ipſe ſimulac è lavacro aſcenderat, eâque על הטבילה ſeu *ob Baptismum.* Cave putes baptismum ſeu ablutionem hanc commune quid, præter ipſas aquas, habuiſſe cum quotidianis illis Judæorum lavacris, de quibus Tertullianus o, alii p. *Semel,* inquit Tertullianus, *lavacrum inimus* Chriſtiani, *ſemel delicta diluuntur, quia iterari non oportet. Cæterum Iſrael Iudæus quotidie lavat, quia quotidie inquinatur. Quod ne in nobis quoque factitaretur propterea de uno lavatro definitum eſt.* Verum quidem eſt, quotidianis ablutionibus, uti hodieque, asſvetos olim eſſe Judæos. At vero ſolennis illa, quâ Proſelytus Juſtus fiebat, unica tantùm erat. Rite peracta, neque ex minoris Proſelyti, poſtquam ætatem compleverat, diſſenſu, ut mox dicetur, irrita habita eſt. Nunquam iterabatur, ne quidem in poſteris. Adeo ut plane de uno lavacro etiam apud Judæos, dum de eo, quod initiationis erat, loquimur, fuerit definitum. Nec ſi Proſelytus ætate major initiatus, ut apoſtata, Judaismo renuntiaſſet, unquam iterandus erat ei baptismus. Atque hoc demùm erat, προσήλυτον ποιεῖν *Proſelytum facere,*

m Maimonides *halach.* Theſuba *ca.* 1.

n Shulcan Aruch *lib.* Iore Dea *c.* 268. §. 2.

o *Lib. de Baptismo c.* 15.

p *Petrus Bleſenſis adv. Perfidiã Iudæorum, cap* 26.

facere, quæ locutionis formula in Evangelio q. Ut Gentiles Majores ad hunc modum ex animi sui sententia Proselyti fiebant, ita Minores (masculi ante annum decimum tertium præter diem unicum, fœminæ ante duodecimum & diem insuper expletum) ex sententia sive Patris sive fori, cui suberant, in Judaismum pariter cooptati. Atque actus tàm forensis, quàm paternus assensum eorum, tum in Circumcisione r & Baptismo, tum in Sacrificio offerendo, quod sequebatur, supplebat. Nempè s גר קטן מטבלין אותו על דעת בית דין שזכות הוא לו *Proselytum minorem baptizabant ex sententia Fori, quia in commodum ejus res cessit.* Nimirùm quod in minoris commodum cedebat, quoniam ipse לאו בר דיעה הוא *Filius assensus non erat, seu ritè assentire nequibat*, id ita ex Fori sententia, quæ assensus minoris vicem obtinuit, perficiendum. Idem de Fatuo t Jus. Si verò Minor, simulac ætatem compleverat, Judaismo renuntiasset, nec eum omninò, postquam major erat, fuisset amplexus, ita dein evanuit u, quicquid accesserat per initiamenta, quibus ex assensu sive paterno sive forensi cooptatus est, ut in Gentilis planè conditionem rediret. Nominantur Proselyti hujusmodi justi in sacris literis x non raro הגרים גרים בתוככם προσήλυτοι προσκείμενοι ὑμῖν *Proselyti vobis adjecti*, seu *juris vestri participes*, ut Hellenistæ, qui in eundem sensum idem aliter subinde reddunt. Item גר אשר בשעריך *Proselytus* seu *advena, qui in portis tuis* hujusmodi Proselytum interdum, ut in Decalogo, denotat. Alias habent y ejusmodi designationes. Interdum etiam simpliciter גרים dicuntur seu *advenæ*, ex re, circa quam versatur nomen, discriminati ab illis, qui Proselyti domicilii erant, de quibus infra. Unde fit, ut, quoties simplex nomen גר seu *Proselyti* in lege sacra aliqua simul occurrit cum nomine אזרח *indigena*, neque objectum ipsum legis omnium hominum aliàs commune est seu Naturale, non magis indigenam pro Ebræo seu Israelita originario sumant, quàm Proselytum pro Proselyto tantùm Justo, seu quod idem est pro בן ברית *filio federis*. Legis verba sunt: *Et omnis z anima, quæ comederit cadaver aut raptum à bestia* (באזרח ובגר) *sive indigena fuerit, sive peregrinus, lavabit vestimenta sua &c.* Ibi in commentariis priscis a, וכל נפש יכול אף חנוית ת"ל גר אי גר יכול אף גר תושב

q *Matth.* 23. 15.
r *Vide* I. *Maccab.* 2. 46.
s *Gemar. Babylon. ad tit.* Cethuboth *cap.* 1. *fol.* 11. *a & Gloss. Ibidem. Maimonid. hal.* Issuri bia *cap.* 13. Shulcan Aruch Iore Dea *cap.* 268. §. 7. & 8.
t Shulcan Aruch *l.* Iore Dea *cap.* 267. §. 6.
u *Idem. ib. c.* 268. §. 7. & 8. & *Maimonid. Halach.* Melakim *c.* 10.
x *Levitic.* 16. 29. 17. 8. 25. 6. *Exod.* 12. 49. *Num.* 15. 13. *&c. & videsis gloss. Iarchi ad Levit.* 24. 10.
y *Videsis R. David. Kimchi in Iosua cap.* 8. 35.
z *Levitic.* 17. *penult.*
a Sepher Siphra *col.* 171. & Pesiktha Zotertha *f.* 23. *col.* 2.

תושב ח"ל אורח מרו אורח בן ברית אף גר בן ברית *Et omnis Anima; quibus verbis comprehendi forsan videatur etiam Gentilis. Sed animadvertendus est Proselyti nominis heic usus. Quid Proselytus! Eo nomine venire videatur etiam forsan Proselytus domicilii. Sed animadverte indigenæ nomen conjungi. Quid autem eo in loco indigena? Certè filius federis. Unde & Proselytus ibi est filius federis.* Scriptoribus etiam Christianis Proselyti Justi Γειῶραι οἱ ἐπίμικτοι *Proselyti immisti* interdum nuncupantur, ut habetur apud Eusebium b, alios. Sed verò nomen quidem Proselyti Justi tribuunt interdum nonnullis, ad quorum initiamenta juxta rationes memoratas ritus jam dicti omnes attinere nequibant. Nam & Abraham ipse, quocum primò circumcisionis fedus initum est, ita comperio c, appellatum. Postquam autem rationes, quas de Baptismi & Oblationis initiis afferunt, natæ sunt, Primus, quantum observavi, qui in Proselytis Justitiæ nomine memoratur, est Iethro Mosis socer. In *Semoth Rabba* d legitur eum dictum fuisse Jether (& polyonymum fuisse certò scimus) כשהוא גוי שנ' וישב אל יתר חותנו ומשנתגייר הוסף לו אות אחת כשם שעשה לאברהם ונקרא יתרו *Dum Gentilis seu Paganus fuit, juxta illud, quod in sacro* e *habetur sermone; & reversus est ad Iether socerum suum. Simul ac autem factus est Proselytus, litera unica adjecta est illi, uti & olim Abrahæ, & vocatus est Ietbro.* Proselytum item eum factum ait Gemara f Babylonia, Et in tabulis apud Judæos genealogicis sub Christi tempora fuêre, quæ stemmata Proselytorum g τῶν ἀπ' Αἰγύπτου συνεκπεσόντων ἐπιμίκτων *Qui ex Aegypto, patrius renuntiantes institutis commiscebantur* cum Israelitis. Quin Ægyptium illum בתוך בני ישראל *Inter filios Israel* h, blasphemi patrem. Proselytum fuisse vult Iarchius. Nam ad vocabula ea is; מלמד שנתגייר *Inde discendum est, eum Proselytum factum esse.* Quod tamen pro argumento necessario capi nolunt alii i. Sed & quamplurimos factos esse Proselytos Mosis tempore memorat Philo k, uti & D. Ambrosius, qui *fœneravit*, inquit l, *Moyses Gentibus, qui Proselytos acquisivit.* Observant etiam ad illud Josuæ m de Rahaba, patreque ejus ac matre, *positos fuisse extra castra Israelitarum*, ibi positos esse & relictos n ער שירתגיירו. וישובו לדת ישראל ואחר

b Ecclesʃ.hist. lib.1. c.7.
c Machzor part.1. fol. 150.b & 175.
d Parash. 27
e Exod.4. 18.
f Addit. Zebachim cap. 14. fol. 116. a.
g Euseb. Hist Eccles.1. c.7.
h Levitic. 24. 10.
i Nachmanides in Pirush Tora fol. 213 b
k Lib. 1. de Monarchia.
l Lib. de Tobia cap. 19.
m cap. 6. 23.
n R. David. Kimchi ad dict. locum.

ואחר שנתגיירו ישבו בתוך ישראל כמו שאמר ותשב בקרב ישראל עד היום הזה *Vſque dum Proſelyti fierent & Iudaiſmum ſuſciperent. Proſelyti autem facti ſedes habuère inter Iſraelitas, juxta illud, & habitavit inter Iſraelitas uſque in diem hodiernum.* De Rutha Moabitide item proſelyta facta luculentum eſt in paraphraſi ejusdem hiſtoriolæ ſacræ Chaldaica o (cui heic Magiſtri concordes) teſtimonium. Et de Nabuzardane, aliis in Gemara p Babylonia. De ſequentibus ſeculis plura ſuis in locis obiter dicentur. Legitur autem in Gemara Babylonia q לא קבלו גרים לא בימי דוד ולא בימי שלמה *In more poſitum non erat proſelytos admittere ſeu recipere aut Davidis tempore aut Salomonis.* Quod à clariſſimi nominis Magiſtris r ad hunc modum explicatur. Proſelyti hujusmodi nomine initiari debuit nemo, qui ſive honoris, ſive opum, ſive timoris aliàve id genus causâ in Judaiſmum voluit tranſire. Et כל inquit Maimonides החוזר מן הגוים בשביל דבר מהבלי העולם אינו מגירי צדק *Quisquis è gentiliſmo tranſit ob vanitatem ſeculi, inter proſelytos Iuſtitiæ non eſt connumerandus.* Mutationem vitæ & religionis hujusmodi inire debuit מאהבה ומלב שלם *Ex amore ſyncero & integro corde ac animo.* Id quod ſatis credebatur fieri, quoties amoris ejusmodi indicia in ipſis initiamentis juxta ſuperiùs dicta manifeſtò haberentur. Timoris autem causâ complures è Gentibus, ait ille, Davidis tempore, uti & causâ honoris atque opulentiæ, quam in regno florentiſſimo futuram ſpe devoraſſent, tempore Salomonis, à Triumviris quidem, ſive ex compromiſſo, ſive ex autoritate principali conſtitutis ita initiatos fuiſſe, ut nec Circumciſio, nec Baptiſmus, nec Oblatio quidem deesſet. Attamen, aut amoris animique erga Judaiſmum ſynceri profeſſionem tunc non præceſſiſſe, aut de ejusdem ſimulatione fuiſſe meritiſſimò præſumendum. Ubi enim ea præceſſerat, nec de ſimulatione erat præſumendum, initiatio undiquaque, peractis, quos diximus, ritibus, legitima erat. At verò ſi aut non præceſſerat, aut de ſimulatione præſumebatur, tametſi ex ipſis ſolùm ritibus illis, hoc nomine nunquam iterandis, velut ex opere, ut loquimur in Scholis, operato fieret quidem quis Proſelytus Juſtus adeoque inde ſic eſſet indigetandus & יצא מכלל הגוים *Ex Gentium univerſitate eximeretur,* nihilominus publicè

o *Cap.1. & 2.*

p *Ad tit. Sanhedrin. c.10. fol.96. b & Vide I Cochii Excerpt.p. 339.*

q *Ad tit.* Iabimoth.*fol.* *76. a.*

r *Maimonid. halach.* Iſſuri bia *cap.* 13.

blicè non admittebatur, antequam ex ſententia fori ſive ſupremi quod Synedrium erat LXXI-virûm, ſive XXIII-viralis Synedrii, cui ſuberat, conſtaret de Juſtitia ejus, i. e. aut nomen cum Judaiſmo ultrò atque ejusdem ſolùm ob amorem dediſſe, aut jam initiatum Judaicam religionem libenter amplecti liqueret. Unde & Maimonides, גר שלא בדקו אחריו או שלא הודיעוהו המצות ועונשין ומל וטבל בפני ג׳ הדיוטות הרי זה גר אפילו נודע שבשביל דבר הוא מתגייר הואיל ומל וטבל יצא מכלל הגוים וחוששין לו עד שיתבאר צדקתו *Ubi in Proſelyto initiado de animo ejus ſolicitiùs non inquiritur, nec præcepta vel pœnæ ei explicantur, ſed nihilominus adhibetur Circumciſio & Baptiſmus coram Triumviris è vulgo adſcitis, is quidem proſelytus eſt, idque, tametſi manifeſtum fuerit, eum in Iudaiſmum tranſiſſe lucri ſeu aliâ ejusmodi causâ. Quoniam enim circumciſus eſt & baptizatus, eximitur ex univerſitate Gentium, ſed diligentius eum obſervant, nec publicè agnoſcunt, antequam de Iuſtitia ejus ſatis conſtet.* Quin ſi in Gentium idololatriam relaberetur, habebatur כישראל משומד *veluti Iſraelites apoſtata*, & non ut Gentilis. Jam verò quod ad illud attinet de proſelytis tempore Davidis & Salomonis non receptis, adjiciunt, in foro, id eſt, autoritate publicâ, tunc quales diximus initiatos, non quidem receptos fuiſſe, antequam de Juſtitia eorum conſtaret, nec tamen rejectos causâ jam memoratâ. Verba Maimonidis; לא קיבלו בית דין גרים כל ימי דוד ושלמה *Non recipiebat forum Proſelytos toto tempore Davidis & Solomonis.* Ceterùm inquit, הן גרים הרבה מתגיירים בימי דוד ושלמה בפני הדיוטות והיו בית דין הגדול חוששין להם לא דוחין אותן אחר שטבלו מכל מקום ולא מקריבין אותן עד שתראה אחריתם *Complures fuêre Proſelyti initiati tempore Davidis & Salomonis à privatis* (ſcilicet triumviris ſive ex compromiſſo ſive ex autoritate Principali, non autem forenſi ſeu ordinariâ, conſtitutis) *ſed Synedrium Magnum* (cujus imperio ſuberant cetera, quæ fuêre) *hos ita voluit obſervatos explorâtoſque, ut nec eos rejiceret, quoniam baptizati utcunque fuerant, nec intereà eos publicè vellet admitti, uſque dum inſequentis vitæ ratio ſatis eam in rem innoteſceret.* Cum verò tunc initiatorum aut nullus aut quam pauciſſimi priſtina ita exuerent vitæ inſtituta,

ut reverà Judaifmum amplecti viderentur, ideò nec publicè in Profelytorum cenfum admiffi funt, nec five juris Ifraelitici, ut videtur, prærogativis, quatenus earum alias participes fuêre, uti, five idem violare permiffi. Atque ex ejusmodi Profelytorum juftitiæ, five Admiffione, five Rejectione pro eorum, qui rebus præerant, arbitrio, intelligendum eft refcriptum Theodofii, Arcadii & Honorii AAA. ad Tatianum præfectum prætorio, de quibusdam, qui illis etiam in feculis, (quibus ita floruêre Judæorum in Oriente res, utcunque afflictæ majorum fuiffent, ut poft excidium Templi nunquam clariùs) autoritate judicum recepti funt in fectam Judaicam, reclamantibus legis eorum primatibus. Verba funt [f], *Judæorum querelæ quosdam autoritate judicum recipi in fectam fuam, reclamantibus legis fuæ primatibus, adfeverant, quos ipfi judicio fuo ac voluntate projiciunt: quam omninò fubmoveri jubemus injuriam, nec eorum in ea fuperftitione fedulus cœtus, aut per vim judicum, aut refcripti fubreptione, invitis primatibus fuis, quos virorum clariffimorum & inluftrium patriarcharum arbitrio manifeftum eft habere fuam de religione fententiam, opem reconciliationis mereantur indebitæ. Dat. xv. Kal. Maji. Conftantinop. Arcadio A. II. & Rufino Coff.* Et hac de re plura libro quinto, ubi de Salomonis uxoribus aliisque ex Gentilibus fumtis agitur. Certè & tempore Mordecai in Sufis complures Profelytos hujusmodi timoris causâ factos docet Scriptura. Verba funt [t], ורבים מעמי הארץ מתיהדים כי נפל פחד היהודים עליהם *Et multi ex populis terræ facti funt Judæi, quoniam pavor Judæorum fuper eos.* Quo de loco vide plura capite inferiùs quarto. Exemplum etiam habetur illuftre de tota Idumæorum Gente, quæ patriæ retinendæ causâ ex edicto Joannis Hyrcani in Judaifmum tranfierunt. Nam circumcidi, utpote ex Abrahæ pofteris, anteà [u] foliti avitum illum morem exuerant. Cum fubegerat fcilicet Hyrcanus Idumæos, ἐπέτρεψεν αὐτοῖς (fic Jofephus [x]) μένειν ἐν τῇ χώρᾳ εἰ περιτέμνοιντο τὰ αἰδοῖα καὶ τοῖς ἰουδαίοις νόμοις χρῆσθαι θέλοιεν. Οἱ δὲ πόθῳ τῆς πατρίου γῆς καὶ τὴν περιτομὴν καὶ τὴν ἄλλην τοῦ βίου δίαιταν ὑπέμειναν τὴν αὐτὴν ἰουδαίοις ποιήσασθαι. κἀκεῖνος αὐτοῖς χρόνος ὑπῆρχεν, ὥστε εἶναι τὸ λοιπὸν ἰουδαίους. *Edixit manfuros illos in patria, fi circumcidi, & legibus Iudaicis uti vellent. Illi autem amore Patriæ ducti & circumcifionem & reliquam juxta*

[f] *Cod. Theodof. lib. 16. tit. 8. l. 8.*

[t] *Efter. 8. 17.*

[u] *Vide Hieronym. cap. 6. ult. & ibi D. Hieronymũ, Lutherum lib. de Iudæis & eorum mendaciis, Hugon. Grotium de Iure belli ac pacis lib. 1. cap. 1. §. 16. &c.*

[x] *Originum lib 13. cap. 17*

Iudaicos ritus vivendi formulam admiserunt. Atque eo tempore eis contigit, ut deinceps Iudaei essent. Inde etiam Straboni [y], Stephano [z], Ammonio [a] inter Judæos censiti Idumæi. Sed & Ammonius disertè ait; eos coactos esse in Judaismum transire. Affirmant etiam inter Talmudicos aliqui, Neronem Cesarem [b], & Antoninum Pium [c] Proselytos esse factos, qua de re non disputo. Certè memorat Dio Cassius [d] cum Judæis tempore Hadriani complures alias Gentes lucri cupiditate conjungi & tumultuari, ac fere ob eam causam omnem orbem terrarum commoveri. Quod de Proselytis Justitiæ, si non de Christianis, dictum. Nam aliorum illo in seculo consuetudinem, qui fieri potuit, non admisère Judæi, ut fusius ostenditur infra capite quinto. Jam accedat heic mos Ebræorum etiam recentiorum Proselytos, juxta traditiones majorum, admittendi, quemadmodum à Ludovico Mutinensi, Rabbino Veneto, describitur. *Si alcuno* sìc ille *e volesse farsi Hebreo, primo sono tenuti tre Rabbini, o persone di autorità interrogarlo sottilmente, che cosa lo muove a far questa risolutione, e intender come se fosse a qualche fine mondano, che devono dissuaderlo, e poi protestarle con notificarle che la legge Mosaica è strettissima e che gl' Hebrei al presente sono abietti è vili & ricordarlo che meglio sarebbe ch' egli se ne stasse nel stato che si trova. Se vede [illegible] e [illegible], e persiste, si circoncide, e come è [illegible] [illegible] in acqua [illegible] presenza di quelli tre predetti, e resta [illegible] Hebreo come gli altri.* Et de Proselytis Justis, seu Justitiæ dictis, [illegible] est. Gentilibus conditionis Liberæ Judaismo [illegible]endis hactenus.

y Gregor. lib. 16.
z In [illegible] ...
a Lib. de Differ. Verborũ.
b Vide sis Gemar. Babylon. ad tit. Gittin cap. 5. fol. 56. a. Sepher Iuchas in fol. 41. a. Tzemach David part. 2. fol. 33. a. Gemar. Hierosolymitana ad tit. Megilla c. 3. fol. 74. col. 1. [illegible] 2. & ad tit. Sanhedrin c. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] differentia [illegible] Historia de [illegible] [illegible] part. [illegible] cap. 2.

Cap. III.

De Servis & Libertinis e Gentibus Judaismo [illegible]. *De Proselytis* [illegible] *Servis et Liberis, quibus circa* [illegible] Ebræorum [illegible] permulta, *sed ad*[illegible] [illegible] *post captivitatem Babylonicam* [illegible] Ebræorum *in usu. Alii* [illegible] Proselytorum [illegible] *sola* [illegible], *praeter* [illegible] *permissi.*

De

DE Servis initiatis Judaismo proximè dicendum. Ii fuêre ex Gentilibus emtitii, aliâve ex causâ ejusmodi adquisiti, aut ex ancillis domini nondum in Judaismum cooptatis domi nati. Quemadmodum verò à Parentibus ingenuis Filii, ita à Dominis Servi ejusmodi circumcidi debebant. Atque ut filius à patre, ita servus, qualem diximus, domi natus, die octavo; adquisitus, si minor, simulac adquirebatur. Ejusmodi officio si deesset, sive Pater, sive Dominus, ex sententia forensi [f] res erat peragenda. Servus ejusmodi Major, quamprimùm ipse Judaismo nomen dare voluit, nec antè, circumcidebatur. Sed uterque modo, qualem diximus, erat Baptismo item suscipiendus, & oblatio ut in Proselytis Iustitiæ initiandis sequebatur. Ceterùm nisi libertate in ipso actu baptismi donandus esset, disertis verbis baptizabatur לשם עבדות *Nomine servitutis retenta.* Domino heic cavendum erat, ne servus major in præsentia ejus [g] Baptismo susceptus profiteretur Triumviris שטבל בפניהם לשם בן חורין או לשם גירות *Se baptizari coram illis nomine* seu *in nomen Ingenui liberivè, aut nomine Iuris Proselyti,* id est, ut libertatem seu integrum Proselyti Justi jus sibi nancisceretur, atque ita ex aquis liberè ascenderet. Sic enim יצא לחורות *liber fiebat,* seu *in libertinitatem transibat,* & תיגמר גרותו *integer reddebatur Proselytismus ejus*; adhibito interdum, ex sententia forensi quæ abnuentem dominum coerceret, גט שחרור seu *manumissionis libello,* qui semper libertati plenè adquirendæ necessarius. Qua de re uti etiam de Personarum dominio, plura libro Sexto. Ex more igitur, dominus eum supernè inclinans in aquis cohibuit, nec ascendere sivit, usque dum verbis sive domini sive ipsius disertis Baptismum nomine servitutis retentæ fieri pronuntiaretur. Servi Circumcisioni Benedictio etiam accessit [h], qualis Proselytorum Justitiæ superiùs ostensa; si nempè Proselytorum in ea nomen in Servorum mutaretur. Baptizatus item benedicendus [i] erat. Sed alii volunt à domino, nisi in ipso baptismi actu manumitteretur, non

[f] *Gemar. Babylon. ad tit.* Iabimoth *c. 4. fol. 47. & 48. Maimonid. halach.* Isuri bia *c. 13. & hal.* Milla *c. 1. Moses Mikotzi Præc. Negat. 116.* Shulcan Aruch *lib.* Iore Dea *c. 267*

[g] *Dict. Gemara fol. 46. a Maimonid halach. ead. cap. 14. & halach.* Aibdim *cap. 8.*

[h] *Maimonid Halach.* Milla *cap. 3. §. 4.* Shulcan Aruch *lib.* Iore Dea *cap. 267. §. 12.*

[i] *Vide* Magid Misna *ad Maimonid. Halach.* Isuri Bia *cap. 13. fol. 337. a.*

non ab ipſo, uti à Proſelyto, benedictionem adhibendam, Libertini fuêre, qui ſive in ipſo baptismi, quem diximus, actu, ſive poſtmodùm libertate à Dominis donati. Si in ipſo baptismi actu, quomodo id fieret ex jam dictis liquet. Si poſteà, alius acceſſit baptismus לשם חירות *Nomine libertinitatis*, isque coram Triumviris, ut prior. Sed juxta nonnullos, ex jure ſeu moribus receptis haud ita neceſſarius erat hic ad libertinitatem baptismus ſecundus, Utcunque, nova Judaismi profeſſione in baptismo ejusmodi opus non erat. Sexus heic diſcrimen non aliud atque in Proſelytis Juſtitiæ initiandis; de quibus capite ſuperiore. Minorem ſeu Infantem è Gentibus captum aut fortè repertum, Iſraelitæ, qui poſſideret, integrum erat, ſive in Ingenuitatem, ſive in Servitutem, ſive in Libertinitatem baptizare. Maimonides [k]; ישראל שתקף בגוי קטן או מצא תינוק גוי והטבילו לשם גר הרי זה גר עבד לשם הרי זה עבד לשם בן חורין הרי זה בן חורין *Si Iſraelita ceperit Gentilem minorem, aut infantem è Gentilibus repereret, eumque baptizari fecerit in nomen Proſelyti, is Proſelytus fit* (Juſtitiæ,) *ſi in nomen Servi, Servus eſt, ſi in nomen Libertini, Libertinus.* Servus autem major, qui initiamenta hæc ſeu Judaismum renueret, Gentilibus rursus vendendus [l], erat, ſi modo per annum integrum, à domino ſæpius iteratâ ut ſuſciperet Judaismum monitione, contumaciter perſiſteret. Ita nihilominùs ut, ſi eâ conditione primò expreſſim adjectâ emtus eſſet, ut circumciſionis expers ſerviret eo ſolùm initiatus modo, quo Gentiles, quibus ſedes ritè in ditione Iſraelitica citra aliquam Judaismi profeſſionnm permiſſæ, tunc ſic initiatus apud Iſraelitas ſervire permitteretur. Ceterùm ſi ejusmodi etiam detrectaret initiationem, veluti ne tantillùm luce dignus, morte erat damnandus. Quod verò ad Secundum heic genus Perſonarum ſeu Gentiles illos demùm attinet, quibus ſedes & habitatio in ditione Iſraelitica citra Judaismi profeſſionem permiſſa eſt; eorum ratio habenda eſt duplex. Aut tempore, quo floruit ſuique prorſus juris manſit Ebræorum ſtatus, veluti ſub Davide, Salomone & ſi quæ ſunt alia id genus tempora; aut tempore rerum eorum acciſarum imperiique admodum imminuti, ut ſub Romanis, aliisque etiam ante ſeculis. Tempore priori, permiſſæ ſunt in ditione Iſraelitica ſedes

[k] *Halach. A-ibdim cap.8.*

[l] *Gemar. Babylon. tit.* Iabimoth *cap. 4. fol. 48 b. Maimonid. halach* Millah *cap.1. §.6. & halach.* Iſuri bia *cap.14.*

sedes iis tantum, qui Juris Noachidarum seu Naturalis, quod supra & in sequentibus fusius indicatur, ejusque capitum septem, secundum Ebræorum mentem, observationi nomina dederant, גרים תושבים *advenæ* seu *Proselyti Inhabitantes* seu *Proselyti domicilii* seu *inquilini*, dici soliti. Gentili enim Idololatræ, seu qui septem illius Juris præceptis nomen non dederat, sedes & domicilium in ditione sua, dum juris planè sui erant, negabant. Quin in solo Israelitico [m] ne hospitio quidem volebant excipi. De Proselyto autem hujusmodi, juxta doctrinam Talmudicam, Maimonides [n]; אי זהו הוא גר תושב זה גוי שקיבל עליו שלא יעבוד עבודה זרה עם שאר המצות שנצטוו בני נח ולא נמול ולא טבל הרי זה מקבלין אותו והוא מחסידי אומות עולם ולמה זה נקרא שמו תושב לפי שמותר לנו להושיבו בינינו בארץ ישראל *Qualisnam est is, quem Proselytum domicilii* seu *inhabitantem vocamus?* (Ut scilicet à Proselyto Justitiæ discriminetur.) *Is Gentilis erat, qui in se susceperat à cultu extraneo abstinere, ac cetera observare, quæ in Noachidarum seu omnium hominum communi Iure continentur. Nec circumcidebatur ille, nec baptizabatur; sed admittebant eum veluti unum ex piis è Gentibus mundi. Ideò autem nuncupatur Inhabitans* seu *Inquilinus, quoniam licuit nobis ei sedes inter nos assignare in territorio Israelitico.* Alii tantundem. Hinc Judæus qui nuperrimè scripsit [o] גר תושב *Proselytum domicilii*, seu qui septem, quæ tractamus, præcepta in se receperat, vocat *Peregrino morador que podia morar con Israel*, id est, *Peregrinum* (ut ipse vertit) *habitantem, quia in Israele morari poterat.* Quin Maimonides vult nec transitum quidem per ditiones Israeliticas Gentili ex jure permissum olim, quoties florebat & sui planè juris erat Ebræorum status, nisi is simili Professione cultui extraneo renuntians cetera etiam Præcepta juris Noachidarum septem in se reciperet. Postquam enim de vulgaribus commerciorum aliquot officiorumque generibus inter Israelitas & Gentiles, qui hactenus cultui extraneo non renuntiaverant, seculis recentioribus permissis egerat, subdit [p] אין כל הדברים האלו אמורים אלא בזמן שגלו ישראל לבין האומות או שיד הגוים תקיפה על ישראל אבל בזמן שיד ישראל תקיפה על אומות העולם אסור לנו להניח גוי שהוא עובד ע"ז בינינו אפילו יושב ישיבת עראי או עובר ממקום למקום בסחורה לא יעבור בארצנו עד שיקבל עליו שבע מצות

[m] *Misna & Gemar. Babylon. ad tit.* AbodaZara *cap.* 1. *fol.* 21. *Moses Mikotzi præcept. Negat.* 41. *& videsis Hugonem Grotium de Iure Belli l.* 1, *cap.* 1. §. 16.

[n] *Halach.* Issuria bia *cap.* 14. *Gemar. Babylon. ad tit.* Aboda Zara *cap.* 5. *fol.* 64. *b.*

[o] *Manasseh BenIsrael in Cõciliatore, ad Deuter. q.* 136. *Hispanice, & Latine.*

[p] *Halach.* AbodaZara *cap.* 10.

מצות שנצטוו בני נח שנ' לא ישבו בארצך אפי' לפי שעה ואם קבל עליו ז' מצות הרי זה גר תושב *Hæc autem intelligenda ſunt tantùm de tempore, quo aut exulabant inter Gentiles Iſraelitæ, aut quo Gentiles ipſis prævalebant. Ceterùm quoties Iſraelitæ prævalebant Gentibus mundi*, (id eſt, ſui omninò Juris fuere) *illicitum erat nobis permittere, apud nos Gentilem idololatram, ne quidem ex accidenti illic agentem*, (veluti Ægyptios, Phœnicios, Tyriosque operarios ad Salomonem Regem à regibus ſuis in templi ædificationem q miſſos) *aut mercaturæ gratiâ à loco ad locum tranſeuntem. Ne quidem per Terram noſtram ei tranſeundum erat, niſi in ſe receperat ſeptem præcepta, quæ Noachidis ſunt imperata; ſecundum id quod dicitur*, nec habitabunt* aut *manebunt in terra tua, ne quidem ullam ob rationem. Si verò præcepta illa ſeptem ſe obſervaturum profiteretur, Proſelytus deinceps domicilii erat.* Alibi etiam idem r כל גוי שלא קבל מצות שנצטוו בני נח הורגין אותו אם ישבו תחת ידינו *Gentilis quilibet, qui non in ſe receperat ſeptem præcepta Noachidis imperata, ultimo ſupplicio afficiendus erat, ſi in ditione noſtra commoraretur.* Sed quod de tranſeuntibus habet, non admittunt alii ſ, verba quæ affert ſacra de domicilio tantùm eoque populorum ſeptem, quos diſertè exſcindi juſſit Numen, intelligentes. Sed Vir eruditiſſimus atque in literis hiſce verſatus Petrus Cunæus, ***Septem***, inquit t, *præcepta quæ Talmudici data eſſe filiis Noachi aiunt, Iuſtitiæ regulas quaſdam continebant, quibus carere hominum vita nequibat. Quare vis earum tam latè ad omnes pertinuit, ut qui neſcirent ea, hos interficere in bello atque ex hominum communione tollere juſſi ſint Iſraelitæ.* Ceterùm ea de re plura inferiùs, ubi de jure belli Ebræis aliisque Gentibus Imperativo atque Interveniente agitur. Quemadmodum autem Proſelytus Iuſtitiæ, Servus, Libertinus, Judaiſmo non ſine Triumviris initiabatur, ut oſtenſum eſt, ita nec Proſelytus hic domicilii. Admittendus erat ac profeſſio facienda בפני שלשה חברים *coram* u *tribus minimùm ſui generis*, ſeu, *profeſſione hujusmodi priſtina ſibi conſociatis*, ſi non coram tribus Iſraelitis aliisve qui Judaismo nomen dederant. Neque aliter ſatis intelligere queo verba illa de Triumviris. Mentio Proſelytorum hujusmodi occurrit in Pentateucho. Sed non ſemper eisdem verbis. Diſcrimen ex natura rei & circumſtantiis eliciendum. Sed & expreſſim legimus x de התושבים הגרים עמכם *Inhabitantiv*

q *Eupolemus apud Euſeb. Præpar. Evangelic. 9. c. 30. Clem. Alexand. Strom. a*

* *Exod. 23. 33.*

r *Halach Melakim cap. 8.*

ſ *Abraham Ben. David, ad Maimonid. halach.* Aboda Zara *cap. 10.*

t *De Repub. Hebræor. lib. 1. cap. 1. quem vide lib. 2, cap. 19.*

u *Gemar. Babylon. ad tit.* Aboda Zara *cap. 5 fol. 64. b & Maimonid. halach.* Melakim *c. 8.*

x *Levitic. 25. 45. & 47.*

bitantibus ſeu *inquilinis, qui Proſelyti ſunt* ſeu *peregrinantur apud vos;* quos Chaldæus vocat תותבין ערלין דדיירין עמכון *Incolas incircumciſos qui ſunt habitantes vobiscum.* Similisque alibi y apud eum locutio. Quibus verbis proſelyti hi domicilii optimè indicantur. Interdum Proſelytus etiam ejusmodi magiſtris dicitur כל שקבל עליו שלא לעבוד ע״ז ואוכל נבלות *Quisquis Cultui Extraneo* ſeu *Idololatriæ renunciaverit, ita tamen, ut is ſit, qui morticinia licitè comederit.* Cultus extranei renuntiatione, utpote quæ in Proſelyti hujusmodi initiatione res erat primaria, cetera quæ ipſi in ſe recipienda erant ſic complectuntur. Id autem quod de morticiniis ſequitur, ex loco Deuteronomii jam antè indicato ſatis explicatur. Quod verò ad morem illum Gentiles in profeſſionem hanc intra ditionem eorum adigendi attinet; aiunt, tametſi nemo Gentilium Iudaismo nomen dare erat omninò cogendus, nihilominùs ex juſſu etiam divino à Moſe ſe accepiſſe, mortalium quemlibet apud ipſos degentem profeſſione ad Septem, quæ diximus, præcepta obſervanda adſtringi debuiſſe. Maimonides z מי שלא רצה אין כופין אותו לקבל תורה ומצות וכן צוה משה רבינו מפי הגבורה לכוף את כל באי העולם לקבל מצות שנצטוו בני נח וכל מי שלא קבל יהרג *Nolentem non cogebant in ſe ſuſcipere Legem & Præcepta (Moſaica.) At verò juſſit Moſes à Numine ipſo edoctus, ut quemadmodum dictum eſt, quisque mortalium in ſe ſuſcipere cogeretur Præcepta Noachidis imperata. Et qui id facere nolebat, ultimo ſupplicio erat afficiendus.* Et de tempore duntaxat, quo ſui erant ſatis juris Ebræi, adeò ut nec imperium eorum in Gentiles, qui quovismodo advenirent, minueretur, hæc dicta. Id eſt, de tempore potiſſimum, quod Captivitatem antevertit Babylonicam. Nam & aliqui tunc temporis deſiiſſe morem Proſelytos domicilii ſic admittendi docent. Nimirum אין inquiunt a גר תושב נוהג אלא בזמן שהיובל נוהג *non erat mos Proſelytos domicilii recipere, niſi tempore tantum, quo obſervari ſolebant Iubilæi.* Id eſt, tempore quo eousque ditionis fuêre omnia in terris illis Iſraeliticæ, ut leges de poſſeſſionibus in Jubilæo reſtituendis atque id genus ceteris vim & effectum, veluti apud Gentem ſummum ſibi imperium occupantem, integrum retinerent. Iubilæorum autem ob-

y *Deut.* 14. 21.

z *Halach.* Melakim *cap.* 8.

a *R. Simeon Ben Eliezer in Gem. Babylon. tit.* Erakim *cap.* 7. *fol.* 29. *a.* *Maimonid. halach* Iſuri bia *cap.* 14. *& halach.* Milla *cap.* 1.

observationem sub captivitatem Babylonicam desiisse scribũt, unde etiam adjiciunt [c] servum, qualem suprà diximus, si Iudaismum detrectaret, post Iubilęorum cessationem non retinendum, quoniã scilicet ad præceptorum Noachidarum observationis professionẽ rite quempiam adigendi mos desierat. Quod verò ad Tempora insequentia attinet, quo non sui juris erant Ebræi, sed rebus fruebantur nimium accisis; tametsi solennis, & qui ex summo, quo ante gavisi sunt, imperio natus est, ritus ille Proselytos domicilii admittendi evanuerat, nihilominùs quos cogere jam nequibant, eorum ambigendum non est, quin nonnullos pro re natâ ad hanc professionem interdum invitarent & hortarentur, eisque quos viderent esse מחסידי אומות העולם *Ex piis è Gentibus mundi*, id est, citra Judaismum bonis moribus & religione, quali oportuit esse Proselytum domicilii solenni ritu admissum, imbutos, sedes in solo Iudaico permissas esse non ita illibentèr vellent. *Et cujus regionis homines non contigit*, inquit Iosephus [d], *aliquando apud nos peregrinari?* Egregium hac de re habetur exemplum in federe Novo, ubi occurrit [e] *Vir quidam in Cæsarea, nomine Cornelius, Centurio cohortis quæ dicitur Italica; religiosus & timens Deum cum omni domo sua, faciens eleemosynas multas plebi & deprecans Deum semper, vir Justus, testimonium habens ab universa gente Judæorum.* Hunc Gentilem fuisse liquet. Nec Italum fuisse, etiam & Romanum, dubitant viri docti [f]. Id genus fuit Candaces Eunuchus [g] Hierosolymis, uti & Thessalonicæ Ἕλληνες illi σεβόμενοι seu *Græci* Gentilesve *Deum colentes*, qualibus non est quod dubitemus, quin sedes solo Israelitico permissas esse non illibenter seculis illis voluerint Ebræi, cum plane Proselytorum Domicilii rite admissorum instar essent, utpotè qui simpliciorem illam colerent religionem moresque, quibus Proselyti ejusmodi initiari soliti.

b *Maimonid. halach.* Semita Wejubal. *cap. 10.*
c *Idem. hal.* Isuri bia c. 14. *Vide ibi comm. R. Iom. Tob.*
d *Adverf. Apion. lib 2.*
e *Act. Apost.* 10. 1. & 22.
f *Baronius Ann. Christi* 41.
g *Act.* 8. 27.

CAP. IV.

De Effectibus Initiationis & Admissionis Proselytorum Justitiæ, *veluti* nominis Judæi adquisitione, Regeneratione, Juris Judaici participatione, Peregrinitatis retentione *&* conditione Posterorum, *quæ omnia* Juris Gentium *sive* Imperativi *sive* Intervenientis *fuère*.

INitiationum autem & Admissionum, quas capite præcedenti ostendimus, Effectus duplici sunt in genere. Alii in Jure, juxta quod deinceps initiatis ac admissis posterisque suis vivendum erat, cernuntur. Alii in ipsa personis tum ipsorum, tum posterorum inhærente qualitate, secundum quam censebantur. Qui prioris sunt generis, sparsim in sequentibus pro re nata, maximè quoties de Jure Gentium agitur, suum obtinent locum. Unde etiam qui secundi sunt, fusiùs subinde sic explicantur. Sed in priore genere caput habetur unum heic non prætereundum. Scilicet pristinæ vitæ conditionem seu statum idololatricum sive Proselyti ipsius sive parentum ejus neutiquam probro ei objiciendum. Nimirum legem illam [h] Peregrinum לא תונו *non molestabitis*, seu *non vexabitis* ita interpretantur; nec minùs puto, quantum video; ad Proselytum domicilii, quam ad eum, qui Justitiæ erat, volunt attinere. Sed Secundi generis Effectus compendio jam præmittere visum est, ut quoties nomina Proselyti Justitiæ, Libertini, Servi è Gentilibus in Judaismum cooptati & Proselyti domicilii obvia inter legendum habeantur, minùs obscura sint ea, nec de singulari personarum qualitate satis non liqueat. Quod ad Proselytum Justitiæ attinet; Quinque inprimis considerandi sunt heic Effectus ejusdem Initiationis. Judæi nominis adquisitio, Regeneratio, Juris Judaici seu prærogativæ Israeliticæ participatio, Originis atque Peregrinitatis, velut characteris perpetui ac indelebilis Retentio, & Conditio Posterorum. De Judæi nomine testimonium est sanè luculentum, in eo quod capite superius secundo affertur tum ex Josepho de Idumæis Proselytis factis, tum ex historia Estheris sacra. Idumæos, postquam in ritus Judæorum transierant, Judæos fuisse ait diserte Josephus [i]. Ammonius autem, ἐκλήθησαν Ἰουδαῖοι, *nominabantur*

[h] *Exod. 22. 20. Levitic. 19.33. Ibid. Iareh & vide Paulum Fagium ad locum utrumque.*

[i] *Originum lib. 13. cap. 17.*

tur Iudæi. Et in Esthere [k] מתיהדים à verbo התיהד quod *Iudæum fieri* denotat, usurpatur pro eo quod est in vulgata, *sectæ eorum religioni & ceremoniis jungebantur*, seu ut apud Hellenistas *circumcisi Iudaizabant*, id est, Proselyti facti sunt. Uti etiam disertè ibi Salomon Jarchius, qui מתיהדים explicat per מתגיירים *Proselyti fiebant*, quemadmodum & Paraphrastes Chaldæus. Nomen item Judæi Proselyto cujuscunque gentis exteræ accessisse palàm memorat Dio [l]. Et memini me legisse olim in forensibus temporis Henrici Angliæ Regis tertii tabulis [m], Judæos quamplurimos Norwici puerum Anglicanum, Benedicti Physici filium, quem quinquennem circumciderant & proselytum fecerant, ex ædibus, ubi hospitio à muliercula Christiana exceptus est, vi rapere voluisse, sæpiùs inclamantes *ipsum esse Judæum suum.* Et signanter ad hanc rem Josephus [n], ubi de Proselytis justitiæ ex Mosis mente admittendis verba faciens, eum ait existimasse, *οὐ τῷ γένει μόνον, ἀλλὰ καὶ τῇ προαιρέσει τοῦ βίου εἶναι τὴν οἰκειότητα*, *non solùm ex genere* seu *sangvine, verum etiam ex singulari instituti vitæ electione nasci cognationem quandam.* Quæ velut in Judæi nomine indicatur. Unde distinctio illa Ebræorum ex Ebræis [o], seu Judæorum omnino originariorum ab Ebræis seu Judæis, qui sive ipsi primi accesserunt ad Judaismum, sive è Proselytis Justis nati fuerunt. Alia de nomine hoc Proselytis indito alibi [p] diximus. Sed advertendum, illud tum demùm cœpisse Proselytis Justitiæ dari, postquam Ebræi, quotquot in terra Israelitica reliqui, Judæi generatim dicti. Nemo enim nescit antiquitùs gentem Ebræos & Israelitas dictam; nec Judæos alios præter Judæ tribules [q], nec Judæam aliam Territorii Israelitici partem præter portionem Judæ tribui assignatam primò denotasse. Quod sanè quamdiu obtinuit, non est cur dubitemus, quin ut postea Judæi, ita tunc, sive Ebræi, sive Israelitæ nomen Proselyto Justitiæ tribueretur. Neque enim dissimilis tunc erat horum nominum ratio. Quemadmodum autem Tribus decem, post secessionem, nomine Israelis & domus Josepho ita reliquæ binæ, Juda & Benjamin, Judæ nomine [r] indigetatæ. Etiam & lingva harum Judaica [s] dicta. Et post Tribuum decem captivitatem, cum aliæ præter binas illas (quibus tamen ex Tribubus, quæ asportatæ sunt, non pauci proculdubio sunt commixti [t]; & de Levitis res est

[k] Cap. 8. 17.

[l] Hist. 37.

[m] in Placit. 18. Hen. 3. rot. 21. in Arce Londinensi.

[n] Adversus Apion. lib. 2.

[o] Vide Epist. ad Philip. 3. 5. & ibi commentar. Adde I. Drus. Observat. 4. cap. 20.

[p] Lib. de successionib. in bona cap. 26.

[q] 2. Reg. 16. 6. 1. Sam. 23. 3.

[r] Vide 2. Regum. 17. 18. & S. Hieronym. in Oseæ cap. 1. §. & in illa die, & lib. 2. in Esaiam cap. 5. §. vinea autem Domini

[s] 2. Reg. 18. 6. 26 & 28.

mani-

manifestissima) in solo Israelitico non remanebant, dein quicquid gentis ibi supererat, seu illuc subinde revertebatur, Judæi[u] nomen sive retinebat sive induebat, adeoque quicquid dein Proselytorum Justitiæ Genti accessit eodem appellabatur. D. Hieronymus[x], *Scissura decem Tribuum à duabus, populo nomen (Judæorum) imposuit.* Hinc obvium Judæorum nomen in Ezra, Nehemia, Esthere, Jeremia, libris Maccabaicis. Et ut Mordecai Bejaminita inde Judæus[y] nuncupatur; ita ceteri cujuscunque è Tribu fuerint in reliquiis illis. Post binarum autem Tribuum seu Judæorum, quos diximus, è captivitate reditum, non solùm Judæi inde dicti binarum illarum Tribuum territoriorum ex Ebræis incolæ, verum etiam quotquot Ebræi sive Tribuum ceterarum, principum indultu, territorio possiderent sive alibi Babylone seu loco quovis alio dispergerentur. Unde etiam Terra sancta tota Judææ nomen induit. S. Hieronymus, ad illud Isaiæ[z], *Visio quam vidit super Judam & Ierusalem*, *Pro Iuda*, inquit, *in quo significantur duæ Tribus, LXX. & Theodotio posuere Iudæam, quæ totam terram duodecim Tribuum*[a] *ostendit.* Josephus autem, ubi de Esdra & Nehemia populum reducem ad urbem templumque instaurandum hortantibus agit[b] καὶ Ἰουδαῖοι, ait, πρὸς τὸ ἔργον παρεσκευάζοντο. ἐκλήθησαν δὲ τὸ ὄνομα ἐξ ἧς ἡμέρας ἀνέβησαν ἐκ Βαβυλῶνος, ἀπὸ τῆς Ἰούδα φυλῆς, ἧς πρώτης ἐλθούσης εἰς ἐκείνους τοὺς τόπους, αὐτοί τε καὶ ἡ χώρα τῆς προσηγορίας μετελάβοντο. *Et Iudæi ad opus se accingebant. Vocabantur autem, hoc nomine, ex illa die, quâ ascenderunt è Babylone, à Tribu scilicet Iuda, quæ cum prima in locos illos pervenerit, tum ipsis tum regioni hujusmodi appellatio indita est.* Nempe à nomine Judæorum (quod tam apud Josephum, quàm in sacris literis, binis illis Tribubus, & qui eis ex aliis commisti sunt ante etiam tribuitur) post reditum è captivitate, non modo territorii Tribus Judæ ac Bejamiticæ incolæ, sed etiam in ceterorum agris sedes habentes qualescunque atque undecunque illuc confluentes Ebræi, uti etiam ipsa Terra promissa, dominabantur. Sunt[c] qui à tempore Judæ Maccabæi Judæos dici cœpisse scripserunt. Sed hallucinatio est manifesta. Certè invaluit etiam apud Paganos opinio, Israelitas omnes Iudæos à Iudæ patriarchæ non solum nomine, sed & ævo sic dictos. Iustinus historicus[d]; *Populum in de-*

t *Videsis Dionys. Petavium in Epipha. hæres.* 78. pag. 333.

u *Vide Petrum Cunæum de Repub Hebræorum* lib. 1. cap. 10. *Ludovic. Capell. ad Act.* 26. 7. *Constantin. L'Empereur. in* Baba Kama c. 7. §. 7. & c.

x *In Ionam.* cap. 1.

y *Esther.* 2. 5.

z Cap. 1.

a *Vide librū de locis Hebraicis inter D. Hieronymi editum, in verb. Iudæa.*

b *Origin.* lib. 11. cap. 5. *Videsis Is. Casaubonum Exercit.* 1. *Ad Apparatum Annal. Baron.* §. & 3.

c *S. Ambros. in Epist. ad Rom.* cap. 1. *& videsis Petr. Abelardum. Sed & adde S. Ambros.* lib. 4. *de Sacramentis* cap. 3

d *Histor.* 36.

in decem regna diviſum filiis tradidit, omnesque ex nomine Judæ, qui poſt diviſionem deceſſerat, Judæos appellavit, colique ejus memoriam ab omnibus juſſit. De Jacobo loquitur. Ad ſingularem autem tum vetuſtatem tum dignitatem hujus nominis ſpectant etiam, quæ crebrò apud ſcriptores occurrunt de ſacræ illius prophetiæ, ſeu Iacobi verborum ſenſu; *Non* [e] *auferetur ſceptrum de Juda &c.* Chriſtiani ſcriptores, iique doctiſſimi nec pauci, ea de re paſſim leguntur. Et ſententias etiam Magiſtrorum exhibet Manaſſe Ben Iſrael [f], quem vide. Summa verò eſt, à Iuda quidem patriarcha, velut ab ipſa origine, ſumptum eſſe Iudæorum nomen [g], quatenus ſcilicet ab eo denominata eſt illuſtrior illa Tribus, quæ Genti poſtmodum nomen dedit. Sed ævo ejus multò, ut dictum eſt, eſſe illud recentius. Tametſi per prolepſin ſubinde etiam Moſis Tempori à ſcriptoribus [h] tribuatur. Quemadmodum autem novum ſic nomen Proſelyto acceſſit, ita etiam Natales planè novi. Adeo ut ſimulac initiabatur, Regeneratus haberetur. Non ſemel Talmudici [i], גר שנתגייר כקטן שנולד דמי *Proſelytus, ex quo Proſelytus, velut infans, qui recens naſcitur, habebatur*, idque perinde ac ſi ipſe ex nova aliqua matre renaſceretur. Unde evenit, ut nulla deinde ei reſtaret priſtina cognatio ſeu ſangvinis relatio, nec fratrem, ſororem, patrem, matrem, liberos antè genitos omninò in ſuis haberet. Nomina hæc, etiamſi naturalia, eſſe deſiere. Quin ſi pater, mater, filius, frater ſimul fierent Proſelyti, nulla prorſus reſtabat cognatio ſeu ſangvinis inter eos relatio. Et pro regula habetur; כל שאר בשר שהיו לו כשהוא גוי אינן שאר בשר *Quisquis Proſelyto conſangvineus erat, dum fuit Gentilis, conſangvineus plane jam non eſt.* Nempe velut jam primò creatus aut è cœlo lapſus omninò novus homo fiebat conſangvinitate priſtina non minùs ac Gentiliſmo prorſus exutus. Unde nec ex jure ſangvinis priſtini ei ſuccedere quis potuit, ut alibi [k] oſtendimus. Inſtar ferè erat apud Ebræos eorum qui Athenis à peſte convaleſcentes ἀγνόησαι σφᾶς τε αὐτοὺς καὶ τοὺς ἐπιτηδείους *Neque ipſi ſe noverunt nec propinquos*, ut ait Thucydides [l]. Habebatur quidem in Jure Attico [m] Regeneratio quædam. Atque in Cæſareo habetur, quando nempe ſervus non ſolùm manumiſſione fruitur

e *Geneſ. cap.* 49.10.
f *In Conciliatore, ad Gen. quæſt.* 65.
g *Epiphanius hæreſ.* 8. *Iuſtin. Martyr. Apolog.* 2. *Euſeb. Præp. Evang. lib.* 7. *c.* 6.
h *Euſeb. ibid. cap.* 8 *&c.*
i *Gemar. Babylon. ad tit* Iabimoth *c.* 2. *fol.* 22. *a.* & *cap.* 11. *fol.* 97. *b Maimon. halach.* Icbom Wechalitza *cap.* 1. & Iſuri bia *cap.* 14. *Moſes Mikotzi præc. affirm.* 51. *fol.* 135. *col.* 4. Shulcan Aruch *lib.* Aben haæzer. *c.* 157. *ſect.* 3.
k *De ſucceſſionibus in bona cap.* 26.
l *Lib.* 2. & *Galen. lib. de ſymptom. diff. cap.* 3.
m *Vide Ioſ. Scalig. in Feſtum, verb.* Poſtliminiū

fruitur ac Libertinitate, ſed etiam *naturalibus* n *reſtituitur, in quibus initio omnes homines ferunt, non in quibus ipſe naſcitur, cum ſervus natus eſſet.* Id eſt, plenâ donatur ingenuitate, adeo ut natales ſimul & mater, quæ ancilla erat, adeoque ipſe, jam pro ingenuis civiliter habeantur. Atque ita ingenuitate donare, dicitur in Novellis o, Regenerare. Sed in regeneratione hujusmodi natalium regenerati conditio tantùm ex autoritate principali mutata eſt. Proſelytus verò Juſtitiæ ſic regenerabatur, ut nec pro antea omninò nato deinceps ſumeretur. Hinc erat, quod cum Nicodemus mirabatur Jeſum Chriſtum dixiſſe, *Oportet vos naſci denuò* p inſtaretque quæritans, *Quomodo poſſunt hæc fieri, reſpondit Ieſus & dixit ei,* Tu es διδάσκαλος τοῦ Ἰσραήλ, *Magiſter Iſraelis*, ſeu *Magiſter in Iſrael*, ut vulgata, *& hæc ignoras?* Etenim Regenerationis notio (tametſi de eâ quæ Spiritu fit, non ſolum aquâ, loqueretur Chriſtus) in Ebræorum de Proſelytis Juſtitiæ initiandis diſciplina ac moribus, quos mirum eſt Nicodemum non agnoviſſe, erat minimè obſcura. Sed ea de re & quæ conſequuntur plura libro quinto, ubi de Proſelytorum, Libertinorum, aliorum conjugiis agimus. Heic tantùm adjicimus, ſtupendam, quæ jam memorata eſt, regenerationem doctrinæ cuidam de animabus Proſelytorum in reconditiori eorum philoſophia repertæ adeò eſſe conſonam, ut ex hac illam de novis planè natalibus aut ex illa hanc ortam eſſe ſive pendere non immeritò forſan ſuſpicandum. Nimirum animas, aiunt Cabaliſtæ q, ſive ſingulares, ſive è maſſa, ut loquuntur, ideali educendas innumeras ſemper exiſtere; atque ex hiſce in corpora humana ſeu embryones immiſſis fieri homines; inſtar fermè Platonicorum. Corpus autem humanum eſſe materiem, Animam formam hominis, ut Phyſici alii, ſecundum quos etiam ipſi formam eſſe ſcribunt r הדבר המוציא לאור הויית החומר אשר בו הויה מה שהיה ובו נתעצם ר״ל שבעצם שלם ונבדל כן מעצם אחר *Rem quæ educit in lucem ipſam materiæ eſſentiam, quæ ex ea eſt id quod eſt, & perfecta efficitur ſubſtantia, & ab alia ſubſtantia ea diſtingvitur.* Jam verò ſicut in Embryonem animam, quâ homo fit, è cœlo delabi aiunt, ita etiam Proſelytum quemlibet Juſtitiæ, novam ſtatim ipſoque eodem, quo fit momento, animam, priore quæ corpus in Gentilismo

n *L. 2. D. de Natalibus reſtituendis.*

o *Novell. 18. cap. 11. & Nov. 78. cap. 1. & 5.*

p *D. Ioann. 3. 7.*

q *Apud Fratrem Archangelum in Dogmat. Cabaliſtic. 43.*

r *R.* Aben Tybbon *in* Ruach hachen *cap. 8.*

[illegible] occupaverat sive evanescente sive redeunte ; [illegible] [illegible] asserunt. Quin & commentum hanc ad rem [illegible] de, nescio, quali animarum generatione, quæ omnes in [illegible] [illegible] novos illabantur. In celebri illo Codice, quem Zohar [illegible], etiam & τοῦ Rabbi Shimeon Ben Jochai, qui [illegible] ni tempora vivere desiit Magister illustris, velut [illegible] alii discipulis ejus tribuunt (ut Cabalisticæ doctrinæ [illegible] [illegible]) memorantur quatuor in mundo [illegible] [illegible] regione cœlesti, היכלין *Palatia*, quæ vocantur [illegible] [illegible] *Palatia filiarum* seu *puellarum* [illegible]. [illegible] [illegible] tribuitur Batheæ filiæ Pharaonis; ita eam vocitant, quæ Mosem educavit, Josepho Thermuthin dictam. [illegible] Serachæ filiæ Aser. Tertium Jochabedæ matri Mosis. Quartum denique Deboræ. Cum hisce singulis, aiunt Cabalistæ, velut palatiorum præsidibus, adesse innumeras alias [illegible] animas, atque eis, tanquam conjugio, virorum etiam [illegible] animas copulari. Addunt, ut in conjugiis hujus mundi seu terrestribus, corpora corporibus conjunguntur, ita interius illius seu cœlestibus conjugiis esse [illegible] *Conjunctionem animarum cum animabus, Luminis cum Lumine*. Et demum, ut rem absolvam, [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

Divinæ Majestatis, quæ eam osculatur, eo quod est fructus Iustorum, atque eam mittit in corpus Proselyti, in quo manet. Ab eo igitur tempore vocitetur Proselytus Iustus seu *Iustitiæ*. Ita legitur in Zoar. Et pro more Magistrorum, qui sacri sermonis loca ad commenta sua qualiacunque, sive stabilienda, sive ornanda ambitiosius afferre solent, adtexitur heic illud Salomonis, *Fructus justi, arbor vitæ.* מה אילנא דחיי אפיק נשמתין *Quid arbor vitæ? proventus animarum.* Inde fere hæc transtulit Rabbi Israel Ben Moses in libellum suum [b] תמים יחדיו seu *Perfecta simul* dictum, quem etiam Latinè edidit jam pridem Josephus Voisinius Gallus & *Disputationem Cabalisticam de anima* non immeritò nuncupavit. Rescissis heic de animarum generatione nugis (quibus vix impares sunt Platonicorum ali quot) illud animadvertatur, voluisse eos animas in cœlo, antequã in humana corpora infundantur [c] creari, atq; novam in Proselytum quemlibet, quam primùm factus esset, animam, adeoque novam formam cœlitùs illabi solere. Certè ita planè novus homo dicendus erat, atque pristinam qualemcunque cognationem exuisse, utpote velut infans in utero matris novæ denuò conceptus atque renatus. *Enimvero quis non animæ*, inquit Tertullianus [d], *dabit summam omnem, cujus nomine totius hominis mentio titulata est. Quantas animas pasco, ait dives.* Et frequentissimus est in linguis Orientalibus usus & נפש seu *Animæ* pro ipsa persona. Nova, secundum ipsos, anima ipse erat Proselytus, nulla corporis solius seu materiæ habitâ, in cognatione seu natalibus discernendis, ratione. Quoniam quicquid omninò erat Proselytus, ex ipsa forma solummodò seu anima id, uti quisque alius, erat. Juxta fere illud Pythagoræ [e],

> *Ipse ego (nam memini) Trojani tempore belli*
> *Panthoides Euphorbus eram; ----*

ex Metempsychosis doctrina dictum. Diversa fuisse sibi & Euphorbo corpora non dubitavit, uti & Æthalidi [f], Pyrrho piscatori, Hermotimo, quos omnes se antea fuisse etiam asserebat. Sed ex eadem ipsa anima in hosce universos ac demum in seipsum, dum in utero matris Embryo erat, transmigrante, nulla corporis ratione habitâ, fuisse se illos pronuntiavit. Ausonius [g],

b *Cap.* 21.

c *Vide* Manasseh *Ben* Israel *lib. de Creatione problem.* 15. & 16.

d *Lib. de Anima cap.* 13. *sic fere Epiphanius in Ancorato, nõ semel, alii.*

e *Apud Ovid. Metamorph lib.* 15.

f *Tertullian. de Anima c.* 28.

g *Epist.* 25.

X ---- *Sic*

---- Sic fama renatum
Pythagoram docuisse refert ----

Et fingatur certe in recidivatu illo animarum, quem ipse affirmavit, revolubili (ut Tertulliano nuncupatur) animam novam, quacum natus non est, ei illapsam esse, dum in subterraneo latuit mortuus, ut post septennium reviviseeret. Ita expressissimum renati (juxta commentum jam dictum) Proselyti exemplum in eo haberemus, quantum ad pristinam cognationem ac natales novos attinet. Etiam & Euphorbus fuisse & Pythagoras ipse ita dixerat, adeoque nec parentum filius (quod nomen ex primis natalibus animaeque corpori ante conjuncta pendet) erat dein dicendus. Sed ex novae animae, id est, novae omnino formae accessione, novus homo atque denuò renatus sine parentibus. Fuere etiam inter Ebraeos, qui Metempsychosin [illegible] transanimationem, qualem ferme Pythagorae, [illegible] Solas autem pio[illegible] Josephus [illegible] qui gau[illegible] quod habetur in lege [illegible] Unde Talmudi[illegible]

[illegible]

nis Decimandi (quam וידוי מעשר *Professionem decimæ* nuncupant) formulâ anno quarto festique Paschalis die postremo post pauperum decimas pollučtas adhibenda. In ea habentur verba illa; *benedic populo tuo Israel, atque terræ, quam dedisti nobis, sicut jurasti patribus nostris*; Quæ adeo singularia habita sunt Israelitis, ut ad Proselytos ideò formula illa neutiquam omninò attineret. Maimonides [o] ex mente & moribus [p] majorum, ישראל וממזרים מתודים אבל לא גרים ועבדים משוחררים מפני שאין להם חלק בארץ הרי הוא אומר כאשר נשבעת לאבותינו כהנים ולוים מתודים שאף על פי שלא נטלו חלק בארץ יש להם ערי מגרש *Israelitæ & Mamzeres Professione illa utuntur. Neutiquam verò Proselyti aut Libertini. Quoniam eis sors non est in Terra sancta* (juxta Professionis scilicet sensum) *nam dicitur, sicut jurasti patribus nostris. Sacerdotes autem & Levitæ eadem pariter utuntur professione. Nam tametsi sortem seu partem sibi in Terra Sancta,* (ut tribus ceteræ) *non habebant, erant nihilominus illis Vrbes & prædiola* [q] *Suburbana.* De aliis aliquot parilis ratio. Adhibito autem hujusmodi temperamento, Prioris generis res intelligi volunt, quoties Originariorum & Proselytorum conditionis paritas innuitur. Quod de eis, quæ sunt generis Secundi, non dicendum. Nam à Magistratibus & Præfecturis tam civilibus omnimodis, quàm Castrensibus regulariter [r] ex jure arcebantur Proselyti hujusmodi, velut neutiquam, ex ipsa Legis Sacræ mente, idonei. Quod fusiùs ostenditur in sequentibus. Proselytarum item connubia Sacerdotibus interdicta esse alibi [ſ] monstravimus, quæ tamen Israelitis originariis permissa. Alia etiam Proselytis permissa esse conjugia, quæ illis vetita, nec par Proselytorum omnium in re connubiali jus fuisse inferiùs libro docetur quinto. Quod ad Peregrinitatis seu Originis, velut characteris perpetui ac indelebilis heic Retentionem spectat; tametsi Gentilis, quamprimum factus est Proselytus Justitiæ, Judæus dicebatur, adeo ut non solùm jam Religionis Judaicæ sodalitio, Gentilismo renuntiato, immisceretur, verùm etiam alius patriæ nomen sibi sic regeneratus indueret, ita nihilominus semper retinuit גר seu *Proselyti* aut *advenæ* etiam nomen, ut ab originariis perpetuò etiam inde distingueretur. Nec sanè Judæi in illo nomen aliud innuit quam

[o] *Halach. Maigsher Sheni cap. 11.*
[p] *Misn. tit. Maigsher Sheni c. 5. §. 15.*
[q] *Numer. 35. 2.*
[r] *Misn. tit. Sanhedrin cap. 4. Maimonid. Halach. Sanhedrin c. 2. & 11. halach. Melacim c. 1. alii passim.*
[ſ] *De successione in Pontificatum Ebræorum l. 2. cap. 2.*

quam id, quod est Judæus ex Peregrinis seu Proselytis, non Judæus simpliciter, seu Judæus civiliter ex Judæis, aut Ebræus ex Ebræis, ut se vocavit D.*Paulus* t. Et tametsi in קהל ישראל *Cœtum* seu *Ecclesiam Israelitarum* seu *originariorum* ingrediebatur (ut solennis erat locutio) Proselytus, nihilominus ea multis nominibus sanctior atque alia semper habebatur, etiam & fuit, à קהל גרים *cœtu* seu *universitate Proselytorum* seorsim sumpta. Id quod aliter sane se habere nequivisse liquet etiam ex eo, quod jam dictum est de eis à Dignitatibus, Magistratibus & Præfecturis arcendis, atque Connubiis aliquot eis interdictis, quæ Originariis permissa, aliisque eis permissis, quæ vetita Originariis. Nam à Peregrinitate perpetuò retenta & Originis exteræ non deletæ ratione hoc discrimen. Finge Romanæ Ecclesiæ sacris initiatos quosque exteros, neque ex Romanis familiis oriundos *dici* ex more Romanos, nec tamen in urbe seu regionibus suburbicariis dignitatum seu munium capessendorum jus illis permitti. Alia aliquot peregrinæ originis nomine eis denegari. Pleraque interim ibi concedi. Ipsissimum sic haberetur Proselytorum Justitiæ apud Judæos exemplum seu specimen. Denominarentur quidem illi à Roma, quam velut novam etiam sic induissent patriam, quatenus scilicet ex initiatione Romani sic fierent, ac quam plurimis, quà Numen, quà Hominem spectarent, privilegiis novisque sibi juris generibus in territorio Romano gauderent. At verò quia alia originariis permissa (juxta quod diximus) eis sic negarentur, idque ex eo, quod è Peregrinis essent, necessum foret, ut perpetuâ Peregrinitatis discriminarentur notâ. Nimirùm ut nunquam non haberentur quidem Romani, sed nihilominùs ex peregrinis, seu peregrini ac homines novi, qui Romanum induissent nomen; non verò civitate plenè essent, sed quadantenus tantùm donati. Adeo ut Proselyti hi, retentæ peregrinitatis hujusmodi nomine, instar fermè essent Cumanorum, Acerranorum, Atellanorum, qui ea conditione olim Cives Romani erant u, ut semper Rempublicam separatim à populo Romano haberent, & in legione mererent, sed dignitates non caperent, seu municipum quibus jus civitatis honorarium x, sed sine suffragii aut magistratuum capessendo-

t *Ad Philip. cap.* 3.5.

u *Festus in* Municeps.

x *Agell Noct. Attic. lib.* 16. *cap.* 13.

sendorum jure. Adeò ut juxta Aristotelem [y], cui Civis οὐδενὶ τῶν ἄλλων ὁρίζεται μᾶλλον ἢ τῷ μετέχειν κρίσεως καὶ ἀρχῆς *nulla re alia magis explicari definirique potest, quàm Iudiciorum & magistratuum communione*, Proselytus Justitiæ, utcunque novato patriæ nomine Judæus diceretur, non tam quidem Civis Judaicus simpliciter censendus esset, quam Peregrinus semper, cui jura quamplurima inter Cives. Ceterùm, quod obiter non prætereundum, ex eo quod jam dictum est de Judæi nomine adquisito, Pristina ex Regeneratione Cognatione omnimoda Deleta & Peregrinitate nihilominùs Retenta, ritè sumendum est illud Taciti [z], cui Proselyti Justitiæ rectè dicuntur transgressi in morem Judæorum. De quibus inquit, *nec quidquam prius imbuuntur, quàm contemnere Deos, exuere patriam, Parentes, liberos, fratres, vilia habere*. Horum demùm Posteri, quotquot ex Parentibus utrisque proselytis geniti eàdem cum parentibus perpetuò conditione fuêre. Neque magis aut aliter Cives Israelitici erant, quam parentes ipsi, seu qui primò sunt initiati. Exemplum fermè est in legibus moribusque Hispanorum de Mahumedanis ac Judæis, qui Christianismo nomina dederunt, eorumque posteris. Peregrinitatem enim tàm hi, quàm illi ejusmodi semper retinent, ut à dignitatibus officiisque civilibus non paucis, idque originis seu status pristini unde exibant nomine, arceantur. Ut fusiùs videre est apud Ludovicum à Peguera [a], Joannem Escobarum [b], alios Hispaniæ Jurisconsultos. Sed verò non aliter atque Israelitæ ipsi, filii Proselytorum circumcidendi tantùm erant, nec quemadmodum parentes sive illi sive filiæ baptizandæ. Nunquam enim solennis Proselyti baptismus ille iterandus erat; nec in ipso, qui primò baptizatus, (tametsi apostata factus in ritus Judaicos rediret,) nec in posteris. Et patris conditionem sequebatur proles ex fœminis, quarum conjugia Proselytis hujusmodi jure permissa sunt, à Proselyto suscepta, extra quam ubi ex Israelitide eorum aliquis prolem genuisset. Ea enim matris, ob gentis dignitatem, sequebatur conditionem, & civis optima lege erat Judaicus. Proselyti autem filius ex fœmina Gentili susceptus planè Gentilis censebatur, ut ex Ancilla natus, Servus. Horum enim nuptiæ ei, ut in sequentibus dicetur,

[y] *Politic. 3. c. 1. & 3.*

[z] *Histor. 5.*

[a] *Decis. Criminal. 13.*

[b] *Tract. de Puritate & Nobilitate probanda part. 1. Quæst. 1. & 2.*

tur, quemadmodum & Israelitis interdictæ. Proselytarum autem proles patrum, quibus ritè nubere possent ipsæ, conditione semper fruebatur; aliàs in profanam c, veluti cum sacerdoti Proselyta pepererat, transibat, aut in Proselytis item habebatur, ut ubi à Gentili aut Servo genita. Sed hæc regulariter dicta exceptiones aliquot subinde admittunt, de quibus uti & de non paucis huc spectantibus libro quinto, ubi de conjugiorum jure adeoque prolis conditione fusiûs agitur. Hisce heic tantùm subjungere nonnulla sufficiat de fœminæ Gentilis gravidæ d, quæ proselyta facta est, prole. Ea maternam ita sequebatur conditionem, ut baptismo ei opus non esset. Aiunt scilicet, מעוברת שנתגיירה וטבלה אין בנה צריך טבולה *Si Gravida fiat proselyta, adeoque Lavacro suscipiatur, proli ejus baptismo opus non est.* Nimirum ex eo, quod nata est בקדושה seu in *Sanctitate* matris aut ביהודיה *in* ejus *Iudaismo* (nam hisce sic utuntur vocibus) Proselyti seu matris conditionem induebat. Ad verò animadvertendum, tametsi ex ipsis solùm natalibus ita conditionem Proselyti Justitiæ adquiri volunt, nihilominus consangvinitatis seu fraternitatis rationem inter Proselytæ binos, verbi gratiâ, filios nolunt haberi undiquaque plenam, nisi pariter concepti fuerint utrique, nec solùm sic nati, in Sanctitate, id est, postquam mater est baptismo initiata. Nimirum inter præceptum de fratria leviro ducenda, defuncto sine e prole fratre, & interdictum de fratria f extra illam speciem non ducenda distingvunt heic Talmudici. Nam verba facientes de fraternitatis jure, quo fratris sine prole defuncti uxor ex lege ducenda, inquiunt g אחד מהם הורתו שלא בקדושה ואפילו ולידתו בקדושה והשני הורתו ולידתו בקדושה הרי הן כזרים ואפילו תאומין ונולדו בקדושה אין ביניהן אחוה עד שתהא הורתן ולידתן בקדושה *etiam ubi frater alter non concipiebatur in Sanctitate sed in sanctitate nascebatur, alter verò tàm concipiebatur quàm nascebatur in Sanctitate, fuêre invicem velut extranei. Quod item dicendum de Geminis in Sanctitate natis. Nam neque inter eos Fraternitas habebatur, nisi tàm conciperentur, quàm nascerentur in Sanctitate.* Adeò ut ex illa lege nec fratriam duceret, nec ei ritu solenni renuntiaret. Cæterum משום אשת אח seu *interdictio de non ducenda aliàs fratris uxore* seu de ejusce concubitu fratres e-

jus-

c *Videsis lib. 1. de Successione in Pontificat. cap. 2.*

d *Gemar. Babylon. ad tit.* Iabimoth *cap. 8. fol. 78. & Maimonides hal.* Isuri bia *c.* 13. Shulcan Aruch *lib.* IoreDea *ca.* 268. 6.

e *Deut.* 25. 5.

f *Levitic.* 18. 16.

g *Ex Misna t.* Iabimoth *cap.* 11. *Maimonides halach.* Iebom Wechalitza *cap.* 1. Shulcan Aruch *lib.* Aben haæzer, *c.* 157. §. 1.

jusmodi teneri [h] volunt. Sed hæc ad Effectus Secundi heic generis, qui suis sparsim occurrunt infra locis, potiùs spectant. Et de Proselytorum Justitiæ eorumque posterorum Qualitate, ac Conditione hoc in loco hæc sufficiant.

h *Maimon.* *hal.* Ifuri bia *cap.* 14. Shulcan Aruch *lib.* IoreDea *cap.* 269. §. 4.

Cap. V.

De Libertinorum *eorumque posterorum Qualitate & Conditione.* Libertini generis Judæi *apud Tacitum quinam fuerint.* Synagoga Libertinorum *in Apostolorum Actis.* *De* Servorum *Iudaismo, citra manumissionem* initiatorum, item Proselytorum domicilii, *uti & qui horum seculis recentioribus* instar *fuêre, Conditione & Qualitate* Gentilium omnimodorum consuetudine Ebræi, *seculis recentioribus cũ sui satis juris non erant,* ipsi sibi interdixêre. Jus & Mores *ea de re* varii, *pro locorum ac ætatum diversitate.* *De* Samaritanis. Publicani *nomen unde adeò invisum. Titulus olim singularis in* Talmude Hierosolymitano, *De* Proselytis.

EX eis, quæ de Proselytis Justitiæ capite ostenduntur proximè superiori, difficile non est Qualitatem & Conditionem Libertinorum pariter ediscere. Præter ipsum Liberti nomen, ovum non ovo similius quàm in cunctis Libertinus Proselyto. Omnia de Judæi nominis adquisitione, Regeneratione adeoque cognatione pristinâ deletâ, Juris Judaici participatione, Peregrinitatis retentione & Conditione posterorum jam antè dicta, in eundem similiter ad amussim conveniunt. Adeò ut reverâ Libertinus in Judaismum cooptatus, id est, ut monstratum est, in ipso cooptationis actu Libertinitate donatus, undiquaque ejusdem esset Conditionis & Qualitatis cum Proselyto Justitiæ, qui tempore cooptationis è Gentilismo in Judaismum erat ingenuus seu liber. Qui primò manumissus etiam, & postmodùm circumcisus & baptizatus erat, Proselytus Justitiæ non Libertinus dicendus. Quoniam autem in ipso actu transitionis in Judaismum, Servus baptizatus לשם בן חורין *in nomen Ingenui* seu *liberi* seu לשם גירות *in nomen Proselytismi* libertatem necessa-

riò

riò ex more majorum conſequebatur, ideò in priſtinæ conditionis ſeu Servitutis memoriam, Libertini ſeu libertate donati nomen retinuit ipſe poſterique ejus, quemadmodum origine Liber ſeu Proſelytus Juſtitiæ nomen, ut dictum eſt, Proſelyti in Peregrinitatis, quam nec totam exuerat, memoriam. Ita nomine tantùm hi diſcriminantur. Et ſolenne eſt Talmudicis [i] גרים ומשוחררים *Proſelytos & Libertinos* & גרים שנתגיירו ועבדים שנשתחררו *Proſelytos, qui proſelytantur* (verbo venia detur) *& Servos, qui libertate donantur*, ſeu Libertinos modo, quem indicavimus, factos conjungere, velut par, cujus non omninò diverſum, tametſi nomine ita diſcreparent. Occurrunt quidem apud ſcriptores Judæi Libertini generis, quod nomen aliud omninò, ſi notionem ſpectes, ab eo, quod jam tractamus, ſignificat; licet veri ſit ſatis ſimile, in perſonis eo nomine deſignatis etiam & Libertinos, quales diximus, repertos. Legitur apud Tacitum [k]; *Actum & de ſacris Ægyptiis* (ſub Tiberio) *Iudaicisque pellendis factumq́; patrum conſultum, ut quatuor millia Libertini generis ea ſuperſtitione infecta, queis idonea ætas, in inſulam Sardiniam veherentur coercendis illic Latrociniis, & ſi ob gravitatem cœli interiiſſent, vile damnum: ceteri cederent Italia, niſi certam ante diem profanos ritus exuiſſent.* Quatuor hæc millia Judæos expreſſim vocat Joſephus [l]. Et ea de re Suetonius [m], *Iudæorum juventutem, per ſpeciem Sacramenti in provincias gravioris cœli diſtribuit* (Tiberius) *reliquos Gentis ejuſdem vel ſimilia ſectantes urbe ſubmovit, ſub pœna perpetuæ ſervitutis, niſi obtemperaſſent.* De Ægyptiis ſic diſtributis nihil ait. Adeo ut manifeſtum ſit, Tacitum loqui tantùm de Judæis Libertini generis, quanquam verba ejus ſimpliciter ſumta Ægyptios pariter atque Judæos reſpicere forſan videantur. Sed verò hi univerſi poſteri fuêre Judæorum bello Pompeiano in Judæa ſub annum ante octogeſimum ac poſteà in Soſiano ſub Auguſto Cæſare aliaſque captorum, qui in ſervitutem abducti dein à Romanis dominis libertate donati ſunt, atque ita Libertini Romani facti. Unde Libertini generis dicti, quà jura Manumiſſionis Romana nomen illud ſpectat, non omninò quà Manumiſſionem ex Jure, quod ante explicatum eſt, Gentium Judæis in uſu. Ita in hiſce eſſe potuere, & vix dubitandum eſt, quin ſanè fuerint, tàm Proſelyti Juſtitiæ atq; Libertini, quales ex jure hoc Gentium deſcripſimus, quàm Judæi Originarii. Nam

[i] *Maimonid. halach.* Iſuri Bia *cap.* 13. & 14. *Miſna t.* Iabimoth *cap.* 8. &c.

[k] *Annal.* 2.

[l] *Origin. lib.* 18. *cap.* 5.

[m] *Lib.* 3. *c.* 36.

rii. Nam omnes pariter Judæorum nomine veniunt, ut ostensum est, & non minùs ex illis, quàm ex his captivos è Judæa bello captos, atque abductos est existimandum. Ita autem se rem habuisse satis discimus ex Philone, ubi de regione Transtiberina Judæorum sedibus Augusti indultu assignata verba faciens [n], Ῥωμαῖοι δ' inquit, *ἦσαν οἱ πλείους ἀπελευθερωθέντες. αἰχμάλωτοι γὰρ ἀχθέντες εἰς Ἰταλίαν ὑπὸ τῶν κτησαμένων ἠλευθερώθησαν, οὐδὲν τῶν πατρίων παραχαράξαι βιασθέντες, Romani verò erant eorum plerique quibus libertas donata, seu Libertini. Nam bello capti & in Italiam abducti à dominis sunt manumissi, nec ritus patrios violare coacti.* Sensus ab interprete Philonis curtè nimis redditur. Nec Romanorum aut Italiæ apud illum mentio. Hi igitur Judæi etiam Romani fuerunt Cives; id est, Libertini optima lege facti. Quorsum aliàs à Philone signantiùs dicti Romani? Et civem Romanum simul & optima lege Judæum, etiam extra territorium Judaicum natum, quempiam esse potuisse manifestum est ex D. Pauli exemplo; qui ex Ebræis. Nam is Tarso Ciliciæ [o] natus & Judæus erat & civis Romanus. Quod verò ad Libertinos hosce spectat; scimus quidem ex jure Cæsareo vetustiori Libertinos fuisse alios qui aut [p] testamento aut in Ecclesia seu concione (æde sacra volunt aliqui) aut ante Consulem manumitterentur, alios qui per Epistolam, aut inter amicos, aut convivii adhibitione, alios qui quovismodo manumissi sunt, postquam pœnæ infamiam insigniorem subierant. Secundum & tertium Genus Latini & Dedititii nuncupabantur, nec civitate fruebantur. Genus autem primum Cives erant Romani seu Quirites quales una vertigo, ut est apud Persium [q], fecit. Atque illis eadem competebat libertas, quam habebat manumissor, nisi quòd scilicet Libertinus esset, qui manumittebatur, licet manumissor esset Ingenuus, ut loquitur Justinianus, qui discrimen illud Libertinorum sustulit [r], atque omnes pariter civitate donatos voluit. Generis igitur Libertini quod Romani juris erat, non omninò quod Judaici, Judæi sic apud Tacitum denotati sunt censendi. Id est, Judæorum, Proselytorum & Libertinorum, qui juxta mores & ritus Judaicos superius ostensos facti, in servitutem postea à Romanis

[n] *Lib. de Legatione ad Cajum.*

[o] *Act. Apost. 22.3. & 27.*

[p] *Gaius Instit. tit. 1.*

[q] *Satyr. 5.*

[r] *L. Unic. C. tit. de Dedititia l. toll & C. tit. de Latina libertol. & Instit. tit. de Libertinis §. Libertinorum.*

nis redacti sunt, posteritas. Qualis quidem Servitus, aut Libertinitas Romana obstare nequibat, quo minùs, quà Judaicam rempublicam spectabant, pristino nomine & conditione pristina, prorsus etiam absque postliminio frui possent. Utrum Libertinorum hujusmodi Romanorum in patriam reducum, an Judaicorum, qui nomen scilicet illud ex ipsâ è servitute in Judaismum simul & libertatem cooptatione jam ostensâ nacti fuerant, Synagoga illa in Novo federe memorata conflaretur, viderint acutiores. Verba sunt s, *surrexerunt autem quidam* ἐκ τῆς συναγωγῆς τῆς λεγομένης Λιβερτίνων, &c. *Ex synagoga quæ appellatur Libertinorum & Cyrenensium & Alexandrinorum, & eorum, qui erant è Cilicia & Asia disputantes cum Stephano.* Non nescimus, inter veteres non deesse, qui Libertinorum nomen ibi sumant pro eo quod regionem t, Gentem seu populum pariter ut cætera quæ seqvuntur, significet; id est, Judæos dispersionum, ex gente seu populo sic dicto apud quem nati sunt, atque unde in terram sanctam velut reduces confluxerant pro more denominatos. Et Suidas, Λιβερτῖνοι, ὄνομα ἔθνους, *Libertinos*, ait, *Gentis nomen esse.* Quin & *ecclesia Libertinensis* in Africa habetur in Collatione Carthaginensi. Quin ex Ægypto nomen hoc, qua sectam, nescio, quam designet, petitur ab aliis. Atque ab aliis aliter. Sunt verò intereà non pauci ex doctissimis u qui de Libertini generis Judæis, qua libertate utcunque donatos verbum illud è Latio in sermonem Hellenisticum receptum atque tum Syro, tum ab Arabe retentum indicat, locum interpretantur, Chrysostomum x secuti, cui Romanorum ἀπελεύθεροι *Libertini* vocantur, qui eo heic fruuntur nomine. De vocabuli notione, qua libertatem nuper acquisitam complectitur, assensum libentissimè præbeo. At verò an non potius Libertinorum sic ex Jure Ebraico juxta jam narrata dictorum, id est משוחררים seu qui è servitute in libertatem ac Judaismum migrarent, quàm eorum qui ex Jure tantùm Romano sic dicebantur, notio eo in loco obtinere debeat, subdubito. Certè id quod apud Tacitum de juventute Judaica generis Libertini in Sardiniam à Tiberio missa habetur, spectat ad annum, quo Marcus Silanus & Lucius Norbanus fuêre Consules seu decimum nonum juxta vulgi compu-

s *Act. Apost.* 6. 9.

t *Glossa Interlinearis.*

u *Th. Beza, Cornelius à Lapide, I. Lorinus, Ludovicus de Dieu &c. in Act. 6.*

x *Homil. 15. in Acta.*

computum, à Christi natalibus annum. Et sub annum inde quintumdecimum, seu sub Stephani martyrium manifestum est, Synagogam hanc, neque tunc primùm ut videtur, Hyerosolymis floruisse. Ita incongruum non est de Libertini juxta jura Romana generis sodalitio aliquo synagogam illam intelligere. Nec sanè rationi diffidet, si de Libertinis juxta ritus Judaicos factis capias. Nam & hosce suos habuisse seorsim uti & Proselytos Justitiæ sodalitia & synagogas, vix aut ne vix est cur dubitemus. Et tametsi Libertinitatis nomen tempore illo, quo ita imperarunt Cæsares tam Hierosolymis, quàm Romæ, potuit quidem locum tàm Hierosolymis, quàm Romæ obtinere, quà Servitutem in Libertatem ex jure Romano mutatam innuit; nihilominùs verò propiùs in conjecturæ statera accedere videtur, Libertini nomen, licet è Latio deductum, Hierosolymis tunc temporis, in Synagoga seu collegio ejusmodi, Judæos eos posterosve eorum denotare, qui Libertini dici ex ipsa in Judaismum è servitute cooptatione solebant; idque ex Jure Ebraico seu Hierosolymitano jam ostenso ejusve tunc temporis reliquiis neque sanè ex Romano jure, quod à Judæis ipsis neutiquam nominetenus, nedum re aliqua in synagogarum proculdubiò disciplina receptum est adhibitumve. Porrò haud ita ambigendum videtur, quin Judæi generis Libertini apud Romanos, postquam Hierosolymas redierant, non Libertinæ ibi conditionis sed planè Ingenuæ atque Originariæ, veluti ex jure quodam Postliminii, haberentur. Apud Syrum autem legitur, *surrexerunt homines ex synagoga, quæ dicitur Libertinorum, Cyrenæi & Alexandrini, & qui erant ex Cilicia &c.* Omissâ copulâ illa post *Libertinorum* è qua ceteri, qui seqvuntur, ab illis sic disterminati sunt, ut pro aliarum synagogarum sodalibus sumendi videantur. Neque aliter, ut videtur, apud Arabem, quem transtulit Junius. Nam in Erpeniano copula habetur uti & in Latina versione, atque Æthiopicà, ut adnotat præstantissimus Vir Ludovicus de Dieu, qui ad illud de copula in Syro omissa *sic*, inquit, *unum indigitatur collegium Libertinis Iudæis consecratum, cujuscunque tandem gentis essent, sive Cyrenæi sive Alexandrini sive Cilices sive Asiatici. Quod valde nobis arrideret*

si lectio comprobaretur. Certè nil ita mihi videtur obſtare, quò minùs etiam dum copulam legimus de unica tantùm Synagoga eaque Libertinorum dicta, ſed cujus ſodales gentium quæ inſeqvuntur nominibus diſtinguantur, locus capi poſſit. Atque ita eum olim intellexit Cajetanus. Et conſulas quæ de hoc nomine pridem ſcripſit Ægidius Bucherius in tractatu de Paſchali Judæorum cyclo y. Sed de Libertinis ſatis ſuperque. De Servis, ut ſuperiùs monſtratum eſt, Circumciſis & Baptizatis, ſeu Judaiſmo retentâ ſervitute initiatis, ajunt z יצאו מכלל הגוים ולכלל הישראל לא באו *exeunt ex universitate ſeu numero Gentilium, nec tamen universitati Iſraelis* (ſicut proſelyti Juſtitiæ ac Libertini) *accedunt.* Veluti medium quid inter Gentilem & Judæum ſeu Proſelytum Juſtitiæ habebantur. Quod pariter de Ancillis baptizatis dicendum. Nam Servus ex baptiſmo ejuſmodi quo quidem eatenus Judaiſmo initiabatur quatenus ſervi, qui ab alio inter bona poſſidetur, conditio ferret, deſiit eſſe Gentilis, quia Judaiſmi inſtitutis nomen ritu ſolenni dederat. Nec tamen habebatur Proſelytus Juſtitiæ quia libertate caruit, nec ſui omninò erat juris. Unde adquiſiviſſe eum ajunt מקצת גרות *partem Proſelytiſmi*, ſed qualis eum inter bona potiùs quàm in hominum cenſu collocabat. Cognationis autem ſervilis ratio erat eis nulla. Poſteri ejus ex ancillis è Gentilibus ſuſcepti, uti ancillarum è Gentilibus ſic adſcitarum perpetuò parentum ſequebantur conditionem. Quamprimùm autem libertate, juxta ſuperiùs dicta, non ſine alio baptiſmo donabantur, Libertini fiebant tàm poſteri, quàm ipſi qui primò Judaiſmo nomina dederant. Aliud omninò erat Servitutis genus Ebraica illa, quam ſerviebant Ebræi originarii ipſi, in ſacris literis non ſemel memorata. Eam libro Sexto ubi de ſervis etiam hiſce plura, latiùs, ut de utroque genere ſimul conſtet, explicamus. Ita demùm tàm apud Ebræos, quàm Romanos, aliosque illud, quod de hoc hominum ex jure Gentium diſcrimine apud Juſtinianum a habetur, obtinuit. *Poſtquam jure Gentium,* ſic ille, *ſervitus ingenuitatem invaſit, ſecutum eſt beneficium manumiſſionis. Et cum uno communi nomine omnes homines appellarentur, Iure Gentium tria hominum genera eſſe cœperunt; Liberi & his contrarium*

y Cap. 6. pag. 387.

z Gemar. Babylon. ad t. Sanhedrin cap. 4. fol. 58. b, Maimon. halach. Iſuri bia cap. 12. & 13.

a Inſtit. tit. De Libertinis.

tuarium Servi & tertium genus Libertini, qui defierant effe Servi. Profelyti autem Domicilii Qualitas & Conditio fatis quidem videtur manifefta ex eis, quæ de eo jam fuprà funt dicta. Aut Liberæ nempe, qua rempublicam fpectavit Ebraicam, aut Servilis erat conditionis. Utrique fedes in territorio Ifraelitico eorumque ditione, juxta qualitatis difcrimen, permiffæ. Sic tamen ut Hierofolymis ob fingularem urbis fanctitatem habitationis locus eis affignandus non effet. Maimonides [b] תושב אין נותנין בתוכה מקום לגר *Locus Profelyto domicilii intra urbem Hierofolymæ affignandus non erat.* Alibi autem, ut dictum eft, permiffæ Profelytis ejusmodi fedes; idque citra Judaismi profeffionem, ad quam neminem mortalium adigebant. Sed aut Judaismus amplexandus, aut futuræ Septem Noachidarum feu omnium hominum communium præceptorum obfervationi nomen dandum erat Gentili cuique in eorum poteftate degenti, dum fui juris erant, ut oftenfum eft. Aliter velut pro hofte habitus. Cognatio omnimoda apud Profelytos domicilii manebat. Et pofteri non minus atque ipfi, opinor, in hujusmodi profeffionem adigi foliti. Quo autem foro uterentur, & quomodo tùm ob Juris Noachidarum feu Naturalis, tùm ob Gentium Juris Imperativi ac Intervenientis violationem puniendi effent, fuis in locis obiter in fequentibus docetur. Nec dubitandum puto, quin Profelytus ejusmodi, dum fui juris erant Ebræi, id eft, feculis quibus, juxta fuperiùs dicta, admiffio hæc in ufu fuit, confvetudine tùm Ifraelitarum, tùm Profelytorum Juftitiæ, aliorumque qui in eorum mores tranfierant, pro arbitrio, exceptâ facrorum communicatione (qua de re plura inferiùs) uti poffet. Atque illuc fpectat illud Jofephi [c] Τὸς δ᾽ ἐκ παρέργȣ προσιόντας ἀναμίγνυσθαι ταῖς συνηθείαις οὐκ ἠθέλησεν. τ᾽ ἀλλὰ ἢ προείρηκεν, ὧν ἐστιν ἡ μετάδοσις ἀναγκαῖα, πᾶσι παρέχειν τοῖς δεομένοις, πῦρ, ὕδωρ, τροφὴν, ὁδὸς φράζειν, ἄταφον μὴ περιορᾷν, *Eos autem, qui obiter adveniunt,* feu *non ad Iudaismum fufcipiendum,* id eft, *Profelytos domicilii* feu *advenas in mores noftros non tranfeuntes* (nam de Profelytis Juftitiæ proximè ante locutus eft) *mifceri folennitatibus* fcilicet facris *noluit* (Mofes.) *Cetera tamen indigentibus univerfis exhibenda conftituit, quorum fcilicet participatio*

[b] *Halach.* a Bith habechira *cap.* 7.

[c] *Contra Apionem l.* 2.

ticipatio ac communicatio necessaria est, veluti ignem, aquam, alimentum. Itinera item indicari, nec insepultum quempiam relinquere. Ita is veteris seu Mosaicæ de Proselytis domicilii institutionis sensum explicat ex majorum traditionibus, quæ ad tempora anteriora, quibus sui fuêre juris, spectant. Seculis autem insequentibus, seu cum plerumque partim sui juris (solùm fermè in rebus sive sacris sive ad sacra seu singularem Gentis sanctitatem necessario attinentibus; idque ex dominantium indultu, quo nec semper ita fruebantur) partim alieni fuêre, neque eis integrum satis relinquebatur Proselytos domicilii ritu solenni, ac more majorum admittere, utpote quos coërcere jam nequibant, sed tantùm Proselytos Iustitiæ, Libertinos ac Servos in Judaismum eo nomine, ut ostensum est, cooptare, quorum omnium initiationis, nempè quæ ad sacra ferè omninò jam spectabat, neque jus neque usus unquam desiit; seculis inquam illis insequentibus, domicilio sæpè commistos fuisse illis, nemo non videt, Gentiles pro exterorum, qui dominabantur, lùbitu, quibus reluctari nequibant. In hisce autem palam est, fuisse tum qui Idololatriam aliosque Gentium, qui Noachidarum juri adversantur, mores retinuerint tum qui מחסידי אומות עולם *è piis* seu *religiosis ex Gentilibus*, seu quitametsi Proselyti Domicilii nec fiebant, nec jam ex more publico fieri quibant, Proselytorum tamen ejusmodi instar fuêre, tantùm non ritè admissi. Qualis Cæsareæ Cornelius ille cohortis Italicæ centurio, qui non solùm vir religiosus erat & timens Deum sed etiam [d] μαρτυρούμενος ὑπὸ ὅλου τοῦ ἔθνους τῶν ἰουδαίων *testimonium habens ab universa Gente* seu *multitudine Gentis Iudæorum*, quales item alii suprà [e] memorati. Ceterùm quoniam quinam jam essent in iis idololatræ, quinam juxta Noachidarum jura pii, ex professione aliquâ publica, & quæ sub pœna obligaret, resciri nequibat & adeò moribus avitis adversum fuerat consvetudinem cujuspiam in solo Judaico admittere, nisi idololatriæ ritu solenni renuncians cetera Noachidarum juris capita in se suscepisset observanda, atque ut Proselytus domicilii esset admissus, ideò quod ex imperio in Gentiles adeò minuto seu penè deleto præstare non potuêre, id, quantum in ipsis erat ex imperii in suos reliquiis volebant præstitum. Scilicet ex superinducto

d *Act.* 10. 22.

e *Cap.* 3.

ducto à sapientibus jure Interveniente, quo Judæi, quatenus Gentes respiciebant, inter se, atque ad Judaismum ejusque ritus sartos tectos conservandos essent regendi, mores inolevere de Gentilium omnimodorum, qui in Judaismum non transirent, non solùm, quatenùs commodè fieri posset, maximè in solo Judaico, consvetudine, societate ac familiari consortio, sed etiam contractuum commerciorumque generibus compluribus fugiendis. Ratio quâ Jus ita superinductum nitebatur, velut sola, saltem obtenditur, ne ex eorum, quibus per Jus Israelitarum in solo Judaico ne sedes tenere liceret, consvetudine, consortio ac commerciis, idololatriâ rebusve aliis idololatriæ causâ fugiendis (ut fusiùs infra ostenditur) ipsi inquinarentur. Maimonides de interdictis ejusmodi cum Idololatriis consortiis, pactis commerciisque; inquit [f] הרחיקה הזאת מפני ע"ז הואשנ וכל וקרא לך ואכלת מזבחו ולקחת מבנותיו לבניך וזנו וגו *Et omne id quod sic dicitur de non admittendo Idololatrarum consortio & commercio, idololatriæ causâ introductum est, juxta id quod habetur in sacra Lege* [g], *ne vocet* seu *invitet te, edasque de sacrificio ejus & accipias de filiabus ejus filiis tuis & fornicentur &c.* Nimirum ob ipsam quæ in sacris literis non semel affertur de septem populorum consortio commerciisque evitandis rationem (unde & de eis Jus Gentium imperativum seu à Numine præscriptum habetur) aliarum item Gentium, quarum non dissimilis ratio, ex Jure Gentium sibi, maximè in solo Judaico quantum fieri potuit, aliisque Gentibus Interveniente seu ab ipsis superinducto, consvetudinem, consortium & commercia aliquot vetabant. Quod ut faciliùs effectum sortiretur, etiam Gentiles omnes pro immundis, seu qui contactu Judæum nunquam non contaminaret, statuère habendos. Cum enim [h] sacras haberent leges, tum de Puerperæ, tum de viri seminis & mulieris sangvinis profluvio laborantis immundite, quæ contactu personarum contrahebatur, neq; leges eæ, Israelitis nempè peculiares, ad Gentiles attinerent, superinductum est sapientum decretum, quo nūquam hujusmodi immunditie seu ejus effectu, quantum ad Judæos, carere Gentiles constitutum est. Scribunt enim [i] הגוים אין חייבין עליהם משום נדה ולא משום זבה ולא משום יולדת וחכמים גזור

[f] *Halach* 4 Aboda zara *cap.9.*

[g] *Exod.*34.16

[h] *Levitic.c.* 7. & *cap.15.*

[i] *Maimonid. halach* Isuri bia *cap.4.* & *Vide Misnam t.* Nidda *cap.4.*

[illegible Hebrew] *Leges sacræ de* [illegible] *menstruis aut sanguinis profluvio laborante, aut de puerpera, ad Gentiles* [illegible]; id est, ex ipsa lege sacra immundi ex [illegible] [illegible] non sunt. *Sed sapientes decrevere* [illegible] *Gentiles,* [illegible], *quam fœminas pro eis, qui perpetuo sanguinis profluvio laborant* (*sive ea de re constet, sive minime*) *habendos,* [illegible] *de* [illegible] [illegible]. Id est, ex eorum contactu immunditiam contrahi. Eos enim qui sacræ immunditiæ lege non tenebantur, ipsi eis qui ei tenebantur, semper immundos haberi, jam ex superinducto hoc atque interveniente jure volebant, ut facilius sic eorum consortio, quantum fieri posset, arcerentur Judæi. Quod & tempore [illegible] aut antè, initium habuit. Nam illis tribuitur decretum in quo fœmina quælibet Gentilis [illegible] semper [illegible] ex libro [illegible] ostenditur, id est, *quæ menstrua laborat*. Ex [illegible] decretis pendet [illegible] in Evangelio [illegible] ubi Judæi [illegible] [illegible] Gentiles erant [illegible] [illegible] *Pascha* [illegible]. Atque ex [illegible] Gentilium [illegible] [illegible] [illegible] *quomodo* [illegible] *sit viro* [illegible]. [illegible], *ut* [illegible] [illegible], ubi [illegible] habet [illegible Hebrew] [illegible] *Sed* [illegible] [illegible], *aut* [illegible] ejus ad Cor[illegible] [illegible] Gentiles [illegible] [illegible]. Unde et[illegible] [illegible] *Quare* [illegible] [illegible] Nimirum [illegible] Gentilem conveni[illegible] [illegible] contra majo[illegible] [illegible] professione [illegible] Gentem [illegible] habere non permittebatur.

[illegible marginal notes]

batur, iniquiùs commiſſum eſſe videretur, tum aut immunditiem lavacro, velut pœnâ ſimùl & purgatione ſolvendam, aut ejus non levem ſaltem ſuſpicionem contraheret, quiſquis id faceret. Hinc & illud apud Juſtinum hiſtoricum o; *Quoniam metu contagionis pulſos ſe ab Aegypto meminerunt, ne eâdem causâ inviſi apud incolas forent, caverunt, ne cum peregrinis communicarent: quod ex cauſa factum paulatim in diſciplinam religionemque convertit.* Hinc illud Apollonii Molonis p, Judæos recipere noluiſſe ex aliis Gentibus quempiam diverſa de Numine ſentientem, μὴ δὲ κοινωνεῖν τοῖς καθ' ἑτέραν συνήθειαν βίου ζῆν προαιρουμένοις, *Nec conſuetudine eorum uti, qui aliam, præter Iudaicam, vitæ rationem ſequebantur.* Quod & verum fuiſſe palam aſſerit Joſephus, dum rem ipſam ex Græcorum aliquot de peregrinis more pluribus defendit. De Commerciis autem & humanitatis Officiis aliquot, inſtituta habuêre, pro locorum diverſitate, alia atque alia, uti & proculdubio ſeculorum. Huc etiam ſpectat illud de Samaritanis, qui nunc ſe ſanguine Judæis junctos profitebantur, nunc ibant inficias ipſi, ſed perpetuò Judæis exoſiſſimi. *Quomodò* q *tu Iudæus cum ſis, bibere à me poſcis, quæ ſum mulier Samaritana?* οὐ γὰρ συγχρῶνται Ἰουδαῖοι Σαμαρείταις, *non enim coutuntur Iudæi Samaritanis*, ſeu לא מתחשחין *Non habent commercium*, ut Syrus. Verba ſunt Samaritanæ ad Jeſum Chriſtum aquam poſcentem, unde propter conſuetudinem hanc cum muliere illa uti etiam cum aliis r Samaritanis atque ex eo, quod diſcipuli ejus cum Samaritanis commercia habuerunt, convitium illud Judæorum ei impactum eſt, Samaritanum ſ illum fuiſſe, id eſt, Judæum Apoſtatam t, ſeu qui ex conſortio illo Iudaiſmo renuntiâſſe videretur. Et ſanè gentem Samariticam, utpote quæ Cuthæorum & Iudæorum colluvies verum cultum diverſimodè adulterarat, habebant ſibi præ aliis inviſiſſimam & veluti Gentiles. Atque, ut aliàs fieri ſolet, quò anguſtius poſt defectionem erat vicinitatis interſtitium, eò graviùs utrinque odium. In vetitis autem jam erat ædes u agrosve in ſolo Iudaico Gentili cuicunque vendere, uti & agros locare. Sed ædes ibi locare ei fas erat modo non in habitationem; nec, ut opinor, Samaritano. De habitatione autem ajunt, אין שכינה פחות משלשה *habitatio non eſt dicenda niſi tres ſimùl inhabitarint.* At in Suria (ſic vocitant A-

o Lib. 36.
p Ioſephus contra Apionem. Lib. 2.
q D. Ioan. 4. 9.
r Ibid. verſ. 8. & 40.
ſ Ibid. cap. 8. 48.
t Vide ſis Daniel. Heinſium in Ariſtarcho ſacro, cap. 7. juxta finem, & Io. Morin. in exercita. in Pentat. Samarit. cap. 2. & 4. & c.
u Muna tit. Abodah Zara cap. 1. & Maimonid. hal. Lachajimd. cit. cap. inde ſide Moſem Mikotzi Præc. Negat. 48.

ram zoba, regionem solo Judaico vicinam à Davide subactam) eis locare fas erat, etiam & agros in culturam. Alibi locorum & ædes & agros pariter vendere. Commercia alia eis etiam intra solum Judaicum ex majorum institutis cum Gentilibus permissa; sed ea tantùm, quæ nec Gentilium omninò cultui extraneo adjumento, nec libertatis Israeliticæ reliquiis ipsorumve cultui sacro detrimento, sive reverâ sive existimatione forent. Qua de re quam plurimæ occurrunt subtilitates x. Eas autem, quoniam potiùs sive ad tempora locosque, quibus post urbis templique Excidium per orbem terrarum dispersi sunt Ebræi, sive ad ejusmodi statum, tempora & locos ante Excidium spectant, prætermittimus. Et fieri nequit, quin, pro re nata, alia atque alia de rebus hujusmodi ab iis, qui exulantibus Babylone, Ægypto, alibique per Asiam, Europam, Africam, Judæis præerant, diversimodè superinducerentur instituta. Nam munera civilia inter Gentiles ac Christianos, veluti Decurionatus, alia seculis, quæ Templi excidium propiùs secuta sunt, necessariò subindè y ambitiosiùs obibant, interdum nihilominùs immunes etiam nec z admittendi. Unde diversitas, puto, etiam ipsis juris, de aliorum consortio fugiendo, admittendo. Et vide hac de re plura capite hujus libri postremo. Ex jam dictis autem satis, opinor, constabit de causâ, cur adeò invisum esset Ebræis Publicanorum nomen, id est, eorum, qui vectilia ac censum Romanis ab eis solvendum conduxerant. Eorum planè Gentiles alii, alii Judæi. Qui Gentiles erant eo nomine satis odio habiti, utpote Idololatræ, aut saltem sic censiti. Qui Judæi, ideo invisi, quòd cum ejusmodi Gentilibus in terra Israelitica degentibus, velut Præsidibus, Quæstoribus Legatisque Romanis, nec Proselyti domicilii professione, quæ tunc non in usu, obstrictis conductionis ejusmodi contractum, consortium ac consuetudinem contra morem atque instituta majorum, idque palàm velut Gentiles, alieni nempè imperii ministri, inierant. Cum peccatoribus igitur ac meretricibus signantiùs censentur interdùm in Evangelii a locutionibus Publicani; interdum pari cum Gentilibus conditione b. *Si ecclesiam c non audierit, sit tibi tanquam Ethnicus* seu *Gentilis & Publicanus.* Atque cum bis repetatur in Græcis Matthei c editis, *nonne & Publicani hoc*

x *In Misna & Gemara tit.* Aboda Zara *cap. 1. & 2. & Maimonide halach. ejusd. tit. c. 9. & 10*

y *L. 3. §. 3. D. tit. de Decurionibus L. 5. & 10. C. tit. de Iudæis. L. 3. tit eod. Cod Theodosiani & vide ibi L. 24.*

z *L. 19. C. tit. de Iudæis & C. Theodos. lib. 16. tit. 8. L. 13. & vide inferius heic cap. 9.*

a *D. Matth. 9, 11. 11, 19. 21, 32. D. Marc. 2, 15. D. Luc. 7. 29.*

b *D. Matth. 18, 17. vidbesis Tertullian. adverſ. Marcion. lib. 4. c. 24.*

hoc faciunt? Posteriori in loco tum nonnulli codices Græci [d], tum versio vulgata habet veluti synonymum, *nonne & Ethnici hoc faciunt*? Quod verò habet Tertullianus velut ex Deuteronomio [e], *Non erit* [f] *vectigal pendens ex filiis Israel*, perinde ac si Publicanus ex ipsis inde non fuisset admittendus; id manavit ex versione Hellenistica, quâ τελεσφόρος & τελισκόμενος usurpantur sive pro eo, quod est scortum sive masculum sive fœmineum vectigalia seu pretia sive pendens sive accipiens sive pro eo quod est mysteriorum gentilium præfectus seu initiatus, ut vult Theodoretus [g]. vide hac de re item D. Hieronymum [h], præter recentiores [i] aliquot. De Proselytorum autem, quos jam tractavimus, jure, quod sparsim in corpore, quo utimur Talmudico, & apud Magistros traditur nec sibi, quantum scio, in Talmude, sive Hierosolymitano, sive Babylonio ullo quod typis editum est, aliisve Misnæ editionibus titulum sortitur proprium, habetur, aut olim saltem habebatur apud Judæos Titulus ac liber singularis, qui etiam, ni fallor, Talmudis saltem Hierosolymitani pars. Cum enim librorum corporis Talmudici utriusque quilibet מסכת dicatur, ut *Masseceth Sanhedrin, Masseceth Iabimoth*, & qui sunt ceteri, citatur non semel τῷ Rabbi Jom Tob bar Abraham in commentario suo ad Maimonidem [k] *Migdal oz* dicto, מסכת גרים *Massecetb Gerim seu Tractatus* aut *liber de Proselytis*, uti & פרק שני דמסכת גרים ירושלמי *caput secundum* Libri *de Proselytis in Talmude Hierosolymitano*, atque id genus alia. Perquam mancam esse tàm Venetam, quàm Cracoviensem Talmudis Hierosolymitani editionem nemo nescit, utpote quamplurimis, qui in Babylonia habentur, titulis etiam ad ipsum pariter spectantibus carentem, adeò ut iis, qui sic desunt hic connumerandus esse videatur. Sed nec in Titulis Talmudicis sive ab Ebræis [l] sive à Christianis [m] simul enumeratis hunc de Proselytis comperio. Floruit Jom Tob sub annum Christi trecentesimum septuagesimum supra millesimum.

c Cap. 5. 46. & 47.
d Rob. Stephan. ibid. & Theodor. Beza.
e Cap. 23. 18.
f De Pudicitia cap. 9.
g Quæst. 28.
h Epist. 146.
i Baron. Annal. 31. num. 71. & Isaac. Casaubon. Exercit. 13. §. 36. Caspar. Waserus l. 1. de Antiquis Hebræ. nummis c. 18 Abrah. Scultetus exercit. Evangelic. lib. 1. cap. 18. Constantin. L'Empereur ad Baba Kama c. 10. § 1.
k Ad Halach. Issuri bia c. 13. fol. 137. a & b
l R. Gedaliah Ben Iechaiia Shalsheleth fol. 35. & 36.
m Petrus Galatinus, de Arcanis lib. 1. Sixt. Senensis bibliothec. 4. I. Buxtorf. in Bibl. Rabbinica &c.

CAP. VI.

***De facultate* Statuam *seu* Titulum erigendi, Saxum adorationis ad illud causâ pro libitu dolandi *seu* figurandi, Lucum plantandi, Imagines formandi, (*quales scilicet nec Ebræis formare fas erat*) Noachidis *seu* Proselytis Domicilii *ex* Jure Gentium Interveniente, *ob novandæ Idololatriæ metum, negatâ. Et de* Humanarum, Cœlestium, *aliarum heic discrimine* Imaginum.**

Personarum, quarum obvia necessariò nec infrequens erit in commentariis his mentio, veluti *Proselyti Iustitiæ, Libertini, Servi in Iudaismum cooptati, Proselyti domicilii*, ejusque qui hujus *Proselyti* seculis recentioribus *instar* erat, discrimine sic in superioribus explicato; redimus ad illud n, quod habetur de facultate Statuam erigendi, Lucum plantandi, Imagines aliaque id genus etiam ornatus causâ faciendi, Noachidis in eorum ditione, id est, Proselytis domicilii, ex jure Gentibus aliis ipsisque Interveniente, negata. Quod ad illud attinet de Statua non erigenda; habetur in sacræ legis o verbis interdictum Israeliticum לא תקים לך מצבה *non constitues* seu *eriges tibi statuam*. Sic enim מצבה vertit vulgata, uti etiam sæpius *Titulum*. Hellenistæ verò στήλην *Cippum* seu *columnam*. Vocabulum hoc sensu non rarò in fœdere Veteri occurrit p. Neque dum Statua vertitur, id quod vulgo statua denotat, id est, figuram humanam, significat. Sed ut volunt Magistri, qualecunque opus, velut etiam altare, seu id genus aliud, ideò constitutum erectumque (ultrò scilicet neque ex mandatis de Tabernaculo aut Templo erigendo ornandoque) ut conventus publicus, ad sacra illic peragenda qualiacunque etiam vero Deo, fieret. Nam si Deo commentitio; tunc ex generali Cultus Extranei seu Idololatriæ interdicto prohibitum est hujusmodi opus, ipsis quidem Ebræis aliàs, ac sine aliquâ sacrorum causâ erectum, non illicitum. Maimonides q מצבה שאסרה בתורה היא בנין שהכל מתקבצין אצלה ואפילו לעבוד את השם שכן היא דרך עבודת זרה *Statua* seu *Titulus interdictus in lege erat opus ideò constructum, ut publicus ad illud fieret conventus. Idque etiamsi fieret veri Numinis cultus gratiâ. Nam mos ejusmodi obtinuit apud Idololatras.*

n *Supra cap. 1. & 2.*

o *Deut. 16. 22.*

p *Iosua c. 4. 9. & videsis Abarbinel in* Pirush Tora *fol.* 363. *col.* 2.

q *Halach.* Aboda Zara *cap. 6 & videsis Levi Gersonidem ad Levit. 26. 1 Nachmanidem ad Deut. 16. 22.* Sepher Siphra *col.* 121, *alios ad locum utrunque.*

Pro

Pro arbitrio ſcilicet ſtatuas id genus Diis ſuis erigendi. Quò ſpectat ſanè & mos ille Græcorum apud Pauſaniam [r], Τὰ παλαιότερα καὶ τοῖς πᾶσιν Ἕλλησι τιμὰς θεῶν ἀντὶ ἀγαλμάτων εἶχον ἀργοὶ λίθοι, *Seculis vetuſtioribus apud Græcos quidem univerſos, rudes lapides pro Simulachris divinos honores habuêre.* Quoniam igitur Titulum ejusmodi erigi Iſraelitis ipſis inhibitum eſt à ſacra lege, (quâ pariter comprehenſi ſunt Proſelyti Juſtitiæ, Libertini, & Servi in Judaismum cooptati,) velut id quod in Idololatrarum moribus erat frequentiſſimum, ideò, ne fortè idololatriæ anſam aliquam ex ejusmodi opere, ſive arriperent, ſive præberent intra ditionem Iſraeliticam Noachidæ ſeu Proſelyti domicilii, id eſt, qui lege & fœdere Iſraelitarum ſacro non contenti ibi ſedes haberent, ex Jure quod diximus Interveniente, eis pariter titulorum ejusmodi erectio ibi interdicta eſt. Cum alias Noachidi ex jure Naturali ſeu omnium hominum communi id neutiquam omninò vetaretur, ſed planè & licitè & cum pietatis laude fieret. Id quod ſatis liquet, tum ex Tituli ejusmodi à Jacobo Patriarcha [s] ante legem Moſaicam tum ex altari & duodecim ſtatuis ejusmodi, ſeu Titulis à Moſe ipſo [t] antè Tabernaculum conſtructum erectis. Pariſis ratio de אבן משכית להשתחות עליה *Saxo formato, ut adoretur ſuper ipſum.* Nimirùm libera ejusmodi ſaxa figurandi facultas, utpote apud Idololatras in uſu, verbis legis ſacræ [u] diſertis, Iſraelitis extra templum negata eſt. Adeoque & ex Jure Interveniente, ac ſimili cauſa, Proſelytis domicilii. Sequitur, *neque Lucum plantare* Noachidi permiſſum. Nempe Lucum, qualis in lege ſacrâ Iſraelitis citra cultum prohibitus eſt, plantare Noachidem ſeu Proſelytum domicilii prohibebant. Verba legis ſunt [x]; Non plantabis tibi אשרה כל עץ וגו' *Lucum, ullam arborem,* ſeu *ex ullâ arbore juxta altare Domini Dei tui, quod facies tibi.* Id ſumunt de lucis ſeu arboribus qualitercunque ſive juxta altare, ſive in atrio, ſive in monte Templi plantatis ſeu collocatis [y] לנוי למקדש וליופי *ad ornatum & pulchritudinem Templi.* Cauſam autem interdicti afferunt; מפני שהיה דרך עבודה זרה נוטעין אילנות בצד מזבח שלה כדי שיתקבצו שמה עם *quoniam ritus is erat Idololatrarum. Arbores ſcilicet juxta Altaria ſua plantare, ut ibi conveniret populus.* Neque igitur Noachidi per-

r In Achaicis.

s Gen. 35. 14. & videſis Peſiktha Zotertha (ad Deu. 16. 22.) fol. 67. col. 1.

t Exod. 24. 4.

u Levit. 26. 1. videſis Maimonid. halach. Aboda Zara cap. 6.

x Deut. 16. 21.

y Maimonid. halach. Aboda Zara c. 6. Moſes Mikotzi Præcept. Negat. 44. & vide Maimonid. halach. Sanhedrin, cap. 19. ordine 2. num. 5.

ſcilicet promineret ſeu extaret, quemadmodum ornamenta & figura in tricliniis poni ſolita, & id genus alia. Et, qui ejusmodi formaverat imaginem, verberibus puniebatur. Sunt qui heic integram tantùm hominis figuram, non partem intelligunt. Pictas autem ſeu ita inſculptas Figuras Humanas, ut non Protuberarent, ſed aut in Plano tantùm aut in Concavo viſerentur, licitas habebant. Sic tamen ut ectypas, quæ ex inſculptis prominerent, formare nefas. Tametſi intereà tàm figuris humanis in pariete [k] pictis cultum apud ipſos extraneum olim exhibitum quàm imaginibus ſolidis doceamur. Sed regulariter jam dicta exceptiones aliquot pro ſeculorum rerumque diſcrimine admittebant, quas ſuis in locis infrà dabimus. Certè apud Flavium Joſephum [l], exemplum eſt de iconibus Cæſaris decurtatis, quæ ſignis adeſſe ſolebant ab Hieroſolymitanis non admisſis. *Pilatus*, inquit Ioſephus, à Cæſareâ, Hieroſolyma traducto in hyberna milite, προτομὰς Καίσαρος αἳ τοῖς σημείοις πρόσησαν. *Decurtatas Cæſaris imagines, quæ ſignis aderant*, in urbem intulit. Id quod adjicit factum, ἐπὶ καταλύσει τῶν νόμων ἰουδαϊκῶν, *In Legum Iudaicarum violationem*; ſubjiciens εἰκόνων ποίησιν ἀπαγορεύοντος ἡμῖν τοῦ νόμου, *Cum nobis interdictum ſit Imagines facere.* Unde magno agmine Cives Hieroſolymitani, qui Legum ſuarum violationem ejusmodi ferre nequibant, eum adeunt, & demùm, ut Cæſaream reportarentur, nec ſine tumultu ingenti, impetrant. Etiam ex hac cauſa, qui ante eum fuerant Præſides cum ſignis aliter inſignitis urbem ingredi ſolebant, ut ibi memorat etiam Ioſephus. Vitellius item ad bellum paratus Arabicum, quum vellet per Iudæam exercitum ducere, occurrerunt ejusdem principes [m] deprecantes tranſitum; Οὐ γὰρ αὐτοῖς εἶναι πάτριον περιορᾷν εἰκόνας εἰς αὐτὴν φερομένας, *neque enim mores permittere patrios, ut inferantur Imagines*, quales ſcilicet ſigna comitarentur, ſeu Cæſaris. Et precibus horum flexus Vitellius propoſitum mutavit. Quin cum theatrum aliaque moris Romani Hieroſolymitanis perquam inasſueta in urbem induxerat Herodes [n] Rex Antipatri F. atque, inter alia, gentium devictarum Trophæa, ſcilicet Arma humana auro & argento collucentia, nihil æquè atque hæc civibus moleſta, inviſa atque execranda fuêre. Nimirum

[k] *Ezechiel. c. 8, 10. & 23, 14.*

[l] *Archæolog. lib. 18. cap. 4. & Haloſ. lib. 2. cap. 8.*

[m] *Ioſephus Archæolog.*

[n] *Archæolog. lib. 18. cap. 7. 15. cap. 11.*

mirùm existimabant imagines humanas eis tectas fuisse. Atque Herode blandis alloquiis eos hac superstitione eximere conante, ὁμοθυμαδὸν ἐξεβόων, εἰ καὶ πάντα δοκεῖν οἰστὰ, μὴ φέρειν εἰκόνας ἀνθρώπων ἐν τῇ πόλει, τὰ τρόπαια λέγοντες· οὐ γὰρ εἶναι πάτριον αὐτοῖς, *Uno ore exclamant, etiamsi reliqua omnia ferenda viderentur, non permissuros se intra urbem Imagines Hominum. Sic Trophæa nuncupabant. Patrium enim suum morem eis adversari.* Postquam autem detracto armorum ornatu Herodes, ut tumultum sedaret, nudos, qui sustinerent stipites, non humanas subesse imagines ostenderat, plerisque satisfactum est. Atque ex hisce Josephi eliciendum videtur non solùm Imagines in Solido Humanas, etiamsi decurtatas, non fieri apud eos debuisse, sed nec omninò factas conspici, aut in usum admitti. Ceterùm juxta disciplinam Magistrorum, tametsi Facere hujusmodi Imagines apud illos illicitum habitum est, tamen de Factarum Usu aliter statuebatur. Et cautiùs intelligendus heic alibique de Imaginibus Josephus. Nam aliæ planæ heic suberant & singulares rationes, ob quas adeò exosæ Judæis imagines illæ. Sed ea de re capite proximo & octavo. Jam verò tametsi ornatus solùm seu Animi causâ imagines ejusmodi fieri illicitum habebant, nihilominùs להתלמד seu *discendi docendique* solum quid vitæ humanæ necessarium, imagines ejusmodi formare, apud cordatiores saltem eorum neutiquam habebatur nefas. Quod sanè evincitur ex eo, quod mox dicetur de corporum Cœlestium imaginibus discendi docendique causâ formatis. Incisas autem seu Cælatas, nec protuberantes effigies humanas quamplurimas à Judæis ipsis editas habemus in Rituali illo Paschali nuper Venetiis typis mandato, tàm Hispanicè, quàm Ebraicè. Nimirùm res Patriarcharum atque aliorum gestas eorumque vitæ atque itinerum iconas. Tantùm abest, ut in universum verum sit, nullius generis Imagines seu Figuras Humanas ex Judæorum institutis licitè fieri! Joannes Baptista Villalpandus [o], vidisse se, ait, apud Fulvium Ursinum nummum pondere drachmæ, qui ex altera parte refert Marci Antonii caput cum inscriptione hujusmodi שלמה מלך, hoc est, *Rex Salomon*; ex adverso verò, rudem quandam & incongruam Templi formam cum inscriptione היכל שלמה

[o] *Apparat. Vrbis ac Templi part. 2. lib. 2. disp. 4. cap. 27.*

Templum Salomonis. Nec diſſentit ab Urſino, qui arbitratus eſt percuſſum eſſe hunc ab Herode, qui, ut Antonio aſſentaretur, ei Salomonis nomen & ædificati templi gloriam adſcriberet. *Quapropter*, inquit, *tàm hunc, quàm alium quemcunque ſimilem, ſi reperiatur, non Hebræorum habendum eſſe putamus, ſed peregrinum. Percuſſus enim eſt ab Herode iniquo Principe, qui ſe Hebræum eſſe planè profiteretur, ac nihil minùs curaret, quam Hebræorum legibus ſe ſubdere atque inſtitutis, quibus impium habetur atque execrandum, Hominis Imaginem quâcunque ratione aut causâ efformare.* Sed reclamant celeberrimi, quorum ſcita ex more majorum deſumta attulimus, Magiſtri, ſi de figurâ humanâ quacunque etiam depictâ aut cælatâ loquatur. Satis intereà concordes, de protuberante in nummo alibive figura humana non efformanda. Quid igitur dicendum de nummo hoc æneo, Moſis figura & nomine inſignito, idque velut ex diſciplina Ebraica, apud Gulielmum Schikardum p, qui ex antiquaria Thomæ Lanſii ſupellectili illud depromſit? Certè inſtitutis ac moribus

p *In Proœmio ad* Tarich *Regum Perſarum p.34.*

Iſraeliticis planè eſt alienum. Literæ alterâ parte inſcriptæ, ſive à vetuſtate, ſive à Sculptoris incuria, qui primò incidit, vitii nonnihil traxêre. Sed id, quod volunt, eſt, quod legitur in Decalogo לא יהיה לך אלהים על פני *non erunt tibi Dii alieni coram facie mea.* Neque verò, quod affert idem Schikardus de numiſmate Abrahæ Sene & Vetula inſignito, quidquam heic probat. Concedatur, ſi vis, Traditionem q illam de Abrahæ nummo veram eſſe. Certè ad inſtituta Iſraelitica, quæ diu poſteà nata, moresque inde ſequentes ritè dignoſcendos nihil omninò ea facere poteſt. Nam Abrahæ ævo nullum de imaginibus faciendis interdictum habebatur, ſed tantùm de non colendis; quod Noachidarum faciunt univerſale. Quin nonnulli Ebræorum, qui legem Moſaicam tot ſeculis poſteà ortam

q *In* Bereſith Rabba *paraſh.39.*

ad

ad Abrahamum nescio qua ratione retrotrahunt, adeoque & ipsum interdictis de Imaginibus humanis neutiquam faciendis teneri volunt, traditionem illam non de Senis & Vetulæ imaginibus, sed de vocabulis tantum ipsis in Nummo capiunt r; quoniam scilicet אמור לעשות צורת אדם *interdictum est, sic facere imaginem humanam*. Habeo equidem ipse item Mosis icunculam antiquitus expressam in Lamina æris rotunda, quam non ita pridem Shenæ, in agro Surreiensi circa nonum à Londino lapidem, inter rudera repertam accepi. Crassa est ea admodum, & ponderis paulò amplius dodrantis unciæ; id est, minoris quàm Lansianum illud æs pendens unciam cum sextante aut paulò plus, quod ait Schikardus. Crassitie parili protuberat mecum icon, qualem heic damus; parte alterâ non solum eadem ipsa præ se ferente verba, sed eandem etiam ipsissimam Scriptionis formam, quæ in ære Lansiano.

At verò in meo non tam crinis crispus, ut in Lansiano, quam cornu arietinum cernitur. Rem satis non intelligo. Nec capillum ejus an indumentum aliquod Capitis videamus. Nam intereà ratio insit aliqua cornutæ illius faciei, quæ Mosi tribui solet, viderint, qui operæ duxerint pretium. Sed in figuris ejus cornutis, erigi solent, ut Panum & Satyrorum aut capreolorum, non incurvari, ut arietum atque Jovis Hammonis, cornua. In picturâ scilicet Christianorum, qui ex eo, quod in vulgata habetur de Mose, *ignorabat* s, *quod cornuta esset facies sua*, & *videbat faciem egredientis Moysi esse cornutam*, bicornem Mosem pingunt. Rident autem cornua illa Judæi, quibus ibi, קרן עור פניו quod *cornuta erat ei facies* sonat in vulgata, sumitur pro eo, quod est *splenduit* seu *radiavit cutis faciei ejus*. Nec alio sensu reddunt Judæi Mauritanienses, Hispanienses, præter paraphrastas Chaldæos. Nec sane alio Helleni-

r *Thosephtha in* Baba Kama *cap.* 9. & *Comment. ad* Beresith Rabba *fol.* 43. a

s *Exod.* 34. 29. & 35.

ſtæ. Quin nec alium meritò exiſtimant viri docti fuiſſe interpretis vulgati ſenſum, utcunque pictores ſculptoresque atque ii, à quibus docentur, illum interverterint. Nam lucis radii cornua velut imitantur, & Ebraicè τὸ קרנים tàm hæc, quàm illos denotat. Et radios illos faciei Moſis קרני ההוד *cornua magnificentiæ* vocat ibi Salomon Jarchius. Quin expreſſim D. Paulus [t] τὴν δόξαν τοῦ προσώπου αὐτοῦ *Gloriam vultus ejus* nuncupat. Adjici verò inſuper ſeu deliteſcere in Moſis hujus collari crucis videtur icuncula nomini ſubjuncta. Adeò demum, ut Chriſtiani alicujus potius opus eſſe ſuſpicer, fortean ideo ante ſecula aliquot factum, ut officioſi muneris vice inſerviret ad Judæos aliquos, ſive demerendos, ſive ad Chriſtianiſmum civiliter invitandos. Nam quanquam à faciendis ornatus animive causâ hujusmodi imaginibus protuberantibus ex more eis abſtinendum erat, factis tamen, modò in venerationem neutiquam fierent, ex diſciplina ſua uti, adeoque dono accipere ritè potuêre, ut capite oſtenditur proximo. Tantum autem abeſt, ut pro nummo aliquo, ſive funderetur, ſive percuteretur æs hoc meum, ut vel ipſa tum laminæ tum figuræ exſtantis craſſities ſatis mihi videatur id palàm denegare. Certè & Moſis figuram cum nomine adjecto a Chriſtianis olim interdum fieri, idque velut in eorum gratiam facilè concedet, quisquis fidem habuerit hiſtoriolæ illi, quam, neſcio, unde hauſerint ſeculorum paulò anteriorum Judæi de Imagine Moſis, eaque apud Anglos noſtros juſſu olim regio ſic formata, pro inſigni tentorii, in quod Judæi Anglienſes ſe reciperent, quotquot Chriſtianismo nomina dare pertinaciter nollent. Ea de re narrationem legimus apud R. Gedaliam Ben Jechaia ſcriptorem quidem nuperum, (nam ſub quinquaginta ab hinc annis floruit,) ſed qui è vetuſtioribus multò ævi antiquioris mediique ſui generis ſcriptoribus quamplurima nec ſine induſtria ſumma edidit. Verba [u] apponam. בשנת ה' אלפים כ' כומר א' נימול באינגילטירה כדי להנשא עם יהודית שנתלהב באהבתה ויודע הדבר לבני העיר והיו רוצים לשרפם אבל המלך בחר לעשות הנקמה בדרך אחרת וגזר כי תוך ג' חדשים ימירו ואשר מלו הכומר בשרפו ורבים מהם והמירו: ויקחו כל בניהם מי' שנים ולמטה ויוליכום לסוף מלכותו לטען ישכחו מנהג אבותיהם היהודים וימת המלך וימלוך בנו תחתיו ותכף בא על מלכותו

[t] 1 Ad Corinthios cap. 3. 7.

[u] In Sepher Shalsheleth hacabala f. 112. & 113.

מלכותו דבר ורעב ויאמרו יועציו כי לחטאת היהודים שאינם
מאמינים היטב בא העונש להם ויעש שני אהלים על חוף
הים על א' צייר צורת מה"ע ושמו ועל אחר צייר משיחם
ויקרא לכל האנוסים בדברים טובים ויאמר אליהם כי
מרשה להם להתיהד ולא יכריח שום מהם לשום דבר
אמנם כדי להכיר מי יהיה יהודי רוצה שהמתיהדים יכנסו
באהל מר"ע וקבלו עליהם לעשותו ורבים נכנסו באהל
מר"ע ואחרי הכנסם היו שם מרצחים אותם וכן ספו תמו כלם

Anno quinquies millefimo & vigefimo, Sacerdos quidam Chriftianus circumcifus eft in Anglia, ideò fcilicet, ut uxorem duceret Iudaicæ gentis fœminam, quam efflictim deperibat. Id quamprimùm eft loci civibus notum, voluêre illi eos vivicomburio punire. Ceterum alio modo ultionem futuram ftatuit Rex; edicto nempè promulgato, ut intra tempus trimeftre Iudæorum commune Iudaismo renuntiaret, & qui Sacerdotem circumciderant comburerentur. Et eorum perplurimi fane Iudaismo renuntiarunt. Liberi autem eorum univerfi Sexennii ætatis & minoris in extremos regni limites miffi funt, ut ibi difciplinæ avitæ feu Iudaicæ oblivifcerentur. Mortuo autem regi huic fucceffit filius ejus. Nec diù poft, cum & peftis & fames regnum ejus invafit, monuerunt confiliarii ejus, pœnæ hujus caufam effe peccatum Iudæorum non recte credentium. Fiebant igitur juffu regio duo tentoria juxta littus marinum, quorum fuper alterum efformabatur figura Mofis Magiftri noftri, fuper quem fit pax, uti & Nomen ejus; fuper alterum autem figura Chrifti eorum. Mitioribus dein verbis cum eis in anguftias has redactis Rex agens, denuntiavit cuilibet eorum licitum fore Iudaismum amplecti & retinere, nec omninò ad rem quampiam eos iri coactum. Id tantùm fe velle dignofcere fatis, quisnam reverà Iudeus effet, quis non. Imperavit igitur, ut, qui reverà Iudæi effent, atque effe vellent, ingrederentur tentorium Mofis Magiftri noftri, fuper quem fit pax. Conditione acceptâ, quamplurimi illud ingrediuntur. Ingreffos autem occiderunt & in mare projecerunt. Atque fic exitus erat univerforum. Ita Rabbi ille Gedalia. Et tantundem, de tentoriis ac Judæis Anglienfibus trucidatis ac in Mare projectis, ferè habetur apud autorem Chriftianum Fortalitii [x] Fidei, five is [y] Guilielmus Totanus fit, five

x *Lib. 3. pag. 219. Edit. Lugdu. 1525. & pag 169. Edit. Norimberg. 1494.*

y *Videfis Antō. Poffevin. in Biblioth. felect. lib. 9. cap. 3. & I. Molanum in Biblioth. Materiarum.*

 Bartho-

Bartholomæus de Spina. Sed pro eo, quod legitur apud Gedaliam de Imagine Mosis & Christi super tentoria, in Fortalitio dicitur Legem Iudæorum in altero, in altero Crucem Christi positam; nullâ Mosis mentione habitâ. *Et intrantes*; inquit, *papiliorem* (Legis) *unus post alterum jugulabantur in secreto ex altera parte papilionis, & projiciebantur in mare, & sic purgatum est prædictum regnum & continuò cessit plaga, nec ampliùs Iudæus ibi habitavit, sed nec habitat usque in hodiernum diem.* Scripsit verò autor hic diu ante Gedaliæ tempora, atque ut nonnulli [z] volunt, anno Christi 1459; sodalis scilicet Franciscanus. Id verò scribit ille velut è *Chronicis*, ut ipse ait, *Anglorum antiquis* sibi relatum. Nondum quid in Chronicis nostratibus ejusmodi mihi repertum. In iis quidem Iudæos Angliâ pulsos legimus sub annum Regis Edwardi primi decimum octavum, id est, Christi 1290. Neque ... de re dubitandum, cum sexcenties in Archivis *illius* temporis, tùm Cancellariæ nostræ, tùm Fiscalibus idem asseritur. Sed Occisos seu Tentoria, qualia memorantur sive apud R. Gedaliam, sive in Fortalitio Fidei, posita esse inde non discimus. De tempore autem non satis liquet apud Gedaliam. Initium historiolæ collocat in Judaicæ seu Hillelianæ, quâ hodieque utuntur Judæi, periodi anno 5020, id est, Christi 1260. Occisos verò & in mare projectos tempore Regis, qui tunc regnanti filius successit. Id est, proculdubiò Edwardi nostri primi: qui filius Henrici tertii cujus annus 43 idem est cum Christi 1260. Quin eidem ipsi anno perperam tribuit Iudæorum Angliensium exilium Salomon [a] Ben Wirga, qui avorum memoria calamitates atque adeò variantia per orbem terrarum gentis suæ discrimina operosiùs collegit. De exilio Anglicano verba faciens ille, ויהיה inquit הגירש שנת חמשת אלפי' ועשרים ליצירה *atque erat exilium illud anno 5020 à creatione*, id est, anno Christi 1260, seu Henrici nostri tertii 43; quod falsum esse scimus. Hallucinatum igitur eum fuisse existimo, aut ex eo, quòd historiolæ initium juxta id, quod apud Gedaliam habetur, alibi ipsi apud suos repertum (nam is Gedalia vetustior est) pro ipso exilii anno malè sumpserit, aut ex eo, quòd numeros literis apud suos alibi juxta morem denotatos haud sedulò satis animadvertit. Nam ut

[z] *Editor Norimbergensis 1494. in Prolog: fronte.*

[a] In Schebet Iehuda, *fol. 19. Edit. Amstelodami.*

ut ה׳ן׳אלפים כ׳ denotant 5020, sic ה״ן אלפים כ״ 5050. Et כּ pro כ, elemento maxime in scriptione Rabbinis usitatiori non rarò simillimo, sumi uti & hoc pro illo tralititjum est. Annus autem periodi Judaicæ 5050 exilio Anglicano satis respondet, id est, Christi 1290; juxta id quod plerunque in Annalibus nostratibus legitur. Nec carent Judæi etiam è suis testimonio omni exceptione majori, quo asseritur circa triennium antè non expulsos Anglia Judæos. Etenim Judæus Angliensis, qui tunc vixit, scriptum reliquit, anno 47 sexti millenarii (id est, periodi quam diximus Judaicæ 5087) prehensos, adeoque in carcerem traditos esse universos per Angliam Judæos. Scilicet in cellæ arcis Wintoniensis subterraneæ, quæ proculdubio nonnullis eorum carcer erat, parieti Saxeo hujusmodi habetur inscripio

יום ואמר היו
תפיסים כל יהודי
ארצ האי שנ
מ׳ז לפ׳ לאלף
ששי אני אשר
חקקתי

quod sonat *Die*..... (utrum י״א מר׳, quod incisis proximat, id est, 11. *Mar.* sit ibi legendum nescio; & vocabulum, ut exaratum est, sonat *& dixit*, aut quid simile cujus ibi sensui locus non est) *prehensi sunt universi Iudæi* seu *Iudæorum communitas* (quæ locutionis apud nos formula tunc temporis in usu) *Terræ hujus, anno 47 juxta sexti millenarii rationem. Ego qui* (seu potius *ego Asher*) *incidi.* Descriptam è cella ante annos aliquot mecum amicissimè communicavit V. Cl. Patricius Junius Bibliothecarius regis, uti & postmodùm Henricus Jacobius. Certè & Annalium nostratium aliqui [b] secundo Maii anni Christi 1287, qui ipsissimus est heic annus, ejusmodi Judæorum collocant prehensionem custodiamque.

[b] *I. Stobbæus ex Gbil. Thorno Ms. monacho Cãtuariensi.*

amque. Alii anno 1286 c qui etiam facilè in ipsum 47 sexti millenarii cadit, si annorum variatim inchoantium apicumque temporis inde pendentium quales heic prætermisimus ratio habeatur. Sed hæc obiter. Ad Gullielmum Schikardum redimus. Quod adjicit ille de aliarum rerum signis in numismatis Ebræorum veterum protuberantibus, haud quicquam facit ad asserendum suum illud de humana in nummo apud eos figura. Nam de ceterarum rerum in terra aquave imaginibus, receptior est sententia, nullam ex eis fuisse, quam formare ornatus animi causâ quomodolibetcunque non liceret. Sic enim generatim Magistri celeberrimi d צורת הבהמות ושאר נפש חיה חוץ מן האדם וצורות האילנות והדשאים וכיוצא בהן מותר לצור אותם ואפילו היתה הצורה בולטת *Imagines bestiarum aliorumque, præter Hominem, animalium, imagines item Arborum, Herbarum, id genus aliarum rerum facere licet, idque etiamsi promineant.* Sed excipiunt nonnulli Leonis, Bovis atque Aquilæ (quorum facies in Ezechielis visione) figuras; aliqui etiam Draconis, quippe cujus in Idolis adeò frequens cultus. Sed nec desunt, qui non minus hujusmodi rerum Imagines, quàm Hominum velint interdictas. Certè scimus Flavium Josephum Legatum à Populo Hierosolymitano ad Tiberienses missum, ut cum illis ageret e de diruendo τοῦ οἴκου τοῦ ὑπὸ Ἡρώδου τοῦ τετράρχου κατασκευασθέντι, ζώων μορφὰς ἔχοντι, τῶν νόμων οὕτως τι κατασκευάζειν ἀπαγορευόντων, *Palatio ab Herode Tetrarcha extructo, quod animalium habebat Imagines, cum [illegible] quid extruere ex lege esset interdictum.* Quod & factum est. Sed ea de re vide, quæ dicuntur capite proximo. Nam reverà aliò planè spectat. Eousque etiam detestantur Judæi nonnulli hodierni imagines omnimodas, ut nec sigillis f, quibus figura ceræ imprimatur ulla, uti velint. Sed ad sententiam illam de aliarum in terris præter hominem rerum imaginibus pro libitu faciendis adstruendam, veluti nempè vetustioribus Ebræis receptam, haud parùm facit quod de Numismatis eorum legimus g. Fuisse Numisma Josuæ altera parte Tauro, altera Monocerote insignitum; Davidi etiam, cui, מקל ותרמיל מיכן ומגדל מיכן *Baculum & pera in parte altera, altera turris* visebatur; quin & Morde-

c *Hollinshed. eod. ann. pag. 283.*

d *Maimon. hal.* Aboda Zara *cap. 3. Mos. Kotzensis Præcept. Neg. 22. ex Gem. Babylon. ad tit.* AbodaZara *cap. 3. fol. 42. & 43.*

e *In vita sua.*

f *Guil. Schikard. in Proœm. ad* Tarich *Regum Persiæ pag. 43. Vide sis Manass. Ben Israel in Exod. quæst. 30.*

g *Bereshith Rabba Parash. 39.*

Mordecæo, cui שק ואפר מכן ועטרת זהב מיכן *Saccus & cinis in altera, & corona aurea alterâ* eminebat, non autem Regina Esther & cum ea ipse (ut hallucinati nonnulli [h] ajunt) quod ex Ebræorum moribus ferendum, ut ostensum est, non erat. Finguntur fortè numismata hæc. Nec éa de re contendo. At dum in libris eorum vetustissimis, viris illis sanctis ea utcunque tribuuntur, dubitari, opinor, nequit, quin ejusmodi rerum apud majores suos idque post Mosaica instituta, imagines non illicitas interea haberent; saltem qui hæc scriberent. Nec sanè serpens æneus [i] sic aut formatus aut retentus, quasi ipsa simpliciter formatio ex jure communi non fuisset licita. Nummi autem Ebræorum seu Sicli ac congeneres, quos sive ipsos sive apud scriptores depictos vidimus, animalium carent figuris, & sive virga Aaronis sive urna Mannæ, sive Thuribulo, Palma (quæ velut gentis symbolum in Cæsarum etiam Nummis subinde reperitur, veluti Augusti, Vespasiani, Nervæ) id genus aliis tantum insigniuntur. Horum figuras habes apud Antonium Augustinum [k], I. Baptistam [l] Villalpandum, Casparum Waserum [m], Joannem Morinum [n], ut alios, qui de eis obiter, prætermittam. Eorum par exhibemus, velut ceterorum omnium fermè instar. Nam tametsi plures apud jam citatorum aliquos habentur, binis tamen hisce inspectis quicquid eorum reliquum est ac genuinum, ad rem saltem, quam tractamus, satis inspicitur dignosciturque. Ceteri enim aut planè similes sunt aut proximè sive huic sive illi accedunt.

h *Villalpand. Apparat. Vrbis & Templi part. 2. l. 2. disp. 4. cap. 27.*

i *Num. 21. 8, 2. Reg. 18. 4.*

k *Dialog. 2.*

l *Loco iam citato, & seqq.*

m *Lib. de Antiq. Nummis Hebræorum.*

n *In Pentateuch. Samaritan. Exercit. 2. cap. 10. & vide Mos. Nachmanidem in* Pirush Tora. *fol. 342. b.*

De Numiſmate autem Cenſus, Cæſaris in Evangelio imagine inſignito, vide quæ habentur infra capite octavo. Binorum, quæ jam depicta ſunt, numiſmatum, Prioris archetypon unum argenteum penes me habeo, cujus altera pars urnulam Mannæ (ſic credi ſolet) altera Aaronis virgam oſtendit. Hæc autem verbis hiſce Charactere Samaritano, id eſt, qui Judæis, antè captivitatem in uſu, circumſcribitur, ירושלים הקדושה *Ieruſalem ſancta*; illa eodem item charactere, verbis hiſce שקל ישראל *Siclus Iſraelis*. Poſterioris verba ſunt eadem charactere Aſſyriaco, ſeu qui poſt Ezram in uſu. Partem alteram Thuribulum & Fumus aſcendens, alteram Palma, ſeu palmæ ramus occupat. Etiam & hujus generis aliquot non ſemel vidi, figuris, ut in priori, prominentioribus. Sed cum præſtò jam non ſit ejuſmodi mihi ullum, ex Villalpando & Antonio Auguſtino figuram huc tranſtuli. Quod demum ad Cœleſtium rerum Imagines ſpectat; quemadmodum ex illo legis ſacræ o *Non facietis mecum* ſeu *coram me Deos argenteos* &c. aliiſque legibus congeneribus, Humanam figuram exſtantem ſeu prominentem adeoque ſtatuam humanam formare interdictum eſſe volunt, ita etiam exinde in univerſum quidē pronuntiant Talmudici p לא תעשון אתי לא תעשון כדמות שמשיי המשמשין לפני במרום כגון חמה ולבנה כוכבים ומזלות ומלאכי השרת *Non facietis mecum* ſcilicet, *non facietis imagines instar miniſtrorum, qui coram me ſuperiùs miniſtrant, veluti Solis, Lunæ, Signorum, Syderum, aut Angelorum miniſtrantium*; unde Maimonides q aliique אסור לצור צורות חמה ולבנה כוכבים ומזלות ומלאכים שנ׳ לא תעשון אתי לא תעשון כדמות שמשי המשמשין לפני במרום ואפילו על הלוח *illicitum eſt formare ſimulacra Solis, Lunæ, Stellarum, ſignorum, & Angelorum; juxta id quod ſcriptum eſt, Non facietis mecum; non ſcilicet facietis inſtar Miniſtrorum, qui coram me supernè miniſtrant, ne quidem etiamſi in tabula* ſeu plano, Id eſt, etiamſi non promineant, nec exſtent, ſeu ut nonnulli, ואפילו אין הצורה בולטת בהן שברקיע הם שקועים *etiamſi non exſtet* ſeu *promineat earum figura. Nam & ipſa ſidera in firmamento immerguntur.* Non prominere videntur. Adeò ut qui in plano ſydera depingit, veram omnimodò, quantum fieri poteſt, ipſorum figuram (ita proculdubio ſenſus eſt) exhibeat, quod fieri non debet. Sic illi. Et tametſi aliter atque aliter inter-

o *Exod.* 20.23

p *Gem. Babylon. ad c.* Aboda Zara *cap.* 3. *f.* 43b.

q *Halach.* Aboda Zarae. 3. *Moſ. Mikotzi Præcept. neg.* 22. & *videſis Paraphras. Vzielidi tribut. Exod.* 20.23.

interpretantur legem illam Exodi de Diis argenteis & aureis in hanc rem à Magistris, quorum verba attulimus, citatam, nihilominùs, quantum video, Corporum Cœlestium Figuras sive planas sive prominentes Ornatûs causâ velut in xystis, prothyris, parietibus, aulæis, alibive fieri apud ipsos illicitum unanimes habebant, si Talmudicis fides. At quid intereà tum dicendum de pronai Herodiani velo illo pretiosissimo seu peplo Babylonio apud Josephum [r] non solùm ita coloribus hyacinthino, purpureo byssino & & coccineo variegato, ut ὥσπερ εἰκόνα τῶν ὅλων *velut omnium rerum imaginem*, quæ scilicet sub Luna visuntur, uti per symbola præ se ferret, verùm etiam πᾶσαν τὴν οὐράνιον θεωρίαν πλὴν ζῳδίων *omnem Cœli rationem præter Signa*, ut vertit Ruffinus, haberet in se perscriptam, id est, ipsam Cœli, si quid video, imaginem totam, modò Signa excipias; si ζῴδια pro *signis* seu Zodiaci illis duodecim, ut vulgò, solùm hic sumenda. Cum autem vocabulum ipsum tàm generatim Animalia denotet, quàm Signa illa duodecim, quæ nec Animalia sunt omnia, fortè voluit potiùs Josephus omnem cœli rationem seu rerum cœlestium imagines in velo illo depictas, modò animalium figuras, in quas tam Zodiaci sidera, quàm quæ occupant cœlum, reliqua antiquitùs tributa sunt, excipias. Veluti Orionem, Cepheum, Draconem, Cygnum,, Canem, Delphinum. Nam & Tabernaculi Mosaici velum (cujus heic imitatio) ipse alibi [s] ait floribus omnigenis variegatum esse τοῖς τε ἄλλοις ἐνυφασμένον· ἃ κόσμος εἶναι ἔμελλον, πλὴν ζῴων μορφῆς, *Rebus aliis omnimodis intertextis quæ ornamento esse possent, exceptis Animalium figuris.* Adeo ut absonum non sit τὰ ζῴδια in velo illo Herodiano idem denotare quod τὰ ζῶα in Mosaico illo. Ideonè verò innuit Josephus Stellarum ipsarum tam Zodiaci quàm reliqui cœli spatii, Solis, Lunæ, atque errantium ceterarum figuras sive in Mosaico sive in Herodiano velo depictas? aut cum hisce etiam Coronam Ariadnes, Deltoton, Lyram, Argo, Thuribulum, id genus alia. Nam in hujusmodi Partes ac Nomina cœlum diu ante Herodis Magni, id est, Augusti tempora ab Ægyptiis ac Chaldæis, uti etiam à Græcis distributum nemini non est in confesso. Sed, ut ex jam antè dictis vides, doctrinæ Talmudicæ omnino ad-

[r] *Halosteos. l. 6. cap. 6. gr. 14. lat.*

[s] *Origin. lib. 3. cap. 5. & vide I. Bapt. Villalpandū Explanationum in Ezech. tom. 2. part. 2. lib. 3. cap. 45.*

versum est Figuras id genus Cœlestes depingere seu quovismodo formare; Ornatûs scilicet seu Elegantiæ tantum Animive causâ. Quod ut signanter adjectum capias. Nam causâ Astronomiam aliave independentia Docendi Discendive, veluti in Globis cœlestibus conficiendis, Ecclipsium diagrammatis designandis, Magnitudinum, Illuminationum, Motuum, aliorumque in theoria syderum id genus, quæ Mathematicis in usu, ob oculos demonstratione, etiam Figuras Cœlestes fieri apud veteres quidem haud video interdictum. Sunt fateor in Magistris, qui nec sic figuras ejusmodi libenter admittere videntur. Abraham Aben-Ezra, & ipse Astrologus summus t אין תמונות בשמים רק שמנה וארבעים צורות וחכמי הצורות עושים דברים אשר לא כן ומעשיהם קרובים לעבודה זרה *non sunt imagines aut simulachra in cœlo præter quadraginta octo* (constellationes Astronomis notissimas) *& Pictores formare solent res quidem dissimiles. Sed dum ita faciunt, proxime accedunt ad Cultum extraneum.* Nimirùm Arietem, Taurum, Geminos & quæ sunt cetera, imaginum ipsorum syderum loco habent. Quin & religiosiores hodie Judæi, quod ait Guilielmus Schikardus u, *ne characteres quidem* ☉☾✱ *aut* ♈♉♄♃ *tolerant etiam in suis Lucoth, hoc est calendariis aut Astronomorum libris, neque ceras quovis annulo signant.* At verò non solùm annulorum signatoriorum usus in libris Talmudicis x licitus citra controversiam habetur, verùm etiam permissum Ebræis utcunque non simplicis Ornatûs, tamen Discendi Docendique causâ, juxta Majorum suorum ritus, etiam Figuras rerum ipsarum Cœlestium facere; id quod tùm ex virorum clarissimorum seculorumque priscorum recentiorumque in libris eorum Mathematicis exemplo, tum ex Talmudicorum scitis edocemur. Illustre est exemplum illud Rabban Gamalielis. Is Princeps erat Synedrii Magni. Abesse autem sibi in supellectili forensi noluit quidquam, quo facilius in Mensium initiis discernendis sanctificandisque fidem probaret testium, qui ex more se Lunam nascentem vidisse assererent. Scilicet à phasi Lunæ noctis à præcedentis mensis initio tricesimæ, quoties ejusmodi phasis haberi quiret, ita supputabant ut ex prima hac Lunæ visione Ratio eis penderet & mensium & anni initii. Adeoque

festorum

t *Ad Exod.* 20. 22. *seu in Decalogum.*

u *In Proœm. ad Tarich. Regum Pers.* pag. 34.

x *Videsis* Shulcan Aruch *lib.* Orach Chiim. *cap.* 301. §. 9. *&c.*

festorum quæ five annua erant five menftrua. Unde Syracides [y] Lunam ait fuiffe εἰς ἀνάδειξιν χρόνου, καὶ σημεῖον αἰῶνος. Ἀπὸ σελήνης σημεῖον ἑορτῆς, *in oftenfionem temporis & fignum feculi; à Luna fignum fefti;* ut quæ in Pentateucho alibique in federe vetere de ea in hanc rem occurrunt, prætercam. Illinc igitur Menfes finiebantur five cavi feu dierum viginti novem, five pleni feu triginta dierum. Nam quoties ex phafi [z], qualem diximus, per cœli nubila aliterve res definiri nequibat, menfis qui præterierat plenus feu dierum 30 fiebat. Neque ullus unquam admittebatur aut plurium fanè quàm triginta aut pauciorum quàm viginti novem. Et ex phafi tempore jam memorato habitâ vigefimus nonus præcedentis menfis illum claudebat; proximo à phafi incipiente. Quam menfium rationem unà cum integri menfis feu Adar fecundi ex re natâ & pro Synedrii Magni libitu intercalatione incertâ, dum non difcunt aut non advertunt Chronologi, de vero anno & die Paffionis D. N. Jefu Chrifti, adeoque de Natalium tempore inde difputantes, circa inacceffa frustrà nimis fudant. Nimirùm calculi folum Aftronomici apicibus tempora civilia perperam metiuntur. Etenim ex phafis folùm diverfitate ac dicta menfium five cavorum five plenorum ratione, tum Synodi tum Plenilunia naturalia feu Aftronomica civile menfis initium mediumque feu primum & quartumdecimum diem feu diem Pafchatis (quem inprimis heic intueri folent) biduo, triduo, quatriduo, plus etiam idque incertiffimè ut anteverterent neceffe eft. Sed hoc obiter. Jam verò manifeftum eft, Lunam novam, pro habitudine fua ad Solem menfe quolibet poft coitum aliter atque aliter mutante, diverfimodè verfus Occidentem primò in Cœlo fatis fereno confpici. Idque five partis nobis illuminatæ quantitatem, five cornuum pofituram, five vifionis primæ tempus locumque fpectes. Nam pro Nodorum loci feu Latitudinis ab Ecliptica, longitudinis à Sole, motus five velocitatis five tarditatis, Zodiaci & Horizontis obliquitatis, adeoque defcenfionum, poli altitudinis, & quæ funt id genus in calculo tum Aftronomico tum Optico aliorum difcrimine multiplici, citiùs quandoque primò confpicitur, veluti die à coitu proximo feu etiam intra ipfum coitûs diem; quan-

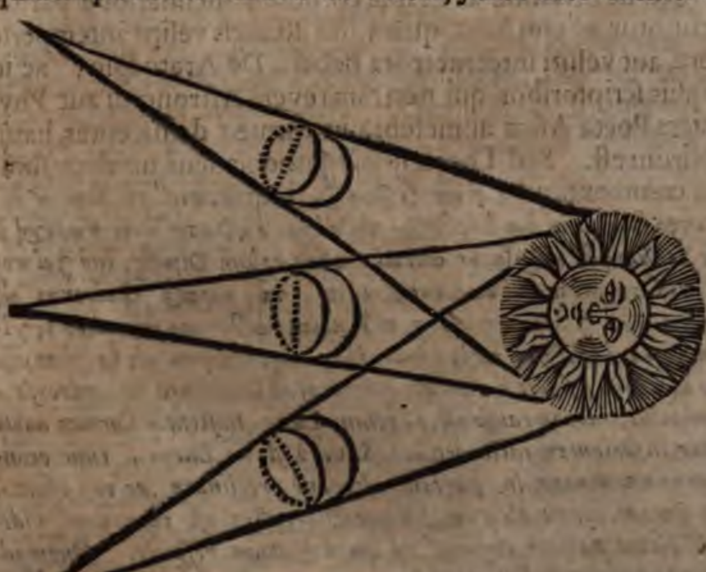
[y] *Cap. 34. 6.*

[z] *Videfis Ioseph. Scaliger. l. 2. de Emend. Temp. cap. de Periodo Iudæorũ Alexandrea. Canon. Ifagogic. lib. 3. pag. 278. Dionyf. Petaviũ in Epiphanium Heref. 51. pag. 151. Samuel. Petitũ Eclog. Chronologic. lib. 1. cap. 1.*

doque autem tardiùs, veluti die tertio, etiam interdum & quarto. Unde major minorve partis nobis illuminatæ quæ primo conſpicitur quantitas. Nunc inſtar tenuioris tantum arcûs ſeu lineolæ curvæ lucis; nunc inſtar ſegmenti ferè circuli, pro temporis Lunæque loci varietate, anguſtioris ampliorisque. Easdem item ob cauſas cornua nunc inclinantur, reclinantur, erectiores apparent. Qua de re accuratiùs egêre ſeculis vetuſtis Mathematici illi ex Arabibus egregii, Albategnius ſeu Muhamedes Aracenſis [a] & Muhamedes ille alter Alfragamus [b] præter Meſſahalam [c]. Orientalium enim plerique, quemadmodum ferè Judæi, ut & alii aliquot Orientalium mores ſecuti, à prima Lunæ viſione menſes auſpicari ſunt ſoliti. Unde illis de primæ viſionis diverſitate diſciplina perquam erat neceſſaria. Et Albategnius, *Viſûs Lunæ ſcientia*, inquit, *in menſium primordiis ac eorum extremitatibus inter præmiſſorum* (eorum quæ de Lunæ motu præmiſerat) *potiſſima numeratur, eo quod Taric* (Epocha ac computi ratio) *Arabum eorumque menſium initia ſecundum Lunæ viſum diſcurrunt, & in hujus vera cognitione quædam multimodæ difficultates habentur, quæ ſunt Lunæ vicinitas ejusque à Sole remotio. &c.* Quod de prima dicitur viſione, quam diligentius perſequitur, haud pariter tractatam apud Mathematicos Græcos, Ptolemæum, Geminum, Cleomedem, alios qui ſyſtematis quæ reliquêre Aſtronomicis res Lunares ceteras fuſiùs tradiderunt. Certè inter Veteres nemo, puto, hac de re æquè expreſſim atque argutè ac Ariſtoteles [d], tametſi breviuſculè. Sed & de ea recentiores aliquot noſtri ſuperiorisque ſeculi obiter agunt; ut Eraſmus Rheinoldus & Petrus Nonnius ad Georgii Purbachii Paſſiones Planetarum & Joannes Keplerus in Paralipomenis ad Vitellionem, ſeu Aſtronomiæ parte Optica; uti etiam Talmudici [e] ſumma cum accuratione. Et de Viſione hac prima decernebat Princeps ſeu præſes Synedrii Magni cum Collegis aliquot, quibus hoc munus mandatum. Maimonides [f] juxta veterum mentem; בית דין מחשבין בדרכים שהאיצטגנינין מחשבין בהן ויודעין הלבנה כשתראה בחדש זה אם תהיה בצפון השמש או בדרומה ואם תהי' רחבה או קצרה ולהיכן יהיו ראשי קרני' נוטין וכשיבאו העדי' להעיד בודקין אותם מצר ראיתם אות' בצפון או בדרום להיכן היו קרני' נוטות כמה היתה

[a] *De Scientiis Stellarū cap.41.*
[b] *Element. Aſtron. c.27. Seu Diff. 25.*
[c] *De Elementis & Orbibus Cœleſtibus cap. 9.*
[d] *Problem. ſect.15. qu.6.*
[e] *Miſn. & Gemar. Babylon. tit.* RoshHashena *c.2. Maimonides Halach.* Quidosh Hachodesh &c. *cap.2. maxime cap. 17. alit.*
[f] *Halac.* Quidosh hachodesh *cap. 2. §.4 ex tit. Talmudico* Rosh Hashena, *c.2. f. 22. &c.*

היתה גבוה בראיית עיניהם וכמה היתה רחבה אם נמצאו
דבריהם מכוונין למה שנודע בחשבון מקבלין אותם ואם לא
נמצאו דבריהם מכוונין אין מקבלין אותם *Calculo Astronomico usi qui huic rei præerant* (id est Præses, quem diximus & collegæ,) *inde sciebant, utrum Luna prima seu quæ primò visa est (mensis scilicet proximè futuri) Soli esset Septentrionalis an Australis, qualisnam item esset ejus latitudo seu ab Ecliptica sive distantia sive propinquitas, qualis etiam inde cornuum inclinatio ac positura. Quoties igitur aderant testes* (qui scilicet de Visione ritu solenni Principem Synedrii ac Collegas, quando ipsi non viderant, certiores facerent) *ad testificandum, inquirebant ab eis quomodo Lunam vidissent; an in parte Cœli Septentrionaliori an in Australiori; quamnam in partem inclinarent cornua ejus; quanta esset oculorum eorum aciei altitudo ejus, qualisnam latitudo. Horum responsa si calculo Astronomico dissona non essent, pro testibus hac in re habebantur idoneis. Sin verò, planè rejiciebantur.* Siquidem pro diversa Lunæ ad Solem, juxta antè memorata,

configuratione, aliter atque aliter collustrari eam, luminisque cornua variatim nobis inde inclinare, reclinare, erigi, ex hac et-
iam

iam manifeſtum ſatis eſt figurâ. Quò ſpectat quidem & illud Feſti Avieni in Prognoſticorum Arateorum paraphraſi.

> *Cynthia cum primùm cælo nova cornua promit,*
> *Cautus utrinque Deam circumſpice: namque revectæ*
> *Nequaquam ſemper ſimilis lux imbuit ortum:*
> *Sed ſpecies diverſa trahit, varioque notatur*
> *Formarum primi cum ſurgit luminis igne.*

Et de cornibus erectis, reſupinis, inclinantibus, plura apud eum, atque ipſum Aratum. Quam intereà poſituræ diverſitatem intemperiei aëris ventoſæ, ventiſve nunc his nunc illis imminentibus, tribui ſubinde etiam à viris doctiſſimis nequeo ſatis mirari. Id verum quidem eſt, pallorem, ruborem, albedinem, colores, quorum in prognoſticis uſus ſolennis, alios, Lunæ, quà nobis apparet, ab Aeris qualitate contrahi. Quod nec minùs dicendum de figurà cornuum plus minusve ſive acuminata ſive obtuſa. Sed de iſtis ſimùl & de ipſa cornuum inclinatione pariter ita loquuntur, ut tàm hanc quàm iſta ab aëris velint intemperie pendere, aut veluti inter meteora haberi. De Arato ipſo, ac id genus aliis ſcriptoribus, qui non tam reverà Aſtronomi aut Phyſici, quam Poëtæ Aſtra ac meteora in carmen deducentes, haud adeò mirùm eſt. Sed Theon ipſe, Mathematicus quidem ſummus, in commentariis g εἰ μὲν ζέφυρος, inquit, πνεύσῃ, ἀπὸ τῆς δύσεως ἔμπροσθεν αὐτῆς διωθούμενος τὸν ἀέρα, ἔμφασιν ἡμῖν παρέχει τοῦ δοκεῖν τῆς Σελήνης τὰ κέρατα ὡς ἐπὶ ἀνατολὴν πρῴην φέρεσθαι, ἐὰν δὲ ἀπηλιώτης πνεύσῃ, πότε ἀνάπαλιν νενευκότα τὰ κέρατα φαίνεται ὡς ὑπτιούμενα. Ἐὰν δὲ βορέας πνεύσῃ, τὸ ἓν κέρας τὸ βόρειον ἐπικαμπὲς γίνεται. πάλιν ἐὰν νότος, πρὸς νότον κέρας καμπτόμενον, ὡς ἂν εἴπομεν ἀὴρ ἐστὶν αἴτιος. *ſi flabit Favonius, quoniam ab Occidente in adverſa aërem impellit, ideo in cauſa eſt, ut etiam Lunæ naſcentis Cornua nobis videantur in Orientem inclinare. Si verò flabit Eurus, tunc econversò cornua videntur in partem alteram reclinare ac reſupinari. Si flabit Boreas, cornu alterum, ſeu quod Borealius eſt incurvari videtur; ſi Notus, pariter cornu illud quod Notum reſpicit. Quemadmodum igitur diximus, harum rerum Aer in cauſa eſt.* Ex hujuſmodi etiam ratione forſan illud Theophraſti h; τὸ σελήνιον ἐὰν ὀρθὸν ᾖ μέχρι τετάρτου καὶ εἰ εὔκυκλον, χειμάσει μέχρι διχοτόμου, *Luna novaſi fuerit directa* (vertitur etiam *Luna cornu alterum ſi rectum ſtabit*)

g *In Dioſemeia.*

h *Lib. de ſignis Tempeſtatu.*

uſque

usque ad quartum diem, & benè rotunda; hiemabit usque in partem dimidiam illuminatam. Varro [i] item, ex veterum disciplina; *si quarto die Luna erit directa, magnam tempestatem in mari præsagiet, nisi si coronam circa se habebit.* Alii veterum id genus alia. Neque hæc recentioribus [k] aliquot non admissa; perinde quasi ab aëris intemperie seu tempestatum imminentium diversitate cornuum posituram oculis mortalium variatim ingeri non dubitarent. Ex ejusdem quidem latitudine varia, adeoque cornuũ erectione, inclinatione, reclinatione, tempestates olim, uti & nunc agricolis, solitas prædici, ex Ptolemæo [l], Proclo [m], aliis sequacibus scimus. Sed varietatem illam Aeri, aut nubium motibus solùm cœlestibus tribuere, planè Mathematici aut Physici non est. Qua de re etiam olim monuit venerabilis Beda [n] nostras. Itaque Rabban ille Gamaliel, ut fidem sollertiùs probaret testium visionis, quam diximus, Lunaris, in tabulis & parietibus figuras aptavit Lunares seu Lunulas adeò variatim illuminatas, corniculatas, cornibusque hâc illâc inclinantibus, reclinantibus, erectioribus, ut, qui testandi de visione gratiâ adessent, inspectis figuris illis responderent, hâc an illâ vidissent nascentem Lunam figurâ. Nam si quis visionis suæ figuram in tabula aut pariete elegerat, sive calculo Astronomico ita alienam, ut reverâ sic conspici nequivisse ex demonstratione statuendum esset, sive figuræ ex more pro visione tantùm admittendæ adversam, ejus veluti falsò de visione testantis fidei ratio habebatur nulla. Ex more nimirum admittendi non erant de visione testes, nisi partem nobis illuminatam sine nubium interventu integram à se conspectam assererent. Hâc autem de re pleniùs multò in libris de Synedrio Magno agimus. Sed de Figuris, quas diximus, disertè Misna [o]: דמות צורות לבנות היו לו לרבן גמלאל בטבלא ובכותל בעלייתו שבהן מראה את ההדיוטות ואומר הכזה ראית הכזה *Imagines figurarum Lunarium fuere Rabban Gamaliel in Tabula & in Pariete in cænaculo ejus, quas ostendens testibus & vulgo rogabat hâc an illâ figurâ Lunam vidissent?* Schema adponimus, quali usum fuisse, Principem illum Synedrii, arbitror. Atque id ipsum est, quod pro Lunæ ψηφοφορία, & φηφοφορία σεληνιακῶν συνόδων Gamalieliana sumsit vir maximus [p] perinde ac si

[i] *Apud Plin. Hist. Nat.* 18. *cap.* 35.

[k] *Andreas Mirobski in Theoria Ventorum* §. 109. *alii.*

[l] *Tetrabib. lib.* 2. *cap.* περὶ τῶν ἐπὶ μέρους, &c.

[m] *In locum citatum.*

[n] *De Rat. Temp. cap.* 25.

[o] *Tit.* Rosh hashena *cap.* 2. *Talmud. Babylon. fol.* 24.

[p] *Iof. Scaliger De Emenda. Temp. lib.* 2. *cap. de periodo Iudæorum Alexandrea & Canon. Isagogic. lib.* 3. *pag* 278. *Videsis* Io. Cochi-um *in Tit.* Sanhedrin *cap.* 1. *pag.* 13.

Oriens. *Occidens.*

per צורות מבנורה *figuras Lunares* computi tabulæ ſeu Noviluniorum Computus eſſet intelligendus. Neque obiter id fecit, aut ſemel. Nam in libris de Emendatione temporum ubi de viſione, quæ jam præ manibus, loquitur, *cui rei etiam*, inquit, *fidem facit, quod in eodem capite Roſch Haſchana* (caput idem antè citavimus) *Scriptum extat, Iudices* (Principem quem diximus Synedrii Magni & Collegas) *cum de neomenia ſpeculatum homines delegarent ipſos in ante* צרת הלבנה *habuiſſe, id eſt figuram Lunæ quod intelligo* ψηφοφορίαν Σεληνιακῶν συνόδων *ad quam nimirum confugerent, quoties nubila aut imbres viſionem oculis inviderent. Sane magna me hujus rei inceſſit admiratio, &c.* Et in canonibus Iſagogicis diu pòſt ſcriptis, *Tempore* ait *nubilo, quod ipſi vocabant* יומא דעיבא *diem nubilum item* יומא דסיתרה *diem opacum, habebant Lunæ* ψηφοφορίαν, *ut hodiè, quam ſequebantur. Ea in Talmud dicitur* צורת חלבנה σχῆμα τῆς Σηλήνης, *qualem* ψηφοφορίαν *ſemper ante oculos ſcribitur habuiſſe Rabbi Gamaliel.* Ita ille, adeò ut conſtanter affirmârit non figuras naſcentis Lunæ ejuſq; illuminationes varias, ſed calculi Lunaris formā ſeu tabulas Lunares ſeu quibus motus Lunaris epilogiſmus indicaretur, duntaxat in jam citatis innui fuiſſe Gamalieli. Sed verò aut depravatū aliquod Talmudicæ

Miſnæ

Misnæ Exemplar virum præstantissimum fefellit, aut lectionem veram non satis animadvertit. Nam pro eo quod utroque in loco vocat ille צורת הלבנה *Figuram Lunæ* (quo forsan nomine simpliciter sumto non ita absonum fuerit, tametsi opinor nondum compertum, ipsum calculum, quò figuræ Lunæ nascentis possint dignosci, per Metonymiam designari) legitur in Misnæ loco à Scaligero laudato, idque in editionibus, quas consuluimus, optimis, nec ita paucis, aut דמות צורות לבנות (ut superius citatur) *Imagines Figurarum Lunarium*, seu *Lunarum*, aut דמות צורות לבנה ut tam in Hierosolymitano, quàm Babylonico Talmude, id est *imagines figurarum Lunæ*. Alio item in loco seu Gemara in Babylonia q idem totidem affertur verbis juxta lectionem priorem. Sed verò lectio sive hæc sive illa nec Lunarem epilogismum, nec quidquam præter id, quod jam monstravimus; si quid video, ritè satis potest denotare. Id palàm etiam asserunt Magistri r, quibus explicatio est צורות לבנות שעיר הירח ולאיזה צד קרניה נוטות *figura* seu *Imagines lunares denotant Lunæ mensuram ac quantitatem, atque indicationem, unde dignosceretur, in quamnam cornua ejus inclinarent partem.* Quin & ita rem capiendam, satis docet Gemara in utroque, quem memoravimus, loco Babylonia. Disputatur quidem ibi, utrum licitæ ejusmodi figuræ, cum regulariter corpora Cœlestia neutiquam juxta superius dicta depingenda. Sed tandem Lunularum has figuras licitas juxtà cum Misna ait Gemara, quia factæ sunt להת למד seu *docendi discendique causâ* ut expressim ibi dicitur. Nec sanè è subtilioribus tantum calculi apicibus (qui planè non ignaris tantum, sed & inassuetis cruces sunt) aut nudo de Visione colloquio potuisse testem ex hominum vulgo sive discere sive satis enarrare figuræ seu cornuum, de quibus respondendum esset, posituram, omninò credibile est. Unde & R. Joseph Karo s, צורות חמה ולבנה וכוכבים אסור בין בולטות בין שוקעות ואם הם להתלמד להבין ולהורות כולן מותרות אפילו בולטות *Figura Solis & Lunæ & Syderum tàm plana, quàm prominentes interdicta sunt. At verò si fiant discendi, docendi, resque dubias decernendi gratiâ, licita sunt Omnes, idque etiam prominentes.* Ubi *Omnes*, opinor, tàm ad figuras refertur etiam

q *Ad tit.* Aboda Zara c. 3. *fol.* 43. a.

r R. *Obadias Bartenorius ad tit.* Rosh Hashana c. 2. *sect.* 8. *Maimonides ibid.* &c.

s *In* Shulcan Aruch, *lib.* Iore dea *cap.* 141. §. 4.

humanas docendi quid diſcendive gratiâ ſimul & Cœleſtium corporum qualeſcunque facere; tametſi Ornatûs ſolùm animique causâ hæ non omninò, illæ niſi in plano aut cœlatura, textura, ſeu inciſione fieri non deberent. Certè & de Cœleſtium figuris idem firmant Ritualia aliquot Judæorum ab ipſis typis edita. Hymnus ſcilicet interdum ſacris Paſchalibus adjicitur, in quo tum menſium duodecim tum Zodiaci ſignorum, quibus ſuo ordine reſpondent, fit mentio; unde & typis etiam margine [t] depictæ habentur ſignorum omnium, veluti Arietis, Tauri, Geminorum figuræ. Niſi ſi dicas has reverà non eſſe figuras cœleſtes, ſed plane (ſicut ſe res ipſa habet) adinventas, ut Stellarum in Zodiaco Spatia & Numerus aliarum rerum nominibus denotentur, Stellaſque tantùm ipſas eſſe corpora cœleſtia, adeoque figuras ipſis ſimiles eſſe tantùm corporum cœleſtium imagines. Certè in Commentariis eorum de motu Solis & Lunæ, id eſt, de Annorum ratione etiam Talmudicis, Orbes Cœleſtes uti Eccentricos, Concentricos, Epicyclos, alios quemadmodum apud Mathematicos ſive Paganos ſive Chriſtianos, deſcribi ab ipſis ſolenne eſt. Et adnotat R. Salomon Loria [u] reperiſſe ſe ad Calcem Gemaræ Babylonicæ ad titulum de Sabbato codicis Rabbini celeberrimi צורת הגלגל ומזלותיה *Figuram Cæli* ſeu *Sphæræ & Signorum ejus*. Quæ tamen, ut ipſe ob oculos poſuit, circulus tantùm eſt, cujus aream circumeunt menſium nomina Ebraica; peripheriam verò, Signorum duodecim nomina citra aliam omninò figuram. Sed de hiſce ſatis ſuperque. Ex jam dictis verò tandem ſequitur, proſelyto domicilii ex Jure, quod diximus, Superinducto ſeu Gentium Interveniente neutiquam permiſſum eſſe, Imagines in Solido ſeu Protuberantes Humanas, nec ſive Protuberantes ſive in Plano Cœleſtes Ornatûs ſeu ſplendoris gratiâ, ſed tantùm להתלמד *ſeu docendi diſcendique causâ* formare. Alias autem pro libitu formandi permiſſam ei libertatem, ſi receptiorem ſpectamus ſententiam, veterumque morum, ut par eſt, rationem heic habemus. Utcunque verò ea ſe res habuerit, dubitandum vix eſt, quin pro variante eorum, qui rebus ac diſciplinæ præerant, opinione ſeculorumque diſcrimine, aliter atque aliter Permiſſio ſeu Interdictum hoc ſe habuerit. Nam quod

[t] Machzor *Judæorum Germ. par.* 1. *fol.* 171. *&c.*

[u] *In* Chochmath Shelomo, *fol.* 61. *b.*

quod Israelitæ ob Idololatriæ novandæ metum, de hisce variatim & juxta discrepantes hominum, ut fieri amat, sententias negatum est, id neque Noachidi apud eos permissum esse, eandem ob causam, secundum jam ostensa, æquum est ut existimemus. Et qui Statuam erexerat, Lucum plantaverat, aut Imaginem aliter atque dictum est fecerat, verberibus ex sententia forensi [x], uti etiam qui alia id genus juris capita, quæ mox sequuntur, violaverat, pro more puniendus erat; atque ex jure Civili Judæus. Proselyti autem domicilii, juxta jus Gentium ad regendos eos Civili superinductum, id est, Interveniens Gentium jus, sive verberibus sive aliis, pro rerum temporumque discrimine, pœnis afficiebantur.

[x] *Maimonid. Halach.* Sanhedrin, *cap.* 19.

CAP. VII.

De Actibus aliis, *à quibus ideo ex* Jure Gentium Interveniente abstinendum Proselyto Domicilii, (*uti ex* Jure Civili *Israelitæ*,) *quia ritus Idololatricos imitari videbantur. Item de* Imaginibus jam factis Proselyto Domicilii, *uti &* Israelitæ (*huic ex* Civili *suo*, *illi ex* Interveniente, *quod diximus*, Jure) utendis, retinendis, abolendis. Imaginum ac Rerum idolis sacratarum, *nisi sint exsecrarentur*, possessio & usus *omnimodus utrique* interdictus. *Scilicet* prorsus *erant* abolendæ. Omnimodarum Imaginum *Cultûs gratiâ non factarum nec cultarum* possessio & usus promiscuus eis licitus. *Quid heic* Resecratio. *Quomodo* Lucorum sive Cultûs gratiâ *plantatorum sive* Fructûs causâ, *&* postea cultorum usus *seu* possessio licita illicitave, *ex jure jam memorato*. *Quâ demùm ratione* abolendæ *res*, *quarum* usus & possessio *causis jam dictis vetita*.

IN Verbis Maimonidis superiùs [y] memoratis de Statuam erigendi, Lucum plantandi, Imagines formandi libertate Proselytis domicilii ex Jure Gentibus aliis Ebræisque Interveniente negatâ, occurrit illud ומיוצא בהן לנוי *nec quæ similia* seu *id genus sunt alia Ornatûs* seu *splendoris aut nitoris*, id est, *planè usûs qualiscunque etiam qui sacer non fuerit causâ*. Adeo ut, ex Talmudicorum sententia, non solùm tria illa, quæ jam explicata capite habes præcedente, sed & cætera, quæ ex Ebræorum disciplina eandem aut parilem sortiuntur rationem, Pros-

[y] *Cap.* 1. & 6.

elytis domicilii fuerint similiter interdicta. Non ex jure hominum communi, seu quod per excellentiam Noachidarum dici solet, sed tantum ex Interveniente hoc seu Ebræis atque Inquilinis ejusmodi seu in eorum ditione vitam transigentibus singulari, ut supra monitum est; quod inprimis heic semper animadvertendum. Designatio autem illa generalis partim, ni nimium fallor, Imaginum quarundam Possessionem & Usum (nam de faciendis, non de Utendis seu Possidendis Imaginibus antè factis hactenùs solùm agitur; saltem si excipias exempla superiùs ex Josepho adducta de Cæsaris Iconibus & trophæis atque Animalium in Palatio Tiberiensi figuris, de quibus, quà jam facta in usum ab Herode, Pilato, Tiberiensibus aliisve apud Ebræos qualemcunque adhibita sunt, mox plura) Imaginum, inquam, quarundam aliorumque bonorum sive ipsâ Idololatriâ sive ejusdem circumstantiis inquinatorum Possessionem & Usum complectitur, partim Actuum abstinentiam aliquot aliorum quos, cum pro Cultûs extranei seu Idololatriæ sive imitamentis, sive invitamentis, ab Ebræis, idque ex Lege Sacrâ cum Gentilium ritibus collatâ, haberentur, haud Proselytis Domicilii magis quàm sibi ipsis (quos solos cum Proselytis Justitiæ ex Sacrâ Lege scriptâ teneri heic censebant) permitti voluêre. Actus, aliàs per se ac simpliciter liciti, quibus hoc nomine abstinendum erat [z], fuère, habitum sexuum ementiri seu sexum alterum alterius habitum induere [a] (& magnopere sanè mirandum, ut rectè Dionysius Petavius, si modò verum est, quod tradit Epiphanius [b], γυναικικοῖς ἱματίοις *muliebribus palliolis* usos esse Pharisæos ipsos, cum expressimis legis sacræ verbis adversetur, uti & doctrinæ Talmudicæ) vestimentum ex diversis generibus, veluti lanâ & lino, confectum gestare, diversi generis animalia ad coitum seu ad [c] aratrum simul admittere, fructus ante annum quartum comedere [d], in rotundum attondere comam, aut barbam radere, cutem incidere [e], alii id genus aliquot in federe veteri prohibiti. Ideo enim hosce actus aiunt Israelitis prohibitos, quia solenniores anteà [f] erant Idololatris sive Cananæis sive vicinis, & quoniam, tametsi extra cultum fierent, propè nimis nihilominùs ad Idololatriam ejus veritus, quibus verendum erat, ne verus Cultus fortsan inquinaretur, ac-

[z] *Vide Levit.* 18. 3. & 20. 23.
[a] *Deut.* 22. 5.
[b] *Hæres.* 16.
[c] *Levit.* 19. 19.
[d] *Ibid.* 23.
[e] *Ibid.* 27. & 28.
[f] *Videsis Levitic.* 20. 23.

tur, accedebant. Ea de re fusiùs Moses Maimonides [g]. Et cujus item [g] *More Nebochim* versione veteri S. Thomas [h], alii. Neque solùm conjecturâ nituntur, aut traditione majorum, dum actus ejusmodi Paganis, atque Idololatris Orientis vicinisve in usu solenniori fuisse scribunt, indeque vetitos. Nam illis in usu fuisse actus hosce simul cum aliis non paucis, qui ipso Idololatriæ genere per se contenti pariter in lege sacra prohibentur, expressim docent è libris Orientis vetustissimis, nullibi nobis repertis, de Zabiorum ritibus, seu de eorum, qui Orientem maximè occuparunt, omnimodis sacris. Vocantur illi Maimonidi [i], אומה הצאבה *gens Zabæa*, quæ inquit, היא האומה שמלאה כל הארץ *erat Gens quæ implevit totum orbem.* Zabiorum rituum atque superstitionum, seu, ut Saido Batricidi dicuntur, دين الصابيين *Religionis morumque Zabiorum* origo tribuitur ætati Nachoris Abrahæ avi, atque Zaredshatho velut authori. Verba ejus sunt

وفي ايامه ظهر رجل فارسي يقال له زرادشت فاظهر
دين الصابيين وكان بفارس ملك يقال له طخمورث

Et in diebus ejus (Nachoris) *Claruit Persa quidam nomine Zaradshath* (pro eo, ni fallor, quem Zoroastrem dicere solent; nam & eum Zaradem [k] dictum scimus) *& publicavit* seu *propagavit religionem Zabiorum, regnante tunc in Perside Tecmuratho.* Sed alias habet ille sententias, quibus è Græcia petitur disciplina Zabiorum. Videsis etiam de Zabiis responsa Josephi Scaligeri [l], ad quæsita aliquot Isaaci [m] Casauboni. Et de Zoroastre, quà huc spectet, consulas Laërtium [n], Justinum [o], alios. In libris autem illis, quos de Zabiorum ritibus in hanc rem memorat Maimonides, primarium obtinet locum is, qui inscriptus est העבודה הנבטיה, quod nomen in versione sua Latinâ retinuit doctissimus Joannes Buxtorfius nec transtulit. Veteri autem versione Latinâ pro eo substituitur liber *de Agricultura Ægyptiorum* & liber *de servitio Ægyptiaco.* Unde S. Thomas [p], aliique heic sequaces de Ægyptiorum Veterum moribus toties loquuntur, dum præcepta aliquot Mosaica explicant.

[g] More Nebochim part. 3. cap. 37. & in Halach Aboda Zara cap. 11. & 12. & in Numer Præcept. Negat. 40. &c.

[h] 1. Secunda quæst. 102. art. 6. ad 6. & 9. & 2 Secunda quæst. 96. art. 2. ad 3.

[i] Ibid. ca. 29.

[k] Agathias lib. 2. & c.

[l] In Epistolis Francof. 1612. pag. 341.

[m] in Epist. 438

[n] Lib. 1.

[o] Lib. 30. & videsis Jacobum Boulducium de Ecclesia ante legem lib. 2. cap. 18.

[p] 1 Secunda q. 102. art. 6. &c.

Certè vocabulum prius, tàm cultum, quâ sacra respicit, quàm quà agrum denotat, & sacra Zabiorum agriculturam imprimis spectasse monet etiam Maimonides q. Quod verò ad vocabulum posterius attinet seu הנבטיה seu הנבטית, ut interdum r ex eo citatur, id *Nabathaa* fortè seu *Nabathaorum* vertendum. Adeo ut de Nabathæorum, gentis Arabicæ Judææ vicinæ, cultu ritibusque juxta Zabiorum disciplinam congestis intelligatur. Nec ita mirum est, autorem versionis vetustioris *Aegyptiorum* substituisse. Nam vix dubitandum, quin ex elementorum נ & כ cognatione, quæ in manu exaratis sæpe est maxima, legerit ille הכבטית, quod pro Ægytiaco capi posse manifestum est. Atque illum Ebraicam Maimonidis versionem quam R. Samueli Ben R. Jehudæ Aben Tybbon debemus, non Arabicam ipsius autoris transtulisse non ambigimus. De libris autem illis ritibusque Zabiorum in eis repertis, Maimonides; ידיעת הדעות ההם והמעשים ההם הוא שער גדול מאד בנתינת עלת המצות. *Cognitio disciplina in eis contenta rituumque juxta eam solemniorum, porta magna est* seu *impensè facit ad reddendas praceptorum causas.* Summa demum est, actus omnimodos, qui viciniorum Gentium Idololatriam ejusve ritus omninò saperent, aut imitari viderentur, tametsi Idoli cultus procul abesset, ex jure Interveniente, non verò Communi seu Naturali, Proselytis domicilii, ut ex Civili Israelitis, interdictos. Quibus dubitari nequit, quin annumerandæ sunt Sortilegorum, Augurum, aliorum artes, quæ in sacra lege morte non puniuntur. Nam Magiam infamem s, morte punitam, ad ipsam Idololatriam referunt, ut capite primo diximus. Id est artes illas quibus creditum est Spiritibus, nescio, quibus cultum divinum seu divinitatem tribui. Ceteræ autem, veluti Augurum t, Sortilegorum, Ariolorum, Præstigiatorum seu quæ citra ejusmodi Idololatriam adhibitæ tantùm interdicuntur, nullà expressim in sacris literis nedum mortis ullibi pœnâ adjectâ, nomine simplici חוקות הגוים *Statutorum* seu *morum Gentium* veniunt; qui tametsi Idololatriâ carerent ipsi, fugiendi nihilominus Ebræis erant, quoniam apud Idololatras atque ex ipsa Idololatriæ non rarò ratione u orti sunt fotique. Mores autem hi sic vetiti, adeoque artes, quales

q More Nebochim part. 3. cap. 30.

r In comment. ad Sepher Cozri part. 1. cap. 61. fol. 38 a.

s *Exod.* 22. 17. *Levitic.* 20. 26.

t *Deut.* 18. 10. & 11.

u *Vide Maimonidem* More Nebochim *part.* 3. *cap.* 29. 30. &c.

quales diximus, verberibus ex sententia forensi in Judæ x puniendæ erant. Neque æquum est, ut existimemus Noachidem seu Proselytum domicilii artibus ejusmodi, utcunque ex Jure hominum communi seu naturali, juxta ipsos, non vetitis, impune ex Jure Interveniente uti potuisse; maximè si harum actus ac circumstantias cum ceteris, quæ nunc tractamus, ritè componimus. Quod verò ad Imaginum jam factarum possessionem & usum heic attinet; Triplex erat harum genus. Aut enim factæ sunt Cultûs Causâ necdum cultæ, aut etiam Cultæ, aut Factæ tantummodò לנוי id est, *in Ornatum*, ut fieri solet, sive Rusticum sive Urbanum, seu ejusmodi alium usum citra omnimodam Cultûs Extranei rationem. Primi generis quæ fuêre, aut à Noachide seu Gentili factæ sunt, aut ab Israelita. Imaginem qualemcunque à Gentili Cultûs Gratiâ sic formatam, inter ipsos fuisse y aiunt אסורה להנאה *adeò illicitam, ut nec in usum* seu promiscuum *vitæ Commodum ullatenùs esset adhibenda.* Idque etiam tametsi nondum à Gentili culta fuisset. Et distinctionem habent de præsumptionibus, quibus heic, ubi de re non aliter liqueret, standum erat. Si in Gentilium villis seu oppidulis reperirentur imagines qualescunque אסורים בהנאה מפני שחזקתם שלעבודה זרה הן עשוין *usus earum interdictus erat omnimodè, quoniam præsumebatur eas in cultum extraneum esse factas.* At verò הנמצאות במדינה אם היו עומדין על פתח המדינה והיה ביד הצורה צורת מקל או צפור או כדור או סייף או עטרה וטבעת חזקתו שנעשית לע"ז ואסור בהנאה ubi ubi *Imagines repertæ sint in Vrbe aliqua, si ad portam collocatæ haberent manu figuram baculi, sphærulæ, aut globi, aut gladii aut Coronæ & annuli, præsumitur factas eas esse in cultum extraneum, adeoque usus earum interdictus est.* Aliter præsumendum non erat eas Cultûs causâ factas, sed tantùm in Ornatum urbanum. Temperamentum item adjiciunt, de Imagine ejusmodi resecrata, seu quæ antea religione ita solveretur, ut Sacra esse planè desineret. Tunc enim usus ejus, ut bonorum aliorum, satis licitus. Sed de Resecrandis imaginibus plura mox. Ab Israelita autem Imago qualiscunque facta, si minimè omninò culta fuisset aut sacrata, ab omnimodo usu sic arcenda non erat. מותר בין ע"ז של גוי לע"ז

x *Idem Hal.* Sanhedrin *cap.* 19.

y *Misna & Gemara tit.* Aboda Zara *cap.* 2. & 3. *Maimonides Hal.* Aboda Zara *ca.* 7. Hilcoth Gedaloth *fol.* 120. *a Moses Mikotzi Præcep. Negativ.* 45. *Ioseph. Karo in* Shulcan Aruch, *lib.* Iore Dea *cap.* 139.

של ישראל ע"ז של נכרי אסורה בהנאה מיד שנ' פסילי אלהיהם תשרפון באש משפסלו נעשה לו אלוה ושל ישראל אינה אסורה בהנאה עד שתעבד שנ' ושם בסתר עד שיעשה לה דברים שבסתר שהן עבודתה: *Quod ad discrimen spectat inter imaginem Cultus causâ ab Gentili factam, atque eam, quæ causâ pari fit ab Israelita; Gentilis Imago ejusmodi statim atque fit, ab omnimodo arcenda est usu, juxta id, quod dicitur in sacra lege, Sculptilia* [z] *eorum igne combruetis. Simulac sculpserint, tribuitur ei divinitas. At verò Israelitæ ejusmodi Imago non ita omnimodo arcenda est usu, priusquam colatur (juxta etiam id, quod in sacra lege habetur* [a] *& in abscondito posuerit) scilicet priusquam ea in abscondito* seu *clanculùm faceat, quæ ad cultum ejus attinent.* Tertii generis Imagines factæ seu repertæ, id est, quæ tantum factæ sunt, sive à Gentili sive ab Israelita, Ornatûs gratiâ, aut in promiscuum sive in ædibus, sive in vasis, tabulis, aulæis, velis, vestibus ornandis usum, nec postmodum dicatæ, seu cultu extraneo inquinatæ, habebantur planè licitæ (utcunque illicitè apud Israelitas factæ veluti cœlestes qualicunque formâ, & humanæ in solido seu prominentes) non aliter atque suppellectilis pars aliqua alia seu bona qualiacunque cetera. Nam pœnâ verberum, quæ illicitas facienti infligenda, expiabatur ipsa faciendi culpa. Nec retinendo alia commissa est. Unde & de imagine apud Gentiles repertâ, quam cultûs gratiâ neutiquam factam esse, juxta jam dicta, præsumebatur, aiunt, הרי הוא בחזקת לנוי ומותר *præsumendum erat eam Ornatûs tantùm gratiâ factam, adeoque uti frui licuit.* Quâ de re etiam pronuntiant המוצא כלים ועליהן צורת חמה ולבנה ודרקון אם היו כלי כסף וזהב או בגדי שני או שהיו חקוקים על הנזמים ועל הטבעות הרי אלו אסורין ועל שאר הכלים מותרין מפני שחזקתן לנוי וכן שאר הצורות הנמצאות על כל הכלים חזקתן לנוי ומותרין *si quis repererit utensilia, in quibus figura Lunæ aut Solis aut Draconis, eaque fuerint aurea aut argentea, aut vestes purpureæ, aut si fuerint figuræ hæ in monilibus aut annulis, utensilia sunt ipsa illicita. Attamen si utensilibus in aliis fuerint repertæ, eæ licita sunt, eo quod præsumitur Ornatûs gratiâ tantùm esse formatas. Quin & figuræ ceteræ in quibuscunque repertæ utensilibus licitæ sunt, quia præsumitur formatas esse ornatûs tantùm gratiâ.* Quoties

z Deut. 7. 25.

a Ibid. 27. 15.

ties nempe de cultûs gratiâ palam non constiterat. Atque huc sanè spectat illud Procli Polyzeli F. & Rabban Gamalielis Misna [b]; שאל פרקלוס בן פלוסלוס את רבן גמליאל בעבור שהיה רוחץ במרחץ של אפרודיטי אמר לו כתוב בתורתכם ולא ידבק בידך מאומה מן החרם ומפני מה אתה רוחץ במרחץ של אפרודיטי אמר לו אין משיבין במרחץ כשיצא אמ'לו אני לא באתי בגבולה היא באת בגבולי אין אומרין נעשה מרחץ נוי לאפרודי' אלא נעשית אפרודי' נוי למרחץ. *Interrogavit Proclus Polyzeli filius Rabban Gamalielem, curnam se lavaret in balneo Veneris* (balneo, ut interpretantur Magistri, in quo figura habebatur Veneris, unde est denominatum) *nam, inquit, scriptum est in lege vestra [c], non adhærebit in manu tua quidquam de anathemate: cur igitur tute lavas in balneo Veneris? Dixit ei Gamaliel, Respondendum non est in balneo* (nudo scilicet, reverentiæ causâ de lege loquendum non est; quemadmodum apud Gentiles in templis nudare se quempiam seu Vestimenta mutasse nefas [d] habebatur) *Simulac autem exierat* (& vestem induerat) *Ego, inquit, huc non accessi figuræ Venereæ causâ, sed ea huc mei causâ advenit* (id est, causâ balnei & lavantium in eo.) *Neque quisquam dixerit balneum in Veneris usum factum, sed Venerem hanc*, seu figuram *in usum seu ornatum Balnei.* Sensus est, & balneo utor, & in eo figuram hanc collocatam non illibenter conspicio. Sed cum consecratio omnimoda cultusque absit, & figura utcunque ejus, quod aliàs interdum pro numine habetur, ornatûs tantum causa locum heic habeat, non est omninò, cur violatæ legis nostræ hoc nomine incuser. Quâ nempe, earum quæ cultus gratiâ tantum factæ sunt, aut diis dicatæ Imaginum, juxta majorum interpretationes, Usus omnimodus interdicitur. Sed verò non solùm Imaginum sive Cultûs gratiâ factarum sive cultarum, quales diximus, verumetiam Victimarum, Oblationum, & Instrumentorum ac Vasorum veluti Pollubri, Simpuli, Aræ, Mensæ, (simulac in cultu adhibita fuerint hæc, uti illæ simulac fuerint oblatæ, aut in oblationem signatæ, nec antè) & quæ sunt aliorum id genus, imò & כל הנעשה בשבילה *universi apparatus Cultus Extranei gratiâ facti,* id est, Idolo culto dicati, Usus omnimodus pariter est interdictus. Excepto, quod culter, cujus in Idololatria

[b] Tit. Aboda Zara ca. 3. §. 4. & videsis Maimonid. Halach. Aboda Zara c. 7. §. 6. Shulcan Aruch lib. Iore Dea cap. 142. §. 14.

[c] Deut. 13. 17.

[d] Plutarch. in Quæst. Romanis.

latria usus fuerat, non illicitè [e] in victima tantùm mactanda, sed non dissecanda, adhiberetur. Adeo ut ne quidem ex horum alicujus, aut possessione, aut venditione locupletiorem fieri apud Israelitas fas esset. Pretium, æquè atque ipsa, illicitum. Præceptum quidem sibi civile habent ex illo legis [f] *Non inferes abominationem*, seu ut vulgata, *quippiam ex idolo in domum tuam, ne fias anathema, sicut & illud est. Sed execrando execraberis illud, & detestando detestaberis illud, quia anathema est.* Rationem etiam afferunt; ne aut ipsum Idolum, aut vasa aliave ipsa ad illud spectantia possessorem in Idololatriam forsan invitarent, aut [g] rerum dein ejus secundarum seu vitæ, quæ forte sequeretur beatioris causam vulgus, cui in rebus maximè ejusmodi discernendis hallucinari solenne est, in hujusmodi Possessione & Usu temerè collocaret, indeque existimatio & honor cultui extraneo accederet. Atque ex hac ratione consonum superinduxêre Jus Gentium seu Proselytorum domicilii interveniens. Sed prætereundum non est, tàm vasa & apparatum Idoli, quàm ipsum Idolum, si Resecrarentur seu Religione Solverentur, antequam in Israelitæ possessionem devenirent, non aliter atque alia bona in vitæ usum & commodum licitè adhiberi potuisse. Resecrandi facultatem aiunt fuisse tantummodo Gentili; qui scilicet hactenus esset ipse Idololatra, non Gentili, qui Idololatriæ renuntiaverat. Nec tamen omnigenas Imagines consecratas resecrandi ei fuisse facultatem, sed eas tantùm, quæ à Gentili etiam consecratæ fuissent ab Israelita nondum possessæ. Nam nec Israelita ipse resecrare potuit ejusmodi sive Imaginem, sive vas, sive apparatûs sacri partem aliquam à quocunque sacratam. Nec postquam ipse possederat, quis alius mortalium, ut volunt nonnulli. Quod quantum ad Imaginem sacratam ipsam attinet, admittunt omnes. De vasis autem, & instrumentis ita dissentiunt, ut aliqui velint illa etiam, postquam ab Israelita possiderentur, potuisse ritè resecrari. Quod verò legitur in Misna Talmudis Hierosolymitani [h] נכרי מבטל עבודה זרה שלו ישראל *Gentilis resecrat tàm consecratam imaginem* seu *Idolum, quod suum est, quam quod est Israelitæ*, lapsus est, opinor, sive typographi, sive librarii. Restituendum igitur שלו ושל הבירו *quod suum*

[e] *Gem. Babylonia ad tit.* Cholin *fol. 8. a. Maimonid. Hal.* Aboda Zara *cap. 7.* Shulcan Aruch *li.* Iore Dea *cap. 10. & 142.*

[f] *Deut. 7. 26. & vide cap. 13. 17.*

[g] *Vide ante alios, Maimon.* More Nebochim *part. 3. cap. 37.*

[h] *Tit.* Aboda Zara *cap. 4. §. 4.*

fuum eſt, quàm quod Gentilis eſt alterius. Nam Talmudis Babylonii Misna aliæque Misnæ editiones ita locum illum habent. Et Gemara utrique ibi non ſemel, ע"ז שעבדה ישראל אין לה ביטול לעולם *idolum quod coluit Iſraelita nunquam omnino poteſt reſecrari*, ſeu *religione ſolvi*, quemadmodum & Magiſtri conſentiunt paſſim. Ubi & obiter advertendum nomine עבודה זרה *Cultus extranei* ſeu *peregrini*, non ſolùm venire ipſum cultum ſeu latriam, ſed rem etiam ipſam, pro diſcrimine rerum, de quibus verba fiunt, quæ ſive ut idolum colebatur, ſive Idolo ſacrata eſt, veluti ἀλισγήματα τῶν εἰδώλων *inquinamenta idolorum* & Idolothyta, id genus cetera. Id quod apud Magiſtros eſt frequentiſſimum. Gentili autem, qualem diximus, non ſolum quod ipſe fecerat ſeu ſacraverat idolum, ſed quod alius quis Gentilis, reſecrandi facultatem tribuunt. Reſecrato autem Idolo ipſo, reſacrata ſimul conſequenter omnia, quæ ad id ſpectabant vaſa, inſtrumenta, apparatum aſſerunt, præter victimas atque oblationes, quæ nec Reſecrationis capaces. Vaſis autem, inſtrumentis aut apparatu reſecrato, non ſimul inde reſecratum eſt Idolum. Reſecrare heic erat, non ſolùm liquefacere ſeu reſecrandi animo comminuere aut mutilare, verùm etiam, ut liquefieret ſeu confringeretur, alienare, & uſibus communibus palàm addicere, juxta illud [i] Tertulliani [k]; *Domeſticos deos, quos Lares dicitis, domeſticâ poteſtate tractatis, pignerando, venditando, demutando aliquando in cacabulum de Saturno, aliquando in trullam de Minerva; ut quiſque contritus atque contuſus eſt, dum diu colitur; ut quiſque dominus ſanctiorem expertus eſt domeſticam neceſſitatem.* Quin & Idolum, quod tempore pacis coli deſiit, exinde reſecratum eſt; non item, quod tempore belli. Magiſtri, ע"ז שהניחוה עובדיה בשעת שלום מותרת בהנאה שהרי ביטלוה בשעת מלחמה אסורה מפני שלא הניחוה אלא מפני המלחמה *Idolo, quod tempore pacis à colentibus negligitur, ſeu coli deſinit, uti frui* (inter bona) *fas eſt. Nam id reſecrarunt. At verò ſi id fiat tempore belli, eo ſic uti frui eſt nefas, quoniam non ob aliam, quàm belli cauſam coli deſiit.* Tametſi autem Gentilis tàm alienum, quam ſuum idolum, juxta jam dicta, ita reſecrare potuit, ut uſus ejusdem re-

[i] *Apologetic. cap. 13.*
[k] *Idem, ca. 13.*

rumque ei antè ſacratarum promiſcuus inde licitus eſſet, nihilominùs rem alienam ita conſecrare nemo ritè quibat, ut inde ejusdem uſus fieret illicitus. Quo ſpectat illud [l] אין אדם אוסר דבר שאנו שלו *nemo mortalium uſum rei alienæ illicitum reddere poteſt.* Quemadmodum verò imaginum in cultum extraneum factarum rerumque aliarum eis dicatarum uſus, ſecundùm jam memorata, illicitus erat, ita parili ratione etiam Luci [m] ſeu Arboris ſive eo nomine ut coleretur ipſa, ſive ut Idolum obumbraret, idoliumve ornaret, plantatæ. Adeò ut nec umbræ proceritatis ejus ſeu trunci juxta extenſæ beneficio uti frui liceret; quam tamen à foliorum & ramorum tegmine ita diſcriminant aliqui [n], ut hujus, nec interim illius refrigerium licitum haberetur. Nec per Lucum ejusmodi tranſire fas, niſi alia non pateret via. Volucrum item in eo nidificantium, tum ova, tum pulli teneriores illiciti. Ratio adjicitur; שדרי האשרה כמו בסיס להן *quoniam locus ipſe hiſce eſt veluti baſis* ſeu *fundamentum*, locus nempè, in quo orti atque eis peculiaris. At de nido ipſo aiunt, והקן עצמה שבראשה מותר מפני שהעוף מביא עצין ממקום אחר *Nidus ipſe, qui in ejus eſt ſummitate, licitus eſt, quoniam virgulas* ſeu *ligna è quibus conficitur nidus, avis ex alio loco affert.* Lignari ex ejusmodi Luco non licuit; nec panibus in furno inde calefacto coctis uti. Adeò, ut ſi fortè panis ſic coctus aliis ita commiſceretur, ut dignoſci nequiret, יוליך דמי אותה הפת לים המלח כדי שלא יהנאה בה ושאר הככרות מותרין *pretium ejusdem panis projiciendum eſſet in mare ſalſum, ne ex eo Commodum ſieret, & ceterorum uſus* (ut & jam hujus) *licitus eſſet.* Parilis ratio erat in cibis elixandis, aſſandisque. Quin quoties radius textorius, aut quid ejusmodi aliud è lignis luci, qualem diximus, fieret, veſtis pannusve eo textus illicitus habitus; qui ſi fortè aliis ſic commiſceretur, ut nec quiret internoſci, ſimiliter de pretio ejus, ut de panis jam memorati, ſtatuendum. Nec in cujusquam commodum ritè cedebat Luci combuſti Cinis. Abjiciendus erat, uſibusque eximendus. Solum autem Luci ejusque Umbræ neutiquam ita interdictum, quin herbas, legumina, olera, quæcunque in umbrâ feliciùs creſcerent, ibi ſerere fas eſſet, eorumque poſſeſſio & uſus licitus. Ratio redditur, מפני שצל האשרה שהוא אסור עם הקרקע שאינה נאסרת גורמים

[l] *Maimonid. halach.* Aboda Zara *cap.* 8. *& Miſn. & Gemar. ſuprà citatæ.*

[m] *Miſn. & Gemar. tit.* Aboda Zara *c.* 3. *& Maimonid. ad dict. Miſn. & hal. citat. cap.* 7. Shulcan Aruch *lib.* Iore Dea *cap.* 142.

[n] *Videſis Miſn. & Gemar. Babylon. ad tit.* Aboda Zara *cap.* 3. *fol.* 48. *b & Maimonid. loc. citatis.*

גורמים לירקות אלו לצמוח וכל שדבר אסור ודבר מותר גורמין לו הרי זה מותר בכל מקום *quoniam Vmbra Luci, quæ illicita est, simul & Solum quod illicitum non est, in causa sunt, cur germinent crescantque olera hæc. Et quoties quid rem licitam & rem illicitam simul in causa sibi ejusmodi habuerit, id perpetuò in licitis habitum.* Scilicet ubi res id genus naturales, fortè etiam contra fas, commistæ. Unde ager fimo victimarum idolis sacratarum stercoratus ritè seminabatur, uti & jumentum, quod pabulo, cujus usus idololatriæ nomine aliàs interdictus, pingvefiebat, ritè satis comedebatur. Et similis de aliis id genus ratio. Quæ autem hactenus dicta sunt, ad res attinent aut ideo ab homine factas, veluti Statuas, Imagines, Lucos, ut colerentur, aut idolo culto oblatas aliterve sacratas peculiaresque. Extra harum numerum fuêre Res merè Naturales seu, ut dictitant magistri, res, שאין בהן תפיס ידי אדם *Quibus artificium humanum non omnino* (cultûs gratia) *accessit*, quæ interdum ipsæ etiam ab idololatris cultæ; veluti Montes, Luci item fructûs causâ primò non cultûs plantati, Fontes & Flumina publica, etiam & Jumenta & Pecora, modo quo apud Ægyptios Apis, & quæ sunt ejusmodi alia. De hisce in Universum pronuntiant, כל שאין בו תפיס אדם ולא עשאו אדם אע"פ שנעבד הרי זה מותר בהנאה *Quicquid artificio caret humano, nec ab homine factum est, etiamsi velut idolum cultum fuerit, ejus usus & possessio non interdicitur.* Ceterùm Luci non in cultum extraneum plantati nec culti, nec cultui extraneo inservientis, possessio & usus non illicitus erat, tametsi, juxta jam dicta, plantatio ipsa illicita; secundum eandem, quam de Imaginibus afferunt rationem. Quorum verò usus ut in antè dictis omninò negatus, id est, quæcunque causis jam memoratis erant אסורים בהנאה nullibi locorum reponere aut retinere ea licuit. Sed aut igne comburenda erant, aut comminuenda, conterenda & projicienda sive in aerem sive לים המלח *in Mare salsum*, sive in flumina°, ut, quantum fieri posset, nuspiam haberentur. Neque Cineris at Carbonum rerum ejusmodi usus licitus. Et de Imaginibus, Idolis, eorumve vasis ac supellectili aliisque rebus cultis idolisve sacratis sive retinendis sive abolendis sive sic projiciendis, ad hunc modum statuunt Talmudici.

° *Videsis Exod. 32. 20. 1 Regum 15. 13. 2 Regum 18. 4. 23. 4. & 6. 2 Paralip. 15. 16. 29. 16. 30. 14.*

CAP.

Cap. VIII.

Ut quæ de JureGentiumIntervenïente *circa* Imaginũ usum *superius adferuntur, ritè capiantur, ea quæ occurrunt apud* Fl. Josephum, *Capite sexto ante citato, de* IconibusCæsaris aliisq; figuris jam factis *à populo Iudaico* nec admissis nec permissis, *unà cum* Josephi ipsius sententia *de Imaginibus animalium omnino nullorum ritè apud ipsos faciendis, expenduntur. Totius hujus rei apud populum Iudaicum, rationem pendere, non ex eo, quod* Rerum *seu Personarum* Simpliciter figuræ *essent, sed quod vererentur,* ne earum cultus, *pro more seculi,* divinus inde irreperet. *Ea de re alia. Quamobrem* Numismatis Cæsaris icone cusis usi sint Judæi, *apud* Signa *intereà* Romana aliterve *suo in solo eam conspici nolentes.* Nummis aliis Principum *exterorum* vultibus insignitis *usos fuisse Iudæos. De* Rhodio numismate Romæ & Parisiis, *veluti ex trigintæ, quibus divenditus est Christus, adservato. De eo, quod veterum aliqui habent, nec* Pictorem, *nec* Statuariũ *apud Iudæos esse permissum. De* Vite aureà *tum quæ Pompeio ab Aristobulo donata, tùm quæ supra fores Templi Herodiani.* Judæorum hodiernorum *de* Imaginibus *mores, uti & Mahumedanorum.*

AT qui unde intereà evenit tanto Ebræos habuisse odio Cæsaris icones & figuras generatim humanas in exemplis capite sexto ex Josepho allatis? Nam non modo legi suæ omnino adversas eas esse clamitabant, sed nec intra ditiones suas conspici fas habebant. Quinetiam præ aliis omnibus, quæ contra majorum disciplinam sub id ævum introducerentur, eas habebant longè invisissimas. Imo in œco Tiberiensi τῶν ζώων μορφὰς *Animalium figuras* ita detestati sunt, ut earum causâ œcus ipse, solenni ea de re legatione peractâ, sit dirutus. Et de legibus suis Hierosolymitani [p] acriter & constanter; οὐδὲν ἀξιοῦσιν ἐν τῇ πόλει δείκηλον ἵστασθαι *neutiquam ab eis permissum, in urbe imaginem ullam poni.* Ita scilicet Pilato; Et postmodum Petronio, ex lege asserunt & moribus Patriis, οὐδὲ θεοῦ τι δείκηλον, οὐχ' ὅπως ἀνδρὸς, οὐ κατὰ τὸν ναὸν μόνον ἀλλ' οὐδ' ἐν εἰκαίῳ τινὶ τόπῳ θέσθαι θεμιτὸν, *non Dei Simulachrum, nedum hominis, non solum in templo, sed nec in prophano aliquo loco fas sibi locare.* Immane quantum distare videntur hæc à doctrina, quam attulimus, Talmudicâ, quâ non duntaxat omnimodis imaginibus ornatûs seu communis usûs solùm causâ factis (utcunque factis illicitè) uti frui licuit, verùm etiam ipsis idolis, ante-

[p] *Ioseph. Halos. lib. 2. c. 8. ibid. c. 9.*

bus adjicit [illegible]
Adeò ut tum expre[illegible]
omninò faciendis [illegible]
capite sexto, de eis [illegible]
sis. Quod ad [illegible]
mudicam doctrinam, [illegible]
sari. Ut heic, [illegible]
semel monuimus [illegible]
de Imaginibus [illegible]
vit, eum perp[illegible]
inter narrand[illegible]
quæ hac de re [illegible]
existimemus ea [illegible]
se & absque [illegible]
tur qualiscunque [illegible]
latio & Animalium [illegible]
tummodo [illegible]
assertione generali [illegible]
tum ab Cæsaris [illegible]
cul abessent; rem [illegible]
rent, nunc merito [illegible]
in Romanorum [illegible]
solymis, atque per [illegible]
admodum aliis in [illegible]
colerentur. [illegible]
rebus à Petronio [illegible]
ut id fieret etiam [illegible]
in historia [illegible]
de Petronio atque [illegible]
Philo. Id verum [illegible]
berio, nedum [illegible]

iconum ejusmodi dedicationem omninò eis imperatam. Nempe à Cæsaribus illis permissum est ritus servare patrios, quos nihilominùs dedicationibus ejusmodi violatum iri, maximè postquam in Divos est relatus Augustus, summoperè suspicabantur. In Italia enim, Græcia, Ægypto, Asiæ provinciis non paucis, Augusto superstiti s uti & Divo Julio divinos honores haberi, templa extrui, Statuas seu icones sacrari viderant. Quin Herodes t Antipatri filius ipsorum Rex, licet in solo Judaico non auderet, extrà nihilominùs veluti Cæsareæ in Phœnice alibique templa Augusto erexit, atque Statuas sacravit colendas. Prætereà, tametsi Tiberius, quia modicis contentum se honoribus simulare voluit, *Templa, Flamines* u, *Sacerdotes, decerni sibi prohibuit, etiam Statuas atque Imagines nisi permittente se poni: permisitque, ea sola conditione, ne inter simulacra Deorum, sed inter ornamenta ædium ponerentur*, adeo ut nec ante turpissimum Caii factum, quo Jovis nomine per Judæam pariter atque alibi se coli imperavit, Imagines expresso cultûs nomine Judæis omninò à Romanis obtruderentur; attamen prudenter sanè opinor sub Augusto timebant, ne summâ Herodis adulatione & nequitiâ, utpote qui extra solum Judaicum templa & imagines ei dicaverat, uti & alii frequenter fecerant, fortè eveniret, ut, postquam tot disciplinæ patriæ adversa alia intulerat, aut sub armis humanis auratis (qualia fuêre trophæa illa, de quibus in jam antè allatis Josephus) laterent Imagines, sive Cæsaris, sive Romæ cum illius imaginibus ex more interdum simul dicatæ, aut Cæsaris Romæque nomine ipsa in cultum ab eo adveherentur. Civiliter autem in humanas tantùm clamitant figuras, tum à Cæsaris nomine cautiùs abstinentes, tum figuras solummodò cultûs, quem tantopere abhorrebant, gratiâ illatas, non omnimodas aliasve, si quid video, innuentes. Quid quod etiam trophæa illa seu imagines ex eo erant genere, quod & adorari solebat. Tertullianus x; *sed & victorias adoratis cum in tropæis cruces intestina sint tropæorum*. Non ita dissimilis sanè ratio locum habuit, sive cum Pilatus Tiberii imaginem in urbem intulit, sive cum Vitellii exercitum ob ejusmodi apud signa Imagines per Judæam transire nolebant. Scilicet

s *Videsis Joseph. lib. 16. cap. 10. Is. Casaubon. in Monimentū Ancyranum, &c.*

t *Josephus Archæol. lib. 15. cap. 12. & 13.*

u *Suetonius. lib. 3. cap. 26*

x *Apologetic. cap. 16.*

cet Imagines illas feu vultus & pectore tenus effigies clypeis exprimi folitas, Thoracidas item dictas, & προτομάς. Quicquid enim incomparabilis fimulandi ac diffimulandi artifex ille Tiberius de Imaginibus fuis jufferat, eas nihilominus proculdubio locis non incommodis coluêre non pauci, ut honorem ei atque Augufto & Julio exhibere alicubi faltem viderentur parilem. Et Afpendi, quæ Pamphyliæ urbs eft, fanctisfimas habitas & fupra Jovi Olympio dicatas venerabiles etiam Tiberii Statuas legimus apud Philoftratum [y]. Utcunque verò, faltem imagines ejus, quæ apud figna militaria erant, quales hafce fuiffe palàm liquet, in caftris cultas & adoratas effe [z], non eft quod ambigamus. Etiam & ipfa Signa, quorum planè hæ veluti pars divinior habitæ, *fignorum præfentium & divinorum* nomine indigetabantur, atque adorari folebant. Tertullianus [a]; *Religio Romanorum tota caftrenfis figna veneratur, figna jurat, figna omnibus Diis præponit.* Et Tacitus [b]; *irent, fequerentur Romanas aves, propria legionum numina.* Adeò etiam, ut fignis μὴ μετὰ τοιῶν ἢ κόσμων, *hujusmodi imperatoris effigiebus carentibus*, quibuscum Hierofolymam ingredi folebant retrò præfides (idque ne cives confpectis apud fe, quas coli fcirent, aut faltem dubitarent, imaginibus commoverentur) cultus quidem exhiberetur à caftrenfibus divinus, qui tamen Judæis aut ignotus aut diffimulatus. Aliter exiftimandum eft, nec illa admittere ipfos voluiffe. Scimus enim Pilatum etiam, non tam in Tiberii gratiam, quàm in odium populi, intra urbem in Herodis regia, ἐπιχρύσους ἀσπίδας *auratos clypeos* dedicaffe μήτε μορφὴν ἐχούσας, μήτε ἄλλό τι τῶν ἀπηγορευμένων *nec imagine* feu *figurâ aliqua infignitos, nec alia re quacunque ex lege vetita*; excepto folùm quod nomen dedicantis & ejus ὑπὲρ οὗ ἡ ἀνάθεσις, *cujus causâ* feu *cui facta eft dedicatio*, ut infcriptiones neceffariè adjicerentur; veluti, opinor, TIBERIO CÆS. AUGUSTI F. PONTIUS PILATUS. Rem narrat Agrippa in libello [c], quem popularium gratiâ Caio Cæfari exhibuit. Atqui quoniam Confecrationis Formula etiam illa fimplicior numen novum fine Imagine inducere (quod & res ipfa erat) videbatur, clamitant Judæi, ritus patrios eâ violari, nec impenfiùs inftare definunt, usquedum juffu principali tollebantur. Ideoque in

[y] *De Vita Apollonii Tyanei lib. 1. c. 11.*
[z] *Vegetius de re Militari, lib. 2. cap. 6. ubi vide Godescalcū Stewechium.*
[a] *Apologetic. cap. 16.*
[b] *Annal. 2.*
[c] *Apud Philonem, lib. de legatione ad Caium.*

in Templum Cæsareæ Augusto sacrarum erant inde translatæ. Ita Cultum, Adorationem, Novi Numinis dedicationem seu præsentiam qualemcunque etiam sine Imagine, magis semper spectabant, quàm simplices ipsas Imagines; tametsi ubi Imagines cultûs gratiâ obtrudi existimabant, in illas, sed tantum quà tales acerrimè insurgere solent. Sic & apud Tacitum [d] simulacri nomine generatim usurpato, id tantum ex rerum, quas narrat, circumstantiis innuitur, quod colitur seu pro Numine habetur. De Judæis ipsis, *Nulla simulacra urbibus suis, nedum templis sunt. Non Regibus hæc adulatio, non Cæsaribus honor.* Quod dici de simulacris tantum cultûs gratiâ habitis manifestum videtur. Tametsi paulo antè de Animalis effigie in Penetrali ipsis Sacratâ, (Asininum caput intelligitur,) nescio, cur verba fecerit ipse. Sed diu est, quod eo nomine à Tertulliano [e] est reprehensus. Ejusmodi generalis vocis simulacri usus etiam in C. Norbani Flacci [f] literis ad Ephesios, alibi. Ex hac simulacri notione etiam, puto, ritè capiendum illud de animalium figuris in œco seu Palatio illo Tiberiade, id est, urbe soli Judaici, ab Herode Tetrarcha extructo. Tam urbem ipsam quàm palatium extruxerat ille in Tiberii honorem. Templum, ob Principis interdictum, nuncupare neutiquam est ausus. At verò, viderant Judæi Cæsaream ab Herode Magno Rege suo [g] in Augusti honorem extra Solum Iudaicum in vicino conditam, aliasque etiam urbes uti & hanc Principi cognomines. Etiam templa & effigies planè Numini Julii, Augusti, Caii dicatas. Sub Tiberio autem ejusmodi Consecrationes non quidem adeò palam fieri, nec tamen adulandi artes tunc minutas. Posteà verò de divinis Cæsari honoribus exhibendis, eoque pro Numine accipiendo non semel cum eis actum esse. Jam igitur verentes, opinor, ne & effigies illæ qualescunque in œco Tiberiensi, uti & œcus ipse, aut jam dictis congeneres essent, aut saltem haberentur, adeoque ipsi in Solo suo alienum viderentur. Numen cultumque contra ritus patrios, quos tantopere servare illæsos studebant, admittere, œcum ipsum dirui volebant. Non magis quòd simpliciter Animalium ibi effigies, quam quod simpliciter œcus esset. Sed quòd neq; hunc neq; illas, sine religionis suæ violatione permitten-

[d] Histor. 5.

[e] Apologetic. cap. 16.

[f] Apud Philonem de legatione.

[g] Joseph. Origin. lib. 15. c. 12. & 13. & in Vita sua.

mittendas existimabât. Id est, in cultum extraneũ ibi positas. Quale manifestò dicẽdum de Aquila aurea, quæ supra maximã Templi portam collocata, adeò Judæis execranda habebatur, ut legitur apud Josephum [h]. Quid quod Murium quinq; & Anorum totidem figuras à Palæstinis vero Deo oblatas simul cum arca non illibenter accipiunt [i] Israelitæ? Et Josephus [k] ipse id, quod pro Anorum simulacris ibi sumitur, disertè nuncupat *ἀνδριάντας Statuas*. Quâ sanè voce propriè denotantur statuæ seu simulacra humana. Adeò demum ut, ubi cultus ratio omninò aberat, nullius imaginis Usus illicitus haberetur. Et sanè absque temperamento ejusmodi minimè intelligenda esse Judæorum apud Josephum de iconibus Cæsareis responsa superius memorata, nec aliter ex sententia publicè recepta capiendam esse illam de animalium in Tiberiensium palatio figuris legationem, satis evincitur è diserto Evangelii [l] testimonio, quod & Magistrorum de iconum etiam humanarum cultûs extranei gratiâ non factarum usu apud ipsos licito, scitis superiùs ostensis est, ni fallor, inprimis consonum. Rogantibus Christum Pharisæis, utrùm censum liceret dare Cæsari, *ostendite mihi*, inquit, *numisma census*. Oblato denario, ait illis: *τίνος ἡ εἰκὼν αὕτη καὶ ἡ ἐπιγραφή; cujus est Imago hæc & inscriptio*, seu *τίνος ἔχει εἰκόνα &c. cujus habet imaginem? Dicunt illi, Cæsaris; Tunc ait illis, reddite ergo, quæ sunt Cæsaris Cæsari, &c.* Numismata igitur illa census, parte alterâ præ se tulisse Cæsaris Vultum seu Imaginem, qualis in Cæsarum nummis haberi solet eamque prominentiorem, neutiquam dubitandum. Et ridiculum est, quod somniant aliqui de Cæsaris imagine in Siclis Judæorum honoris causa heic incisa. Certè Jus cudendæ monetæ etiam tunc Ebræis inter privilegia alia eximia mansisse, uti & antè indultum scimus sub Antiocho Demetrii filio Syriæ rege (nam in diplomate [m] ejus Simoni Pontifici dato legitur *καὶ ἐπέτρεψά σοι ποιῆσαι κόμμα ἴδιον νόμισμα τῇ χώρᾳ σου & permitto* seu *concedo tibi cudere propriâ notâ monetam regioni tuæ*, seu ut vulgata, *& permitto tibi facere percussuram proprii numismatis in regione tua*) jus, Inquam, illud tunc Ebræis mansisse non immeritò existimant viri docti [n], nec antè excidium sub Vespasiano sublatum. Suis autem in officinis monetariis suoque jussu Cæsaris imaginem

[h] *Holos. l. 1. cap. 21. & Origin. lib. 17. c. 8.*

[i] *1. Samuel. cap. 6.*

[k] *Originum lib. 6. cap. 1. & 2.*

[l] *D. Matth. 22. 17. Marc. 12. 14. Luc. 20. 22.*

[m] *1 Maccab. 15.*

[n] *Marquard Freherus Dissert. de Numismate Census. Gasp. Waserus de Antiquis nummis Ebræorum, lib. 2. cap. 4.*

Siclis ſuis adpoſitam aſſerere, nihil aliud eſt, quàm eos id feciſſe affirmare, quod non ſolum à moribus eorum publicis, rebus in hujusmodi, pertinaciſſimè retineri ſolitis immane quantum diſſidet, ſed etiam omnimodà veterum fide caret. Multò minùs eſt rationi conſonum, imaginem Cæſaream à Romanis adpoſitam fuiſſe Siclis ſeu Numiſmati alicui Ebraico, quod cenſui inſerviret. Numiſma igitur Censûs à Romanis cuſum eſt, atque autoritate Cæſarea, Cæſarisque Imagine inſignitum, eàque juxta cudendi morem protuberantiori; qualis heic viſitur Tiberii Cæſaris, cujus probabilius videtur fuiſſe Numiſma illud; tametſi etiam deceſſorum Cæſarum alicujus eſſe potuerit. Sed ea de re, ac de Nomine & Qualitate Numiſmatis hujus plura libro ſexto, ubi de imperio Judæorum à Romanis imminuto, ac Tributo inducto agitur, id eſt, de Jure his ac illis ſub id tempus Interveniente.

Quemadmodum autem Numiſmata ejusmodi Ebræis, ex ſuis moribus ac jure apud ipſos uſitato cudere nefas erat, ita cuſis uti juxta jam antè narrata omnino fas. Atque heic ſanè ex Evangeliis nummo icone Cæſaris inſignito uti, frui licuiſſe, obſcurum non eſt. Quod enim אסור להנאל *uſibus Communibus interdictum* eſt, (quâ loquendi formulà denotare id, quod cultûs extranei Cauſà, aut Imaginis damnatæ nomine, aliisque aliquot rationibus communi arcebatur uſu, eis paſſim eſt ſolenne,) id nec præſtitum tributi debitione quempiam ritè ſolvere potuit, neque ex ritu patrio omninò retinendum, aut in bonis habendum erat, ſed in mare, ut diximus, ſi aliter ex hominum uſu eximi nequibat, abjiciendum. Nec ſcrupulum injiciat quis, invicem adverſa nimis hæc videri; ne quidem apud Signa, Cæſaris hujus Imagines, (quales fermè in ipſis Numiſmatis) conſpici in ſuo ullibi eos toleraſſe, ut memoratum eſt, in Numiſmatis verò uſu quotidiano, ſaltem aliquo, qui licitus undiquaque habitus, Hieroſolymis paſſimque alibi admiſiſſe. Diſcriminis ratio manifeſta eſt. Prioris generis Imagines aut Conſecratas eſſe meritò, ſive credebant, ſive dubitabant, aut

Con-

Conſecratarum, adeoque Numinis loco ab adulantibus habitas. Unde & ſummoperè arcendas, velut Idola, decernebant. Secundi verò generis ſeu Numiſmatum iconas Cæſareas, ſive Tiberii, ſive deceſſorum ſucceſſorumve tàm certum eſt neutiquam conſecratas eſſe, aut Numinis loco habitas, quàm ſic habitas eſſe in Templis, ſeu apud Signa omninò ullas. Id proculdubiò ſatis ipſi ſciverunt. Etenim cuſa ſunt Numiſmata, id eſt, Cæſarum figuris ornata, nullâ religionis ſpecie aut umbrâ; ſed ideò tantùm, ut recognitâ ex Imagine civili eorum majeſtate, promiſcuis commerciorum, donationum, ſolutionum uſibus inſervirent. Adeò ut planè in poſſidentium eſſent, uti hodieque principum nummi, bonis. Et tametſi reverentia quidem civilis etiam Cæſarum Figuris in numiſmatis eorum exhibenda erat, divini nihilominus aliquid eis, velut rebus ibi conſecratis, tribui nullibi compertum eſt. Occurrit quidem, impietatis quendam damnatum eſſe apud Aſpendios, quia o ſuum verberabat ſervum drachmam Tiberii Imagine Signatam ferentem; nec Romæ impunè nummo vel annulo Auguſti effigiem p impreſſam latrinæ, aut lupanari quempiam intuliſſe, aut Tiberii Imaginem q ejusmodi matellæ ſeu obſcœnis admoviſſe. Sed ex ridiculis hiſce adulantium ineptiis non omninò elicitur, vel ipſis, nedum ex Jure communi, imagines hujusmodi pro conſecratis habitas. Honor ille imaginibus hiſce planè Civilis, qui & *vultus æternales*, & *vultus divini*, inclinante imperio, dici ſoliti, ſed citra ullam conſecrationis in nummis rationem. Nam ſi pro conſecratis ſeu rebus Juris divini habitæ eſſent, commercio planè exuti fuiſſent, id eſt, ſuâ naturâ prorsùs privati nummi. Scilicet Juſtiniani illud r eſt ex jure Romanorum ſ Veteri; *Nullius ſunt res ſacræ, & religioſæ, & ſanctæ. Quod enim divini juris eſt, id nullius in bonis eſt*, ſeu ἀδέσποτον eſt, id eſt, *Domino caret*, ut Theophilus Anteceſſor. Quod & in Chriſtianiſmo obtinere volunt Juriſconſulti t & Cæſarei & Pontificii, exceptionibus aliquot circa opera hac in re charitatis neceſſaria adhibitis. Atqui & ſacrantur in Chriſtianiſmo Cruces aliaque aliquot, quæ tamen ipſa, uti nec Chriſti aut Sanctorum ſimulacra numiſmatis expreſſa, pro dedicatis nemo, puto, ſumit aut ſuſpicatur. Et licet, qui Statuas aut Imagines Imperatoris jam con-

o *Philoſtratus de Vita Apollonii l.* 1. *cap.* 11.

p *Sueton. in Tiberio cap.* 58.

q *Seneca de Beneficiis li.* 3. *c.* 26. *Cel. Rhodiginus, lib.* 16. *c.* 20.

r *Inſtit. de Rer. Diviſione §. nullius,*

ſ *Gaius Inſtit. tit.* 9. *& D. de Diviſ. Rer lib.* 1. *& Martianus, ib. l.* 6. §. 2.

t *Guilielm. Redoanus li. de Reb. Eccl. non alienãdis Rubric,* 6. *&c.*

consecratas conflaverint, aliudve quid simile admiserint, lege Juliâ majestatis u tenerentur, nihilominùs rescripsêre Severus, & Antoninus, *Non videri x contra majestatem fieri ob imagines Cæsaris nondum Consecratas venditas.* Consecratæ ejusmodi imagines simpliciter per se sumtæ, ut & aliorum numinum simulacra, ex Jure Romano hominum commerciis & usu promiscuo eximebantur, nec ullius erant in bonis, antequam resecratæ, seu profanæ factæ, ut phrasis erat Jurisconsultis y Cæsareis. Ut ædibus autem hortisve appendices, non illicitè cum illis simul vendebantur, ita velut in bonis habitæ; quemadmodum & ex jure Pontificio z res sacræ & religiosæ transeunt cum universitate, si universitas in profanis consistit. Sic Tiberius consulibus, de Falanio accusato, quòd venditis hortis Statuam Augusti simùl mancipasset, *Nec contra*, inquit a, *religiones fieri, quod effigies ejus, ut alia Numinum Simulacra, venditionibus hortorum & domuum accedant.* Id intereà certum est; tum lares seu deos domesticos oppignerari, vendique solere, tum publicos deos in hastario vectigales habitos. *Si Capitolium*, inquit Tertullianus b, *si olitorium forum petitur, sub eadem voce præconis, sub eadem hasta; sub eadem annotatione quæstoris, divinitas addicta conducitur.* Sed venditionibus hujusmodi præcessit, sive expressa ac apertior, sive obscurior vendentis resecratio, quam, novâ consecratione ritè peractâ, rescindere emtori pro arbitrio licuit, uti pariter & communibus quorumlibet usibus imaginem addicere. Nam citra resecrationē, seu nisi profana redderetur divinitas illa seu imago, nullius in bonis adeoque nec contractûs materies omninò per se fuisset. Et sacra scimus, ex Jure Romano c, fieri potuisse profana, non minùs atque usibus publicis relicta in privatos usus reverti, & ex libero servum fieri; illis scilicet formulis ac ritibus, qui in usu, adhibitis. Ita se res habuit de Cæsaris imaginibus sacratis, quas resecrare seu usibus communibus addicere nemini tutum. Quæ autem in Numismatis habitæ sunt, religione omninò liberæ. Earum usus adeò communis ut nihil suprà. Unde tam libenter à Judæis hæ admissæ quam sacratæ, aut quas sacrari sive credebant sive suspicabantur, invisæ. Id quod pariter dicendum de Nummis, quibus inscripta vocabula, quæ etiam Consecratio-

u *L.6. D. tit. Ad leg. Iuliā Majestatis.*
x *L.5. ibidem.*
y *Paulus l. 83. D. tit. de Verb. Obligat. §.5.*
z *Dd. ad c.7. ex literis, t. de Iure patronatus. Incertus autor de diversis Contract. in Tractat. Iurisc. tom.7. fol.70. §.2.*
a *Tacitus Annal. 1.*
b *Apologetic. cap.13.*
c *Paulus l.83. D. tit. de Verb. Obligationibus, §.5.*

ſecrationem imitari viderentur. Veluti quales olim Tarraconenſium qui DEO AUGUSTO præ ſe ferebant, ejusmodi alii. Neque enim id ſeu ejusmodi vocabula alia imagini adjecta eam conſecrarunt, ſed alibi conſecratam denotabant. Quod ſatis ſcimus de Auguſto Julioque d, quorum utrique etiam in nummis Divi nominis adjectio frequentiſſima. Quin vocabula ejusmodi, citra Pontificum ritus, Conſecrationem neutiquam ex Jure Romano efficiebant. Nam ex eo quod dixerat, juxta morem veterum, Marcianus e, *Sacræ res ſunt hæ, quæ publicè Conſecratæ ſunt, non privatæ*, fecit Juſtinianus f, *Sacræ res* ſunt, *quæ ritè per Pontificem Deo conſecratæ ſunt.* Nec majeſtatis erat, ſed Falſi crimen, adeoque ad legem Corneliam de falſis referri ſolebat g, nummos Cæſarum adulterare, lavare, conflare, radere, vitiare. Quod vero, qui Conflaret Pecunias, vel mercandi causâ Transferret, ei Sacrilegii ſententiam ſubeundam, & capite plectendum, legitur h; id non omnino ad Conſecrationem aliquam Cæſariarum in Numiſmate Imaginum ſpectabat. Sed exinde locutionis illa formula manavit, quod Sacrilegii crimen non raro uſurpabatur pro eo, quod ſimpliciter erat Conſtitutionum qualiumcunque Imperatoriarum violatio, ſeu Præceptorum Cæſaris neglectus. Id quod ex Codice Utroque i liquet. Nam ut Obſequia Sacra, Largitiones Sacræ Sacratiſſimus Imperator, Sacra item equi ejus k Lupata, compluria id genus alia, imperio inclinante dici ſolebant citra ullam conſecrationis, qualem tractamus, rationem (quæ ante frequentior, tunc vetita l eſt) & tantummodo ut ſingularis, ſed eminentiſſima, Civilis Majeſtatis, quà civilis, deſignatio haberetur, ita etiam Sacrilegii crimen, Imperatoriæ conſtitutionis violatio etiam tunc dicta. Neque exiſtimandum eſt Numiſmatis, præter ſua, tantummodo Romanis ſeu Imagine inſignitis Cæſarea uſos fuiſſe Judæos, verum etiam & aliis veluti Antonii, Agrippæ, Provinciarum, Victoriæ figuris decoratis, uti etiam nummis aliorum populorum m quicunque ſive humana aliâ Imagine, ut Alexandri, Philippi, Lyſimachi Regum, atque id genus reliquorum, ſive Deorum, veluti, Herculis, Apollinis, Minervæ vultibus monetam ſuam cudentes commer-

F f cia

d *Anton. Auguſtin. Antiquit. Rom. & Hiſpan. dialog. 2. Occo, &c. videſis Iſ. Caſaub. in Ancyranum Marmor.*

e *D. tit. de rerum Diviſ. l. 6. §. 3.*

f *Inſtit. eod. tit. § 8.*

g *Paulus Sent. 5. t. 25. lib. 8. D. tit. de lege Cornel. de Falſis & vide C. Theodoſ lib. 9. tit. 21. l. 6. Cujac. Obſervat. 19. c. 25*

h *C. Theodoſ. lib 9. tit. 23. lib. 1.*

i *L. 1. C. tit. ut Dignitatũ ordo ſervetur, tit de Crimine Sacrilegii l. 3. & 4 C. Theod. lib. 11. tit. 30. l. 6.*

k *Claudian. Epig. de equo Honorii.*

l *C. Theodoſ. lib 15. tit. 4. & lib. 1. C. tit. de Statuis & Imaginibus.*

m *Videſis Iſ. Caſaubon. exercit. 16. §. 6. ad Annales Eccleſiaſt.*

cia aliqua cum Judæis haberent. Tametsi interea Imagines ejusmodi facere ipsi sibi haberent, ut ostensum est, Judæi nefas. Qui aliter fieri potuit, ut *aurum Judæorum nomine quotannis ex Italia, & ex omnibus provinciis Hierosolymam exportari soleret*, quod ait Cicero [n]? De annua dimidii sicli [o] in Sacrificiorum publicorum sumtus præstatione loquitur. Aurum illud, id est, haud exigua nummorum vis, ex Europa, Africa, Asia, Hierosolymam quotannis à Judæis quotquot ætatis viginti annorum [p], verno tempore missum est, ibique receptum, inque Sacra publica impensum. In hac autem auri vi quisquamne dubitat fuisse etiam monetam fere omnigenam; veluti Græcam, Romanam, Arabicam, Ægyptiam, Persicam, & siquæ alia à gentibus, quibuscum agebant Judæi dispersi cusa? Certe gentium illarum nummis usos esse Judæos dispersos, ut hodieque, veluti sibi omnino licitis palam est. Ideoque aurum illud Hierosolymam missum, massam fuisse non signatam seu non sine incommodo ingenti quotannis conflatam recusamque Hierosolymis autumandum non est; sed singulares fuisse Provinciarum ac regionum, in quibus Judæis sedes fuere, monetæ species, quæ siclis illis dimidiis mensuratæ in sacros usus pensitabantur. Id quod facile, puto, concedent, qui Numismata ostentant bina, velut ex argenteis illis triginta, quibus, ut moneta ibi tunc in usu promiscua, divenditus est à Juda proditore Jesus Christus. Alterum visitur Romæ in æde S. Crucis in Hierusalem, alterum Parisiis in æde S. Joannis Lateranensis. Horum meminere Jansenius [q], Cæsar Baronius, alii mox citati. Et Baronius [r] expressim; *nos sic affirmamus, nummos illos argenteos eo modo signatos, qui Romæ atque Parisiis vel alio loco habentur, ex illis esse, qui à Principibus Sacerdotum numerati sunt Judæ; ut tamen non triginta tantum ex illis fuerint numerati; sed quod illius monetæ argenti signati certam summam, quam dicemus, Iudas acceperit*. Et Octavius Pancirollus ubi de Ecclesia S. Crucis in Hierusalem agit [f], *sono*, inquit, *anche in questa chiesa due spine, delle quali fu coronato il signore, & uno de quei 30 denari co quali fu da Guida venduto, che verisimilemente gli furno donate da S. Helena*. Mei non heic est Numismatis illis fidem aut præstare, aut minuere. Romani autem figuram, qualem apud Antonium Augustinum Episco-

[n] *Orat. pro Flacco.*
[o] *Exod. 30. 12.*
[p] *Misn. & Gemar. utraque tit.* Sikllim. *cap. 1, 2. &c. & Maimon. eod. tit.* Moses Mikotzi *Præcept. affirm. 45.*
[q] *In Concord. Evangel. cap. 128.*
[r] *Annal. tom. 1. ann. Chr. 34.*
[f] *Tesori nascosti dell' alma citta di Roma*; Romæ 1625. pag. 151.

Episcopum Tarraconensem Italicè Romæ editum t reperio; ibi ejusdem jussu cusam adpono. Haud parum sane ab ea, quæ pro eadem ipsa versioni Andreæ Schotti Latinæ u subjungitur, discrepantem. Sed veterum Rhodiorum palam Numisma hoc est, non Judæorum, uti etiam diserte fatetur Augustinus ille, ac qui de eo agunt alii. Nimirum quod altera parte inscribitur ΡΟΔΙΩΝ est (juxta morem veterem ο pro ω scribendi) seu *Rhodiorum*, id est, Rhodi urbis seu insulæ incolarum, unde & Rhodium & Rhodiense Scriptoribus x dici solet. Flos subjunctus, aut Rosa habetur, aut Heliotropium. Facies in parte altera pro Solis Phœbive seu Colossi Rhodiensis sumitur capite, quod tam radiatum est, quam admodum capillatum. Neque ex conjectura tantum pendet, Rhodium esse Numisma illud. Scimus enim tum solennem insulæ ac Solis, in scriptis veterum y, conjunctionem, tum Rhodi nomen à Rosis, quæ Græce ῥόδα sunt, veteribus deductum. Atque accedit, nummos simili figura utrinque insignitos haberi inter Rhodiorum nummos, qui ab Huberto Goltzio cum Græcarum Civitatum ac insularum aliarum nummis summâ cum diligentiâ typis z eduntur. Uti & alios ab Antonio Pisone a, aliis. Ejusdem plane generis videtur alterum illud quod Parisiis vitro tectum asservatur; de quo Guilielmus Budæus b, *Scio hodie in æde D. Joannis Lateranensis Parisiis ostendi argenteum unum, qui ex illis triginta esse dictitatur, quos Judas in templum abjecit, Characterem diversum à denario Romano habentem. Habet enim effigiem homi*nis

t *Dialog. de Numism.* 2.
u *In Tab. Numism.* 68.
x *Ibidem & Steph. Vinãdus Pighius in Hercule Prodicio pag.* 367.
y *Vide sis Pindar. Olymp.* 7. *& ib. Scholiasten, & Ludovic. Nonnium ad Hub. Goltzii Numism. Græca.*
z *In Numm. Insul. tab.* 23.
a *Discours sur les Medailles cap.* 8.
b *De Asse, lib.* 5.

nis non Luſcam, eminente altera mala, ut Romana Numiſmata viſuntur, ſed adverſam & integram, & à tergo floſculum , utrinque nullo indice. De his, conſule item, ſi placet, Marquardum Freherum, & Gaſparum Waſerum, hunc in libro ſecundo de Antiquis Ebræorum nummis, illum in eruditiſſima ac graviſſima illa de Numiſmate Cenſus à Phariſæis in quæſtionem vocato Diſſertatione. Etiam in curta mea ſuppellectili id genus antiquaria, Numiſmata argentea habentur aliquot Rhodia, eaque plane genuina , quorum ſingulis pondus didrachmo proximans. Figura binorum , quæ reliquorum ſunt inſtar, hujusmodi eſt,

Gentem literis indicans. Nec aliud eſt omnino à Romano illo alterum. Quidnam vero in alterius, cujus caput nec radiatum eſt , ſed tantum capillatum, parte averſa lineolæ illæ Crucem imitantes & litera E denotent, aliis judicandum relinquo. Sed Solis in utroque facies admodum ſane protuberat. Nec quidem pauca id genus ex Oriente ſolent adferri. In dialogis autem Antonius Auguſtinus, *B. poſſetne fieri Iudæ proditori vario nummorum genere ſatisfactum eſſe, & in his etiam* **Rhodienſi nummo ? A. equidem non inficior. Vero tamen ſimile magis eſt, Siclos illi perſolutos eſſe.* Quin in mutuis apud ipſos commerciis ac præſtationibus, nummis exterorum utcunque Imaginibus, ſive hominum, ſive Deorum ſignatis, promiſcue uti ſolitos Judæos , ſatis etiam videtur eliciendum ex eo , quod Drachmæ , Stateres, Denarii, alii id genus nummi, qui plane exteri fuere , pro Siclis ſeu eorum menſura in utroque federe ac libris Talmudicis toties ſubſtitunutur. Sed & res ipſa adeo , quod volumus, poſtulat, ut, dum probare nitimur, ſoli facem accendere videamur. Ideo autem libentius hoc

hoc facimus, quoniam non desunt viri docti, qui eo gravius fuisse scribant, Judæis tributum Romanis præstitisse, *quod* [c] *ultra dispendium argenti, Cæsaris etiam Imaginem conquirere, manibus contrectare, atque adeò illi afferre cogerentur; quum memores ipsi Divinæ legis omne sculptile omnemque imaginem detestarentur.* Quod quam Talmudicæ de promiscuo Imaginum qualiumcunq; nec cultarum, nec in cultum factarum usu doctrinæ ipsisque Ebræorum moribus adversum sit, ex jam ostensis fit manifestum. Et ut perquàm consonum huc spectat illud, quod habent de Christianorum Principum nummis [d] מטבעות שלנו שיש בהן צורת עבודה זרה—השתי וערב שרי *Numismata, quibus utimur figuris cultûs extranei staminis & subtegminis insignitis, illicita non sunt.* Staminis & subtegminis nominibus, eo quòd ex illis in textura passim Cruces fiunt, velut per opprobrium joculare, Christianos vocitant linguæ petulantioris Judæi. At distinctionem superiùs è Talmudicis allatam de statuis, figuris prominentibus, & in plano depictis, in super habuisse, aut non agnovisse videtur Origines, dum tàm Pictores, quàm Statuarios apud gentem illam non admissos scribit. Apud illos, inquit [e], οὐδεὶς τῶν εἰκόνας ποιούντων ἐπολιτεύετο. οὔτε γὰρ ζωγράφος οὐδ᾽ ἀγαλματοποιὸς ἐν τῇ πολιτείᾳ αὐτῶν ἦν, ἐκβάλλοντος πάντας τοὺς τοιούτους ἀπ᾽ αὐτῆς τοῦ νόμου, ἵνα μηδεμία πρόφασις ᾖ τῆς τῶν ἀγαλμάτων κατασκευῆς τοὺς ἀνοήτους τῶν ἀνθρώπων ἐπισπωμένης καὶ καθελκούσης ἀπὸ τοῦ θεοῦ εἰς γῆν τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς ψυχῆς, *Nemo qui Imagines faceret locum habuit. Nam in eorum Civitatem nullus admittebatur Pictor, nullus Statuarius, lege totum hoc genus arcente, ne qua occasio per statuarum formationem præberetur hominibus crassis, animarum suarum oculos à Deo O. M. ad Tellurem avocandi retrahendique.* Et Tertullianus disputans de Mose & Eliâ ab Apostolis agnitis, *Nec enim,* ait [f], *Imagines eorum vel statuas populus habuisset & Similitudines, lege prohibente.* Sed cum suprà ostensum sit Animalium aliorum præter hominem figuras arte etiam sculptoria fingere, eos fas sibi habuisse (modò superstitiosiores aliquot semper excipias) etiam & humanas in plano depingere, non est quòd ita credamus, artifices rerum hujusmodi eis ex instituto unquam defuisse. Certè Salomonis tempore non defuisse scimus. Nec tempore Tabernaculi structuræ, Templique sive à Judæis Babylone reducibus seu Zorobabeliani, sive ab Herode magno instaurati,

[c] *Gasp. Waserus de Antiq. Hebr. nummis, lib. 2. cap. 20. & tantundem fere Marq. Freher. dissert. de Numismate Census. Sed vide I. de Pineda de Rebus Salomonis lib. 7. cap. 15. §. 7.*

[d] Thosphoth & Pesquim *ad c.* 3. *tit.* Aboda Zara.

[e] *Cōtra Celsum, lib. 4.*

[f] *Adverss. Marcionem, lib. 4. cap. 22.*

rati. Nam in velis florumque in eis elegantia, ac ſacris aliis figuris adornandis g artificum hujusmodi operam nemo non videt adeo neceſſariam ut nihil ſupra. Et undenam etiam cedò abſque illis Vitis illa Aurea h, quam Pompeio in Cœloſyria agenti dono miſit Ariſtobulus Princeps de regno Judaico cum Hyrcano fratre contendens? Id quod cimelium erat domus Haſſamonæorum, ut rectè eam vocat Joſephus Scaliger i. Scilicet inſcripta eſt nomine Alexandri Jannæi Regis Haſſamonæi, Ariſtobuli Patris; ut apud Flavium Joſephum Strabo; cui εἴτε ἄμπελος εἴτε κῆπος ob ingentem magnitudinem dicitur, id eſt, *ſive Vitis, ſive Hortus*. Quingentorum quidem talentorum fuiſſe aſſeritur apud Joſephum & Zonaram k. Neque aliunde acceptam Vitem hanc Auream alicubi docemur. Nec deſunt viri docti, qu pomorum omnis generis ac animalium item *Figuris* inſuper ornatum eſſe hortum illum exiſtiment. Etenim ubi ex ipſis Pompeii triumphi Aſiatici actis memoratur apud Plinium l, *Mons aureus quadratus cum Cervis Leonibus & pomis omnis generis, circumdatá vite aureâ*; locum illum trahit Juſtus Lipſius m ad hanc ipſam nobilem Vitem. Et Plinii *verbis*, inquit, *appoſitè obſerva, vitem hanc non ſimplicem fuiſſe; ſed monti aureo implexam totumque opus in formam horti flexum. Ideo in Strabonis verbis apud Joſephum*, εἴτε ἄμπελος εἴτε κῆπος. Jovi Capitolino Romæ Sacra manſit ſive Vitis ſive hortus hic. Haud ſanè minor hujuſmodi Artificum operæ uſus in aurea illa Vite altera ſuper portam templi Herodiani, de qua item Joſephus n. Habebat inquit ille, porta illa χρυσᾶς ὑπὲρ αὐτῆς ἀμπέλους ἀφ' ὧν βότρυες ἀνδρομήκεις κατεκρέμαντο, *aureas ſuper ſe vites* (ſic in Originibus; ſed altero in loco ſingulariter id pronuntiatur) *unde racemi homini longitudine non diſpares pendebant*. Etiam ſine artificibus hujusmodi undenam folia, uvæ, ac racemi aurei ex hac vite ſuſpendi à voventibus ſoliti? Sic enim de ea Talmudici o. גפן של זהב היתה עומדת על פתחו של היכל ומודלה על גבי כלונסות כל מי שהוא מתנדב עלה או גרגיר או אשכל מביא ותולה בה *Vitis aurea expandebatur ſuper portam templi, erigebaturque ſuper canterios* ſeu *tranſtra. Quicunque vovebat ſive folium ſive uvam ſive botrum, adducebat ea ſuſpendebatque ex hac vite*. Quod ſcilicet nolunt

g *Vide Joſephum, Orig. l. 15. cap. 14.* & Halos. *lib. 6. cap. 6. Lat. 14. Græc.*

h *Joſeph. Origin. lib. 14. c. 5. §.* unde Zonaras, *tom. 1.*

i *Elench. Trihæreſ. Nic. Serrarii c. 5.*

k *Tom. 1.*

l *Hiſt. Nat. lib. 37. cap. 2.*

m *Electorum, l. 2. c. 5.*

n *Origin. lib. 15. cap. 14. & Haloſ. lib. 6. c. 6. Lat. 14. Græc.*

o *Miſna tit.* Middoth, *cap. 3. §. 8.*

nolunt intelligi de foliis ipſis, ſeu uvis racemiſve naturalibus, ſed de pampinis uvis, ac racemis ex auro artificiosè confectis. Magiſtri ibi p; כל מי שהוא מתנדב זהב להיכל ורוצה שהזהב עצמו שהתנדב יתנ והו בהיכל לפי שהיה כלו מצופה זהב היה עושה מאותו זהב שמתנדב כדמות גרגיר או עלה או אשכל ותולה בה *Quisquis aurum ſponte oblaturus templo volebat, ut ipſum quod offerret aurum templum, quod totum erat auro obductum, ornaret, facere conſuevit ex ipſo auro, quod oblaturus erat effigiem ſive uvæ ſive folii, aut palmitis ſive racemi, eamque ex vite illa ſuſpendere.* Seu, ut in eundem ſenſum vir præſtantiſſimus Conſtantinus l' Empereur q, *ſi quis conſiderans aurum, quo templum ornatum erat, voveret aurum, nec vellet permutari à Sacerdotibus, ſive alia ejus pretio in templi ornamenta alioſve uſus comparari, is ex auro confecit pampinum ſive folium vitis aut acinum, vel deniq; racemum ſive botrum, quæ poſteà de vite illa ſuſpenderet.* Cauſam vitis hujus in eo ponunt לפי שכנסת ישראל נמשלה לגפן *quoniam Synagoga Iſraelitarum,* ſeu *eorum Eccleſia, viti aſſimilatur,* toties ſcilicet in federe r veteri. Atque rejicienda plane eſt I. Baptiſtæ Villalpandi ſententia, ubi ſ vitem hanc templi Herodiani foribus viſendam, ex filo aureo aulæis intexto, non ex auro ſolido confectam eſſe pertendit. Si Magiſtris credas, dum *vitem ex auro* nuncupant, nec aulæo alicui ſeu velo miſcent, ſed tranſtris ſeu canteriis ſuffultam ajunt, & ſuſpenſa ex ea donaria aurea, quæ diximus, memorant, non erit omninò, quòd de aureo filo aulæis intexto jam dictum admittas. Sed manifeſtum eſt, hallucinatum eſſe Villalpandum ex depravatâ nimis Flavii Joſephi verſione Latinâ. Sic enim ille, velut ex Joſepho t, *Janua penè ipſi templo par & ſuperliminare aulæis variegatis ornabatur, floribus purpureis diſtinctis & habentibus Columnas intextas, ſub quarum capitibus vitis expandebatur aurea dependentibus botryonibus; mirandum ſane opus tàm manus, quàm materiæ pretio.* Quæ verba ſunt ipſiſſima verſionis Gelenianæ. Hinc Villalpandus, *Ecce,* inquit, *omnem auri gloriam intertextam cum columnis & vite, unde quod auream dixit Joſephus, putandum non eſt illam fuiſſe ex auro ſolido factam, ſed ex filo aureo aulæis intexto.* Cerè ſi ſub intextarum Columnarum ca-

p *R. Obadias Bartenorig, Maimonides, alii.*

q *Ad tit.* Middoth. *cap.* 3. *pag.* 133.

r *Pſal.* 80. 8. *Oſe.* 10. 1, &c.

ſ *Explan. in Ezech. tom.* 2. *part.* 2. *lib.* 5. *diſp.* 4. *cap.* 71.

t *Origin. lib.* 15. *cap.* 14.

pitibus expandebatur vitis, (ut vult hæc verſio) æquum eſt ut & ipſam in aulæis ſeu velis locum habuiſſe exiſtimemus. Sed res alia omnino erat, alia Joſephi verba & mens. Etenim poſt mentionem illam forium, aulæorum, & florum columnarumq; intextarum, Joſephi Græca ſunt, καθύπερθεν δ' αὐτῶν ὑπὸ τοῖς τριχώμασι (lego θριγκώμασι) ἄμπελος διέτατο χρυσῆ &c. pro quo apud Ruffinum ſubſtituitur *ſuper quarum Capita vitis tendebatur*. Sed plane reddendum *Supra hæc autem*, (id eſt in fronte ſupra fores) *ſub muri coronulis vitis aurea diſtendebatur*. Quod ad amuſſim eis, quæ Joſephus ea de re alibi [u] habet, quadrat. Adeo ut vitis hæc ſeu opus illud, ſive pretium ſive artem ſpectes mirandum, ex ſolido conſtaret auro, & artifices, quales negavit Judæis Origenes, ſatis fateatur. Mille talentorum auri fuiſſe ait Pſeudogorionides, quem hoc nomine, utcunq; ſcriptorem ſatis futilem, immeritò *nimis* ac temerè Villalpandus mendacii incuſat, ideò quod ita ſolidam fecit. Sane & Talmudici [x], במנו עליה ג' מאות כהנים לפנותה *numerabantur trecenti Sacerdotes, qui in ea dimovenda ſunt occupati*. Quod quidem per hyperbolen, ut expreſſim heic ajunt Magiſtri, dictum, pondus ejus ingens fuiſſe palàm evincit, nec pictam etiam aut intextam, ſed fuſoris ſculptorisque operâ, atque inſtar vitis illius Pompeio donatæ confectam; cujus generis vitium aurearum alibi in Oriente uſus. Nam & Perſarum Regum ejuſmodi cimelia memorant ſcriptores; Athenæus [y], Herodotus [z], Plutarchus [a], Plinius [b]. Jam dicta vitis illa fuit de quâ Tacitus [c]; *Vitis aurea templo* (Hieroſolymitano) *reperta*. De hac nunc conſulas, ſi vis ſcriptores præter citatos Chriſtianos, qui templi fabricam libris integris oſtendunt, ut Franciſcum Riberam [d] id genus alios, item Iſaacum Caſaubonum in exercitationibus [e] Baronianis. Monere autem heic obiter liceat de recepta nuper in L. Flori editiones aliquot emendatione Lipſiana, abi de Hieroſolymis loquitur à Pompeio expugnatis. Verba ſunt [f]; *Hieroſolymam defendere tentavêre Iudæi. Sed hanc quoq; intravit, & vidit illud grande impiæ gentis arcanum patens ſub aureo uti cœlo*. Ad quæ Juſtus Lipſius [g]; *quæ iſthæc*, inquit, *comparatio patentis arcani, cum aureo cœlo? Inepta & nulli rei. Quin ſi attendis, fatebere verè nos & cum hiſtoria momento emendaſſe*, ſub aureo vitem cœlo. *Ita ſcilicet res eſt. Vitis aurea magnæ artis & pretii in Ju-*

[u] *Haloſ. l.6. cap.14. Gr.6. Lat.*

[x] *R.* Eliæzer. Ben Zadoc *in Miſn. tit.* Middoth, *cap.3. §.8. unde habet idem* Sepher Iuchaſin. *f. 27b.*

[y] *Dipnoſoph. 7. & 12.*

[z] *Lib.7.*

[a] *Lib. de Fortuna Alexandri.*

[b] *Hiſt. Nat. lib.33. cap.10.*

[c] *Hiſt.5*

[d] *De Templi fabrica. l.1. cap.30.*

[e] *Exercit.16. §.108.*

[f] *Lib 3. cap.5.*

[g] *Electorum, lib.2. cap.5.*

in Iudæorum templo fuit, quam Pompejus illic sive repperit, ut Florus, & Tacitus volunt, sive donatam ab Aristobulo recepit, ut Josephus & Zonaras narrant. In hanc vitem ludit, & dentem stringit nunc Florus: & En, inquit, hoc illud secretum & grande arcanum, quod Templi sui adytis Iudæi celant & colunt. Subjungit dein, quæ Josephus & Zonaras de Vite illa Pompejo data habent, atque conjecturam de emendatione sibi inde palàm firmare visus est. Flori editiones nuperrimæ aliquot [b] hinc juxta Lipsium emendantur. Et nuperus politæ quidem eruditionis editor Joannes Freinshemius, *Nihil certius*, inquit, *hac conjectura Lipsianâ.* Sed intereà, tantorum virorum pace, undenam *τῷ vitem* heic locus esse potest ullus? nisi absurdissimi prochronismi rerumq; inprimis disjungendarum confusionis ridiculæ reum peragamus Florum. Quod enim de Aristobuli donario affert Lipsius, ad rem planè non spectat. Nemo veterum dixit, Vitem illam ab Aristobulo donatam unquam in templo fuisse, seu structuræ ejus partem aliquam. Regium domûs Hassamoneæ id cimelium erat, nec omninò Sacrum, antequam Jovi Capitolino postmodum Romæ offerebatur. Neque illud Taciti de Vite in templo repertâ, ad tempora ullatenus attinet Pompejana, sed ad posteriora multò seu Cæsarum tempora. Nec sanè ad Pompejana attinere potuit. Nam ante Herodis structuram, nulla in templi Fabrica Vitis ejusmodi mentio. Vitem sive Salomonicum sive Zorobabelianum habuisse quis veterum docuit? Satis quidem negant, dum in structuris Herode prioribus accuratiùs describendis eam nullibi, in Herodiana autem structura velut singulare memorant. Adeo ut, si etiam vitem Templi fronti sic affixam per ingens illud Gentis arcanum significari vellet Florus, certè id, quod multis posteà natum est annis, in Pompejanam expugnationem prochronismo & rerum confusione neutiquam toleranda eum retrò trahere, necesse est affirmemus. Nam Hierosolyma capta, & ingens illud arcanum à Pompejo visum annis ampliùs viginti ante Herodis initia. Et quorsum cedò Vitem sive Aristobuli, sive templi Herodiani, ingens vocaret ille arcanum? Quisquamne

[b] *Harder-vvijci 1636. & Lugduni Batavorum 1638.*

ſive donarium illud ante templum expugnatum à Pompejo publicâ legatione acceptum, ſive prominentem in Templi fronte, atque oculis cunctorum tranſeuntium mirùm in modum ſplendentem Vitem ingens nuncuparet arcanum, velut tunc primò patens? Ego ſanè priſtinam lectionem, à quâ etiam ſtant codices Mſſ. tantùm, puto, non omnes (nam in unico legitur ibi *uti Scælo*) planè retinendam cenſeo. Id eſt Pompejum vidiſſe *illud grande impiæ gentis arcanum patens, ſub aureo uti cælo.* Pro arcano hoc ingenti ipſum templum ſumit Joannes Camers. Ego ſanè pro Sacris in ipſo Sancto Sanctorum, in quod aditus Pontificibus tantûm licitus. Neque enim templum ipſum adeò arcanum ingens. Pompejum autem Sanctum etiam Sanctorum introiiſſe legimus apud Joſephum [i]. Arcanum hoc ingens meritò vocat Florus; idemque jam à Pompejo viſum patuiſſe *ſub aureo cælo*, id eſt ὑπὸ χρυσᾶ διονεὶ ὀρανῶ *comme ſous un Ciel d' Or.* Seu, perinde ac ſi conſpectum oculis introgreſſi ſe ſplendidè admodum ac magnificè exhibuiſſet ſub tentorio ſeu concameratione aureâ Cœlum imitante, ſeu inſtar tentorii, atriive aurei cœli nomine notiſſimi, quod ſummæ dignitatis ac magnificentiæ causâ Principibus Supremis maximè Orientis, ut hodieque aliis, in uſu. Quo certè, juxta vulgi captum, nihil fortè auguſtius potuit, comparatione, tametſi ironicè, utendi exprimi. Sic adyti rerumque in eo ſacrarum majeſtatem utcunque apparentem adumbrare voluit Florus. Aureos autem Cœlos, ſignificaſſe tentoria, atria, ſeu conclavia, quibus Principes Orientis ſummi ſedentes populo, aliàs receſſibus obtecti, ſubinde patebant, ſcimus ex veterum non paucis. De eis diſertè ſatis Plutarchus [k], atque apud Athenæum Phylarchus [l], quibus χρύσεοι dicuntur ὀρανίσκοι ſeu *aurea aurata ve inſtar cælorum minorum tegumenta*; etiam quacunque ex materia facta, modò aurata ſeu auro magnificentiùs ornata. Neque enim Tentoria ſolùm, ſive ex pellibus auro pretioſis, ſive ex filis intertextis, ſic dicta, ſed etiam atria ac conclavia auguſtiora in tholum ſurgentia, quibus è receſſibus ſecretioribus prodire Principes ejuſmodi dignantes ſe exhibebant, & reſponſa velut oracula dabant. Heſychius de Perſis [m], τὰς βασιλείας σκηνὰς καὶ αὐλὰς, ὧν τὰ καλύμματα κυκλοτερῆ Οὐρανὸς, *Tentoria atque atria*

i *Halos. lib. 1. cap. 5.*

k *In Photione.*

l *Dipnoſoph. 12.*

m *In verb.* Οὐρανός.

atria regia, quorum tegumenta circularia, Cœlos vocant. Adeo ut five comparationem ſpectes, five loci Sancti Sanctorum in Templo Zorobabeliano, (nam de eo Templo tantùm Pompeji facta narrantur) Figuram, Majeſtatem, Velumque prætenſum, non eſt quin appoſitè dixerit Florus arcanum illud vidiſſe Pompejum *patens ſub aureo uti cœlo.* Et videſis etiam, quæ de οὐρανίσκοις illis ſeu *cœlis minoribus* obſervavit vir præſtantiſſimus Iſaacus Caſaubonus [n], ubi ex Polybio [o] rectè monet Cœlum ejuſmodi dici σκηνὴν χρηματιστικὴν, *tentorium unde reſponſa velut oracula dabant reges Orientis.* Scilicet Ptolomæi Evergetis Regis *Cœlum aureum*, ſeu tentorium magnificum, appellatur Polybio ἐπιφανὴς καὶ χρηματιστικὴ σκηνὴ, *illuſtre ac oraculis* ſeu *reſponſis regiis dandis tentorium.* Certè & Sanctum Sanctorum דביר dictum, id eſt, *oraculum* nemo neſcit, ob reſponſa illic divinitùs accepta; adeò ut etiam indè velut pro σκηνῇ χρηματιστικῇ ſeu Cœlulo, aut *tentorio* aureo *unde reſponſa acciperentur* divina, in dictâ comparatione Sanctum Sanctorum ſumi fortè vellet Florus. Quin & Sanctum Sanctorum σκηνὴν vocat autor Epiſtolæ [p] ad Ebræos. Et Tabernaculi Moſaici Sanctum Sanctorum, quod imitati ſunt Templi conditores, diſertè dicitur Joſepho [q] τοῖς ἱερεῦσι ἄβατον ὡς οὐρανὸς ἂν εἴη τῷ Θεῷ *Sacerdotibus etiam inacceſſum, perinde ac ſi Cœlum Deô fuiſſet*; quod Floro item inprimis conſonum. Sed in callem regredimur, id eſt, ad Picturæ & Sculpturæ apud Judæos uſum. Notat ipſe Joſephus [r] velut ſingulare, Porticus Templi οὔτε ζωογραφίας οὔτε γλυφίδος ἔργῳ *nec Picturæ nec Sculpturæ artificio* ornatas. Ideò alibi in Templo artium harum uſus. Recole etiam heic, quæ de omni cœli ratione in velo depicta ſuprà occurrunt ex Joſepho. Picturam item inſigniter laudat Philo [ſ] Judæus, uti rem diſciplinæ ſuæ gentis per ſe ſatis conſonam. Mitto quod de Nicodemo Principe illo ſeu Magiſtro in Iſrael dicitur [t]; eum ſcilicet arte ſculptoriâ, quâ pollebat, Chriſti Imaginem ex ligno ad ſimilitudinem illam, quam in linteamine impreſſerat Chriſtus, efformâſſe. Ea de re fides ſit penes autores. In ſupellectili autem meâ Rabbinica habeo equidem ipſe vetuſtum ſatis Mſ. codicem Anonymi Ebræi, qui dum præcepta ordine ſuo Moſaica diligentiſſime, id eſt, Talmudicè, explicat, figuris animalium, veluti Leonum, Equorum,

[n] *In Suetonii Neronem c. 12. & Animadverſ. in Athenæum, lib. 5. cap. 6.*

[o] *Hiſtoriar. lib. 5.*

[p] *Cap. 9. 3.*

[q] *Originum lib. 3. cap. 5.*

[r] *Haloſ. lib. 6 c. 14. Gr. & Lat.*

[ſ] *Lib. de Somniis.*

[t] *Legend. & Fideſis Alphonſ. Paleotum lib. de Stigmatibus Chriſt. c. 1.*

Taurorum, Aquilarum, neque adeò rudibus, paginas ornat, non sine annotationibus pectori, tibiis, alis, subinde insertis. Sed pro seculorum causarumque, dum Idololatriam summopere cavebant, emergentium, maximè sub Cæsaribus juxta antè dicta, discrimine, artificum qualium heic ratio habetur rarior interdum opera erat, nec ita in pretio habita; fortè etiam nonnunquam, juxta Origenem, vetita. Christianorum autem recentiorum obviæ sunt, ubi de Imaginibus scribunt, de Judæorum hac in re, & Usu, & legis sacræ juxta eos Interpretatione sententiæ, nimiùm intereà Talmudicis, ut consulenti liquebit, dissonæ. Vide ea de re præter alios, qui perpetuos ad legem adjiciunt Commentarios, aut de Imaginibus ex professo scribunt, I. Baptistam Villalpandum [u], & Joannem de Pineda [x]. Judæorum autem recentiorum, qui strictiùs, quàm ex veterum scitis necesse est, Imagines à se idque pertinaciùs arceri volunt, alii nullam sive Statuam sive Imaginem humanam (præter eam, quæ in nummis est) ædibus suis, ut multi Judæi Italicenses, retinent; alii verò pictas tantùm, sed non protuberantes nedum completas seu statuas, aut effigies ejusmodi decurtatas. Ita scilicet docet Ludovicus Mutinensis, Archisynagogus Venetus, de Judæorum suorum ritibus agens. *Figure*, inquit [y], *ne Imagini, ne statue non tengono in casa, è tanto meno nelle sinagoge è luochi sacri à loro, per quello che è detto nello Esodo cap. 20.* non farai à te scoltura ne niuna Imagine &c. *Et in molti altri louchi. Ma in Italia molti si fanno lecito tener ritratti è pitture in casa, massime non essendo di relievo ne di corpo compito.* Nec distinguitur heic inter ipsam Imaginis formationem, & formatæ, juxta jam ostensa, usum, qui tàm Talmudicis licitus, quàm illa illicita habita. Judæorum autem superstitiosiores haud parùm sequuntur heic Mahumedani, qui, dum Imagines abhorrent [z] alias, Christianorum nummos Principum vultu signatos libentissimè amplectuntur; quos tamen olim, eo quòd Imagines ejusmodi præ se ferebant, summoperè detestabantur. Nimirùm ex eo quòd in Alcorano toties damnatur Imaginum cultus, nec earum usus admissus. Joannes Leunclavius [a]; *Causa vel prætextus causæ potiùs cur Talismani, velut admodum religiosi & accurati Mahumetanæ religionis observatores, usum nummorum*

u *Apparat. Vrbis & Templi part. 2. lib. 2. disp. 4. cap. 27.*

x *De Rebus Salomonis, lib. 7. cap. 15.*

y *Historia de gli riti Hebraici, part. 1. cap. 2.*

z *Septem. castr. de rebus Turcicis, cap. 10.*

a *Pandect. Turcic. cap. 55.*

morum veterum è medio tollendum censerent, explicationem minimè difficilem habet. Quippe nota lex Mahumetis, qua statuas, simulacra, sculptas & pictas imagines ex interdicti divini præscripto severè prohibuit: notum, quanto Zelo Musulmani Christianorum in Templis Imagines mutilare, frangere, destruere soleant. Itaque quum Romanorum *& Græcorum Imperatorum Imagines in Nummis & Aspris expressæ conspicerentur, violari Prophetæ legem clamabant & abolendæ monetæ veteris autores erant. Sed interim sub prætextu religionis impostores nequissimi quæstum faciebant, ut ipsimet Turcæ satis ingenuè fatentur. Hodiè non ampliùs animos Turcarum illa religio tantopere tangit, ut signatos Christianorum principum charactere nummos aversentur. Immo nummos sive ducatos Venetos, quibus vetita lege Mahumetis impressæ sunt Imagines, Sultaninis suis, qui nihil habent legi contrarium Arabicis duntaxat insigniti literis, longè præferunt. Taleris autem Germanicis, præsertim quibus aut ipsius Imperatoris, aut Ferdinandi Archiducis, aut Septemviri Saxonis insculpti sunt vultus usque adeo non infesti sunt, ut ex illis ipsis sibi prohibitis agnitos Imaginibus expetant avidissimè.* Ita lucro atque avaritiæ, ut fieri amat, cessit etiam superstitio summa. Et de Imaginum aliarumque, quas suprà diximus, rerum Factura, Usu, Possessione, Abolitione, quà scilicet Proselytos Domicilii, seu Noachides apud Israelitas degentes ex Jure Gentium Interveniente ipsosque simùl ex Jure Civili, quod Intervenientis subinde mensura erat, Israelitas spectarunt, hactenus.

Cap. IX.

De India *in* Judaicis *apud Claudianum* velis picta, *Digressiuncula.* Iudaicæ gentis Splendor singularis & Privilegia *tempore Claudini seu sub Theodosio primo.*

PRiusquam verò ad Instituti cetera pergimus, liceat obiter heic dispicere, utrum ex Ebræorum de Imaginibus disciplinæ jam in superioribus traditæ ratione elici queat Cl. Claudiani sensus, qui hactenus in obscuro nimis man-

mis mansit de India Velis Judaicis picta. Invehitur ille [b] in Eutropium Consulem in Oriente factum, ideò maximè quod abjectissimus fuisset servorum & castratus. Rem incredibilem ait visam;

Atque aliquis gravior morum, si talibus, inquit,
Creditur, & nimiis turgent mendacia monstris;
Iam testudo volat, profert jam Cornua vultur.
Prona petunt retrò fluvii vada: Gadibus ortum
Armenii texere diem: jam frugibus aptum
Aequor & assuetum Sylvis delphina videbo:
Iam cocleis homines junctos, & quicquid inane
Nutrit JUDAICIS *quæ* PINGITUR JNDIA VELIS.

Inane quod nutrit India Judaicis picta velis inter summa ponitur rerum monstra, seu præ aliis velut ipsum summum, nec in rerum natura exstare creditum. Vela heic non aliâ sumenda sunt procul dubio notione (neque enim id lectorum imparium gratiâ præmonendum non est) præter eam, quâ velamina forium, parietum, recessuum, sacrariorum, cubicularia, atque id genus alia, veluti aulæa, siparia, tapetia, stragula, peristromata, denotantur. Servius [c] de velis hac notione; *Augustus postquam vicit Britanniam, plurimos de captivis, quos adduxerat, donavit ad officia theatralia: dedit etiam aulæa, id est, velamina, in quibus depinxerat victorias suas, & quemadmodum Britanni ab eo donati eadem vela portarent; quæ reverà portare consueverant.* Alibi ipse [d], Aulæa vela picta esse, & in aula Attali regis Asiæ inventa, scribit. Et Tertullianus [e]; *sed & parietes Tyriis & Hyacynthinis & illis regiis Velis, quæ vos operosè resoluta transfiguratis, pro pictura abutuntur.* Atque hoc sensu in jure Cæsareo [f] non semel (maximè in phrasi etiam illa notissima, quæ in proverbium abiit *Causam velo* [g] *levato cognoscere*) alibique apud scriptores alios occurrit. Nec quin horum in Templis, Ædibus, Synagogis, Tribunalibus, varius esset ut hodieque usus, est quòd dubitemus. India autem velis heic depicta non pro ipsa Regione in eis velut in tabulâ geographicè, nedum pro forma aliqua humana, qualis regionibus seu provinciis etiam dari solebat, capienda; sed pro qualicunque congerie sive textoris sive pictoris artificiosa animalium

[b] *In Eutrop, lib. 1.*

[c] *Ad Virgil. Georgic. 3.* Purpurea,

[d] *Ad Æneid. 1.*

[e] *De Habitu muliebri c. 8.*

[f] *L. 17. D. tit. de Actionibus empti. §. 4. L. 12. §. 17. D. tit. de Instructo vel instrum. & ibid. § 20.*

[g] *L. 5. C. tit. de Naufragiis, Hieron. Magius Miscellan. lib. 2. cap. 13.*

malium Figuris perquam stupendis, nec omninò creditis, eisque tum ex India petitis ac receptis, tum famam inde ea dere portentosam, pro vario artificum arbitrio, interdum superantibus. Veluti Monocolorum seu hominum, qui nascuntur singulis cruribus, & Sciapodum, seu qui plantarum suarum magnitudine inumbrantur, qui item cervicibus carentes in humeris habent oculos, Sylvestrium & Hirtorum, Serpentium cervos & animantia ad parem molem, alia item tota haurientium, Leucrocotarum, Ealarum, Mantichorarum, aliorum id genus, quæ Plinius, Solinus, alii sive Indiæ tribuebant, sive somniabant in accessionem. Adeò ut mirantis apud Claudianum sensus sit; si monstrum hoc credendum, ne quidem dubitabo, quin hisce oculis posthac revera videro etiam quicquid falsum, atque ut somnium inane hactenus creditum nutrire solet, seu exhibere India illa seu portentosum illud animalium Indicorum vivarium, grex, armentum in Velis illis belluatis (ut tapetia dixit belluata Plautus h) pingi solitum. At verò quamobrem Vela hæc tàm signanter Judaica dicta? Gaspar Barthius ibi, *Babylonica*, inquit, *vela Iudaica vocat, ut Judæos somniorum interpretes pro Chaldæis dixit Iuvenalis* i. Et verum quidem est, Babylonica vela in pretio ac usu lautioribus fuisse summo. At durum nimis, nimis absonum intereà videtur Judaica pro Babylonicis sumi. Neque certè Judæos pro Chaldæis usurpavit eò loci Juvenalis. De mulieribus Romanis Sacerdotem Isidis aliosque id genus superstitiosiùs consulentibus cum egerat poeta, subjungit,

> *Cum dedit ille locum, Cophino fœnoque relicto,*
> *Arcanam Iudæa tremens mendicat in aurem,*
> *Interpres Legum Solymarum & Magna Sacerdos*
> *Arboris, ac summi fida internuntia cœli.*
> *Implet & illa manum sed parciùs; ære minuto*
> *Qualiacunque voles Iudæi somnia vendunt.*

Judæi in periocha hac arctiori sensu, id est, pro sola gentis ipsius Judaicę propagine intelliguntur non omninò pro Babyloniis. Quod & palàm evincitur, tum ex legum Solymarum, tum Cophini fœnique, & ex arboris Sacerdotii per opprobrium & ironiam mentione. Nam eâdem poeta alibi k,

h *In Pseudolo.*

i *Satyr. 6.*

k *Satyr. 3.*

Nunc

Nunc sacri fontis nemus & delubra locantur
Iudæis, quorum cophinus fœnumque suppellex.
Omnis enim populo mercedem pendere jussa est
Arbor, & ejectis mendicat Sylva Camænis.

Quod sanè de ipsis solum Judæis, & qui ritibus eorum imbuti esse accipiendum, non est, opinor, qui ambigat. De Babyloniis à nemine intellectum est. Nemus autem Aricinum fonsque ibi ac delubra olim Musis à Numa Rege sacrata, veteri religione soluta sunt sub Domitiano, ac Judæis urbe pulsis locata. Unde Judæa, nempe ipsa Gens (ut *Græcia mendax*, pro gente Græcorum) magna dicitur Arboris seu Nemoris Sacerdos ; quod nomen per opprobrium & ironiam ei Musarum Sacerdotis locum resecratum occupanti, non ut reverà sacerdoti à Juvenale tribuitur. Non sine faceta forsan etiam ad quercus Dodonæas earumque sacerdotes allusione; quod & adnotant interpretes. Utrobique igitur Judæos tantùm innuit Iuvenalis, neque hoc loco minùs atque illo. Adeò tandem ut quod heic de somniis venditis dicitur, aut ad futiles Iudæorum aliquot mendicantium tunc temporis in usu Romæ artes, aut ad calumnias saltem, quibus à Romanis inspergebantur omninò, non ad Babylonios, nec sanè tam ad somniorum interpretationem, quàm ad superstitiosa instar somniorum monita seu responsa spectet. Quin & postea expressim in Iuvenale ibi locum suum sibi seorsim habent Babylonii ac Chaldæi. Nam, paucis de Armenio & Commageno aruspice interjectis sequitur,

Chaldæis sed major erit fiducia : quicquid
Dixerit Astrologus, credent à fonte relatum
Ammonis --------

Atque huic de Iudæis strictè sumtis ea in Satyra antè intelligendis, non Babyloniis, (ut vult Barthius.) sententiæ satis etiam accedunt citra controversiam interpretes alii. Ioannes autem Wankelius apud Barthium de velo Tabernaculi locum Claudiani capit. *Referendum sibi videri ad velum tabernaculi, quod miris & obscuris figuris pictum tradat Iosephus. Eas Effigies Paganos pro monstris Indicis habuisse.* Locum è Iosepho [l] affert de velis Templi Salomonici.

[l] Origin. lib. 8. cap. 2.

monici. Sed curnam Claudianum tot non solùm à Templi Salomonici, sed etiam ab Herodiani seu ultimi excidio seculis scribentem, Vela sive hujus sive illius, nedum tabernaculi quod propriè Mosaicum erat, adeoque nemini nisi Judæis ipsis satis cognitum, in carmen traxisse crederemus? Id proculdubio nauci est. Conjectura ejusdem Wankelii habetur, qua *Ambicis* potiùs substituendum pro *Iudaicis*. Sed reclamat Codicum Mss. & editionum fides. De loco eo verba faciens Vir doctissimus Franciscus Junius Francisci F. in opere de Pictura veterum m, Judaica ibi Vela inter textilis picturæ species ponit, nec aliud addit quam ea *nimiis monstris fuisse notabilia*. Hæremus quidem nos. Sed ut conjiciendo rem heic tentemus, primò de Judaici, tunc temporis, nominis splendore insigni atque existimatione, quam supellectilis atque utensilium, (inter quæ Vela, qualia diximus, locum passim obtinent primarium) lautitia & elegantia comitari solet, videamus. Dein, utrum ex jam suprà dictis ratio quare Vela ejusmodi, belluata seu monstris referta, Judaica à Claudiano nominentur, elici possit. Certè Claudiani, id est, Theodosii primi, Arcadii & Honorii A A A seculo, atque tempore, quod propiùs antecedit, Judæos in Oriente, utcunque dispersos urbeque majorum & templo carentes, eximio vitæ splendore rerumque opulentiâ insigniter floruisse, si unquam post excidium, tam certum est ut nihil certius. Celebres tunc eorum Academiæ illæ, seu potiùs respublicæ clarissimæ, Soriana n, Pombodithana, Nehardaiensis, id satis testantur, uti & Synagogarum Frequentia & Immunitas singularisque Principum indulgentia. Theodosii, Arcadii, & Honorii Augustorum habetur rescriptum ejusmodi ad Addeum Comitem & Magistrum utriusque militiæ; *Iudæorum* o *sectam nulla lege probibitam satis constat. Vnde graviter commovemur, interdictos quibusdam locis eorum fuisse conventus. Sublimis igitur magnitudo tua hac jussione suscepta nimietatem eorum, qui sub Christianæ religionis nomine illicita quæque præsumunt, & destruere synagogas, atque expoliare conantur, congrua severitate cohibebit. Dat.* III. *Kal. Octob. Constantp. Theod. A.* III. *& Abundantio* Conss. Id est, anno Christi CCCXCV. Triennio item post p ad Judæos ipsos Arcadius & Hono-

m *Lib. 2 cap. 8 § 3.*

n *Vide sis R. Gedaliah Ben Iechaiæ Shalsheleth, fol. 33. a & c.*

o *C. Theodos. lib. 16. tit. 8. l. 9. & vide l. 12. & 25.*

p *Ibid. l. 10.*

Honorius A A. *Rectores Provinciæ vobis nullum discussorem, aut moderatorem esse concedent. Quod si qui munere sibi* (fortè *si quis induere sibi*) *curam præter vos proceresque vestros audeat, tum velut aliena adpetentem supplicio coherceri festinent.* Quin iidem Augusti ad Claudianum Comitem Orientis, eodem anno q *si quis audeat illustrium Patriarcharum contumeliosam per publicum facere mentionem, ultionis sententia subjugetur.* Neque iniquum est, ut existimemus, Claudianum hunc ipsum fuisse, qui scripsit Poetam. Nam & Augustis his ac senatui adeo charus habitus est Poeta ipse, ut statua r in foro Divi Trajani, atque titulo honorifico diù ante obitum donaretur. Unde & faciliùs credendum dignitatem hanc & munus insuper accessisse. Proximo item anno ad Cæsarium Præfectum Prætorio iidem Augusti; *Nos in conservandis Iudæorum privilegiis veteres imitemur, quorum sanctionibus* s *definitum est, ut Privilegia his, qui illustrium Patriarcharum ditioni subjecti sunt, Archisynagogis, Patriarchisque ac Presbyteris ceterisque, qui in ejus religionis sacramento versantur, nutu nostri nominis perseverent ea, quæ venerandæ Christianæ legis primis clericis sanctimonia deferuntur. Id enim & divi principes Constantinus, & Constantius, Valentinianus, & Valens divino arbitrio decreverunt. Sint igitur etiam à curialibus muneribus alieni, pareantque legibus suis.* Ita summo principum indultu suoque jure liberè, modo Christianæ religioni palàm non officerent, seu facerent contumeliam, utebantur. Patriarchis eorum nomine nunc Illustrium, nunc Spectabilium t designatis. Nec levia ejusdem rei vestigia occurrunt in D. Chrysostomi homiliis adversus Judæos, ubi in Christianorum & Judæorum consortium adeo frequens invehitur. Brevi autem evenit, ut tot privilegiis, ac tàm amplæ vitæ splendidæ libertate nimiùm, ut fieri amat, elati atque rebus tam secundis insolentiùs & superbiùs usi felicitate pristina indigni meritò haberentur. Primò igitur ab Honorio & Theodosio II. Augustis u tum attemptandæ de cetero militiæ aditus eis, quibus anteà uti Romanis ceteris patebat, obstruebatur, tum cingulo militiæ antè decorati Judæi exuebantur omnes. Circa vigesimum scilicet à rescripto illo ad Cæsarium annum, seu Honorio XII, Theodosio VIII consulibus. In ipso autem

q *Ibid. l. 11.*

r *Claudian. in Præfat. ad lib. de Bello Getico, & Lyl. Girald. in Dialog. 5. de Poetis.*

s *C. Theodos. lib. 16. tit. 8. L. 13.*

t *Ibid. l. 15.*

u *Ibid. l. 24.*

tem hoc de Militia rescripto, aliàs se satis Judæis eorumque dignitatibus ac splendori favere edici volebant Principes, temperamentum interdicto adjicientes. Verba sunt ; *sanè Iudæis liberalibus studiis institutis exercendæ advocationis non intercludimus libertatem, & uti eos curialium munerum onere permittimus, quam prærogativa natalium & splendore familiæ sortiuntur. Quibus cum debeant ista sufficere interdictam militiam pro nota non debent æstimare.* Sua per hæc tempora habuisse in utraque Palæstina Synedria x etiam scimus. Nec ante quadragesimum, aut circiter annum ab Eutropii consulatu, in quem adeò invectus est Claudianus, desierunt hæc Judæis indulta privilegia, vitæque inde collucens passim splendor. Tunc autem seu Theodosio A. secundo XVII: & Festo Consulibus, Valentiniani tertii & ejusdem Theodosii edicto y mirum in modum ea, quibus antè fruebantur, diminuta sunt, ipsique in conditionem pessimam redacti. Sed intereà ex his satis, opinior, fit manifestum ipso in seculo, quo sua scripsit Claudianus, insigniter floruisse Judæos; maximè in Oriente, quæ & scena est carminum ex eo superiùs allatorum, adeoque in Ægypto, quæ Claudiani, ut creditur z, patria est. Neque est quod ambigamus, quin rerum opulentia ædiumque ac suppellectilis, veluti Aulæorum, Velorum, id genus aliorum copiâ, pariter atque aliarum gentium beatiores, eousque ibi per provincias abundarent uterenturque, ut Vela aliave ejusmodi, si quæ essent eis præ aliis singularia, ipsorum nomine propriè satis atque appositè, ut aliorum id genus cetera, in carmine possent designari. Quod ideo etiam adjicimus, quia de lectione à viris doctis ita dubitatum est. Jam verò quod ad conjecturam heic attinet, quare Vela, qualia diximus, Judaica Claudiano appellata fuerint; Quicquid tunc temporis hominum in orbe quidem Romano fuêre, aut Pagani erant, aut Christiani, aut Judæi. Paganorum Vela quotquot picta sunt, pleraque, si non universa, Deorum figuris gestisque, aut gestis, quibus Dii pro more immisti, plena fuisse ; credere par est, (uti & de seculorum anteriorum pictura ex Vitruvio a scimus,) nec solùm in Templis Diis publicis eorum aliqua, sed & domi quamplurima Laribus

x *L.17. C. Iustin. de Iudæis & C. Theod. lib. 16. tit. 8. l. 29.*

y *C. Iustin. tit. de Iudæis l. 19.*

z *Petrus Crinitus de Poetis Latinis, cap. 86.*

a *Architect. lib. 7, cap. 5.*

 obtendi

obtendi ſolere eaque conſecrata, aut ſaltem quaſi conſecrata. Etiam ſive ex artificum, ſive ex operæ conductorum voto non rarò idolis quidem, dum fiebant, ſacrabantur. Sua etiam Chriſtianis fuiſſe, partim Paganorum inſtar, partim ſacris ſuis, quæ Judæi æquè ac Paganorum abhorrebant, aptata. Cum igitur ſupellectilem ac utenſilia cultui extraneo dicata, niſi palàm, atque actu aliquo manifeſto ab ipſis, qui cultui ejusmodi addicti ſunt reſecrarentur, in ornatum aut utenſilitatem aliquam adhibere, aut quoquo modo uti frui ſibi illicitum haberent Judæi (juxta ſuperiùs oſtenſa,) & certò ſatis ſciri utrum Vela, Aulæa, id genus cetera, qualia diximus, ſive à Paganis, ſive à Chriſtianis facta aut poſſeſſa, ſacris ac religione eorum, qui facerent, aut poſſiderent, libera eſſent, raró, ſi unquam, poſſe non immeritò forſan exiſtimarent, etiam & ספק ע"ז אסור Id [b] *de quo dubium manebat, utrum cultui extraneo dicatum fuiſſet, planè eſſet illicitum*, & demùm Paganorum pariter & Chriſtianorum moribus alienisſimos ſe ambitioſiùs in rebus plerisque facerent; cum, inquam, hæc ſe ita haberent, nonne inde factum eſt, ut ſingulare ſibi, ſaltem ipſis multò magis quàm aliis peculiare, Velorum genus hoc belluatum fierivellent? Ita quidem ſatis varietate jucunda ornatum, ſed figuris rerum, quibus illa, quæ Paganis & Chriſtianis plerumque in uſu plena erant, carens; Figuris, inquam, Judæis etiam eousque inviſis, ut, quotquot earum cœleſtes eſſent, nec artificibus ſuis facere eſſet licitum, &, quæ fuêre, ceteras velut ſuperſtitione inquinatas, ſaltem de quorum inquinamentis dubitabant, magnopere, juxta jam dicta, ipſi averſarentur. Et genus ſanè hoc à ceteris ita ex uſu pariter & affectu Judaico haberi potuit diſcriminatum, ut tum inde nominari ſignantiùs mereretur, tum ab aliorum religione (utpote in Judæorum potisſimùm uſus contextum, formatum, pictum) cenſeretur præ aliis immune. Certè & quotquot hæc imitarentur in aliorum facta uſus, ſic eodem forte nomine etiam appellitabantur; quemadmodum aulæa, ut volunt Grammatici, ab Attali Regis Aſiæ aulâ ſic primò nominata quocunque locorum adhibita, ſic dicuntur. Et tam quæ imitantur Phrygia, Babylonica, Tyria ejusdem generis artificia apud veteres, quàm quæ hodie Atrebatenſia, Turcica, Perſica, alia

[b] *Gemar. Babylon. ad tit.* Zebachim, *cap. 8. fol. 74 a. & Maimonid. halach.* AbodaZara, *cap. 7.*

alia iisdem vocibus non rarò cum prototypis nuncupantur. Quid quod ita non folùm non communes haberent cum Paganis & Chriftianis figuras, fed nec in velis hifce ullam fimilitudinem feu imaginem rerum quæ coli folerent; imò earum tantùm, quas nullibi locorum exiftere crederent, ideoque etiam à cultu extraneo, quàm alias multò fejunctiores? Quin fi admitteretur Paganis illius ævi ac Chriftianis in ufu fuiffe picturæ genus illud, tantùm duplex, quod ex Vitruvio c feculis liquet adhibitum fuiffe Claudiano multò vetuftioribus, videlicet aut ejus quod eft, feu poteft effe, id eft, effe vel poffe effe creditur, veluti hominis, ædificii, navis, fani, luci, montium, reliquarumque rerum, è quarum formis certisque corporum finibus figurata fimilitudine fumuntur exempla, aut rerum feu partium rerum, quæ quidem exiftunt, fed ita ab artifice conjunctarum, ut ex ipfo naturæ ordine, nec revera fint, nec unquam fuerint, veluti figillorum five integrorum, five dimidiatorum è floribus feu coliculis exeuntium, partim Humanis partim Beftiarum capitibus fimilium, Candelabrorum ædiculas fuftinentium, id genus ceterorum; certè monftrorum Indicorum, quorum nec partes nec corpora credita; Picturæ genus erit Tertium, adeoque facilius potuit effe feligentibus peculiare. Et fcimus genus illud Secundum, quod propiùs quàm Primum Indicæ, quam tractamus, accedit, fed interea ab ea longe diftat, à veteribus Græcis & Romanis effe acriùs reprehenfum. *Neque enim*, inquit Vitruvius utrorumque artium callentiffimus, *picturæ probari debent, quæ non funt fimiles veritati*. Id fi poftea etiam & Claudiani ac proximantibus antè feculis, aliis præter Judæos obfervatum fuerit, certè Indica monftra depicta, quæ in rerum natura non exftitiffe credita, nec in Græcorum ac Romanorum picturam legitimam admittebantur, Judæorum, qui ea fibi ob rationes jam dictas fortè felegerant, feu Judaica commodè fatis ac appofitè dici poffent. Quemadmodum fermè Verpæ ipfi pecora fibi immunda, quæ tamen à Chriftianis edi viderent, *pecora Chriftiana* d olim appellitabant. Quin & inter diverfas de imaginibus eorum fententias obtinuit & illa, ævo forfan in illo, frequentior, *rerum quæ reipfa non funt, fed finguntur imaginem omnem facere licere*, ut verba funt Ma-

c *Lib. 7. c. 5.*

d *Agobardus Lugdun. epift. ad Ludovicum Imp. de Infolentia Iudæorũ*

 naffis

naſſis Ben [e] Iſrael ex Gemara [f]. Quo ſpectat etiam, quod ſuprà [g] ex Arama citavimus. Adeò ut in Velis iſtis Judaicis pictura haberetur, qualem Cryptica [h] ſeu *Croteſquam* indigitant. Sed verò conjecturâ tantùm modeſtiùs auguramur, nec, etiamſi aberremus, veniam deſperantes. Dum hæc cogitabamus, monitum de Claudiani loco accepit à Viro ampliſſimo ſummoque Hugone Grotio cognatus ejus Franciſcus Junius, in literis ſcilicet, quibus doctiſſimi ejus de Pictura veterum operis nomine gratiam ei egit. Pro *Iudaicis* fortè ſubſtituendum *Lydiacis*; quod in ſcriptione veteri manifeſtò quidem proximum. Id mecum communicavit Junius, & de loci ſenſu, qualem jam exhibui, paucis unà diſſeruimus. Qua de re cum is reſcripſerat, à Grotio reſponſum eſt, dum hiſce prælum calet, *De loco Claudiani & mihi in mentem venerat, poſſe defendi, ſi animantium, non quæ conſpiciuntur, ſed quæ finguntur, formas Velis impreſſas intelligamus.* Tanti viri, utcunque de lectione ſubdubitantis, ſuffragio locum hunc non ornare nequibam. Sed hac de re ſatis ſuperque. In callem regredimur Secundum Juris Naturalis ſeu Noachidarum, quod Illuſtrius eſt caput præter Jus etiam Gentibus aliis Ebræiſque eo nomine Interveniens proximè explicaturi.

e *Conciliatore in Exod. quæſt. 30. lat. 97. Hiſp.*
f *lit.* Aboda Zara, *cap. 3.*
g *Cap. 6. pag. 187.*
h *Gabriel Paleot de Imaginibus, lib. 2. cap 37.*

Cap. X.

Ad interdictum Naturale de Maledictione Nominis Sanctiſſimi Numinis (*quod* Noachidarum *ſeu generis Humani* Juris communis *quod illuſtrius eſt*, Caput *Ebræis habetur* Secundum) *ſeu* de Blaſphemia *meliùs capiendum, præmittitur* Profanationis Nominis Divini, *cui opponitur ejuſdem* Sanctificatio, *Genus, velut ejus cujus affine eſt vocamen, triplex.* Profanationis *ejuſmodi* Remiſſio *ante mortis momentum, juxta Ebræos, nemini perfecta.*

UT Noachidarum ſeu Omnium Hominum Juris Communis, quod Naturale heic appellatur & Illuſtrius, Caput ſecundum ſeu de Maledictione Nominis Sanctiſſimi Numinis ritè intelligatur, animadvertendum eſt apud Ebræos ex ſacri ſermonis interpretatione occurrere tam חלול השם ſeu βεβήλωσιν, *pollutionem* aut *profanationem nominis Divini* quam גרופת השם ſeu ὀνειδισμὸν, κατηγορίαν, *maledictionem* ſeu *execratio-*

nem ejuſ-

nem ejusdem quæ item חרפה & קללה nuncupata Blafphemia eft omnium graviffimà. Τὸ שם autem feu *Nomen* abfolutè pofitum pro *Sanctisfimo Numinis nomine*, feu *ipfo Numine*, non folùm paffim apud Magiftros, verùm etiam in linguâ ipsà Mofaica i ufurpatur. Profanationis feu Pollutionis interdictum eft, *Cuftodite* k *mandata mea, ac facite: Ego Dominus* לא תחללו שם קדשי *Ne polluatis,* feu *profanetis nomen meum fanctum, ut fanctificer in medio filiorum Ifrael.* Profanari autem tripliciter, ajunt, Nomen Divinum. Primo modo, ubi Ebræus, ut mortem imminentem evitaret, quid adverfus facræ legis præfcripta patrabat, quotiēs fcilicet ex majorum inftituto feu difciplina Mors præ tanto peccato, ut minus malum, fuiffet eligenda. Quoties dico. Neque enim femper volunt mortem anteferendam; ut ex fequentibus liquebit. Nec levioris periculi ratio habebatur l heic ulla. Mors autem imminebat, aut ægro ex Morbo eam palàm minitante, aut ex Hominis alicujus minis, qui legis violationem perfeveranti extorquere inftaret. Ubi ex Morbo Mors imminebat, fas habebatur ægro, tum vetita comedere, tum alia in lege facrâ prohibita qualiacunque facere, quæ faluti, ut medicina, conducerent, modò Interdictis tribus Infignioribus femper, juxta exceptionem fingularem atque à majoribus acceptam, intereà non contrà iretur. Scilicet Interdictis Idololatriæ, Homicidii ac Revelationis Turpitudinum feu coitus illiciti. Quod verò ad metum mortis ex minis attinet, aliam habent publicæ Perfecutionis temporis, quod שעת השמד nuncupant, rationem, aliam temporis, quo Perfecutio ejufmodi nulla. Nimirùm quoties perfecutione publica non habitâ, Ebræus quifquam mortis minis, ad legis violationem impelleretur, permiffum effe ei, ajunt, qualemcunque in quem fic impelleretur actum, ut inde fi morte imminente liberaret; modò trium, quæ diximus, interdictorum fingularium violaretur nullum, & diftinctio hæc una & altera infuper obfervaretur. Si in ejus, qui fic minis impelleret, emolumentum tantùm cederet actus, veluti ubi opus ei in Sabbato præftandùm; fatius fuiffe fic impellenti obtemperare, quàm mortem fubire. Si verò in cogentis emolumentum non cederet, fed eo tantùm nomine, ut quid adverfus legem facram committeretur, exacta

i *Levitic.* 24. 10. & 15. *ubi videfis Paulum Fagium.*

k *Levitic.* 22. 32. & *videfis Ezechiel. c.* 20. 14. & 36. 22.

l *Gemara Babylonia ad tit.* Aboda Zara *cap.* 2. *f.* 27. *b* & *ad tit.* Sanhedrin. *cap.* 1. *fol.* 74. *a* & *b. Maimonides halach.* Iefudi Tora *c.* 5. *quod videfis nunc à Guil. Vorftio verfum & notis explicatum Mofes Mikotz Præcept. Negat.* 2. *Affirm.* 5. Shulcan. Aruch. *lib.* Iore Dea, *cap.* 157. & *videfis* Thosphoth *ad Gem. Babylon. tit.* Cethuboth. *c.* 1. *fol.* 3. *b.*

ɛta eſſet violatio, tunc de Numero Ebræorum, quorum in præſentia res eſſet patranda, diſtingvunt. Nam de Gentilibus heic impellentibus rem plerunque intelligunt. Si Ebræi decem pluresve adeſſent, (quem numerum in cœtibus definiendis crebrò uſurpant.) tunc mortem præponendam. Sin pauciores, vitam obedientiâ redimendam. Et qui aliter hujuſmodi causâ ſe morti tradidiſſet eum מתחייב בנפשו ſeu *vitæ ſuæ reum* nonnulli appellitant. Tempore autem Perſecutionis publicæ, (qualis ſub Antiocho Epiphane, cum in violationem legis ſacræ Ebræos impellere is acriter inſtabat.) nefas fuiſſe docent ullius omninò legis capitis violatione, ſeu actu ullo lege interdicto vitam redemiſſe. Huc ſpectat illud de Iſraelitis m *Qui mori elegerunt, ne polluerentur cibis* καὶ μὴ βεβηλώσωσι, *& ne profanarent fedus ſanctum; itaqne mortui ſunt.* Alia item in hiſtoriâ Maccabaicâ n ubi agitur de prælio ad vitæ tutelam capeſſendo, etiam in Sabbato. Quod Talmudicæ doctrinæ o conſonum eſt. Videſis hac de re plura apud Joſephum in ſecundo adverſus Apionem, alibique. De fugâ autem heic pronunciant; graviſſimum facinus ab eo committi, qui ſe eâ, ubi facultas eſſet, non redimens cogenti obtemperaret. Jam verò qui aliter ac dictum eſt licuiſſe, imminente morte per actum aliquem lege ſacra interdictum ſe eripuiſſet, is חילל את השם ſeu *profanare Nomen Divinum dicebatur.* Et ברבים ſeu *publicè* atque בפרהסיא quod ex Græco deſumtum *palam ac apertè* ſignificat, id profanare dicebatur, ſi in Ebræorum decem præſentia commiſerat. Inverſa ratione, qui ſe morti juxta ante oſtenſa temperamenta & diſtinctiones, id eſt, quoties mors violationi erat anteponenda, ſe tradiderat, is קידש את השם ſeu *ſanctificare Nomen Divinum* dicebatur; veluti martyr agonem neceſſarium ſubiens; quemadmodum Daniel, Chananiah, Miſael, Azariah, id genus alii. Unde & illud apud R. Samuelem Sullam p; fuiſſe familiam ſeculis recentioribus Judæorum, quæ tota nomine קדושים *ſanctorum* ſeu *ſanctificantium* indigitabatur כי בכל השמדות קדשו את השם *Quoniam in cunctis perſecutionibus ſanctificabant Dominum.* Profanatio autem Nominis, qualem diximus, ſupplicio forenſi, veluti morte ſeu verberibus, neu-

m *Lib. Haſmonæorum cap.* 1. 66.

n *Iaſon in Epit. ſeu.* 2. *Macc* 6.18. 1. *Mac.* 2. 41. *Ioſeph. l.* 12. *cap.* 8.

o *Maimon. halach.* Sabbath *cap.* 2. & 30. & *Bi-deſis Guil. Schikard. de Iure Regio c.* 5. *Theorem* 18 & *Petr. Cunæum de Repub. Hebr. lib.* 2. *cap.* 22.

p *In Annot ad* Sepher Iuchaſin *fol.* 132. *b*

bus, neutiquam erat apud Ebræos punienda; utpote cœlesti vindictæ omninò relicta. Maimonides; מפני שעבר באונס אין מלקין אותו ואין צריך לומר שאין ממיתין אותו. בית דין ואפילו הרג באונס שאין מלקין וממיתין אלא לעובר ברצונו ובעדים ובהתראה *Quoniam vi peccabat, flagris puniendus non erat, nedum morte ex sententia forensi; idque obtinuit, tametsi homicidium vi patrasset. Nimirùm nullum peccatum flagra aut mors sequebatur, nisi id sponte commissum esset, adessentque testes, & præcessisset admonitio legitima.* Quin vi sic coactum, etiam in idololatriam, pœnam cœlestem, quæ כרת seu *excisio* in sacro appellatur sermone, neutiquam ideò subire aiunt, utcunque gravissimè peccaret, aliterque cœlitùs, nec sine singulari de remissione jure, de quo nonnihil ad finem capitis dicemus, esset puniendus. Sed hoc obiter. Secundus heic Profanandi modus est, ubi quis in præceptum quodcunque בשאט נפש להכעיס *Cum contemptu aut ardore animi etiam ad tentandum aut irritandum* Numen, procaciùs seu morosiùs quid patrârat; agnoscens interea Numinis Unitatem ac Autoritatem, seu non omnino negans, sed protervius tantùm irritans. Signantiùs nempe is Profanare Nomen Domini dicebatur, quemadmodum &, qui non aliam ob causam, quàm ut sanctissimo Creatori, qui jussit, placeret, præceptum aliquod observasset, is idem dicebatur Sanctificare. Et ex numero jam ante dicto eorum, qui aderant seu, inspectorum, publicam itidem dicebant sive Sanctificationem sive Profanationem. Tertius demùm Profanandi Nominis divini Modus à Maimonide[q], juxta Talmudicos veteres[r], sic describitur. ויש דברים אחרים שהן בכלל חילול השם והוא שיעשה אותם אדם גדול בתורה ומפורסם בחסידות דברים שהבריות מרננים אחריו בשבילם ואע"פ שאינן עבירות הרי זה חלל את השם *Sunt etiam res aliæ, quæ nomine Profanationis nominis divini veniunt; veluti ubi tum eximiâ legis scientiâ, tum singulari virtute ac pietate vir celebris ea forsan fecisset, quæ, tametsi in legem peccata aliàs non essent, eousque nihilominus hominibus essent offensioni, ut, eorum causâ, eum acriùs etiam inclamando conviciandoque reprehenderent.* (Nempè humanitatis causâ seu societatis humanæ gratiâ, reprehendere seu ob scandalum publicè datum graviùs corripere non nequirent) *Is enim profanabat etiam Nomen Domini,*

[q] *Halach. Iesodi Tora*, *cap. 5.*

[r] *Gem. Babylon. ad tit.* Ioma *cap. 8. fol. 86. a*

Exempla habet ille de tali viro; Si, cum emtor esset nec egenus, venditorem pretium efflagitantem palàm eluderet; Si commessationibus aut risu jocisque effusioribus cum hominum vulgo seu fæce plebis uteretur; si vultu inquieto, iracundo, jurgioso homines excipere soleret. Quibus adjicit וכיוצא בדברים האלו *& parilis est aliorum, quæ sunt id genus, ratio.* Morum autem sanctiorum seu justæ tum gravitatis tum comitatis aliarumque quibus consistit societas humana virtutum legisque sacræ diligentior in ejusmodi viro observatio, *Sanctificatio Nominis* dicebatur. Viderint heic eruditiores, utrum ex eo, quod Ebræis, juxta jam ostensa, erat *Profanare Nomen Domini*, eliciendum fuerit, quid sermone Hellenistico sit *Nomen Domini blasphemare*. *Qui in lege*, inquit, D. Paulus [s], *gloriaris, per prævaricationem legis Deum inhonoras. Nomen enim Dei per vos blasphematur inter gentes, sicut scriptum* [t] *est*; ubi D. Hieronymus, *Per bona opera vestra benedicitur Deus; ita nunc non rectè conversantibus blasphematur.* Et glossa interlinearis illud D. Pauli affert ad sacra verba de non polluendo seu non profanando nomine in Levitico [u], explicanda. Alibi etiam D. Paulus [x], *Quicunque sunt sub jugo servi, Dominos suos omni honore dignos arbitrentur, ne Nomen Domini & doctrina blasphemetur.* Et similis alio in loco [y] de verbo Dei locutio, quæ ad nominis profanandi genus tertium spectare videtur. De Profanationis autem genere triplici, hactenus indicato, singulare quiddam tradunt, quod Remissionem ejusdem divinam ab aliorum omnimodorum peccatorum remissione perquam diversam esse facit. Ubi enim de Sacrificiis, Confessione, Pœnitentia, Castigationibus, die Expiationum, hirco apopompæo, adeoque de peccatorum aliorum quorumcunque ex hisce כפרה גמורה *Remissione plena ac perfecta*, sive ante diem illum, sive in die illo (pro specierum atque actuum varitate) agunt, de Nominis Profanatione seorsim aiunt, eam nemini plene remissam ante mortem; sed in ipso solummodo mortis momento, idque tametsi præcesserint, quæ omnium remissioni necessariò prævia. Exceptio hac de re habetur in Gemara Babylonia [z], אבל מי שיש חלול השם בידו אין לו כח בתשובה לתלות ולא ביום הכפורים לכפר ולא ביסורין למרק אלא כולן תולין ומיתה ממרקת

[s] Epist. ad Romanos, c. 2, 24.
[t] Isaia 52. 5. & vide Ezek. 36, 22.
[u] Cap. 22, 32.
[x] 1 Ad Tim. 6. 1.
[y] Ad Titum 2. 5.
[z] Ad tit. Ioma cap. 8. fol. 86. a

ממרקת. שנאמר ונגלה באזני ה' צבאות אם יכופר העון הזה לכם עד תמותון *Sed verò qui reus est Profanationis nominis, ei neque potestas est per Pœnitentiam peccatum* (usque ad Diem Expiationum) *suspendere, nec in die illo expiare, nec per castigationem sui abstergere. Sed omninò in suspenso manet, nec ante ipsum mortis momentum deletur. Iuxta etiam illud* [a]*: & revelatum est in auribus Domini exercitium, si expiabitur* (seu *non expiabitur*) *iniquitas hæc vobis, donec moriamini.* Nam & locum illum capiunt de Nominis Profanatione, qualem descripsimus [b]. Qua de re consulas, si placet, Magistros recentiores, quibus recepta est hæc doctrina.

a *Isaiæ c. 22. 14.*

b *Maimonides Halach.* Theshuba c. 1. *R. Obadias Bartenorius ad Misnam. tit.* Ioma *cap.* 8. §. 8.

Cap. XI.

Sanctificationis Nominis Divini *præcepto* Noachidas, *juxta Ebræos, non teneri.* Profanationis *Nominis superiùs ostensæ genus nullum, in* Interdicto de Maledictione Nominis Universali *seu* Naturali, *contineri; sed horrendum illud* Blasphemiæ *genus, quo* Sanctitas, Potestas, Veritas, Unitas *Numinis sanctissimi, sive* Convitio *seu verborum contumeliâ* proscinditur, *sive* ex professione actuve aliquo scienter, procaciùs & consequenter negatur. *De verbo* ברך *quà tum* pro maledicere, *tum pro* Benedicere *sumitur. De lege illa sacra in Numeris:* Anima *seu* persona, quæ fecerit manu elatâ *&c.* excidetur, *quatenus ad* Interdictum Idololatriæ & Blasphemiæ *solùm attinere illud volunt Magistri.*

SEd verò Profanationis Nominis Divini hactenus indicatæ, utcunque etiam Blasphemiæ nomine (saltem si ita in sermone Hellenistico *blasphemare* pro *profanare* hoc sensu interdum sumatur) non ignotæ, genus nullum volunt Ebræi Interdicto, quod jam tractamus de ברכת השם seu *Maledictione Nominis Sanctissimi* contineri. Neque enim Profanationem ejusmodi Noachidis interdici volunt, seu Sanctificationis Nominis præcepto juxta modum aliquem indicatum eos teneri. Quæstio ea de re olim orta est [c], בן נח מצוה על קדושת ה' או אין מצוה על קדושת ה':

c *Gem. Babylon. ad tit.* Sanhedrin *c. 8. fol. 74. b*

an Præceptum de Sanctificatione nominis, (cujus oppoſitum eſt profanatio jam dicta,) *ad Noachidas attineat?* Ubi Rab Ada Bar Ahaba, *ſcriptum eſt,* inquit, *Hoc ſolum* [d] *eſt, de quo depreceris dominum pro ſervo tuo; quando ingredietur dominus meus templum Rimmon, ut adoret ibi &, illo innitente ſuper manum meam, ſi adoravero* &c. *& reſpondit Eliſha* לך לשלום *vade in pace.* Nimirum Naaman princeps militiæ Regis Syriæ Noachides erat, qui leprâ mundatus in ſe inſceperat Veri Dei cultum, ſaltem diis alienis ac cultui extraneo omninò renuntiarat, ut citato liquet Scripturæ loco. Unde etiam גר תושב *Proſelytus domicilii* expresſim in Gemara Babylonia [e] dicitur. Petiit autem ab Eliſha, ut ei indulgeretur, ſi fortè cum Rege ſuo, cui prorſus obtemperandum erat, manui ſuæ innitente, in templo Rimmon, coactus (ſic loci citati ſenſus) adoraret; tulitque reſponſum *vade in pace*; quod Magiſtrorum quidem nonnullis [f] ſumitur pro eo, quod eſt vade, & vero Deo, quem ipſe tibi jam edoctus elegiſti, cultum exhibe. At verò in Gemara Babylonia verbis jam laudatis ſubjungitur ואם איתא לימא ליה חדא בצנעה והא בפרהסיא *Si ita fuerit* (ſcilicet ſi Noachides præcepto Sanctificationis nominis teneatur,) *non ita reſpondiſſet Propheta Naamani, ſive in occulto exhibendus, ſive publicè fuiſſet ille cultus.* Et in gloſſa reſponſum illud pro aſſenſu in adorationem ejuſmodi in templo Rimmon ſeu extraneum cultum ab invito extortum accipitur. Ubi etiam legitur, ואפי׳ מצווה בני נח על קדושת השם לא מצווה לקדשו בתוך הגוים אלא בתוך ישראל *Etiamſi præcepto Sanctificationis nominis teneretur Noachides, ad Sanctificationem nihilominus illam non teneretur inter Gentiles, ſed tantùm inter Iſraelitas.* Quod ſi admitteretur, id Jure Interveniente ſeu ſuperinducto, non Univerſali ſeu Naturali niteretur. Nam quod hoc Jure nititur perſonarum aut locorum cancellis non terminatur. Apertiùs autem, juxta Talmudicorum veterum mentem, heic Maimonides [g], בן נח שאנס אנס לעבור על אחת ממצותיו מותר לו לעבור אפילו נאנס לעבוד ע״ז עובד דפי שאינן מצווין על קדושת השם *Ubi Noachides vi in transgreſſionem alicujus præcepti, quo is tenetur, adactus fuerit, ipſa transgresſio ei licita eſt; idque tametſi in Idololatriam adigatur. Neque enim iis præcipitur Sanctificatio Nominis.*

[d] 2.Reg.5.18.

[e] Ad tit. Sanhedrin c.10. fol.96.b

[f] Levi Ben Gerſom. ib. & ſideſis, præter interpretes obvios, Naamanum Syrum in Nic. Serrarii opuſculis.

[g] Halach. Melakim cap.10.

minis. Jam verò quod ad Interdictum, quod tractamus, Naturale seu universale juxta eos attinet; Gravius illud & horrendum flagitium גדופין חשם *Maledictionem* seu execrationem Nominis Divini (dictam à גדף quod *probris* seu *convitiis lacessere* significat, & à Syro quidem in aliquot Apostoli [h] locis pro βλασφημεῖν usurpatur) ipsissimam esse volunt Blasphemiam, quæ Interdicto hoc vetatur. Scilicet, quando Sanctitas, Potestas, Veritas, Unitas Numinis, aut convitio ultrò ac disertè proscinditur, aut ex professione actuve aliquo palàm ac procaciter negari consequenter deprehenditur. Prioris generis est Blasphemia, quâ insectatus est Numen [i] Rabsaces. Et Selomithæ filius, eo [k] nomine morte mulctatus. Et ejusmodi Blasphemia vetita est Nebuchadnæzaris edicto. *Omnis*, inquit [l], *populus & lingva, quæcunque locuta fuerit* שלוה (quod propriè quidem errorem significat) *contra Deum Sidrach, Misach, & Abednego, dispereat, & domus ejus vastetur.* Sed Hellenistæ, & vetus Latina habent ibi, *quæcunque locuta fuerit Blasphemiam*; adstipulante item R. Saadia, qui שלוה ibi per דבר מכוער *rem aliquam turpem* interpretatur. Sic insimulatur [m] Nabothus, ברכת אלהים ומלך *blasphemasti Deum & Regem*, ubi etiam Paraphrastes Chaldæus גדפתא habet, quod idem sonat, tametsi tum Latina vetus habeat, *Benedixit Deo & Regi*, tum Hellenistarum versio Ηὐλόγησας Θεὸν καὶ βασιλέα, *Benedixisti Deo & Regi.* Certissimum est ברך verbum tàm *execrari* seu *maledicere*, quàm *Benedicere* [n] significare; nec puto per Antiphrasin, ut quidam volunt; nedum ex eo, quod *Benedicere* pro *valedicere*, atque hoc demum pro *renuntiare* (ut aliqui [o]) seu *Numen abnegare* sumendum, sive heic sive alibi, ubi similis vocabuli notio. Sed ita ferè ex ipso linguæ sanctæ idiotismo in utramque partem, pro varietate loci, quo usurpatur, significat, ut, apud Latinos, *Sacrare* & *Imprecari.* Nam ut tam diris & exitio quempiam devovere, quàm velut numen seu numini quidpiam consecrare significat interdum prius, & tàm in bonam, quàm in malam partem imprecamur, ita τὸ ברך, in quo nihil est expressim notionis vocum, è quibus *benedicere* ac *maledicere* componuntur, denotat ardentiori quodam animi affectu *homini optare* ac imprecari,

[h] *Epist. 1. ad Timoth.* 6. 1. *ad Tit.* 2. 5.

[i] 2 *Reg.* 8. 30

[k] *Lev.* 24. 13

[l] *Dan.* 3. 29.

[m] *Regum* 21. 10. & 13. *Videsis Daniel. Heinsium in Aristarcho sacro cap.* 28. *pag.* 498.

[n] *Vide D. Ambrosium lib. de Nabuthe cap.* 11. *Sixt. Senens. in Biblioth. Sanct. lib.* 2. *verb. Iezabela &c.*

[o] *Martinus de Roa singularium lib.* 1. *cap.* 9. *in appendice.*

ſed ſive ſalutem ſive exitium; ac *Numini attribuere*, ſed ſive laudes gratiasque, (qui uſus frequentior eſt,) ſive contumelias ac probra. Et diſcrimen ex natura rei verborumque comitantium, advertendum. Illuſtrius aliis eſt hac de re exemplum in Jobi hiſtoria. *Ne fortè peccaverint*, inquit p, filii mei, & ברכו אלהים בלבבם *& maledixerint Deo in cordibus ſuis.* Nam ut ita intelligatur ibi ברך, res ipſa palàm poſtulat. Et Chaldæus ibi diſertè ואַרגיזו קֳדם יי *& maledixerint Deo*, ſeu *blaſphemaverint.* Sic Judæi ibi Hiſpanienſes, *y maledixeron al Dio en ſu corazon.* Ejusdem autem capitis commate decimo manifeſtum eſt, pro *benedicere* idem uſurpari. מעשה ידיו ברכת *operi manuum ejus benedixiſti*, quæ verba ſunt Satanæ. Et Jobus ipſe paulò inferius, שם יהוה מברך *Nomen Domini ſit benedictum.* At Satanas eodem in capite, item & ſequenti, אם לא על פניך יברכך quod ſonat, *ſi non in faciem tuam maledixerit tibi*, Uti & Chaldæus אין לא באנפי מימרך ירגזנך *ſi non in faciem verbi tui tibi maledixerit* ſeu *blaſphemaverit.* Ubi & Judæi Hiſpanienſes, *ſi no ſobre tus fazes te meledizera.* Quin paulò poſt q in verbis uxoris ejus, pro eo quod eſt ברך אלהים ומת Chaldæus בריך מימרא דיי ומית *Benedic verbo Dei, & morere.* Et Judæi ibi Hiſpanienſes, *Benedize al Dio y muere.* Cum intereà in vulgata quolibet heic in loco *benedicere* ſubſtituatur. Ut ferè in Helleniſtica. Sed in primo loco habet hæc, *Ne filii mei in mente ſua* ſeu *cordibus ſuis*, κακὰ ἐνενόησαν πρὸς τὸν Θεὸν, *mala excogitarint adverſus Deum*; aliis, juxta Aquilam, ibi habentibus etiam ηὐλόγησαν, *benedixerint*,; qua voce etiam in Satanæ verbis utuntur Helleniſtæ. Sed in verbis uxoris Jobi; εἰπόν τι ῥῆμα πρὸς κύριον καὶ τελεύτα, *dic verbum aliquod adverſus Deum & morere*, ſeu, ut alia exemplaria, κατάρασαι *execrare* Deum. Qua quidem ſignificatione ſumitur etiam in verbis Satanæ εὐλογεῖν. Olympiodorus; *ſi non in faciem tibi* εὐλογήσει, ἀντὶ τοῦ δυσφημήσει, *benedixerit, pro eo quod eſt maledixerit. Et in faciem te benedicet*, τουτ' ἐστι, φανερῶς σε βλασφημήσει. id eſt, *apertè conſcindet te maledictis.* Conſulas, ſi placet, alios, qui in Jobi initia conſcripſêre. Hinc etiam τὸ ברך plerunq; redditur *benedicere*, maximè à recentioribus, in quibus tamen non deſunt, qui, ut res ipſa exigit, *maledicere* ſubſtituunt,

p *Iob.* 1.5.

q *Cap.* 2.9.

ſtituunt. Quin & ברכת השם in interdicto hoc Naturali ſecundo *Benedictio Nominis* ab eis ſubinde vertitur; uti & alibi [r] monemus. Et de convitio ſeu procaciori verborum contumelia in Numen, quà interdictum hoc de Maledictione ſpectat, hactenus. Alterum Blaſphemiæ ſeu Maledictionis genus eſt, quando non ita diſertis in ipſum Numinis nomen verbis contumelia ingeritur, ſed ex profeſſione aliqua actuve Sanctitas, Poteſtas, Veritas, Unitas ejusdem palam ac procaciter negari conſequenter deprehenditur. Velut aut ubi quis citra ipſum cultum extraneum ſeu Idololatriæ actum aliquem (nam ſic crimen ad primum interdictum attinet, & ſimul blaſphemiam ejusmodi juxta Ebræos in ſe continet) eam amplexandam ſive aliis ſuadet, ſive ipſe profitetur, idque ביד רמה *manu elata* ſeu *ἐν χειρὶ ὑπερηφανίας in manu ſuperbiæ*; atque ex protervia, non ex ignorantia ſeu diſciplinæ errore; aut ubi Iſraelita jus Moſaicum, aut Noachides, ſeu qui nondum in Ebræorum ritus tranſiit, jus Noachidarum ſeu Naturale, quod præ manibus eſt, ſimili modo violat; non ſcilicet animi ſui aut concupiſcentiæ innatæ ſeu ignorantiæ causâ, aut ex errore, ſed ex eo, quod in contrarium ſe obligari protervè detrectet agnoſcere, ſeu quia Numinis præcipientis interdicentisve Autoritatem, Poteſtatem, Unitatem minimè reveretur. Id eſt, eam ex ipſo actu conſequénter, idque ſpontè, ſuperbè, ſcienter ac manu elatâ, negat, atque inſuper prorsùs habet. Maimonides [ſ] ex veterum Talmudicorum diſciplina; כל המודה בע"ז שהיא אמת אף על פי שלא עברה הרי זה מחרף ומגדף את השם הנכבד והנורא *Quisquis nomen* (ita) *dederit* ſeu *profeſſus fuerit Cultui extraneo, adeo ut pro veritate ipſum voluerit amplexandum, tametſi is non omninò idolum coluerit, certè pro maledico & blaſphemo in glorioſum nomen Dei O. M. habendus eſt.* Et ſtatim ſubjungit, ואחד העובד ע"ז ואחד המגדף את השם שנ' והנפש אשר תעשה ביד רמה מן האזרח ומן הגר את ה' הוא מגדף *Paribus ratio habetur illius, qui Idololatra eſt, & qui blaſphemat nomen Domini, juxta id, quod ſcriptum eſt* [t], *& anima quæ fecerit manu elatâ, ſive indigena fuerit, ſive proſelytus* ſeu *peregrinus, in Dominum, is blaſphemus eſt.* Scilicet huc inprimis, ad blaſphemiæ hoc genus ritè capiendum, attinet lex illa ſacra, *Anima* [u] *quæ fecerit per manum elatam* (id eſt, ביד רמה quod vertunt

[r] *Lib.* 1. *cap.* 10. *& lib.* 3. *cap.* 7.

[ſ] *Halach. A*boda Zara, *cap.* 2. *Misna & Gem. tit.* Cerithoth, *cap.* 1. *& Side Maimonidem Halach.* Sanhedrin *cap.* 15.

[t] *Num.* 15.30.

[u] *Ibidem.*

tunt Hellenistæ *ἐν χειρὶ ὑπερηφανίας*, *in manu superbiæ*; Chaldæus בריש גלי *capite aperto*, seu *impudenter*; vulgata, *per superbiam*) *sive fuerit ex indigenis, sive ex peregrinis* seu *proselytis*, ארת יהוה הוא מגדף *in Dominum is blasphemus est* (vulgata, *quoniam adversus Dominum rebellis fuit*; Hellenistæ *τὸν Θεὸν οὗτος παροξύνει Deum is irritat*; quemadmodum & Judæi Mauritanienses, quibus والله هو يغضي substituitur; Judæorum versio Græcobarbara טון קיריו אקטוש אנאתמטי *τὸν κύριο αὐτὸς ἀναθέματι Dominum ipse execratur*; Hispanienses autem Judæi, *a A. el denostan*) *excidetur anima illa de populo suo. Nam verbum Domini contemsit, & præceptum ejus irritum fecit. Ideo excidendo excidetur anima illa, eritq; iniquitas ejus super eum.* Neutiquam scilicet legem hanc capiunt de peccato omnimodo scienter, sponte, aut contemptim patrato; tametsi quæ præcedunt, de peccato errore atque ex ignorantia commisso, adeoque sacrificiis expiando, ita disertè sanciantur, ut hoc, quod proximè sequitur, de omnibus antithetis, seu sponte, atque ex animi sententia commissis, leviùs intuenti videri posset intelligi. Sed nullum ita eis fuisset peccatum sponte patratum, quod Excisione (quam pœnam à cœlesti vindicta expectari, non à magistratu infligi aiunt) non fuisset puniendum; cum intereà tringinta sex duntaxat præcepta plerunque enumerent, (inque iis hoc de גדופה seu *blasphemia* simul cum eo de Idololatria censent,) ad quæ כרת seu *pœna excisionis* attinet; ut in tituli Talmudici *Cerithoth*, seu de Excisionibus inscripti, capite primo fusiùs est videre. Sed ea de re nos plura, libro postremo. Legem autem supra allatam, velut de Extraneo cultu ejusve professione & Blasphemia tantum conceptam ad hunc modnm intelligunt. In Levitico x Sacrificia præstituuntur, quibus peccata tum Universitatis tum Hominum Singulorum ex errore seu ignorantia commissa expianda fuêre. Peccata scilicet, quibus præceptum ארחת מכל מצות *aliquod ex omnibus præceptis*, seu singularia quædam, citra Idololatriam, sive ab Israelitis sive à Proselytis Justitiæ violabantur. De errore autem seu ignorantia etiam heic in Numeris lex fertur. Nam commate

x Cap. 4.

matevigefimo fecundo legitur וכי תשגו ולא תעשו את כל־המצות האלה *& fi erraveritis, & non feceritis* feu *violaveritis omnia præcepta hæc* &c. quod ad populi univerfitatem attinet, cujus in Levitico juvencus eft facrificium, heic verò juvencus in Holocauftum, & hircus in oblationem pro peccato præter liba. Singulorum verò utroque in loco capella. Et tunc heic fequitur in Numeris lex, quam citavimus. Jam verò inquiunt, ut in Levitico de uno aliquo præcepto ex errore violato leges feruntur, ita in Numeris de omnibus fimul violatis, ut & verborum difcrimen innuit, id eft, (nam aliter non intelligunt) de omnium autoritate fimul ex violatione aliquà negatâ, non de ipfo cujusque violationis actu. Vulgata quidem habet in Numeris heic, *fi per ignorantiam præterieritis quodquam horum* &c. Sed Helleniftæ; fi peccaveritis, & μὴ ποιήσητε πάσας τὰς ἐντολὰς ταύτας *non feceritis omnia præcepta illa*, quemadmodum & Chaldæus juxta veritatem Ebraicam. Omnia autem fic violari y, id eft, autoritatem numinis qui conftituit, ejusque unitatem ex errore feu ignorantia negari, ajunt, quoties Ifraelita, feu qui in Ifraelitarum ritus tranfierat, (veluti minor inter Gentiles captivus, feu majores feculis, quibus ex publica legis ignorantiâ paffim ferè peccatum eft) Idololatriæ reus, fed ex errore feu ignorantia, fuerat. Et de hujusmodi negatione ex Idololatria, vide quæ dicta funt fuprà capite primo. Jam verò ftatim poft leges in citato Numerorum loco de errore ejusmodi feu ignorantia (quam, ut dictum eft, Idololatriam folùm fpectare ibi docent) fequitur ea, quam paulò fuperius inde defcripfimus. Cujus fenfum utpote de eo quod fcienter ac fuperbè commiffum eft latæ, ita intelligunt, ut tum fponte, fcienter, ultro, fuperbè Idololatram in ea contineri velint, quemadmodum Idololatram ex errore in præcedentibus, tum eum, qui fic ביד רמה *manu elata*, fcienter ac fuperbe quid facit, quo non minus ipfam Numinis Poteftatem, Unitatem, Veritatem reverà ac palàm negat, quàm Idololatriæ fcienter & manu elata commiffæ reus. Id eft eum, qui five nomen Idololatriæ dederit, five ex animi fententia agnoverit, five alteri amplexandam fuaferit, five demùm præceptum aliquod fic manu elatâ violaverit, ut non ex affectu feu ardore fibi complacendi, Numen-

y *Videfis R. Mofen. Bar Nachmā. in* Pirush Tora *fol. 248. b &* *Abarbinelim* Pir. Tora *fol. 296. col. 3. alios ad Numer. 15. & Maim. nid. halach. San*hedrin *cap.* 15.

ve ſolùm irritandi, nedum errore ſeu ignorantia, id violaverit, ſed ideò quia pręcipientis Numinis autoritatem non agnoverit, neque eâ ſolâ ſe obligari exiſtimaverit magis atque ipſe, qui ſcienter & manu elatâ Idolum coluerit, ejusve cultum profeſſus fuerit. alterive, ut dictum eſt, ſuaſerit. Nempè aliud eſt præceptum quodpiam agnoſcere, atq; ſimùl autoritatem dignitatemq; Præcipientis, ex animi tamen affectu ſeu בשאט הנפש *ex toto animo*, etiam irritandi, procaciùs in illud peccare; aliud, neque præcepti vim agnoſcere, neque unicam Præcipientis autoritatem, ſed ita ביד רמה ſeu *manu elata* ſive committere, ſive tutò committi poſſe quempiam profiteri, aliisve idem ſuadere, ut veri Numinis Poteſtatem, Veritatem, Unitatem, ſimulque præcepti ipſius vim deneget. Non qui primum faciebat (nam & ejusmodi in præcepta reliqua בזדון ſeu *ſcienter ac ſponte* commiſſis, alia atque alia pœnarum genera in Pentateucho ſuis in locis ſparſim præſtituuntur) ſed tantùm qui ſecundum, allatâ Lege teneri [z] volunt, eumque etiam מגדף השם *blaſphemum eſſe in Dominum.* Unde inſuper non minus ad Blaſphemiam ſeu Maledictionem nominis divini expreſſam, quam ad crimen hujusmodi nefandum *ἐν χειρὶ ὑπερηφανίας* ſeu *manu ſuperbiæ* commiſſum, כרת ſeu exciſionis Pœnam attinere concludunt; cum nihilominùs utrunque ex Lege [a], ultimo etiam ſupplicio (ſed non ſine diſtinctionibus aliquot de Blaſphemia, de quibus capite proximo) eſſet puniendum. Et de lege illa ad veterum mentem, egregiè Maimonides [b]; העשה ביד רמה הוא המזיד שיעיז ויעבור בפרהסיא שזה עובר להאבון לבד ולא לעשות מה שמנעה התורה לעשותו לרוע מדותיו לבד אבל לחלוק על התורה ולעמוד כנגדה מפני זה אמר את יי' הוא מגדף והוא יהרג בלא ספק ולא יעשה אלא מי שעלה בלבו דעת אחרת לחלוק בו על התורה ומפני זה בא הפירוש המקובל בע"ז וכתוב מדבר מפני שהוא חולק על פנות התורה *Qui manu elata facit is eſt, qui ſuperbus frontem indurat, & palàm atque apertè ita peccat, ut non concupiſcentiæ ſuæ causâ ſolùm, aut ex morum ſuorum pravitate Legis Interdicta violet, ſed ſtudio ipſi Legi contradicendi, atque ut eam impugnet. Ideo dicitur, Dominum is e probris afficit,* ſeu *in Dominum blaſphemus eſt. Atque is ſine dubio morte eſt plectendus* (qua de re conſulas caput proximum.)

Neque

[z] *Gem. Babylon. & Gloſſ. Talmud. ad tit.* Ceriſhoth *cap. 1. fol. 3. a & ad eundem locum Obadias Bartenorig, præter Maimonidem halach.* Aboda Zara, *c. 2. &* More Nebochim *part. 3. cap. 41.*

[a] *Lev.* 24. 16. *Deut.* 13. 5. *& Misna tit. Sanhedrin. cap. 7.* More Nebochim *part. 3. cap. 41.*

[b] *Num.* 15. 30.

Neque quis ita peccat, niſi in cujus animam irrepſerit dogma aliud, quod Legi *repugnet. Unde recepta eſt expoſitio, quod ſcriptura loquatur ibi etiam de Cultu extraneo, quoniam iſte adverſatur ipſis Legis Fundamentis.* Atque idem alibi in tractatu ſuo de Idololatria [d], doctrinam de Blaſphemia, qualis in eo, quod præ manibus eſt, interdicto continetur, traditurus, parilem utriusque rationem eſſe ait, verbis jam ſuprà citatis, & dein; מפני ז—ה בללתי דין המגדף בהלכת ע"ז ששניהם כופרים בעיקר הם *Atque ideo conjunxi doctrinam de Blaſphemo cum ea, quæ eſt de Idololatra, quoniam uterque ipſum negat fundamentum,* ſeu *totius religionis principium.* Exempla heic afferunt Manaſſis [e] Judæ Regis, qui, Hezekia patre mortuo, manu elatâ in Numen fecit, id eſt, extraneum [f] cultum reſtituit, nec præcepta Sacra nec Præcipientis autoritatem agnoſcens; item alia. Animadvertendum autem eſt, Legum è Numeris jam memoratarum parte priori ſeu eâ, quæ ad Idololatriam errore aut ignorantiâ commiſſam, juxta Ebræos tantum attinet, tam גר הגר בתוכם *peregrinum* ſeu *Proſelytum peregrinantem inter vos* (quæ verba bis ibi uſurpantur,) ſeu τὸν προσήλυτον τὸν προσπορευόμενον πρὸς ὑμᾶς *proſelytum, qui accedit ad vos,* ut Helleniſtæ, ſeu *advenas, qui peregrinantur inter eos,* ut altero in loco ibi vulgata, quam Judæos ſeu Iſraelitas Originarios expreſſim contineri, id eſt, tàm Proſelytos Juſtitiæ, quàm Indigenas. Nam de Proſelytis domicilii manifeſtum eſt, eam partem capi nequire, quippe quæ ad violationem omnium præceptorum, quæ per Moſem recepta ſunt, qualem diximus, attinet. At verò in lege illâ, de eo quod eſt, juxta jam dicta, manu elata ſeu ſuperbè commiſſum, latâ, mentio quidem parilis eſt Originariorum; ſed non eadem in Proſelyto deſignando vocabula. מן האורח ומן הגר *ſive ex indigenis ſive ex proſelytis.* Heic proſelytorum nomen ſimpliciter adhibetur. Et certè cum interdicto de Idololatria ac blaſphemia, quod non ſolùm Originarios ac Proſelytos Juſtitiæ, ſed pariter Proſelytos domicilii ſeu Noachidas heic repetitum, juxta jam oſtenſa, ſpectat, ita hoc conjungatur; non adeò abſonum eſt, ut hoc in loco tàm Proſelytos domicilii ſeu Noachidas, quàm Proſelytos Juſtitiæ præter Originarios indicari, atque eis ſimiliter pœnam Excisionis cœlitùs infligendam imminere exiſtimemus. Sed utrum ad Proſelytum

d) *Halach.* Aboda Zara, *cap.* 2.

e) Peſiktha Zotertha *fol.* 50. *col.* 1. *& Gemar. Babylon ad tit.* Sanhedrin *cap.* 10. *fol.* 99. b

f) 2. *Regū,* 21.

ſelytum domicilii ſeu Noachidem pœnam illam hoc in loco præſcriptam attinere velint Magiſtri [g], nondum ſatis didici. De pœnis autem forenſibus, quæ jure, ſive Imperativo, ſive Interveniente Gentium huc attinent, proximè videbimus.

[g] *Videſis Abarbinel in* Pirush Tora *fol. 297. col. a.*

Cap. XII.

De Pœna Proſelyti domicilii *ob* Blaſphemiam *ſeu* Maledictionem Numinis *ſanctiſſimi* forenſi. Receptior *Talmudicorum ſententia de* Judæo morte ob blaſphemiam *ejusmodi non puniendo*, *niſi expreſſim* nomen tetragrammaton blaſphemaſſet. *Ea de re aliorum, uti &* Synedrii, cui Caiphas in Evangelio præeſt, ſententia diverſa. *De Iudæis in Evangelio clamitantibus*, *Ieſum Chriſtum ideo* mortis reum, *quod* Filium Dei *ſe fecerat*. *De* Veſtibus blaſphemia auditâ *aliaſque ob cauſas, tàm à* Sacerdotibus *ac* Pontifice ſummo, *quàm à Iudæo quovis alio, ex more* dilacerandis.

Quod attinet ad pœnas ob Blaſphemiam ſeu Maledictionem Numinis Sanctiſſimi ſuperiori in capite oſtenſam, juxta Ebræos, forenſes, Proſelytis domicilii, ex jure ſive Proſelytis ejusmodi ipſiſque ẽx juſſu Numinis Imperativo, ſive ex moribus ſuperinductis Interveniente infligendas; animadvertenda eſt inprimis lex illa ſacra ea de re in Levitico lata. Simulatque Selomithæ filius qui [h] יקב את השם ויקלל *Expresſit* ſeu *blaſphemavit nomen*, *& maledixit*, ex imperio Numinis lapidatione damnatus eſt, ſequitur ſtatim lex ſacra, *Et ad filios Iſrael loqueris dicens*, איש איש id eſt, *quicunque maledixerit Deo ſuo, portabit peccatum ſuum. Et qui blaſphemaverit Nomen Domini, morte interficiatur. Lapidando lapidabit eum univerſus cœtus* כגר כאזרח בנקבו שם יומת id eſt, *ſive fuerit Proſelytus* ſeu *peregrinus*, ſive *indigena* aut *civis, ex eo quod blaſphemaverit Nomen, morte plectendus eſt.* Pro eo, quod heic eſt *blaſphemaverit*, habetur in Ebræo בנקבו שם יהוה quod & ſimpliciter *explanaverit, expreſſerit* ſeu *nominaverit nomen Domini* vertitur tum Chaldæo, tum Helleniſtis [i], & من يلفظ لسم الله *qui loquetur nomen Dei* Judæis Mauritanienſibus.

[h] *Levitic. 24. 11.*

[i] *Et vide Philonem, lib. 3. de Vita Moſis & Daniel. Heinſium in Ariſtarcho Sacro. cap. 28. pag. 498.*

ſibus. Hiſpanienſis item ibi *Y declarante nombre de A. matar ſe-ra matado.* Sed de ſimplici nominis expreſſione conſule viros doctos k, quorum integros de eo commentarios ſcripſere aliqui. Nos de qualicunque non ſine blasphemia expreſſione, quæ etiam ad rem, quam tractamus, ſolum attinet, legem cum Talmudicis, vulgata, aliisque heic intelligimus. Peregrinum autem ſeu Proſelytum hoc in loco pro Gentili apud ipſos degenti, id eſt, Noachide ſeu Proſelyto domicilii ſumunt l. Et formulam illam loquendi איש איש *homo homo* (ut & Helleniſtis vertitur; & *Varon Varon* Judæis Hiſpanienſibus) quæ *quicunque* ſeu *univerſi* denotat, adhibitam ibi aiunt m לרבות את הגוים שמוזהרין על ברכת השם כשרי אל *ut comprehendantur etiam Gentiles, quibus interdicitur Maledictio Nominis, quemadmodum & Iſraelitis.* Legem verò illam, quantum ad pœnam attinet, ita plerunque interpretantur, ut mortis ex ea reus non eſſet quisquam עד שיפרש השם *niſi* n *expreſſiſſet Nomen.* Id eſt, niſi nomen tetragrammaton, quod שם המיוחד ſeu *nomen proprium* appellant, expreſſiſſet, atque, ut Gemara Babylonia עד שיברך שם בשם *niſi maledixiſſet nomini nomine*, ſeu, ut Talmudici o recentiores, niſi maledixiſſet ei בשם מן השמות שאינן נמחקין *nomine aliquo eorum quæ Scripta* (ut illi) *eradi* ſeu *deleri non debent*, id eſt, Septem illorum ſanctiorum, *tetragrammati. Adonai, Elohe, Elohim, Eheihe, Sadai, Zebaoth.* Nempe, ſi rectè capio, niſi ipſum tetragrammaton ore prolatum, (quod tam pro ארני quam pro יהוה à nonnullis ſumitur,) ita blasphemaſſet quis, ut ſive verborum contumeliæ ipſum conjunxiſſet, ſive alio eorum, quæ dicta ſunt, nominum aliquo in ipſa blasphemiæ prolatione tetragrammaton ante expreſſum deſignaſſet. Nam & expreſſim in lege habetur שם יהוה *nomen Domini* ſeu *tetragrammaton*; ubi pœna mortis præſtituitur. Legis initio omnimodam quidem blasphemiam in Deum interdici volunt, tam nominis divini alicujus eorum, quæ כינויין *cognomina* vocant, veluti *Sadai, Zebaoth*, id genus cetera, quàm Proprii ſeu tetragrammati; ac ſuppliciis tum forenſibus, veluti flagris, coërceri, tum cœlitùs immiſſis, veluti Exciſione, puniri; at pœnam mortis blasphemiæ Nominis proprii tantùm, ex lege illa, irrogandam. Atque oportuit, (ita Talmudicorum ſen-

k *Videſis Scriptores ad Levit. 24. Maimon.* More Nebochim. *lib. 1. cap. 61. &c. & I. Druſium de Nom. Tetragram.*

l *Gemar. Babylon. ad tit.* Sanhedrin, *c. 7. fol. 56. a*

m *Ibid. & Sepher Siphra, fol. 53. col. 2.* Peſiktha Zotertha, *fol. 31. col. 3. Moſes Mikotz. præc. Negat.* 16.

n *Miſna tit.* Sanhedrin *cap. 7. Gem. Babylon. ib. fol. 56. a* Iarchius *ad Leuitic. 24. 15.*

o *Maimon. Hal.* Aboda Zara *cap. 2. Moſ. Mikotzi Præc. Negat. 16.*

rum ſententia recept or,) ut in ipſiùs blasphemi verbis, non tantùm adſtantis, nomen proprium uſurparetur, quoties mortis pœna eâ ex lege debita. Unde Gloſſa Talmudica p אם לא הוציא שם מפיו אלא שמע שם יוצא מפי אחר וברכו פטור *ſi ex Ore ſuo non protulerit nomen, ſed ex alterius ore audito maledixerit, morte non eſt puniendus.* Et gloſſa ad legem ipſam, אינו חייב עד שיפרש את השם ולא המקלל בכינוי Re*us* (mortis) *non eſt, niſi qui expreſſerit ipſum nomen. Neutiquam verò qui cognomini maledixerit*, quod & paulò antè dictis conſonum. Adeò ut juxta hanc interpretationem, nec Proſelytus domicilii, nec Judæus, (nam pariter in lege hac comprehenditur uterque,) morte plectendus eſſet, niſi ipſi Nomini proprio ſeu tetragrammato expreſſim maledixiſſet. Quod ſi feciſſet Proſelytus domicilii, ex Gentium hoc imperativo jure, morte apud eos puniendus erat; uti Judæus ex eâdem quidem lege, ſed ſibi Civili. Cæterùm quoniam hac in re gravioribus coërceri volebant pœnis Gentiles ſeu Proſelytos domicilii, quam cives Ebraicos, ideò ex Jure Gentium Interveniente, ſeu Proſelytis ejusmodi ipſisque ſuperinducto, tàm Cognominis alicujus blasphemiam aut Maledictionem, quàm Nominis proprii, in Proſelyto domicilii ſeu Noachide, ultimo plectebant ſupplicio. Maimonides q; בן נח שבירך את השם בין שבירך בשם המיוחד בין שבירך בכינוי בכל לשון חייב מה שאין כן בישראל *Noachides, qui maledixerit Nomini, ſive id fecerit Nomine Proprio ſeu tetragrammato, ſive cognomine aliquo quocunque modo, reus eſt* (mortis; nam ut ita intelligatur, faciunt tam quæ præcedunt quàm quæ ſequuntur, præter rem ipſam) *quod non ita obtinet in Iſraelita.* At non defuêre in Talmudicis, qui cognomina divina etiam ſeu כל הכינויין *omnimoda Dei cognomina* eâ legis hujus parte, quâ ultimum præſtituitur ſupplicium, ſive contineri ſive innui voluerint, ut diſertè Rabbi Meir r. Id ſi admittatur, tunc pœnâ mortis, tàm ob blasphemiam, quâ cognomen uſurpatum eſt, quàm quâ nomen proprium, Proſelytus domicilii ex Jure Imperativo fuiſſet puniendus, uti & Judæus ex Civili. Et ſanè ſententiam ejusmodi de Cognominibus pariter atque Nomine proprio, in Synedrio Magno videtur tunc obtinuiſſe, cum D. N. Jeſus Chriſtus in eo ſiſtebatur. Nam Caiphas

p *Tit.* Sanhedrin, *fol.* 55. *b*

q *Halach.* Melakim, *c.* 9. & *vide-ſis Gemar. Babylon. ad tit.* Sanhedrin *cap.* 7. *fol.* 56. *a*

r *Gem. Babylon. ad tit.* Sanhedrin *c.* 7. *fol.* 56. & *vide Miſnâ ibidem, de maledictione parentum.*

phas s, *Adjuro*, inquit, *te per Deum vivum, ut dicas nobis, ſi tu es Chriſtus ille Filius Dei. Cui reſpondit Jeſus, Tu dixiſti. Veruntamen dico vobis, à modo videbitis filium hominis ſedentem à dextris* τῆς δυνάμεως, id eſt, *Poteſtatis, & venientem in nubibus cœli. Tunc Princeps Sacerdotum ſcidit veſtimenta ſua, dicens, blasphemavit. Quid adhuc egemus teſtibus? Ecce nunc audiſtis blasphemiam. Quid vobis videtur? At illi reſpondentes dixerunt, reus eſt mortis.* Seu ut D. Marcus t habet, *omnes condemnaverunt eum eſſe reum mortis.* In ipſis Chriſti verbis, Nominis proprii mentio nulla; ſed Cognominis manifeſta, in eo quod eſt *Sedentem à Dextris Poteſtatis*, id eſt, גבורה quod ſexcenties apud Magiſtros inter cognomina uſurpatur. Unde etiam in vulgatâ ſubſtituitur, *virtutis Dei*. Diligentiùs heic advertas illud de Jeſabelâ & Nabotho u, ubi Maledictionis Dei, (nam proprii nominis mentio ibi nulla,) incuſatur vir innocens, ut mortis fiat reus. Atque huc ſpectat illud x, *Nos Legem habemus, & ſecundum Legem noſtram debet mori, quia Filium Dei ſe fecit.* Certè quod in Caiphæ Synedrio de Sanctiſſimo capite deciſum eſt, (ſed maximè ex odii præjudicio, quod deciſionum rationes novare ſolet,) id ipſum in tumultuaria hac ad Pilatum reſponſione, id eſt, blasphemiæ in Deum eum reum fuiſſe, innui non videtur dubitandum. Non quod ipſis Mesſiam verum adeò aſpernantibus, Filii Dei nomen eousque inſolens haberetur, ut nullâ omninò notione id vellent ſine blasphemia, cuiquam, præter ipſum Numen tribui. Nam בני האלהים *Filios Dei*. uti & Deos, dictos eſſe nunc Homines aliquot, (quâ de re etiam vide caput proximum,) nunc Angelos, ex ipſa ſacra liquet ſcripturâ y; idque etiam juxta Ebræorum ſententiam. Non aliter fere atque apud Gentiles *Iovis* & *Deorum Filii* ſubinde (præter Dæmones z) dicti heroës præ aliis longè eximii. Non divinitate Numinis, ſed humanitatis tantùm excellentiâ ſic eis, de quibus nomina ejusmodi uſurpata ſunt, interim per hyperbolen tributâ. At verò Judæis alia erat Filii Dei heic notio, quâ ipſum Dei Verbum ſeu λόγος, quem Chaldaice מימרא דיי vocabant a, ita deſignabatur, ut hac notione ſe quempiam facere aut dicere Dei Filium, non aliud ipſis haberetur quàm reverà, non per hyperbolen, Deum

s D. Matth. 26.63.

t Cap. 14.64.

u 1 Regum 21.10.

x D. Ioã. 19.7.

y Geneſ. 6.2. ubi vide verſiones Iudæorum, Chald. Arabic. Hiſpan. Pſal. 29.1. 82.2. Dan. 3.25. Iob. 1.6. Scholia ibi præter verſionem Iudæorum Hiſpanienſium, & Pirke Rabbi Eliezer c. 22

z Ariſt. Rhetoric. lib. 3. cap. 18. & Maxim. Tyrius diſſert. 1.

a Vide Chriſt. Helvicum de Paraphraſ. Chaldaicis cap. 5. & in Syſtemate Controvers. Theologic. Elench. Iud. 2. Claſſ. 3.

Deum se profiteri, adeoque, si falsum esset, Numen sanctissimum blasphemare. Atque ut בר נש *filius hominis* millies pro homine in Ebræorum commentariis occurrit, ita *Filius Dei* etiam in eorum heic ore pro ipso vero Deo. Atque huc sanè inprimis attinet illud Philonis Judæi ex more Hellenistarum suorum loquentis [b]; *ἀναγκαῖον γὰρ ἦν τὸν ἱερωμένον τῷ τοῦ κόσμου πατρὶ, παρακλήτῳ χρῆσθαι τελειοτάτῳ τὴν ἀρετὴν υἱῷ πρός τε ἀμνηστείαν ἁμαρτημάτων καὶ χορηγίας ἀφθονωτάτων ἀγαθῶν Necessarium enim erat,* (verba jam fecerat de *τῷ συνέχοντι καὶ διοικοῦντι λόγῳ τὰ σύμπαντα Verbo* seu *Ratione cuncta continente & dispensante* in Pontificis Rationali quod pectore gessit repræsentata,) *ut Sacerdos supplicaturus* seu potius *ut sic consecratus Patri omnipotenti, advocatum adhiberet perfectissimum virtute ejus Filium, tum ad peccatorum veniam, tum ad uberem in posterum gratiam impetrandam.* Sed de loco illo, quo, eò quod Filium Dei se fecit Jesus Christus, debuisse eum mori clamitarunt Judæi, præter interpretes obvios, vide virum præstantissimum Danielem Heinsium in Aristarcho [c] sacro. Quin nec illud observatu indignum, verba illa legis sacræ [d] קללת אלהים תלוי (quæ verti solent *maledictus à Deo, qui est suspensus*, seu *in maledictione Dei, qui est suspensus*) sumi à magistris perinde ac si ibi pœnæ auctarium blasphemiæ præstitueretur, id est, suspensio [e] post lapidationem; quasi vertenda essent, *qui Deum blasphemaverit, suspendendus est*, seu patibulo sub occasum solis (sic ajunt) post lapidationem affigendus. Ebræus scilicet, seu Judæus. Nam ad Proselytos domicilii hoc genus mortis non attinuit. Sanè ex hisce atque ceteris de blasphemia legibus jam antè memoratis, mirum non est, si in sententiarum, quale diximus, discrimine (saltem si Christi tempore discrimen erat sententiarum, quale tempore R. Meir [f]) Judæi odio in Christum tàm acriter flagrantes, eligerent amplecterenturque eam, quâ quicquid in Dei Unitatem, Sanctitatem, Veritatem, Potestatem summam Blasphemia ipsis ullo modo videretur, morte luendum esset. Sed de Judicio illo ejusque appendicibus, plura in libro secundo de Synedrio Magno. Quòd verò laceravit seu discidit vestimenta Caiphas, ex more erat avito. *Consuetudinis Iudaicæ est*, (inquit ad locum illum D. Hieronymus,) *cum*

[b] *De Vita Mosis lib. 3.*

[c] *Cap. 28. pag. 498.*

[d] *Deuter. 21. ult. & vide Epist. ad Galat. 3. 13. & videsis Io. Drus. Præterit. 4. ad D. Io. c. 19. 7.*

[e] *Gemar. Babylon. ad tit.* Sanhedrin *cap. 6. fol. 45. Maimonid. Halach.* Aboda Zara *cap. 2. & Halach.* Sanhedrin, *c. 15. Moses Mikotzi præcept: Affirmat. 103.*

cum aliquid blaſphemiæ & quaſi contra Deum audierint, ſcindere veſtimenta ſua. Et Lyranus ibi; *Iſte erat mos Iudæorum ſcindere veſtimenta in ſigna doloris, quando audiebant blaſphemiam divini Nominis.* Id liquet etiam, tum ex corpore Talmudico [f], tum ex ſacris literis. Et doloris ſignum hoc fuiſſe alibi [g] in Oriente ſcimus ex Jobi hiſtoria. Sed Baronius [h]; *Hac conſuetudine ceteri, haud tamen Sacerdotes, tenebantur; nam divina lege Sacerdotibus [i] vetitum erat, ne ſua ſcinderent veſtimenta. Sed Caiphas, illâ contemptâ, quo ceterorum aſtantium animos in Chriſti perditionem magis ac magis concitaret, furore quodam percitus, primus ſummorum omnium Pontificum, (quorum ſit memoria,) ſic ſua veſtimenta conſcidit.* Ad eundem ſenſum alii. Atque eâ de re controverſia ſubinde [k] agitatur. Quæ facilè ſopita erit, ſi Talmudicorum placita penitiùs advertamus. Non ſolum leges ſacras jam è Levitico indicatas, ſed etiam alias [l] adhibent, dum de veſtium laceratione Sacerdotibus interdicta loqvuntur. Sed eas intelligunt tantùm de veſtibus Sacerdotalibus, quarum ſolus in ſacris miniſteriis [m] uſus; unde & illud [n] המקרע בגדי כהונה לוקה *Qui dilaceraverit veſtes Sacerdotales, vapulabit.* Nec certè, reverentiæ & honoris causâ, fas erat cuiquam ſive Sacerdoti ſive laico, veſtibus dilaceratis atrium, in Templo, Iſraelitarum ingredi. Alias autem veſtes, ſeu amictum vulgarem, quem extra ſacra geſtabant miniſteria Pontifices ſacerdotesque, tàm ipſi, quàm alii cujuſcunque generis Ebræi dilacerare [o] ſolebant, tum in luctu, tum blaſphemiâ ex ore Iſraelitæ (non Gentili) ſive in nomen tetragrammaton ſive cognomen Dei aliquod auditâ, aliasque ob cauſas, veluti legis incendium, atque urbis templive ſive excidium ſive damnum aliquod inſigne. Et expreſſim tradunt diſcrimen inter ſolennem Pontificis Veſtium, quas diximus, dilacerationem, atque aliorum. Illi nempè dilacerandas ab ima atque anteriore parte verſus ſummam, aliis à ſumma deorſum. Miſna [p]; כהן גדול פורם מלמטה וההדיוט מלמעלה *Pontifex dilacerat à parte imâ, Sacerdos gregarius à ſumma*, quemadmodum

[f] *Miſn. tit* Sanhedrin *cap.7. Gem. Babylon. ad tit.* Moed Katon *c.3. fol.26. a. Hieroſolymit. ib. fol.83. a. 2. Regum. 18.37. & 19.1. Iſaia 36.22.37 1.*

[g] *Cap. 1. 20.*

[h] *Annal. tō. 1. A. Chr. 34.*

[i] *Levit. 10. 6. & 21.10.*

[k] *Vide Petrū Cunæum de Rep. Hebr. li. 2. c. 3. Iſaac. Caſaub. Exercit. in Baron. 16. ann. 34. num. 37.*

[l] *Exod. 28.32. & 39. 23.*

[m] *Videſis l. poſt. 2. de ſucceſſione in Pontif. c. 7.*

[n] *Gem. Babylonia ad tit.* Ioma *c. 7. fol. 72. a. adde Maimonid. hal.* Biath hammikdash *ca. 1. & Moſ. Mikotz. præc. Negat. 298, & Vide Maimō. halach.* Sanhedrin *cap. 19. ord. 18. & 34.*

[o] *2. Sam. 3. 31. Gemara Hieroſolymitana ad tit.* Moed Katon *cap. 3. fol. 83. a. Babylon. ad tit. eund. fol. 26. a. Maſſec.* Semichoth *cap. 9. Maimonid. halach.* Abel *cap. 8. & Aboda* Zara *cap. 2. Videſis Aloyſium Novarin. Schediasm. ſacro-proph. lib. 4. cap. 26.*

[p] *Tit.* Horajoth, *cap. 3.*

admodum & cæteri universi. Maimonides מהיכן קורע מלפניו והקורע מאחריו או מן הצדדין או מלמטה לא יצא ידי חובת קריעה אלא כהן גדול שהוא פורם מלמטה *Dilacerandæ erant vestes ab anteriore parte. Qui autem à tergo, aut à latere, aut ab inferiore parte dilacerabat, is à ritu dilacerationis aberrabat. Quod tamen de Pontifice summo non est intelligendum, cui à parte inferiore dilacerandum erat.* Sed hisce missis, si juxta jam dicta Blasphemiæ verba, morte plectendus non erat quisquam, ex lege illa scripta, cujus interdicto, tam Proselyti domicilii, quàm Judæi continentur, nisi ipsum nomen Dei proprium, uti vocant, blasphemus verbis adhibuisset, & nihilominus pœna ea subeunda erat Proselyto domicilii quomodocunque blasphemiæ etiam in cognomen reo, palàm sequitur, ex Interveniente Ebræis ac Proselytis ejusmodi jure, quod moribus superinductum est, ultimum supplicium ad Proselytum hujusmodi heic spectasse; uti etiam idem ad eum spectasse ex Jure utrisque Imperativo seu à Numine præscripto, si juxta sententiam illam & Rabbi Meir ac Synedrii, cui Caiphas præerat, Blasphemiæ verba citra proprii nominis usum mortem mererentur. At verò, qui manu elatâ quid fecerat in Legem è Numeris capite superiori citatam, adeò ut aut Idololatriam profiteretur, aut suaderet, indeque juxta ibi ostensa, pro blasphemo in Dominum pariter haberetur, is si Judæus esset, ex Lege Civili q, si Proselytus domicilii, ex Interveniente Gentium jure, morte erat plectendus.

q *Deuteron. 13. &c.*

CAP. XIII.

De eo quod habetur apud Flavium Josephum, *&* Philonem *de* Diis Gentium non blasphemandis. *Magistrorum sententia de Lege Sacrâ, quâ* Deorum alienorum mentio *interdicitur.* Votum *aut* Juramentum Idoli Nomine. *Nonnullorum opinio, ne* Gentili, *ex lege sacra, licuisse* Deo suo *seu* Gentis suæ (*cujus cultui scilicet nondum renuntiaverat*) qualicunque maledixisse.

SEd mirum est intereà, quod habet Flavius Josephus in Legum Sacrarum recensione r; Βλασφημείτω δὲ μηδεὶς θεὺς, ὓς πόλεις ἄλλαι νομίζυσι. Μὴ συλᾶν ἱερὰ ξενικὰ, μηδ' ἂν ἐπώνυ-μον

r *Orig. Iudaic. lib. 4. c. 8.*

μηδεὶς βλασφημείτω θεοὺς, οὓς ἄλλαι πόλεις νομίζουσι· μὴ συλᾶν ἱερὰ ξενικὰ, μηδ' ἂν ὀνομασμένον ᾖ τινι τῷ θεῷ κειμήλιον λαμβάνειν, *Nemo blasphemet deos, quos aliæ civitates Deos esse æstimant. Nec spolianda fana peregrina, nec donarium Deo cuiquam dicatum auferendum.* Atque alibi [s] hoc ait fuisse αὐτῆς ἕνεκα προσηγορίας τοῦ Θεοῦ *eo quod Dei nomine indigitabantur.* Quinetiam Philo, Mosem, ait [t] vetuisse convicium in Deos, οὓς ἕτεροι νομίζουσι Θεοὺς εἶναι, μὴ κἀκεῖνοι διακινηθέντες ἃ μὴ θέμις φθέγξωνται κατὰ τοῦ ὄντως ὄντος, *quos alii existimaverint esse Deos, ne ipsi vicissim irritati prorumpant in voces nefarias in Deum O. Maximum, qui verus est.* Alibi item ipse [u] ex Mosis mente ait, deorum ejusmodi τῆς βλασφημίας ἀνέχειν ἀναγκαῖον ἵνα μηδεὶς ἐθίζηται τῶν Μωύσεως γνωρίμων σύνολως Θεοῦ προσρήσεως ἀλογεῖν *blasphemiâ abstinendum, ne quis Mosis discipulus assuescat ullo modo appellationem Dei contemnere.* Ἀξιονικοτάτη γὰρ, inquit, ἀεὶ καὶ ἐπαξιέραστος ἡ κλῆσις, *Nomen enim illud, & invictissimum semper est, & summo amore prosequendum.* Hæc si recipienda essent, sane Juris Gentium apud eos Imperativi caput singulare, idque satis insigne de Numinibus Gentium qualibuscunque, eorum Delubris & Donariis sacris, inde oriretur. Cæterum hæc maximè adversantur receptioribus vetustissimisque Talmudicorum sententiis. Neque apud Mosem reperiuntur. De contrario satis constat. Nam & Idola & quicquid Cultus extranei nomine veniebat, destruendum fuisse abolendumque, neque intra ditiones Israeliticas jure permittendum, ex sacris literis liquet, uti etiam ex iis, quæ juxta Talmudicos superiùs ostenduntur. Quod autem ad aliarum Civitatum seu Gentium Deos heic attinet; scimus quidem apud Hellenistas [x] legi Θεοὺς οὐ κακολογήσεις *Diis non maledices,* seu *Diis non detrahes,* uti vulgata. Sed Deorum ibi notio habetur, qualis in illo [y] *Deus stetit in Synagoga Deorum. In medio autem Deos dijudicat; quousque judicabitis perversè?* Ita de Judicibus seu Principibus, non de fictitiis diis locus capiendus. Rectè de more apud Judæos loquendi Origines [z]; Judices inquit ἐλέγοντο εἶναι θεοὶ πατρίῳ τινι Ἰουδαίων ἔθει *Dii esse dicebantur ex more quodam Judæis Patrio.* Ebræa sunt אלהים לא תקלל quod sanè ex nuda sermonis vi rectè posset verti, *Diis* seu *Deo* (ex pluralis numeri usu) *non maledices.* Sed expressim ibi Onkelus דיינא לא תקיל *Judicibus non maledices.* Consona est Paraphrasis Jonathani tributa.

[s] *Adverʃ. Apion. lib. 2.*

[t] *Lib. 1. de Monarchia.*

[u] *Lib. 3. de Vita Mosis.*

[x] *Exod. 22. 28.*

[y] *Psal. 82. 1.*

[z] *Contra Celsum. lib. 4.*

buta. Judæi item Mauritanienſes حكاما لا تشتم *Iudicibus non maledites*, quemadmodum & Saadias in Arabica ſua, & Tawaſius in Perſica verſione. Judæi item ibi Hiſpanienſes *Iuezes no maldigas*. Sed Salomon Jarchius ibi הרי זו אזהרה לברכת השם ואזהרה לקללת דיין *ecce*, inquit, *tàm interdictum hic de Maledictione Nominis* ſeu *Numinis Sanctiſſimi, quàm de execratione Iudicis*. Alii [a] tantundem. Neque deeſt Rabbinus in hodiernis, qui Philonis illam, de Diis non maledicendis, velut ex lege Moſaica hauſtam ſententiam ſatis [b] amplexetur. Atque ex hoc loco hallucinatum fuiſſe Joſephum, ſunt [c] qui opinentur. Et Baronius [d] de eo; *communis in dictum illud Exodi (Diis non detrahes) vulgata illa ferebatur interpretatio, ut neque in Deos Gentium obloquerentur*. Ad illud ſcilicet Alexandri de Apoſtolorum in Epheſo modeſtia, *Adduxiſtis* [e] *homines iſtos, neque ſacrilegos, neque blaſphemantes deam veſtram*. Ita etiam intellexit olim præceptum illud in Exodo Julianus Apoſtata [f], quem refellit S. Cyrillus Deorum ibi nomine viros dignitate præcellentes contineri aſſerens. Quæ Chriſtiani Scriptores hac de re habent, obvia ſunt. Sed verò, tàm Joſephum, quàm Philonem, par eſt ut credamus, potius illud ſuum de blaſphemia in deos alienos ex alio hauſiſſe Præcepto ſacro, quod ſequenti Exodi capite legitur, de diis alienis non nominandis ſeu memorandis. Nam & Joſephus citato capite inter leges habet Moſaicas μὴ βλασφημεῖν *nec conviciandum*, judicibus præſentibus. Et Philonem ex præcepto illo ſuum ſumpſiſſe, palàm facit ipſe ejuſdem verborum in libro tertio de vita Moſis contextus; quem vide. Præceptum autem Sacrum [g] de diis alienis non nominandis ſeu memorandis ita ſe habet; ושם אלהים אחרים לא תזכירו לא ישמע על פיך *nomen Deorum* ſeu *Dei aliorum non memorabitis; non audietur ex ore tuo*, ſeu ut codex Samaritanus לא הזכר ולא ישמע על פיך *non memorabis; nec audientur ex ore tuo*. Ubi Chaldæus habet ושום טעות עממיא וגו׳ *&* *nomen Idolorum Gentium non memorabitis &c.* Helleniſtæ aliique Orientalium, juxta ac vertimus. Interpretatio autem legis hujus apud Magiſtros duplex ferè habetur. Alia quæ ad ſimplicem ipſum nominandi ſeu memorandi deos alienos actum attinet; alia quæ vota ac Ju-

[a] Gemar. Hieroſolym. ad tit. Sanhedrin c. 14. fol. 45. a

[b] R. Simone Luzzato, nello Diſcorſo circa il ſtato de gli Ebrei, Conſiderat. 13.

[c] Petr. Cunæus de Republic. Hebr. lib. 2. cap. 21.

[d] Annal. tom. 1. A. Chr. 57.

[e] Act. Apoſt. 19. 37.

[f] Apud D. Cyrillum, l. 7. in Iulianum.

[g] Exod. 23. 13.

ac Juramenta eorum nomine concipienda, præstanda, atque Societatem, qualis sine juramento mutuo rectè consistere nequeat, cum Gentili, dum Idololatra est, ineundam negat. In iis, qui primam tradunt, alii vetari volunt tantùm eorum nomina, quibus tribuitur [h] eis divinitas aliqua, non autem propria nomina, quæ discriminis solùm gratiâ sine expressa divinitatis notione solent usurpari; veluti Moloch, Bel, Mars, & quæ sunt similia. Atque ita sanè legem hanc sacram explicat etiam Tertullianus [i]. Alii verò ne simplicem inter loquendum nominum eorum memoriam inde admittunt [k], אפילו בלא זכר אלהות; *ne quidem tametsi divinitatis eorum mentio non fiat.* Adeo ut nec Chemosh, nec Milcom, nec Asima, id genus cetera in sacris literis deorum Gentium nomina sic memoranda esse doceant, sed cum contumeliâ seu probro tantùm designanda; veluti שקוץ או תועבת *Idolum seu abominatio* Moabitarum, Ammonitarum, Hamathitarum. Inde hi, illicitum, aiunt, dicere תעמד עמי ביום ע"ז פלונית *mecum moraberis die festo Idoli Gentibus culti N.* & similia. Sed & sunt, qui, dum simplicem nominum usum vetari aiunt, legem nihilominus de Diis in sacris literis sparsim nominatis non intelligi asserunt. Unde Maimonides [l]; quem & sequuntur alii, כל ע"ז הכתובה בכתבי הקדש מותר להזכיר שמה מגון פעור ובל ונבו ובעל גד וכיוצא בהן *Omnium Gentium Idolorum in sacris literis memoratorum fas est nomina memorare, veluti Peor, Bel, Nebo, Baal, Gad, & quæ sunt id genus cetera*; quæ & in scriptis Talmudicis passim occurrunt. Sed & in illis מרקולים *Merkolis* pro Mercurio, alia item nomina paris apud Ebræos existimationis. Hoc verò genus in sacris suis libris non nominatum, memorari aliqui [m] aiunt nunquam sine לשון גנאי seu contumeliosa aliqua syllabarum, sive inversione, sive decurtatione, aliave ejusmodi notâ, quâ opprobrium ingeratur. Qui autem interdictum sacrum sumunt (atque receptior est hæc sententia) de non ineunda cum Gentili, dum Idololatra est, societate, illud intelligunt perinde ac si dictum fuisset, cum Gentili seu Idololatra Societatem minimè ineas, ne fortè inde adigatur ille ad jurandum per Deos suos, & tu sic in causa sis, ut velut Dii, seu non sine divinitatis charactere, ii non solùm memorentur, sed & habeantur. Atque illud

h *Vide Annot. ad Maimon. Halach* Aboda Zara *cap. 5.*

i *De Idololatria, cap. 20.*

k *R. Nachmanides in* Pirush Tora *fol. 134. b. Vide Gloss. Iarchii ad Exod. 23. 13. & ib. Paul. Fagiu.*

l *Hal.* Aboda Zara *cap. 5. Mos. Mikotzi Præc. Neg. 32.* Shulcan Aruch in Iore dea, *cap. 147.*

m *Vide Mosem Mikotzi Præc. Nega 32 & Paul. Fagium ad Exod. 23. 13.*

buta. Judæi item Mauritanienſes ما لما لا تشكم *Iudicibus non maledites*, quemadmodum & Saadias in Arabica ſua, & Tawaſius in Perſica verſione. Judæi item ibi Hiſpanienſes *Iuezes no maldigas*. Sed Salomon Jarchius ibi הרי זו אזהרה לברכת השם ואזהרה לקללת דיין *ecce*, inquit, *tàm interdictum heic de Maledictione Nominis* ſeu *Numinis Sanctiſſimi, quàm de execratione Iudicis*. Alii [a] tantundem. Neque deeſt Rabbinus in hodiernis, qui Philonis illam, de Diis non maledicendis, velut ex lege Moſaica hauſtam ſententiam ſatis [b] amplexetur. Atque ex hoc loco hallucinatum fuiſſe Joſephum, ſunt [c] qui opinentur. Et Baronius [d] de eo; *communis in dictum illud Exodi (Diis non detrahes) vulgata illa ferebatur interpretatio, ut neque in Deos Gentium obloquerentur*. Ad illud ſcilicet Alexandri de Apoſtolorum in Epheſo modeſtia, *Adduxiſtis [e] homines iſtos, neque ſacrilegos, neque blaſphemantes deam veſtram*. Ita etiam intellexit olim præceptum illud in Exodo Julianus Apoſtata [f], quem refellit S. Cyrillus Deorum ibi nomine viros dignitate præcellentes contineri aſſerens. Quæ Chriſtiani Scriptores hac de re habent, obvia ſunt. Sed verò, tàm Joſephum, quàm Philonem, par eſt ut credamus, potius illud ſuum de blaſphemia in deos alienos ex alio hauſiſſe Præcepto ſacro, quod ſequenti Exodi capite legitur, de diis alienis non nominandis ſeu memorandis. Nam & Joſephus citato capite inter leges habet Moſaicas μὴ βλασφημεῖν *nec conviciandum*, judicibus præſentibus. Et Philonem ex præcepto illo ſuum ſumpſiſſe, palàm facit ipſe ejuſdem verborum in libro tertio de vita Moſis contextus; quem vide. Præceptum autem Sacrum [g] de diis alienis non nominandis ſeu memorandis ita ſe habet; ושם אלהים אחרים לא תזכירו לא ישמע על פיך *nomen Deorum* ſeu *Dei aliorum non memorabitis; non audietur ex ore tuo*, ſeu ut codex Samaritanus לא הזכר ולא ישמע על פיך *non memorabis; nec audientur ex ore tuo*. Ubi Chaldæus habet ושום טעות עממיא וגו׳ *& nomen Idolorum Gentium non memorabitis* &c. Helleniſtæ aliique Orientalium, juxta ac vertimus. Interpretatio autem legis hujus apud Magiſtros duplex ferè habetur. Alia quæ ad ſimplicem ipſum nominandi ſeu memorandi deos alienos actum attinet; alia quæ vota ac Ju-

[a] Gemar. Hieroſolym. ad tit. Sanhedrin c. 14. fol. 45. a
[b] R. Simone Luzzato, nello Diſcorſo circa il ſtato de gli Ebrei, Conſiderat. 13.
[c] Petr. Cunæus de Republic. Hebr. lib. 2. cap. 21.
[d] Annal. tom 1. A. Chr. 57.
[e] Act. Apoſt. 19. 37.
[f] Apud D. Cyrillum, l. 7. in Iulianum.
[g] Exod. 23. 13.

gomenis ad libellum de Successionibus in Bona defuncti lapsum corrigere, ubi hâc de lege verba fecimus r. Numerum ibi, adjecto denario, correctum sequatur, *Octavus ibi est de* הנשבע בשמה *eo qui per nomen Dei alieni juraverit*, quod & fusiùs &c. Certè legis illius Sacræ interpretationi illi de juramento haud parum accedit versio vulgata. Etenim ea disertè, *Per nomen externorum Deorum non jurabitis, neque audiatur ex ore vestro.* Ceterùm in sententiarum, quas diximus, Talmudicarum discrimine nihil reperitur, quod de alienis diis non blasphemandis apud Josephum & Philonem occurrit, omninò innitatur. Quin Magistri, qui *abominationis, rei execrandæ*, id genus alia contumeliæ nomina deorum mentioni (qui itidem mos est sacræ Scripturæ) adjici voluêre, planè non sine blasphemia eos à Judæis nominandos docent. Et exemplum est ea de re illustre in Historia sacra s de Elia & Baalis Prophetis. Atque ubi de abolendis Idolis, quæ ע"ז id est *Idololatriæ* nomine designare solent, loquuntur Magistri t, expressim interdum adjiciunt שצריך לכנות לה שם גנאי *oportere ei nomina contumeliosa & opprobria ingerere.* Ceterùm ex alia lege sacra obtinuit apud aliquos opinio, (quæ heic non prætermittenda,) Gentilium nemini licuisse, Numini patrio, seu quod ipse velut patrium coluerit, maledixisse. Quod de Gentili apud Ebræos, qui nondum solenni ritu Proselytus domicilii factus est, intelligendum. Verba sunt legis u superiùs etiam adductæ, *quicunque maledixerit* אלהיו id est, *Deo suo, portabit iniquitatem suam*; ubi paraphrasis Uzielidi tributa habet שום כינוי אלהיה *cognomini Dei sui.* Hac locutionis formulâ interdici volunt nonnulli x, non solum cunctis mortalium Numinis sanctissimi ac Unici maledictionem; verum etiam Gentilibus, apud Ebræos, maledictionem Deorum, quos sibi adsciverant. Neminem scilicet Gentium Deo suo fictitio, cui nondum renuntiaverat, maledixisse, sine interdicti illius violatione; tametsi pœna mortis ibi præscripta ad eos tantùm attineret, (ut & verba legis posteà sonant) qui Deum verum, ejusque nomen sanctissimum blasphemarent. Sed disciplinæ Talmudicæ, seu quæ Magistris receptior est, quantum video, nimis est hæc dissona. Et de hisce hactenus.

r *Edit. Lond.* 1636. *pag.* 12. *Lugd. Batav.* 1638. *pag.* **3.

s 1. *Reg.* 18. 27.

t *In* Shulcan Aruch, *lib.* Iore Dea, *c.* 146. §. 15.

u *Lev.* 24. 15.

x *Videsis Abarbinel in* Pirush Tora *fol.* 267. *col.* 4. & *Theodoretum, item Augustinū, alios, ibi.*

Libri Secundi FINIS.

DE

DE
JURE NATURALI
ET
GENTIUM
Juxta Disciplinam
EBRÆORUM,
LIBER TERTIUS;

In quo dispicitur, utrùm ad *Cultum aliquem Divinum alium* præter eum, qui *Simplici* jam enarratorum binorum interdictorum (quà *Negativa* sunt) & quæ sequuntur Præceptorum reliquorum Noachidarum *Observatione continetur*, *obligari voluerint Ebræi* Noachidas seu *Gentiles*, & *ad Qualem*. Item *Qualis Proselyto domicilii* seu *Gentili Hierosolymis* alibive in *ditione Israelitica Cultus*, ex Jure Gentium sive Imperativo sive Interveniente, *Permissus*; *qualis Interdictus*. Et quid statuerint *Ebræi* de eo quod est, *an Sabbatum* seu *Septimus*, in dierum à rerum initiis periodis, *Dies Universo generi humano fuerit celebrandus*.

CAP. I.

Utrum in superiùs explicatis Interdictis binis, tàm Affirmativum quid de Cultu insuper Numini exhibendo, quàm Negativum de Idololatriæ & Blasphemiæ abstinentia, *ex Ebraeorum seu Talmudicæ doctrina mente contineatur*.

Explica-

EXplicatis in libro superiori prioribus binis Noachidarum seu Naturalibus Interdictis, (idque quatenùs merè Inderdicta sunt seu Præcepta Negativa,) nimirum altero, quod de Cultu Extraneò seu Idololatria datum est, altero, quod de Maledictione Nominis Divini seu Blasphemia, unà cum Jure Gentium apud Ebræos ad utrumque, etiam in Negativis, spectante; consequens est, ut, priusquam transimus ad cetera, quibus mutua hominum inter se officia præstituuntur, dispiciamus, quid de Officio Cultuve alio (præter simplicem Negativis obedientiam præstandam, quâ quidem etiam cultum aliquem contineri nemo non videt) hoc vel illo ritu Numini à Noachide ultrà præstando heic velint Talmudici. Id est, ut videamus, quidnam Affirmativi in hisce Noachidarum præceptis circa Cultum Numinis contineri, sive docerent, sive admitterent. Etenim Cultum Extraneum universo humano generi fugiendum, uti pariter & Blasphemiam, ex superiùs traditis, voluisse eos liquet. Ceterùm ita nihil præter Negativum quid & Abstinentiam tradi forsan videatur. Nam utrùm Præceptum aliquod aliud hac de re affirmativum (excepto eo, quod est de simplici obedientia) quo obligentur Noachidæ, implicari inderdictis Idololatriæ ac Blasphemiæ innuerent, id est, utrùm insuper Colendum ex jure Hominum Communi vellent Deum Verum ac Benedicendum, (nam de Sanctificatione Numinis, cujus oppositum faciunt Profanationem, jam antè [a] fusiùs dictum est,) non omninò sanè ex eis, quæ de Interdictorum sensu suprà allata sunt, fit manifestum. Neque sanè de Affirmativâ heic parte perinde ac de Negativâ, dum de Jure Noachidarum agunt, expressiùs agere solent. Cæterùm ritè perpensâ eâ, quam tradunt, disciplinâ, haud difficile est elicere, etiam Deum Verum Noachidis seu universo generi humano colendum, eos, idque ex Jure Naturali, voluisse, & cetera, quæ Cultum solent comitari, veluti Benedictionem, Amorem, Majestatis agnitionem, Gratiarum actionem, id genus reliqua, à cunctis eodem Jure præstanda. Jurium scilicet Noachidarum seu Naturalium de Officiis erga Numen ratio eis planè erat Duplex. Altera, quâ Rempublicam seu Ecclesiam Ebraicam ita spectabant, ut Proselyti domicilii, seu

[a] *Lib. 2. cap. 10.*

ſeu quod idem eſt, Noachidæ in Ebræorum ditione agentes ob eorum violationem eſſent ex ſententia forenſi ſeu Jure Gentium, ſive Imperativo, ſive Interveniente puniendi; cujus rei exempla habentur libro in ſuperiori. Altera, quâ univerſum genus humanum ex Imperio Numinis atque pœna violationi inde, ſed non ex ſententia fori civilis, imminente, ſimpliciter obligari ad ea ſervanda volebant. Diffitendum quidem non eſt, ratione priori, Affirmativum quale diximus de Cultu ſeu Benedictione in memoratis Interdictis ſeu eorum materie contineri ſeu innui præceptum nullum. Neque enim docent Proſelytum domicilii ſeu Gentilem in ditione agentem Iſraeliticâ, eò quòd non coleret Numen, ſic fuiſſe puniendum; id eſt, Numen ab eo ſive Formulâ ſive tempore aliquo præſtituto eſſe colendum, pœnamque ſimùl ejuſmodi præcepti violationi apud ipſos in foro civili imminere. Præter Idololatriam ac Maledictionem Numinis, nihil omninò ex Jure Naturali ſeu hominum omnium communi pro Crimine ſeu Delicto circa Sacra, quatenus ſcilicet Noachidas ſolùm ea reſpiciebant, in foro, quoties ſiſtebetur Proſelytus domicilii ſeu Gentilis ejusmodi, ipſis eſt habitum. Adeoque Præcepto Noachidarum de Cultu affirmativo ibi locus nullus. Poſteriori autem ratione, ſenſus eorum proculdubiò erat; obligari quidem tum Proſelytos domicilii, tum reliquum genus humanum ad Cultum divinum. Quem tamen ſi non præſtarent, Numinis ſolius expectandam eſſe, non civilem, vindictam. Quoniam verò hujuſmodi Juris uſus forenſis in eo, quod Negativum erat, interdicti formulâ conceptum, omninò verſabatur, ideò paſſim negativè ſeu de Abſtinentia Idololatriæ ac Maledictionis, non pariter affirmativè ſeu de Cultu exhibendò aut Benedictione, in Commentariis eorum, præcepta hæc, quæ ad officia erga Numen ſingularia ſpectant, ſolent exprimi. Ita interim, ut pariter credendum ſit, etiam ex ipſa Negatione Idololatriæ ac Maledictionis ſeu Blaſphemiæ, Affirmationem de Cultu & Benedictione Veri Numinis ſimul voluiſſe eos inſinuari. Nimirum Cultum qualemcunque Divinum adeò in univerſum præſtari ſolere, ut nemo ſit hominum, mentis non depravatiſſimæ, qui eum rei alicui, Divinitatis nomine, non præſtiterit, ſeu duxerit præ-

ſtandum.

ſtandum. Id eſt, aut Cultum Verum, aut Falſum ſeu Extraneum. Atque ita & Falſi Cultûs interdicto, cujus ſimpliciter ac Negativè ſumpti in foro apud eos ſolùm ratio habebatur, breviuſculè concepto, Verum conſequenter ac Affirmative imperari generi humano à Numine (tametſi non ſub pœna ex ipſorum fori ſententia infligenda) volebant. Adeo ut ſenſus eſſet, idque ab ipſa rerum origine ſeu tempore Interdicti, uti aiunt illi, dati; Deos alienos non habendos ſeu colendos eſſe, ſed tantùm Deum illum Unicum ac Verum, ſecundum id etiam, quod habetur in fronte Decalogi. Nam & quod legitur ibi *de non habendis diis aliis*, interpretantur ſubinde etiam Magiſtri [b], quemadmodum & ſcriptores Chriſtiani, velut de Cultu vero Deo exhibendo, à Numine pariter, & ſatis expreſſim dictum. Quin & *aliorum* nomen, uti & *Alieni* in *Cultûs Alieni* ſeu *extranei* vocamine, ita Exceptivi, veluti *niſi*, *præter*, *ſed*, vim innuit, ut quod excipitur ſeu Verus Deus ejuſque cultus ex locutionis formulâ ſatis affirmativè contineri poſſit. Juxta ferè receptius illud apud Juriſconſultos; *Promitto* [c], *quòd nunquam aliam accipiam uxorem niſi te*, ſponſalia contracta eſſe, perinde ac ſi dictum fuiſſet, *in uxorem te accipiam*. Quæ vocabula à nonnullis controvertuntur quidem, dum de ſponſalitio contractu agitur; verùm non quod vim Exceptivi affirmativam omninò quis ſimpliciter neget, ſed quòd non in vulgi collocutionibus, unde hujuſmodi fieri aſſolent contractus, perinde ac in legibus ac decretis ex graviori prudentum ſermone natis, Exceptivi ejuſmodi vim ſolùm admitti velint, nec ſanè immeritò, aliqui. Nec prætereundum eſt heic illud Naamanis Syri, qui velut Proſelytus domicilii Cultu extraneo renuntians, *ſervus tuus*, inquit Eliſæo [d], *non faciet ampliùs Holocauſtum & Sacrificium Diis* ſeu *Deo alieno*, ſeu *alio præter Dominum*; quaſi dixiſſet, *ſed faciam Domino*. Sed ut hæc jam dicta rectè capiantur, & quid de Noachidarum ad Cultum Numini præſtandum obligatione, (quà Benedictionis obligationem involutam eſſe nemo non videt,) ſenſerint Ebræi, liquidò ſatis conſtet, fuſiùs eſt agendum, & res altius repetenda. Tria igitur ſunt primò heic conſideranda. Primùm, Cultûs Divini, legitimi ſcilicet ac Deo vero & unico citra Idololatriam exhibiti, qui ab ipſis

[b] *Videſis Iſaac. Abarbinel lib.* Rosh Amanac. *7, &c.*

[c] *Alexand. 5. Conſil. 152. 156. Decian. Conſil. 133. Albericus Gentilis de Nuptiis, lib. 2, cap. 9.*

[d] *2 Reg. 5. 17.*

rerum initiis usque in tempora Mosaica ubicunque locorum, & dein extra Territorium seu ditionem Israeliticam Noachidis, florentibus Ebræorum rebus, in usu fuit, Genera, Tempora, Loca. Secundum, Cultûs illius, qui Ebræis post Legem datam in usu, Cenera, item Tempora & Loca. Tertium denique, qualisnam Cultus ex Jure Ebræis Gentibusque aliis Imperativo aut Interveniente, sive Proselytis Domicilii seu Noachidis in Ebræorum ditione agentibus, sive exteris aliis, qui tametsi ibi non agerent, sacris nihilominus citra Judaismum Hierosolymitanis misceri subinde cupiebant, Interdictus sit; Qualis item Permissus; & quare Cultus aliquis sic, sive Permissus, sive Interdictus. Nam ex his, ut oportet, diligentiùs perpensis, etiam & Obligationem, quâ ad Cultum divinum obstringi Noachidas, utcunque in foro ab ipsis ob violationem non puniendos, sed Numinis vindictæ relinquendos, innuerent, absque difficultate eliciemus.

CAP. II.

Proponuntur aliquot, quæ Capitis superioris Disquisitioni inserviant. Cultûs simplicioris Numinis Veri *à rerum initiis usque in Mosaica tempora, ac dein ejus qui* aliis præter Ebræos, *dum stetit eorum respublica*, Gentibus in usu, *Consideratio brevis.*

Quod ad Cultûs divini, quo usi sunt Noachidæ eorumque decessores vetustissimi, Genera heic attinet; scimus paulò post ipsa rerum initia Cultum divinum per Oblationes exhibitum, ut in sacrificiis Abelis & Caini. Adæ item similis tribui solet, idque ex eo, quod tunicas haberet [c] ipse & Eva pelliceas. Oblationum autem Abelis & Caini, hujus frugum, illius pecorum, ratio traditur in vetustis Orientalium aliquot Christianorum monumentis. Utrosq; nimirum ex Adæ patris monito sacrificasse, cum contenderent de Sororum conjugiis, atq; eam deperiret Cainus, quam ei conjungi nefas pronunciârat pater. Nam cum Abele gemellâ natam Avvinam, cum Caino Azronam aiunt. Hanc autem

[c] *Genes.* 3, 2.

autem ſibi in uxorem jungere voluiſſe Cainum, refragante Ada, & Avvinam ei, uti & Azronam Abeli, (ne alteruter ſuam haberet gemellam,) deſtinante, & demum ad hunc modum utrumque monente, خذا من ثمار الارض ومن اولاد الغنم واطلعا الي راس هذا الجبل المقدس * وقربا قربانكما * وحينيذ تاخذا نسايكما * فجاب قاين من ثمار ارضه بقرابين الله طيبه نقيه * فجاب هابيل من ابكار غنمه بقرابين الله طيبه نقيه * فبينما هما طالعان الي راس الجبل لذ دخل الشيطان في قاين ان يقتل لاخيه هابيل من اجل ازرون اخته * ومن اجل هذا لم يقبل الله قربان قاين * ولما قدما قرابينهما قبل الله قربان هابيل ولم يقبل قربان قاين *Sumite vobis ex fructu telluris, & ex fœtu gregis, & aſcendite in montis hujus ſancti cacumen, & offerte oblationes veſtras, atque tum accipietis uxores veſtras. Attulit autem Cainus è frugibus terræ ſuæ oblationem Dei opimam mundamque. Abel ex primogenitis gregis oblationem opimam mundamque. Cum autem ſimùl aſcendebant in montem*, Diabolus *ſuggeſſit Caino, ut interficeret fratrem ſuum Abelem, ob Azronam ſororem ſuam; unde fiebat, ut non acciperet Deus oblationem Caini. Et cum offerebant oblationes ſuas, accepit Deus oblationem Abelis; Caini verò reſpuit.* Ita ſcilicet Saidus Batricides Patriarcha ante annos ſeptingentos aut circiter Alexandrinus. Et apud Ebræos[f] ſanè de gemellis illis ac Caini in fratrem ob gemellæ ſuæ amorem malevolentia, parilis ferè habetur narratio. Noachum autem, altari extructo[g], obtuliſſe holocauſta legimus, nec Abrahamum[h] ſemel & Jacobum[i] aras erexiſſe. Preces[k] item, Benedictiones, Adorationes, Sacrificia, Vota in Intervallo illo habentur, quod Legem Moſaicam antevertens ad Noachidas generiſque humani univerſitatem pariter attinuit. Primogenitorũ tunc temporis ſacerdotia, de quibus alibi egimus[l], prætermitto. Et Jumenta pariter omnia, Feræ, Volucria ſine ſexûs diſcrimine, aut vitii corporis ratione, altari ſatis idonea

f *Apud R. Eliazer in* Pirke *cap.* 21.
g *Geneſ.* 8, 20.
h *Ib* 12. 7. & 13. 18.
i *Ibid.* 22. 5. 13. & 28. 18. & 33. 20. & 35. 1.
k *Geneſ.* 14. 20 & 20. 17. & 28. 20. & *Vide* 6. *ult. Job.* 42. 8.
l *De Succeſſione in Pontific. lib.* 1, c.

idonea tunc habita; excepto, quod Noachidis [m] immundum erat. Nam de immunditie animalium etiam Noacho, nemo neſcit, monitum à Numine datum. Gemara Babylonia ubi de Primogenitorum ſacerdotio & tempore, quod tabernaculi ſtructuram præcedit, loquitur, ſtatim ſubjungit [n] והכל כשרין להקריב בהמה חיה ועוף זכרים ונקבות תמימין ובעלי מומין טהורין אבל לא טמאין והכל קרבו עולות *Et universa animalia ritè offerebantur, ſive Iumentum*, ſeu *pecus, ſive Fera, ſive Avis, idque tàm fœminea, quam maſcula, tàm vitioſi, quàm integri corporis, modo ex mundis eſſent, non item immunda. Et victimæ ſic oblatæ fuêre cunctæ Holocauſta.* Nam & ſic interpretatur gloſſa שלא היו מקריבין אלא עולות *quod non offerebant alia* (ſaltem eorum quæ immolabantur) *præter Holocauſta.* Ad idem intervallum attinet illud Domini ad Eliphazum, & amicos ejus duos; *Iratus* [o] *eſt furor meus contra te, & contra duos amicos tuos; quia non eſtis locuti de me rectum, ſicut ſervus meus Iob. Nunc igitur tollite vobis ſeptem boves, & ſeptem arietes, & ite ad ſervum meum Iob, & offerte Holocauſtum pro vobis, & Iob ſervus meus orabit pro vobis.* Atque ex jam memoratis etiam ſatis liquet, tàm Ilaſtica ſeu Propitiatoria atque Expiatoria, quàm Euchariſtica fuiſſe ſacrificia Noachidarum deceſſorumque. Controvertitur autem Panis & Vinum [p] à Melchiſedeco prolatum. Et Theologi, qui utrinque diſputant, obvii ſunt. De ſacrificio ea non ſumunt Ebræi. Sed de ipſo, quantùm ad hanc rem, in Chriſtianis Orientalium monimentis vulgo non proſtantibus habetur traditio, quam adjicere non pigebit. Cruentis nempè eum ſacrificiis omninò abſtinuiſſe, etiam & abſtinere debuiſſe, & Panem ac Vinum duntaxat Deo obtuliſſe. Tantundem enim de eo aſſeritur apud Saidum Batricidem Patriarchum illum Alexandrinum jam antè laudatum, idque tum ex vaticinio, quod de eo effatus eſt (ſic è veterum ſcriptis Batricides ille) Noacho filio Lamechus, tum ex conſonis, quæ è Noacho accepit Melchiſedecus, ea de re mandatis. Scilicet Adæ corpus, aromatis, ut ipſe moribundus præceperat, condîtum, ê Sethianorum monte ubi في مغارة المكنوز *in ſpelunca Theſauri* repoſitum eſt, in وسط الارض

[m] *Vide Gen.* 8. 20.

[n] *Ad tit.* Zebachim, *cap.* 14. *fol.* 115. *b.* *ſic Abulenſis in* 1. *Paralip. cap.* 16. *quæſt.* 28.

[o] *Iob.* 42. 8.

[p] *Geneſ.* 14. 18.

الارض *Medium seu Umbilicum Telluris* postmodum transferendum idque ex ipsius etiam jussu. Atque eam rem ut procuraret, in mandatis dedisse Noacho Lamechum paulò ante obitum. Adæ igitur corpus, uti & aliorum Patriarcharum ita sepultorum, in arcam secum tulisse Noachum, idque ad exitum vitæ fermè retinuisse. Moribundum autem Semo imperasse, ut corpus Adæ clàm inde educeret. وخذ معك
خبزا وخمرا المعونة الطريق * وخذ معك ملسيسلداق
ابن فالغ * واذهبا حتى تجعلاه حيث يريكما
ملاك الله * واوصي ملسيسانوق وقول له يجلس في
ذلك الموضع ولا يتخذ له امرات * ويكون ناسكا سائر ايام
حياته * لان الله اختاره ان يخدم قدامه * ولا يبني له بيت
ولا يهرق هناك دم * لا سبع ولا طير * ولا شي من الحيوان *
ولا يقرب هناك قربان * الا خبزا وخمرا * يكون يقرب الي
الله *Et accipias tecum Panem & Vinum in Viaticum. Accipias item tecum Melchisedecum filium Phalegi*, (ita vocatur apud Batricidem), *& progrediamini usque in locum, ubi recondendum est corpus illud, quem vobis indicabit Angelus Dei. Impera autem Melchisedeco ei dicens, quod in loco illo sedes sibi ponat, nec uxorem ducat, sed ut religiosus reliquos vitæ suæ dies transfigat, quoniam Deus eum elegit, ut ministret coram eo. Nec ædificet sibi Templum, nec Sanguinem effundat, sive Pecoris, sive Volucris, sive aliûs cujuspiam animalis, nec offerat illic Oblationes alias præter Panem & Vinum, quæ Deo offerenda sunt.* Quæ ferme (præter alia ad hanc rem non spectantia) priùs ibi Noacho dixerat de eodem Lamechus, subjungens لان من هناك يكون خلاص لادم *quoniam inde erit salus* seu *Salvator Adæ.* Locus scilicet, Telluris Medium, seu Umbilicus in Traditione hac est Golgotha, ubi crucifixus Jesus Christus. Quo nomine non semel apud Judæos Hierosolyma dicuntur.

cuntur. Atque illic à Semo & Melchiſedeco repoſitum juxta mandata illa Adæ Corpus ibi poſtea narratur. Sed de Cultu Divino Temporum vetuſtiſſimorum, ſeu quæ Moſem præcedunt, conſulas Jacobum Bolducium in libris [q] de Ecclesia ante Legem, Joannem Cloppenburgium in Sacrificiorum Patriarchalium Schola, Paulum Burgenſem in Scrutinio [r] Scripturarum, præter Alexandrum Alenſem [s], Scriptores ad Geneſin obvios, & qui de Sacrificio Miſſæ ſcriptitant nonnullos. Accedant heic varii in Libaminibus, Frugibus, Hoſtiis, Aromatibus, aliis Numini Vero offerendis ritus, quos uſurpabunt Philoſophi aliquot Gentilium ſeu viri cordatiores, Deorum multitudinem non omninò re, utcunque nomine (quod pluraliter paſſim Ebraicè uſurpari etiam in Sacris literis, dum unicus Deus O. M. innuitur, nemo neſcit) admittentes. Seculis illis nempè ac Regionibus, quibus Cultûs formulæ nondum [t] à Numine expreſſius præſcriptæ. Apud Græcos veteres ac Latinos (præter ſingulares aliquot Luſtrationum ac Februationum, ſine Oblatione, ritus, Supplicationes, Initia, id genus alia ad Cultum ſpectantia) Bina Sacrificiorum genera illa ſexcenties occurrunt, quæ ab exemplo vetuſtiſſimo Abelis & Caini in genus humanum manaſſe non immeritò ſanè exiſtimant viri docti [u]. Alterum Cruentorum, veluti Victimarum, ſeu Hoſtiarum; quale Abelis fuit; alterum Incruentorum, veluti Frugum; quale Caini, id genus alia. Et utrumque in Panis & Caſei oblatione ritè conjungi exhiberique volebant Hæretici quidam priſci, Artotyritæ inde [x] dicti. Sed de Sacrificiis Gentilium fuſiùs Lucianus iu Prometheo, Porphyrius in libris de Abſtinentia animalium, alii tum veteres tum recentiores, qui de eis Volumina conſcripsère integra. Et Gentium Sacrificia ejusmodi tàm Ilaſtica atque Expiatoria ſeu Purgatoria quàm Euchariſtica, paſſim liquet tum apud autores omnium manibus tritos, tum ex dedicationum altarium formulis; quarum exempla ampliora tametſi habeamus ſatis pauca, ex eis nihilominùs, quæ extant, mentem Dedicantium, adeoque Sacrificantium elicere non ita eſt difficile. Digna eſt, quæ ad hanc rem obſervetur, Ara illa Jovi O. M. ſub Annum Chriſti CXXXVII Salonæ in Dalmatia dedicata [y], Cn. Domitio Valente

[q] *Lib. 1. cap. 1. cap. 2. lib. 2. cap. 5. &c.*

[r] *Part. 2. diſt. 3. cap. 11.*

[s] *Sumæ part. 4. membr. 1. 2. 3. 4. & 5.*

[t] *Videſis S. Thom. 2. ſecundæ quæſt. 93.*

[u] *Fortunius Licetus, in Encyclopædia ad aram Nonarii Terrigenæ, cap. 9. pag. 96. & 97.*

[x] *Guido de Perpiniano hæreſ. 28.*

[y] *Apud. Ian. Gruter. pag. 23. num. 12. & Roſinum Antiq. Rom. lib. 2. cap. 2. Barnab. Briſſonium, Formularũ lib. 1.*

Valente Duumviro, præeunte C. Julio Severo Pontifice. Verba, quæ huc spectant, sunt; *Hanc Tibi aram Iupiter Opt. Max. Dico Dedicoque, uti sis volens Propitius mihi Collegisque meis, Decurionibus, Coloniis, Incolis Coloniæ Martiæ Iuliæ Salonæ, Conjugibus, liberisque nostris.* Ipsa, ni fallor, ara jam Patavii visitur. Sæpius item *ex voto* & *pro salute* nunc dedicantis & suorum, nunc Principis atque aliorum dedicationes ejusmodi factæ. Et in universum hâc de re Paulus Burgensis Episcopus, exjudæus [z]; *In qualibet ætate, & apud quaslibet hominum nationes semper fuit aliqua Sacrificiorum oblatio. Quod autem est apud omnes, naturale est. Hujus autem rei ratio est. Nam sicut in rebus naturalibus, inferiora naturaliter suis superioribus subduntur; ita etiam naturalis ratio dictat, ut secundum naturalem inclinationem homines ei, quod est supra omnes, subjectionem & honorem exhibeant secundum modum homini convenientem. Qui quidem modus est, ut sensibilibus signis utatur ad exprimendum interiorem conceptum, sicut ex sensibilibus cognitionem accipit invisibilium. Unde ex naturali ratione procedit, quòd homo sensibilibus rebus utatur, offerens eas Deo in signum subjectionis & honoris ad similitudinem eorum, qui Dominis suis aliquid offerunt in recognitionem Dominii.* Sic ille uti & S. Thomas [a]. Alii tantundem non raro. Fuêre etiam in Sacrificiis Gentium aliquot, Hostiæ Humanæ, quod pueri sciunt; Eæque, ut nonnulli voluêre, ex Ebræorum aliquo ritu per imitationem desumptæ. Sed ea de re plura, libro quarto, ubi Caput de Homicidio tractatur. Atque ut Noachidis seu Gentilibus Cultûs Genera sic variabant, ita etiam Tempora & Loca. Nam similiter, pro diversitate morum, alia atque alia ab ipsis pro arbitrio Festa instituta observataque; alia item atque alia Fana, Delubra, Altaria Cultui sacrata. Et spontaneæ Oblationes ritusque alii Sacri quoquo Tempore ac Loco ferè pro re natâ adhibiti.

[z] *Scrutinio Scripturarũ part. 2. dist. 3. cap. 11.*

[a] *Secunda quæst. 85. art. 1.*

Cap. III.

Cultus Divini, *qui Ebræis ex Lege Sacra in usu*, Generum, Temporum, Locorum *Synopsis. Horum quænam, sive* Permissa, *sive* Interdicta Proselytis Domicilii *seu* Gentilibus in ditione Israelitica, *summatim indicatur.*

QUod ad Secundam heic Distributionis partem attinet, seu ad Cultum Ebræis ipsis in usu; Genera quidem ejusdem, nemo nescit, fuisse perquàm multiplicia. Ea partim in Precibus, Adorationibus, Benedictionibus, Gratiarum actionibus visuntur; partim in Victimis, Sacrificiis, Oblationibus Præstationibusque in Corpore Mosaico memoratis, præter Solennem cessationem à laboribus, & obedientiam insuper, quâ & Præceptorum Corpus reliqvum erat observandum. Preces autem, Adorationes, Benedictiones, Gratiarum actiones considerantur heic, aut quà simplex in eis Cultus habitus, aut quâ ritus singulares insuper Ebraici ipsis, sive ex Lege scripta, sive ex moribus superindictis conjuncti sunt. Similiter Sacrificiorum, Oblationum, ac Præstationum, atque actuum Sacrorum multiplicium, qui ipsis in usu, ratio ineunda est duplex; aut quà ex humani generis usu solenniores erant, spontaneæ ac simpliciores, aut quà adjecta habuere Jussa, Ceremonias, ritusque Ebræis peculiares. In Priori genere censebant ipsi Holocausta planè Spontanea, tum quæ Sacris usibus reliqua, sive ex Voto, sive ex Donatione ultrò ac simpliciter addicta sunt. Posterioris generis exempla habentur in Libaminibus, Pacificis, Expiatoriis, quorum & ritus varii Ebræis præscripti sunt, & finis, præter Simplicem Cultum, diversimodè etiam peculiaris; quemadmodum insuper in annuis dimidiorum siclorum pensitationibus, decimationibus, agni Paschalis comestionibus, Primogenitorum Consecrationibus, & quæ sunt ejusdem commatis ceteris. Quod ad Tempora autem spectat hujusmodi Cultûs; Dies Festi, præter Jejunia, fuêre ipsis non pauci, veluti Sabbatum seu Septimus quique in periodo dierum à rerum conditu putatorum dies, dies Paschales, Neomeniæ, Scenopegia, alii nemini ignoti. Sacrificia item matutina & vespertina. Preces pariter quotidiè cum Gratiarum actionibus effundendæ. Etiam & Horæ Precum, uti apud Christianos Canonicæ, ipsis peculiares. Preces enim, Benedictiones, Gratiarum actiones ac Celebrationes Numinis etiam in Legibus sacris jussas

ajunt,

ajunt, veluti ex illa [b] ועבדתם את יהוה אלהיכם *& servietis Dominum Deum vestrum*, seu *Coletis* &c. & ex illo [c], *ut diligatis Dominum vestrum, & serviatis ei toto corde vestro, & tota anima vestrâ*, seu *colatis eum toto* &c. Et in Sapientum scitis [d] habetur איזו היא עבודה שבלב זו תפלה *Cultum cordis esse precationem*. Id verò, quod hoc nomine præstandum volunt, sic describunt, שיהא אדם מתחנן ומתפלל בכל יום ומגיד שבחו של הק"בה ואחר כך שואל צרכיו שהוא צריך להם בבקשה ובתחנה ואחר כך נותן שבח והודיה לה' על הטובה שהשפיע לו כל אחד לפי כחו *ut homo quotidiè supplicationibus & deprecationibus utatur, & laudes Dei Benedicti exprimat, & dein ea, quæ sibi sint necessaria, petitionibus & deprecationibus postulet; quo peracto, etiam profiteatur cum Numinis laudibus Bona ab eo ubertim accepta, quantum fieri potest, etiam singula*. Quoniam autem Tempora Precibus & Gratiarum actionibus hujusmodi in Lege sacra neutiquam præstituuntur, ideò ex Majorum [e] sancitis inolevit, ut Tempora Precum jugis Sacrificii Tempora imitarentur, adeoque Matutinum contineretur intra quatuor horas inæquales à Solis ortu, & Vespertinum horâ dimidiâ post nonam inciperet. Prætermittimus discrimen ex adjectitiis Festorum sacrificiis ortum, quod explicant Talmudici aliique [f]. Victimarum autem & Libationum Locus Tabernaculum & Templum Ebræis erat. Et sunt in Pentateucho peculiares de Loco leges [g]. Precibus & Benedictionibus nullibi non usi sunt, nisi loci immunditiès obstaret. Jam verò tametsi nihil magis inculcant, quàm Legis Mosaicæ corpus integrum esse מורשה קהלת יעקב *hereditatem ac peculium Ecclesiæ Iacob* [h], adeoque sibi proprium faciunt, nec Gentibus aliis pariter à Numine datum; nihilominùs Gentes alias ipsis non subditas, nec in Judaismum receptas, ex eodem, velut ex optimo archetypo, sibi leges seu Legum exempla non pauca sumsisse, ritusque Mosaicos sæpiùs, ut reverà se res habuit, tàm in Sacris, quàm Profanis imitatas esse gloriantur. Neque enim ita sibi Proselytisque suis proprium id corpus fecêre, quin semper fas fuisse opinarentur, exteris qualibuscunque (modo Proselytos Domicilii excipias, de quibus statim) ex eodem Juris capita, pro arbitrio, sibi seligere. Non aliter atque Anglis, aut Gallis fas est, (quod nemo non videt,) ex Italorum aut Hispanorum, his vicissim ex illorum

[b] *Exod.* 23.25.
[c] *Deut.* 11.13.
[d] *Gemar.Hierosolym.ad t.* Beracoth *cap.*4. *fol.*7. *col.*1. Sepher Siphri *col.* 140. *Maimonid. Halach.* Thephilla Webarecth Cohenim *cap.*1.
[e] *Misn. tit.* Beracoth *c.* 4. *Maimon. Hal.* Thephila Webarecoth Cohenim *cap.* 3. *Moses Mikotz. Præc. affirm.* 19.
[f] *Samuel Petitus Variar. Lect. lib.* 1. *cap.* 15.
[g] *Deut.* 12.5. & 16.2. & 5.
[h] *Deut.* 33.4.

illorum legibus & moribus ea pro re nata & libitu desumere, sibique sua seorsim potestate ac imperio sancire, quæ rerum suarum administrationi fuerint accommodatiora. Cum intereà alteros alterorum, quà alterorum, legibus neutiquam teneri, uti nec Gentes alias Judaicæ legis Corpore, quà Judaicæ, obligatas esse sit manifestum. Hoc spectat illud, quod per hyperbolen fortè, sed quæ hac in re mentem eorum satis aperit, traditur de Lege Mosaica cippis seu columnis [i] inscripta, idque lingvis Septuaginta, (quo numero Gentium universarum lingvas solent denotare,) atque inde à Gentibus, velut divinum sibi in rebus ordinandis exemplar, descripta. Sic enim de lege sic inscripta aiunt Talmudici [k]; בכל יום ויום אומות העולם משלחין נוטריהן ומשיאין את התורה שהיתה כתיתה בשבעים לשון *Indies Gentes mundi miserunt notarios* seu *Scribas suos, qui sibi adferrent legem scriptam in lingvis Septuaginta.* Et נתן הק"בה בינה בלב כל אומה ואומה והשיאו את התורה שהיתה נתו בה בשבעים לשון *Dedit etiam Deus O. M. intelligentiam cordi singulæ gentis, ut procuraret sibi legem illam* (ejusdem Exemplar) *lingvis Septuaginta conscriptam.* Consonum & illud est, quod habent [l] de ipsa legis datione, per hyperbolen etiam dictum; קולו הולך מסוף העולם ועד סופו *dantis vox exivit ab altera extremitate Mundi ad alteram.* Neque hisce obstat omninò, quod habetur in Calendario Judaico de Jejunio ob Pentateuchum Græcè ab Interpretibus Septuaginta sub Ptolemæo Philadelpho versum quotannis observando. Scilicet ad octavum diem mensis Tebeth, (qui Decembri nostro fermè respondet,) *Jejunium. Scripta est lex Græcè diebus Ptolomæi Regis. Tenebræ triduo per totum orbem.* Nam ad diem VIII Tebeth spectat illud Jejunium, ut ritè collocatur à Josepho Scaligero [m], Francisco Ribera [n], aliis; non ad diem secundum, ubi perperàm Gilberdus Genebrardus [o], & ejusdem sequax Paulus Guldinus [p] posuêre. Dum autem se graviter cruciant Magistri aliquot ad causam Jejunii hoc nomine sic memorati eliciendam, atque aliam aliamque ejusdem & Tenebrarum, pro timore summo, mentionis afferunt, nullam omninò in eo ponunt, quod aut nefas esset, aut lugendum, Legem sibi peculiarem cum Gentibus aliis, per ejusmodi versionem, communicari. Quâ de re videsis; quæ adnimadvertunt Samuel Peti-

[i] *Vide Deuteron. 27. 8. & Iosuæ 8, 32. & Magistros ibi.*
[k] *Misna, & Gemara Hierosolymitana ad tit.* Sota *c. 7. fol. 21. col. 4. hal. 5. & Videsis* Seder Olam Rabba *c. 11. & Levi Ben Gersom. & D. Kimchium ad Iosuæ 8.*
[l] *Gemar. Babylon. ad tit.* Zebacim *cap. 14. fol. 116. a unde intelligendus Salomō Iarchius ad Psal. 29, 7. & vide Gemar. Babylon. ad tit.* Aboda Zara *cap. 1. fol. 1. & Ioseph. Albo in* Sepher Ikarim *part. 1. cap. 20.*
[m] *Calend. Iudaic. in Canon Isagogic. lib. 1. pag. 42.*
[n] *De Templo L. 5. pag. 21.*
[o] *In Calend. Iudaico.*
[p] *Refutatione Elenchi Calendarii Gregoriani Lib. 5. cap. 12.*

Petitus [q], & Joannes Morinus [r]. Quin apud Philonem [s] expresſim legimus, Feſtum quotannis in Pharo inſula ubi *πρῶτον τὸ τῆς Ἑρμηνείας ἐξέλαμψε primo verſio illa effulſit*, non ſolùm à Græcis, ſed & Judæis ipſis ideò celebratum. Legis igitur ſuæ ſeu Moſaicæ capita Judæi Gentibus aliis, quæ ſibi ſubditæ non ſunt, nunquam ita inviderunt, ut ejusdem, velut exemplaris optimi, uſum eis pro libitu, atque ut res eorum poſtularent, non usquequaque licitum eſſe juxta jam dicta arbitrarentur. Quod ita de gentibus locisque extra ditionem Iſraeliticam dictum; aliter ſe multò habuit in Proſelytis domicilii ac Gentilibus ſive in ipſorum ditionem redactis, ſive ſacris (quod idem fermè heic eſt) Hieroſolymitanis citra Judaiſmum miſceri cupientibus, etiam dum abſentes erant. Fuêre ſanè ſingularia quædam, ex ipſius Numinis imperio ſeu Gentium heic Jure Imperativo, circa ſacra, tam Proſelytis Domicilii, quàm Ebræis expreſſim interdicta, utputa vitioſorum [t] animalium aliarumque ſpecierum quàm quæ præſtituuntur oblatio. Ceterorum autem, quæ in corpore Moſaico ad Cultum attinent, pleraque, ex Jure Gentibus aliis ac Ebræis Interveniente, atque juxta receptam à Majoribus Legis ſacræ interpretationem, Proſelytis Domicilii etiam vetita ſunt, utcunque Ebræis imperata; alia vicisſim illis pariter atque his permiſſa. Quòd Tertiò, juxta diſtributionem ſuperiorem eſt conſiderandum. Monuimus ſuprà, Cultûs apud Ebræos generum ſeu actuum ſacrorum rationem haberi duplicem; aut quà ſimplices fuêre citra Moſaicorum aut peculiarium Ebræis rituum commiſtionem, aut quà ſic commiſti. Actus ſacri ſeu Cultûs genera ſic commiſta Proſelytis domicilii (modò paucula illa, quæ ex Imperativo Jure ab ipſis, in hoſtiis ſeligendis, erant obſervanda, ſemper excipias) non omninò permiſſa ſunt. Nec Gentilibus aliis, ſacris Hieroſolymitanis, dum abſentes erant, miſceri cupientibus. Veluti Sacrificia Pacifica & Expiatoria, & quæ ſunt cetera (præter Holocauſta ſpontanea) in Pentateucho memorata, Primitiarum, Decimarum, dimidiorum ſiclorum, annuæ penſitationes, & quæ ſunt id genus plurima. Quæ autem ſic neutiquam ritibus Ebraicis commiſta ſunt, ſed ſolemniori humani generis, etiam à rerum initiis, uſu ac ſimpliciori animi affectu niti exiſtimabantur, ea Pro-

[q] *Var. Lect. lib. 2. cap. 1.*
[r] *Exercit. Biblic. 8. lib. 1. cap. 3.*
[s] *De Vita Moſis Lib. 2.*
[t] *Levit. 22. 18.*

ea Profelytis domicilii & Gentilibus, quales diximus, planè sunt permissa. Veluti Preces, Adorationes, Benedictiones, Holocausta Ultronea ac simplicia, atque Oblationes Spontaneæ, & Vota simplicia. Tempora item hisce præstandis promiscuè permissa, ita tamen, ut nec Festum aliquod Ebraicum Proselytis domicilii celebrare fas esset, nec sibi Festum aliquod statuere, aut alibi statutum in ditione Israeliticâ observare. Cultûs autem Locorum ratio sic habenda erat, ut nec eorum, quæ libro in superiori de Lucis non plantandis, & Statuis seu Altaribus non erigendis (intra ditionem Israeliticam) ex Jure Interveniente adducta, à Proselyto domicilii quid violaretur. Tametsi vix sit quod dubitemus, quin, quoties Excelsa Israelitis autoritate publicâ in usu, (quâ de re ex Historiâ sacrâ satis constat,) etiam & Proselytis domicilii fas esset in eis Holocausta offerre. Etiam ad Templum (quâ locutionis formulâ uti heic malo; tametsi etiam in Templo dici posset pro varia Templi notione, ut infrà patebit) locum habuêre ejusmodi Proselyti, ceterique Gentiles Proselytorum instar, qui cultûs gratiâ illuc subinde se contulerant. Sed hæc luculentiùs intelligentur è Testimoniis, quæ proximè afferimus, singula inde accuratiùs explicaturi.

CAP. IV.

Testimoniis fusiùs confirmatur, quod jam antè asseritur de Simpliciori illo Cultus Divini *Genere, seu quod in* Precibus, Adorationibus, Gratiarum actionibus, Holocaustis, *aliisque* Oblationibus planè Spontaneis, *ac* Votis, *citra juris ac rituum Ebraicorum commistionem, consistit;* Proselytis Domicilii *aliisque Gentilibus in ditione Israelitica* Permisso; Cultu *verò* Ebraico, *qui in Victimis* Expiatoriis *ac* Pacificis, (*quatenus ab* Holocaustis Spontaneis *distinguuntur*) *alius id genus Sacrificiis,* Primitiarum, Decimarum, *& quæ sunt similium præstationibus habetur, eis* Interdicto.

De

DE Precibus & Adorationibus Proselytis domicilii seu Gentilibus in Templo Hierosolymitano, (quomodò id capiendum. ostenditur Capite septimo,) Permissis, satis quidem docemur ex ipsa Salomonis Regis ad Deum de Templo suo Oratione, *Insuper*, inquit u, *& Alienigena, qui non est de populo tuo Ismel, cum venerit de Terrâ longinqua propter Nomen tuum, (audietur enim Nomen tuum magnum, & Manus tua fortis, & Brachium tuum extentum ubique,) cum venerit ergo & oraverit in hoc loco, Tu exaudies in Cælo, in Firmamento Habitaculi tui, & facies omnia, pro quibus invocaverit te Alienigena: Ut discant universi populi terrarum Nomen tuum timere, sicut populus tuus Israel, & probent, quia Nomen tuum invocatum est super domum hanc, quam ædificavi.* Aiunt item x תנו גוי שמברך את השם עונים אחריהם אמן *Traditio est. si Gentilis Dominum Benedixerit, respondendum esse à Iudæo, Amen.* Atque huc inprimis spectare videtur locus ille D. Joannis, ubi τινας Ἕλληνας *quosdam Græcos* seu *Gentiles* Hierosolymam advenisse, ut in Festo Paschatis adorarent, memoratur. Scilicet adorarent solùm, ut panegyris Sacræ inspectores essent, non ut Festum simul celebrarent, quod illis minimè ibi permissum ex Jure Interveniente, & mox docebitur. Verba Evangelistæ sunt; *Erant autem* y τινες Ἕλληνες ἐκ τῶν ἀναβαινόντων, ἵνα προσκυνήσωσιν ἐν τῇ ἑορτῇ *quidam Græci* seu *Gentiles* (ut legitur in vulgatâ, cui consonus est Syrus, qui habet אף מן עממא *etiam ex Gentibus*) *Ex his qui ascenderant, ut adorarent in Die Festo.* Et de Gentilibus, qui in eo erant, ut Proselyti Justitiæ fierent, intelligit S. Chrysostomus. Sed non desunt z, qui de Judæis Græciensibus seu Hellenistis, non de Gentilibus τ Ἕλληνες ibi capiunt Quod si admittendum, d Gentilium quidem Hierosolymis adorationem, quam tractamus, Locus ille non attinebit. Æthiops item Eunuchus a *venerat adorare in Hierosolymis.* Quod ad Holocausta, Spontaneas Oblationes & Vota Hierosolymis Gentilibus permissa, cætera verò Cultûs in Sacrificiis Sacrisq; præstationibus genera ipsis ibi interdicta attinet; recolendum est, quod ex Gemarâ Babylonia b capite supra secundo occurrit. Gentilium

u 1 Reg. 8. 41. Ioseph. lib. 8. cap. 2.

x Peresith Rabba Parash. 66 fol. 74. col. 4.

y Cap. 12. 20.

z Io. Calvinus ibidem & Io. Drusius Prærit. lib. 4. Sed & vide ibi I. Maldonatum.

a Act. Apost. 8. 27.

b Ad tit. Zebachim, cap. 14. fol. 115. b.

tilium ſeu Noachidarum victimas omnes legitimas, Ebræis fuiſſe Holocauſta. Et, ex Talmudicâ doctrinâ veteri, Maimonides[c], הגוים אין מקבלין מהן אלא עולות בלבד שנ׳ ומיד בן נכר לא תקריב את לחם אלהיכם אפילו עולות העוף מקבלין מן הגוי אף על פי שהוא עובד ע״ז אבל אין מקבלין מהן שלמים ולא מנחות ולא חטאות ואשמות וכן עולות שאינן באות בנדר ונדבה אין מקבלין אותן מן הגוים כגון עולות יולדת וכיוצא בהן מעולות שאינן באות משום נדר ולא משום נדבה *A Gentilibus recipienda non erant alia* (de Victimarum & quæ earum immolationes comitabantur Oblationibus tantùm loquitur) *præter Holocauſta, ſecundum illud Legis ſacræ, de manu*[d] *Alienigenæ non offeretis panem Deo veſtro* (quâ de re plura mox[e].) *Etiam Holocauſta ex Avibus recipiebant à Gentili, idque tametſi nondum Cultui Extraneo ſeu Idololatriæ renuntiaſſet. Ceterùm recipienda à Gentilibus non erant aut Sacrificia Pacifica*[f], *aut Sacra frumentacea*[g] *in lege præſtituta, aut Sacrificia pro Peccatis*[h] *ex ignorantia, aut ea quæ offerenda fuêre ob transgreſſionem*[i] *voluntariam. Quin nec in Holocauſtum ab Gentilibus recipiendum fuit aliquid, quod ab eis non Sponte, aut ex Voto offerebatur; veluti ſi Gentilis adferret in Holocauſtum agnum puerperii nomine*[k], *ſeu quid ejuſmodi aliud in Holocauſtum, quod neq; ex Voto neque ex Spontanea penderet Oblatione.* Alia ad hanc rem ſimilia habentur non rarò in Talmudicis[l], quibus קדשי גוים dicuntur, ſeu *Sancta Gentilium*, quæ ab ipſis ſic oblata. Etiam ſi animal, verbi gratiâ, Pacifici Sacrificii nomine à Gentili expreſſim offerebat, id accipiebant quidem Sacerdotes, nec tamen ut eo nomine aut Pacifici ritu offerri ſinebant; ſed quoniam exinde ſciebant Gentilis pietatem ac Cultum, eo modo offerebant, qui Gentilis apud ipſos immolationibus prius erat. Id eſt, Holocauſtum fiebat & velut ſpontanea ſimpliciter Oblatio habebatur. Sed verò ſi in Pacificum Sacrificium quid ejuſmodi dederat, adjectâ conditione, ut inde expiarentur ſive Iſraelitæ Laici ſive Sacerdotes, juxta ipſius quidẽ mentem ex ritu Pacificorum offerebatur. Sed is non ipſius, ſed Iſraelitæ ſive Sacerdotis offerentis Cultus erat. Idẽ Maimonides גוי שהביא שלמים מקריבין אותן עולות שהגוי לבו לשמים ונדר שלמים ונתנם לישראל על מנת שיתכפר בהן לישראל אוכלין אותן הישראלים כשלמי ישראל וכן אם נתנן לכהן כהנים אוכלין *ſi Gentilis afferebat Sacrificia Pacifica, offerẽda ea erant velut Holocauſta, quoniam Cor ejus erat verſus Deum* ſeu *de Cultu ejus ſpontaneo inde conſtabat. Si voverat Pacifica eaq; dederat Iſraelitæ ſub conditione,*

[c] *Hal.* Maigshe hakorbanoth, *c.* 3. *Moſes Mikotzi Præcept.* 182. *fol.* 215. *col.* 4.

[d] *Leß.* 22. 25.

[e] *Cap.* 7.

[f] *Leßit.* 3. 1.

[g] *Ibid.* 2. 1.

[h] *Ibid.* 4. 27.

[i] *Ibid.* 6. 6.

[k] *Ibid.* 12. 6.

[l] *Vide Miſn. tit.* Zebachim, *cap.* 4. *& Gemar. Babylon. fol.* 45. *b & R. Obadiã Bartenorium ibidem* §. 5. *& ad tit.* Siklim *cap.* 1. §. 5. *& Gemar. Babylon. ad tit.* Erakin *cap.* 1. *fol.* 5. *b.*

c*H*
she
ban
Mo
kot
cep
215

d*L*
e*C*

f*L*
g*I*
h*I*
i*Il*

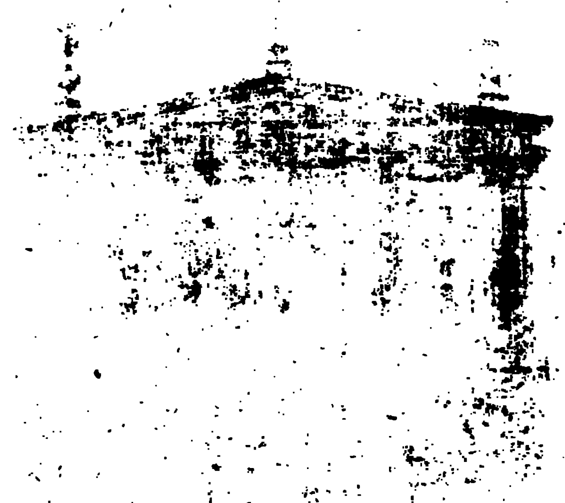
k*I*

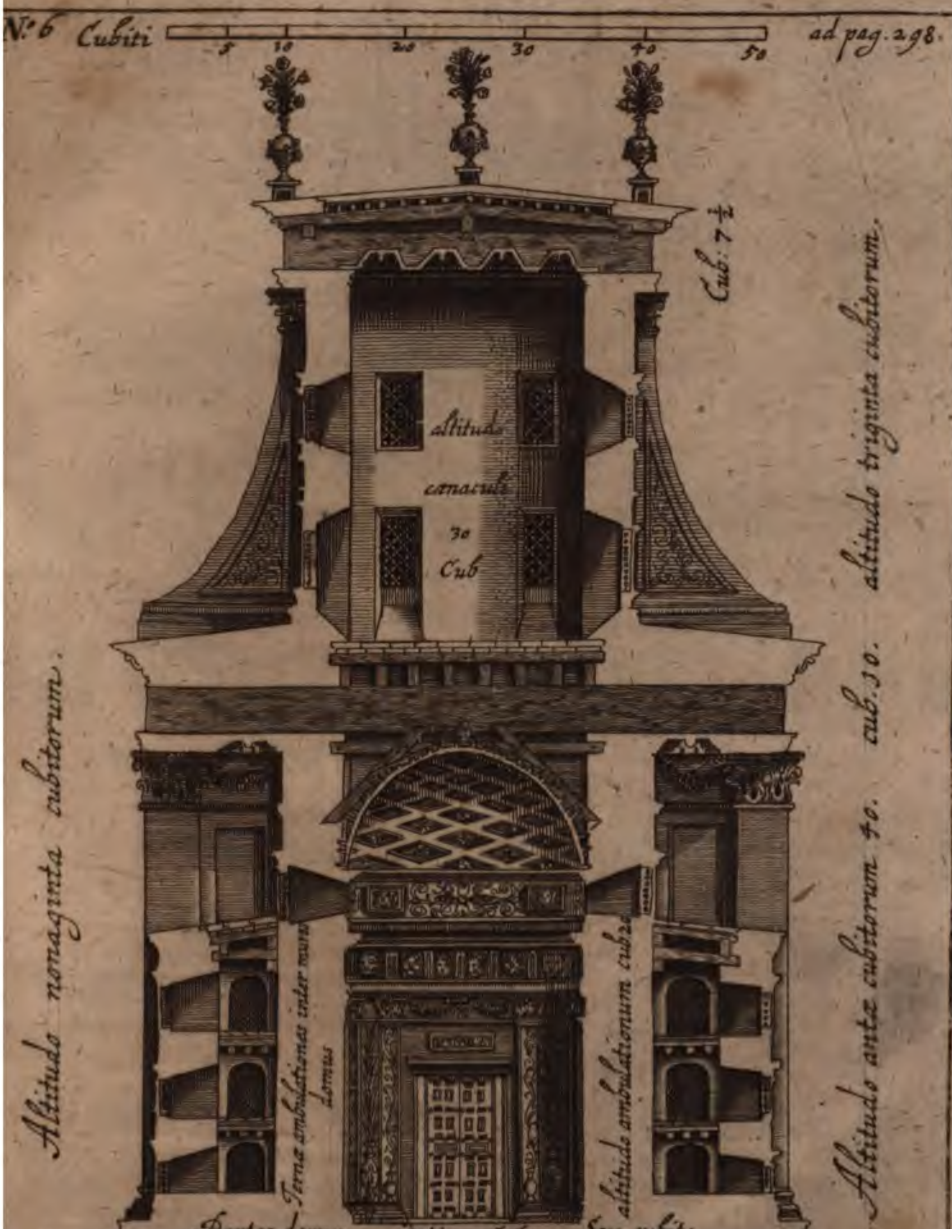
l*p*
ti
chi
&
B
45
O
te
bi
&
Si
r.
n
b
Er
1.

...BSTRUCTIONIS AB IMIS

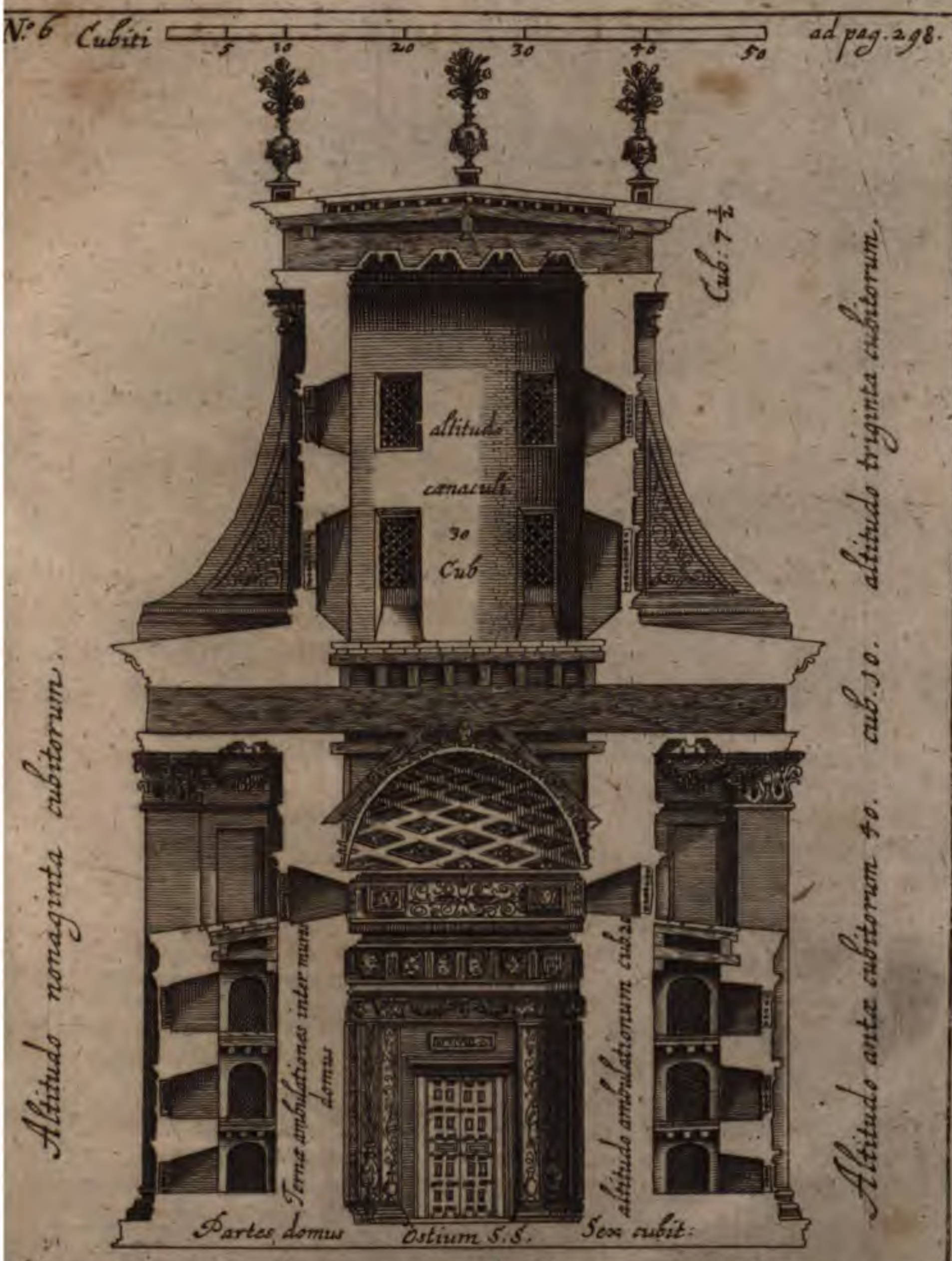
... aggeres quibus atriorum Templi aream ...li atq; porticuum quæ ad Hebræos ...ima cubitorum mensura quæ ...a dimetiuntur.

Sectio murorum Testudinis atq; Cænaculi aulæ sanctæ, ostendens faciem S.S.

Sectio murorum Testudinis atq; Cœnaculi aulæ sanctæ, ostendens faciem S.S.

Prospectus testudinis murorum
arcæ Testamen

No 7.

prehenderentur Gentiles, qui tàm vovent, & sponte offerunt quàm Israelitæ. Tametsi nec desint, qui [r] de Proselytis Justitiæ locum illum capiant, haud interea expressim negantes Proselytos domicilii simul contineri. Gentilium autem hujusmodi Sacrificiorum Hierosolymis præstitorum exempla habemus in Vitellio, qui cum Herode Tetrarcha & amicis ascendit Hierosolymam θύσων τῷ Θεῷ ἑορτῆς πατρίου τοῖς Ἰουδαίοις ἐνεστηκυίας *Sacrificaturus Deo in festivitate, quæ tum instabat publica,* uti Josephi [s] versio habet Geleniana. Sed ut Ruffiniana; *Deo hostias immolaturus. Nam dies festus Iudæorum propinquus instabat.* Id est Paschalis, uti satis manifestum fit ex tempore mortis Tiberii, quæ in XVII. Kl. Aprilis tunc [t] incidens sub idem tempus, seu paucis post diebus Vitellio ibi literis est indicata. Et qui Gentilis sic ad immolandum illuc venit, in festo exceptus est à populo εὐπρεπῶς *honorificè* seu *favorabiliter ac decenter*, utpote qui Sacrificiis ibi offerendis, modo, quem è Talmudicis diximus, servato, neutiquam non idoneus. Eadem de re apud Philonem [u] πρῶτον τὸ ἡμέτερον ἱερὸν ἐδέξατο τὰς ὑπὲρ τῆς ἀρχῆς Γαΐου θυσίας *Primum nostrum Templum excepit pro Imperio Caji victimas*, quę scilicet spontanea erant Vitellii Holocausta. Apud eundem item de Augusto Cæsare; οὕτως ὡσιοῦτο περὶ τὰ ἡμέτερα, ὥστε μόνον οὐ πανοικί@ ἀναθημάτων πολυτελείας τὸ ἱερὸν ἡμῶν ἐκόσμησε, προστάξας καὶ δι᾽ αἰῶνος ἀνάγεσθαι θυσίας ἐντελεχεῖς ὁλοκαύτους καθ᾽ ἑκάστην ἡμέραν ἐκ τῶν ἰδίων προσόδων, ἀπαρχὴν τῷ ὑψίστῳ Θεῷ, αἳ καὶ μέχρι νῦν ἐπιτελοῦνται καὶ ἅπαν ἐπιτελεσθήσονται, μήνυμα τρόπων ὄντως αὐτοκρατορικῶν, *Tam sanctè sacra nostra coluit, ut penè omnium Domesticorum ejus dona extent in Templo nostro, in quo mandavit quotidiana mactari Holocausta suis sumptibus Deo sacrata altissimo; quæ Sacra in hodiernum peraguntur, durabuntque perpetuò, monumentum virtutum verè imperatoriarum.* Quod nec semel memorat ille. Juge hoc Augusti Sacrificium Spontaneum Taurus erat & agni bini, ut apud eundem legitur Philonem. Julia etiam Augusta ibi dicitur ornasse Templum Hierosolymitanum aureis phialis & calicibus καὶ ἄλλων ἀναθημάτων πολυτελεστάτων πλήθει *aliisque donis plurimis & pretiosissimis.* Quin Alexandrum Magnum

[r] *Levi Ben Gerson in* Pirush Tora 166. *col.* 3.

[s] *Origin. lib.* 18. *cap.* 7.

[t] *Sueton. in Tiberio cap.* 37.

[u] *Lib. de Legatione ad Caium Cæsarem.*

gnum Josephus [x] scribit summo cum honore à Pontifice ac Sacerdotibus Hierosolymis exceptum, ibique immolâsse κατὰ τὴν τοῦ ἱερέως ὑφήγησιν *juxta Sacerdotis præscriptum*, quod ex ritu superius indicatò factum æquum est ut existimemus. Consonum est illud in decreto Cyri Regis Persarum de Templo, ac sacrificiis in eo instaurandis; *& quicquid necessarium* [y] *Iuvenci, Arietes, Agni, in Holocaustum Deo Cæli, Frumentum, Sal, Vinum & Oleum secundum ritum Sacerdotum, qui sunt in Ierusalem, detur eis per singulos dies; ne sit in aliquo querimonia. Et offerant Oblationes Deo cæli, orentque pro vita Regis & Filiorum ejus.* Id quod Ebræi ipsi impetrarunt; ut scilicet ex Regis Gentilis spontanea ejusmodi Oblatione seu Voto donata (neque aliter eis accipere fas erat) tam varia, quæ ab ipsis suo ritu præstanda erant, Sacrificia commodius supplerentur. Heliodorus item Seleuci Regis Quæstor, & Sacrificia [z] Domino Hierosolymis obtulisse, & Vota vovisse dicitur. Huc spectant, quæ subinde occurrunt plura. Scilicet Exteri interdum sacra aliquot Hierosolymis obire desiderabant, quemadmodum, ut scimus ex Livio [a], legatum gratulatum Romam missi, dona plerunque Jovi Capitolino tulerunt, utque ea in Capitolio ponere ac ibi sacrificare ipsis liceret, subinde impetrarunt. Atque huc imprimis spectat illud de Eleazaro, F. Ananiæ Pontificis, qui paulò antè excidium Templi sub Vespasiano persuasit iis, qui Sacra obirent ministeria, ut nullius Munus aut Hostia, qui non esset da Judæorum gente, susciperetur, quæ erat Romani inde belli καταβολὴ seu seminarium atque materies. Sed qui rebus ibi tunc præerant, Pontifices aliique è Pharisæis nobilissimi, concione habita [b] τῆς προφάσεως τὸ ἄλογον διήλεγχον φάμενοι τοὺς μὲν προγόνους αὐτῶν κεκοσμηκέναι τὸν ναὸν ἐκ τῶν ἀναθημάτων τῶν ἀλλοφύλων τὸ πλέον ἀεὶ προσδεχομένους τὰς ἀπὸ τῶν ἔξωθεν ἐθνῶν δωρεάς· καὶ οὐ μόνον οὐ διακεκωλυκέναι θυσίας τινῶν, τοῦτο γὰρ ἀσεβέστατον, ἀλλὰ καὶ τὰ βλεπόμενα καὶ τὰ παραμένοντα τὸν τοσοῦτον χρόνον ἀναθήματα περὶ τῷ ἱερῷ καθιδρυκέναι· αὐτοὺς δὲ νῦν ἐρεθίζοντας τὰ Ῥωμαίων ὅπλα καὶ μνηστευομένους τὸν ἀπ' ἐκείνων πόλεμον, καινοτομεῖν θρησκείαν ξένην καὶ

[x] Origin. lib. 11. cap. 8.

[y] Ezra 6. 9. Ioseph. Orig. lib. 11. cap. 4.

[z] 2. Maccab. 3. 35. & vide comma 3.

[a] Lib. 3. 7. 35. & ap. Barn. Brisson. de Formulis l. 1.

[b] Ioseph. Halos. lib. 2 cap. 30. & 31. gr. 17. lat.

μετὰ τοῦ κινδύνου καταψηφίσασθαι τῆς πόλεως ἀσέβειαν εἰ παρὰ μόνοις Ἰουδαίοις οὔτε θύσει τις ἀλλότριος οὔτε προσκυνήσει, *quàm rationi dissona esset eorum causa ostendebant, dicentes, majores eorum ornasse templum, ex magna parte, de Muneribus Gentium Exterarum, atque harum munera semper accepisse, nec solùm non prohibuisse aliquorum hostias (id siquidem esse impiissimum) sed etiam anathemata, quæ viserentur permanerentque usque in præsens tempus, in templo collocasse. At nunc eos qui arma irritarent Romana & eorum bellum invitarent, rem novam de Exterorum cultu inducere, & temere ream facere decreto suo Vrbem impietatis; Si nempe præter Iudæos solos, nullus alius ibi sacrificarit, nec adoraverit.* Quin & παρῆγον τοὺς ἐμπείρους τῶν πατρίων ἱερεῖς ἀφηγουμένους ὅτι πάντες οἱ πρόγονοι τὰς ἀπὸ τῶν ἀλλογενῶν θυσίας ἀποδέχοιντο, *producebant in medium scientissimos morum patriorum sacerdotes, qui testarentur omnes eorum majores Exterarum Gentium* seu Gentilium *sacrificia accepisse.* Quæ autem ex Spontanea Oblatione seu Voto Gentilium accipiebantur, ita accipiebantur, ut ex simplicis duntaxat Voti seu Spontaneæ Oblationis vi, citra ullum Juris sacri Ebræis peculiaris respectum, donata seu præstanda. Aliter velut quæ nefas erat accipere aut admittere, rejicienda erant. Locus eam in rem habetur in Misna [c] egregius, ubi agitur de Siclis dimidiis ex lege [d] quotannis in usus sacros ab Israelitis pensitandis. Ab hâc præstatione immunes ajunt Minores, Servos & Fœminas. Horum tamen, si ultrò solveret quis, siclos dimidios haud rejiciendos. Atqui addunt, הנכרי והכותי ששקלו אין מקבלין מידן ואין מקבלין מידן קיני זבין וקיני זבות וקיני יולדות וחטאות ואשמות אבל נדרים ונדבות מקבלין מידן זה הכלל כל שנידר ונידב מקבלין מידן כל שאין נידר ונידב אין מקבלין מידן וכן הוא מפורש על ידי עזרא שנ' לא לכם ולנו לבנות את בית אלהינו *Gentilis* seu *Exterus. & Cuthæus,* id est, Samaritanus, *si solvere vellent dimidium siclum,* (eo scilicet nomine & velut ex lege Sacra) *admittendi non erant,* seu *ab eis accipiendus non erat siclus ille dimidius. Neq; accipiendum ab eis erat turturum* seu *columbarum par nomine immunditiei* [e] *sive masculæ sive fœminæ aut puerperii* [f], *nec Sacrificium expiatorium pro peccato aut transgressione. At verò quæ vovebant, & sponte offerebant, ea ab eis erant accipienda,* (ut in codicibus melioris notæ legitur; nam in nonnullis desunt illa verba.)

c Tit. Siklim cap. 1.

d Exod. 30, 13.

e Levitic. cap. 15

f Ibid. cap. 12.

Regula

Regula autem est universalis. Quicquid Voveretur aut Sponte Offerebatur; id ab eis accipiendum erat. Quicquid vero nec ex Voto, nec ex Oblatione Spontanea ab eis adductum est, erat rejiciendum. Atque ita rem explicavit etiam Ezra, juxta id quod dicitur [z]*. non vestri, sed nostri interest, ut aedificemus domum Domino.* Habet heic, pro נכרי, Codex *Menachoth* nuper Amstelodami a Manasse Ben Israel editus [illegible] quae abbreviatura est solennis pro עובדי כוכבים [illegible] seu *qui colunt astra & signa* seu *Idololatrae*. Sed de qualicunque Gentili locus capiendus; sive fuerit Idololatra sive Proselytus domicilii necdum in Judaismum receptus. Et quoniam seculis, ut libro superiori est ostensum, reipublicae Israeliticae recentioribus nulla fuit Proselytorum ejusmodi admissio solennis, ideo tum heic tum alibi non raro Gentilis & Idololatra pro eodem Magistris sumuntur. Cuthaei autem & Gentiles, tametsi diversis ob rationes, hac in re aequiparabantur. Judaeorum enim & Cuthaeorum seu Samaritanorum odium mutuum nemini non est notissimum. Et Maimonides hinc edocetus [illegible] [a] *si Gentiles afferrent [illegible] ab eis accipienda non erant.* Ita etiam Author *Sepher Siphri* [b]. Pariter ob rationem nec Decimas aut Primitias aut alia ejusmodi accipiebant Sacerdotes a Proselyto Domicilii seu Gentili, qui agrum in ditione Israelitica quacunque contineret. Neque si proventus agri a Proselyto Domicilii emerat Israelita, ex jure, aiunt, solvisse hunc Decimas aut cetera, quae Decimarum comites, nisi emisset, aut antequam a fundo separarentur, aut saltem קודם שנגמרה מלאכתן *antequam perficeretur opera, quae in eos impendenda erat rustica*, veluti colligendo, ligando, insolando. Praestationes enim ejusmodi sacras ad Judaeos tantum, non ad Gentiles inter ipsos degentes pertinere volebant. Quod vero ad Gentilium Hierosolymis Vota & Oblationes Spontaneas alias, praeter Holocausta, (de quibus jam dictum est,) spectat; tametsi oblatum a Gentili animal in Sacrificium Pacificum, non hujus Sacrificii, ut ostensum est, sed Holocausti ritu consumendum erat, (quippe utrumque igni, licet diversimode, devovebatur,) nihilominus si votum aliud susciperet Gentilis, seu quid aliquod offer-

z Ezra 4.3.

a Halach. Sikim cap. 3.

b Col. 90.

c Maimonid. Halach. Therumoth c. 1.

offerret, aut ſimpliciter tantùm atque expreſſim Deo id fieri debebat, aut ita ad rationem & morem Ebraicum expreſſim referri, ut inde ſciretur, ſimplicem, quæ apud Ebræos etiam erat in uſu, vovendi offerendive in ſacros uſus formulam eum velle imitari, non autem aliquam ritibus Ebræis peculiaribus immiſtam. Et ex Gentilium ejusmodi tantùm Votis ac Oblationibus augebatur ſubinde ærarium ſacrum, quod in ſacrificia ac miniſteria ſacra, atque opera publica erogabatur. Ita tamen ut nec aliquid ſic acceptum, ſive Templi, ſive *Urbis* ſanctæ refectioni impendi vellent. Quam exceptionem ſub Templo ſecundo natam non eſt quod non exiſtimemus, uti etiam ex ſumptibus [l] à Cyro Rege Templi ejusdem ſtructuræ acceptis licet elicere. Poſt exceptionem autem illam natam, Gentilis & Votum & Spontaneam Oblationem, ſive Templo ſive Urbi reficiendæ, planè reſpuebant. Maimonides [m]. הערכין כולן והחרמים הכל סתמן לבדק הבית ויפלו הכל ללשכה שהיתה במקדש מוכנת לקדשי בדק הבית גוי שאמר דמי עלי או דמי פלוני עלי נותן כפי נדרו ואינו נופל ללשכה שאין מקבלין מן הגוים נדבה או נדר לחזק את בדק הבית או בדק ירושלם שנ' לא לכם ולנו לבנות בית וגו' ונאמר ולכם אין חלק וצדקה וזכרון בירושלם ומה יעשה בהן יבדוק הגוי על דעת מי נדר אם נדר על דעת ישראל יוציאוהו בית דין במראה שיראה להם חוץ מבדק הבית ובדק ירושלם ואם אמר לשמים נדרתי יגנזו *Aeſtimationes univerſæ & pretia* (ab Iſraelitis ſcilicet præſtita, juxta legem ea de re ſacram [n]) *in Templi refectionem obſignata conjiciebantur in conclave, quod erat in Templo eis, quæ erant reficiendo Templo Sancta, proprium. At verò ſi Gentilis, ſive ſui ipſius, ſive alterius Pretium voverat, ſolvebat quidem quantum voverat. Id autem in conclave illud neutiquam conjiciebatur. Quoniam à Gentilibus accipienda non erant ſive Vota ſive Oblationes Spontaneæ, aut in Templi, aut in Urbis Sanctæ refectionem; juxta id quod dicitur* [o]; *Non eſt vobis, ſed nobis ædificare Templum* &c. *atque item illud* [p]: *& vobis non eſt pars & juſtitia* (vocabulum idem ſignificat inſuper Eleemoſynam) *& memoria in Ieruſalem. Ad hunc autem modum cum Votis & Spontaneis Gentilium Oblationibus agi ſolitum. Quærebant à Gentili, quo animo aut ratione Votum ſuſcepiſſet? ſi reſponderat, id ſe feciſſe juxta rationem Ebraicam* (id eſt, modo ac ratione, quâ ſimplicia

l *Ezra* 6, 4.

m *Halach.* Erakin We-charmim *c.* 1. & Mith-noth Ainiim *cap.* 8. *vide Gemarā Hieroſolomit. ad tit.* Siklim *cap.* 1. *fol.* 46. *Col.* 2. *Miſn. & Gemar. Babylon. ad tit.* Erakin *cap.* 1. *fol.* 5 &c.

n *Levit.* 27.

o *Ezra* 4. 3.

p *Nehemia* 2, 20.

plicia fufcipere folebant vota Ebræi, non peculiari aliquo ipfis ritu) *erogabat, quod fic præftitum eft, Synedrium* (Magnum) *idque pro fuo arbitrio, ita tamen, ut nihil inde in Templi refectionem Vrbisve impenderetur. Quod fi refponderat, tantùm fe Deo vovifse, in ærarium conjiciebatur.* Hactenus ille ad Talmudicorum veterum mentem. Ita demum ex Teftimoniis hifce liquet, nullum five animal five munus aliud facrum (veluti Fruges, Pecuniam aut Utenfilia) recipiendum fuiffe velut Sacrificium aut Oblationem Gentilis feu Profelyti Domicilii præter id, quod Sponte feu Voto Simplici, non omninò ritibus moribusve Ebræis peculiaribus commifto, offerebatur. Nec animal altari offerendum illius nomine alio ritu, quàm eo, qui Holocaufto Simplici fine Libaminibus, Manûs Impofitione, aliisve facrificandi ritibus, quos habebant fibi ipfis proprios, competebat.

CAP. V.

Teftimonia de Feftorum Obfervatione Profelytis domicilii, *feu* Gentilibus in ditione Ifraelitica interdictâ omnimodà ; *utcunque facris fuis* Tempora *alias promifcuè eis permiffa fuerint. Talmudicorum item de* Legis Mofaicæ obfervatione *eis ibi vetitâ, Sententia.*

Quod ad Tempora facrorum attinet promifcuè, ut diximus, Profelytis domicilii permiffa, id ex teftimoniis, quæ ea de re habent, ita intereà (ut monuimus antè) intelligendum, ut nec Fefti dies in ditione Ifraelitica ipfis permiffi fint ulli, nec, puto, Horarum illarum ex more Ebraico Precibus præftitutarum obfervatio, faltem publica. Par enim videtur heic ratio Horarum & Dierum ex eo, quod de Feftis juxta Talmudicorum veterum [q] mentem docet Maimonides. Sic enim ille [r]; גוי ששבת אפילו בימות החול אם עשאהו לעצמו כמו שבת חייב מיתה ואין צ"ל אם עשה מועד לעצמו *fi Gentilis* (in ditione Ifraelitica) *Sabbatum celebrarat, licet id feciffet in diebus profeftis, fi velut fibi Sabbatum id haberet, etiam mortem merebatur. Quod pariter dicendum, fi feftivi-*

[q] *Gem. Babylon. ad tit.* Sanhedrin *c.7.fol.58.* & [r] *Halach.* Melakim *cap.10* & *videfis Iofephum Albo in* Sepher Ikarim *part. 3.cap.19.*

ſtivitatem ſibi (ibi) *præſtituerat aliquam aliam.* Nimirum graviſſ-
mè ex Jure Interveniente puniendus. Et demum ſumma era
ut extra limites ſui ſeu Noachidarum Juris Sacra illi nulla per-
mitterentur. Idem Maimonides; ללו של דבר אין מניחין אותן
חדש דת ולעשות מצות לעצמן מדעתן אלא או יהיה גר צדק ויקבל
כל המצות או יעמוד בתורתו ולא יוסיף ולא יגרע *ſumm-
eſt; non ſinebant Gentiles* (in ditione Ebraica) *novum quid moribu-
ſuis adjicere, ſibive præcepta ultrò facere. Sed eorum quiſque aut Proſe-
lytus Iuſtitiæ fieri debuit atque univerſæ Legis obſervationi nomen dare,
aut ſuâ in Lege manere, nec augendo eam nec minuendo.* Et paulò ante
וי שעסק בתורה חייב מיתה לא יעסק אלא בשבע מצות שלהן בלבד
Gentilis qui Legem (Moſaicam) *obſervaret, reus erat mortis; quippe
cui tantum obſervanda erant Septem Præcepta Noachidarum* ſeu *omni-
um hominum Communia.* Id quod ſumitur è Gemara Babylonia[s]
ubi legimus, וי, שעוסק בתורה חייב מיתה שנ' תורה צוה לנו משה
מורשה לנו מורשה ולא להם ולחשבה גבי שבע מצות
Gentilis, qui Legem (Moſaicam) *obſervaret, reus erat mortis* (quod
de Proſelyto domicilii aut Gentili in ditione Iſraelitica dic-
manifeſtum eſt.) *Nam & dicitur, Legem præcepit nobis Moſes in
hæreditatem. Nobis eſt hæreditas* ſeu velut peculium, *non Genti-
libus, quibus meditandum eſt de Præceptis ſuis Septem.* Quod vero
dicitur reum fuiſſe mortis, ita capiendum; ex vetuſto aliquo
more ſeu Jure Interveniente ſeu Veterum ſententiâ non plane
rejiciendâ, morte plectendum fuiſſe Gentilem ob hujuſmodi ob-
ſervationem; cum nihilominùs ex recentiori Ebræorum, dum res
eorum ſtetêre, more flagris duntaxat coërceretur ejuſmodi obſer-
vatio. Idem Maimonides; אם עסק בתורה או שבת או חדש
דבר מכין אותו ועונשין אותו ומודיעין אותו שהוא חייב מיתה
על זה ואינו נהרג *Quod ſi obſervaret Legẽ* (Moſaicam) *aut Sabbatum*
ſeu *Feſtum celebraret, aut quid ejuſmodi innovaret, flagris puniebatur
non ſine monito, mortem eum mereri, tametſi eâ non afficeretur.* Huc
facit & illud à Joſepho[t] dictum, Proſelytos domicilii ſeu Gen-
tiles obiter in ditionem Iſraeliticam olim advenientes non debu-
iſſe *ἀυγ* ... *ταῖς* ... ſeu, ut legitur ex eo apud Euſebi-
um[u] citatum, *τῇ* ..., *myſteriis ſolemnitatibus*, ſeu *conſuetudini*
Ebræorum, quod & ſupra[x] memoravimus. Unde etiam
Locum

s Ad tit. Sanhedrin Cap. 7 fol. 59. b

t Contra Apionem lib. 2.

u Præparat. Evangelic. lib. 8 cap. 8.

x Lib. 2. pag. 178.

Locum Egesippi apud Eusebium [y] exagitat Josephus Scaliger [z]; ubi scilicet Martyrium Jacobi fratris Domini exequens, διὰ γὰρ, inquit, τὸ πάσχα συνεληλύθασι πᾶσαι αἱ Φυλαὶ μετὰ καὶ τῶν ἐθνῶν *propter Festum namque Paschatis, non solùm omnes Iudæorum tribus, sed multi etiam ex Gentibus convenerant.* Ad hæc Scaliger; *quis fando audivit, aut legendo didicit, Gentes die Azymorum Hierosolyma convenire solitas? Gentiles sanè adorabant, immolabant, vota solvebant suscipiebantque in Templo Hierosolymitano, non catervatim nec condicta profectione, sed Singuli, & ut quemque negotiatio sua aut casus Hierosolyma tulerat; non autem ut Gentes sibi condicerent diem θρησκείας in festo ullo Iudaico, nedum in Azymorum solenni, à quo omnis incircumcisus summovebatur.* Certè si locus supra è D. Joanne de τοῖς Ἕλλησι Hierosolymam ascendentibus, ut adorarent in die Festo, capiendus sit de *Gentilibus*, non de *Hellenistis*, tunc non omninò erit quòd de Gentilium in Festo ibi conventu dubitemus. Celebrare quidem Festum Paschatis aut Azymorum, Gentilibus Hierosolymis non permissum, uti nec aliud omninò Festum. At interesse tunc ut inspectores (locis sibi non vetitis, de quibus statim) neutiquam prohibebantur, sive condictà profectione, sive singuli convenirent. Et Dionysius Petavius de animadversione Scaligeriana in illum Egesippi locum, *De Gentilibus*, inquit [a], *absurdum est negare, illos cum aliis temporibus ac Iudæorum solennibus, tum Azymorum diebus, quod Festum longè apud Iudæos celeberrimum fuit, Hierosolyma confluxisse.* Ad quam rem locum illum D. Joannis etiam trahit, & Egesippum defendit. Et quis non videt *propter Festum convenire* id satis ibi denotare quod est, solennibus quidem Ebraicis, in Urbe, ut Peregrinos, interesse, nec tamen Celebrationis Festi rituumque, qui planè Gentilibus illiciti, participes fieri. De eo verò quod obiter, in jam citatis, de Sabbati, id est, diei in dierum à rerum Conditu periodis Septimi Observatione, veluti Judæis solum propriâ, occurrit, diligentiùs ac fusiùs infrà [b] videbimus.

y Eccles. Hist. lib. 2. cap. 22

z Animadvers. in Euseb. ad num. 2077. pag. 171

a Ad Epiphan. Hæres. 78. seu Antidicomarianit. pag. 333. & vide Petrum Halloix in illustres Eccles. Orient. Scriptores, ad c. 3. vita Egesippi pag. 726

b Cap. 9. & c.

Cap. VI.

De Loc[illegible] [illegible] *Divini* Gentium Cultus Hie[illegible] [illegible] Templum [illegible] Montis Templi [illegible] Templo [illegible] [illegible] Gentium [illegible] Locus. Atrium Gentium [illegible] Cultus [illegible]. *De* [illegible] Templi excidium, [illegible].

S[illegible] Testimonia [illegible] Domini [illegible] Gentibus [illegible] exhi[illegible] [illegible] Ferendas [illegible] [illegible] vi[illegible] [illegible] Herodia[illegible] [illegible] qui & [illegible] Israelitæ [illegible] jure parem [illegible] [illegible]que, quod M[illegible] [illegible] Intermurali quod [illegible] decem cubitorum [illegible] Templi vulgo & [illegible] præcingebat. [illegible] Immolare [illegible] Gentili fas [illegible] Monte Templi [illegible] Moriah) [illegible] & ipsi Monti Templi nomen [illegible] Sanctitatis [illegible] ajunt,

הר [illegible] [illegible]

[illegible] pars ejus [illegible] quæ San[illegible] [illegible]

[illegible] [illegible]

c [illegible] Cel[illegible] cap. [illegible] [illegible] cap. [illegible]

ma[illegible]-

mundi erant. Atrium mulierum Intermurali Sanctius erat &c quemadmodum & Iſraelitarum Laicorum atrium, eo quod Mulierum erat, & Sacerdotum eo quod Laicorum, ut ibi ſequitur. Et tametſi immundos aliàs pariter habebant Gentiles atque eos, qui ſeminis aut ſanguinis profluvio immundi erant,(ut ante [d] monitum eſt,) nihilominùs hac in re immunditiem ipſorum ei, quæ erat eorum, qui cadaveris tacti cauſâ immundi erant, æquiparandam volebant. Urbis autem aream uſque ad radices Montis Templi, ſolenni nomine vocabant [e] מחנה ישראל *Caſtra Iſraelitarum*; quæ inde ad portam Orientalem, מחנה לויה *Caſtra Levitica*; & demùm quicquid erat inde Templi in atriis, conclavibus, ceteriſque ſtructuræ partibus, מחנה שכינה *Caſtra Divinæ majeſtatis* appellata, ita nec in ipſa Caſtra Divinæ majeſtatis ſeu Templi cum vulgo tantùm pro eo quod portâ illâ interius erat ſumpti partem ullam, nec quidem in Intermurale introitus Gentili licitus. Ceterum quacunque in parte Caſtrorum Leviticorum ſeu Montis Templi, quæ Intermurali exterior erat, fas fuit ei Precari & Sacrificia atque alia, ſed tantùm, quæ diximus, offerre. Ibi etiam Immolare, quod Altari à Sacerdotibus conſumendum. Nam tametſi regulariter ex Lege Sacra [f] immolationes interiùs fieri debebant, (ut interpretantur Magiſtri,) nihilominûs etiam extrà [g] eas ritè fieri admittunt, quoties, qui ſuas ipſi immolarent victimas, ob ſingularem aliquam ſui qualitatem propiùs accedere non deberent. Ad quàm rem animadvertendus eſt locus jam antè de varia Locorum Sanctitate è Talmudicis allatus. Sed ſæpius nummi accipiebantur in victimas impendendi, item ipſæ victimæ popis, qui immolarent, traditæ [h]; unde facilè fiebat, ut, quod extrà à Gentili offerretur, intrà ritè immolaretur. Atque ita igitur juxta Ebræos capiendum illud ſupra capite quarto memoratum de Gentilium precationibus in hoc Loco, in Salomonis [i] ad Deum O. M. oratione (ſi primi & ſecundi Templi parilem admittant heic rationem) uti & illud Joſephi [k] de Alexandro Magno; ἀνελθὼν ἐπὶ τὸ ἱερὸν θύει μὲν τῷ Θεῷ *aſcendens in Templum immolavit Deo*, quod de Zorobabeliano dictum. Nimirum ob Templi vicinitatem & ſingularem Loci Sanctitatem, porticus & ſpatia, quæ fuêre alia extra Intermurale Loca Montis, quà

d *lib.2, cap.5. pag.180.*

e *Maimonid in comment. ad tit.* Celim *cap.1, alii.*

f *Levitic.17. 4.1.11.&c.*

g *Maimonides halach.* Maighshe Korbanoth *cap.18.*

h *Vide ſis Philonem lib. de Victimis & Joſeph. lib.3. cap.10.*

i *1 Regum 8. 42.*

k *Orig. lib.11. cap. 8.*

J. Baptiſtam Villalpandum, Joannem de Pineda [s], Ludovicum Capellum [t], adeat Moſes illos Maimonidem [u] & Cotzenſem [x] & Tractatum Talmudicum *Middoth* ſeu de Menſuris Templi, qui à V. Cl. Conſtantino L' Empereur Latinè pridem verſus eſt: ubi habetur etiam Templi ſciagraphia Talmudica affabrè delineata. Eam verò compara cum illa, quæ Ebræi ipſi conjunctim interdum exhibent cum Tractatu illo; qualem viſe ad calcem ejusdem in *Misnaioth* Pragæ olim editis ſimùl cum Commentariis RR. Obadiæ Bartenorii & Jom Tob. Locus, etiam in quem patebat Gentilibus in Montis Templi, Sacrorum causâ, aditus, Atrium Gentium non rarò dicitur, quod & [y] non ſemel in Federe Novo *Porticus Salomonis*, ut volunt aliqui, nuncupatur. De Atrio illo videſis Adrichomium [z]. Et de eo fuſiſſimè diſputant I. Baptiſta Villalpandus [a], & Joannes de Pineda [b], eoque nomine fuiſſe Atrium tàm in Salomonico quàm in Zorobabeliano atque Herodiano Templo, multis pertendunt. Huc attinent loca aliquot S. Scripturæ [c] de Gentilibus Templo, ſed non aliter atque dictum eſt, arcendis. Et Hieroſolymitani D. Paulum, cum viderant Trophimum Epheſium familiariùs ab eo in Urbe habitum, unde exiſtimabant, ipſum ei in Templi interiora comitem fuiſſe, incuſant, quòd Gentiles *induxit* [d] *in Templum & violavit Sanctum Locum iſtum*. Templi verò Hieroſolymitani nomine (quod בירה *Domum* Domini, & *domum Sanctam* & *domum Electam* vocitant Ebræi) intelligi ſubinde non modò ſanctiorem illam ſtructuram quod vulgò Templum dicitur, verùm etiam vicina, ſed in Monte continentia, quæ diximus Spatia, inque eis tum Porticus tum Loca qualiacunque hypæthra, abſonum magis non eſt quàm Pomærium & ſuburbana ædificia & vicos Urbis Romæ [e], ſubinde etiam aliarum nomine, vicinas etiam Eccleſiis Chriſtianis domus [f], hortulos, areas, nomine interdum Eccleſiæ parique Jure inſuper hortum Domus legatæ nomine contineri. Si Teſtator, inquit Papinianus [g], *hortum domûs causâ comparavit,*

s *De Rebus Salomonis l. 5. cap. 5. §. 19.*
t *In Compendio Hiſt. Iudaicæ ſubjuncto Hiſtoriæ Apoſtolicæ.*
u *Halach.* Bith habechira *cap. 4. & Seqq.*
x *Præcept. Affirmat. 163*
y *Actis Apoſt. 3. 11. & 5. 12.*
z *Theatr. Terræ Sanct. p. 162.*
a *Explan. in Ezech. tom. 2. part. 2. lib. 1. cap. 9. & lib. 3 cap. 9. 11. 14. & 27. & lib. 5. diſp. 4. cap. 60.*
b *De Rebus Salomonis l. 5. cap 5. §. 19. Videſis Abulenſ. ad 3. Regum cap 6. quæſt. 21. Lucam Burgenſ. ad S. Matth. 21. 12 Sebaſtianū Barradium ut Comment in Concord. Evangelic. Tom. 2. lib. 3. c. 29. I. Maldonat. in D. Ioann. 12. 20.*
c *Ezechiel. cap. 44. 7. &c.*
d *Act. Apoſt. 21. 28.*
e *Dd. ad l 2. D. tit. de Verb. ſignificatione, & Virginium Fortia, de Iure noſtræ Urbis condendæ lib. 2. cap. 1. §. 21.*
f *l. 3. C. de his qui ad Eccleſiam conf. comit. Tobetan. 12. cap. 10. c. 35. cauſ. 17. q. 4. Petrus Gambacurta de Immunitate Eccleſ. lib. 4. cap. 1. §. 13.*
g *l. 91. Prædiis D. de Legatis 3. Capola de Servitut. Urban. Præd. cap. 76.*

ut amæniorem domum & ſalubriorem poſſideret, aditumque in eum per domum habuit, & ædium hortus additamentum fuit, domus legato continebitur. Et de civilibus Urbis oppidive finibus, vide quæ inferiùs [h] occurrunt, ubi de Itinere Sabbatico obiter agitur. Etiam apud Gentiles nonnulli Templum nuncupabant *non ſolùm quod poteſt claudi, verùm etiam quod palis aut haſtis aut aliqua tali re, & lineis, aut loris, aut ſimili re ſeptum eſt: quod ecfatum eſt.* Scilicet cujus fines ſive ab Augure ſive à Pontifice effati ſunt. Verba ſunt Servii Honorati [i] ad Virgilium. Et Templa tàm ſubdialia & arboribus finita, quàm tecta & muris incluſa veteribus fuiſſe ſcimus ex Varrone [k], Vitruvio [l], aliis. Quàm verò aliter peculiare fuerit Judæorum immolationibus, nec Gentilium permiſſum, Templum Hieroſolymitanum, ita vulgò, id eſt, ſtrictiori ſenſu nuncupatum, rectè innuit Otto Epiſcopus Friſingenſis, ubi de Pompeio, *Inter alia Orientis regna* [m], *Hieruſalem veniens, captâ civitate, Templum, quo ſoli populo Dei immolare licuit, oblatis hoſtiis polluit.* Sed quod de polluto ex hoſtiis à Pompeio oblatis Templo habet, (ut obiter id adnotem,) hallucinatio eſt. Id quidem eſt verum apud Zonaram legi, imperaſſe populo Pompeium purgare Templum καὶ θύειν νομίμως *& ritè ſacrificare*; atque apud Cedrenum, τὰς θυσίας ἐπιτελεῖν *ſacrificia peragere*; etiam ad Sancta Sanctorum antè acceſſiſſe, non ut veneratorem, ſed ut profanatorem, (quod ait D. Auguſtinus [n],) atque ita ſanè Templum polluiſſe. Et ex ejusmodi ſive Græcorum, quos memoravimus, ſivè aliorum verbis fortè illud ſuum, indiligentiùs advertens, ſumpſit Otto ille. Nam hoſtiis eum Templum polluiſſe nemo vetuſtiorum dixit. Hujuſce rei autor vetuſtiſſimus eſt Joſephus, cujus mens proculdubiò, tametſi non verba, in ſcriptoribus. Joſephi verba ſunt; [o] *Poſtero die poſt excidium purgare Templum ædituos juſſit* καὶ τὰς ἐξ ἔθους ἐπιτελεῖν θυσίας *& ſacrificia, quæ ritu ſolenni erant peragenda, peragere*, ſeu *ſolennia ſacra celebrare* ut vertit Ruffinus, ſeu *celebrare aſſueta ſacrificia* ut Egeſippus. Scilicet intermiſſum aliquantulùm juge ſacrificium ritè juſſit inſtaurari juxta morem patrium, *non devotione ſupplicis* (ut verba ſunt D. Auguſtini [p] de reſerato ab eo Templo) *ſed jure victoriæ.* Itaque non hoſtias obtulit ille, ſed, ut ſuas non intermitterent Ebræi, imperavit victor.

h *Cap. 9.*

i *In Aeneid. 4. & vide Joſ. Scaliger, in Feſt, Verb. Minora.*

k *De Lingua Lat. lib. 6.*

l *lib. 1 cap. 2. &c.*

m *Chronic. l. 2. cap. 46.*

n *De Civit. Dei lib. 18. cap. 45.*

o *Haloſeos lib. 1. cap. 5.*

p *De Civit. Dei, lib. 18. cap. 45.*

ctor. Jam dictis lucem aliquantulam præbet, mutuoque accipit Taciti q; *Templum Hierosolymitanum intimis clausum. Ad fores, tantùm Iudæo aditus; limine, præter Sacerdotes, arcebantur.* Placet Lipsio *Templum intimum* seu potiùs *interius*; nec immeritò. Nam quid *intimis clausum*? Quæ introitu in Sacerdotum atrium interiora fuere, Templum Interius vocare videtur. Nam ad fores ejusdem, Judæo tantùm aditus; per atrium scilicet in quod alienigenæ neutiquam admissi, sed tantùm Judæi. De Gentilium autem Precibus, Adorationibus, Oblationibus, & Votis quæ diximus in Templo Hierosolymitano seu Monte Templi, juxta jam ostensa, præter Scriptores Christianos numerosos illos, qui de Atrio Gentium obiter loqvuntur, expressim etiam alii à Talmudicis edocti iique gravissimi summique nominis. Josephus Scaliger r; *Gentiles sanè adorabant, immolabant, vota solvebant, & suscipiebant in Templo Hierosolymitano*, Quin & Hugo Grotius s; *inter ipsos Hebræos vixerunt semper aliqui exteri homines* εὐσεβεῖς καὶ σεβόμενοι τὸν Θεὸν t, *Hebraicè* חסידי אומות *pii ex Gentilibus, ut legitur titulo Talmudico de Rege, Talis qui est in lege* u *dicitur* בן נכר & גר תושב *ubi Chaldæus dixit incolam incircumcisum. Hi, ut narrant ipsi Hebræorum Magistri, Leges Adamo & Noæ datas servare tenebantur, abstinere ab Idolis & sangvine & aliis, quæ infrà suo loco memorabuntur, at non item proprias leges Israelitarum. Itaque cum Israelitis non liceret vesci carne Bestiæ, quæ fato suo periisset, peregrinis* x *tamen inter ipsos viventibus id licebat. Nisi quibusdam legibus specialiter expressum est, ut incolæ iis non minùs quam indigenæ teneantur. Extraneis etiam, qui aliunde advenirent, neque institutis Ebraicis subjicerentur, in Templo Hierosolymitano licuit* y *Deum adorare, & victimas offerre, stantibus tamen in Loco peculiari ac separato à statione Israelitarum.* Sic vir præstantissimus. Simile fermè reperitur in Ecclesiæ Christianæ veteris moribus. In Templum admittendi erant z, & Gentiles, & Judæi, sed *usque ad missam Catechumenorum* tantùm. Quæ verò sunt hactenus dicta, ad secula attinent, quibus floruere, saltem excisæ non sunt, Hierosolymis res Ebræorum. Seculis autem, quæ inde secuta sunt, id est, post dirutum Templum, pristinam Loci sanctitatem ita aiunt

q *Histor.* 5.

r *Animadvers. Eusebian.* num. 2077. pag. 198.

s *De Iure Belli ac Pacis* li. 1. cap. 1. §. 16.

t *Vide D. Matth.* 15. 22 *Act. Apost.* 10. 2. & 17. 4.

u *Levit.* 22. 25. & 25. & 47.

x *Deut.* 14. 21.

y *Vide* 1 *Regum.* 8. 41. 2. *Maccac.* 3. 35. *D. Ioann.* 12. 20. *Act. Apost.* 8. 27.

z *Côcil. Carthag.* 4. c. 84 *Dist.* 1 *de Côsecrat.* c. 67.

præstitutâ specie præstandum erat, ritè erogabatur. Sed Nicolaus Lyranus, etiam ex Judæus, de alienigena, qui, ut ipse ait, *non erat Iudæus natione, nec conversus ad Iudaismum; à talibus,* inquit d, *non debebat accipi aliquid offerendum in altari. Poterat tamen accipi pecunia vel alia dona, ex quorum pretio emerentur illa, quæ essent offerenda. Et hoc modo dicitur, quod Seleucus Asiæ Rex ex sumptibus suis præstabat ea, quæ pertinebant ad sacrificia.* Alii hujus sententiæ sunt sequaces, in eam interim ducti interpretatione legis sacræ diversâ nimis ab eâ, quam amplectuntur Magistri. Lex est subjuncta eis, quæ de victimis tantùm immaculatis offerendis latæ sunt, hujusmodi e ומיד בן נכר לא תקריבו את לחם אלהיכם מכל אלה כי משחתם בהם מום בם לא ירצו לכם *Nec de manu filii alienigenæ* (seu *à Gentili*) *offeretis Panem Deo vestro ex omnibus istis* (vulgata ibi habet *& quicquid aliud dare voluerit*) *quia corruptio eorum est in eis. Macula est in eis. Non accepta erunt vobis*; seu, ut vulgata, *non suscipietis ea.* Pro eo quod est heic *Panem*, substituunt Chaldæi ית־קורבן *Oblationem*, uti & Judæi Mauritanienses aliique in versionibus Orientalibus. Et Hellenistæ ibi, οὐ προσοίσετε δῶρα *non offeretis munera.* Et de Carnibus aliisque in sacrificium ipsum oblatis accipiunt locum illum scriptores item Christiani f. Ad Oblationes autem seu Victimas ibi memoratas omnes legem attinere volunt Magistri. Sed ita scilicet, ut sensus sit, isque a majoribus acceptus, Oblationes spontaneas seu vota Gentilium (juxta jam superiùs dicta; quæ etiam paulò antè g ibi lectis de Oblationibus & Votis tam Gentiliũ quàm Israelitarum nituntur) admittenda quidem esse, nec oblationum seu sacrificiorum genera alia. Sic tamen ut nec omnimoda ab ipsis jumenta, aut pecora suis alibi sacrificiis satis idonea, in sacrificium eorum spontaneum Sacerdotibus Hierosolymitanis acciperentur, quod ut fieret fortè morum suorum tenaces sequacesque Gentiles instarent. Sed planè respuenda esse, quæ per manum Gentilis, seu ex more Gentilium ab eo, citra rationem macularum & defectuum ibi præscriptam, offerrentur. Quia scilicet Corruptio ac Defectus seu Vitium tàm in eis, pro vetito ex sacra lege, quàm in sacrificiis Israelitarum erat habendum. Expressim ibi ad veterum mentem Salomon Jarchius נכרי שהביא קרבן ביד כהן להקריבו לשמים לא תקריבו לו בעל מום

d *Ad Levit. c. 22. not. 12.*

e *Levitic. 22. 25.*

f *Abulensis in Levitic. 22. qu. est. 22. Cajetanus, Cornelius à Lapide Io. Lorinus. &c.*

g *Comm. 15.*

si [illegible] attulerat Oblationem seu Victimam, ut Sacerdos eam Deo O. M. [illegible], non offerendum erat animal vitiosum. At verò, inquit, [illegible] אֶת הַנָּכְרִים שֶׁנּוֹדְרִים נְדָרִים וּנְדָבוֹת [illegible] *[illegible] oblationem vitio carentem accipietis ab eis. Cum etiam [illegible], quisquis seu omnis homo; ut ita etiam continerentur [illegible] & Oblationes spontaneæ habebantur velut Is-[illegible].* Sic Maimonides de victimis vitiosis, quas Sacerdos [illegible] lege sacra non debuit, verba faciens ולא inquit h, קרבנות ישראל בלבד אלא אף קרבנות הגוים אם הקריבן [illegible] בעלי מומין לוקה שנאמר ומיד בן נכר לא תקריבו [illegible] *N[illegible] de [illegible] Israelitarum est intelligendum, verùm etiam [illegible] offerebantur. Nimirùm si, cùm vitiosa essent, [illegible] plagis puniebatur. Nam & lex ait, nec de [illegible] offeretis Panem &c.* Tantundem alii i, dum legem [illegible] breviter in Præceptorum recensione exhibent, [illegible] שלא להקריב בעל מום אפילו בקרבנות [illegible] *ut non [illegible] seu victima vitiosa, ne quidem etiamsi à Gentiis [illegible].* Sed legem illam capit Lyranus aliique k [illegible] de eo quod est, Victimam seu Oblationem [illegible] à Gentili offerendam, sed duntaxat [illegible] Sacerdotibus coemeretur victima seu Oblatio. [illegible] expressim pluribus impugnat Ly-[illegible] *[illegible] accipientur, non [illegible] Domino, [illegible] Sanctuario. [illegible]*

[illegible]

[Margin notes: illegible]

liud convertendum in pecunias, non efficiebantur iſta ſacra, ſed poſteà ex eis emebantur alia, quæ ſacra eſſent, ſcilicet animalia vel panes. Directè autem non efficiebantur ſacra quæ illi dabant. Quia poſtquam acciperentur pecuniæ datæ ab eis in Sanctuario, tranſibat in Ius ſanctuarii. Et ideo ſive emerentur inde animalia ad Sacrificia facienda, ſive ad aliquid alterum, non dicebatur tale Sacrificium vel talis res data à Gentili, quia jam emebantur iſta ad voluntatem Sacerdotum Miniſtrantium in Sanctuario. Et hoc ſufficiebat ad hoc, quod non acciperetur Sacrificium de manu Gentilium. Sic Toſtatus ille quod & alibi l pluribus ſibi firmare videtur. Joannes Lorinus, alii, tantundem. Sed refragatur Magiſtrorum ſchola. Nec vim omninò in eos habet argumentum illud, quod Lyranus affert, & velut firmum admittit Abulenſis m, de Paſchalibus ritibus cum Gentili non communicandis. Quaſi verò inde ſequeretur multò minùs ei permiſſum Templo, ut dictum eſt, Oblationes ſpontaneas offerre. Nam Peregrinus in Numeris n, ad Paſchatis celebrationem admittendus planè Proſelytus Juſtitiæ eſt. Et non ſolùm, ex lege Sacra o alia. Paſchalibus ritibus, verùm etiam omnibus aliis p, qui Ebræis proprii, arcebantur Gentiles necdum in Judaiſmum recepti, juxta Magiſtrorum placita jam antè oſtenſa. Non utique ſpontaneis Oblationibus aut Holocauſtis Numen Hieroſolymis colere vetiti. Quippe quæ in Cultum offerebantur ſimplicem, rituum Ebraicorum legumque Leviticarum ratione alia non habitâ quàm ut, juxta Jus illud à Numine datum utriſque Imperativum, vitio carerent. Quin nec deſunt in Chriſtianis q, qui Oblationem quidem pecuniæ ſeu aliûs cujusvis rei in ſacros qualescunque uſus accipi à manu Gentilis ea lege prohiberi velint. Aliis r intereà (præter ſuperiori in capite citatos) id ipſum quod docent Magiſtri, de ipſis Oblationibus vitio carentibus etiam à manu Gentilis accipiendis, aſſerentibus. Chriſtianorum autem alii, etiam in rebus Ebraicis verſatiſſimi, interiùs quàm Talmudici admittunt in Templo Hieroſolymitano Gentiles. Arias Montanus ſ etiam de Salomonico; *Poſterioribus temporibus extra Iſraelis ac Fœminarum atrium aliud conſtructum fuit, cui* חיל *hoc eſt, profano eſt nomen factum, in quod Exteri, id eſt, Gentes, quæ Iſraelis nomen non profiterentur, convenire ad orandum poſſent: & Iſraelitæ etiam qui Ceremoniali ritu puri non eſſent. Ad hoc atrium illa pertinebant*

l *Ad I. Paralip. cap. 16. q. 29.*

m *Ad Levit. 22. quæſt. 23.*

n *Cap. 9. 14.*

o *Exod. 12. 43.*

p *Videſis Abulenſem ad D. Matthæi. ca. 26. quæſt. 40. 41. &c.*

q *Hugo Cardinalis ad Levitic. 22.*

r *Io. Brentius ibidem ubi & vide P. Fagium, Seb. Munſterum, Iſidorū Clarium &c.*

ſ *In Libano pag. 13.*

bant exedræ, quarum situm paulo antè descripsimus, partim in sacro partim in profano constitutæ. Habuit etiam suas porticus atrium hoc, quibus vel imber vel æstus nimius vitari posset. Hujus atrii porta, quæ Ortum respiciebat, infima dicebatur. Citantur ab eo in margine etiam Talmudici [t] aliquot velut hujus rei testes. Admissos quidem Gentiles in loca Intermurali exteriora (ut ostensum est) consentiunt Talmudici. Sed exedræ illæ, quæ partim in sacro, partim in profano ponebantur, fuêre, quæ partim atria Gentilibus planè inaccessa, & partim Intermurale (quod respectu atriorum quæ sanctiora erant, חול seu *Profanum* etiam est dictum [u]) occupabant. Unde, si verum dixerit Arias, intra Intermurale admissi Gentiles; quod Talmudicis planè refragatur. Nec loci ab eo citati ejusmodi quid omninò præstant. At singulare est, quod apud Bedam aliosque aliquot habetur, ex Cassiodoro; *admissos in extremum atrium Gentiles & Iudæos, qui nuper venerant ex Gentibus usque ad sextum purificationis diem.* Hoc scilicet inter alia ex vetusta Templi apud Cassiodorum figura affertur [x]. Et statim subjungit Beda; *Hæc ut in pictura Cassiodori reperimus distincta, breviter annotare curavimus; ita eum ab antiquis Iudæis didicisse: neque virum tam eruditum voluisse in exemplum legendi proponere, quod non ipse prius verum esse cognovisset.* Tantundem, ex eo, Rabanus Maurus [y]. De Gentilium admissione res quidem palàm est ex suprà memoratis. At Judæos, qui nuper venerant ex Gentibus, (sive Proselytos Justitię seu qui è Gentilium ritibus in Judaismum transierant, sive Judæos originarios è Gentilium regionibus, quibus degerant, Hierosolymam se adorandi causâ conferentes intelligas,) eo nomine interius non admissos ante diem sextum, nondum comperio apud Talmudicos. Sed verò, ut hanc rem tandem finiamus; procul à vero abesse, nemo ex hisce non videt, id quod à nonnullis asseritur, *nunquam passos fuisse Iudæos misceri sibi in solenni Dei cultu Gentiles, quia putassent hoc modo se & Templum & sacrificia pollui.* Quod scilicet etiam de adoratione tantùm dictum. Nam ita Joannes Calvinus [z], ubi ob hanc potissimùm causam non vult Gentiles seu incircumcisos fuisse Ἕλληνας seu Græcos illos, qui Hierosolymam apud D. Joannem ascendebant, ut adorarent, sed Judæos Græcienses. Et meritò sanè eo nomine à Joanne Maldonato [a] refutatur.

t Misna de Decima secunda cap. 3. parag. ח & Camb. in Ezek. 42. 18. Misn. tit. סוכה ca. 5. par. ה.
u Constātin. L'Empereur ad Cod. Middoth pag. 86
x Beda Tom. 8. lib. de Templo Salomon. cap. 16.
y Ad 3. Regum cap. 6.
z Ad. D. Iohan. cap. 12. 20.
a Ibidem.

CAP.

Cap. VIII.

Ex antè allatis concluditur, Ebræorum sententiam manifestam *esse, tum* Proselytos Domicilii, *tum* Noachidas reliquos *seu Genus humanum universum* ad CultumDivinum, qui in Precibus, Gratiarum actionibus, Benedictionibus, *H*olocaustis Spontaneis ac Spontaneis Oblationibus *(quibus scilicet peculiares Ebræorum ritus non commisti)* & Votis simplicibus *habetur*, esse obligatos. Christianorum *aliquot hac de re* Placita. *De* Holocaustis illis *singularia quadam.* *Ad* fusiorem de Septimo die explicationem *transitus.*

Ostenso hactenùs tum qualisnam Cultus divinus Proselyto domicilii seu Gentili Hierosolymis alibive in ditione Israelitica permissus fuerit, tum qualis interdictus, tempestivè redimus ad id, quod suprà proposuimus de eo quod est, Ebræos non solùm voluisse Gentiles seu Noachidas, id est, Genus humanum, Interdictis illis Naturalibus de Cultu Extraneo & Blasphemia Negativis, quà Negativis, inter cetera Juris Noachidarum capita, teneri, seu sceleribus illis binis, quà Numen seorsim & per se Interdicta respiciunt, abstinere; verùm etiam existimasse eos ad Cultum & Honorem Numini exhibendum obligatos esse; idque velut ex appendice Interdictorum illorum Affirmativa, juxta superiùs capite primo dicta. Quod ex Cultûs, apud ipsos Proselytis Domicilii aliisve Gentilibus eorum instar, Permissione & Interdictione jam fusiùs explicata non est elicere difficile. Etenim dum, ut ostensum est, negant Gentilem, necdum Proselytum Justitiæ factum, ritibus Ebraicis, quà Ebraicis, ex Jure ipsis aliisque Gentibus partim Imperativo partim Interveniente potuisse misceri, nec impunè Legem Mosaicam ejusve partem aliquam apud ipsos (quibus Lex ea peculiaris) ab eo servandam fuisse, nec aliud omninò ultrò ibi in Cultum præstari ab eo debuisse, præter id, quod Jure suo, id est, Septem capitibus Juris No-

adhibitarum, præstandum erat; sed demum Preces, Laudes, Adorationes, id genus alia, præter Spontanea Sacrificia, Oblationes spontaneas, & Vota, id est, Cultum simplicem ritibus Ebraicis nullatenus involutum, juxta superius dicta, et etiam Hierosolymis ipsoque in Monte Templi pro Templo interdum, ut diximus, sumto, permissum; liquido sequitur, Cultum ejusmodi, ex Iure ipso Noachidarum seu ejusdem sensu Obligativo ac Affirmativo, veluti Interdictis illis binis annexo, Gentilibus apud ipsos, seu in eorum ditione agentibus præstandum, eos admisisse. Nec scrupulum intempestivius heic quis injiciat, Spontaneum Obligationi adversari videri. Ideo enim Spontanea dicuntur heic Sacrificia illa & Oblationes, quia Genus, Tempus, Æstimatio, juxta superius dicta, offerentis arbitratui sic relicta sunt, ut præstitutis, in legibus Ebræorum, Sacrificiis, quæ reliqua sunt, Solennibus essent plane liberæ; sed pro re nata tamen ex Obligatione præstanda, ut Supplicationes, & Gratiarum actiones. Et cum Cultus divinus sit, tum Interior, qui consistit in conjunctione ad Deum summaque ejus reverentia per intellectum & affectum, tum Exterior, qui in Precibus & Laudibus effundendis, Adorationibus, Sacrificiis, Oblationibus terminatur, neque hic sine illo rite exhiberi possit; consequitur similiter, ad Cultum utrumque obligatos etiam Proselytos Domicilii, & qui eorum vitæ ratione [illegible] [illegible] expertes: & pro rerum harum sive [illegible] sive [illegible] [illegible] libratos. [illegible] [illegible] [illegible] præstitum alterutrum [illegible] apud eos [illegible] [illegible] [illegible] is, seu [illegible] [illegible] pœna [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. Quemadmodum [illegible] [illegible] [illegible] de peccatis [illegible] Reverentiam [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] præstandum, Cultumque [illegible] [illegible] Precibus, Gratiarum actionibus, Benedictionibus, Sacrificiis, Oblationibus [illegible] simplicibus constiterat, exhibendum. Similiter con-

obligatum esse Universum genus humanum Ebræos antumasse. Nam nil permissum, in ultroneo cultu, Proselyto Domicilii Hierosolymis seu in ditione Israelitica, præter id quod ex Juris Noachidarum, quod humani generis faciunt commune, Obligatione pendebat. Atqui Cultus, qualem diximus, simplex atque ultroneus ille Proselyto domicilii permissus est Hierosolymis, & pro natura rei, alibi in ditione Israelitica. Unde manifestum fit, ad communia hominum officia etiam ex Obligatione, Cultum illum, juxta disciplinam, quam tractamus, pertinuisse. Neque igitur Expiatoria signantiùs sic dicta, juxta eos, Sacrificia, Propitiatoria, aut Pacifica, ne Oblationes aliæve Præstationes lege scriptâ, quâ scriptâ, imperatæ, in cultu externo Proselyti Domicilii Hierosolymis locum habuêre ullum; adeoque nec in cultu illo externo, ad quem Genus Humanum ab ipsis rerum initiis Obligari volunt. Sed in eo tantùm locum habuere Preces, Benedictiones, Gratiarum actiones, Holocausta simplicia, eaque ultronea (ut supra ostensum est) & ultroneæ Obblationes ac Vota. Holocausta autem, tametsi ex interdicto illo de eis divino (quò tàm Proselyti Domicilii, quàm Israelitæ, ut dictum est, licet diversimodè, continebantur) Hierosolymis tum vitiis in Levitico memoratis carere debebant, tum ex gregibus ac armentis tantùm aliquot ibi enumeratis seligi; nihilominùs extra ditionem Israeliticam, seu ubi non obligabat Lex Mosaica, sed jus tantùm Noachidarum, ex aliis [b] animalium generibus, mundorum saltem, nec ita vitio carentibus, indiscriminatim (modò hostiis humanis, de quibus libro quarto, abstinerent) sumi potuêre. Quale de aliis etiam Gentilium Oblationibus Votisque Numini vero dicendum. Vices autem tàm Ilastici atque Expiatorii quàm Eucharistici Sacrificii, Simplicia ac spontanea Holocausta illa Proselytis Domicilii adeoque ceteris Noachidis supplesse, Ebræos non dubitasse, puto, palam est. Nam ut Abelis & Noachi Eucharistica & Ilastica fuisse liquet ex disertis sacri sermonis [c] verbis, ita non solùm Eliphazi [d] Baldadi & Tzovari Holocausta, quæ ad Intervallum illud etiam ante legem scriptam, attinent,

b *Vide sis Salomon Iarchi ad Levit. 22, 25.*

c *Genes. 4. 4. 8. 20.*

d *Iob. 42. 8. & 9.*

[illegible]

creatorem veneraretur. Sic Guilielmus [m] Schickardus. Alii pro Interdicto substituunt *Benedicere Deum.* Sic præter supra citatos, Paulus Fagius, Sebastianus Munsterus, Isidorus Clarius, alii ad Levitici caput vigesimum secundum. Atque id planè Cultum denotat. Petrus item Cunæus [n] pro eodem, in Juris Noachidarum Capitum ex Ebræis recensione habet *celebrandam divini nominis majestatem esse.* Summa igitur est, in Oblationibus spontaneis, Holocaustis itidem spontaneis & Votis (pro vario personarum ac rerum discrimine) præter Preces, Gratiarum actiones, Benedictiones, constitisse Cultum illum divinum, ad quem Genus humanum obligatum esse voluêre Ebræi, idque ex jure, quod tractamus, Naturali. In Oblationibus scilicet ac Votis (qualia in Oblationibus desinunt) rerum sacros in usus, veluti in Templa ac Aras extruendas, Sacerdotiorum sumptus, ministeria, instrumenta & si quæ sunt id genus alia. In Holocaustis autem cruentis, seu animalium Sacrificiis, igne omninò consumendis, parte nullâ pollutâ seu comesà. Quod ex eo videtur manâsse, quod primæ ætatis hominibus, id est, qui Noachum præcesserunt, carnium esus permissus non sit (sic enim Ebræi [o] statuunt; qua de re plura, ubi inferiùs agimus de membro animalis viventis Noachidis interdicto) atque tunc temporis Sacrificia illa ignita, ex jussu seu inspiratione [p] Numinis cum ceteris ad Cultum necessariis, originem habuerint. Neque enim ex immolati animalis parte aliqua (quemadmodum in Sacrificiis aliis Ebræorum, & in non paucis Gentilium ævi succedentis) epulum sacrum, velut Sacrificii appendicem, celebrari tunc licitè potuisse nemo non videt. Et cum Carnium esûs verbis disertis [q] generi humano post compluria secula à Numine indultus est, de Sacrificiorum cruentorum ritu nihil interea est novatum. Sed totum animal pro victima oblatum, excoriatum [r] tamen ex more & dissectum, ut ante, concremandum erat. Usibus nempè humanis sic planè eximendum; idque tum in recognitionem supremi Numinis imperii, tum in gratiarum actionem, favoris conciliationem, peccatorum expiationem, velut per symbolum, quod Retributionis Universi Domino factæ faciem saltem sibi indueret. Adjiciunt etiam aliqui in ipso primo quod disertè legitur Holocausto cruento, adeoque in ceteris, quæ secuta sunt,

m *De Iure Regio cap.5. Theorem.17. pag.129.*

n *De Repub. Hebræorum lib.2. cap.19.*

o Beresith Rabba *parash.34. fol.38. col.2. Ioseph Albo in* Ikarim *part.3. cap.14, & 15.*

p *Alex. Halens. part.4. memb.6. Scot. in sent. 4. dist 1. qu. 7.*

q *Genes.9.4. Ioseph Orig. 1. cap.4.*

r *Gemar. Babylon. adtit.* Zebachim *cap.14. fol.115b.*

rationem singularem habitam humani in cætera animantia, quæ dignitate & similitudine homini proxima, dominii agniti. Scilicet Abelem rite didicisse adeoque credidisse, utcunque carnibus vesci homini non liceret, animalia nihilominus omnia ita homini ex Numinis indultu subjacuisse, ut non solum alios in usus cogenda, sed etiam in Holocausta immolanda essent. Inde, ut tam insignem indultum Numinis, quam imperium ejus ac bonitatem agnosceret, ac propitium redderet, primogenita ovium, eaque optima in Holocaustum eum immolasse, Numinique sic placuisse. Cainum verò tantùm abfuisse ab hoc tam eximio Numinis hominibus indultu agnoscendo, ut nondum admitteret animantium ceterorum alicujus immolationem seu cædem licitam magis fuisse atque homicidium. Partem item hominibus ac animantibus ceteris fuisse [illegible]. Atque inde eam res viliores, seu fruges terræ obtulisse; & hoc demum nomine Numini displicuisse. Quæ pluribus exequitur R. Joseph f. Albo, quem vide. Et de hisce satis superque. Jam verò Obligatione Noachidarum ad Cultum, juxta Ebræos, sic ostensa, restat ut fusius disquiramus, quemadmodum superius promisimus, de sacra Sabbati seu Septimi diei observatione. Obiter ibi ex Ebræis docuimus Festa eorum omnimoda Proselyto Domicilii interdicta, uti & omnimoda alia quæ forte Proselytus ejusmodi sibi intra ditionem Israeliticam observanda [illegible] aut alibi [illegible] [illegible]. Tempus [illegible] seu Festum, [illegible] ex Jure Noachidarum [illegible] generis [illegible] Sacris, [illegible] juxta eorum sententiam, [illegible] necessariò generi [illegible] [illegible] ex [illegible] Nam [illegible] Domicilii [illegible] [illegible] Pro [illegible] [illegible] ac [illegible] [illegible] [illegible] quemadmodum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] rerum [illegible] discrimine atque opportunitate perquam variatim [illegible] nec

[illegible]

Part. 3. cap. 5.

Cap. 5.

fignato aliquo die determinata intelligimus. Quæ nihilominus ex jure aliquo pofitivo determinari poffe nemo dubitat. Nec dubitarunt Ebræi, quin Gentiles fui plane juris extra ditionem Ifraeliticam, & Tempora & Loca Cultui fuo facro poffent pro arbitratu fuo præftituere, & five Fefta cultui veri Numinis ab ipfis adinventa celebrare, five Ebraica etiam, quotquot vellent [u], imitari. Quod Profelytis domicilii, utpote ex Arbitratu, non ex Obligatione pendens, plane negatum. Et cum ita fe rem habere ex jam ante allatis conftet, fupervacaneum forfan nimis videatur plura de Septimi diei feu Sabbati Fefti obfervatione, qua Noachidas feu genus reliqvum humanum fpectat, heic adjicere. Ceterùm, quoniam non folùm olim in fchola [x], verùm etiam & hoc feculo, perilluftris habetur ea de re Quæftio, eaque à fcriptoribus fanè graviffimis aliquot, tum integris ea de re libellis, tum commentariis ad caput Genefis fecundum, & Decalogum, aliisque lucubrationibus editis agitata, in qua fubinde trahuntur in partes etiam Ebræorum nonnullorum fententiæ, perinde ac fi ex Jure Naturæ univerfalem, neceffariam, ac perpetuam Sabbati aut feptimi diei, ut fefti, obfervationem ipfi docerent, adeoque ad eandem Genus Humanum univerfum obligatum effe ftatuerent; ideò operæ pretium duximus, rem altiùs repetendo, tum quid de Sabbati feu Septimi diei, ut Fefti neceffario celebrandi, Inftitutione atque etiam Obfervatione (qua Noachidas fpectet) ulteriùs docuerint Talmudici, tum quid de locis aliquot in hanc rem è celeberrimo illo Judæorum pari, Flavio Jofepho & & Philone, afferri folitis ftatuendum fit, proximè explicare. Et primò de Sabbati feu recurrentis Septimi in dierum periodis diei, ut Fefti, celebrationis, juxta Talmudicos, Inftitutione.

[u] *Vide fupra cap. 5.*

[x] *Alex. Halenf. part. 3. quæft. 32. S. Thomas 2 Secundæ quæft. 122. Scotus ad fent. 3. dift. 37. quæft. unic. &c.*

Cap. IX.

Quid de Originis ***feu*** Primariæ Sabbati ***feu*** Septimi ***in dierum periodis diei, ut Fefti,*** Inftitutionis Tempore ***&*** Loco ***fenferint*** Talmudici. ***Obiter de*** Itinere Sabbatico; ***& quanta fuerit ejusce*** menfura, ***atque*** unde aufpicanda. ***De Chronico*** Seder Olam Rabba ***dicto, ejusque Autore & Vetuftate.***

IN Sabbati, ita per excellentiam dicti, id est, Septimi in periodis dierum à rerum conditu [illegible] putatis diei, ut Festi, celebrationis Solennis nec sine piaculo intermittendæ (quæ in opere ac laboribus, Cultûs Causâ, abstinendo, lege legenda, audienda, ac Sacrificiis singularibus, maximè cernebatur) Institutione, juxta Ebræos, dispiciendâ, consideremus oportet, ex eorum disciplina, potissimùm Tempus Institutionis, Locum, Causam, & quamnam Relationem habere velint Institutionem illam ad genus humanum, seu ejusce partem aliquam. Tempus institutionis non in rerum primordiis, sed intra mensem ab exitu ex Ægypto, adeoque ante Decalogi promulgationem à Talmudicis collocatur. Scilicet in statione Israelitarum in Mara, quæ quinta y est ab exitu. De statione illa legitur in Exodo z [illegible] חק ומשפט id est, *Statutum & Iudicium*. Partem scilicet capitum legis Mosaicæ, quæ postea secuta est, heic intelligunt, ut & antè a memoratur. Atque in ea parte Sabbati institutionem fuisse pronuntiant. Et tametsi de omnibus capitibus tunc traditis neutiquam consentiant universi, attamen Sabbatum in eis contineri Traditio est eis avita atque vetustissima. Statuti nomine, Sabbatum; Judicii, hujus Formulas ibi [illegible] plerumque volunt, præter Honorem Parentum. Eadem quod [illegible] citatum est ex *S[illegible]* & [illegible] Salomo[illegible] [illegible]. Consona est Gemara etiam Babylonia[illegible] [illegible] [illegible]

[illegible]

[illegible] in Mara [illegible] [illegible] [illegible] genus [illegible] [illegible] [illegible] Judicia [illegible] [illegible] Sabbatum & Parentum Honorem; [illegible] [illegible] [illegible] quod ex [illegible] [illegible] quod ante præceptum est

y Numer. 33. 8.

z Exod. 15. 25. a lib. 1. cap. 10 pag. 123.

b Ibid.

c Gemar. Babylon. ad Tit. Sanhedrin [illegible] [illegible].

d [illegible]

e [illegible]

est in Mara. Scilicet obſervant in Lege repetita ſeu Decalogo à Moſe in Deuteronomio iterato bina illa Præcepta de Sabbato & Parentum Honore, verba illa, *quemadmodum præcepit tibi Dominus Deus tuus*, velut ſibi peculiaria habere; ceteris ſine hiſce omninò ibi prolatis. Et ſunt quidem in Magiſtris, qui [f] de lege in Sinai anteà datâ verba illa intelligunt. Sed utroque in Loco adjecta ea eſſe volunt viri apud Ebræos inſignes, Rabbi Jehudæ heic ſequaces, ad indicandum id, quod in Mara, atque ante Decalogi ipſius promulgationem, præceptum eſt. Unde ad jam allatum è Deuteronomio locum Salomon Jarchius, אשר צוך קודם מתן תורה במרה *quemadmodum præcepit* (ſeu anteà præceperat) *intelligendum eſt de eo, quod ante legem datam præceptum eſt in Mara.* Quin & in Gemara Babylonia, ubi de Itineribus Sabbaticis diſputatur, quæſtio fit, utrum etiam illa in Mara præfinirentur. Atque altercantibus ea de re Magiſtris admittitur interea, ut receptiſſimum, ipſum Sabbati ſeu Septimi in enumerationis ordine à mundi conditu inchoato diei obſervationis Præceptum originem eſſe in Mara ſortitum. Verba ſunt [g], וקמפלגי בשבת דמרה דכתיב כאשר צוך ה' אלהיך ואמ' רב יהודה אמר רב כאשר צוך במרה מר סבר אשבת איפקוד אתחומים לא איפקוד ומר סבר אתחומים נמי איפקוד *Altercatio fuit* (inter Rab Acha Bar Jacob & Rabba) *de Sabbato, quà ad Mara refertur. Scilicet ſcriptum eſt, quemadmodum præcepit tibi Dominus Deus tuus; quod interpretatur Rab Iehuda, quemadmodum præcepit in Mara. Alter verò eorum exiſtimavit, non ibi Itinerum quantitatem præfinitam eſſe, ſed tantùm Sabbatum; alter etiam & itineris quantitatem.* Scilicet תחומי השבת *Itinerum* ſeu *Intervallorum Sabbaticorum* apud Talmudicos, juxta receptam antiquitus Sententiam, de qua obiter heic monere liceat, duplex habetur genus. Alterum Majus, quod Legi ſcriptæ coævum, id eſt, Moſaicum fecêre; alterum Minus, quod ex Scribarum ſcitis, id eſt, moribus ſuperinductis manavit. Prius aiunt fuiſſe XII Milliarium. Poſterius Cubitorum bis Mille; quod æquale eſt Milliario Italico aut præterpropter. De minori illo itinere Scriptores Chriſtiani ad Apoſtolorum Acta [h]; ubi pro Σαββάτου ὁδός *Iter Sabbati* (quæ diſtantia ibi inter Montem Olivarum & Urbem Sacram) ſubſtituitur à Syro איך שבעא אסטרון

[f] *Aben Ezra ad Deuter. 5. & Iſaac. Abarbinel in* Pirush Tora *fol. 339. col. 3. & 4.*

[g] *Gemara Babylon. ad tit. de* Sabbato *cap. 9. fol. 87. b.*

[h] *Cap. 1, 12.*

quasi septem stadia; ab Æthiope i autem *Cursus unius Viri, quod est iter antiquum Sabbati.* Sed pro bis Mille Cubitis, velut ex Ebræis, habet S. Hieronymus totidem Pedes tantùm. *Praterea*, inquit ille k de Judæis, *quia jussum est, ut diebus Sabbatorum sedeat unusquisque in domo* l *sua, & non egrediatur, neque ambulet de Loco, in quo habitat; si quando eos juxta literam ceperimus artare, ut non jaceant, non ambulent, non stent; sed tantum sedeant, si velint pracepta servare; solent respondere & dicere; Rab Akiba & Simeon, & Hillel* (sic planè legendum, non *Hille*, ut in editis) *Magistri nostri tradiderunt nobis, ut bis Mille pedes ambulemus in Sabbato.* Sic ille; ubi tamen Erasmus m, aut legebat, aut intellexit (ni memoriæ lapsus fuerit) bis Mille passus. Sed quod citavimus ex Hieronymo, id ipsum fermè legitur pariter apud Agobardum Episcopum n Lugdunensem, cui nec Cubiti, sed Pedes etiam heic mensura sunt. Sed hisce vetustior Origenes o Cubitos seu πηχεις totidem habet, uti & ex eo Oecumenius & Theophylactus, tametsi in Libris Theophylacti corruptè excusis legatur, velut ex Origine, τριῶν πηχῶν trium Cubitorum pro δισχιλίων *bis Mille*, ut rectè animadvertit I. Drusius p. Atque ita sanè apud Suidam citatur locus ille sive ex Origine sive è Theophylacto aut Oecumenio desumptus. Eucherius etiam per mille passus, qui eidem mensuræ satis sunt consoni, iter Sabbati in Actis, ut rem notissimam explicat. Sic ibi Beda, Lyranus; sic glossa interlinearis; quæ adjicit, *quod, cujus autoritatis sit, ignoratur.* Sic alii. Sed oscitanter nonnulli duûm Milliariûm substituunt heic spatium. Atqui audiamus Talmudicos.

היוצא חוץ לתחום המדינה בשבת לוקה שנ׳ אל יצא איש ממקומו ביום השביעי מקום זה הוא תחום העיר ודבר נתנה תורה שיעור לתחום זה אבל חכמים העתיקו שתחום זה הוא חוץ לשנים עשר מיל כנגד מחנה ישראל וכך אמר להן משה רבינו לא תצאו חוץ למחנה ומדברי סופרים שלא יצא אדם חוץ לעיר אלא עד אלפים אמה הוא מגרש העיר

Qui in Sabbato *ultra terminum Urbi præstitutum exibat, vapulabat; juxta id, quod habetur in Lege* q, *non egrediatur ullus è loco suo die Septimo. Locus hic est Terminus Urbi præstitutus*, seu *spatium intra terminum illum protensum. Ejus verò mensura disertè non statuitur à lege; unde tamen per interpretationem Sapientes illud fecere duodecim* *Mil-*

i Apud Ludov. de Dieu ibid.
k Epist. 151. ad Algasiam quæst. 9. & vide sis Baronium Ann. Christ. 34. Maldonat. ad S. Matth. 28. 20. &c.
l Exod. 16. 29.
m Ad Act. Apost. cap. 1.
n Opusc. de Iudaicis superstitionibus.
o Apud Theophylact. in Act. 1. & Peri Archon, lib. 4. cap. 2. & adde Suidam verb. Σαββάτου ἔχων ὁδόν.
p De Quæst. N. T.
q Exod. 16. 29

Milliaria, quod ſpatium erat ultra quod è Caſtris Iſraeliticis non erat egrediendum. Nam & ſic juſſit Moſes Magiſter noſter, non eſſe egrediendum è Caſtris. Ceterùm ex Scribarum ſcitis manavit illud, quod non liceret Homini Vrbe exire ultra bis Mille Cubitos. Scilicet ſpatium illud pro ſuburbio [r] *habetur.* Sic Maimonides [ſ], Moſes Mikotzi [t], autor *Sepher* Colbo [u], alii, idque juxta ſcita in Corpore Talmudico [x] utroque reperta. Jam dicta autem ſic interpretantur, ut fas fuiſſe aiant לאדם בשבת להלך את כל העיר כולה אפילו היתה כנינוה בין שהיתה מוקפת חומה בין שלא היתה מוקפת חומה וכן מותר לו להלך חוץ לעיר אלפים אמה לכל רוח *Homini in Sabbato totam Vrbem peragrare, etiamſi fuerit ampliſſima, etiam ut Ninive* [y]; *idque ſive muris cincta eſſet, ſive non cincta. Atque ita etiam fas fuiſſe ex Vrbe egredi per bis mille Cubitos in quamlibet plagam.* Dein adjiciunt; ואם יצא חוץ לאלפים אמה מכין אותו מכת מרדות עד שנים עשר מיל אבל אם יצא והרחיק מן העיר יותר על שנים עשר מיל אפילו אמה אחת לוקה מן התורה *ſi bis mille Cubitos excederet, nec tamen duodecimum lapidem attingeret, flagris puniebatur, eis ſcilicet, qui Scribarum ſcita non obſervarent, debitis. Cæterùm ſi ultra duodecimi ab Vrbe lapidis diſtantiam exiret usque ad Cubitum unicum, vapulabat ex Lege ſacra.* Atque ita vetuſtior obtinuit ſententia, quæ & ſui habet ſequaces in Talmudicis recentioribus Viros celebriores. Recentioribus intereà aliquot, & ſi Talmudicos vetuſtiores excipias, ſanè aliquot vetuſtis, non aliud præter minus intervallum omninò agnoſcentibus, quo nec inter ſe usquequaque [z] conſentiunt omnes. Certè in Chaldæa Ruthæ [a] paraphraſi legitur אתפקדנא למטר שביא ויומי טבא בדיל דלא להלכא בר מתרין אלפין אמין *Praeceptum accepimus de obſervandis Sabbatis & diebus feſtis, ne longius iter faciamus, quàm bis mille Cubitorum* Sic etiam in *Sepher Zohar* [b]. Quod nec accipiunt, quantum video, de tanto ſolùm itinere unico; ſed nolunt die Sabbati quempiam procul magis Urbe ſua aut loco, ubi manſit, ritè potuiſſe diſcedere. Atque idem Intervallum velut cum ipſa lege natum eſſe volunt nonnulli [c]. Quo & illud Joſuæ [d] de Arca trahunt; *longitudo erit inter vos & illam quaſi menſura duum millium Cubitorum, nec appropinquabitis ad eam, quatenus ſcilicet ſciatis viam, per quam incedatis.* Ubi Salomon Iarchius

èMi-

[r] Vide Num. 35.4. & ſeq

[ſ] Halach. Sabbath c.27

[t] Pracept. Neg.66. & Vide Shulcan Aruch. in li. Orach chiim cap.397.

[u] Cap.34.fol. 37.

[x] Hieroſolymit.tit. Erubin cap.3. fol. 21. col.3. Babylon. eodem tit. cap. 4. fol. 49.50. &c.

[z] De cujus amplitudine Videſis Iacobum Capellum in Miſcellan. ad rem Nummariam & Menſurariā.

[z] Videſis Magid Miſna ad Maimonid. halach. Sabbath. c. 17. fol.126. b. Sepher Mechilta fol.20. col. 1.

[a] Cap. 1. 16.

[b] In Elle Semòth fol.64 Edit. Mantuana.

[c] Iarchius ad Exod. 16.29

[d] Cap.3.4.

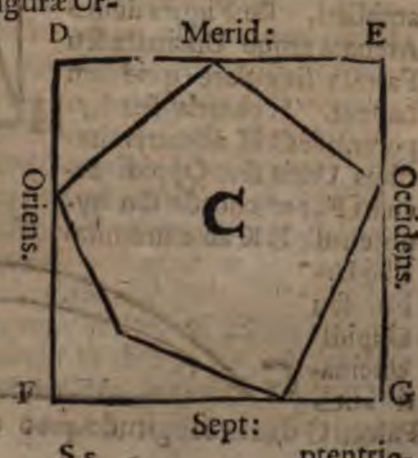
[illegible] שתהיו יכולין לילך ולהתפלל בשבת *[illegible] precari coram Domino, etiam in Sabbato.* Quæ [illegible] apud Theophylactum & Suidam. Sub[illegible] de re habent Magistri scrupulosiores non [illegible] & singularem quatuor Cubitorum insuper rationem [illegible] habendam, libenter prætermittens, ex veteribus tan[illegible], ad quod de modo Intervalli Cubitorum, quæ dixi[illegible] tradunt singulare, nec rerum hujus[illegible] puto, injucundum: maxime, cum ad locum il[illegible] de Itinere Sabbatico ritè capiendum, forsan [illegible] sed apprimè sit accommodum. Qui tem[illegible], Planitiem campestrem ab urbe procul [illegible] aut locum aliquem occuparet alium, cujus mensura [illegible] ut cubitorum jam dictorum terminum certius [illegible] g sunt ei אלפים פסיעות בינונית [illegible] *bis mille passus mediocres, qui sunt iter* [illegible] exactiori adeò hi proximabant, ut in[illegible] vicem ejus sortirentur. Si quis tunc in [illegible] oppidi non pars, eam passim obam[illegible] & cubitos bis mille quoquoversum ab e[illegible] vero quod attinet ad Urbes ac Oppi[illegible] muris, arcisque interpo[illegible] Urbis seu [illegible] Quadrata, aut [illegible] aut Semicirculari, aut [illegible] Curvaturis [illegible] aut [illegible] seu [illegible] Resp. [illegible] Quadrata esset [illegible]

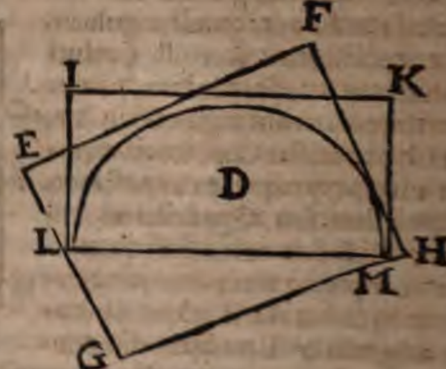
[illegible]

figura. Si Triangularis eſſet aut multilatera, aut quadrangularis, quæ rectilinea non eſt (veluti Rhombus ſeu Trapezium,) aut Semicircularis aut Segmenti inſtar, aut Gibboſa, ſeu Curvaturis variatim circumquaque extumeſceret, in Quadrati ſeu Quadrilateri rectanguli ſpeciem ſive deſcribendo ſive complementum conjungendo, eam reducebant, atque ab hujus angulis & lateribus dimetiebantur. Latera autem illa, quatuor mundi plagas rectà ſemper ſpectare debebant. Unde alia atque alia ratio figuram Urbis ſeu oppidi in Quadrati ſeu Rectanguli figuram reducendi, adeoque etiam augendi. Triangularis B, quoniam latera bina rectà plagas mundi ſpectant, parili triangulo augenda erat unde à lateribus & angulis quadranguli C D E F dimetiendum. Circa multilateram Urbem C, quadratum aut quadrangulum, pro diverſitate figuræ Urbis, ita deſcribere oportuit, ut dimetiendum eſſet ab angulis & lateribus figuræ D E F G. Si Semicircularis eſſet, ut D, & diameter L M rectà ab Occidente in Orientem Septentrionem ſpectaret, in quadrangulum I K L M reducenda erat. Atque ab hujus angulis & lateribus dimetiendum. At verò ſi diameter ita inclinaret, ut non illa, ſed linea G H rectà ſpectaret Se-

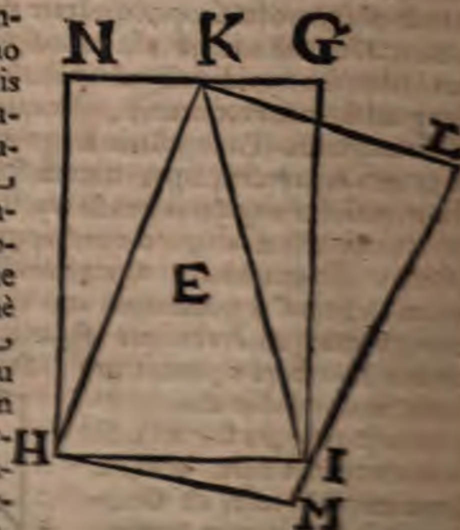

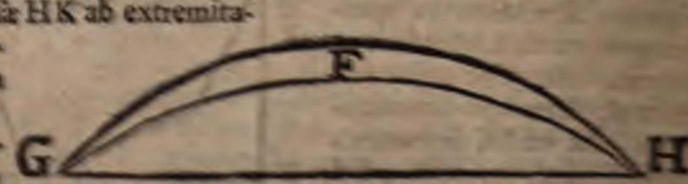

ptentrionem, à lateribus & angulis quadranguli E F G H captanda mensura. Similiter, si triangularis Urbis E latus H I rectà ab Oriente in Occidentem duceretur, à lateribus & angulis N G H I dimetiendum erat. Sin ita inclinaret latus illud, ut linea H M sic rectà duceretur, latere K H ab austro in Septentrionem porrectô, Quadranguli K L H M tantùm heic erat usus. Et nemo non videt ex hisce exemplis perquam diversimodè, pro alio atque alio Urbis ad plagas mundi situ, habuisse se Figuram, unde dimetiendum erat, urbiumque ac oppidorum terminos areasque hinc conflatas dissimillimè ampliari. De Figura dein Arcuata atque Uncinata seu Falcata singulare quiddam habent. Si chordæ seu hypotenusæ G H ab extremitatibus Urbis seu Oppidi arcuati F, aut chordæ seu hypotenusæ H K ab extremitatibus Urbis seu Oppidi Uncinati aut Falcati G ducta longitudo 4000 cubitis seu itinere Sabbati duplicato

plicato minor esset, mensura ab ea atq; ab extremitatibus reliquis exterioribus captanda fuit, perinde ac si spatium intra chordam seu hypotenusam inclusum ædificiis non minus obductum esset, quàm Urcis seu Oppidi area inædificata. Unde fiebat Urbis seu Oppidi, quantum ad hanc rem, figura sive trilatera sive semicirculi sive segmenti instar aut quasi; quæ in mensura heic retinenda. At verò si hypotenusa seu chorda illa tot contineret, aut amplius Cubitos, ab ipsius areæ inædificatæ extremitate qualibet duntaxat dimetiendum. Ædificiorum autem sparsim circumjacentium ita ratio habenda erat, ut, quod cubitis 70 & $\frac{2}{3}$ non distaret זה מצטרף למדינה ונחשב ממנה *id cum ipsa Urbe conjugendum esset & ejusdem pars heic existimandum.* Adeoque ædes hujusmodi tum in figurarum variatione includendæ; tum figuram Civitatis aliam atq; aliam, ut facerent, necessum est. Distantiam illam קרפף vocitant, atque ajunt esse עולה בית סאתים המרובעת *radicem* seu *latus quadratum Spatii duorum satorum seminis quadrati*; id est numeri [i] 5000, qui fit ex multiplicatione 100 per 50, quæ latera fuêre Atrii Tabernaculi. Ex hoc autem conjunctionis spatio miram etiam ineunt de Urbibus seu Oppidis vicinis heic rationem. Si ita vicinæ essent invicem Urbes binæ seu bina Oppida, ut distantia non excederet jam dictum conjunctionis spatium duplicatum, id est, Cubitos 141 & $\frac{1}{3}$, Urbs seu Oppidum velut unicum ad hanc rem habebantur. Atque ex hac ratione, spatiandi in Sabbato per Urbes aut Oppida hæc bina, velut unicum, licentia; & mensura Itineris Sabbatici extra Urbem seu Oppidum velut unicum, in figuram juxta jam dicta accommodam reducendum, semper æstimanda. Quin & tria Oppida (& plurium opinor ratio parilis) sic inde in unum ad hanc rem coaluisse docent, ut à trianguli circa ea descripti angulis & lateribus dimetiendum esset Sabbati iter cujusque incolis pariter servandum. Verbi gratiâ; si Oppida hæc tria F G H ita ponerentur, ut H ab F & G 2000 tantùm Cubitis aut minori intervallo distaret, nec major distantia F à G quam

[i] *Vide Exod. 27. 9. & Salom. Iarch. ad 1 Regum, 18. 32.*

quae [illegible] punctum conjunctionis quadruplicatum, id est [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] dista[illegible] [illegible] unde, [illegible] parti conjunctionis [illegible] [illegible]

[illegible]

teriore fluvii seu Torrentis ripa. *Toto scilicet Fluvii* seu *Torrentis tractu sic in Corpus Urbis conjecto, loci, quem diximus, causâ juxta eum habiti.* *Cæterum si ejusmodi non fuerit ibi locus, mensura auspicanda erat ex ostiis ædium incolarum* (id est, ab Urbis non muratæ latere, quod fluvius præterfluebat, uti à muratæ mæniis) *atque in eam conjiciendus fluvius seu Torrens.* Alia habent de Montium ac convallium in hac mensura varietate. Et viderint eruditiores, utrum in rite dignoscendo quid fuerit Iter illud Sabbati inter montem Olivarum & Hierosolymam [m], non oporteat tum Quadrati, juxta superius dicta, circum describendi, tum Fluvii seu Torrentis Cedron prope murum Orientalem interfluentis rationem habere. Guilielmus Tyrius [n]; *est mons Oliveti urbi ab Oriente oppositus, ab urbe quasi milliario distans, valle Iehosophat interjecta, unde est quod à beato Luca dicitur, ab Hierosolymis iter habens Sabbati.* Vix est ut non credamus Torrentem illum ita vicinum ejusmodi fuisse Hierosolymis, qualem volunt in jam dictis Talmudici pro ipsius Urbis parte [o], in Sabbatico itinere dimetiendo, sumendum. Vide Urbis descriptionem apud Adrichomium & Villalpandum [p]. Nos alio trahimur. Nec locus hic est apicibus mensurarum quorum hac in re usus, diutius immorandi. De eis consulas, si placet, viros doctos, qui data operâ eos seorsim & subtilius tractant, veluti, Ariam Montanum [q], Villalpandum, Jacobum Capellum, ejusmodi alios. Monere nihilominus liceat etiam Judæis hodiernis iter Sabbaticum esse idem, quod è veteribus indicavimus. Ludovicus Mutinensis Archisynagogus Venetus suorum in Sabbato ritus exequens, *Non possono*, inquit [r], *caminar piu d' un miglio fuori della citta è borgi, cioe due mila braccia.* Quod supra dictis est consonum. Fuere quidem in Samaritanis aliisque hæretici, qui ipso legis sacræ [s] sono simplici (majorum interpretatione traditioneque avita prorsus rejecta) ita niterentur, ut quo loco [t], quo habitu, qua positione quis repertus esset in Sabbati initio, eâdem toto die ei superstitiosiùs manendum velint. Sed Talmudici, ut diximus, neque ambulandi spatiandive libertatem aliter in Sabbato denegant, quam ne quid inde sequatur, quod ex opere aliquo seu labore (maxime in rerum à loco altero in alterum translatione)

m *Act. Apost.* 1.12. ubi vide Th. Bezam, Ludovicum de Dieu &c.

n *Hist.* lib. 8. cap. 11.

o Vide Ierem. 31.40.

p Tom. 3. l. 1.

q *In Tubal-cain.*

r *Hist. de gli riti Hebraici* part. 3. cap. 1. §. 8.

s Exod. 16.29.

t Origenes *Peri archōn* lib. 4. cap. 2

latione) diei violet ſanctitatem. Uti nec hodie ſaltandi aut tripudiandi libertatem juvenibus non permittunt. Opere autem ferme omnimodo ac rerum plerarumque citra veſtes geſtatione volunt abſtinendum, qua de re vide, ſi placet, etiam Archiſynagogum jam memoratum, & Joannem Buxtorfium in Synagoga Judaica [u]. Et ſummatim Lyranus [x] ex Judæus; *Sabbati habens iter; id eſt, diſtans à Jeruſalem per mille paſſus, quæ faciunt dimidiam Leucam; & dicitur hic iter Sabbati, quia licebat Iudæis in Sabbato à ſua civitate vel loco tantum elongari. Talis enim ambulatio magis erat ad recreationem, quam ad laborem; propter quod non erat contra Sabbati quietem.* Sed miſsâ digreſſione, ad illud quod eſt, Præceptum obſervationis Sabbati primo, juxta Talmudicos, datum eſſe in ſtatione in Mara, tandem redimus. Adde ſupra memoratis paraphraſim Chaldæam Uzielidi tributam, quæ in dicto Exodi [y] de Mara loco habet גזירת שבתא *decretum* ſeu *inſtitutionem Sabbati*, veluti rem apud Ebræos notiſſimam, tempori illi aſſignatam. Et Maimonides [z]; תחלת צווי שבא אחר יציאת מצרים הוא מה שנצטוינו בו במרה והוא אמרו לנו שם אם שמוע תשמע בקול יי' אלהיך וגו' שם שם לו חוק ומשפט וגו' ובאה הקבלה האומרת שבת ודינין במרה איפקוד והחוק הרמוז אליו הוא שבת והמשפט הוא הדינין *Primum præceptum, quod poſt exitum ex Aegypto datum eſt, fuit illud, quod imperatum eſt nobis in Mara; id ſcilicet quod dictum nobis fuit; ſi audiendo audiveris vocem Domini Dei tui &c. Ibi poſuit ei ſtatutum & Iudicium &c. Adjecta eſt etiam Cabala* ſeu *Traditio avita, qua aſſeritur Sabbatum & Iudicia in Mara imperata. Vnde Statuto ibi denotatur Sabbatum; & Iudicio, hujus formulæ.* Sæpius autem occurrit illud velut à traditione vetuſtiſſima in poſteros tranſmiſſum שבת ודינין במרה איפקוד *Sabbatum & Iudiciorum formulæ imperata ſunt in Mara.* Ita enim legendum [a] apud Maimonidem, non אפקוד ut in editis. Unde & hallucinatus Vir doctiſſimus, *Sabbatum & Iudicia in Mara deponam*, vertit. Totidem verbis idem habet R. Abraham Hiſpanienſis [b], Levi

u *Cap.* 11.

x *Ad Act. Ap. cap.* 1.

y *Cap* 15. 25.

z *More Nebochim part.* 3. *cap.* 32.

a *Vocabuli uſus ejuſmodi frequens. Gem. Babylon. ad tit.* Sanhedrine. 7 *fol.* 56 b. *ad tit.* Sabbath c. 9. *fol.* 87. b *&c. & in* Thoſiptha *ibidem.*

b *In* Zeror hammor *f.* 74. *col.* 4.

Levi Ben [c] Gerſom, alii complures. Atque Iſaac Abarbinel de Sabbato in Decalogi explicatione diſputans [d], ubi de primo præcepti vocabulo זכור *Recordare* diſpicit, traditionem illam diſertè agnoſcit; ולפי רעת חז"ל ששבת ודינין במרה איפקוה אפשר לפרש זכור את יום השבת זכור מה שצויתיך במרה *Et ſecundum ſententiam*, inquit, *ſapientum piæ memoriæ, Sabbatum & Judiciorum formulas in Mara fuiſſe inſtitutas, abſonum non erit interpretari illud, Recordare diei Sabbati, recordare ejus, quod tibi præcepi in Mara.* Mittimus id, quod habetur in *Baal haturim* [e] de eodem numero literis finalibus verborum כאשר צוך יי' אלהיך (id eſt, *quemadmodum præcepit tibi Dominus Deus tuus*) & literis vocabuli מרה *Mara* conflato. Somnia quidem merito habentur, quæ ex literis, qua numerales ſunt, ita deducere ſolent Cabaliſtæ. Ceterum etiam & hinc traditionem hanc eſſe receptam probatur. Et Rabbinis veteribus generatim, ut ipſis receptiſſimum, tribuitur etiam à Levi Ben Gerſom [f]. Quod vero de Judicii formulis in allatis dicitur, non omnino intelligendum eſt de Præcepto, quod de Judiciis Noachidis, (ut libro primo memoratum eſt,) ex Ebræorum ſententia dabatur. Sed id inferius libro poſtremo fuſius habes explicatum. Manaſſeh autem Ben Iſrael ipſe Iudæus, & jam nunc Archiſynagogus Amſtelodamenſis; *Quid quod*, inquit [g], *quidam veterum dicant in Mara omnibus Iſraelitis præceptum Sabbati datum fuiſſe? & eo adducunt hæc verba; illic poſuit eis ſtatutum & Iudicium. Nec plura de traditione illa memorat ille*, in medio ſic rem relinquens. Quin nec ſententiam hanc de Sabbati in Mara obſervatione imperata placuiſſe Magiſtrorum Recentiorum [h] nonnullis video. Veruntamen veteres illi ſunt Ebræis non autoritatis adeo levis; nec æſtimationis tam exiguæ, ut eorum ratio non inprimis in rebus hujusmodi decernendis fuerit apud eos habenda. Non dico Moſem Maimonidem, Salomon Iarchium, ejusmodi alios jam laudatos, quos tamen ipſi maximi faciunt. Nimirum hi neutiquam hujusmodi ſententiæ de prima Sabbati in Mara inſtitutione autores ſunt primi. Sed eam per veterum ac Sapientum gentis ſuæ ſcholas à ſeculis vetuſtiſſimis propagatam accepere, poſteriſque ſecundum id, quod declaratum jam eſt, ut certam tradiderunt. Porro pro receptiſſima habetur tum in Corpore Talmudico, (ut ex locis inde ſu-

[c] *In* Pirush Tora *fol. 70. col. 3.*

[d] Pirush hatora *fol. 175. col. 1.*

[e] *Ad Deut. 5.*

[f] *In* Pirush Tora *fol. 70. col. 3.*

[g] *De Creatione problem. 8.*

[h] *R. Moſ. Bar Nachman in* Pirush Tora *fol. 16. a & vide Levi Ben Gerſom. fol. 70. col. 3.*

de ſupra adductis liquet,) tum in Chronico illo Ebræorum *Seder Olam Rabba* dicto, ut oſtenſum eſt loco ex eodem citato in capite poſtremo i libri primi ; quod etiam ex eis, quæ mox de Obſervatione ejusdem inde afferimus, plenius conſtabit. Sunt quidem qui Chronicum illud ſcriptum opinentur circa annum Domini k milleſimum. Atqui nec ita adeo eſt recens. Et autoritas ei utcunque haud exigua tribuitur, dum à Rabbinis anno illo non ita citerioribus ſubinde citatur. At vero etiam exiſtimatur codex ille multo vetuſtior, nec vicinioribus Chriſto ſeculis recentior. Scilicet, autorem ejus fuiſſe Rabbi Ioſe Ben Chilpetha. *Autor libri*, ait doctisſimus Ioannes Buxtorfius l pater, ר' יוסי בן חלפתא *Rabbi Ioſe Ben Chilpetha putatur*. Etiam τῷ R. Ioſe tribuitur Chronicon illud à Ioſepho Scaligero m, aliis Chriſtianorum. Quin & expresſim Ebræi, Chronici ejusdem nominis τῷ R. Ioſe hunc faciunt n autorem. Iam vero de R. Ioſe hujus ævo, atque apud Ebræos exiſtimatione & in rebus hujusmodi autoritate, paucis monere liceat, ut inde etiam de Traditione, de Sabbati Inſtitutione illa Chronico hoc intexta (ſi interea autor illius ille fuerit) ſit liquidius dijudicandum. Floruit hic R. Ioſe Ben Chilpetha ſub Antonino Pio ; coævus o celeberrimis illis Rabbinis, Simeoni, Meir, & Iehudæ, qui *Misnaioth* compoſuit. Ante hunc mortuus eſt, τῷ R. Meir ſuperſtes. Et in Gemara Babylonia p Chronicon illud, ſaltem ejusdem nominis, ad hunc modum citatur; תניא בסדר עולם ניסן שבו יצאו ישראל ממצרים בארבעה עשר שחטו פסחיהן בחמשה עשר יצאו ואותו היום ע"ש היה *legitur in Seder Olam, Menſis Niſan, in quo ex Aegypto profecti ſunt Iſraelitæ; die XIV eos Paſchata ſua immolaſſe, & in XV exiviſſe, qui erat veſpera Sabbati.* Quod ipſum habetur in *Seder Olam Rabba* q, qui τῷ R. Ioſe tribuitur. Atque alibi etiam in ipſa eadem Gemara r, Codicem nomine *Seder Olam* conſcripſiſſe R. Ioſe memoratur. Et nomen quidem R. Ioſe (ut non raro ſolent autorum nomina in ſcriptis Orientalium) occurrit ſub initium codicis iſtius in ipſo ſermonis filo. Scholæ Zepphorenſi præfuit, ubi legem prælegebat. Frequentisſimè ſententia ejus in diſputationibus Talmudicis adhibetur, in quibus, tametſi ſint complures Rabbini ejusmodi prænominis, veluti Rabbi Ioſe Ben Ioazar, Ioſe Sacerdos, Ioſe Galilæus, Ioſe Ben Iochanan, Ioſe Ben Choni, aliique, & non raro nomen Rabbi

i circa mediū

k *Gilbert. Genebrard. in Epiſt. dedicatoria Serſoni præfixa. & Antō. Poſſevinus in apparatu Sacro lit. S.*

l *In Biblioth. Rabbinic. lit.* ס.

m *De Emend. Temp. lib. 5. pag. 445.*

n Sepher Iuchaſin. *fol. 9. b & 34. a &* Shalſheleth hacabala *fol. 33. b*

o *ibid. &* Iuchaſin *fol. 62.*

p *Ad tit.* Sabbath *cap. 9. fol. 88. a.*

q *cap. 5.*

r *Apud Abr. Zacath* in Sepher Iuchaſin, *fol. 43. a*

Rabbi Jose simpliciter occurrat; hoc nomine tamen simplici, R. Jose hic Ben Chilpetha propter ejus excellentiam s semper intelligitur. Et quemadmodum in Scholis Christianis cognomina sua habuêre notissima, Angelici, Seraphici, Subtilis, Resoluti, Mirabilis, Profundi, Solennis, Irrefragabilis, Theologiæ Scholasticæ Magistri, ita ferè apud Ebræos t Rabbi Meir dictus est חכם וסופר *Sapiens & Scriba*, Rabbi Jehuda חכם למשירצה *Sapiens quoties ipse vellet*; scilicet satis deliberaret, Rabbi Tarphon גל של אגוזין *Nucum acervus* ob Solennem Scripturæ, Mishnæ, Homiliarum in argumentis suis confusionem, Rabbi Aquiba קופת הרוכלים *arca aromatum*, alii aliter, & demum Rabbi Jose Ben Chilpetha נימוקו עמו id est, *Doctrina* seu *observatio* seu *ratio* ejus cum *eo*, seu Orthodoxus. Adeoque perspicacia ac judicio pollebat, ut, juxta populariurn sententiam, ubicunque sententiæ ejus alii qualiscunque dignitatis ac præstantiæ Magistri singulares in libris Talmudicis adversantur, ea semper præponderet. Sæpius enim binæ occurrunt diversæ sententiæ suis autoribus singulis insignitæ, quarum altera tantum recepta est; ut perpetuò ea, quæ est hujus Rabbi Jose; ubi nimirum sententiarum autor seu assertor est alter ipse, nec unica plures habet adversas. Id in Gemara docemur Babylonia u. Et in vetusto autore τῶν *Halacoth Gedaloth* x; ר' מאיר ורבי יוסי הלכה כר' יוסי ר' יהודה ור' יוסי הלכה כר' יוסי ר' שמעון ור' יוסי הלכה כר' יוסי ר' אלעזר ור' נחמיה ור' אליעזר בן יעקב שנחלקו עם ר' יוסי הלכה כר' יוסי כל אלה הלכה כר' יוסי במה דברים אמורים בזמן שנחלק עליו אחד אבל אם נחלקו עליו חכמים הלכה כחכמים *si dissentiant Rabbi Meir & Rabbi Iose, recipitur sententia Rabbi Iose. Idem fit ubi ab eo dissentiunt singuli Rabbi Iehuda & Rabbi Simeon. Quin ubi Rabbi Eliezer, Rabbi Nehemias, aut Rabbi Eliazer Ben Iacob ab eo dissentiunt, ejusce recipitur sententia. Quod nempe intelligendum est, ubi singulares habet adversarios. Ceterum si Sapientes ei adversentur, recipitur sententia sapientum.* Hinc etiam Abraham Zacuthius y, Rabbi Jose Ben Chilpetha, inquit, היה חסיד גדול והלכה כמותו נגד חביריו משום דנימוקו עמו ר"ל טעמו *fuit vir pietatis insignis, & sententia ejus perpetuò recipitur præ illa, quæ ejus est, quocum conjungitur; idque quoniam adeò doctrina & ratione*

s Ibidem.

t *Essi ben Iehuda in Gemara Babylonia ad tit.* Gittin *c.6. fol.67.a.*

u *Ad tit.* Erubin *cap.4. fol.46.b.*

x *Cap.* Ketzuboth *fol. 110.a.*

y Sepher Iuchasin, *fol. 43.a.*

[illegible] ... Sed de mutuo illo satis superque. [illegible]
[illegible] Sabbati [illegible]
[illegible]
[illegible] Nisan, [illegible]
[illegible]
[illegible] in Mara [illegible]
Mara in Elim, & dein ex Elim in desertum Sin [illegible]
[illegible] mensis secundi, id est, Ijar, [illegible]
[illegible] Chronologi aliqui, [illegible]
[illegible] Nisan, in Mara [illegible]
[illegible] Quod si ita fuerit, [illegible]
[illegible] in Mara. Decalogus autem [illegible]
[illegible] Sivan, qui fere Junio Juliano respondet [illegible]
[illegible]
[illegible] Sabbati [illegible]
[illegible] plerique assignant. [illegible]
dam & Chronologi aliquot Christiani; apud quos [illegible]
[illegible] controversia. Hac autem [illegible]
[illegible] quod habemus capite proximo, ubi de Observatione [illegible]
[illegible] agitur. At verò ex jam dictis, [illegible]
[illegible], si in Mara diem tantùm [illegible] Nisan transegerint, [illegible]
[illegible], ante Decalogi promulgationem, Sabbati Institutionem atque Originem hanc, quam ita à Patribus acceptam tradunt, evenisse necesse est, & post annos bis mille & quingentos aut circiter à mundi conditu elapsos. Sunt autem [illegible] Christianis, qui è pluribus hanc praecepti de Sabbato in Mara dationem oppugnant, quos, si placet, consulas. Alii autem idem de ejusdem Institutione cum Rabbinis hic sentiunt. Leonardus Marius [f], Theologus insignis; *praesentem*, inquit, *Locum* (citatum antè ex Exodo locum de Judicio & Praecepto in Mara dato) *optimè possumus vel de Sabbati lege exponere. Nam cum statim sequenti capite fiat mentio requiei, quam Deus voluit in eo servari, neque alibi tamen praecedat illius institutio, aut Praeceptum requiescendi, videtur id hoc loco commodè intelligi. Praesertim cum ibidem paulo post in renovatione Cultus Sabbati praemittat Moses prooemium, quo satis indicatur, illud etiam antè à Deo per aliquod praeceptum institu-* tum

[illegible] Maimon [illegible] ... [illegible]

[d] [illegible] Rabbinis [illegible] cap. 5. [illegible] Gemara Babylon. ad tit. de Sabbatho. [illegible] fol. 87. b. [illegible] R. Abraham in [illegible] fol. [illegible] Josephum Albo [illegible] partic. 3. cap. 11. Jehudam Ben [illegible] ad [illegible] fol. 76. col. 1. [illegible] in Rabboth, quaest. [illegible] alii.

[f] Comment. in Exodum, pag. [illegible]

eum fuisse. Hoc est quod locutus est Dominus. Requies Sabbati sanctificata est q. d. ideo feriâ sextâ dat nobis Dominus duplicem Collectionem Mannæ, ut re ipsa doceat nos velle se servare legem suam, quam de Sabbato ante nobis præscripsit, & qua mandavit, ut in Sabbato ad sanctificationem & honorem illius requiesceremus. Sic ille. Sed de Loco & Tempore Institutionis, ad Ebræorum placita, hactenus.

Cap. X.

De Causa *&* Ratione Institutionis Sabbati, *ex* Ebræorum *sententia, &* ad Quosnam *illam* pertinere *velint.*

POst Locum & Tempus Institutionis Sabbati ita ex Ebræorum Commentariis ostensum, sequitur etiam ejusdem, ad eorum Placita, Causa seu Ratio. Causam seu Rationem Institutionis in iis ponunt, quæ tum ejusdem præcepto in sacris literis conjunguntur. In capite tricesimo primo Exodi legitur, post Juris Israelitici corpus enarratum, *Aitque Dominus ad Mosen, & tu loquere ad filios Israel dicens* אך את־שבתותי תשמרו כי אות היא ביני וביניכם לדורתיכם לדעת כי אני יהוה מקדשכם ושמרתם את השבת כי קודש הוא לכם וגו׳ *Tantummodo Sabbata mea custodite* (ita vertit Munsterus; Hellenistæ *ὁρᾶτε, καὶ τὰ Σάββατά μου φυλάξασθε videte, & Sabbata mea custodite,* vulgata; *videte ut Sabbatum meum custodiatis; sed* אך ibi non *tantummodò*, sed *veruntamen* potiùs seu *nihilominus*, aut, ut Judæi Hispanienses, *de cierto* vertendum est) *quia signum est inter me & vos* (Chaldæi ibi בין מימרי וביניכון *inter Verbum meum & vos*) *in generationibus vestris, ut sciatis* (ita plerunque vertitur; sed *in scire* aut *in scientiam* sonat, seu ut Onkelos למדע & Judæi Hispanienses *por saber*, quod idem significat; atque ab Ebræis nonnullis g ad scientiam Gentium non ad Israelitarum ipsorum refertur) *me esse Dominum, qui sanctifico vos. Custodietis igitur Sabbatum. Est enim vobis Sanctum.* Et paucis de violantium pœna inter-

g *Glossa Tarchii ad Exod. 31. 13.*

interjectis; *Cuſtodiant igitur filii Iſrael Sabbatum, ut faciant Sabbatum in generationibus ſuis, fœdere perpetuo. Inter me & filios Iſrael ſignum eſt perpetuum*, (Ita enim planè diſtinguendum eſt ex fide codicum Ebræorum; tametſi in vulgata & Helleniſtica verſione habeatur, *Pactum* ſeu *fœdus eſt ſempiternum inter me & filios Iſrael, ſignumque perpetuum*, quorum etiam de verborum diſtinctione olim [h] dubitatum eſt) *quoniam ſex diebus fecit Dominus cœlum & terram, & in die ſeptimo quievit & ceſſavit.* Atque iteratum illud, *Sabbata eſſe ſignum inter me & vos*, alibi; obſervant; etiam & illud *Quia in ſex diebus fecit Deus Cœlum & Terram* in ipſo Decalogo [k] occurrere. Hujus item in repetitione ſeu traditione ſecundaria, præcepto de Sabbato adjici; *Memento* [l] *quod & tu ſervus fueris in terra Aegypti, & eduxerit te Dominus Deus tuus inde per manum fortem & brachium extentum; idcircò* (ſcilicet על כן ſeu διὰ τοῦτο ut Helleniſtæ) *præcepit tibi Dominus Deus, ut obſerves diem Sabbati*; & demùm Sanctificationem Sabbati creationis hiſtoriæ à Moſe ſubjungi. Ex hiſce ajunt poſt præcepta eis de Exiſtentia, Unitate, & Cultu Numinis tradita, ſecutum eſſe præceptum de Sabbato, atque ejus fuiſſe Cauſas binas. Alterum & primarium [m], ut eorum animis infigeretur, atque perpetuaretur יסוד חדוש העולם *fundamentum illud de Mundi creatione*, ad quam ſeptimi diei in ipſo præcepto toties relatio fit. Adeoque ut interrogati de cultu Sabbatico præſtò reſponderent, *quia ſex diebus fecit Deus Cœlum & Terram* &c. Septimum verò agnoſcerent eſſe τὴν τοῦ κόσμου γενέθλιον ἡμέραν *Diem mundi Natalem* & τὴν ἑορτὴν τοῦ κόσμου γενέσιον *Feſtum Natalibus Mundi Sacratum*, quibus nominibus Philo [n] Sabbatum denotat. Adeò ut revera dici poſſet de Sabbato ſic in Septenario apud eos dierum numero culto, illud πρόπαλαί τινα τῆς πρώτης ἀρχῆς ἐκμαγεῖον εἶναι ἀπ᾽ ἐκείνης ὥσπερ ἀρχετύπου σφραγῖδος τυπωθὲν, *quodammodo primi rerum initii eſſe exemplar, ab eo veluti à Sigillo Archetypo impreſſum*; quod de menſe primo Paſchalibusque in eo diebus eleganter dixit Philo [o]. Sic certiſſima habebatur, conſtans, ac perpetua indicatio ceſſationis à creatione ſeu ipſius Creationis rerum naturæ, cujus fidem univerſis, qui Moſaicæ doctrinæ erant

ſequa-

h *D. Auguſt. ad Exodum quæſt.* 139.

i *Ezech. cap.* 20, 12. & 20.

k *Exod.* 20. 10

l *Deut.* 5. 15.

m More Nebochim *p.* 2. *cap.* 31. & *part.* 3. *cap.* 32. & *vide ibi Sem Tob.*

n *L. de Mundi opificio, & lib.* περὶ τῆς ἑβδόμης.

o *Lib.* περὶ τῆς ἑβδόμης.

ſequaces, imprimis amplexandam, eamque velut ceterorum fidei ſuæ articulorum ſummam quandam eſſe docuêre; ſcilicet p nullam rem eſſe Deo coævam, ſeu אין דבר קדמון עם השם quod idem ſonat. Unde habent illa Talmudici, הכופר בשבת כאילו כופר בכל התורה כולה *qui negaverit Sabbatum, ſimilis eſt illi, qui negaverit totam Legem.* Nimirùm Totius legis ſeu articulorum fidei eorum fundamentum eſſe aiunt Creationem mundi; hanc autem, in Sabbati Inſtitutione atque cultu, ut ejusdem cauſam ſeu Rationem, eſſe agnoſcendam, adeoque Sabbatum negare aut violare idem eſſe ipſis, ac creationem ſeu legis totius fundamentum abnegare. Hinc ſcilicet illud q כל עושה מלאכה בשבת המכחש במעשה בראשית רק איננו מכחש השם הנכבד *Quisquis opus fecerit in Sabbato, abnegat ille opus Creationis, quantumvis non abneget ipſum Deum O. M.* Alteram Inſtitutionis Cauſam in eo ponunt, quod in repetitione Decalogi ſeu Deuteronomio habetur; ſervos eos fuiſſe in Ægypto. Scilicet, ut beneficii à Numine tunc, cum ſervitute graviſſimâ, quæ ſine ulla dierum intermiſſione, nedum Sabbati requie, eos preſſerat, liberabantur, accepti memoriam ſemper retinerent. Agnoſcunt etiam Dignitatem & Honorem Diei memoratum in eo, quod ſub initium Geneſis legitur hiſtoriæ creationis ſubjunctum; *Et benedixit Deus diei ſeptimo & ſanctificavit illum.* Quod intelligunt aliqui tantùm ut per Prolepſin ibi dictum de Benedictione & Sanctificatione Sabbati, quod omnium Primum proximè poſt Inſtitutionem ſeu Præceptum in Mara celebratum eſt; unde ad eundem Geneſis locum, Salomon Iarchius, המקרא כתוב על העתיד *Id quod ibi* (in ipſis rerum initiis) *traditur* (de ſeptimi diei Sanctificatione) *ad ſecula ſequentia attinet*, ſeu per Prolepſin ibi ſedem habet. Sed ea de re plura capite proximo. Sequitur, ut, juxta ſuperiùs propoſitum, de Relatione, quam Inſtitutionem Sabbati habere velint Ebræi ad Genus Humanum, ſeu aliquam ejus partem, id eſt, ad quosnam ipſi velint eam, quà in Præceptis habetur, pertinere, diſpiciamus. Certè ita ſibi ſuisque, id eſt, ritibus & religione eâdem imbutis, proprium & peculiare eos facere præceptum de Sabbato, ut alias ad gentes illud,

p *More Nebochim part. 2. c. 13. & 27. adde Manaſſeh Ben Iſrael de Creatione problem. 1. & Ioſeph. Albo part. 1. ca. 12. & 23.*

q *Apud Aben Ezra ad Exod. 20.*

lud, quà præceptum eſt, attinere planè denegent, non obſcurè liquet ex eis, quæ ſuprà r adducta ſunt, ubi de Proſelyto Domicilii Legem Moſaicam obſervante agitur. Alia adjicimus heic conſona. In vetuſtiſſimis ritualibus preces habent, & hymnos Sabbato proprios, quorum unico (quem nec ipſo Ezra ſeu viris magnæ Synagogæ recentiorem eſſe volunt) inſeritur periocha illa de Sabbato, quæ legitur ſupra ex triceſimo primo capite Exodi, ubi dicitur Sabbatum eſſe *ſignum inter me & filios Iſrael*. Periochæ huic ſtatim ſubjungitur in illo hymno f, ולא נתתו יי אלהינו לגויי הארצות ולא הנחלתו מלכנו לעובדי אלילים וגם במנוחתו לא ישכנו רשעים כי לישראל עמך נתתו באהבה לזרע יעקב אשר בם בחרת *Et non dediſti illud, Domine Deus noſter, Gentibus terræ, neque in poſſeſſionem ſeu hæreditatem illud dediſti, Rex noſter, idololatris, neque in requie ejus habitabunt impii, quoniam Iſraeli populo tuo dediſti illud ex amore erga ſemen Iacob, quod in eis elegiſti.* Unde etiam illud, quod ait Rabbi Jochanan, ex autoritate Rabbi Simeon Ben Jochai t, כל מצות שנתן להם הק"בה לישראל נתן להם בפרהסיא חוץ משבת שנתן להם בצנעה שנאמ' ביני ובין בני ישראל אות היא לעולם *Omnia præcepta à Deo O. M. Iſraelitis tradita, eis tradita ſunt publicè, excepto præcepto de Sabbato, quod privatim eis eſt traditum, ſecundum id quod ſcriptum eſt, inter me & filios Iſrael ſignum ſit in perpetuum.* Vult dicere, peculiare eſſe præceptum hoc Iſraelitis. Nam & ſtatim ſubſequitur אי הכי לא נענשו גוים על השבת *quod cum ita ſit, non puniuntur Gentiles ob Sabbatum.* Unde etiam fit, quod Judæi hodierni, ubi Epiſtolis adjiciunt tempus Sabbati initio proximum; ita interdum exprimunt u סמוך להכנסת כלה *proximè ingreſſum ſponſæ.* Ut Gentis ſponſam, ſibi eſſe volunt proprium Sabbatum. Unde etiam Rabbi Iiſa x כמו כנסת ישראל אקרי שבת בגין דאיהי בת זוגו ודא היא כלה דכתיב ושמרתם את השבת כי קדש היא לכם לכם ולא לשאר עמין הוי הך דאיתמר ביני ובין בני ישראל ודא היא אחסנת ירותת עלמין דישראל *etiam Synagoga ſeu Eccleſia Iſraelitica Sabbatum nuncupatur; quoniam ei conſors eſt & ſponſa. Nam & ſcriptum eſt, obſervabitis Sabbatum, quoniam Sanctum eſt vobis. Vobis, non Gentibus reliquis. Atque hoc eſt, quod intelligitur ver-*

r Cap. 5.

f Machzor Iudæorum Germ. part. 1. f. 49. a. Vide Manaſſeh Ben Iſrael De Creatione problem. 8.

t Gemara Babylon. ad tit. Bitza cap. 2. fol. 16. a. & Halacoth ge daloth fol. 16. col. 2. Petrus Galatinus de Arcanis l. 11. c. 9. & Chriſtophorg Helvic. Elen. Iudæorum 6. §. de Sabbato.

u Buxtorf. in Epiſt. Hebraic. Inſtit. pag. 45.

x In Zohar ad Elle-Semoth fol. 63. b. editione Mantuana; & vide. Zerror Hammor fol. 4. col. 3.

tur verbis illis, inter me & filios Iſrael. Vnde etiam habetur peculium hæreditarium perpetuò Iſraelitis. Porro obſervant שלש מצות נתנו לישראל שכל אחד ואחד מהן נקרא אות ואלו הן מילה ותפלין ושבת *Tria præcepta Iſraelitis data fuisſe, quorum quodlibet ſigni nomine* (velut ſingulari) *denotatur; ea ſunt præceptum de Circumciſione*[y]*, de Phylacteriis*[z]*, & de Sabbato*[a]: qua de re plura Rabbi Moſes Bar Nachman[b]. Ejusmodi occurrunt ſexcenta tum apud Talmudicos, tum apud Cabaliſtas. Sed tam hoc quàm quæ hactenus oſtendimus cetera de Sabbati, ex eorum ſententia, Inſtitutione, explicatiora reddentur in iis, quæ de eorum placitis circa Obſervationem proximè exhibebimus.

y *Geneſ.* 17. 11

z *Exod.* 13. 9. & 16.

a *Exod.* 31. 13. & 17.

b *In* Sepher האמונה והבטחון *cap.* 21.

Cap. XI.

De** Loco **in Deſerto, &** Tempore **(adeoque** Menſe **Menſisque die)** Primæ, **juxta Ebræos,** Obſervationis Sabbati, **ex** Præcepto **nimirùm ſeu** Inſtitutione, **capite ſuperiori oſtenſa.** Epocha dierum enumerandorum **ſeu Temporis Nycthemerini, juxta Ebræos aliquot; & de** Telluris Umbilico. Primum Sabbatum, **unde ſequentia pendent, in Deſerto obſervatum,** neutiquam fuiſſe ſeptimum in periodo à rerum conditu dierum, **non deeſſe inter Chriſtianos, qui exiſtimaverint.

QUod ad Sabbati ſeu diei in conflatis dierum à conditu mundi periodis ſeptimi, ut feſti, Obſervationem heic attinet; ea conſideratur bifariam. Aut quà Initium habuiſſe eam volunt Talmudici, aut quà ipſi aliis eam ſive Imperabant, ſive Permittebant, Interdicebantve. Quod ad primum Obſervationis Genus ſpectat; ut ex inſtituto in Mara diem ſeptimum ſeu Sabbatum colendum fuiſſe juxta jam oſtenſa ſtatuunt; ita primam ejusce Obſervationem in deſerto Sin, ſeu in Hiſtoria Sacra de Manna colligenda, adeoque in tempore,

re, quod institutum seu præceptum in Mara paulo post secutum est, collocant. E Mara scilicet in Elim, atque inde in desertum Sin, quod est inter Elim & Sinai, quintadecima die mensis secundi, seu Iiar, profecti sunt Israelitæ. Ibi cum murmurabant ob panis inopiam, *ait* [c] *Dominus ad Mosem: ecce ego pluam vobis panem de Cœlo, & egredietur populus, colligentque rem diei in die suo, ut probem eum, utrùm ambulet in lege mea, annon. In die verò sexto, parabunt sibi quod inferant; eritque illud duplum, respectu illius, quod colligunt per singulos dies.* Et paulò post: *collegerunt* (Mannam) *manè per singulos dies &c. Et fuit id die sexto, ut colligerent panem duplum, binas scilicet Gomeras pro una. Et venientes omnes Principes congregationis retulerunt Mosi, qui ait ad eos, hoc est, quod locutus est Dominus; Quies Sabbati sancti cras est* Domino; *quod pinsere volueritis, pinsite &c. sex diebus colligetis ipsum, & in die septimo non erit in illo. Factum est autem in die septimo, ut egrederentur quidam de populo ad colligendum; & non invenerunt. Et ait Dominus ad Mosem, usquequò renuitis observare præcepta mea & leges meas? Videte, Dominus dedit vobis Sabbatum, & ob id quoque dat vobis in die sexto panem pro duobus diebus. Maneat igitur quisque apud se, & non egrediatur ullus loco suo in die septimo. Sabbatum igitur celebrarunt,* aut *Sabbatizaverunt* seu *requieverunt populus die septimo.* Heic manifesto Sabbati seu septimi diei requiei observatio indicatur. Atque Sabbatum Ebræis hoc primum nuncupatum est seu שבת ראשונה (ut in Gemara Babylonia [d]) quod idem significat. Et Rabbi Iose Ben Chilpetha in *Seder Olam* [e] uti & alii (quod infra liquebit) primæ huic observationi pro loco assignant *Alusham* seu mansionem Israelitarum decimam; quæ pars eremi Sinæ seu Sin, quæ octava est mansio, censetur. S. Hieronymus [f], *Profecti de deserto Sin castrametati sunt in* רפקה Daphca. *Nona mansio. Profecti de Daphca castrametati sunt in* אלוש *Alus. Decima mansio. In Exodo non habetur crediturque in Sin eremo contineri, eodem narrante libro. Profecta* [g] *est omnis multitudo filiorum Israel de eremo Sin per mansiones suas juxta os Domini, & venerunt Raphidim* (quæ scilicet est mansio undecima.) *Ex quo perspicuum est, plures mansiones ejusdem regionis vocabulo demonstrari.* Et S. Ambrosius [h], *Decima mansio Halus est: ad quam à Dephca profecti sunt filii*

c *Exodi* 16.4.
d *Ad tit.* Sabbath *cap.* 16. *fol.* 118. b & *vide* Thosiptha *ad cap.* 9. *fol.* 87b.
e *Cap.* 5.
f *Epist.* 127. *ad Fabiolã.*
g *Exod.* 17.1.
h *Lib. de* 42. *mansionibus*

filii Iſrael: Ideo dicit[i]; *Et profecti Dephca caſtrametati ſunt in Alus. In Exodo nec iſta manſio diſtinctè nominatur, ſed comprehenditur ſub manſionibus à deſerto Sin usque ad Raphidim.* In Alus igitur, Alush ſeu Alusha, ſtatione ſeu manſione decima, adeoque in Deſerto Sinæ, primam ſic collocat Sabbati obſervationem *Seder Olam*; באלוש נתנה להם השבת ושם עשו שבת ראשונה שנ׳ וישבתו העם ביום השביעי *In Alusha*[k] *acceperunt Sabbatum, ibique primum Sabbatum celebrarunt, juxta illud, quod ſcriptum eſt, & Sabbatizavit populus die ſeptimo.* Jam verò facit ille diem decimum quintum menſis primi ſeu Niſan (pleni ſeu XXX dierum,) quo ex Ægypto[l] profecti ſunt Iſraelitæ, feriam ſextam; unde ſequitur in calculo, ut & habet ille, Quintum decimum menſis ſecundi ſeu Jiar, quo[m] venerunt in deſertum Sinæ, in primum hebdomadis (dierum à mundi conditu elapſorum inita ratione) incidiſſe. Putatis igitur inde diebus, quibus Manna collecta eſt, primum illud Sabbatum juxta eum diei XXI Jiar reſpondet. Sed receptior eſt Talmudicis[n] ſententia, ipſum Quintum decimum diem Niſan ſeu diem exitûs fuiſſe feriam, in ejusmodi enumeratione, quintam, non ſextam, adeoque Quintumdecimum Iiar, ſeu illum, in quo caſtra in Sinam movebant, fuiſſe ſeptimam. Et ſic pro hac ſententiarum diverſitate Sabbatum eorum primum, id eſt, dies ſeptimus, requie à laboribus primò celebratus, incidat aut in XXI aut in XXII diem menſis Iiar, qui fuit anni exitûs ex Ægypto; adeoque legem datam in Sinai ſeu Decalogum ita diebus aliquot antevertit. Nam ſub initium menſis Sivan ſeu tertii[o], qui ſecutus eſt, ejusque, ut tradunt, die ſexto Decalogus datus eſt. Monendum verò, menſis nomina, quæ poſt nata ſunt, ut fieri aſſolet, heic adhiberi. Ratio autem Temporis inde diverſa non eſt, ſed explicatior habetur, Calculi, quod diximus, diſcrimen usque ad Decalogi dationem ob oculos ponimos; Iiar, ut volunt Ebræi, cavo facto, ſeu XXIX dierum. Adjiciuntur etiam dies menſium, qui in anno Juliano retrò putato, juxta Chronologiæ aliquot coryphæos, menſibus illius anni Ebræorum reſpondent. Veluti Joſephum Scaligerum, Sethum Calviſium,

[i] Num. 33. 13.

[k] Vide Num. 33. 13. & 14. & compara cum Exod. 16. 1. & 17.

[l] Num. 33. 3.

[m] Exod. 16. 1.

[n] Gem. Babylon. ad tit. Sabbath c. 9. fol. 17. b Mechilta f. 18. col. 4. Iarchius ad Ex. 16. 1.

[o] Exod. 19. 1.

LudovicumCapellum, alios, qui Talmudicorum aliorum, non & Seder Olam, in neomeniis & diebus mensium sunt, heic sequaces,

	*SederOlam& sequaces.	Dierum Hebdomades.	Talmudici alii.	Menses Iuliani.	
* Nisan mensis primus.	14	V	15	16	* Aprilis.
	15	VI	16	17	
	16	VII	17	18	
	17	I	18	19	
	18	II	19	20	
	19	III	20	21	
	20	IV	21	22	
	21	V	22	23	
	22	VI	23	24	
	23	VII	24	25	
	24	I	25	26	
	25	II	26	27	
	26	III	27	28	
	27	IV	28	29	
	28	V	29	30	
	29	VI	30	*1	* Maius.
	30	VII	1	2	
* Iiar mensis secundus.	*1	I	2	3	

SederOlam& seqВaces.	Dierum Hebdomades.	Talmudici alii.	Menses Iuliani.
2	II	3	4
3	III	4	5
4	IV	5	6
5	V	6	7
6	VI	7	8
7	VII	8	9
8	I	9	10
9	II	10	11
10	III	11	12
11	IV	12	13
12	V	13	14
13	VI	14	15
14	VII	15	16
15	I	16	17
16	II	17	18
17	III	18	19
18	IV	19	20
1·6	V	20	21
20	VI	21	22

	SederOlam& seqВaces.	Dierum Hebdomades.	Talmudici alii.	MensesIuliani.	
	21	VII	22	23	
	22	I	23	24	
	23	II	24	25	
	24	III	25	26	
	25	IV	26	27	
	26	V	27	28	
	27	VI	28	29	
	28	VII	29	30	
	29	I	1	31	
* Sivan mensis tertius.	*1	II	2	*1	* Iunius.
	2	III	3	2	
	3	IV	4	3	
	4	V	5	4	
	5	VI	6	5	
	6	VII	7	6	
	....	....	....	....	

Atque ita in XXIII Maii, qui juxta eos idem est in anno illo cum XXII Jiar, prima incidit illa Sabbati observatio. Adeò ut

ut tametsi præceptum de Sabbato in Mara ita datum fuerit, ut plures inde quàm septem dies hanc observationem antecederent, imò ut viginti septem dies inter præcepti dationem & XXII Iiar intervenirent (si stationum calculum, qui unicum tantùm, eumque XXIV diem Nisàn seu XXV Aprilis ei, quæ in Mara fuit, tribuit, admittimus) nihilominùs ex præcepto illo, cujus, non minùs ac populi ejusque peregrinationis, Dominus erat Legislator sanctissimus, ante XXII hunc diem Jiar, seu Maii XXII, observatio p secuta non sit. Atque ex Observatione illa Prima novatoque tunc temporis præcepto, cum Mannæ descensu conjungitur non rarò ipsum præceptum. Rabbi Jehuda Levita q, de Decalogo verba faciens & de præcepto Sabbati quod in eo habetur וכבר inqnit קדמה מצותו עם הורדת המן *præcesserat etiam præceptum illud, quando Manna descendebat.* Alibi item ipse; והלא תחלת השאת אינה כי אם מסיני ומאלוש קודם לכן שירד המן בו תחלה *Anne initium Sabbati aliunde repetendum est, quàm è Sinai & ab Alusa antè, ubi primus Mannæ descensus.* De tempore autem jam dicto, disertè Josephus Scaliger r; XXII Iiar inquit, *quæ incidit in* XXIII *Maii* (sic plane legendum) *observatum primum Sabbatum, quæ erat* XIIII *Ziu in anno prisco dierum. Et deprehensum est etiam à Iudæis Neomeniam Iiar illius anni incidisse in Sabbatum* (Septimum nempè in periodo dierum septenaria diem) *& proinde Nisan feria quinta contigisse: quæ est egregia observatio, quæ frenat licentiam Chronologorum, qui nullum modum faciunt novos annos, novos reges, novas Epochas comminiscendi. Mirum verò extitisse, qui adversus verba Mosis negent secundi mensis neomeniam in Sabbatum incidisse. Hebræi pervenerunt in desertum Sin* XV *mensis secundi* s, *sexta die ab illa jubetur populus colligere duplum demensum* t *Mannæ. Ea dies igitur* XXI *mensis. Atqui erat parasceve & prosabbatum. Ergo neomenia mensis erat Sabbatum.* Id est, ergo dies XXII ejusdem mensis erat Sabbatum, quod Primum cum Ebræis vocat ille. Tantundem ipse u alibi; Ubi etiam *Arabes quoque*, inquit, *Christiani scribunt feriam quintam incidisse in* XV *noctem illius Nisan, quo Moses populum eduxit.* Quod consonum est jam ostensæ dierum dispositioni. Et Jacobus Capellus x;

p *Vide* Thosiphtha *ad Gem. Babylon. ad tit.* Sabbath *c.* 9. *fol.* 87. *b.*

q *In* Sepher Cozri *part.* 1. § 87. *& part.* 2. § 20. *& R. Iehuda Ben Saul in commēt. ibidem.*

r *De Emendat. Temporum lib.* 5. *p.* 351.

s *Exod.* 16. 1.

t *Commate* 5. 22. *&* 23.

u *Canon Isagog. lib.* 3. *pag.* 282.

x *A.M.* 2503.

Iiar XVI, Maii XVII, *feriâ primâ Man colligere incipiunt, usque ad Iiar* XXII, *Maii* XXII, *quo Sabbatum observare jussi sunt; unde Iosephus Scaliger & Sethus Calvisius rectè colligunt, Sabbatum hoc observatum annis Iulianis* 1496 *diebus* 223 *ante Ianuarias æra Christi Kalendas.* Sed & Sethus Calvisius *die*, inquit y, 15 *mensis secundi, qui fuit dies* 16 *Maii, de Observando Sabbatho legem fert Deus, in ipso die Sabbati; sed primum Sabbatum à quibusdam Manna colligere volentibus violatum est die* 23 Maii. Consonum est jam dictæ mensium & dierum dispositioni id, quod habent Ebræi plerique z de Tempore Decalogi dati. ערב שבת בששה לחדש בשש שעות ביום קבלו ישראל את הדברות *Vespera Sabbati,* VI *die mensis* (Sivan quæ heic est Junii quintus) *hora diei* VI *acceperunt Israelitæ Decalogum.* Sunt autem Chronologi alii, nominis etiam summi, quibus hæc non ita placent, quin de anno, feriis, & mensibus Julianis heic Ebræorum respondentibus diffideant. Gilbertus Genebrardus, ex mente ut vult ipse & *Seder Olam*, in anno 2670 *vigesimo secundo*, inquit, *die Aprilis primam Sabbati celebritatem agitarunt.* Atque simili ratione dies reliquos Julianis assignant, & *Seder Olam* (cujus in versione Aprilem τῷ Jiar respondere etiam vult) interea sic sequax, ut & Feriarum, quæ in calculo superius allato visitur, seriem ejus potius admittat. Atque quantum ad ferias attinet, ita Augustinus Torniellus, qui Nisan hunc facit cavum, unde & alia in diebus heic denominandis diversitas. Anno autem Mundi 2544 rem collocat ille. In Josephum Scaligerum de anno & Temporis charactere hoc disputat Dionysius Petavius a. Sed verò anno mundi 2453 & ante Christum 1519 Sabbatum hoc ponens, etiam & ipse vigesimo secundo diei Iiar idem planè assignat, dum de octavæ stationis in Sin rebus verba faciens, eas *contigisse*, ait b, *die* XVI *mensis secundi, qui est Iiar, feriâ primâ*, quam tamen non XVII ut in superius exhibito calculo, sed IV Maii facit. At sic cadit Sabbatum in XXII Iiar, uti ex sacro Exodi textu satis etiam liquet. Id est, juxta Petavium, in Maii diem decimum. Alii c aliter. Sed de litibus his plura huc afferre, intempestivum. Utcunque, de Anni Tempestate quâ Primum Sabbatum juxta Talmudicos collocandum, manifestò liquet. Ad hanc Sabbati Primi, id est, primò obser-

y *A.M.* 2453.

z Pirke *Eliezer cap.* 46. *Gemar. Babylon. ad tit.* Sabbath *c.* 9. *fol.* 87. *b.* Mechilta *f.* 18. *col.* 4. & *vide ad finem capitis superioris.*

a *De Doctrina Temporū lib.* 9. *cap.* 23.

b *Ibid lib.* 13. *period. Iulian.* 3183. & *videsis Samuel. Petitum Eclog. Chronolog. lib.* 1. *c.* 20.

c *Videsis Leonard. Marium ad Exod. pag.* 378. §. 99.

observati notionem, qualis juxta Magistros jam ostensa est, attinet illud, quod à Petro Galatino [d] ex libro *Siphri* citatur. Apud Ebræos, inquit, *legitur ibi super illud* [e] *& fecerunt pascha; Non fecerunt nisi illud tantùm. Dixit R. Eleazar, habetur in Exodo* [f], *Sabbatizavit populus in die septimo. Per hoc docet, quòd omnibus 40 annis, quibus filii Israel fuêre in deserto, non fecerunt nisi duntaxat Primum Sabbatum*, id est שבת ראשונה quæ locutio est è Talmudicis superius adnotata. Sed commentum hoc de unico tantùm Sabbato in deserto observato non admittunt omninò Magistri. A primo, quod diximus, septimum diem insequentem pro secundo, & deinceps alia enumerant. Post primi Sabbati in *Seder Olam* mentionem sequitur statim אחר בשבת כב"ג איר וגו' *Primo die Hebdomadis, qui fuit* XXIII *Iiar, descendentes de Alusha accesserunt ad* Raphidim, *ubi puteus eis datus est, & pugnarunt contra Amalecitas* ושם עשו שבת שניה id est, *atque ibi celebrarunt Sabbatum Secundum.* Sed mendum in numero est manifestum, quod & à Genebrardo in versione perperàm retinetur. Restituendum planè est כב' seu XXII pro כ"ג seu XXIII. Nam nemo non videt Sabbatum primum ex autoris mente in XXI diem incidisse, cum scilicet disertè ajat diem XV fuisse primum hebdomadis, seu feriam primam, id est, XIV fuisse septimum, qui in Sabbatica dierum enumeratione proximè præcedebat. Et nisi sic emendetur Chronicon illud, in pauculis illis, quæ ibi conjunguntur, lineis, sibi ipsi palam in numerando discors est. De discordia quidem monuit [g] Dionysius Petavius. Sed cur de mendo librarii dubitaremus in re tam manifesta, non omninò video. Certè Philo de hac prima Sabbati (sic Talmudicis dicta) celebratione loquitur, perinde ac si, post Cultûs septimi diei ex præcepto divino institutionem, dubitassent de ipsò die, qui enumeratione à mundi conditu septimus esset, eumque ideò jam primùm & ex oraculo & miraculo didicissent. Is enim enarrans beneficium Numinis, quo Manna depluente alebantur (quod totum ad tempus & locum, de quo verba facimus, attinet) ἅμα μὲν τοι καὶ τὴν περιπόθητον ἡμέραν, inquit [h] ἀνεδιδάσκοντο, ζητοῦντες γὰρ ἐκ πολλοῦ, τίς ἄρα ἡ τοῦ κόσμου γενέθλιος, ἐν ᾗ τόδε τὸ πᾶν ἀποτελέσθη, καὶ παρὰ πατέρων καὶ προγόνων τὴν ζήτησιν ἄλυτον διαδεξάμενοι μόλις ἠδυνήθησαν εὑρεῖν, οὐ μόνον χρησμοῖς ἀνα-

[d] De Arcanis Catholicæ Veritatis, l. 11, cap. 10.
[e] Num. 9. 5.
[f] Cap. 16. 30.
[g] De Doctrina Temporū lib. 9. cap. 23.
[h] Philo, de Vita Mosis lib. 1.

ἀναδιδαχθέντες, ἀλλὰ καὶ τεκμηρίῳ πάνυ σαφεῖ: *Simul etiam distabant diem illum desideratissimum. Cum enim jamdudum quæsissent, quis esset mundi Natalis, in quo hoc Vniversum absolutum est, nec à patribus aut majoribus quæstionem solutam accepissent, rem tandem comperiebant, non solùm oraculis, sed & signo* seu *argumento manifestissimo edocti.* Atque vix est sanè, ut non autumemus Trogum Pompejum ex Ebræorum traditionibus de hac Sabbati celebratione illud hausisse, quod ex eo de primo Sabbato narrat Justinus, utcunque, pro more ejusmodi scriptorum, nonnulla, quæ falsissima sunt, interserantur. Verba Justini [i] sunt. *Itaq; Moses, Damascenâ antiquâ patriâ repetitâ, montem Synam occupat, quò septem dierum jejunio per deserta Arabiæ, cum populo suo fatigatus, cum tandem venisset, septimum diem, more Gentis, Sabbatum appellatum, in omne ævum jejunio sacravit; quoniam illa dies famem illis erroremque finierat.* Quod cum Paganorum aliis de Jejunio habet, falsissimum est. Neque enim die Sabbati, qui dies est in dierum periodo septimus & vulgo sic dictus, ex Ebræorum instituto jejunandum. Qua de re plura inferiùs [k]. Atqui interea ex fame natum illud festum ait; id quod alimenti inopiam, quæ primam Festi Observationem ac descensum Mannæ præcesserat, respicere videtur. Et si desertum Synam dixerat Justinus, idem etiam fermè dixerat, quod autor *Seder Olam*, non sine sacrarum literarum autoritate; ubi in Sina (nam Alusham & Sinæ deserti partem esse, antè monitum est) Primum Sabbatum scribit celebratum, ut suprà monstratum. Sed desertum Sinæ in montem Sinam pro Sinai (qui locus celebrior multo erat & ob legem ibi datam illustrior) mutari scriptori Pagano satis obviũ erat. Et Tacitus [l] de Judæis, *septimo die otium placuisse ferunt, quia is finem laborum tulerit.* Traditionem de refocillatione hac, quam nacti sunt in Sinæ deserto, forte etiam respexit ille. Certè & celeberrimi in Ebræis Magistri primam illam sub Genesis initium Benedictionis & Sanctificationis septimi diei mentionem, ad primam hanc in Sinæ deserto diei celebrationem ac Beneficia in eam accepta referunt. Ita Salomon Jarchius ad illud [m], *& benedixit Deus diei septimo, & Sanctificavit illum;* ברכו במן שכל ימות

i *Histor. lib. 36.*

k *Cap. 15.*

l *Histor. 5.*

m *Genes. 2*

ימות השבוע יורד להם עומר לגלגלת ובששי לחם משנה וקדשו במן שלא היה יורד כלל והמקרא כתוב עוד העתיד *Benedixit ei per Mannam* seu *in Manna, quoniam in ceteris diebus Septimanæ descendebat unicuique Gomera, sexto verò panis duplus*, seu *quantitas dupla. Sanctificabat item per Mannam, quoniam* (in eo die) *ea non omninò descendebat. Et quod heic scriptum est, ad tempus ita attinet futurum.* Adeò ut Benedictionem, & Sanctificationem ibi à Mose memoratam ad Benedictionem & Sanctificationem, quæ post tot secula in Mara evenit, spectare voluerit. Ita etiam ad Decalogum, ubi iterantur [n] verba sacra de Benedictione & Sanctificatione, ברכו במן לכפלו בששי לחם משנה וקדשו במן שלא היה יורד בו *Benedixit ei in Manna, quæ in sexto die duplata est* (in usum septimi) *& sanctificavit eum in Manna, quippe quæ in septimo die non descendit.* Neque sanè Jarchii est commentum hoc: sed pro more suo è veterum hausit commentariis, quod & ad eundem locum notat Moses Bar Nachman. In *Beresith rabba* [o], ר' ישמעאל אומר ברכו במן וקדשו במן ברכו במן שכל ימות השבת היה יורד עומר ובערב שבת שני עמרים וקדשו במן שלא היה יורד בו כל עיקר ר' נתן אומר ברכו במן וקדשו בברכו ר' יצחק אמר ברכו במן וגו' *Docuit Rabbi Ismael, benedictionem* (diei septimi) *fuisse per Mannam, & Sanctificationem itidem per Mannam* (loquitur de Benedictione & Sanctificatione, cujus in secundo Genesis capite mentio) *Benedictionem in eo quod, cum in ceteris diebus septimanæ descenderit Gomera unicuique unica, pridie Sabbati descendebant bina Gomera; Sanctificationem in eo, quod illo die nihil omninò descendebat. Ex sententia verò Rabbi Nathan; Benedictio quidem in Manna erat & Sanctificatio in ipsa Benedictione. Quin & Rabbi Isaac adstipulatur, & Benedictionem ejus in Manna collocat &c.* Quæ omnia eo plane spectant, ut prima Sabbati Benedictio & Sanctificatio (quatenus ea etiam sub initium rerum à Mose memoratur,) ad Locum & Tempus Primæ observationis Sabbati juxta sententias jam ostensas, sit ex horum mente indubitanter referenda. Sed de Benedictione & Sanctificatione illa, quæ in Genesi occurrit, ad Ebræorum placita, plura mox. Illud interea accipe, quod pluribus ostendunt Rabbini, Jehuda Ben Samuel & Je-

n *Exod.* 20.

o Parash. 11. *fol.* 13. *col.* 1.

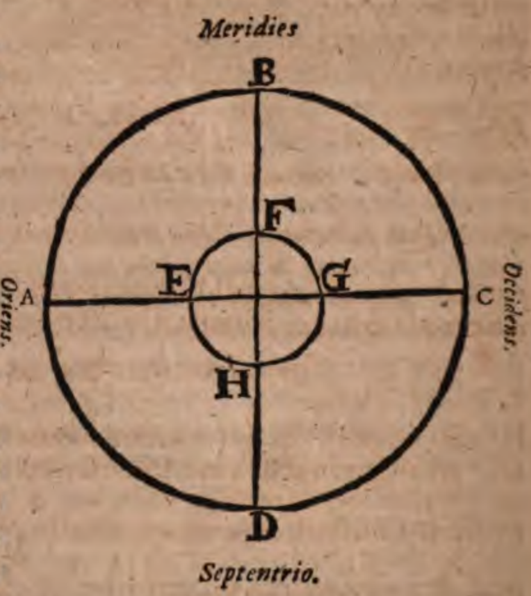
p Sepher Cozri *part.* 1. §. 87. & *part.* 2. §. 20.

& Jehuda Ben Saul, in Commentariis ad dictum Samuelidem p; scilicet ipsum initium Sabbati, quà ex Præcepto festum est, Tempori & Loco superiùs memorato ita esse tribuendum, ut primò ex illa duntaxat Cœli, Solis, Terræque positura, dein ex Hierosolymæ seu Terræ sanctæ (cujus gratiâ Leges de Tempore Festisque, in Deserto traditæ) situ, neque ex alio auspicandum fuerit Primum Sabbatum, quà Festum; uti neque numeri seu periodi dierum à rerum conditu septenariæ, juxta quam Sabbati festum in die septimo institutum, aliundè quam à terra Israelitica primitùs deducendi. Id est, à dierum ibi vespera, seu Solis occasu; non inde ut à meridiano primo, aliter atque meridianus ille vesperam illam seu occasum designat. Legitur in dialogo illo *Sepher Cozri* dicto אמר הכוזרי הלא תהיה קביעות הימים מן הצין מפני שהוא תחלת המזרח ליישוב אמר החבר והלא תחלת השבת אינה כי אם מסיני ומאלוש קודם לכן שירד המן בו תחלה ואין השבת נכנס אלא עד מי שבא עליון השמש אחר סיני עד הדרגה עד אחרית המערב ואחר כך עד אשר תחת לארץ ואח׳ כך עד הצין אשר הוא מזרח מיישוב ונקרה השבת לצין אחר ארץ ישראל בשמונה עשר שעות מפני שארץ ישראל באמצע ליישוב וכאשר בא השמש לארץ ישראל הוא חצי הלילה לצין וחצי היום לארץ ישראל הוא בא השמש לצין וגו׳ והכוונה היא לארץ ישראל שהיא מקום התורה שהורד בו אדם מגן עדן בליל שבת ומשם תחלת המנין סמוך לששת ימי בראשית והתחיל אדם לקרות שם לימים וכאשר נושבה הארץ ורבו בני אדם היו סופרים הימים כאשר יסד אותם אדם ועל כן לא יחלקו בני אדם בשבעת ימי השבוע וגו׳ *Dixit Cozri, nonne initium præstitutæ dies numerandi formulæ à Zin petendum, ideo quod locus ille initium est Orientis Orbis Terrarum? Responsum est, An initium Sabbati aliunde petendum est, quàm à Sinai & antè etiam ab Alusha, quia ibi primus erat Mannæ descensus. Nec verò incipit Sabbatum, antequam Sol ultra Sinai transeat in extremum Occidentis gradum, unde posteà sub tellurem circumvolvitur ad Zin, qui Oriens est Orbis Terrarum. Et esse incipit Sabbatum in Zin, postquam habetur ejusdem initium in Terra Israelitica, Horis Octodecim. Eo scilicet quod Terrà Israelitica in medio seu Vmbilico Orbis collocatâ, Occasus solis illic est*

nox

nox media τῷ Zin, & meridies Terræ Israeliticæ est occasus Solis τῷ Zin &c. *Aptanda autem est res Terræ Israeliticæ* (nimirum Sinai & Alusha circa sesquigradum Occidentaliores sunt Hierosolymis) *quoniam ea locus est Legis, & idem est locus in quo pulsus est Adam è Paradiso nocte Sabbati* (alia exèmplaria habent בע״ש *vespera Sabbati*) *atque inde initium enumerationis dierum quæ sex diebus creationis innititur. Atque ibi incepit Adam nomina diebus imponere. Et cum postea, auctis ejus posteris terra habitata est, hominum mos erat numerare dies eo modo, quo disposuerat eos Adam; unde factum est, ut non dissentiant homines de Septenario Septimanæ dierum numero*, seu *de Hebdomadis constitutione* &c. Sic ibi R. Jehuda. Zin heic est Sinarum seu צינין aut صينين regio, plagæ Orientalis ultima; ita scilicet scriptoribus tàm Arabicis & Ebraicis, quàm Ptolemæo ejusque sequacibus q censita. Objectio est; nonne inde, scilicet ab Oriente ultimo, ratio dierum enumerandorum ineunda? Minimè inquit, R. Jehuda. Nam à rerum initiis dierum enumeratio erat eadem, quâ utimur nos in terrâ Israelitica, id est, à vespera ad vesperam. Id quidem scimus etiam ex Sabbati Observatione, cujus initium in Alusha & Sinai. Et quicquid ibi statutum reperitur, ita aptandum est terræ Israeliticæ, cujus gratiâ lex data est, ac ubi primus parens noster Adam dies sic à vespera ad vesperam numerare, & in periodos septenarias distribuere cœpit, ut à Solis è terra Israelitica in Occidentem discessu, seu à tempore, quo terræ Israeliticæ Sol occidit, (quæ sic velut naturalis habetur, & primaria dierum civilium, id est XXIV horarum, numerandorum Epocha) dierum initia adeoque Periodi Septenariæ sint deducendæ. Atque ita necesse erit, ut Horarum Octodecim spatio tum Sabbatum, tum quilibet alius pariter dies incipiat in terra Israelitica, antequam in Orientis ultimo seu apud Sinas incipiat; similisque in aliorum locorum dierum initiis, veluti primario illi secundariis, pro Longitudinis diversitate, ratio sit habenda. Exempli gratia; cum in adjecta figura Sol per circulum ABCD graduum 360, circum tellurem EFGH spatio XXIV horarum se-

q *Geograph. Arab. part. 9. & 10. Climatis.* Abraham *Ben* Chaia *in sphæra mundi, c. 6. &c.*

feratur, dieſque, juxta jam dicta, à Cardine GC qui Occaſus eſt Solis τῷ F Terræ Iſraeliticæ ſeu Umbilici telluris heic locum occupanti, incipiat; palàm eſt diei initium telluris Umbilici ſeu τῷ F incolis, XVIII horis priùs haberi quàm ſuum ex ejuſmodi numerandi ratione initium habeant Sinæ in extremo Orientis, qui τῷ E deſignantur. Nam ut GC ſolis Occaſus eſt τῷ F, ita FB τῷ E ſeu Sinis. Et inter GC & FB, per DA, arcum 270 graduum intercipi, id eſt XVIII horas, nemo non videt. Qui ſenſus eſt Rabbini, quem citavimus, ejuſque ſequacium. Pendere vides hanc dies enumerandi in terra Iſraelitica poſitam epocham ex eo quod eſt, Adamum ibi ſic enumerare cœpiſſe, adeoque illam regionem primùm tenuiſſe. Unde & טבור הארץ eam nuncupant Ebræi ſeu *umbilicum telluris* quemadmodum oppoſitum in globo Telluris locum, ſeu H in ſuperiori figura, טבור הים *Umbilicum Maris*. Certè & alii ibi Telluris Umbilicum collocant; quod etiam ſcimus ex eo, quod ſuperiùs citatur ex Saido Batricide de Ada in terræ Umbilico ſepeliendo. Occurrit itidem in deſcriptionibus territorii tribus Judæ, Spelunca Adam; ſeu rupis, in qua traditur, eum cum Eva uxore diu luxiſſe Abelem occiſum; locus etiam, ubi à Caino occiſus Abel. Et apud Chriſtianos Scriptores non rarò ea in regione vitam tranſegiſſe primos parentes exiſtimatur. Obvia ſunt, quæ de Paradiſi loco & vicinio, in quod relegatus eſt Adam, & de monte Calvariæ diſſeruntur.

ſeruntur. Saidus autem Batricides in Indiæ Orientalis montem aliquem expulſos fuiſſe è paradiſo primos parentes, ex Orientalium traditionibus ſcribit. Verba ſunt. اخرجهما من الجنه في تسعت ساعات من يوم الجمعه علي جبل من جبال الهند *expulit eos* (Deus) *è Paradiſo hora IX feria VI in montem è montibus Indiæ.* Quin & mons ille Mahumedanis dicitur mons سرنديب *Sarandib.* Abu Mahumed Muſtaphi Ben Haſen in Hiſtoria univerſali perquã eximia, quod Bibliothecæ Oxonienſis cimelium eſt manuſcriptum; اهبط ادم علي جبل سرنديب مغي سرقي ارض الهند *relegavit* (Deus) *Adam in montem Sarandib in Orientali Indiæ regione.* Eò ſpectat etiam quod lego in Abu Walid Mahumed Ben Elſhecina Hiſtorico penes me vetuſto Ms. ubi de وسط الارض *medio* ſeu *umbilico telluris* verba faciens قالوا inquit هو وادي سرنديب حيث اهبط ادم عليه السلام *fertur locum hunc eſſe fluvium Sarandib, quò deſcendit Adam, ſuper quem ſit pax.* Sarandib autem inſula maris Orientalis, Harchend dicti, celeberrima, fusè deſcribitur apud Geographum Arabem [1]. Neque alia eſt à Taprobrana, quæ item سمطره *Sumatra* dici ſolet. Fluvius autem ille ſub Æquinoctiali ponitur. Achmed Ben Magad in Inſularum Chorographia وليما الحقيقه خط الاستوي هو الوادي وادي سرنديب *ad amuſſim ſub linea Aequinoctiali, habetur Fluvius dictus Fluvius Sarãdib.* Quod & Ptolemaicæ Tapobranæ Geographiæ diſſonum non eſt. Unde etiam Latitudines Urbium ac Provinciarum à jam dicto Fluvio putantur, ut Achmed ille, quemadmodum Longitudines ab Occidentis termino. Ita in Orientis extremo juxta nonnullos ponitur Telluris Umbilicus ſeu Medium. Sed nomen illud pro vario gentium ingenio aliter etiam collocatum ſcimus ex eo quod Græci atque ex eis Latini de Delphis habent. Ibi ſcilicet eſſe Medium ſeu Umbilicum Orbis Terrarum. Strabo, Pauſanias, Li-

[1] *Part. 8. Clim. 3.*

 vius,

vius, Plutarchus, alii [f] autores veteres sunt obvii. Quæ autem hactenus dicta sunt, absque controversia admittunt, asseruntque Sabbatum in Alusha, seu Primum, quod in deserto celebratum est post Mannæ descensum, fuisse diem (ut par est credere) à Mundi Natalibus in Septenaria dierum periodo Septimum. Quod sanè non defuêre inter Christianos qui negarint. Paulus Episcopus Burgensis [t], ex Judæis; *Si bene consideras primum Sabbatum quod legitur in deserto celebratum* (sic ibi Paulus, quem inter & Saulum Judæum Dialogus fit) *non fuit Septima dies correspondens primo Sabbato, quod fuit in mundi exordio, prout tu dicis. Sed fuit septima dies à descensu Mannæ. Qui quidem descensus non legitur incepisse in prima die Hebdomadæ; Vnde sic septima dies computata à prima die descensus Mannæ concurrat cum die Sabbati in primo exordio sanctificati. Imò probabiliùs posset dici, quod dies prima, in qua Manna descendit, non fuit prima dies hebdomadæ, quæ dicitur una Sabbatorum. Nam in primis vesperis illius diei descendit Coturnix* [u] *& saturati sunt carnibus. Constat autem, quod si illa vespera esset vespera secunda diei Sabbati, non esset eis licitum occidere conturnices, & parare eas. Ex quo patet, quod dies immediatè præcedens descensum Mannæ, non fuit dies Sabbati, & perconsequens prima dies, in qua Manna descendit, non fuit una Sabbatorum.* Sic ille. Sed ratio ejus perquàm frivola videtur. Nam quis non videt primas vesperas illius diei, ut ille vocat, seu secundam Sabbati vesperam, fuisse etiam partem seu initium feriæ primæ, non omninô septimæ seu ejus, quæ præcedens Sabbati recurrentis in dierum periodis loco respondet. Juxta scilicet Ebraicam temporis rationem; à vespera ad vesperam. Quorsum igitur heic conturnicum in vespera occisionis & præparationis, velut ejus quod Sabbatum violaret, mentio? Sed nec ejusmodi redargutione adeò opus est, cum juxta receptiorem Ebræorum sententiam, Institutionem seu Præceptum Sabbati Observatio neutiquam secuta sit ante septimum post migrationem ibi memoratam diem, id est ante XXII Jiar qui ipsum, in quo migrabant Israelitæ in Sin, diem, seu XV Jiar quæ feria erat septima, insecutus est. Quò spectat & illud Viri maximi [x] de eis, qui simili ratione noluit ipsum XV Jiar feriam fuisse

[f] Videsis Is. Casaub. in Comment. ad Strabonem, pag. 180.

[t] Scrutin. Scripturar. part. 1. Dist. 8. cap. 14.

[u] Exod. 16. 13.

[x] Ioseph. Scaliger. de Emendat. Temp. lib. 5. pag. 351.

fuisse Septimam seu Sabbatum, quà vocabulum illud in dierum periodis locum habet. *Atqui Hebræi* (sic apud eum objiciunt) *non migrassent die Sabbati*(inde nimirum volunt X V Jiar non fuisse feriam septimam.) *Egregiam animadversionem! Quid est magis contra Sabbatum, quàm Sabato colligere Manna? Atqui multi profecti sunt colligendi* y *causâ die Sabbati: Isti Critici non meminerunt adhuc Legem datam non fuisse.* Legem scilicet quæ ad Observationem alicujus diei pro Sabbato, ante migrationem illam obligaret, aut datam non fuisse, aut pro data atque statim in deserto observanda non habitam.

y *Exod.* 16. 27. & 28.

CAP. XII.

Ad Sabbati *Observationem*, *ut* Judæos Originarios, *sic* Proselytos Justitiæ *& parilis Conditionis reliquos obligari;* Proselytos *autem* Domicilii aliosve Gentiles *non item*, *statuunt Ebræi. Nec* Observatio *ejusmodi* permissa Proselytis domicilii. *De* Peregrino *seu* Proselyto *in* legibus de Sabbato sacris. *Magistrorum sententia.*

QUod demùm ad Sabbati, quale diximus, Observationem, quà eam Ebræi aliis sive Imperabant, sive Permittebant, sive Interdicebant, idque ex avitis institutis placitisque, attinet; non minùs atque seipsos ad illud observandum teneri volebant Proselytos Justitiæ universos, Libertinos, aliosque Baptismo & Circumcisione, veluti Servos, ut superiùs libro secundo ostensum est, in Ecclesiam Ebraicam ritè coopto. Neque verò alios aliasve Gentes. Nam & Proselytos Domicilii seu eos, qui Judaismo nondum nomina dederant, in qualecunque vitæ commercium intra ditionem Israeliticam admissi, non modò Observatione omninò solutos habuêre, sed pœnis gravissimis obnoxios, si observarent. Id quod satis dignoscitur ex eis, quæ capite superiùs quinto ea de re allata heic non repetimus. Et in eundem sensum plura occurrunt in scriptis z Talmudicis. Neque iuxta eorum interpretationem ritè intellectam, adversatur omninò, quod habetur in Decalogo, *non facies ullum opus, tu & filius tuus & filia tua, servus tuus &*

z *Gemar. Babylon. ad tit.* Sanhedrin, *ca.* 7. *fol.* 58b. & *vide Excerpt. ex eadem Gemara apud I. Cochium, pag.* 274.

tuus & ancilla tua, & גר *advena* ſeu *Proſelytus tuus, qui in portis tuis*; uti nec illud [a] *ſex diebus facies opera tua, & in ſeptimo die quieſces, ut habeat quietem bos tuus atque aſinus tuus, & reſpiret* ſeu *refrigeretur filius ancillæ tuæ & Peregrinus*, ſeu *Proſelytus*; quæ fermè alibi totidem etiam in ſacro ſermone [b] verbis habentur. Id quidem verum eſt, ad legem poſteriorem expreſſim adnotari à Salomone Jarchio בן אמתך בעבר ערל הכתוב מדבר והגר גר תושב *filius ancillæ tuæ ſumitur ibi pro ſervo incircumciſo, & Peregrinus* ſeu *Proſelytus pro Proſelyto domicilii*. Alii [c] tantundem. Ideonè etiam Proſelytis domicilii ſeu Gentilibus Sabbatum exiſtimabant obſervandum? Nihil minùs. Diſtinguendum nempè eſt de ratione nominis Servi aut Proſelyti in contextum ejuſmodi adhibita. Ea duplex eſt. Altera, quâ intelligat quis, tàm Servum & Proſelytum ex legis vi ad Obſervationem Sabbati pariter obligari; altera, quâ ſic obligari Judæos & quotquot in eorum ritus tranſirent, ut nec ipſi opere aliquo Sabbatum violarent; nec Sabbato in cauſa eſſent, ut ſive à Servo, ſive à Proſelyto opus aliquod fieret. Priori ratione non alium volunt legibus illis contineri Servum, quàm Circumciſum, aut ancillam aliam præter eam, quæ baptiſmo in Judaiſmum cooptata eſt, nec alium peregrinum ſeu Proſelytum, quàm Proſelytum Juſtitiæ ac Libertinum, qui juris parilis. Id eſt, non alios præter eos qui Eccleſiæ Ebraicæ pars fuerunt ſeu בני ברית *filii* ſeu *liberi federis*. Poſteriori autem ratione ſolùm Servos incircumciſos, ac Proſelytos domicilii ibi innui aiunt. Scilicet fas non fuiſſe Judæo ſervi Gentilis ſeu incircumciſi domino, Sabbato in cauſâ eſſe, ut Servus ejus ejuſmodi opus aliquod tunc faceret, nec fas Judæo fuiſſe tunc in cauſa eſſe, ut Proſelytus domicilii (cujus cum ejuſmodi ſervo parilis, quantum ad hanc rem, conditio) præſtaret opus aliquod. Id eſt, fas ei non fuiſſe, aut per ſe, aut per alios, aut per jumenta eo die operari. Egregius eſt ea de re locus apud Rabbi Moſem Bar Nachman; ubi oſtendit quidem legum jam citatarum cunctis non eandem prorſus eſſe, ſi verba ſpectes, interpretationem; ejuſmodi tamen cunctis eſſe, ut, juxta diſtinctionem jam allatam, ſint omninò capiendæ. Verba ejus [d] ſunt, ad illud וגרך וגו׳ *Proſelytus* ſeu *advena tuus qui in portis tuis, in Decalogo*;

על

[a] *Exod.* 23. 13

[b] *Deut.* 5. 14.

[c] Sepher Mechilta, *fol* 36. *col*. 1.

[d] Piruſh Tora, *fol*. 125. *b*.

על דרך הפשט גר שער לעולם הוא גר תושב שבא לגור בשערי עירנו וקבל עליו שבע מצות בני נח והוא הנקרא גר אוכל נבלות שאמ׳ בו הכתוב לגר אשר בשעריך תתננה ואכלה. ולכן לא היתה בו המצוה שיאמר לא תעשה בו מלאכה האזרח והגר אבל לנו יצוה שלא יעשה מלאכה לצורכינו כקטנים והבהמה והוא בעצמו אין עליו זאת המצוה ועושה מלאכה לעצמו בשבת והכתוב שאמר וינפש בן אמתך והגר הוא גר צדק שנתיהר ותזר לתורתנו שצוה אותו בשבת וכן בכל שאר המצות כאשר אמר׳ תורה אחת ומשפט אחד יהיה לכם ולגר הגר אתכם לגר ולאזרח הארץ אבל מצאנו לרבותי׳ שדרשו בהפך אמרו כי וגרך אשר בשעריך על דרך הפשט גר צדק והוא חייב כמונו בשביתה וינפש בן אמתך והגר לרבות גר תושב הערל ורצונם שיהיה המוזהר תחלה הגר הנימול שחייב כמונו והכתוב השני לרבות הערל ולפיכך הוקש לבהמה שאמר למען ינוח שורך וחמורך וינפש בן אמתך והגר צוונו בשביתת כלם בשוה שלא יעשו לנו ויעשו כרצונם לעצמן וכן יהיו העבד והגר הנזכרים בעשרת הדברות שוים וחויבים בכל דין השבת כמונו כמו שנאמר למען ינוח עבדך ואמתך כמוך

Proselytus seu *advena Porta simpliciter sumptus intelligitur de Proselyto Domicilii, qui advenerat, ut peregrinaretur in portis civitatis alicujus, & qui susceperat in se observationem septem praeceptorum Noachidarum. Atque idem vocatur etiam Proselytus comedens carnem morticinam, de quo loquitur Scriptura* c; *Proselyto, qui in portis tuis, dabis, ut comedat. Et propterea non datur ei mandatum, quod imperet, ne in Sabbato opus omninò faceret aut Proselytus aut indigena. Sed nobis datur mandatum, ut in usum seu commodum nostrum opus is non faciat; uti nec Minores aut jumenta. Adeò ipsi Proselyto non datur mandatum hoc, quippe cui opus sibi facere in Sabbato licitum. Atque in illo Scripturae loco ubi dicitur,* (Sabbatum ita observandum) *ut* f *respiret filius ancillae tuae & peregrinus; capiendus est peregrinus* seu *Proselytus pro Proselyto Iustitiae, qui Iudaeus factus legi nostrae nomen dederat, adeoque ad Observationem Sabbati ex mandato obligatus erat, sicut ad praeceptorum reliquorum juxta id quod dicitur* g; *lex una & Iudicium unum erit vobis, & Proselyto, qui peregrinatus fuerit apud vos; Proselyto scilicet & indigenae Telluris. At verò comperta etiam est apud*

c Deut. 14. 21.

f Exod. 23. 12.

g Num. 15. 16.

est, apud Rabbinos nostros diversa heic interpretatio. Nimirum, Proselytum tuum intra portas tuas simpliciter dictum (in Decalogo) *significare Proselytum Iustitiæ, qui ad Observationem Sabbati non minus obligatur, quam nos ipsi. Illud autem* (postmodum in Exodo dictum) *ut respiret filius ancillæ tuæ & peregrinus* seu *Proselytus, eo spectare, ut & Proselytus Domicilii, qui incircumcisus erat, includeretur. Nempè existimant, Primo loco* (in Decalogo ipso) *expressim contineri Proselytum circumcisum, qui æquè atque nos ipsi obligatur. Loco autem altero, qui sequitur, contineri etiam Incircumcisum. Argumento, ex eo quod ibi dicitur de Iumento, etiam sumpto. Nam verba sunt; ut quietem habeat bos tuus atque asinus tuus, & respiret filius aucillæ tuæ & Proselytus. Parili omninò modo volunt mandatum nobis datum de cunctis. Scilicet ut nobis minimè opus aliquod faciant. Qui tamen sibi pro libitu facere possint. Atque juxta hanc interpretationem Servus & Proselytus in Decalogo memorati nobis ipsis* (hac in re) *æquales sunt, & pariter ac nos ipsi ad Observationem Sabbati obligantur, perinde ac si dictum fuisset* (ibi) *ut requiescat servus tuus, & ancilla tua non aliter atque tu ipse.* Sive hanc sive illam interpretationem admittas, palam est, neque hanc, neque illam voluisse Proselytos Domicilii seu Gentiles omninò ad Sabbati Observationem, ex legum illarum sensu, obligari, sed tantummodò Proselytos Justitiæ, & qui in Judaismum transierant. Et Proselyti nomen ac Proselyti intra portas pro materiei, circa quam in Scriptura versatur, diversitate nunc pro Justitiæ, nunc pro Domicilii Proselyto sumi superius [h] etiam monuimus. Atque ex jam dictis ritè intelligendi sunt Jarchius aliique Magistri, qui Proselytos Domicilii in legibus de Sabbato contineri [i] scribant. Consonum est illud Josephi Caro [k]. אדם מצווה על שביתת עבדו שמל וטבל לשם עבדות וקבל עליו מצות הנוהגות בעבד אבל אם לא מל וטבל אלא קבל עליו שבע מצות בני נח הרי הוא כגר תושב ומותר לעשות מלאכה בשבת *Imperatum est unicuique* (Israelitæ,) *ut servus ejus Sabbatum observet, qui scilicet Circumcisus fuerit, & Baptizatus nomine servi, & in se receperit Præcepta, quæ ex more ad Servos attinebant. At verò si non fuerit Circumcisus & Baptizatus, sed in se receperit septem*

h *Lib.* 2. *cap.* 2. *pag.* 146.

i *Vide* Sepher Mechilta, *fol.* 26. *col.* 2. & 36. *col.* 1.

k *In* Shulcan Aruch *lib.* Orach Chiim, *tit.* Sabbath, *cap.* 304.

ſeptem Noachidarum Præcepta, ei, quoniam erat planè ut Proſelytus Domicilii, fas erat opus facere in Sabbato. Nimirùm Servum ejusmodi nullatenus ad obſervationem Sabbati teneri volunt, uti nec Proſelytum Domicilii, cujus, quantum ad hanc rem, parilis conditio. At verò ſubjicit idem autor, juxta Talmudicorum veterum ſententiam, לעצמו אבל לא לרבו ואסור לכל ישראל לומר לו לעשות מלאכה בשבת לצורך ישראל אפילו מי שאינו רבו *fas erat Servo ejusmodi opus facere, in ſui ipſius nempè uſum,* ſeu commodum, *non in uſum Domini. Et illicitum eſt unicuique Iſraelitæ jubere eum opus quidpiam facere in Sabbato in uſum Iſraelitæ cujuscunque; etiamſi non fuerit Dominus ejus.* Ipſi nimirùm Iſraelitæ ex jure ſuo Sabbatico tenebantur, non ſolùm, ut nec Servo Noachidi ſeu Gentili, aut Noachidi, qui Servus non eſſet, ſeu Proſelyto Domicilii opus aliquod facere in Sabbato, quocunque in tempore, imperarent, verùm etiam ut nec operis in Sabbato à Noachide in Iſraelitæ uſum præſtiti beneficio ſeu commodo, durante eodem Sabbato, omninò uterentur. Cujus tamen uſus eis licitus, ſi Noachides in Sabbato ſibi duntaxat, non Iſraelitæ [l] id præſtitiſſet. Nam uſum in Sabbato operis à Noachide ſeu Proſelyto Domicilii in Iſraelitæ quidem uſum, tametſi ejus injuſſu, in Sabbato præſtiti, pro Feſti violatione ſumebant, ideò quia hujusmodi operis uſus velut ejusdem participatio habebatur. Quod non volebant obtinere, ubi in ipſius Noachidis uſum præſtitum eſt. Inde etiam evenit, ut ex Scribarum ſcitis illicitum fieret, quocunque extra Sabbatum tempore jubere aut conducere operas Proſelyti Domicilii in Sabbatum ad id, quod Iſraelitæ illicitum eſſet, in eo præſtandum. Ne ſcilicet, ſi id fieri ſoleret, promptiores redderentur inde Noachidæ ad opera Sabbatis in Iſraelitarum uſum præſtanda, quorum beneficio ſeu commodo perinde ac illorum, quæ à Noachidis in ſui tantum uſum præſtarentur, licitè frui nequirent; unde etiam Sabbati dignitas forſan Noachidis ſeu Proſelytis Domicilii haberetur vilior. Moſes Maimonides [m] אסור לומר לגוי לעשות לנו מלאכה בשבת אף על פי שאינו מצווה על השבת ואע״פ שאמר לו מקודם השבת ואע״פ שאינו צריך לאותה מלאכה אלא לאחר השבת ודבר זה אסור מדברי סופרים כדי שלא תהיה שבת קלה בעיניהן ויבאו

[l] Misna tit. Sabbath ca. 16. *Talmud. Babylon. eod. tit. fol.* 122. a.

[m] *Halach. de Sabbato ca.* 6. *Vide &c.* 12. §. 7. & *Moſem Mikotzi præcept. Negatif.* 65.

לעשות בעצמן גוי שעשה מלאכה מעצמו בשבת אם בשביל ישראל
עשה אותה אסור ליהנות באותה מלאכה עד מוצאי שבת
וג' ואם בשביל עצמו בלבד עשה מותר ליהנות בה בשבת
Illicitum est (Judæo,) *jubere Gentiles opus facere in Sabbato, tametsi illis non sit imperatum Sabbatum, & tametsi jubeat ante Sabbatum, & tametsi usus ejusmodi operis expectandus fuerit, usque dum transierit Sabbatum. Hoc vero è Scribarum scitis manavit, tum ne apud Gentiles vilius haberetur Sabbatum, tum ne ipsi ultrò id præstarent. Si Gentilis in Sabbato opus ultrò fecerit, idque in Israelitæ usum, interdictus est ejusdem usus* (Israelitæ,) *usque dum desinat Sabbatum &c. At verò si in sui tantum usum id fecerit, usus ejus etiam in Sabbato* (Israelitæ) *licitus est.* Quod Gemaræ Babyloniæ n, unde sumitur, est concors. Et exempla afferunt de lumine à Noachide sibi in Sabbato accenso, fune quo è navi descendat tunc sibi contorto, id genus alia, quorum scilicet in Sabbato, per solennem diei quietem, usus licitus. Atque ex hisce intelligitur id, quod habent Talmudici o de non prohibendo Noachide aliquo, conditionis liberæ, ab opere, quali Israeta Sabbatum violaret. Verba sunt; ישראל אין מוחרין על שביתת גוי שאינו עבד שלהם *Israelitæ non prohibent ab opere in Sabbato Gentilem,* seu *non monent eum de requie eo in die, nisi fuerit eorum servus.* Nimirum quà Gentilis seu Noachides erat, præcepto teneri eum nolunt. Quà verò servus fuerit Noachides Israelitæ, monendus erat, non velut quem ad Sabbati observationem existimarent omninò obligari, sed ut cui abstinendum erat ab opere in usum Domini; quippe cujus beneficio & commodo uti is ritè nequibat, secundum ea, quæ dicta sunt.

n *Ad tit.* Sabbath, *cap.* 16. *fol.* 122. *a.*

o *Gloss. ad Alphesium part.* 1. *fol.* 145. *Obadias Bartenorius ad Misn. tit. de Sabbato c.* 16. §. 6. & *Rab. Nissim ad dictum Alphesii locum.*

CAP. XIII.

Quæ, antè de Sabbato *ostensis, videantur* apud Ebræos adversari; *tum eos, qui* Ebraicè scripsere, *tum* Philonem & Fl. Josephum.

Hisce ita, ex Ebræorum Commentariis, de Sabbato seu Septimi diei Cultu explicatis, quæ nempe receptissimas Talmudicorum ea de re sententias aperiunt; restat, ut de iis, quæ hisce apud eos reluctari videantur,

dispici-

difpiciamus. Scilicet de iis, quæ ex eorum commentariis trahi poffunt ad has aftruendas Affertiones adverfas; Sabbatum feu Septimum in periodo dierum à mundi conditu diem, ut Feftum, univerfo humano generi colendum; in ipfis rerum primordiis, feu Mundi natalibus, initium habuiffe; ante Legem feu ftationem in Mara, ut Feftum, ex præcepto obfervari effe folitum; atque demùm ab aliis gentibus in ritibus fuis, veluti ex jure omnium Gentium communi feu Noachidarum adhibitum. Quomodo interpretentur nonnulli, atque ii vetufti fimul & celebres Magiftri, illud de Sanctificatione atque Benedictione diei Septimi fimul cum creatione rerum memoratum, oftenfum eft fuprà p. Scilicet ad primam illam, juxta ea quæ oftenfa funt, in Sina feu Alusha celebrationem Sabbati, locum illum volunt per prolepfin attinere. Quæ fententia quidem nonnullis q difplicet ob tanti temporis feu, ut ipfi fupputant, MMCCCCXLVIII annorum anticipationem. Neque fatis confonum effe admittunt, ut, quæ ad primum Mannæ defcenfum feu Sabbati in Sina tot feculis poftea celebrationem fpectant, ea locum aliquem habere fentiamus in ipfa rerum primordiorum defcriptione, utcunque ab hiftorico eodem facro defcenfui Mannæ feu celebrationi jam dictæ coævo traditâ. Benedictionem igitur & Sanctificationem diei feptimi etiam fuiffe volunt hi in ipfis rerum Primordiis feu Natalibus mundi. Sed qualisnam ea fuerit, perquam variè definiunt, & interdum nugaciffimè. Alii enim Benedictionem ibi memoratam, in eo ponunt r, quod, fi diis placet, nullum omninò tempus nocturnum, feu nulla nox diei illi feptimo accefferit, fed ex perpetua conftiterit luce. Ita Benedictam aiunt ejusdem lucem. Atque exinde fecutam effe Sanctificationem, quia ita à ceteris diebus, qui præcefferant, eft difcriminatus. Nempe ita הנבדל feu *difcriminatum* feu *feparatum* מעסקי העולם *à communi rerum natura* Sanctum dici, unde & Ifraelitas, quos fibi feparavit Numen, Sanctos nuncupatos. Alii Benedictionem & Sanctificationem ibi pro eadem ipfa re fumunt f, atque locum intelligunt velut illud t וימשחם ויקדש אותם *& unxit eos & fanctificavit eos*; ungendo Sanctificavit. Benedictione hac volunt hi naturam Septimo diei tunc inditam aliam ab ea, quæ

p *Cap. 11.*

q *Mof. Maimonid. ab Abarbinele in* Pirush Tora *fol. 21. col. 3. citatus Rabbi Bechai ad Genef. fol. 10. col. 2.*

r Berefith Rab. *parash.* 11. *& R. Bechai ad* Berefith, *fol.* 10. *col.* 2.

f *Rabbenu Niffim apud Abarbinelem in* Pirush Tora *fol.* 21. *col.* 3.

t *Num. 7. 1.*

eſt reliquorum ac multo præſtantiorem; nimirum ut ביון תגבר בו הנפש *ex ea vires in eo adjiciantur, augeanturque menti humanæ* ob requiem corporis, quæ in eo. וזו קדושת השבת שלא תשתמש בו הנפש בדבר חול כלל רק בדברים המקודשים *Atque* (juxta hanc ſententiam) *hæc eſt Sabbati ſanctificatio, ut mens humana in eo non incumbat rei alicui profanæ, ſed tantummodo rebus ſanctis.* Nec Mentis ſolùm, ſed etiam corporis vires ex ea Benedictione quolibet in Sabbato augeri volunt ex eis alii[u]; unde Benedictionem ibi nuncupant תוספת טובה *incrementum bonitatis.* Alii Benedictionem ibi ad creaturas, quæ jam recens ex nihilo formatæ erant, exiſtimant attinere; quemadmodum in illo Jobi[x], *maledixit diei ſuo, & pereat dies, in qua natus ſum,* maledictio diei ad ipſum; qui in eo natus eſt, attinet. Ita Iſaac Abarbinel, qui etiam de Sanctificatione heic קדש והבדיל לכבוד ולתפארת את יום השביעי בעבור שבהכנסתו נשלמה ונגמרה מלאכת שמים וארץ כמו האדם בעשותו מלאכה יקרה יעשה אחר גמירתה משתה ויום טוב *Sanctificavit & ſeparavit in honorem & gloriam Diem ſeptimum, quoniam in ejus adventu perfectum eſt & conſummatum opus Cœli & Terræ, quemadmodum etiam homo, ubi opus quid magnificum præſtiterit, poſtquam illud perfecerit, convivium facit & diem feſtum.* Sic ille. Adeò ut Sanctificationem & Benedictionem diei ſeptimi ipſis rerum initiis coævam hi omnes, uti & alii ſimiles, faciant. Unde etiam natum eſt commentum illud, ipſum Adamum cantici illius[y] in Sabbatum autorem fuiſſe, atque illud ceciniſſe, quemadmodum etiam tribuunt Adæ Pſalmum alium[z] ob dicta quædam in eo, ut volunt illi, ad primam hominis creationem attinentia. Quin & à Patriarchis ſeptimi diei feſtum, ſive velut è Naturali omniumque hominum univerſali jure, ſive ex alio, quod ante legem, quam ſupra memoravimus, de Sabbati inſtitutione obtinuit, ortum, voluêre nonnulli fuiſſe obſervatum. Menaſſeh Ben Iſrael jam nunc Archiſynagogus Amſtelodamenſis; *Dico*, inquit[a], *quemadmodum traditio Creationis Mundi penes Abrahamum & ejus poſteros tantum fuit, ita etiam ex dictamine Legis Naturalis, Sabbatum ab iis ſolis cultum fuiſſe.* *De Abrahamo dicit S. Scriptura*[b], *Obſervavit cultum meum; quo loco cuſtodia Sabbati intelligitur. De Jacobo idem*

u *AbenEzra adGeneſ.2.*

x *Cap.3.1.*

y *Pſal.92. R. Eliazer in* Pirke *cap.19. & vide Genebrard.* Chron.*pag.6*

z *Tit.* Baba Bathra *cap.1.fol.14 b. Pſal.93.*

a *Lib. de Creatione Problem. 8.*

b *Geneſ.26.5*

idem affirmant veteres ex eo loco, quo dicitur venisse [c] *ad Salem & castra posuisse è regione vel ad conspectum civitatis. Quia enim Sabbatum, inquiunt, instabat, non licebat ei ulterius proficisci, sed subsistebat antè urbem. Idem asserunt de Iosepho, quando dicitur jussisse servis suis, ut mactarent & præpararent, id propter Sabbatum ab eo factum fuisse. Ad hæc refertur in Semot Rabba, Mosem petiisse à Pharaone in Aegypto, ut afflicto populo suo permitteret unum diem cessare à laboribus, eoque impetrato, ex traditione elegisse Sabbatum. Ex his omnibus colligitur Sabbatum antè datam legem observatum fuisse.* Ita Archisynagogus ille. Et certè verum est ad locum illum Genesis de Abraha, ex illo משמרתי *cultum meum* seu *Observationem meam*, rituum Sabbaticorum ita fieri à nonnullis mentionem, ut etiam, eos existimasse Abrahamum Sabbatum coluisse, non ita absonum sit autumare. Rabbi Jochanan ibi [d]; אפילו הלכות עירובי חצרות היה אברהם יודע *etiam traditiones de commixtionibus atriorum* (nempè de apicibus aliquot juris Sabbatici, qui integrum occupant in Talmude titulum [e]) *scivit Abraham.* Alii [f] tantundem. Et de Jacobo, quod habet heic Manasseh, legitur, ut nonnullorum sententia, in *Beresith Rabba* [g], quemadmodum & illud de Abraha. Etiam & illum præstitutæ itineris Sabbatici quantitatis autorem [h] fuisse. Sabbatum item & Josepho in Ægypto celebratum esse, velut receptissimum habent aliqui [i]. Et demum, quod de Mose & Pharaone adjicitur, disertè occurrit in *Semoth Rabba* [k]. Verba sunt; ad illud de Mose [l] *& vidit onera eorum,* ד"א ראה שאין להם מנוחה הלך ואמר לפרעה מי שיש לו עבד אם אינו נח יום אחד בשבוע הוא מת ואלו עבדיך אם אין אתה מניח להם יום אחד בשבוע הם מתים אמר לו לך ועשה להן כמו שתאמר הלך משה ותקן להם את יום השבת לנוח *sunt qui aiant, Mosem, cum videret, nullam eis esse laboris intermissionem, ad Pharaonem se contulisse, eique dixisse. Servus, cui labor non intermittitur, unico in Hebdomade die, morietur. Hi Servi tui sunt; qui, nisi permiseris ipse, ut unico in Hebdomade die requiescant, itidem morientur. Respondit Pharao, abi, fac eis, ut dixisti. Abiit Moses, & ordinavit eis diem Sabbati, quo requiescerent.* Ubi adnotat Ishacar Ben Nepthali [m] וזהו שתקנו ישמח משה במתנת חלקו שהיה שמח על שבחר הקב"ה שינוחו ישראל ביום שבחר הוא להם

c Genes. 33, 18

d Beresith Rabba parash. 64.

e Tit. ערובין

f Beresith rabba parash. 47. Iarchius ad Genes. 26, 5. Bechai ad Genes. f. 37. col. 4

g Parash. 79.

h Ibid. & in Comment. ad Machzor, part. 1. fol. 49. a.

i Bechai ad Beresith, fol. 37. col. 4.

k Parash. 1

l Exod. 2. 11.

m Edit. Cracoviens. fol. 118 b.

Atque hinc est, quod à posteris in ritualibus habetur, Lætabitur Moses ob datam sibi sortem; Lætabitur scilicet, eò quod elegit Deus O. M. eundem ipsum diem, quo requiescerent Ismelitæ, quem ipse eis elegerat. Verba illa sunt hymni initium vetustissimi, qui in Sabbati sacris [n] occurrit. Et Menasseh, quem diximus, de Institutione Sabbati in Mara locutus [o], *Quicquid*, inquit, *ea de re sit, certum est, eos omnes, qui per traditionem à majoribus suis creationem Mundi acceperant, etiam observasse Sabbatum. Et quamvis alii quidem illo die, adhibitis quibusdam ceremoniis, coluerint Deum, & preces ad eum fuderint; nihilominus tamen alii quoque illo die quieverunt, & feriati sunt.* Nec desunt, qui in Jóbi Historia [p] Sabbati seu Septimi diei cultum reperiri velint. Traditur scilicet ibi septem fuisse ei filios. *Et ibant filii ejus, & faciebant convivia per domos, unusquisque in die suo &c. cumque in orbem transissent dies convivii, mittebat ad eos Iob, & sanctificabat illos, consurgensque diluculo offerebat holocausta juxta numerum eorum. Sic faciebat Iob cunctis diebus.* Septimum diem sic volunt aliqui [q] Jobum Sacrificiis celebrasse. Quin de Festo hoc, velut ex Jure universali nato observandoque, loquitur Philo. In ipsis primordiis Mundi sanctificatum esse ait, & statim subjungit [r]; ἑορτὴ γάρ ἐ μιᾶς πόλεως ἢ χώρας ἐςὶν, ἀλλὰ τȣ͂ παντὸς, ἣν κυρίως ἄξιον καὶ μόνην πάνδημον ὀνομάζειν καὶ τȣ͂ κόσμȣ γενέσιον. quod vulgò vertitur, *Est enim Festus non unius populi regionisve, sed in universum omnium; quæ sola digna est, ut dicatur popularis festivitas, & Mundi natalis.* Alibi item, solenne esse omnibus gentibus abhorrere ab externis ritibus, eosque aspernari, præter popularium suorum seu Judæorum ritus, quos à cunctis summa in veneratione habitos addit. Et τίς γȣ͂, inquit [s], τὴν ἱερὰν ἐκείνην ἑβδόμην οὐκ ἐκτετίμηκεν ἄνεσιν πόνων καὶ ῥᾳςώνην αὐτοῖς τε καὶ τοῖς πλησιάζουσιν οὐκ ἐλευθέροις μόνον, ἀλλὰ καὶ δούλοις μᾶλλον καὶ ὑποζυγίοις διδȣ͂ς; *quis sacrum illum diem per singulas hebdomadas recurrentem non honorat, remissionem laborum feriasque afferentem patrifamilias cum domesticis non ingenuis tantùm, verùm etiam mancipiis & jumentis?* Et Josephus [t]; Οὐδ' ἔςιν ἐ πόλις Ἑλλήνων ἐδητισȣ͂ν, ἐδὲ βάρβαρος.

[n] *Machzor part. 1. fol. 49 a.*

[o] *De Creatione probl. 8.*

[p] *Cap. 14.*

[q] AbenEzra &c *Apud Bouldducium ibid.*

[r] *Lib. de Opificio Mundi.*

[s] *De Vita Mosis lib. 2.*

[t] *Contra Apionem, L. 2.*

βαρος, οὐδὲ ἓν ἔθνος, ἔνθα μὴ τὸ τῆς ἑβδομάδος ἣν ἀργοῦμεν ἡμεῖς τὸ ἔθος οὐ διαπεφοίτηκεν. Quod vertitur in editis, *Neq; eſt Civitas Græcorum ulla uſquam aut Barbarrrum, nec ulla gens ad quam Septimanæ, in qua vacamus, conſuetudo minimè pervenerit. Quin de Sabbato*, verè inquit vir doctiſſimus [u] Chriſtophorus Helvicus ex Ebræorum Commentariis edoctus, *Mira ſomniarunt Iudæi. Fingunt enim omnes Gentiles, qui Sabbathum non ſervarunt, horribiles cruciatus perpeti in inferno, & nolentes volentes cogi ad Sabbathum etiam apud inferos ſervandum, idque tum fabellis, tum myſteriis Cabaliſticis ex tertio præcepto erutis mirabili modo probant.* Recentiorum etiam Judæorum aliquot opinionem, Univerſum genus humanum ad Sabbati Cultum obligari, rationibus è fluvio Sabbatico, & Sanctificatione diei in ipſis rerum initiis petitis, exhibet Petrus Galatinus [x]. Sed verò, ſicut pluris faciendum non eſt, quantum video, hoc de fluvio Sabbatico, quam figmentum illud Alcoranicum [y] de Piſcibus in Sabbato, nec aliis diebus, capita ſua è mari exerentibus, aliaque ſimilia, oſcitanter nimis ex inſania amabili credi ſolita; ita quæ de Gentilium apud inferos Obſervatione Sabbati, eorumque quoniam vivi non obſervarant, cruciatibus memorantur, deliria quis non videt eſſe hominum id genus feriatorum, qui ritus ſuos qualeſcunque tanti & tam moroſè æſtimant, ut cuique mortalium eos pariter amplexandos, larvatis atque monſtrificis argumentis, gravioribus planè ac rationi conſonis indigentes, inculcare non vereantur. Cæterùm, nec in Judæis ſolùm, verum etiam in Mahumedanis reperiuntur, qui præceptum de Sabbato, quà ipſum Septimum diem in periodis à conditu mundi dierum conflatis denotat, Naturale eſſe, probare conati ſunt; quemadmodum Ahmed filius Zin Alabedin, Perſa in Politore Speculi adverſus Chriſtianæ religionis inſtituta conſcripto. Sed eum refutavit pridem vir doctiſſimus Philippus Guadagnolus [z] linguæ Arabicæ Romæ Profeſſor, qui & illud ex Alcorano [a] in eum affert, فلعنهم كما لعنا اصحب السبت *maledicemus eos, ſicuti malediximus Sabbatizantibus.* In Chriſtianorum porro Theologorum aliquot ſcriptis etiam non pauca reperiuntur, quæ illuc tendunt, ut

[u] *Elench. Iudæorum* 6. §. 2.

[x] *De Arcanis Chriſt. Veritatis, lib.* 11. *cap.* 9. & *quod habet ibi de fluvio Sabbatico, legitur in Gemara Babylon. ad tit.* Sanhedrin. *cap.* 7. *f.* l. 65. *b.* & *vide Ioſeph. Haloſeos, lib.* 7. *c.* 13. *Eldadum Danitem, Plin. lib.* 31. *cap.* 2. *Adde Iſ. Caſaub. Exercit.* 15. § 20. *Nic. Fuller Miſcell. lib.* 1. *cap.* 9. *Petr. Cunæũ de Repub. Hebræorum, lib.* 1. *cap.* 24. *Eliam Thisb. in Sambation. Manaſſ. Ben Iſrael in Cõciliatore ad Exod. qu.* 36.

[y] *Azoar.* 7. *Arab.* 17. *Lat.*

[z] *In Apologia pro Chriſtiana Religione, part.* 1. *cap.* 8. *ſect.* 9.

[a] *Azor.* 3.

ut Septimi diei Cultum Naturalem seu rerum initiis coævum, atque generi humano observandum afferant. Horum alii aliter rem, sive lucubrationibus singulis, sive ad Decalogum, aliterque definiunt. Sed neque hos, neque illos, aut impugnare, aut defendere ad præsens attinet Institutum. Quod nempe in eo solummodo versatur, ut expendamus, An & quomodo Testimonia graviora jam ex Ebræis allata, nec Commentis illis insulsis de Observatione Sabbati apud Inferos aut Fluvio Sabbatico commista (nam quis non agnoscit hæc adeo futilia esse, ut nihil suprà; nisi diutiùs in eorum examine immorari futilius dixeris) adversentur eis, quæ suprà, pro receptis Talmudicorum sententiis, circa Institutionem primamque Celebrationem Sabbati, qua Festum erat ex jussu Divino colendum, ejusque singularem Ebræis Observationem, afferuntur.

Cap. XIV.

Expenduntur *atque* explicantur, *quæ capite in superiore ex* Magistris & Philone *allata, receptis eorum* de Sabbati Institutione, *atque* Prima Celebratione Observationeque *sententiis* adversari *videantur*.

Quæ superiore in capite, velut receptis apud Ebræos de Sabbato sententiis adversa, corrogantur, ea aut ad Sanctificationem ejus in rerum primordiis, aut ad Patriarcharum, antè Legem sive in Mara sive in Sinai datã, ejusce Observationem, aut demum Universalem aliarum gentium ejusdem Diei Cultum spectant. Quod ad Sanctificationem illam in ipsis rerum primordiis attinet, vides eorum aliquos, qui ibi Sanctificationem collocant, non de recurrentis cujuslibet Septimi diei, sed de ipso tantummodo Septimo à creationis initio die unico locutos esse. Quorsum aliàs illud de perpetua ejusdem diei luce? Et qui alia habent de Diei, ut Mundi Natalis, Bonitate, Dignitate, Honore, nihil interea adjiciunt de Festi Institutione aut Obligatione aliqua universali, quâ teneretur humanum genus ad Septimum quemque inde recurrentem cessatione à laboribus aliterve celebrandum. Et expressim

preſſim nonnulli, qui neque recentiorem Mundi conditu volunt eſſe diei Sanctificationem, eam aiunt [b], uti & Benedictionem, ibi memorari על השבת לא על השומרים *ut ad ipſum Sabbatum* ſeu *diem ipſum attineat, non ut ad eos, qui eum obſervarent.* Cum autem Sacra Creationis hiſtoria, adeoque memoria diei, qui Univerſi erat Natalis, ad poſteros transmitteretur ſive libris, qui periêre, mandata, ſive inter Patrum traditiones accepta; mirum quidem adeo non eſt, inter Patriarchas fuiſſe, qui tam celebrem, ut Creationis hiſtoria ſimulque ſumma Numinis poteſtas in animis hominum commodiùs recoleretur ſervareturque, interdum colerent, Feſtumque [c] haberent. At verò ideò eos, qui Patriarcharum ejusmodi Obſervationem admittunt, putaſſe præceptum ſeu Inſtitutionem Naturalem ſeu Divinam, adeoque obſervandi Obligationem, rituumve ex præcepto deſignationem aliquam præceſſiſſe, non omninò ſequitur. Non magis ſanè, quàm ideò exiſtimare ſcriptores alios, dies Principum, Philoſophorum, aliorum natalitios ex inſtituto ſeu præcepto quod obliget, ſemper celebrari, quoniam à compluribus, aiunt, dies ejusmodi celebrari ſolitos. Quod autem ad Abrahæ, Jacobi, ac Joſephi Obſervationem in ſuperiùs allatis attinet; monendum eſt, apud Ebræos perquam receptum eſſe, tam ſingularem horum, maximè Abrahæ, fuiſſe prærogativam ſanctitatis atque illuminationis divinæ in lege diſcernenda anticipationem, ut non Sabbatum duntaxat, atque apices juris ad illud pertinentes ritè obſervarent, verùm etiam totam [d] integramque eam, quæ poſtmodum data eſt, Legem ejusque DCXIII præcepta. Scilicet quicquid in toto habetur juris Levitici corpore. Et planè hyperbole eſt. Unde fit, ut etiam ipſi, qui primam Sabbati non ſolùm, quà feſtum eſt, Obſervationem, ſed etiam Sanctificationem in deſerto Sinæ, ut dictum eſt, collocant, Abrahæ interea Sabbati cultum etiam accuratiorem non denegent [e], imò aſſerant, ut videre eſt in Salomone Jarchio, qui non ſemel primam Sanctificationem & Benedictionem diei, ut Feſti requie celebrandi, in Sina ac deſcenſus Mannæ hiſtoria ponit, (ut capite liquet undecimo,) & ſimul hoc de Abraha admittit. Nam &

[b] *R. Saadias Gaon apud Abarbinel in* Bereſith. *fol. 11. col. 3.*

[c] *Videſis Alexand. Alenſ. part. 3. quæſt. 32. membr. 3. art. 1.*

[d] *Apud Rab.* Bechai *ad* Bereſith. *fol. 37. col. 4.*

[e] Salomon Iarchius *ad Geneſ. 26. 5.*

nescio, quam Opinionem Cabalistarum cœtus, portentosis otii sui commentis indulgentissimus, imbiberat de ipsius Legis totius, quemadmodum itidem de Paradisi, Hierosolymarum, Israelis, etiam antè Mundi conditum creatione; unde itidem, ad Patriarcharum, quos diximus, dignitatem impensiùs extollendam, singularem illam, nec adeò facilè intelligendam Sanctitatis atque Observationis prærogativam & anticipationem eis tribuere non verebantur. Sed peculiaria ejusmodi somnia non omninò faciunt, quo minùs etiam apud eosdem stabilis remaneat, atque pro receptissima habeatur illa de Institutione & primaria Observatione Sabbati sententia superiùs ex eorum commentariis exhibita; quà scilicet sive Humani generis, sive cœtûs Israelitici totius, sive legis alicujus de Sabbato Observando promulgationis ratio in hisce dispiciendis historica sit habenda. Id verò, quod de Mose & Pharaone ex veterum aliquot habetur traditionibus; illum scilicet ab hoc impetrâsse, ut Israelitæ, ærumnis Ægyptiacis pressi, Sabbato requie gauderent, non omninò probat, (tametsi de veritate constaret,) tunc temporis Obligationem aliquam fuisse, ne quidem ex eorum opinione, qui id tradunt, ad diem illum Septimum, ut Festum, colendum. Detur Mosem Natalis mundi diem sic in illorum requiem elegisse. Ideone Natalis ille ex universali aliquo præcepto tunc observandus? Nullo modo sequitur. Nec verò recipitur Ebræis historiola illa Mosis, utcunque in vetusto illo codice *Rabboth* inter ejusmodi alias non paucas interserta. Imo planè rejici videtur viris inter eos egregiis, qui ideò volunt in repetito Decalogo [f] causam Sabbati observationis ex servitute in Ægypto deductam esse, quoniam ita memoria Laborum, quibus omni sine intermissione dierum ibi fuerant pressi, & jam Numinis beneficio liberati, erat retinenda. Sic certe Moses Maimonides [g]. Neque erat sanè cur Ishacar Ben Nepthali tàm fidenter hymnum illum in Sabbati ritualibus ex historiola illa interpretaretur. Certè sive Maram, sive desertum Sinæ, sive Montem Sinai respicias, (in quibus omnibus de Sabbato, uti volunt, aliquid præfinitum est,) indiscriminatim pariterque verba illa, *Lætabitur Moses ob datam sibi sortem*

f Deut. 5. 15.

g More Nebochim, Part. 2. c. 31.

ad

ad horum quemvis pertinere possent; nisi quæ sequuntur in hymno, datam de Sabbato in Monte Sinai Legem ibi innui planè indicarent. Sequitur enim כי עבד נאמן קראת לו כליל תפארת בראשו נתת בעמדו לפניך על הר סיני ושני לוחות אבנים הוריד בידו וכתוב בהן שמירת שבת וכן כתוב בתורתך וגו' *quoniam fidelem servum eum vocasti. Summam gloriam capiti ejus dedisti, cum stabat coram te in Monte Sinai; & binas tabulas lapideas secum reportavit, in quibus scriptus est Sabbati cultus, sicut scriptum est in lege tua* &c. Et dein sequuntur verba legis[h]. Quin in Commentariis ad dictum hymnum adjicitur doctissimum sanè, juxta Ebræorum Magistros, & ingeniosum de Sabbato, ad rem quam tractamus, compendium. Breviter ibi sic[i]; משח שבת מרה; תכנית שבת הר סיני אתה קדושת שבת בראשית אחרית אחר שבת בעתיד *Designatum est Sabbatum in Mara, in numerum Præceptorum conjectum est in Monte Sinai, Sanctificatio ejus in ipsa rerum creatione evenit. Primum autem Sabbatum* (quod observatum est) *evenit seculis in futuris*. Quod de Jobo adjicitur, quasi is Septimum diem coluisset, perpauci sunt è Magistris, qui illud admittunt, tametsi nec desint in Christianis[k], qui locum ex eo citatum sic intelligant. Sed dies ibi, quem celebrabit ipse, Crastinus est diei septimo seu octovus. Expleto nempe dierum, quibus convivabantur filii, orbe septenario, crastino sacrificia peragebat ille. Ita ad Septimi Cultum non attinet. Quin nec satis liquet, utrum dies illi Septem continui essent ac perpetuò recurrentes, an Natales Septem filiorum anniversarii[l], an unicus tantùm in anno orbis Septenarius continuus. Sanè & patres aliquot[m] Christiani, seculis illis ante legem, ne à Patriarchis quidem observatum Sabbatum Hebdomadicum, & Mosis seculo præceptum ejus initium habuisse volunt, atque ex ratione singulari[n], non ex perpetua, aut universali Obligationis vi. Neque verò contra faciunt, quæ è Philone afferuntur, quasi aliarum gentium cultum heic adstruerent. Priore in loco non dicit, festum hunc diem fuisse hominum omnium, seu, ut in ejus versione edita, *non unius populi regionisve, sed in universum omnium*. Vertendus planè, *non unius populi regionisve, sed universi*,

h *Exod.* 31. 16. & 17.

i *Ad* Machzor *Iudæor. Germ. part.* 3. *fol.* 49. *a.*

k *Genebrard Chronol. in continuatione Anni Diluvii*, 583.

l *Vide Iac. Bolduc. ad Iob* 1. 4. & *Chald. paraph. comm.* 13.

m *Tertullian. lib. adverſ. Iudæos, Iust. Mart. in dialog. cum Tryphone.*

n *S. Chrysost. Hom.* 12. *ad Populu Antiochenum.*

Scilicet non ait, populorum omnium aut regionum esse hoc Festum, sed τοῦ παντὸς *Universi* seu *Mundi*; unde & ejusdem vocat Natalem, quo nomine manifestum est, tum ex ipso Decalogo, tum ex receptissimis Ebræorum traditionibus illum esse ex instituto celebratum. Posteriore autem in loco non omnino loquitur Philo de Sabbato, velut aliis gentibus pariter culto, sed tantum de ejusmodi honore ei apud alias gentes exhibito, qualem ii, qui exteræ gentis ritus seu alienos eis, quibus sunt peculiares suis in territoriis libenter permittentes, ipsis ritibus dicuntur exhibere. Id palam fit ex sequentibus eodem in loco atque connexis. Nam paulò post o, τίς δὲ, inquit, τὴν λεγομένην νηστείαν οὐ τέθηπε καὶ προσκυνεῖ, καὶ μάλιστα δι' ἔτος ἀγομένην, τῆς ἱερομηνίας αὐστηρότερον καὶ σεμνότερον τρόπον; *quis jejunium, quod vocant, non mirabundus adorat, maximè quod annuum habetur in sacrato illo mense, disciplina tetrica & austera?* Et deinde itidem; τὸ τῆς νομοθεσίας ἱεροπρεπὲς *Sanctitas Legum Iudaicarum*, inquit, non solum ipsis Judæis, verum etiam παρὰ πᾶσι τοῖς ἄλλοις τεθαύμασται *omnibus aliis venerabilis habetur.* Alia habet ejusmodi. Quæ eò quidem faciunt omnia, ut rituum non solùm Sabbaticorum, sed etiam reliquorum legumque Judæis in usu, honorem quendam atque venerationem apud alias gentes omnimodas, inter quas tunc temporis dispersi sunt Ebræi, reperiri ostenderet; sed neutiquam eò omninò tendunt, ut eorum observatio aliqua extra ipsos Ebræos, aut qui in ipsorum ritus transierant, haberetur. Parili modo verba facit ille, de celeberrimo illo in mense Septimo, seu Tisri, Festo expiationum, & demum fine de toto Ebraici Juris corpore. Neque Sabbatum intereà magis, atque hoc totum alias innuit gentes observasse. Ex indultu autem Principum, veluti Julii, Augusti, Tiberii, ritus Judaicos Judæis ipsis plerunque permissos scimus; adeoque inde dubitandum non est, quin ritus ipsi, quos memorat illic Philo, in honore passim cum Judæis ipsis apud alias gentes habiti. Quin ipse Philo expressius alibi, *Quartum*, inquit p, *preceptum est* περὶ τῆς ἱερᾶς ἑβδόμης, ἵν' ἁγιῶς καὶ ὁσίως ἄγηται. Ταύτην ἔνιαι μὲν τῶν πόλεων ἑορτάζουσιν ἅπαξ τοῦ μηνὸς, ἀπὸ τῆς κατὰ θεὸν νεομηνίας διαριθμοῦ-

o De Vita Mosis lib. 2.

p Lib. de Decalogo.

διαρᾳθμούμενοι, τὸ δὲ Ἰουδαίων ἔθνος συνεχῶς ἐξ διαλείποντας αἰεὶ de Sacro die Septimo, ut is sanctè piique transigatur. Hunc civitates quædam semel in mense ut Festum celebrant, numerando à Novilunio cœlitùs ostenso. Cæterum Iudaica gens quemlibet diem Septimum continenter, seu semper relinquentes. Nil manifestius est, quam eum heic peculiarem singularemque popularibus suis facere diei, in periodo dierum, Septimi seu Sabbati Hebdomadici Cultum; utcunque aliud diei Septimi genus apud gentes aliquas alias receptum etiam memoret. Nimirùm Septimus Mensis Dies, Apollinis natalibus sacer erat. Qua de re plura inferiùs, capite decimo sexto. Quin etiam Philo ubi sollicitiùs omnia de numeri Septenarii tum Usu tum Honore, ex disciplinis Gentilium & Physicis & Mathematicis congerit, concludit tandem Mosem dignitatem ejus tum sacratissimis tabulis Legis, tum ταῖς q διανοίαις τῶν ὑφ' αὐτὸν ἁπάντων *animis omnium, qui sub sua erant ditione*, insculpsisse diei Septimi seu Sabbati recurrentis Observationem, non omninò ejusdem apud Gentiles Cultum aliquem interserens. Atqui & alia huc spectantia occurrent in sequentibus.

q *Lib. de Mundi Opificio.*

Cap. XV.

Fl. Josephi *locum Capite in Decimo tertio adductum, si* de diei Septimi Cultu alias apud Gentes pariter atque Ebræos recepto *sumatur, ipsi rerum Veritati palàm reluctari. Neque sic intelligendum. Aliæ scilicet* Gentes neutiquam Diem in periodis *Dierum* Septimum *seu* Sabbatum Hebdomadicum colebant. *Obiter de* Sabbati nomine, hujusque *&* Jejunii *apud Scriptores Paganos*, Confusione. Calendarium *Romanorum* Vetus. Orbis *dierum* Nundinalis.

QUod ad Josephi locum superiùs è libro ejus adversus Apionem secundo citatum attinet, quo disertè asseritur, nullam fuisse civitatem aut Gentem sive Græcorum, sive Barbarorum, ἔνθα μὴ τὸ τῆς ἑβδομάδος ἣν ἀργοῦμεν ἡμεῖς τὸ ἔθος οὐ διαπεφοίτηκεν: vertitur is quidem vulgò,

ut diximus, *ad quam Septimana, in qua vacamus, consuetudo minimè pervenerit.* Atqui Septimana, substantivè pro septem dierum Systemate, non pro ipso die Septimo sumi solet. Græcum verò vocabulum Latinis satis receptum, id est, Hebdomas, tam diem etiam & annum Septimum, aliudve tempus aut numerum, qui orbem Septenarium claudat, quàm ipsum sive dierum, sive annorum aliorumve temporum septem Systema significat. Usus illius ejusmodi pro Die apud Josephum alibi r habetur; atque in ipso apud eum Decalogo s, παρατηρεῖν τὰς ἑβδομάδας occurrit pro eo, quod est observare dies Septimos. Sic in historia Maccabaica t, & Scriptoribus aliis. Neque diversimodè vocabulum heic denotare liquet ex verbis illis ἣν ἀργοῦμεν ἡμεῖς *quam requie celebramus nos*, seu *quâ nos requiescimus*. Atque ut Hesiodo, Aristophani, aliis τετρὰς pro die quarto, sic ἑβδομὰς pro Septimo usurpatum est. Illud autem, τὸ τῆς ἑβδομάδος ἔθος, Josepho sic est *peculiaris ad Septimum diem spectans consuetudo* seu *mos*, quo nomine etiam ipse alibi in popularium suorum dierum Hebdomadicorum Observatione, requiem Sacram denotat. In Oratione Agrippæ u ad Judæos, τηροῦντες μὲν γε τὰ τῶν ἑβδομάδων ἔθη καὶ πρὸς μηδεμίαν πρᾶξιν κινούμενοι, ῥᾳδίως ἁλώσεσθε, *si enim servetis Sabbatorum* seu *dierum Septimorum consuetudinem, & ad nullum actum moveamini, facilè profectò capiemini.* In discutiendo autem loco illo è libris adversus Apionem citato, duo inprimis heic consideramus. Alterum, quid sentiendum sit de sensu illo, quem viri aliqui docti x inde eliciunt, Cultum scilicet Septimi diei seu Sabbati Hebdomadici etiam Judaicum, apud alias pariter gentes atque Ebræos fuisse in usu; alterum, quisnam fuerit genuinus Josephi illic sensus. Dum prius expendo, certè ejusmodi quid intellexisse Josephum nullus admittere queo. Non tam, quia Talmudicis adversum id nimis est, (nam illis aliàs etiam is subinde adversatur,) quàm quoniam rem se aliter palàm habuisse, non solùm ex aliorum scriptis, Gentiumque moribus facilè evincitur, verùm etiam ex ipso Josepho videtur eliciendum. Hoc simulac demonstravimus, & argumenta, quæ in contrarium facere videantur, diluimus, etiam mentem Josephi heic explicare conabimur.

r *Adverſ. Apion, lib. 2. & Haloſ. lib. 1. cap. 2. & 5. & lib. 5. cap. 9. al. 34. &c.*
s *Archæleg. lib. 3. cap. 4.*
t 2. *Marc. 6. 11. & 15. 4.*

u *Haloſ. lib. 2. cap. 28. Gr. 16. Lat.*
x *Præter ſcriptores nuperos de Sabbato, conſulas Iacobum Bolduciū de Eccleſia ante legem, lib. 1. cap. 2. Iacobum Gothofredum ad Tertullianū adverſ. Nationes lib. 1. cap. 13. Deſiderium Heraldum ad Tertull. Apologetic. c. 16.*

mur. Vixit ille sub excidium Templi, seu Vespasiano Cæsare. Scriptores extant ei partim coævi, partim seculum ejus hinc inde circumstantes; apud quos mentio quidem Septimi diei Cultûs, sed veluti ritûs Ebræis maximè proprii, nec Gentibus aliis ex Instituto seu more publico omninò communis, sed ipsis planè peregrini. Justini Historici verba superiùs [y] adducuntur; quibus à Mose diem Septimum sacratum scribit, ac velut Ebræis singularem memorat. Tacitus [z] item; *Continuum sex dierum iter emensi* (Ebræi) *Septimo, pulsis cultoribus, obtinuere terras, in quibus Vrbs & Templum dicata sunt.* Et de jejuniis crebris, azymis, id genus aliquot aliis locutus, *Septimo die*, inquit, *otium placuisse ferunt, quia is finem laborum tulerit. Dein blandiente inertiâ Septimum quoque annum ignaviæ datum. Alii honorem eum Saturno haberi; seu principia religionis tradentibus Idæis, quos cum Saturno pulsos & conditores Gentis accepimus; seu quod è Septem Sideribus, quis mortales reguntur, altissimo orbe & præcipuâ potentiâ, Stella Saturni feratur: ac pleraque cælestium vim suam & cursum Septimos per numeros conficiant. Hi ritus quoquo modo inducti antiquitate defenduntur.* Nemo, puto, hæc à Tacito, (qui etiam, *Hierosolymis*, ait, *profana omnia Iudæis, quæ apud Romanos Sacra*) dicta existimabit, veluti de Septimo die aliis pariter gentibus suisve Romanis culto. Singularem planè facit Judæis, uti & ritus ceteros ibi memoratos, non sine nugis intereà mendacissimis, pro more Scriptorum gentilium rerum Judaicarum ita nesciorum. Atque illud etiam tàm Cultus Sabbatici apud eum, quàm rituum reliquorum velut lemma est; *Moses, quò sibi in posterum gentem firmaret, novos ritus contrariosque ceteris mortalibus, indidit. Profana illic omnia, quæ apud nos Sacra.* Mortalibus sanè ceteris, mortalium nempè ceterorum Institutis ac moribus publicis, adversum fuisse ritum etiam hunc de Septimi diei cultu, proculdubiò innuit ille. Dio item [a] Sabbati seu Saturni diei Cultum, ut Judæis proprium ac singularem manifestò meminit. Atque Ovidius, ubi de sacris aliquot ab Amoris candidato, ut ibi spectet specteturque, frequentandis [b] monet;

[y] *Cap. 11.*

[z] *Histor. 5.*

[a] *Histor. 37.*

[b] *De Arte Amand. l. 1.*

Nec te prætereat Veneri ploratus Adonis,
Cultaque Iudæo Septima Sacra viro.

Et paulò pòst

Culta Palæstino Septima Festa viro.

Septimi diei Sacra Judæo, qui Palæstinus tum Græcis, tum Romanis dici solitus, facit propria, nec Romanis suis aliisve omninò communia. Versum hunc immane quantum, sive verba, sive metrum spectes, depravavit idque miserrimè insignis ille Theologus, Alphonsus Tostatus, cui tamen idem ipse est ejusdem, ad hanc rem, sensûs, quem heic volumus. Sic autem ille [c]; *Ovidius dixit in primo de Arte amandi loquens de Iudæis*

c *Ad Exod. 20. quæst. 11.*

Terra Palæstina septimo Culta *viro.*

Id est, Terra Palæstina, quæ comprehendit partem terræ Chanaan, est culta, id est, habitata Septimo viro, id est, Iudæo, qui vocatur septimus, quia de septem in septem dies Sabbata facit. Et sic magnus iste poëta posuit istud adjectivum septimus, tanquam proprium Hebræorum connotatum. Sed hoc non esset verum, si aliæ gentes servarent Sabbata. Ergo nulla gens hoc faciebat. Sic ille. Perquam absurdum esse illud de Septimi nomine Ebræis tributo, etiam pueri vident; quod viro gravissimo aliasque doctissimo excidens est condonandum. Sed proprium ex Ovidii sensu fuisse Ebræis recurrentis Septimi diei Cultum appositè satis infert. Unde & Sabbata peregrina Romanis vocat idem Poëta [d].

d *De arte Amand. l. 1.*

Nec Pluvias opta, nec te Peregrina morentur
Sabbata - - - -

Animadvertendum autem obiter est, quemadmodum à Judæis ipsis Festa sua seu dies feriati qualescunque etiam Sabbata [e] dicebantur, quod nemo ferè nescit; sic Gentilibus itidem Jejunia omnimodasque eorum Solennitates eodem interdum nuncupari vocabulo. Rectè quidem Josephus Scaliger [f]; *Omnem Festivitatem Iudaicam non solum Iudæi, sed & Gentiles Sabbatum vocant. Iudæi quidem, cum dicunt, Tisri nunquam incipere à feria primâ, quartâ, sextâ, ne duo Sabbata continuentur. Gentiles autem non alio*

e *Levit. 23. 24. Epiphan. hæres. 30. &c.*
f *Lib. 3. de Emend. Temporum, pag. 209.*

alio nomine omnes eorum solennitates vocabant. Iuvenalis; Observant ubi Festa mero pede Sabbata Reges. Nudipedalia enim Iudaica, quæ nona Ab, & alias etiam extra Sabbati diem, si ita contingat, celebrantur. Unde &, post Acronem, Neomenias, tametsi feriatæ non essent, (nam præter Neomeniam Tisri, quod initium anni solennius, feriata fuit nulla,) sic dictas rectè observat g, uti & alii h ex illo Horatii i,

------- hodie tricesima Sabbata, vin' tu

Curtis Iudæis oppedere? -------

Tam jejunia itidem Judæorum, quàm solennitates alias Sabbata Romanis dici, scimus ex illo Augusti k ad Tiberium; *Ne Iudæus quidem, mi Tiberi, tam libenter Sabbatis jejunium servat, quàm ego hodie servavi.* Hinc & Martiali l, ipsa gens, *Sabbatarii*;

Quod siccæ redolet palus lacunæ,

Quod jejunia Sabbatariorum &c.

Persius m item

-------recutitaque Sabbata palles.

Et Petronius,

Et non jejunâ Sabbata lege premet.

Nimirùm Festi notissimi celeberrimique nomine, ceteris etiam Festis seu diebus feriatis ab ipsis Judæis communicato, Romani nullâ etymi ratione habitâ, & Neomenias & Jejunia eorum pariter vocitabant. Unde evenit etiam, ut moribus gentis non satis perspectis nominibusque Jejunii & Sabbati confundi solitis, ipso Sabbato hebdomadico seu τῇ φύσει Σαββάτῳ (ut appellat Epiphanius n) id est, *naturali calculo septimo*, seu Sabbato inde celebrari consueto, jejunia celebrata tradiderint scriptores nominis maximi. Sic enim expressim Trogus seu Justinus o, alii veterum. Quod sanè rei veritate est alienissimum. Sabbato enim hebdo-

g *Ibid. & Canon. Isagogic. l. 3. pag. 223.*
h *Aegidius Bucherio. de Paschali Iudæorum cyclo, pag. 384.*
i *Lib. 1. Ser. 9.*
k *Suetonius in Octavio, cap. 76.*
l *Lib. 4. Epig. 4. ubi vide Matth. Raderum.*
m *Satyr. 5.*
n *Hæres. 30. §. 32.*
o *Histor. 36.*

hebdomadico non ſolùm non jejunabant Judæi, (ut etiam videre eſt apud Plutarchum p, qui eos Sabbata, quo nomine hebdomadica is tantùm intelligit, pollucibiliter celebraſſe ſcribit,) quod & rectè monent Cæſar Baronius q, & Iſaacus Caſaubonus r; ſed nec jejunare eis fas erat, uti paſſim docent Magiſtri. Cum verò in qualibet dierum ſeptimana bini nimirùm haberentur in Judæorum ſolennitatibus jejunii Dies ſ, nempè feria ſecunda & quinta, ſeu Lunæ & Jovis dies, quibus, ut in Sabbatis etiam, Legis Sacræ publicè pars aliqua legebatur, adeò ut etiam ſic reperirentur in eorum ſacris alii, præter Sabbatum hoc, dies ſeptimi cum jejuniis crebrò recurrentes; quod ipſum eſt, de quo Tacitus t; *Longam olim famem crebris adhuc jejuniis fatentur*, quo & ſpectare videtur illud Cenſorini u, *Iudæos in dierum omnium numeris ſequi ſeptenarium*; cum, inquam, ſe res ita habuerit, adeò mirùm non eſt, aut Auguſtum Sabbati Judæorum jejunium pro exemplo in Epiſtola ad Tiberium attuliſſe, aut Romanos alios ſic jejunia eorum & Sabbata ſimul memoràſſe. Nam quà Sabbati vocabulum, ſive Septimum diem recurrentem, ſive ſolennitatem Judæorum omnimodam eis denotabat, ſic ſanè Jejuniorum illorum, quæ ſtata & ſolenniora, dies ritè ſignabat. Utpote qui non minùs Septimi dies in dierum periodis quàm ipſa Sabbata illuſtriora ſeu dies Saturni. Hinc etiam dies Septimos ſeu Saturni ac Sabbata hebdomadica pro Jejuniis perperàm ſumpſit doctiſſimus Geographus Strabo x in Pompeii obſidionis Hiſtoria. Nam rem ipſam ad Sabbata hebdomadica ſeu dies requiei, non jejunii, attinuiſſe liquet ex ſcriptoribus aliis, oſepho y, Plutarcho z, Dione a. Scimus quidem, Sabbatis ſeu iebus Saturni Chriſtianos aliquot b veteres jejunaſſe, atque dos Judæos interdum à ſcriptoribus Romanis appellari. Sed Auguſti (cujus autoritas jam antè adducitur) tempus aliaque minimè ſinunt, ut de illis Sabbati jejunia, quæ memoravimus, ſint ſumenda, ſed tantùm de Judæis ipſis. Utut autem ſe res hæc habuerit, Sabbata hebdomadica Romanis fuiſſe planè peregrina, nec in Civitatis Romanæ ſacra admiſſa, ex jam memoratis edocemur. Quibus accedat illud Claudii Rutilii c,

p *Sympoſ. 4. cap. 4.*
q *Annal. Eccleſ. an Chriſti 4. ubi de cœna pura, & vide Iudith, cap. 8. 6.*
r *Ad Svetonii Octavium, cap. 76. & Exercit. 16. 108.*
ſ *D. Luc. 18. 12. I. Druſius ibid. & ad Luc. 1. Sepher Iuchaſinſ. 10. a. Epiph. Hæreſ. 21.*
t *Hiſtor. 5.*
u *De Die Natali, cap. 1.*
x *Geograph. lib. 16.*
y *Orig. 14. c. 8. Haloſ. lib. 1. cap. 5.*
z *Lib. de Superſtitione.*
a *Hiſtor. 37.*
b *S. Auguſt. Epiſt. 86. & vide Socrat. Hiſt. Eccleſ. lib. 5. cap. 22. Græc. 21. Lat de Romanis, & Gabrielẽ Albaſpinum Obſervat. lib. 1. cap. 13.*
c *Itinerar. lib. 1.*

Reddi-

Reddimus obscœna convicia debita genti,
Quæ geni tale caput propudiosa metit.
Radix stultitiæ, cui frigida Sabbata cordi,
Sed cor frigidius religione sua est.
Septima quæque dies turpi damnata veterno,
Tanquam lassati mollis imago Dei.
Cetera mendacis deliramenta catastæ
Nec pueros omnes credere posse reor.

Dubitatne quisquam hæc de Judæis ita dici, ut eis Sabbati hebdomadici usus seu Septimi diei Cultus non minùs, ad Rutilii mentem, proprius esset & singularis, quàm circumcisionis ritus; id est neutiquam Romanis Græcisve aliisve Gentibus in Occidente receptus. Juvenalis item [d]. de Judæis,

Quidam sortiti metuentem Sabbata patrem,
Nil præter Nubes & Cœli numen adorant &c.
Sed pater in causa est, cui Septima quæque fuit lux
Ignava, & partem vitæ non attigit ullam.

Quis non videt hoc de Septimam lucem colentibus sic dictum, ut Cives Romanos neutiquam ex more suo eundem colere innuat? Cum primis huc facit item Senecæ Testimonium. Is in Civilem Romanorum aliorumque Romæ degentium Theologiam vehementiùs ac copiosiùs, quàm Varro in theatricam & fabulosam invectus, *reprehendit etiam sacramenta Iudæorum & maximè Sabbata* (sic ex libro ejus contra superstitiones, qui jam non extat, D. Augustinus [e]) *inutiliter eos facere affirmans, quod per illos singulos Septem interpositos dies septimam ferè partem ætatis suæ perdant vacando, & multa in tempore urgentia non agendo lædantur.* Gentilium suorum Numina ritusque sacros seorsim exagitat; Sabbata autem seu Septimi diei requiem ut Judæorum omnino propriam. Subdit item; *Illi tamen causas ritus sui noverunt, & major pars populi facit, quod cur faciat, ignorat.* Ritum *suum*, seu Judæis singularem tantum, iterum agnoscit. Martianus item Capella [f] veterum rituũ callentissimus, ubi Philologiam inducit omnimoda numina in cœlo venera-

[d] Sat. 14.

[e] Lib. 6. de Civit. Dei, cap. 10.

[f] De nuptiis Philologiæ, lib. 2.

venerabundam, *poscitque*, inquit, *quosdam tres deos, aliosque diei noctisque Septimo radiatos; quandam etiam Fontanam virginem deprecatur.* De Christiana proculdubio Theologia falsus loquitur; sed interea de septimi diei cultu sive ipsis sive simul cum Judæis singulari. Hoc verò ut liquidius constet, (si, quæ hactenus ostensa sunt, non satisfaciant,) componantur jam dicta cum ipsis, tum Romanorum, tum Græcorum in dierum observatione moribus. Græcos dies suos habuisse scimus mensis ἱσταμένου, μεσοῦντος, φθίνοντος *ineuntis, medii, inclinantis* ita dispositos, ut inde trifariam divideretur mensis quilibet. Festa etiam quamplura eorum visuntur, tum apud veteres, tum in recentioribus[g], qui integra de eis edidere opera, nec intereà Festi Hebdomadici in dierum periodis redeuntis vestigium aliquod exhibentes. Quicquid autem in adversum tendere videatur, infrà diluetur. Quod ad Romanos attinet; dum Ovidius, Macrobius, alii, dies eorum fastos, nefastos, intercisos, feriatos, Kalendas, Nonas, Idus, copiosiùs ostendunt, de diei Septimi recurrentis Cultu nullibi apud eos reperitur mentio. Verum quidem est, noni redeuntis rationem esse ipsis publicè habitam.

Est [h] *quoque qui nono semper ab orbe redit.*

Quale de Septimo in dierum observatione Sacrâ, publica, atque ex instituto, apud Gentiles veteres, inauditum. Scilicet Ogdoas non Hebdomas, in dierum tributione servabatur in Romanorum Calendario (ut maximè videre est in eo, quod sub initio Cæsarum saxo incisum, quantum ad hanc rem, tam antè quàm posteà diu fuit in usu) propter Nundinas seu noni diei reditum, ut Hebdomas apud Judæos propter Sabbatum, & apud Christianos propter diem Dominicum. Atque ut literæ, quas Dominicales Ecclesia vocitat Christiana, ideò τῷ G seu numero Septenario in Calendariis nostris terminantur, ita parilem ob rationem, ad observandum nundinarum reditum, in Calendario illo Romanorum veteri τῷ H finiebantur seu Ogdoade. Calendarii illius Romani, quod & Colotianum Josepho Scaligero dici solitū, etiamnum Romæ, puto, in ædibus Maffeianis ad Agrippinam visitur, exemplar heic exhibemus.

g *Petrus Castellanus in Eortologio, I. Meursio in Græcia Feriata, Hospin. de Fest. Origine. Lyl. Gyrald. l. de Annis & mensibus. Mich. Bentherus in Fastis, &c.*

h *Ovid. Fast.* 1.

Januarius.	*Februarius.*	*Martius.*
A K. JAN. F	H K. FEB. N	D K. MAR. NP
B F	A N	E F
C C	B N	F C
D C	C N	G C
E NON. F	D NON	H C HOC DIE CÆSAR PONTIFEX. MAX. FACT. EST.
F F	E N	A N
G C	F N	B NON. F
H C	G N	C F
A AGON	H N	D C
B EN	A N	E C
C CAR. NP	B N	F C
D C	C N	G C
E EID. NP	D EID. NP	H EN
F EN DIES VITIOSOS EX S.C.	E N	A EQ. NP
G CAR.	F LUPER. NP	B EID. NP
H C	G EN	C F
A C	H QUIR. N	D LIB. NP
B C	A C	E C
C C	B C	F QUIN. N
D C	C C	G C
E C	D FERAL. F	H C
F C	E C	A N
G C	F TER. NP	B TUBIL. NP
H C	G REGIF. N	C Q. REX C. F
A C	H C	D C
B C	A EN	E C
C C	B EQ. NP	F N HOC DIE CÆSAR ALEXAND. RECEPIT.
D C	C C	G C
E F	XXIIX.	C C
F N		A C
G C		B C
XXXI.		XXXI.

Aprilis.	*Majus.*	*Iunius.*
C K APR. N	A K. MAI. N	H K JUN. N
D C	B F COMP.	A F MART. CUI MONET.
E C	C C	B C
F C LUDI MATRI MAGNÆ	D C	C C
G NON. LUDI	E C	D NON
H N LUDI	F C	E N
A N LUDI	G NON N	F N
B N LUDI	H F	G N MENTIIN CAPIT.
C N LUDI	A LEM. N	H VEST. N FAN FEST.
D N LUDI IN CIRC.	B C	A N
E N	C LEM. N	B MATR. N
F N LUD. CERER.	D N.LUD. MART. IN CIRCO.	C N
G EID.NP LUDI	E LEM. N.	D EID. N
H N	F C	E N
A FORD. N LUDI	G EID. NP	F Q. ST. D. F
B N LUDI	H F	G C
C N LUDI	A C	H C
D N LUDI	B C	A C
E CER. N LUDI	C C	B C
F N IN CIRC.	D C	C C
G PAR. NP	E AGON. NP	D C
H N	F N	E C
A VIN. N	G TUB. NP	F C
B C	H Q. REX. C. F.	G C
C ROB. N	A C	H C
D F	B C	A C
E C	C C	B C
F NP LUD. FLOR	D C	C C
G C LUDI	E C	D F
H C LUDI	F C	E C
XXX.	G C	XXX.
	XXXI.	

Julius.	*Augustus.*	*September*
F K JUL. N	E K AUG. N	D K.SEPT.N HOC
G N	F C FER HOC DIE	E N DIE
H N	G C C.CÆS.VI-CIT.HISP.	F NP FER. NEP.
A N	H C	G C LUDI ROM.
B POPLIF. N	A NON.F	H NON. F LUDI
C N LUD. APOLLIN	B F	A F LUDI
D NON. N LUDI	C C	B C LUDI
E N LUDI	D C	C C LUDI
F N LUDI	E N HOC DIE CÆS.	D C LUDI
G C LUDI	F C HISPAL.VIC.	E C LUDI
H C LUDI	G C	F C LUDI
A N LUDI	H C	G N LUDI
B C LUDI CIRC.	A EID. NP.	H EID. N
C C MERK.	B F	A F.F.EQVOR.PROB.
D EID. N MERK.	C C	B C LUD.ROM.IN
E F MERK.	D C	C C IN CIRC. CIRC
F C MERK.	E PORT. NP	D C IN CIRC.
G C MERK.	F C	E C IN CIRC.
H LUCAR. MERK.	G VIN. F. P.	F C IN CIRC.
A C LUD. VICT. CÆSAR.	H C	G C MERK.
B LUCAR LUD.	A CONS. NP.	H C MERK.
C C LUDI	B EN	A C MERK.
D NEPT. LUDI	C VOLC. NP	B NE MERK.
E N LUDI	D C	C C AUGUSTI NA-
F TURRN.LUD.	E OPIC. NP	D C TALIS LUD. CIRC.
G C LUDI	F C	E C
H C IN CIRC.	G VOLT. NP	F C
A C IN CIRC.	H NP. H.D.ARA VI-	G C
B C IN CIRC.	A F CTORIÆ IN CURIA DEDI-	H F
C C IN CIRC.	B F CATA EST.	A C
D C	C C	XXX.
XXXI.	XXXI.	

October.	*November.*	*December.*
B K OCT. N	A K. NOVEM. N	G K. DEC. N.
C F	B ...	H ...
D C	C ...	A ...
E C	D ...	B ...
F C	E NON. F	C NON. F
G C	F F LUDI	D ...
H NON. F	G C LUDI	E C
A F	H C LUDI	F C
B C	A C LUDI	G C
C C	B C LUDI	H C
D MEDITR.	C C LUDI	A AGON. NP
E AUGUST. NP	D C LUDI	B EN
F FONT. NP	E EID. NP EPUL. INDICT.	C EID. NP
G EN	F F EQVOR. PROB.	D F
H EID. N	G C LUD. BLEB. IN CIRC.	E CONS. NP
A F	H C IN CIRC.	F C
B C	A C IN CIRC.	G SAT FERIA SATURN.
C C	B C MERK.	H C
D ARM. NP	C C MERK.	A OPAL. NP
E C	D C MERK.	B C
F C	E C	C DIVI NP
G C	F C	D C
H C	G C	E LAR. NP
A C	H C	F C
B C	A C	G C
C C	B C	H C
D C LD. VICT.	C C	A C
E C LUDI	D C	B C
F C LUDI	E F	C F
G C LUDI	F C	D F
H C LUDI		E C
XXXI.	XXX.	XXXI.

Di

Dici solent à scriptoribus hi Fasti Kalendares; quales Cn Flavius publicasse & Populo Romano tradidisse creditur, quosque Ovidius XII libris descripsit. Habentur apud Aldum Manutium [i] à Paulo Patre explicati, Janum Gruterum [k], Josephum Scaligerum [l], Hubertum Goltzium [m], Joannem Rosinum [n], Sibrandum Siccamam [o], Carolum Neapolim [p], alios. Atque horum nonnulli è veterum libris auxerunt explicaruntque. Fragmenta etiam Kalendariorum seculi illius veteris reperiuntur alia, quibus dierum Ogdoades literariæ pariter adnotantur. Atque nono quolibet die Nundinæ seu Urbani Rusticorum conventus habiti. Ita tamen, ut per [q] intercalationem seu translationem caveri soleret, ne, mali ominis causâ, Nundinæ in Kalendas Januarii aut Nonas alicujus mensis inciderent. Sententiarum autem, etiam apud veteres habetur discrimen de Orbe Nundinali. Aliis Ogdoade in ipsa contineri Nundinas volentibus (quod facilè concipitur, si terminus posterior semper iteraretur, & fieret sequentis Ogdoadis initium) aliis intereà diem nonum Ogdoadis orbem proximè sequentem pro Nundinis habentibus; adeoque Nundinas Enneade dierum integra claudentibus. *Rutilius*, inquit Macrobius, *scribit Romanos instituisse Nundinas, ut Octo quidem diebus in agris Rustici opus facerent, Nono autem die, intermisso rure, ad mercatum legesque accipiendas Romam venirent.* Varro [r] autem; *Annum ita diviserunt, ut Nonis modò diebus urbanas res usurparent, reliquis VII ut rura colerent.* *Et Dionysius Halicarnasseus* [s] αἱ δ' ἀγοραὶ Ῥωμαίοις ἐγίνοντο ὡς καὶ μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων δι' ἡμέρας ἐνάτης. ἐν δὲ ταύταις συνιόντες ἐκ τῶν ἀγρῶν (sic planè legendum pro eo quod est ἀγορῶν in excusis) οἱ δημοτικοὶ εἰς τὴν πόλιν τάς τε ἀμείψεις ἐποιοῦντο τῶν ὠνίων, καὶ δίκας παρ' ἀλλήλων ἐλάμβανον &c. τὰς δὲ μεταξὺ τῶν ἀγορῶν ἑπτὰ ἡμέρας αὐτουργοὶ ὄντες οἱ πολλοὶ καὶ πένητες ἐν τοῖς ἀγροῖς διέτριβον. *Nundinæ autem apud Romanos diebus Nonis celebrabantur, quemadmodum etiam ad nostra tempora. In iis plebs agrestis in Vrbem confluebat, venalia permutabat seu commercabatur, & jure inter se agebat &c. Septem autem diebus intermediis ruri degebant, quòd magna pars ob paupertatem operaretur suis manibus*; sic ille. Alii veterum de Nonis diebus [t] & diebus Novem rem non ita explicant, ut satis sciamus, utrum orbem Nundinalem ex Enneade

[i] *Subjunct. l. 1. de Orthographia.*
[k] *Inscript. pag. 133.*
[l] *De Emendat. Temp. lib. 4.*
[m] *Thesaur. Rei Antiquariæ pag. 122.*
[n] *Antiq. Ro. lib. 4. cap. 2.*
[o] *Fast. Kal. lib. 1.*
[p] *Ad Ovid. Fast. 1.*
[q] *Macrobius Saturnal. l. 1. cap. 13. Dio Hist. 40 & 48. & vide Ios. Scaliger. Emendat. Temp. lib. 5. cap. de Bissexto ab Aug correcto.*
[r] *Præf. ad l. 2. de re Rustica.*
[s] *Antiq. Rom. lib. 7. pag. 342. Parisiis.*
[t] *Columella in præfat. ad l. 1. de re Rustica, Dio Hist. 40. Plutarch. in Quæst. Rom.*

neade integra conflari, an Octavum semper inter putandum sic repeti vellent, ut Octo duntaxat dies integri in orbe illo haberentur; Perinde ac si Hebdomadem nostram, Ogdoadem dierum (quemadmodum interdum Hispani, Itali, Germani) & diem Dominicum diem octavum, putatis duobus diebus Dominicis in qualibet Ogdoade, cum patribus [u] etiam aliquot vocaremus, à secundo scilicet Dominico seu primo supremoque, ut eum vocat Ausonius, Ogdoadem proximam semper auspicantes, sed non alium interea præter Septenarium reverà dierum orbem innuentes. Persimilem in Lustris & Olympiadibus, quibus nunc quinquennia nunc quadriennia tribuuntur, supputandis rationem nemo nescit. Jam verò Rutilium disertè vides orbem Nundinalem facere dierum integrorum novem. Varronem autem & Dionysium Halicarnasseum dierum octo, adeò ut Septem dies Rusticationi, octavus, id est, nonus à proximè superioribus Nundinis repetitis putatus, conventui Urbano inserviret. Certè autores sunt Varro & Dionysius illi gravissimi antiquissimique. At recentioribus scriptoribus, quos inter sunt etiam viri summi judicii & doctrinæ politissimæ, Rutilii sententiam [x] video plerunque receptam. Et recipiunt sanè magis, quàm discutiunt. Inde etiam Trinundinum, quo leges, antequam vim sortirentur [y], promulgandæ erant, spatium sit [z] 27 dierum, quod juxta Varronem & Dionysium triduo foret minus. At si horum codices minimè corrupti sint, non esset omninò cur ipsis non crederemus. Sunt igitur, qui pro ἑπτὰ ἡμέραις *septem diebus* apud Dionysium substitui velint ὀκτὼ *octo*, ut sic Rutilio is consonus fiat. Certè tunc & VIII pro VII apud Varronem legendum. Sed nec desunt in recentioribus [b] etiam, qui rejecto Rutilio, Ogdoade orbem Nundinalem velint contineri; non paucis aliis de Nundinarum qualitate reliqua verba facientibus; qui de reconciliando de earum quantitate sententiarum discrimine aut non omninò aut negligentiùs loquuntur. Nos autem vulgarem recentiorum & Rutilii sententiam heic admittentes minio sic Nonum quemque diem in Kalendario suprà notavimus. Quod si displiceat, facilè est cuique Enneadem in Ogdoadem commutare, id est, octavam quamque literam pro miniata seu Nundinarum die habere. Neque verò Nundinas sic exhibemus, quasi in anno reverà sic aliquo se-

ha-

u *Tertullian. de Idololatria c. 14. Beda de Ratione Temporũ, cap. 4. Ausonius Ecclog. de Nominibus Septem dierum; alii.*

x *Anton. Augustin. de Legibus cap. 10. & in lege Cæcilia & Didia & Hortensia. Dionys. Petav. Variar. Dissertat. lib. 5. cap. 13. Samuel Petitus Eclog. Chronolog. lib. 5. cap. 2.*

y *Cicero Orat. pro domo sua.*

z *Francisc. Hotoman. Antiq. Roman. lib. 3. cap. ult.*

a *Aemyl. Port. in Comment. ad Dionys. Halic. lib. 7.*

b *Hospinian. lib. de Origine Festorum cap. 5.*

habuerint. Nam ſerie non interruptâ etiam Nonis & Kalendis eas adjicim9; quibus ne caderent, per intercalationem ſeu translationem quotannis à Pontificibus proſpiciendum erat. Unde nam autem initium numerandi ducendum eſſet, viri docti c aliter atque aliter conjiciunt. Exemplum tantùm nos Orbis Nundinalis in Calendario Juliano vero, ita ob oculos poni curavimus, ut inde ſatis liqueat dierum ſive Novem ſive Octo (juxta ſententiarum, quod diximus, diſcrimen) non Septem, periodi uſum fuiſſe veteribus Romanis. Nec diem aliquem Septimum in dierum periodis eis cultum. Nundinæ autem illæ olim Feriæ fuêre, ſive Jovi d ſive Saturno e Sacræ, adeoque nefaſtæ. Sed poſtmodum Lege Hortenſiâ f effectum eſt, ut eſſent faſtæ. Ut faſtæ ſcilicet eſſent, niſi alia ſortè cauſa, veluti Feſtus dies, redeuntem ſic diem nonum nefaſtum redderet. Quod ex lege Hortenſia ſic novatum, dum non animadvertit Franciſcus Hotomanus g, Nundinas pro diebus nefaſtis, juxta atque ex vetuſtiori ritu apud Feſtum nuncupantur, ita [illegible] quaſi nunquam faſtæ fuiſſent. Qua de re etiam olim inter veteres diſſenſus ex legis Hortenſiæ neglectu, ut monet apud Macrobium Granius Licinianus. Nam Pontifices ibi & Trebatius Nundinas neutiquam feriatas fuiſſe aſſerunt, ſed in eis poſſe cum populo agi, ac fas eſſe prætori tria verba foro ſolennia pronuntiare; id [illegible] faſtas eſſe. Quod negabant Julius Cæſar & Cornelius Labeo. Sed tam hi quàm illi verum dixêre, ſi temporis diverſitatis & legis Hortenſiæ, quæ diù ante Cæſares lata, ratio habeatur. Manifeſtum igitur eſt, ex veteri Jure Romano, quoties Feriæ publicæ veluti Stativæ ac Conceptivæ, quæ Annuæ plerunque erant, aut Imperativæ, veluti ob victoriam ſeu lætitiam aliquam ex eventu publicam, non intervenirent, totis diebus ſive Octo ſive Septem continuis opus omnimodum, quod dierum aliàs ſimpliciter Nefaſtorum nomine non eſt interdictum, facere licuiſſe, Nonum autem ſeu Octavum (pro diverſitate ſententiarum de Orbe Nundinali ſemper loquor) ante legem Hortenſiam feriatum fuiſſe; ex lege autem illa ferias eſſe deſiiſſe. Etenim Feriæ Romanis operum genere multiplici (qua de re vide inferiùs capite decimo ſeptimo) polluebantur. *Quapropter*, inquit Servius Honoratus h, *Pontifices*

c *Samuel Petitus Eclog. Chronologic. lib. 5. cap. 2. Dionyſ. Petavius Diſſert. Varia. l. 9. cap. 17. & ibidem Ioſ. Scalig. de emend. Temp. lib. 5. cap. de Biſſexto Ab-ſque correctio.*

d *Granius Licinianus apud Macrobium Saturnal. 1. cap. 16.*

e *Plutarch. in Quæſt. Rom.*

f *Granius Licinianus loco citato.*

g *Antiq. Rom. lib. 3. cap. ult.*

h *Ad Georgica*

tifices (feriis)] *Sacrificaturi præmittere calatores suos solent, ut si cubi viderint opifices assidentes, opus fieri prohibeant, ne pro negotio suo, & ipsorum oculos & Deorum ceremonias attaminent. Feriæ enim opera Deorum credita sunt.* Sic item Festus, Macrobius i, alii. Quin præcepti negligens multabatur. Et præter multam, affirmatum est eum, qui talibus diebus imprudens aliquid egisset, porco piaculum dare debere; imprudentem expiare non posse. Nec cum populo agere, lites decidere, aut comitia habere Feriis seu diebus Festis magis licuit, atque opus aliquod interdictum facere; Cum nihilominus in Januario dies XIII continuos Comitiales suprà habeamus. Nam dies ejusmodi, literâ C denotantur, ut Fasti literâ F, ac simpliciter Nefasti literâ N. In Majo item Septem Comitiales habentur continui, in Junio Comitiales & Fasti continui XVI, in Novembri XVII, in Decembri VIII; ac in Octobri Comitiales XII continui; Qui planè Septenariam Feriarum aliquam periodum, si nil aliud id faceret, excludunt. Et de Romanis hactenus. Quin demum nec Josephus ipse, sive dum de Sabbati sanctificatione seu Natali mundi loquitur k, sive ubi de obsidione Pompejanâ, in qua singularem Sabbati Hebdomadici Observationem meminit l, sive dum alibi de Sabbati Cultu verba facit, aut in Apionem de origine ejus disputat m, gentem aliquam omninò aliam nominat, cui dies Septimus cultus, sed eum veluti Judæorum Festum proprium semper nominat. Quod sanè facere eum noluisse, vix est ut dubitemus, si in loci, quem tractamus, verbis generatim prolatis, gentibus aliis universis Festum hoc commune omninò existimasset. Accedat, Theodoretum n item expressim monuisse, solam Judæorum Nationem Sabbatum observasse, nec gentes, quæ etiam Circumcisionem in suos è Judæa, sed non satis Judaicè, ritus acceperant, Sabbatum seu Septimum diem coluisse. Alii eum sequuntur. Quin & Julianus Apostata testis est heic perquam idoneus. De Decalogo verba is faciens ποῖον ἔθνος, inquit o, ἐστὶ πρὸς τῶν θεῶν ἔξω τοῦ οὐ προσκυνήσεις θεοῖς ἑτέροις, καὶ τοῦ μνήσθητι τῶν σαββάτων, ὃ μὴ τὰς ἄλλας οἴεται χρῆναι φυλάττειν ἐντολάς; *Quænam gens est, per Deos, si hæc demseris, non adorabis Deos alios*

i Saturnal. lib. 1. cap. 16.

k Lib. 1. Archæolog. c. 1.

l Ibid. lib. 14. cap. 8. & Halos. lib. 1. c. 5.

m Lib. 2. contra Apionem sub initium.

n In Ezechiel sect. 7. Vide Isychium in Leviticum lib. 6. cap. 19.

o Apud S. Cyrill. contra eum lib. 5.

alios, & Memento Sabbatorum, quæ mandata cetera (Decalogi) *servanda non putet?* Gentibus antiquitus aliis non cultum magis Sabbati aut Septimi diei quàm Numinis unici Cultum in usu fuisse, palam dicit.

Cap. XVI.

Quæ apud veteres *tum* Græcos, *tum* Latinos *occurrunt*, alia *item* veteribus tributa, *quorum autoritate* asserendum videatur, *etiam* à nonnullis asseritur, Diem Septimum Gentilibus olim coli *seu* observari, *idque velut* ex instituto publico, solitum.

ATqui jam dictis, de eo quod est, Diem Septimum Gentibus aliis Flavii Josephi seculo temporibusque anterioribus non cultum, observatumque, refragari nimis forsan videantur non pauca, quæ obvia apud Scriptores tum Græcos tum Latinos. Aristobulus, Judæus, sed Philosophus Peripateticus, (quem inter Græcos potius heic numero, quia Græcorum tantum scriptis ad hanc rem utitur,) is, inquam, de creatione verba faciens ac de Die Septimo seu popularium suorum Sabbato, Hebdomadisque seu numeri septenarii tum significatione mysticâ, tum in rerum natura vi, Διασαφεῖ, inquit [p], Ὅμηρος καὶ Ἡσίοδος, μετειληφότες ἐκ τῶν ἡμετέρων βιβλίων, ἱερὰν εἶναι. *Palam etiam docuêre Homerus & Hesiodus, cum id nostris hausissent ex libris, sacram esse.* Quod de ipsa die Septima, quàm ante memorat, non capere nequeo. Tunc, Hesiodus, inquit, ad hunc modum

[p] *Apud Euseb. Præpar. Evangelic. l. 13, c. 12.*

> Πρῶτον ἔνη, τετράς τε καὶ ἑβδόμη ἱερὸν ἦμαρ

Primùm Prima, Quarta, & Septima dies sacra est. Item

> Ἑβδομάτῃ δ' αὖτις λαμπρὸν φάος ἠελίοιο.

Septima verò rursus, Lux splendida Solis. Ex Homero autem affert idem;

> Ἑβδομάτη δ' ἤπειτα κατήλυθεν ἱερὸν ἦμαρ

Septima dein illuxit Sacra dies. Et

> Ἕβδομον ἦμαρ ἔην καὶ τῷ τετέλεστο ἅπαντα

Septima dies aderat, quâ cuncta absoluta sunt. Uti & illud

> Ἑβδομάτῃ δὴ οἱ λίπομεν ῥοὸν ἐξ Ἀχέροντος

Septimâ liquimus fluvium Acherontis. Quibus subjungit item ex Lino

> Ἑβδομάτῃ δὴ οἱ τετελεσμένα πάντα τέτυκται

Septimâ quâ cuncta, quæ absoluta sunt, perficiebantur, &

> Ἑβδόμη ἐν ἀγαθοῖσι καὶ ἑβδόμη ἐστὶ γενέθλη,
> Ἑβδόμη ἐν πρώτοισι καὶ ἑβδόμη ἐστὶ τελείη

Septenarius bonus est; Septenarius item est ortus; est etiam Septenarius primus, atque postremus etiam seu *perfectus ac absolutus est Septenarius.* Pro quo in Eusebii versione substituitur

> *Omine læta dies est Septima, Septima rerum*
> *Ortus, & eximias inter perfecta coruscat.*

Clemens item Alexandrinus q, ἀλλὰ καὶ τὴν, inquit, ἑβδόμην ἱερὰν οὐ μόνον οἱ Ἑβραῖοι, ἀλλὰ καὶ οἱ Ἕλληνες ἴσασι quod aliis vertitur r *Septimum quoque diem Sacrum esse non Hebræi modo, verùm etiam Græci agnoscunt:* Aliis s, *Quin etiam Septimum diem esse sacrum non solùm sciunt Hebræi, sed etiam Græci.* Atque totidem ferme verbis eosdem affert ille versus, quos Aristobulus ex Hesiodo & Homero. Illud autem Ἑβδομάτῃ δὴ οἱ λίπομεν apud Clementem ipsum legitur. Ἑβδομάτῃ δ' ἠοῖ λίπομεν *Septima luce liquimus* &c. tametsi apud Eusebium citetur ex Clemente non aliter atque ex Aristobulo. Affert etiam ex Homero Clemens, Ἑβδόμη ἦν ἱερή *Septenarius sacer erat*, seu *septima sacra fuit.* Quos autem Lino tribuit Aristobulus versus, Clemens Callimachi facit; lectione aliquantulùm in primo variante. Sic enim apud Clementem ipsum,

q *Stromat. 5. & apud Euseb. Præparat. Evangelic. lib. 13. cap. 13.*
r *Vers. Latinâ Eusebii.*
s *Vers. Lat. Clem. Alexandrini.*

> Ἑβδομάτῃ δ' ἠοῖ καὶ οἱ τετύκοντο ἅπαντα

Septima verò in luce, quâ omnia parata sunt; qui apud Eusebium ex Clemente citatus ita se habet

> Ἑβδομάτῃ ἢ ἦν, καὶ οἱ ἐτέτυκτο ἅπαντα

quod tantundem sonat. Addit demum Clemens, ἀλλὰ καὶ Σόλωνος ἐλεγεῖαι σφόδρα τὴν ἑβδομάδα ἐκθειάζουσι, quod etiam vertitur

titur ab Euſebii interprete, *Quam diem* (ſeptimam) *uti ſanctiorem ipſa quoque Solonis elegia mirum in modum prædicant.* Lucianus item, dum exempla adducit de nomine hominibus aliquot per facetias ideò tributo, ut rei eo deſignatæ qualitate aſperiùs reprehenderentur, οὐδὲ, inquit [t], Ἑβδόμην ὅτι ὥσπερ οἱ παῖδες ἐν ταῖς ἑβδόμαις, κἀκεῖνος ἐν ταῖς Ἐκκλησίαις ἔπαιζε καὶ διεγέλα καὶ παιδιὰς ἐποιεῖτο τὴν σπουδὴν τοῦ δήμου, *alium quendam nuncupavit Hebdomam* ſeu *Septenarium, quod perinde ut pueri ſeptimanis diebus ſolent, etiam ille in Concionibus luderet, & rideret, & pro joco haberet ſerium populi ſtudium.* Quocum conjungas illud Agellii, ubi de nugatore quodam Philoſophi Platonici nomen ambiente, *is in conviviis,* inquit [u], *Iuvenum, quæ agitare Athenis Hebdomadibus Lunæ ſolenne nobis fuit, ſimul atque modus epulis factus & utiles delectabilesque ſemones cœperant, tum ſilentio ad audiendum petito loqui cœptabat.* Quem locum ſunt, qui [x] interpretentur de ſeptimo quoque die Lunæ. Sic igitur Feſta Hebdomadica Athenis. Suetonius item [y], de Diogene Grammatico; *Diſputare Sabbatis Rhodi ſolitus, venientem* (Tiberium) *ut ſe extra ordinem audiret, non admiſerat, ac per ſervulum ſuum in Septimum diem diſtulerat. Hunc Romæ ſalutandi ſui cauſâ pro foribus adſtantem nihil ampliùs, quàm ut poſt ſeptimum annum rediret, admonuit.* Sabbata ſic in uſu ac Septimi diei obſervatio Rhodi! Atque ejusdem mentio velut rei notiſſimæ! Quin & Cenſorinus [z]; *Alter ille partus, qui major eſt, majori numero continetur, ſeptenario ſcilicet, quo tota vita humana: ut & Solon ſcribit, & Iudæi in dierum omnium numeris ſequuntur, & Etruſcorum libri rituales videntur indicare.* Librine Etruſcorum rituales indicare viſi ſunt in dierum numeris ſeptenarium, quemadmodum Judæi? Certè ejusmodi fuiſſe ſenſum, non dubito, quin conceſſiſſet Guilielmus Poſtellus. De Etruriæ originibus [a] ſcribens ille, *Quod erat ipſis Iudæis*, inquit, *& Patriarchis in primo præcepto & uſu, hoc eſt Sabbatum, illud fuit etiam Romæ uſitatum. Licet enim non eſſet forſan eadem dies, quæ apud Iudæos obſervari ſolita eſt, tamen ſicuti nos in Solis die,*

Pſeudo-

[t] *In Pſeudologiſta, ſeu* περὶ ἀποφράδος.

[u] *Noct. Attic lib. 15. cap. 2.*

[x] *Apud Barnab. Briſſon. ad L. Dominico C. Theodoſ.*

[y] *In Tiberio cap. 32.*

[z] *De die Natali cap. 11.*

[a] *Florentiæ 1551. p. 210.*

nem religiosam facimus ad summi Dei Creatorisque laudem, sic Ro[m]
una hebdomadis die. Nam ut est videre apud Ciceronem in Sacris
gibus, & apud Halicarnasseum in Romuli institutis, indicta erat Roma
Sacra quieti servitiorum & animalium. Asserit verò Dion Histor
tricesimo Septimo Romanæ historiæ libro, ejusdem Sabbati, quod & a
Iudæos erat, usum ad Græcos Romanosque fuisse translatum.
rum ejus fides ideò mihi non videtur magnifacienda, quod apud
gyptios dicat, ortam esse hanc observationem Sabbati, quum rever
licet de Sabbato & Deo Iudæorum aliquid velle dixisse visus est, n
mihi de Sabbato, quove die observaretur à Iudæis, attigisse videa
ut ipse in Planetarum hæreat intervallis. Posito enim bis diate
ron descendendo, debuit ponere diapente ascendendo, & rursus dia
saron descendendo, & item diapente ascendendo &c. Satis est a
lo obtinuisse hoc unum, quod Romani primi omnium gentium post
dæos observarint Sabbatum. Certissimum vero est, quum nunq
in Sacris cum ipsis Iudæis convenerint, aliunde quam à prisca in
tutione Jani accipere non potuisse, quum primi omnium gentiu
habuerint. Licet enim ipse Dion dicat, recenter Romanos a
pisse, illi non crederem, nisi, qua occasione, adferret. Satis est ut
bi testetur Sabbati instar unam ex Septem diebus hebdomadis fu
quieti concessam, Sic Postellus. Accedat heic illud Ovidii b, ubi
mantem docens, quomodo dediscat amare, hoc inprimis mon
ut procul à loco discederet, quo amicam alloqui, convenire, vid
assueverat;

b *De Remedio Amoris. lib. 1.*

Sed quanto minùs ire voles, magis ire memento:
Perfer & invitos currere coge pedes.
Nec Pluvias opta; nec te peregrina morentur
Sabbata; nec damnis Alia nota suis.

Peregrina Sabbata dici posſunt videri, ut Sacra Peregrina, de quib
Festus; *Peregrina Sacra appellantur, quæ aut evocatis diis in*
pugnandis Urbibus Romam sunt conlata, aut quæ ob quasdam r
gio[...]

giones per pacem sunt petita, ut ex Phrygia Matris Magnæ, ex Græcis Cereris, Epidauro Aesculapii, quæ coluntur eorum more, à quibus sunt accepta. Sic igitur *Peregrina Sabbata* intellexerit fortè quis pro Sabbatis seu more Sabbatico, qui hebdomadicus erat, à Romanis, ad quos scribit Ovidius, ex Judæa accepto, quemadmodum sacra illa è Græcis, Phrygibus, Epidauriis. Et conjunguntur ab eo heic Sabbata, cladis Aliensis diei funestissimo infaustissimoque, qui sub medium Julii [c] recurrit, perinde ac si ut hic ita illa in usu Romanis, parilisque fuisset de utrisque ratio monendi, in remedium amoris nimium hærentis, delirum amatorem ac moras ultrò nectentem pedemque ægrè producentem, ne causaretur quidem dies illos, tametsi rebus agendis nequaquam idonei essent (qua de re inferiùs) discessum ejus præpedire. Quemadmodum ubi de puellæ primò captandæ tempore rudimenta docet, eosdem ipsos dies similiter conjungit velut eos, quibus, utcunque rebus agendis aliàs non idoneis, ansa nihilominùs amoris conciliandi, avidè juventuti Romanæ arripienda. Verba ejus [d] sunt,

[c] *Videsis G. Xylandrum in Plutarchi Camillo & Andræam Schottum Nodorum Ciceronian. l. 3. cap. 6.*

[d] *De Arte Amandi l. 1.*

Tunc licet incipias, quâ flebilis Alia luce
Vulneribus Latiis sangvinolenta fuit;
Quoque die redeunt rebus minus apta gerendis
Culta Palæstino Septima Festa viro.

Tibullus item Ovidio, id est, Augusto Cæsari coævus, dum in Phæacia morbo laborat, de discessu suo à Roma conquerens, Deliam, suam scilicet Dominam, ait, Deos sortesque consuluisse de ejus reditu, ipsam tamen, quanquam cuncta dabant reditum, fletibus haud abstinuisse, quibus subdit [e],

[e] *Lib. 1. Eleg. 3.*

Ipse ego solator, quum jam mandata dedissem,
Quærebam tardas anxius usque moras.
Aut ego sum caussatus aves, aut omina dira
Saturni, aut sacram me tenuisse diem.

Seu ut Josephus Scaliger mavult;

-------- aut omina dira
Saturni sacrâ me tenuisse die.

Quoniam ſcilicet ſcriptis aliquot libris *aut* deeſt in verſu poſtremo. Heic manifeſtò dies Saturni, qui idem eſt cum Judæorum Sabbato Hebdomadico, Sacer dicitur, & velut itineris impedimentum Romanis veteribus haberi videtur. Accedat hiſce Tertulliani locus illuſtris. Is adverſus Gentes ſcribens, eorumque in Chriſtianos convitia diluens, *Alii*, inquit ad Gentes f, *planè humaniùs & veriſimiliùs Solem credunt Deum noſtrum &c. Aequè ſi diem Solis lætitiæ indulgemus, aliâ longè ratione, quàm religione Solis, ſecundo loco ab eis ſumus, qui diem Saturni otio & victui decernunt, exorbitantes & ipſi ab Iudaico more, quem ignorant.* Ubi vir doctiſſimus Deſiderius Heraldus, *ſanè dies*, inquit, *Saturni, qui erat Septimus, otio ac quieti fuit veluti aſſignatus, nec apud Romanos ſolùm aut Græcos, ſed apud Gentes penè omnes, quod obſervabat Ioſephus contra Apionem.* Atque ex Philone, Luciano, Ovidio, Tibullo jam ſuperiùs memorata eam in rem affert. Tantundem certè fuſiùs & expreſſiùs occurrit in Tertulliani congenere ad Nationes opere g dudum à Jacobo Gothofredo in lucem primùm edito. Ibi enim; *alii planè humanius Solem Chriſtianum Deum æſtimant, quod innotuerit, ad Orientis partem facere nos precationem vel die Solis lætitiam curare. Quid vos minùs facitis? Non plerique affectatione adorandi aliquando etiam Cæleſtia ad Solis initium labra vibratis? Vos certè eſtis, qui etiam in laterculum Septem dierum* (legit, nec puto infeliciter, Samuel Petitus h *Deorum*) *Solem recepiſtis, & ex diebus ipſorum prælegiſtis, quo die lavacrum ſubtrahatis, aut in veſperam differatis aut otium & prandium curetis: Quod quidem facitis exorbitantes & ipſi à veſtris ad alienas religiones. Iudæi enim feſti, Sabbata, & cœna pura & Iudaici ritus lucernarum & jejunia cum Azymis & orationes litorales, quæ utique alienæ ſunt à diis veſtris. Quare, ut ab exceſſu revertar, qui ſolem & diem ejus nobis exprobratis, agnoſcite vicinitatem. Non longè à Saturno & Sabbatis veſtris ſumus.* Nationum heic diſertè habentur ſeu Gentilium Sabbata velut ex ritu Judaico (ſaltem eum aliquantum imitantia) & Saturni diei qualiſcunque obſervatio. Ubi doctiſſimus Gothofredus; *comparat otium & convivia Chriſtianorum in die Dominica cum otio & conviviis Sabbathi, quod & ipſum Gentiles Iu-*

f *Apologetic. cap.* 16.

g *Lib.* 1. *c.* 13.

h *Comment. ad leges Atticas pag.* 4.

daico

daico more observarunt. Nempe Saturni diem seu Sabbathum otio & quieti ubique Gentium, Iudæorum imitatione, assignatum fuisse, etiam Josephus lib. 2. contra Apionem, & Clemens Alexandrinus lib. 5. Stromatum testantur. Verum quidem est, Tertullianum Flavio Josepho annis ampliùs centum recentiorem esse. At verò de receptis antè & priscis Gentilium moribus is loquitur, quemadmodum & Scriptores aliquot alii supra citati, qui itidem Josepho recentiores; ut Agellius, Lucianus. Quin & Ælius Lampridius de Alexandro Severo; *Capitolium septimo die, quum in urbe esset, ascendebat, Templa frequentavit.* Sed & de seculo ipso Josephi, Seneca[i]; *Quomodo,* inquit, *sunt dii colendi, solet præcipi. Accendere aliquem lucernam Sabbatis prohibeamus; quoniam nec lumine dii egent, & ne homines quidem delectantur fuligine.* Ubi Justus Lipsius; *Lucernas accendere in honorem Deorum aut Principum, Festis diebus, mos apud Romanos: Sed, ut apparet, paulatim Iudaici ritus invaluêre, & Sabbathi diem illâ superstitione coluerunt.* Certè de luminibus Sabbatis accendi solitis loquitur Seneca, velut de ritu usitatissimo. Neque jam ex obiter dictis animadversa Septimi diei observationem aliquam solennem veteribus Romanis in usu fuisse solùm videntur firmare, verùm & ipsa Calendarii eorum formula à viris aliquot doctissimis edita. Prodiit, idque primùm, ni fallor, anno Salutis 1552, Venetiis ex Juntarum officina, Calendarium Ecclesiasticum novum. Opus de vera Paschatis celebratione institutum, idque ex Pontificum summorum quatuor jussu supputatum; Autore Luca Gaurico Geophonense Episcopo. In ipso titulo monetur adjici etiam Festos Julii Cæsaris. Et post supputationes Paschales, propè libri calcem, demùm sequitur hic titulus *Calendarium Iulii Cæsaris. Fasti primorum sex mensium per Pomponium Gauricum & Thamiram sub Capitolinis Ruinis in antiquo marmore reperti, cujus marmoris altera pars reliquos sex menses sine Fastis continebat.* Interpositis dein dierum & Noctium cujuslibet mensis longitudine, & quid Fastorum nomine veniret; ideò scilicet maximè interpositis, ne paginæ reliquum, quo Calendarium commodè incipere nequiret, literis careret, sequitur *Calendarium Iulii Cæsaris cum cyclo Lunæ*; quod ad hunc modum Januarium exhibet.

[i] *Epist. 95.*

Cyclus ☽	Dies	Literæ	Januarius		
1	1	A	Calendis	JANUARIUS.	Festum Jovis & Æsculapii.
	2	B	4 non.		
9	3	C	3 non.		♋ occidit Cosmice.
	4	D	2 Pri. Non.		
17	5	E	1 Nonis.		Lyra occidit Chronice.
6	6	F	8 idus		
	7	G	7 idus		Delphin oritur Cosmice.
14	8	A	6 idus		Agonia incipiunt.
3	9	B	5 idus		Agonalia, Ludi Agonales.
	10	C	4 idus		Hyemis medietas.
11	11	D	3 idus		Festum Carmentis & Juturnæ.
	12	E	2 Prid. idus		
19	13	F	1 Idibus	FEBRUARIUS.	Festum Jovis, redditæ sunt provinciæ.
8	14	G	19 cal.		Cæsar Octavius dictus Augustus.
	15	A	18 cal.		Festum Carmentis, Porimæ.
16	16	B	17 cal.		Festū Corcordiæ de Templi consecrat.
5	17	C	16 cal.		⊙ ♑ relicto.
	18	D	15 cal.		⊙ ♒ ingrediebatur.
13	19	E	14 cal.		
2	20	F	13 cal.		
	21	G	12 cal.		
10	22	A	11 cal.		
	23	B	10 cal.		Lyra parte occultatur.
18	24	C	9 cal.		Pectus ♌ occidit Cosmice, Festum Sementis.
7	25	D	8 cal.		
	26	E	7 cal.		
15	27	F	6 cal.		Festum Castoris & Pollucis.
4	28	G	5 cal.		
	29	A	4 cal.		
12	30	B	3 cal.		Festum Pacis.
1	31	C	2 Prid. cal.		

Ex hoc ſpecimine reliquorum dierum ratio dignoſcitur. Sequuntur enim ibi ceteri quinque menſes priores, Syderum aliquot ortu occaſuque, Feſtis, Cyclo Lunæ, ac dierum Hebdomadibus per literas itidem ſignati; Sole, Lunâ, & Zodiaci Signis, characteribus, qui Aſtronomis in uſu, ſimiliter paſſim denotatis. Additio fit & reliquorum ſex, quorum quidem Julius & Auguſtus parili fermè modo exhibentur. At quatuor qui ſuperſunt, Cyclum Lunæ, dierum numerum, Hebdomadas, ſeriemque Kalendarum, Iduum & Nonarum adnotatam habent, ſine feſtis aliisve quæ columnæ ſuperiùs quintæ reſpondeant. Paulus item de Middelburgo, Epiſcopus Foro-ſemproniensis, in Paulina ſua, ſeu opere de recta Paſchæ obſervatione ad Leonem X inſcripto, caput habet *de Cyclo Lunari decemnovenali Romanorum, quem Iulius Caſar ſuo Calendario inſcripſit*, cui ſubjungit *Calendarium Romanum cum cyclo Romano Iulii Caſaris*. Id annum ſimiliter per Hebdomadas dierum ſeu literarum menſibus adjectarum (quod idem heic eſt) dividit, quemadmodum illud Lucæ Gaurici. Exhibet etiam Joannes Stœflerus [k] *Quatuor primos menſes Calendarii Romani cum Cyclo divi Iulii Cæſaris dictatoris*, cum feriarum literis in orbem ſeptenarium recurrentibus. Alii viri docti [l], dum Calendarium veterum Romanorum non è marmoribus deſcribunt, ſed tàm ex horum monumentis, quàm ex Ovidio, aliisque Faſtorum autoribus conficiunt, Hebdomadas ſeu literas usque G tantum, non Ogdoadas ſeu literas ad H incluſivè diebus cujuslibet menſis adponunt; aliis quidem, uti par eſt, Ogdoadas in ejusmodi Calendariis rite retinentibus, ut videre eſt ad calcem editionum Ovidii Faſtorum, in Dionyſii Petavii Uranologio, alibi. Ex jam antè dictis igitur Obſervationem aliquam Diei ſeptimi recurrentis ſolennem, eamque ſacram, tum Græcis tum Romanis veteribus in uſu fuiſſe, eoque publico, aſſerendum forſan videatur. Quin ſanè non deſunt viri inſignes, quibus etiam id planè inde aſſeritur. Sed quæ ſic corrogantur, ritè perpenſa, ad aſſertionem ejusmodi tuendam vi carebunt omnimodà; qua de re proximè videbimus.

k *Kalendar. Rom. Magn. propoſ.* 34.

l *Tho. Demſter. in Paralipomenis ad Io. Roſſini Antiq. Rom. lib.* 2. *cap.* 4. *&c.*

Cap. XVII.

Quæ capite superiori ex Aristobulo *ac* Clemente Alexandrino, (*adeoque ex* Hesiodo, Homero, Lino, Callimacho) Luciano, Agellio, Suetonio, Censorino, Ovidio, *ac* Tibullo, *de* diei Septimi *seu* Saturni observatione apud Gentiles *allata sunt, explicantur. Ea ad* Sacrum Diei *in periodis dierum septenariis*, Septimi Cultum, *non omnino attinere. De* Sabbati *nomine tàm* Orientalibus, *quàm* Occidentalibus, *accepto pro ipso* Die Septimo, *quà septimus est, perinde ac si* Septimum significaret.

ID quidem manifestum est, Aristobulum Judæum in superius citatis voluisse, Hesiodum & Homerum innuere diem Septimum Sacrum fuisse, velut ex sacris literis edoctos, atque Sabbatum seu requiem numero dierum Septenario apud pupulares suos recurrentem, ipsum ea in re primariò respexisse. Sed nec minùs est manifestum, aut insigniter hallucinatum fuisse eum, aut id, quod res est, ultrò planè dissimulasse. Si nempe diem Septimum in dierum periodis recurrentem inde, velut Festum, cultum Græcis seu Gentilibus fuisse vellet probari. Nam ea de re haud ita expressim loquitur. Quod autem ad Hesiodi locum hunc attinet aliaque Capite superiore allata; ut commodius, quæ de eis dicenda sint, capiantur, præmittenda est dierum apud Gentiles veteres distributio; quæ quantum ad hanc rem ritè dispiciendam, Triplex erat, qualis certè hodieque apud nos. Primi generis fuêre, dies ἑορτάσιμοι seu Festi, in quibus mos erat τὰς ἱερουργίας [m] μετ᾽ ἀνέσεως ἑορταστικῆς ποιεῖσθαι, *Sacra curare cum laborum intermissione solenni*; veluti Panathenæa, Eleusinia, Thalysia, Elaphebolia, id genus Festa sexcenta apud Græcos, & Saturnalia, Lupercalia, Agonalia, Carmentalia, reliqua ejusmodi apud Romanos. De Festis autem seu feriis hisce, advertendum est, non omnimodo opere, juxta Gentilium disciplinam necessariò fuisse in eis abstinendum; imò opera, quæ ad vitæ utilitatem pertinuere, haud pauca facere licuisse. Virgilius [n]

[m] *Strabo lib. 10.*

[n] *Georgic. 1.*

Quippe

Quippe etiam Festis quædam exercere diebus
Fas & jura sinunt; rivos deducere nulla
Relligio vetuit: segeti prætendere sepem,
Insidias avibus moliri; incendere vepres
Balantumque gregem fluvio mersare salubri.

Et Columella o; *Feriis ritus majorum etiam illa permittit, far pinsere, faces incidere, candelas sebare, vineam conductam colere, piscinas, lacus, fossas veteres tergere & purgare, prata sicilire; stercora æquare, fœnum in tabulata componere, fructus Oliveti conductos cogere, mala, pyra, ficus pandere, caseum facere, arbores serendi causá collo vel mulo clitellario adferre; sed juncto advehere non permittitur, nec apportata serere, neque terram aperire, neque arborem collucare. Sed ne sementem quidem administrare, nisi prius catulo feceris; nec fœnum secare, aut vincire, aut vehere, ac ne vindemiam quidem cogi per religiones Pontificum feriis licet, nec oves tondere, nisi prius catulo feceris. Defrutum quoque facere & defrutare vinum licet. Pellibus oves vestiri, non licet. In horto quicquid olerum causa facias, omne licet. Feriis publicis hominem mortuum sepelire non licet. M. Porcius Cato* p *mulis, equis, asinis nullas esse ferias dixit. Idemque boves permittit conjungere lignorum & frumentorum advehendorum causá. Nos apud pontifices legimus feriis tantùm denicalibus* (quibus scilicet hominis mortui causa q familia purgari solita) *mulos jungere non licere, ceteris licere.* Ita ea de re varia quidem erat opinio, ut in rebus præsertim ejusmodi fieri amat. Sed qui disciplinas Pontificum interiùs agnovere, in die Festo, ut monet Servius Honoratus r *sine piaculo dicunt posse fieri, quæ supra terram sunt, vel quæ omissa nocent, vel quæ ad honorem deorum pertinent, & quicquid fieri sine institutione Novi Operis potest.* Qua de re consulas item, quæ habent Umbro, Scævola, alii apud Macrobium s. Secundi dierum generis fuêre ἐργάσιμοι seu *rebus agendis idonei dies*, id est, *profesti* Latinis; quibus scilicet opus aliquod facere per leges & mores ex autoritate publica receptos licuit. Vocabulum nostrum Working daies optimè rem interpretatur. Tertium autem genus constituunt ἀποφράδες t seu *dies infausti, inauspicati, atri*, quibus nimirùm festivitas quidem nulla, sed opere omnimodo, nisi quod necesse erat adgredi, abstinebant velut

o *De Re Rustica lib. 2. cap. 22.*

p *De Re Rustica, cap. 139*

q *Festus.*

r *Ad Virg. Georgic.*

s *Saturnal. 1. cap. 16.*

t *Lucian. in Pseudologista, Plutarch in Camillo.*

mali

mali ominis infortunium ſuperſtitioſiùs verentes. Atque generis hujus Binæ fuêre Species; Altera eorum, qui ex autoritate publica ſeu inſtituto civili ita Infauſti ſeu Atri habebantur, Religioſi item dicti ſeu Sacri, ea notione, quâ Sacrum ac Religioſum execrandum, deteſtandum aut triſti omine infame ſignificat [u], non quâ diis dicatum, aut cultu celebrandum. Altera eorum, qui non ex autoritate ſeu inſtituto civili, ſed ex privatorum hominum opinione, obſervatione, ſeu diſciplina ſecretiori ſic habiti. Prior ſpecies viſitur in eo, quod apud Romanos inſtitutum eſt de diebus poſtriduanis. Quoniam ſcilicet Sulpitius tribunus militum [x] ad Aliam adverſum Gallos pugnaturus rem divinam fecerat poſtridie idus Quintiles; item apud Cremeram multisque aliis temporibus & locis poſt Sacrificium die poſtero celebratum, malè ceſſerat conflictus; ideò juſſerunt patres, ut ad collegium Pontificum de his religionibus referretur. Pontifices igitur ſtatuêre *poſtridie omnes Kalendas, Nonas, Idus atros dies habendos; ut hi dies, neque prœliales, neque puri, neque comitiales eſſent. Sed & Fabius Maximus Servilianus Pontifex in libro duodecimo negat oportere atro die parentare, quia tunc quoque Ianum Iovemque præfari neceſſe eſt, quos nominari atro die non oportet.* Et de his, Feſtus Pompeius [y]; *Dies autem religioſi, quibus niſi, quod neceſſe eſt, nefas habetur facere; quales ſunt ſex & triginta atri, qui appellantur & Alienſis atque ii quibus mundus patet.* Sex & triginta ſunt poſtriduani illi. Mundus autem patere dicebatur [a] poſtridiè Vulcanalium & a. d. III Nonas Octobris & ante diem VI Idus Novembris. Tunc exiſtimatum, quæ occulta & abdita fuêre religionis Deorum Manium, patere ac veluti in lucem duci, unde Mundum tunc patere dici ſolebat. Per eos dies non cum hoſte manus conſerebant; non exercitus ſcribebatur, non comitia habebant, non aliud quicquam in republica, niſi quod ultima neceſſitas admonebat, adminiſtrabatur. Ita hæc infauſtorum ſeu atrorum dierum ſpecies tàm opus & laborem, quàm feſtorum genus, non admittebant; idque ex autoritate ſeu inſtituto publico. Sed diverſiſſimâ planè ratione. Feſti, ob ſacrorum curam & deorum cultum. Atri, tantùm ne malè cederet opus incœptum, ob malum diei omen. Neque enim illis ſacrificium [a] ritè peragebatur. Poſterioris Atrorum ſpeciei exemplum ha-

u *Agell. Noct. Attic. lib. 4. cap. 9.*

x *Caſſius Hemina apud Macrobium Saturn. l. 1. cap. 16. Anno ab V. C. 363. Agell. Noct. Attic. lib. 5. cap. 17.*

y *Verba* Religioſus.

z *Feſt. in verb.* Mundus.

a *Agell. Noct. Attic. 5. c. 17.*

plum habetur in quarto Kalendas, Nonas & Idus cujuslibet mensis [b]. Verrius Flaccus aliique scriptores veteres, tum apud Macrobium, tum apud Agellium [c]; *Ante diem quartum Kalendas vel Nonas, vel Idus tanquam inonimalem diem plerique vitant. Ejus observationis, an religio ulla tradita sit, quæri solet. Sed nos nihil super ea re scriptum invenimus; nisi quod Q. Claudius annalium quinto cladem illam vastissimam pugnæ Cannensis factum refert a. d. quartum Nonas Sextiles.* Hujusmodi farinæ sunt quintæ dies cujuslibet mensis Lunaris apud Hesiodum & Virgilium (natales scilicet Furiarum,) item quibusdam quartus Lunæ dies [d], Ægyptiaci [e] alii aliquot, olim hodieque forsan à nonnullis, ut atri seu infausti, servati. Bini, in quolibet mense, ejusmodi habentur apud Bedam. Alii, apud Joannem Paduanum [f], & Joannem de Sacro Bosco. Alii in Calendario Romano Constantini Magni [g] dicto. Atque apud alios editos, aliter atque aliter se dies illi habent. Quos inter tamen consensus est nullus, uti nec cum dierum ejusmodi penes me designatione in schedis sane scripta vetustis hujusmodi; εἰσὶ δὲ ἐν ἑκάστῳ μηνὶ αἱ δύο ἡμέραι ἃς ὀφείλει πᾶς ἄνθρωπος παρατηρῆσαι· μηνὶ Ἰανουαρίῳ ἡ β καὶ ἡ ιδ· μηνὶ Φεβρουαρίῳ ἡ β καὶ κϛ, μηνὶ Μαρτίῳ ἡ δ καὶ ἡ κ, μηνὶ Ἀπριλλίῳ γ καὶ κ, μηνὶ Μαΐῳ ζ καὶ κβ, μηνὶ Ἰουνίῳ γ καὶ ιβ· μηνὶ Ἰουλίῳ ϛ καὶ β, μηνὶ Αὐγούστῳ δ καὶ ιε, μηνὶ Σεπτεμβρίῳ γ καὶ ιδ, μηνὶ Ὀκτωβρίῳ γ καὶ κη, μηνὶ Νοεμβρίῳ ε καὶ ια, μηνὶ Δεκεμβρίῳ γ καὶ κδ, *sunt in mense quolibet dies bini, quos cavere debet quisque mortalium. Januario* II & XIV, *Februario* II & XXVI, *Martio* IV & XX, *Aprili* III & XX, *Maio* VII & XXII, *Junio* III & XII, *Julio* VI & II, *Augusto* IV & XV, *Septembri* III & XIV, *Octobri* III & XXVIII, *Novembri* V & XI, *Decembri* III & XXIV. Atque ex duplici fere ratione dies hujus speciei atri habiti. Aut ex malo seu infortunio aliquo insigni, quod in illis accidisse notaretur, aut ex disciplina Astrologica, qualem docuere Hesiodus & Orpheus. Dierum autem jam dictorum tam generis Secundi seu Profestorum aliquot, quam Primi & Tertii omnes ἡμέραι ἱεραὶ *dies sacræ* dicebantur, sed ratione perquam dissimili. Cur primum genus sic dictum, res ipsa indicat. Quia scilicet Diis Sacræ ac Sanctæ; seu ut Angli vocamus Holidaies. Cur autem genus tertium, & quam di-

[b] *Saturnal. lib. 1. cap. 16.*
[c] *Noct. Attic. 5. cap. 17.*
[d] *S. Ambros. Hexaemer. 4. cap. 9.*
[e] *Cæl. Rhodigin. Antiq. lect. lib. 14. cap. 9. Gratian. C. 26. quæst. 7. C. 17. Lil. Gyrald. lib. de diebus & mensibus & Sidesis Io. Tzetz. Chiliad. 10 303.*
[f] *Vide A. Romanum in supputatione Ecclesiastica pag. 8. Wiceburgi. 1595. & Henric. Ranzovium in Calendario pag. 119.*
[g] *Edit. in Dionys. Petavii Uranologio, pag. 112.*

versâ ratione, paulo ſuperius monetur. At qui Secundi generis, id eſt, profeſtorum, rebus agendis maxime ac præ aliis idonei, ſive ex ratione Aſtrologica, ſive alia quavis diſciplina habebantur, ideo etiam ἱεραὶ nominari ſolebant, veluti ταῖς ἀποφράσι ſeu *infauſtis*, atque inauſpicatis ſic oppoſiti. Et obſervant paſſim Grammatici τὸ ἱερὸν ſeu *ſacrum* etiam Homero aliiſque veterum dici, nunc quidem, notione communiori, tum id quod Diis ſacrum, tum id quod ſuo in genere præſtabilius, nunc etiam quod, ſingulari Deorum beneficio, humano generi utilitatem affert inſigniorem. Unde ἱερὸν ἄλφιτον, ἱερὰ πόλις, ἱερὰ γῆ, *Farina ſacra, Vrbs ſacra, tellus ſacra.* Jam verò, cum Heſiodus diem Septimum ἱερὸν dixerat, rationem ſtatim ſubjungit [h].

> ------ -- ἑβδόμη, ἱερὸν ἦμαρ,
> Τῇ γὰρ Ἀπόλλωνα χρυσάορα γείνατο Λητώ

Septimus dies ſacer eſt. Hoc enim Apollinem auri-enſem genuit Latona. Nimirum menſium dies exequitur, bonos, malos, mediocres. Inſignes tres facit; Neomeniam ſeu primum, quartum, & Septimum. Rationem reddit expreſſim de Septimo. Natales Apollinis incidiſſe in menſis diem Septimum, id eſt, ut docuere Delii, Thargelionis, quod ſcimus ex Laertio [i]. Unde & ἑβδομαγενὴς dictus Apollo. Qua de re viſendi Plutarchus [k], Proclus ad Heſiodi locum, Euſtathius [l], alii; qui inde non ſolum menſis, in quo natus eſt diem Septimum, (quo Thargelia celebrari [m] ſolita; ut Septimo menſis Pyanepſionis, Pyanepſia,) ſed uniuscujusque Septimum, per totum annum, ei tradunt ſacrum fuiſſe. Quemadmodum octavum quemque menſis diem Neptuno [n], atque Mercurio quartum ſcribunt nonnulli. Feſtum autem illud Apollini celebrabant Athenienſes, laurum geſtantes, caniſtrum coronantes, hymniſque laudentes Deum. At quid hoc omnino ad Septimi diei in recurrentibus periodis dierum Hebdomadicis cultum? Nihil heic aſſeritur præter id quod ſolum eſt, Septimum menſis diem Apollini ſacrum. Neque enim Septimus, qui ſequitur, ſeu decimus quartus menſis inde, hoc ſenſu ſacer eſt Heſiodo, ſed alterâ illâ ſacri notione, quâ id, quod utiliſſimum eſt, aut perquam accommodum, dicitur ſacrum, Unde poſt de decima quar-

h *In Diebus.*

i *In Platonis Vita.*

k *Sympoſ. 8. quæſt. 1.*

l *Ad Iliad.* Ω. *Videſis Io. Meurſium de Denario Pythagorico cap. 9. & in Græcia feriata, lib. 3. in* Ἑβδόμη.

m *Plutarch. Sympoſ. 8. quæſt. 1.*

n *Idem in Theſeo.*

o *Proclus in Heſiodi Dies.*

quarta menſis die (ſic τετράδα ἱσταμένου *quartam menſis inſtantis*, quo nomine menſem vocat ille usque ad diem viceſimum; id eſt pro ſecunda tetrade ſeu decadis ſecundæ tetrade ſumit Proclus, aliique interpretes Græci) & de inclinantis etiam menſis ſeu tertiæ decadis die quarta, id eſt viceſima quarta die, ſimul locutus, non vult dies illos quempiam omnino curis gravioribus terere ſeu animum tunc, ominis cauſâ, cruciare, ſed res qualescunque lætius agere. Rationem ex ſingulari rebus agendis temporis opportunitate, addit de utraque.

--------- μάλα τοι τετελεσμένον ἦμαρ

Valde hæc accommoda eſt dies. Quod per ἱερὰ ſeu *ſacra* explicant interpretes. Non quia Feſti illi dies (ſi Feſtum Buphoniæ in xiv Scirrophorionis p menſis, aut ſimilia ex accidenti evenientia excipias,] ſed quoniam ex ratione Aſtrologica rebus agendis perquam idonei auſpicatiſſimique. Proclus; τὰς δὲ τετράδας ἀμφω εἶναι ἱεράς. τὴν μὲν ὡς μάλιστα τὸ πληναῖον ἐκφαίνουσαν φῶς. τὴν δὲ ὡς τοῦτον ἔχουσαν πρὸς τὴν τριακάδα (ſic plane pro τετράδα legendum) λόγον ὃν ἡ ἑβδόμη πρὸς τὴν νουμηνίαν· καὶ γὰρ ἡ τετάρτη καὶ εἰκοστὴ ἑβδόμην ἔχει τάξιν πρὸς τὴν ἐσχάτην· *Quartas dies utrasque* (id eſt, decimam quartam & vigeſimam quartam menſis) *ſacras facit. Alteram, quoniam in ea maxime ſplendet* Luna; ſcilicet plenilunium eſt. *Alteram, quoniam eandem ea habet, ad trigeſimam* (ſi putes retro) *rationem, quam habet Septima ad Novilunium. Nam dies vigeſima quarta locum obtinet Septimum ab ultimo menſis die.* Et de decimaquarta expreſſius poſtea Heſiodus,

> Τετράδι δ' οἶγε πίθον (περὶ πάντων ἱερὸν ἦμαρ)
> Μέσσῃ.

Quarta quæ media eſt, ſeu decadis ſecundæ die quarta, *dolium aperi; præ omnibus ſacra dies eſt*; quemadmodum & iterum ibi ſacrum eo ſenſu facit diei tertii decadis quartæ tempus antemeridianum. Neque vero ſpectat illud de dolio aperiendo ad diem decimum quartum, velut ad Feſtum tunc celebrandum, aut primitias novi vini tunc ritu ſolenni ac ſacro delibandas. Nam Feſtum eo nomine notiſſimum, ſcilicet Πιθοιγία, ad diem Antheſterionis undecimum q attinuit. Et ad decimum quartum menſis diem, ratione jam dicta, attinere volunt aliqui r illud Virgilii,

p *Etymologic. in* Βουφονία.

q *Plutarch. ſympoſ. 3. quæſt 7.*

r *Apud Servium in Georgic. 1. & ſidefis Io. Picum Mirand. in Aſtrologiam lib. 3. cap. 14.*

Septima post decimam felix, & ponere Vites
Et prensos domitare boves, & licia telæ
Addere ——

Septima nimirum duplicata, quæ dies est iteratò septima post primam decadem. Sed liquidò hinc constat non omninò voluisse Hesiodum Septimum diem recurrentem ea notione sacrum fuisse, quâ cultus aliquis denotatur, sed cujuslibet mensis tantùm diem Septimum Apollini sic sacrum; quemadmodum in rythmico illo carmine de diebus Ægyptiacis,

Prima dies mensis & Septima truncat ut ensis

nihil ad septimanæ, sed ad mensis, Januarii scilicet, Septimum diem duntaxat spectat. Adeo ut nihil ex Hesiodo de Septimi recurrentis diei, sive cultu, sive observatione aliqua posse elici; nemo non videat. Versus, qui apud Aristobulum ex Hesiodo sequitur, festivitatem ne verbo tenus quidem respicit; uti nec reliqui, quos citat ex Homero, præter unicum illum, quo dies Septima, quemadmodum Hesiodo, etiam ἱερὸν ἦμαρ dicitur, seu *dies sacer*. Nam bini reliqui non magis sanctitatem Septenario in diebus numero tribuunt, quàm illud Papinii [s],

[s] *Thebaid. 3.*

Septima jam nitidum terris aurora deisque
Purpureo vehit ore diem ——

aut Claudiani [t] illud

[t] *Præfat. in Nuptias Honorii & Mariæ.*

Septima lux aderat Cœlo, totiesq; renatus
Viderat exactos Hesperus igne Choros.
Tum Phœbus &c.

Et quæ sunt similia. Sacrum autem diem nuncupari interea Homero diem Septimum, mirum magis non est, quàm Hesiodo. Ratio & fortè parilis. Quin & non semel alibi [u] Homerus

[u] *Odyss. μ & ν.*

Ἀλλ' ὅτ' δὲ ἕβδομον ἦμαρ ἐπὶ Ζεὺς θῆκε Κρονίων

Sed quando Septimum diem Jupiter induxerat. In quo nulla Septenariæ periodi dierum ratio alia præter eam, quæ rei, quam narrat, singularis erat. Atque altero in loco expressim naves conscensas ait, solutumque è portu. Neutro, sacra memorat. Tametsi

etsi ex veterum more, Dies etiam omnes, quà optatissimam lucem hominibus præstant, tam sacri dici possent, quam ii, qui auspicatiores habiti. Per Metonymian causæ, qui Jupiter heic seu Numen est. Unde ἡμέραι ἐκ Διός καὶ ἐκ Διόθεν *Dies à Jove* generatim dicti, quod nihil aliud significat quàm *dies, quos Natura constituit*, uti & monuit vir præstantissimus Daniel Heinsius in Hesiodum. Unde & Diei [x] nomen, & Diespiter. Et Homerus [y] etiam

ὄφρα μὲν ἠὼς ἦν καὶ ἀέξετο ἱερὸν ἦμαρ.

Quandiu tempus matutinum erat, & sacra crescebat dies. Ubi quidem Sanctitatem volunt aliqui [z] tempori antemeridiano tribui, ex eo quod tunc sacra peragi frequentiùs solita. Sed Eustathius rectè quidem integro diei ibi tributam vult, ratione ei, quam diximus, haud dispari. Et Scholiastes alter vetus nihil aliud dictum ibi vult, quàm diem ex ortu solis auctum seu factum. Quæ sequuntur apud Aristobulum ex Lino, atque apud Clementem ex Callimacho (si versum priorem excipias, in quo intereà ne vestigium aliquod extat, unde sanctitas seu Cultus diei Septimo asseratur) ad singularem numeri septenarii dignitatem, non ad diei Septimi cultum, aut sanctitatem omninò attinent. Neque rectè, si quid video, vertunt interpretes Clementem, perinde ac si voluisset ille Septimum in periodis dierum diem sacrum tam Græcis quàm Ebræis agnitum. Dum enim ait quidem τὴν ἑβδόμην, qui *numerus* est *Septenarius*, sacram esse utrisque, non ut Aristobulus, tam de die Septimo loquitur quàm de numero in Universũ Septenario. Tam Græci, inquit, quàm Ebræi sciunt τὴν ἑβδόμην ἱερὰν εἶναι *numerum Septenarium* esse sacrum καθ' ἣν (sic enim pergit) ὁ πᾶς κόσμος κυκλεῖται τῶν ζωογονουμένων καὶ φυομένων ἁπάντων *per quem*, aut *secundum quem Universus mundus circum agitur eorum, quæ viva gignuntur, & omnium quæ producuntur.* Quod ipsum crebrò dici solitum [a] ab Astrologis veteribus (quibus κοσμοκράτορες *mundi gubernatores* nuncupati Planetæ Septem) etiam totidem verbis, de hebdomadibus seu numeris Septenariis, dixerat Aristobulus paulò antè illud, ex eo de Hesiodo & Homero allatum. Atque alibi idem ipsum de Hebdomadibus seu numeris Septenariis repetit ipse Clemens [b], ubi explicans, quænam Hebdoma-

x *Varro de ling. Lat. lib. 4. Macrob. Saturn. 1. c. 15.*

y *Iliad.* θ.

z *Porphyrius ap. Eustath. ad Iliad.* λ *&* θ.

a *Vide sis Iul. Firmic. Mathes. lib. 3. in proœmio, Proclum in Timæum pag. 11. &c.*

b *Stromat. 6.*

bdomadibus illis innuantur, ea, dicit, esse Septem Angelos principes, Septem Planetas ὑφ' ὧν κατὰ συμπάθειαν οἱ Χαλδαῖοι πάντα γίνεσθαι νομίζουσι τὰ περὶ τὸν θνητὸν βίον *à quibus Chaldæi* (sic ille) *existimant omnia per sympathiam, quæ ad mortalem vitam pertinent, fieri*; Septem Pleiadas, Septemtriones, καθ' ἃς αἱ γεωργίαι καὶ ναυτιλίαι συμπεραίνονται *per quos & agricultura exercetur, & navigatur*, Lunaris figuræ Septeno quolibet à Neomenia die mutationes, Septem Lyræ sonos, Septem sensuum instrumenta, mutationes ætatis anno quolibet Septeno, dies in medicina criticos; in quibus Hebdomadis nomen notissimum; uti & apud Ciceronem [c] est videre, ut, quæ apud medicorum filios ea de re sunt obvia, prætereram. Atque alia ejusmodi reperiri, inquit Clemens, quam plurima apud Hermippum in libro περὶ ἑβδομάδος seu *de Septenario*. Qualis etiam liber de Hebdomadibus tribuitur Hippocrati apud Chalcidium [d]; qui in operibus ejus non reperitur. Unde manifestum fit, de Septenario numero generatim, non simpliciter de die septimo intelligendum in citatis Clementem. Neque aliò spectare vult versus illos Hesiodi, Homeri, Lini seu Callimachi. Quibus, velut ex Callimacho, uti etiam Aristobulus ex Lino, subjungit distichon consonum,

> Ἑπτὰ δὲ πάντα τέτυκτο ἐν οὐρανῷ ἀστερόεντι
> Ἐν κύκλοισι φανέντ' ἐπιτελλομένοις ἐνιαυτοῖς,

Septem verò omnia perfecta sunt in cœlo sidereo, quæ orbibus visuntur volventibus in annis. Neque igitur ἑβδόμη in Callimachi seu Lini versibus *dies Septima* est, sed *septenarius numerus*; nec Hebdomas pro die septimo cum interprete sumenda in eo, quod habet Clemens de Elegiis Solonis. Nam palàm est, elegias illas de annis climactericis seu septenaria ætatis humanæ mutatione, Hebdomadum nomine Aristoteli [e] etiam; aliisque sæpius, denotata, tantùm loqui. Quod liquet ex ipsis Solonis ea de re versibus, tum alibi sæpius, tum apud Clementem ipsum [f] occurrentibus. Ac celeberrimas fuisse has Solonis hebdomadas scimus ex Plutarcho, Censorino, aliis. Et de eximia dignitate ac præstantia Septenarii (cui Virginis, Palladis, ipsiusque Temporis [g], omnium rerum Nodi, alia veneranda nomina indita) ex Schola Pythagorica,

[c] *Fam. Epist. lib. 16. 9.*
[d] *In Timæum Platonis.*
[e] *Politic. lib. 7.*
[f] *Stromat. 6.*
[g] *Hesychius* ἐν Καιρός.

rica, & Platonica innumera habent Varro [h], Macrobius [i], Nicomachus Geraſenus [k], Philo [l], Chalcidius [m], Matianus Capella [n], alii. Et ea de re Commentarios ſcripſere recentiorum aliqui [o]. Adeò ut nec ſenſus Clementis alius eſſe queat, quàm ut Ebræis ita & Græcis Septenarium numerum valde in honore habitum; non omninò, diem Septimum his, uti & illis, cultum; quod tamen cum interprete ejus ſunt viri docti, qui aſſerant. Ex jam dictis autem de Septimo menſis apud Athenienſes aliosque die, ea quæ è Luciano & Agellio afferuntur, intelligenda. Dies ſeptimanæ & Hebdomades illis ſunt dies menſium ſeptimi ſeu Lunæ Hebdomades; minimè dies ſeptimi Periodis perpetuò recurrentes. Atque ita ſumit Agellium Joannes Meurſius [q]. Samuel autem Petitus [r], de Prytaniæ Hebdomadibus. Utcunque, ad Sacrum aliquem Septimi cujusque Diei cultum non attinent ibi Hebdomades. Uti nec Varronis liber de Hebdomadibus, Agellio [ſ], Nonio [t], Symmacho [u] citatus; nec Hermippi, cujus meminit Clemens [x]. Neque ſane ex eo, quod Diogenes Grammaticus Rhodi Sabbatis diſputare ſolitus eſt apud Suetonium, ideo Sabbati ſeu Septimi diei Cultum Rhodiis fuiſſe, omninò ſequitur. Septenariam quidem ibi dierum periodum recurrentem innui, res ipſa docet. Nam in Septimum diem, pro Sabbato in quo diſputare volebat, Tiberium diſtulit Diogenes. Idem fortè ſcripſiſſet Suetonius, ſi dixerat, diebus ſeptimis ſeu die quolibet ſeptimo, perinde ac ubi de M. Antonio Gniphone ait [y], eum quotidie præcepta eloquentiæ tradidiſſe, declamaſſe verò *non niſi Nundinis*, aliud fortè non ſignificat niſi nono quoque die, non ipſarum, ut in civili temporum ratione locum habuere, Nundinarum die declamâſſe. Nam ut Nundinæ ex origine Latina nonum diem, ita ſane & τὰ *Sabbata* ex origine Ebraica & linguæ Helleniſticæ, quæ apud Judæos Ægyptienſes, Græcienſes, Romanenſes in uſu, propagine in Romanorum linguam receptum, non ſolum Feſta & Solennitates omnimodas Judæorum (ut ante memoravimus) denotavit, verùm etiam ipſos dies ſeptimos, quà ſeptimi fuêre. Atque ita in Sabbatis diſputare, foret tantum diſputare in Hebdomadis recurrentis die aliquo unico, quem ſibi præſtituerat. Sonus quidem affinis eſt שבע *Sebai*, quod *Septem* eſt, & שבת *Sabath* ſeu *Sebath* quod

[h] *Apud Agellium lib. 3. cap. 10.*
[i] *In ſomn. Scipionis lib. 1.*
[k] *De Mundi Opificio & lib.* περὶ Ἑβδομάδος.
[l] *Arithmetic Theolog. apud Photium cod. 187.*
[m] *In Timæũ Platonis.*
[n] *De Nuptiis Mer. & Philologiæ lib. 7*
[o] *Fabius Paulinus l. 7. de Hebdomadibus, I. Meurſ. in Denario Pythagorico cap. 9. &c.*
[p] *Iac. Boulduc. De Eccleſia ante Legem lib. 1. cap. 2. & alib.*
[q] *Græcia feriata l. 3. in* Ἑβδόμη.
[r] *Eclog. Chronolog. lib. 4. cap. 4.*
[ſ] *Lib. 3. c. 10.*
[t] *Verb.* nidulantur & luces.
[u] *Auctario Ep. 2. ubi vide Iuretum.*
[x] *Stromat. 6.*
[y] *Lib. de Illuſtr. Gram.*

quod eſt *Sabbatum* ſeu *Requies*, nec commune quid ex vi nominis habet cum ſeptimo. At verò, quoniam ſeptimo requieſcendum erat, die ſcilicet atque anno, ideò ipſum vocabulum שבת *Requiem* ſeu *Sabbatum* denotans, linguâ Helleniſticâ uti & Orientalium aliis, ipſisque Judæis, ſubinde *Septimum* reddebatur. In ipſo decalogo y pro eo quod eſt על כן ברך יהוה את יום השבת ויקדשהו *idcirco Benedixit Dominus diei Sabbati, & ſanctificavit eum*, habent Helleniſtæ διὰ τοῦτο εὐλόγησε κύριος τὴν ἡμέραν τὴν ἑβδόμην καὶ ἡγίασεν αὐτήν, *Idcirco benedixit Deus diei Septimo, & ſanctificavit eum.* Quemadmodum etiam R. Saadias Gaon in verſione ſua Arabica ſubſtituit ibi *benedixit Deus* اليوم السابع *diei Septimo*, uti & & vetus Arabica verſio penes me manuſcripta. Sic item in Decalogo legitur, qui in Ritualibus aliquot Chriſtianorum. Sed Judæi Mauritanienſes, Chaldæi, alii ibi Sabbatum juxta Ebraicam retinent veritatem. Alibi item in Exodo z *omnis, qui fecerit opus* ביום שבת *die Sabbati, morte morietur*, ab Helleniſtis editis vertitur, omnis qui fecerit opus τῇ ἡμέρᾳ τῇ ἑβδόμῃ *in die ſeptimo.* Sed ibi quidem in Codice vetuſtiſſimo Regio, ex Oriente pridem allato, legitur τῇ ἡμέρᾳ τοῦ Σαββάτου *die Sabbati.* Ex ratione non diſſimili pro eo quod eſt in Ebræo a, *numerabitis* שבע שבתות *ſeptem Sabbata integra &c.* habent Helleniſtæ ἑπτὰ ἑβδομάδας ὁλοκλήρους, *ſeptem Hebdomadas integras*, uti & שבע שבתות השנים *ſeptem* b *Sabbata annorum* appellant in verſione Helleniſtæ ἑπτὰ ἑβδομάδας ἐτῶν, *ſeptem annorum Hebdomadas*; & utrobique conſona etiam eſt vulgata. Priore in loco Chaldæi item שבע שבוען, R. Saadias سبعة اسابيع, etiam & Judæi Hiſpanienſes *ſieite ſemanas*, quæ omnia *ſeptem Hebdomadas* ſignificant. Inſuper poſteriori, Judæi Mauritanienſes, سبعة اسابيع سنين *ſeptem Hebdomadas annorum*, ubi Hiſpanienſes *ſiete Sabbathoth de annos.* Ita ex interpretatione tam veteri, quam recentiori שבת ſeu *Sabbatum* non ſolum *Quietem* ſeu *à laboribus ceſſationem*, quæ pars Feſti ſemper ſingularis habita, atque vocabuli ipſiſſima eſt ſignificatio, denotat, verùm etiam diem ſeu annum Septimum, quoniam in eo quieſcendum;

y Exod. 20. 11.

z Exod. 31. 15.

a Leb. 23. 15.

b Ibid. 25. 8.

dum; uti & Luſtrum & Olympias, quinquennium ſeu (pro varia ratione putandi) quadriennium, prætermiſsâ primariâ unde dicitur utrunque ſignificatione, quæ nihil temporis ejusmodi omnino in ſe habet. Hinc nemo neſcit Hebdomadam etiam ſeu orbem dierum ſeptenarium, tam Magiſtris dici paſſim שבת quam שבוע, id eſt, tam *Requiem*, quam *Septimanam*, ut per ſynecdochen partis. Illinc Feriæ ſexcenties appellantur prima, ſecunda, tertia בשבת *Sabbati*; quemadmodum etiam in federe novo. Ut, *prima* ſeu *una Sabbatorum* [c] pro die Solis ſeu Dominico; & *jejuno bis* [d] *in Sabbato*, pro eo quod eſt, jejuno bis in hebdomade. Mirum igitur non eſt, Lactantium exiſtimaſſe Sabbatum ſeptem denotaſſe. *Hic eſt*, inquit [e], *ille dies Sabbati, qui lingva Hebræorum à numero nomen accepit.* Sic alii [f]. Hinc factum eſt inſuper, ut Gentiles, quorum in linguas Sabbati hæc notio per Judæorum, ſive conſvetudinem, ſive libros Helleniſticos irrepſerat, diem quemlibet in ordine Hebdomadico vocarent *ἡμέραν τὴν Σαββατικὴν diem Sabbaticum*, perinde ac ſi ſignificaſſet, ex vocabuli vi, diem Hebdomadicum, ut inferius [g] patebit ex Vettio Valente Antiocheno. Hæc cum ita ſint, intelligi quidem commodè poteſt, Diogenem Grammaticum Septimis quibuslibet diſputaſſe diebus, per Sabbatorum vocamen ſic à Suetonio (cui τ *Sabbata* pro recurrente dierum ſeptenorum, quibus jejunia ſervata ſunt, periodo notum eſſe ſcimus ex Epiſtola Tiberii, de qua ſupra [h]) denotatis; non aliter atque intelligimus illud Vulcatii Gallicani de Avidio Caſſio. *Exercitium Septimi diei fuit omnium militum, ita ut & ſagittas mitterent, & armis luderent; & arma militum Septima die ſemper reſpexit.* Si dixerat, Sabbatis, idem ſanè, tametſi vocabulo peregrinæ originis, ſeu Romanis ſuis eâdem notione non inuſitato, dixerat. Nullo ad feſtivitatem Sabbati, ita vulgo dicti, ſed ad dierum Septenorum tantùm qualemcunque orbem, reſpectu habito. Quod interea ſi quis non ferat, concedatur Sabbata Diogenis illius fuiſſe ipſos dies Saturni, Ebræorum Sabbatis ita vulgo dictis, ſemper reſpondentes; quæ ob Ebræorum mores nullibi ferme in Romano Imperio non in uſu, eo nomine Romanis etiam ſatis nota. Certè id non ita facilè concedendum, quoniam dies ille rebus agendis inauſpicatior

[c] *D. Marc.* 16. 9. *D. Ioann.* 20.1.
[d] *D. Luc.* 18. 12.
[e] *Lib.* 7. *ſeu de Divino Præmio, cap.* 14.
[f] *Theophil. Antiochen. ad Autolicum lib.* 2.
[g] *Cap.* 19.
[h] *Cap.* 15.

Romanis Græcisque habitus. Qua de re etiam plura mox. At vero Cultum quærimus. Ideone sive Rhodiis sive Gentilibus aliis cultus dies Saturni seu Ebræorum Sabbatum, quoniam memoratur, Diogenem eis in diebus Rhodi disputasse solere? nihil minus sequitur. At demum de Græcorum veterum moribus heic in Universum illud pronuntiandum est; Annorum & Mensium rationem in sacris, non omnino dierum aliter atque ex recurrente anni mensisve tempore revolverentur, eos habuisse. Scilicet ab oraculis legibusque acceperant ipsis sacrificandum esse κατὰ γ, ἤγουν τὰ πάτρια, μῆνας, ἡμέρας, ἐνιαυτούς *secundum Tria, videlicet patria, Menses, dies, annos.* Unde ἅπαντες οἱ Ἕλληνες *universi Græci* (ut ait Geminus [i] Astronomus priscus, qui rem totam narrat) *annos juxta Solem, menses vero & dies juxta Lunam agebant.* Atque ἀπὸ τῶν τῆς σελήνης φωτισμῶν αἱ προσηγορίαι τῶν ἡμερῶν κατωνομάσθησαν, inquit ille, *à Lunæ illuminationibus appellationes dierum sunt denominatæ*, id est, à Synodo ad Synodum, nullâ Septenarii [k] revertentis ratione civili seu sacrâ (nisi, ut dictum est, ex accidenti) habitâ, sed subinde Astrologicâ. Quod ex Ritualibus Etruscorum libris apud Censorinum affertur, ad numeri Septenarii, in ætatibus urbium ac hominum prærogativam, non omnino ad dierum cultum pertinet. Nec quod de Judæis intermiscetur, eos spectat aliter atque numeri illius ipsis in temporum distinctione usus erat, quemadmodum Soloni & Etruscis, de quorum libris, qui huc attinent, ipse Censorinus [l] postea in ætatum discrimine. Et sciunt pueri, Solonis Hebdomadas aliud non fuisse præter annos climactericos. Quod vero habet de Etruscis Postellus, aut hallucinatio est manifesta, aut commentum audax. Neque enim Dionysius Halicarnasseus [m], neque Cicero [n], quos citat ille, de Septimo aliove die recurrente loquuntur; ut intuenti liquebit. Et quod ait, Dionem asserere Sabbati Judæorum usum ad Græcos Romanosque fuisse translatum, aut testari saltem unam ex septem, diebus Hebdomadis fuisse quieti concessam; id etiam à vero est alienissimum. Nil hac in re asserit Dio præter id quod est, dierum juxta Planetarum septem in eis dinumerandis ordinem ab Ægyptiis acceptam passim invaluisse,

i *Isagoge* εἰς τὰ Φαινόμενα c. 6.

k *Videsis Arati Diosemeia & Hug. Grotii notas ibi pag. 17. col. 1.*

l *Cap. 17.*

m *Antiq. Rom. 1.*

n *De Legibus lib. 1.*

se, maximeque apud Romanos, quod ad unam in hebdomade quieti concessam nullatenus spectat. Et quod adjicit de Iani institutione, nugæ sunt prorsus nugacissimæ. Nec omnino culta Romanis Sabbata seu hebdomadem Judæorum innuit tetrasticon illud prius Ovidii. Monet scilicet amantem, qui amare jam dedisceret, ut in remedium amoris loca, quibus ipse simul cum amica assveverat, diligentius quantocius & procul fugeret. Idque adeo sollicite, ut nec dies inauspicatissimi alias rebus agendis, adeoque itineri, habiti eum laqueis amoris nondum extricatum morarentur. Quinam heic illi? Dies Saturni, quibus Sabbata ab Ebræis Romæ culta, ideoque peregrina dicta, etiam & cladis Aliensis dies infaustissimus. Peregrina enim Sacra alia fuêre, quæ Romanis ex autoritate publica è regionibus exteris invecta, qualia memorat loco citato Festus; Et Ausonius o,

Adjiciam cultus peregrinaque sacra Deorum,

Alia, quæ Peregrinis ibi degentibus plerunque, sed non semper permissa, nec Romanis ex more aut jure Romano omnino communia; qualia Ægyptiaca aliqua fuêre & Iudaica, *alienigenarum sacra* Senecæ p dicta. Et C. Cassius q de Servis; *Postquam nationes in familiis habemus, quibus diversi ritus, Externa Sacra aut nulla sunt, colluviem istam non nisi metu coërcueris.* Svetonius item de Tiberio r; *Externas ceremonias, Aegyptios Iudaicosque ritus compescuit: coactis qui superstitione ea tenebantur, religiosas vestes cum instrumento omni comburere.* Et Tacitus s, *Actum & de sacris Ægyptiis Iudaicisque pellendis.* Atque inter hujusmodi Sacra peregrina Sabbati cultus tunc fuit Romæ: non inter ea quæ ex decreto publico recepta. Nam & Sabbata sua hebdomadica seu peregrina illa Romæ sub Augusto, id est, cum scripsit Ovidius, servâsse Judæos scimus etiam ex Philone t, ubi traditur, Augustum rationem, in distributionibus suis menstruis, Judæorum ita haberi voluisse, ut, si liberalitas illa in τὴν ἱερὰν ἑβδόμην *sacrum diem septenum* incidisset, quâ illis nec dare nec accipere licuit, à diribitoribus die postero beneficium illud acciperent. Quod sane nec Romanis commune fuisse die septimi celebrationem seu cultum obiter palam facit. Et Ovidius ipse, ubi de locis puellarum captandarum, amoris candidatum

o *In Eclogario.*

p *Epist.* 108.

q *Tacit. Annal.* 14.

r *Cap.* 36.

s *Annal.* 2. & *vide sis Ioseph. Archæolog. lib.* 18. *cap.* 4. & *Valer. Max. lib.* 1. *cap.* 3.

t *Lib. de legatione ad Caium.*

docet, locos Romæ, quibus culta Septima Sacra Judæis, memorat, ut videre eſt in diſticho ſuperius capite decimoquinto ex eo citato. Non igitur in eo quod ait, *nec te peregrina morentur Sabbata*, de Sabbatis peregrinis amaſium Romanum monet, perinde ac ſi Sabbatorum ipſorum, id eſt, Feſti gratiâ, dubitaret de diſceſſu ejus. Sed cum dies, quibus Sabbata illa à Judæis celebrata, id eſt, Saturni, per Sabbatorum peregrinorum nomen illic denotati, inter infauſtos ac atros, licet non ex autoritate publica ſeu inſtituto civili, tamen ex diſciplina permultis privatim recepta, numerarentur; ideo dubitavit Ovidius, ne facilè evenire poſſet, ut diebus illis diſceſſum pronius differret amaſius (libentiſſime aliàs etiam cunctabundus) eò quod rebus gerendis, ac itineri minus idonei exiſtimarentur. At verò, inquit, non ſolum dies illiusmodi te non morentur, qui ex diſciplina tantum Mathematicorum inauſpicati habentur, verum nec illi, qui ex inſtituto publico rebus ferendis minimè idonei feriò fiunt, veluti dies ille cladis Alienſis. Id eſt, nullius diei aut temporis utcunque alias infauſti qualitas diſceſſum tuum differat. Quod quidem firmatur ex ſequenti tetraſticho. Nimirum docet, puellam primo captare intempeſtivum eſſe Natalibus ſuis ſeu Calendis Aprilis Feſtisve ſolennioribus, *quaque aliquid dandum eſt, illa ſit atra dies*. Aliàs verò, inquit, etiam dies alioquin atri ſeu infauſti haberi ſoliti, veluti cladis Alienſis, & ſeptima Feſta Judæis culta, id eſt, dies Saturni, amori incipiendo ſatis idonei ſunt, tametſi aliàs rebus ſint minus apti gerendis. Ex re enim manifeſtum eſt, in utroque tetraſticho Sabbata & Feſta ſeptima ad tempus ipſum ſeu diem Saturni tantum denotandum, non ad ipſos diei ritus ſacros, velut Romanis ipſis in uſu, indicandos, memorari. Unde & quod ex Tibullo ſubjungitur & lucem capit & mutuo dat. Quæſivit ibi amaſius moras; mala avium omina cauſatus eſt; inauſpicatam etiam Saturni diem ſe tenere; Sacram etiam nuncupatam ea notione, ut antè diximus, qua Sacrum quid aut religioſum, eo quod triſti omine eſt infame, nuncupatur. Unde Juſtus Lipſius [u] tum Ovidii peregrina Sabbata, tum Tibulli diem Saturni breviter ſic explicat. *Triſte Saturni ſidus & maleficum: quale ingenium inferorum. Inde eſt nania Græcorum* Κρόνου ὄμμα, *id eſt, Saturnius oculus*,

[u] *Saturnal. Serm. lib. 1. cap. 5.*

oculus. Inde superstitio, Saturni diem viæ non faustum. Quæ omnia in id recidunt, ut dies Saturni seu septimus pro inauspicato, tantùm est disciplina Mathematica, adeoque tantùm iis, qui eâ, ut amantes non rarò, caperentur; non civili seu publico aliquo instituto. Malevolum nimis Saturni sidus esse, passim apud Astrologos legitur; de quorum denominatione dierum à planetis, fusiùs (ut rite Josephi locus, de quo agitur, explicetur) infra dicemus. Summa ex hactenus dictis est, diem illum ex instituto moribusve publicis tantùm Judæorum genti, atque eis, qui in eorum ritus, ut Proselyti Justitiæ, transierant, Festum fuisse; Romanorum autem nonnullis ex disciplina Mathematica diem quidem inauspicatum, ob sideris dominantis, à quo denominatus est, malevolentiam, haberi. Sed neque sic ex instituto seu moribus publicis. Ita ut ejusdem ratio nulla omninò Romanis haberetur extra Astrologicas privatorum opiniones; quas sanè, cum in seculo illo, Mathematicorum, id est, heic Astrologorum, artes (ut scimus ex Suetonio & Tacito) toties Romæ tanto in pretio essent, totiesque damnatæ pulsæque recurrerent, non est quod dubitemus, plurimum apud vulgus, ut fieri amat, invaluisse. Et Festos Saturni dies, quotquot omninò fuerint, in Decembri simul locatos esse, nescii non sunt, qui nondum ære lavantur.

Cap. XVIII.

Ostenditur quæ capite decimo sexto è Tertulliano, Lampridio, Seneca, *de* die Saturni, Sabbatis *ac* die Septimo *afferuntur, non omnino probare* cultum diei Septimi Romanis veteribus ex instituto *seu* publicè *receptum.* Festa Romanorum *quotannis* stativa *ne* Pentecostes *numerum, juxta* Tertullianum, *implesse.* Calendariis *aliquot, velut* ex More Romanorum veteri, Dierum Hebdomadas, *pro* Ogdoadibus, *summa cum oscitantia adponi.*

SEquuntur in Capitis superiùs decimi sexti Objectionibus, loci illi Tertulliani bini insignes. Alter ex Apologetico; ex libro adversus Nationes alter, cum virorum doctorum aliquot in eos animadversionibus; quibus apud gentiles veteres Septi-

mi diei ſeu Sabbati Hebdomadici obſervationem in uſu fuiſſe aſſeritur. Certè ſi id de Septimi, id eſt, Saturni, diei otio ſimplici, velut ejus qui minus aptus rebus gerendis erat, non religionis, ſed diſciplinæ Aſtrologicæ causâ (ut jam antè dictum eſt) ſumatur, idque non de inſtituto aliquo moribusve publicè receptis, ſed de ſuperſtitione privatorum, nec fortè paucorum, qui diſciplinæ ejusmodi indulgentiores fuerint; conſonum erit eis, quæ capite ſuperiori tradita ſunt de operis itinerisque eo die apud veteres abſtinentia, eo quòd inauſpicatum atque velut atrum haberent. At ſic, Cultûs ſacri, de quo quæritur nihil ineſſe dicit Tertullianus. Certè nec de Gentilibus generatim, aut de Gente aliqua, Populo, Civitate, aut inſtituto publico loquitur ille. *Secundo loco ab eis ſumus*, inquit, *qui Diem Saturni otio & victui decernunt*. Ab eis qui ex diſciplina ſibi recepta id faciunt. Qui cum Gentiles etiam ſint ipſi, non eſt quod Solis diei lætitiam magis nobis Chriſtianis objiciatis, quàm ipſis pariter Saturni diei otium. At utroque in loco exorbitare ipſos ait; altero, à Judaicis moribus, quos ignorabant; altero, à ſuis ad alienas religiones. Nonne igitur etiam religionis ſeu cultûs causâ, otium ac victum fuiſſe innuit diei illius? quemadmodum & alia obſervata, quæ ibi memorat, ex ritu Judaico ſacro. Certè vix diffitendum. Et ſanè Superſtitio illa, in dierum obſervatione, Aſtrologica, bene ſatis apud veteres illos pro Religione, ſenſu vulgari, intelligi poteſt. Cognatiſſimæ planè ſunt. Et ſuperiori capite monuimus, etiam dies Atros, Religioſos & ſacros, ſed notione peculiari, dici ſolitos. Sed detur, voluiſſe Tertullianum etiam Judaica Sabbata ipſos, de quibus loquitur, voluiſſe quà Judaica, religione imitari. Certè ita hoc tantùm ſequitur, fuiſſe, qui etiam ex Judaicis ritibus ſibi aliquos, atque in illis hunc de Sabbato ſumpſiſſent; ſed perperàm interea hunc obſervaſſent à Judaico more exorbitantes, quia nec eo more, quem ignorabant, otiabantur; à ſuis item religionibus exorbitantes, quoniam otium ejusmodi ac obſervatio qualiscunque Hebdomadica ſacris eorum erat planè aliena. Quod quidem negare planè ipſum, obſervationem ejusmodi aliquam ex ritu fuiſſe Gentilium, aut in eorum ſacris (quorum ipſe inter Patres Latinos, ut Clemens inter Græcos, callentiſſimus erat) repertam, ſatis interea etiam evincit. Et credibile

ſanè

sanè est, Romæ, ubi indultu Principum, sacra Judæis ipsis ibi perquam numerosis Proselytisque Justitiæ adeò permissa fuerint, non defuisse ex Paganis, qui tametsi in ritus eorum ut Proselyti non transissent, ritus nihilominùs eorum, uti & aliorum ejusmodi ibi degentium, subinde ita imitarentur, ut moribus suis, maximè eis qui cognatiores fuêre, illos commiscerent, ac Judaicam etiam Religionem ipsam venerarentur ac metuerent; utcunque ei nomina sua ritè non darent. Horum ex genere haud forsan iniquum existimare fuisse Aureliam Soteriam, de qua marmor hoc vetus, quod Polæ in Istria visitur; saltem pridem [x] visebatur.

x *Apud Ianum Gruterum in Thes. p. 721, num. 11.*

AVR. SOTER. ET
AVR. STEPHANUS
AVR. SOTERIAE
MATRI PIENTISS.
RELIGIONI JUD-
AICAE METUENTI
F

Sive quadratarii sive exscriptoris incuriâ *Religioni* legitur pro *Religionis*. Et scimus quidem, *metuentem Sabbata & metuentem Ius Iudaicum* pro ipso Judæo seu Proselyto Justitiæ sumi Juvenali y. Sed & aliàs Judaicam religionem ritusque quosdam affectantes, nec tamen Proselytos factos, Romæ seculis illis egisse, cum res ipsa suadet, tum elicere licet ex illo Senecæ de seipso; *Quæris, quomodo desierim? in Tiberii Cæsaris principatum juventa Tempus inciderat. Alienigenarum sacra movebantur. Sed inter argumenta superstitionis ponebatur quorundam animalium abstinentia.* Quod de seipso, velut Judaicam religionem, non Christianam affectare viso, rectè probat Joannes Rualdus [z] adversus Martinum del Rio [a]. Ad locum autem Tertulliani posteriorem, seu qui in opere ad Nationes habetur, annotavit quædam V. C. Samuel Petitus, quæ huc transferre non pigebit. *Integrum,* inquit ille in commentariis [b] ad leges Atticas, *locum descripsimus, ut emendemus. Primo enim ista,* qui etiam in laterculum Septem dierum Solem recepistis, *omninò sunt corrupta. Quanquam enim agatur de Hebdomadis*

y *Satyr. 14.*

z *In vita Plutarchi cap. 9. & vide Lips. in Tacit. Annal. 2. n. 173.*

a *In vita Senecæ cap. 12.*

b *Tit. 1. pag. 4*

madis observatione paulò ante hæc tempora usurpari cœpta à Romanis, cujus dies denominationem à Planetis acceperunt, immediatè sequitur, & ex diebus ipsorum prælegistis &c. *Satis indicant* τὸ dierum, *ad quod refertur* τὸ ipsorum *non esse sanum*. *Itaque rescribo*, qui etiam in Laterculum Deorum Solem recepistis. *Nam à septem Planetis, quos in Diis censuerunt Ethnici, dies Hebdomadis nomina invenerunt. Addit deinde Tertullianus quibusdam Hebdomadis diebus Romanos otium & prandium curasse, quibusdam totis jejunasse, quibusdam ad nonum tantùm, quod imitatione Iudæorum proculdubiò usurpabant. Hinc addit Afer noster*; Quod quidem facitis exorbitantes, & ipsi à vestris ad alienas religiones. *Nomine* alienarum religionum, *intelligit* Judaicam; *sed verba in mendo cubant, quanquam id non primo venæ tactu deprehendas. Sed morbi arguunt hæc Tertulliani verba ex Apologetici cap.* XVI. Æque si diem Solis Lætitiæ indulgemus, aliâ longè ratione quàm religione Solis, secundo loco ab eis sumus, qui diem Saturni otio & victui decernunt: exorbitantes & ipsi à Judaico more, quem ignorant. *Nam optimè dixit Tertullianus, Ethnicos exorbitâsse à Iudaicis moribus, quos tamen usurpare videbantur, idque verissimum est. Neque enim veri Dei religione ista observabant, sed pravâ Judæos imitandi affectatione, cum tamen mores illorum, eorumque causas ignorarent; quemadmodum Christiani Die Solis lætitiæ indulgebant aliâ certè longè ratione, quàm religione ulla Solis; atque ita Ethnici exorbitant à suis moribus, ut & etiam ab alienis, quos tamen admittebant, quia alia religione tacti, quàm ii, à quibus acceperant, mores istos usurpabant. Rescribo igitur:* exorbitantes & ipsi à vestris, ab alienis, religione. *Exorbitant enim, ut jam diximus, à suis ritibus ad alienos, Iudaicos nempe, rursumque à Iudaicis moribus exorbitabant religione, quia Judæi Saturni diem lætitiæ indulgebant longè aliâ quàm Ethnici religione, quia isti hæc in honorem usurpabant.* Sic ille. Sed quod ait in honorem Saturni, admittere nequeo. Nam dies celebrati in honorem Saturni festi erant; uti Saturnalia in Decembri. Quicquid Saturni erat in diei Hebdomadici hujus observatione, diem faciebat atrum, inauspicatum, non omninò Festum. Quicquid autem Festi inerat, ex Judæorum ortum est imitatione, quà Judaicæ religionis metuentes ali-

tes aliqui, ut dictum est, subinde trahebantur. De Hebdomadibus autem dierumque nominibus, quale illud Saturni apud Tertullianum, plura mox. Ne vero scrupulus dubitandi maneat de ejusdem mente in locis illis, quos jam tractavimus, ipse alibi, ni fallor, luculentissimus est sui interpres. Christianos nascentis Ecclesiæ exagitat, qui Ethnicorum Festis interesse ac celebrationis participes esse solebant; veluti Saturnalibus, Brumalibus, Matronalibus. Et demum, *O melior Fides*, inquit [c], *Nationum in suam sectam, quæ nullam solennitatem Christianorum sibi vindicat! Non Dominicum diem, non Pentecostem, etiamsi nossent, nobiscum communicassent. Timerent enim, ne Christiani viderentur. Nos, ne Ethnici pronuntiemur, non veremur. Si quid carni indulgendum est, & habes non dicam tuos dies tantùm, sed & plures* (legunt aliqui, *non dicam suos dies &c.* Id est, Ethnicorum; sed editio Rigaltiana, *non tamen dies tantùm, sed & plures.*) *Nam Ethnicis semel annuus dies quisque Festus est. Tibi octavo quoque die* (Rigaltiana, *Tibi octavus quisque dies.*) *Excerpe singulas solennitates Nationum, & ordinem texe* (Rigaltiana, *in ordinem exsere*) *Pentecosten implere non poterunt.* Christiano Festa Paganica frequentanti inquit, si ita genio indulgeas, ut dies Festos numerosiores cupias, cur eo nomine ad Ethnicorum solennia sic confugis? In Christianismo dies Festos jam habes multò plures, quam in Paganismo. Pagani enim Festa habent tantummodò annua, semel quotannis, nec minori temporis spatio recurrentia. Christiani vero seu sodalitium illud, cujus tu pars es, octavo quolibet die Festum celebrant, id est, die primo cujuslibet Hebdomadis (qua ratione tam octavus, quàm Septimus dies ille veteribus habitus, supra [d] monitum est.) Atque ita etiam quinquaginta duos dies Festos quotannis iteratos habes. Sed & si Festa universa annua Ethnicorum in ordinem texas, numerum Festorum quinquagenarium implere non potes; nequidem illum, qui tibi continenter celebrandus. Scilicet Pentecosten; quo nomine veteres Christiani non solum ipsum diem à Paschate quinquagesimum, sed cunctos simul dies, qui intercedunt seu *contextas quinquaginta diebus ferias*, ut S. Hieronymi [e] verbis utar, nuncupantes, intervallum illud integrum, ut Festum continu-

[c] *De Idololatria, cap. 14.*

[d] *Cap. 15.*

[e] *Epist. 28. ad Lucinium.*

nes seu jugem & continuatam Festivitatem celebrabant. D. Ambrosius g; *Instar Dominicæ tota quinquaginta dierum curricula celebrantur, & omnes illi dies velut Dominici deputantur.* Alia g tamen eadem non rara. Ethnicorum Festa annua universim ac dies tuos Dominicos, nec quidem unicam hanc continuatam, qua quotannis frueris, Festivitatem numero æquant. Sic Christiano Festa Ethnicorum sectanti, patet ille. Quisquamne igitur autumare potest voluisse omnino Tertullianum die Septimo recurrente Festum aliquot Ethnicis ex civili aliquo seu publico instituto celebratum? cum & omnia eorum Festa Annua esse dicat, adeoque nulla Hebdomadica, neque ea numerum quinquagenarium implesse. De Ethnicis Romanis procul dubio loquitur. Id inde satis liquet, quod adversus Christianos Romanorum Festa celebrantes agit. De feriis item Stativis, non de Conceptivis aut Imperativis; quæ incertæ fuere. Et certè si Stativas ferias in Calendario Romano, quod supra exhibemus, minio notatas, enumeres, quinquaginta non reperies. Sed ea de re vide, si placet, præter Ovidii Fastos & Ausonii h Ferias Romanas, eos qui è veterum libris Calendarium illud sive auxerunt, sive commentariis illustrarunt; maximè Sibrandum Siccamam i, Lylium Gyraldum k, Carolum Neapolim l, Thomam Demsterum m, Dionysium Petavium n, ut alios, qui de Festis Romanorum fusius egerunt, velut Rodulphum Hospinianum, Michaelem Beutherum & id genus reliquos, prætermittam. Quod vero ex Lampridio affertur de Alexandri Severi ascensu in Capitolium Septimo quoque (nam sic intelligendum) die, cum in Urbe esset; dubitandum non videtur, quin id spectarit ad animum ejus, sive in Judaismum, sive in Christianismum propensiorem, adeoque sive ad Dei, sive Iudæorum, sive Christianorum Hebdomadici singularem cultum. Nam statim sequitur apud Lampridium. *Christo templum facere voluit, eumque inter Deos recipere.* Et antè; *quodam tempore Festo, ut solent, Antiochenses, Aegyptii, Alexandrini, lacessiverunt eum conviciolis, Syrum Archisynagogum eum vocantes & Archiereà.* Velut ritibus Judaicis utentem. In Diis etiam, id est, in Lararii sui nominibus, Abrahamum eum ac Christum habuisse scribit idem Lampridius. Ita morem ejus

g Sermone de Temp. 61. & Dist. 76. c. 8. g Epiphan. in compendio de Doctr. Catholica. Auctor Quæst. & Resp. in Justino Martyr. 115. &c.

h In Eclogario.
i In Fastorū Kalendario.
k Lib. de Annis & Mensibus.
l Ad Ovidii Fastos.
m In Paralipom. ad I. Rossin. lib. 4. cap. 4.
n In Uranologio pag. 180.

Septi-

Septimo die in Capitolium ascendendi non omninò refert. ille, perinde ac si ex publico aliquo ac veteri Romanis instituto mos ille manasset. Quod de Lucernis in Sabbatis accensis ex Seneca citatur, ad Judæorum plane ritus spectasse fatendum est. Apud eos enim patrifamilias cuilibet ex instituto veteri mos erat, uti hodieque o, vesperâ Sabbati, sub crepusculum, Lucernas nocti imminenti accendere. Nec quisquam sive vir, sive fœmina familiæ præerat, cui non incubuit officium p, להיות בבתיהן נר דלוק בשבת אפילו אין לו מה יאכל שואל על הפתחים ולוקח שמן ומדליק את הנר שזה בכלל עונג שבת *Lucernæ accendendæ in ædibus suis in Sabbato. Quin tametsi deesset, quod comederet,* id est, si pauperrimus esset, *ostiatim mendicandum erat, ut oleum sibi ad hanc rem compararet. Quoniam pars hæc erat lautitiæ Sabbaticæ.* Atque hinc est, quod Arnoldus Albertinus q, *quærò,* inquit, *si quis descendens de gente Iudæorum solennizaverit vesperam sextæ feriæ, incendens Luminaria, domum mundando & abstinendo ab opere servili, non tamen observaverit Sabbatum operando in eo, an iste dicatur ceremonias legis Moysi observare, adeò quod de crimine Hæresis & Apostasiæ accusari possit.* Atque quæstionem hanc ait frequenter accidere, & de luminum accensione hac pluribus disputat. Etiam tum ex jam ante citatis è Tertulliano, tum è Josepho r scimus, accensionem lucernarum Judaicam s nonnullos, necdum Judæos seu Proselytos, imitatos. At interea, ex aliquorum sive Judaicam religionem, ut diximus, metuentium seu affectantium, sive eorum, quibus ritus exteri adeo subinde grati fuere, more ejusmodi, à Judaica etiam ratione, ut dixit Tertullianus, exorbitante, Sabbata Judaica à Romanis, velut ex instituto publico celebrata esse, asserere; rationi nemo non videt plane dissonum. Quin sane Senecam de Judæis ipsis, qui Romæ tunc numerosi, tantùm locutum esse, non iniquum est ut existimemus. Ita nullo modo publicus Sabbati apud Romanos ipsos ex eo cultus probatur. Quod verò tandem attinet ad Calendarium illud, Julii Cæsaris dictum, quod Hebdomades dierum sibi aptatas habet; Certo certius est ex marmore aliquo veteris Romæ descriptum id non fuisse. Quisnam enim in illius seculi aliquo marmore,

o *Leo Modena nella Historia de Gli riti Hebraici part.* 3. c. 1. §. 13.

p *Misna & Gemara Tit.* Sabbath c. 2. *Maimonides eod tit. cap.* 5.

q *de agnoscēdis Assertionibus Catholicis & Hæreticis. Quæst.* 32.

r *Advers. Apion. lib.* 2.

s *Videsis, Io. Filesacum, Selectorum lib.* 2 *cap.* d. *Ceremoniis* §. 10.

aut figuras numerorum Barbaricas, aut Planetarum & Signorum characteres unquam vidit? Scimus figuras illas Barbaricas ex Arabicis non ita dissimilibus fieri, ac primo ante annos quingentos aut circiter ab Arabibus ipsis Mauritaniensibus, ac Hispaniensibus, cum artibus liberalibus Christianos imbuerent, esse communicatas. Et manifestum quidem est, Calendarium illud, prout à viris doctis rem, quam tractamus, negligentiùs curantibus exhibetur, à Christianis sub seculum quartum aut quintum à Christo, aut citrà, compositum, adeoque Hebdomadem in eo, pro more Christiano, Ogdoadis locum inde suppleſſe. Rectè Josephus Scaliger[t]; *Post tempora Theodosii, imò à temporibus Dionysii exigui Kalendaria Romana in Hebdomadas tributa, & cyclus Lunæ in margine appositus, quem aureum numerum vocamus, exemplo Kalendarii Alexandrini. Antea nondum Kalendariis Iulianis annotabatur numerus aureus. Nam plane inventum est Christianorum post consessum Nicenum. Vt satis mirari non possim doctos viros, qui asseverant etiam epactas à Iulio in Kalendario suo impressas. Diceres eos cum Sosigene in consilium à Dictatore adhibitos.* Eâdem item de re Dionysius Petavius[u]; *Minimè dubito, quin falsò Kalendarium istud Iulium Cæsarem, vel Augustum authorem præferat, ac tantam originis suæ vetustatem ementiatur. Nam est longè recentioris inventi & instituti: prorsus ut à Christianis concinnatum appareat. Cujus rei complura sunt argumenta. Sed illa maximè, quod Circulus Heptazoni veteribus* Romanis *ignotus sit* (publico scilicet temporis calculo non receptus, aliter nec verum est, ut mox ostendemus) *nec ab aliis quam à Christianis secundum Iudæos usurpari solitus. In illo vero Calendario Dominicales literæ septem feriarum orbem circumagunt. Quod aureorum numerorum usus in Calendariis sub ipsum Nicænum Concilium introductus fuerit, ut libro* 11 *declaravimus. Quod parùm Latinè multa in Gaurici Calendario concepta sint. Hæc enim scilicet Augusti seculum redolent?* Oriri chronicè, heliacè, cosmicè, medietas Veris & *alia complura, recentioris seculi barbarie digna. Postremo quod in sex duntaxat primis mensibus Festa & Sidera ortus occasusque notantur. Hinc enim evidens est, ex Ovidianis Fastis Calendarium istud esse descriptum.*

[t] *De Emendat. Temp. l. 4. pag. 219.*

[u] *De Doctrina Temporũ lib. 6. cap. 12.*

Et quæ

Et quæ obiter in Calendariis aliis, velut ex Romæ veteris conſuetudine, habentur dierum Hebdomades appoſitæ, ex incuria pariter, atque oſcitantiâ ſummâ ſcriptorum ortæ ſunt, vetuſtati ipſi planè refragantes, quod ex eis, quæ ſupra diſſeruntur, fit ſatis manifeſtum. Interdum autem tam Ogdoas, quàm Hebdomas à Chriſtianis apponitur, ut in Calendario illo Conſtantini Magni dicto, quod è Bibliotheca Joannis Georgi Hervvartii primò ante annos aliquot in lucem ſeorſim emiſſum, nuperque Dionyſii Petavii Uranologio inſertum.

Cap. XIX.

Flavii Joſephi verborum de Hebdomadis more (*quà* ad Gentes univerſas eum perveniſſe *ait*) *Explicatio initur. Cujus gratiâ quædam præmittuntur. Primò* Dierum per Hebdomadas diſtributio, & Planetarum nominum adjectio, *ejuſq;* Vetuſtas.

Cum igitur verba illa Flavii Joſephi, τὸ ἔθος τῆς ἑβδομάδος ἣν ἀργοῦμεν ἡμεῖς, *Conſvetudinem* ſeu *morem Hebdomadis, quam vacatione operum celebramus nos*, ſeu *qua nos otiamur*, ad alias gentes civitatesque univerſas perveniſſe, de diei Septimi cultu ſeu Sabbati Hebdomadici Feſto, ex inſtituto aliquo Civili ſeu publico recepto, non ſit ſumendum (quod in ſuperioribus fusè demonſtratum eſt,) reſtat, ut expendamus, quinam eorum verborum fuerit ſenſus & vis. Ego ſanè ſic ſtatuendum duxi. Nemo non videt ex jam ſuperiùs dictis Triplicem Hebdomadis ſeu diei Septimi circumacti rationem & haberi poſſe, atque etiam habitam. Primam, quâ ſeptimus, ut feſtus ſeu Sabbatum, aliterve ſeorſim ex religione recepta, atque inſtituto publico colitur; Secundam, quâ in Faſtos, Calendaria, ac publicas Temporum, citra Sacra, rationes admittitur; Tertiam, quâ ſeptem dierum ſive apud Mathematicos eorumque in rebus gerendis ſequaces, ſive apud alios ſic qualitercunque (ſed

citra institutum civile aut publicum) numerantes, periodum die proximo semper instaurandam tantùm finit. Quolibet pariter modo Hebdomas dicitur dierum Septem postremus, & cuilibet ritè tribui potest vocamen illud τὸ ἔθος τῆς Ἑβδομάδος *Consuetudo*, *usus* aut *mos Hebdomadis* seu diei Septimi recurrentis ac Systema finientis. Jam verò Tertio modo usus erat Hebdomadis passim inter Gentes Josepho cognitas auditasve omnes seu plerasque, fortè & alias, isque tunc vetustus; etiam & Secundo, ut videtur, apud gentes saltem aliquot alias, præter Judæos, Orientales, tametsi nec Græcis, nec Romanis admissus. Modo verò Primo nullibi Josephi seculo, præter Judæos, saltem si nascentem tum Ecclesiam Christianam excipias. Usus scilicet tum dies per septenarios distribuendi, tum Planetarum, ut hodieque, nominibus signandi juxta modum Tertium, passim invaluerat; ita ut septimo præesset Saturnus, ut Sol primo. Sensus igitur, opinor, est; Usus seu Consuetudo diei Septimi velut termini redeuntis dierum periodi, nulla in Civitate, in Gente nulla sive Græca, sive Barbara (quale dici solet de plerisque) non reperitur; quin & ejusdem ipsius diei ἣν ἀργοῦμεν ἡμεῖς *qua otiamur*, seu *quam otio celebramus nos.* Nam in dinumeratione itidem is apud gentes alias est periodi terminus; uti nobis non solum laborum terminus, sed & Festus. Adeò ut eo in loco, τὸ ἔθος *usus* seu *mos* non ad celebrationem Sabbaticam seu Festivitatem aliquam, quæ Judæis ita singularis fuit, sed ad periodi similis eodem ipso in die desinentis observationem aliquam Mathematicam ac subinde Chronologicam, gentium ceterarum communem, spectet, & tale quid tantùm interim innuatur, quale Philo, Judæus alter, de Sabbato simul atque numeri septenarii dignitate plurima congerens, tandem subdit x, τιμᾶται δὲ καὶ παρὰ τοῖς δοκιμωτάτοις Ἑλλήνων καὶ Βαρβάρων οἱ τὴν Μαθηματικὴν ἐπιστήμην διαπονοῦσιν, *in honore etiam habetur apud illustriores tàm Græcorum, quàm Barbarorum, qui disciplinis versantur Mathematicis.* De numero septenario, non de Sabbato, manifestum est eum loqui. Ut verò Sententiæ hujus ratio rectius capiatur, Sex sunt inprimis animadvertenda. I. Dierum apud alias gentes per Septimanas distributionis qualiscunque Vetustas & Origo. II Planetarum septem nominum Hebdomadi adjectionis, eorumque in orbem sic redeuntium Observationis qualis-

x *Lib.* περὶ κοσμοποιΐας.

qualiscunque itidem Vetustas. III. Planetarum in orbe illo seu Periodo septenaria Ordo singularis, uti & Dierum. IV. Ordinis ejusdem Ratio. V. Usus hujus Ordinis, & undenam in vulgus Observatio ejusdem ita olim disseminata. VI. Scopus Josephi in verbis illis, unde mens ejus ac sententia, quam amplectimur, clariùs elucescat. Quod ad Primum attinet; Quanquam ex Græcorum ac Romanorum veterum institutis publicis seu disciplina civili, Hebdomadicam temporis rationem neutiquam adhibitam comperimus, (quod ex superiùs ostensis satis dignoscitur.) attamen autores sunt non ita contemnendi, qui etiam ab ipsis seculis primis Hebdomadum in dierum periodis Usum petant, atque eum apud antiquissimos temporum artifices putatoresque receptum, per alias præter Judæos, seculis vetustissimis, Gentes sic velint inde propagatum, ut nullibi fermè incognitus planè esset. Hùc inprimis spectat, quod capite superiùs undecimo legitur ex *Sepher Cozri* de septenaria dierum periodo ab Ada incœpta & in posteros propagatâ. Ex Georgii item Syncelli Chronologia MS. in Regis Galliarum bibliotheca observatur, *priusquam ratio computandi per menses & annos ab Astrologis inventa fuisset, veteres illos patres spatia distinxisse tantùm* καθ' Ἑβδομάδας, ut ex Claudii Salmasii indicatione citat Andræas Rivetus [y]. Certè in annalibus Michaelis Glycæ legitur (interprete Joanne Leunclavio) *Georgius tradit Sethum primum invenisse literas Hebræas, signa Cœlestia, conversiones annorum, Menses, Septimanas.* Neque Georgius hic alius est à Syncello illo, quem sæpius citat Glycas. Sed quicquid de Setho dicendum, vetustissimum intereà esse, atque ab intima antiquitate petendum Hebdomadis in Temporum ratione usum, scriptores superiorum seculorum existimasse videmus. Et Joannes Philoponus, ἐκεῖνό γε μὴν, inquit [z], συμπεφώνηται πᾶσιν ἀνθρώποις ἑπτὰ μόνας εἶναι ἡμέρας αἵτινες εἰς ἑαυτὰς ἀνακυκλούμεναι τὸν ὅλον ποιοῦσι χρόνον, *In illud certè omnes homines consentiunt, Septem solos esse dies, qui in seipsos revoluti totum tempus constituunt.* Quibus dein subjungit, τίνα δὲ τούτου λόγον ἐστὶν εἰπεῖν ἕτερον ἢ μόνον ὃν εἴρηκε Μωϋσῆς; *hujus rei quam certè aliam rationem dare possumus præter illam solam, quam Moses assignavit?* Nempè in Creationis historia numero Septenario signata. Quod verò ait, omnes homines consensisse; sumendum est, ut id genus locutiones

[y] *Differt. de Sabbato, c. 5.*

[z] *De Mundi creatione, l. 7. cap. 14.*

cutiones aliæ, pro quamplurimis, idque tàm Gentilibus, quàm Judæis aut Christianis. Floruit enim Philoponus ille, quem & Joannem Grammaticum appellitant, scriptor scilicet in Aristotelem celeberrimus, sub annum [a] Christi DC, quo tempore gentes complures quidem Græcis Romanisque satis notæ fuêre, quæ Paganismum nondum exuerant, adeoque nec è Christianismo, nec è Judaismo (nam Mahumedismi natales Philopono coævi fuêre) sed ex antiquissima Creationis historia per genus humanum diffusâ, utcunque sive interpolatâ, ut fit, sive oblivione inobscurata, Hebdomadum morem aliquem, tametsi non sacrum, acceperant. Sic vult Philoponus. Et Theophilus Patriarcha Antiochenus; *Præterea*, inquit [b], *de die Septimo, qui inter omnes mortales celebris est, magna apud plerosque ignorantia est. Hic enim dies, qui ab Ebræis Sabbatam vocatur, Græcè, si quis nomen interpretetur* (quâ de re suprà diximus) *Septimus dicitur. Hoc nomine mortales omnes diem istum appellant. At nominis causam nesciunt plerique.* Certè perinsigne heic habetur de cycli dierum Septenarii apud Gentiles usu aliquo, etiam universos, id est, notiores seu plerosque, testimonium, idque de seculis vetustissimis. Saltem, si opus illud Theophili hujus esse genuinum cum viris aliquot doctissimis admittas. Neque enim aliter loquitur, atque de re diù antè per Gentes diffusâ. Et seculum ejus est Josepho omninò proximum. Adstipulantur heic è recentioribus [c], viri clarissimi, Theologi aliique quotquot etiam à primis seculis per Gentem humanam, sacram diei Septimi observationem volunt disseminatam, Quam autem Sacram fuisse illi volunt, si in Astrologicam aut Chronologicam tantum observationem, ut debent, mutant, id ipsum, quod voluêre veteres, satis enuntiant. Sed & ad hanc rem plura habentur in eis, quæ statim de Planetarum nominibus Hebdomadi inditis sequuntur. Planetarum Septem nominum diebus Hebdomadis Adjectio ejusque Observatio (de qua proximè juxta institutum est heic videndum) ex intima etiam petitur antiquitate. Id est, ex veterrima Astrologorum disciplina, non ex civili seu publico aliquo instituto; dum scilicet de seculis illis priscis loquimur. In scriptoribus seculis aliquot Josepho recentioribus manifesta quidem occurrunt Adjectionis hujus testimonia

a *Niceph. Callist. l. 18. c. 47. & ipse Philoponus in Comm. ad lib. 4. Physicorum.*

b *Lib. 2. ad Autolycum.*

c *Vide Andream Rivetum Dissert. de Sabbato, cap. 5. Guil. Postellum de Orig. Etruriæ pag. 108. Philipp. Cluverium in Germania Antiqua, lib. 1. cap. 33. alios, qui de Sabbato scripsere.*

monia, velut rei cujus tunc origo in Gentilismo veteri agnita. S. Augustinus ad titulum illum Psalmi XCIII *Psalmus ipsi David in quarta Sabbati* (qui reperitur quidem in vulgata, atque in editionibus aliquot Hellenisticis) *Quarta Sabbatorum*, inquit, *quarta feria, qui Mercurii dies dicitur à Paganis, & à multis Christianis.* S. item Hieronymus [d], *una Sabbati dies Dominica intelligenda est; quia omnis Hebdomada in Sabbatum, & in primam & secundam & tertiam & quartam & quintam & sextam Sabbati dividitur, quam Ethnici idolorum & elementorum nominibus appellant.* Alia sub horum ævum, id est, sub trecentos à Josepho annos obvia sunt, è quibus Planetarum septem nomina tunc è Gentilismo veteri indita scimus; veluti Rescripta aliquod [e] Valentiniani, Theodosii & Arcadii AAA, Ausonii ea de re carmen [f], uti & Theonis [g], Sozomeni [h] historia de Constantino, Petri Alexandrini Isagoge Apotelesmatica, alia [i]. Ceterum, ut res manifestior fiat, ab hisce ascendamus per scriptores aliquot, qui etiam ultra Josephum sursum excurrunt. Nam & hæc cum eis, quæ sic vetustiora sunt rite commissa, liquidum facient, Planetariam dierum denominationem, idque in Paganismo, fuisse Josepho multum antiquiorem. Constantini Magni de Die Solis habetur [k] rescriptum; *sicut indignissimum videbatur, diem Solis* (inseritur ibi, in Guilielmi Monachi Malmesburiensis, quæ habeo MS. Excerptis è codice Theodosiano, *quem Dominicum dicimus*) *venerationis suæ* (ex MS. corrige *veneratione sui*) *celebrem altercantibus jurgiis & noxiis partium contentionibus occupari, ita gratum ac jucundum est eo die, quæ sunt maxime votiva, compleri.* Atque ea de re luculenter etiam historiæ [l] Ecclesiasticæ. Constantino autem vetustior Dio Cassius sub annum à Josepho centesimum quadragesimum floruit. Is τὸ δὲ δὴ, inquit [m], ἐς τοὺς ἀστέρας τοὺς ἑπτὰ τοὺς πλανήτας ὠνομασμένους, τὰς ἡμέρας ἀνακεῖσθαι, κατέστη μὲν ὑπὸ Αἰγυπτίων· πάρεστι δὲ καὶ ἐπὶ πάντας ἀνθρώπους, οὐ πάλαι ποτὲ, ὡς λόγῳ εἰπεῖν ἀρξάμενον. οἱ γοῦν ἀρχαῖοι Ἕλληνες οὐδαμῇ αὐτὸ, ὅσα γε ἐμὲ εἰδέναι, ἠπίςατο. *Quod verò Septem stellis, qui Planetæ vocantur, dies assignari receptum est, inventum quidem putatur Aegyptiorum. Sed in omnes tamen homines, haud ita pridem, ut sic dixerim, vulgari cœptum. Certè*

[d] *Epist.* 150. *ad Algasiam quæst.* 4.
[e] *Lib.* 7. *C. tit. de Feriis, & C. Theodos. tit. eod. lib.* 2.
[f] *In Eclogario.*
[g] *Antholog. l.* 1. *cap.* 91.
[h] *Hist. Eccles. lib.* 1. *cap.* 8.
[i] *Vide. Barnab. Brisson. ad l. Dominico C. Th. tit. de spectaculis.*
[k] *Lib.* 1. *C. Theod. lib.* 2. *tit.* 8. *& vide C. Iustin. tit. de Feriis.* 3.
[l] *Euseb. de Vita Constantini lib.* 4. *c.* 18 *Sozomen. lib.* 1. *cap.* 8. *Nicephor Callist. l.* 7. *c.* 46. *Baron. Annal. to.* 3. *ann. Chr.* 321.
[m] *Hist.* 37. *& Xiphilin. in Pompeio. Et videsis Angel. Politian. Miscellan. Cent.* 1. *cap.* 8.

 Græci

Græci veteres (quantum equidem ſcio) nullo prorſus eam rem pacto cognitam habuêre. Sed ea de re vide, quæ mox dicentur. Et quidem de tempore ſuo expreſſim heic Dio, καὶ πάνυ νῦν τοῖς τε ἄλλοις ἅπασι καὶ αὐτοῖς τοῖς Ῥωμαίοις ἐπιχωριάζει καὶ ἤδη καὶ τοῦτο σφίσι πάτριον τρόπον τινά ἐστι *& nunc ubique ferè apud omnes alios, etiam & ipſos Romanos in uſu eſt, & velut mos ipſis patrius habetur.* Quod ſine vetuſta tunc origine factum intelligere nequis. Morem dicit velut patrium; quia ita inter Mathematicos, id eſt, Aſtrologos, & qui eorum diſciplinæ ſequaces fuêre numeroſiſſimi alios, non omninò intereà ex inſtituto civili ſive Romanis ſive Græcis tunc receptus, ut & ſupra oſtenſum eſt. Quod heic ſemper animo recolendum. Dione antiquior circa annos quadraginta Clemens Alexandrinus, de quarta & ſexta feria verba faciens ἐπιφημίζονται, inquit[n], ἡ μὲν Ἑρμοῦ, ἡ δὲ, Ἀφροδίτης *Nuncupatur quidem hæc Veneris, illa Mercurii.* Atque huic coævus Tertullianus Afer, diem Solis & Saturni diſertè memorat locis capite ſupra decimo ſexto, ex Apologetico ejus & opere adverſus Nationes adductis. Egregii ſane teſtes, in Occidente aliter, aliter in Oriente, moris hujus, ut in Paganiſmo paſſim, modo, quo diximus, uſitati. Hiſce antiquior Juſtinus Martyr, qui Joſepho ſexaginta aut circiter annis tantùm recentiùs ſcripſit, Solis itidem Diem & τὴν Κρονικὴν id eſt *Saturniam* verbis memorat[o] expreſſis. τὴν δὲ τοῦ ἡλίου ἡμέραν, inquit, κοινῇ πάντες τὴν συνέλευσιν ποιούμεθα *Die Solis communiter omnes convenimus.* Et τῇ πρὸ τῆς Κρονικῆς ἐσταύρωσαν αὐτὸν *Pridie Saturni diei in Crucem actus eſt* Jeſus Chriſtus. Si nupera tunc fuiſſet denominatio illa Planetaria, velut è Gentilium Theologia & artibus pridem nata, proculdubio eâ uti noluiſſet Pater ille adeò familiariter. Illuſtres, dum ad Joſephi tempora aſcendimus, ſequuntur bini illi, Plutarchus & Tacitus, Græcus alter, alter Romanus; ejuſdem cum Joſepho ſeculi, etiam ſatis coætanei. Diſquiſitionem inierat Plutarchus, undenam evenerit, Planetarum nomina diebus Hebdamadis ſic eſſe aſſignata. Titulus ejuſdem hactenus viſitur in Sympoſiacorum[p] editione Aldina, aliiſque aliquot. Nam in recentioribus, neſcio, quare, cum nonnullis aliis prætermittitur. Verba ſunt, διὰ τί τὰς ὁμωνύμους τοῖς πλάνησιν ἡμέρας, ἀτάκτην ἐκείνων τάξιν, ἀλλ' ἐνηλλαγ-

[n] Stromat. lib. 7.

[o] In Apologia. 2.

[p] Lib. 4. quæſt. 7.

λαγχάνουσι ἀριθμοῦσιν *Quamobrem dies Planetis cognomines, non juxta Planetarum ordinem, sed mutato ordine numerari soleant.* Ipsa disquisitio utinam minimè temporum injuriâ, cum aliis ejusdem operis, periisset. At cum eâ miscuerat Plutarchus scriptum περὶ ἥλων τάξεως *de clavorum ordine.* Id est, de clavis annalibus Idibus Septembris Romæ in ædium sacrarum pariete, ad annos dinumerandos q pangi antiquitùs solitis. Ante scilicet annorum à consulum nominibus numerandorum morem. Anne Planetarum Clavorumque heic usum parilem habuit, aut non ita dissimilem vetustatem? Certè ex eo solùm, quod ipse tunc sub Josephi ævum rem, pro more suo vetera indagando, aggressus sit, non obscurè liquet, etiam Josephi ævo nomina illa diebus adhibita, maximè apud Græcos. Tacitus autem manifestò idem innuit, dum rationem Sabbati seu Septimi diei apud Judæos quietis, ex honore Saturno habito, juxta nonnullos ait deduci, *seu quod è Septem syderibus, quis mortales reguntur, altissimo orbe, & præcipuâ potentiâ Stella Saturni feratur; ac pleraque cœlestium vim suam, & cursum Septimos per numeros conficiant,* per Septimos scilicet tum in horis, tum in diebus numeros, juxta Astrologorum, qui tunc maximi habiti sunt, disciplinam. His conjungendus est Damis Assyrius, qui de rebus Apollonii Tyanei, cui socius erat, scribens tradidit, Jarcham Brachmanum Principem ei dedisse δακτυλίους ἑπτὰ τῶν ἑπτὰ ἐπωνύμους ἀστέρων, οὓς φορεῖν τὸν Ἀπολλώνιον κατὰ ἕνα πρὸς τὰ ὀνόματα τῶν ἡμερῶν *Septem annulos septem stellis* (planè Planetis) *cognomines; eorumque singulos, secundum dierum nomina, Apollonium gestasse.* Sic ille Josepho coævus; ut legitur apud Philostratum r. Tibullus autem centum amplius annis Josepho est antiquior. Saturni diem disertè apud eum memorari antè s notatum est. Quin & Oracula defecisse diù ante Josephum creditur. At vero in vetusto Apollinis legitur ex Porphyrio apud Eusebium t.

q *Festus in* Clavus. & *videsis Iacob Durantium Var. Lect.* 1. *cap.* 5.

r *De Vita Apollonii l.* 3. *cap.* 13.

s *Cap.* 16.

t *Præpar. Evangelic. l.* 5. *cap.* 14. & *habetur in Orac. Vet. c.* 8

Κλήιζειν Ἑρμῆν ἠδ' Ἥλιον κατὰ ταὐτὰ
Ἡμέρῃ Ἡλίου, Μήνην δ' ὅτε τῆσδ' ἦ παρείη
Ἡμέρη, ἠδὲ Κρόνον ἠδ' ἑξείης Ἀφροδίτην.

Invoca Mercurium, & pariter Solem die Solis. Lunam itidem, cum aderit ejusdem dies, & simili modo Saturnum & Venerem. Atque hinc

Hinc ait Josephus Scaliger u, *demonstratur, quod vetustissima sit appellatio dierum à Planetis, etiam apud Græcos.* Ubi etiam adnotat, in oraculi explicationem, vulgus credidisse Planetas apparere die suo; nempe omni die Martis ipsum Planetam sui videndi potestatem facere. Et sic de reliquis. *Idque,* inquit, *planè Orpheus designavit in* Ἔργοις καὶ Ἡμέραις·

> Πρῶτος μὲν ἐν πρώτῳ ἐνὶ ἤματι φαίνεται Ἄρης,
> Μήνη δ' ἐς τ' Ἄρην ἐπιτέλλεται, ἴσχεο δ' ἔργων,

Nam disertè intelligit, si Neomenia κατὰ Σελήνην *inciderit in diem Martis, id est, feriam tertiam, abstinendum ab opere.* Ita scilicet Scaliger versus illos ex Orphei Ephemeridibus sumptos, & depravatè apud Joannem Tzetzem in animadversionibus Hesiodianis olim editos legit & explicat. Aliis ibi viris doctissimis πρῶτος μὲν πρώτῳ ἐνὶ &c legentibus. Sed quod ait Scaliger heic de vulgi opinione, Planetas die suo exoriri solitos, satis amplecti nequeo. Nec sane ibi mentionem fieri diei Martis, quà in orbe Hebdomadico locum habet. Hoc enim tantùm, ni fallor, significant versus illi; *Si die primo mensis apparet Mars, Sidus infaustum, & cum Marte Luna, operibus abstine.* Utcunque verò, ex Oraculis vetustissimis, atque etiam ex Orphicis (si conjecturæ Scaligerianæ fidem tribuere velis) denominationem dierum Planetariam habemus. Quin & Origo ejusdem à Scriptore veteri Græco nondum edito Zoroastris & Hystapsis Scholæ Chaldaicæ & Ægyptiacæ tribuitur. Οἱ περὶ Ζωροάστρην καὶ Ὑστάσπην Χαλδαῖοι καὶ Αἰγύπτιοι ἀπ' ἀριθμοῦ τῶν πλανητῶν ἐν ἑβδομάδι τὰς ἡμέρας ἀνέλαβον. *Qui Zoroastris,* inquit x, *& Hystaspis sectam amplexi sunt,* seu *eorum sectatores Chaldæi & Aegyptii à numero Planetarum dies in Hebdomade repetebant.* Certè Zoroaster Magus nonnullis y est Abrahæ ipsi coætaneus; aliis z eum sexcentis annis ante Xerxis transitum collocantibus, id est, sub Ebræorum regni initia, etiam aliis a aliter atque aliter vetustiorem eum facientibus. Et Hystaspis, ut autoris ac Prophetæ Magique vetustissimi, mentio apud Clementem b, Justinum c, alios. Darii Patrem eundem fuisse, vult Ammianus Marcellinus d. Hydaspen vocat Lactantius e, uti & alii tam de fluvio cognomine, quàm de viro loquentes.

At

u *In Prolegom. ad lib. de Emendat. Temp.*

x *Citatur ab Andræa Riveto in Dissert. de Orig. Sabbati c. 5.*

y *Eusebius in Chronico.*

z *Xanthus Lydius apud Laert. in proœmio. & vide Jos. Scalig. in Eusebianis pag. 15.*

a *Videsis Plin. hist. 30. cap. 1.*

b *Stromat. 5.*

c *Apolog. 2.*

d *Histor. lib. 23.*

e *lib. 7. cap. 15*

At multis intereà seculis doctrinam illam de planetaria dierum denominatione Fl. Josephum etiam sic antevertisse sequitur, quemadmodum insuper ex eis, quæ Oraculi versibus paulò heic ante è Porphyrio citatis continenter subjunguntur.

Κλήσεσιν ἀφθέγκτοις ἃς εὗρε Μάγων ὄχ' ἄριστος
Τῆς ἑπταφθόγγου βασιλεὺς ὃν πάντες ἴσασιν.

Invocationibus arcanis, quas invenit Magorum præstantissimus septisonæ Rex, quem omnes norunt. Seu ut vertitur.

Vocibus arcanis, quas maximus ille Magorum
Septisonæ Dominus reperit, notissimus idem
Omnibus ----------

Designari autem ab Oraculo, intelligere dixerunt se, qui præsentes fuêre, Hostanem seu Ostanem, Astanem [f] interdum etiam nuncupatum; quod nomen quidem est obvium apud Scriptores [g], qui de Magis veteribus, eorumque Philosophia agunt. Etiam & eousque familiam in Magia duxit, ut Hostanæ apud Persas dicti [h] ipsi Magi. Scaliger autem, ad secundum versiculum, βασιλεὺς, inquit [i], τῆς ἑπταφθόγγου (Rex Septisonæ) *est Ostanes Rex Babylonis. Babylon enim est ἑπτάφθογγος, hoc est, Septem literarum.* *Babylon* quidem est Septem literarum, quod & æque dixeris de τοῦ Ὀστάνης. Nam elementum heic secundum seu ἐπίσημον, in bina ritè tribui posse nemo non videt. Atque ita βασιλεὺς τῆς ἑπταφθόγγου, *Rex* seu *Dominus Septisonæ* posset quidem intelligi tam pro *Rege* ᾠδῆς seu λέξεως τῆς ἑπταφθόγγου seu *vocis septem literarum*, (ut dixit ille, homo trium literarum,) quàm pro Rege πόλεως seu *urbis* Septisonæ; uti vult Scaliger. Sed vero φθόγγος rarò pro litera alia usurpatur, quàm vocali seu sono per se ab alio diverso. Atque ita sane, nec Babylon, nec Ostanes est proprie Septisonus, sed trium tantummodo sonorum seu syllabarum. Neque intereà tam pro Rege βασιλέα ibi sumi existimandum est sensu vulgari, quam eo quo viri insigniores eminentioresque Homero, Hesiodo, aliis [k] βασιλεῖς dicti. Nec satis compertum habeo, Ostanem Babylonis Regem omninò fuisse. Suidas [l]; *Astronomiam Babylonii primùm invenerunt* διὰ Ζωροάστρου μεθ' ὃν καὶ Ὀστάνης, *per Zoroastrem; post quem etiam Ostanes.* Cujus nomen tamen

f *Apuleius in Apologia.*
g *Plin. lib. 30. cap. 1. Laert. in Procemio.*
h *Suidas in verb.* Ὀστάναι.
i *Prolegom. ad Emend. Temp.*
k *Eustath. ad Odyss. α.*
l *Verb.* Ἀστρονομία.

celebre non tam apud Babylonios, quam Persas primò fuit. Malim sane ego per τῆς ἑπταφθόγγου intelligere aut τῆς συμφωνίας τῆς ἑπταφθόγγου, *Concentus Septisoni*, quo nomine m etiam ars sideralis, ob ueterum de orbium septem cœlestium harmonia opinionem, satis indicatur, aut τῆς αὐδῆς, λέξεως seu τελετῆς ἑπταφθόγγου, *vocis, orationis*, seu *Sacri sermonis rituve Septisoni.* Adeò ut Ostanes sic diceretur hujusmodi Vocis Ritûsque solennis Rex, præfectus, seu moderator, Autor, Præceptorque summus; Qua notione & Regem interdum Latinis usurpari, sciunt pueri. Ritûs nempè ἀστροθυταῖς seu *astrorum sacrificulis* solennis septies Deos illos cœlestes seu Planetas verbis arcanis n invocandi. Septies, sive ipsorum spectes per singulorum dies numerum, sive ritûs ejusmodi solennis septemplicem cuilibet repetitionem. Nam & ea videtur fuisse in Ostanis disciplina hac Magica. Quod elicendum ex versu, quem, simulac nominatus est ab audientibus Ostanes, effutiit Oraculum;

Καὶ σφόδρα καὶ καθ' ἕκαστον ἀεὶ Θεὸν ἑπτακιφώνην.

Vertitur *Magna quemque Deum ac septenâ voce vocabis.* Et *valde & singulatim semper Deum septemplici voce.* Pro vocabulo postremo legitur in Mss. aliquot ἑπτάκι φωνεῖν forte pro ἑπταχαφωνεῖν, quod versioni priori satis consonum. Id est, Planetam quemlibet suo die septies voce altâ invocabis. Nisi forsan ἑπτακιφώνην velis heic fuisse nomen mysticum ipsius Solis, seu Phœbi, eumque quotidie, velut Numen supremum, ex prærogativa etiam simul invocandum. Nam Theologis Gentilium τὸ ἑπτάκις ei singulare fuisse, scimus ex Proclo o. Palàm vero Morem istum denominationis Planetariæ, ab Oraculo, seculis etiam ipso vetustioribus ac Magorum Primariorum ævo tribui sic videmus. Invocabantur autem velut dii, quales existimari eos voluit antiquitas Gentilis. Unde etiam feriæ seu dies Septimanæ apud Astrologos diu postea ἡμερῶν τῶν θεῶν *dierum deorum* nomen retinuere. Lemma est apud Petrum Alexandrinum p, περὶ τοῦ γνῶναι, ἑκάστην ἡμέραν, τίνος τῶν θεῶν ἐστιν, *ut sciatur, qualibet dies cujusnam Deorum sit*; id est, cuinam in orbe Hebdomadico Planetæ sit assignanda, seu quomodo ordine feriarum sit denominanda. Nec prætermittenda est hæresis illa vetusta, quæ dixit, *Nomina dierum Solis, Lu-*

na,

m *Videsis Nicomach. Gerasen. in Enchirid. Harmonices, lib. 1. & 2.*

n *Videsis Philostratum de vita Apollonii, lib 3. cap. 13.*

o *In Timæü Platonis lib. 1. pag. 11.*

p *Isagoge* εἰς τὴν ἀποτελεσματικήν.

na, Martis, Mercurii, Iovis, Veneris, Saturni, à Deo ita posita ab origine mundi, non hominum vana præsumptione nuncupata, ut refert Philastrius [q]; qui dum ejusdem falsitatem detestatur, originem intereà ejusmodi denominationis Planetariæ Hermeti Ægyptio tribuit. Expressim ait, *à Prima origine usque ad Græcos Reges & Hermen fallacissimum illum, qui hæc nomina vanissima & frivola mentiendo ausus est nuncupare, si quærere volueris, invenies multum fluxisse temporis, & sic Paganos, id est, Græcos hæc nomina posuisse: cum (*per*) hæc nomina etiam, secundum septem Stellas, dixerint hominum generationem consistere, uti ille ipse delirans hoc definit.* De ipso originis denominationis hujusmodi momento seu anno seu seculo non ita anxiè disquirimus. Sed ex hisce demùm liquet per Gentes tum Orientis, tum Occidentis, per quamdiù ante Josephi ævum, idque per Barbaras Græcasque morem illiusmodi dies denominandi fuisse diffusum, & temerè nimis scripsisse aliquos [r], *Diei Solis, Lunæ, Martis, Mercurii, Iovis, Veneris, aut Saturni, nusquam in antiquis autoribus apparere vestigia.* Etenim non solum, de more illo velut de re notissima, loquuntur monumenta Græca ac Latina, etiam Josepho vetustiora aliqua, ut indicatum est; verùm etiam petitur ex Ægyptiis Babyloniisque, id est, primariis rerum Mathematicarum arcanorumque Theologiæ Gentilis magistris, παρ' ὧν πολλὰς πίστεις περὶ ἑκάστου τῶν ἄστρων, *à quibus plurimas de unoquoque astro persuasiones* Græcos veteres imbibisse, scribit Aristoteles [s], aliique passim. Quin nec desunt in Magistris priscis, qui illud Decalogi *memento diei Sabbati, ut Sanctifices eum,* sic seorsim intelligi velint, ut etiam tunc temporis velut monitum haberetur, ne numerarent dies Hebdomadis more eorum, qui Planetarum nomina eis indiderant, sed quemlibet ipsius Sabbati vocamine denotarent, quemadmodum cum dicunt, Primâ Sabbati, Secundâ Sabbati, tertiâ Sabbati, pro die Solis, die Lunæ, die Martis. Rabbi Isaac [t] sic verba illa interpretatur, לא תהא מונה כדרך שאחרים מונין אלא תהא מונה לשם שבת *non numerabis more, quo numerare solent alii; sed numerabis per nomen Sabbati*, quod ad denominationem Planetariam, Gentilibus olim in usu, spectare vult Isaac Abarbinel.

[q] *Lib. de Hæresibus, num.* 111.

[r] *Phil. Beroald in Chrō. lib. 1. cap. 4.*

[s] *De Cœlo lib. 2. c. 12. Ptolem. Tetrab. lib. 1, &c.*

[t] Sepher Mechilta, *f. 26. col. 2. Abarbinel. in* Pirush Tora, *f. 175. Col. 3.*

nel. Accedant heic etiam Vettius, Valens Antiochenus, & Petrus Alexandrinus Aſtrologi antiqui, & Ebræus Joſepho, ut Magiſtris vulgò creditur, coævus, id eſt, Rabbi Eliæzer τῶν פרקי *Capitum*, nomine hoc inſignitorum, autor celebris. Hic ſane, ut rem notiſſimam vetuſtiſſimamque, Planetas diebus Hebdomadis aſſignatos tradit, & cum eo alii congeneres. Vettius etiam Aſtrologis ſeu Theologis vetuſtiſſimis Gentium aſſignationem illam fert accepto. Sed opportunius horum verba aſſerimus, dum lemma, quod ſuprà propoſuimus, Tertium, ſeu illud, quod eſt de Singulari Planetarum in hac diſtributione Ordine, tractamus; quod proximè faciendum. Unde etiam, uti & ex aliis, quæ in hac diſſertatione ſequuntur, ea quæ de vetuſtate Denominationis jam diximus, haud parum firmabuntur.

Cap. XX.

De Planetarum *in diebus deſignandis* Ordine, *ejusq;* Vetuſtate. Ἑπτάζωνος. Ἡμέρα Σαββατική. Zonarum *notio, pro Orbibus Spatiis ſeu Circulis, quibus circumferuntur Planetæ Septem.* Commētitia, *apud* Judæos *aliquot*, Planetarum, *in diebus Hebdomadis*, Ordinis diſpoſitio. Orbis *dierum* Hebdomadici *conſtans apud veteres initium* in die Solis, *quale hodieq; manet. De* Mahumedanorum الجمعة *ſeu* Die Veneris illis ſacro.

EUm ipſum Planetarum in diebus denominandis Ordinem, quo jam & per plurima abhinc ſecula utimur, Dionis tempore apud Græcos ac Romanos, etiam & Ægyptios, unde acceperant iſti, obtinuiſſe, ex verbis ejus ſuperiori capite allatis liquet. Floruit ille ſub Alexandro Severo. Nimirùm, Solem, Lunam, Martem, Mercurium, Jovem, Venerem, Saturnum, hoc ordine, dierum denominaſſe Orbem Hebdomadicū. Neq; opinor dubitandum, quin ſuperioribus in ſeculis, & quæ ultra Joſephum ſurſus excurrunt, idem eſſet ordo receptiſſimus. Elicere fas eſt quidem illud etiam ex antè dictis de Planetariæ denominationis, qua ordo is nec aliꝰ innuitur, vetuſtate. Et videmꝰ ibi Solis, Saturni, Veneris, Mercurii dies ita ex veteribꝰ memoratos, ut ipſis, qui nunc ſic dicuntur, prorſus quadrent. Neq; eſt, quod ambigamus,

gamus, quin is ipse ordo fuerit, de cujus ratione disputationem instituit Plutarchus[u]. Quid quod etiam in Oratione sacra ipsi Pythagoræ tributa monitum reperitur[x] Ἀφροδίτῃ τὶ θυσιάζειν τῇ ἕκτῃ *Veneri sacrificandum esse sextâ?* si de sexta Hebdomadici orbis capiatur, testimonium videtur insigne, Venerem in diebus locum, uti & nunc, tenuisse sextum ævo Pythagoræ, quod vetustissimum. Sed fortè de sexta mensis ineuntis est intelligendum. Nam paulò post dixit, & Herculi sacra immolanda ὀγδόῃ τοῦ μηνὸς ἱσταμένου *octava mensis consistentis.* Ceterùm egregium est ad hanc rem, quod legitur apud Vettium Valentem Antiochenum, Astrologum priscum. Is de Heptazono & die Sabbatica seu Hebdomadico orbe agens, ab intima antiquitate ipsum, quo tamdiù usi sumus, ordinem Planetarum manâsse, haud parùm confirmat. Caput ex Ἀνθολογιῶν seu *Floridorum* ejus MS, primo integrum exhibebus unum & alterum.

u *Sympos. lib. 4. cap. 7.*

x *Iamblichus de vita Pythagoræ, cap. 28.*

Ὑπὲρ Ἑπταζώνου ἤτοι Σαββατικῆς
ἡμέρας ἀπὸ χειρός.

Περὶ δὲ τῆς Ἑβδομάδος καὶ Σαββατικῆς ἡμέρας οὕτως· Τὰ ἀπὸ Αὐγούστου ἔτη πλήρη καὶ τὰς ἐμβολίμους ἀναλαβὼν, πρόσθες καὶ τὰ ἀπὸ Θὼθ ἕως τῆς γενεθλιακῆς ἡμέρας· Καὶ ἐκ τούτων ἀφαίρει ὁσάκις δυνῇ ἑπτά. Τὰς δὲ λοιπὰς ἀπὸ ☉ εἰς οἷον δ' ἂν καταλήξει ἀστέρα, ἐκείνου ἄρα ἡ ἡμέρα. Ἡ δὲ τάξις τῶν ἀστέρων πρὸς τὰς ἡμέρας οὕτως ἔχει ☉ ☽ ♂ ☿ ♃ ♀ ♄. Ἡ δὲ τῶν ζωνῶν διάθεσις οὕτως ♄ ♃ ♂ ☉ ♀ ☿ ☽. Ἐκ ταύτης δὲ τῆς διαθέσεως αἱ ὧραι σημαίνονται, ἐκ δὲ τῶν ὡρῶν ἡ ἡμέρα τοῦ ἑξῆς ἀστέρος· οἷον ἔτος α Ἀδριανοῦ, μεχὶρ κατὰ Ἀλεξανδρεῖς ιγ ρ' ὥρα α, τὰ ἀπὸ Αὐγούστου ἔτη πλήρη ρμη καὶ ἐμβόλιμοι λς, καὶ ἀπὸ Θὼθ ἕως ιγ μεχὶρ ρξγ, γίνονται τμζ· Ἀφαιρῶ ἑβδομάδας μθ. λοιπαὶ δ. ἀπὸ ☉ καταλήγει εἰς ☿ ἡ ἡμέρα, καὶ ἡ α ὥρα ☿, ἡ β ☾, ἡ γ ♄, ἡ δ ♃, ἡ ε ♂, ἡ ς ☉, ἡ ζ ♀, ἡ η ☿, ἡ θ ☽, ἡ ι ♄, ἡ ια ♃, ἡ ιβ ♂, ὥρα α ρ' ☉, β ♀, γ ☿, δ ☽, ε ♄, ς ♃, ζ ♂, η ☉, θ ♀, ι ☿, ια ☾, ιβ ♄. Εἶτα ἑξῆς γίνεται ἡ ἐπιοῦσα ἡμέρα τοῦτ' ἔστι Μεχὶρ ιδ ἀριθμὸς ♃, καὶ ἡ α ὥρα.

Περὶ οἰκοδεσπότου ἔτους.

Εἰ δὲ καὶ τὸν οἰκοδεσπότην τοῦ ἔτους θέλῃς ἐπιγνῶναι τῷ αὐτῷ τρόπῳ οἷον ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ὑποδείγματος τὰ πλήρη Αὐγούστου ἔτη ρμη, καὶ ἐμβόλιμοι λς, καὶ τοῦ

Θωὰθ. δ (lege α, ut res ipsa exigit; neque heic solùm in exemplari meo δ sic pro α in numeris, librarii incuriâ, perperam substituitur) γίνονται ρπε. ἐκ τούτων ἀφαιρῶ ἑβδομάδας κϛ, λοιπαὶ γ. ταύτας ἀπὸ ☉ καταλήγει, τὸ ἔτος ♂ ἐστίν· Ἐπεὶ οὖν ἐπιγνὼς τὸν κύριον τοῦ ἔτους, εὑρήσει καὶ τὸν κύριον τοῦ μηνὸς οὕτως τῇ τῶν ζωνῶν διαθέσει ἀναφερῶς χρώμενος· οἷον ἡ Θωὰθ ἔσται ♂. ἐπεὶ οὖν ἡ κθ τοῦ Θωὰθ πάλιν εἰς τὸν ἄρεα καταλήγει, ἡ λ ☿, ἡ πρώτη τοῦ Φαωφὶ ἔσται ♃, ἡ π ♀ ἡ α τοῦ ἄρεως ρ ♄ (locum incuriâ librariorum depravatum restituo; ♃, ἡ α τοῦ Ἀθὺρ ♄) ἡ τοῦ χοιὰκ ☽, ἡ τοῦ τυβὶ ☿, ἡ τοῦ μεχὶρ ♀· Ἐπεὶ οὖν τοῦ μὲν ἔτους κύριος ♂, τοῦ δὲ μηνὸς ♀, τῆς δὲ ἡμέρας ☿, τῆς δὲ ὥρας ☉, τούτους σκοπεῖν δεήσει ἐπὶ τῆς γενέσεως πῶς εἰσὶ κείμενοι· ἐπεὶ τόπος μὲν γὰρ καὶ τῆς αἱρέσεως πράξεως δηλωτικός· καὶ μάλιστα ὅταν ὁ κύριος τοῦ ἔτους διαπορευόμενος τύχῃ τὸν κατεχόμενον ἐνιαυτόν· Ὁ δὲ τοῦ μηνὸς τὸν μῆνα, καὶ ὁ τῆς ἡμέρας τὴν ἡμέραν· Ἐὰν δέ πως παραπέσωσιν ἢ ὑπὸ κακοποιῶν μαρτυρήθωσιν ἐναντιωμάτων καὶ ταραχῶν εἰσὶν δηλωτικοί. Ἐμοὶ δὲ μᾶλλον φυσικώτερον ἔδοξε τὰ πλήρη τὰ ἀπὸ Αὐγούστου ἔτη καὶ τὰς ἐμβολίμους λαβόντα καθὼς πρόκειται καὶ τὰς ἀπὸ Θωὰθ ἕως τῆς γενεσιακῆς ἡμέρας καὶ ἐκκρούσαντα Ἑβδομάδας καὶ τὰς λοιπὰς ἀπολύσαντα ἀπὸ ☉, ἐκεῖνον κρίνειν τοῦ ἔτους κύριον εἰς ὃν κατέληξεν ὁ ἀριθμός· Ἑκάστης γὰρ γενέσεως ἡ Νουμηνία τὴν γεννητικὴν ἡμέραν ἐφέξει· Ἐν δὲ αὐτῷ ἔτει τοὺς γενομένους ὑπὸ μίαν οἰκοδεσποτίαν τετυχέναι οὐ δοκεῖ λόγον ἔχειν· Καθολικῶς οὖν τοῦ ἔτους κύριον καὶ κοσμικῶν κινήσεων οἱ παλαιοὶ ἐκ τῆς Νουμηνίας Θωὰθ κατελάβοντο. ἔνθεν γὰρ τὴν ἀρχὴν τοῦ ἔτους ἐποιήσαντο· φυσικώτερον δὲ καὶ (lego ἐκ) κυνὸς ἐπιτολῆς. Quæ sonant.

Canon facilis de Heptazono, seu *die Sabbaticâ.*

Quod ad Hebdomadem, & diem Sabbaticam seu Septimanæ diem attinet, sic faciendum est; Integris ab Augusto annis ac diebus intercalatis, adde dies, qui à Thoth usque ad diem Natalem effluxerint. Ex his dein, quoties poteris, abjice septem. Reliquas à ☉ *dinumera. Syderi, quod numerum terminat, dies natalis est tribuendus,* seu *dignoscitur ex syderum ejusmodi dinumeratione, quemnamin* Hebdo-

Hebdomade locum dies Natalis obtinuerit. Ordo autem syderum, quà dies designant, ad hunc modum se habet ☉ ☽ ♂ ☿ ♃ ♀ ♄. *Zonarum autem dispositio est hujusmodi* ♄ ♃ ♂ ☉ ♀ ☿ ☽. *Atque ex hac dispositione Horæ indicantur. Ex horis verò, dies syderis ordine insequentis. Verbi gratia; nascitur quis anno Adriani Primo, Mechir mensis, juxta Alexandrinos,* 13, *horâ noctis* 1. *Integri ab Augusto sunt anni* 148, *dies intercalati* 36, *& à Thoth* (mensis ille anni Ægyptiaci primus erat) *usque ad* 13 *Mechir mensis*, 163. *Fiunt* 347. *Abjicio Hebdomadas* 29. *Reliqui sunt dies* 4. *Dinumeratio à Sole facta desinit in Mercurii die. Hujus hora prima est* ☿ (exemplar meum habet heic ϰ̓ ἡ α ὥρα ῤ ☿ *& prima hora noctis* ☿; sed delendum est illud ῤ quod pro Nocte substitui solet. Nam à summo mane initium diem apud Vettium heic, uti apud Astrologos in hujusmodi calculo alios, habuisse nullus dubito.) 2 ☽, 3 ♄, 4 ♃, 5 ♂, 6 ☉, 7 ♀, 8 ☿, 9 ☽, 10 ♄, 11 ♃, 12 ♂, *hora prima noctis* ☉ (In MSS. meo habetur tantùm ὥρα ☉ *hora Solis*; sed docet res ipsa legendum ὥρα α ῤ ☉) 2 ♀, 3 ☿, 4 ☽, 5 ♄, 6 ♃, 7 ♂, 8 ☉, 9 ♀, 10 ☿, 11 ☽, 12 ♄. *Inde fit dies insequens*, seu 14 *Mechir*, *Iovis*; *Cujus etiam est ejusdem hora prima.*

De Gubernatore Anni.

Sin verò anni gubernatorem scire velis, pariter eodem in exemplo cum sint anni Augusti integri 148 *& dies intercalati* 36 *& Thoth mensis* 1, *fiunt* 185. *Ex hisce, demptis Hebdomadibus* 26, *reliqui sunt dies* 3. *Dinumeratione à Sole factâ, Annus Martis est* (nempe ad dierum rationem, qua ☉ ☽ ♂ Hebdomadis priores tres dies denominant.) *Cognito ita Anni domino, reperies etiam dominum Mensis, si hac ratione, Zonarum posituram ascendendo, utaris.* Τȣ̃ *Thoth dominus erit* ♂. (scilicet, primi mensis idem est Planeta, qui, in ostenso calculo, anni est.) *Quandoquidem igitur vigesimus nonus revolvitur in* ♂, *adeoque trigesimus in* ☿, *prima dies Phaophi* (vulgo Paophi) *erit* ♃, *prima Athyr* ♄, *prima Choiac* ☽, *prima Tybi* ☿ *& demum Mechir* (qui mensis est Natalitius) ♀. *Reperto ita, Anni dominum esse Martem, Mensis Venerem, Diei Mercurium, Horæ Solem, quomodo hi in themate disponantur, advertendum est. Confert enim locus ad rerum gerendarum electionis indicationem; tunc verò inprimis, quoties anni dominus anno instanti eum pertransit, aut domi-*

nus mensis in mense instante, aut diei dominus in die. Quin, si debiles fuerint, aut stellis maleficis conjuncti, adversa & perturbationes significant. Ceterùm mihi naturæ videtur convenientius, integros ab Augusto annos atque dies intercalatos, ut dictum est, sumere præter illas, quæ ab (initio) *Thoth fluxere usque ad diem Natalitium, &, abjectis Hebdomadibus, reliquos à ☉ dinumerare, atque ipsum anni dominum censere, in quo finitur numerus. Vniuscujusque enim nativitatis Novilunium diem natalitium ipsum coercebit. Eodem autem in anno natos gubernationi unicæ subditos esse, rationi non videtur consonum. In universum igitur, tum anni, tum motuum mundanorum dominum veteres è novilunio Thoth accepere. Etenim inde Annum sunt auspicati. Naturæ verò magis est congruum, ut etiam ex Canis ortu.* Hactenus Antiochenus ille, cui annorum ab Augusto putatorum epocha est Ægyptiaca illa, Romanâ annorum Augustanorum biennio, ut est apud Censorinum, antiquior. Menses sunt Actiaci. Sed de hisce consulas Josephum Scaligerum [y], Chronologos alios. Et de rotundo heic annorum numero, viderint idque non immeritò Chronologi; etiam de næniis genethliacis Astrologi. Sufficit abunde in rem nostram, Hebdomadici dierum orbis denominationem Planetariam eodem, quo utimur ordine, Vettii hujus ævo notissimam fuisse, & in Astrologicas rationes ex antiquitate intima tunc receptam. Josepho quidem is recentior est. Nec fortè alius à Valente illo Mathematico summo, qui natalitium Urbis Constantinopolitanæ thema, jussu Constantini Magni, constituisse tradidere aliqui, ut refert Zonaras [z], atque ex eo Michael Glycas [a], alii. Et è schedis vetustis ex Oriente allatis descripsit olim mihi tantundem amicus eruditione ac virtute ornatissimus, Patricius Junius; Σημειῶσαι (sic schedæ illæ) ὅτι ἐθεματίσθη ἡ Κωνσταντίνου πόλις παρὰ Οὐάλεντος ἀστρονόμου ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῶν ἐγγρίων (legendum ἐγκαινίων) αὐτῆς, διὰ προστάξεως τοῦ Βασιλέως Κωνσταντίνου ἐν μηνὶ Μαΐῳ ια, ἡμέρᾳ β, ἰνδικτίωνος γ, ἔτους ἀπὸ κτίσεως κόσμου ε ω λη. *Nota quod thema natalitium Vrbis Constantinopolitanæ constitutum est ab Valente Astronomo in die dedicationis ejusdem, idque jussu Imperatoris Constantini mensis Maii* XI, *feriâ secundâ, Indictione* III, *anno ab orbis conditu 5838.*

At

[y] *Lib. 5. de Emend. Temp. cap. de primo Thoth August. &c. lib. 3. Canon. Isag. pag. 267.*

[z] *Annal. Tom. 3.*

[a] *Part. 4.*

At verò tametsi antiquior is non fuerit, nihilominùs disciplinam suam Astrologicam, cujus hæc pars est insignis, hausisse se passim fatetur Valens ex autoribus vetustissimis, Petosiride, Necepsone [b], Abramo, quem τὸν θαυμάσιον nuncupat, Hermippo, Timæo, Critodemo, Seitho, Apollinario, aliis, qui prorsus periere. Similia apud Petrum Alexandrinum in Isagoge apotelesmatica habentur. Nam de diebus Deorum, uti vocat ille septem, eorumque dominio horario, ut tempore suo (coævus Theodosio & Gratiano creditur) ex vetustissima origine in usu, qualem è Vettio Valente dedimus, fusè loquitur. Vide quod capite superiori ex illo affertur. Et rem totam à Valente, Petro Alexandrino, aliisque de denominatione ejusmodi tam mensium, (ut vides in eis, quæ exscripsimus,) quàm dierum succinctè complecti videtur Herodotus autor vetustissimus, dum priscos Ægyptiorum mores exequitur. Καὶ, inquit [c], τὰ δὲ ἄλλα Αἰγυπτίοισι ἐστὶ ἐξευρημένα· μείς τε καὶ ἡμέρη ἑκάστη θεῶν ὅτευ ἐστὶ, καὶ τῇ ἑκάστῳ ἡμέρῃ γενόμενος, ὁτέοισι ἐγκυρήσει, καὶ ὅκως τελευτήσει, καὶ ὁκοῖός τις ἔσται, καὶ τούτοισι τῶν Ἑλλήνων οἱ ἐν ποιήσει γινόμενοι ἐχρήσαντο. *Alia etiam sunt ab Ægyptiis excogitata; quis mensis diésve cujusque deorum sit* (id est, Planetarum, ut disertè Petrus Alexandrinus) *& quo quis die genitus, qualia sortietur, & quam mortem obiet, & qualis existet. Quibus rebus ii, qui è Græcis in poësi versabantur, usi sunt.* Sic ex Ægypto, ejusque moribus ac disciplina vetustissima in Græciam, illam de Planetaria denominatione cum ceteris ad artem genethliacam attinentibus traducit. Viderat illa Vettii Josephus Scaliger. Is scilicet, *Hebdomadem*, inquit, *dierum veteres Græci*, τὸ ἑπτάζωνον *vel* τὴν ἑπτάζωνον τῆς Σαββατικῆς ἡμέρας *vocant, ut distinguant ab ea, quæ dicitur* ἡ ἑπτάζωνος τῶν ἀστέρων, *quæ est series septem Planetarum* ♄ ♃ ♂ ☉ ♀ ☿ ☽. *sed* ἡ ἑπτάζωνος τῆς Σαββατικῆς ἡμέρας, *ut eam vocat priscus scriptor Vettius Valens Antiochenus, est series dierum hebdomadis per notas septem Planetarum* ☉ ☽ ♂ ☿ ♃ ♀ ♄. Posteà etiam, *Cyclus Solis est orbis*, ἑπταζώνου Σαββατικῆς ἡμέρας. Et alibi [d]; *Quam vocamus Septimanam Christiani, ipsi Gentiles vocabant* τὴν ἑπτάζωνον, *septizonium, præsertim Ægyptii.* Alii Scaligeri sequaces eodem modo subinde *Heptazoni* vocabulum usurpant, viri quidem doctrinâ illustres; scilicet

[b] *Vide sis Petrum Crinitum de Honesta disciplina lib. 19. cap. 13.*

[c] *In Euterpe.*

[d] *In Manilii Isagogic. 2. pag. 290.*

licet pro dierum orbe Hebdomadico. Ipse item in Eusebianis [e] de Septizonio, quod & Septizodium interdum scribitur in Historia Augusta alibique, verba faciens, *veteres*, inquit, *commutant hæc inter se: ut circulum dierum Hebdomadis quidam Septizodium, alii Septizonium vocant.* Et Bedæ in Ephemeride, Septizodium usurpatur pro eo quod est redeuntium dierum Septimorum cyclus. At verò non appellavit Vettius seriem dierum Hebdomadis τὴν ἑπτάζωνον τῆς σαββατικῆς ἡμέρας seu *Septizonium diei Sabbaticæ*, nec quantum video veterum aliquis. Id quidem palàm est, τὴν Σαββατικὴν ἡμέραν, ei dici diem in orbe Hebdomadico quamlibet, perinde ac si dixisset, septenariam. Nam quo modo apud veteres Sabbatum, adeoque Sabbaticum, quæ ab eo, quod Quietem Ebraicè significat, fiunt, etiam pro septenario sumpta sint, superiùs [f] est ostensum. Et ἡμέρα ἡ Σαββατικὴ ita non alia accipitur notione, quàm ἡμέρα ἡ ἑβδοματικὴ, ut Græcis aliis nuncupatur. Et rectè quidem Scaliger [g], *Vettius Valens*, inquit, *Antiochenus priscus scriptor* σαββατικὴν ἡμέραν *vocat quamlibet diem septimanæ.* At verò τὸ ἑπτάζωνος adhibetur à scriptoribus Græcis pro serie duntaxat Planetarum septem, non quà alio, quàm suo, quem in cœlo tenent, ordine diebus tribuuntur, sed quà in cœlo collocantur. Id manifestum satis est ex illo Valentis, ubi de dierum etiam à Planetis denominatorum serie heic locutus, seorsim τῶν ζωνῶν διάθεσιν *Zonarum dispositionem* septem (unde ἑπτάζωνος fit) cœlestem & continuum Planetarum ordinem tantùm, nec semel, nuncupat. Et Heptazonus simpliciter pro eodem ordine seu compage cœlesti solùm sumitur ab scriptore anonymo (quem compactum habeo cum Valente) de Temporibus nati domini distribuendis. Οἱ πλεῖστοι μέντοι, inquit ille, μερίζουσι τοὺς χρόνους ἐπὶ πάσης γενέσεως κατὰ τὴν ἑπτάζωνον, ἀρξάμενοι πρῶτον ♄ διδόναι, ἔπειτα ♃, εἶτα ♂, εἶτα ☉ μεθ' ὃν ♀, ἔπειτα ☿, καὶ ἑξῆς ☽, *Plerique distribuunt tempora cujuslibet thematis natalitii juxta Heptazonum, incipientes à Saturno, & dein per Iovem, Martem, Solem, Venerem & Mercurium ad Lunam pervenientes.* Sic etiam Petrus Alexandrinus ὁ τῆς ἑπταζώνου στοιχειωτικὸς λόγος *Elementaria* seu vulgo receptissima *Heptazoni ratio*, usurpatū [h] pro eo, quod est Planetarum

[e] *Animad. pag. 209.*

[f] *Cap. 17.*

[g] *Canon Isagog. lib. 3. pag. 177.*

[h] *Isagog. cap.* περὶ πολεύοντος καὶ διέποντος.

netarum in Cœlo ſeries vulgata. Qui interea dum, quemadmodum Vettius, diſciplinam illam horarum & dierum Aſtrologicam tradit, nullibi orbi dierum Hebdomadico, ſed duntaxat Planetarum ordini continuo eorumque compagi, Heptazoni nomen tribuit. Quoniam ſcilicet Zonas habent Planetæ ſibi numero pares. Nam tametſi apud Coſmographos & Aſtronomos, ſive veteres, ſive recentiores, quos terit vulgus, Zonæ nomen ita plerunque occurrat, tum pro intervallis quinque illis notiſſimis, quæ Paralleli diſterminant Tropici & Polares, tum pro ipſis his Parallelis & Æquatore, perinde ac ſi orbes ſeu circuli cœleſtes alii eo nomine neutiquam indigetarentur; atque etiam Zonis his [i], uti & Climatibus [k] Planetas, præeſſe ſubinde doceatur; nihilominuùs Zonæ vocabulo etiam uſi ſunt veteres, tum Græci, tum Latini, pro cujuslibet Planetæ, ſive ſede, ſive orbe, ſive ſpatio circulari, in quo circumfertur æthereo. Theon Alexandrinus [l] ἔχει ὁ οὐρανὸς ζ Ζώνας οὐκ ἐπιψαυούσας τῷ Ζωδιακῷ, ὧν τὴν μὲν πρώτην ἔχει ὁ Κρόνος, τὴν δὲ δευτέραν ὁ Ζεύς, τὴν δὲ τρίτην ὁ Ἄρης, τὴν δὲ τετάρτην ὁ Ἥλιος, τὴν δὲ πέμπτην ἡ Ἀφροδίτη, τὴν δὲ ἕκτην ὁ Ἑρμῆς, τὴν δὲ ἑβδόμην ἡ Σελήνη. Ὁ μὲν δὲ Ζωδιακὸς κύκλος ἀνώτερος ἐστὶ πάντων. *Habet cœlum Septem Zonas Zodiaco non conterminas, quarum primam habet Saturnus, ſecundam Iupiter, tertiam Mars, quartam Sol, quintam Venus, ſextam Mercurius, ſeptimam Luna. Circulus autem Zodiaci* (in cœlo ſtellato) *his omnibus eſt ſuperior.* Petrus item Alexandrinus [m]; ἐστὶ δὲ ἡ τάξις τῆς Ἑπταζώνου ἔχουσα οὕτως· ὁ μὲν τοῦ ♄ ἀστὴρ ἐκληρώσατο τὴν α καὶ κειμένην ἐν τῇ πάγῳ, ὁ δὲ τοῦ ♃ τὴν δευτέραν καὶ εὔκρατον &c. *Ordo Heptazoni hujuſmodi ſe habet. Stella Saturni ſortitur primam & ſupremam Zonam, quæ frigida eſt, ac in glacie ſita; Iovis ſecundam, quæ temperata eſt.* Et ſic de ceteris pergit. Achilles item Tatius in Aratum; οἱ περὶ τὰ μετέωρα δεινοί φασι Ζώνας τινὰς εἶναι ἑπτὰ δι᾽ ὧν φέρονται οἱ ἑπτὰ ἀστέρες *Cœleſtium rerum periti aiunt, Zonas quaſdam eſſe Septem, per quas totidem feruntur ſtellæ*, ſeu Planetæ Septem. Inde vetus illud [n], τὸν δημιουργὸν ἓξ ἀνακρεμάσαι Ζώνας, ἕβδομον ἡλίου μεσεμβολῆσαι τὸ πῦρ· *Rerum Creatorem ſex ſuſpendiſſe Zonas, atque eorum in medio Solis Ignem collocaſſe.* Conſonum eſt Oraculum illud Apollinis, qui conſultus, quo ſenſu cœleſtes orbes multos eſſe dici ſoleret,

Εἷς,

[i] *Achill. Tatius in Aratum, cap. 29. & liber Eratoſthenis dictus, in eundem, cap. 3. & 9.*

[k] *Bardeſanes apud Euſeb. Præp. Evangelic. lib. 6. cap 10. Haly & Albumaſar citati in ſumma Aſtrologiæ Anglicanæ Tract. 1. diſt. 8. cap. 1.*

[l] *In Aratum*

[m] *Iſagog. cap.* περὶ πολεύοντος *&c.*

[n] *Apud Proclum in Timæum Plat. lib. 4. p. 258.*

Εἷς, inquit [o], ἐν παντὶ πέλει κόσμῳ κύκλος, ἀλλὰ σὺν ἑπτὰ Ζώναισι πεφόρηται εἰς ἀστερόεντα κέλευθα. *Vnicus in toto est mundo circulus; sed cum Septem Zonis fertur in itinera astrica.* Atque Zonas has porrò ὐρανίας *Cœlestes* dici solitas ait Chaldæis Ebræisque. Hinc etiam Chaldæis Dii fuêre alii Ζωναῖοι, alii Ἄζωνοι, ut notat Michael Psellus ad Oracula Chaldaica. Et Servius Honoratus [p] ad illud Virgilii, *Et diis communibus oras; ut altioris scientiæ hominibus placet, dii communes sunt, qui ἄζωνοι dicuntur, id est, qui cœli certas non habent partes, sed generaliter à cunctis coluntur. Vbique enim eos esse manifestum est. Vt Mater Deûm, cujus potestas in omnibus Zonis est. Nam ideò & Mater Deûm dicitur, quod cum omnibus est ejus communis potestas.* Et Martianus Capella [q]; *Excunctis igitur cœli regionibus advocatis diis, ceteri, quos Azonos vocant, ipso commonente* Cyllenio *convocantur.* Id est, Dii Zonâ sibi propria, orbe, seu circulo carentes. Adeò tandem ut Circuli, orbes seu spatia, quibus circumferrentur Planetæ septem, totidem dictæ fuerint Zonæ, velut inferiora mundi circumcingentes; quemadmodum & signifer ipse, sub quo moventur, Manilio [r] dicitur *ingenti Stellatus balteus orbe.* Nam balteus planè Zona est. Unde & Vitruvius [s] loquitur *de Zona* XII *signorum & Septem astrorum.* Et Arabes Zodiacum subinde eadem notione appellant النطاق & منطقة id est, cingulum seu Zonam. Hinc in Alcabitii fronte, *Nitach, id est, circulus signorum, dividitur in* XII *partes &c.* Ab hac etiam Zonæ notione nuncupavit Nonnius [t] Οὐρανὸν ἑπτάζωνον *Cœlum Heptazonum.* Et parili notione Zona usurpatur non semel Claudiano. In Theodosii apotheosi ait [u] eum, globum Lunæ ingressum, Mercurium dein, Venerem, Solem, Martem, & Jovem permensum esse, & demùm stetisse

——— *arce suprema*
Algenti, quâ Zona riget Saturnia tractu.

Alibi [x] etiam de Urbe Roma;

Quæ Septem Scopulis Zonas imitatur Olympi.

Et de Clementia [y];

Quæ Iovis incoluit Zonam ———

[o] Prophyrius apud Eusebiũ Præparat. Evangelic. lib. 9. cap. 10.

[p] ad Aeneid. 12.

[q] De Nuptiis. lib. 1.

[r] Astron. lib. 1.

[s] Architect. lib. 9. cap. 4.

[t] Dionysiaca.

[u] Panegyric. de 3. Consulatu Honorii.

[x] De laudibus Stiliconis lib. 3.

[y] Ibid. lib. 2.

Non dissimili notione dicta est Orpheo [z] Oceani seu Pelagi Zona, eo quod terram cingit. At verò nondum comperi, orbem dierum Hebdomadicum, Septizonum, aut Heptazonum apud priscos, ut vult Scaliger, dici; tametsi diem in orbe illo Zonam per metaphoram non immeritò autumarit forte quis nuncupari apud Ausonium in Eclogario. Nam nomina Septem dierum planetaria carmine describens, de Mercurii & Jovis die inquit

> *Mercurius quarti sibi vindicat astra diei,*
> *Illustrant quintam Iovis aurea sidera Zonam.*

Ubi tamen Zona potest etiam accipi de ipsa Planetæ Zona, quinta ibi dicta, si Heptazonum de Planetis itidem dici velis, cum nec suo, sed dierum ordine ipsi numerantur. Cæterum Scaliger non solùm Septimanam, sed & omnem Septenarium ordinem Septizonum & Septizodium vocatum ait. Quin & Septizonium apud Ælium Spartianum (Septizodium etiam dictum, ut ejusdem libri præ se ferunt, qui idem vocabulum habent tàm in Antonio Geta, quàm in Severo) ita censeri vult ille [a], ut omnia ædificia ex molibus alia alii impositis consurgentia idem significet. *Severi Septizonii*, inquit Marlianus [b], *supersunt* (Romæ) *tres ordines columnarum invicem superimpositarum. Alios autem quatuor insuper fuisse quidam putant, & ideo Septizonium dictum, quòd Septem Ordinibus columnarum jungeretur, ut Septem Zonis.* Sic item Cœlius Rhodiginus [c]. Sed & Severo vetustius illud in substructionibus nomen. Nam Suetonius [d] Titum memorat natum in sordidis ædibus propè Septizonium. Sed, (ut de Heptazoni & Zonæ notione ac usu plura non adjiciamus,) luce puto clarius est tam Vettio Valenti, quàm Petro Alexandrino aliisque, Seriem seu compagem Planetarum Continuam & Cælestem, non, pro dierum sive denominatione sive regimine, Immutatam Heptazoni nomine indigetatam; uti etiam ordinem illum immutatum, quo hodieque utimur, ex vetustis Astrologorum monimentis ac disciplina manâsse. Neque enim aliter de hoc loquuntur, atque de eo quod ex antiquitatis intimæ penu, id est, Ægyptiorum Chaldæorumque disciplinis, quas Occidens acceperat, hausissent. Quin & ordo seu series illa Planetarum in diebus designandis

z *In Theologia apud Eusebium Præp. Evang. lib. 3. cap. 9. alii.*

a *Animadver. Euseb. ad n. 2216.*

b *Topograph, Romæ, lib, 4. cap. 6*

c *Antiq. Lect. lib. 22 c. 19.*

d *In Tito, cap. 1.*

eadem eſt Judæis vetuſtis, & vetuſtiſſima habita, tametſi non ſit eadem eorum omnibus ordinis illius in orbe Hebdomadico nominibus aptandis diſpoſitio. Etenim in iis ſunt, qui ab ipſis rerum initiis ordinem petentes primum diem Mercurio, ſecundum Jovi, tertium ♀, quartum ♄, quintum ☉, ſextum ☽, & Marti ſeptimum aſſignant; adeò, ut à rerum origine diebus putatis, Mars Septimum, non Saturnus, ut vulgo, ſortiretur, & Sol ſextum, non primum. At interea non ſolùm ordinem eundem ipſum, quem tum ex Dione & Vettio, tum ex hodierno habemus uſu, retineri vides: verùm etiam vetuſtiſſimam dierum juxta Planetarum apud Gentiles numerum dinumerationem ipſis Judæis habitam. Commentum habent, dum hac de re loquuntur Judæi[e] aliqui perridiculum de exorta die creationis quarto, ſeu quo ſydera creata ſunt inter luminaria controverſia; Lunam ſcilicet graviter ferentem Planetarum poſtremum ſe fieri, non ſolûm in orbium poſitura, verùm etiam in diei horarum dominio, in Solem querelam procaciter inſtituiſſe, atq; ob calumniam demum luce, quam antea multo majorem fuiſſe nugantur, minutam eſſe. Quod verò habent de poſtremo Lunæ loco in horarum dominio non ſatis, ſi diis procedit, niſi diem illum quartum, (quo Lumina creata,) Saturno, ut dictum eſt, tribuant. Nam ſic hora ejus prima erit, Lunæque Septima ſeu in primo horarum aſſignatarum ordine poſtrema. Adeoque ex hoc commento alia illa jam memorata Planetarum, in Hebdomade, ordinis diſpoſitio nata eſt. Atque hinc intelligendus Rabbi Eliæzer[f] כל הכוכבים משרתים לשבעת כוכבים של שעות ושמן כלש"צמחן והבם משרשי' לשבע ימי השבוע יום א' כוכב חמה יום ב' צדק לבנה יום ג' נוגה מאדים יום ד' שבתאו כובב יום ה' חמה צדק יום ו' לבנה נוגה יום ז' מאדים שבתאי Hæc quidem ſonant, *ſydera univerſa miniſtri ſunt ſyderibus Septem, quæ horis præſunt, quorum characteres ſunt ☿ ☽ ♄ ♃ ♂ ☉ ♀. Hi autem miniſtri ſunt diebus Septem Hebdomadis. Diei 1 Mercurius, Sol; Diei 2 Iupiter, Luna; Diei 3 Venus, Mars; Diei 4 Saturnus, Mercurius; Diei 5 Sol, Iupiter; Diei 6 Luna, Venus; Diei Septimo Mars, Saturnus.* Ita, inquam, verbotenus reddita ſonant. Senſus autem neutiquam proculdubiò eſt binos cuilibet diei Planetas aſſignari,

[e] *Lib. Neomeniarum & Aequinoct. a Munſtero edit. pag. 91. in Calendario Ebraico.*

[f] Pirke, *cap.* 6

gnari. Sed cum juxta commentum illud de Solis & Lunæ controverfia, dies quartus Saturno, primufque Mercurio (unde ab hoc, Planetarum etiam numerus heic, fumit initium) tribueretur, ceterique eadem difpofitione dies alias quàm vulgò acciperent denominationes, vix ambigendum putaverim, quin commentitiæ huic difpofitioni vulgaris ac recepta; five à librariis five à lectore aliquo prifci feculi inter lineas pofita typis fimùl mandaretur, adeo ut verba, difpofitionis diverfitatem tantùm, non partiarium fingulis diebus Planetarum five minifterium five imperium, ad hunc modum denotent.

	☿	♃	♀	♄	☉	☽	♂.
Dies	1	2	3	4	5	6	7.
	☉	☽	♂	☿	♃	♀	♄.

Superior verparum aliquot commentitia eft, inferior vulgaris & antiquiffima difpofitio, quam & ita effe fatis afferunt Judæi alii, quibus [g] Saturnus Ebraicè, id eft, שבתי *Sabthai*, נקרא כן מצד היותו מושל ביום השבת *fic nuncupatur, quia Dominus eft Sabbati*, feu Sabbato inter Planetas affignatus eft, id eft, diei Septimo, non quarto. Certè inter Levitas apud Nehemiam [h] nomen habetur etiam שבתי *Sabthai* feu *Sabbatæus*, velut à Sabbato itidem deductum. Perinde ac fi Hefychium aut Requietum diceres. Summa demum effe videtur, quod exiftimat Joannes Philoponus [i], Gentiles, quemadmodum ftellas inerrantes aliis atque aliis Deorum dæmonumque aut Heroum, velut Orionis, Herculis, id genus aliorum nominibus dedicarunt, fic etiam ταῖς ἡμέραις ἑπτὰ περατουμέναις ὑπὸ πάντων ὑπάρχειν *cum ab omnibus Septem dies* (feu periodus à rerum initiis dierum Septenario numero terminari folita) *effe crederetur*, aut hifce Planetas numero fuppares, aut Planetis hofce ordine jam dicto tribuiffe. Et de Ordine ipfo Planetarum in diebus denominandis, hactenus. Dierum autem denominatorum Ordo (quicquid de Mercurii initiis & inaudita alibi illa orbis Hedomadici difpofitione, quâ Sol quintum fortitur diem, & Saturnus quartum, loquantur Judæi aliqui jam citati) paffim apud veteres alias ejufmodi eft, ut Primus Soli tribuatur, adeoque poftremus Saturno, ceteris intervenientibus, non aliter atque juxta morem hodiernum; feu ut Aufonio,

g *Iehuda Ben Saul ad Sepher Cozri part. 1. cap. 57 fol. 24. b.*

h Cap. 11. 16.

i *De Mundi Creatione lib. 7. cap. 14.*

Cuncta ſupergrediens Saturni Septima Lux *eſt,*
Octavum inſtaurat revolubilis orbita Solem,

Solis diem Octavum, ſupremum, & primum pariter vocat. In Ogdoade ſcilicet ex repetitione facta, eſt is tàm ſupremus, quàm primus. Neque alium fuiſſe veteribus Ordinem palam liquet ex eis, quæ è Vettio Valente aliiſque ſuprà depromta ſunt. At verò Nicolaus de Cuſa Cardinalis, *Septem*, inquit [k], *dierum numero apud omnes nomina revolvuntur* (de Gentibus, quæ Europæis etiam antiquitùs cognitæ, *Omnes*, hac in re ſemper intellige) *licet de prima ſeptimanæ die, ac dierum nomine diverſitas ſit. Christianorum Septimanæ initium eſt à die Dominico, Græcorum ac Alexandri à die* Lu*næ, Ieſnargit* (Jeſdegird) *à* D*ie Martis, Nabugodonoſor à die Mercurii, Ethnicorum à die Iovis, Elbigera à die Veneris, Hebræorum à die Sabbati.* Palàm negat initium Septimanæ idem omnibus eſſe, utcunque in univerſum periodum dierum Septenariam omnibus in uſu eſſe aſſerat. Sed oſcitantur nimis perperamque hoc traditum. Quæ enim affert de omnibus, quos memorat, modò Chriſtianos excipias, ad rem, de qua loquitur, non omninò attinent. Certè ut Chriſtianis tàm Orientis, quam Occidentis initium Septimanæ eſt dies Dominicus ſeu Solis (unde & dixêre Græci Chriſtiani [l], annum ἑβδομαδικῶς κανονίζειν *Hebdomadicè ordinare* pro eo quod eſt à die Solis incipere) ita pariter reliquis. Dies autem, quos habet ille alios velut pro variis Septimanæ initiis, ſunt dies Epocharum Chronologicarum, ſeu dies alii atque alii in Septimana, id eſt, feriæ aliæ atque aliæ, à quibus anni ſolùm putantur, neque ad orbis Hebdomadici initium ſpectant. Verbi gratia, ubi ait Septimanæ Jeſdegird, id eſt, Perſicæ, initium eſſe à die Martis, id non aliter verum eſt, niſi intelligas Characterem annorum Perſicorum à regno Jeſdegird, eſſe diem Septimanæ tertium, interim Septimanæ initio etiam apud Perſas in die Solis, non Martis collocato. Sic illud, diem Mercurii initium eſſe Septimanæ Nabugodonoſor, nihil aliud eſt, quàm à feria quarta annos ejus putandos. Nabonaſſarus ſcilicet ille, cujus Epocha Aſtronomica illuſtris in Almageſto Ptolemæi, intelligitur. Alfraganus; *Character annorum Perſicorum à regno Iezdaieris* (Jeſdegird) *filii Schared filii Coſre eſt dies tertius*; id eſt, Martis. *Character annorum Aegyptio-*

[k] *In Reparat. Calendarii.*

[l] *Maximus Martyr in computo Eccleſiaſt. part. 1. cap. 23.*

gyptiorum in Libro Almagesti à regno Nebukadnezirie Babylonii est dies quartus, id, est, Mercurii. De aliis ille similiter. Quod ideò adjeci, ut etiam ex scriptore Mahumedano hoc vetere manifestum fiat, Septimanæ initium dierumque in ea ordinem ejusmodi fuisse, ut locum primum Solis dies sortiretur. De ceteris apud Cusanum non aliter statuendum. Quod habet de Ethnicis, intelligo de Mahumedanis, quos eo nomine Occidentis lingua non semel notavit. Dies Jovis seu quintus Epochæ fugæ Mahumedis è Mecha assignatur etiam ab Alfragano, unde Cusanus. Sic Georgius Almacinus, alii. Elhigera autem, seu الهجرة, pro eadem notissima Mahumedis æra etiam sumitur, cujus initium feriâ sextâ ab aliis collocatur. Dies verò secundus seu Lunæ, æræ Alexandreæ etiam Alfragano aliisque initium est. Sed quid hæc ad initium Septimanæ? Sabbatum demùm Ebræis, ut vult Cusanus, septimanæ initium fuisse, nemo dicet, qui sive novi federis illud recoluerit de *Una* seu *Prima Sabbati* pro die Solis, seu Prima septimanæ, seu tralatitiam eorum dinumerandi rationem per primam, secundam, tertiam &c. Sabbati, pro Hebdomade sumpti, meminerit; Tametsi videam quidem alios [m] eundem errorem cum Cusano obiter admittere. Sed planè, quod Cusano in animo heic fuit, id ad annorum mundi epocham spectat. Nimirum palàm liquet Sabbati diem seu septimum esse in computo inde annali, sed intereà septimum seu postremum in orbe Hebdomadico. Neque solùm eis, qui Planetarum nominibus heic frequentius usi sunt, adeoque Solem præposuêre, nec Judæis solùm & Christianis, tàm Orientis, quàm Occidentis, quibus idem est, Festi etiam recurrentis gratiâ (his diei dominici, quem primum habent, illis Sabbati, quem diem habent supremum) in orbe hebdomadico initium, dies Solis, idque ex more veterrimo, est feria prima, seu prima Sabbati; verum etiam apud ipsos Mahumedanos, quibus nec Solis, nec Saturni dies Festus est, is, qui Soli tribuitur, locum in ordine illo obtinet primum, quod tum ex Alfragano Mahumedano superiùs citato palam scimus, tum ex Abugiafare aliisque ejusdem sectæ Historicis, Theologis, Chronologis. Almacinus ex Abugiafare [n]; اول الهجرة كان بيوم الخميس

[m] *Henr. Ranzovius in Calendario*, p. 112. *Valent. Schindler. Lexic. Pentaglot.* col. 324.

[n] *Saracen. Hist. lib.* 1.

الخميس واخر مدة حياته يوم الاثنين *Primus dies Hegi-ra seu Mahumedis fugæ dies fuit quintus, & ultimus Vitæ ejus secundus.* De Jovis & Lunæ diebus, nemo non intelligit. Quamplurima id genus sunt obvia alia apud eum ex eodem Abugiafare. Et vide seriem dierum inferiùs capite vigesimo secundo. Festum autem hebdomadicum interea illis est dies Sextus seu Veneris. Sed nec inde orbem septimanæ incipiunt, nec eo claudunt. Josephus Scaliger o; *Quod Muchar-ram Hegiræ cœpit à feria sexta, ideo eam diem sacram Mahumedanis dicunt ab eo tempore. Ego scio antiquiorem superstitionem esse propter Venerem, quam* CHOBAR *vocabant & summa superstitione antiquitus venerabantur. Ceterùm feria sexta illis dicitur* جمعة (Giuma) *hoc est* σύναξις, ἐκκλησία, ὁμιλία, *quæ ea reverentia illis est, quæ Iudæis Sabbatum, Christianis dies Solis.* Atque sic passim apud viros doctissimos nominis يوم الجمعة *diei Giuma* ratio inde petitur, quod conventus Mahumedanis sacer tunc haberi qualibet septimanâ solet. Verum quidem est, ex vi nominis simplici, illud idem significare. Cæterum sunt in Mahumedanis ipsis, qui ex rerum creatarum, eodem in rerum initiis die, seu universi compage absolutâ, diem *Giuma* dictum velint. A verbo scilicet جمع quod *congregare* seu *in unum corpus conflare* denotat. Etenim sic lego in Abu Walid Mahumed Ben Elshecina, historico veteri MSS. qui rerum initia & sex creationis dies exequens, ait, ثم خلق الكواكب والشمس

وغير ذلك وكان ابتدا ذلك يوم الاحد الى يوم الجمعة

وسمي يوم الجمعة لاجتماع تكامل اصول الخلق فيه

Tunc creavit Stellas & Solem, & quæ sunt id genus cetera. Et continuatum est opus illud à die primo in diem Giuma. Ideo autem vocatur dies Giuma, quoniam eo in universum rerum primò creatarum compages est absoluta, seu τοῦ παντὸς fuit *συμπλήρωσις.* Certè & Arabes Christiani eodem nomine solent scriptis suis nuncupare feriam sextam; quod eos noluisse facere autuman-

o De Emend. Temp. lib. 2. pag. 132.

tumandum, si tantummodò sacer Mahumedanorum conventus eo innueretur. Sic Saidus Batricides, Patriarcha Alexandrinus, scribit, Adamum è Paradiso ejectum hora nona من يوم الجمعة *diei Giuma*. Quo nomine alias pro eodem die ei solenne est uti. Quin & qui Arabicè Novum transtulit fedus pro parasceve Sabbati, id est, die Veneris, الجمعة passim substituit p. Mahumedanum autem illum, qui, sicut diximus, hoc derivat, in animo etiam habuisse non dubito vocabulum جميع *Giamia* toties iteratum in Genesis Arabicæ historia Creationis pro eo, quod est *Omne* seu *universum*. Et q وبطل في اليوم السابع من جميع صناعته التي عمل *Et quievit in die Septimo ab Universo opere, quod fecerat.* Certè persuasum habeo cum Scaligero, Hegirâ antiquius esse, etiam sub nomine Giuma, Festum illud. Sed an à Saracenico cultu Veneris derivandum, (quod & olim r existimavi ipse,) haud parùm dubito. Antiquius esse, eliciendum videtur ex eo, quòd in Alcorano memoratur, velut notissimum, Festi nomen, quo etiam, ut lemmate, Capitis integri frons insignitur. Verba sunt s, يا ايها الذين امنوا اذا نودي الصلوة من يوم الجمعة فاسعوا الى ذكر الله وذروا البيع ذلكم خير لكم ان كنتم تعلمون *O vos qui è credentium sitis numero, quando convocatur ad precandum in die Giuma*, seu *die Veneris* (uti & vertitur à Retinensi; & notat ibi Mahumedes Ben Achmed (من يتعاطى في) *mercandi negotia relinquite; quod bonum est vobis, si sapitis.* Et quod ad originem Festi, quatenus à Mahumedanis retinetur, attinet; cum partim è Christianis, partim è Judaicis ritibus conflatum esse Mahumedismum certum sit, an non constitutioni Constantinianæ illi, quâ tam Dies Veneris seu feria, quod prosabbatum est, quam Solis dies seu Dominicus Festus habendus erat, ea debetur? In Christianismo quidem diu est, quod evanuit constitutio illa. Sed fortè inde diem illum in colluviem suam

p *D. Matth.* 27. 62. *Marc.* 15. 42. *Luc.* 23. 54. *Ioann.* 19. 14. 31. & 42.

q *Genes.* 2, 2.

r *De Diis Syris Syntagm.* 2.

s *Azor* 62. *Arab.* 72. *lat.*

ſuam recipi voluit Mahumedes. De conſtitutione illa Euſebius t, Sozomenus u, Nicephorus x Calliſtus; unde Baronius y.

t *De Vita Conſtantini. lib. 4. cap. 18.*
u *Hiſt. Eccl. lib. 1. cap. 8.*
x *Hiſt. Eccl. lib. 7. cap. 46.*
y *Annal. tom. 3. ann. 321.*

CAP. XXI.

De Ordinis *in orbe Dierum Hebdomadico* Planetarii Ratione. Horarum Præfecturæ, *apud Aſtrologos veteres*, Planetariæ. *De* Horarum veſtutate. *Priſcorum ſententia de* Heptazoni *ſeu* Planetarum *in Cœlo* Ordine. *Unde* Argumentum *à nonnullis* adverſus denominationis Hebdomadicæ *vetuſtatem perperam affertur.*

ORdinis in diebus deſignandis Planetarum jam ante oſtenſi Ratio ſeu Cauſa, juxta ſuperiùs propoſita, proximè eſt inſpicienda. Nam ex ea etiam ritè perpenſa, tum faciliùs diluuntur nonnulla, quæ ejus orbiſque dierum, qualem deſcripſimus, hebdomadici vetuſtati adverſari videantur, tum ipſa vetuſtas preſſiùs aſſeritur. Sunt quidem, qui rem fortuitò ſeu *κατ' ἐξουσίαν αὐτόνομον*, *pro hominum libitu*, citra rationem rei ipſi aptandam, factam opinentur z. Alii inter veteres de Cauſa diſputarunt; quorum ſcripta temporum injuria delevit. Partem dico deſideratiſſimam quarti Sympoſiacon Plutarchi Joſepho, cujus verborum gratiâ diſſertatio hæc tota inſtituta eſt, coævi. Titulum ejus ea de re habes ſuprà capite decimo nono. Certè & veriſimile eſt, Hermetis Ægyptii libros illos vetuſtiſſimos, de quibus Clemens Alexandrinus, ſeu volumen illud ejus Panaretum dictum apud Petrum Alexandrinum, rationem hanc aperuiſſe. Nam Aſtrologica non pauca, atque inprimis ad Planetarum ordinem, regimen, uſum ſpectantia, in libris illis contineri ex autoribus jam dictis, qui eos memorarunt, ſatis liquet. Ratio autem ſeu cauſa Ordinis illius Planetarum intermiſſi, alia atque alia habetur tum apud Veteres, quorum ſcripta non periêre, tum apud Recentiores. Triplex fermè apud veteres occurrit. Prima ex proportione Muſica petita. Ex Horarum præfecturis Secunda; & demum, ex alternatione quadam Planetarum Luminibus vicinorum, Tertia. Quod ad primam attinet; cum in Hebdomade ſic diſponantur Planetæ, ut Sole diem

z *Philopon. de Mund. creatione, lib. 7. cap. 14.*

primum occupante, Lunàque proximum, bini in ea orbium ſerie, quæ vulgo agnoſcitur & Ptolemaica eſt, ſemper itidem prætermittantur, quartuſque ab antecedente repetito in dierum denominatione (ut in adjecto tum Heptazoni, tum denominationis hebdomadicæ ordinis paradigmate) ſequatur, id eſt, ut ſaltus in quartum quemq; Planetarum fiat; fuêre a qui juxta harmoniam, quæ diateſſaron dicitur, Ordinē Planetarum illum intermiſſum exiſtimarint primò inſtitutum; adeoque Muſicum eſſe voluerint. Et de Muſicis in cœlo rationibus obvia ſunt non pauca ex Pythagoreorum aliorumque veterum ſcholis apud Ptolemæum b, Macrobium c, Nicomachum Geraſenum d, alios; quemadmodum & inter recentiores ſummi nominis e Mathematicos. Ratio heic ſecunda, ſeu quæ ex Horarum præfecturis pendet, ipſiſſima eſt quæ exhibetur in eis, quæ ſuperiùs ex Vettio Valente Antiocheno afferuntur. Etenim diſtributis, ſecundum vulgarem orbium ſeu Heptazoni ſeriem continuam, viginti quatuor diei cujuslibet ſeu temporis nycthemerini horis inæqualibus (ſcilicet diei naturalis duodecim, totidemque noctis) adeo ut Planeta, cui dies cognominis, primam ſortiatur horam, ceteraſque ceteri ſuo deinceps ordine continuo in orbem redeuntes; is qui horæ proximi perpetuò diei primæ præfectus eſt, eidem etiam diei nomen tribuit, quod putanti manifeſtum eſt. Utraque ratio à Dione ſimùl, velut ab anterioribus ſeculis accepta traditur. Sed poſteriorem video viris doctis, qui res hujuſmodi ſeculis recentioribus tractant, maximè placere; veluti Nicolao Cardinali Cuſano f, Joanni Garcæo g, Franciſco Maurolyco h, Joanni Lucido i, Chriſtophoro Clavio k, Franciſco Barocio l, Rudolpho Hoſpiniano m, Joanni Keplero n, aliis. Tertia ratio, ſeu quæ pendet ex varia Planetarum

a *Dio hiſt. 37. Xiphilin. in Pompeio.*
b *Harmonic. lib. 3. cap. 10. &c.*
c *Macrob. in ſomn. Scipionis.*
d *Enchirid. Harmonic. lib. 1.*
e *I Kepler. Harmonices Mundi, lib. 5. cap. 3. & in Prodomo diſſert. Coſmagrophic.*
f *In Reparat; Calendarii.*
g *Tractat. 1. de Tempore, cap. 29.*
h *Lib. de Sphæra, & in Coſmograph. Dialog. 1.*
i *De Emend. Temp. lib. 1. cap. 1.*
k *In cap. 1. Ioan. de Sacro Boſco.*
l *Coſmogr. lib. 3. cap. 2.*
m *De Origine Feſt. cap. 5.*
n *Epit. Aſtronomiæ Copernicanæ, lib. 3.*

tarum reliquorum Luminibus vicinitate atque alternatione, habetur apud Bedam o. *Hæc erat*, inquit ille, *stultitia Gentilium, falsa ratiocinatione subnixa, qui quasi jure primam diem Soli, quia maximum est Luminare; secundam Lunæ quia secundum Luminare est, se consecrare putabant*, (&) *de inordinata alternatione tertiæ diei primam à Sole Stellam, quartæ primam à Luna, quintæ secundam à Sole, sextæ secundam à Luna, septimæ tertiam à Sole præponebant.* Atque ita hac de re veteres. Recentiorum autem, qui diffident, instar omnium erit vir præstantissimus Josephus Scaliger. Is non Horas in causa fuisse opinatur appellationis dierum (nam appellatione ejusmodi, Horarum usum ac distributionem recentiorem facit) sed potiùs dies, Horarum. *Ea appellatio*, inquit Scaliger p, *longè antiquior Horis. Quare non ab Horis Planetariis nomina diebus Septimanæ imposita, sed potiùs superstitio appellationis dierum in Horas derivata.* Alibi item de Ebræis veteribus q, quorum scilicet res in fœdere veteri enarrantur, locutus, *ne horarum quidem*, scribit, *ulla apud eos mentio. Nam diem*, id est, *τὸ νυχθημέριον in* XXIV *horas partiri & Græcorum est commentum, & longe post tempora Solonis in Heliotropiis Græcorum notatum, & tandem sub Romanorum imperio ad Iudæos à Romanis translatum. Itaque antiquior, ut mea fert opinio, feriarum appellatio à Planetis, quam ut ab horis, quæ singulæ Planetam suum sibi vindicant, nominatæ sint.* Causam autem seu rationem, cur dies cognomines Planetarum non sequantur ordinem & situm siderum, quorum sunt cognomines, sed, binis prætermissis, quartum semper in dierum denominatione sit sidus proximum, ad hunc modum assignat r. *Septem Planetæ per Circulum secundum ordinem suum dispositæ æquabili intervallo constituunt septem trian-*

o *De Temporum ratione, cap.* 6.

p *Prolegom. ad Emend. Temp.*

q *lib. 2. de Emend. Temp. p.* 131.

r *Lib. 1. de Emend. Temporum, pag.* 8.

gula

gula Isoscele ad peripheriam, quorum bases sunt Latera Heptagoni Circulo inscripti, ut habes in Circulo proposito, ad cujus peripheriam septem errantes sunt secundum seriem suam sitæ constituentes triangula Isoscele ♄♀♃, ♃☿♂, ♂☽☉, ☉♄♀, ♀♃☿, ☿♂☽, ☽☉♄. *In quibus Triangulis dexter angulus ad basim est prima Stella trianguli, secunda in angulo ad verticem, tertia angulus sinister ad basim: ita ut omnis Stella anguli dextri habeat oppositam Stellam anguli in vertice, Stella autem anguli à vertice Stellæ anguli sinistri ad basim sit opposita. Sequentur igitur sese omnes septem Planetæ non per seriem suam, sed per intervalla laterum, quæ veræ sunt oppositiones. Sit igitur Triangulum* ☉☽♂ *primum ordine.* ☉ *in angulo basis dextro præibit. Sequetur Luna ei opposita in vertice; eam oppositus Mars in angulo sinistro basis. Qui quidem Mars cum in triangulo* ☉☽♂ *sinistrum agulum basis occupet, in triangulo* ♂☿♃ *occupabit dextrum basis angulum, habens oppositum Mercurium; Mercurius autem oppositum Iovem in angulo sinistro; Qui Iupiter faciet angulum dextrum in Triangulo* ♃♄♄ *habens oppositam in vertice Venerem, ut ea opposita est Saturno in angulo sinistro, sed angulus ille rursus erit dexter in triangulo* ♄☉☽, *Et sic erogati sunt septem Planetæ in totidem dies, quas Ecclesia Romana vocat ferias. Hæc est vera harum appellationum ratio.* Sic Josephus Scaliger. Quod verò loquitur ille de Horis seu vicesimis quartis diei civilis partibus, quasi recentius illarum inventum esset & usus; certè dum ævo Soloni proximo in Heliotropiis notatas admittit, eas admodum vetustas facit. Nam Solon sexcentis amplius annis Natales Christi antevertit. Et expressim Herodotus [f], *gnomonem*, inquit, *& τὰ δώδεκα μέρεα τῆς ἡμέρας παρὰ Βαβυλωνίων ἔμαθον Ἕλληνες & duodecim partes diei didicerunt à Babyloniis Græci.* Quod intelligo de XII horis inæqualibus diei naturalis, totidemque noctis. Quales quidem vulgo ab intima antiquitate in usu, diù olim obtinuere, à Planetis nomina, ut ostensum est, sortiti. Tametsi interea Mathematicis ipsis seu Astrologis in motuum temporumque calculo horæ æquinoctiales, ut quidem necesse erat, adhiberentur. Certè de Anaximandro Milesio legitur apud Eusebium [t]

[f] *In Euterpe.*

[t] *Præparat. Evangel. l. 10. cap. ult.*

οὗτος πρῶτος γνώμονας κατεσκεύασεν πρὸς διάγνωσιν τροπῶν τε Ἡλίου, καὶ χρόνων, καὶ ὡρῶν καὶ Ἰσημερίας, primus ſtylos elaboravit, ut dignoſcerentur converſiones Solis, Tempora, Horæ & Æquinoctium. Qua de re etiam Laërtius in Anaximandri vita, & Plinius [u]. Horas item ejusmodi in uſu Romanis ſub Auguſti ævo ſcimus ex Varrone, Manilio, Virgilio. Antiquiorem item earundem diſtributionem, ex P. Cornelii Naſicæ cenſoris Horario, quod ex aqua fecit. Et Cenſorinus [x]; *Horarum nomen non minus annos CCC Romæ ignoratum eſſe credibile eſt. Nam XII tabulis nusquam nominatas Horas invenies, ut in aliis poſteà legibus, ſed ante Meridiem.* Ex Ebræorum item hiſtoria ſacra [y] notiſſimum eſt illud de Achazi Regis ſolario. Et ne quidem, qua ratione calculum inire Aſtronomicum poſſent veteres illi citra horas, qualibus utimur, aliaſve certas & invicem ſyderum venatoribus cognitas temporis menſuras, quæ eas imitarentur, excogitari poteſt. Et poſtquam horæ æquinoctiales ſeu æquales tempori nycthemerino à Mathematicis in calculi uſum tributæ ſunt, ſucceſſit proculdubiò altera illa apud vulgus inæqualium ſeu Planetariarum, ex eorundem diſciplina [z], ratio. Sed de Horarum vetuſtate, Horologiis, Schiothericis id genus aliis conſulas, ſi vis, Joſephum Scaligerum [a], Claudium Salmaſium [b], Dionyſium Petavium [c]. Intereà agnoſcendum videtur; ut vult Scaliger, rationi magis conſonum eſſe Horarum nomina ex ſuperſtitione appellationis dierum ſed Hebdomadicæ orta, quam hanc ex horarum cyclis. Suadet inprimis illud, quod è commentis Aſtrologicis vetuſtiſſimis legimus apud Petrum Alexandrinum [d] περὶ τοῦ πολεύοντος καὶ διέποντος *de* Planeta *poſſidente & adminiſtrante.* Scilicet Planetam diei cognominem totum diem & quamlibet ejusdem horam πολεύειν *poſſidere,* adeoque regere, Horarium autem Planetam miniſterium præſtare. Verbi gratiâ die Saturni ajebant, ὁ αὐτὸς ἀστὴρ κύριος τῆς ἡμέρας γίνεται καὶ πολεύει ὅλην τὴν ἡμέραν· τὴν α ὥραν αὐτὸς πολεύων καὶ διέπων, τὴν β παραδίδωσι τῷ ♃, καὶ λέγομεν, τὴν β ὥραν ♄ πολεύοντος καὶ ♃ διέποντος *ipſe Saturnus Dominus eſt diei, & poſſidet integram diem. Quin & Horam primam non ſolùm ut dominus poſſidet, verùm etiam ſibi ipſi regiminis miniſteria præſtat. Secundam verò bo-*

u *Hiſt. Nat. lib. 2. cap. 76.*

x *De Die Natali, cap. 23.*

y *2 Reg. cap. 20. & Iſaiæ cap. 38.*

z *Vid. Franciſc. Barocium in Coſmographia, lib. 3. cap. 2.*

a *Ad Manil. Iſag. 2. pag. 254.*

b *Plin. exercitat. p. 632. &c.*

c *Ad Auctarium Differtat. lib. 7. c. 8. & 9.*

d *In Iſagoge Apoteleſmat. & videſis Ioſ. Scalig. ad 2. Iſagog. Manilii. p. 290.*

rò horam tradit Iovi. Et dicimus Horam fecundam poffidente quidem feu dominante Saturno, fed minifterium præftante aut procurante Iove. Quin & Rabbi Gedaliah Ben Jechai [e] ex difciplina illa futili, fed prifca; הכוכב המתחיל למשול בשעה ראשונה בין ביום בין בלילה נמשכת כל היום ההוא וכל הלילה ההיא שהוא יהיה מושל על כלן אמנם יתר הכוכבים הנכנסים למשול בשאר שעות הם כמו ב׳ חברים המושלים יחד אך המושל בשעה ראשונה יותר חזק מהאחרים *Planeta, qui Hora prima incipit dominari, five interdiu five noctе, totum diem illum & totam illam noctem posfidet, quoniam is dominus eft fupremus. Attamen & Planetæ ceteri, qui ordine fuo horis præfunt reliquis, funt* (quatenus primæ horæ Dominum refpiciunt) *veluti Socii qui & fimul dominantur. Veruntamen Horæ primæ Dominus ceteris præcellentior eft.* Hinc fanè exiftimandum non videtur, Dominium totius diei & poteftatem cujuslibet etiam Horæ fuperiorem & continuam, adeoque Planetariam diei denominationem, ab Horario illo recurrente qualicunque dominio ortum habuiffe, fed potiùs Horarium illud dominium, quod minùs habitum eft, & inferius eft diurno, ex diei dominio manâffe, atque anfam Horarum fic denominandarum inde arreptam. Miniftros, Procuratores, legatos, præfides Principibus, qui univerfis imperent, pofteriores effe, palàm eft. Quod verò ad Planetariæ denominationis ordinis Rationem feu caufam primariam fpectat; fanè mihi nondum perfuafum eft aut à proportione Mufica, aut ab Horarum præfecturis, nedum à triangulis laterumve aut bafium ratione feu oppofitionibus, hujusmodi ordinem manâffe; fed à fimpliciori multò origine, eaque quidem alternationi illi, de qua loquitur Beda, proximante. Nimirum advertendum eft inter Planetas, feu in Heptazono, longè primariam obtinuiffe femper dignitatem Solem & Lunam. Etenim apud Philofophos, Aftrologos, Gentium Theologos aliosque [f] paffim dicuntur, & funt illi bina Lumina (per excellentiam fic nuncupata) temporum rerumque moderatores adeo fingulares, ut tam reliquos in Heptazono varia fuarum configurationum vi potiffimùm regant difponantque, quàm inferiora, velut Principes corporum cœleftium, gubernent, atque etiam in veteri Paganifmo univerfa divinitatis nomina

[e] Sepher, Shalf heleth, *fol. 74. b*

[f] *Ante alios Bidefis Iul. Firmicum Mathef. lib. 3. cap. 1. Nec-cepfone & Anubio.*

alia complectantur. Ea de re consulas Macrobium, ut ceteros mittam pariter obvios. Unde evenit etiam Solem ex disciplina Indorum, Persarum, & Ægyptiorum in Onirocriticis, Regem, Lunam *πρόσωπον τοῦ ἀπὸ βασιλέως δευτέρου ἐξουσιαστοῦ personam ejus, qui secundus à Rege præest*, denotare, ut docet Achmes [g]. Unde & Ægyptii assimilare soliti Solem Regi & oculo dextro, Lunam autem Reginæ & sinistro, reliquos quinque hisce *δορυφόρους* seu Satellites habentes, ut tradit Sextus Empiricus [h]. Quin & in ipsa creationis historia sacra soli illi bini, ob præcellentiam memorantur per nomina majoris & minoris Luminaris. *Luminare majus* [i] לממשלת היום *in dominium diei, & Luminare minus in dominium noctis.* Quod postquam Hellenistæ verterant *εἰς ἀρχὰς τῆς ἡμέρας in principatus* seu *dominium diei*, & *εἰς ἀρχὰς τῆς νυκτὸς in principatus* seu *dominium noctis* (idque satis juxta veritatem Ebraicam) legerunt nonnulli veterum *τὴν ἀρχὴν*, & vocabulum Græcum aliâ illâ notione, qua *initium* seu inchoationem significat, accepere. Ita ut sacrum sermonem perperam intelligerent, fuisse *Luminare majus ad initium* seu *inchoationem Diei, Luminare minus ad initium* seu *inchoationem Noctis.* Qua de re præter S. Augustinum [k], Isaacum Monachum [l], Eugubinum [m], (cujus verba Græca ex Isaaco Monacho desumuntur,) videsis Robertum Episcopum Lincolniensem in Hexaemero, citatum in *summa Astrologiæ Anglicanæ* [n] in impressis, quos vidi, tributa Joanni Eshcuido, quem & Esquidum nominat Gulielmus Camdenus [o]. Autor verò est Joannes *de* Eschenden/ Esthenden/ etiam & Ashelden/ in MS. Bibliothecæ Oxoniensis. Socius erat olim Mertonensis ibi Collegii [p], nostratibus etiam subinde *de* Estwode/ quod in Esquidum degeneravit dictus. Sed ex utravis versione præcellentiam vides pereximiam utrique Luminari tribui. Summa heic est, quod ex Astrologorum veterum scitis habet Ptolemæus [q]; *ὁ μὲν ☉ καὶ ἡ ☽ διατακτικοὶ ὥσπερ ἡγεμόνες εἰσὶ τῶν ἄλλων Sol & Luna, ut principes ceterorum, imperium exercent.* Cum igitur tam insignis habita sit semper, idque meritò, utriusque dignitas ac præcellentia, diesque inde Hebdomadis primus Soli velut siderum plane Regi summo, & ob dignitatem secundam, Secundus Lunæ esset

g Onirocritic. cap. 167. & 168.

h Adversus Mathematicos lib. 5.

i Genes. 1, 16.

k In Genes. ad literam lib. 2.

l In Computo.

m Ad Gen. 1.

n Tract. 1. Dist. 1. Venetiis, 1489.

o In Britannia, pag. 132.

p I. Balæus Cent. 6. script. 14. I. Pitsæus æt. 14. script. 602.

q Tetrabib. lib. 2. cap. περὶ τῆς ποιότητος τῶν ἀποτελεσμάτων.

eſſet (quod aliter inter denominandum vix fieri quibat) aſſignandus; videtur quidem intervallum, non dico Magnitudinis ſeu Spatii, ſed Numeri, quo bini hi Planetæ primarii in Heptazono invicem diſjungerentur, velut prototypum fuiſſe ceteris in Heptazoni cyclo ſequentibus. Adeo ut quemadmodum & quoniam Luna Solem binis intermediis, nempe Venere & Mercurio prætermiſſis, in Hebdomadicæ denominationis initio ſequebatur, ita etiam atque ideo parili, in revertente Heptazoni cyclo, intervallo numeri diſtaret tertius à Luna. Unde tertium diē ſortitus eſt Mars, & ſimili ſemper intervallo deinceps didies ſuos reliqui quatuor, ut in figura adjecta.

Atque etiam hinc fortè ratio aliqua eſt petenda, cur Sol, Phœbus, Apollo, (nam nomine hæc eadem eſſe, ſciunt pueri) ἑβδομαγέτας, id eſt, ἑβδομηγέτης veteribus diceretur. Quoniam ſcilicet τῆς ἑβδόμης eſſet ἡγέτης, ſeu *ſeptenarii* tàm in Planetis, quà Cœlum tenent, quàm in Hebdomadicà dierum denominatione *Princeps*, Dux, ſeu qui velut in exemplum præibat. Æſchylus r;

> Καλῶς ἔχει τὰ πλεῖς' ἐν ἓξ πυλώμασι
> Τὰς δ' ἑβδόμας ὁ σεμνὸς ἑβδομαγέτας
> Ἄναξ Ἀπόλλων εἵλετο ———

Benè ſe habent reliqua in ſex portis. Septimam verò venerandus Hebdomageta, Rex Apollo elegit. Scholiaſtes autem ibi, ὅτι ἐν ἑβδόμῃ τοῦ μηνὸς γεννηθεὶς ἐκλήθη ἑβδομαγέτας, *quoniam ſeptimâ menſis die natus* (qua de re ſuprà f) *vocatus eſt Hebdomagetas.* Id ipſum illi nomen tribuitur apud Proclum t. Apollini τὴν, inquit, ἑπτάδα ἀνεῖσαν ὡς συνέχοντι πάσας τὰς συμφωνίας &c. διὸ καὶ ἑβδομαγέταν ἐκάλουν τὸν θεὸν, *ſeptenarium dedicarunt veluti ei, qui concentus univerſos*

r Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβαις.

f Cap. 17.

t In Timæum Plat. lib. 3. pag. 200.

verſos complecteretur &c. unde & Hebdomagetam eum vocabant. Quam locutionem retinendam ſentio, neque mutandam in Ἑβδομαγενῆ, id eſt, *Septimo die natum.* Pace dico viri literatiſſimi [u], qui non ſemel monuit ſic potius mutandum. Scimus quidem etiam hoc nomine Apollinem à Sacerdotibus [x] dictum, quod & ſuprà [y] memoratum eſt, uti & à nonnullis [z] Ἑπταμηνιαῖον *ſeptimeſtrem.* Atverò nec ideò ſequitur apud Proclū Ἑβδομαγενῆ ſubſtituendū, cū & res ipſa & quod apud Æſchylum legitur Ἑβδομαγέταν palàm videantur aſſerere. Nam & apud utrunque non natales, (quicquid nugatur ſcholiaſtes,) ſed principatus ejus & in ſeptenario prærogativa ſingularis deſignatur. Et Sextus Empiricus [a], τῶν ἑπτὰ, inquit, ἡγεῖσθαι μὲν τὸν Ἥλιον καὶ τὴν Σελήνην οἴονται *Septem ſtellis arbitrantur praeſſe Solē & Lunā*, id eſt Hebdomagetas eſſe. Rationi autem, quam conjectando adduximus, de ordine ceterorum in diebus denominandis; Solis & Lunæ, qui heic Principes ſunt, licet diſpares, ordinem & intervallum imitante, ſimilis fermè ratio eſt, quæ habetur in aliquot Eccleſiæ Chriſtianæ nominibus dierum, qui ex nulla ſui omninò ratione ea ſortiti ſunt, ſed tantum è ſolennitatis primariæ, è qua pendent denominationis imitatione quadam ſeu reſpectu. Quadrageſimæ nomen inditur primo diei Dominico, à quo jejunium ſic dictum auſpicamur. Hujus gratià ſeu imitatione [b], Dies Dominicos retrò putatos dicimus Quinquageſimam, Sexageſimam, Septuageſimam, nullam numerorum his nominibus denotatorum rationem, quod nemo non videt, habentes, ſed quadrageſimæ ſeu primarium reſpicientes ſolummodo nomen, quod ſono & ſimilitudine quadam non re omninò nomina cetera imitantur. Sic fere Feriarum nomen à feriis reverà primariis ad alios dies, qui nec revera feriæ, translatum. Sic à Sabbati nomine primario Hebdomas ipſa & dies quælibet, prima, ſecunda, tertia & deinceps, Sabbati dicta. Nimirum, ut inquit Beda [c], *à requietionum die, quæ ſuo nomine & cultu ſingularis excellebat.* Sed verò objectio heic obvia eſt, quæ ex ordinis ejuſmodi, in diebus denominandis, Planetarii ratione qualicunque, ſumpta, vetuſtatem ejuſdem denominationis, quam anteà adſtruimus, haud parum impugnare videatur. Ratio nempè quovis modo hactenus adducta admit-

[u] *I. Meurſius in Græcia Feriata. lib. 3. in* Ἑβδόμη *& lib. de Denario Pythagorico, cap. 9.*

[x] *Plutarch. ſympoſ. 8. cap. 1.*

[y] *Cap. 17.*

[z] *Scholiaſt. Callimachi ad hymn. in Delum.*

[a] *Adverſus Mathematicos, lib. 5.*

[b] *Guil. Durand. Rational. lib. 6. c. 24. §. 5. & 6.*

[c] *De Temp. Rat. cap. 8.*

admittit, ſeriem Heptazoni, ſeu in cœlo Planetarum, vulgarem, veteribus, qui diebus nomina indiderint, receptam eſſe, juxta paradigmata ante oſtenſa. At vero ſcimus, apud veteres aliam atque aliam fuiſſe de Planetarum in cœlo ordine & locis ſententiam. Supremo in loco collocarunt aliqui Solem, atque huic Lunam proximam, ut Anaximander, Metrodorus, Crates d. Alii ſuperiores tres ♄, ♃, ♂, ordine, qui tum vulgo, tum Mathematicis, poſt hoſce, plerisque omnibus placuit, ponentes, Solem Lunæ ſurſùs proximum fecêre, (ut non ſolum Plato e, & Eratoſthenes f, atque autor libri de Mundo Ariſtoteli g tribui ſoliti, verum etiam Ægyptii h, ſaltem in eis nonnulli nominis celebrioris, (adeoque Venere & Mercurio inferiorem. Et de diſſenſu circa hanc rem Veteres alii i, recentioresque k obiter atque affatim. Quin diſertè ſcribit Moſes Maimonides l, tam Phyſices ac Mathematices, quam Theologiæ ac Jurisprudentiæ Judaicæ magiſter quidem eximius, היא דעת הראשונים כלם שכדורי נגה וכוכב למעלה מן השמש *Veterum omnium ſententia fuit, Orbes Veneris & Mercurii eſſe ſupra Solem*, quod nec ſemel dicit. Atque fuiſſet ita Heptazoni ordo, horum alteruter. Subjungit vero ואחר כן בא בטלימוס והכריע היותה מתחת Maimonides, *& ſequutus eſt poſteà Ptolomæus, qui argumentis obtinuit eos eſſe infra Solem.* Certe ſi Veterum omnium opinio eſſet, Solem Mercurio & Venere inferiorem fuiſſe, adeoque alium

♄	♄
♃	♃
♂	♂
♀	☿
☿	♀
☉	☉
☽	☽

fuiſſe Heptazoni ordinem ab eo, quo in ratione dierum denominandorum diſpiciendâ uſi ſumus, ſequeretur aut denominationem illam vetuſtam non fuiſſe, aut ſaltem rationes hactenus ſive ex ejusdem ordinis intervallis, ſive è recurrente in horarum præfecturas, juxta eundem ordinem, ſucceſſione nihili plane eſſe. Nam quæ dicta ſunt, vulgari ordine velut priſcis receptiſſimo nituntur. Unde etiam nec defuêre, qui cum Maimonide heic ſentientes, ante Ptolemæum ſcilicet ordinem illum apud veteres non admiſſum, ipſam denominationem hebdomadicam ex ordine illo natam, Ptolomæo antiquiorem

 eſſe

d *Plutarch. de Placit. Philoſ. 4. c. 15.* e *In Timæo.* f *Chalcid. in Plat. Tim.* g *Cap. 2.* h *Macrob. in Somn. Scip. lib. 1. cap. 19.* i *Ptolem. de Magna conſtruct. lib. 9. cap. 1. Proclus in Timæum Platonis. Achil. Tatius in Aratum, cap. 16. Simplicius in Ariſt. lib. 2. de cœlo, &c.* k *Copernicus lib. 1. cap. 10. Io. Picus ad verſ. Aſtrologiam, lib. 10. cap. 4. Franciſc. Picus in exam. doctrin. Vanit. Gentium l. 1. c. 12. Cornelius Agrippa de Vanitate Scientiarum. cap. 30. Franciſc. Barocius de Sphæra Mũdi, lib. 1. cap. 1. Franciſc. Maurolyc. Coſmograph. dialog. 1. Clavius in c. 1. Ioan. de Sacro Boſco.* l *More Nebochim l. 2. c. 9.*

esse negent. Floruit Ptolemæus sub annum post Christi natales CXL. Expressim Hospinianus [m]; *Nec dies Hebdomadæ ante tempora Ptolemæi nominibus Planetarum eo ordine ut hodie distincti fuerunt. Sed nominati solùm à numero, quo se invicem in mense sequebantur. Id hac ratione probo Veteres Astrologi ante Ptolemæum statuerunt, Solem immediatè suprà Lunam, sic ut illis Saturnus esset primus, secundus Iupiter, tertius Mars, deinde Venus, post eam Mercurius, inde Sol, ultima Luna.* &c. Et pluribus sententiam suam adstruere conatur. Sed palam hallucinatio est insignis. Neque enim ordinis Heptazoni illius receptissimi autor est Ptolemæus. Vetustiorem esse apud complures manifesto liquet. Certè tametsi in mutilo Ciceronis de Universo opere, ex Platonicorum sententia, Lunæ proxima supra Terram est Solis circumvectio, atque inde ad Venerem & Mercurium ascenditur, in Somnio nihilominus Scipionis satis expressim collocatur Sol in Heptazoni medio. *Subter*, (scilicet post tres superiores,) inquit, *mediam ferè regionem Sol obtinet, dux & Princeps, & moderator luminum reliquorum. Hunc ut comites consequuntur Veneris alter, alter Mercurii, in infimoque orbe Luna &c.* Cicero autem ducentos circiter ante Ptolemæum annos floruit. Ejusdem item seculi Manilius [n], sunt, inquit, quæ Cœlum terramque intervolitantia pendent sidera,

> *Saturni, Iovis, & Martis, Solisque: sub illis*
> *Mercurius Venerem inter agit* Lunamque *locatus.*

Sic & Hyginus in Astronomicis, Manilio coævus. Quin & Cicerone recentior non fuit Geminus, si Dionysii Petavii [o] de tempore ejus conjecturæ fides. Quem tamen non desunt, qui tertio à Christo seculo ponant, ut Josephus Blancanus [p]. Certe Geminum, si quid video, palam est scripsisse ante Actiacam Victoriam. Nempe sub id tempus [q] annus Julianus receptus est ab Ægyptiis, qui antè anno usi sunt æquabili ac vago illo, CCCLXV dierum, quadrantis, qui excrescit, nullâ habitâ ratione; adeo ut in periodo 1461. annorum festa eorum singula per totum annum vagantia nullo mensis alicujus die semel non celebrarentur, ut & monet Herodotus [r], & res ipsa docet. Disertè autem Geminus [s] de vago illo anno, suo tempore Ægyptiis

m De Origine Festorum, c.5.

n Astronomic. lib. 1.

o De Doctrina Temp. lib. 2. cap. 6. in Notis ad Geminum, pag. 411. Rationar. Temp. part. 1. lib. 4. cap. 14.

p Mathematic. Chronolog. secul. 13.

q Censorin. de die Natal. c. 21. Ios. Scalig. de Emend. Temp. lib. 4. pag. 221. Dionys. Petav. de Doctr. Temp. lib. 4. cap. 5. & lib. 10. cap. 72.

r In Euterpe.

s Isagog. cap. 6.

Ægyptiis in usu, ac Festorum circumactione pluribus loquitur, nec Thoth mensem in calce Augusti fixum, à quo, postquam Julianum acceperant, annum semper auspicabantur, omnino agnoscit. Jam vero pugna Actiaca Ptolemæum annis CLXXX aut circiter antevertit. Et Geminus expressim eundem facit t ordinem Heptazoni, quem approbat Ptolemæus, vulgari (t *Ibid. cap. 1*) scilicet consonum. Sic etiam Alexander Milesius apud Chalcidium u; alii Ptolemæo vetustiores. Quin & Macrobius x de Sole à Cicerone sic medio Heptazoni in somnio Scipionis collocato, ac Platonis sententia de proximo Lunæ sursum ejusdem loco verba faciens, *Ciceroni*, inquit, *Archimedes & Chaldæorum ratio consentit. Plato Aegyptios omnium Philosophiæ disciplinarum parentes secutus est.* Ita non solùm Cicero, Manilius, Geminus, Archimedes, Alexander Milesius, verum & Chaldæi, natio quorum è scitis ipsam Astrologiam natam esse dici solet, de ordine Ptolemaico diu ante Ptolemæum consensere. At verò & ipse Ptolemæus y; videmus τὴν τῆς Ἀφροδίτης (σφαῖραν) καὶ τὴν τοῦ Ἑρμοῦ παρὰ μὲν τοῖς παλαιοτέροις ὑποκάτω τιθεμένας τῆς ἡλιακῆς, παρὰ δὲ ἐνίοις τῶν μετὰ ταῦτα καὶ αὐτὰς ὑπερτιθεμένας. *Veneris Sphæram, atque eam, quæ Mercurii est, à vetustioribus subSphæram Solis positas. A nonnullis autem Iuniorum eas supra collocari.* Ipse disertè agnoscit, antiquitus receptum eundem esse, quo utimur ordinem seu vulgarem, quem & disertè postea appellat παλαιοτέραν τάξιν *vetustiorem ordinem*, eoque nomine eum laudat amplectiturque; alterum autem illum recentiorum esse ait commentum. Idem ipse ordo palam etiam agnoscitur in Harmonico cœli Pythagoræ calculo, apud Censorinum z. Nec alius est hujus calculus apud Nicomachum Gerasenum a, nisi quod Mercurius inter Venerem ab hoc ponatur & Solem; quo nomine certè libris, ejus librarii errorem inesse suspicati sunt veterum aliqui b. Et expressim de Ordine Pythagorico quemadmodum Censorinus, Plinius c. At, ut Nicomachus, autor vitæ Pythagoræ anonymus apud Photium d. Sed de Veneris & Mercurii ordine plura statim. Hæc cum ita fuerint, audiendi heic non sunt, qui veterum de Sphærarum seu Heptazoni ordine dissensum sic objiciunt, ut ante Ptolemæum, vulgarem illum receptum denegent. Et planè hallucinati sunt, sed & cum

u *In Timæū Platonis.*

x *In Somn. Scip. lib. 1. cap. 19.*

y *Almagest. lib. 9. cap. 1.*

z *De Die Natali cap. 13.*

a *Harmonic. lib. 1.*

b *Vide edit. Meursian. pag. 86.*

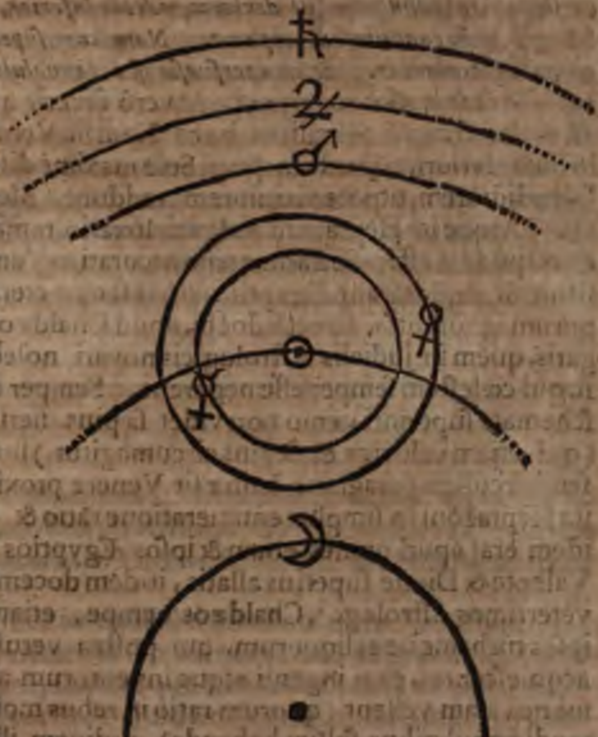
c *Hist. Nat. lib. 2. cap. 22.*

d *Bibliotb. Cod. 259.*

cum ipso Maimonide, ex historiæ Astronomicæ imperitia. Qualiscunque autem Sententiarum fuerit heic diversitas, animadvertendum est, quemadmodum in rebus aliis hujusmodi, ita in hisce, aliud esse receptiorem vulgo Astrologorum aliorumve Magistrorum, qui vetera securè docent retinentque, sententiam, aliud singulares, sive Philosophorum, sive Mathematicorum opiniones, qui disciplinas, ut fieri amat, sive novatum eunt, sive emendatum ex suo ingenio ac inventis, tritiori orbitæ doctrinæ, qua primo imbuuntur, non ita confidentes. Apud genus hominum posterius, nulla ætate non habentur sententiæ à receptis aliter atque aliter diversæ, neque eæ quidem paucæ, cum interea prius sit hominum genus, quorum scitis & ex antiquitate receptis dogmatis regulæ, mores, ac disciplinæ, quibus vulgo utimur, innitantur. Ex antiquo igitur ordinis Heptazoni illius vulgaris usu (qualem ostendimus) satis constat penes genus hominum, quod diximus heic prius, id est, qui receptiores sententias & amplexi sunt & professi, & rationes qualescunque Astrologicas, è quibus nasceretur denominatio hebdomadica, invenerunt receptissimum fuisse ordinem illum; penes alterum autem genus non item. Quale in rebus aliis evenire nemo non videt. Etiam superiori & nostro in seculo de Marte, Mercurio, Venere, Sole, novis etiam Planetis circum Jovem & Saturnum latis, sententiæ ortæ sunt Mathematicis summis, Copernicis, Rheticis, Tychonibus, Kepleris, Galilæis, aliis, ab antiquorum receptorumque perquam diversæ, quæ tamen imposterum argumento neutiquam omnino erunt, vulgus astrologorum velut ab intima vetustate ordinem cœli quem populariter agnoscimus, continenter propagatum non accepisse; non magis sane quam Pythagoræ, atque Hippocrati, Chio, eundem non receptum asserere, ideo quòd Planetam octavum esse dicerent, cui raro apparenti [e] Cometæ nomen tribueretur. Sed singularia ejusmodi receptis sententiis adversari neutiquam solent. Ægyptii autem illi aliique, qui supra Solem Venerem, & Mercurium collocarunt, (quorum scilicet loca rem heic primario turbare videntur,) etiam & utrumque, ut in hoc schemate, Sole pariter inferiorem agnovere. *Scilicet ita Solem inter Lunam & Mercurium locatum*

[e] *Apud Arist. in Meteorolog. a. c. 6.*

tatum volebant, ut ratione deprehenderint (sic Macrobius f, & *edixerint cur à nonnullis Sol supra Mercurium supraque Venerem esse crederetur.* Ita nimirùm circumambire Veneris Sphæram eam, quæ Mercurii est, atque hujus eam, quæ est Solis, voluêre, ut sidus utrunque in perigæo seu semicirculo inferiore constitutum Sole inferius esset, sicut in apogæo seu semicirculo superiori, eo superius.

Cum enim consensus ferme nullibi non esset de tribus superioribus, *horum trium* (appositissimè scribit Macrobius) *sibi proximorum, Veneris Mercurii & Solis ordinem vicinia confudit; sed apud alios. Nam Aegyptiorum sollertiam ratio non fugit, quæ talis est. Circulus per quem Sol discurrit, à Mercurii circulo ut inferior ambitur; illum quoque Superior circulus Veneris includit.* (Sic etiam voluit Copernicus, & qui eum sequuntur, viri magni.) *Atque ita fit, ut hæ duæ stellæ, cum per superiores circulorum suorum vertices currunt, intelligantur supra Solem locatæ; cum verò per inferiora commeant circulorum, Sol eis superior æstimetur.* Unde sententiarum diversitatem ex ipsorum Ægyptiorum disciplina sic reconciliat. *Illis ergo, qui sphæras earum sub Sole dixerunt, hoc visum est ex illo stellarum cursu,*

f *In somn. Scip. lib. 1. cap. 19. Videsis Martian. Capellam de Nuptiis Philologiæ, lib. 8. cap.* quod Tellus non sit, & c. *Copernic. Revolut. lib. 1. cap. 10. Anathas. Kircher, in Prodromo Copto, pag. 266.*

cursu, qui nonnunquam, ut diximus, videtur inferior, qui & verè notabilior est, quia tunc liberiùs apparet. Nam cum superiora tenent, magis radiis occuluntur. Et ideo persvasio ista convaluit, & ab omnibus penè hic ordo in usum receptus est. At verò dixerit quis, qualisnam ad rem nostram reconciliatio hæc? Nam sic Venus in Semicirculo suo inferiori, cujus loca quæ à Sole maximè distant, eam terris splendidiorem, utpote viciniorem, reddunt, Mercurio inferior est. Atque ita Heptazoni vulgaris luxatio remanet. Quod verum quidem est. Sed antequam accuratius Veneris & Mercurii situm sic explorarant Ægyptii, natus est ex veteri cœlestium corporum ignorantia, tametsi docta, apud Chaldæos ordo ille vulgaris, quem in judiciis Astrologicis novari nolebant ne quidem ii, qui cœlestem semper esse negarent. Semper dico. Nam ex schemate superiori nemo non videt sæpius fieri, ut Mercurius, (qui etiam velocius & sæpius circumagitur.) inferiorem suum semicirculum peragrans, Lunæ sit Venere proximior. Atque ita Heptazoni in simplici enumeratione ratio & usus popularis idem erat apud omnes, etiam & ipsos Ægyptios, ut ex Vettio Valente & Dione superius allatis, itidem docemur. Summa est, veterrimos Astrologos, Chaldæos nempe, etiam & Ægyptios ipsos turbamque reliquorum, qui postea vetustatis disciplinâ acquiescentes, eam ingenii atque inventorum accessione minimè novatam vellent (quorum ratio in rebus moribusque hujusmodi popularibus solùm habenda) ordinem illum Heptazoni vulgarem semper in re Astrologicâ retinuisse; nec placita eorum, qui diversimode sive apud Ægyptios recentiores sive apud alios senserunt docueruntque, magis in denominationem illam sive Hebdomadicam sive Horariam ex ordine illo, ut ostensum est, pendentem, invaluisse, aut in ejusdem antiquitatem invalescere, quàm Copernici, Galilæi, Kepleri Astronomiam novatam in hodiernam dierum denominationem Planetariam, cui, ut ex Heptazono veteri nata est, horum hypotheses æquè dissonæ sunt. Certè & R. Abraham Judæus Hispaniensis, Ben Chaia[g], de Venere & Mercurio expressim כל״ החכמים הקדמונים סוברים שהן תחת כדור החמה והיו מסדרין ככבי לכת על הסדר שצנח״כל *Sapientes* seu *Philosophi veteres universi* (seu Philosophorum ac Astrologorum vulgus) *opinati sunt eos collocari infra Solis orbem, atq;*

[g] *In Sphæra mundi, cap.* 2.

ordina-

ordinarunt Planetas Ordine hujusmodi ♄ ♃ ♂ ☉ ♀ ☿ ☽. Vera horum positura ad rem hanc non omninò attinet. Sed ex eo quod est, hujusmodi fuisse veterum idque ab intima antiquitate de eorum ordine sententiam, eamque populariter passim receptam, planè satisfit objectis, quæ ex Ptolemaico Heptazoni ordine velut novo adversus Planetariæ denominationis vetustatem afferuntur. Quin & in Sinensium Paganismo, & civili temporum ratione ex seculis antiquissimis longeque Josephum (si fides eis, qui rem narrant) antevertentibus petita, idem habetur ordo in diebus denominandis Planetarius; qua de re plura capite sequenti.

CAP. XII.

Ordinis dierum *in Hebdomade, &* Planetariæ *eorundem* denominationis, Josephi *seculo*, Usus; *In* Oriente; *in* Occidente. *Et undenam in vulgus hominum hujus* Observatio *adeo fuerit olim* disseminata.

HIsce ita de Hebdomadis dierum Vetustate, Planetarum septem nominum assignatione, Ordine, Ordinisque Ratione ac causâ ostensis, sequitur ut de ejusdem Ordinis apud Gentes sive universas sive tot, quot universarum nomine apud scriptores veteres solent venire, Usu, atque unde Usus ille sic disseminatus, dispiciamus. Ex superiùs adductis satis liquet diem in periodis dierum septimum seu Saturni, neque apud Græcos veteres, neque apud Romanos aliasve gentes, præter Judæos (quantum ex priscis monimentis ritè intellectis est eliciendum) in Festis omninò habitum, seu laborum vacatione celebrari ex instituto seu moribus receptis solitum. Cum verò facilè, uti & suprà [h] monitum est, concipiatur, Triplicem haberi dierum Hebdomadis usum; Primum, quà Sacrum indicat Festum recurrens; Secundum, quà in Fastos seu Temporis calculum, citra Festi rationem, ex instituto publico admittitur; Tertium, quà, ex artificum tantùm disciplina, Chronologica

[h] *Cap. 19.*

gica ſeu Aſtrologica, citra publicum inſtitutum; Tametſi uſus Primus nullibi gentium præter Judæos, Joſephi ſeculo (niſi exceptam velis Chriſtianam tunc enaſcentem Eccleſiam) repertus eſt, nihilominùs de Tertii generis Uſu, apud Gentes tunc pleraſque, teſtimonia ſunt ſatis frequentia. Atque Secundi etiam apud nonnullos Veſtigia, ut mox dicetur, fortè non obſcura. Tertii generis uſum videre eſt in eis, quæ ſuperiùs tum ex oraculis vetuſtis, tum ex Sabbatico in rebus genethliacis decernendis calculo aliiſque id genus depromuntur. Atque Aſtrologicarum ejuſmodi affaniarum uſum in orbe Romano frequentiſſimum fuiſſe ſeculis Joſepho vetuſtioribus palàm liquet ex Manilio, Horatio, Lucano, aliis. Etiam anno ferme, ante Cæſares, centeſimo, edicto juſſi [i] ſunt Chaldæi *intra decimum diem abire urbe atque Italiâ.* Et poſtmodum [k] tantundem factum, non ſemel ſub Auguſti tempora; etiam ſub Tiberio [l]. *Facta* (inquit Tacitus) *& de Mathematicis Magisque Italia pellendis Senatusconſulta; quorum è numero L. Pituanius ſaxo dejectus eſt.* Idem [m] memorat Ulpianus. Sub Claudio item, Tacitus [n]; *De Mathematicis Italia pellendis factum Senatusconſultum atrox & irritum.* Nimirùm in leges etiam invaluerant eorum artes. Et egregium eſt illud ejuſdem [o] de illis; *Mathematici novos motus & clarum Othoni annum obſervatione ſiderum affirmant; genus hominum potentibus infidum, ſperantibus fallax, quod in civitate noſtra & vetabitur ſemper & retinebitur.* Luculentiſſimum ſanè eſt teſtimonium, ipſi Joſepho etiam coævum, de frequentiſſimo ſuperſtitionum Aſtrologicarum (nam Aſtrologos, Chaldæos, Mathematicos, idem genus hominum pariter veteribus dici nemo neſcit) adeoque Hebdomadis ſeu calculi Sabbatici, qui in eis tam eximium, uti ſuperiùs oſtenſum eſt, obtinuit locum, uſu tunc temporis inter Romanos, quemadmodum & antè diu & apud alias gentes, recepto; qui nec legibus abigi potuit. Atque hinc ſanè facilè eſt conjectari, quàm per alias gentes ſeu orbem Romanum tunc temporis fuerit uſus ille diffuſus. Et appoſitè ſcribunt Beda [p] & Iſidorus [q] Hiſpalenſis Gentilitatem credidiſſe, in hebdomadica illa dierum juxta Planetas diſtributione, *habere ſe à Sole ſpiritum, à Luna corpus, à Marte ſanguinem, à Mercurio ingenium & Linguam, à Iove temperantiam, à Venere*

[i] *Valer. Max. lib. 1. cap. 3.*
[k] *Dio lib. 49. & 56.*
[l] *Annal. 2.*
[m] *Apud autoris Collat. Legg. Iud. & Rom. tit. de Mathematicis & Machinis. Et vide Lipſ. ad Tacit. Annal. 2. num. 60.*
[n] *Annal. 12.*
[o] *Hiſtor. 1.*
[p] *De Temporibus, cap. 4.*
[q] *Etymolog. lib. 5. cap. 30.*

nere voluptatem, *à Saturno tarditatem*, velut à diis quorum imperio ſuberant. Adeò ut quidem ſic tàm Theologica etiam, quàm Aſtrologica Hebdomadi ineſſet ratio. Sed non omninò quæ publicis niteretur moribus, ſed nugaci diſciplinæ circumcellionum, qui levibus & ineptis ingeniis, uti ait Valerius [r], fallaci ſiderum interpretatione quæſtuoſam mendaciis ſuis caliginem injiciebant. Hinc Saturni dies inauſpicatus, nec rebus aptus gerendis, ut oſtenſum eſt, habitus. Hinc Gentilitatis moris, tametſi non ſuperſtitionis, etiamnum reliquiæ in Planetaria apud Chriſtianos dierum denominatione. Atque ſane ſive hinc ſive fortè à ſimplici temporum calculo, nec ſine inſtituto publico, ſed non omninò ſacra ratione, Hebdomadis invaluit antiquitus Uſus apud Gentes, quæ cum nec Chriſtiani, nec Judæi ſint, nimirùm, nec Dominicum Diem ſeu Solis, nec Sabbati ſeu Saturni diem Feſtum habeant, adeoque non Feſti ratione orbe hebdomadico utantur, eundem dierum ordinem in numerando etiam & citra plerunque Planetarum nomina ſervant. De Chriſtianis gentibus palam eſt, quotquot earum locutione & ſcriptione vulgari Planetariam denominationem retinent, eam è veteri illo Gentilium uſu accepiſſe. Nam notiſſimum eſt illud, ſtilo magis proprio atque Eccleſiaſtico, Feriarum nomine, non Planetarum, ex veteri Sylveſtri primi, ut paſſim creditur, Pontificis Romani inſtituto, dies hebdomadis, adjecto numero [s], nuncupandos; quorum & ſextus Paraſceve non rarò dicitur, uti primus Dominicus, & ſeptimus etiam Sabbatum. Atque hac de re videſis, quæ congeſſit doctiſſimus Barnabas Briſſonius [t]. Et ſunt quidem gentes Chriſtianæ, quæ undiquaque, ni fallor, veterem illam conſuetudinem ita exuerunt, ut nullius Planetæ nomine in diebus deſignandis, ne ſermone vulgari utantur; quemadmodum, Poloni, Bohemi, alii linguâ Slavonicâ cognati; qui [u] Nedele & Niedziela aut vocabulo affini, pro *Dominico* primum vocantes, proximum poſtriduanum Dominico dicunt, tertium ſecundum, quartum tertium & deinceps uſque ad ſextum, quem quintum nominant, id eſt, quintum à poſtriduano incluſo, & demum ſeptimum Sobota quod Sabbatum eſt. Hungari item [u], ſine Planetarum adjectione dies deſignant. Græci etiam, opinor, diu eſt quod à Dominico [x] ſecundam, ter-

r *Lib. 1. cap. 5.*

s *Ad L. Dominico C. Theodoſ. tit. de Spectaculis.*

t *A. Roman. in ſupputat. Eccleſiaſt. & Vocabular. Trilingue Pragenſe.*

u *Hieronym. Megiſer. in Theſ. Polyglotto Verb. Dies.*

x *Theodor. Gaza lib. de Menſibus, cap. 17.*

tiam, quartam diem & deinceps numerare ſolent, Planetarum nominibus planè ſepoſitis. At verò in Eccleſiæ Occidentalis regionibus pleriſque ceteris, celebrioribus, puto, univerſis, denominatio illa invaluit Planetaria, quam, cum è Chriſtianiſmo ipſo manare ea nequiret, ex vetuſtiſſimis Gentilitatis moribus ortam propagatamque planè cenſendum eſt. Gentes quæ linguis utuntur provincialibus ſeu à Latina degenerantibus, veluti Itali, Hiſpani, Galli, veſtigia cuique manifeſta nominum Planetarum Romanorum eorumque antiquitatis in prioribus ſex diebus retinent, Septimum intereà Sabbatum vocantes Hiſpani & Itali, ut *Sammedy* Galli. Et Cambro-Britannorum etiam denominatio dierum, adeo Latinam redolet originem (ſic ab amicis, qui eorum linguam callent, mihi obſervatum eſt) ut è Romanorum Paganiſmo in Britanniam eam deſumptam eſſe non ſit quod dubitemus. At verò Germanorum, Belgarum, Danorum, Anglorum, nomina dierum vulgaria ut ſunt à Latinis alieniſſima, ita & ſummam ac ſingularem ſui atque Planetariæ apud gentes has denominationis adeoque Hebdomadis Aſtrologicæ uſus vetuſtatem indicant. Ea ad hunc modum ſe habent.

	Germani,	Belgæ,	Dani,	Angli.
Dies Solis	Sontag	Sundach	Sondag	Sunday
D. Lunæ	Montag	Maendach	Maandag	Monday
D. Martis	Dienſtag	Dingheſtach	Thiſdag	Tueſday
D. Mercurii	Mitwoch	Woenſdach	Onſdag	Wedneſday
D. Jovis	Donnerſtag	Donderdach	Thaarſtag	Thurſday
D. Veneris	Freytag	Vreydach	Fredag	Fryday,
D. Saturni.	Sambſtag	Saterdach	Loſſuerdag	Saterday.

Saturni quidem dies heic Germanis & Danis non ab ipſo denominari videtur. Sed Sambs in Sambſtag Sabbatum, puto, eſt, unde forſan & *Samme* in *Sammedy* Gallorum. Et tralatitium eſt apud eos, qui linguarum cognationes obſervant, quam plurima vocabula Perſica in lingua Germanica aliiſque ei cognatioribus reperiri. Certè ut Judæi Sabbati nomen, tum pro hebdomade ipſa atque die ſeptimo, tum in hebdomadis diebus ſingulis recenſendis adhibere ſolent, ita &

ita & Persæ شنبه *Sambe* [y]; tametsi pro eo quod est Sabbatum in Pentateucho Tavvasii Persico [illegible] quod *requiem* denotat, passim usurpetur. De Danorum autem Loffuerdag, Loverdag item & Leffuerdag dicto, *sicut non uno modo scribitur*, ait Isaacus Pontanus [z], *ita nec uniusmodi haberi potest ejus interpretatio. Qui* Loverdag *scribunt, videntur respicere vel ad* Lotionem *publicam, cui eo die vacarent, vel ad nuptiarum contractus. Post nimirum acceptum à Frea nuptiarum auspicium. Vnde & Loven, Loffte & Brunloffde nuptialia adhuc apud Danos verba sunt.* Alii Lofferdag significare volunt diem purgationis. Alii aliter [a]. Germanis item Mercurii diem dici vides Mitwoch, id est, *septimanæ medium*, quia initium, & finem pari respicit intervallo. At cetera nomina Planetarum esse, quorum in Gentilismo gentium illarum usus, non iniquum est ut sentias. De Sole & Luna, res palàm in omnibus videtur; licet animadvertat Pontanus, *Danos non, ut omnis fere hodiè Germania*, Son *sed* Soel *dicere; ut scilicet hic primus hebdomadæ dies* Sondag *diceretur, quod esset quasi dies pacationis ac judicationis dominicæ. Nam & hodiè adhuc* Sone *pacare Danis dicitur.* Ita etiam subdubitando alii [b], qui intereà Solem in Danorum Sondag contineri malint. Quod ad Martis diem attinet, qui & Zinstag Germanis seu Alemannis, & Diissendach & Diisdach Belgis nuncupatur; opinantur viri docti, à Tuistionis seu Teutatis (quorum alterum habetur apud Lucanum [c] pro Deo Barbarorum, qui Septentrionaliores regiones incoluêre, alterum apud Tacitum [d] pro gentis Germanorum conditore) nomine; diei prænomen in linguas illas cognatas pariter defluxisse. Atqui & aliæ sunt de illis sententiæ, uti & de diei hujus denominatione. Sed cum locum Martis inter præcedentes sequentesque occupet prænomen illud, vix dubito quin pro ipso Marte antiquitùs sumeretur. Mercurius autem Wodan aliisque, quæ proximant, nominibus dictus est; & Danis Othin; unde Othinsdag in Onsdag contractum. Certè dum de Paganismi hisce in regionibus Theologia loquuntur subinde Scriptores veteres [e], Wodan Martem nuncupari, aut saltem officium ejus ab illo præstari solitum ajunt.

[y] *Ios. Scaliger. lib. 1. de Emendatione Temp. pag. 8.*

[z] *Chorograph. Daniæ descript. p. 798.*

[a] *Olaus VVormius in Fastis Danicis. lib. 1. cap. 15.*

[b] *Olaus VVormius ibidem*

[c] *Pharsal. 1.*

[d] *De moribus Germanorũ.*

[e] *Adam Bremensis histor. Ecclesiastic. cap. 233.*

Sed tum Mercurium eum fuiſſe diſertè aſſerit Paulus Warnfredus[f], tum ea de re teſtimonia ſunt quamplurima in annalibus Angloſaxonicis, id eſt, de Saxonum, qui in Angliam ſedes tranſtulere, rebus geſtis, moribuſque conſcriptis. Ubi de primis Horſi & Hengiſti, qui Saxones in hanc inſulam ſecum duxere, atque Vortigerni Regis Britonum colloquio verba faciunt Annalium illorum autores, *quæſivit*, inquit[g], *Rex ab eis quam fidem quam religionem, patres eorum coluiſſent. Cui Hengiſtus, Deos patrios, ſcilicet Saturnum, Iovem, atque ceteros, qui mundum gubernant, colimus, maximè autem Mercurium, quem linguâ noſtrâ Woden appellamus. Huic patres noſtri veteres dedicaverunt quartam feriam ſeptimanæ, quæ in hunc hodiernum diem* Wodensday *appellatur.* Id eſt, ƿodenandæȝe, ſi locutionis Saxonicæ veteris rationem habeamus. Scilicet dicebant[h] ƿunnandæȝe, monan dæȝe &c. pro *Die Solis, Die Lunæ.* Hunc innuit & Tacitus[i]; Germanos ait ille, *Deorum maximè Mercurium colunt, cui certis diebus humanis quoque hoſtiis litare fas habent. Herculem & Martem conceſſis animalibus placant. Pars Suevorum & Iſidi ſacrificat.* Quod ideo libentius citavimus, quia hinc diſcimus deos quidem hos, adeoque Planetarum nomina tunc fuiſſe Germanis ſua, nec adeo contracta, ut vult Cæſar, qui, cum non explorata ita ei eſſet eorum religio, *Deorum numero*, inquit[k], *eos ſolos ducunt, quos vident, Solem, Vulcanum & Lunam. Reliquos ne famâ quidem acceperunt.* Sed falsò, uti & rectè notat Lipſius ad Tacitum. Et Wodenum jam dictum diu etiam à Paganis poſt Chriſtianiſmum in regionum harum nonnullis diſſeminatum, cultum eſſe memorat Ethelwerdus[l]. Nec rarò in annalibus noſtris obiter, aliàs pro Mercurio Gentiliſmi Saxonici ſumitur. Sic & Thonner, Donner & Thor[m] pro Jove accipi ſolet, unde dies ejus inde denominatus. Haud alium fuiſſe à Tarani apud Lucanum, exiſtimant aliqui. Frigga verò, Fricco, Frea, ſeu Frecca, unde Frie & Vrey in prænomine diei Veneris, pro Venere paſſim apud Scriptores ſumitur. Et in Hengiſti ad Vortigernum oratione[n]; *Poſt illum* (VVodenum) *colimus deam inter ceteras potentiſſimam, vocabulo Fream, ex cujus vocabulo* Friday (id eſt, ƿriccandæȝe) *appellamus*. Tam de hac dea quam Wodeno

f *De Geſt. Longobard. lib. 1. cap. 9.*

g *Apud Mat. VVeſtmonaſterienſem in Florilego, a. d. 450. alii.*

h *Leges Edgari Regis, cap. 5.*

i *De Moribus Germanorū.*

k *De bello Gallico lib. 6.*

l *lib. 1. cap. 2.*

m *Adam Bremenſ. hiſt. Eccleſiaſtic. cap. 233.*

n *Apud. Mat. VVeſt. in Florilego, ann. 450.*

Wodeno Gulielmus Malmesburiensis o; *erant* (Hengistus & Horsa) *abnepotes illius antiquissimi* Woden, *de quo omnium penè barbararum gentium regium genus lineam trahit, quemque gentes Anglorum Deum esse delirantes, ei quartum diem septimanæ, & sextum uxori ejus Freæ, perpetuo ad hoc tempus consecraverunt sacrilegio.* Saturni autem nomen pene ipsius Latinum à Belgis & Anglis retinetur in septimo. Et de his & cunctis, vide plura si vis apud Gulielmum Camdenum p, Olaum VVormium q, Isaacum Pontanum r, Philippum Cluverium s, alios qui de Septentrionalium moribus agunt. Hinc autem liquet non minus in populorum Septentrionalium, quam Australium veterum Gentilitate seu Paganismo denominationem dierum Planetariam cum Hebdomade obtinuisse. Neque mirum est, tam diversa Septentrionalibus fuisse à Latinis aut Græcis hæc sive Planetarum sive Deorum nomina. Nam satis quidem diversa sunt ipsa Latina ab eis, quæ Græcis vulgò recepta. Etiam & Græcis ipsis pariter fuêre nomina diversissima, uti & Ægyptiis. Saturnus tum Græcis etiam, tum Ægyptiis, qui Græcâ linguâ uterentur, dictus est *Phænon* t; sed ipsis Ægyptiis (si fides Planetarum nominum descriptioni Româ ad Claudium Salmasium missæ, quam typis nuper edidit V. præstantissimus Ludovicus de Dieu u, nunc etiam in Athanasii Kircheri Prodromo Copto x Romæ evulgatam) *Rephan*, atque, ut alii, Nemesis Stella; Jupiter item, Phaeton, & ab Ægyptiis ipsis *Pizeus*, &, ut alii, Osiridis Stella; Mars, Pyroeis, & ab Ægyptiis ipsis *Moloch* & Stella Herculis; Sol Ægyptiis ipsis *Pire*; Venus Phosphorus, & Ægyptiis ipsis *Surot*; Mercurius, Stilbon, Ægyptiis ipsis *Piermes* & Apollinis Stella, & Luna Aegyptiis ipsis *Piia*. Quin & nomina Planetarum alia atque alia sunt, atque à Græcis Latinisque diversissima Arabibus, Ebræis, Polonis & qui linguæ Slavonicæ propaginibus utuntur. At & aliæ quidem atque aliæ nominum rationes. Atque ita fuêre olim à ceteris diversa Germanis & Saxonibus seu Septentrionalibus sub Cauro positis Planetarum vocabula, prout in dierum nominibus supra ostensis; licet nunc, Sole & Lunâ exceptis, Latinorum nominibus in idioma suum deflexis, ubi de Planetis simpliciter loquuntur, uti soleant. Et de reliquiis Gentilismi ex Heb-

o *De gestis Reg. Angl. lib. 1. cap. 1.*

p *Britan. pag. 97.*

q *In Fast. Danicis lib. 1. c. 15.*

r *Chorographic. Daniæ descript. pag. 797. &c. Orig. Franc. lib. 6. c. 1.*

s *Germania Antiqua, lib. 1. cap. 26. & 33.*

t *Mart. Capella lib. 8. Achilles Tatius Isagog. in Phænomena. Et Firm. Mathes. lib. 1. cap. 2. &c.*

u *Animadvers. ad Act. Apost. cap. 7. vers. 43.*

x *Cap. 5. pag. 147.*

domadis uſu ac Planetaria denominatione apud gentes Chriſtianas, hactenus. Jam verò in Oriente alibique ſunt Mahumedani complures, qui etiam abſque denominatione y Planetariâ (utcunque Planetarum ratio Aſtrologica intereà ipſis habeatur, & ſubinde etiam in denominatione uſurpetur) Hebdomadem in diebus enumerandis retinent. Nec tamen cum Judæis diem Saturni, nec cum Chriſtianis diem Solis Feſtum habentes. At intereà in die Solis Hebdomadis initium ponunt & ipſi: id eſt, Hebdomadem, quatenus Hebdomas eſt ſimplex, ſine Feſtivitatis ratione in termino ejus ullâ ſervant, qua de re vide, quæ ſuperiùs occurrunt ſub calcem capitis vigeſimi. Arabum, Turcarum, Perſarum Hebdomadem ſtatim damus, quatenus ſcilicet ex Joanne Leunclavio z, Joſepho Scaligero a, Hieronymo Megiſero b, aliquotque etiam Orientalium ipſorum monimentis eam didicimus. Et Mahumedes Alfraganus c, *Dies*, inquit, *Arabum, quibus numerant menſes, ſunt ſeptem, primus, ſecundus, tertius, quartus, quintus, Dies congregationis, Dies Sabbati.* Retinent qui-

y *Videſis Ioſeph. Scaliger. lib. 1. de Emend. Temp. pag. 8.*

z *Pandect. Turcic. cap. 11.*
a *De Emend. Temp. lib. 1. pag. 8.*
b *Theſ. Polyglott. Verb. Dies.*
c *Aſtronomic. Elem. cap 1. edit. Chriſtmanni.*

Arabes.	Turcæ.
يوم الاحد *Dies 1.*	بزر كوه *Dies mercatus.*
يوم الثني *Dies 2.*	بزر لرثست *Dies mercatui poſtriduanus.*
يوم الثالث *Dies 3.*	صلين *Salli.*
يوم الرابع *Dies 4.*	درشنبه *Dies quartus.*
يوم الخامس *Dies 5.*	بشنبه *Dies quintus.*
يوم الجمعة *Dies Giuma.*	جمعه *Giuma.*
يوم السبت *Dies Sabbati.*	جمعه لرثسين *Giumæ poſtriduanq.*

Perſæ.

يكشنبه *Dies* 1. ſeu *prima Shanbe.*

دوشنبه *Dies* 2. ſeu *ſecunda Shanbe.*

سهشنبه *Dies* 3. ſeu *tertia Shanbe.*

چهار شنبه *Dies* 4. seu *quarta Shanbe.*

پنجشنبه *Dies* 5. seu *quinta Shanbe.*

آدینه *Adina.*

شنبه *Shanbe.*

dem Arabes ipsum Sabbati nomen, quod Ebræum est, pro die septimo. Neque, opinor, in Persica, Hebdomade τὸ شنبه aliud, quàm Sabbatum denotat, quà eo vocabulo, ex Ebræorum usu, designantur & Hebdomas ipsa, & ejusdem dies. Sed palam est primum orbis Hebdomadici diem esse diem Solis etiam gentibus hisce, quæ nec ipsum nec præcedentem Festum habeant, adeoque nec è sacrorum ratione, sive terminum, sive initium Hebdomadis figant. Unde igitur illis mos hic, nisi ex intima vetustate, quæ primò illum sive ex Chronologica aliqua, sive Astrologica disciplina induxerit? Absonum enim est existimare, ex Judaismi ritibus, quos satis plerunque aspernati sunt, & in cultu Sabbati planè rejecère, seculis Josepho recentioribus morem illum enatum. Et ritus Christianismi, illos hac in re imitatos esse, nisi simùl Festum, quod die primo celebramus, etiam recepissent, vix queo suspicari. Quin & ex superiùs adductis liquet, Orientis nationes fuisse è quarum scitis Hebdomadicus dierum calculus Astrologicus in Græcos & Romanos Occidentisque populos reliquos diffusus est. Atque & inde dubitari nequit, quin apud illas vetustissimus fuerit. Neque intereà magis sequitur, festum illis ideò fuisse septimum diem, ob calculi solùm usum, quàm trecentesimum sexagesimum quintum diem anni, aut vicesimum nonum aut trigesimum mensis festos fuisse. Qui tamen in calculo & Chronologico & Civili etiam, uti hodieque, semper ferè in usu. Quod similiter de aliis in calculo periodis sine festivitate dicendum. Cum autem festus non esset dies septimus Gentilibus illis priscis, è quorum usu in secula posteriora enumeratio, tum simplex hebdomadica, tum Planetaria in Oriente, & in Occidente Planetaria manavit; anne publi-

co olim

co olim apud illos nitebatur orbis hebdomadici obſervatio qualiſcunque ſeu civili etiam inſtituto, an diſciplinâ tantùm Aſtrologicâ, pro libitu, ut fieri ſolet, privatis receptâ? Certè ex utraque ratione in Oriente, extra Judæos, diu etiam ante Joſephum, Hebdomadis uſum fuiſſe fortè exiſtimandum. Ita proculdubiò exiſtimarunt illi, qui ſive Adæ, ſive Setho Hebdomadici calculi initium atque inſtitutionem tribuunt, de quibus ſuprà d. Argumento etiam videtur eſſe, quod ſimplex enumeratio dierum Hebdomadica, ſine Planetariâ, adeo eis in uſu fuerit, ut ex intima vetuſtate etiamnum retineatur. Accedat heic in Sinenſium ipſorum Paganiſmi Faſtis ac civili temporis calculo, obſervationem Vetuſtiſſimam hodieque eſſe hebdomadis recurrentis eodem modo, ac ordine, quo apud alias gentes, citra tamen Feſtivitatis alicujus rationem, quam aut à Mahumedanis in Oriente didiciſſe, aut longè ante Mahumediſmum à majoribus (quorum moribus, in hiſce, non diſſimiles fuiſſe aliarum in Oriente gentium, non iniquum eſt conjectari) ac ſeculis Joſepho vetuſtioribus accepiſſe eos opinandum. Fide dico Patrum ê Societate Jeſu, qui hac de re expreſſim e in literis ad Claudium Aquavivam ejuſdem Societatis Præpoſitum Generalem. Verba ſunt. *Sinæ conſtellationes numerant octo & viginti, quæ ſingulæ proprium habent characterem. Hi quoque characteres ſinguli cum ſingulis Planetis componuntur. Planetæ ergo cum ſeptem ſint, ſinguli quatuor habent ſibi adjectos characteres, quod ad amuſſim reſpondet numero noſtri Cycli Solaris. Nam quoniam ſingulis Hebdomadæ diebus unam ex his conſtellationibus cum Planetarum uno componunt hinc fit ut quatuor illi conſtellationum characteres, qui Soli ſunt addicti, perpetuò in diem Dominicum incidant, quatuor Lunæ in ſecundam feriam, Martis in tertiam atque ita deinceps. Dixi perpetuò. Nam cum apud Sinas intercalans dies nullus inſeratur, ipſæque conſtellationes ſint quaternæ, & evoluto conſtellationum numero, à capite ex integro inchoetur à primo, ipſi quoque hebdomadarum dies perpetuò pro numero Planetarum Septem numerentur, hinc fit ut illi quatuor characteres conſtellationum ſingulis addicti Planetis in unum eundemque ſemper diem incidant. Hi porrò characteres cum in dies ſingulos*

d *Cap. 19.*

e *Literæ è regno Sinarum ann. 1610. & 1611. Antverpiæ 1615. pag. 131.*

singulos in Fastis Sinensibus appicti reperiantur, fit ut Neophyti (Sinenses quotquot sacro imbuti lavacro) *si quatuor norint Soli addictos characteres, quos ipsi* ſun fam hium mád *vocant, nullo negotio ex suis ipsorum Fastis Dominicum Diem explorent, quo in sedem sacram conveniendum sciant.* Et quantum video, à quater millibus abhinc annis aut circiter, hanc, uti alia in temporum calculo, Calendarii ſeu Faſtorum publicorum rationem petunt. Atque ita etiam apud ipſos in extremo Orientis poſitos, ex intima vetuſtate habes uſum civilem non tantùm Aſtrologicum, tum ordinis hebdomadici, tum Planetariæ denominationis, in qua & qui Soli tributus, eſt dies primus (quod forte, ut Synodi Palæſtinæ f Patres olim, ex hiſtoria creationis audita ſic eſſe ſibi probarant) & Lunæ ſecundus eſt, ceterique deinceps ſequuntur ut in hebdomade vulgari. Sic de Orientis populis ſtatuendum videtur. Non item de Occidentis. Tum Græcis tum Romanis civilem Hebdomadis uſum fuiſſe in Paganiſmo nullum, oſtenſum eſt ſuprà; ſed tamen Aſtrologicum. Qui, poſtquam Chriſtianiſmi, diei Dominici gratiâ Hebdomas in Faſtis invaluerat, etiam Civilis factus eſt; utpote ex more vulgi, Aſtrologicis rationibus plus æquo antè dediti ſic deſumptus. Quod manifeſtum eſt ex eo quod Planetariæ hebdomadis uſus civilis ex ſeculis illis priſcis inter gentes Occidentis tot Chriſtianas, quæ orbis fuêre Romani, propagatus ſit. Nec aliter, opinor, dicendum de Septentrionalibus illis populis ſeu ſub Cauro poſitis, qui, tametſi Planetariam haberent & ipſi Hebdomadem; quæ etiam hactenus in uſu eſt Germanis, Belgis, Anglis, Danis, aliis, eam nihilominus in civilem temporum calculum ſeu Faſtos ante Chriſtianiſmum non videntur recepiſſe. Beda Angloſaxo g annorum ac menſium, adeoque temporum calculum majoribus ſuis, antequam Paganiſmum exuerant, in uſu diligentius docet; Menſes eorum aliquot item nominibus deorum ritibusque Paganiſmi ſignatos oſtendit, veluti illum qui Martio reſpondet Rhedmonaþ dictum à dea illorum Rheda, Aprilem Eoſturmonaþ, qui nunc, inquit, Paſchalis menſis interpretatur (unde & Paſchatis tempus hodieque Eaſter Angli vocamus, ut & Alemanni Oſtertag; neque aliter in Beda heic depravato legendum) à dea cognomine, & Se-

f *Apud Bedam in lib. de Æqui noctio Vernali, & in Tom. 1. Concil. Edit. Bin. 1618. p. 79.*

g *De Temporum Ratione. cap. 13.*

ptembrem Haligmonaþ ſeu *Menſem ſacrorum*, & Novembrem Blotmonaþ *Menſem immolationum*, à Blod quod *ſangvis* eſt. Initium item anni illis fuiſſe ait in VIII kl. Januarii ſeu ipſo Decembris Juliani, Giuli dicti, die XXV, quem Modranecht id eſt, *matrum*, ut inquit ille [h], *noctem* appellitarunt. Perſequitur etiam [i] concordiam Maris & Lunæ, & juxta quidem hujus motum, maxime autem juxta illius fluxus refluxusque, quos pro incrementi & decrementi varietate Mælinas nuncupatos ait & Ledones, majoribus ſuis menſes in dies tributos, nunc ſeptenos, nunc octonos, alternante ſucceſſu. Qua in re totius temporis rationem eis conſtitiſſe vult, unde & cyclum illorum Lunarem hauſit Joſephus Scaliger [k]. At de Hebdomadico recurrenti perpetuo dierum orbe aliquo apud eos non omnino loquitur Beda tametſi de Hebdomadis Planetaria denominatione à Gentilibus adhibita non ſemel alibi generatim loquatur, ut & ante memoravimus. Et de Antiquorum Anglorum temporum ratione ſic verba facturus diſertè inquit; *Neque mihi videtur congruum aliarum Gentium annalem obſervantiam dicere, & meæ reticere*. Quaſi vellet indicare, in uſu civili ac Faſtis Anglorum veterum, ſeu Saxonum, adeoque aliorum eisdem moribus in vicinia utentium, omnia quæ ſubdit, nec alia locum obtinuiſſe. Neque igitur Hebdomas eis civili ſeu publico in uſu, ſed tantum Aſtrologico, aut ſi vis, Theologico, quà hic, ſubinde cum Aſtrologico, nondum in publica ſacra aut Faſtos recepto, penes Gentiles confundebatur. Id eſt uſu non diſſimili ab eo, qui inter Græcos ac Romanos, ut oſtenſum eſt, ex diſciplina Aſtrologica, citra inſtitutum publicum, invaluerat. Nec interea miretur quis, diſciplinam, qualem diximus de Hebdomade, Aſtrologicam adeò per tot orbis terrarum populos olim diſſeminatam eſſe. Nam illud non magis mirum quam Medicinæ artem & ſacros Orientis ritus per Occidentem diffluxiſſe. Scilicet Aegyptiorum (uti & par eſt credere ceterorum, quorum illi ſive magiſtri ſive diſcipuli) mos erat Sacros ritus, Medicinæ præcepta, & Aſtrologica ſimul eisdemque in libris conſultò tradere. Rem quidem tangit Ptolemæus [l]. Sed expreſſius vetus ad eum Scholiaſtes; *Οἱ Αἰγύπτιοι ἐγνωκότες τὴν αἰτίαν τῆς ϐιαιότης ἀγνοίας ἐκ ἰδίας*

[h] *Videſis Ioſ. Scalig. de Emend. Temp. lib. 2. pag. 162*

[i] *Bed. de Ratione Temp. cap. 27. & lib. de Natura Rerum, cap. 39.*

[k] *Loc. citat. & videſis. Dionyſ. Petav. de Doctr. Temp. lib. 2. cap. 70.*

[l] *Tetrabib. lib. 1.*

ἰδίᾳ μὲν τὰ ἰατρικὰ συνέταξαν, ἰδίᾳ δὲ τὰ ἀστρολογικὰ καὶ τὰ τελεστικά, ἀλλὰ ἅμα πάντα συνέγραψαν. ἵνα τὰ συγγενῆ καὶ ἐφεξῆς τεταγμένα, εἷς καὶ ὁ αὐτὸς εἰδὼς μὴ παρὰ τὴν ἀγνοίαν τῶν κοινῶν ὄντων, ἀντιστῆναι τοῖς ἐπιοῦσι μὴ δυνήσεται. Aegyptii causam cognoscentes istius ignorationis (nimirum quâ nec per Astrologiam plurimi hominum, artem interim obtendentes, prævidere, nec aut per medicinam, aut per sacros Diis ritus peragendos præcavere poterant] *non Medicinam & Astrologiam & Ritus Sacros seorsim composuerunt, sed omnia simul conjunxerunt. Vt scilicet res cognatas & serie quadam cohærentes unus idemque sciens, per ignorantiam eorum, quæ ita invicem communia fuere, malis imminentibus resistere minimè nequiret.* Ita Medicinam simul Astrologiam & Theologiam imbiberunt, saltem curiosiores. Neque harum aliquam sine reliquis. Unde facilius evenit multò ut hebdomadis Astrologicæ usus passim invalesceret, sicut reliquæ duo. Et de Theologia Gentilium cum Astrologia sic olim subinde conjuncta, testis est luculentus Julius Firmicus [m]. Is de Astrologi qualitate verba faciens, *Antistitem*, inquit, *Solis & Lunæ & ceterorum deorum per quos terrena omnia gubernantur, sic oportet animum suum semper instruere, ut dignus esse tantis ceremoniis, omnium testimoniis comprobetur.* Astrologus omnium deorum antistes habitus. Sed ex artis disciplina, non ex instituto publico. Unde & conqueritur Sextus Empiricus [n] suo in ævo, quod à Josephi vix dissitum, Astrologos *ποικίλως ἐπηρεάζειν τῷ βίῳ, μεγάλην δ' ἡμῖν ἐπιτειχίζειν δεισιδαιμονίαν, μηδὲν δὲ ἐπιτρέπειν κατὰ τὸν ὀρθὸν λόγον ἐνεργεῖν, diversimodè magnam vitæ humanæ afferre injuriam & in nobis magnam struere superstitionem, neque quidquam permittentes agere ex recta ratione.* Atque adeo apud Gentiles invaluisse Astrologiam, Theologiæque sic commistam esse, minus dubitabit, quisquis observaverit etiam inter Christianos fuisse, dum superioribus seculis Astrologiæ judiciariæ deditiores erant, repertos viros sanè eximios, qui ratione Astrologicâ tantùm, non omnino sacro aliquo obtentu, die Saturni seu septimo illo quolibet, laboribus vacandum etiam Christianis, voluêre. Joannes Franciscus Picus [o], *Rogerius Baccon*, inquit, *eo usque evectus est, ut scribere non dubitarit, errare Christianos, qui die Sabbati non ferientur, & ab opere vacent ritu Iudæorum, cum sit ea dies Saturni parum commoda*

m *Matheseos, lib. 2. cap. 33.*

n *Adversus Mathematicos, lib. 5.*

o *De rerum Prænotione, lib. 5. cap. 5.*

moda rebus agendis. De celeberrimo loquitur illo Rogerio Bachone Anglo, qui Sectæ Franciſcanæ ante CCCXL amplius annos Philoſophus, Theologus, Mathematicus floruit perinſignis. Quid quod etiam ſub id tempus non deeſſent, qui p ipſum Judaicum dici cultum Saturni gratiâ, quemadmodum & conjectabat olim Tacitus q, habitum, exiſtimarent, Chriſtiani quidem, ſed nugacibus Aſtrologorum ſcitis fanaticè dediti. Mitto qui ex ipſo Schemate tum Mundi tum Jeſu Chriſti natalitio, quem fruſtrà ſibi fingunt, ex Magnis conjunctionibus, atque ex imperii, ſi diis placet, Planetarii ſucceſſione mira etiam de Theologiæ ac Religionis ſtatu mutationeque ſuperioribus ſeculis ſcire videri ac prædicere auderent; ut Joannes ille Esquidus dictus r, ſeu apud illum alii, Petrus de Alliaco ſ, Hieronymus Cardanus t, alii ſimiles. Sed de hiſce ſatis ſuperque.

p *Apud Gulielm. Pariſienſem lib. de Legibus, cap. 4. & 20.*
q *Hiſtor. 5.*
r *Summa Anglic. Tract. 1. Diſt. 1.*
ſ *Elucidario Aſtronomicæ cōcordiæ.*
t *Ad Ptolemæi Quadripartit. l. 4. diſt. 54. & fide ſis Sixtū Senenſem Biblioth. lib. 6. annot. 10.*

Cap. XXIII.

Scopus Flavii Joſephi *in verbis illis, quorum gratiâ hactenus diſputatum eſt*, eiusque vera *ibi* ſententia de More Hebdomadis, quem ad gentes univerſas *ait* perveniſſe.

Iam verò, ut ad ipſa Flavii Joſephi verba, de quibus quæſtio inſtituta eſt, tandem revertamur; animadvertendus eſt ejusdem ibi u Scopus, unde ſanè mentem ejus quæ vulgò accepta totius antiquitatis fidei palam renititur, non obſcurè perquam veritati conſonam eſſe patebit. Scilicet præter dignitatem & vetuſtatem Moſis, Ducis, Doctoris, Legiſlatoris Judæorum ſingularem, dum in Apiones, Molones, alios gentiles ibi ſcribit, ſummopere leges ſeu jura eorum collaudans, ea antè alia, univerſis hominibus in pretio habita eſſe tradit; Philoſophus item veteres de Deo aliisque vitæ rationibus ſententias aliquot doctrinæ Moſaicæ non diſſimiles amplexos eſſe; etiam & cultum Judaicum ſeu religionis eorum aliquot ritus Gentilibus eousque placuiſſe, ut tametſi ſuos ſibi peculiaris haberent, Iudaicorum tamen à longe imitatores ſeu amantiores interea ſe palam oſtenderent, dum ex eis

u *Lib. 2. adverſus Apionem.*

ex eis mores aliquot, utcunque Judaicis non fatis confonos, fibi adfcifcerent, adeoque etiam ipfum Hebdomadis feu diei feptimi (in quo labore vacabant Judæi, non item Gentiles) morem qualem fupra fuiffe demonftravimus, item Jejuniorum, Luminum accendendorum, animalium aliquot abftinentiam. Verba ejus ibi perpendenda ὑφ' ἡμῶν inquit, διηλέγχθησαν οἱ νόμοι καὶ τοῖς ἄλλοις ἅπασιν ἀνθρώποις ἀεὶ καὶ μᾶλλον αὐτῶν ζῆλον ἐμπεποιήκασι· πρῶτον μὲν γὰρ οἱ παρὰ τοῖς Ἕλλησι φιλοσοφήσαντες τῷ μὲν δοκεῖν τὰ πάτρια διεφύλαττον, ἐν δὲ τοῖς πράγμασι καὶ τῷ φιλοσοφεῖν ἐκείνῳ κατικολούθησαν. Ὅμοια μὲν περὶ Θεοῦ φρονοῦντες, εὐτελείαν δὲ βίου καὶ τὴν πρὸς ἀλλήλους κοινωνίαν διδάσκοντες. *Et noftrum causâ accufari folent leges*, (ita vertendum; non, ut interpres, *A nobis itaq; declaratæ funt leges*, quod ibi nihili eft.) *etiam quæ hominibus ceteris univerfis zelum* feu *imitationis cupidinem*, feu *honorem fui præ aliis induxerunt. Primùm enim qui apud Græcos philofophati funt, vifi quidem funt jura patria obfervare, ipfis autem vitæ actionibus* feu *reverà atque inter philofophandum, illius* (id eft, Mofis) *fequaces fuêre, fimilia de Deo fentientes, & vitā frugi atq; ad invicem communionem edocentes*. Hæc ftatim, fequitur, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ πλήθεσιν ἤδη πολὺς ζῆλος γέγονεν ἐκ μακροῦ τῆς ἡμετέρας εὐσεβείας, quod mihi fonat, *quin etiam hominum vulgo zelus non exiguus evenit, à longè noftri cultûs*: id eft, cultum noftrum tanto habent in pretio, ut imitari videantur, tametfi ab eo, qui verus eft, nimium exorbitent. Hifce dein proxima funt verba de Hebdomadis ufu fupra allata. Neque verò eft, inquit, civitas aut gens ulla five barbara five Græca, ad quam μὴ τὸ τῆς ἑβδομάδος, ἣν ἀργοῦμεν ἡμεῖς, τὸ ἔθος οὐ διαπεφοίτηκεν *Hebdomadis* feu *diei feptimi, quem laborum vacatione celebramus nos, confuetudo non pervenerit*, καὶ αἱ νηστεῖαι (fic enim pergit) καὶ λύχνων ἀνακαύσεις καὶ πολλὰ τῶν εἰς βρῶσιν ἡμῖν οὐ νενομισμένων παρατετήρηται· μιμεῖσθαι δὲ πειρῶνται καὶ τὴν πρὸς ἀλλήλους ἡμῶν ὁμόνοιαν καὶ τὴν τῶν ὄντων ἀνάδοσιν καὶ τὸ φίλεργον ἐν ταῖς τέχναις καὶ τὸ καρτερικὸν ἐν ταῖς ὑπὲρ τῶν νόμων ἀνάγκαις *& Jejunia & Lumina accenfa & multa circa ea, quæ nobis comedere nefas eft, obfervantur. Conantur verò imitari mutuam inter nos concordiam, æquam rerum diftributionem, induftriam in artibus, & conftantiam, quoties pro legibus ad necesfitatem aliquam adacti fimus &c.* De Philofophis locutus eft, de aliis item gentilibus, qui five leges five dogmata, de Deo vitæque ratione, aliquot Mofaica aut

amplexi ſunt, aut, zelo eorum qualicunque ducti, ſunt imitati. Similia de Deo, inquit, ſentiebant Philoſophi Moſis ſequaces. Idque de Legibus expreſſim dixerat, zelum eas ſui hominibus univerſis ceteris induxiſſe, tametſi ob odium gentis, ipſæ intereà ab adverſariis accuſarentur. Et ſatis ſcimus, Leges eorum tum Morales tum Judiciales, velut exempla, à quibus gentes aliæ fuerint edoctæ, non raro ſumi. Quemadmodum autem ſimpliciter primò dixerat, Leges Judæorum zelum ſui hominibus univerſis aliis induxiſſe, ita ſtatim id ipſum de Εὐσεβεία, Cultu, Ceremoniis ſeu ritibus ſacris, ſed cum temperamento, ſubdit. *Quin & vulgo hominum*, inquit, ſeu *quamplurimis zelus inſignis evenit* ἐκ μακρῦ τῆς ἡμετέρας εὐσεβείας *à longè cultûs noſtri.* Non ita quidem Ceremonias noſtras ſacras ſeu Cultum amplexi ſunt ut Leges & Philoſophiam. Attamen etiam Cultum ſeu Ceremonias noſtras à longè imitati ſunt aliquas, ut videre eſt in Hebdomadis (qua laboribus vacamus nos) uſu ſeu more, in Luminibus accendendis[x], Jejuniis, animalium aliquot abſtinentia. Licet eodem modo, quo nos animalibus, non abſtineant, nec Lumina eodem modo ſeu ritu accendant, nec Jejunia celebrent, nihilominus in hiſce omnibus ſuo modo obſervandis ἐκ μακρῦ μὲν τῆς ἡμετέρας εὐσεβείας ζῆλος, πολὺς αὐτοῖς γέγονε *cultûs noſtri* ſeu *rituum noſtrorum zelus inſignis evenit*, ſed *à longè*; ſeu qui non ita rei ipſi proximat, ita tamen ut, dum in horum obſervatione longè à nobis diſſiti ſunt, noſtrorum rituum, utpote omnium vetuſtiſſimorum, quadamtenus ſe imitatores non obſcurè nec illibenter præbeant amantesque. Quod & de Hebdomadis uſu dicendum. Scilicet Septimo quidem die ſeu Saturni laboribus vacamus Nos. Vacatio illa cultûs noſtri pars eſt. Cultum ejusmodi licet in aliarum gentium inſtituta receptum eſſe non reperiamus, uti nec in Calendaria ſeu publica temporis apud Græcos aut Romanos monimenta periodum dierum ſeptem, tranſiſſe, ipſius tamen Hebdomadis ſeu diei ſeptimi recurrentis obſervationem ſeu morem (id eſt τὸ τῆς ἑβδομάδος ἔθος) ad gentes populosque univerſos utcunque perveniſſe ſcimus, atque tam in diſciplinis, quibus ſummopere incumbunt Gentiles, quàm in hominum vitæ functionibus, tametſi non in publicis ubique temporum monimentis, locum primarium obtinere, & demum Gen-

x Vide Senec. lib. de Vita Beata, cap. 27. Lipſium Elect. 1. cap. 3. Fortunat. Scacchii Sacrorum Elæo Chriſmat. l. 1. cap. 6.

Gentiles ipfam periodum noftram feptem dierum facram fedquidem à longè,dum diei Septimi cultus cujus,gratia nobis eft in ufu, ab illis prætermittitur,imitari. Horum quidem zelo ducti à longe funt imitatores. Alia etiamnum noftra imitari contendunt, ut concordiam, induftriam,conftantiam. Hic,ni fallor, eft Jofephi eo in loco fenfus. Interpreti ejus τὸ ἐκ μακροῦ tempus ibi defignat. Nam *olim* vertit; Alii itidem *à longo tempore* fubftitui volunt. Ego potius *à longe*, notione jam oftensa. Quod vero interea ad rem ipfam attinet, ex jam difputatis, opinor, eft manifeftiffimum, locum,illum,utcunque vertendum, non omnino de Gentium aliarum cultu Sabbatico intelligendum effe. Mores hac de re gentium aliarum fupra exploravimus. Ad eas ipfe Jofephus, velut ad rei totius & Judices & teftes provocat. Αὐτὸς γέ τις ἕκαστος inquit, τὴν πατρίδα καὶ τὸν οἶκον ἐπισκοπῶν τὸν αὐτοῦ τοῖς ὑπ' ἐμοῦ λεγομένοις οὐκ ἀπιστήσει· *Quilibet fuam patriam domumque infpiciat. Certè ita non recufabit jam dictis fidem adhibere.* Si fenfu noftro locus intelligatur,certum, opinor effe ipfos, ad quos ipfe fic provocat, Græcos fcilicet & Romanos, Orientales Occidentalesque, gentes demùm ei cognitas univerfas,Hebdomadis ufum fibi receptum fuiffe afferere,adeoque dictis ejus præbere affenfum tunc voluiffe. At vero fi de Cultu capiatur Sabbatico in Gentium inftituta recepto, non folùm non univerfæ gentes affenfum fic appellatæ præbuiffent, fed nec etiam ulla fuiffet comperta, quæ mendacii eum manifefti non meritiffimo coarguiffet. Et de Jure tum Naturali, tum Gentium, ex difciplina Ebræorum, quantum ad Sacrum Cultum ejusque ritus attinet, hactenus.

Libri Tertii

F I N I S.

DE

DE JURE NATURALI ET GENTIUM

Juxta Disciplinam EBRÆORUM,

Liber Quartus.

Homicidii Interdictum Naturale (quod *Noachidarum* seu omnium hominum communis *Juris* Illustrioris *Caput* est *Tertium*) cum *Temperamentis* suis, *Limitationibus* atque *Exceptionibus* apud Ebræos; *Jus* item *Gentium*, *quo*, apud illos, *Caput hoc commistum*, explicat: adeoque *Jus* apud eos *Tutelæ* sive *sui* sive *aliorum*, etiam *ex vim inferentis cæde*, *Jus* item *singulare Zelotarum*. *Excommunicationis* insuper ac *Hominis devovendi*, seu *Anathematis* Jus, quà *cædes humana* sive inde *reverà permissa*, sive *permitti à nonnullis credita*; *Jura* item *Asyli*, tum in *Urbibus* Levitarum, tum in *Altari*; *Jus vindicis Sanguinis*; alia ejusmodi.

Cap. I.

De Scelere Homicidii voluntarii *Ejusdem* Genera, & Pœna *tum* Cœlestis *tum* Forensis; Ordinaria, Extra ordinem. *Nefas* abortum inferre, fœtũ in utero extinguere, liberos exponere. *Juris discrimen hoc, quoad* Pœnã

inter

inter Originarios, Proselytos Justitiæ, reliquosque rite Circumcisos, & Proselytos Domicilii *seu* Gentiles in ditione Ebraica degentes. *De* Vindicis Sangvinis, ex jure cognationis, potestate.

Stenso, libris proxime superioribus binis, quid senserint docuerintque Ebræi veteres de duobus Juris Noachidarum capitibus Prioribus, quæ sunt בין אדם למקום seu *inter hominem & Numen sanctissimum*, id est, cultum divinum ejusque ritus spectant, idque tum quà simpliciter Naturalia sunt seu Universalia, tum qua sive Imperativum sive Interveniens Ebræis aliisque Gentibus Jus eis accessit seu commistum fuit, sequitur, ut transeamus ad capita ea, quæ sunt בין אדם לחבירו *inter hominem & proximum suum*, id est, quæ mutua hominum inter se officia complectuntur. Ita scilicet dicta, quia in ejusmodi officiis maximè cernuntur; tametsi etiam obedientiam Numini præstandam habeant conjunctam, & nonnulla insuper in eis contineantur, quæ simpliciter duntaxat Numini obedientiam exigunt, veluti simplex cædis sui interdictum, ut mox ostenditur. Horum Primum est, (sed in enumeratione omnium simul Tertium) על שפיכות דמים *de Effusione Sangvinis*, quo nomine Generi humano Homicidium interdicitur. Qualisnam autem eis fuerit sensus ejusdem interdicti, tam qua Naturale est, quam quatenus Jure apud eos Gentium subinde commiscebatur, juxta quod supplent eorum commentarii, imus nunc explicatum. Ex nonnullis obiter in superioribus dictis, satis liquet, eos ita tantum habuisse interdictum hoc obligativum, ut interea vim suam pariter sortirentur leges aliæ moresque de Pœnis etiam Mortis, quæ scilicet, ut reliquæ in simplici Noachidarum jure, ex capite illo altero de Judiciis, quod in enumeratione nostra Sextum est, oriuntur. Nam de ultimo supplicio ipsis in usu tam ex jure eorum Civili, uti & sacræ passim docent literæ, quam Gentium, aliquoties supra, dum de Idololatria atque Blasphemia agitur, dictum est. Et de ejusmodi aliis similiter dicendum subinde in sequentibus. Sed vero Interdictum hoc non solum sic temperan-

perant Pœnis Mortis ex ſententia forenſi, ſeu ſolenni judicio-rum more, irrogandis, verum etiam pariter aliis, quarum ple-ræque revera Pœnæ Scelerum & Delictorum ſunt nuncupandæ, uti & nonnullæ Quaſi Pœnæ potius appellandæ, ut infra o-ſtendetur. Summa erit, velle eos, Homicidium non com-mittendum pro cujusque arbitrio, aut extra Pœnæ legitimæ, aut Quaſi, rationem; qui quidem ipſe eſt ſenſus Scholæ, dum ait homicidium nefas eſſe ſub ratione Indebiti. Interdictum hoc, etiam qua Univerſale eſt, Noachidis ad hunc modum in-ſtauratur. *At ſangvinem* [a] *veſtrum de animabus veſtris* (de vo-bis ipſis) *requiram, de manu cuncti animalis requiram eum, & de manu hominis, de manu viri fratris ſui requiram animam homi-nis. Qui effuderit ſangvinem hominis, per hominem ſangvis ejus effun-detur, quoniam in imagine Dei* (Deus) *fecit hominem.* Poſtmo-dum autem, præter id quod eſt *Non occides*, in decalogo, ha-bentur leges de Homicidio in corpore Moſaico Ebræis non ſemel datæ. Ut, *Percutiens* [b] *hominem unde moritur, morte mo-rietur.* ------ *Et: ſi homo machinetur in proximum ſuum, ut dolo oc-cidat eum, ab altari meo tolles illum, ut moriatur.* ------ *Et: ſi per-cuſſerit vir ſervum ſuum aut ancillam ſuam virgâ, & mortuus fuerit ſub manu ejus, ulciſcendo ultio ſumetur. Et ſi* יום או יומים quod verbo tenus ſonat *per diem, vel per duas dies* (ſed ma-ſtrorum ſenſum infra damus) *manſerit ſeu ſteterit, non ultio ſu-getur, eo quod pecunia illius ſit. Si contenderint viri & offende-rint mulierem prægnantem, ut egrediantur fœtus ejus ſeu nati ejus* [Sci-licet ויצאו ילדיה; quod ſingulariter legitur in Pentateucho Samaritano ויצא ולדה *& egrediatur fœtus ejus*) *& non fue-rit exitium, puniendo punietur, ſecundum quod illi impoſuerit ma-ritus mulieris, dabitque juxta judicum ſententiam. Et ſi exitium fuerit, dabis animam pro anima.* Alia occurrunt in ſacra lege [c] ejuſ-modi. Inter quæ & hoc inprimis heic animadvertendum de poteſtate legitima ejus, qui גואל הדם *vindex Sangvinis* eſt, id eſt, uti & Helleniſtis & vulgatæ vertitur, *Cognatus*, ſeu *pro-pinquus occiſi.* Verba legis ſacræ [d] ſunt גאל הדם הוא ימית את הרוצח בפגעו בו הוא ימיתנו *Vindex ſangvinis inter-ficiet homicidam, cum occurrerit ei*, ſeu ut vulgata, *Statim ut appre-henderit eum, interficiet eum:* quod & paulo poſt iteratur. Ju-

[a] Geneſ. 9. 5.

[b] Exod. 21. 12.

[c] Levit. 24. 23. Num. 35. 16. &c. Deut. 19. 11.

[d] Num. 35. 19.

vero Priora verba eorum , quæ è Genesi citantur seu *τὸ sanguinem vestrum de animabus vestris requiram*, interpretantur Magistri de cæde sui. Glossa ibi; אפו החונק עצמו אף ע"פ שלא יצא ממנו דם *etiam qui laqueo finit sibi vitam*, (in legem hanc committit] *licet sanguis ejus non effundatur*. Quale in ceteris cædis generibus incruentis semper recolendum, tametsi effusionis sanguinis nomine homicidium plerunque eis denotetur. Et Nachmanides illic; רבותינו דרשו בו הורג את עצמו וגו' *Rabbini nostri locum explicant de Cæde sui*. Ita alii e. De cæde autem sui, præter ea quæ obiter à Theologis f homicidium tractantibus dicuntur, consulas Balthasaris Gomesii, I. C. Toletani librum g *de Potestate in seipsum*, uti & quæ nuper ex Olympiodori commentariis M. S. in Platonis Phædonem, atque aliunde eâ de re edidit Carolus Annibal Fabrotus h Jurisconsultus. Quæ sequuntur, *de manu cuncti animalis requiram eum*, nunc explicant, de cæde per animalia rapacia ac voracia illata, homine instigante; nunc etiam de pœna cœlitus homicidis infligenda, immissis scilicet ab ipso numine bestiis, quæ vindictam sumant, si homines scelus non puniant. Quâ de re obiter satis superius i diximus. Illud *De Manu hominis, de manu viri fratris sui*, alii interpretantur de sicario, qui interficiat, misso, id est, altero; quod *per fratrem* designari solet; alii de cæde ex errore facta, ab amico seu socio. Codex Samaritanus ibi habet מיד איש ואחיו *de manu viri & fratris ejus*, quemadmodum & vulgata. Paraphrasis autem Chaldæa Onkeli ; *Et de manu hominis, de manu viri, qui fuderit sanguinem fratris sui, requiram animam hominis*. Etiam receptior est Magistris sententia, verbum דרש, quod *requirere* significans heic iteratur, denotare שדינם מוסר לשמים *judicium de eis* (si sacra verba ibi tantum spectes) *referri ad ipsum Numen*, seu cœlitus expectandum. Posteriora item in Genesi verba, *qui effuderit sanguinem hominis, per hominem sanguis ejus effundetur*, de Judicio forensi seu pœna in foro civili homicidæ, qui *per se* בעצמו non per alium, nec ex errore, sed datâ opera, seu ex animo, cædem patraverit, sumi volunt. Certe & Onkelos ea vertit ; דישוד דמא דאנשא בסהדין על מימר דיניא דמיה יתשד *Qui effuderit sanguinem hominis, per testes juxta sententiam judicum sanguis ejus effundetur*. Et Judæi itidem ibi Mauritanien-

e *Maimonid halach.* Rotzach *Cap.* 2.
f *Thom.* 2. *secunda q* 64. *art.* 5. *alii ibidem. &c.*
g *Panormi.* 1610.
h *Exercitat.* 5.
i *Lib.* 1. *Cap.* 5. *pag.* 64. & 65.

nienſes ; من يسفك دم الانسان بقول الانسان دمه يسفك *qui effuderit ſanguinem hominis, ex decreto* ſeu *ſententia hominis effundetur ſangvis ejus.* Jam vero dum legem hanc de Homicidio, Noachidis diſerte inſtauratam, cum ſibi civilibus illis de homicidio item in corpore Moſaico latis committunt, omnimodam quidem cædem humanam (extra rationem Pœnæ legitimæ aut Quaſi, quod mox explicabitur) interdici tum ipſis volunt, tum generi humano; at interea perquam diverſimode apud ipſos puniri homicidium utcunque ex animo & datâ operâ patratum (nam de cæde errore commiſſa dicemus inferius) idque ſive Genera Cædis, ſive Perſonas, quæ interemerint, ſive interemtos ſpectes. Quod ad Genera attinet; cædes [k] ex animo patrata, ſive gladio, ſive fuſte, ſive ſaxo, aliterve per ipſum reum, cæſim, punctim, jactu, ultimo ſupplicio, id eſt heic gladio, ex ſententia forenſi punienda. Neque Perſonarum, quæ cædem patrarent, hac in re diſcrimen. Tam ſcilicet Ebræus & quilibet rite circumciſus, quam Proſelytus domicilii ſeu Gentilis Ebræorum in ditione ſic puniendus. Nempe gladio vita privandus. Nec ſane quod habet Philo [l], etiamſi Judæus, de ſuſpenſione homicidæ in patibulo, (quod & male nonnulli viri doctiſſimi de cruce ſic vulgo dicta ſumunt,) velut ex lege Moſaica atque Ebraico uſu, omnino verum eſt; ſi Talmudicis fides. De Philonis loco videſis ante alios Iſaacum Caſaubonum [m] in Baronianis. Sic de pœna homicidii ſpontanei ab homicida ipſo patrati. At vero de Ebræis reliquiſque rite circumciſis, cædis non per ſeipſos, ſed per alium, eorum juſſu ſeu opera, factæ reis aiunt, השוכר הורג להרוג את חברו או ששלח עבדיו והרגוהו או שכפתו והניחו לפני הארי וכיוצא בו והרגתו חיה וכן ההורג את עצמו כל אחד מאלו שופך דמים הוא ועון הריגה בידו וחייב מיתה לשמים ואין בהן מיתת בית דין *Si quis mercede conduxerat alium in cædem humanam, ſeu ſervos ſuos miſerat ut alterum interficeret, ac cædes ſecuta eſſet, aut quempiam ligatum expoſuerat leoni aut beſtiis ſimilibus, à quibus fuerit occiſus, aut ſibi ipſi mortem conſciverat, pro homicida habendus erat, & homicidii plane reus; quo nomine mortem* (etiam ex lege) *cœlitus infligendam merebatur. Sed ex ſententia forenſi morte horum plectendus erat nullus.* Quod tamen dici volunt de Jure ordinario. Nam extra ordinem & pacis tranquillitatiſque publicæ

[k] *Misn. & Gemar. tit.* Sanhedrin. *cap. 9. Moſ. Maimonid.* ꞉ *hal* Rotzach *cap. 2. Moſes Mikotzi Præc. Neg.* 163.

[l] *Lib. de leg. ſpec ad 6. & 7. præc.*

[m] *Exercit.* 16 *num.* 76.

publicæ causâ, ex hisce speciebus homicidia, quæ jure ordinario morte non punienda, etiam in Ebræo ceterisque ritè circumcisis, etiam morte puniebantur. Addunt enim, כל אלו הרצחנים וכיוצא בהן שאינן מחוייבין מיתת ב"ד אם רצה מלך ישראל להרגם בדין המלכות ותקנת העולם הרשות בידו וכן אם ראו בית דין להרגם בהוראת שעה אם היתה השעה צריכה לכך יש להם רשות כפי מה שיראו *Homicidas jam dictos, qui, ex sententia forensi, morte* (jure ordinario) *neutiquam erant plectendi, si morte nihilominus afficere vellet Rex Israel, ex jure Regio* n, *& in salutem publicam, id ita facere ei licuit; quemadmodum etiam, si extra ordinem & ob singularem temporis necessitatem morte plectendi Synedrio* seu *foro civili atque ordinario* (sive scilicet LXXI virorum, sive XXIII) *viderentur, fas etiam & sic eos morte plecti.* Quin & subjungunt, si nec causa esset, cur aut Synedrium, aut Rex ita homicidas ejusmodi morte plecteret, בית דין חייבין מכל מקום להכותם מכה רבה הקרוב למיתה ולאסרם במצור ובמצוק שנים רבות ולצערן בכל מיני צער כדי להפחיד ולאיים את שאר רשעים שלא יהיה הדבר להם לפוקה ולמכשול ויאמר הריני מסבב להרוג איבי כדרך שעשה פלוני ואפטר *Ex officio, Synedrio incubuisse, plurimis verberibus eos plectere etiam usq; fermè ad mortem; & in carcerem traditos ibi annis multis tenere, ærumnisq; omnimodis premere, ut sic deterrerentur homines alii pessimi, nec inde titubarent atq; in offendiculum inciderent, adeo ut eorum quis sibi diceret, ad occidendum inimicos meos circumcursito, modo quo N. fecit, nec pœnâ omninò afficiar.* De Personis dein interemptis tradunt, אחד ההורג את הגדול ואת הקטן בן יומו בין זכר בין נקבה הרי זה נהרג עליו אם הרג בזדון והוא שכלו לו חדשיו אבל אם נולד לפחות מט' חדשים הרי הוא כנפל עד שישהא שלשים יום ואם הרגו בתוך שלשים יום אינו נהרג עליו *Parile jus est, si quis annis Majorem, aut Minorem recens natum occidat,*

n *Vide sis Mose Nebochim lib. 3, cap. 40.*

ſive maſculum ſive fœminam. Cædis nempè hujusmodi nomine, morte ple-ctendus eſt, ſi ex animo ſeu *ſponte occidat. Qod ita intelligendum, ut re-cens natus compleverit menſes ſuos. At verò ſi novem menſibus in utero matris non manſerit, pro abortivo habendus eſt, usque dùm diem tranſege-rit trigeſimum. Et qui eum intra dies triginta occiderit, eo nomine mini-mè morte plectendus.* Neq; diverſum jus faciunt, ſive quis occiderat origine Ebræum, ſive liberum, ſive ſervũ, ſive Proſelytum Juſtitiæ, ſive ſervum è Gentilibus alienum; qui ſcilicet nomine ſervitutis juxta antè o oſtenſa lavacro ſuſceptus eſſet, ſeu ritè circumciſus, nec manumiſſus. Servum nempè alterius, qui קבל עליו המצות ונוסף על נחלת ה׳ *in ſe receperat præceptorum* (ſervis baptizatis ob-ſervandorum) *obſervationem, & ita adjectus eſt hæreditati* ſeu *poſſeſ-ſioni Domini Dei O. M.* Diverſum jus, inquam, non faciunt, ſive li-berum, ſive ejusmodi ſervum alterius quis occiderat. Neq; ſane ſi quis ſuum è Gentilibus ſervum (nam par omninò ſervi origi-ne Ebræi ac liberi heic conditio; uti & rectè monet Lyranus) ita percuſſerat, ut intra viginti quatuor horas ſeu noctem diemque proximè inſequentem ſtare nequiret, ſed ex plaga ſeu vulnere ſtatim decumberet atque inde moreretur. At ſi per tantum tem-pus ſteterit, ſeu non, ut æger, ex plaga ſeu vulnere decumberet, poſteà tamen inde mortuus eſſet, morte dominus non plecten-dus. Ita ſcilicet interpretantur p Magiſtri legem illam ſibi civi-lem de ſervo ſuo à quopiam percuſſo antè ex Exodo citatam. *Si per diem vel duos dies ſteterit*, id eſt, ajunt, quantum ſaltem tempus nox & dies, ſeu dies unicus civilis complectitur. Et Pentateuchus Samaritanus ibi expreſſim pro eo quod eſt נקם ינקם *ulciſcendo ultio ſumetur*, & לא נקם *ultio non exigetur*, habet מות יומת *morte morietur* & לא יומת *non morietur*. Et quæ ibi ſequuntur de muliere gravidâ percuſſa ſic intelligunt, (juxta verſionem etiam vulgatã, Chaldæam, aliasq; Judæorum ipſorum) ut, ſi ex abortione mor-tua non eſſet fœmina, nec ſequeretur pœna ibi præſtituta. Quod autem vertitur ibi, *ſi non fuerit exitium & ſi fuerit exitiũ* (id eſt אסון) per *mortem* interpretantur באשה ſeu *mulieris*. Compenſationem autem damni marito hinc illati æſtimabant ex detrimento, quod uxoris corpori inde eveniret q, ſeu juxta id quod uxoris pretio, ſi ancilla eſſet, inde decederet. Huic etiam acceſſere mulctæ fo-renſes aliæ, ipſi fœminæ præſtandæ. At verò de eo quod eſt ſi in-

terime-

o *Lib. 2. cap. 3. & 5.*

p *Moſes Bar. Nachmã in* Pirush Tora *fol. 130a. alii in Exod. 21. & Maimo-nid. halach.* Rotzach c. 2. *ſidesis Phi-lonem. lib. de leg. ſpec. ad præc. 6. & 7.*

q *Maimoni-des halach* Chobal We-mazik *c. 4.*

terimeretur inde mulier, adeo ut *anima pro anima danda esset*, Magistri diffident. Glossa Jarchii; רבותינו חולקים בדבר י"א נפש ממש וי"א ממון אבל לא נפש ממש שהמכוין להרוג את זה והרג את זה פטור ממית' ומשלם ליורשיו דמיו כמו שהיה נמכר בשוק *Magistri nostri dissentiunt heic. Alii enim animam sumunt pro anima,* seu *vita ipsa* seu *persona ipsa.* Adeo ut ultimum sequeretur supplicium. *Alii verò de pecunia locum capiant, nec de vita ipsa* r. *Scilicet cum quis alium occiderat, præter eum quem ex animo occidere voluit, capitali pœna forensi liber erat, & occisi hæredibus pendebat quanti occisus auctione vendi potuit.* Ceterùm haud parum discrepant hæc ab eo, quod habetur in versione Hellenisticâ. Sic enim ea ibi. *Si viri bini pugnantes percusserint mulierem gravidam* καὶ ἐξέλθῃ τὸ παιδίον αὐτῆς μὴ ἐξεικονισμένον *& egressus fuerit fœtus ejus non formatus, multâ mulctabitur &c.* Ἐὰν δὲ ἐξεικονισμένον ᾖ, δώσει ψυχὴν ἀντὶ ψυχῆς, *si verò formatus fuerit, animam dabit pro anima.* Videsis quæ heic habent Patres Christiani s. Atque juxta hanc versionem pœna utraque & tota lex illa ad abortionem spectat, & pro abortivi qualitate, non matris sive incolumitate sive cæde, aliter atq; aliter se habet. Quin & ita expressim legem illam capit Philo t, de ea copiosiùs disserens. Sed & de utraq; posteriorem legis hujus partem intelligit Lyranus. Ad illud *si mors ejus fuerit subsecuta, scilicet,* inquit, *mors mulieris vel pueri jam animati, & possit hoc probari, cum jam sit specie humanâ.* Certè quicquid de Pœna forensi sibi Proselytisque Justitiæ ceterisque ritè circumcisis ob cædem fœtus in utero matris irroganda, variatim statuerint; Homicidii scelus decernebant ab eis commissum esse, non minùs quàm ab eis, qui occiderent, in lucem emissos, quorum tamen ob cædem, intra triginta dies, ut dictum est, quoties novimestres non essent, ultimum supplicium à foro non irrogabatur. Etiam apud Josephum legimus u, imminere mortis pœnam, siquis πείσῃ γεγαμημένην ἢ τεκνοτροφοῦσαν· ἃ πάντα προστάξειν ὁ νόμος, καὶ γυναιξὶν ἀπεῖπεν μήτ' ἀμφιβάλλειν ποτὲ ἐν τινι τῶν αὐτῆς, μήτε διαφθείρειν ἀλλὰ μηχανῇ τινι προσίπεδς αὐτῷ· τεκνοκτόνος γὰρ ἂν εἴη ψυχὴν ἀφανίζουσα καὶ τὸ γένος ἐλαττοῦσα, quod vertitur, *suaserit nuptæ aut filios nutrienti; quæ omnia lex præcepit. Universis autem mulieribus interdixit, vel celare quod natum est, vel aliâ machinatione corrumpere filios. Infanticida enim esset animas demoliens & genus imminuens.*

r Vide Nic. de Lyra ad Exod. 21.

s Theodoret. quæst. 48. Augustinus &c

t De legib. spec. ad 6. & 7. præcept decalogi.

u Adverſ. Apion. lib. 2.

nuens. Sed depravatus proculdubiò eſt locus. Lego potiùs πείσεις γεγαμημένην· Τέκνα τρέφειν ἅπαντα προσέταξε ὁ νόμος καὶ γυναιξὶν ἀπεῖπεν μήτε ἀπαμβλοῦν ποτὲ *&c.* Et tunc verto, *ſi quis nuptam pellexerit* (in concubitum ſcilicet.) *Liberos nutrire univerſos præcepit lex* (Moſaica,) *& mulieribus abortivum facere interdixit fœtum ſibi aliquem aut eum extingvere ſed voluit ut eum arte potiùs aliquâ foveret, Infanticida enim eſſet &c.* Sanè & ubi non pauca ſimùl alia Joſephi ex eodem libro, apud Euſebium x, citantur pro his ſubſtituuntur εἰ πεῖται γεγαμημένην· Τέκνα τρέφειν ἅπαντα προσέταξε καὶ γυναιξὶν ἀπεῖπεν μήτ' ἀμβλοῦν τὸ σπαρὲν μήτε διαφθείρειν· ἀλλ' ἢν φανείη, τεκνοκτόνος ἂν εἴη, ψυχὴν ἀφανίζουσα καὶ τὸ γένος ἐλαττοῦσα *ſi nuptam illexerit. Liberorum quicquid ſuſceptum erit educari juſſit. Vetuit autem, ne qua mulier abortivum ſibi faceret fœtum aliquem, aut ſuſceptum ſemen ejiceret, aut extingueret. Quæ ſecus faxit, infanticida ſeu liberorum interfectrix eſt utpote quæ vitam abigat, & generis propagationem minuat.* Ita peculiare Ebræis habitum, nec fœtus humanos teneros ne in utero matris (ſed temperamentum habes ſub calcem capitis inſequentis) ſine ſcelere extinguere, adeoque neque natos abjicere aut exponere, quod apud Gentes olim alias frequentiſſimum, qua de re vide ſi placet, quæ toto demenſâ horreo congeſſit Alphonſus à Caranza y, Juriſconſultus Hiſpanus. Apud Philonem z item, Judæum etiam ipſum, lege Moſaica vetita eſt βρεφῶν ἔκθεσις, ὃ παρὰ πολλοῖς τῶν ἄλλων ἐθνῶν ἕνεκα τῆς φυσικῆς ἀπανθρωπίας χειρόηθες ἀσέβημα γέγονε *Expoſitio infantium, quæ apud multas gentes propter nativam inhumanitatem vulgaris eſt impietas.* Et in expoſitionem hujuſmodi plurimum invehitur ille velut Gentibus aliis in uſu licito, non omnino Judæis. Et quod de fœtu, qui novimeſtris non eſſet, ſuperius dictum eſt, ita intelligendum, ut, tametſi ultimum cædi ejus in Ebræo non infligeretur ſupplicium, impunè tamen non omninò fieret ejuſmodi ſcelus, ut ex jam oſtenſis etiam ſatis liquet. Nec malè igitur ad illud, de Ebræis, Taciti a, *Augendæ multitudini conſulitur. Nam & necare quemquam ex agnatis nefas;* Juſtus Lipſius, *quotiotè* inquit, *legerit, nihil offendet: fortaſſe is qui intentè. Si enim de cæde capis tantùm, quid in eo novi? Sanè & Romanis & Barbaris plerisque necare conſanguineos nefas.*

(modò

x *Præparat. Evangelic. lib. 8. cap. 8.*

y *Lib. de Partu Naturali & legitimo cap. 4.*

z *Lib. de Legib. ſpecial. ad præcept. 6. & 7.*

a *Hiſtor. 5.*

(modo scilicet exponendi morem excipias] *sed alium hic ego sensum odoror, & scribo*, necare quenquam ex gnatis. *Scimus Græcis Latinisque in promiscuo usu fuisse abjectiones infantum & expositiones, imo neces. Id aliter in Iudæorum moribus, & gentem inprimis suboli studuisse, adeo ut nulliusmodi partum necare fas*, *notat novum noster*. Et diu sane etiam post Christianismum in usu aliquo b liberorum alibi expositio adeoque occisio. Atque ita se habuit res de Personis interemptis, sive ab Israelita, seu Proselyto Justitiæ aliove aliquo ritè circumciso, ubi etiam interemti ex horum aliquo genere. At verò ob Proselyti domicilii cædem aliusve Gentilis ab illorum aliquo patratam, mortis Pœnam forensem non irrogabant Ebræi. Maimonides c, uti & Talmudici vetustiores; ישראל שהרג גר תושב אינו נהרג עליו בבית דין שנאמר וכי יזיד איש על רעהו ואין צריך לומר שאינו נהרג על הגוי *si Israelita interemerat Proselytum domicilii, neutiquam ob illam causam morte erat plectendus ex sententia forensi. Nam & in sacra dicitur lege* d, *& si homo machinetur in proximum suum &c.* (qualem nolunt esse Proselytum domicilii) *multò minus morte plectitur ob cædem Gentilis*, qui nondum scilicet Proselytus domicilii factus. Ita manifestum ex hisce interim est, illud in Genesi e, *qui effuderit sanguinem hominis, per hominem sangvis ejus effundetur*, (quod de judicio ob homicidium capitali ac forensi sumi solet, ut jam dictum est,) à Magistris accipi, non pro lege ita latá, ut ultimum supplicium sit necessariò semper homicidii sceleri irrogandum, sed pro indicatione divinâ atque expressâ, in sceleris odium, ex designatione Pœnæ gravissimæ, quam pro re nata administrationisque publicæ varietate fas esset humano generi præstituere irrogareque. Etiam si plures Ebræi aliive ritè circumcisi, congenerum quempiam plagis seu jactibus sic peremissent, ut eorum nullus seorsim id fecisset, quod Mortem inferre potuisset כולן פטורין ממיתת ב"ד *cuncti liberi erant ultimo supplicio ex sententia forensi infligendo*, quoniam nullus per se homicida. Atque hoc est quod legitur in Misna f רוצח שנתערב באחרים כולן פטורין *Homicida si admisceatur aliis, omnes liberi sunt.* Id est, Pœnâ capitis forensi. Quin & ubi unicus tantum erat testis, aut non bini qui simul cædem patratam alias Morte plectendam viderant,

b *Vide Paganin. Gaudentium de Iustinianei seculi moribus cap. 40. & Decretal. t. de Infant. & Lang.*

c Halach Rotzach *cap. 2. & videsis Lyran. ad Exod. 21. Levitic. 24. & Numer. 35. Adde eū ad Zachar. cap. 5.*

d *Exod. 21. 14*

e *Cap. 9. 6.*

f *Tit.* Sanhedrin *cap. 9.*

rant, adeo ut ex lege ſacra g ultimum ſupplicium non ſequeretur, aut ſi בלא התראה *ſine præmonitione*, perinde ac ſi diceres ex ignorantia interdicti (de circumciſis tantum intellige] quis alium occiderat homicidas h ejusmodi כונסין לכיפה ומאכילין אותן לחם צר ומים לחץ עד שיצרו מיעיהן ואחר כך מאכילין אותן שעורין עד שתבקע כריסם מכובד החולי ואין עושין דבר זה לשאר מחוייבי מיתת ב"ד אבל אם נתחייב מיתה ממיתין אותו ואם אינו חייב מיתה פוטרין אותו *conjiciebant in carcerem perangustum, & cibabant eos pane erumnæ & aquâ angustiæ, donec coarctarentur viſcera eorum, & dein cibabant eos hordeo, usque dum dirumperetur venter eorum ex cruciatuum gravitate* (quod, puto, hyberbole eſt.) *Nec vero ſic faciebant reliquis homicidii generibus, alias ultimo ſupplicio ex ſententia forenſi puniendis. Sed ſi morte quis plectendus eſſet, morte plectebatur, ſin vero, liberabatur.* Atque demum quod in Exodo i habetur, inter leges Ebræorum civiles, *Percutiens hominem, unde moritur, morte interficiatur*, & quæ ſunt ejusmodi in corpore Moſaico reliqua ita interpretantur, ut non omne homicidii ſcelus ſic in foro puniendum eſſet; ſed juxta diſtinctiones, ſive Perſonas, ſive cædis Genera ſpectas, jam oſtenſas, à majoribus ſcilicet acceptas, & generalia legis verba, etiam ex doctrina Moſaica (ſic volunt) temperantes. Diſtinctiones, inquam, ad Originarios atque Proſelytos Juſtitiæ, Libertinos & Servos è Gentilibus rite circumciſos, id eſt, rite circumciſos omnes, tantum attinentes. Nam Proſelytus Domicilii ſeu Noachides, id eſt, Gentilis in eorum ditione qualiscunque ſeu incircumciſus heic reus, ſine cauſa diſcrimine, Mortis Pœnâ erat, ex jure ipſis aliisque Gentibus Interveniente, ex ſententia forenſi afficiendus. Maimonides k; בן נח שהרג נפש אפילו אמעי אמו נהרג עליו וכן אם הרג טריפה או שכפתו ונתנו לפני ארי או שהניחו ברעב עד שמת הואיל והמית מ"מ נהרג וכן אם הרג רודף שיכול להצילו באחד מאבריו נהרג עליו ש"אין כן בישראל *Noachides ſi quempiam occiderit, etiamſi fœtum in utero matris, ultimo ſupplicio plectendus erat. Quod itidem dicendum, ubi jam vulneribus confoſſum interfecerit, aut vinctum Leoni expoſuerit, aut fami reliquerit, usque dum vitâ privatus fuerit. Quoniam ſcilicet mortis in cauſâ fuit, morte plectendus erat.*

g *Num.* 35. 31.

h *Maimon. halach.* Rotzach *cap.* 4. & *Misna tit.* Sanhedrin *cap.* 9.

i *Cap.* 21. 12.

k *Halach* Melakim *cap.* 9. *Gemar. Babylon ad tit.* Sanhedrin *cap.* 7. *fol.* 57 *a.*

dus erat. Idem jus obtinuit, fi vim inferentem occiderit, ubi mutilato aliquo ejus membro tutelam fatis præftare potuiffet. Sed diverfum eft Ius, fi Ifraelita horum quid fecerit. De tutela adverfus vim inferentem, plura dicentur inferius. Etiam teftis unicus fufficiebat, in Profelyto Domicilii morte tum heic damnando, tum alias; qua de re plura, ubi infra Caput de Judiciis tractamus. Etiam בלא התראה *fine præmonitione* & tametfi ignarus effet Gentilis ditionis Ifraeliticæ, illicitum omnino effe homicidium, morte nihilominus plectendus erat. Maimonides [l] de eo; אם הרג והוא לא ידע שאסור להרג הרי זה קרוב למזיד ונהרג לא תיחשב זו להם שגגה מפני שהיה לו ללמוד ולא למד *Si homicidium commiferat, ignarus interea nefas id omnino effe, adeo fponte fcelus committenti is proximabat, ut morte effet puniendus. Nec errore aut ignorantia bujusmodi excufabatur; quoniam non deerat, unde difcere potuit, nec dedicit.* Atqui obvia forfan eft in difcrimen, quod aperuimus, Juris objectio ex lege facra [m]. מכה אדם יומת משפט אחד יהיה לכם כגר כאזרח יהיה כי אני יהוה אלהיכם *qui pecufferit hominem, morte plectatur. Ius* feu *judicium unum fit vobis, ficut Profelyto fic indigena erit, quia ego Dominus* Deus *vefter.* Et pro eo quod eft *percufferit* heic (ut in vulgata & Helleniftica alibique) in Chaldæa & Arabicis יקטול & يقتل id eft, *occiderit* fubftituitur; quemadmodum & alias pro verbo נכה quod heic ufurpatur. Tantundem paulò ante, eodem in capite Levitici [n], legitur. Adeo ut legi de homicidio fic iteratæ fubjungatur claufula, paritle fore feu idem Jus Profelytis feu Peregrinis & Originariis, etiam in homicidii pœnis. Undenam igitur jus hifce tam diverfum in fcelere hoc puniendo? Manifeftum eft, Profelytum ibi fumi Magiftris (ut non raro alibi) pro Profelyto Juftitiæ non Domicilii. Atque inde Lyranus diſertè; *Accipitur hic peregrinus, Gentilis converfus ad Iudaismum.* Et de fceleris Homicidii voluntarii feu fponte patrati pœnæ ex fententia forenfi difcrimine, hactenus. Subjungitur in legibus fupra allatis illa de גואל הדם *vindice fangvinis,* cui fas etiam homicidam ejusmodi fine fori fententia, obvium præoccupando morte plectere. Quin &

l *Halach.* Melakim c. 10. & *Halach* Rotzach c. 5.

m *Levit.* 24. 21. 22.

n *Verf.* 17.

eos ſic plectere, qui ex ſententia forenſi morte non afficiendi; veluti, ubi unicus tantum eſſet teſtis, aut minime præceſſiſſet præmonitio, ut dictum eſt. Vindex ille erat ſangvine occiſo ita conjunctus ut proximus eſſet hæres. Maimonides o; מצוה בגואל הדם להרוג הרוצח שנאמר גואל הדם הוא ימית את הרוצח וכל הראוי לירושה הוא גואל הדם *Præceptum eſt de vindice ſangvinis, ut is homicidam interficiat, juxta illud quod dicitur* p, *Vindex ſangvinis morte plectat homicidam. Et quisquis jure hereditario ei ſuccedere debuiſſet, is Vindex erat ſangvinis.* Adeo ut nomen hoc in ſacra lege & commentariis Ebræorum uſurpetur, velut id quod non tam ex ſingulari conſtitutione; inter Moſaicas, inductum ſit, quam ex more anteriore in Oriente receptum. Et quis cuique hæres eſſet legitimus ex jure Ebraico, diſce, ſi neſcis, ex libello de Succeſſionibus in Bona defuncti olim non ſemel edito. Male igitur Gelenius Joſephi interpres q, *Licere cuivis è cognatis interempti homicidam impune occidere, duntaxat extra urbem refugii deprehenſum,* quæ verba poſtrema ad homicidium involuntarium tantum attinent, de quo capite proximo. Græca ſunt. ἐχόντων ἐξουσίαν τῶν τοῦ πεφονευμένου συγγενῶν κτείνειν, εἰ λάβοιεν ἔξω τῶν ὅρων τῆς πόλεως εἰς ἣν ἔφυγε, τὸν πεφονευκότα, quod recte ante verterat Ruffinus *habentibus ſcilicet poteſtatem cognatis perempti* (id eſt, quisquis perempto ſangvine eſſet proxime juxta ſtemmatis hæreditarii rationem conjunctus; non è cognatis quivis, ut Gelenius) *occidere homicidam, ſi eum extra terminos civitatis, ad quam fugerat, inveniret.* Neque aliter igitur intelligendus Philo r, ubi pariter interemti ἀγχιστεῖς ſeu *cognatos* in hanc rem non ſemel memorat. Quod ſingulariter, ut & in ſacris literis, ſemper accipiendum, ſi Talmudicis fides. Pergit Maimonides; לא רצה גואל הדם או שלא היה יכול להמיתו או שאין לו גואל הדם בית דין ממיתין את הרוצח בסייף האב שהרג את בנו אם היה בן לנהרג הרי זה הורג אבי אביו מפני שהוא גואל הדם ואם אין לו בן אין אחד מן האחין נעשה גואל הדם להמית את אביו אלא בית דין ממיתין אותו ואחד הזכר ואחד הנקבה בגאולת הדם *Si nollet vindex ſangvinis, aut ſi neqviret interficere homicidam, aut ſi illi non eſſet vindex ſangvinis* [id eſt, hæres, ut Proſelyto Juſtitiæ ſine prole poſt Judaismum ſuſceptum mortuo; aut ſi homicida

o *Halach.* Rotzach *cap.* 1. & 6. *Moſes Mikotzi, Præcept. Negat.* 160. & 161.

p *Num.* 35. 19.

q *Archæol. lib.* 4. *cap.* 7.

r *Lib. de leg. Spec. ad* 6. & 7. *præcept.*

cida ipſe hæres eſſet) *ex ſententia forenſi ultimo ſupplicio puniendus erat, idque gladio.* (Quoties ſcilicet circumſtantiæ atque apices juris, ſine quibus forenſis ſententia locum non omninò habuit, minimè deerant) *Unde evenit, ut, ſi pater filium interficeret, cui proles eſſet* (ſcilicet hæres) *ab ea avus eſſet interficiendus, quoniam proles hæc vindex erat ſanguinis; ſin verò prole careret, fratrum nullus factus eſt vindex ſanguinis* (nam pater ipſe, ſeu homicida hæres erat.) *Atque eadem erat hæredum utriusque ſexus ratio in vindicta ex jure ſanguinis ſumendæ jure.* Neque fas erat in juris ſui compenſationem pretium ſeu lytrum vindici heic ab homicida recipere, aut eum pœnâ imminente pretio omninò liberare. Scilicet adjiciunt, ומוזהרין בית דין שלא ליקח כופר מן הרוצח ואפילו נתן כל ממון שבעולם ואפילו רצה גואל לפוטרו שאין נפשו של זה הנהרג קנין גואל הדם אלא קנין הקב"ה שנאמר ולא תקחו כופר לנפש רוצח *Et monere ſolebant ſynedria, ne impunitatis pretium acciperetur ab homicida, etiamſi daret quicquid opum eſſent in mundo, atque etiamſi vindex ſanguinis eum libenter liberare vellet; quoniam vita occiſi hujus non erat habenda in rebus vindicis ſanguinis, ſed in rebus Dei Opt. Max. juxta & illud quod ſcriptum eſt* [f], *& non accipietis pretium ſeu lytrum pro vita homicidæ.* Quale autem jus in ditione Iſraelitica eſſet pxoximo cognato Proſelyti Domicilii, alteriusve Gentilis, in hac ſanguinis vindicta, ex eis eliciendum, quæ ſub capitis proximi calcem de Homicidio Involuntario & Aſyli jure (quà ad Proſelytos Domicilii & Gentiles alios in ditione Iſraelitica hæc ſpectarent) ſequuntur.

[f] Num. 35. 31.

Cap. II.

De Homicidio Involuntario, *ſeu quod* Caſu *factum ac* Errore. Urbes ſex Refugii, *ſeu* Aſyla. *Ceteris Levitarum* Urbibus XLII Aſyli *item* jus, ſed diſpar. *Iterum de* Vindice ſanguinis. Jus Aſyli *quale* in Altari *eſſet*. *Horum* omnium Jura, *quatenus eorum ſive* Proſelytis Domicilii *ſive* Gentilibus aliis *in ditione Iſraelitica, aut* legitimus *eſſet* uſus *aut* nullus.

QVæ ſuperiùs tradita ſunt, ad Homicidii ſcelus ſpectant planè Voluntariam, quod בזדון & בכונה nuncupant. Generis autem Homicidii Involuntarii, quod בלא כונה vocitant, tres faciunt Magiſtri [t] ſpecies. Prima eſt, quando בשגגה *ex errore & ignorantia* ſimplici atque infortunio, nec tamen ſine culpa levi ex negligentia aliqua, qualē prudentiores ſeu cordatiores fugerent, contracta, omnino intereà nolens quis hominem occideat, juxta illud in lege ſacra [u]: *Qui non eſt inſidiatus, ſed Deus tradit (illum) in manum ejus, ponam tibi locum, quo confugiat.* Cui ſpeciei accedit etiam homicidium quidem per ſe aliàs voluntarium, ſed ex ignorantia ſeu errore hujusmodi facti velut ex jure commiſſum. Quemadmodum ubi vindex ſanguinis homicidam ex hujusmodi errore, non ſponte, è civitate Refugii egreſſum occiderat; qua de re mox plura. Secunda, quando etiam ex Errore quis hominem occiderat ſeu Caſu, ſed qui קרוב לאונס *ad injuriam ſeu violentiam prope accedens* ſeu eam quadamtenus imitans intereà, caſus eſſet שאינו ממצוי ברוב מאורעות בני אדם *qui nequaquam in rebus humanis evenire ut plurimum ſoleret*; unde nec culpa ne levis quidem homicidæ tribuenda. Exemplum Secundæ habent in eo, qui, dum ſcalam aſcendit fortè delabens in quempiam, caſu hoc mortem ei infert. Primæ verò in eo, qui deſcendens idem facit. Quoniam enim caſus in deſcenſu frequentior eſt, non item in aſcenſu (ſic illi;) ideo diſcrimen hoc ineſſe volunt, imputatâ in exemplo primæ negligentiâ ſeu culpâ levi, in ſecundæ non item. unde & regulam habent de deſcenſu & aſcenſu, caſum ex hoc ſecundæ eſſe ſemper ſpeciei, at ex illo, primæ. Tertia autem homicidii involuntarii ſpecies eſt, ubi ההורג בשגגה ותהיה השגגה קרובה לזדון *qui alium occidit ex errore quidem* aut *ignorantiâ, quæ tamen propè accedit ad id, quod ſpontaneum eſt* ſeu *voluntarium*; veluti ubi quis alterum occidere volens, alterum jactu aliterve perimit, aut ubi jactu ſive ſaxi ſive teli in hominum cœtum, cujo nec ignarus qui jecerit, qui occiſus, adeoq; intervenerit culpa latiſſima. Et Tribus hiſce homicidii involuntarii Speciebus nulla eſt, quæ morte ex ſententia forenſi ordinariâ ſive in Ebræo aliove circumciſo, ſive in Proſelyto Domicilii, aut Gentili alio puniretur. Nam in univerſum

[t] *Misna & Gem. tit.* Maccoth *cap. 2. Maimonides halach.* Rotzach *cap. 6. Mikotzi Præcept. Affirm 75.*

[u] *Exod. 21, 31. adde Num. 35. 22. Deut. 19. 5.*

versum pronuntiant, homicidam nullum בלא כונה seu *qui non sponte scelus patraret*, sic foro puniendum. Nec ad Speciem Secundam aut Tertiam attinere volunt Urbium Refugii seu Φυγαδευτηρίων jura in corpore Mosaico x præscripta, sed tantùm ad Primam, & ad primam fermè duntaxat y, quoties percussus statim moreretur, nec ex vulnere seu ictu langueret. Sic enim non satis constare, utrũ ipse sibi ex negligentia aliterve, an qui percusserit, in mortis esset causa. Unde nec ad Asylum homicidæ ejusmodi, ubi mors repentina non sequeretur, confugiendũ, nec confugiendi causa. Neq; enim Vindici sanguinis in eum potestas. Excipiunt heic item Patrem filium, ac Magistrum discipulum, verberibus corrigentem atq; inde forte occidentem, quoties scilicet sive filius sive discipulus inter Legem, Philosophiam, aliasve artes necessarias à Patre aut Magistro ediscendum verbera inde mereretur seu castigandus esset. Pari modo excipiunt heic lictorem, qui in Jus vocatum, nec sequentem aut comitantem, verberibus fortè interimeret. Quoniam scilicet infortunium evenit ex eo, quod fiebat non sine præcepto seu juris præscripto, nec solùm ex arbitrio. Maimonides z; הבן שהרג את אביו בשגגה גולה וכן האב שהרג את בנו גולה על ידו במה דברים אמורים כשהרגו שלא בשעת למוד או שהיה מלמדו אומנות אחרת שאינו צריך לה אבל אם יסר בנו כדי ללמוד תורה או חכמה או אומנות ומת פטור וכן הרב המכה את תלמידו או שליח בית דין שהכה את בעל דין שנמנע מלבוא לדין והמיתו בשגגה פטור מגלות שנ׳ לחטוב עצים לדברי הרשות יצא האב המכה את בנו והרב הרודה את תלמידו ושליח ב״ד שהרי שגגו והרגו בשעת עשות מצוה *Filius, qui patrem errore aut casu occiderat, in urbem refugii eo nomine migrabat. Uti & pater qui filium. Nimirum ubi pater filium occiderat non disciplinæ causâ castigando, seu inter artes alias, quam quas ediscere oportuit, ediscendum. At verò si castigaverat filium; dum docebat eum legem aut philosophiam artesve* (necessarias) *atq; ita occiderat, non migrabat ad urbem Refugii. Quod similiter dicendum de Magistro percutiente discipulum suum, ac lictore forensi, qui reum renitentem fortè occideret. Exemplum enim in scriptura est de ligna a succidente, seu de rebus factisve liberi arbitrii. Excipitur ex illis Pater filium sic percutiens, & Magister imperium in discipulum sic excercens & lictor forensis. Nam errore occidebant, dum id faciebant, quod ex jure faciendum,* nec pro arbitrio rite omittendum. Et de eis ajunt,

x *Exod.* 21.13. *Numer.* 35. *Deut.* 9. *Ioseph. Archæolog.* 4. *ca.* 7. *& Philo lib. de special. legib. ad præc.* 6. *&* 7. *Et præter commentarios Christianorũ ad dicta loca videsis Isidor. Pelusiotam l.* 3 *Epist.* 108.

y *Maimonides halach.* Rotzach c. 5

z *Halach.* Rotzach c. 5. *Mos. Mikotzi præc. affirm.* 75. *& vide Iarchi. ad Exod.* 21. 14.

a *Deut.* 19. 5.

ajunt, אע"פ שהם מזידין אין מערימין *tametſi ſponte percutiebant, tamen dolo malo* aut *cum injuria id non faciebant.* Ideoque immunes erant non ſolùm pœnâ forenſi, ſed etiam migratione ad Aſylum, adeoque Vindicis poteſtate. In Specie verò Secunda, ubi nulla imputata negligentia, ſed caſus, qui rariùs eveniret, in cauſa homicidii eſſet, nec Aſyli itidem juris uſus, nec Vindici ſanguinis poteſtas in homicidam. Ajunt enim, פטור מן הגלות ואם הרגו גואל הדם נהרג עליו *liber erat* (homicida ille) *ab exilio* ſeu *migratione* (in urbem refugii,) *& ſi eum interemerat Vindex ſanguinis, ipſe, eo nomine, ultimo puniendus ſupplicio.* Tertiæ demùm ſpeciei homicidæ ex errore, qui adeò facinori ſpontaneo proximat, ſalus nulla in urbibus refugii, neque ad eum jus ad eas confugiendi attinuit. Rationem adjiciunt, מפני שעונו חמור אין גלות מכפרה לו ואין ערי מקלט קולטותו אות שאינן קולטות אלא המחוייב גלות בלבד לפיכך אם שצאו גואל הדם בכל מקום והרגו פטור ומה יעשה זה ישב וישמור עצמו מגואל הדם *Quoniam graviùs deliquit, migratio ejus in Urbem Refugii ei non profuit, nec Urbes ejuſmodi eum tuebantur. Nimirum tuebantur illæ eos tantùm, ad quos jura illa refugii attinebant, ſeu quibus ex jure confugiendum erat. Unde, ſi eum quocunque loci repertum Vindex ſanguinis interimeret, impunè id faciebat. Quid igitur homicidæ ejuſmodi faciendum? Certè cautiùs ſibi proſpiciendum, ne in poteſtatem Vindicis ſanguinis incideret.* Atque ſub hac tertia ſpecie continebatur ex errore qualicunque homicida, qui odio haberet percuſſum ſeu ei inimicus eſſet. De eo ſcilicet Magiſtri [b], חזקתו שהוא קרוב למזיד ואיזהו שונא זה שלא דבר עמו שלשה ימים מפני האיבה *Præſumebatur homicidium ejus fuiſſe ſpontaneo proximum. Is autem odio habuiſſe eum dicebatur, qui inimicitiæ causâ per triduum integrum cum eo colloquium non haberet.* Urbes illas Refugii, homicidii, ex errore ſpeciei primæ, causâ tantum præſtitutas, duplicis faciunt generis. Alterum eſt illud notiſſimum, quod ſex Urbes Levitis aſſignatas complectitur, de quibus ſacræ literæ [c] fuſiùs. Alterum reliquas quadragintaduas Levitis aſſignatas (nam quadraginta octo habuêre) continet. Maimonides [d] ex veteribus, כל ערי הלוים קולטות וכל אחת מהן עיר מקלט היא שנ' ועליהן תתנו מ"ב עיר כל הערים אשר

b Deut. 19. 11.

c Numer. 35. Deuter. 19. Ioſ. 20. & 21.

d Halach. Rotzach c. 8.

אשר תתנו ללוים מ"ח עיר הקישון הכתוב כולן זו לזו לקלוט *Vniversæ Vrbes Levitarum fuêre Vrbes Refugii* ſeu *Aſylæ*. *Scilicet earum erat nulla, quæ hoc non gaviſa eſt privilegio. Nam & in lege dicitur* (ubi e ſex præſtituuntur) *& ultra has, dabitis quoque quadraginta duas civitates; ut ſcilicet omnes civitates ſint quadraginta octo civitates. Ita pares fere facit ſcriptura univerſas ſimul ſibi invicem, quantum ad Refugii ſeu Aſyli jus.* Fere nempe. Nam inter genera hæc bina diſcrimen ejusmodi fuiſſe volunt, ut ſex illarum quælibet in cauſâ homicidii ex errore, qualis in ſpecie prima deſcribitur, commiſſi, nunquam non eſſet ex ſe Aſylum ſeu refugium adeo tutum, ut nefas eſſet Vindici ſanguinis ibi homicidam occidere. At vero reliquæ habebantur tantùm Aſyla, pro incolarum arbitrio, ſeu ſi ita vellent homicidam illuc confugientem recipere, ut Aſyli jus ibi tutò ſortiretur. Idem Maimonides, ומה הפרש יש בין ערי מקלט שהובדלו למקלט ובין שאר ערי הלוים שערי מקלט קולטות בין לדעת בין שלא לדעת הואיל ונכנס בהן נקלט ושאר ערי הלוים אינן קולטות אלא לדעת *Diſcrimen inter Vrbes refugii eo nomine ſignantiùs aſſignatas & reliquas Levitarum urbes erat hujusmodi; ut ſcilicet illæ Iure Aſyli gauderent, ſive vellent ſive nolent incolæ, adeo ut ſimulac ingrederetur in earum aliquam homicida, tutus eſſet; hæ vero non niſi vellent incolæ* ſeu *pro eorum arbitrio.* Adjiciunt etiam; הרוצח הדר בערי מקלט אינו נותן שכר ביתו והדר בשאר ערי הלוים נותן שכר לבעל הבית *Homicida in urbium aliqua ſignantius Refugii causâ aſſignatarum domicilium absque mercede habet, in ceteris vero domino ædium merces ab eo ſolvenda.* Extra autem Urbis Refugii limites ſeu agrum ſuburbanum (ut diſertè ſatis etiam ſacræ literæ f) deprehenſum homicidam, ante Mortem ſummi Pontificis g (nec enim poſt omnino) fas erat Vindici ſangvinis perimere. De Limitibus illis ſeu ſuburbiis videſis Paulum Burgenſem in additionibus ad Gloſſam h Numerorum, alios ibi obvios. Quin & aiunt Ebræi, etiam ſi quis alius præter Vindicem ſangvinis eum limites illos ſponte egreſſum occiderat, impunè id factum. Quod ex illo eliciunt. *Si i egrediens egreſſus fuerit homicida, veneritque ultra terminum civitatis Refugii ſui, ad quam confugit, & invenerit eum vindex ſangvinis, interfeceritque vindex ſangvinis homicidam illum,*

e Num. 35. 6.

f Num. 35. 26.

g *Videſis Maim.* More Neboch. *lib. 3. cap. 39.*

h *Ad caput citatum.*

i *Ibidem.*

אין לו דם *non est ei sangvis*, quod verti solet, *non est is reus.* Hinc docent k; יצא חוץ לתחומים בזדון הרי זה התיר עצמו למיתה ורשות לגואל הדם להורגו ואם הרגו כל אדם אין חייבין עליו שנאמר אין לו דם *Sponte si esset egressus limites urbis Refugii, ipsum se morti obnoxium reddebat; & Vindici dein sangvinis fas erat eum interficere. Quin si quis alius mortalium eum occiderat, neutiquam illius nomine fuerat puniendus. Nam & dicitur in lege sacra; Non est ei sanguis,* seu *reatus inde nullus.* Ita scilicet de sponte egresso. Quod si errore aut ignorantiâ egressum כל ההורגו בין גואל הדם בין שאר אדם גולה על ידו *occideret, sive vindex sangvinis, sive quis alius, in Asylum ejus nomine migrandum erat.* Nimirum error ibi, nec sine culpa saltem levi, eum occidenti imputabatur, quoniam ejus, in egressu, erroris (qui alias eum tueri debuisset) nescius, cum interea ex inquirendi diligentia errorem illum scire potuisset, velut ex Jure, sed ex Facti ignorantia, eum occiderat. Ob occisum autem homicidam ejusmodi, quocunque loci, intra limites Urbis, etiam vindex sangvinis Morte ex sententia forensi plectendus. Alios habent de Asylis hujusmodi, viis quæ illuc ducerent publicis, earum curâ, id genus aliis, Juris apices, quos videsis in capite secundo Tituli Talmudici *Maccoth* (qui & Latine prostat) & in Maimonide, Mose Korzense l & commentariis tam Magistrorum ad leges sacras satis obviis, quam aliorum; maximè Pauli Fagii m. Nec solum Urbes illæ Levitarum Asyli gaudebant privilegio, verum & Altare Templi, licet perquam dispari. Maimonides ut & alii n, המזבח קולט שנאמר בהורג בזדון מעם מזבחי תקחנו למות מכלל שההורג בשגגה אינו נהרג במזבח לפיכך הורג בשגגה וקלטו מזבח והרגו שם גואל הדם הרי זה נהרג עליו כמו שהרגו בתוך עיר המקלט *Altare locus erat confugii legitimi; Nam & scriptum est* o *de homicida, qui sponte scelus patraverat, ab Altari meo tolles illum, ut moriatur. Unde eliciendum plane homicidam ex errore* (qualis in superioribus describitur) *ad Altare interficiendum neutiquam esse. Quare si homicidam ejusmodi, qui ad altare confugerat, ibi occiderat Vindex sangvinis, is ejus nomine Morte plectendus erat, pariter atque si in Urbe refugii eum occidisset.*

Sic

k Maimonid. halach. Rotzach cap. 5.

l Precept. aff. firm. 75, & 76.

m Ad Num. 35.

n Halach. Rotzach c. 5. & Rabbini ad Exodi 21.14. & ad 1 Regum cap. 2. alii jam citati.

o Exod. 21.14

Sic item Gemaræ ad capud fecundum tituli *Maccoth*, alii. Ceterum exceptiones heic adjiciunt; quæ infigniter Afyli jus in Altari imminuunt. Alias de partibus Altaris; De perfonarum & de facinorum qualitate, etiam de Mora ibi, alias. Plerunque inquiunt; אין קולט אלא גג של מזבח *Confugii tutelam non præstitit alia pars altaris præter ipfum tectum* feu *corporis altaris partem fuperiorem.* Non fcilicet cornua, nedum vicinia aliqua, aut Laterum tactus. Perfonis autem aliis Altare tutelam heic præftitiffe negant præter Sacerdotes, neque eis omnibus, fed tantummodo Sacerdoti in ipfo altaris tecto feu parte fuperiori facra operanti. Nimirum אין קולט אלא כהן ועבודה בידו אבל זר או כהן שאינו עובד בשעה שנהרג או שהורג עובד ולא היה על גגו של מזבח אלא סמוך לו או אוחז בקרנותיו אינו נקלט *Tutela ab altari non præstabatur nifi Sacerdoti, eique Sacra ibidem operanti. Ceterum nec ei, qui Sacerdotalis generis non erat, nec Sacerdoti, qui ibi facra non operabatur, ipfo quo occifus eft momento; nec ei qui operabatur* feu facra aliqua peragebat, *non fuper ipfum operimentum altaris, fed in vicinio ejus* feu *ei innitebatur*, feu *tangebat; nec ei qui cornua ejus amplecteretur, tutela inde debita.* Nec morandum ibi erat ei, qui confugerat. Magiftri, מי שקלטו המזבח אין מניחין אותו שם אלא מוסרין לו שומרים ומגלין אותו לעיר מקלטו *qui confugerat ad Altare, tutelam inde nactus, non permiffus eft ibi morari, fed traditis eis cuftodibus, deduci eum faciebant in Urbem refugii ei idoneam.* De facinorum demum qualitate fic diftingvunt, ut quæ jam de Altari dicta fint, ad homicidas tantum fpectent, quibus aliàs Urbes in Afyla affignatæ tutelam præftarent, feu quibus ritè, juxta fuperius oftenfa in eas effet migrandum, quas מחוייבי גלות vocitant. At vero fi ordinariâ mortis fententia liberi, ut Capite primo diximus, judicium tantum Regium aut forenfe illud, quod extraordinarium erat, etiam ob Homicidium Voluntarium, merito timentes, ad Altare fe tutelæ causâ contuliffent, five Sacerdotes five alii ex Ebræis circumcifis ve ceteris, atque illud amplexi effent, (utcunque ex Iure ordinario aditus illuc aliis præter Sacerdotibus non patebat.) tuti ibi, hac in caufa, erant, nec ולוקחין אותן מעם המזבח למות לעולם *divellendi unquam ab Altari, ut mortis judicio traderentur.* Nec

Joabo, qui Abneri & Amaſæ cædis reus cornua altaris amplexus eſt, tutela præſtari non debuiſſet, אם לא היה מחוייב מיתה בב"ד *niſi etiam ob patratum facinus ultimo, ex jure ordinario & ſententia forenſi, ſupplicio ritè plecti potuiſſet*. Sic Magiſtri p. Jus igitur Aſyli nullum in Altari quidem, nec Sacerdotibus ipſis, extra jam memorata. Unde locum illum Exodi q de cæde voluntaria ſic explicat paraphraſis Uzielidi tributa, אפילו כהנא הוא ומשמש על גבי מדבחי מתמן תסבוניה ותקטלוניה בסייפא *etiamſi Sacerdos ipſe fuerit, & miniſtraverit ad Altare* ſeu *ſuper Altare meum, inde rapient eum, & gladio occident*. Et Paraphraſis Hieroſolymitana tantundem etiam de Pontifice ſummo. Verba ſunt, אפילו הוא כהנא רבא דקאי ומשמש קדמי מן תמן תסובן יתיה ותקטלון יתיה *etiamſi fuerit Pontifex ſummus, qui ſteterit, & miniſtraverit coram me, inde rapient eum, & gladio occident*. At vero Nicolaus Layranus ibi, *etiamſi fuerit Sacerdos, ut dicit R. Salomon, niſi inceperit officium miniſtrandi in Altari, in quo caſu erat expectandum complementum miniſterii, quo peracto, trahebatur ad mortem*. Sic ille velut ex R. Salomone; aliique r ex eo, R. Salomonis nomine interea ſolum utentes. At Rabbi ille ibi tantum ad hunc modum, quemadmodum & R. Abenezra, אם היה כהן ורוצה לעבוד עבודה תקחנו למות *ſi fuerit Sacerdos, & voluerit Sacrum ſuum præſtare officium, rapietis eum ad Mortem*. Et plane id R. Salomoni heic tribuit Lyranus, atque in jam dictis (uti & alias ſubinde) velut ex eo aliiſque Magiſtris id aſſerit, quod Talmudicæ doctrinæ nimis adverſum. Nec more quidem, usque dum perageretur incœptum ſacrificium in R. Salomone aliisve Magiſtris vola aut veſtigium; quod & rectè olim advertit I. Druſius ſ. I nunc & vide, quæ obiter habent Theologi Chriſtiani t de Ebraico Aſylorum Jure, uti & Juriſconſulti u, dum interpretationes ac ſcita Ebræorum ipſorum negligunt. Ideo autem hæc, tametſi pleraque ipſis civilia fuerint, ita fuſius heic enarravimus, tum ut Temperamenta, quæ in his habent de interdicto Homicidii, (unde & quantum ipſis in eo cenſeretur, Naturale ediſcitur,) obſervarentur, tum ut inde atque ex eis, quæ ſtatim ſequentur, apertius liqueret, quale fuerit in hiſce Jus Proſelytorum Domicilii aliorumve apud Ebræos Genti-

p *Levi. Ben Gerſom. ad 1 Regum. c. 2.*

q *Cap. 21. 14.*

r *Abulenſis ad Exod. 21. quæſt. 16.*

ſ *Ad difficil. loc. Exodi c. 33. & videſis lib. noſtrum 2. de ſucceſſ. in Pontificatum cap. 6.*

t *Abulenſis ad Ioſua 20. quæſt. 6. alii ad Exod. 21. & Num. 35. Petrus de Gambacurta de Immunitate Eccleſiarum lib. 1. cap. 9.*

u *Ad tit. de Homicidio & ad C. tit. de his qui ad Eccleſ. confugiant. Didac. Convarrubias Var. Reſolut. lib. 2. c. 20.*

Gentilium, & quomodo illud Ebræorum civili heic Juri sive dissonum sive consonum esset; sive ubi Ebræus, aut circumcisus occideretur à Proselyto Domicilii aliove Gentili, sive ubi hic ab Ebræo. Si Proselytum Domicilii sive liberum sive servum casu occiderat Ebræus, migrandum ei erat in Urbem refugii. Ad Gentilem autem, qui nondum Proselytus Domicilii factus, sive Ebræum sive Gentilem ex errore seu casu qualicunque occiderat, Urbium Refugii privilegia non attinuêre. Nec tamen ex sententia forensi Morte plectendus is erat, sed vindicis sanguinis arbitrio ita suberat, ut ab eo impunè posset occidi. Maimonipes [x], בן נח ששגג באחת ממצותיו פטור מכלום חוץ מרוצח בשגגה שאם הרגו גואל הדם אינו נהרג עליו ואין לו עיר מקלט אבל בתי דיניהם אין ממיתין אותו *si Noachides caput aliquod Septem Praeceptorum* (quæ sub Juris Naturalis nomine tractamus) *violaverat ex errore* seu *casu* (nec sponte) *liber erat* (Pœnâ civili,) *excepto homicidii errore* seu *casu reo. Nam si eum occiderat vindex sanguinis, impunè id factum. Neque ei profuit Urbs aliqua Refugii. Sed verò ex sententia fori, quo res ejus cognoscenda, Morte non erat homicida ejusmodi afficiendus.* Alibi etiam idem [y], ישראל שהרג בשגגה את העבד או את גר תושב גולה *Israelita, qui occiderat Servum, aut Proselytum Domicilii, in Urbem Refugii migrandum erat.* At verò הגוי שהרג הגוי בשגגה אין ערי מקלט קולטות אותו שנ' לבני ישראל *Gentili, qui Gentilem casu occiderat, tutelam non præstitit Urbium Refugii aliqua. Nam & scriptum est, Filiis Israel* [z]; nempè Urbes Refugii eis præstitutæ. Quod scilicet, ut consimile paulò ante allatum, ad Gentilem, qui nondum Proselytus Domicilii factus, spectare volunt. Nam Proselyti ejusmodi jus erat heic singulare. Si casu occiderat is Ebræum seu circumcisum, Urbs Refugii ei non proderat. Si verò Proselytum sui generis sive liberum sive servum, Asyli ejusmodi privilegio gaudebat. Uti etiam tam servus quàm liber ejusdem generis. Ajunt enim; גר תושב שהרג את ישראל בשגגה אע"פ שהוא שוגג הרי זה נהרג *Proselytus Domicilii, qui ex errore* seu *casu Israelitam occiderat, tametsi involuntarium esset homicidium, nihilominus morte seu gladio* (à vindice scilicet sanguinis, non ex sententia forensi) *plecti potuit.* Atque adjiciunt; גר תושב שהרג את גר תושב או את העבד בשגגה גולה שנ' לבני ישראל ולגר ולתושב שבתוככם

[x] *Halach.* Melakim *cap.* 10.

[y] *Halach.* Rotzach *c.* 5. *Ita etiam Moses Mikotzi Præc. Affirm.* 75. & *vide Talm. Babylon. tit.* Maccoth *c.* 2. *fol.* 9. *b.*

[z] *Numer.* 35, 16.

Proſelyto Domicilii, qui caſu interemerat, ſive Proſelytum Domicilii, ſivè ſervum (ejusdem generis,) *migrandum erat in urbem Refugii. Nam & ſcriptum eſt* [a], *Filiis Iſrael & Proſelyto, & qui domicilium habet inter vos.* Quod tamen juxta jam memoratas diſtinctiones intelligebant. Nec parile jus Gentilibus nondum Proſelytis Domicilii, atque Domicilii Proſelytis; nec horum alterutris, cum circumciſis. Nam ex his manifeſtum eſt, Jura vindicis ſanguinis tàm ad Gentiles, nondum Proſelytos Domicilii factos, quàm ad eos, qui in hanc tranſierant conditionem, non minùs atque ad Originarios reliquosque circumciſos in ditione Ebraica ſpectaſſe. Non item Jura Urbium Refugii; ſed ad Proſelytum Domicilii, quando alium ſui generis occiderat; Ad Gentilem autem, nondum factum ejusmodi Proſelytum, nequaquam omninò. Jus item Gentium apud Ebræos, de Errore ſeu Caſu, fuiſſe, in homicidii cauſa, ſingulare, nec quale in alicujus aliûs ſeptem Noachidarum juris capitum violatione involuntaria. Quod verò habet velut ex Ebræis Lyranus [b]; *Altare propter reverentiam Loci fuiſſe refugium in aliquibus caſibus, inter quos erat homicidium Gentilis, ſed non Judæi,* de Gentili, ſi Proſelytum Domicilii intelligas, ac de vindice ſanginis, planè falſum eſt. Neque enim, ut Aſylum, ſic profuit Altare Judæo homicidæ Gentilis ejusmodi aliter atque ſi Judæum occiderat. Non aliter ſcilicet tutus erat à vindice ſanguinis. Sed & alii [c] fidenter heic Lyrani ſequaces ſunt. De vindice autem ſanguinis toties antè memorato obſervatu dignum eſt, quod monet vir præſtantisſimus Hugo Grotius; *Cum jam ante diluvium,* inquit [d], *gigantum ætate promiſcua invaluiſſet cædium licentia, inſtaurato poſt diluvium humano genere, ne mos idem invaleſceret, ſeveriùs occurrendum Deus cenſuit; & repreſſa prioris ſeculi lenitate, quod natura non iniquum eſſe dictabat, & ipſe permiſit, ut inſons eſſet, qui homicidam occidiſſet. Quod poſteà inſtitutis Iudiciis ſummas ob cauſas ad judices ſolos reſtrictum eſt; ita tamen ut moris priſtini veſtigium manſerit in jure ejus, qui occiſum ſanguine proximè attingeret etiam poſt Moſis Legem.* Quod autem ad interdictum homicidii, quà naturale eſt, attinet, manifeſtum eſt ex jam dictis, non alium eſſe, juxta Ebræos, ejusdem ſenſum, quam ut cædes etiam permitteretur humana ſub ratione Pœnæ legitimæ ſeu ſub ratione reatûs, quod in idem recidit. Et mox oſtendetur,

[a] *Ibidem.*

[b] *Ad Exod. 21. 14.*

[c] *Dionyſ. Carthuſian. ad Exod. 21. &c.*

[d] *De Iure Belli & Pacis lib. 1. cap. 2. § 5.*

detur, tantundem etiam permitti apud eos sub ratione Quasi Pœnæ, seu Quasi reatûs. Ad rationem autem Pœnæ heic seu reatûs seu Quasi (id est, vindictæ atque coercitionis) spectat item cædes bellica (de qua, ut à Jure Naturali, ex Ebraica disciplina, non dissonat, copiosè & doctissimè etiam Hugo Grotius e; ut alios prætermittam; & nos plura libro sexto.) & quæ sunt alia in sacris literis de capitali supplicio non rarò irrogando. Advertendum autem est, irrogari ex eorum disciplina, idque in Pace supplicium illud dupliciter; aut ex sententia forensi seu solenni magistratus civilis decreto, aut ex singularum etiam personarum, quarum sive privatim sive publicè intererat, interdum Arbitrio aut Jure. Genus Prius passim in sacris literis obvium est, & in antè dictis non semel occurrit. Etiam posterioris specimen habetur eximium in illo, quod jam tractavimus de Vindice sanguinis; de quo item appositè Grotius f; *Lex Hebræa propinquo occisi permittit, ut extra Asyli loca homicidam interficiat: rectèque notant interpretes Hebræi talionem pro mortuo exigi posse, pro se, ut puta in vulnere, non nisi per Judicem, quia scilicet difficilior est moderatio, ubi proprius dolor accedit.* Nec ejusmodi talionis Jus propinquis, tantùm apud Ebræos olim. Verba Theoclymeni ad Telemachum apud Homerum g similem inter Græcos vetustissimos morem testari videntur. Fugisse se, ait Theoclymenus, ob cædem contribulis patratam, cui plurimi κασίγνητοί τε ἔται τε *consanguinei amicique*, quorum

——ὑπαλευάμενος θάνατον καὶ κῆρα μέλαιναν
φεύγω——

nece ac nigro fato ut me eximam, fugio. Nisi de ultionis qualiscunque, non legitimæ, timore locum capi velis. Sed & apud Ebræos h impunè occidebatur fur nocturnus ædes invaliturus, ab ædium domino aut custode, quemadmodum & ex lege XII tabularum & Platonicis i. Exemplum k occurrit item insigne de trucidatis, velut absque cognitione forensi, ob vitulum aureum conflatum adoratumque, tribus millibus. Viginti tria millia habet vulgata. Sed contrà veritatem Ebraicam versionesque tum Hellenisticam, tum quæ linguarum sunt Orientalium omnes, modo Arabicam nuper Romæ excusam excipias, quæ vulgatæ omninò

e *Ibid. &c.*

f *De Jure Belli & Pacis. lib. 2. cap. 20. § 8.*

g *Odyss. o.*

h *Exod. 22. 2. & 3.*

i *De Legibus lib. 9.*

k *Ibid. 32. 28.*

omninò versio est. De numeri autem discrimine ibi, vide Lyranum, aliosque commentarios Christianos. Sed verò & jussu Numinis; cui lex qualiscunque pro placito ejus cedit [l], id factum; idque enunciat Moses. Et pro judicio forensi seu Principis extraordinario ac singulari, ante rempublicam ordinatam rem capiunt Magistri [m].

[l] *Vide S. Augustin. de Civitat. Dei. l. 1. cap. 21.*

[m] *Apud Mos. Nachmanidem in* Pirush Tora *fol. 155b. & videsis S. Thom. 2. secũda quæst. 64 art. 3. & ad eum alios Dominic. Soto De Iustitia & Iure lib. 5. quæst. 1. art. 3.*

Cap. III.

De Pœna capitali à Privatis *irrogata, adeoque* Cæde, *apud Ebraeos,* Privatis, *sed ad morum publicorum amussim,* citra cognitionem forensem, *variatim, extra causam* vindicis sanguinis, permissa. Moderamen inculpatæ tutelæ. Ebræi *qui* Ebræum in Gentilium potestatem traderet; *qui in* contemptum Numinis præceptum aliquod violaret; Apostatæ, Idololatræ *cædes.* Dolo, *ut vita horum nonnullis eriperetur, uti licuit,* qualis in Gentilem non adhibendus. *De* officiis *erga Gentiles* humanioribus, *seu* charitate *quid senserint Ebræi. De* Fœtus nece, *puerperæ salutis causâ.*

FUêre autem in moribus Ebræorum etiam alia, extra causam Vindicis sanguinis, Homicidii genera Privatis, sub ratione Pœnæ, aut Quasi citra judicium forense, permissa; sed ita ut & ipsi morte aliterve plectendi essent, nisi id in cæde sollicitiùs servarent, quod præscripti reipublicæ mores exigerent. Adeoque tametsi, quà Judicibus tribunal tenentibus ministrisque publicè ac nominatim constitutis opponebantur hi, quibus sic permissum est, Privati etiam rectè dicendi erant, attamen, cum quicquid fas eis esset heic præstare, id publicis moribus, quibus Pœnæ irrogandæ, ac autoritate publicâ, quâ hoc indultum est, omninò niteretur, etiam pro Publicis velut Judicibus simul & Ministris, saltem Ministris, quoties mortem cuiquam licitè inferebant, planè habendi. Quale certè dicendum de more illo Venetorum, qui cum complures à patria exules habeant condemnatos, singulis facultatem faciunt (sic Dominicus Soto,) ut qui alium eorum interfecerit, vitâ ac libertate donetur. Quod exules heic licitè facere queunt, homines utpote privati,

vati, id reipublicæ Venetæ decreto ac autoritati tribuendum esse palam est, adeoque publicorum saltem ministrorum personam eos induere. Mos ferè ejusmodi apud Græcos veteres observatur [n] à viris doctis. Et vide sis, quæ tradunt Jurisconsulti [o] aliqui, aliique [p] de Hæreticorum manifestorum cæde. Adde, si placet, quæ de privatorum vindicta disputant Scholastici [q] Jurisconsultique [r]. Ex Jure autem ordinario Ebræorum & usu quotidiano, extra singulares, quales diximus permissiones, intelligendum illud Judæorum de Herode ob nefariam Ezekiæ, aliorumque necem Hyrcano conquerentium. Transgressus est, inquiunt, legem nostram, quæ hominem quantumvis scelestum vetuit affici supplicio capitali, *εἰ μὴ πρότερον κατακριθείη τοῦ παθεῖν ὑπὸ τοῦ Συνεδρίου nisi prius eo damnatus fuerit à Synedrio*, quod memorat Josephus [s]. Species autem insigniores cædis humanæ Privatis, apud Ebræos, sicut jam dictum est, citra sententiam forensem, sub ratione Pœnæ legitimæ permissæ (præter illam, quæ permissa Vindici sangvinis, ut ostensum est) Binæ fuere. Altera violentiæ injustæ quædam genera Repellenti impedientique seu sive se sive alium Tuenti permissa, Altera Zelotis. Nam ex Jure ordinario dictum illud apud Josephum jam memoratum verum esse, asserunt item Talmudici [t], בשעבר ועשה העון שחיב עליו מיתת בית דין *quoties id, quod jam perpetrabatur, ex sententia forensi posset morte puniri.* Quod ad specierum jam dictarum priorem attinet; lex habetur [u] sacra לא תעמוד על דם רעך *non stabis adversus sanguinem proximi tui.* Hujus sensum, ex doctrina avita, docent esse, proximum, id est, congenerem, à periculo imminente ita ipsis tuendum, ut non solùm è flumine, puteo, igne aliove vitæ periculi genere, qua fieri posset, esset omni diligentia eripiendus, verum etiam ab occisuro, seu qui necandi animo persequeretur, liberandus. Non stabis ociosus seu iners adversus sanguinem proximi tui. Maimonides [x]; הרודף אחר חברו להרגו אפי׳ היה הרודף קטן הרי כל ישראל מצווין להציל הנרדף מיד הרודף *si quis alium persequeretur, ut occideret eum, quantumlibet minor, tenebantur universi Israelitæ* (quilibet pro loci ac temporis opportunitate) *eripere seu liberare eum, cui vis ita illata, è manu* seu *potestate persequentis*, seu aggressoris. Tutelæ ejusmodi

[n] *Io. Meursius in comment. ad Lycophrō. pag. 298.*
[o] *Prosper. Farinach. de Hæresi q. 189 §. 3.*
[p] *Iac. Simanca de Catholic. Instit. t. 46. num. 50.*
[q] *S. Thom. 2. secunda qu. 64. art. 3. Petrus de Aragon. alii ibidem.*
[r] *Petr. Faber. Semestr. lib. 2. c. 2. Hugo Grot. de Iure Belli. lib 2. cap. 20. Vide Caspar. Beatum de creditore inope debitori addicendo, c. 1. §. 68. & 69. l. 1. D. ad leg. Cornel. de sicariis.*
[s] *Archæol. l. 14. cap 17.*
[t] *Maimonid. halach.* Rotzach. *cap. 1. Moses Mikotzi Præc. Negativ. 163*
[u] *Lev. 19. 16.*
[x] *Halach.* Rotzach *cap. 1. Mos. Mikotzi præc. Negat. 165.*

modi moderamen legitimum erat, ut si fieri posset, incruenta præstaretur. Sin vero, etiam cum aggressoris membri alicujus mutilatione seu abscissione. Quæ si nec sic præstari posset, cædes aggressoris legitima habita, nec aliter. Et tam tutela sui, quam alterius heic pariter intelligitur. Neque solùm vim necis causâ illatam, sic aggressoris cæde, cuique propulsare licuit; sed etiam adulterii ac incestus omnimodi causâ, uti & pæderastiæ seu concubitus masculi. Verba sunt Misnæ y, אלו הן שמצילין אותן בנפשן הרודף אחר חבירו להרגו ואחר הזכר ואחר הנערה המאורסה *Hi sunt, qui etiam vitæ suæ jacturâ præripiendi sunt, seu impediendi, ne peccent. Qui alterum persequitur; ut eum occidat; qui persequitur Masculum; & qui puellam desponsatam.* Recensetur heic species trina. Prima ad moderamen inculpatæ tutelæ attinet; adeo ut vim animo occidendi illatam, etiam inferentis morte, si citra eam fieri nequibat juxta jam dicta, repellere liceret non solùm ipsi, cui vis inferebatur, sed & alteri cuicunque qui suppetias adferret. Secunda est de eo, qui masculum, ut nefando cum eo coitu misceretur, fuerit aggressus. Tertia de eo, qui alterius sponsam vi fuerit compressurus. Scelestos hujusmodi adfectus vi privatâ, etiam occisione (si verbere, vulnere, aut mutilato membro cohiberi nequirent) puniri volebant. Sed neque aliud obtinuisse jus, aiunt ad Misnam jam citatam Gemaristæ Babylonii, ubi illicitum alium quemcunque concubitum nomine עריות seu *Turpitudinis* in Levitici decimo octavo denotatum (excepto concubitu bestiæ) vi quis attentaret. Neque ut præpedirentur ad hunc modum, occisione nempe vim inferentis, alia præter hæc jam dicta, volebant ii z qui hisce rebus præerant; unde mendum, puto, esse manifestum, sive librarii sive Typographi, in Gemara Hierosolymitana a, ubi legitur אחר הרודף אחר חבירו להורגו ואחר הרודף אחר כל שאר עבירות שבתורה מצילין אותו בנפשו *Eadem est ratio ejus, qui alium animo occidendi persequitur, & ejus, qui vi attentat qualecunque ceterorum peccatorum, quæ in Lege. Utrunque etiam vitæ suæ jacturâ præpedire fas est.* Pro עבירות quod *peccata* sonat, lego עריות; quod *Turpitudines* illas seu concubitus passim denotat, adeo ut versio ita sit mutanda, *& ejus, qui vi attentat qualemcunque ceterorum concubituum* (humanorum)

y Tit. Sanhedrin cap. 8. Gemar. Babylon. ibid. fol. 73 a.

z Gemar. Babylon. ad t. Sanhedrin fol. 73 a. Obadias Bartenorius ad Misnam ejusd. tit. cap. 8. Maimonides halach. Rotzach c. 1.

a Ad tit. Sanhedrin cap. 15. fol. 26. col. 3. §. 9.

norum,) *qui nomine Turpitudinum in Lege occurrunt.* Nam ſcribitur hoc ad Miſnam quam attulimus hac de re. Et τὸ שאר, quod heic τοῦ *ceterorum* reſpondet, unicam illam ערוה *ſeu* Turpitudinem, ſive cum ſponſa aliena concubitum, in Miſna memoratum reſpicit. Neque eum, qui Gemaram & Gloſſam ad eundem locum Babyloniam conſuluerit, diſſenſurum omninò heic arbitror. Huc ſpectat cædis ejus, qui Iſraelitam, ipſe ſcilicet Iſraelita, (extra cauſas ſtatim indicatas) ſeu bona ejus in poteſtatem Gentilium tradiderit. Talmudici [b], אסור למסור ישראל ביד גוים בין בגופו בין בממונו *Nefas eſt Iſraelitam tradere in poteſtatem Gentilium, quod tam de bonis ejus ſumendum quàm de Perſona.* Idque tâm de ſceleſtiſſimo, quàm de probo ac pio. Neque traditori ſortem fore admittunt in ſeculo futuro. Et demum adjiciunt, מותר להרוג המוסר בכל מקום ואפילו בזמן הזה שאין דנין דיני נפשות ומותר להרגו קודם שימסור *fas eſt occidere traditorem ejuſmodi quocunque in loco; idque etiam hoc ſeculo; licet genti noſtræ jam diu permiſſa non ſint judicia Capitalia. Quin & fas eſt eum occidere antequàm tradiderit,* ubi ſcilicet animum tradendi ei perſeverare liquerit. וכל הקודם להרגו זכה *Et quiſquis eum occiderat, quantocyùs poterat, inſons erat.* Addit vero Maimonides; הרי זה יהרג שמא ימסור אחרים ומעשים בכל יום בערי המערב להרוג המוסרים שהוחזקו למסור ממון ישראל ולמסור המוסרים ביד הגוים להורגם ולהכותם ולאסרם כפי רשעם וכן כל המיצר לצבור ומצערן מותר למוסרו ביד הגוים להכותו ולאסרו ולקנסו אבל מפני צער יחיד אסור למוסרו ואסור לאבד ממונו של מוסר ואע"פ שמותר לאבד גופו שהרי ממונו ראוי ליורשיו *Cædes autem ejuſmodi permiſſa eſt, ne is tradat* ſeu *prodat alios. Sed & frequenter in civitatibus Occidentis* (id eſt, Occidentalium Judæorum, qui Terram ſanctam incoluêre; ſic dicti ut ab Orientalibus, qui Babylonem & loca vicina occupant, diſcriminarentur) *evenit, ut, qui ſic tradendi Iſraelitæ alicujus bona animo perſeverarent, occiderentur, aut in poteſtatem Gentilium traderentur ipſi, ut ab eis occiderentur, vapularent, & coercerentur ſecundum quod malitia eorum mereretur. Ita etiam ſi quis populi univerſitatem* (Eccleſiam ſeu cœtum Iſraeliticum) *acriùs oppugnaret, eamque contumeliis afficeret, fas erat eum tradere in Poteſtatem Gentilium,*

[b] *Maimon. halach* Chobal Wemazik *cap.* 8. *Mikotzi præcept. affirm.* 70.

ut ab eis vapularet, coerceretur, multaretur. Non item, si privatum quempiam sic contumeliis afficeret. Nec fas erat bona traditoris diripere, tametsi esset fas personam ejus sic lædere. Nam Bona ejus ad hæredes attinebant. Accedat & heic id, quod tradunt de cæde cuique permissâ Judæi, qui palam atque ad irritandum Numen seu, ejusce contemptu, præceptum aliquod divinum violaret. Maimonides [c] ex veterum scitis [d]; המינים והם עובדי עבודה זרה מישראל או העושה עבירות להכעיס אפילו אכל נבילה או לבש שעטנז להכעיס הרי זה מין והאפיקורוסין והן שכופרין בתורה ובנבואה מישראל מצוה להרגן אם יש בידו כח להרגן בסייף בפרהסיא הורג ואם לאו יבוא עליהן בעלילות עד שיסבב הריגתן כיצד ראה אחד מהן שנפל לבאר והסולם בבאר קודם ומסלקו ואומר הריני טורח להוריד בני מן הגג ואחזירנו לך וכיוצא בדברים אלו *Seu Prævaricatores* seu *Minim (sic vocamus Israelitas idola colentes, uti & eos, qui alias transgrediuntur ad irritandum numen,* seu *in ejus contemptum, etiamsi morticinum comederint, aut vestibus heterogeneis fuerint induti in ejus contemptum) uti & Epicurei (quo nomine continentur nobis Israelitæ, qui abnegant legem & prophetias) occidendi sunt ab eo, cui facultas est eos occidendi, modò id gladio & palàm* seu *in publico faciat. Id vero si facere nequeat, dolis eum adgrediatur, usque dum mors ei eveniat* (non vi,) *sed ad hunc,* verbi gratiâ, *modum: Si quis viderit ex hoc genere hominum aliquem in puteum decidisse, & scalam in puteo; hanc præoccupans relinquat eum dicatque, diligentius conabor, ut filius meus descendat è tecto, & tunc utrique ad te redibimus.* Ut scilicet sic spe deceptus [e] facilius periret. *Ejusmodi aliis fraudibus, quibus mors ei inferatur, uti fas est.* Nec quid sic commissum censebant adversus legem illam suam [f] de non mentiendo, nec decipiendo proximum, quod nomen ex prævaricatione & apostasia ejusdem desiisse voluere. Quod de Israelita aliter, veluti in sui sive utilitatem sive voluptatem tantum, non contumaciter aut constanter peccante, non omnino intelligunt. Quanquam autem sic sive vi palam sive dolo Israelitam ejusmodi ob prævaricationem seu apostasiam, alteri (Israelitæ item) cuiquam fas habebatur trucidare aut morti dolo tradere; ne-

fas ni-

c *Halach* Rotzach *cap.* 4. *pag.* 484.

d *Gem. Babylon. ad t.* Aboda Zara *c.* 2. *fol.* 27. *b.*

e *Vide lib.* 6. *cap.* 3.

f *Levitic.* 19. 11.

fas nihilominus existimabant, Gentilem in sui exitium sic dolo circumvenire, tametsi nec legi nec Prophetiis nomen daret is, sed eas planè abnegaret; uti nec tametsi Idololatriæ hactenus non renuntiasset. Apud Maimonidem ibi statim sequitur; אבל הגוים שאין בינינו וביניהם מלחמה ורועי בהמה דקה מישראל וכיוצא בהן אין מסבבין להן המיתה ואסור להצילן אם נטו למות כגון שראה אחד מהן שנפל לים אינו מעלהו שנאמר לא תעמד על דם רעך ואין זה רעך *At verò Gentiles, quibuscum nobis bellum non erat, & qui pecora minuta Israelitarum nutriebant* (moribus enim introductum est, ut haud ipsi, ne frequentiora inde vicinis damna evenirent, locis, quibus aut vineæ aut segetes adjacerent g, ea nutrirent, sed tantummodò in sylvis & desertis; unde factum est, ut gentilibus vicinis nutrienda sæpius locarenr) *atque id genus reliquos dolo circumveniendi, ut morti traderentur, non erant. Sed nec fas erat, eos imminente morte liberare. Veluti si quis eorum in mare caderet, eum inde sublevare. Nam scriptum est* h, *non stabis adversus sanguinem proximi tui, & hic proximus tuus non est.* Nimirùm legem illam sacram capiunt, perinde ac si dictum fuisset, non piger stabis seu otiosus, quando periculum mortis proximo tuo imminet, sed eripere eum conaberis; ut & ante dictum est. Atqui quanquam concesseris proximi heic nomine Gentilem non contineri, (quod & de aliis legis sacræ locis non raro scriptitant magistri,) undenam interea vetitum esse volunt Israelitis, Gentilem periculo ejusmodi liberare? Nam heic quidem præcipitur Israelitæ, ut Israelitam liberet. An inde elicitur, ut Gentilem liberare non liceret? Forte huc illud trahunt i, את הנכרי תגש quod vertitur *à peregrino exiges*, & locum habet in lege singulari de debitorum in septimo anno remissione inter Originarios. Sed quidem id intelligunt Magistri, perinde ac si pauculis illis verbis, utcunque ibi interpositis, vetaretur ipsis quidquam Gentilibus præstare, quod Charitatis Simplicis in se speciem, extra Juris Stricti amussim, haberet; modò paucula aliquot sui interea in commodum, ac pauperum è Gentilibus, sed tantùm inter Pauperes ex Israelitis, alendorum causam excipias, de qua inferiùs k. Et tametsi Gentiles, ut puto, nolunt, ex alia lege l (saltem postquam Proselyti Domicilii fierent) contra justitiam meram seu jus strictum à se *vexandos* seu op-

g *Misna tit.* Baba. Kama *cap. 7. §. ult. & ibi Constantin. l'Empereur. Maimonid. halach* Nazi- ki Mammon *cap. 5.*

h *Levitic. 19. 16.*

i *Deut. 15. 3. & vide Nachmanid. in* Pirush Tora *fol. 323. 4.*

k *Lib. 6. c. 6.*

l *Exod. 22. 20. & vide supra lib. 2. cap. 4.*

primendos, fallendos, attamen ſeipſos ab officiis humanioribus illis m, maximè qui nondum Idololatriæ renuntiarint, etiam in contractibus aliàs præſtandis, ex jure ſuo ſacro cohibitos docent; qua de re plura libro ſexto n, ubi de Uſuris agitur. Quanquam interà ſciam, Joſephum o, ubi gentis ſuæ mores evehere non parùm ſtudet, tradere, etiam ex receptis legibus ac moribus, advenis qualibuscunque ſeu Proſelytis ſaltem Domicilii neceſſaria omnia præbenda ab Ebræis fuiſſe, ignem, aquam, cibum; viam item illis indicandam. Sed verò ex jam oſtenſis juxta Talmudicos manifeſtum eſt, Cædem ſic Privato permiſſam, tam *in Pœnam* permitti Aggreſſoris & Traditoris, quam in Tutelam aliorum, & planè in Pœnam Prævaricatoris & Apoſtatæ, quos diximus. Jam verò ex illo Tutelæ jure ortum eſt illud, quod Quaſi Pœnam ante diximus. Quaſi item Pœna, & Quaſi vis illata, cum reverà non eſſet, locum apud eos habuit, ubi, ſine puerperæ exitio p, fœtus vivus eximi nequiret. Utriusque vitâ in juſtitiæ ſtatera poſitâ, illius, ut dignioris, ita anteponebatur, ut hujus cædes juſta, quia neceſſaria, ob illius ſalutem, haberetur; quaſi ob imminens matri, veluti ex vi illata, periculum ipſe Pœnas meruiſſet. Ita *in ipſò adhuc utero*, (quod ait Tertullianus q,) *infans trucidatur neceſſariâ crudelitate, quum in exitum obliquatus denegat partum, matricida, ni moriturus.* Maimonides juxta Gemaræ paulò ante citatæ mentem; הורו חכמים שהעוברה שהיא מקשה לילד מותר לחתוך העובר במעיה בין בסם בין ברד מפני שהוא כרודף אחריה להורגה *Decrevere ſapientes, ſi fœmina gravida puerperio laboraret*, (ita ut ejusdem inde vitæ periculum planè immineret,) *fas eſſe fœtum in utero ejus ſive pharmaco ſive manu extinguere, quoniam habitus eſt quaſi aggreſſor* ſeu *quaſi is, qui vim inferret necandi causâ.* Quod tamen ſic temperant, ut ſi vel caput in lucem emiſerat fœtus, ei non omninò matris gratiâ nocendum; quoniam inquiunt, אין דוחין נפש מפני נפש *non pellenda anima pro anima*, id eſt, innocentis alterius vita, gratiâ alterius non tollenda. Allata jam verba ſequitur, ואם משהוציא ראשו אין נוגעין בו שאין דוחין נפש מפני נפש *Verùm ſi exeruerat caput, ei nocendum non erat, quia anima* ſeu *vita pro anima* ſeu *vita pellenda* ſeu *tollenda non erat.* Neque tunc aggreſſoris inſtar ſeu quaſi vim inferens habitus. Hac de re videſis, quæ diſputant Theologi, maximè

m *Vide Maimonid. halach.* Rotzach *cap. 12. ſub fine.*
n *Cap. 10.*
o *Adverſ. Apion. lib. 2.*
p *Maimon. halach.* Rotzach *cap. 1.*
q *Lib. de Anima cap. 25.*

maximè Sanchez r & Rainaudus ſ, quibus aliorum turba laudata. Medici item ea de re obiter.

r *Lib.9. de Matrimonio diſp.20.*
ſ *De ortu infantium cōtra Naturam per Sectionē Cæſaream c.9.*

Cap. IV.

De ſingulari* Zelotarum *apud Ebræos Jure, quo* criminibus *in* aliquot atrocioribus *deprehenſi, à Privatis illicò ſive impunè verberabantur, ſive occidebantur.

SUpplicium item Capitale בשעת מעשה, id eſt, *in ipſo dum committebatur facinus duntaxat momento*, ſeu homini ἐπαυτοφώρῳ deprehenſo, à zelotis, id eſt, Privatis zelo ductis, infligi permittebant, quoties Sanctitatem ſive Numinis, ſive Templi, ſive Gentis, Ebræus aut circumciſus alius ſeu in Judaiſmum cooptatus ita violaret, ut palam ac in publico eam ſive denegare ſive ſpernere, ſpeciebus aliquot facti atrocioribus t, videretur. Miſna; הגונב את הקסוה והמקלל בקוסם והבועל ארמית קנאין פוגעין בו כהן ששימש בטומאה אין אחיו הכהנים מביאין אותו לב"ד אלא פרחי כהונה מוציאין אותו חוץ לעזרה ומפציען את מוחו בגזרין *Qui ſacrilegium commiſerat* (ex ſacra nempè ſupellectili quid furatus erat;) *qui per Idolum maledixerat* (Numini,) *qui coitu ſe miſcuerat cum fœmina Aramæa*, id eſt, extera ſeu plane Gentili, *Zelotis fas fuit incurrere* u *in eum. Sacerdotem in immunditie ſua ſacra obeuntem, non erat neceſſe, ut Sacerdotes ceteri in forum deducerent. Sed Sacerdotes, qui per ætatem nondum miniſterio ſacro pares erant, eum extra atrium protrahebant, & cerebrum ejus fuſtibus elidebant.* Heic Templi ac Numinis ſanctitatis violatio manifeſta. Gentis autem ſanctitatem coitu jam dicto violari volebant, etiam & coitum ejusmodi veluti cultum extraneum, (ſed non ita in foro puniendum) habebant. Gentilem autem fœminam heic intelligunt non qualemcunque, ſed eam tantum x, quæ nondum Proſelyta Domicilii ipſa facta, aut Proſelyti ejusmodi filia non eſſet. Nam ſtuprum Iſraelitæ in hujusmodi Proſelyta, ſive libera, ſive ancilla, (tametſi manſerit planè Gentilis,) verberibus tantùm in foro ex veterum traditione puniebant. Zelotarum verò, quorum

t *Tit.* Sanhedrin. *c.9.* §. *ult. Gemar. Babylon. ib. fol.81b. &c. Hieroſolym. eod. tit fol. 27.col.2.§.11.*
u בהן in eo codice Hieroſolymitano.
x *Gemar. citat. & Maimonid. halach.* Iſuribia *cap. 12.*

rum heic mentio, & qui Ebræis y dicuntur בני אדם כשרין המתקנאין קנאתו של מקום *Homines pii, qui Zelo Numinis accenderentur*, jus ejusmodi habebatur, ut, si viderent בפרהסיא *palam* seu *in Publico*, id est, ut recepta fertur sententia, præsentibus coram decem minimum Israelitis, quempiam facinorum aliquod jam dictorum commissurum, ipso eodem momento fas eis esset z incurrendo seu aggrediendo eum, aut verbere aut vulnere præpedire ac cohibere, aut etiam cæde perseverantem è medio tollere. Nam si intermitteret, occidendus non erat, sine Judicio forensi. Idem Juris obtinuit de Israelita Apostata seu הכופר בעיקר *eo, qui renuntiasset Fundamento*, id est, ipsius Numinis sanctitatem veritatemque palam ac aperte negâsset, Legemque sive scriptam sive oralem planè deseruisset a. Origo, unde manavit pendebatque jus hoc Zelotarum, dicitur, ut non pauca recepti Juris alia, הלכה למשה מסיני *Traditio Mosis è Sinai.* Et exemplum ejus habent primum ex sacra b historia Phinees, qui hasta trajecit, zelo accensus, Zimiri Principem tribûs Simeonis & Cozbi Paganam, filiam Zur Principis Midianitarum, in stupro palàm deprehensos; ubi laudatur à Numine בקנאו את קנאתי בתוכם *quia zelaretur Zelum meum inter eos.* Et de hoc Philo c; ἐπαινέσας οὖν ὁ Θεὸς τὴν ἀριστείαν αὐτοκελεύστῳ καὶ ἐθελουργῷ σπουδῇ γενομένην διτταῖς αὐτὸν ἀνέστεψε δωρεαῖς, εἰρήνῃ καὶ ἱερωσύνῃ. *Deus idcircò laudavit navatam sponte & aliorum injussu operam, eamque honoravit præmio duplici, Pace atque Sacerdotio.* De Sacerdotio Phinees nemo nescit. De pace verò heic adjicit ille, τῇ μὲν, ἄξιον διακρίνας ὑπὸ πολέμου μεταποιεῖσθαι βίου τὸν ἀράμενον τοὺς ὑπὲρ τιμῆς Θεοῦ ἀγῶνας· *Pace honoravit, quia judicavit bello implicari non debere, qui cultus divini propugnatorem se exhibuisset.* Adeo ut Philo etiam Zelotarum jus velut à Numine tunc præstitutum asseruerit. Quod itidem licet parciùs, innuit ipse, ubi de eo d, qui lignatum exivit in Sabbato, loquitur. Conspectum scilicet, ait, eum à quibusdam. qui statim occisuri erant præ ira, seu Δυσανασχετήσαντας, cohibitos tamen fuisse ἵνα μὴ τοι ἰδιῶται, πρὸ ἀρχόντων, κολάζειν τινὰ δοκῶσι καὶ ταῦτ' ἄκριτον κἂν ἄλλως τὸ παρανόμημα ᾖ ἐμφανές, *ne scilicet viderentur, cum privati homines essent in aliquem animadvertere, idque indictâ causâ priusquam magistratus* (id

y *Gloss. ad Gem. Bab. adtit.* Sanhedrin *f.81b.*

z *Præter locos citatos, vide Maimonid. halach.* Rotzach *c.* 4. *& halach.* Sanhedrin *c.18.]& halach.* Aboda Zara *cap.10.*

a *Videsis etiam Maimonid. halach.* Memarim *c.* 3. *Mos. Mikotzi præc. Negativ.163.* Shulcan Aruch *tit.* Iore dea *c.158.*

b *Numeror.* 25. *& videsis historiam illam fusius narratam à Iosepho. lib.* 4. *cap.6.*

c *Lib.1. de Monarchia & lib.1. de Vita Mosis.*

d *Lib. 3. de Vita Mosis.*

rus (id decernerent,) *tametsi crimen esset manifestum*. Agnoscitur heic Zelotarum jus, ejusque non obscurum vestigium. Jam verò קנאה *Kinea* Zelus est, & קנא *Kanna* & קנאי *Kannai* Zelotes, unde pluraliter קנאין *Kinnain* Zelotæ. E quorum numero fuisse videtur Apostolus ille Simon cognomento Zelotes [e] apud D. Lucam. Appellatur idem DD. Matthæo [f] & Marco [g] Καναανίτης (ut in plerisque, & quos vulgo sequimur, codicibus) quod per Cananæum reddit vulgatæ autor. Exemplaria alia habent Καναναῖος, alia Καναῖος, id quod proxime accedit, ut ex *Kanna* seu *Kannai*, adjecta Græcorum terminatione, fiat. Neque assentire queo viris doctis etiam S. Hieronymi [h] sequacibus, qui à Cana, (quod קנה Hebraice scribitur [i]) Urbe Galilææ eum ita dictum volunt. Etiam Urbs illa קטנא Katana passim [k] Syro exaratur. Et quid Zelotæ cognomento cum Urbe illa? Cananæum autem seu Cananitem apud DD. Matthæum & Marcum reddit Syrus per קנניא *Canania*; Zelotem verò apud Divum Lucam per טננא *Tanana*, quod id est ipsum, uti & Arabs per الغيور *Zelotem* etiam significans, ut appellativum est. Sed perperam nimis Ebraicum Matthæi Evangelium habet שמעון הכנעני *Simeonem Cananæum*, ac si à terra Canaan nomen deduxisset. Nec soni nec ipsius rei ratio id omnino fert. Non magis videntur Thomas & Didymus iidem esse, quàm heic *Cannæus* & *Zelotes*, de Simone dicti. Ad receptum hoc Zelotarum jus attinet illud in historia Maccabæorum, ubi in Judæum Modinæ, juxta edictum Antiochi Regis, sacrificaturum involat Mattathias. *Id videns* [l] *Mattathias zelatus est, & contremuerunt renes ejus, & accensus est furor ejus secundum Judicium Legis* (κατὰ τὸ κρίμα,) *& insiliens trucidavit eum super aram. Sed & virum, quem Rex Antiochus miserat*, (Apelles ei nomen) *qui cogebat immolare, occidit in ipso tempore & aram destruxit & zelatus est Legem* (id est, ἐζήλωσε τῷ νόμῳ) *sicut fecit Phinees Zamri filio Salom. Et exclamavit Mattathias voce magna in civitate dicens, omnis qui Zelum habet legis, statuens testamentum* (id est, ratum habens fœdus inter nos & Deum nostrum) *exeat post me*. Josephus verba

e *Luc.* 6, 15. *Act. Apost.* 1, 13.
f *Cap.* 10. 4.
g *Cap.* 3. 18.
h *Ad D. Matth.* 10.
i *Iosua* 19. 28.
k *D. Ioann.* 2. 1. 4. 46. 21. 2.
l 1 *Maccab.* 2. 24. *Ioseph. Orig. Iudaic. lib.* 12. *cap* 8.

perio ac jurisdictione publicâ Hierosolymis carente habebatur, vim hujusmodi sic palàm Templi sanctitatem violantibus inferebat, idque impune & citra reprehensionem eorum, qui, ut sanctissimæ illius innocentiæ pœnas irrogarent, omnem indies summopere movebant lapidem; utrum, inquam, à pœnis forensibus, quæ aliàs vim citra juris autoritatem inferentibus ibi debitæ, & infligi solitæ, tutus esset ac immunis, ideò quod ex Zelotarum jam dicto jure, quicquid sic à capite sanctissimo, sed interea invisissimo, præstitum est, planè licitum haberetur. Locus, in quo Nummulariorum hujusmodi ac vendentium & ementium sedes, à scriptoribus poni, nec immerito, solet ad Montis templi (qui & Templum interdum dictus, quâ de re ante [c] monitum est) partem Orientalem seu Atrium [d] Gentium, scilicet ad Intermuralis partem exteriorem, cujus quidem sanctitas, tametsi dispar haberetur sanctitati interiorum Montis Templi partium, singularis tamen fuit, & urbis reliquæ sanctitate multò præstantior, ipsiusque Templi structuræ gratiâ diligentius tuenda. Ut autem res heic ritè capiatur, dispiciendum est, undenam, & quinam Nummularii hi, & qui oves, boves, columbas ibi venderent. Docent Talmudici, ubi de annua dimidii Sicli [e] in sacros usus pensitatione agunt, solenne fuisse quotannis per urbes & oppida primo die mensis Adar moneri populum de pensitatione illâ. Die autem ejusdem mensis decimoquinto, aiunt [f], ישבו השולחנין בכל מדינה ומדינה ותובעין בנחת כל מי שיתן להם יקבלו ממנו ומי שלא נתן אין כופין אותו ליתן *sedebant Mensarii* seu *Nummularii in quolibet urbe, & cum vasculo flagitantes ab omnibus, qui solvebant, accipere; quorum tamen neminem tunc cogebant solvere.* Id scilicet in diem Adar XXV distulêre. Etenim tunc Nummularii in Templo, seu Monte Templi, (ut dictum est,) considentes ab eis, qui non solverant, etiam vi per ministros exigebât Talmudici; בחמשה ועשרים באדר ישבו במקדש לגבות ומכאן ואילך כופין את מי שלא יתן עד שיתן וכל מי שלא יתן ממשכנין אותו ולוקחין עבוטו בעל כרחו ואפילו כסותו *Die* XXV *Adar sedebant* (Nummularii) *in Templo ad exigendam* Sicli dimidii pensitationem. *Atq; tunc & deinceps quemlibet non solventem solvere cogebant. Et quisquis non solvebat; eum in pignus adigebant, quod & ab eo sive*

volente

[c] *Lib. 3. cap. 6.*

[d] *Videsis I. Baptist. Villalpand. ad Ezech. tom. 2 part. 2. lib. 3. cap. 9.*

[e] *Exod. 30. 12. & vide suprà lib. 2. ca. 8. pag. 228. & Iosephum Archæolog. lib. 9. cap. 8.*

[f] *Misna tit.* Siklim *c. 1. Maimonid. tit. eod. cap. 1. Mos. Mikotzi Præcept. Affirm. 45.*

volente sive nolente auferebant, etiam vestimenta ejus. Confidentes autem sic in Templo nummularii perpetuo coram habebant tredecim arcas totidemque mensas. Arcæ fuêre tubarum instar, seu parte superiori angustæ, inferiori latæ, ut commodius retinerent, quod per foramina angusta reciperent. Talmudici[g]; ובמקדש היה לפניהם תמיד י"ג תיבות כל תיבה כמין שופר *Et in Templo semper habebant* (Nummularii) *coram se tredecim arcas, quarum quælibet tubæ instar erat.* Unde & Tubæ sunt dictæ. Nam de hisce intelligendum illud Misnæ; שלשה עשר שופרות שלשה עשר שולחנות *Tredecim fuêre Tubæ, totidemque Mensæ*, id est, nummariæ. Arcarum autem usus singularum ad hunc modum explicant.

א לשקלי שנה זו.	I *Ad recipiendos Siclos anni instantis.*
ב לשקלי שנה שעברה.	II *Ad Siclos anni præteriti.*
ג לכל מי שיש עליו קרבן שתי תורים או שני בני יונה אחד עולה ואחד חטאת משליך דמיהן לתיבה זו.	III *Vnicuique*[h], *à quo oblatio duorum turturum seu pullorum columbæ, alterius in holocaustum, alterius in sacrificium pro peccato, præstanda erat. Nempe pretium eorum in hanc conjiciendum arcam.*
ד לכל מי שיש עליו עולת העוף בדבר משליך דמיה לתיבה זו.	IV *Vnicuique, à quo in holocaustum tantum avis*[i] *offerenda. Pretium ejus in hanc conjiciendum.*
ה למי שהתנדב מעות לקנות עצים למערכה.	V *Ei qui sponte obtulit pecuniam, quâ ligna in sacros usus compararentur.*
ו למי שהתנדב מעות ללבונה.	VI *Ei qui sponte obtulit pecuniam thuri coemendo.*
ז למי שהתנדב זהב לכפורת.	VII *Sponte offerenti aurum in Templi ornatum.*
ח למותר חטאת כגון שהפריש מעות לחטאתו ולקח חטאת והיתר מן המעות ישליך לתוכה.	VIII *Residuo sacrificii pro peccato ex errore*[k]. *Veluti, si quis pecuniâ, quam sacrificio suo pro peccato destinaverat, parte aliquâ sacrificium emerat, residuũ pecuniæ in arcã hãc cõjiciebatur.*
ט למותר אשם.	IX *Residuo sacrificii*[l] *pro delicto spontaneo.*

g *Misn. Gemar. & comment. ad tit.* Siklim *c.* 6. *Maimonid. halach. ead. cap.* 2. *Moses Mikotzi præc. affirm.* 45.

h *Levitic.* 5. 7. 12. 8. & 15. 14.

i *Levitic.* 8. 14.

k *Levitic.* 4.

l *Levitic.* 6.

 X *Re-*

י למותר קיני זבים ויולדות.	X *Residuo nidorum* (id est, pullulorum in sacrificium [m]) *profluvio laborantium & puerperarum.*
יא למותר קרבנות נזיר.	XI *Residuo oblationum* [n] *Naziraeorum.*
יב למותר אשם מצורע.	XII *Residuo sacrificii pro delicto spontaneo Leprosi.*
יג למי שהתנדב מעות לעולת בהמה.	XIII *Sponte offerenti pecuniam, ut inde compararentur pecora in holocausta.*

m Levitic. 12. 8. & 15. 14.
n Num. 6. 14.

Cuilibet arcæ titulus usus inscriptus erat. Quicquid enim nomine Residui, juxta jam dicta, veniebat, ex Synedrii magni decreto in holocausta ex pecoribus impendebatur; atque adeo, quæ in arcas posteriores sex conjecta, sic impensa. De Sicli autem dimidii pensitatione annuâ aiunt [o] חצאי השקלים הכל צריכין להן כדי שיתן כל אחד ואחד חצי שקל שהוא חייב לפיכך כשהולך אדם הולך אצל השולחני ומצרף שקל בשני חצאין יתן לו תוספת על השקל ואותה התוספת נקראת קלבון לפיכך שנים שנתנו שקל שניהם חייבין בקלבון *Nemini non opus erat, ut Siclos dimidios sibi haberet; adeo ut singuli, qui hac tenebantur pensitatione, dimidium Siclum* (ipsam dimidii Sicli speciem) *solverent. Hinc evenit, ut, cum quis ad Nummularium veniebat, ut* (ob hanc causam) *Siclum integrum binis Siclis dimidiis commutaret, ei insuper in augmentum daret,* (id est, Siclo, quod commutaret, adjiceret,) *quod Kolbon vocitabant, adeo etiam ut, si bini Siclum integrum sic afferrent, ab utroque Kolbon esset præstandum.* Et subtiles habent aliquot distinctiones de augmenti hujus præstatione ex ratione sociorum ac cohæredum juris, & ex commodati, donationis, Eleemosynæ discrimine, aliisque ejusmodi ortas, quæ huc non attinent. Kolbi autem seu Kollybi valor erat חצי מעה *obolus dimidius* [p], seu pars Sicli quadragesima octava. Et Kollybi hujusmodi usus tàm in urbibus Terræ sanctæ aliis, aliisque, ubi mensarii postulabant dimidios Siclos, regionibus, quàm Hierosolymis solennis erat. Adeo ut, qui solveret ex lege, haud alia specie, præter ipsam dimidii Sicli, solvere deberet; cum intereà eis, qui alibi reciperent, fas esset לצרף אותם בדינרי זהב מפני משאוי הדרך *commutare speciem*

o Tit. Siklim cap. 1. & Maimonid. tit. eod. cap. 3.

p Misna tit. Siklim c. 1. & ibi Obadias Bartenorius.

speciem illam in nummos aureos [q] *ob itineris ac oneris commoditatem.* Nam ad Templum sic universi undiquaque advehendi. Jam vero ex his nemo non videt, qualesnam fuerint Nummularii in Templo sedentes, eorumque mensæ in Evangeliis memoratæ. Vocantur autem ii in Matthæo & Marco, κολλυβισταὶ, & à Joanne κερματισταὶ, quorum prius etiam & קלבון seu *Kollybi* vestigia retinet manifestè. Utrumque sane rem ipsam seu Nummulariorum officium maximè in Siclis dimidiis, qui quotannis & frequentiùs ibi solvebantur, recipiendis palam indicant. Qualesnam item boves, oves & columbas ibi venderent, non difficile est conjectari. Vetus est sententia, animalia illa illuc adducta, ut in sacrificia tum publica tum privata, quæ adeo crebra fuêre, in dominorum commodum distraherentur. Nec dissimile est veri, etiam in hisce fuisse, qui infamiâ notati à Talmudigis מפריחי יונים *columbas volare docentes* appellitantur. Scilicet quatuor hominum genera [r] à testimoniis & judiciis ob infamiam arcent; Aleatores, Fœneratores, quæstum facientes ex anni septimi seu Remissionis anni frugibus, & demum eos, qui Columbas volare docebant. Quoniam scilicet [s] horum nemo מתעסק בישובו של עולם *incumbit rebus, quæ ad firmitudinem seculi*, id est, ad bonum publicum seu vitæ humanæ commodum *spectant*. Adjiciunt enim; אסור לאדם שיתעסק בעולמו אלא או בתורה או בגמילות חסדים או בסחורה ואומנות ומלאכה שיש בהן ישובו של עולם *Nefas esse homini in vitæ suæ ratione rebus aliis incumbere præter Legem & Beneficiorum retributionem seu charitatem, aut Mercaturam, aut Artificia atque Opera bono publico utilia.* Phrasis autem illi, שיש בהן ישובו של עולם *quibus inest firmitudo seculi* aut *mundi*, quod vertimus, *quæ bono publico utilia*, similis habetur apud Syracidem, ubi meminit agricolarum, fabrorum, figulorum, aliorum ejusmodi artificum, sine quibus civitas manca est, tametsi primas non teneant partes. Attamen, inquit [t], κτίσμα αἰῶνος στηρίσουσι seu ut alia est lectio στηρίξουσι *Structuram seculi servabunt* seu *firmabunt*: id est, reipublicæ utiles sunt. Vulgata ibi, *Creaturam ævi confirmabunt.* Sed sensus ex idiotismo Ebraico petendus. De eis autem, qui columbas volare docebant, Gemara Babylonia [u]; מפריחי יונים אלו שמפריחין את

q *Videsis supra lib. 2. cap. 8. pag. 228. & 229.*

r *Mishna tit. Sanhedrin, cap. 3.*

s *Gemar. Babylon. ibid. fol. 24. & 25. & Obadias Bartenorius ibidem.*

t *Cap. 38. 45.*

u *Adeat. Sanhedrin cap. 3. fol. 25.*

את היונים ולא יונים בלבד אלא בהמה חיה ועוף *Qui columbas volare docebant, fuere qui eas ad certamen irritabant. Nec vero duntaxat de columbis, sed etiam de pecoribus, feris, volucribus aliis simile intelligendum.* A testimoniis nempè & Judiciis arcendos esse tàm qui alia animalia sic docerent, quàm qui columbas. Id ipsum habet & Gemara Hierosolymitana x. Glossa ad Babyloniam x שממרין quod *qui ad certamen irritant* vertimus, interpretatur, per מרגיזין אותן זה על זה להלחם *excitant eas ad certamen mutuum.* Columbarum autem nomine significantiùs usurpato, (quia forsan aut illæ frequentiùs sic edoctæ, aut cariùs præ ceteris habitæ,) qui cætera animalia pariter docerent, innuuntur à Talmudicis, perinde ac si nos, nomine eorum, qui gallos in certamina nutriunt, etiam eos qui ursos, tauros, canes, simili curant instituto, complecti vellemus. Id genus forte fuère illi, qui ex cœlestis oloris in themate suo genethliaco virtute, ut ait Manilius y, clausas

-------- culmine summo
Pascere aves gaudent Veneris & reddere cæcas,
Aut certis revocare notis, totamque per urbem
Qui gestant caveis volucres ad jussa paratas.

Ad jussa paratæ volucres etiam sunt, tum qui in certamina nutriuntur volatûs reditûsve celerioris, tum qui in pugnam. Hodieque item Memphi, Damasco, Tripoli, alibi in Oriente columbæ quasi z hominum nunciatrices, novarum rerum eventus, pacis bellique successus mirâ velocitate denuntiare solent. Atque inter Africæ Mahumedanos, consimiles, velut non infrequentes, memorat Leo Afer. Nec vero apud Talmudicos sententia est hac de re unica. R. Obadias Bartenorius a; אית דמפרשי מין ממיני השחוק אם תקדים יונתך ליונתי אתן לך כך וכך ואית דמפרשי שמגדל יונה מלומדת להביא יונים לבית בעליה בעל כרחן ויש בהן גזל משום דרכי שלום ולא גזל גמור *sunt qui ludum intelligunt, quo de columbarum celeritate* (velut hodie equorum, canum) *pignore certabatur. Sunt etiam alii, qui dictum capiunt de columbis ideò nutritis adeoque ad jussa paratis, ut ad domini tecta alias etiam vi secum adducerent, unde quidem, si humana invicem officia spectes, velut rapina quadam commissa est,*

tametsi

x *Ad tit. eundem fol. 21. col. 1. & ad tit.* Shebuoth *cap. 7. fol. 37. col. 4. hal. 4.*

y *Astronom. lib. 5. ubi vide Ios. Scaligerum.*

z *Gabriel. & IoannesMaronitæ in l. de nonnullis Orient. urbibus cap. 9.*

a *Ad Misn. tit.* Sanhedrin *cap. 3. §. 3. & vide Gemar. Babylon. ad tit. eundem fol. 25a.*

tametsi neutiquam simpliciter rapina. Sic Bartenorius. Sed hac de re plura libro sexto [c]. Ideo autem libentius admiserim etiam in vendentibus columbas, oves, & boves in Templo, fuisse quales infamiâ sic notant Talmudici, quoniam ut illi nomine τῶν מפריחי יונים *columbas volare docentium* signantius, ut ostensum est, usurpato, pariter eos qui animalia alia in certamina ludicra nutriebant, contineri seu innui volunt, ita & Evangelistæ bini (scilicet Matthæus & Marcus, veluti phrasin receptam secuti) tantummodo columbas vendentes, non vendentes oves & boves, hos intereà pariter cum D. Joanne innuentes, memorant. Hisce hactenus sic explicatis, redimus ad quæstionem de Zelotarum Jure in Nummulariis, ac vendentibus animalia illa ejiciendis nec sine flagelli vi. Certe quanquam Servator Humani Generis & Deus & Rex erat, adeoque ita Universi, nedum Judæorum, Dominus, ut quidquid ei placeret, illud non licitum fuisse nefas sit putare; attamen cum cæteras res omnes etiam & seipsum receptis atque stabilitis reipublicæ formulis judiciariis, qua Ebraicæ eæ essent, qua Romanæ, permiserit, atque absolutissimum Justitiæ exemplar ab omni vi illicita, veluti privatus, abstinere voluerit; quin & tanta ei imminuerit invidia, ut nihil magis invidentium in votis esset, quàm ut cujuscunque delicti reum eum peragere potuissent; haut rationi sane ita consonum videtur, existimare ejectionem illam factam seu vim illatam ab eo fuisse sine agnita, etiam ab ipsis, qui tam maligne ei invidebant, Lege seu more, quod in id genus homines Templi Sanctitatem ita polluentes, incurrere licuerit, atque vi ejicere. Quid obiter facilius quàm adversus eum, pro privato habitum, Scribas & Sacerdotes (qui *eum* & tunc *quærebant* [d] *perdere*) statim egisse de vi publica sive ex Jure patrio, sive ex Romano, nisi id, quod fecisset, ex Jure patrio, quod tunc temporis haud hac in re Romano cesserat, fieri fas fuisset. Ideo non iniquum videtur ut existimemus, fas etiam idem tunc esse habitum Ebræo cuicunque privato, idque ex recepto, quod diximus, Zelotarum Jure; quod heic adhibitum item esse, elicere licet ex verbis D. Ioannis, hac de re. Postquam eis, quos ejecerat, dixerat Christus, *auferte ista hinc, & nolite facere Domum Patris mei Domum Negotiationis, recordati sunt*

[c] Cap. 11.

[d] D. Marc. 11. 18.

discipuli ejus (ut Evangelista) *quod scriptum est* e, *zelus domus tuae comedit me;* perinde ac si τῶν קנאין seu *zelotarum* Juris moribus patriis subnixi, expresse illic meminissent, & ad Domini factum traxissent. Qualisnam autem sanctitatis Templi pollutio ac violatio in negotiatorum, quos diximus, commerciis fuerit, satis ostendit ipse Dominus, dum in verbis è S. Ioanne jam citatis Templum negotiationis domum neutiquam fieri debere ait, & apud Matthæum, *scriptum est* f, *Domus mea Domus orationis vocabitur, vos autem fecistis eam speluncam latronum,* seu ut apud Marcum, *Nonne scriptum est quod Domus mea Domus orationis vocabitur omnibus gentibus? vos autem fecistis &c.* Domus Orationis scilicet לכל עמים *omnibus gentibus* seu *populis.* Nam in monte Templi g locus Orationis etiam Gentibus. Atque ibi Nummularii hi & negotiatores, qui ejecti. At vero ex more erat patrio eoque solenni ac licito, ut Nummularii seu Mensarii ibi perpetuò fermè sederent juxta jam è Talmudicis ostensa. Quanquam igitur ita polluebant loci sanctitatem vendentes oves, boves, & columbas, tum forte in certamina aliasve artes h non licitas quam sacrificia, idque per fraudes crebras, quas in quæstum etiam exercerent; curnam Nummularii etiam seu Mensarii, quorum ibi consessus solennis licitus, ac sacris necessarius, simul ex hoc Iure ejecti? Certe simplex Nummulariorum seu Mensariorum, in siclis dimidiis reliquisque nummis, secundum quod dictum est, in sacros usus, recipiendis arcisque condendis, officium, neutiquam loci sanctitatem polluisse est existimandum. Sed quoniam Negotiationis illicitæ societatem cum vendentibus ibi inierant, atque animalia, quæ extra loca sancta emenda erant, in sacrificia, contra fas, ibi compendii causâ emere solebant, nec fraudibus eo in hominum genere non raro reperiri solitis, illic ministerio illo fungentes carebant; ideo & ipsi, ut qui tum criminis aliorum participes, tum suo infames pariter sic Templum seu Montis Templi locum illum alias ipsis permissum profanabant, ejiciendi. Alia sunt recepti hujus moris exempla, tam ubi falsò ac impiè obtendebatur zelus, quam ubi, ut heic, expresissimo universæ pietatis, ac Iustitiæ exemplari revera & tempestive accensus est. Nec reverentiam ipsam sive summi Pontificis sive Consessûs Magni obstitisse

e Psal. 69. 9.

f Isaiæ cap. 56.

g Vide supra lib. 3. cap. 6.

h Vide lib. 6. cap. 11.

stitisse puto, quin mos hic licitus haberetur. Etenim cum in Consessu sistebatur Christus, ac filium Dei se profitebatur, ob quod reus blasphemiæ habitus est, in adstantibus erant, qui zelum proculdubio obtendentes, in eum irruerent, in faciem exspuerent, colaphis cæderent, uti videre est apud DD. Matthæum ac Marcum. Etiam cum ex ministris cuidam Christus haud satis reverenter habuisse Caipham summum Pontificem visus est, ab eo [i] percutitur. Ubi observandum est Servatoris responsum ministro illi, *si malè*, inquit, *locutus sum, perhibe testimonium de malo; si bene, cur cædis me?* ac si ex more licitum fuisse adstanti eum, qui publicè Pontificis summi sanctitatem, quæ velut & Templi est, irreverenter habuisset seu violasset, irruendo statim percutere. Rogat igitur tantum, ut testimonium perhiberetur de Malo, quod alapam ibi mereretur. Nam ubi nihil ejusmodi esset, nefas fuisse reum in judicio percutere, scimus ex D. Pauli verbis. Sistebatur Paulus [k] nec dum quid omnino dixerat, quod ipsis Judæis sanctitatem sive Numinis, sive Templi, sive Gentis violare visum est. At percuti eum, furore in Christianismum percitus, jubet Ananias Pontifex. Paulus autem Juris gentis suæ scientissimus, *sedes*, inquit, *ut judices me secundum Legem, & contra Legem jubes me percuti?* Sed de his hactenus.

i *D. Ioan.* 18. 22.

k *Act. Apost.* 23. 3.

CAP. VI.

De Cæde Humana,*extra* Belli Pœnæ *seu* Quasi *rationem, juxta nonnullos (ex lege sacra, de* Anathemate *seu* חרם*)* parentibus *saltem & heris permissa; velut* Hostiæ humanæ *nomine.*

ITa temperatum in antè dictis vides apud Ebræos generale homicidii interdictum, ut nihilominus Pœnæ nomine, & QuasiPœnæ, mortem irrogari fas haberetur. Quemadmodum etiam, pro facti specierum varietate, habebatur tum in ipsa lege sacra, tum in universarum, quas novimus, gentium moribus. Et quanquam temperamenta ejusmodi, qua

di, quâ in Noachidarum Jure dispiciendo locum habere possunt, potius ad sextum eorum Juris caput, quod de Judiciis est, attinet; dum scilicet Pœnarum nomine simpliciter considerantur; attamen dum ea, ut interdicti laxamenta, intuemur, locum habent heic sibi debitum. Uti etiam in primis illud, utrum in sacra illa Republica ejusmodi haberetur aliquod interdicti Naturalis de Homicidio laxamentum, idque ex ipsa lege sacra, ut spontaneum homicidium aliquod (nulla Juris bellici, Pœnæ, seu Quasi Pœnæ ratione habita) Jure potuisset committi? Ex lege dico perpetuâ, expressâ, & cujus Ebræis, pro libitu eorum, usus permissus. Nam ex præcepto Numinis singulari atque extraordinario, sive quale de immolando filio accepit Abraham, sive ejusmodi alio, cædem humanam licitam fuisse, utpote ab eo, cui tota rerum natura simpliciter ac omnimodo subest, imperatam, dubitandum non est. Sed vero lex expressim sacra hujusmodi habetur [f] de rebus, quæ devovebantur; כל חרם אשר יחרים איש ליהוה מכל אשר לו מאדם ובהמה ומשדה אחוזתו לא ימכר ולא יגאל כל חרמם קודש קדשים הוא ליהוה כל חרם אשר יחרם מן האדם לא יפדה מות יומת *Omne anathema quod devoverit* seu *anathematizaverit homo Domino* (vulgata, *Omne quod Domino consecratur*; Judæi Hispanienses *todo apartamiento que apartare varona* A. *Paraphrasis Hierosolymitana* כל אפרשו די יפריש גבר לשמא דיהוה *omne separatum* seu *sacris usibus destinatum quod separaverit homo Nomini Domini*) *ex omnibus quæ habet, ex homine & è pecore & ex agro possessionis suæ, non vendatur, neç redimatur; Omne anathema sanctum sanctorum est Domino*, seu *sanctissimum est* Domino. *Omne anathema quod devovetur ex homine* (vulgata, *omnis consecratio quæ offertur ab homine*; Hellenistæ, πᾶν ἀνάθημα ὃ ἐὰν ἀνατεθῇ ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων *omne anathema quod consecratum fuerit ab hominibus* seu *de aut ex hominibus*: Judæi Hispanienses, *todo apartamiento que se apartare del hombre*; & Paraphrases Chaldææ & Hierosolymitana, præter versiones Arabicas, retinent particulam מן quod *ab, de* & *ex* pariter Orientalibus significat) *non redimatur. Morte moriatur* seu *interficiatur.* Ad hanc legem, *disceptatio est*, inquit Munsterus, *inter Iudæos, num homo etiam interfici debeat per votum anathematis domino consecratus.* Alii tantundem. Jam vero si ita capiantur verba illa sacra, ut significent omne Anathema, Devotum, Conse-

[f] Levitic. 27. 27.

Consecratum ex homine seu è cœtu hominum esse morte afficiendum, sequitur, ut ultroneâ consecratione, devotione, seu anathematizatione, liceret cuicunque, ad quem lex hæc attineret, alium, saltem quem ei fas esset, ut sui Juris, devovere, morti addicere. Quod sanè mirè derogaret universali Homicidii interdicto, & cædem humanam pro affectu eorum, cui devovendi potestas, permitteret. Eodem ferè modo, quo apud Africanos olim, maximè Carthaginienses, etiam & aliquot in Europæ Asiæque locis, cædes humana in hostiis humanis diis immolandis permittebatur. Non tamen quibusvis, sed eis, quæ in immolantium potestate, veluti filiis [m], servis. Nam ita proculdubiò se res habuit ut plurimùm; tametsi etiam essent, apud quos honestum haberetur patrem immolare, ut Triballi [n]. Neque desunt in scriptoribus Christianis, qui ex citatâ jam de Anathemate lege, licitum fuisse apud Ebræos existiment filios aliosque, quos in potestate sua quis haberet, neci devovere atque immolare. Horum instar omnium heic erit V. CL. Ludovicus Capellus, cujus prostat diatriba singularis & certè doctissima de voto Jephthæ. In ea ille; *ad diritatem & immanitatem quod attinet hujus legis* (ita scilicet intellectæ; & obvium erit tunc diritatem objicere) *dicimus eandem propè hujus legis esse rationem, quæ fuit legis de Repudio. Non probabat Deus repudium; sed si quis erat tàm duro & præfracto animo, ut nollet diutius uxori convivere, Deus quatenus populi Iudaici Rex erat veluti politicus & civilis legislator, non prohibebat, quo minùs illam à se amandaret, dato repudii libello. Sic etiam Deus non probabat, ut quis personam humanam sibi per* חרם Cherem *devoveret, sed si quis adeo temerarius erat, ut votum ejusmodi nuncuparet, non de bestia aut agro tantùm, sed de persona etiam, quæ ipsius esset juris, volebat eam morte affici; non quod illi probarentur & gratæ essent humanæ hostiæ, sed aliis de caussis legitimis quas lex quidem non aperit, (neque enim Deus legum & præceptorum suorum rationem reddere tenetur.) sed aliquatenus nobis suspicari & eas subolfacere licet. Ac primò quidem, videtur Deus sic tacite voluisse innuere, se potestatem vitæ & necis concedere parentibus in liberos & heris in servos, non quidem ipsismet pro arbitrio exercendam quum liberet, quomodo eam Ethnici Græci & Romani exercuerunt, sine magistratus conscientia (sed quam hac duntaxat ratione exercerent, sacrâ nempe capitis eorum devotione, ad cujus executionem inter-*

[m] *Videsis Syntagm. 1. de Diis Syris ca. 6. pag. 181. Hugonem Grotium de satisfact. Christi c. 10.*

[n] *Aristot. Topic. 2. c. ult.*

t
n
le
ni
N
te
ex
rit
de
eſt
qu
ten
ven
dum
proli
ſting
trone
tum c
hac in
ſet con
interve
omnin

...unte verbis ...

urbs hæc anathema ...

...tim; *Et vos cavete ...*

...*thémate pon...*

...*gentum atque ...*

...*nientque in the...*

...n seu vind...

...atem reda... anathemata ...

...omino & in ...

...ia Rahab; ...

...e incen...

...erat fieri, ...

seu persona...

...n scimus ex ...

...r hæc faciunt ...

infrequen...

...e populi ...

...am gestar...

...a imperatum ...

...a illud ...

...iis Regis ...

...a attine...

...teres, ...

...veluti quor...

Judæi. Legitur ...

& Josua Ben ...

ובכתב ...

...משראל ...

...בשר ...

...ביתי ואין להם חלק

...לבנו

...בעולם הבא ועד ...

...שנאמר ולכם אין

devovendi, quo ipsa sive res sive persona devovetur, atque consecratur sine spe redimendi. Et tam personas quam res in lege illa contineri, manifestum est ex verbis illis; מאדם ובהמה ומשדה *ex homine & pecore & agro*, seu, *sive homo fuerit sive pecus sive ager*, quod fuerit devotum. Quin ut מאדם eo in loco *ex homine* seu *ex hominibus* denotat, ita sane in verbis sequentibus מן האדם æquum satis videtur, ut interpretaremur *ex hominibus* seu *ex homine*, nimirum *si quod caput fiat ex hominibus ut anathema sacrum, non redimatur; morte moriatur*; cum scilicet similis sit utrobique & in locis adeo invicem proximantibus præpositionis illius usus. Atque ita sanè intelligunt verba illa Ebræi, ut mox liquebit. Utcunque sint inter Christianos viri sanè doctissimi, qui non *ex* sed *ab* ibi malint vertere, adeo ut significatio fiat, *aut quicquid ab homine fuerit abdicatum ut anathema, interficiatur*, quo sensu homo ipse eo in loco anathema non erit, sed animalia quæcunque alia ab homine devota. Res seu persona ad hunc modum devota חרם *Cherem* nuncupabatur, quod *anathema* rectè vertitur; cujus vocabuli, quà etiam devotionis in ea vis habetur, diversitatem (quod secundum est eorum, quæ heic dispicienda proposuimus) diligentius oportet animadvertere. Quemadmodum autem Devoti, Anathematis, Sacri, aliorumque ejusmodi vocabulorum significatio interdum rem pietatis ergo Numini sacratam, interdum diris onustam, denotat, (cum scilicet utraque devovebatur; hæc ut malorum vindici, illa ut bonorum autori, conservatorique,) ita etiam usus 𝔗 חרם *Cherem* seu Anathematis aut Devotamenti (ut Tertulliano p dicitur) apud Ebræos obtinuit. Usus autem seu Notio vocabuli quadruplex ad rem, quam tractamus, habetur. Aut enim sacrum significat donarium ipsum, quod Numini seu in sacros usus devovebatur, ut in commate 28 Capitis vigesimi septimi Levitici, seu prioribus periochæ inde superiori in capite citatæ verbis; aut id quod expressim Jure belli ac militari seu ob inimicitias capitales devovebatur perditioni, internecioni, aut odio intestino; aut quod in commissum cadit; aut demum quod diris, Jure tantum pacis, onustum. De Primo genere non est, ut heic plura dicantur. Secūdi generis exemplum illustre habetur in Sacris illis de Hieri-

p *Adverſ. Gnoſticos cap. 7.*

Hierichunte verbis q, והיתה העיר חרם היא וכל אשר בה ליהוה *Et sit urbs hac anathema,* seu *Cherem; ipsa & omnia, quæ in ea, Domino.* Et statim; *Et vos cavete ab anathemate, ne fiatis anathema, & tollatis de anathemate ponatisque castra Israel in anathema & turbetis ea. Sed omne argentum atque aurum, vasa ænea atque ferrea Domino consecrabuntur, venientque in thesaurum Domini.* Urbs ita tota anathema erat in Pœnam seu vindictam hostium; ita tamen ut metalla in victoris potestatem redacta anathemata fierent primi generis, sacra utpote Domino & in sacros servanda usus; Ceteræ tam personæ, (exceptà Rahab; quod ex historia nemo nescit,) quàm res sive nece sive incendio aliove modo disperderentur. Quod adeo necessum erat fieri, ut flagitium haberetur horrendum quempiam rerum seu personarum ita devotarum quid sibi sumere, quemadmodum scimus ex Achanis pœnà capite proximo ibi narratâ. Alia sunt quæ huc faciunt in sacris literis, ubi verbum חרם hac notione, nec infrequenter occurrit. Atque ad hoc genus attinent publica sive populi sive Regis sive Synedrii Magni anathemata, quibus bellum gesturi seu prælium inituri milites suos aliosve, si quidquam imperatum non præstarent, devovebant morti; quemadmodum illud populi, de eis qui non ascenderent r in Mizpa, & illud Saulis Regis de eis qui s ante noctem quid comederent. Huc etiam attinet excommunicatio illa simul & anathema, quo Cuthæi veteres, qui Templi instaurationem impedirent, devovebantur, veluti quorum in amicitiam nunquam redituros se profiterentur Judæi. Legitur in *Pirke* Rabbi Eliæzar t de Ezra, Zerubabele & Josua Ben Jozedec Pontifice tum maximo, קבצו את כל הקהל אל היכל יי והביאו שלש מאות כהנים ושלש מאות תינוקות ושלש מאות שופרות ושלש מאות ספרי תורה בידם והיו תוקעין והלוים משוררים ומזמרין ומנדין את הכותיים בסוד שם המפורש ובכתב הנכתב על הלוחות ובחרם בית דין העליון ובחרם בית דין התחתון שלא יאכל אדם מישראל פת כותי עד עולם מכאן אמרו כל האוכל בשר כותי כאלו אוכל בשר חזיר ואל יתגייר אדם כותי ואין להם חלק בתחיית המתים שנאמר לא לכם ולנו לבנות בית אלהינו לא בעולם הזה ולא בעולם הבא ועוד שלא יהיה להם חלק ונחלה בירושלם שנאמר ולכם אין חלק וצדקה וזכרון בירושלם

q *Iosua cap.* 6. 17.

r *Iudic. cap.* 21. 5.

s 1. *Sam.* 14. 25.

t *Cap.* 38. & *videsis Sepher* Tanchuma *fol.* 16. *col.* 1. & 2. & *Io. Buxtorf. Lexic. Chald. Talmud. & Rabb. col.* 2464.

ושלהו החרם אצל ישראל שבבבל ועוד הוסיפו עליהם חרם על חרם והוסיף המלך כורש וקבע עליהם חרם עולם *congregaverunt totam Ecclesiam seu cœtum populi in templum Domini, & introduxerunt* CCC *sacerdotes, &* CCC *pueros* (seu discipulos minores,) *quibus erant in manibus* CCC *buccinæ & trecenti libri Legis. Hi clangebant, cantantibus interea & psallentibus Levitis. Et excommunicabant Cuthæos per mysterium nominis Tetragrammati & per scripturam descriptam in Tabulis* (Decalogi) *& per anathema Fori superioris seu Cœlestis, & per anathema fori inferioris, ita ut nemo Israelitarum unquam inposterum comederet buccellam aliquam Cuthæorum. Hinc etiam inolevit, eum, qui comederit carnem Cuthæorum, habendum veluti qui comederit carnem porcinam. Neque Cuthæos Proselytos fieri, neque eis esse partem in Resurrectione mortuorum juxta illud quod scriptum est* u. Non ad vos simul nobiscum attinet instauratio Domûs Dei nostri; *nec scilicet in hoc seculo nec in futuro. Et præterea non esse eis partem, seu hereditatem, aut possessionem Hierosolymis, juxta id quod itidem scriptum est* x. *& vobis nec portio est, nec jus, nec memoria Hierosolymis. Miserunt autem anathema ad Israelitas qui in Babylonia. Quin & sæpiùs iterarunt in eos anathema. Etiam & adjecit Cyrus Rex anathema, quod stabilivit in eos in perpetuum.* Formulam anathematis heic adhibitam usurpasse alibi y dicitur Phinees, scilicet *per mysterium nominis Tetragrammati & per &c.* Et de capitalibus inimicitiis inter Israelitas & Cuthæos testimonia sunt passim obvia. Et quod ad buccinarum usum in anathemate denuntiando attinet; alia sunt ejusce rei exempla, quod à viris doctis z etiam pridem observatum est. Nec de trecentorum in tam publica anathematis denuntiatione numero mirabitur, qui quadringentas adhibitas fuisse legerit, etiamin simplici ab uno Magistro, idque extra forum, excommunicatione denuntiata, de qua sub calcem capitis octavi. Tertium Anathematis genus visitur in illo Ezræ edicto a, *quicunque non adfuerit intra triduum, juxta decretum Principum & seniorum* יחרם כל רכושו והוא יבדל מקהל הגולה ἀνάθεμα τεθήσεται πᾶσα ἡ ὕπαρξις αὐτοῦ καὶ αὐτὸς διαστελήσεται ἀπὸ ἐκκλησίας τῆς ἀποικίας *anathematizabitur* (vulgata *auferetur*) *universa substantia ejus, & ipse disterminabitur ab ecclesia transmigrationis.* Quarti denique generis, quod, Jure Pacis, diris

u *Ezra.* 4. 3.

x *Nehem.* 2. 20.

y *Pirke R. Eliezar cap.* 47.

z *Io. Cochius in excerpt. ex Gemar. tit.* Sanhedrin *cap.* 1. *pag.* 146. *& Gemar Babylon. ad tit.* Sanhedrin *cap.* 11. *fol.* 107 *b.*

a *Cap.* 10. 8. *& Vide lib.* 3. *Esdræ. cap* 9. 4. *& Nehemiæ c.* 10. 29.

diris fiebat, species sunt binæ; altera ubi diris quis devovebatur, si quid imposterum sive committeret sive omitteret; altera ubi quis ob jam commissum quid ita devovebatur. Prioris exemplum est egregium in illo Josuæ [b]; *Iuravitque Iosua in tempore illo dicens: Maledictus sit coram Domino qui surgens ædificaverit urbem istam Hierichuntem. In primogenito suo fundabit eam, & in minore* (filio) *collocabit portas ejus.* Scilicet proles ejus posteritasque universa destruatur. Certè & hujus est generis, quod ex instituto Rabbenu Gersom (natione is Gallus floruit sub annum Christi 1070) literis obsignatis Judæi hodierni apponere solent. Diris nempe devovent eum, qui præter sententiam mittentis eas resignaverit; Personæ & Loco ad quem mittuntur, nunc ad hunc modum, nunc ad alium, devotionis formulâ subjunctâ; וחרם לזר בנדוי חרם שמתא דרבנו גרשום מאור הגולה ופתו פת כותיים יינו יין נסך *In anathema devoveatur alienus per Excommunicationem, Anathema, & Separationem Rabbi Gersom Luminis Captivitatis; & panis ejus sit cibus gentilium, vinum ejus, vinum idololatricum.* Hujusmodi scilicet diris alienum, qui resignaverit, devovent [c]; breviter atque more suo, unoquoque vocabulo, primo tantùm sui elemento designato. Atque ad hanc speciem attinet illud [d]; *collegerunt se quidam ex Iudæis & ἀναθεμάτισαν ἑαυτοὺς anathematizaverunt seipsos dicentes neque manducaturos neque bibituros, donec occiderent Paulum*, ubi Syrus habet ܐܚܪܡܘ ܢܦܫܗܘܢ *se anathemate devoverunt*, ab ipso חרם *Cherem* quod Ebræum est; & paulo itidem post ܒܚܪܡܐ ܐܚܪܡܢ ܢܦܫܢ pro eo quod est *anathemate devovimus nos*; alibique ex Ebraico חרם, facit id quod Græco anathemati respondeat in Novo fœdere, quemadmodum etiam Arabs. Nempè devoverant se diris Judæi, si vel ederent vel biberent, atque intereà omitterent necem Pauli. Ejusdem est speciei anathema, quo devovebantur adjurati, si pejerarent. Nam præter alias diras (de quibus nos [e] alibi) ipsum τὸ חרם non raró adjectum est; ut è Mose [f] Cotzensi discimus. Accedat etiam illud, quo admissi in Essenorum sectam se obligabant, ut videre est apud Josephum [g]. Quin & Apocryphis de Orbis terrarum distributione [h] inter Noachidas illos tres memoratur ju-

b *Cap. 6. 26. & vide Nehemiam cap. 13. 25.*

c *Io. Buxtorfius in Epistolar. Hebraic. Instit. pag. 59.*

d *Act. Apost. 23. 12. & 14. & 21.*

e *In prolegom. ad lib. de success. in Bona.*

f *Præcept. negat. 219.*

g *De bello Iudaico lib. 2. cap. 12. gr. 7. lat.*

h *Epiphanius in Ancorato.*

rejurando invicem ſe patre præcipiente, obſtrinxiſſe, alterum alterius fines non transgreſſurum. Qui verò transgrederetur, eum ἐξολοθρεύεσθαι ἐν τῷ ὅρκῳ καὶ πᾶν τὸ σπέρμα αὐτοῦ *funditus exterminandum uti & poſteros ejus.* Atque huc ſpectat anathema illud generale, quod ſtatis temporibus Ebræi veteres in univerſos Iſraelitas, qui capita aliquot Juris ſive ſacri ſive aliter introducti, cautiùs pro re nata obſervanda, ſponte & ſcienter violarent, tactis bibliis ſacris promulgare ſoliti. Formula ejusmodi anathematis habetur in Rituali illo libro, quem *Colbo*, id eſt, Pandecten nuncupant, ſub titulo דין העובר על החרם *Ius quod ad eum attinet, qui anathema* ſeu *Cherem violaverit.* Sunt quidem in eo tum Aſtrologica nonnulla, tum neſcio quæ de Angelis atque ejusmodi alia, quæ ſeculorum recentiorum commenta eſſe meritò cenſeas. Sed integrum, ut habetur [i], exhibemus.

[i] Sepher Colbo *fol. 144. a.*

נוסח חרם

כגזרת עירין ובמימר קדישין אנו מחרימין ומשביעין ומנדין ומשמתין ומקללין ומארין על דעת המקום ועל דעת הקהל בספר התורה הזה בשש מאות ושלש עשרה מצות הכתובות בו בחרם שהחרים יהושע את יריחו ובקללה שקלל אלישע את הנערים ובקללת שקלל גחזי נערו ובשמתא דשמתיה ברק למרוז ובשמתא דשמתינהו אנשי כנסת הגדולה ובשמתא דשמתיה רב יהודה ב״ר יחזקאל לההוא עבדא ובכל החרמות והאלות והקללות והנידויין והשמתות שנעשו מימות משה רבינו ועד עכשיו בשם אכתריאל יה ה׳ צבאות בשם מיכאל השר הגדול בשם מטטרון ששמו כשם רבו בשם סנדלפון הקושר קשרים לרבו בשם שם בן ארבעים ושתים אותיות בשם שנראה למשה בסנה בשם שקרע משה את הים [k] בהם אהיה אשר אהיה בסוד שם המפורש בכתב שנכתב על הלוחות בשם ה׳ צבאות אלהי ישראל יושב הכרובים בשם הגלגלים ואופנים וחיות הקדש ומלאכי השרת בשם כל המלאכים הקדושים משרתי עליון כל בר ישראל או בת ישראל שיעבור על שום דבר מההסכמות או מן אחת מהן המבוארות בהערמה ארור הוא לה׳ אלהי ישראל יושב הכרובים ארור הוא מפי השם הנכבד והנורא היוצא מפי הכהן גדול ביום הכפורים ארור הוא בשמים ובארץ ארור הוא מפי הגבורה ארור הוא מפי מיכאל השר הגדול ארור הוא מפי מטטרון ששמו כשם רבו ארור הוא מפי אכתריאל יה ה׳ צבאות ארור הוא

[k] *Lege* בשם

הוא מפי שרפים ואופנים וחיות הקדש ומלאכי השרת המשרתים
פני עליון בקדושה ובטהרה
אם נולד בחדש ניסן ששם מלאך ראש משמרתו שמזלו
אוריאל ארור הוא מפיו ומפי כל משמרתו ואם נולד בחדש
אייר ששם מלאך ראש משמרתו שמזלו צפניאל ארור הוא
מפיו ומפי כל משמרתו ואם נולד בחדש סיון ששם מלאך
ראש משמרתו שמזלו אמריאל ארור הוא מפיו ומפי כל
משמרתו ואם נולד בחדש תמוז ששם מלאך ראש משמרתו
שמזלו פניאל ארור הוא מפיו ומפי כל משמרתו ואם נולד
בחדש אב ששם מלאך ראש משמרתו שמזלו ברקיאל ארור
הוא מפיו ומפי כל משמרתו ואם נולד בחדש אלול ששם
מלאך ראש משמרתו שמזלו .... ארור הוא מפיו ומפו כל
משמרתו ואם נולד בחדש תשרי ששם מלאך ראש משמרתו
שמזלו צוריאל ארור הוא מפיו ומפי כל משמרתו ואם נולד
בחדש מרחשון ששם מלאך ראש משמרתו שמזלו בזכריאל
ארור הוא מפיו ומפי כל משמרתו ואם נולד בחדש כסלו
ששם מלאך ראש משמרתו ארדניאל ארור הוא מפיו ומפי
כל משמרתו ואם נולד בחדש טבת ששם מלאך ראש
משמרתו שמזלו ענאל ארור הוא מפיו ומפי כל משמרתו
ואם נולד בחדש שבט ששם מלאך ראש משמרתו שמזלו
גבריאל ארור הוא מפיו ומפי כל משמרתו ואם נולד בחדש
אדר ששם מלאך ראש משמרתו שמזלו רומיאל ארור הוא
מפיו ומפי כל משמרתו ארור הוא מפי שבעת מלאכים הממונים
על שבעה ימי השבוע ומפי כל משמרתם וסיעתם ארור היא מפי
ארבעה המלאכים הממונים על ארבע תקופות השנה ומפי כל
משמרתם וסיעתם ארור הוא מפי שבעה היכלות ארור הוא מפי
שרי התורה שם כתר ושם חותם ארור הוא מפי האל הגדול הגבור
והנורא [l] מבע ליהו תבריה בעגלא [m] תחא מפלתית אל אלהי
הרוחות לכל בשר השמידהו ותאבידהו· אל אלהי הרוחות לכל
בשר השפילהו אל אלהי הרוחות לכל בשר הכניעהו אל אל
אלהי הרוחות לכל בשר השחיתהו· אל אלהי הרוחות לכל
בשר הכריתהו· חמת ה׳ וסער מתחולל על ראש רשעים יחול
מלאכי חבלה יפגעו בו ארור הוא בכל אשר יפנה בבהלה תצא
נשמתו· באסכרה תהא מיתתו לא יצא ולא יעבור [n] חרשו וכנו
בשחפת ובקדחת ובדלקת ובחרחור ובחרב ובשדפון ובירקון
ורדפוהו עד אבדו חרבו תבוא בלבו וקשתותיו תשברנה:
יהיה כמוץ לפני רוח ומלאך ה׳ דוחה· יהי דרכו
חשך

[l] מבעילהו
[m] l. תהא
[n] Lego נפשו

חשך וחלקלקות ומלאך ה' רודפו תבואהו שואה לא
ידע רשתו ° אשר ה' טמן תלכדו יהדפוהו מאור אל חשך
ומתבל ונדוהו יבעתוהו צר ומצוקה יראו עיניו בידו ומחמת
שדי ישתה ילבש קללה p במדו יאכל בדי עורו גם אל
יתצהו לנצח ויסחהו מאהל לא יאבה ה' סלוח לו כי
אז יעשן אף ה' וקנאתו באיש ההוא ורבצה בו כל האלות
הכתובות בספר התורה הזה ומחה את שמו מתחת
השמים והבדילו ה' לרעה מכל שבטי ישראל ככל
אלות הברית הכתובות בספר התורה הזה ואתם
הדבקים בה' אלהיכם חיים כלכם היום מי
שברך אברהם יצחק ויעקב ומשה ואהרן דוד ושלמה
ונביאי ישראל וחסידי עולם הוא יברך כל הקהל הקדוש
הזה עם כל קהלות הקדש לבד מי שעובר על
החרם הזה המקום ברחמיו ישמרם וושיעם ויצילם
מכל צרה וצוקה ויאריך ימיהם ושנותיהם וישלח
ברכה והצלחה בכל מעשה ודיהם ויגאלכם
בקרוב עם כל ישראל חבריהם וכן יהי רצון ונאמר
אמן.

° *Lego* אשר טמן

p כמוו

Formula Anathematis.

Ex q *Decreto Civitatum & sanctorum jussu, nos anathematizamus, adjuramus, exterminamus, excommunicamus, maledicimus & execramur, volente Deo & Ecclesiâ, per librum hujus legis, per* DCXIII *pracepta in eo conscripta, per anathema, quo anathematizavit Iosua* r, *Hierichuntem, per maledictionem, quâ maledixit Elisha* s *juvenibus, & per maledictionem, qua maledixit Gibezi puero suo, & per excommunicationem, qua excommunicavit Barak* t *Meroz, & per excommunicationem, qua viri Synagoga magna sunt usi, & per excommunicationem, qua usus est Rab. Iehuda filius Rabbi Iehezkiel hujusmodi in re, & per omnia anathemata, imprecationes, diras, excommunicationes, atque exterminationes, qua facta sunt à tempore Mosis Magistri nostri & deinceps, per nomen Acetheriel* u, *Iah, Dom. Exercituum, per nomen Micael principem illum Magnum, per Nomen Mittatron, cujus nomen est ut nomen magistri sui, per nomen Sandalipon, qui ligat ligamenta domino suo, per nomen nominis quadraginta duarum literarum, per nomen ejus, qui apparuit Mosi in rubo, per nomen quo divisit Moses mare, per nomen Sum Qui*

q *Daniel. IV.* 14.

r *Iosf. 6. 17.*

s *2.Reg. 5. 22. 27.*

t *Iudic. 5. 23.*

u *Videsis* Sepher Cotzri *pag. 190. a.*

Qui sum, per mysterium nominis tetragrammati, per scripturam quæ scripta est super tabulas, per nomen Domini exercituum, Deum Israel sedentem super Cherubin, per nomen sphærarum & circulorum & animalium Sanctorum & Angelorum ministrantium, per nomen universorum Angelorum, qui Deo *supremo ministrant; Quilibet scilicet Israelita & quælibet Israelitis scienter & sponte violans quidquam eorum, quæ observanda esse jam denuntiantur, maledictus sit Domino Deo Israelis sedenti super Cherubin.*

Maledictus sit per nomen gloriosum & lucidum, quod exprimit ore suo Pontifex maximus in die Expiationum. Maledictus sit per Cælum & Terram. Maledictus sit à Deo O*mnipotente. Maledictus sit à Micaele Principe illo magno. Maledictus sit à Mittatron cujus nomen est ut nomen magistri sui. Maledictus sit ab Acetheriel, jah, Dom. Exercituum. Maledictus sit à Seraphim & orbibus & animalibus sanctis, & angelis, qui ministrant coram Deo supremo in sanctitate ac munditie.*

Si natus fuerit in mense Nisan, quem Angelus dictus Vriel, ut princeps classis cui subest, gubernat, maledictus sit ab eo, & ab universa classe ejus. Et si natus fuerit in mense Iiar, quem Angelus dictus Tzephaniel, ut princeps classis cui subest, gubernat, maledictus sit ab eo & ab universa classe ejus. Et si natus fuerit in mense Sivan &c. Scilicet similis fit atque eisdem verbis pro quolibet mense imprecatio. Angelus qui præest mensi Sivan, Amiariel ibi nuncupatur; qui Thamuz, Peniel; qui Ab, Barachiel; mensis Elul prætermittitur præfecti nomen; Tisri mensis Angelus dicitur Tzuriel; Marchvvescan habet Zacaliel; Casleu, Adoniel; Tebet Anael; Sebat Gabriel; Adar Rumiel; Sed alia nomina etiam angelorum signis seu mensibus interdum ab eis [x] assignantur. Dein sequitur; *Maledictus sit à septem Angelis constitutis super septem diebus hebdomadis, & à tota eorum classe & potestate adjutrice. Maledictus sit à quatuor angelis, qui præficiuntur quatuor cardinibus anni, & ab universa eorum classe atque potestate adjutrice. Maledictus sit à septem palatiis. Maledictus sit à principibus legis; Nomine Coronæ & Nomine sigilli. Maledictus sit à Deo Magno, forti, & Lucido. Ex coitu ejus sit ei confusio. Veloci cadat ruinâ. Deus, Deus spirituum, universæ carni eum destruat & perdat. Deus, Deus spirituum universæ carni eum subdat. Deus, Deus spirituum eum universæ carni prosternat. Deus,*

Deus

[x] *Vide Ioseph. Voisin ad R. Israel Mo cidem cap. 5. p. 305.*

Deus ſpirituum univerſæ carni eum deprimat. Deus, Deus ſpirituum univerſæ carni eum exſcindat. Ira Domini [y] *& turbo violentus cadat ſuper caput impiorum. Angeli perditionis in eum incurrant. Maledictus ſit in omnibus, ad quæ ſe divertat. In terrore exeat anima ejus. Ex angina moriatur. Non exeat, non redeat ei ſpiritus. Phthiſi, febre, uredine, ſiccitate, gladio, marcore, ictero feriatur, neque ante exitium eis liberetur. Gladius* [z] *ſuus in cor ſuum ingrediatur, & arcus ejus diffringantur. Sit velut* [a] *pulvis coram vento, & angelus Domini eum diſpellat. Sit via ejus tenebræ & lubricitates; & angelus Domini eum perſequatur. Veniat ei deſolatio inopina & rete ſuum, quod abſcondidit ipſe, eum deprehendat. Expellent* [b] *eum ex luce in tenebras, & ex orbe habitabili eum exterminabunt. Terrebunt* [c] *eum tribulatio & anguſtia, videbunt* [d] *oculi ejus perditionem ſuam, & bibet furorem Omnipotentis. Induet* [e] *maledictionem ut amictum ſuum. Comedat* [f] *robur cutis ſuæ. Etiam Deus* [g] *diſſipabit eum in æternum & evellet eum de tabernaculo. Non acquieſcet dominus* [h]*, ut propitietur ei, ſed fumabit tunc furor domini & zelus ejus in virum iſtum, & cubabunt ſuper iſtum omnes maledictiones ſcriptæ in libro hujus Legis, delebitque dominus nomen ejus ſub Cœlo. Separabit quoque eum dominus ad malum ex omnibus tribubus Iſrael juxta omnes maledictiones fœderis, quæ ſcriptæ ſunt in libro hujus legis. Vos* [i] *autem qui adhæretis Domino Deo veſtro, vos omnes ſalvete hodie. Is qui benedixit Abrahæ, Iſaaco, Iacobo & Moſi & Aharoni, Davidi & Salomoni, & prophetis Iſrael, & iis qui inter Gentes pii ſunt, totam hanc congregationem ſanctam benedicat cum omnibus congregationibus ſanctis, excepto tantum eo, qui anathema hoc violaverit. Deus ex miſericordia ſua cuſtodiat eos, ſalvos eos faciat atque eripiat eos ex omni ærumna ac miſeria, atque prolonget dies eorum, atque annos eorum, & mittat benedictionem & eventum proſperum omni operi manuum eorum, atque eos vindicet feſtinanter cum omnibus Iſraelitis aliis. Atque ita ſit voluntas ejus & decretum, Amen.*

Ejusdem generis anathematiſmi ſunt in Jure Cæſareo, velut ex Ebræorum more memorati. Permiſit Juſtinianus Ebræis Legem ſuam ſive Græcè ſive Latinè legere. *Neque*, inquit [k], *Licentiam habebunt hi, qui ab his majores omnibus Archiperecitæ aut Presbyteri appel-*

y Ierem. 23. 19.
z Pſal. 37. 15.
a Ibid. 35. 5. &c.
b Iob. 18. 18.
c Ibid. 15. 24.
d Ibid. 21. 20.
e Pſalm. 109. 18.
f Iob. 18. 13.
g Pſalm. 52. 7.
h Deuteron. cap. 29, 20.
i Deut. 4. 4.
k Novell. 146. cap. 1.

appellantur perinœis aliquibus aut anathematismis hoc prohibere niſi velint propter hoc caſtigari corporis Pœnis &c. Et de quarti generis anathematis ſpecie priori hactenus. Ejuſce ſpecies altera eſt, quâ ex ſententia forenſi devovebatur is qui excommunicatus ſeu â cœtu Iſraelitico ejusque conſuetudine ritè juxta mores receptos, ſemotus, intra tempus ſibi iterato præſtitutum non reſipiſceret, ſed ex contumacia ſua aut neglectu, ſibi in cauſa eſſet, ut excommunicatione interim non ſolveretur. Hæc ſpecies ut rectè intelligatur, Cauſas, Effectus, Formulas, Ritusque Excommunicationis, quam ſequi ſolebat hæc anathematis ſpecies, proxime ut ſubjiciamus, res ipſa poſcit.

Cap. VIII.

Cauſæ, Ritus, *ac* Effectus Excommunicationis *apud Ebræos atque τὸ* Cherem *ſeu* Anathema, *quod inde interdum ſequebatur.* Hujus *item* Formula *ac* Effectus. Utriusque Solutio.

Viginti quatuor apud Talmudicos aſſignantur Cauſæ, ob quas excommunicandus erat quis, ſeu liberâ cœtus Iſraelitici conſvetudine interdicendus. Excommunicationem hujusmodi נידוי *Niddui* vocant, plerunque excommunicatm מנודה, & qui excommunicant מנדין à verbo נדה, quod in prophetarum lingva *ſeparare* ac *ſemovere* denotat. Eandem etiam excommunicationem appellant שמתא *shammatha*, & verbum שמת pro eo quod eſt *excommunicare* non raro uſurpatur in commentariis Talmudicis; qua de re plura mox. Cauſæ in perſonis excommunicandis ad hunc modum ſe habent.

I המבזה את החכם ואפילו אחר מותו *Qui* [l] *ſapientem* ſeu *Magiſtrum contumeliâ affecerat, tametſi mortuum.*

II המבזה שליח בית דין *qui* [m] *miniſtrum fori publicum contumelia affecerat.*

III הקורא לחבירו עבד *qui* [n] *alterum* (liberæ ſcilicet conditionis) *ſervum appellarat.*

IV מי ששלחו לו בית דין וקבעו לו זמן ולא בא *is* [o] *qui in forum evocatus ad diem ſibi præfixum non venerat.*

[l] *Gemara Babylonia ad tit.* Moed katon *cap.* 3. *fol.* 17 *a.*
[m] *Eadem Gemara ad tit.* Iabimoth *c.* 5. *f.* 52. *a.*
[n] *Ead ad tit.* Kiddufchim *cap* 1 *fol.* 28 *a.*
[o] *Ead. Gem. ad tit.* Moed katon *c.* 3. *fol.* 16 *a.* & *Hieroſolym. ibid. fol.* 81. *col.* 4. &c. *Maimonid. halach.* Sanhedrin *cap.* 25.

המזלזל מדבר אחד מדברי סופרים ואין צריך לומר בד"ת V *qui*[p] *vilipenderet præceptum unicum*, seu *unicum doctrinæ caput, quod habetur in præscriptis scribarum, nedum in præscriptis legis.*

VI מי שלא קיבל עליו את הדין מנדין אותו עד שיתן *qui*[q] *non in se susceperat judicatum præstare; excommunicandus erat usque dum præstaret.*

VII מי שיש ברשותו דבר המזיק כגון כלב רע או סולם רעוע מנדין אותו עד שיסיר היזקו *Is*[r] *qui in suo haberet, quod aliis pauperiem seu damnum inferret, veluti canem mordacem aut scalas confractas, excommunicandus erat usque dum id, quod damnum ita inferret, corrigeret.*

VIII המוכר קרקע שלו לגוי מנדין אותו עד שיקבל עליו כל אונס שיבא מן הגוי לישראל חבירו בעל המיצר *Qui fundum suum vendiderat Gentili, Excommunicabant eum nisi in se suscepisset resarcire damnum quodcunque inde eveniens Israelitæ proximo suo.*

IX המעיד על ישראל בערכאות של גוים והוציא ממנו בעדותו ממון שלא בדין ישראל מנדין אותו עד שישלם *qui*[f] *testem se exhiberet contra Israelitam in tribunalibus Gentilium, adeo ut inde pecuniam solvere cogeretur ex moribus Israelitarum indebitam, Excommunicandus erat, usque dum ipse refunderet.*

X טבח כהן שאינו מפריש המתנות ונותנן לכהן אחר מנדין אותו עד שיתן *Sacerdos*[t] *mactans, qui non seposuerat donanda sacerdotibus ceteris, Excommunicandus erat, usque dum ea daret.*

XI המחלל יום טוב שני של גליות אף על פי שהוא מנהג *qui*[u] *diem feriatum secundarium in Captivitate profanaret; tametsi id esset ex consuetudine.*

XII העושה מלאכה בערב הפסח אחר חצות *qui*[x] *opus aliquod fecerat pridie paschatis tempore pomeridiano.*

XIII המזכיר שם שמים לבטלה או בשבועה בדברי הבאי *qui*[y] *nomen Dei pronuntiarat sive oscitanter, sive cum juramento, verbis elatioribus* aut *hyperbolicis.*

XIV המביא את הרבים לידי חילול השם *Qui*[z] *vulgò in causa esset,*

p Eadem Gemara ad tit. Beracoth c. 3. fol. 19 a. & Hierosolym. ad tit. Moed Katon cap. 3. f. 8. col. 4.
q Ib. & Gem. Bab. ad tit. Baba kama cap. 10. fol. 112 b. Maimonid. halach. Sanhedrin cap. 5.
r Gemar. Babylon ad tit. Baba Kama cap. 1. f. 15 b. & cap. 4. fol. 46 a.
f Vide Gemar. Babylon. ad tit. Baba Kama cap. 10. fol. 119 a. Maimonid. halach. Chobal We-mazik cap. 8.
t Gem. ead. ad tit. Cholin cap. 10. fol. 132 b.
u Gem. ead. ad tit. Pesachim cap. 4. fol. 52 a.
x Ibid. fol. 50 b. & vide Maimonid. halach. Sebbithath Iom tob cap. 8. §. 17.
y Gemara Babylonia ad t. Nedarim c. 1. fol. 7. b.
z Gemara Hierosolymit. ad t. Moed katon cap. 3. fol. 81. col. 4.

esset, ut nomen Dei profanarent. Quale illud facinus, libro secundo [a] explicatum est.

XV המביא את הרבים לידי אכילת קדשים בחוץ *Qui* [b] *vulgo in causa esset, ut sacra extra locum sacrum comederent*.

XVI המחשב שנים וקובע חדשים בחוצה לארץ *Qui* [c] *annos supputaret & menses præfigeret extra terram sanctam*. Id est, aliter eos observaret, atque olim in terra sancta à majoribus temporum ratio præstituta est.

XVII המכשיל את העור *Qui* [d] *cæco posuerat offendiculum*, seu *eum labi fecerat*.

XVIII המעכב את הרבים מלעשות מצוה *Qui vulgo esset impedimento, ne præceptum quodpiam præstarent*.

XIX טבח שיצאת טרפה מתחת ידו *mactans* [e] *qui permiserat pecudem laceratam exhiberi*. Vide Levitic. 22. 8.

XX טבח שלא ברק סכינו לפני חכם *mactans* [f] *qui coram sapiente non exploraverat cultrum suum*.

XXI המקשה עצמו לדעת Qui *morosius* [g] seu *difficilius se præbuerat ad discendum*.

XXII מי שגירש את אשתו ועשה בינו ובינה שותפות או משא ומתן המביאין להן רההקק זה לזה כשיבאו לבית דין מנדין אותן *Vbi repudiaverat quis uxorem, quacum nihilominus commercii societatem retinuerat, quæ in causa esset adeo redintegrandi eorum congressus ut in forum eo nomine vocarentur, erant excommunicandi*.

XXIII חכם ששמועתו רעה [i] *sapiens cui mala fama*.

XXIV המנדה מי שאינו חייב נידוי *Excommunicans* [k] *alium immerentem*.

Neque verò causæ hæ tam solæ quam primariæ; tamesi etiam seculis vetustissimis, eodem continerentur excommunicationis causæ numero. Expressim Gemara Hierosolymitana [l]; על עשרים וארבעה דברים מנדין *ob* XXIV *causas excommunicare solent*. Sed sparsim hæ in Gemaris leguntur; à Mose Maimonide [m] aliisque simul enu-

a *Cap.* 10.
b *Ibid. & Babylon. ad tit.* Pesachim *c.* 4. *fol.* 53*a*.
c *Ad finem Gem. Bab. ad tit.* Beracoth.
d *Gem. ead. ad t.* Moed katon *cap.* 3. *fol.* 17. *Vide Levitic.* 19. 14. *& comm. ad Maimon. halach.* Talmud Tora *cap.* 6.
e *Rab. Alphesi in tit.* Sanhedrin *cap.* 3. *part.* 3 *f.* 274 *& in nonnullis Talmudis Babylon. exemplaribus eod cap. fol.* 25*a*.
f *Gem. Bab. ad tit.* Cholin *cap.* 1. *fol.* 18*a*.
g *Ead. Gem. ad tit.* Nidda *cap.* 2. *fol.* 13*b*.
h *Ead. Gem. tit.* Cethuboth *cap.* 2. *fol.* 28*a*.
i *Gem. ead. ad t.* Moed katon *cap.* 3. *fol.* 17*a*.
k *Ibidem*.

l *Ad t.* Moed katon *c.* 3. *fol.* 81. *col.* 4. m *Hal.* Talm. Tora *c.* 6. *Elias de* Widesh *in* Reshith Cochma *l.* 1. *c.* 7. *Vid. Ios. Caro in* Shulcan Aruch *lib.* Iore dea *sect.* 334. §. 43. *& Vid. Ioan. Coc. in Tit. Talm.* Sanhed. *pag.* 147. *&* Migdol, *ad Maimon. par.* 1. *f.* 23*a*. *& vide jam Lexicon Chaldaic. Io. Buxt. col.* 1303.

mùl enumeratæ. Et vides in nonnullis capitibus ſingularia quamplurima reperiri. Et memini Judæorum Londinenſium univerſitatem ab Henrico Angliæ Rege tertio, impetraſſe licentiam, ut à Magiſtris ſuis excommunicarentur, quotquot Judæi promiſſum cœmiterio ſuo Londini ſuſtinendo ſubſidium ſolvere detrectarent. Diplomatis regii verba ſunt. *Rex Iuſtitiariis ſuis* n *ad cuſtodiam Iudæorum aſſignatis ſalutem. Sciatis quod conceſſimus* Judæis *noſtris London, quod Magiſtri Legis eorundem Iudæis in Civitate* London *promulgare poſſint ſententiam excommunicationis in omnes illos Iudæos, qui ſubſidium aliquod promiſerint ad cœmiterium ſuum London ſuſtinendum, & illud non ſolverint, ita quod nos, & non alius, de Iudæis excommunicatis ſufficientes emendas recipiamus. In cujus &c. T. R. apud* Clarendon XXVIII *die Iunii.* Neque juxta veterem eorum diſciplinam, tantummodo ex ſententia fori quis erat excommunicandus; nempe ſive ex conſeſſus magni ſive ex viginti trium virorum ſive ex trium virorum (nam triplex ita forum eis erat) autoritate. Nam non ſolum alteri alterum extra forum ob cauſas jam dictas excommunicare licuit, verum etiam in gravioribus aliquot cauſis, veluti ubi quis in caput decimum tertium commiſerat, is qui præſens audierat חייב לנדותו ואם לא נידהו הוא עצמו חייב נידוי וצריך להתיר לו מיד כדי שלא יהא מכשול לאחרים *obligabatur ad eum excommunicandum. Et ſi eum non excommunicaret, ipſe etiam excommunicandus erat. Sed vero & ſtatim abſolvendus, ne aliis eſſet offendiculo,* quæ verba ſunt Joſephi Caro o. Sed immerito excommunicantis temeritatem puniebat forum tum excommunicatione, tum aliter ut res ipſa poſtulaaat. Excipiunt vero heic perſonas aliquot illuſtriores p,quos docent aut nullatenus, aut cautiſſimè nec publicè excommunicandos fuiſſe, extra cauſam Idololatriæ; veluti Sapientes ſeu Juris ſui prudentes, qui nominis celebritate præcellebant, ac Principem fori ſeu ejusdem Patrem, qui Principi erat Secundarius. Quin nec legis ſtudioſos ſine ſumma deliberatione forum excommunicabat; licet tum hos, tum illos ob cauſas jam dictas graviter alias puniret. Etiam qui tantum ob illatam Magiſtro, Sapienti, ſeu Legis Studioſo contumeliam excommunicabatur, eorum tantùm conſvetudine (jux-

n *Rot. Pat.* 34. *Hen.* 3. *membr.* 3. *ſeu anno Chriſto* 1251.

o Shulcan Aruch *lib.* Iore Dea *ſect.* 334. §. 37.

p *Gem. Babylon. ad tit.* Moed Katon *cap.* 3. *f.* 17*a*. *Maimonid. halach.* Talmud Tora *cap.* 7. & *ibi Abraham Ben. Dabid.* *Gemara Hieroſolymit. ad t.* Moed Katon *c.* 3. *fol.* 81. *col.* 4. *Gl. Iarchii ad tit. Talm. Peſachim f.* 51 *a.* & *Gideſilo. Buxtorf. in Lexico Chaldaic. col.* 2465. & 2466.

(juxta ea, quæ infra dicentur) privabatur, qui Magiftro, Sapienti feu Legis Studiofo dignitate inferiores erant. Si verò ob caufam aliquam jam dictarum aliam, etiam & univerforum; temperamentis, quæ infra dicuntur, adhibitis. Occurrit etiam interdum q, תלמיד חכם מנדה לעצמו ומיפר לעצמו *Sapiens* feu *Sapientis difcipulus* (Juris peritus Scientiâ celebris) *potuit feipfum excommunicare & abfolvere feipfum.* Formula autem hujus excommunicationis tum forenfis, tum extrajudicialis illius, cuilibet, fecundum jam oftenfa permiffæ, causâ primùm indicatâ, verbis in conceptis hujusmodi erat, פלוני והיה בשמתא *N. fit in excommunicatione*, feu *fhammatha*, id eft, *excommunicatione fit obftrictus*. Etiam fi adeffet ipfe excommunicandus, non fecundâ fed tertiâ perfonâ rite excommunicabatur hac formulâ פלוני זה בשמתא *N. hic fit in excommunicatione*. Et, ubi ignorabatur excommunicandi nomen r, ההוא גברא בשמתא *homo ille fit in fhammatha* feu *excommunicatione*. Quanquam enim נידוי מנודה מנדין *Niddui, Menuda, Menadin* non raro in corpore Talmudico & commentariis Ebræorum occurrit pro eo quod eft *excommunicatio, excommunicatus, excommunicantes*, à verbo נדה quod eft *Separare*, nihilominus in ipfo, tum forenfi, tum extra forum folenni excommunicandi actu, non *Niddui*, fed *fhammatha* ut magis proprium ac receptum ufurpabatur; unde fit etiam quod in Gemara Babylonia f בשמתא pro *in excommunicatione* & משמתינן ליה & שמתיה pro eo quod excommunicationem hanc in alium pronuntiatam indicat, frequenter occurrat. Adeo ut manifeftisfimum fit vocabulum שמתא *fhammatha* (quod pro eodem ipfo expreffiffimè in decifione illa de excommunicatione Rish Lakish in Gemara Babylonia t memorata fumitur) à verbo שמת quod *feparare, abdicare* aut ejusmodi quid primario & denique *excommunicare* fignificat, fimpliciter deducendum effe; nec omninò à שם אתא *fhematha*, quod fonat *Dominus venit*, ut viri quidem docti ariolati funt. Nec igitur meliùs faciunt qui *Niddui* & *fhammata* binas tradunt effe excommunicationis fpecies contra locorum in commentariis Talmudicis innumerorum fidem. Et tametfi, quà vocabulorum horum, feu verborum, quibus conjugata funt, ufus aliis in rebus, veluti in Votis, locum habuit, difcrimen Ebræorum nonnullis inter ea u fuiffe vifum

q *Raf. in Gem. Bab. t.* Moed Katon *f. 17 a. &* *vide Io. Buxtorf. Lexic. Chald. col.* 2465. & *Maimonid. halach.* Nedarim *cap. 1.*

r *Gem. Babyl. ad t.* Moed Katon *cap. 3. fol. 17 a.*

f *Ad tit.* baba kama *c. 1. fol. 15 b. c. 10. fol. 112 b. ad tit.* Cholin *c. 10. fol. 132 b. ad tit.* Pefachim *c. 4. fol. 52 a. & ad t.* Moed Katon *cap. 3 fol. 16. 17. &c.*

t *Ad tit.* Moed Katon *c. 3. f. 17 a.* Aiin Iacob *part. 1 fol. 159. col. 1.* Halacoth gedaloth *f. 104. & 105.*

u *Videfis Gem. Bab. ad t.* Nedarim *cap. 1. fol. 7 a. & Gloff. ib. & Mof. Maimon. halach.* Nedarim *c. 4.*

eſt, (quod alii admittere nolunt,) quatenus tamen ad ſolennem excommunicationem attinent, nullo modo ea eſſe invicem, aliter ac ſupra oſtenſum eſt, diverſa apud Talmudicos comperi. Qua de re plura mox. Effectus ac Finis excommunicationis hujusmodi, Jure communi, erat, ut ſolitæ popularium conſuetudinis libertate reus privaretur, usque dum pœnitentiâ ad bonam mentem rediens ſolveretur ſententiâ. Scilicet nec luctûs ritibus ei uti fas erat x, ולא כוללין אותו בעשרה לכל דבר שצריך עשרה *neque cenſebant eum in numero hominum denario, ubicunque ſcilicet* (pro more gentis; cujus exempla ſunt nonnulla libro ſecundo, ubi de profanatione Numinis agitur) *numerus ejusmodi neceſſarius.* Nimirùm ita cœtus eſſe pars deſiit, ut cum novem aliis decem non conficeret. Quin adjicitur in *Sepher ſhulcan Aruch*, אם ראו בית דין לנדות שלא יזמן בג' ולא יתכלל בעשרה ולא יקברו לו מת ולא ימולו לו בן רשאים הם *ſi ita viſum eſſet foro, licuit interdici ei, ne convivio trium intereſſet, nec cum decem oraret, nec ſi mortuum haberet, quis eum ſepeliret, nec, ſi filium, eum quis circumcideret.* Sed verò ex Jure communi ſeu receptiſſimis moribus haudquaquam fas ei erat alteri (præter uxorem & liberos) intra ſpatium quatuor cubitorum aſſidere. Nec mortuus plangendus erat. Et Hieroſolymitani y; נידוהו ומת בנידויו וסקלו בית דין ארונו ללמדך שכל המנודה ומת סוקלים ארונו *Ubi quis excommunicatus moritur in excommunicatione ſua, forum lapidat ejus tumulum, unde diſcas oportet cujuslibet excommunicati, qui mortuus fuerit, tumulum eſſe lapidandum.* At verò Babylonii z; ר' יהודה אומר לא שיעמידו עליו גל אבנים כגלן של עכן אלא בית דין שולחין אבן גדולה על ארונו ללמדך שכל המתנדה ומת בנידויו ב"ד סוקלין את ארונו *Id quod de lapidatione dicitur, ex ſententia R. Iehudæ non ita intelligendum eſt, ſaxorum cumulum ſuper eum congeri, iſtar cumulis Achan* a. *Sed ex juſſu forenſi relinquitur ſuper tumulum ejus ſaxum grande, ut inde diſcas, oportere cujuslibet excommunicati tumulum eſſe lapidandum.* Nam & lapidationis Pœnæ, quæ graviſſima erat, ritus traditur fuiſſe b, ut in proſtrati pectus primò lapis unicus à teſtium altero immitteretur; undè etiam hæc Pœnæ illius in excommunicati tumulo ſimulatio; quæ ideò infligebatur, quia הוא מובדל מן הציבור c *mortuus eſt, dum ſeparabatur à cœtu* ſeu *Eccleſia ſua*; quemadmodum erat ſeparatus etiam

x *Gem. Bab. ad tit.* Moed Katon *ca.*3. *fol.*16.& 17. *Maim. hal.* Talm. Tora *c.*7. Shulcan Aruch *lib. Iore dea ca.* 334.§.2.& 7.

y *Gemar. ad t.* Moed katon *cap.* 3. *fol.*81. *col.*4.

z *lb. fol.* 15 *a.* & *ad tit.* Beracoth *c.*3. *fol.*19 *a. Alphesius part.* 1. *fol.* 388. & *Mordecai ad tit.* Moed Katon *fol.* 407. Halacoth Gedaloth *fol.*104.

a *Ioſuæ cap.* 7. 26.

b *Misna tit.* Sanhedrin *cap.* 6.

etiam excommunicatus edicto illo Ezræ ſuperiori in capite citato. Si verò excommunicatus pœnitentiâ ductus ſolvi ſe deſideraret, à privato, ſi privatus ſuperſtes eum excommunicâſſet; à foro aliquo ſeu cui fori poteſtas mandata eſt, ſi excommunicâſſet eum forum; & à Principe fori alicujus, ſi aut mortuus eſſet qui excommunicaſſet, aut plane ignotus eſſet, ſolvi ſolebat. Formula Solvendi excommunicatos erat, ſi ipſe adeſſet, שרוי לך ומחול לך *Abſolutio tibi eſt: res eſt tibi remiſſa*: ſi abſens, פלוני שרוי לו ומחול לו *Abſolutio eſt N. & res eſt ei remiſſa.* Ita tamen ut qui præſens excommunicatus eſt, præſens etiam, quà fieri puotit, abſolvendus. Pro diverſitate peccati & peccantis moribus nunc citiùs nunc ſeriùs ſequebatur Abſolutio. Sed ut plurimum excommunicatio fiebat in diem triceſimum; unde ſæpiùs occurrit [d] אין נידוי פחות משלשים *Excommunicatio non fit in tempus minus, quàm dies triginta.* Intra hoc tempus expectabat forum, ut ad bonam rediret mentem. reſipiſceret, &, quæ juberent ipſi, præſtaret. Ita tamen ut interim verberibus etiam, pro fori arbitratu [e] eſſet puniendus. Poſt triginta dierum contumaciam, idem tempus ſemel iterabatur, adeò ut, ex jure, quod plerunque obtinebat, ſexaginta dierum ſpatium excommunicati [f] contumaciæ ita permitteretur. At verò ſi neque intra id ſpatii pœnitens Abſolutionem peteret, τῷ חרם *Cherem* ſeu Anathemate feriebatur, id eſt, diris multò [g] gravioribus. Nam in ipſa excommunicatione non aliæ fuêre diræ, quàm quæ ſolitâ popularium conſvetudine eum privarent. In anathemate autem ſeu *Cherem* accedebant diræ qualeſcunque in vindictam execrationibus ſeu juramentis, ſive adjici ſolent, ſive tacitè ineſſe exiſtimatur. Carmen illud ſolenne ac horrendum hujusmodi erat [h] פלוני מוחרם וארור בו אלה בו שבועה בו נידוי *N. anathema ſit, ſeu devotus, atque execrandus habeatur. Diræ imprecationes in eum, Iuramentum in eum excommunicatio in eum.* Quicquid ſcilicet horrendum eſt, ſive Numinis vindictam ſive hominũ odium atq; averſam conſvetudinem ſpectes in hunc incidat. Hoc, ſi reſipiſceret ita devotus, reſcindebatur ſimili planè formula, qua excommunicatio. At verò Devoti ſeu anathematis hujus ſtatus pejor multò fuit eo, qui erat excommunicati.

c *Maimon. halach.* Talmud Tora *cap. 7.*

d *Gem. utraque ad tit.* Moed katon *c. 3. &c. videſis Moſem Cotzenſem præcept. negativ. 208.*

e *Gem. Bab. ad dict. tit. fol. 16 a. & gloſſ. ibid.*

f *Gem. Babylon. ad dict. tit. fol. 16 a. Maimon. halach.* Talmud. Tora *cap. 7. Moſes Cotzenſis loco citato;* Shulcan Aruch, *lib.* Iore Dea *cap. 334. &c.*

g *Videſis præter Iuriſconſultos obvios & Theologos de excommunicatione & anathemate Chriſtianorum, Albaſpinaeum Obſervat. 2. cap. 4. Dionyſ. Petavium Miſcel. exercitat. c. 15.*

h *Ib. & Gem. Babylon. ad tit.* Shebuoth *cap. 4. fol. 36 a. & Maimonid. loco citato.*

nicati. Non dico ex ipſis ſolùm diris, verùm ex eo quod omnimodâ ferè conſuetudine hominum privaretur. Conſvetudinis temperamenta vides non pauca excommunicato præſtitui. Hujusmodi autem devoto fermè nulla ſunt relicta. אין נושאין ונותנין עמו ואין מתעסקין עמו אלא מעט עסק כדי פרנסתו *Nullum cum eo habere i licuit commercium, neq; illi omninò adeſſe, niſi in quantum neceſſe eſſet ut aleretur*; ſeu ne inedia moreretur. Nam ne illud fieret, nec tamen aliorum conſvetudine frueretur, faciebant ei חנות קטנה בשביל פרנסתו *tabernaculum ſeu tugurium exiguum quo ali poſſet*. Sed, pro arbitrio fori, manebat excommunicatus ſine חרם ſeu anathemate, interdum ultra ſexageſimum contumaciæ diem. Quin pro ejusdem etiam libitu non ſolùm ipſe ita contumax anathemate feriebatur, verùm etiam quisquis cum eo comederet ſeu biberet, aut intra quatuor cubitos ei adſideret; quæ omnia facta ſunt כדי לייסרו וכדי לעשות סייג לתורה עד שלא יפרצו החוטאים *in ejus caſtigationem, atq; ut fieret ſepes legi talis, qualem peccatores non perrumperent.* Originem autem ſeu potius exempla, tum ex communicationis, tum anathematis petunt [k] fermè è Joſuæ, Nehemiæ & Ezræ locis ſuperiùs obiter indicatis, præter hiſtoriam ſacram de Dathane & Abiramo [l], & quæ ſunt ejusmodi alia in Veteri federe.

[i] *Gemar. Babylon. ad tit.* Moed Katö *cap. 3. f. 15a. Maimonid. halach.* Talmud Tora *cap. 7. Alpheſi part. 1. fol. 388a.* Shulcan Aruch *l.* Iore Dea *c. 334. §. 2. 7. &c.*

[k] *Gemar. Babylon. ad tit.* Moed Katö *c. 3. fol. 16a.* Halacoth Gedaloth *fol. 104. col. 4. Alpheſi part. 1. fol. 388b. &c.*

[l] *Numer. 16. 26.*

Cap. IX.

Neque Conſecratum *quempiam nomine* Anathematis *ut* donarii ſacri, *neq;* eum qui *inter bona* in commiſſum caderet, *nec* ſolenniori anathemate, *ſive ante ſive poſt excommunicationem*, devotum, mortis reum, aut *eo nomine* occidendum fuiſſe. *Atque* obiter *de* Apoſynagogis, *ſeu qui extra ſynagogam fierent*, *in* Evangelio. Excommunicato Templum ingredi *fas*.

Quadruplici ad hunc modum Anathematis ſeu Cherem uſu ſeu notione apud Ebræos oſtensâ, ſequitur ut videamus, quomodo ex moribus ſeu interpretamentis Magiſtrorum capiendus ſit locus ille [m] Levitici de

[m] *Cap. 5.*

Cherem

Cherem ſeu Anathemate & de cæde ſeu morte ibi memoratâ. Certè ſi nulla diſtinctio ꝟ Cherem ibi adhibeatur, neceſſe eſt, ut, quicunque ullo anathematis genere jam indicato devoveretur, is etiam ſimul eſſet occidendus. Quod verò ad primum Anathematis genus, ſeu donaria ultronea attinet, id in univerſum verum eſſe dictitant, neminem potuiſſe nomine ſacri donarii conſecrare quidquam שאינו שלו *quod ſuum non erat*, atque ita in ſua poteſtate, ut illud alienandi, diſponendi, eſſet ſibi jus integrum. Verba autem illa *ex homine, ex pecore &c.* in priori ſacræ periochæ parte ſic interpretantur, ut intelligant Servos & Ancillas in ſacros uſus devotos. Non quoslibet, ſed tantum Cananæos [n], ſeu ſervos & ancillas è Gentilibus in ſervitutem ſic ab Ebræis redactos, ut non minus eſſent in dominorum poteſtate, quà operas præſtarent, quàm ipſa pecora ſeu iumenta. Vitæ tamen ac necis poteſtatem in ſervos & ancillas quaſcunque, nedum in liberos, ex reipublicæ illius ſacræ inſtitutis, quenquam habuiſſe non omninò agnoſcunt. Neque ex anathemate ejuſmodi ſeu conſecratione ſervorum aut ancillarum aliud eveniſſe, quàm ut totum jus, quod in eis antea domini conſecrantis erat, jam ſacerdotibus & uſibus ſacris cederet [o]; veluti poteſtas jubendi & utendi eorum operis aſſiduis, quæ nec redimi quibant. Et de anathematis ejuſmodi, atque de rerum conſecratarum poſſeſſione ac redemtione ſolennis erat quotannis cognitio in foro XV die Adar [p], qui ferè Februario noſtro reſpondet. Miſna verò de aliis ſervis liberiſque [q]: המחרים בנו ובתו ועבדו ושפחתו העברים ושדה מקנתו אין מוחרמין שאין אדם מחרים דבר שאינו שלו *ſi quis anathemate devoveret ſive filium ſuum ſive filiam ſive ſervum ſive ancillam ex Ebræis* (nam ejuſmodi ſervi ex lege ſacra libertatem priſtinam poſt certum tempus elapſum expectabant, adeo ut ipſi in perpetuum alienari nequirent, neque in eis domino eſſet jus plenum) *ſive agrum ad tempus conductum, anathemata non ſunt, quoniam nemo poteſt anathemate devovere id, quod planè ſuum non eſt*, ſeu, ut aliter dicunt, שאין גופו שלו *cujus ipſum corpus omninò ſuum non eſt.* Hoc nempè genere anathematis; quod monemus heic, quoniam genus ſecundum anathematis (de quo capite proximo) ad ea tantum, quæ in bonis devoventis

[n] *Miſna tit.* Eracin *cap. 7. & Gem. Bab. ibid. fol. 28. a.* Sepher ſiphra *col. 236.* Peſiktha Zotertha *fol. 36. col. 1. Moſes Mikotzi præcept. affirmat. 2. fol. 195. col. 2.*

[o] *Gemar. Babylon. ad tit.* Eracin *cap. 9. fol. 28. & 29. Abarbinel in* Pirush Tora *fol. 275. col. 2. alii paſſim.*

[p] *Gemar. Hieroſolymit. ad tit. de Siclis cap. 1. fol. 46. col. 7. in Babylon. fol. 2. & Maimon. halach.* Eracin *cap. 8.*

[q] *Tit.* Eracin *cap. 7. Maimonid. tit.* Eracin Vecherimim *cap. 6. Moſes Mikotzi præcept. affirmat. 132. fol. 159. col. 2.*

ventis non erant, attinebat, veluti ad hoſtes, in quos bellum inferendum. Neque verò cuiquam Ebræo erat tanta poteſtas ſui, ut in alterius ſervitutem non redimendam tranſire poſſet. Adeoque in hoc primo anathematis genere tantum abeſt, ut ultroneam cædem admittant aliquam humanam, ut ex ipſo anathemate nil aliud præter ipſum devoventis jus ſeu dominium, quod ex contractu aliquo mutare potuit, alienari velint. Cui nemo eſt hominum, qui vitæ & necis, extra anathema, poteſtatem hactenus aſſignavit. Atque hæc, ex eorum mente, apertiora erunt, ſi, quid etiam de ceteris anathematis generibus, quà cædis cuicunque permiſſæ in eis ratio aliqua habeatur, heic ſtatuant, diſpiciamus. Genus tertium ſeu ubi ex anathemate quid in commiſſum cadit (nam ſecundum, ſeu quod certæ perditioni atque internecioni devovetur, inferiùs & poſtremò tractabitur) nihil in ſe habet quod ſervi, verbi gratiâ, qui ſolus ex ejuſmodi anathemate, dum perſonas tantùm ſpectamus, in commiſſum cadere potuit, cædem introducat. Neque ejuſmodi rei veſtigium aliquod in commentariis eorum reperio. Quod ſi ita aliquando fuiſſet ut ſervus ejuſmodi anathemate; cum ceteris domini devoti bonis, devotus interfici potuiſſet, id ſanè Pœnæ nomine, non cædis extra rationem Pœnæ ultroneæ, veniſſet. Nam ita fieri potuit, ut ſervus domini criminis particeps ſimul cum domino ipſo morte damnaretur; ſi lex ita anathematis obtinuiſſet. Id quod etiam rectè dicendũ eſt de generis anathematis quarti ſpeciebus illis binis, quæ in unicam ſatis recidunt, ſi conditiones in priori præſtitutæ tollantur, aut non perimpleantur. Scilicet, ſi liberum fuiſſet ſive carnifici ſive alteri cuiquam devotum iſtiuſmodi diris occidere, cædes ea in Pœnæ augmentum fuiſſet; non, citra Pœnæ rationem, ultronea aut quæ è libitu cujuſquam penderet. Sed verò neque ejuſmodi devotum horrendiſque, ut vides, diris onuſtum cuiquam occidere fas fuiſſe comperio; eo nimirùm nomine, quòd ita devotus eſſet, aut anathema adeo execrabile omnibus haberetur, tametſi occurrat apud virum clariſſimum rebusque in Ebraicis verſatiſſimum, etiam ejus qui excommunicatione illa *ſhammatha* dictâ damnatus eſt, *cujuſvis* [r] *manibus vitam expoſitam eſſe & cuilibet eum interficiendi fuiſſe libe-*

[r] *Io. Buxtorf. in Inſtit. Epiſt. Hebraic. pag. 58.*

se [illegible] potestatem. Sed verò quod pace tanti viri dictum sit, non solùm in commentariis Talmudicis nihil ejusmodi haberi puto, sed contrarium inde manifestò probari. Mitto illum ibi excommunicationem illam *Schammatha* postremam sive facere sive admittere (nam obiter tantùm rem tractat) & τὸ *Cherem* secundam, quin & à *Niddui* diversam omniumque gravissimam: quae res sè aliter multò habet, ut ex jam dictis [illegible]. Etiam & alibi [illegible] vir doctissimus [illegible] agnovit. Neque tanta est autoritas Eliae Levitae aut Davidis de Pomis, qui non [illegible] Iurisconsulti, quam Grammatici [illegible] tres [illegible] species [illegible] seu Anathematum faciunt *Niddui*, *Cherem* & *Schammatha*, atque hoc ordine alteram [illegible] & tempore & dignitate [illegible], ut ab eis, quae tum e gravissimis gentis [illegible] ac Magistris recentioribus, tum ex ipso corpore Talmudico [illegible] sunt, omnino dimoveamur. Nec ubi in lingua [illegible] alibive [illegible] interdum, sed [illegible] pro [illegible], quasi diversa haec non essent. [illegible] sensus [illegible] interim diversi, se invicem quandoque permutant. Etiam perperam heic Paulus Fagius ipsa Eliae verba vertit. [illegible Hebrew] [illegible] *non* [illegible] *poenitentiam* ita loquitur Elias, sed [illegible] *Cherem* [illegible] *nort* [illegible] *sic* [illegible] τὸ [illegible] *mor*. [illegible] habent [illegible] anathemare [illegible] *i adhuc poenitentiam non* [illegible] *excommunicationis* [illegible] *Schammatha* [illegible]

[illegible]

catum sive hujusmodi devotum. Lusus sunt grammatici; integrâ & planè alienâ intereà significatione τῶ שמת verbi unde שמתא *Shammatha*, pro eo, quod est simpliciter *excommunicare* & *excommunicatio*. Sed demum nil manifestius est, quàm neque excommunicatum, neque devotum mortis reum habitum esse, aut cujusquam manibus more gentis expositum; cum etiam devoto, ex majorum instituto tabernaculum sibi singulare, quo seorsim & à popularium cœtu remotus aleretur, ut supra ostensum est, esset assignandum. Popularium consuetudine ita τῷ *Shammatha* seu excommunicatione atque anathemathe seu τῷ *Cherem*, ut jam dictum est, ex sententia seu denuntiatione forensi privatos, ipsos fuisse credo ἀποσυναγώγους seu *à Synagoga* ejectos, quales fieri impensè timebant Judæi multi, iique ex principibus, ut in Evangelio D. Joannis memoratur. *Conspiraverant*, inquit ille [y], *Iudæi, ut, si quis eum confiteretur esse Christum*, ἀποσυνάγωγος γένηται, *extra Synagogam fieret* seu *Synagogâ moveretur*. Et *ex principibus* [z] *multi crediderunt in eum; sed propter Pharisæos non confitebantur* ἵνα μὴ ἀποσυνάγωγοι γένωνται, *ut de Synagoga non ejicerentur*. Atqve ipse Servator [a], ἀποσυναγώγους ποιήσουσιν ὑμᾶς *Absque Synagoga* seu *sine Synagoga facient vos*. Syrus primo & tertio loco substituit id, quod significat ejici, in hoc è Synagogis suis, in illo simpliciter è Synagoga. Secundo verò loco habet ܕܠܐ ܢܗܘܘܢ ܠܒܪ ܡܢ ܟܢܘܫܬܐ *ne essent foras à Synagoga*. Atque hunc sequitur Arabs, cui Synagoga vocatur, notissimo illo in Oriente pro conventu seu Synagoga vocabulo, الجماعة *Algamaiah*. In oratione item Athanasii [b] de Imagine Christi Berytiensi, Judæum, cujus in ædibus illa reperta est, generis sui primores ἀποσυνάγωγον ποιήσαντες ἤλασαν. *Extra Synagogam facientes expulerunt*. Video viros doctos Synagogam in hujusmodi versionibus, atque in composito illo è Synagoga facto sive pro eo sumere, quod erat solennis in Synagogis, locis ita dictis, conventus, sive pro ipso loco, ædibus Synagogæ, seu בית כנסת *domo congregationis* eadem notione, quâ Christiani ædes sacras seu Templum, etiam Ecclesiam, quo nomine congregatio itidem denotatur, nuncupare solemus.

[y] *Cap. 9. 22.*
[z] *Cap. 12. 42.*
[a] *Cap. 16. 2.*
[b] *Synod. 7. Nican. act. 4.*

Quâ

Quâ notione sæpissimè in Evangeliis Synagoga sumitur, velut in eo: *Synagogam c nobis ipse ædificavit.* Sed verò & Synagogis Deus invocabatur, tum Sabbatis, tum secundâ & quintâ feriâ, idque ritu solenni. Cæterum notissima est τῆς συναγωγῆς notio illa duplex. Altera eo in sensu, quem jam diximus, quo item verbum Synagogæ in aliis linguis hodieque utimur. Altera, qua omnimodus populi plebisve sive totius sive partis conventus denotatur, quemadmodum in Pentateucho & Prophetis, ubi sæpissimè apud Hellenistas συναγωγὴ pro קהל substituitur d, quod *populi conventum* seu *totum populum* seu Ecclesiam universalem illis significat, uti etiam sexcenties pro עדה e, quod idem ferme sonat. Unde etiam habetur *Synagoga peccantium* f, *Synagoga superborum*, *Ludentium* g, id genus alia; quibus res luce clarior fit, frequentissimum fuisse in lingua Hellenistica τῆς συναγωγῆς seu *Synagogæ* usum pro eo, quod generatim *conventum*, *congressum*, *cœtum hominum* qualemcunque innuit. Atque ex hac notione Vir præclarus ad D. Matthæum, *Synagoga*, inquit h, *significat conventicula, quæ fieri solent in plateis ac foro seu triviis.* Quod cum ita sit, posterior sanè Synagogæ notio multò accommodatior videtur locis illis de eo, quod est extra Synagogam fieri seu ἀποσυνάγωγος, quàm prior illa, quâ loci Synagogarum, sensu angustiori, seu conventicula Judæorum in locis illis indicantur. Nimirum Synagogis priori sensu motos esse quospiam, ita ut interea aliis hominum cœtibus liberè interessent, nullibi in Ebræorum disciplinâ reperitur. Posteriori verò, tàm Excommunicatus, quàm Devotus anathemate (juxta ea, quæ superiùs dicta sunt,) aut motus erat, aut pro fori libitu moveri poterat, & privari solitâ congresſus hominum libertate. De anathemate devoto, res palam est. Nam omnimodà præter eam, quæ victui in tuguriolo sibi singulari necessaria erat; hominum consuetudine privabatur, ut est ostensum. Atque is plane *à communicatione orationis & conventus & omnis sancti commercii relegabatur*, quemadmodum de hujusmodi anathemate sub initiis Ecclesiæ Christianæ loquitur Tertullianus i. Excommunicatum autem non malè dixerit quis, itidem solita hominum consuetudine semotum seu extra Synagogam fieri (secunda Synagogæ notione,) cum ex jure communi

c *D. Luc.* 7. 5.
d *Exod.* 16. 3. *Levit.* 4. 13. *Num.* 10. 7. *Deuter.* 5. 2. *&c.*
e *Exod.* 12. 3. *Levit.* 4. 13. *Numer.* 1. 18 *&c.*
f *Syracides* 3. 30. 16. 7.
g *Ierem.* 31. 4.
h *Erasmus in notis ad D. Matth. cap.* 6.
i *Adverſ. gentes cap.* 30.

muni ei intra quatuor cubitos nemini, ſecundum id, quod monſtravimus, aſſidere licuerit, nec ſolitis conventiculis intereſſe. Adeo, ut extra Synagogam fieri ſeu ἀποσυνάγωγος denotaret *ſolita hominum* ſcilicet popularium *conſuetudine privari, exterminari, diſpellive.* Et ſanè peculiare erat etiam Helleniſtis [k] verbum ἀποσυνάγειν pro eo, quod eſt quomodocunque *abigere* ſeu *expellere*. Suadet etiam poſteriori notione Synagogam apud D. Joannem locis indicatis ſumendam ſingularis ille apud eum alibi τῆς συναγωγῆς uſus. Nam cum apud Evangeliſtas ceteros frequentius priori notione ſumatur, quorum nullus id quod eſt extra Synagogam fieri meminit, & D. Joannes ſemel tantummodò vocabulum illud Synagogæ nudum ipſe uſurpaverit, vix eſt, ut non ſentiamus ipſum etiam poſteriore, quæ multò frequentior eſt in lingua Helleniſtica, notione uſum fuiſſe. Sic enim ille de Servatore Pontifici, de doctrina ejus, atque diſcipulis interroganti reſpondente; *Reſpondit* [l] *ei Ieſus, Ego palam locutus ſum Mundo. Ego ſemper docui* ἐν τῇ συναγωγῇ καὶ ἐν τῷ ἱερῷ ὅπου πάντοτε οἱ Ἰουδαῖοι συνέρχονται *in Synagoga & in templo, ubi ſemper Iudæi conveniunt.* Sic codices nonnulli. Alii ὅπου πάντες οἱ Ἰουδαῖοι, &c. *Ubi Iudæi univerſi conveniunt.* Atque ita ſanè non vulgata ſolùm, ſed & Syrus & Arabs. Certè haut ita commodè capitur heic Synagoga pro particulari aliquo loco eo nomine ſignato, aut pro plurimis ejusmodi Synagogis; ſed potius pro ipſo populi Hieroſolymitani qualicunque conventu publico; quod proculdubio intellexit Arabs, dum ibi ſubſtituit في الهيكل وفي المجامع حيث يجتمع كل اليهود *in Templo & Synagoga, ſeu cœtu, ubi conveniunt Iudæi univerſi.* Et demum in vetuſtiſſima illa excommunicationis atque anathematis formulâ apud Ezram [m] habetur יבדל מקהל הגולה *diſterminabitur ab Eccleſia* ſeu *populo tranſmigrationis* ſeu eorum, qui è captivitate redierant, quod planè ipſum eſt ἀποσυνάγωγον fieri, ut apoſitiſſime monuit V. doctiſſimus Ludovicus Capellus in Spicilegio ad D. Joannem. Nec ſanè Locis ſacris ejectos fuiſſe apoſynagogos ſeu excommunicatos, ſed hominum tantùm cœtu, inde ſatis evincitur, quòd

k 4 Regum 5, 3. 6. & 7.

l D. Joann. 18. 20.

m Ezr. 10. 8.

quòd etiam Templum ipsum ingredi excommunicatis ejusmodi nefas non esset; quod palàm elicitur è titulo Talmudico *Middoth* [n], ubi legitur, si quis rogatus cur sinistrorsum, & non, ut ritus alias obtinuit, dextrorsum se vertens Templum ingrederetur, responderet שאני מנודה *quoniam ego excommunicatus sum*, ex more solenni ei reponendum fuisse השוכן בבית הזה יתן בלבך ותשמע לדברי חביריך ויקרבוך *qui hanc ædem inhabitat, indet cordi tuo, ut auscultes verbis sociorum tuorum, quo fiat, ut recipiant te.* Sed verò undenam evenisse putandum est, ita Pharisæos, seu qui rebus tunc ante alios præerant, minis sive Excommunicationis sive Anathematis sive utriusque (nam qui non resipiscerent, tàm hoc quàm illà damnabantur) eos qui Christum confiterentur deterruisse, etiam & excommunicandos seu devovendos fore denunciàsse, nec tamen ipsum Servatorem, quem ita odio habebant, excommunicatum ivisse? Si conjecturam ex Ebræorum Disciplina adjicere fas sit, sanè in promptu satis videtur. Nam ut neutiquam omninò excommunicabant sive Principem sive Patrem Fori alicujus sive jurisprudentiâ celebriorem, ita neque Juris sui studiosum (quem תלמיד חכם nuncupant, id est, discipulum sapientis seu philosophum) sine summa deliberatione; quod & ante [o] memoravimus. Maimonides [p]; כל תלמיד חכם שנתחייב נידוי אסור לבית דין לקפץ לנדותו במהרה *Neque inter Iuris studiosos reperitur aliquis, quem temerè* seu *sine summa deliberatione excommunicare fas erat, ne quidem foro.* Ita etiam Gemara Babylonia [q]. Et temerè excommunicans minimè ex jure excommunicandum, etiam & ipse excommunicandus erat, ut videre est in Causarum viginti quatuor suprà memoratarum postremâ. Hinc sanè suspicandum est, ob Servatoris, quà jurisprudentissimus erat & nominis inde celeberrimi, dignitatem, excommunicatione ejus abstinuisse etiam ipsos, qui interea Christianos seu sequaces ejus è turba, excommunicatione terrebant. Neque obstat quod legitur apud D. Joannem [r], etiam Principes fuisse qui licet crederent, metu tamen excommunicationis, fidem suam profiteri non auderent. Nam Principum nomine quamplurimi fuère (veluti tribuum, vicium, stationum, familiarum) qui, ut fori Principes aut legis studiosi, minimè excommu-

[n] *Cap.* 4. §. 1.

[o] *Cap.* 7.

[p] *Halac.* Talmud Tora. cap. 7.

[q] *Ad tit.* Moed Katon c. 3. *fol.* 7.

[r] *Cap.* 12. 42.

communicatione adeò liberi. Sed verò habetur in corpore Talmudico narratiuncula de ipſo D. Jeſu Chriſto excommunicato, Alexandriæ Ægypti, ab Joſua Ben Perachia Synedrii magni Principe, qui illuc ut comes, cum eo (ſic illi) fugerat, ab Jannæi tyrannide. Quaſi verò Jannæus (ſive Alexandrum cognominem, ſive Joannem Hyrcanum, ut nonnulli, intelligas) Chriſto eſſet coævus, qui centum ſeu plurimis ante annis Rex & Pontifex Judæorum ad plures abierat. Sed rarum non eſſe, tempora illius ſeculi Ebræis confundi, aliterque multò atque à Chriſtianis putari, ſciunt, qui Chronica eorum ſalutarunt. Verba ſunt Gemaræ Babyloniæ [s]; אזל רבי יהושע בן פרחיה וישו לאלכסנדריא של מצרים *deſcendit Rabbi Ioſua Ben Perachia & Ieſu Alexandriam, quæ eſt Ægypti.* Dein ajunt, Rabbi Simeonem, Ben Shatach, ſive Patrem ſive Principem Synedrii, cujus Soror, quæ Jannæo uxor fuit, (ſic volunt [t]) illuc etiam deſcenderat, à Perachiade, qui Præceptor ei fuerat, petiiſſe, ut ipſam hoſpitio exciperet. Advenientem autem ſalutaſſe Jeſum, ac de ea dixiſſe כמה יפה אכסניא זו *quam pulchra hoſpes hæc?* adjeciſſe verò Perachiadem, עיניה טרוטות *oculos ei fuiſſe teretes* ſeu *rotundos.* Jeſum repoſuiſſe, רשע בכך אתה עוסק *improbe, rebus ejuſmodi tu occuparis!* oculis ejus caperis [u]! Ob quod dicterium veluti probroſum nec impunè in legis magiſtrum celebrem emittendum, אפיק ארבע מאות שיפורי ושמתיה *produxit quadringentas buccinas* (nempe R. Joſua Ben Perachia) *& excommunicavit eum.* Quò ſpectat, quod paulò ante in eadem Gemara legitur de Jeſu utraque manu à Perachiade depulſo. Dominum autem noſtrum Jeſum Chriſtum ibi Talmudicis intelligi palàm eſt. Nam ſimplici illo nomine ישו eum eis denotari eſt ſolenne. Et de eo capiunt, qui locum integrum, non aliam ob cauſam, è Talmude Babylonico editionis Baſilienſis, cum aliis non paucis, expurgando deturbarunt. Sed in his nimii ſumus. Hoc liceat obiter adnotare, ubi legitur apud Virum doctiſſimum [x], reperiri *in libro præceptorum majore 67. 4. Soliti ſunt excommunicare per Maledictionem, per Separationem, per Maranatha, & per alia ejus generis*, perinde ac ſi ipſum anathema, adjecto vocabulo *Maranatha*, cujus in initiis Eccleſiæ Chriſtianæ [y] mentio, eo ipſo nomine in Talmudica

s *Ad tit.* Sanhedrin *cap.* 11. *fol.* 107 *b.*

t *Ibid. &* Sepher Iuchaſin *fol.* 67. *a. & vide gloſſ. ad* Kiddu-ſchin *f.* 66 *a.*

u *Vide ſuprà cap.* 7. *Cauſ.* 1.

x *I. Druſ. Præterit. lib.* 4. *ad D. Ioan. cap.* 9. 22.

y 1 *ad Corin.* 16. 22.

dicta Judæorum disciplina compertum fuisset; plane lapsus memoriæ est. Verba loci citati sunt [z], הורו הגאונים שמי שנתחייב שבועה לבנו אינו משביעו בשבועת האלה כמו שרגילים להחרים באלה בנידוי בשמתא וכיוצא בו רק שהרי זה בא לקללת אביו אלא משביעו שבועה שאין בה אלה *Decreverunt Gaonim* seu *Prudentes, ubi pater quis adjurandus est in rem filii, non adjurandum esse juramento execrationis; quemadmodum fieri solet, ubi devoventur adjurati per Anathema, Diris, Excommunicatione* (seu *Niddui*) *Shammatha* (quod idem ut superius fusè ostenditur, significat) *atque ejusmodi aliis. Scilicet hæc sonant in execrationem patris ejus. Adjurant igitur tum juramento in quo execratio nulla exprimitur.* Quæ superius adductis nullibi obstant. Uti nec quod habet ibi Drusius è libro Musar, de porta Templi, quæ Excommunicatorum & lugentium erat. Nam simplici Templi ingressu, jure communi, (quod & ante monitum est) excommunicatus seu מנודה interdictus non erat. *Maranatha* forte ibi substituit; ideo quod cum aliis viris doctis [a] tam veteribus, quam recentioris ævi vocabulum illud idem ipsum esse existimavit [b] cum *Shammatha*. Certe שם אתא *Sham* seu *Shem atha*, sic scriptum & divisum, significare potest *Dominus venit*, quemadmodum & significat מרן אתא *Maranatha*. Et video viris doctissimis placere, tempore D. Pauli hoc Syriace usurpatum pro eo quod postea Talmudicis dictum *Shematha*; perinde ac si tam in hoc, quam in altero *Dominus venit* semper pariter compertum fuisset; saltem ex allusione seu soni similitudine recepta, licet non ex Etymologia. Sed nec apud Talmudicos video hactenus ejusmodi omnino è τοῦ *Shammatha* allusionem natam, licet aliæ aliquæ, ut præmissum est, occurrant. Nec tam videtur apud D. Paulum τὸ *Maranatha* nomen Anathematis esse ibi memorati, quam exclamationem solennem [c], seu epiphonema, aut asseverationem sanctiorem adjectam. Græca sunt ἤτω ἀνάθεμα· μαρὰν ἀθὰ, *sit anathema; maran atha*. Syrus ܢܗܘܐ ܚܪܡܐ ܡܪܢ ܐܬܐ sit *Cherē*, id est, *anathema; Dominus venit*. Arabs, فليكن محروما من رجاء الرب *sit devotus à spe Domini*.

[z] *Moses Kotzensis præcept. Negat.* 119.

[a] *Præter comment. Th. Bezæ atq. aliorum ad* 1 *Corinth.* 16. 22. *vide I. Buxtorf. in Lexico Chaldaico col.* 1249. & 2466.

[b] *Ipse ad* 1 *Corinth.* 16. 22.

[c] *Videsis Danielem Heinsium Exercit. Sacr. ad cap.* 21. *D. Ioann. pag.* 240. *præter Theophylactum, Ambrosium, Hieronymū (quos & memorat Erasmo;) Bedam & Isidorum Clarium ad* 1 *Corinth.* 16. 22.

Ipſum Maranatha retinent verſiones pleræque recentiores. At vero in Germanica Lutheri legitur, Der ſey Anathema Maharam Motha, uti & in Danica illius ſequaci haud vere Anathema Maharam Motha. Scilicet *Mamnatha* voluere ſub Lutheri ævum cum ipſo alii aliqui, depravatum eſſe vocabulum, ex eo quod potius in origine *Maharam motha* fuiſſet, ſeu מחרם מותה quod ſignificaret *devotus* ſeu *anathematizatus uſque ad mortem*, quemadmodum & in nota Germanicè Epiſtolæ ad Corinthios primæ ſubjecta viſitur. Unde & verſio, qua Eccleſia Anglicana ſuperiori in ſeculo uſa eſt, habet ibi Let him be had in execration *yea excommunicated* to death. Et in Latina, quam Galterus Delœnus Henrico Angliæ Regi octavo Biblioſcopus ei dedicatam publicavit [d], *Mamnatha* per *Dominus* ſeu *Dominus noſter* (nam variatio illa ex eo evenit, quod volunt aliqui ן [e] ibi eſſe pronomen affixum) *venit* vertitur quidem in adjecta notula; ſed *niſi forte*, inquit ille, *vitiosè ſcriptum ſit pro Mahammatha, quod internecionem ſignificat, deductum à* חרם, *quo Malachias ſuam prophetiam abſolvit.* Neque novum eſt hunc D. Pauli locum ad illud Malachiæ [f] referre. Ibi ſcilicet legitur פן אבוא והכיתי את הארץ בחרם *ne forte veniam, & percutiam terram anathemate.* Sed & inde ſenſus D. Pauli nonnullis fit, *veniat Dominus, & cum æterno exitio feriat.* Sed Jacobus Simanca [g], *quidam*, inquit, *hanc ſive fabulam ſive hiſtoriam retulit. Maranatha anathematis ſignificationem induit ex illo eventu, quia Judæi glorantes de venturo Meſſia dicere ſolebant vulgo*, Maran, *hoc eſt, Dominus noſter: contra quos Chriſtiani dicebant* Maran atha, *Dominus noſter venit. Hinc inimicitia orta inter Chriſtianos & Iudæos, quorum in ore erat Maran, quos per contemptum Chriſtiani Maranitas vocabant & illis obtrudebant*, maranatha, *id eſt, Dominus noſter venit vel invitis vobis, irridentes eos & illis male precantes. Vnde apud noſtrates vulgo* Maranos *appellant eos, qui ex Judæis deſcendentes apoſtatæ facti ſunt, Meſſiam ſuum expectantes.* Commentum pulchrum! De Ebræorum autem Excommunicationibus, videſis nunc etiam Aloyſium Novarinum [h].

[d] *Londini* 1549.

[e] *Vide Eliam in Thisb. & Buxtorf. Lexic. Talmudic. col.* 1248.

[f] *Cap & commate poſtremo.*

[g] *De Catholica Inſtitut. tit.* 27. §. 8.

[h] *Schediaſm. ſacro-proph. lib.* 7. *cap.* 10.

CAP.

Cap. X.

De illo Anathematis *genere, quo expressim* Homines ex Jure Belli, *seu* Militari *neci* Devoverentur.

EX Jam ostensis manifestum est hominem Anathemate sive Primi sive Tertii sive Quarti generis (juxta ea quæ de anathemate capitibus tribus proximè superioribus explicantur) devotum, eo nomine, ex Ebræorum sententia, non Jure occidendum fuisse. Cædes vero plane ultronea, de qua disputamus, locum tantummodo habere potuerat [si modo daretur, occidendum fuisse ejusmodi devotum) in genere Primo. Nam in reliquis binis plane Pœna fuisset cædes, quod & concedunt in genere Quarto illi, qui de ejusmodi devoto velut mortis reo perperam loquuntur. Et ad Pœnæ plane, sed cœlestis, rationem spectat, si credibile sit, quod habet Josephus i de eis qui in Essenorum sectam admissi, (non sine anathemate in seipsos horrendo Quarti generis denuntiato, si disciplinam, quam amplecterentur, violarent) & postmodum ob delicta graviora consortio ejecti, ne cibum quidem oblatum capere potuere, sed more pecudum herbas decerpentes fame miserrime, nisi reciperentur, periere. Quod autem genus Anathematis Secundum spectat seu ad anathema illud internecioni & deperditioni expressim devotum, cujus scilicet usus Bellis suscipiendis prævius esse solebat, adeoque sive ad Hostes ac Captivos, sive ad Cives Jura militaria violantes duntaxat, quà ad homines, attinuit; idipsum est Anathema seu *Cherem*, secundum Magistrorum aliquot eorumque nominis præclari sententiam, quod in postrema parte legis illius in Levitico k sacræ occurrit. *Omne anathema, quod devovetur* מן האדם *ex homine, non redimatur; morte moriatur.* Quod non de consecratis, devotis seu anathematizatis ejusdem generis, quod comma præcedens occupat, volunt intelligendum; scilicet de ultronea, sive servi, sive jumenti, sive cujuscunque bestiæ consecratione in usus sacros, ad quos tantum comma illud spectare consentiunt Ebræi omnes; sed de hostibus tantum aut civibus Jura militaria

i *De bello Judaico lib. 2. cap. 12 gr. 7. lat.*

k *Cap. 27. 29.*

 vio-

violantibus morti devotis, (quâ ſcilicet homines ea in lege comprehenduntur,] qui non redimendi, ſed ad unum omnes morti tradendi erant. Priori nimirum in commate donaria ſeu anathemata ſacros in uſus conſecrata & ſacerdotibus Jure communi l poſſidenda contineri aiunt, qualia neceſſe erat ut eſſent e devoventis bonis ſecundum ipſa verba ſacra, מכל אשר לו *ex omnibus, quæ ſua ſunt*, veluti ſignanter dicta ad excludendum anathema quodcunque ex eis, quæ necdum devoventis erant in bonis, nec, poſt devotationem, humanis uſibus ſeu commodo omnino applicanda, ſed plane delenda. Hujus autem generis cum Unicum duntaxat eſſet Anathema, idque aut in hoſtibus ſeu civitatibus, in quas bellum inferendum erat devovendis, (quale ad uſus ſacros ſeu ſacerdotum poſſeſſionem nemo devovens attinere volebat) quemadmodum illud Ebræorum de Araditis m, *& vovit Iſrael votum Domino dicens, ſi tradendo tradideris populum iſtum in manum meam* והחרמתי את עריהם *etiam* morti & internecioni *devovebo urbes eorum*, unde populo ex hoc anathemate deleto, locus ipſe חרמה *Chorma* ſeu *Anathema* dicebatur; Aut in Jure militaria violantibus neci ſimiliter devovendis, ut prætermittamus exempla ſuperius ea de re memorata; commate in hoc breviuſculo proximè ſubſequente, hoc genus Anathematis tunc ſatis generali illo nomine cognitum exiſtimant deſignari. Perinde ac ſi in commatis illis ſcriptum fuiſſet; ubi quid de ſuo quis in ſacros ſacerdotum uſus, ſive hominem, ſive beſtiam, ſive agrum conſecraverit ſeu devoverit, non vendatur, non redimatur, quia ſanctum eſt, nec in uſus profanos omnino revocandum; Et tantum de hoc ita fiat. Nam in principio commatis prioris אך *tantum* etiam ad hanc rem præfigi notant. At vero ubi quis devoverit quid בן האדם *ex homine*, ſeu ex hominibus, juxta nempe notiſſimum illud devovendi morem bello prævium, adeo ut nil præter necem, deſtructionem atque excidium devoti ſit poſtmodum, ex ipſo voto ſeu anathemate, expectandum, ibi tantum abeſt, ſive vendatur ſive redimatur, ſive ſanctum maneat Domino, ut Jure fieri nequeat; quin plane ſit delendum; & ſive homo fuerit ſive animal quodcunque aliud interficiendum. Ita devovens priori in commate ſit המחרים משלו *devovens id, quod ſui eſſet in bonis*; in poſteriori המחרים מן האדם שאינו

l Numer. 18. 14. ſide Gemar. Bab. ad tit. Erakin cap. 9. fol. 28. & 29.

m Numer. 21. 2. ſide ſis ibi D. Auguſt. quæſt. 40. & adde D. Hieronym. ad Algaſiā q. 9.

חרם שאינו *devovens ex hominibus* ſeu *homines, qui sui quidem non essent*; tametſi ita in devoventis poteſtate haberentur, ut ex Jure belli ſeu militiæ ſingulari ſuum ſortiretur affectum ipſa devotatio, quemadmodum ibi diſtinguit Iſaac Abarbinel [n]. Qui de ſpecie utraque ſubjungit כנגד המין הראשון אמר אך כל חרם אשר יחרים איש וגו' לא ימכר ולא יגאל לפי שהחרם ההוא הוא קדש קדשים ליי נמצא שהוא קדש ליי' לא ימכר כי הוא אסור בהנאה ולכך החרם הזה הוא לה' בלבד ועל המין השני אמר כל חרם אשר יחרם ליי' מן האדם לא יפדה מות יומת ומזה המין היה חרם יריחו שאם יגיע ליד איש ישראל נפש אדם מהנלכדים שמה לא יוכל לפדות אותו אבל על כל פנים מות יומת אך בחרם שיחרים איש עבדו ליי' לא יומת לך ינתן לחטוב עצים ולשאוב מים ולשרת לכהנים וזהו פשוטו של ענין *De prima ſpecie ait ſacra ſcriptura, Tantum omne anathema quod quis devoverit &c. Non vendatur nec redimatur; quoniam ſcilicet hujusmodi anathema eſt ſanctiſſimum Domino. Et quod ita ſacratum eſt Domino, non vendatur, quia profanis uſibus interdictum eſt. Idcircò anathema hoc tantùm eſt Domini. De ſecundâ verò ſpecie ait, omne anathema, quod devoverit quis ex homine, non redimatur, morte moriatur. Et hujus ſpeciei erat anathema Hierichuntis, ſi nempe inciderit in poteſtatem cujuſpiam Iſraelitæ, vita hominis ex eis, qui ibi caperentur, non poterit redimi, ſed omninò morti tradendus erit. Nihilominus, quod ad anathema illud, quo ſervum ſuum quis Domino devoverit, attinet, is morti tradendus non eſt. Tantùm is donarium eſt, ut Ligna diſcindat, aquam hauriat, & ſacerdotibus miniſterium præſtet. Atq; hic eſt literalis loci illius ſenſus.* Ita Abarbinel. Cui aſtipulatur Rabbi Moſes Bar Nachman [o], alii. Hinc eſt quod univerſi incolæ Jabesh Gilead cæſi ſint, ideo quòd violaſſent anathema illud publicum, atque militare [p] de eis, qui non aſcenderent ad Mizpa, ubi ipſi anathemati expreſſim adjectum eſt מות יומת *morte moriatur.* Quod & partem fuiſſe anathematis, quo Saul prælium cum Palæſtinis initurus devovebat omnes, qui ante noctem quid comederent, exiſtimant, quia ob anathematis illius violationem Jonathan, etiam Regis filius, morte plectendus [q] erat. Sed ideo liberatum eſſe ajunt, quia non ſpontè, ſed ex errore, atque ipſius anathema-

n *In* Pirush Tora *f. 275. col. 2.*

o *Ad Leviti. 27. & apud R. Bechai in Pentateuch, fol. 161. col. 1.*

p *Iudic. 21. 5. & 10.*

q *1 Sam. 14. 24. & 4. ubi vide R. David Kimchi & consulat R. Bechai in Pentateuch. fol. 161. col. 1.*

tis ignarus illud violâsset. Alii verò aliter legem illam de anathemate sacram interpretantur, perinde scilicet ac si de homine morti ex sententia forensi damnato lata fuisset. Si quis, inquiunt, devoverat æstimationem capitis damnati eo modo, quo consecrationis fiebant, juxta ea, quæ priore dicti Levitici capitis parte constituuntur, Votum ejus irrirum fuisset. Et verba illa *non redimatur; morte morietur*, significare volunt, eum non redimendum, seu pretium seu æstimationem aliquam ejus nomine non solvendam, quoniam ultimo supplicio damnatum statim mori oportuit, adeoque ipse jam veluti mortuus erat, unde nec pretium, nec æstimationem habebat. Atque tum in libris vetustissimis[r] hæc occurrit etiam sententia velut à majoribus accepta, tum apud maximi nominis Magistros[f] seculorum recentiorum. Sed verò, ut tandem hæc de Anathematis concludamus, manifestum est ex Ebræorum interpretatione qualicunque dictæ legis sacræ, nullum omninò homicidium ultroneum, seu extra Pœnæ, seu Quasi rationem permissum eâ fuisse; quod erat inprimis atque ad rem, quam tractamus, aperiendum.

[r] *Gemar. Babylon. ad tit.* Eracin *c. 1. fol. 6b. & ad tit.* Cethuboth *cap. 3. fol. 37b.* Sepher Siphra *col. 336.*

[f] *Mos. Maimon. halach.* Eracin We-chermim *c. 1. Mos. Mikotzi prac. affirmat. 132. Iarchius ad Levit. 27. R. Bechai.* Pesictha Zotertha *f. 36. &c.*

Cap. XI.

De Jephthæ Voto, *discrepantes Ebræorum sententiæ.* Nullo Jure immolandam *fuisse ejus* filiam consentiunt; Summa *Sententiæ Ebræorum, decade humanâ.* Lustratio *post* cædem *etiam* licitam.

Restat, ut, quid Ebræi de Jephthæ Voto, atque filiæ suæ immolatione statuant, videamus. Verum quidem est non unicam apud eos reperiri de Voto ejus sive concipiendo sive solvendo sententiam. Etenim sunt, qui eum illud tàm de personis hominum, quàm de aliis animalibus concepisse, atque filiam immolando solvisse volunt; aliis neque eam immolâsse nec immolationi personam aliquam destinasse asserentibus. Prior quidem vetus est. Utraq; autem pendet ex varia interpretatione historiæ sacræ; verba sunt, *& vovit*[t] *votum domino Jephtha dicens, si tradendo tradideris filios Ammon in manum meam* וְהָיָה הַיּוֹצֵא אֲשֶׁר יֵצֵא מִדַּלְתֵי בֵיתִי לִקְרָאתִי בְּשׁוּבִי בְשָׁלוֹם מִבְּנֵי עַמּוֹן וְהָיָה לַיהוָה וְהַעֲלִיתִיהוּ עֹלָה quod in vulgata vertitur, *quicunq; primus fuerit egressus de foribus domus meæ mihiq; occurrit re-*

[t] *Iudic. 11. 30. & 31.*

vit revertenti cum pace à filiis Ammon, eum holocaustum offeram Domino. Græci etiam interpretes ibi, καὶ ἔσαι ὁ ἐκπορευόμενος ὃς ἂν ἐξέλθῃ &c. καὶ ἔσαι τῷ κυρίῳ καὶ (ut in exemplaribus nonnullis; quæ conjunctio aliis deest) ἀνοίσω αὐτὸν ὁλοκαύτωμα *& erit, exiens quicunque exierit &c. & erit Domino, & offeram eum holocautoma.* Adeo ut ipsum votum de persona hominis immmolationi destinata conceptum sumatur necesse sit, si rectæ versiones hæ. At verò, manifestum est ex Ebraismo verti posse, & sanè debere ad hunc modum, quantum ad personæ alicujus designationem attinet; *Erit, ut egrediens quod egressum fuerit de foribus domus meæ in occursum meum, cum reversus fuero in pace de filiis Ammon, erit Domino, & offeram ipsum in Holocaustum.* Ita non personæ tantùm (si verba spectes,) sed animalia qualiacunque alia in voto continentur. Dein de voti solutione subjungitur וַיַּעַשׂ לָהּ אֶת־נִדְרוֹ אֲשֶׁר נָדָר *& fecit ei sicut voverat* (ut vulgata) καὶ ἐτέλεσεν ἐν αὐτῇ τὴν εὐχὴν αὐτοῦ ἣν ηὔξατο *& perimplevit in ea* (filiâ, quæ ei redeunti cum victoria occurrerat) *votum suum, quod voverat.* Non autem hominis personam tantùm, verùm etiam alia animalia votum fuisse complexum palam docent Ebræi, ubi ad priora Voti vocabula adnotant [u] כול אפילו דבר טמא נזדמנ־ לו כתו *fieri potuit, ut etiam immundum quid* (veluti porcus aut canis) occurreret, ut voto esset satisfactum; sed *occurrit ei filia sua.* Prior autem heic sententia, qua filiam suam ex hoc voto immolâsse Jephtham affirmatur, habetur non solùm apud Flavium Josephum [x], sed etiam in Chaldaica Judicum paraphrasi [y] & apud Rabbinos celebres, quorum aliqui [z] Jephtham existimant deceptum fuisse more illo anathematis bello seu prælio, ut supra ostenditur, prævii, atque inde tam personam hominis, quàm aliud quodcunque animal devovisse. Nimirùm, cum in more positum esset, Principem seu populum internecioni devovere sive hostes sive cives, qui Jura militaria anathemate præstituta violarent; Jephtham hunc morem perperam intelligentem temerè devovisse tàm personam, quam animal quodcunq; ei post victoriam occurreret Filiam verò præter spem occurrentem, post menses binos, quibus virginitatem deflevit juxta Votum immolâsse, nec ad Phineesum Pontificem accedere voluisse, ut is Voto eum solveret (nam & sic etiam ajunt) & Pontificem ad eum adire detrectâsse

u *Gem. Bab. ad tit.* Thainith *cap.* 1. *fol.* 4*a.* Vaicra Rabba *parash.* 37.

x *Orig. Iudaic. lib.* 5. *c.* 9.

y *Cap.* 11. *proxime post com.* 9.

z *R. Mos. Bar Nachman, R. Bechai in Pentat. fol.* 161. *col.* 1. *&c.*

trectâsse; utroque invicem dignitatis prærogativam obtendente. In Vaicra Rabba [a]; יכול להפר את נדרו ולילך אצל פנחס אמר אני מלך ואלך אצל פנחס ופנחס אמר אני כהן גדול ובן כהן גדול ואלך אצל עם הארץ זה בין דין לדין ספת החיא *Potuit quidem voto suo solvi, si ad Phineesum accessisset. At verò dixit, ego cum rex sim adibo Phineesum? Phineesus etiam; ego cum sim Pontifex, Pontificis etiam filius, adibo plebeium* [b]? *Atq; ita hisce invicem altercantibus, periit ipsa*; seu אבדה הנערה ההיא *perdita est virgo illa.* Adjiciunt tàm Phineesum, quàm Jephtham hoc nomine punitum [c] à Numine. Hunc membrorum paralysi, illum Spiritus Sancti ab eo discessu. Et demum interpretantur illud ותהי חק בישראל [d] *atque erat statutum in Israel* (quod in vulgata, ita commati proximo conjungitur, ut denotet inde statutum fuisse annuum quatridui ob puellam luctum) de sanctione apud Ebræos inde orta, ne quis humanas hostias ex simili errore posteà immolaret, nec sive Jephthæ sive Phineesi morosum dignitatis prærogativæ obtentum in similibus imitaretur. Unde ibi paraphrasi suæ inserit Chaldæus; תוספת כדיל דלא לאסקא גבר ית בריה וית ברתיה לעלתא כמא דעבד יפתח גלעדאה ולא שאל לפינחס כהנא ואלו שאיל לפינחס כהנא הוה פריק יתה בדמין *Addicta est sanctio illa seu statutum ideo ne quis immolaret filium suum seu filiam suam, quemadmodum fecerat Jephtha Gileadites; nec consuluit Phineesum Pontificem, qui consulenti eam, ob pretium datum, liberaverat.* Vide etiam quæ de Phineeso, atque immolatione hac ex Saido Batricide Patriarcha Alexandrino alibi [e] notavimus. Et de ipsa immolatione rara non est apud Christianos scriptores [f] mentio, unde & festum idololatricum, in ejusce memoriam alicubi natum etiam scribunt nonnulli [g]. Sed verò, ut prætercam difficultates Chronologicas de Phineeso [h] hoc tempore superstite; nondum mihi è commentariis Ebræorum compertum est, quodnam jus illud fuerit adeo Pontifici singulare solvendi heic Votum, ut absque eo id solvi nequiret. Nec qui Synedrium nescio quod heic memorant [i] ad Voti relaxationem à filia consultum, quasi aliter relaxari nequiret, mores patrios satis videntur meminisse. Receptissimũ fuisse Ebræis, velut ab ipso Mose, per majorum traditiones acceptum scimus, à Sapiente seu legis Doctore unico seu triumviris illis (si ipsis ita visum esset) Jure potuisse, tum Vota, tum Juramenta relaxari, ubi quid nimirum causæ post-

[a] *Parash.* 37. & Beresith Rabba *parash.* 60. *Adde* Midrash Coheleth *ad cap.* 10, 15.

[b] *Videsis Iudicum* 9. 2.

[c] *Præter jam citata è* Rabboth, *vide Sal. Iarchiũ ad Iudic.* 11. & *ad* 1. *Paralip.* 9. 20.

[d] *Iudic.* 11. 39.

[e] *De successionibus in Pontific. lib.* 1. *cap.* 2.

[f] *Ambros. de Virginib. lib.* 3. &c.

[g] *Epiphan. hæres.* 78.

[h] *Videsis R. Gedaliah Ben Iechai in* Shalsheleth *fol.* 14a.

[i] *In Gloss. Iarchii & Davidis Kimchii ad Iudic.* 11.

ſæ poſtmodum forſan eveniret præter id, quod voventis ſeu Jurantis animum occuparet ipſo Voti ſeu Juramenti momento. Atque ea de re fuſiùs Magiſtri [k]. Neque ad hunc locum attinet plura de ea adjicere. Undenam igitur ortum illud, Jephthæ Votum ſolvi aut redimi nequiviſſe absque indultu & præſentia Pontificis? Cætera mittimus, quæ congeri poſſent, adverſus commentum hoc de Phineeſo, quod nec in Talmudico corpore locum habere memini, ſed in ejusdem Glosſis, Bic Rabboth, Paraphraſi Chaldaica & in Magiſtris aliquot recentioribus. Quin ſi ita adverſus jus patrium conceptum eſſet, (quà ad filiam immolandam attinere potuit) Votum hoc, ut illud ejus immolatione perimplere nefas eſſet, (quod univerſos Ebræos ſentire exiſtimo,) quorſum de eo relaxando heic negotium faceſſunt? Quod ad alteram, heic Ebræorum de Jephthæ Voto ſententiam attinet; primo, ipſa Voti ſacra verba aliter, qui hanc amplectuntur, intelligunt, atque prioris ſententiæ auctores. Nempe illa, והיה ליהוה והעליתיהו עולה quod ſonat quidem *& erit Domino, & offeram illud in holocauſtum* ita capiunt, ut copulativum ſecundo loco vim disjunctivi induat. Adeò ut Votum conceptum eſſet, & erit Domino, ſeu conſecrabo Domino, ſi res ejusmodi fuerit, ut in ſacros uſus, aut Domino ſancta remaneat. Quin & ſi ejusmodi fuerit, ut in holocauſtum offerri ritè queat, etiam in holocauſtum offeram. Breviter; & erit ſeu manebit Domino, aut offeram illud in holocauſtum. Sic Rabbini Kimchii pater & filius. Rabbi David Kimchi ad Judicum locum memoratum; הערת הז"ל בזה ידוע וא"ל ז"ל פיר' והעליתיהו הו"ו במקום או ופיר' והיה ליי' הקדש אם אינו ראוי לעולה או העל' יתיהו עולה אם ראוי לעולה וכמו זה הו"ו מכה אביו ואמו או אמו ויפה פיר' *Quid heic Rabbini noſtri piæ memoriæ plerunque ſentiant ſatis notum eſt. Ceterum pater meus memoriæ piæ,* (is eſt Joſephus Kimchius) *in eo quod eſt*, & offeram illud *interpretatur* & *pro* aut, *perinde ac ſi ſcriptum fuiſſet; & conſecratum erit ſeu ſanctum manebit Domino, ſi non ſit holocauſto idoneum, aut offeram in holocauſtum, ſi fuerit idoneum holocauſto. Et ſic in lege ſacra de eo qui percuſſerit patrem & matrem,* & *pro* aut *ſumitur. Atque hæc interpretio pulchra eſt.* Similiter R. Levi Ben Gerſom יהיה בהכרת בעל החיים ואם

[k] *Miſna tit.* Chagiga *c.* 1. *& Gloſſa ib. in Talmud. Bab. fol.* 10*a.* *& Hieroſolymit. fol.* 76. *col.* 3. *Gem. Bab ad tit.* Nazir *cap.* 9. *f.* 62*a.* *Maimon. halach* Shebuoth *c.* 6 *& halach* Nedarim *c.* 4. *Maſes Mikotzi præc. Negativ.* 238. *&c.*

היה סמין האדם יהיה ליי' ויהיה מיוחד לעבודת הש"י *Necesse est ut animal aliquod intelligeretur, quod si accideret esse è specie humana, Domini fiebat, utpote separatum in ejus cultum.* Alii tandem [l]. Voto ipso ita intellecto, verba illa *& fecit sicut voverat* pro filiæ consecratione ejusmodi sumunt, non omnino pro immolatione. R. David Kimchius עשה לה בית והכניסה שם והיתה שם פרושה מבני אדם ומדרכי העולם והיה חק בישראל כי משנה לשנה היו הולכות אליה בנות ישראל *fecit ei domum, & introduxit in eam, atque ibi remansit seclusa à filiis hominum & à rebus secularibus. Atque statutum seu mos invaluit in Israel, ut quotannis eam viserent Israelitides.* Atque notat Gersomides, si filius aut mas Jephthæ ita occurrisset, ipsum à mulierum consortio non ita secludendum fuisse, sed tantum Domino consecrandum, ut sacris inserviret, [quemadmodum Levitæ] nec intereà conjugio arceretur. Cum vero eveniret, ut filia occurreret, יתחייב שתהיה פרושה מאיש שאם היה לה בעל לא תהיה מיוחדת לעבודת הש"י אבל תעבוד על זה בעלה כמשפט הנשים הנשואות *Oportebat eam à viri consortio segregari. Nam si conjugem haberet, non potuit Domino solùm inservire; sed conjugi etiam inservierat, more uxorum.* Atque hinc ait Gersomides fuisse causam, cur vestimenta laceraret Jephtha, atque ita doleret, quamprimùm filia ei visa est. Nempe eam, quæ ei unica erat proles, jam sciebat è viri consortio in perpetuum secludendam, adeò ut de posteris ex ea suscipiendis spes non esset reliqua. Sed mirum interea est magistros, qui hujus sententiæ sunt autores, admittere etiam, Votum hujusmodi ita præcisè obligasse eum, ut necessum esset ex lege seu moribus patriis filiam ita devotam à virorum consortio seclusisse. Quin & ipse Jephtha, *aperui os meum Domino, neque potero revocare.* Certè neque patriæ ejusmodi potestatis alicubi in corpore Talmudico, aut apud Jureconsultos eorum celebriores, vestigium reperio. Neque omnino potestatem ejusmodi consecratio Samuelis [m] asserit. Nam & ipse Levita erat, atq; eo nomine & à natalibꝰ Domino sacer. Atque ipse libenter matris Votum sacra ministeria præstando solvit. Quin in corpore Talmudico receptissimum est, filium aut filiam ita sacrari nequivisse, ut ipsi sacerdotibus aut sacris usibus ex parentum voti vi cederent, ut superiùs [n] ostensum est. cujus-

l Videsis R. Bechai in Pentateuch. fol. 161. col. 1.

m 1. Samuel. 1. ult.

n Cap. 7.

Æstimationem autem seu pretium sive filii sive filiæ sive alterius cujuscunque (modo excipias servos & ancillas è Gentilibus) consecrati, sacerdotibus solvendum præscribit lex sacra o, non ipsos addicendos. Quin & qui ipsos se devoverant etiam & se redimere quibant. Et de æstimatione filiæ Jephthæ vetus erat controversia inter Magistros binos Talmudicos, Rabbi Simeon Ben Lakish, & Rabbi Jochanan. Ben Lakish existimavit p Jephtham ex hoc Voto pretium seu æstimationem filiæ juxta legem sacram sacerdotibus solvere debuisse. At verò R. Jochanan, nec pretium aut æstimationem; quia res ipsa, quæ devovebatur, erat immolanda, qualis filia ejus seu homo quispiam non erat, neque ex lege esse potuit, ita ut ille nec filiam seu personam aliquam in ipso Voto contineri velit, sed tantum animalia cetera, quæ immolatitia. De secunda autem sententia heic, seu ea, qua negatur filiam Jephthæ esse immolatam, Genebrardus q scribit se ab Ebræo aliquo accepisse interpretationem illam seu sententiam esse ab autoribus suis excogitatam, *ne inde typus filii Dei à patre sacrificati duceretur.* Utcunque autem se res ea habuerit. id certum, puto, esse, non reperiri apud Magistros, qui ex Jure aliquo immolandam eam esse affirmaverit. Quin in Gemara Babylonia r expressim dicitur sacrificium שלא כהוגן *quod offerri non decuit.* Et Josephus s, τὴν παῖδα ὡλοκαύτωσεν, οὔτε νόμιμον οὔτε τῷ Θεῷ κεχαρισμένην θυσίαν ἐπιτελῶν *filiam immolavit, neque legitimum, neque Deo gratum sacrificium solvens.* Idcirco ex hactenus enarratis, de Interdicto Naturali Homicidii, sic demum heic statuendum est; apud Talmudicos atque Ebræos ceteros nullibi (si errorem illum Jephthæ, ut aliqui volunt, excipias) esse admissum, ut ultronea cædes seu homicidium extra Pœnæ legitimè constitutæ, seu Quasi rationem [nam & cædes bellica in Pœnæ ratione satis continetur,] adeoque hostiæ humanæ oblatio Jure aliquo subniteretur. Quoniam vero societatis humanæ compages sine facinorum castigatione consistere nequit, ac Pœnæ, sive pro criminum qualitate sive pro Reipublicæ commodo nunc leviores nunc graviores, ex Jure Naturali de Judiciis [quod sextum est heic Juris Noachidarum caput] sunt introducendæ, & in justo bello Pœna itidem hostibus infligenda, ideo, quemadmodum sartum tectum interdictum, quod hactenus tractavimus, Naturale de Homicidio servandum doce-

Aaaa 2 bant

o *Levitic. 27. 2. &c. vide & Iosephum lib. 4. cap. 4.*

p Beresith Rabba *parash 60. &* Vaicra Rabba *parash. 37 unde habet D. Kimchi in Iudic. 11.*

q *Ad annum mundi 2981.*

r *Addit. Thamith cap. 1. fol. 4a.*

s *Orig. Iudaic. lib. 5. cap. 9. & vide I. Cloppenburgiū in Schola sacrificiorum. 5.*

bant ab omni ultroneæ, extra rationem jam dictam seu indebiti, cædis permissu, ita mortis Pœnam, id est, cædem humanam tum in bello fuisse licitam, tum sceleribus ac delictis eam præstituere nefas non fuisse eis, qui rebus præessent, seu quibus Pœnarum constituendarum jurisque Positivi condendi potestas cederet, neutiquam omnino dubitabant. Quod fusiùs è libris sequentibus, ubi de re Bellica atque de Judiciis agitur, explicabitur. Adeo verò ipsum actum cædis humanæ utcunque licitum, invisum habebant, saltem nonnulli, & impurum, ut lustratio aliqua ei, qui commiserat, esset necessaria. Ad illud Mosis in Numeris, post cædem in prælio Midianitarum *Manebitis* [t] *extra castra septem diebus, quicunque scilicet quempiam occidit, & qui tetigit cadaver, purificetur seu lustretur in die tertio & septimo, tam vos, quam captivi vestri,* Philo [u], *jussit,* inquit, victores extra castra dies aliquot manere, τῷ δὲ μεγάλῳ ἱερεῖ καθαίρειν ἐκ φόνου τοὺς ἀπὸ τῆς παρατάξεως ἥκοντας τῶν συμμάχων & *Pontifici summo mandavit, ut lustraret reversos à recenti cæde commilitones.* Rationem reddit; καὶ γὰρ εἰ νόμιμοι αἱ κατὰ ἐχθρῶν σφαγαί, ἀλλ' ὅγε κτείνων ἄνθρωπον εἰ καὶ δικαίως καὶ ἀμυνόμενος καὶ βιασθεὶς ὑπαίτιος εἶναι δοκεῖ διὰ τὴν ἀνωτάτω καὶ κοινὴν συγγένειαν. οὗ χάριν καθαρσίων ἐδέησε τοῖς κτείνασι πρὸς ἀπαλλαγὴν τοῦ νομισθέντος ἄγους γεγενῆσθαι. *Quamvis enim per leges liceat hostes occidere, tamen qui necavit hominem, etiamsi coactus & propulsans injuriam, obnoxius seu reus esse videtur propter antiquam generis & communem cognationem. Ideoque lustratione opus erat, ut etiam species qualiscunque sceleris ab eis dilueretur.* Et pueri sciunt similem ob causam apud Gentiles (maximè Græcos) lustrationes etiam in usu. Locum autem illum Numerorum capiunt Magistri de pollutione seu immunditie non tàm à cæde, quam à mortuis [x] contractâ adeoque lustrandâ, quâ de re etiam consulas Josephum [y].

t *Num. 31. 19.*

u *De Vita Mosis lib. 1.*

Levitic. 21.

x *Numer. 5. 2.*

y *Archaeolog. lib. 4. ca. 4.*

Libri Quarti FINIS.

DE

DE JURE NATURALI ET GENTIUM

Juxta Disciplinam EBRÆORUM,

LIBER QUINTUS.

De *Concubitu* agit, ex *Jure* ab origine rerum *Naturali*, *illicito*; De *Matrimonio* item, *Concubinatu*, & *Divortio*, juxta eos, ex eodem jure; De accessione *Interdictorum Revelationis Turpitudinum*, quæ in *Levitico* habentur, quatenùs ad *Gentes alias* illa spectare velint Ebræi. Et demùm de *Jure Gentium* huc attinente, id est, *Jure*, quo sive *Proselytos Justitiæ* aliosve non ex originariis circumcisos, sive *Proselytos domicilii aliosve* alterutrius sexûs *Gentiles*, tùm in *re Matrimoniali*, tum in eo qui etiam *extra Matrimonium* fit *Concubitu*, *Nationi* suæ seu *Originariis* sive *vetitos* sive *permissos* tradunt.

CAP. I.

De Concubitu illicito. *Tum qualisnam concubitus* ex Jure Naturali ante Legem Mosaicam illicitus *habebatur*, *tum* Qualis postea *ex ipsis ejusce legis verbis*, *juxta Ebræorum sententiam*, *generatim indicatur*.

JUris Naturalis, in recensione superiùs allatâ, caput, quod ex Illustrioribus est, Quartum ad Revelationem Turpitudinum [quam גילוי, עריות appellitant] id est, ad Incestos seu illici-

tos Concubitus attinet. Horum ratio heic duplex primò habenda. Altera, quâ ante Leges in decimo octavo Levitici capite latas illiciti aliqui habiti: Altera, quà ex illis legibus acceſsêre de inceſtu Interdicta inſuper alia. Ante leges illas, ſive ſub ipſis rerum initiis, adeoque, juxta quæ dicentur, ex Jure Naturali, interdictum, hoc nomine, fuiſſe ſcribunt[a] Homini coitum cum ſex hiſce;

I באמו id eſt *Cum Matre ſua.*
II באשת אביו *Cum uxore Patris* ſeu *Noverca.*
III באשת איש *Cum uxore aliena.*
IV באחותו מאמו *Cum ſorore ex matre ſua,* ſeu *uterina.*
V בזכור *Cum Maſculo.*
VI בבהמה *Cum Beſtia.*

Sic verò ſub ipſis rerum initiis vim ſuam obtinuiſſe quartum ex hiſce, de ſorore ſcilicet interdictum, intelligendum eſt, ut non ante proximam fere ab ipſis initiis ætatem cœperit obſervari, adeoque ut inter primos qui fuêre fratres ac ſorores uterinas, ſeu Adami ex Eva liberos, conjugia licita, nec illicitus coitus haberetur. Quod nemo non videt. Et ea de re mox plura. Ex lege in dicto Levitici capite lata viginti ſex perſonas recenſent, quibus, concubitus illiciti nomine, Pœna *Exciſionis*, quam כרת nuncupant, irroganda; unde quales ex ipſa lege concubitus ad mentem eorum interdicti ſint, dignoſcas. Ad hunc modum[b] hoſce quindecim exhibent.

I הבא על האם *qui cum Matre concubuerit*[c].
II הבא על אשת האב *qui concubuerit cum uxore Patris*[d].
III הבא על הכלה *qui concubuerit cum Nuru*[e].
IV הבא על הזכור *concumbens cum Maſculo*[f].
V הבא על הבהמה *qui concumbit cum beſtia*[g].
VI האשה המביאה את הבהמה עליה *Fœmina quæ in coitum pellexerit ſibi beſtiam*[h].
VII הבא על אשה ובתה *qui concubuerit cum fœmina & filia ejus.*

Lex[i]; *Turpitudinem fœminæ* (אשה; ubi *uxoris* plerunque ſubſtituitur, nam idem vocabulum, tàm uxorem, quam fœminam denotat,

a *Gem. Bab. ad tit.* Sanhedrin *c. 7. f. 58 a.* Maimonid. *halach.* Melakim *c. 9. &* *halach.* Iſuri Bia *cap. 14.* *Moſes Kotzenſis præcept. affirmat.* 122.

b *Miſna tit.* Cerithoth *c. 1.* *Maim. hal.* Shagegoth *cap. 1.* *Moſes Mikotzi præcept. affirm.* 213.

c *Levitic.* 18. 7.

d *Levitic.* 18. 8. *adde Lev.* 20. 11. & 27. & *Deut.* 27. 20. & 22. 30. *ſeu* 23. 1.

e *Levit* 18. 15. & 20. 12.

f *Levit.* 18. 22.

g *Lev.* 18. 23.

h *Ibidem*

i *Ibid. comm.* 17.

-notat, ut Græcis γυνή) *& filiæ ejus non revelabis, filiam filii ejus, aut filiam filiæ ejus non accipies, ut reveles turpitudinem ejus; propinquæ sunt. Et nefas est.* Ubi vulgata; *& talis coitus incestus est.* Huc spectat etiam illud; *Vir k qui acceperit uxorem & matrem ejus, id nefas est.* Uti & illud l. *Maledictus qui concumbit* עם ▭ חותנתו *cum socru sua.* Ceterum, unico hoc nomine *concumbentis cum fœmina & filia ejus* simul comprehendi volunt etiam qui m concubuerit cum nepte ejusdem fœminæ, sive ex filia sive ex filio, cum socru, socrus matre, aut matre soceri. Et si filiam heic tam Neptem quam Filiam denotare sinas (quod frequens satis est) obscurum non erit, cur tot nomina sive consangvinitatis sive affinitatis hoc unico includant. Quin nec filiæ aut neptis ex filio filiave concubitûs prohibitionem, in hac recensione, aliter designant. Nimirum si cum uxoris filia aut nepte fuerit illicitus, multò magis cum sui ipsius sive filia n sive nepte. Sed de nepte Lex disertè lata o est; *Turpitudinem filiæ filii tui, vel neptis ex filia, non revelabis; quia turpitudo tua est.* Unde nec de filia, quæ tacitè includitur, dubitandum. Hinc igitur pergit recensio potius ad hunc modum,

VII הבא על א▭ אשתו *concumbens cum socru sua.*

VIII הבא על אם אמה *concumbens cum socrus matre.*

Typographi incuriâ legitur in Maimonide א▭ אמו id est, avia quæ in secundariis Talmudicis habetur, non in lege sacra interdictis. Uti & ex ipso Maimonide alibi p liquet.

IX הבא על א▭ אביה *cum soceri matre concumbens.*

X הבא על בתו *qui cum filia concubuerit.*

XI הבא על בת בתו *concumbens cum nepte ex filia.*

XII הבא על בת בנו *concumbens cum nepte ex filio.*

XIII הבא על בת אשתו *cum privigna concumbens* seu *uxoris filia.*

XIV הבא על בת בתה *concumbens cum nepte uxoris ex filia.*

XV הבא על בת בנה *concumbens cum nepte uxoris ex filio.*

XVI הבא על אשת איש *qui concumbit cum uxore aliena* q.

XVII הבא על אחותו *qui concumbit cum sorore sua* r uterina.

XVIII הבא על אחותו שהיא בת אשת אביו *concumbens cum sorore sua, quæ fuerit filia uxoris patris*, id est, germana s; sed non uterina

k Levitic. 20, 14.

l Deuteron. 27, 23.

m R. Obadias Bartenorius ad tit. Cerithoth cap. 1. § 1. & cap. 3. § 6. & Misna ejusdem tit. cap. 3. R. Bechai ad Vaicra fol. 148. col. 4. Pesiktha Zotertha fol. 24. col. 3.

n Maimon. halach. Isuri bia, cap. 2.

o Levitic. 18, 10.

p Halach. Ishoth cap. 1.

q Levit. 18.

r Ibid. comm. 9. & 11. Adde cap. 20. 17. & Deut. 27. 22.

s Ibidem.

rina. Hoc autem in Mosis Kotzensis enumeratione prætermittitur, velut id quod verbis prioribus de sorore generatim dictis satis contineretur. Unde & tametsi de viginti sex primò loquitur, viginti quinque tantùm personas enumerat.

XIX הבא על אחות אביו *qui concumbit cum sorore patris sui, seu amita* [t].

XX הבא על אחות אמו *qui concumbit cum sorore matris suæ seu Matertera* [u].

XXI הבא על אחות אשתו *qui concumbit cum sorore uxoris suæ* [x].

XXII הבא על אשת אחיו *qui concumbit cum uxore fratris sui* seu *fratria* [y].

XXIII הבא על אשת אחי אביו *qui concumbit cum uxore patrui* [z].

XXIV הבא על הנדה *qui concumbit cum ea quæ mensibus laborat* [a].

XXV הבא על אביו

XXVI הבא על אחי אביו

Quos duos postremos adjiciunt, ex eo, quod legitur in lege sacra; *Turpitudinem patris tui non revelabis* [b]. Et, *Turpitudinem patrui tui non revelabis* [c], quasi verbis illis de utroque contineretur [d] יתירה על אזהרה של משכב זכור *additamentum interdicto de concubitu masculi*. Ad hosce omnes concubitus attinet illud in lege subjunctum; *Quicunque* [e] *fecerit aliquid ex istis abominationibus,* נכרתו *excidentur animæ illæ de medio populi sui*; id est, Pœnâ *excisionis* seu כרת punientur. Quilibet item ejusmodi concubitus, nomine ערוה seu *Turpitudinis* Talmudicis passim denotari solet, uti etiam ipsæ quarum concubitus interdicitur. Unde Maimonides [f]; כל שאסר ביאתו בתורה וחייב על ביאתו כרת והם האמורות בפרשת אחרי מות הן הנקראין עריות וכל אחת מהן נקראת ערוה כגון אם ואחות וכרת וכיוצא בהן *Quarumcunque concubitus interdictus est in lege, adjecta excisionis Pœnâ, quæ scilicet memorantur in dicto Levitici capite, nuncupantur eæ* עריות seu *Turpitudines. Quin earum unaquæque nuncupatur* ערוה seu *Turpitudo, veluti Mater, Soror, Filia, & quæ sunt cetera.* Idem ipsum nomen Masculo & Bestiæ similiter tribuunt,

t Levit. 18. 12.
u Ib. comm. 13.
x Ib. comm. 18.
y Ib. comm. 16. adde Lev. 20. 21.
z Levitic. 18. 14. vid. Deut. 22. 30. seu 23. 1. 27. 20. & Magistros ibid.
a Levit. 18. 19.
b Ibid. 7.
c Ibid. 14.
d Mos. Mikotzi in Indice Præcept. Negat. titulo עשין num. 89. & 90.
e Levit. 18. 29.
f Halach. Isshoth cap. 1.

buunt, ob frequentem in illo legis loco τῆς ערוה seu *Turpitudinis* revelandæ; ad illicitum coitum designandum, mentionem. Neque alias fœminas præter eas, quæ in allata recensione exhibentur, ita nominant; tametsi sint etiam aliæ, quarum Nuptiæ interdicuntur; veluti, ex ipsa g Lege, Profanæ, Repudiatæ, & Meretricis sacerdoti, harum, & viduæ pontifici summo, atque ex majorum sancitis h שניות seu *Secundariarum*, id est, aliquot remotioribus, quàm qui in Levitico expressim vetantur, gradibus distantium; de quibus, utpote ad jus duntaxat Israeliticum seu gentis civile omninò attinentibus, in Uxore Ebraica seu Libris de Nuptiis Ebræorum agimus. In secundariis illis habetur אשת אחי אמו seu *uxor avunculi* i quod ideo heic monemus, quia in editionibus aliquot k iisque alioquin optimus, τῶν Misnaiot, tam uxor avunculi quàm patrui locum habet inter eas, quæ etiam Excisionis Pœna ex ipsa Lege interdicuntur; quod planè nec agnoscunt editiones aliæ l, nec omninò admittunt Magistrorum placita.

g *Levitic.* 21. 7. & 14.

h *Misna. tit.* Iabimoth. *c.* 2. & 9. & *Maimon. hal.* Ishoth. *cap.* 1. *de quibus consulas etiã Hugonem Grotium lib.* 2. *de Iure Belli ac Pacis cap.* 5. §. 13.

i *Maimonid. & Misn. locis citatis.*

k *Talmud. Babylon. tit.* Cerithoth *cap.* 1.

l *Misn. dict. tit. & cap. cum commentariis Obadiæ Bartenorii.*

CAP. II.

Quomodo, etiam è verbis Sacris, *eliciant Talmudici*, illicitos *ab ipsis rerum primordiis, atque* ante Legem Mosaicam, concubitus.

Interdictorum de incesto concubitu, secundum id quod jam ante ostensum est, ratione sic habita duplici; primò videndum est de Sexillis prioribus, qua tum ante Legem Mosaicam, tum nunquam non Gentes universas eis teneri volunt. Dein de eisdem simul cum ceteris in Levitico adjectis. Ubi quidem & Gentiles contineri tradunt. Sed qua ratione inferiùs explicabitur. Quod ad Sex pristini illius intervalli seu primorum seculorum Interdicta heic attinet; liquet in eis causam inesse quadruplicem. Speciei diversitatem, unde bestiæ interdicitur homini coitus; diversitatem sexûs, unde masculi masculo; alterius Nuptias, unde vetatur aliena uxor, (nam nullibi apud eos reperitur opinio illa, quam temerè aliqui & contumeliosè Mosi Ægyptio m, id est, Maimonidi tribuunt, adeoque Judæis, de adulterii ante promulgationem legis, licentiâ ac permissione, sed contrarium tum apud

m *Vide Sixtũ Senensem Biblioth. Sanct. lib.* 5. *annot.* 94.

apud ipſum Moſem Ægyptium, tum apud Talmudicos ceteros millies millies occurrit) & demùm Conſanguinitatem, unde Matris, Novercæ, ac Sororis Uterinæ coitus interdicitur. Etiam ratio cuilibet horum, ut traditione duntaxat minime ſubnitantur, pro Magiſtrorum more, ex Sacra Scriptura adhibetur. Illud Adæ, à Numine edocti, in Geneſi [n], *Propterea deſeret Vir patrem ſuum & matrem ſuam, & adhærebit* ſeu *conglutinabitur*, ſeu *adglutinabit* [o] *ſe* באשתו. id eſt, *uxori*, ſeu *Viræ* [p] (ſi ita dicere licet) aut *Mulieri* [q], *atque erunt in carnem unam* (ſeu *in carne una*, ut habet vulgata) id eſt, *caro una*, veluti Legem, ſub ipſa ſexuum creatione, natam interpretantur; eamque non ad maritalem conjunctionem (quemadmodum totidem verba inde deſumpta in Evangeliis [r]) ſed ad illicitos concubitus ſeu Turpitudinem Revelationes interdictas ante Legem Moſaicam, attinere volunt. Gloſſa Jarchii ibidem; רוח הקדש אומרת כן לאסור על בני נח העריות *verbis illis uſus eſt Spiritus Sanctus, ut Noachidis, ſeu univerſo generi humano, interdicerentur concubitus inceſti.* Atque hoc ad mentem veterum [ſ] etiam, qui primas in juris interpretatione apud Ebræos tenuêre. Unde *Patrem ſuum*, pro uxore patris ſui ſumunt; uti & revelatio Turpitudinis patris pro uxore patris non rarò intelligitur. Novercæ ſic coitum aiunt ibi vetari. Matris autem, nomine aperto. Certe Onkelos ibi habet, *propterea deſeret vir* בית—משכבי אבוהי ואמיה & Targum Hieroſolymitanum, uti & illud Pſeudouzielidis, בית מדמכא דאבוי ואימיה Utrunque ſonat; *Cubile Patris ſui & Matris ſuæ.* Unde etiam doctiſſimus & ingenioſiſſimus ille ſcholaſticus Alexander Halenſis [t], citatis jam memoratis verbis ſacris, *A prima*, inquit, *ergo origine excluditur à matrimonio pater & mater; cum lex ab origine ponatur in perſonis.* Sequentibus autem verbis illis ודבק *& adhærebit* ſeu *conglutinabitur Viræ ſeu Mulieri ſuæ*, vetari ſcribunt [u], non ſolum adulterium ſeu fœminæ alienæ aut alienæ uxoris coitum, ſed etiam Maſculi, ſeu pæderaſtiam. Pro *adhærebit* ſeu *conglutinabitur*, ibi habent Helleniſtæ προσκολληθήσεται quod *adglutinabitur* ſonat, quod & de ipſo coitu uſurpatur, ut Ebræis [x] דבק. Unde etiam D. Paulus [y], *An neſcitis, qui adhæret* (id eſt, κολλώμενος ſeu *adglutinatus*) *me-*

[n] *Videſis Epiphan. hæreſ.* 33. & 1. *Mercerum ad Geneſ.* 2. 24.

[o] *Tertul. lib. de Anima c.* 11. & 21.

[p] *Nicol. Lyranus ibid.*

[q] *Sic Tert. lib. de Virginib. velandis cap.* 5. & *lib. de Anim. c.* 21.

[r] *D. Matth.* 19. 5. *D. Marc.* 10. 7.

[ſ] *Gemar. Babylon. ad tit.* Sanhedrin *cap.* 7. *f.* 58 *a. adde Iſaac Abarbinel in* Bereſith *fol.* 29. & *Maim. halach.* Melakim *cap.* 9.

[t] *Summ. part.* 3. *q.* 27. *art.* 3.

[u] *Babylon. ad tit.* Sanhedrin *c.* 7. *fol.* 58 *a. Hieroſolymitani, in Gemara tit.* Kidoſchim *c.* 1. *fol.* 58. *col.* 3.

[x] *Talm. Babylon. ibid.*

[y] *Ad Corinth. Epiſt.* 1. *c.* 6. *comm.* 16.

tus) meretrici, unum corpus efficitur; seu *unum est corpus*, ut Græcè habetur. Adjici demum, *atque erunt in carnem unam*; ut interdiceretur utrique sexui humano carnis seu speciei diversæ coitus. Singularis nimirùm primorum parentum erat carnis unitas, utpote cum altera ex ipsa alterius carne aç ossibus formaretur. Et D. Augustinus de utroque sexu; unum, unamve carnem, dici certum esse ait [z], *vel propter conjunctionem vel propter originem fœminæ, quæ de masculi latere creata est.* Et opinio illa vetus [a] etiam apud Ebræos, parentem utcunque primum, primò unico in corpore creatum fuisse. Hac de re autem Gemara Babylonia [b], והיו לבשר אחר מי שנעשין בשר אחד יצאו בהמה וחיה שאין נעשין בשר אחד *Et erunt in carnem unam; scilicet qui fiunt caro una; unde excipiuntur jumenta ac feræ, quæ nequaquam una fiunt caro.* Nempè neque in ipsa creatione seu prima formatione bestiarum, unitas erat ejusmodi carnis sexuum earum, qualis illa viri & fœminæ; neque bestiarum caro atque humana una dicenda. Unde non alium coitum verbis illis permitti volunt ac eum, quo primaria illa atque singularis speciei humanæ unitas seu caro unica conservaretur. Glossa Talmudica [c] מי שנעשה לבשר אחד שזרע יוצא מהם שנעשה בשר האם והאב אחד כו *fieri in carnem unam ad prolem ex parentibus prognatam attinet. Etenim in ea caro Patris & Matris una fit.* Atque ejusdem author alibi [d]; לבשר אחד הולד נוצר על ידי שניהם ושם נעשה בשרם אחד *Verba illa, in carnem unam, de prole per utrunque parentem formata dicuntur. Ibi scilicet fit caro eorum una.* Maimonides verò [e], והיו לבשר אחד להוציא בהמה חיה ועוף שאין הוא והם בשר אחד *Et erunt in carnem unam; quod dicitur ad excipiendum jumentum, feram, volucrem. Quoniam animalium horum atque hominis caro una non est.* Græci interpretes, uti & ipse humani generis Redemtor in Evangeliis [f], pro *& erunt in carnem unam*, habent καὶ ἔσονται οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν, *Et erunt duo*, aut *illi duo, in carnem unam.* Neque aliter paraphrasis Jonathani tributa; ויהון תריהון לבישרא חד *Et erunt ambo ii in carnem unam.* Atqui Codex Samaritanus, *propterea deseret vir patrem suam & matrem suam, & adhærebit uxori suæ* והיה משניהם לבשר אחד *Et erit, aut fit, ex utrisque illis in*

Bbbb 2 *Carnem*

z. De Civitate Dei lib. 14. cap. 22.

a Apud Maimonid. More Neboch. lib. 2. cap. 30. & Leonem Dialog. de Amore lib. 3.

b Ad tit. Sanhedrin cap. 7. fol. 58 a.

c Ad locum citatum.

d Ad Beresith cap. 2. comm. 28.

e Halach. Melakim cap. 9.

f D. Matth. cap. 19. 5. D. Marc. cap. 10.

g Videsis Ludovicum de Dieu ad indicatum D. Matthæi locum.

Carnem unam, ſeu *Caro una*. Singulare tandem de ſorore uterina, ante Legem in Levitico latam, interdictum eliciunt ex Abrahæ hiſtoria, ubi g de Sara uxore ſua ab Abimelecho Geraris rege in concubinatum capta, ſed intacta (quam ſororem ſuam, ne uxoris nomen ſibi fortè fraudi foret, appellari, uti anteà h in Ægypto, volebat) *ſed & verè ſoror mea eſt*, inquit, *eſt enim filia patris mei, tametſi non ſit filia matris meæ, & facta eſt mihi in uxorem*. Quod nonnulli de alio conſanguinitatis genere, quo contigiſſe Saram Abrahamum volunt, intellexêre; ſcilicet neptem illam ei fuiſſe ex fratre Harane, neque aliam ab Iſca filia Haranis in Geneſi i dicta; uti diſertè etiam paraphraſis ibi Uzielidi tributa. Nec minus proprie aut minùs ad linguæ ſanctæ ſeu ipſius Abrahæ idiotiſmum, neptem ita dici ſororem, quàm alio in loco nepotem eidem nuncupari fratrem. Nam Lotum Haranis fuiſſe filium manifeſtum eſt, adeoque nepotem ex fratre Abrahæ; cum interim expreſſe ille ad Lotum *Nos* k *fratres ſumus*. Sed verò receptior eſt & ad rem, quam tractamus, accommodata ſententia, apud Ebræos, Saram fuiſſe Tharæ filiam, adeoque Abrahæ ſororem tantum non uterinam. Unde Gloſſa Jarchii ad verba illa Abrahæ de ſororis nomine בת אב מותרת לבן נח שאין אבות לגוי *Filia patris* (ſoror, non uterina) *jure conjungebatur Noachidi, quoniam inter Gentes* (ſeu ex jure Naturali) *ratio conſanguinitatis paternæ neutiquam habebatur*. Quin Tharæ uxoris, quæ Abrahæ mater, uti & matris Saræ, quæ eidem uxor altera, nomen habetur apud vetuſtum illum ſcriptórem Saidum Batricidem, quem & Apthiſium nuncupant, ante annos ſeptingentos Patriarcham Alexandrinum; qui ex priſcis Orientis monumentis, à rerum initiis ad ſua tempora Hiſtoriam ſeu potius Annales plerunque Eccleſiaſticos ſumma cum diligentia Arabicè contexuit. Abrahæ matri nomen fuiſſe يونا *Ionam*, eamque Tharæ uxorem primam, quâ demortuâ, nuptam ei fuiſſe تهويثن *Tehevitham*, è qua ſuſceptam Saram; atque ita intelligendum eſſe, quod habet Scriptura Sacra de conjugum iſtorum cognatione. Verba ejus ſunt, فاخذ ابراهيم زوجته سارة وهي اخته

g Geneſ. 20. 12. Gemar. Babylon. ad tit. Sanhedrin c. 7. fol. 58 b. Maim. halach. Melakim cap. 9. Iſaac Abarbinel in Bereſith fol. 71. col. 4.

h Geneſ. 12. 13.

i Cap. 11. 29. & vide Gloſſam Salom. Iarchii, tam ad Geneſ. quam ad Talmudis Locum indicatum, & S. Hieronym. adverſ. Helvidium.

k Geneſ. 13. 8.

صبي

من ابيه لان بارخ ابو ابراهيم لما ماتت يونا ام ابراهيم
تزوج امراة اخرى اسمها تهويتا فولدت منه سارة
وتزوجها ابراهيم ومن اجل ذلك كان ابراهيم يقول انها
اختي ابنة ابي وليست ابنة امي *Et cepit Abraham conjugem suam Saram, quæ Soror ei erat ex patre. Etenim, mortuâ Ionâ, Abrahæ matre, duxit in uxorem Tharas pater ejus fœminam aliam, cui nomen Tehevitha, ex quâ suscepit Saram, quæ Abrahæ nupsit. Atque inde est, quod dixit Abraham, eam fuisse sororem suam quidem; sed ex patre, non uterinam.* Mater autem Abrahæ, seu uxor Tharæ, è qua Abrahamum suscepit, in veteribus Mahumedanorum [l] monimentis *Ibicilne*, si rectè transtulerit Hermanus Dalmata, nuncupatur. Ut verò Ebræorum, de Primævis quæ diximus Incesti Concubitus Interdictis, sensus explicatior reddatur, duo inprimis sunt heic penitiùs dispicienda. Alterum illius intervalli, quod Legem Scriptam antevertit, jus Matrimoniale, quo tum fiebat Fœmina quæpiam Uxor. Alterum, Conjugum, qui eodem intervallo occurrunt, aliarumque, quarum consanguinitatis ratio heic habenda, personarum Cognationes. Et de utroque, sigillatim.

[l] *Lib. de Generatione Mahumet & Nutritura ejus.*

CAP. III.

De Jure Matrimoniali *atque* operæ Liberis dandæ, *ad quod ab ipsis rerum primordiis* obligari *volunt Ebræi* ipsum genus humanum. *Et primò de* Origine ejusdem *atque* Necessitate. *Obiter de* Essenorum abstinentia *à consortio muliebri.*

QUod ad jus attinet illius Intervalli Matrimoniale; videndum est, ad Magistrorum placita, de Origine ejus, de Necessitate, de ipso Contractu seu Obligatione Nuptiali, de Innuptarum Concubitu, de Ritibus Nuptialibus, de Polygamia, & demum de Divortio & Nomine Concubinarum. Juris Matrimonialis Originem ex illo petunt. *Creavit* [m] *itaq; Deus Hominem in imagine sua, in imagine Dei creavit eum.*

[m] *Genes.* 1. 28. *cap.* 9. 1.

 Mascu-

Masculum & Fœminam creavit eos. Et benedixit illis Deus, dixitque ad eos Deus פרו ורבו *fructificate & multiplicamini, & implete terram atque subjicite eam.* Unde à פרה quod *fructificare* est, vocabulum petunt aliqui אפריון [n] quod significat *lectum conjugalem*, ac si *fructificandi locum* appellares. Et לבנות אפריון *Extruere locum fructificandi* phrasis hodie est [o] Rabbinis frequens & solennis, ubi de Nuptiis celebrandis loquuntur. Quin & velamen, quo protegi soliti sponsi, in ipsa deductione ita [p] subinde nuncupatur. Necessitatem etiam Matrimonii, præcepto illo fructificandi seu propagationis multiplicationisque; eò usque sanciri docent, ut ita eo teneri velint Masculos omnes, ut quicunque expleto vigesimo ætatis anno (& sunt qui de minore ætate heic pronunciant) uxorem non duxerit, eum in illud committere scribant; nisi aut assiduo Legis studio incumbat, acriori libidinis stimulo immunis, aut partium, quibus viri sumus, defectu, generationi impar sit. Ubi horum neutrum in causa, uxorem ducendam. Et ad omnes pariter homines ac Noachidas universos præceptum hoc attinere volunt, tametsi illud in illustrioribus non enumerent, quâ de re plura inferiùs. Jam verò, quod ad feras, quantum ex Genesis libro dignoscitur, primævi seculi parentum Generationes attinet; ne illi non satis tempestivè aut operâ satis datâ, præcepto Multiplicationis generis Humani obtemperâsse videantur, animadvertere liceat, quod habet D. Augustinus de eorum prole atque Generationis tempore loquutus. *Aut tantò serior*, inquit [r], *fuit proportione pubertas, quanto vitæ totius major annositas; aut quod magis video esse credibile, non hic primogeniti filii commemorati sunt, sed quos successionis ordo poscebat, ut perveniretur ad Noe, à quo rursus ad Abraham videmus perventum.* Et paulò post, *Porro autem Seth quando natus est, non quidem taciti sunt anni patris ejus. Sed jam genuerat alios. Et utrum solos Cain & Abel, affirmare quis audeat? Non enim quia soli nominati sunt propter ordines generationum, quas commemorare oportebat, ideo consequens videri debet, solos fuisse tunc generatos ex Adam. Cum enim silentio coopertis omnium nominibus ceterorum, legatur eum genuisse* [s] *filios & filias, quota fuerit ista proles ejus, quis præsumat asserere,*

[n] *Gem. Bab. ad tit.* Sota, *cap.* 1. *fol.* 12a. *&* Baal Aruch *in* אפריון

[o] *I. Buxtorf. pater ad Ep. Hebraic. lib.* 1. *ep.* 7. *usurpatur* אפריון *pro* חופה *seu* Thalamo (*sed Templum innuitur*) *Cantic. Salom.* 3. 9.

[p] *Misna tit.* Sota *cap.* 9. *Talm. Bab. fol.* 49. *b.*

[q] *Maimonid. hal.* Ishoth *cap.* 15. *& Bidesis Gemar. Bab. ad. tit.* Pesachim *cap.* 10. *fol.* 113*b.*

[r] *De Civitate Dei lib.* 15. *c.* 15.

[s] *Genes.* 5. 4.

ſerere, ſi culpam temeritatis evitat? Deinde quod ſcriptum eſt, Vixit [t] *autem Seth* CCV *annos, vel ſecundum Hebræos* CV *annos, & genuit Enos, quis poſſit niſi inconſideratus aſſeverare, hunc ejus primogenitum fuiſſe? Vt admirantes meritò requiramus, quomodo per tot annos immunis fuerit à connubio ſine ullo propoſito continentiæ, vel non genuerit conjugatus, quandoquidem etiam de ipſo legitur; Et genuit filios & filias, & fuerunt omnes Dies Seth* DCCCCXII *anni, & mortuus eſt? Atque ita deinceps, quorum anni commemorantur, nec filios filiaſque genuiſſe reticentur. Ac per hoc non apparet omninò, utrum, qui nominatur genitus, ipſe fuerit primogenitus: imo verò quoniam credibile non eſt, Patres illos ætate tam longâ aut impubes fuiſſe, aut conjugibus caruiſſe vel fœtibus: nec illos eorum filios primos eis natos fuiſſe credibile eſt. Sed cum ſacra ſcriptor hiſtoria ad ortum vitamque Noe, cujus tempore diluvium factum eſt, per ſucceſſiones Generationum notatis temporibus intenderit pervenire, eas utique commemoravit, non quæ primæ ſuis parentibus fuerint, ſed quæ in propagationis ordinem venerint.* Cujus rei exemplum ſubdit luculentum ex Chriſti, apud D. Matthæum, genealogiâ, ubi, ut ſervetur ſuccedentium ordo, Abraham dicitur genuiſſe Iſaacum, hunc Jacobum, Jacobum Judam Phares & Zaram, quorum nullus genitori primogenitus. Et de Ada, exempli gratiâ, aiunt ex veterum traditione nonnulli non ſolùm ſtatim à Creatione, ſaltem ab egreſſu è Paradiſo, operam liberis eum dediſſe, ſed & Cainum cum filia gemella unica, & Abelem cum binis gemellis ex Eva ſuſcepiſſe. Rabbi Joſuah Ben Carchia, de primis parentibus, ועלו למטה שנים וירדו שבעה קין ותואמתו והבל ושתי תואמותיו *Et Aſcenderunt*, inquit [u], *in thorum bini. Deſcenderunt ſeptem. Nempè* Cain *& gemella ejus ſoror, & Abel cum ſororibus ſuis binis gemellis.* Adjectis parentibus, ita fiunt ſeptem. Alii de hac re [x] aliter, ſed mente non ita diſſimili. Et de gemellis Adami & ſequioris ejus ſexus liberis, plura mox capite octavo, ubi de fratrum & ſororum, ſub initiis rerum, conjugiis agitur. Methodius verò Epiſcopus Patarenſis haut ante triceſimum ætatis annum Cainum filium primogenitum ei natum eſſe, velut ex Orientalium traditionibus edoctus, ſcriptum reliquit. Ut ut verò ſe res hæc habeat,

t *Ibi com.* 6. & 7.

u *In* Bereſith Rabba *paraſh* 22. *R. Bechai ad* Vaicra *fol.* 148. *col.* 3.

x *Apud Hieron. de Sancta Fide in Hebræo maſtigis lib.* 2. *cap.* 1. *De liberis ſero Adæ, ante Sethum, ſuſceptis, videſis* Sepher Zohar, *Cremonæ, ad* Bereſith *fol.* 45, *col.* 177. *Maimonidem in* More Nebochim *lib.* 1. *cap.* 7. Sepher Juchaſin *fol.* 8 *a. Gemar. Bab. ad tit.* Erubin *cap.* 2. *fol.* 18 *b.* Sepher Zohar (*Mantuæ*) *ad* Vaicra *fol.* 76. & 77. Pirke *R. Eliezer cap.* 22.

habeat, Ebræi eum, qui uxori superstes prolem utriusque sexus, ejusque integri (nam spado aut filia plane sterilis, prolis vicem heic non obtinet) non haberet, præcepto [y] neutiquam voluere satisfecisse. Eum autem, cujus filius & filia mortui relinquerent liberos utriusque sexus, ita ut nec eorum alterutro proles deesset, præcepto liberum fuisse. Aliter semper ætate non effœta, teneri, ubi in prole sexus deesset alteruter. In prole autem, filiorum filiarumque locum supplere nepotes neptesque, ut dictum est. Gentilem item, cui liberi essent utriusque sexus, non aliter, si Proselytus fieret [z], ex hoc Jure teneri, ac si, postquam Judaismum fuerit amplexus, eos suscepisset. Quale tamen obtinere nolebant, ubi servus, post susceptam ejusmodi prolem, manumissus est. Scilicet uxorem aiunt ei denuò ducendam, prolemque utriusque sexus aliam suscipiendam. Rationem adjiciunt, eo, quod העבד אין לו יחוס *servo familia*, cognatio, prosapia *non est*. Nimirùm ante nolebant satisfieri præcepto, quàm liberis ingenuis ingenuus seu qui liber est genus humanum adauxerat. Nec sufficere ut sterilem quis vetulam, aut quæ viripotens non est, duceret, nisi & superinduceret fœcundam. Utrunque autem pariter sexum præcepto illo teneri negant plerunque Magistri; sed duntaxat necessitatem, quam diximus, ad Masculos attinere, adeò ut ipsi solùm præceptum violarent, quoties nempe, quantum in se esset (juxta jam dicta) matrimonio & liberis operam non darent. Verba sunt Mishnæ [a] האיש מצווה על פריה ורביה אבל לא האשה *Vir precepto fructificandi & multiplicandi tenetur. Non item Fœmina.* Ibi tamen adjicitur sententia Rabbi Jochanan Ben Baruka, utrunque pariter teneri ex eo, quod habet scriptura. *Et benedixit eos Deus & dixit eis* (utrique sexui,) *fructificate & multiplicamini.* Et in utraque Gemara, tàm Hierosolymitanâ [b], quàm Babyloniâ [c], occurrunt qui recipiendam esse ejus sententiam volunt, uti & alii qui rejiciendam; quos sequuntur Moses Maimonides [d], Obadias Bartenorius [e], Salomon Jarchius [f], alii non pauci. Etiam argumentum sumunt ex eo, quod sequitur in Genesi, *Implete terram & subjicite eam.* Quasi præceptum de Terra subjicienda seu Imperio ad Masculos tantummodò, non ad fœminas spectaret, adeoque neque id, quod eâdem verborum serie præce-

[y] *Gem. Bab. ad tit.* Iabimoth. *cap.* 6. *fol.* 61. & 62. *Hierosolym. eod. tit. fol.* 7. *col.* 3. §. 6. *Maimon. loco cit. Moses Mikotzi præcept. affirmativ.* 49.

[z] *Ibidem & Rabbi Iochanan. in Gem. Bab. tit.* Becoroth *cap.* 8. *fol.* 47. *a.*

[a] *Tit.* Iabimoth *cap.* 6.

[b] *Eod. tit. fol.* 7. *hal.* 6. *col.* 4.

[c] *Eod. tit. fol.* 65 *b.*

[d] *Hal.* Ishoth *cap.* 15.

[e] *Ad tit.* Iabimoth *cap.* 6. §.

[f] *Ibid. & ad Genes.* 1, 28.

præcedit, eas ibi æque obligaret. Unde etiam, ubi deeſſe obſervatur g ad vocabulum וכבשה, quod vertitur *& ſubjicere eam*, literam *vau* ſeu pluralis numeri notam (quæ tamen in bibliis, quibus puncta adſunt, per Kibbuts ſuppletur; adeoque ſi punctum negligatur, *& ille ſubjiciat eam* ſingulariter ibi poſſe ſubſtitui, adjicitur eo denotari tam ſequiorem ſexum maſculo ſubjiciendum, quam propagationis & multiplicationis præceptum ad maſculum tantum, qua ſcilicet præceptum, ſpectare. Gloſſa Jarchii, חסר ו"יו ללמדך שהזכר כובש את הנקבה שלא תהא יצאנית ועוד ללמדך שהאיש שדרכו לכבוש מצווה על פריה ורביה ולא האשה *Deficit ibi Vau, tum ut inde diſcas, Maſculo ſubjiciendam eſſe fœminam, ne extra limites ſuos vagetur; tum ut ibidem diſcas, viro, cui proprium eſt ſubjiciendi munus, imponi propagationis ac multiplicationis præceptum, non Fœminæ.* Perinde ac ſi viro dictum fuiſſet, adſtante fœmina, Acceptâ tibi fœminâ, jubeo ut fructificetis & multiplicemini & impleatis terram & ſubjicias tu eam. Ita ut verba pluralia ideo adhiberentur, quoniam ſine fœmina propagatio ſeu multiplicatio fieri nequiret, non quoniam ad utrunque ſexum præceptum pariter, quà præceptum, attineret. Ideoque virum, qui, quantum in ſe eſſet, non ei obtemperaret, reum eſſe, non item fœminam, cui ita integrum per legem aiunt ſive cælibem ſive nuptam vitam tranſigere. Tametſi vero quis præcepto huic ſuſcipiendo prolem, modo quo dictum eſt, utriusque ſexus ſatisfecerit, ex adjectis tamen Magiſtrorum monitis, ab humani generis ejusmodi propagatione ac multiplicatione neque ſic abſtinendum. Maimonides h, ex mente veterum; אף על פי שקיים אדם מצות פריה ורביה הרי הוא מצווה מדברי סופרים שלא יבטל מלפרות ולרבות כל זמן שיש בו כח שכל המוסיף נפש אחר בישראל כאילו בנה עולם וכן מצוה חכמים היא שלא ישב אדם בלא אשה שלא יבא לידי הרהור ולא תשב אשה בלא איש שלא תחשד וחובה על כל איש לקנאות לאשתו *Quanquam perimpleverit quis præceptum de multiplicatione humani generis, habetur nihilominus præſcriptum ex ſcitis ſcribarum, ut nemo ceſſet à multiplicatione Humani generis ullo tempore, modo ei ſuppetat facultas. Nempe quicunque adjecerit animam unicam Iſraeli, quaſi Mundum ædificat. Quin etiam in ſcitis eſt ſa*

g *Geneſ. cap.* 1.28.

h *Halach. Iſhoth c.* 15.

est ſapientum, ut nec Vir Domicilium habeat ſine uxore, ne libidinis ſtimulo urgeatur, neque uxor ſine marito, ne ſuſpecta reddatur & procorum importunitati obnoxia. Hinc eſt etiam quod toties inculcatur hyperbole illa apud Magiſtros [i], כל אדם שאין לו אשה אינו אדם שנאמר זכר ונקבה בראם ויקרא את שמם אדם *quemlibet hominem, cui non eſt uxor, minime eſſe hominem, cum etiam in ſcriptura dicatur, Maſculum & fœminam creavit eos & vocavit nomen eorum Adam, ſeu Hominem*. Item [k], כל מי שאין עוסק בפריה ורביה כאילו שופך דמים *Quicunque negligit præceptum de Multiplicatione Humani generis, habendum eſſe veluti Homicidam*. Id genus occurrunt plurima etiam ad ſenſum Varronis [l] in Lege Mœnia; *ſi quis patriam, Majorem parentem, extingvit, in eo culpa eſt; quod facit pro ſua parte is qui ſe eunuchat aut aliqua liberos producit.* Ubi *Liberos producere* (quod prolem gignere vulgo ſonaret, ut Lucilio [m], *inſtituere*) pro *liberorum procreationem differre* ſeu *impedire*, uſurpari, neque ex gloſſemate, cum Auſonio Popma, irrepſiſſe, vult Chriſtophoris Colerus [n]. Ejusmodi fere alia habes de Nuptiarum neceſſitate, apud Hieroclem & Muſonium [o] philoſophos. Ut τὰς τῆς ἀγαμίου, καὶ ὀψιγαμίου δίκας id eſt *mulctas ſive ob cælibatum ſive ob dilatas nuptias impoſitas* Athenis, ac Lacedæmone, qualia fuere etiam Uxoria [q] Romæ, alia item ex Lege Julia & Papia [r], prætermittamus. Et eleganter Plato, cuilibet, inquit, χρὴ τῆς ἀειγενοῦς φύσεως ἀντέχεσθαι τῷ παῖδας παίδων καταλείποντι ἀεὶ τῷ Θεῷ ὑπηρέτας ἀνθ' αὑτοῦ παραδιδόναι *oportet perpetuam Naturam ſuſtinere, Liberos nepotesque relinquendo, ut Numini miniſtros, ſui vice, ſuppleat.* Sed exorti etiam ſunt, quemadmodum fieri amat, ex Judæorum gente, qui adeo receptis majorum ſententiis heic volebant adverſari, ut non modo Nuptiis ſed omnimodo fœminarum conſortio ſibi interdicerent. Eſſenos dico, ſeu tertium illud præter Phariſæos ac Sadducæos philoſophorum ad Judæos genus, cui γάμου μὲν ὑπεροψία *Conjugii plane faſtidium* erat, quod de eis ait Flavius Joſephus [ſ], atque ex eo Porphyrius [t], è quo Euſebius [u]. Quod tamen de altero tantum eorum τάγματι *collegio* ſeu *ſecta* dicitur, ſed majori. Nam & eorum ſecta memoratur altera, quæ receptiori majorum ſententiæ ſatis

i Rabbi Eliezer in Gem. Bab. ad tit. Iabimoth c. 6. fol. 63. a.
k Idem ibid. & Bereſith Rabba paraſh. 34. Salom. Iarchi ad Gen. 9. 1.
l Apud Nonium in Eunuchare.
m Satyrarum lib. 26.
n Parerg. c. 34.
o Stobæus ſerm. 65.
p Pollux lib. 3. c. περὶ ἀγάμων. adde Platonem de Legibus lib. 4. & 6.
q Feſtus verb. uxorium, atq; ibi. Ioſ. Scaliger.
r C. tit. de infirmãdis pœnis cælibatus L. unic. adde Lipſium ad Taciti. Annal. 3. de Lege Papia.
ſ De excidio urbis lib. 2. c. 12. & Archæolog. l. 18. c. 2.
t De Abſtinentia Animalium. lib. 4.
u De Preparatione Evangelica l. 9.

ſatis erat de conjugio conſona, uti videre eſt apud Joſephum. De priori autem illa Plinius x, *Ab Occidentali Palæſtinæ littore Eſſeni, quos fugitant usquequaque nocentes. Gens ſola & in toto orbe præter cæteras mira, ſine ulla fœmina, omni Venere abdicatâ, ſine pecunia, ſocia palmarum. In diem ex æquo convenarum turba renaſcitur, longe frequentantibus, quos vita feſſos ad mores earum fortunæ fluctus agitat. Ita per ſeculorum millia (incredibile dictu) gens æterna eſt, in qua nemo naſcitur. Tam fœcunda illis aliorum vitæ pœnitentia eſt.* Et Solinus y, *Eſſeni præditi memorabili diſciplina receſſerunt à ritu gentium univerſarum, majeſtatis, ut reor, providentia ad hunc morem deſtinati. Nulla ibi fœmina. Venere ſe penitus abdicarunt. Pecuniam neſciunt, palmis victitant. Nemo ibi naſcitur, nec tamen deficit hominum multitudo, locus ipſe addictus pudicitiæ eſt; ad quem plurimi licet undique gentium properent, nullus admittitur niſi quem caſtitatis fides & innocentiæ meritum proſequatur.* Et mox; *Per immenſum ſpatium ſeculorum (incredibile dictu) æterna gens eſt, ceſſantibus puerperiis.* Hujusce autem rei ratio habetur apud Joſephum ejusque exſcriptores. Hoc nempe faciebant, ſeu abſtinebant nuptiis, τάς τε τῶν γυναικῶν ἀσελγείας φυλαττόμενοι καὶ μηδεμίαν τηρεῖν πεπεισμένοι τὴν πρὸς ἕνα πίστιν *quia*, ut rectè vertit Ruffinus vetus interpres, *Cavendam putabant intemperantiam fœminarum, nullam earam uni viro fidem ſervare credentes.* Poſteriora verba de fœminarum fide apud Porphyrium deſunt, uti etiam Euſebium. Uterque vero habet priora de earum intemperantia, quæ Euſebii interpres, *quia mulierum mores cavendos putabant*, vertit & vetuſtior Porphyrii, vir doctus, Joannes Bernardus Felicianus, ante octoginta amplius annos Venetiis typis editus, *ut mulierum petulantias evitarent.* Quorum utrumque Græci ſermonis mentem ſatis aperiunt. Libentius hoc ideo monuimus, quoniam nuperus Porphyrii è Gallia interpres, neſcio unde edoctus, ne quid gravius dicam, verba illa ex Joſepho autori ſuo exſcripta τάς τε τῶν γυναικῶν ἀσελγείας φυλαττόμενοι, vertit, *quocirca ut alienarum fœminarum libidines coerceant, excubias agunt*; cum

x Hiſt. 5. cap. 17.

y Polyhiſt. c. 38.

planiſſime nihil aliud verbis eis innuatur, quam ut ratio Eſſenorum abſtinentiæ nuptiarum reddatur, & manifeſto ſit vertendum, *quoniam petulantes fœminarum mores cavebant*, aut earũ intemperantiam, ut Veteres etiam interpretes oſtendunt. Sed rarum non eſt nupero illi, ab autoris mente nimium aberrare. Exceptionem, quam heic habent Magiſtri de ſuis, qui ſacræ legis ſtudio asſiduo incumberent, in Uxore Ebraica, ſeu liberis de eorum Nuptiis ſive jure Matrimoniali eorum ſimpliciter civili exhibemus.

CAP. IV.

Conſenſu, *ſed* non ſine Concubitu, *ex Iure Noachidarum ſeu* Naturali, *ante legem Moſaicam fieri matrimonium. De* Innuptarum *tunc* Concubitu. *Quid de eo, ex lege Moſaica novatum velint. Et de Magiſtrorum in lege τῆς* זונה & קדשה, *quod* ſcortum *ſeu* meretrix *vulgo vertitur, receptâ, quantum ad hanc rem, interpretatione, & de* meretricis mercede *non offerenda.*

VT Contractus matrimonialis ſeu obligatio illa Nuptiarum mutua, qua fieret fœmina quæpiam uxor, ſatis ante Legem Moſaicam ſeu ſine ea iniretur, præter mutuum, in vitæ lectiq; ſocietatem, Conſenſum & in thalamum, ubi rerum poſtulabat circumſtantia, deductionem, etiam Concubitum neceſſarium aiunt fuiſſe. Conſenſus autem non ſolum ex ipſorum conjugum, eorumve nomine parentum aut propinquorum verbis, ſed etiam per proxenetam ſeu internuncium habebatur, ut videre eſt in Nuptiis Iſaaci & Rebeccæ, & Jocobi atq; utriusque Labanis filiæ. De contractu illo intervalli quod jam tractamus matrimoniali, ad hunc modum Moſes Maimonides z; קודם מתן תורה היה אדם פוגע אשה בשוק אם רצה הוא והיא לישא אותה מכניסה לתוך ביתו ובועלה בינו לבין עצמו ותהיה לו לאשה *Ante Legem datam* (Moſaicam) *ſi Fœmina in publico occurriſſet vir, & tam hæc quam ille in matrimonium conſenſiſſet, eam is domum deducebat, & remotis arbitris* (בועלה) id eſt, *cum ea concumbebat, atq; ita ei fiebat ea uxor* ſeu *fœmina ejus fiebat*. Etenim verbũ בעל quod *συνοικεῖν, maritum eſſe*, ſeu *connubio jungi*, plerunq; in veteri Teſtamẽto vertitur, pro *concumbere* à Magiſtris frequentiſſime ſumitur, id eſt, de conjunctione corporum ſeu mutuis conjugum amplexib9 & com-

z *Halach Iſhoth cap. 1. & vide in Gemara Hieroſolymit. ad tit. Kidoſchim cap 1. fol. 58. col. 2. verba Rabbi Iona nomine R. Samuelis.*

& commiſtione ſignantius dici intelligitur, non aliter fere ac apud Latinos *Nubere* & *Nuptiæ*, quæ, licet de Matrimonio ſeu ipſis ejusdem ſolennibus plerunque uſurpentur, ipſum tamen duntaxat concubitum ſeu naturalem corporum conjunctionem non rarò indicant; quemadmodum apud Plautum [a], ubi *viduam in lecto cubare* & *Nubere*, de Meretrice à Lena dicta, invicem opponuntur. Silenium de Gymnaſio meretrice;

> *At ſatius fuerat eam viro dare nuptum potius.* LENA *etiam.*
> *Hæc quidem ecaſtor cotidie viro nubit; nupſitque hodie.*
> *Nubet mox noctu. Nunquam ego hanc viduam cubare ſivi,*
> *Nam ſi hæc non nubat, lugubri mihi fame familia pereat.*

Quo etiam ſenſu *nuptias columbarum* legimus apud Martialem [b].

> *Amplexa collum, baſioque tam longo*
> *Blandita, quam ſunt Nuptiæ columbarum,*
> *Rogare cœpit Phyllis amphoram vini.*

Alia ſunt ejusmodi non pauca. Et rectè Lipſius; *Nubendi verbum,* inquit [c], *antiquitus inter ea fuit, quæ cuſtos ille hortorum libentius quàm virgines Veſtæ uſurparent. Inde Feſto Nupta verba, obſcœna; & Petronio Nuptias facere* τὸ συνουσιάζειν. Quin *maritare* quod uxorem ducere plerunque ſignificat, interdum ipſum coitum ſolùm denotat. Varro de canibus loquens, *de fœtura*, inquit, *principium admittendi faciunt Veris principio. Tunc enim dicuntur catulire*, id eſt, *oſtendere ſe velle maritari.* Neque aliunde eſt, quod maritæ arbores apud Plinium [e] & Columellam [f] nominantur eæ, quas vites & flexiles ejusmodi alii ſinuoſi frutices complectuntur. Ab ipſis conjugum amplexibus locutionem transferri dubitandum non eſt. Firmare autem hanc de concubitûs, in matrimonio contrahendo, neceſſitate ſententiam volunt ex illo Numinis, de Sara Abrahæ uxore, ad Abimelechum Geraris Regem. *Venit* [g] *Deus ad Abimelechum in ſomnio noctis & dixit ad eum, ecce tu morieris propter mulierem,* אשר לקחת והיא בעולת בעל *quam accepiſti. Nam concubuit cum ea maritus.* Id eſt, juxta Magiſtrorum ſententiam, ita conſummatæ erant nuptiæ atque adeo ex coitu, quo contractus nuptialis, præeunte conſenſu

 perfici-

[a] *In Ciſtellaria act.* 1.

[b] *Lib* 12. *epig.* 66.

[c] *Antiq. Lection. lib.* 2. *c.* 9. *cui adde quæ de hac re habet Albericus Gentilis de Nuptiis l.* 2. *c.* 3. *& Fernandius de Cordoba in Didaſcalia multiplici ca.* 39. *& Bideſis & Tertullianum ad uxorem l.* 1. *c.* 5. *& adverſus Hermogenem c.* 1.

[d] *De re Ruſtica l.* 2. *c.* 9.

[e] *Hiſt. Nat. lib.* 14. *cap.* 1.

[f] *De re Ruſtica lib.* 11. *c.* 2.

[g] *Geneſ.* 20. 3.

perficitur[h], legitima erat uxor Abrahæ Sara, ſeu ita ei inde planè acquirebatur, ut, qui cum ea poſtmodum rem haberet, is morte, ut adulter, eſſet plectendus; non item, ſi ante mariti coitum, ſine quo uxorem fieri ſeu nuptialem obligationem ſatis contrahi tunc temporis nolunt. Unde etiam Gloſſa Talmudica[i], לא כתיב והיא אשת איש אלמא הנך מת משום בעילתו של בעל ולא מפני קידושין וחופה *Non ſcriptum eſt*, Nam Uxor viri eſt, *ſeu* viri alterius fœmina; *ſed verba illa*, ecce morieris *pronunciantur, eo quòd maritus concubuerat cum ea, & non ratione ſponſaliorum aut deductionis in thalamum.* Ita Matrimonium illius ſeculi Magiſtris aliud non eſt atque corpòralis viri & fœminæ, præeunte in vitæ communionem & lecti ſocietatem conſenſu, conjunctio. Quod inchoarat utriuſque conſenſus, id perfici intelligunt ex ſequenti, qui è conſenſu illo penderet, concubitu, atque exinde compleri matrimonium, (contra ac Juriſconſulti[k] Romani atque Chriſtiani) velut ex traditione, præeunte donationis causâ, dominium. Scilicet eam, quâcum hujusmodi contractus ac concubitus haberetur, fieri אשת איש, id eſt, *γυνὴ ἀνδρὸς* ſeu *Viri fœminam*, ac tam maritale inde dominium naſci quàm poſſeſſionem. Quid de certis legum conditoribus, quos Ægyptiorum quidam olim ſequebantur, legimus, quibus (ut in [l]Zenonis conſtitutione habetur) placuit, ſine corporum conjunctione nuptias non videri eſſe contractas; fortè ex Ebræorum, quibus aſſueverant, ſcitis de Gentium ſeu Noachidarum Jure, edoctis. Ebræis autem ipſis, ex Jure ſuo ſacro & civili, conſenſus ſolus citra omnem controverſiam ſufficiebat, ut in libris de Nuptiis eorum oſtendimus. Unde & deprehenditur manifeſta doctorum aliquot hallucinatio, qui Ægyptiorum nomine in memorata conſtitutione innui putant Judæos. Nam horum conjugia ſine concubitu ex conſenſu firma ſemper habita; nec fratrum mortuorum conjuges, niſi ex ſingulari Jure, ubi ſine liberis demorerentur, ſibi copulari, quod ibidem etiam memoratur, ipſi fas cenſebant. Quemadmodum autem ubi ſine cauſa donationis, venditionis aut alicujus aliûs ejusmodi tituli, traditio à domino fit, veluti depoſiti, commodati, locati, non dominium, ſed poſſeſſio tamen legitima transfertur, ita fœminâ, cui poteſtas erat ſui ac dominium, id eſt, quæ contractûs matrimonia-

lis

[h] *Videſis, ad hanc rem, etiam Geneſ. cap. 29. 23.*

[i] *Ad tit.* Sanhedrin *c. 7. fol. 57 b. & tantundem fol. 56 a.*

[k] *Vlpianus l. 30. ff. tit. de Regul. juris.*

[l] *L. 8. C. de Inceſt. & inutilibus Nuptiis.*

lis tum conſenſu, tum concubitu firmati obligatione neutiquam teneretur, ſive innuptam, ſui, in aliquam concubitûs vicem, ſine conſenſu in vitæ communionem, copiam, ante Legem Moſaicam, licitè ajunt permiſiſſe ſeu locaſſe aut ſe ſic tradidiſſe; adeo ut, pro breviuſculo ejusmodi amplexuum momento, ſive amicæ ſive meretricis modò neutra earum alteri nupta eſſet, illicitam [m] nolint fuiſſe illam ſui permiſſionem, ſive locationem traditionemve aut concumbentis poſſeſſionem magis ac cujuscunque aliûs rei mancipi locationem uſum fructumve. Et ſanè apud Orientales non infrequens illa ſtupri [n] permiſſio ex ipſo Jure. Ex lege verò Moſaicâ ejusmodi innuptarum concubitus primo ſibi ipſis interdictos fuiſſe volunt Ebræi, adeo ut dein, nec mercedis nec libidinis cauſa, extra matrimonium, Circumciſis inter ſe concubitus aliquis licitus haberetur. De paganæ autem innuptæ etiam cum Circumciſis ſubinde coitu, ut volunt illi, licito, plura inferiùs ſuis in locis. Ipſis autem inter ſe poſita Lex primaria iſta de re ita ſe habet; Non ſit [o] קדשה, id eſt, *meretrix, aut quæ pro libitu ſine nuptiis copiam ſui corporis faciat, ex filiabus Iſrael, nec ſit* קדש, id eſt, *ſcortator*, ſeu, ut aliqui volunt, *cinædus* [p], ut alii, *exſectus* ſeu *Gallus, ex filiis Iſrael.* Cui conſona eſt alia illa; לא תחלל את בתך להזנותה וגו׳ *Non profanabis filiam tuam, ut ſcortari facias eam, ne & ipſa terra ſcortetur, & ſcelere impleatur.* Ubi [q] Gloſſa Jarchii, במוסר בתו פנויה לביאה שלא לשם קידושין *Intelligendum eſt proſtituens filiam in concubitum, dum innupta eſt, idque ſine ſponſalibus.* Hinc ſcortationem & ſtuprum ex lege interdictum, verberibus puniebant. Hac de re tota, Moſes Maimonides [r]; קודם מתן תורה היה אדם פוגע אשה בשוק אם רצה הוא והיא נותן לה שכרה ובועל אותה על אם הדרך והולך וזו היא הנקראת קדשה משנתנה התורה נאסרה הקדשה שנאמר לא תהיה קדשה מבנות ישראל לפיכך כל הבועל אשה לשם זנות בלא קידושין לוקה מן התורה לפי שבעל קדשה *Ante Legem datam, occurrente, in publico, viro fœminæ, ſi ita ex pacto convenirent, mercede datâ, concubuit is cum ea, atque abiit. Hæc autem dicta eſt* קדשה ſeu *meretrix* ſive *quæ pro libitu, ſine nuptiis, corporis ſui copiam faceret. Poſt Legem datam, interdictus eſt id genus fœminarum uſus, ſecundum id quod in Lege*

[m] *Videſis D. Ambroſium, lib. 1. de Abraham c. 4.*

[n] *Geograph. Arab. Clim. 1. part. 8. & Clim. 2. part 8. Azoar. 3. Alcorani Arab. Petr. Guerra de Lorca in Catecheſ. myſtagog. pro Mahumedanis c. 5.*

[o] *Deuteron. cap. 23. 18.*

[p] *Iarchium & Abenezra ibidem, &* Baal Aruch *in* קרש *& Talm. Bab. tit.* Sanhedrin. *f. 54 b. Adde quæ adnotat I. Druſius ad Hoſeam cap. 4. 14. ex interpretibus priſcis de hoc vocabulo.*

[q] *Lev. 19. 29.*

[r] *Halach.* Iſhoth *cap. 1.*

Lege habetur, Non ſit קדשה *ſeu meretrix ſive quæ pro libitu corporis ſui copiam faciat, ex filiabus Iſrael; unde ſit, ut, ſi quis ut ſtuprator fœminam compreſſerit, ubi non interceſſerint ſponſalia, verberandus ſit ex lege, ideo quod cum innupta, qualem diximus, coiverit.* Meretrices autem in publico ita quæſtum, ante Legem, non contra fas feciſſe, eliciunt [s] etiam ex hiſtoriola illa Sacra de Juda & Thamar; *quæ* [t], *depoſitis viduitatis veſtibus, aſſumpſit theriſtrum, & mutato habitu ſedit in bivio itineris, quod ducit Thamnam &c. quam cum vidiſſet Judas, ſuſpicatus eſt eſſe* זונה ſeu *meretricem, operuerat enim vultum ſuum. Et declinans ad eam in via dixit, age dimitte me, ut coeam tecum; neſciebat enim illam nurum ſuam eſſe. Et illa reſpondit, quid dabis mihi ut fruaris concubitu meo? Ego,* inquit ille, *mittam hædum tibi de gregibus.* Et arrabone dato, ex pacto coeunt. De Pœna autem capitali, quam poſtea inflicturus erat Judas Thamari, eo quod ex intumeſcente utero eam coitu aliunde pollutam fuiſſe ſuſpicaretur, dicetur infra. Neque ſententiæ huic de innuptarum coitu ante Legem Moſaicam, Pœnam illam adverſari omninò volunt; quod fuſiùs etiam oſtendetur, ubi de Pœnis hujus, quod tractamus, intervalli inferiùs agitur. Atque ibi plura de Thamaris, quà præ manibus eſt, exemplo. Uti etiam de Dina Jacobi filia à Sichemo ante legem [u] datam violata. Scio τὸ קדשה in citata ex Deuteronomio lege, plerunque Magiſtris ſumi pro מופקרת לזנות ſeu *meretrice quæ in ſtuprum ſe publicè proſtituit, proſtibulo*, ſive *ſcorto publico*, uti etiam accipitur in hiſtoria [x] illa Thamaris. Eodem tamen vocabulo non modò ſcorta publica ex lege interdici, ad eorum ſententiam, eſt manifeſtum, verum etiam amicas qualeſcunque, quæ ſine Juris matrimonialis interventu amaſiis, uti ex Maimonide palam eſt, pro libitu ſe permiſerint. Unde Helleniſtis pro קדשה & קדש *Meretrice* & *ſcortatore*, ſubſtituuntur πόρνη & πορνεύων, vocabula, quibus tam ea, quæ quocunque ſtupro compreſſa eſt [y] & ſtuprator, quàm proſtibula comprehenduntur. Pro eiſdem habet R. Saadias Gaon, in verſione Arabica, [illegible] & [illegible] non diſſimili ſenſu; uti & codex Erpenianus زانية & زاني à زني quod idem eſt cum Ebræorum זנה *ſcortari* & *ſtuprare* ſignificante, unde זונה fit, quæ fœminam ſine

[s] Magid Miſna *ad citatũ Maimonidis locum.*

[t] *Geneſ.* 38. 14.

[u] *Geneſ. c.* 34.

[x] *Geneſ.* 38. 21. & 22.

[y] *Vide Helleniſt. Gen.* 38. 15. 21. & 22. & *Deuter.* 23. 17. & 19.

sine nuptiis qualitercunque sponte compressam denotat. Sensu dico vulgari. Nam singularis est & dispar satis ejusdem vocabuli significatio, ut mox dicemus. Interdicti verò illius Sacri, *Non sit meretrix* &c. ratio etiam adfertur à Maimonide [z]. Tum ad evitanda, inquit, contentionum & simultatum mala, quæ ex ejusmodi libidine matrimonio non cohibita oriri solent, tum להביא התועלת הכוללת והיא ידיעת היחסים נאסרה הקדשה והקדש ולא נמצא צד התר למשגל רק ביחד אשה ולישא אותה במפורסם *ut bono illo fruamur, Distinctionis ac certæ notitiæ Familiarum, interdicitur* קדשה *scortum &* קדש *scortator, nec ullus concubitus permissus est præter illum, qui cum propriâ est uxore, eâque publicè in matrimonium ductâ.* Sed interdictum illud aliter multò ac alii, explicat paraphrastes Chaldæus Onkelos לא תהי אתתא מבנת ישראל לגבר עבד ולא יסב גבר מבני ישראל אתתא אמא *Non erit fœmina* seu *uxor de filiabus Israel, viro servo, neque jungat sibi vir de filiis Israel fœminam seu uxorem, quæ ancilla est.* Paraphrastem autem ita intelligunt, ac si ideo de servo & ancilla sic loquutus fuerit, quoniam ex Jure Ebræorum civili de servis è Gentilibus (nam de eis tantum verba fiunt) אין קידושין תופשין בהם *juris* [a] *matrimonialis*, ut ex vetere etiam Jure Romano, *rite capaces illi non sunt.* Ne igitur ex contubernio tantum בעילת זנות *stuprum* seu *scortatio sequeretur*, id quod in Ebræo disertius Israelitis interdicitur, verba de servo & ancilla paraphrasten volunt ibi fecisse. Sed exceptiones habent in Jure suo civili heic Ebræorum aliquot, de quibus plura inferiùs capite duodecimo. Etsi verò ex innuptæ coitu liberi, non minùs atque ex nuptæ, suscipi poterant, nihilominùs, ne aut communio in speciei propagationem vitæ deesset, aut non ita certa haberetur notitia, quonam ex parente prognata esset proles, si nuptæ abfuissent, ideo neutiquam satisfactum fuisse præcepto jam dicto de generis humani multiplicatione volunt, nisi etiam uxor saltem unica, quæ esset fœcunda, ut supra ostensum est, duceretur. Quod verò ad vocabulum זונה in jam dictis attinet, quo *scortum, meretrix* & ejusmodi alia denotari plerunque, nec malè admittitur; ejusdem interpretatio & sensus apud Magistros interdum mul-

[z] More Nebochim. *lib. 3. cap. 49.*

[a] *Glossa Iarchii ad Deut. 23.18.*

tùm diverſus eſt, maximè in legibus ſanctis, ubi vocabulum illud expreſſim occurrit. Quomodo ſumendum ſit in lege de meretrice, ſcorto, ſeu זונה ſacerdoti non ducenda, alibi [b] fusè è Magiſtris explicavimus. Et in lege itidem illa de τῆς זונה ſeu *meretricis* mercede; *Non inferes* אתנן זונה *ſcorti* ſeu proſtibuli aut *πόρνης* (ut Helleniſtæ) *mercedem, aut pretium canis in domum Domini &c.* quod de oblationibus intelligunt; ſcortum ſeu זונה non ſumitur pro quacunque ſine nuptiis vitiatâ, ſed pro ea duntaxat, quæ, cum aut ratione priorum nuptiarum, veluti alterius uxor, aut ratione ſanguinis aut affinitatis, aut demum alicujus ſacri interdicti, nuptiæ ejus eſſent cum eo, quocum concubuerit, illicitæ, mercedem ab eo ſeu donum, coitûs nomine, acceperat; aliis aliquot, ex parili legis interpretatione, mercedis ſpeciebus etiam adjectis. Maimonides [c] ad veterum [d] mentem אחד זונה גויה או שפחה או ישראלית שהיא ערוה עליו או מחייבי לאוין אבל הפנויה אפילו היה כהן אתננה מותר וכן אשתו נדה אתננה מותר אע"פ שהיא ערוה נשא אחת מחייבי לאוין כל שיתן לה מחמת בעילה הרי זה אסור והזכור אתננו אסור נתנה האשה אתנן לבועל הרי זה מותר משום אתנן האומר לחבירו הא לך דבר זה ותלין שפחתך אצל עבדי עברי הרי זה אתנן והוא שאין לו אשה ובנים אבל אם שלו אשה ובנים הרי זו מותר בשפחה כנעניה כמו יתבאר *Eadem heic eſt ratio* τῆς זונה *ſeu ſcorti, ſive ea fuerit pagana, ſive ancilla, ſive Iſraelitis, quacum matrimonium ſive nomine inceſtûs regulariter prohiberetur, ſive alio interdicto ſacro. Ita tamen ut ſi innupta fuerit* (nec hiſce interdictis vetita) *tametſi is, qui cum eâ rem habuerit, ſacerdos fuerit, merces ejus ritè offerri poſſit, uti etiam ubi cum uxore menſibus laborante quis concubuerit, quanquam inter inceſtuoſos coitus etiam hic prohibeatur. Etiam ſi quis in uxorem duxerit fœminam, quæ interdicto qualicunque ſacro vetita eſt, nec tamen aut ſanguinis aut affinitatis ratione, id quod ei nomine mercedis coitûs causâ dederit, rite offerri nequit. Neque alia eſt ratio mercedis, quæ datur ob coitum maſculum. At verò ſi dederit fœmina mercedem viro, hoc nomine nil obſtat, quin ritè ea poſſit offerri. Ceterum ſi quis alteri dixerit, tibi hoc do, ut conjungatur ancilla tua ſervo meo Ebræo, hoc quidem mercedis nomine heic venit; ſi nempe non fuerint ſervo illi uxor & liberi.*

At

[b] *Lib. 2. de ſucceſſ. in Pontificatum c. 2.*

[c] *Halath* Iſuri Mizbach *cap. 4.*

[d] *Talm. Bab. tit.* Themura *cap. 6. fol. 29 & vide Moſem Cotzenſem præcept. Negativ. 316.*

At si essent ei liberi & uxor, ritè offerri potuit. Ancilla heic pro Cananæa (seu non origine Ebræâ) *intelligitur; uti & alibi explicatum est.* Ita Maimonides; cui etiam, uti & Talmudicis ceteris, pretium Canis est id, quod in permutatione pro cane datur, non quod *ἐπ' ὀχεύσει κυνὸς seu pro canis admissura*, ut apud Josephum [c] habetur. De ancilla heic Cananæa seu Gentili servo Ebræo conjuncta, fusiùs infra [f] ex eodem autore librisque aliis Talmudicis; ubi satis liquebit, quare distinctio illa habeatur heic de servo, cui antea uxor & liberi, & eo cui non essent. Etenim ancillæ copulationem ex lege censebant huic illicitam, non item illi. Nec cum innupta, qualem diximus, matrimonium illicitum. Ideo nomine זונה seu scorti heic non veniebat. Quæ satis consona sunt eis, quæ de τῆς זונה interpretatione habentur, ubi de conjugio sacerdotum loquuntur. Quod verò de innuptarum coitu etiam apud Israelitas heic dicitur, maximè de prostibulis est intelligendum seu amicis sine nuptiis amasiis suis pro eorum libitu se permittentibus. Nam de virgine, quæ sive ex illecebris sponte, sive vi semel compressa fuerit, leges habent singulares, de quibus in Uxore Ebraica agimus.

c *Orig. Iudaic. lib. 4. c 8*

f *Infra, cap. 10 & lib. 6. cap. 7.*

CAP. V.

De Ritibus Nuptialibus, *qui, velut ex jure seu moribus ante* Legem *Mosaicam in usu, eliciuntur è sacra historia.*

DE Ritibus ac solennibus, intervalli Juris Naturalis seu quod Mosaicam antevertit Legem, Nuptialibus, pauca leguntur. Veluti de Mora sponsæ apud parentes, de Flamei seu theristri usu, de convivio Nuptiali. Quod ad moram sponsæ attinet; ad illud fratris & matris Rebeccæ Abrahæ servo nuptias Isaaci & Rebeccæ procuranti, *Maneat* [gg] *puella nobiscum* (ימים או עשור) *dies, saltem decem, & postea ibit*, notat Salomō Jarchius per dies Annum intelligi integrum, per Decem, menses decem. Scilicet postulâsse eos (ac si mos sic inolevisset) annum integrum, quo maneret apud parentes Rebecca, aut saltem decem menses, ne à more usitatiori longiùs recederet, ut per id tempus sibi nuptialia aptaret commodiùs ornaméta. Onkelos ibi,

gg *Genes. 24. 55.*

maneat nobiſcum עידן בעידן או עסרא ירחין *per tempus aliquod, ſaltem decem menſes.* Et paraphraſis Uzielidis dicta, יומי שתא חדא או עשר ירחין *per dies anni unius, aut per decem ſaltem menſes.* Judæi item Mauritanienſes او عشر شهور *annum aut decem menſes.* Cum tamen Græci interpretes ἡμέρας ὡσεὶ δέκα *circa decem dies*, & vulgatæ autor *ſaltem decem dies* ibi ſubſtituat. Cæterum alibi etiam in lege de ædibus urbanis venditori redimendis ימים תהיה גאולתו [h] quod ſonat, ſi verbum verbo reddas, *Dies erunt redemptio ejus*, ſumitur pro eo quod eſt, *annus erit redemptio ejus*, atque ita expreſsè vertitur Judæis Mauritanienſibus سنة تكون فروه quod id *ipſum* denotat. Et Gloſſa Jarchii ibi ימי שנה שלמה קרויים ימים *Dies anni integri vocari ſolent dies abſolutè.* Quemadmodum autem apud Romanos Flamei erat [i] uſus, quo ſe obtegebant novæ nuptæ, ita etiam volunt aliqui in primo Iſaaci & Rebeccæ occurſu, theriſtri ſeu pallii, velut ſolennis ſponſæ ornamenti, uſum fuiſſe, atque inde Flameum habuiſſe ortum. Hiſtoria ſacra[k]; *Rebecca* (jam per internuntium deſponſata) *levavit oculos ſuos & viſo Iſaac, lapſa eſt de camelo, & dixit ad ſervum, quis eſt vir ille, qui ambulat in campo in occurſum noſtrum? reſpondit ſervus, ipſe eſt Dominus meus* (ſcilicet Iſaac,) *tulit igitur* הצעיף quod θέριστρον vertunt Helleniſtæ, & vulgatæ autor, *pallium, & operuit ſe. Et narravit ſervus ipſi Iſaac omne quod geſſerat. Introduxitque eam Iſaac in tabernaculum Saræ matris ſuæ, & accepit Rebeccam, & facta eſt ei in uxorem.* Certè θέριστρα *nos poſſumus*, inquit D. Hieronymus[l], *appellare palliola, quibus obvoluta erat Rebecca, ut hodie quoque Arabiæ & Meſopotamiæ operiuntur fœminæ, ab eo quod* θέρει, *id eſt, in æſtate & caumate corpora protegant fœminarum.* Et vocabulum illud, quod in fonte heic pro pallio, theriſtro ſeu velo uſurpatur, interpretantur Orientales per רדיד & רדידא ut in Targum Jonathani tributo & Hieroſolymitano, item per עיפא ut Onkelos, & ردا ut Arabes, quæ omnia Rabbi Nathan [m] denotare ait velum tenue, quo fœminarum velantur capita. רדיד בלשון ישמעאל רדא והיא צעיף רק שמכסה האשה על ראשה *Lingua*, inquit, *Arabica* ردا *idem eſt, quod* רדיד *nimirum velum tenue, quo fœmina-*

h Levitic. 25. 29.

i Feſtus in Flameo, alii paſſim.

k Geneſ. 24. 64.

l Comment. in Iſaiam cap. 3. & de Arabicarum fœminarum velis ejusmodi, legitur in Alcorano, Azoar. 24. edit. Lat. 34. & Azoar. 33. edit. Lat. 43.

m in Aruch, Verb. רד.

fœminarum capita obtegi solent. Ita alii. Nec sanè ejusdem usus duntaxat ad æstivos calores minuendos, sed etiam, pudoris causâ, tàm à meretricibus, quàm sponsis ac matronis adhibebatur. Etenim hoc veli genus, neque alio [n] denotatum nomine, pars erat habitûs, quo, ne agnosceretur, usa est Thamar in bivio itineris meretricem simulans. Et generatim Tertullianus [o], *Atquin etiam apud Ethnicos* (sponsæ) *velatæ ad virum ducuntur*. Convivia autem Nuptialia, seculis illis, solennibus accessisse scribunt, eaque per septem dies celebrari solita; quod ex Nuptiis Jacobi & Labanis filiarum observant. Laban, dum simulat se Rachelem in uxorem ei tradere, *convocatis* [p] *omnibus hominibus illius loci* ויעש משתה *fecit convivium*, quod Hellenistæ vertunt ἐποίησε γάμον *fecit nuptias*, sed Aquila & Symmachus ἐποίησε πότον seu *convivium fecit*, uti etiam Onkelos, paraphrastes Uzielides dictus, Hierosolymitanus & Arabs. Sed vulgatæ autor ibi *vocatis multis amicorum turbis ad convivium, fecit Nuptias*. Cum verò post noctem, quam cum Lea habuerat Jacob, de Rachele ei promissâ apud Socerum quereretur, *respondit Laban, non est hujus loci consuetudo, ut tradatur in nuptias junior ante majorem.* Imple שבע זאת *septenarium hujus*, seu, ut Hellenistæ τὰ ἕβδομα ταύτης *Hebdomadem hujus*, seu ut vulgata, *hebdomadem dierum hujus copulæ* ונתנה לך גם את זאת *& dabitur quoque tibi ista* (nimirum Rachel) *pro servitute, qua servies mihi adhuc septem annis aliis. Fecit itaque Iacob sic, & implevit Septenarium illius. Et tradidit ei Rachelem filiam suam in uxorem --- Et ingressus est quoque ad Rachelem, & dilexit Rachelem plus quàm Leam, servivitque illi septem aliis annis.* Septenarius heic seu hebdomas pro septem diebus, quibus epulum Nuptiale celebraretur, sumitur Magistris, uti & Hellenistis, ut vides, & vulgatæ autori, qui habet etiam, *Hebdomadâ transactâ, Rachel duxit uxorem.* Septenarium ibi disertè per שבעת ימי המשתה id est, *septem dies convivii* explicat Rabbi Eliæzer [q] & pro solenni nuptiarum convivio sumit. Sic etiam Salomon Jarchius, tum à vetustissimo hoc Rabbino, tum à Gemnara [r] Hierosolymitana edoctus, quam citat. Targum item Hierosolymitanum pro eo quod heic est, *Imple septenarium &c.* habet, אשלים שבעתי יומי משתותה דלאה ונתן *Imple septena-*

[n] Genes. 38. 15.

[o] Lib. de Velandis Virginibus cap. 11.

[p] Genes. 29. 22.

[q] In Pirke R. Eliæzer cap. 16. & cap. 33.

[r] Ad tit. Moed katon, c. 1. fol. 90. col. 4. §. 7.

septenarium numerum dierum convivii Leæ, & dabitur &c. Et Jonathanis paraphrasis ita dicta, אשלים כדין שובעתי יומי משתיא דדא ויתיהן לך אוף ית דא בפולחנא דתפלה עמי תוב שיב שנין אוחרין *Imple nunc septenarium numerum dierum convivii hujus, & dabitur tibi etiam ista, non sine conditione, ut servias mihi altero septennio;* & paulo post ועבד יעקב כדין ואשלים שבעתי יומי משתיא דלאה *& fecit Iacob juxta id, quod dictum est, atque implevit septenarium numerum dierum convivii Leæ.* Quo expleto, & Rachel ei in uxorem datur. Perinde ac si dixisset Laban. Utriusque Nuptiæ hebdomade epulari pro more sunt celebrandæ. Perfice, agedum, eam, quæ nomine Leæ inchoata est. Et tum Rachel, iteratâ septennii servitutis conditione, ut scilicet post ejusce nuptias septennium mihi servias, etiam in uxorem tibi dabitur, & epularis illius nomine, hebdomas redintegrabitur. Atque ita sanè, in locis Ebraicis, vult D. Hieronymus locum illum capi. Etiam in historia Samsonis septidui ejusmodi nuptialis celebritatem haberi [f] observatur, velut eam, quæ ex jure seu moribus Palæstinis, Ebræis, aliisque gentibus tunc atque antea diu interveniêntibus & plerunque receptis in usu. Quin & Benedictionis exemplum, ante Legem datam, sumunt ex eo de Rebecca, ubi deducebatur in uxorem Isaaci, *Et benedixerunt* [t] seu *imprecabantur prospera sorori suæ* (ut vulgata) *dicentes, soror nostra es; crescas in mille millia, & possideat semen tuum portas inimicorum tuorum.*

[f] R. David Kimchi, alii ad Iudic. 14. 15.

[t] Genes. 24. 60.

CAP. VI.

De Polygamia *ex* Jure Naturali, *seu* Universali *illo*, *quod tum* ante Legem Mosaicam, *tum* post, *juxta Ebræos*, *pariter obtinuit.*

POlygamia, cum alia sit ubi plures uxores, sed per successionem tantum, seu plures itidem viri, sed non simul plures, eidem habentur; alia, ubi plures viri uni uxori, pluresve uxores uni viro, idque simul, conjunguntur; De prima specie non est cur plura dicamus. Neque enim à secundis pluribusve, alterutro conjugũ demortuo, Nuptiis quempiam sive in in-

in intervallo quod tractamus, id est, ante Legem Mosaicam, sive postea, ex Magistrorum placitis, arceri comperimus; tametsi in patribus Christianis non desint, qui Nuptiis aliquantulum iniquiores utriusque speciei velut interdictum ex rerum petant initiis. De Monogamiæ disciplina disputans Tertullianus u, *Hoc ipsum*, inquit, *demonstratur à nobis, neque novam, neque extraneam esse Monogamiæ disciplinam, imò antiquam & propriam Christianorum, ut Paracletum restitutorem potiùs sentias ejus, quàm institutorem. Quod pertineat ad Antiquitatem, quæ potest antiquior forma proferri quàm ipse census generis humani? Unam fœminam masculo Deus finxit, unâ costâ ejus decerptâ, & utique ex pluribus. Sed & in præfatione ipsius operis, Non est, inquit, bonum homini solum eum esse: faciamus adjutorium illi. Adjutores enim dixisset, si pluribus eum uxoribus destinasset. Adjecit & Legem de futuro. Siquidem propheticè dictum est; Et erunt duo in unam carnem, non tres neque plures. Ceterùm jam non duo, si plures. Stetit lex. Denique perseveravit unio conjugii in auctoribus generis ad finem usque, non quia non erant fœminæ aliæ, sed quia ideò non erant, ne primitiæ generis duplici matrimonio contaminarentur. Alioquin si Deus voluisset esse, & potuissent. Certe de filiarum suarum numerositate sumpsisset, non minus ex ossibus & ex carne sua habens Evam, si hoc pie fieret. At ubi primum scelus, homicidium, in fratricidio dedicatum, tam dignum secundo loco scelus non fuit quàm duæ Nuptiæ. Neque enim refert, duas quis uxores singulas habuerit, an pariter singulæ duas fecerint. Idem numerus conjunctorum & separatorum. Semel tamen vim passa institutio Dei per Lamech constitit postea in finem usque gentis illius. Secundus* Lamech *nullus extitit, quomodo duabus maritatus. Negat Scriptura, quod non notat. Aliæ Diluvium iniquitates provocaverunt, semel defensæ quales fuerunt. Non tamen septuagies septies; quod duo matrimonia meruerunt. Sed & reformatio secundi generis humani Monogamia matre censetur. Iterum duo in unam carnem crescere & redundare suscipiunt. Noe & uxor filiique eorum in unicis nuptiis. Etiam in ipsis animalibus Monogamia recognoscitur, ne vel Bestiæ de mœchia nascerentur. Ex omnibus*, inquit x, *bestiis,*

u *De Monogamia cap. 4. sed & vide eum lib. de unis Nuptiis ad uxorem cap. 2. citatū heic capite proximo.*

x *Genes. 6, 19.*

bestiis, ex omni carne duo induces in Arcam, ut vivant tecum; masculus & fœmina erunt de animalibus volatilibus secundum genus, & de omnibus serpentibus terræ secundum genus ipsorum. Duo ex omnibus introibunt ad te, masculus & fœmina. Eadem forma & septena ex binis adlegi mandat ex masculo & fœmina, uno & una. Quid amplius dicam? Immundis quoque alitibus cum binis fœminis introire non licuit. Quin Joannes Cantacuzenus, Imperator Constantinopolitanus, adversus Mahumedem hac de re differens, ex veterum etiam mente unicam Noachi uxorem in scriptura memorari animadvertit, singulasque filiis ejus singulis, πάντως, ita inquit [y], οὐδὲν ἕτερον δηλοῦντος τοῦ λόγου ἢ ὅτι ἕνα καὶ μίαν καὶ μόνην γυναῖκά ἐστιν ἀπὸ δικαίου ἔχειν τὸν ἄνθρωπον, *ac si non aliud ejusmodi narrationis genus innuisset quàm ex justo & æquo unam atque unicam duntaxat quempiam sibi habuisse uxorem.* Etiam Innocentius Papa tertius, *nec ulli*, inquit [z], *unquam licuit simul plures uxores habere, nisi cui fuit divina revelatione concessum, qui mos quandoque, interdum etiam fas censetur.* Alii tantundem. Sed de Pluralitate hac uxorum ex Jure vetustioribus seculis concesso aliter alii ex patribus Christianis. *Prolis gratiâ*, inquit D. Augustinus [a], *patres sanctos ex Abraham & ante Abraham, quibus Deus, quod ei placuerint, perhibet testimonium, usos fuisse conjugibus, neminem oportet dubitare Christianum, quando quibusdam etiam singulis plures habere concessum est, ubi ratio fuit prolis multiplicandæ, non variandæ appetitio voluptatis.* Obvii sunt Theologi, qui hac de re agunt, nec pauci. Atque Hugo Grotius [b] *Conjugium naturaliter esse existimavimus talem cohabitationem maris cum fœmina, quæ fœminam constituat quasi sub oculis & custodia maris. Nam tale consortium & in mutis animantibus quibusdam videre est. In homine verò quà animans est, utens ratione, ad hoc accessit fides, quâ se fœmina mari adstringit. Nec aliud, ut conjugium subsistat, Natura videtur requirere. Sed nec divina lex amplius videtur exegisse ante Evangelii propagationem. Nam & viri sancti ante legem plures unà uxores habuerunt; & in lege præcepta quædam dantur his* [c], *qui plures unà habent, & regi* [d] *præscribitur, ut nec uxorum, nec equorum nimiam sibi adsciscat copiam; ubi Ebræi inter-*

y *Apolog.* κατὰ τοῦ Μωάμεθ. 4.

z *C. 8. gaudemus. tit. de Divortiis.*

a *De Nuptiis & Concupiscentia, lib. 1. cap. 8. quem vide sis item lib. de bono conjugali c. 25. & contra Faustum lib. 22. cap. 47. & 48.*

b *De Iure Belli ac Pacis, l. 2. cap. 5. § 8, & 9.*

c *Deut. 21. 15.*

d *Ibid. 17. 16. & 17.*

interpretes notant octodecim sive uxores sive concubinas regi fuisse concessas, & Davidi Deus imputat, quod uxores ei complures & quidem illustres dedisset. Et sane juxta Ebræorum placita, semper viro licita fuit uxorum etiam simul conjunctarum (sed nunquam virorum uxori) pluralitas ante Legem Mosaicam, seu ex Jure Naturali; nec minus, post illam legem, temperamentis aliquot, ex Jure ipsis civili (de quibus alibi) adjectis. Receptum enim est illud, quod in Gemara Babylonia [e] habet Rabba; נושא אדם כמה נשים על אשתו והוא דאית ליה למיזינתהי *Fas est cuique quotcunque superinducere uxores, modo, quibus victus eis præbeatur, res ei suppetant.* Ubi tamen præter alimenta & Vestitum sufficientem, etiam τὴν עונה, id est, τὴν ὀφειλομένην εὔνοιαν *debitam benevolentiam* seu conjugale illud concubitus debitum volunt, ut superinducenti esset singulis præstandi potestas. *Fas est*, inquit Maimonides [f], *quotcunque, etiam centum, uxores sive simul omnes sive alteram post alteram ducere*, ואין אשתו יכולה לעכב והוא שיהיה יכול ליתן שאר כסות ועונה כראוי לכל אחת ואחת *neque potestas uxori antea ductæ virum heic impediendi, modo illi potestas fuerit præstare Alimenta, Vestitum atque Debitum conjugale, secundum id quod unicuique earum competit.* Et hæresis habita est, nec toleranda Sadducæorum opinio, quâ binas simul haberi Jure uxores negabant ex lege illa [g] male intellectâ אשה אל אחותה לא תקח לצרור *uxorem sorori suæ non accipies, in ejus afflictionem*, τὸ אחותה quod ibi *sorori suæ* est, pro *alteri*, ut certe verbum ipsum fert, sumpto. Cæterum de sororibus binis, idque dum in vivis tantum fuerit utraque, locus ille passim Magistris capitur, ut fusius in libris de Nuptiis Ebræorum ostendimus. Et auctor *Pesichtha Zotertha* [h], ad dictam legem, שאמר שתי נשים בעולם אסורות בידוע שאין להם לא דת לא חוק שהרי כמה צדיקים נשאו שתי נשים כגון אלקנה ודוד ושלמה ובדברי הימים כמה בשתי נשים *Qui dicit, binas simul uxores esse interdictas, notum sit eum nec morum nec juris esse peritum. Nam multi justi acceperunt binas uxores; velut Elcana* [i], *David* [k], *Salomon* [l]. *Et in libro Paralipomenon multi memorantur, quibus binæ uxores.* Vetustiora autem plurium simul conjunctarum uxorum exempla habes non solum

[e] *Ad tit. Iabimoth cap. 6. fol. 65 a. & Videsis Misnam. tit. eodem c. 4. ubi de quatuor fratribus eorumque superstite agitur in Gem Bab. fol. 43 b.*

[f] *Halach. Ishoth c. 14. adde R. Bechai ad Vaicra fol. 141. col. 2. & 3.*

[g] *Levit. 18. 18*

[h] *Fol. 24. col. 1. & Videsis I. Drusium ad difficiliora loca Levitici, cap. 61.*

[i] *1. Samuel. 1. 2.*

[k] *2. Samuel. 3. 2 & 5. 13.*

[l] *1. Reg. 11. 3.*

lum in Lamecho m, ſed etiam in Abraha n, & Jacobo o, Eſau p. quæ ad Jura Noachidarum ante Legem Moſaicam obtinentia, ſpectant. Quin & Joſephus q, neſcio, unde edoctus, binas uxores, Tharbin Æthiopiæ Regis filiam & Sepphoram Raguelis ſeu Jethronis (quæ in ſacris literis unica eſt] Moſi ipſi tribuit. Id quod velut fabuloſum rejiciunt viri r docti. De Lamechi autem ſeculo atque eo, quod inde uſque ad Diluvium intervenit, traditio priſca eſt, morem fuiſſe frequentem, ut, ubi binæ cuipiam haberentur uxores, altera prolis gratià, eaque ſeverius & durius haberetur; altera voluptatis tantum, quæ ſterilitatis exhauſto poculo, opipare & lautius, velut nova ſemper nupta aut amica, cottidie exciperetur. Ad Hiſtoriam ſacram de binis Lamechi uxoribus Salomon Jarchius ſ, כך היה דרכן של דור המבול אחת לפריה ורביה ואחת לתשמיש זו שהיא לתשמיש משקה כוס של עיקרין כדי שתעקר ומקושטה ככלה ומאכילה מעדנים וחברתה נזופה ואבלה כאלמנה וזהו שפירש איוב רועה עקרה לא תלד ואלמנה לא ייטיב *Ad hunc modum ſe habuit mos ſub diluvii tempora, ut alteram haberent uxorem prolis gratiá; alteram vero ad concubitum. Ea autem quæ ad concubitum duntaxat ducebatur, ſterilitatis exhaurire ſolebat poculum, ut ſterilis redderetur. Ornata etiam, velut nova nupta lautiores comedebat dapes. Acerbius autem ac durius tractabatur ſocia ejus, ſeu altera, & lugebat, velut vidua. Atque hoc eſt quod intelligitur apud Iobum* t, *ubi ait, Pavit ſterilem, quæ non peperit, ſed viduæ bene non fecit.* Nam periocha illa *levis erat ſuper faciem aquæ &c.* in Jobi verbis de Diluvio etiam Jarchio ſumitur, uti etiam vetuſtioribus multo interpretibus. *Pereſith Rabba* u; כך היו אנשי דור המבול עושין היה אחד מהן לוקח לו שתי נשים אחת לפריה ורביה ואחת לתשמיש זו שהיתה לפריה ורביה היתה יושבת כאלו אלמנה בחיה וזו שהיתה לתשמיש היה משקה כוס של עיקרים שלא תלד והיתה יושבת אצלו מקושטת כזונה הה"ד רועה עקרה וגו' *Sub Diluvium hominum mos erat, ut prolibitu binas ſibi duceret quiſque uxores, alteram prolis gratiá, alteram in concubitum. Ea autem, quæ prolis gratiâ haberetur, velut vidua, quam-*

m Gen. 4. 19.
n Geneſ. 16. 3.
o Geneſ. 29.
p Geneſ. 36. 2. & 6.
q Lib. 2. Archæolog. c. 5.
r Auguſtinus Chiſamenſis apud Sixt. Senenſ. Bib. ſanct. lib. 5. annot. 123.
ſ Tantůdem, ad Iobi caput. 24, 21.
t Cap. 24. 21.
u Rabbi Vriab, ex Rabbi Iuda Bar Simon. ibi Paraſch. 23.

quamdiu superstes esset, degebat. Sed ea, quæ in concubitum adhiberetur, sterilitatis exhaurire solebat poculum, ut sterilis redderetur, atque juxta virum accumbere solita, velut meretricio ornabatur habitu. Atque idem innuitur verbis illis, Pavit sterilem &c. quemadmodum ex Jobo jam ante citantur. Quin statuere audent, quænam ex Lamechi uxoribus prolis gratiâ; quænam in concubitum adhibita. Priorem Adam dictam, prolis gratiâ; alteram, nomine Sellam aut Zillam, in concubitum. Id quod etiam ex nominum etymo ludentes x petunt. Adam scilicet seu עדה ita nuncupatam, quoniam עדה מינה invicem *recedere solebant* sive quod rara eorum consvetudo; Zillam autem seu צלה quoniam versari solebat בצלו *in umbra ejus*. Quoniam vix à marito, magis ac à corpore umbra discedebat. Utcunque vero se res haberet, tam Zillam quam Adam marito fœcundam fuisse liquet satis in historia sacra. Quin & traditur apud Christianos aliquot, Polygamiæ illo ævo morem fuisse, ut plures simul uxores, utcunque ductæ, non cohabitarent, sed singulis seorsim fruerentur ædibus. Epiphanius y, *εἰ γὰρ καί τινες τῶν πατέρων δύο καὶ τρεῖς γυναῖκας ἐσχήκασιν, οὐκ ἐν μιᾷ οἰκίᾳ αἱ γυναῖκες ἦσαν, tametsi enim quidam patres duas & tres uxores habuerunt, non tamen in una domo uxores fuerunt.* Quod certe & institutis Ebræorum in veteri sua Polygamia z est apprime consonum. Ceterum qualia temperamenta de eo, quod de infinito uxorum numero seu polygamia hactenus adductum est ad intervallum Legis Naturalis, seu quod Mosaicam antevertit spectans, sive ex Lege sive ex Institutis monitisve seipsos accepisse aiant Ebræi (quos & imitati sunt Mahumedani) ostendimus in Uxore Ebraica. Jus hoc Polygamiæ in Oriente [semper excipias locos gentesque, quibus à Christianismo abolitum est) olim hodieque passim in usu. In Occidente non item. Nam ne quis binas eodem tempore uxores haberet, Cecropem Atheniensium Regem a memoriæ proditum est primo constituisse. Et raræ satis binæ simul in Occidente nuptiæ; licet post Cecropem psephisma occurrat b *διὰ τὸ λειπανδρεῖν, συναυξῆσαι τὸ πλῆθος ne homines deficerent, atque ut multitudo cresceret, γαμεῖν μὲν ἀστὴν μίαν, παιδοποιεῖσθαι δὲ καὶ ἐξ ἑτέρας, unam uxorem civem & legitimam ducendam, liberos vero etiam ex alia suscipiendos.* Sed rara quidem apud Græcos aut Romanos Polygamiæ seu legitimarum seu justarum uxorum

x Bereshith Rabba *ibidem.* Sed alia horũ nominum, etyma habes in *Gem. Hierosolymitana ad tit.* Iabimoth *cap.6. fol.7. col.3.* §.5.

y *Hæresi 80*

z *Maimonid. hal.* Ishoth *cap. 14.*

a *Videsis Petrum Fabrũ Semestr.2. cap.* 1.

b *Demosthen. Orat. contra Neæram Athenæus Dipnosoph. l.* 13. *& videsis Samuel. Petit in Leges Attic. lib. 6. tit. 1.*

plurium simul exempla; quanquam in Socrate [c] legimus Valentinianum primum legem evulgasse, quâ cuilibet liceret δύο νομίμας ἔχειν γυναῖκας *duas uxores habere simul legitimas*. Et vide caput proximum, ubi de Concubinis agitur. Apud Barbaros autem seu gentes alias frequenter reperta Polygamia. Tacitus de Germanis; *Severa illic matrimonia. Nec ullam morum partem magis laudaveris. Nam prope soli barbarorum singulis uxoribus contenti sunt, exceptis admodum paucis, qui non libidine, sed ob nobilitatem pluribus nuptiis ambiuntur.* Alia sunt hac de re in scriptoribus obvia; quibus adscribere non pigebit, quæ de Cecrope, quem diximus, tradit Joannes Antiochenus Malala dictus [d], maxime cum nondum is sit typis editus. Ἐκέλευσε νομοθετῆσαι τὰς γυναῖκας τὰς ὑπὸ τὴν βασιλείαν αὐτοῦ ὅσας ἐν ᾧ εἰσὶν παρθένοι γαμεῖσθαι ἑνὶ ἀνδρί· ἅστινας ἐκάλεσε Νύμφας ἐν τῇ νομοθεσίᾳ αὐτοῦ διὰ τὸ πηγαῖς ἐοικέναι αὐτὰς παρθένους καὶ κόρας αἳ τίκτουσι καὶ ἀπὸ ἀδήλων πόρων πηγάζουσι γάλα. Πρὸ γὰρ τῆς βασιλείας αὐτοῦ πᾶσαι αἱ γυναῖκες τῆς Ἀττικῆς καὶ τῶν Ἀθηναίων καὶ τῶν πλησίον χώρας θηριώδει μίξει ἐμίγνυντο ἑαστῶ συγγινόμεναι τῷ ἀρεσκομένῳ αὐταῖς ἐὰν κἀκείνη ἐβούλετο, καὶ ἐκαλεῖτο ἡ ἁρπαζομένη γυνὴ οὐδενός, ἀλλὰ τοῖς πᾶσι προσήρχοντο διδοῦσαι ἑαυτὰς εἰς πορνείαν, καὶ ὅσας ἐβουλήθη τις κρατῆσαι αὐτὰς ἡμέρας καὶ εἶχον παρεμένον αὐτῷ τρεφόμεναι, καὶ εἰ ἤθελε πάλιν ἀπέλυσεν αὐτὴν τοῖς βουλομένοις· τοῦτο δὲ ἀπὸ τῆς Ἀττικῆς εἴρχθη, τὸ μὲν ἀναγκάζεσθαι αὐτὰς συνεῖναι ἀνδρὶ πρὸς ὃν βούλονται· οὐδεὶς οὖν ἤδει τίς ἦν υἱὸς ἢ θυγάτηρ, καὶ ἐδίδου τὸ τεχθὲν ᾧ ἐβούλετο ἀνδρὶ συμμιγέντι αὐτῇ εἴτε ἄρρεν εἴτε θῆλυ ἔτεκε. Καὶ ἔχαιρον δεχόμενοι. Ὁ δὲ Κέκροψ ἐκ τῆς Αἰγύπτου καταγόμενος ἐξεφώνησε τὸν Νόμον τοῦτον εἰρηκὼς ὅτι ἡ Ἀττικὴ χώρα διὰ τοῦτο ἀπώλετο· Καὶ λοιπὸν ἐσωφρόνησαν πᾶσαι καὶ ἀνδράσιν ἐξεδίδουν ἑαυτὰς αἱ ἄγαμοι παρθένοι· Ἡ δὲ πορνευθεῖσα ἐγαμεῖτο ἑνὶ ᾧ ἐβούλετο ἀνδρί· Καὶ ἐθαύμασαν οἱ Ἀθηναῖοι τὸν τοῦ βασιλέως νόμον, ὥστε καί τινες ἐξέθεντο ὅτι διὰ τοῦτο αὐτὸν οἱ Ἀθηναῖοι εἶπον διφυῆ ὅτι ἐξεύρησε τὰ τέκνα τοῦ εἰδέναι τοὺς ἑαυτῶν γονεῖς. *Edicto jussit fœminas, quotquot virgines in illius regno essent, viro unico nubere. Atque has in legis latione Nymphas dixit, ideo quod fontibus Virgines & puellæ sunt similes, utpote quæ pariunt, & ex obscuris meatibus lac emittunt. Etenim ante ejus regnum fœminæ regionis Atticæ & Athenienfis & quæ in vicinia erant, more ferino commiscebantur, cuicunque pro libitu vellent. Nec vocabatur fœmina sic arrepta Uxor alicujus. Sed promiscuè omnibus in libidinem*

[c] *Hist. Ecclesiast. lib. 4. c. 26. & vide Baron. alios, & C. de Incest. nupt.*

[d] *Ms. in Biblioth. Oxō. fol. 44.*

nem se dabant. Et quamdiù quis eas retinere vellet, domi manebant ab eo alimenta accipientes. Et pro libitu sic retentam dimittere solebat aliis, qui pariter pro libitu acciperent. Hoc autem Attica regione vetitum est; ut in posterum libido hæc promiscua locum ibi non sortiretur. Nemo enim scivit, quis sibi filius, quæ filia. Et mater dare solebat prolem, sive masculam sive fœminam, cuicunque eorum, quibuscum rem habuerat, pro arbitratu suo. Qui libentissimè etiam sic datam recepere. Cecrops autem ex Aegypto redux, legem hanc promulgavit; dixitq́, regionem Atticam ex more pristino eversam. Dein igitur mores amplexæ pudicos, maritis se junxere virgines innuptæ. Et quæ vitiata etiam fuisset, cuicunque vellet, nubebat. Adeò autem admirabantur regiam hanc legem Athenienses, ut inde ab eis Rex ipse διφυὴς *nuncuparetur (ut volunt aliqui,) quoniam sic nobilitata est proles, ex eo quod parentes dignosceret.* Ita sanè & nominis ratio redditur apud Athenæum [e]. Apud alios, aliter.

e Lib.12.

Cap. VII.

De Divortio *ex* Jure Naturali *seu* Omnium, *juxta Ebræos ante legem Mosaicam seu extra illam* Communi, *ac de* Concubinæ *&* Uxoris *nomine; & obiter de vocabulo Anglicano* wite.

MAtrimonium igitur, ex Jure, quod docent Ebræi, Naturali, erat viri & fœminæ, sive unius sive plurium fœminarum, tàm ex concubitu quàm consensu præeunte, conjunctio, vitæ consvetudinem continens. Non adjicimus individuam, quod Christiani habemus in Matrimonii [f] definitione. Neque enim separari aut dividi nequibant conjuges, seu Matrimonium dirimi, nisi ex singulari aliqua legis permissione, seu repudii causâ; neque communis consensus (quo ex veteri Jure Cæsareo distrahi Matrimonia scimus) necessarius erat, ut dimeretur. Neque individua dici potuit vitæ consvetudo, quæ

f Instit. t. de patria potestate in princ.

æquo Jure à marito pluribus communicabatur. Quemadmodũ verò ex veteri Jure Cæsareo distrahebantur Matrimonia g, alia quidem consentiente utrâque parte, pactis causam, sicut utrique (ut verba sunt Justiniani) placuerit, gubernantibus, alia verò per occasionem rationabilem, quæ etiam *Bona* h *gratia* vocabatur, alia citra omnem causam, alia quoque cum causa rationabili (cui libertati sanctiones, tàm Cæsareæ i etiam, quam Pontificiæ haud parùm derogarunt) ita ex Jure Naturali ab ipsis rerum primordiis communi citra ullam omninò causam ea distrahi fas fuisse volunt Magistri. Idque pro libitu tàm uxoris quàm viri, quod etiam, ex præscriptis aliquot causis, Jure Cæsareo olim permissum est. Adeò ut pactum matrimoniale heic non aliud haberetur, quàm Sociorum contractus, qui eo usque stabilis manet, dum in eodem consensu utrinque perseveratur, & renuntiante societati k alterutro solvitur. Ita, sive viro sive uxore matrimonio renuntiante, solutum ajunt fuisse contractum, vel ut divortio planè legitimo. Moses Maimonides l, ad mentem Gemaræ Babyloniæ m, hac de re, בן נח שייחד שפחה לעבדו הרי זה נהרג עליה משום אשת חבירו ואינו חייב עליה עד שיפשט הדבר ויאמר כל העם זו דביתו עבד פלוני ומאימתי תחזור להתירה משיפרישנה מעבדו ויפרע ראשה בשוק ומאימתי תהיה אשת חבירו כגרושה שלנו משיוציאנה מביתו וישלחנה לעצמה או משתצא היא מתחת רשותו ותלך לה שאין להם גירושין בכתב ואין הדבר תלוי בו לבד אלא כל זמן שירצה הוא או היא לפרש זה מזה פורשין *Noachides seu Gentilis, si conjugaverit Ancillam in contubernium servo suo, etiam ipse* (si cum ea rem habuerit) *ultimo supplicio puniendus est, eo quòd uxorem alienam compresserit. Sed hoc nomine reus ille neutiquam est, usque dum manifestum fuerit contubernium, & publicè dignoscatur eam ex servi ejusmodi familia* (velut conjugem) *esse. Undenam verò fiet, ut cum eâ licitè denuò contumbat? Nimirum si dijungat eam à servo suo,* (nam utriusque voluntas in potestate domini) *& caput ejus palam aperiatur* [si detecto capite in publicum ea prodeat; quoniam n non sine velo nuptæ prodire solebant.) *Undenam verò fiet, ut aliena, apud Noachidas* (liberi hominis) *uxor similis fiat ei, quæ apud nos divortio separatur? Nimirùm si aut ex ædibus vir eam ejiciat & solutam dimittat, aut ipsa exeat è potestate ejus & eum relinquat. Neq; enim ad eos Libellus Divortii attinet. Neque res est omninò*

g *Novell. 22. cap. 4. & 117. cap. 10.*
h *Novell. 98. cap. 2.*
i *C. de Repudiis l. 8. Novell. 22. C. 4. & 117. cap. 10. C. Theodos. lib. 3. tit. 16. Harmenopul. Prochir. l. 4. t. 12. & videsis Alberic. Gentil. de Nuptiis l. 6. cap. 4.*
k *Instit. tit. de Societate, §. manet.*
l *Halach. Melakim cap. 9.*
m *Add t. Sanhedrin cap. 9. fol. 58b.*
n *Glossa Iarchi ad citat. Gemaræ Babyloniæ locum.*

omninò (uti apud nos) *forensis. Ceterùm quandocunque sive viro sive uxori disjungi invicem placuerit, disjungantur.* Unde & occurrit interdum in vetustissimis scriptis Talmudicis o, בנינח אין להן קידושין אין להן גירושין *Noachidis nec sunt Nuptiæ* (solennes scilicet illæ & ex consensu tantùm contractæ, ut ante ostensum est) *nec Divortia*, qualia nimirum Ebræis præscripta. Sed שניהן מגרשין זה את זה *alteruter conjugū pro libitu connubium solvit*. Et appositissimè Josephus Scaliger p; *apud Romanos & Græcos tàm mulier quàm vir potest alter alteri dicere, ut res suas sibi habeat. Quin nomina rei illius propria jure Attico prodita erant, ut, si vir discederet ab uxore, hoc diceretur ἀποπομπὴ, si mulier à viro, ἀπόλειψις.* Voces has in re Græcorum divortii memorat Julius Pollux q. Discriminis autem rationem rectè exhibet Samuel Petitus r; *Cur uxor*, inquit, *non dicatur ἀποπέμπειν τὸν ἄνδρα, ratio est, quod uxor nupta deducitur domum mariti, neque potest ἀποπέμπειν, id est, ejicere virum ex illis ædibus, quarum ea domina non est: at potest eum relinquere, & ab illius ædibus recedere.* Quod verò ajunt Ebræi ad Noachidas seu Gentiles non attinere libellum Divortii, id intelligendum est, nec scilicet, quemadmodum ex lege sacra apud Ebræos, nec ex rei natura omninò Divortiis eorum necessarium esse ex Jure quo tenentur Naturali libellum. Pro libitu autem adhiberi posse, & adhibitum, ex civili quod superinduxerint Jure. Unde tàm Græcis quàm Romanis libellus in usu. Quale pariter dicendum de eo quod est, Ebræorum Divortium, Noachidis rem neutiquam esse forensem. Græci libellum Divortii, sive τῆς ἀποπομπῆς, ubi vir fœminam ejiciebat, sive τῆς ἀπολείψεως γράμματα ubi hæc illum relinquebat, nuncupabant s. Et Archontis Athenis erat sortiri Judices t, apud quos disceptandum, utrùm Divortii causa esset legitima. Morem illum ἀπολείψεως, quæ nullo pacto legitima erat Judæis, inducere tamen ex Jure seu exemplo aliarum Gentium voluit Salome Herodis magni soror, cum Costobaro marito suo libellum Repudii mittebat, quod scribit Josephus u. Sed aut Proselyta ea fuit, aut Libertina, aut ancilla in Judaismum cooptata, aut plane Gentilis (qua de re vide inferiùs capite vigesimo secundo) non omninò Originaria. Exemplum ejusmodi aliud sub id tempus habetur in Herodiade x Aristobuli filia. Certè & de ἀπολείψει seu Divortii libello ab uxore misso velut de eo quod in de-

o *Gem. Hierosolym. ad tit.* Kidoschim *cap. 1. fol. 58. col. 3.*

p *Animadv. Euseb. num. 2015. & de Paganorum divortiis Bide Alex. ab Alexand. Genialium dierum lib. 4 c. 8. Et Alphonsum à Vera cruce specul. conjugior. par. 1. 2. art. 9. 12. & 13.*

q *Onomastic. lib. 3. cap. 3.*

r *Comment. in leges Atticas lib. 6. pag. 459.*

s *Plutarch. in Alcibiade.*

t *Andocides Orat. in Alcibiad. & Isæus pro Pyrrho.*

u *Archæolog. lib. 15. cap. 11.*

x *Idem. lib. 18. cap. 7.*

in declinante Ebræorum ſtatu aliquantulum contra mores avitos inoleverat, loquitur Chriſtus; [y] *ſi uxor dimiſerit virum ſuum, & alii nupſerit, mœchatur.* Quin & Divortii pro libitu alterutrius conjugum uſus repertus eſt apud novi orbis incolas; quod docet Alphonſus à Vera Cruce [z] in Academia Mexicana Theologiæ olim profeſſor primarius. Atque advertendum, quod habet de Divortiis apud alias Gentes D. Auguſtinus [a], de eis ex lege Evangelica loquutus. *Aliter*, inquit, *ſe habere Iura Gentium quis ignorat, ubi, interpoſito repudio, ſine reatu aliquo ultionis Humanæ, & Illa, cui voluerit, nubit, & Ille, quam voluerit, ducit; cui conſuetudini ſimile aliquid propter Iſraelitarum duritiem, videtur permiſiſſe Moſes de Libello Repudii.* Quæ cum ita ſint, manifeſtum erit, qualeſnam fuerint concubinæ, id eſt, פילנשים ſic dictæ, ante legem; neque obſcurum, qualeſnam eæ, quæ poſt legem in ſacro ſermone hoc nomine indigitantur. Quod ad concubinas ante Legem attinet, Concubinæ Abrahæ [b], Nachoris [c], Jacobi [d], Eliphazi [e], à Moſe memorantur. Et Tertullianus [f]; *ſanè apud veteres noſtros, ipſoſque Patriarchas, non modo Nubere, ſed etiam plurifariam uti matrimoniis fas fuit. Erant & concubinæ.* Cum verò Legitima uxor, conſenſu præeunte, eoque, concubitu, ut oſtenſum eſt, firmato, in vitæ conſvetudinem acciperetur, pluresque ita ſimul poſſent ritè haberi; cumque matrimonium, pro alterutrius conjugum arbitratu, nunquam non eſſet, idque niſi interveniret lex adverſa civilis, ſine libello, ſolvendum, juxta ſcilicet jam dictam Magiſtrorum, de Noachidarum jure, ſententiam; ſequitur, Concubinam, quæ item in concubitum & vitæ conſvetudinem æquè adſciſci ſoleret, nec leviori divortii genere disjungi poſſet, aut nomine tenus duntaxat, aut ſaltem dignitatis tantùm minoris (ubi, verbi gratiâ, ancilla eſſet aut generis obſcuri) ratione, ab uxore diſcrepâſſe; Jugalem autem contractum nodumq; utriq; eundem ipſum fuiſſe. Appoſitè heic Philo, Καὶ Ναχὼρ inquit [g], καί τοι ὁ ἀδελφὸς ὁ Ἀβραάμ, ἔχει δύο γυναῖκας, ἀστήν τε καὶ παλλακήν, ὄνομα καὶ τῇ μὲν ἀστῇ Μελχά, Ῥουμὰ δὲ τῇ παλλακίδι, *etiam Nachor Abrahæ frater duas habuit uxores, juſtam & concubinam. Juſtæ nomen erat Melchaja, concubinæ Ruma.* Neque patitur ratio, ut aliter ſit de ipſo contractu ſentiendum. Quin expreſſe ſatis

[y] D. Marc. 10.12.

[z] Specul. Cõjug. part. 2, art. 5.

[a] De bono cõjugali. cap. 8. quem vide- ſis etiam l. 1. de Nuptiis & Concupiſcentia lib. 1. cap. 8.

[b] Geneſ. 25.6.

[c] Geneſ. 22.4.

[d] Geneſ. 35.22

[e] Gen. 36.12.

[f] Lib. 1. de Vniis Nuptiis ad. Vxorem cap. 2.

[g] Lib. περὶ τῆς εἰς τὰ προπαιδεύματα συνόδου.

ſatis adſtipulatur ſacra ſcriptura. Cetura (quam eandem cum Hagare ancillâ fuiſſe plerunque [h] volunt Orientales) dicitur à Moſe אשה seu *uxor* Abrahæ; quæ ipſa in Paralipomenis [i] concubina nuncupatur. Et egregiè ad hanc rem, quod ex ſacro contextu habet D. Auguſtinus, cui Cetura & Hagar di verſæ ſunt, uti ferè Chriſtianis. *Ambæ*, inquit [k], *& uxores Abrahæ & concubinæ ſunt appellatæ. Sara verò nunquam dicta eſt concubina, ſed uxor tantùm. Nam & quando data eſt Hagar Abrahæ, ita ſcriptum eſt* [l]; *Et apprehendit Sara uxor Abram Agar Aegyptiam ancillam ſuam poſt decem annos quàm habitaverat Abram in terra Chanaan, & dedit eam Abram viro ſuo uxorem. De Cethura autem, quam poſt obitum Saræ accepit, ſic legitur* [m], *Adjiciens autem Abraham ſumpſit uxorem; cui nomen erat Cethura. Ecce ambæ dicuntur uxores; ambæ porrò concubinæ fuiſſe reperiuntur, poſtea dicente ſcripturâ* [n]; *Dedit autem Abraham omnem cenſum ſuum Iſaac filio ſuo, & filiis concubinarum ſuarum dedit Abraham dationes, & dimiſit eos ab Iſaac filio ſuo adhuc ſe vivo ad Orientem in terram Orientis.* Et Tertullianus, Abraham, *inquit* [o], *mutatus eſt in Digamiam per Ancillæ concubinatum.* Concubinatus igitur tunc Nuptiæ erant, & concubina etiam uxor habita. Et quia ancilla erat, ideo concubinam dictam fuiſſe Ceturam volunt Magiſtrorum [p] nonnulli. In univerſum autem ii Concubinas ab uxoribus diſtinguunt pactis dotalibus & ſponſaliorum ſolennibus. Sæpe occurrit illd [q], נשים בכתובה ובקידושין פלגשים בלא כתובה ובלא קידושין *uxores fiunt cum pactis dotalibus & ſponſaliorum ſolennibus, Concubinæ neque his neque illis.* Sed hoc maximè ad concubinatum, qui poſt legem in uſu, attinet; cum ſcilicet & Dotalia pacta & alia atque in priſtino ſeculo ſolennia, eaque magis neceſſaria, Nuptiis, quod alibi fuſiùs exhibemus, præſcriberent; nec tamen ejuſmodi quæ contractum irritum omiſſa facerent. Nam ante legem, in Conſenſu ſolùm & Concubitu, modò ad vitæ conſuetudinem futuram uterque haberetur, matrimonii ſubſtantiam ponebant ſolennibus, pactiſque dotalibus, pro libitu omninò adhibitis, quæ poſtmodùm etiam ex eorum, qui rebus præerant, autoritate præſcripta atque aucta, formulam etiam legitimam, ſed non ſubſtantiam matrimonii,

[h] *Targum Hieroſolym. & Jonathan Geneſ. 25. 1. & Iarchius ibi, & ad comm. 6.*

[i] *1. Paralip. 1. 32.*

[k] *De Civitate Dei lib. 16. cap. 34. quem & videſis in Geneſ. ad literam quæſt. 90.*

[l] *Geneſ. 16. 3.*

[m] *Geneſ. 25. 1.*

[n] *Ibid. comm. 6.*

[o] *Lib. de Monogamia, c. 6,*

[p] *Rabbi Bechai ad Gen. 25. 1. f. 35. col 4.*

[q] *Gemar. Hieroſolymit. ad tit.* Cethuboth *cap. 5. fol. 29, col. 4. §. 3. Babylon. ad tit.* Sanhedrin *cap. 2. fol. 21. a. Iarchius ad Geneſ. 25. 6. Bechai loco citato Davíd de Pomis f. 145. Moſes Maimonid, halach.* Melakim *cap. 4. adde Moſem Mikotzi Præcep. Negat. 228.*

monii, ſeu ipſum contractum, mutâſſe docent. Hinc concubinarum Saulis r, Davidis ſ, Salomonis t, Rehoboam u, Regum, ad Magiſtrorum mentem, nomen ritè intelligendum. Unde, cum ex majorum inſtitutis, dotem & ſponſaliorum ſolennia nuptiis accedere velint juſtis hominum privatorum ſeu ſubditorum, Regi tamen ſuo fas fuiſſe, utpote hac lege ſuperinductâ ſoluto, aiunt concubinam x ſibi ביחוד בלבד *ſolùm concubitu ſibi conjungere*, אבל ההדיוט אסור בפילגש אלא באמה העבריה בלבד אחר ייעוד *privato nihilominùs ſeu ſubdito interdictam fuiſſe concubinam, ſi excipias ancillam Ebraam tantùm, poſtquam eam ex venditione patris y deſponſaverit.* Qua de re, libro proximo fuſiùs; ubi ancillam illam planè uxorem fuiſſe liquet, ſine nuptiarum ſolennibus conjunctam, id eſt, Concubinam. Certè & Levitæ concubina, à Benjaminitis nefariè peremta, planiſſimè uxor habebatur. Is etiam vir ejus z dicitur. Atque in vulgata verſione, indiſcriminatim & uxor & concubina appellatur. In fonte nuncupatur bis אשה פילגש quod ſive *uxor concubina* ſive *fæmina concubina*, uti etiam γυνὴ παλλακὴ verti poteſt. Quod itidem dicendum de decem illis Davidis concubinis, quæ נשים פילגשים a, id eſt, ſive *uxores concubinæ*, ſive *fæminæ*, ſeu, ut vulgata, *mulieres concubinæ* vocantur. Et de Levitæ, quem diximus, concubinâ, ad rem heic inprimis D. Ambroſius b; *Vir*, inquit, *Levita acceperat jugalem, quam à concubitu concubinam appellari arbitror.* De ſucceſſione etiam liberorum è concubinis apud Ebræos ſuſceptorum, alibi c, uti etiam de concubinis plura diximus. Commentum verò habet Elias Levita de nominis פילגש, quo concubina in ſacris literis denotari ſolet, originatione; & veluti Uxorem dimidiatam eam inde facit. Concubina, inquit d, vocatur, פילגש Pilegesh שהיא מלה מורכבת מן פלג אשה פי׳ חצי אשה. ובלשון רומי אדם שיש לו שתי נשים קוראות, זו אל זו פלגש *quod vocabulum compoſitum eſt ex* Pelag Isha, *id eſt, uxore dimidiata; & Linguâ Latinâ, ubi quis binas habet uxores, harum altera nuncupatur alteri Pellex.* Quaſi Pellex, pallaca, ac παλλακὴ pro concubina, ab Ebræorum jam dicta voce, quod & alii volunt, deducenda eſſet. Et certè Pellicis habetur notio altera e, quæ ipſam heic concubinam rectè ſatis denotat. Quemadmo-

r 2. *Samuel.* 3. 8. & 21. 11.
ſ 2. *Samuelis* 5. 13.
t 1. *Reg.* 11. 3.
u 2. *Paral.* 11. 21.
x *Maimonid. halach.* Melakim *cap.* 4.
y *Ex lege Exod.* 21. 8.
z *Iudic.* 19. 3 *ubi vid. comm.* 1. 9. 27. & *cap.* 20. 4. & 5 & c. & *Sidesis Henning. Arniſæum de Iure Connubiorum cap.* 5.
a 2. *Sam.* 15. 16.
b *De Officiis lib.* 3. *cap.* 14.
c *De ſucceſſ. in bona defuncti. cap.* 3.
d *In Notis, ad David. Kimchi Radices, Verbo* פלגש
e *L. Maſſurius.* 144 *ff. de verb. ſignific.*

admodùm autem, ubi plures uxores, ibi etiam Concubinæ plures, mixtæve concubinæ & uxores licitæ (ut apud Ebræos & fere in Oriente alibique apud Mahumedanos) fuêre juxta ea quæ dicta sunt; ita ubi unicam duntaxat uxorem superstitem (ut non solùm ex legis Evangelicæ interpretatione, ubicunque ea viguit sed ex civiliorum ita dictarum Europæ diù ante Christianismum nationum [f] moribus obtinuit) liceret habere, ibi & unicam concubinam, id est, sine solennibus præviis uxorem, sed usu tamen satis conjunctam, licuit olim retinere; ceterùm non magis binas, quàm binas uxores. Nec unicam hanc magis repudiare fas erat quàm uxorem. Cum scilicet nomine magis & solennibus, quàm re invicem distarent. Jurisconsulti Græci [g] παλλακή ἐστιν ἡ συγζῶσα τινι ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ, νομίμου χωρὶς γάμου, *Concubina est, quæ cum aliquo in ædibus cohabitat, sine matrimonio legitimo*; sine formulis matrimonio præscriptis, non simpliciter sine matrimonio. Et veteri, apud Harmenopulum [h], constitutione Cæsarea, Concubinatus, qui κοινωνία τῆς παλλακῆς ibi dicitur, nomine γάμου οὐκ εὐπρεποῦς seu *Matrimonii indecori* designatur. Hinc Julius Paulus, celeberrimus sub Alexandro Severo, id est, antequam Christianismus in Imperium Romanum receptus est, Jurisconsultus, *Eo tempore*, inquit [i], *quo quis uxorem habet, Concubinam habere non potest*; aliàs licitam, ut uxorem sine solennibus. Neque verò ingenua, eo ævo, sed tantùm ancilla, liberta, libertinave, in concubinatu ita propriè dicto potuit esse sine [k] testatione manifestum hoc faciente; quæ, si accederet, nullis aliis adhibitis solennibus, Ingenua concubinæ nomine deposito, uxor honoris causà, dicebatur. Cæteris, quæ ingenuæ non erant, concubinis [l], ut inferiore dignitatis notâ, appellatis, & solâ animi destinatione [m] seu affectione æstimatis [n]. Instauratum posteà est jus illud, quo nefas erat uxorem simùl & concubinam (id est, alteram cum solennibus, saltem testatione satis manifestâ, alteram sine hac, sine illis, sed utramque conjugem) habere; idque tum à Constantino Magno [o], tum à Justiniano [p]. Etenim, velut in diversa sub uno tempore conjugia convenire, ad Ebræorum morem, id deputabatur. Unicam verò, qualem diximus, concubinam

[f] *Vide Sixt. Empiric. Pyrrhon. hypotyp. lib. 3 cap. 24. Cæsar. de Bell. Gallico lib. 6.* ubi de Britannis &c. *Athenæum Dipnos. 13. ubi de Cecrope, Suidam in eo, Petr. Fabrum in Semestr. lib. 2. c. 1. Iacob. Rebard. lib. de autoritate Prudent. cap. 1. &c.*

[g] *Basilic. ap. Theodorum Balsamonem in Photii Nomocanon. tit. 13. cap. 5.*

[h] *Prochir. lib. 4. tit. 7.*

[i] *Sentent. Recept. lib. 2. tit. 20. adde ff. tit. Communia de Manumissionibus. lib. 3. in fine.*

[k] *Marcianus l. 3. ff. de Concubinis, & Modestinus l. 24. ff. de Ritu Nuptiarum.*

[l] *Vlpianus l. 1. ff. de Concubinis.*

Ffff 2

[m] *Paulus l. ult. ff. eodem titulo.* [n] *Vlpianus l. 3. ff. de donat. inter virum & uxorem.* [o] *L. unic. C. de Concubinis.* [p] *Novell. 18, cap. 5. & 89. C. 12. adde l. ult. ff. tit. communia de Manumissionibus.*

nam in vitæ consuetudinem (non ad tempus [q] certum ex contractu) adhibitam, loco uxoris, neque eâ minus licitè conjunctam, in veteri Ecclesia ei cui uxor alia nondum esset, habere [r] permittebatur, usque dum Cæsareæ [s], Pontificiæ [t], minorumque gentium sanctiones, præter vetustum etiam in Christianismo [u] morem, de solennibus Conjugiorum quorumcunque sacrisque Benedictionibus, publica eorum Testatione, atque id genus aliis ita vim sortirentur, ut Conjugia aliter inita pro interdictis etiam interdum & irritis [x] haberentur. Neque forsan observatu indignum videatur; cum Sponsæ, Conjugis, Jugalis, Concubinæ, id genus aliorum nominum, etiam & τῆς אשה & γυναικὸς pro Uxore notationes apertæ sint, atque ejusmodi ut possessio & usus matrimonialis, sive tori societas atque sexus eis palam indicetur; Uxoris interim quæ è prisca, ante Christianismum, Latinitate deducta est, notationem quidem nimium latere, sed tamen à Grammaticis aliquot à sacro [y] ungendi, in solennibus Nuptiarum, liminis ritu peti, ideoque etiam Unxorem eam olim dici. Perinde ac si absque sacris illis seu solennibus Nuptiarum, etiam ex ipsa vocabuli, vi nulla propriè illo nomine fuisset indigitanda. Certè sacris, veluti interventui ignis & aquæ (qui veteribus sacramentum [z] fœderis Nuptialis dicebatur) Farri, Confarreationi [a], ejusmodi aliis non paucis locum fuisse in Nuptiarum solennibus scimus; atque in iis, Liminis etiam unctioni, cui præerat Dea Unxia dicta. *Unctionibus superest* (sic apud Arnobium [b] legimus) *Unxia, Cingulorum Cinxia replicationi, Victa & Potua sanctissimæ victui potuique procurant. O egregia numinum & singularis interpretatio potestatum, nisi postes virorum adipali unguine oblinerentur à sponsis, nisi virginalia vincula jam fervententes dissolverent atque imminentes mariti, nisi potarent & manducarent homines, Dii nomina non haberent? Et* Josephus Scaliger [c], *Unxor dicendum erat pro Unctor. Ejusmodi enim erant verbalia apud veteres, uxor pro unctor; pacio pro pactio. Ita dicta est, quia adipe lupino postes novi mariti ungeret.* Sed interea versum adfert Ennii Donatus seu quis alius ejusmodi in Terentii Hecyram, quo ritus ille, unde & Uxor etymon habeat, probetur; quod tantum

[q] D. Aug. de Bono conjugali cap. 17. caus. 32. q. 2. c. 5.
[r] Dict. Novell. & Concil. Toletan. 1. cap. 17. dist. 34. c. 4.
[s] Novell. 74. cap. 4. Leonis Constit. 89. & 91. Harmenopulus Prochir. lib. 4. tit. 4. & 7.
[t] Caus. 30. q. 5. & extr. de Cland. desponf. c. 3.
[u] Tertull. lib. 2. ad uxorem, cap. 9. & lib. de pudicitia, c. 4. D. Ambros. epist. l. 3 ad Vigilium. adde Francisc. Hotoman. Quæst. Illustr. 5. & Dionys. Gothofred. ad Leonis Constit. 89.
[x] Leo Constit. 89. Harmenopul. lib. 4. tit. 4 & 7.
[y] Donatus in Terentii Hecyram.
[z] Lactantius lib. 2. de Origine Erroris. cap. 10. Adde Dionys. Gothofred. ad l. 66. ff. de donat. inter virum & uxorem §. 1.
[a] Boetius, in Ciceronis Topica & Servius ad Virgilii Georgic. lib. 1. Arnob. lib. 4. alii.
[b] Adversus Gentes, lib. 3.
[c] Ad Festum Verb. Auctor.

tum abeſt ut inde fiat, ut nec ad Nuptias omninò, ſed ad funus Tarquinii, verſum illum unctionemque in eo memoratum, ſpectare à viris doctis [d] rectè obſervetur. Utut ſe res heic habeat, tam Coemptione & Uſu, quàm Confarreatione ſeu Farre (qui modus erat Nubendi religioſiſſimus) uxores omnifariam fiebant & propriè ita dicebantur, cum tamen nec Uſus nec Coemptio ſacra ulla haberent. Adeo ut vocabulum illud, non minùs ac cetera jam dicta, undecunque demùm derivetur, Poſſeſſionem ac Uſum Matrimonialem ſeu tori ſocietatem, etiam citra ſacra, veteribus indicaret. Quin ipſum ſexum tantùm Uxoris nomine, ac ſi mulieri aut fœminæ ſeu τῇ אשה & γυναικὶ ſynonymum eſſet, denotat Martialis.

> *Conviva* [e] *quiſquis Zoili poteſt eſſe,*
> *Summœnianas cœnet inter uxores.*
>
> Et
>
> ——— *reſina* [f]
> *Summœnianæ qua pilantur uxores.*

[d] *Paull. Merula ad Annalium Ennii lib.* 3.

[e] *Lib.* 3. *epig.* 81

[f] *Lib.* 12. *epig.* 32.

Proſtibula, quæ in ſummœnio, ſeu ſuburbana innuit; ſummœnianas Mulierculas, ſive nuptas ſive innuptas. Sed has antè illas; quæ rarò ſatis in Roma veteri in proſtibulis. Et videmus ſanè in Linguis provincialibus, Latinam parentem ſuam agnoſcentibus, vocabula quæ uxorem denotant, ex Pronuntiatione, ſive barbara ſive decurtata, Fœminæ ſeu Mulieris (quæ ſexum duntaxat reſpiciunt) poſſeſſivo adjunctæ, enaſci. Quin & vox illa **wife** quâ nos Angli ut conjugio propriâ, non aliter ac veteres Romani generatim uxoris vocabulo, utimur, tranſmiſſa ad nos eſt ab Angloſaxonibus, ſeu majoribus noſtris vetuſtioribus, quibus vocabulum illud uxorem non aliter denotabat atque fœmina ſeu γυνὴ ſeu id quod ſexum ſequiorem ſimpliciter etiam deſignaret. Adjecto poſſeſſivo dicebant illi (ut nos) **his wife** id eſt hẏꞅ piꝼ, ſeu *fœmina ejus*, ut ſcimus ex Evangeliis [g] Angloſaxonicis. Nam in eis pro eo quod eſt *Benedicta tu in mulieribus* legitur [h], Ðu eaꞃꞇ ꝫebleꞇꞅeꝺon piꝼu & beꞇpux piꝼum, ac ſi diceremus, **thou art bleſſed among wives**; & pro illo [i] *quædam mulier ei dixit* ſum piꝼ him ꞇo cpæð; uti & pro *erat* [k] *enim mulier Gentilis*, ſoðlice ꝥ piꝼ pæꞅ hæðen; & pro *venit* [l] *mulier de Sa-*

[g] *D. Matth.* 5. 31. *&c.*

[h] *D. Luc.* 1. 28. *&* 42.

[i] *Ibid* 11. 27.

[k] *D. Marc.* 7. 26.

[l] *D. Ioan.* 4. 7.

de Samaria, þa com þær an ƿif of Samaria: qualia occurrunt etiam ſexcenta. Cum interim, ex poſſeſſivi adjecti vi, idem ipſum vocabulum non minùs illis quàm nobis uxorem ſeu conjugem denotaret; veluti [m] Ælc man þe hys ƿif forlæt ⁊ oðern nimð se unriht hæmð, *Omnis qui dimittit uxorem ſuam* (Anglo-ſaxonicè heic *fœminam ſuam*) *& alteram ducit, mœchatur.* Et [n] Ða cƿædon hys leornung cnihtas; Gyf sƿa ys þam menn mid hys ƿife ne fremað nonum menn to ƿifienne, *Dicunt ei diſcipuli ejus, ſi ita eſt cauſa hominis cum uxore* (cum fœmina ſua) *non expedit nubere.* Alia ejuſmodi obvia ſunt plurima. Quin & ubi apud P. Oroſium habetur Conſtantium Conſtantinum filium ex concubina Helena, creatum Imperatorem Galliarum, reliquiſſe, Angloſaxonicâ ejuſdem verſione [o] ſubſtituitur his ƿif pro *Concubina*. Sed verò in Mss. aliquot vetuſtis vide deletum τὸ *Concubina* & ſuprà ſcriptum *Vxore*, nec manu recenti. Certè nec diſpar ſein weib Germanis uſus. Ex poſſeſſivi vi uxorem ſeu conjugem ſignificat; ex ſuâ ſimplici, fœminam, ut *femme* Gallis. Et videſis quæ de Mulieris & Uxoris nomine habet Tertullianus [p]. Sed de hiſce hactenus. Et à Jure Matrimoniali, quà Noachidarum, Magiſtrorum ſententia, conjugia ſpectat, ad Perſonarum, quarum in ſeculo illo Legem ſcriptam ſeu Moſaicam antevertente ratio heic habenda eſt; Cognationes, ut ſuperiùs inſtitutum eſt, tranſimus.

m *D. Luc.* 16. 8. &c.

n *D. Matth.* 18. 10.

o *Ms. in Biblioth. Cottoniana.*

p *Lib. de Veland. Virginibus. cap.* 5.

CAP. VIII.

De Primorum Parentum liberis, *& de* Conjugiis inque *eis* Cognationis (*veluti Fratris, Sororis, Filiæ*) *ſub ipſis rerum Initiis*, ratione.

Quod ad Cognationes Perſonarum, quarum heic ratio habenda, attinet; eæ aut in ipſis ferè rerum initiis, quando ſcilicet, præter primos parentes eorumque Liberos, nondum quis alius exſtaret, reperiuntur, aut in ſeculis ſequentibus atque Moſem antevertentibus, quando, pro conjugiorum multiplicatione, multiplicaretur etiam Cognationum varietas. Sub ipſis rerum initiis, aliter nequibat fieri quin & Fratribus Sorores

Sorores eæque & germanæ & uterinæ nuberent, aut parentibus liberi conjugerentur. Sed tam Novercam privigno quàm Matrem filio nunquam non interdictam fuisse volunt, ut supra ostenditur. De filiabus autem (quas ante Legem scriptam minimè vetitas [q], uti nec disertè alias, præter matrem & sororem uterinam, ut ostensum est, volunt) ita Gemarà Babylonia [r] legitur; מפני מה לא נשא אדם את בתו כדי שישא קין את אחותו שנאמר כי אמרתי עולם חסד יבנה *Quamobrem non in uxorem duxit Adam filiam suam* seu *ex filiabus aliquam? Ideò quòd* Cain *duxit sororem suam; secundum id quod scriptum* [s] *habetur. Nam dixi, indulgentia* seu *benignitas ædificavit seculum, seu Mundum.* Quod ut ritè intelligatur, sermone ampliori opus est. Primis parentibus, utriusque sexûs liberi fuère; Mares, Cain; Abel, Seth, quibus in Oriente adjiciunt Orientalium nonnulli, ex majorum [t] traditione, Abdalcariths; nisi putes nomen illud fuisse Caini tantùm appellativum, atque inde Adæ filios sic ex incogitantià auctos fuisse. Scribitur عبد الحارث. Certè id sonat Arabicè, *cultor agri*, quemadmodnm in Genesi disertè Cain nuncupatur. Quin apud Mahumedanos legitur primum Evæ fœtum à parentibus nominatum fuisse عبد الحرث *Abdalcariths* seu *cultorem agri*, cum dici debuisset عبد الله *Abdalla*, seu *Cultor Dei*, quo etiam spectasse Mahumedem in Alcorano, ubi de primo Adæ & Evæ coitu loquitur, scribit Achmetides paraphrastes [u]. Atqui & plures Adamum habuisse filios, satis elicitur ex ipsa Mosis historia, qua de re satis antè dictum est. Filias etiam eum suscepisse non minùs expresse tradidit [x] Moses. In universum autem, filios fuisse ei duodecim, filias binas, alii [y]; alii filios [z] triginta tres, & viginti septem filias, ex veterum Orientalium monimentis edocti scriptum reliquêre. Habent etiam inde nonnulli [a] tum filiorum, qui adjecti sunt, tum filiarum nomina. In filiabus autem apud Epiphanium memorantur Save & Azura, apud Cedrenum Azua, depravatè proculdubiò pro Azura seu Ἀζουρᾶ, ut habet Epiphanius, qui eàdem cum Cedreno, scilicet Leptogenesis autoritate, heic usus est. Methodii Patarensis Episcopi histo-

q *Videsis R. Bechai ad* vaicra *fol. 148. col. 2. & 3.*

r *Ad tit.* Sanhedrin *cap. 7. fol. 58. b.*

s *Psalm. 89. 3.*

t *Apud Guil. Schikard. in procemio, ad* Tarich *Regum Persiæ, pag. 24.*

u *ad Alcoran. azoar. 7. in Arab. 17. in eod. Lat.*

x *Genes. 5. 4.*

y *Epiphanius ex Leptogenesi, Hæres. 39.*

z *Cedrenus, p. 7.*

a *Pseudophilo in Antiquitatibus Biblicis.*

pi hiſtoriolæ ſeu Revelationis editionibus nonnullis [b] Calemera & Lebora (quæ aliis Debora [c]) pro Calmana & Lembora, ut rectiùs ſcribendum [d], Adæ filiæ nominantur. Quin apud Saidum Batricidem, Patriarcham Alexandrinum, Azrona & Awina Adæ ſunt filiæ primæ. Verba ejus ſunt ووقع لادم علي حوي فحملت وولدت غلاما وجاريه فسمها الغلام قابين وسما الجاريه ازرون ثم حملت حوي وولدت غلاما وجريه فسما الغلام هابيل وسما الجاريه لوبر

Et concubuit Adam cum Eva, quæ concepit & peperit puerum & puellum. Et vocavit puerum Cain; Puellam verò nominavit Azron. Rurſus concepit & puerum itidem & puellam peperit; quorum hanc Avvin, illum Abel nominavit. Subjungitur autem in altero exemplarium, quibus utor, ſed recentiori, Avvinam dici بالرومي لغورا *Lingua Romana, Leboram*; quod ad conſimile nomen è Methodio jam ante notatum attinere nullus dubito. Apud Mahumedanos [e] etiam habetur filia Adæ & Evæ Machuveliet nuncupata, ubi commentum etiam adjicitur, *præter Seth, omnes partus Evæ gemellos fuiſſe, ſingulos ex maſculo & fæmina.* Adeo ut de primorum parentum gemellis opinio veteres ſuos, tametſi non ubique ſimiles, aurores non ſolùm apud Ebræos (ut ex eis [f] ſupra notatum eſt) verùm etiam apud Mahumedanos, ipſoſque demùm Orientis Chriſtianos habuerit. De harum conjugiis etiam eorundem autorum plerique loqvuntur. Epiphanius, è Leptogeneſi ὅτι τούτου, inquit [g], υἱοὶ συνήφθησαν, ὁ μὲν Κάϊν τῇ ἀδελφῇ τῇ μείζονι Σαυὴ οὕτω καλουμένῃ, ὁ δὲ Σὴθ τρίτος υἱὸς, μετὰ τὸν Ἄβελ γεννηθεὶς, τῇ λεγομένῃ αὐτοῦ ἀδελφῇ Ἀζουρᾷ *Et ipſius* (Adæ) *filii matrimonio conjuncti ſunt, Cain nimirum ſorori Majori Save dictæ, Seth verò tertius filius poſt Abel genitus, ſorori ſuæ, quæ Azura vocabatur.* Sanè & Setho eam Adæ filiam, quam Aſuam nominat, Azuram puto innuens, nuptam eſſe ſcribit Cedrenus. Vetuſtus autor vitæ Mahumedis, Sethi uxorem fuiſſe ait, Machuveliet jam dictam. Saidus verò Batricides, Azronam, Caini gemellam ſororem, ipſi fuiſſe in uxorē ductam; Awinam au-

[b] *In Orthodoxographia Iacobi Grynæi fol. 93. & 101.*
[c] *Vide Petr. Comeſt. hiſt. Scholaſt, lib. 1. cap. 25.*
[d] *Vt apud I. Allatium in Notis ad Euſtathium Antiochenum p. 213.*
[e] *Vetuſtus autor, de Generatione Machumet. ab Hermanno Dalmata verſus.*
[f] *Cap. 3.*
[g] *Hæreſi 39. Videſis Operis imperfect. in D. Matth. S. Chryſoſtom. tributi Homil. 1. & Sixt. Senenſ. lib. 6. annot. 4.*

namautem, gemellam Abelis, Setho nuptam. Et rem, de hiſce, cujus in libris editis ne veſtigia puto comperta eſſe, ex receptis Orientalium traditionibus narrat; primos nempè parentes, tametſi fratribus ſorores conjungere tunc neceſſe erat, nihilominùs ita ſtatuiſſe, ut, qui, in ipſis fratribus & ſororibus, magis eſſent ceteris invicem natalibus diſſiti, non conjunctiores, matrimonio copularentur. Conjunctiores verò fuiſſe gemellos, quàm qui partu diverſo naſcerentur. Inde, adoleſcentibus, quos ex eodem autore memoravimus, gemellis, eorum paria ita disjungi voluiſſe, ut gemella fratri, qui non eſſet gemellus, nuberet. Gemellorum autem Nuptias etiam tum illicitas fuiſſe, veluti eorum, οὓς ἡ μὲν φύσις ut ait Philo [h], ἐμα-τῇ γενέσει διήρτησε καὶ διέζευξε, *quos ipſa quidem Natura ipſis natalibus disjunxit invicemque ſeparavit.* Hinc Caino Avvinam, Abeli Azronam deſtinâſſe. Quod cum Caino, qui ſororem ſibi gemellam, utpote venuſtiorem, deperiret, maximè diſpliceret, Adamum, utrunque filium, alterum ut frugibus, alterum ut pecorum fœtu Numini, in Monte ſancto, faceret, monuiſſe; utque, ad bonam mentem, quæ peractis ſacrificiis adeſſet, nuptias inirent. Peractis ſacrificiis, Cainum, ne gemella ſibi ſoror alteri jungeretur, fratrem, illiſo in caput ſaxo, interfeciſſe; Idque animo, ante ſacrificium, præſtituiſſe. Azronam ita ſibi in uxorem cepiſſe (ſed uxor ejus Pſeudophilonii neſcio unde edocto Themech dicitur) atque in convallibus cum poſteris ſuis impiè vitam tranſegiſſe. Sethum verò, Adami auſpiciis, Avvinam cepiſſe in uxorem; montem ſacrum (ubi etiam ſepultus, ut vult ille, Adam) illum ejuſque poſteros tenuiſſe, cujus ad radices Cainitarum convalles erant; Numen & Naturalia Jura religiosè coluiſſe, uſque dum in convalles, ut è Caini filiabus ſibi uxores ſeligerent, è Monte aliqui eorum deſcenderent, etiam poſt præſtitutum commune omnibus بدم هابيل *per ſanguinem Abelis*, juramentum ſe non deſcenſuros. Unde & explicatur Batricidi illud [k], *videruntque filii Dei filias hominum, quòd pulchra eſſent, & acceperunt ſibi uxores ex omnibus quas elegerant*; Sethum nimirùm & poſteros ejus filios Dei, Caini filias nepteſque filias hominum, utpote hominum vi tiùs nimis ſordeſcentium nuncupari. Certè & Dei nomine

[h] *Lib. de ſpecialibus Legibus ad Adulterium & Homicidium attinentibus. Sed & videſis R. Eleazer in* Pircke *cap.* 22.

[i] *In Antiquitatibus Biblicis.*

[k] *Geneſ.* 6, 2. Ad quem locum, præter ea quæ obiter occurrunt multa, *videſis Suidam in Serbo, Μιαιγαμίας Librum Henoch apud Ioſephum Scaligerum in Notis ad Euſebium pag.* 244. *& Io. Druſium in Notis ad Sulpitium Severum pag.* 23.

mine Sethum fuisse celebrem ex Leptogenesi scribit Cedrenus. Sed filios Dei, seu Dei liberos, posteros ejus, tum ob pietatem atque Adæ similitudinem dici, tum eo quòd sibi in populum eos elegerat Numen, monent etiam Ebræi [l] nonnulli; aliis [m] etiam ipsorum, loco illo Genesis, Angelos qui Caini filias nepotesque sibi in conjugium sumpserant, intelligi, cum patribus aliquot Christianis, autumantibus. Observandum verò, versionibus Orientalium plerisque, ibi non *filios Dei*, (id quod in Ebræo est בני אלהים) sed *filios magnatum*, seu *Principum* verti. Sic enim Onkelos Chaldæus בני רברביא quod idem sonat. Sic etiam paraphrasis Uzielidi tributa. Et in versione Arabica tâm Judæorum Mauritaniensium, quèm R. Saadiæ, *filii* vocantur اولاد الاشراف *Nobilium* seu *Principum*, quemadmodum item Symmacho qui vertebat τῶν δυναστευόντων, *potentium*. Nec alia mente Aquila cui filii τῶν Θεῶν, *Deorum* ibi legebatur. Judæi etiam Hispanienses *y vieron hiios de los grandes a hiias del hombre que buennas ellas*. Tavvasius autem in versione Persica pro eo quod est heic *filii Dei* habet خوريشتكان خودا *Magnates Dei*; quemadmodum & veterum Græcorum versio, qua usus est tum Philo [n] tum D. Augustinus [o], οἱ ἄγγελοι τοῦ Θεοῦ *Angeli Dei*. Qualem lectionem, etsi fuère inter Patres [p], qui non agnoscerent, manifestum tamen est, antiquissimam fuisse, eò quòd etiam reperiatur in codice Hellenistarum versionis summæ antiquitatis, quod cimelion est serenissimi Regis nostri ad D. Jacobi bibliothecæ, ex Oriente ante annos aliquot allatum. Sed hoc obiter. Verba autem Batricidis quæ ad rem, quam tractamus, inprimis attinent, adjicimus;

فلما كبرا الغلامان قال ادم لحوي لياخذ قاين اوين التي ولدت معه هابيل ولياخذ هابيل ازرون التي ولدت معه قاين فقال قاين لامه حوي انا اخذ اختي وياخذ هابيل اخته لان ازرون كانت احسن من اوين فلما سمع ادم هذا الكلام شق عليه جدا وقال

[l] Rabbi Iehuda Ben Samuel in Sepher Cozri *part.* 1. §. 95. More Nebochim *part.* 1 *cap.* 14.

[m] *Apud R. Eliezer in* Pirke *cap.* 23. *adde Apocryph. Enochi apud Ios. Scaliger. in Notis ad Eusebium pag.* 244 *vide annotat. supra lib.* 2. *cap.* 12. *pag.* 264.

[n] *Lib. de Gigantibus.*

[o] *De Civitate Dei lib.* 15. *c.* 23. & *in Genes. quæst.* 3.

[p] *D. Chrysostom. in Genes. hom* 22 & *Theodoret. quæst.* 47.

وقال هذا خلاف الوصيه ان تاخذ اختك التي ولدت معك
وكان قاين فلاحا للارض وكان هابيل راعي غنم فقال

لهما ادم *Cum verò pueri adolescerent, praecepit Adam Evae, ut Cainus Avvinam, Abelis nempè gemellam, sibi conjungeret, atque Abel itidem Azronam, quae Caini gemella soror erat, in uxorem duceret. Sed Matri suae Evae dixit Cain, se ducturum sororem suam, & Abeli fore conjunctam suam sororem. Etenim Azrona venustior erat Avvinâ. Hoc cum audisset Adam: valde conturbatus, at, inquit, nefas tibi est uxorem accipere sororem tuam, quae tibi gemella. Erat verò Cain cultor agri & Abel pastor ovium. Dixit autem illis Adam* ea quae superius q ex Batricide hac de re afferuntur. Sequitur dein

q *Lib. 5. cap. 2. pag. 277.*

فازداد قاين علي هابيل غضبا وحنقا وحسد اخاه فلما نزلا
من الجبل شد قاين علي هابيل فضرب راسه بحجر فقتله
واشتد حزن ادم وحوي وناحا علي هابيل مايه سنه ولعن الله
قاين وولده وكان قاين فزعا من تعشا هايما ايام حياته
وطرده الله في غربه في نود واخذ قاين لزرون اخته معه
وكان مسكنه هناك ثم وقع ادم علي حوي فحملت
بعد ان اتا علي ادم مايتين وثلثون سنه ولدت غلاما فسماه شيث
وكان شيث صبيح الوجه جبارا تام الخلق مثل ابيه وهو
ابو الجبابره الذين كانوا قبل الطوفان فزوج ادم لشيث اوين
اخت هابيل وولد له منها انوش وولد لانوش قاينان

Vnde ira commotus est Cainus in Abelem, atque indignatus eum invidebat. Itaque cum è monte descenderent, involat in Abelem Cain & caput ejus saxo percutiens occidit eum. Adam verò & Eva maerore afflicti plangebant Abelem centum annos. Et execratus est

Deus Cainum ejusque posteros. Et erat Cain animo perturbato, homo subdolus errabundusque, dum vivebat. Et ejecit eum Deus ut velut exul ageret in Nod. Et cepit Cain Azronam sororem suam secum, atque ibi sedes posuit. Rursus concubuit Adam cum Eva quæ concepit tricesimo supra ducentesimum anno (interpretum Græcorum calculum sequitur) *postquam primò congressi sunt, & puerum peperit atque vocavit eum Seth. Erat autem Seth aspectu pulchro, fortis, nec natura dissimilis á patre; & parens erat Gigantum, qui ante Diluvium. Conjunxit verò Adam Setho in matrimonium Avvinam sororem* [gemellam] *Abelis, cui ex ea susceptus est Enos, cui natus est Cainan.* Ut igitur id, quod ex Gemara Babylonia superiùs citatur, ritè tandem ad Magistrorum mentem capiatur; ideò aiunt, à filiarum Nuptiis abstinuisse Adamum, quoniam eæ filiis ejus erant ducendæ, ad genus humanum commodiùs multiplicandum. Sed ducendæ velut ex indulgentia temporis, id est, rerum initiorum necessitate id exigente, cùm citra illam necessitatem fratribus sorores uterinas conjungi etiam ex Jure primævo nefas fuisset. Quin & Indulgentiam hanc seu Juris, quod ad liberos spectabat, relaxationem, velut Interdicto [r] ejus, quod parenti aliàs fuisset neutiquam illicitum, tunc compensatam. Certè & notatur apud scriptores aliquot Christianos [s] Evam velut planè filiam Adæ fuisse, utpote quæ ex ejus carne desumpta indeque formata. Etiam indulgentiæ hujus in Lege Mosaica mentionem fieri volunt Magistri. Lex ait [t]; *Vir qui acceperit sororem suam filiam patris sui, aut filiam matris suæ, & viderit turpitudinem ejus & ipsa viderit turpitudinem illius,* חסד הוא (pro quibus verbis substituunt Hellenistæ *ὄνειδός ἐστι flagitium est*, vulgata *rem nefariam sunt operati*, interpretes ferè alii tantundem; Sed Talmudici τ' חסד quod sæpissimè in prophetarum lingua occurrit pro *gratia, benignitate*, seu *indulgentia*, & rarissimè alibi interpretibus aliter sonat, etiam sumunt heic, pro *gratia* seu *indulgentia seculi primævi*, adeo ut, ad eorum mentẽ, vertendum sit) *indulgentia erat; exterminabuntur in oculis filiorum populi sui: Turpitudinẽ sororis suæ discooperuit, iniquitatem suam portabit.* Quasi in ipsa lege scripta, quâ tam germana quàm uterina soror interdicebatur,

r *Glossa Tarchii ad Gem. Bab. tit.* Sanhedrin *cap.* 7. *fol.* 58 *b.*

s *Epiphanius hæres.* 39.

t *Levitic.* 20. 17.

batur, præoccupatio interceſſiſſet objectionis, quæ fieri potuiſſet de ipſis rerum initiis, quando ſorores etiam uterinæ fratribus nubebant, atque aptata fuiſſet reſponſio, illud tunc temporis ex gratia ſeu indulgentia, rem neceſſitate exigente, obtinuiſſe. Itaque Gemara Hieroſolymitana u; הכתיב ואיש אשר יקח את אחותו בת אביו בת אמו וראה את ערותה והיא תראה את ערותו חסד הוא שלא תאמר קין נשא את אחותו הבל נשא את אחותו חסד עשיתי עם הראשונים שיבנה העולם מהם אמרתי עולם חסד יבנה *Vbi in lege ſcripta habetur, vir* x *qui acceperit ſororem ſuam ſive filiam Patris ſui ſive filiam Matris ſuæ, & ille viderit turpitudinem ejus, atque illa turpitudinem illius viderit, indulgentia erat; id adjicitur ne objicias, at Cainus ſororem ſuam in uxorem duxit, ac Abel ſuam etiam in uxorem duxit ſororem; atque intelligendum eſt ac ſi interſertum fuiſſet, Indulgentiâ ſeu gratiâ uſus ſum erga homines primævos, quoniam ex eis Mundus ædificatus eſt. Dixi* y, *Indulgentia ædificavit Mundum.* Et gloſſa Jarchii ad citatam Legem, מדרשו אם תאמר קין נשא אחותו הסד עשה המקום לבנות עולמו ממנו *Exponi ſolet; ſi objicias Cainum in uxorem duxiſſe ſororem ſuâm, id ex Numinis indulgentia factum eſt, ut ædificaretur ſeculum illius ex eo.* Quin paraphraſis Chaldaica Jonathani tributa, Legis illius vocabula illa חסד הוא *Indulgentia erat*, ita fuſiùs enarrat. גנוי הוא ארום חסדא עבדית עם קדמאי מן בגלל דיתמלי עלמא מנהון עד לא אתיהיב קיימא בעלמא ומן דאתיהיב קיימא בעלמא כל דיעבר כדין וגוי *Turpe eſt. Cæterum indulgentiâ uſus ſum erga homines primævos, ideo quod ex eis mundi fierent propagines, uſque dum ſatis multiplicatum eſſet genus humanum. Sed poſtquam id ſatis multiplicatum eſt, quicunque ita faceret &c.* Et pœnam in ſacro ſermone adjectam ſubjungit. Ubi tamen, contra mentem Magiſtrorum, tam germanam quàm uterinam ſororem, poſtquam ſatis multiplicatum eſt genus humanum z & cognationum crevit varietas, interdictam fuiſſe innuit. Nam ante Legem Moſaicam, & poſt humani generis multiplicationem, quæ uterina non eſſet: fratri ex Noachidarum jure interdici nolunt Talmudici, ut anteà oſtenſum eſt; Germanam nempe, ſeu quæ paterno tantùm ſanguine conjungeretur, neutiquam fuiſſe antè fratri illicitam.

u *Adtit.* Sanhedrin *c.* 16. *fol.* 26. *col.* 4 §. 1.

x *Levit.* 20. 17.

y *Pſalm.* 89. 3 *Atque ita uterque locus intelligitur in* Sepher Zohar *ad* Vaicra *fol.* 38 *col.* 2. Cremonæ. & *fol.* 77. Mantuæ & *R. Eliezer in* Pircke *cap.* 22.

z *Geneſ.* 6. 1.

ſuæ patrueles eſſent, qualis etiam τῷ Eſau Baſematha uxor ejus n Iſmaelis filia, & Rebecca ab Iſaaco, unico gradu, longiùs diſtaret, nec Loti ex conjugio cum filiabus eſſet concubitus; aliud quod hùc ſpectet, ex ſacris Ebræorum monimentis obſervari, puto, nequit, niſi illud de Juda & Thamar, quæ cum nurus ejus eſſet, ex Moſaica lege o plane fuiſſet ei ob filii cognationem, interdicta, velis ad hanc rem attinere. Nam & hoſce ſunt apud Ebræos qui matrimonio conjunctos fuiſſe volunt, idque divinitùs ſeu ex voce è cœlo in honorem Meſſiæ parentum delapsâ, dum in judicio ipſe in eam, veluti flagitii ream (qua de re plura, ubi de pœnis Noachidarum libro ſeptimo agitur) ſententiam erat laturus. Et quod habetur in Scriptura p ולא יסף עוד לדעתה quod ab interpretibus ferè vertitur, *& non adjecit ultra cognoſcere eam*, ſeu quod idem eſt, *ultra non cognovit eam*, id accipi volunt aliqui pro eo quod contrarium eſt, *Non ceſſavit cognoſcere eam*, id eſt, re detectâ, *non abſtinuit ab ejus concubitu.* Certè verbum id יסף quod plerunque *adjicere* ſonat, etiam ceſſare aut abſtinere alibi interpretatur. Moſes de LXX ſenioribus Moſi adſcitis (unde conſeſſus magnus natus eſt;) *&* q *factum eſt, cum requieſceret ſpiritus ſuper eos, prophetaverunt* ולא יספו quod in vulgata eſt, *nec ultra ceſſaverunt*, id eſt, ולא פסקין (ut tâm Onkelos, quàm Pſeudouzielides ibi) tametſi & eo in loco Helleniſtæ habeant καὶ οὐκ ἔτι προσέθεντο *& non ultra adjecerunt*, quemadmodum etiam intelligunt r ferè Ebræi. Quin ad verba illa de Juda, Rabbi Bechai ſ, ולא יסף עוד לדעתה אחר שקיים המצוה אע"פי שהיתה מותרת לו כל ימיו וכונת האומר ולא יסף עוד לדעתה והוא פסק שמותרת היא לו ואשה הקנו לו מן השמים *Et non adjecit ultra cognoſcere eam, ſcilicet poſtqvam perimpleverat mandatum* [de multiplicatione generis humani] *tametſi ipſa ei eſſet licita omnibus diebus ſuis. Etiam & qui locum illum ſumit pro eo quod eſt & non ceſſavit, ſenſus ejus eſt, eam fuiſſe ei licitam, utpote uxorem divinitùs acquiſitam.* Etiam in Chriſtianis ſunt, qui horum nuptiis heic adſtipulantur. Paulus de Abbatia Pollicinii, Calmaldulenſis, I. U. D. Congregationis ſacræ Eremi Abbas olim generalis, *in hoc myſterio*, inquit t, *neceſſe erat, ut Iudas voluntariè corrigeret ſeu expelleret motum illum deformem, qui fuit per concu-*

n *Ibid.* 36. 2.

o *Levit.* 18. 15.

p *Geneſ.* 38. 26.

q *Num.* 11. 25.

r Sepher Siphri *apud Sal. Iarch. ibid.*

ſ *Ad Bereſith. fol.* 51. b. *col.* 3. *Videſis de hoc loco, R. Iſaac Abarbinel ad* Bereſith *fol.* 104. *col.* 4.

t *In Theoremate Geſtorum Thamar, pag.* 145. & 151.

concupiscentiam carnis, cum altero motu honesto, hoc est, per Matrimonium sanctum, ut esset Thamar Nurus Judæ (pro solatio tristitiæ suæ, quam habuit) Mater honorificata in ævum. Et paulo post, *Itaque persuasissimum Nobis est, quòd eadem hora, quâ mulier accersita comparuit ad Tribunal, desponsaverit eam sibi Judas, instigante Deo, perinde ac si torqueretur anxietate expellere pudorem.* Nuptias autem ejusmodi, Legibus Mosaicis non consonas licitas aiunt [u], eo quòd initæ sunt קודם מתן התורה *antequam Lex traderetur.* Noachi uxor, tametsi in Scriptura sacra minimè nominatur, nec quemnam virum consanguinitate contingeret in ea compertum est, traditio tamen apud Ebræos habetur, eam fuisse Noemam Lamechi Adæ, in Caini posteris, trinepotis filiam [x], adeoque à Noacho, qui ab Ada in posteris, Sethi, nonus est, gradu nono, juxta calculum juris Pontificii, distitisse. R. Abba Bar Kohena [y], נעמה אשתו של נח היתה *Noema uxor erat Noachi.* De ea, quam diximus, disertè loquitur. Memoratur etiam Barthenos [z], pro Noachi uxore. Sed verò & nomen & cognationem aliam omninò ejus uxoris habet Saidus Batricides, aliquoties antè laudatus, Patriarcha Alexandrinus, uti & conjugum trium ejus filiorum. Duxisse is scribit, ex Apocryphis Orientalium monimentis, Noachum Hacalam filiam & Namusa, qui ei est filius Enochi, proavi Noachi, atque hanc ipsam fuisse, quæ cum eo in Arcam est ingressa; filiam nempè patrui ejus magni atque ita tertio, ab eo, gradu dissitam. Enoch hic is ipse est, (quod obiter notari non displiceat) qui Arabibus ادريس *Aidris* nuncupatur, nec semel in Alcorano eo homine memoratus واذكر في الكتب ادريس انه كان صديقا نبيا ورفعنا مكانا عليا *memor* [a] *esto in hoc libro Aidrisi, quoniam erat propheta veridicus, & eum nos in locum excelsum elevavimus.* Alibi item [b], ut Azoara jam dicta, Ismael & Aidris conjunguntur. Atque ad verba illa Alcorani Mahumed Ben Achmed paraphrastes; هو جد ابي نوح حي في السما الرابعة وقيل السادسة او السابعة *hic avus erat patris Noachi* (seu Noachi proavus) *& vi-*

u *Gloss. Talmudic. tit.* Sanhedrin *fol. 58. b. R. Isaac Abarbinel. ad* Vaicra *fol. 255. col. 3. & 4.*

x *Genes. 4. 22.*

y *In* Beresith Rabba *parasch. 23 atq; inde Sal. Iarchius ad Genes. 4. 22.*

z *Apud Epiphan. hæres. 26.*

a *Azoar. 19. Arab. 29. lat.*

b *Azoar. 21. Arab. 31. lat.*

vit in cœlo quarto ſeu, ut volunt alii, in ſexto aut ſeptimo. In Latinis codicibus editis alter Alçorani locus perperam habet *Heſoram*, alter *Heſdram.* Nec melius Italus ille Arrivabenius qui Latinam Retinenſis verſionem quoties ſecutus non eſt, pejorem multò Italicè ſubſtituit, nec Arabici codicis ope, contra quam jactat, uſus eſſe videtur. Sed in manuſcriptis Latinis locus uterque habet Heſdram pro Aidriſio: Scriptor item Chriſtianus ille Saidus Batricides; في ثلثة عشر سنة من حيات لامخ اصطفي الله اخنوخ ورفعه اليه والعرب تسميه ادريس *anno* XIII. *ætatis Lamechi, ſelegit Deus Enochum & cum ſibi ſurſum ſumſit. Is Arabibus dicitur Aidris.* Unde etiam inter Jaredum & Methuſalam, ſeu inter patrem Enochi & filium ejus ponitur Aidriſius, ſcilicet pro ipſo Enocho, in monumento illo Orientalium

quod vulgavit Guilielmus Schikardus [c]. Sed ut ad uxores Noachi & filiorum ejus revertamur; Saidus ille ex Orientalium traditionibus, filiorum ejus, ait, ſingulos Methuſalæ filias, nempè amitas ſuas magnas, ut ex ſuperiori ſtemmate (ab eo quod in Pſeudophilone [d] habetur ſatis diverſo) liquet in uxores cepiſſe. Semum Talitham ſeu Talibam, Chamum Nachilatham ſeu Tachilatham (nam utroque modo ſcribuntur) Japhetum Arliſiſiam, quæ & Dalſiſia exaratur. Verba ejus ſunt, ubi de tempore Diluvium proximè præce-

[c] *Proœm. ad Tarik Regg. Perſ. pag.* 24.

[d] *In Antiquitat. Biblicis & vide de uxorum harum nominibus addit. ad Petr. comeſt. Hiſt. Schol. lib.* 1. *cap.* 33.

Praecedente loquitur ولم يبق في الجبل القدس الا نوح وحده
وامراته اسمها هيكل ابنة ناموسا ابن اخنوخ وثلاث اولاده
سام وحام ويافث فثلاث نسوة لهم وهم من بنات متوشالح
فاسم امراة سام صليبة واسم امراة حام [c] نحلة واسم امراة
يافث ارلسيسيه فلما كثر الفسق في الارض اختلط اولاد
شيث باولاد قاين اللعين وعملوا المعاصي واستعملوا الفسق
والتعلقوا علي الملاهي *Neque relicti sunt in Monte sancto aliqui praeter Noachum solum & uxorem ejus, cui nomen erat Hacala filia Namusa filii Enochi, & tres filios ejus Sem, Cham & Japhet, & tres eorum uxores, quae erant ex filiabus Methusalae. Nomen verò uxoris Sem erat Taliba. Nomen uxoris Cham Nachilatha, & demum Iaphethi Alisisia. Et postquam scelera crevere in Terris, commiscebantur posteri Seth cum posteris Cain maledicti, impia facinora committentes; atque adeo libidini consuescebant, ut ad eam explendam se totos devoverent.* Ita ille octo personas tantùm in arca salvas facit; quem numerum habet itidem sacra scriptura [f]. Sed sunt etiam inter Christianus Orientis, qui numerum illum auxerunt, veluti Constantinus Manasses [g], cui non solùm ipse Noachus, uxor, filii tres, totidemque nurus, verum etiam νύμφιοι θυγατέρων *generi*, adeoque puto filiae, in arca navigarunt. Quin Mahumedanis nonnullis commentum est fuisse

في السفينة ثمانية وسبعون نصفهم رجال ونصفهم نسا

in arca personas, LXXVIII, *quarum pars altera viri, altera faeminae*, ut legitur in Achmetidis paraphrasi in Alcoranum, qui etiam interdum [h] numero rotundo eos fuisse ait, octoginta; atque eorum alii aliter. Sed adeò tenaces fuêre in Oriente ac sibi certi de numero heic octonario tàm Mahumedani aliquot [i], quàm Christiani, ut disertè scribant Noachum sociosque in arca inde egressos urbem extruxisse eamque nominâsse ثمانين علي عددهم *Tzhemanin*

c *Exemplari in vetustiore* تحلت Tachilatha *legitur & pro Semi uxore* صليبى Taliba, *uti & pro Iapheti* دلسيسة Dalsisia

f *D. Petrus 1. epist. 3. 20. & Genes. 7. 7. & 13. & vide Syrum in loco D. Petri citato.*

g *In Annalibus.*

h *Ad Azoar. 11. Arabic.*

i *Abugiafar in Histor. Saracenic. apud Almacinum lib. 1. pag. 14*

nin (quasi dicas Octonarium) *juxta sui numerum*, ut scribit Saidus Batricides, qui rem ita explicat لي لسكن ثمانية نفوس *ac si dixissent* (eo in nomine) *nos animæ seu personæ sumus octo.* Quoniam verò ثمانين *octoginta* quidem in numerorum ordine etiam denotat, ideo puto Mahumedanos aliquot ex vocabulo, quod nomen factum erat urbi proprium, ut octonarium personarum numerum designaret (ut expressim Batricides, cui octo itidem numerantur) numerum octogenarium perperam confecisse. Quod verò, ut in callem redeamus, ad nefariam illius ævi libidinem attinet (de qua jam ante Batricides) sanè Ebræorum aliqui illam signantiùs, quàm aliud aliquod flagitium denotari volunt à Mose, ubi causas innuit, ob quas diluvio genus ferè humanum puniebatur, & tam spurcissimam pæderastiam[k] atque bestiarum concubitus, quàm illicitos fœminarum, in iis locum habuisse primarium. Et Rabbi Ismael ad illud [l], *quoniam omnis caro corruperat viam suam super terram*, כל מקום שנאמר השחתה אינו אלא דבר ערוה וע"ז דבר ערוה שנ' כי השחיתה כל בשר את דרכו עז דכתיב פן תשחיתון ועשיתם וגו' *Ubi*, ait[m], *vocabulum* Hashchatha *pro corruptela* [hominum] *usurpatur, aut rem Turpitudinis* (id est, nafarios concubitus) *aut cultum extraneum ferè significat. Rem Turpitudinis, ubi dicitur; quoniam omnis caro corruperat viam suam; Cultum extraneum, ubi dicitur* [n], *ne ipsos vos corrumpatis, & faciatis vobis sculptile &c.* Sed verò horrendum illud concubitûs masculi scelus initia habuisse aiunt Mahumedani post Diluvium seu Loti tempore, cujus uti & Sodomæ notissima est è sacris historia. Non semel memoratur in Alcorano Lotum Sodomitas increpuisse, sceleris hujus incusasse, atque adjecisse ما سبقكم بها من احد من العالمين *non* [o] *præcessit vos in eo quisquam è seculis*, quod interpretatur Achmetides per الانس والجن *neque ex hominibus neque ex diabolis*, unde in Latino codice dicitur *scelus à nemine & nusquam ante perpetratum.* Sed verò quid in moribus Mahumedanorum de hoc scelere reperiatur, docet Guilielmus Postellus [p]. Quod autem

k *Sal. Iarchius ad Genes.* 6. 2.

l *Genes.* 6. 12.

m *In Gem. Bab. tit.* Sanhedrin *cap.* 7. *fol.* 57. a *adde Iarch. ad Genes.* 6. 12. *&* vaicra *Rabba parash.* 22. *& R. Eliezer* Pirke *cap.* 22. *&* 23.

n *Deuteron.* 4 16.

o *Azoar.* 7. *Arab* 17. *Lat. &* 29. *Arab.* 39 *Lat.*

p *Lib.* 2. *de Orbis concordia pag.* 179.

autem ad locum è Genesi citatum attinet, præter carnis corruptionem, quâ illicitos ibi concubitus innui volunt, memoratur etiam Magistris causa altera, quæ חמס dicitur, id est, rapina, concussiones, injustitia (nam & *ἀδικίαν* vertunt Hellenistæ) particularis. *Repleta* [q] *est terra injustitiâ;* quod de Judicum atque eorum, qui, in judiciis, rebus præerant repetundarum criminis rei, pravitate maximè vult intelligi Salomon Jarchius. Explicat tantùm per לא נחתם גזר דינם אלא על הגזל *Minime absolvebatur decretum Judicis, nisi per concussionem, sive extorto munere.* Sed aliis [r], היותר נראה בפסוק כי להורות סוגי העבירות שנים מה שבין אדם לחבירו ומה שבין אדם למקום *potius locus ille* (de corruptione Terræ) *intelligendus videtur de binis illis iniquitatum generibus summis, quorum alterum est inter hominem & proximum suum, alterum inter hominem & Deum.*

q *Genes.* 6. 13.

r *Isaac Abarbinel in* Pirush hatorah *fol.* 43. *col.* 1. *Adde R. Bechai in* Biur *fol.* 18. *col.* 4. Sepher Zohar *ad Beresith fol.* 48. *col.* 3. *Cremona.*

CAP. X.

Quomodo Cognationis *atque* Affinitatis gradus, *quâ amplexibus conjugalibus sive* à primis rerum initiis *sive* ex lege in Levitico tradita, *fuerint impedimenta, simul* intelligant *Ebræi.*

Postulat instituti ratio demùm tam de primævis illis interdictis Sex, nomine גלוי עריות *seu Revelationis Turpitudinum,* id est, Incestûs denotatis, quàm de ceteris id genus in Levitico lege Mosaica adjectis, nec diverso nomine à Talmudicis denotari solitis, quà eis legem illam ad Noachidas seu Gentiles juxta Magistrorum mentem, spectarunt, porrò videamus. Adeo ut satis explicetur tum quomodo illa post legem Mosaicam eis sint intellecta, tum quali, ad ea observanda, obligatione Noachidæ ad eorum mentem fuerint obstricti. Quod ad Primum attinet; utriusque generis commistio, in qua etiam primævorum instauratio habetur, ita supra [f] designatur, ut eorum simul numerus quemadmodum in titulo Talmudico *Cerithoth* simul & Magistrorum explicationibus occurrit, fiat viginti sex. Bestiæ verò, masculi & mensibus laborantis concubitum qui in recensione illa locos occupat sex (id est IV, V, VI, XXIV, XXV, XXVI.) libenter heic prætermit-

f *Cap.* 1. *hujus libri.*

mittimus; uti etiam Alienam Uxorem. Nam & de ea, quatenus ad Noachidas attinet, & non, fine concubitu consensum in vitæ communionem insequente, ritè ex jam dicto Noachidarum seu Gentium Naturali jure conjungitur (etenim ex Jure Israelitico, seu Ebræorum civili, Consensum seu Sponsalia tantùm de præsenti, sufficere volunt, quod alibi fusiùs ostendimus) anteà satis locuti sumus. Sororis item nomine tam Germana quàm Uterina pariter intelligenda. Demptis igitur sic octo, restant in superiori Designatione octodecim Personæ sive ob Cognationem sive ob Affinitatem disertis verbis interdictæ; ita tamen, ut in numero ejusce designationis septimo, ubi Matris & filiæ concubitus generatim interdicitur, octo simùl vetentur, partim ex ipso legis sermone, partim ex interpretatione sermonis Legis enata. Ex ipso Legis sermone adjiciuntur ibi quinque, Neptis ex filio, Neptis ex filia, Privigni Filia, Filia Privignæ & Socrus. Ex interpretatione tres; Filia & Prosocrus utraque, seu uxoris avia tam paterna quàm materna. Universas schemate exhibemus.

Mosem

Mosem heic, Zipporæ maritum, Octodecim fœminæ (qua-
rum quindecim disertis verbis in Lege memoratæ literis majus-
culis denotantur) nominibus quibus, sive affinitatis sive con-
sanguinitatis eum contingunt, designatæ respiciunt. Filiâ, ex ar-
gumento קל וחומר seu *a minori ad majus*, adjectâ, & utraque
prosocru ex ipsa ratione qua privigni & privignæ filiæ seu uxo-
ris ex filio & filia neptes. Scilicet ut hæ descendendo, non du-
cendæ sunt, ita nec ascendendo alterutra prosocruum; quibus
nimirum uxor neptis est. Hasce omnes & ex lege solas hasce
Mosi, verbi gratia, interdici volunt, aliis non paucis tamen,
quas שניות seu *secundarias* appellitant, ex majorum instituto seu
civili apud ipsos adjectis, de quibus, suo loco [t]. De hisce etiam
pronuntiata aliquot habent, heic minimè negligenda, eaque vi
ac sensu Legis subnixa. Nurum, Fratriam, Patrui Uxorem (sci-
licet patri fratris germani, non tantum uterini; nam ea in Secun-
dariis recensetur, ut videre est in libris de Nuptiis) nedum No-
vercam & Matrem, etiam repudiatas [u] interdici; etiam viris su-
perstites; extra quam ubi frater demoritur, liberis non relictis.
Tunc enim jure singulari fratri superstiti fratria apud eos duce-
batur. Quod verò ad fratrem & sororem attinet, eandem aiunt
esse rationem fratris ex stupro seu adulterio ab alterutro [x] pa-
rente suscepti, & ejus qui thoro natus est legitimo; uti etiam
sororis. Et quod de sorore habent, ex verbis illis Mosis, *Quæ*
[y] *nata est domi aut genita est foris*, eliciunt. Tantundem habent
de Amita & Matertera; diversum non esse, sive ex Nuptiis sive
ex stupro seu adulterio alterutrius parentis prognatæ fuerit;
modò eo naturalis sanguinis genere; eum de cujus nuptiis quæ-
ritur, contingant. Idem aiunt de Filia [z] sive ex uxore ante
nuptias sive aliunde, ex stupro aut adulterio, genita. Sex item
uxoris consanguinearum aliquam, sive Socrum scilicet seu uxo-
ris matrem, sive aviam ejus sive paternam sive maternam, id
est, alterutram in schemate Prosocrum, Privignam, aut hujus,
aut Privigni Filiam, nec superinducere, nec uxore mor-
tuâ, nedum repudiatâ, ducere fas esse volunt; nec demùm
septimam, Uxoris nempe Sororem sive Uterinam sive Ger-
manam, dum illa superstes, tametsi fuerit [a] repudiata, Nam
de uxoris sorore, jam demortuæ, nunquam dubitarunt; cum

verba

t *Vxoris Ebraicæ seu de Nuptiis Ebræorum. lib.* 1. *cap.* 2.

u *Maimonid. halach.* Isuri Bia *c.* 2. *Gemar. Babylon. ad tit.* Sanhedrin *c.* 7. *fol.* 54 *a. ad Misn. tit.* Iabimoth *cap.* 3. *in Talmud. Babyl. f.* 32 *a.*

x *Gemar. Bab ad tit.* Maccoth *cap.* 1. *fol.* 5. *b.* & *Maimonid. halach.* Isuri Bia *cap.* 2.

y *Levit.* 18. 9

z *Misn.* & *Gemar. Babyl. tit.* Sanhedrin *cap.* 8. *fol.* 75. *a. Maimonid. hal.* Isuri Bia *cap.* 2.

a *Salomon Iarchi ad Levit.* 18. 18. & *Maimonid. halach.* Isuri Bia *cap.* 2.

verba legis de uxore [b] sint, *dum ipsa adhuc vivit.* De hisce autem Septem fœminis ita in schemate Zipporæ (quam innuptam nunc fingas) sanguine conjunctis, simul receptissimum est; interdictum de revelatione earum turpitudinis, seu alicujus earum concubitu, quà matrimonio impedimentum esse possit intelligi, ad tempus, quod matrimonium præcedit, non omninò attinere, sed ipsis Legis utrobique verbis לא תקח [c] *non accipies*, haberi לשון קיחה *interpretationem ex captione* alterius earum in matrimonium; nimirùm neque ex earum alicujus concubitu citra matrimonium, Zipporæ & Viri concumbentis matrimonium impediri, neque ex Zipporæ citra matrimonium concubitu, earum aliquam atque concumbentis impediri matrimonium. Veruntamen ex Maiorum sancito, non ex ipsa Lege, inolevisse aiunt, ut illicitum esset adultero aut stupratori ullam stupratæ aut adulteræ superstitis consanguineam [d] dictis cognationis gradibus coniunctam in uxorem ducere, veluti publicæ honestatis justitiæ causâ. Ita tamen illicitum, ut verberum pœnam subiret, qui contrà faceret, non ut inde matrimonium initum dirimeretur. Sed rem hanc totam, præter alia, ad veterum mentem, hùc spectantia ex Maimonidis [e] verbis rectiùs intelliges.

הבועל אשה דרך זנות לא נאסרו עליו קרובותיה שהן השבע נשים שאמרנו אבל חכמים אסרו על מי שנאף עם אשה לישא אחת מן השבע נשים קרובותיה כל זמן שהזונה קיימת מפני שהזונה באה לקרובותיה לבקר אותן והוא מתייחד עמה ולבו גס בה ויבא לידי עבירה שיבעול הערוה ולא עוד אלא אפילו נטען על אשה הרי זה לא ישא אחת מקרובותיה עד שתמות זו שנטען עליה ואם כנס הקרובה שזנה עם קרובותית לא יוציא: מי שנטען על ערוה או שיצא לו שם רע עמה לא ירד עמה במבוי אחד ולא יראה באותה שכונה ומעשה באחד שהיו מרננין אחריו עם המותו והכי אותו חכמים מכת מרדות מפני שעבר על פתח ביתה: הבא על אשה ובתה דרך זנות או על אשה ואחותה וכיוצא בהן הרי זה כמי שבא על שתי נשים נכריות שאין נעשות ערות זו עם זו אלא נישואין לא בזנית וכן אם אנס אביו או בנו או בחיו או אחי אביו אשה או פיתה אותה הרי זו מותרת לו לישאנה שלא נאסר אלא אשת ואין כאן אישות אביו או בנו שכשא אשה הרי זה מותר לישא בתה או אמה כמו שבארנו ומותר לאדם לישא אשת בן אחיו ונישא אדם אשת ובת אחותה או כרת אחיה כאחת ומצות חכמים שישא אדם בת אחותו והוא הדין לברת

b *Levit*. 18. 18.

c *Levit*. 18. 17. & 18. & ibi *Jarchius*.

d *Sic cap*. 5. *Caus*. 35. *q*. 2. & 3. & *extr*. *tit*. *de eo qui cognovit Consanguineam uxoris suæ vel sponsæ*:

e *Halach*. Isuri Bia *cap*. 2. & *Misn*. & *Gemar*. *Bab*. *tit*. Iabimoth *cap*. 2. *fol*. 25. & 26. & *cap*. 11. *fol*. 77 *a*.

לבת אחיו שנאמר ומבשרך לא תתעלם *Si stupraverit quis fœminam, non adeò* (ex Lege) *interdicitur ei aliqua fœmina illius consanguinea, ex septem jam dictis. Ceterum ex sapientum statuto, interdicitur stupratori, seu adultero ducere in uxorem aliquam ita adulteræ seu stupratæ conjunctam, quamdiu ipsa adultera seu stuprata superstes fuerit. Ratio est, ne cum adultera aut stuprata consanguineam, ut fieri amat, inviserit, maritus ei congressus & amore denuò captus incestum committat. Quin & qui meritò suspectus est, etiam ei consanguinearum ejus, cujus nomine suspectus est, jam dictarum qualibet illicita est, quamdiu illa vixerit. Ceterum si quis duxerit stupratam cum consanguineis ejus, necesse non est, ut eam repudiet. Ubi quis meritò de incestu suspectus est, seu famâ laborat publicâ, cavendum ei est, ne cum ea, cujus nomine est suspectus, alicubi introeat, aut in eisdem ædibus visatur. Et de hac re Decisio comperitur. Erat, qui cum nomine Socrus, passim in ore populi famâ laborabat publicâ, juxta ædium illius ostium transiret. Ex sententia Sapientum verberibus, quæ in eos, qui majorum institutis ultrò adversabantur, infligenda sunt, puniebatur. Ubi quis concumbit cum fœmina & filia ejus ut stuprator seu adulter, seu cum fœmina & sorore sua, aut cum id genus ceteris, hoc non aliud est, ac si quis concumberet cum binis quibuscunque fœminis invicem extraneis. Scilicet fœminæ non faciunt invicem, ut incestus sit nisi tantùm ex alterius matrimonio, non ex stupro seu adulterio. Similiter si cujusquam pater, aut filius, aut frater, aut patruus fœminam sive vi sive illecebris compresserit, ei illa ritè nihilominùs in uxorem duci potest. Nimirum Lex de eorum uxoribus heic tantùm loquitur. Si pater cujuspiam aut filius uxorem duxerit, ipsi sive matrem ejus sive filiam ducere fas est, ut ostendimus. Fas etiam est cuique ducere in uxorem eam, quæ fuerat uxor nepotis ex fratre; uti etiam fœminam simul cum nepte sive ex sorore ejus sive ex fratre. Et in monitis sapientum habetur, ut* [f] *in uxorem ducat quis ante alias neptem ex sorore seu* (nam idem est jus) *ex fratre neptem, juxta id quod dicitur* [g]; *A carne tua ne te abscondas.* Afferunt etiam interdictorum de conjunctionibus incestis, rationes; Alteram, ne, si libera forent erga fœminas interdictas, uti erga ceteras, vota conjugalia, ex futuri matrimonii

[f] *Videsis Gemar. Babylon. ad tit.* Iabimoth *c. 6. fol. 62 b. lin. ult.*

[g] *Isaiæ 58. 7.*

sive spe sive obtensu, facilius explendæ, in familiarum fraudem, libidinis ansa [h] præhenderetur; quum scilicet personæ interdictæ cum viro, cui interdicuntur sive ob consanguinitatem sive ob affinitatem, in eisdem simul ædibus plerunque soleant commorari. Cujus generis est etiam illa, ne frequenti tam propinquarum, ut fieri amat, æmulatione [i] Lares inquietarentur. Alteram, משרש וענף *á radice & Ramo* deductam. Nefas est, inquit Maimonides, על שרש וענף שיבעיל אחד מהם את חבירו ואין הפרש בין שיבעול השרש או הענף או שיתקבצו שרש וענף בבעילת גוף שלישי *Vt Radix Ramum ducat, aut Ramus Radicem. Neque discrimen est, sive quis Radicem sive Ramum ducat, sive conjugantur Radix & Ramus, seu conveniant ex tertii alicujus connubio.* Et ad hanc attinet triplex [k] illa nonnullorum Distinctio & קרובה seu *propinquitatis.* Aliam esse שלא היתה שם פרוד מעולם *Ubi inter personas distantia seu divisio omninè pro nulla habita est*; aliam שלא היתה שם קרובה מעולם *Vbi propinquitas pro nulla omninò habita.* Tertiam denique, ubi sunt קרובים בשאר בשר שהיו נפרדים כבר *Propinqui sanguine conjuncti, sed non ita diù antè disjuncti.* Primum genus fuisse aiunt inter Adamum & filias ejus, atque hasce & ejusdem filios, velut inter radicem & germina pullulantia, atque inter ipsa invicem germina nondum in ramos diffusa. Heic licitè conjunctiones matrimoniales qualescunque fieri, tum ob propagationis necessitatem, tum ob ipsam, velut in creatione, unionem. Atque hoc genus, pro diversitate proximè insequentium seculorum morum, ut ad conjunctiones etiam alias quàm Lege permittuntur Mosaicâ, eis in seculis habitas, secundum ingenium Rabbinicum attineat, necessum est. Secundi generis propinquitatem volunt haberi in iis, qui à parentibus non aliter gradibus aliquot disjunguntur ac rami à trunco præcisi, & sive per incisionem sive per plantationem aliò atque aliò traducti. Et de horum conjunctionibus non dubitandum. Tertium denique genus in eis esse, quorum conjunctiones in Lege Mosaica prohibentur; velut in ramis, qui satis diffusi, nec in radicem retorquendi nec invicem implicandi sunt, sed aliò, ut inserantur plantenturve, traducendi. Et in hujusmodi rationibus pronuntiare interdum audent, esse

[h] *Moses Maimonid* More Nebochim *l. 3. cap. 49. Isaac Abarbinel in* Pirush hathora *fol.* 355. *col.* 2. & 3.

[i] *Iben Caspi, in citato Abarbinelis loco.*

[k] *R. Bechai ad* Vaicra *f.* 148. *col.* 3.

esse טעם הפרשה באסור העריות *Causam periochæ illius Legis, ubi concubitus incesti vetantur.* Sed de hisce non disputamus nos; nec an melius ii, qui quatuor humores & quatuor elementa [l] adducunt ad quartum in conjugiis gradum adstruendum, aut, sex ætates [m] mundi, ad sextum. Alii graviori cum judicio [n] hanc rem tractant, quos consulat, si placet, lector. Sed de Incesti interdictis, disertè Rabbi Menahem Racanatensis; טעם איסור העריות לבעלי הקבלה דבר אין מקובל בו *Quod ad Rationem attinet interdictorum Incesti; Magistri traditionum de ea nihil certi acceperunt*; tametsi etiam eas, quas jam memoravimus, non intactas relinquat, velut Magistrorum commenta eas interim subjiciens.

[l] *Concil. Lateran. sub Innoc. 3. extr. c. 8. non debet tit. de consang. & Affinitate.*

[m] *Isidor. Etymol. 9. cap. 6. & Caus. 34. q. 4. c. Sinc. & Sent. 4. dist. 40.*

[n] *D. Augustinus de Civitate Dei, lib. 15. cap. 16. Alberic. Gentilis de Nuptiis lib. 5. c. 7. & seqq. Hugo Grotius de Iure Pacis ac Belli lib. 2. cap. 5. §. 12. &c.*

CAP. XI.

Quomodo & unde *velint Ebræi*, Gentiles, & Quales, *legibus de Incestu in* Levitico *latis contineri. Obitèr tum Orientalium tum Occidentalium veterum*, Christianorum, Mahumedanorum, circa Consanguineorum conjugia *Mores & Scita.*

VT, qua ratione tradunt Ebræi leges de Incestu in Levitico latas ad Gentiles ullatenùs spectare, ritè intelligamus, animadvertenda sunt inprimis verba, tàm quæ præcedunt, quàm quæ insequuntur interdictorum ibi enumerationem. Præfatio ita se habet, *Loquere ad filios* [o] *Israel & dices ad eos, ego sum Dominus Deus vester.* כמעשה *Iuxta factum* (Hellenistæ κατὰ τὰ ἐπιτηδεύματα, *Secundum instituta*; & Vulgata, *juxta consuetudinem*) *terræ Aegypti, in qua habitastis, non facietis, & juxta factum regionis Canaan, in quam ego vos introduco, non agetis, neque in* חוקותיהם *in legitimis eorum ambulabitis. Iudicia mea & legitima mea* (id est, *præcepta* seu προστάγματα mea; eodem vocabulo heic usurpato, quod ante pro *legitimis* Cananæorum) *observabitis, & in eis ambulabitis. Ego sum Dominus Deus vester. Custodietis igitur* Legitima *mea & Iudicia mea, quæ faciens homo vivet in eis. Ego dominus.* איש איש אל כל שאר בשרו לא תקרבו ἄνθρωπος ἄνθρωπος *homo, homo*, id est, *unusquisque hominum ad proximam seu*

[o] *Levit, 18. 1.*

propinquam Carnis suæ non accedat, nimirùm nemo hominum accedat, *ut revelet turpitudinem ejus*. Dein sequuntur interdicta, quæ tam ad cæteros concubitus nefarios, quàm ad propinquarum incesta & ad Molochi sacrificia attinent. Quibus absolutis subjungitur, *Ne polluamini in omnibus istis. Nam in omnibus istis polluta sunt gentes, quas ego emittam à facie vestra. Et polluta est Terra, & visitato iniquitatem ejus super eam, & evomet habitatores suos. Vos igitur custodietis legitima mea & Judicia mea, & non facietis* [aliquam] *ex omnibus abominationibus istis, nec indigena nec peregrinus* (seu Proselytus) *qui peregrinatur inter vos. Quoniam omnes abominationes istas fecerunt homines terræ, qui fuerunt ante vos, & polluta est terra. Et non evomet terra vos, si pollueritis eam, sicut evomuit gentem, quæ fuit ante vos? Quoniam quicunque fecerit de omnibus abominationibus istis* [aliquam] *excidentur* (nimirùm נכרתו) *animæ sic facientes è medio populi sui. Observabitis igitur quod observandam præcepi, ne faciatis* [aliquod] *ex legitimis illis abominabilibus, quæ facta sunt ante vos, nec in eis polluamini. Ego Dominus Deus vester.* Ex recepta à majoribus sententia & illo locutionis genere איש איש לא וגו׳ *nemo omninò hominum &c.* Volunt non solùm se ipsos sed etiam Gentiles præceptis ibi de Incestu obstringi. Magistri sæpius p; תנו רבנן איש מה ת"ל איש איש לרבות את הגוים שמוזהרין על העריות כישראל *Tradunt Rabbini. Homo ibi quid? Sensus est ejusmodi, ut homo homo dicatur* (id est *nemo hominum non &c.*) *ideo ut etiam Gentiles comprehendantur, qui tam de incestu præmonerentur, quàm Israelitæ.* Et Magistri Hierosolymitani r איש מה תלמוד לומר איש איש אלא להביא את הגוים שבאו על עריות האומות שידינו כדיני האומות ואם באו על עריות ישראל שידינו אותם כדיני ישראל *Quid homo? sensus est ejusmodi, ut* homo homo *dicatur ad Gentiles etiam comprehendendos, ut ubi deliquerint in leges suas* (id est, Noachidarum, seu universim anteà præscriptas; de quibus supra) *de incestu judicandi sint juxta judicia Gentilibus propria. Si verò in leges de Incestu Israelitis proprias, judicandi sint juxta Israelitarum judicia.* Quin Rabbi Becchai s, דרשו ר"ז"ל במסכת סנהדרין איש איש אל כל שאר בשרו איש איש לרבות הגוים

p *Ad tit.* Sanhedrin *cap. 7. fol. 57 b. unde habetur in* Pesiktha Zotertha *fol. 23. col. 2.* Sepher Siphra *col. 173. alibi.*

q *Christianos hac de re vide; Alphonsum à Vera Cruce Spec. Conjug. part. 2. artic. 25. &c.*

r *Gemar. Hierosolym. ad tit.* Kidoschim *c. 1. fol. 58. col. 2. & 3.*

s *In* Biur Vaicra *fol. 148. col. 3.*

הגוים שמוזהרין על העריות כישראל וכן איש איש ע׳ יקלל אלהיו ואיש איש אשר יתן מזרעו למולך לרבות הגוים שמוזהרין על ברכת השם ועל ע״ז *Docent illud homo homo ad aliquam propinquam suæ carnis &c. Rabbini nostri, piæ memoriæ, in tractatu Sanhedrin* (loco jam indicato) *ideò habere τὸ Homo iteratum, ut includerentur etiam Gentiles, qui de incestu tàm præmoniti quàm Israelitæ. Eadem loquendi formula usurpatur eodem sensu alibi. Homo* [t], *Homo, qui maledixerit* (Quicunque maledixerit) *Deo suo; portabit peccatum suum. Et homo*[u], *Homo, qui dederit ex semine suo Moloch &c. Scilicet ut comprehenderentur item Gentiles. Qui interdicto quidem tàm de Maledictione Numinis, quàm de Idololatria tenentur.* Certè aliis in Levitici locis איש איש seu *homo homo*, id est, omnis homo, aliquoties occurrit. Sed aut diserta quæ adjunguntur verba, aut ipsa, de qua agitur, res ad Israelitas tantùm illis in locis attinere ejusmodi locutionem indicat. Jam vero, id quod sic habent de Gentilibus Legibus illis de incestu contentis, non eodem modo ab omnibus video intellectum. Fuêre enim qui omnimodum incestum ibi memoratum Gentilibus (saltem qui ditionis Israeliticæ) inde interdici voluerint. Gemara Babylonia [x], תניא כדעתיה דר׳ יוחנן כל ערוה שבר ישראל ממיתין עליה בני נח מוזהר עליה אין בירת דין של ישראל ממיתין עליה אין בן נח מוזהר עליה דברי ר׳ מאיר וחכמים אומרים הרבה עריות יש שאין בירת דין של ישראל ממיתין עליהן ובן נח מוזהר עליהן *Traditur ex mente Rabbi Iochanan* (quod & id ipsum alibi [y] τῷ Rabbi Jose tribuitur) *de omni incestu, ob quem mors in foro Israelitico irroganda est, præmoneri Gentiles* (in Levitico scilicet) *de incestu verò, cui Pœna ejusmodi ibi non irrogatur, non præmoneri Gentiles seu Noachidas. Sic retulit Rabbi Meir. Sed dixere sapientes compluria esse incestûs genera, de quibus tametsi morte in foro Israelitico non puniantur, Noachidæ nihilominùs præmonentur.* Nimirùm, præter illa sex antiquiora genera, morte puniri ex lege sacra non pauca alia liquet [z]. Ut concubitum Nurûs, lapidatione; Privignæ, & Neptis uxoris sive ex Filio sive ex Filia, Socrûs matris, Matris soceri, Filiæ, Neptisque sive ex Filia sive ex Filio, vivicomburio. Ceteris Excisionis Pœna ut etiam omnibus, cœlitus expectanda, non mortis,

[t] *Levit.* 24. 15.

[u] *Levitic.* 20. 20. & *vide sis supra lib.* 2. *cap.* 12. *pag.* 262.

[x] *Ad tit.* Sanhedrin *cap.* 7. *fol.* 57. *b.* & *vide ibi glossas.*

[y] *Gemar. Hierosolymitana ad tit.* Iabimoth *cap.* 11. *fol.* 12. *col.* 1.

[z] *Levit.* 20. *Maimonid. halach.* Isuri Bia *cap.* 1. & *Misna tit.* Sanhedrin *c.* 7. 8. & 9.

mortis, imminebat. Atqui, quicquid de Gentilibus ita præmonitis hi tradunt, receptissima est, quantùm video, penes Talmudicos sententia; Gentiles in legibus illis de incestu sic tantùm contineri, ut, quoniam fuere ex Jure Naturali sex incestûs genera ipsis, id est, universo generi humano, antè interdicta, ut ostensum est, quæ simul cum aliis jam Israelitarum gratiâ introductis enumerantur, ideo continerentur quidem, ratione jam memoratâ, Gentiles in legum prooemio, sed non ut inde ad singulorum quæ sequuntur incestûs interdictorum observationem tenerentur, sed ad eorum tantùm, quæ ex Jure suo seu Naturali etiam antè observanda. Adeo ut quemadmodùm Israelita quilibet Universis tenebatur, ita Gentilem quemlibet ditionis Israeliticæ seu Proselytum quemlibet Domicilii sex illis vetustioribus. Sic reddendo singula singulis rem capiunt. Unde & Maimonides [a] de jure quoad incestum, Noachidarum, etiam post legem Mosaicam, juxta receptam à majoribus sententiam; הגוים אין אסורים עליהם משום ערוה אלא אמו ואשת אביו ואחותו מאמו ואשת איש וזכור ובהמה כמו שנתבאר בהלכות מלכים ומלחמותיהם אבל שאר עריות מותרות להן *Gentilibus, nomine Turpitudinis* seu *Incestus, interdicuntur duntaxat Mater, Patris uxor, Soror Uterina, Uxor aliena, Masculus & Bestia, quemadmodum explicatum est in tractatu de Regibus rebusque eorum bellicis. Reliqua Incestûs nomine interdicta eis permissa sunt, seu licita.* Atque hac de re vide plura libro septimo, ubi de Judiciis incestûs & illiciti concubitûs, quatenus Jure Gentium ea nitebantur, agitur. Quod verò legitur in posteriori illius Levitici periochæ parte, Cananæos pollutos esse *in omnibus istis*, & *fecisse omnes istas Abominationes*, id non accipiunt (quod nec ferunt, quæ superiùs ostensa sunt) acsi omnia ibi prohibita adeò anteà illicita fuissent, ut nihil eorum non pollueret Terram aut populum, aut non fuisset Abominatio ante prohibitionem. Sed intelligunt [b] de aliquot anteà illicitis iisque eorum, quæ ibi vetantur gravioribus, quibus se polluerant Cananæi, etiam & illis, quæ licita anteà, jam illicita Israelitis fiebant, consuescentes. Quoniam verò non solùm his, sed illis etiam, quæ nec pauca erant, consuescebant, id est, omnibus ibi memoratis, ideo in omnibus faciendis, tam

[a] *Halach.* Isuri Bia *cap.* 14.

[b] *Isaac Abarbinel in* Pirush hathora *fol.* 355. *col.* 3. & 4. *adde nonnullorum opinionem ab Abenezra memoratam ad Levit.* 18. 18.

tam illis, quàm his, pollui dicebantur. Illicita, quibus se antea polluerant, fuere, ut ex sacro liquet sermone, Idololatria, seu Molochi cultus, pæderastia, bestiarum concubitus, Adulterium, Matris, Novercæ ac sororis uterinæ incestus. Nam hæc nunquam non illicita, modò uterinam sub ipsis rerum initiis sororem, de qua supra, excipias. Abominationes autem, id est תועבות (quod & non nemo veterum [c] Aspernamenta alibi transtulit) vocantur non solùm hæc, sed etiam cetera ibi interdicta. Sed hæc, quia nunquam non abominationes erant; Cetera, quia ex sacro Numinis interdicto jam nomen illud satis induebant; non aliter ac in legibus de piscibus atque avibus aliquot & reptilibus, à quibus Ebræis abstinendum erat, non semel adjicitur [d] שקץ הוא βδέλυγμά ἐστιν, *abominatio est*, & in lege [e], de bove aut pecore in quo macula aut vitium, non sacrificando, כי תועבה הוא ὅτι βδέλυγμά ἐστι *quia abominatio est*. Utrobique Abominationis nomen, non ex pristina natura rei, sed ex sanctissimi Legislatoris, eo in interdictorum suorum formulis utentis, placito, induitur. Ab eadem ratione itidem omnia simul, sub finem capitis nuncupantur חוקות התועבות νόμιμα τὰ ἐβδελυγμένα *statuta*, Legitima, seu recepti mores *abominandi* sive abominabiles. Et certe non solùm apud Cananæos atque Ægyptios (quorum moribus interdicuntur Ebræi) ex institutis patriis in Jura ipsa primæva de incestu graviter peccatum est, sed etiam, in consanguineorum maximè commistionibus apud alias tàm Occidentis (modo magis pudicos veteris in hac re Romæ mores excipias) quàm Orientis gentes. Prætereo Masculam Venerem etiam philosophis inclytis ut Zenoni, Cleanthi, Chrysippo [f] probatam, & tam populos πολυάνδρους seu *plures uni uxori maritos permittentes*, quàm uxorum communitatem, quorum meminit Ptolemæus [g], Cæsar [h], Athenæus [i], alii. Notissimum autem est illud [k], ut de incestu Orientis videamus;

Nam Magus ex matre & gnato nascatur oportet.

Uti & docuit Xanthus in Magicis [l]. Et horrendæ Persarum conjunctiones passim, apud scriptores, obviæ; Matrum, Sororum, Filiarum, idq; ex instituto, cujus originem alii [m] Nino, qui Semiramidē matrē duxisse fertur, tribuunt, alii quà Magos spectat, Nimrodo;

c *Apud Litlinium Rufinum in collat. Leg. Iud. & Rom. tit. de stupratoribus. ad Levit. 20. 13.*

d *Levit. 11, 10 20, 41, 42.*

e *Deut. 17. 1.*

f *Sext. Empiric. Pyrrhon. Hypotypos. lib. 3. cap. 24. & vide sis Ioseph. adversus Apionem lib. 2. Petrum Guerram de Lorca in catachesibus Mystagog. pro advenis è secta Mahumedana cap. 5.*

g *Tetrabib. l. 2.*

h *De Bello Gallic. lib. 6.*

i *Dipnosoph. lib. 13. & vide Lips. ad Tacit. German. not. 39.*

k *Catull. epig. 91.*

l *Apud Clement. Alexan. strom. 3.*

m *Chronic. Alexandrin. p. 86. Constantin. Manasses, alii.*

rodo; (qui idem Ninus habetur) quemadmodum ex Orientalium monimentis edoctus Saidus Batricides, Patriarcha Alexandrinus. De Abraha loquutus, وفي عصره inquit كان نمرود الجبار ملك بابل ويقال انه اول ملك ملك ببابل وابصر شبه الاكليل في السما من سحاب فدعى صايغا فصاغ له اكليل ووضعه على راسه ومن اجل هذا كانوا الناس يقولون نزل له تاج من السما ويقال انه اول من عبد النار لانه راى نارا بعيده في المشرق طالعه من الارض فنزل نمرود فابصرها وسجد لها واقام رجل هناك يخدم النار ويطرح فيها اللبان ومن ذلك الوقت بدا المجوس يعبدون النار ويسجدون لها وكان اسم الرجل الذي اقامه نمرود يخدم النار اندشان وكلمه الشيطان من جوف النار وقال له ليس احد يقدر يخدم النار ولا يتعلم ديني الا ان يجامع امه واخته وبنته ففعل اندشان كما قال له الشيطان فمن ذلك الوقت صاروا كهنه المجوس يجامعون امهاتهم واخواتهم وبناتهم واندشان هذا هو اول من ابتدا بهذا الراي

Coævus ei fuit Nimrod gigas, Rex Babyloniæ. Et dicitur is primus Rex, qui Babyloniæ regnavit. Et cum observaverat similitudinem coronæ in cælo a nubibus formatam, accersitis, qui conflarent, conflavit sibi coronam, & capiti sibi imposuit. Unde apud vulgus inolevit fama, eum diadema è cælo accepisse. Dicitur etiam is primus, qui ignem coluit. Scilicet cum videret flammas è longinquo in Oriente ascendentes è terra illa, ut penitius eas contueretur descendit, atque eas adoravit. Illic vero hominem constituit, qui sacra ministraret

nistraret Igni & in eum thura porrigeret. Atque ab eo tempore cœperunt Magi Ignem colere atque adorare eum. Nomen autem hominis, quem Nimrod constituit sacrum Ignis ministratorem, erat Andshan cui Diabolus è medio Ignis hisce usus est verbis, Nemo hominum potis est ritè Igni ministrare, nec mea sacra callere, nisi commisceatur cum matre sua, & sorore sua, & filia sua. Fecit itaque Andshan juxta quod dixerat ei Diabolus. Et ab eo tempore qui sacerdotio apud Magos functi sunt, commisceri solebant cum matribus, & sororibus suis, & filiabus suis. Et Andshan hic primus erat, qui hunc morem incepit. Qui vero exemplari altero exaratur, ut heic, أندشان *Andshan*, in altero, eoque vetustiori, scribitur أيدسان *Aidsan*. Neutrum vocalia habet, quæ opem pronuntiationi ferant. Neque habetur apud Græcos aut Latinos nomen Magi, in quo hujus videantur inesse vestigia, nisi aut *Osthanem*, *Hosthanem*, seu *Ostanem*(nam ita variat scriptio) ex *Andshan* aut *Aidsan*, aut hunc ex illo factum putes. Sexcenta sunt nomina, quæ ex malo punctorum situ & vocalium absentia, non minus ab Europæorum sive scriptione sive pronuntiatione distant, cum ex Orientalium characteribus exhibentur. Scio non deesse apud veteres [n] qui scribant Ostanem Medum in Ægyptum à Persidis principibus missum, ut sacris Memphi præesset, Democritum Abderitem ibi initiâsse. Certè quisquis ille Ostanes Medus [o] fuerit, ut mille supra quingentis, aut circiter, annis citra Nimrodum vixerit necesse est. Nam Hippocrati Democritum coævum fuisse nemo nescit, id est circa centum à Persarum Monarchiæ initio annos floruisse. Sororum autem conjugia Cambysis tempore atque exemplo apud Persas cœpisse tradit Herodotus [p]. Utcunque autem initia Incestûs ejusmodi apud Persas se haberet, sanè illum in quamplures alias Orientis regiones transfusum esse legitur. Et *mos*, inquit Clemens Romanus [q], *apud Persas matres accipere in conjugium, & sorores & filias, & sub illo omni axe incesta Persæ ineunt matrimonia. Ac ne forte liceat his, qui mathesim sequuntur, uti illo perfugio, quo dicant, certas esse quasdam plagas cœli, quibus propria quædam habere conceditur, ex ipsa Persarum gente aliquanti ad peregrina profecti sunt, qui Magusæi appel-*

n *Abydenus in Euseb. Chron.* λογ. *a, pag.* 43.

o *Videsis supra lib.* 3. *cap.* 15. *pag.* 411.

p *In Thalia.*

q *Recognition. lib.* 9. *Adde D. Hieronimum lib.* 2 *contra Iovinianum Sext. Empiric. Pyrrhon. Hypotypos. l.* 3. *c.* 24. *Bardesanem apud Eusebiũ Præparat. Evangelic. lib.* 6 *cap.* 10. *Agathiam. hist. lib* 2. *Ioseph. lib.* 20. *cap.* 2.

appellantur, ex quibus usque ad hodiernum sunt alii in Media, alii in Parthia, sed & in Aegypto nonnulli, plures autem in Galatia & Phrygia, qui omnes incesta hujus traditionis formam indeclinabilem servant, ac posteris custodiendam transmittunt, etiam cum plagam cœli mutaverint. Ptolemæus item de incolis secundi quadrantis seu maximæ australioris Asiæ partis locutus, τοῖς πλείστοις αὐτῶν, inquit [r], συνέπεσεν ἐκ τῶν μητέρων τέκνα *horum plerisque accidit* (velut ex moribus à situ loci inditis) *liberos è matribus* suscipere. Et de quadrantis quarti, in quo Ægyptus, incolis; *sororibus*, ait, *commisceri solent*. Et in amoribus Clitophontis & Leucippes [s] admittitur, ut moribus Phæniciis plane consonum, Sororem, saltem non uterinam, matrimonio quempiam jure sibi conjunxisse. Quin & in Ægypto sororum tam uterinarum quàm germanaram etiam & gemellarum connubia licita habita præter alios [t] scribit Philo [u]. Atque decantata satis est historiola [x] de Antiocho Sotere, Syriæ Rege, qui Novercam sibi, ut nec illicitam matrimonio copulavit. Ita ferè Oriens olim. Nec solùm, seculis in illis remotioribus ac vetustissimis. Nam & recentioribus, seu sub annum Christi MCLXX, in desuetudinem plane non abierant hujusmodi in Oriente seu Asia citeriore incestus. Hujus incolæ nonnulli, Dogzi in Benjamino Tudelensi [y], qui eo in ævo scripsit, nuncupati & pro atheis habiti רבם שטופי זמה ו׳ יוצא לוקח ארת בתו *in incestus effusi sunt, & proprias filias sibi matrimonio junxere*. Sed in Occidentalium moribus Parentum cum liberis conjugia nunquam non execranda, puto, habita sunt. In ea asperè Athenis Sophocles [z], Romæ Seneca [a], ut immane quantum detestanda, in scena invehuntur. Et Papinius [b],

> --------- *Illum, illum sacris adhibete nefastis,*
> *Qui leto fodit ense patrem, qui semet in ortus*
> *Vertit, & indignæ regerit sua pignora matri.*

Lucanus item [c],

> ------ *cui fas implere parentem,*
> *Quid rear esse nefas?*

Atque juxta Occidentis veteris disciplinam, oraculum illud in somnio accepit philosophus ille Romanus [d] ex eorum cœtu, qui in reditu

r *Tetrabibli lib. 2.*
s *Achilles Tatius lib. 1.*
t *Sext. Empiric Pyrrhon Hypotyp. lib. 3. c. 24. &c.*
u *Lib. de specialibus Legibus, quæ ad Adult. & Homicid. attinent, adde Senecam in Colocynthosi emendatum à Iano Rutgersio Var. Lect. 2. cap. 9.*
x *Iulian. in Misopogone.*
y *In Itinerario pag. 36 Edit. Aria. & 34. Edit. Const. L'empereur.*
z *In Oedipo Tyranno.*
a *In Oedipo & Thebaide*
b *Thebaidos 4.*
c *Pharsal. 8.*
d *Agathias hist. 2.*

reditu è Perſide cadaver in agro Perſico inſepultum comperientes terrâ humaniter contumulaſſent;

> Μὴ θάψῃς τὸν ἄθαπτον, ἔα κυσὶ κύρμα γενέσθαι,
> Γῆ πάντων μήτηρ μητροφθόρον οὐ δέχετ' ἄνδρα.

Ne tumules inhumatum. Relinquatur præda canibus. Reſpuit Terra omnium mater hominem, qui matrem coitu (ut Perſæ) *vitiaverit.* Unde & inſepultum denuò repertum eſt mane proximo. Numinum quidem ſuorum aliquot cum matribus ſuis & cum filiabus commiſta eſſe memoratur; ut Jovem cum Deûm Matre & cum Libera, id eſt, Proſerpina filia ſua ex eadem prognata. *Neque illum ſanctitas aut reverentia genetricis, horror etiam pignoris ex ſe ſati, ab imagine potuit tam fœdæ cogitationis abducere?* quod de eo ait Arnobius [e]. Atqui etiam ipſa fere Occidentis Numina ejusmodi ex Oriente traducta ſunt, ejusdem item moribus inquinata. Et,

> *Sunt* [f] *ſuperis ſua jura; quid ad cœleſtia ritus*
> *Exigere humanos, diverſaque fœdera tento?*

Taceo Mythologos phyſica potius ibi latere quam rem ipſam enarrari ferè velle. Damnatur etiam, ut univerſis infanda, Novercæ commixtio, apud Senecam in Hippolyto. Nec obſtat quod in ſententiis Zenonis & Chryſippi habeatur μητρομιξία ſeu *matris concubitus* interglicita. Nam è philoſophorum aliquot, utcunque celeberrimorum, in ſcholis opinione, mores ſive ſeculi ſive populi alicujus (& de moribus receptis jam loquimur) elicere, à ratione abſonum eſt. De Fratribus ac Sororibus aliisque è latere, ingens eſt inter Græciæ veteriſque Romæ inſtituta diſcrimen. Nam ut Dii

> ---------- *ſuas* [h] *habuere ſorores,*
> *Ut Saturnus Opim junctam ſibi ſangvine junxit,*
> *Oceanus Tethyn, Iunonem rector Olympi;*

Sic & ſuas fere Græci [i] veteres, Deos imitati. Athenis Germanas [k] ducebant, ſed non Uterinas ex Solonis inſtituto. Spartæ has, ſed neutiquam illas ex Lycurgi. Imo hujusmodi conjunctiones, id eſt, tam uterinarum quam germanarum ſororum, in ſanctiore, quam finxit, Republica permiſit Plato [l], & unicuique fas fore, in uxorum quam ibi præſcripſit communione, quibuscunque

e *Adverſus Gentes lib. 5.*

f *Ovid. Metamorph. 9.*

g *Sext. Empiric. Pyrrhon. Hypotyp. lib. 3. c. 24. & 25.*

h *Ovid. Metamorph. 9. Lactantius de Falſa Religione cap. 10*

i *Ioſeph. contra Apionem lib. 2.*

k *Philo. l. de ſpecial. Legib. ad Adult. & Homici d. ſpectantibus & Minutius Felix in Octavio.*

l *De Republica lib. 5.*

cunq; cognatis, pro libitu, commiſceri, πλὴν θυγατρὶ καὶ μητρὶ καὶ ταῖς τῶν θυγατέρων παισὶ καὶ ταῖς ἄνω μητρὸς *exceptis filiâ ac matre & ex filiabus neptibus, & quæ à matre aſcendunt.* Fœminis verò, & commiſceri ſuis, pro libitu, πλὴν υἱεῖ καὶ πατρὶ καὶ τοῖς τῶν παίδων εἰς τὸ κάτω καὶ ἐπὶ τὸ ἄνω *exceptis filio, ac patre & tam qui ab his aſcendunt quàm qui deſcendunt.* Et Cimonem Miltiadis F. in matrimonio habuiſſe ſcimus Sororem germanam ſuam Elpinicen dictam. Qua in re erat *non magis amore* (ut verba ſunt Æmilii Probi) *quam patrio more ductus.* Nam Athenienſibus licet, ait ille, *eodem patre natas uxores ducere.* Eodem Jure Mnaſiptolemam ſororem ὁμοπάτριον duxiſſe Archetolim Themiſtoclis F. ſcribit [m] Plutarchus. Sed intereà Sororum conjugia, magnis in Occidente viris, jurisque Humani ac Divini, priſcis illis ſeculis, ſtudioſiſſimis, non modo magnoperè diplicuêre, ſed etiam, ſi conjectare fas ſit, adeò raro fiebant, ut pro illicitis potius, ex ipſis Græciæ moribus, à nonnullis æſtimarentur; maximè Pythagoreis. Nam ex illa Schola, autor vetuſtiſſimus, Ocellus Lucanus, in monitis [n] de commoda ſobolis propagatione quam ἄνευ σωφροσύνης καὶ ὁσιότητος τῷ νόμῳ ἐπισυνεργούσης *ſine temperantia & pietate cum Lege ſimul operante, eſſe nolit,* δεῖ δὲ καὶ inquit, παιδεύειν τὰ τοιαῦτα τῶν νομίμων ἐν ταῖς Ἑλληνικαῖς πόλεσι, τὸ μήτε μητρὶ συγγίνεσθαι, μήτε θυγατρὶ, μήτε ἀδελφῇ, μήτε ἐν φανερῷ τόπῳ. *Oportet etiam inſtituere hujusmodi mores, qui in Græcis civitatibus legitimi ac recepti ſunt, nimirum neutiquam cum Matre, Filia aut Sorore concumbere, nec in templis, nec in propatulo.* Perperam verò ibi vertit Ludovicus Nogarola non ſine inſigni in veterem Græciam contumelia; *Quin etiam hujusmodi inſtitutorum diſciplina in terræ Græciæ civitates inducenda eſt, ne cum matre &c.* quaſi aut hujusmodi flagitiorum in Græcia tunc uſus fuiſſet, isque legitimè firmatus, aut Ocellus, qui genus humanum ibi inſtituere nititur, de Græciæ ſeorſim moribus inſtaurandis cogitaſſet. In utroque manifeſtum eſt, Italum, Itali interpretem, mirificè hallucinatum eſſe. Atque ad hunc Ocelli locum ſpectat, ſeu potiùs eſt ipſe quem attulimus Ocelli locus, id quod hac de re legitur apud Jamblichum [o]. ἐπαινεῖσθαι δὲ αὐτοῖς (Πυθαγορείοις) καὶ τὰ τοιάδε τῶν προϋπαρχόντων Νομίμων ἐν ταῖς Ἑλληνικαῖς πόλεσι, τὸ μήτε μητράσι

[m] *In Themiſtocle.*

[n] *Lib.* περὶ τῆς τοῦ παντὸς φύσεως *c. 4.*

[o] *De Vita Pythagoræ, c. 31. pag. 118.*

τράσι συγγίνεσθαι, μήτε θυγατρὶ, μήτε ἀδελφῇ, μήτ᾽ ἐν ἱερῷ μήτε ἐν τῷ φανερῷ *Laudibus à Pythagoreis celebrari hujusmodi, qui antea obtinebant in Græcia civitatibus, mores legitimos, nempè ne quis cum Matre, Filia aut Sorore concumbat, neque in templo, neque in propatulo.* Alia etiam aliquot quæ ibi tum præcedunt, tum sequuntur, Ocelli sunt. In τοῖς νομίμοις seu *legitimis* Græcarum urbium moribus ponit abstinentiam à Sororis conjugio, quod tamen ex instituto ibi licuisse, interdum etiam contrahi, palam est. Sed quia rarentèr id adeo fiebat, ut plerisque, velut inprimis fugiendum, displicere videretur, & tametsi pro licito habitum, propter metum tamen horreretur illiciti, ideo etiam aut ejus interdictum ex moribus (qui utentium consensu oriri solent) invaluisse opinabatur Ocellus, aut plerorumque abstinentiam pro interdicto libentèr saltem obtendi, puto, volebat, dum institutioni suæ exempla è Græcia petebat. Quod itidem de Euripide, ni fallor nimiùm, dicendum est, ubi Hermionem Menelai filiam inducit Phthiæ (quod oppidum Thessaliæ, quo natus Achilles) Andromachen Hectoris, dicteriis insectantem, quòd filium Molossum pepererat Neoptolemo Achillis, qui Hectorem interfecerat, filio, & subjicientem [p]

Τοιοῦτον πᾶν τὸ βάρβαρον γένος.
Πατήρ τε θυγατρὶ, παῖς τε μητρὶ μίγνυται,
Κόρη τ᾽ ἀδελφῷ. διὰ φόνου δ᾽ οἱ φίλτατοι
Χωροῦσι, καὶ τῶν δ᾽ οὐδὲν ἐξείργει νόμος.

Hujusmodi est omne Barbaricum genus. Pater enim filiæ & filius matri miscetur; soror item fratri; & per cædem charissimi vadunt. Neque horum quid prohibet Lex. Sororis concubitum in nefariis barbarorum moribus censet, tametsi non solùm ex instituto tum Solonis tum Lycurgi (ut dictum est) permissum esset ejus conjugium, sed etiam ipsa tam Archetolis & Mnasiptolemæ, quàm Cimonis & Elpinices exempla jam memorata essent poetæ coæva. Atqui ad juris illam apud Athenienses licentiam, quâ tamen paucissimos usos esse reor, attinere videtur illud Phædræ Hippolytum generum depereuntis precibusque apud Senecam [q] tentantis. Matris eam nomine, insignioris reverentiæ causâ, compellarat, inter loquen-

[p] *In Andromache.*

[q] *In Hippolyto, act. 2.*

quendum, Hippolytus; cui illa,

> *Matris superbum est nomen, & nimiùm potens.*
> *Nostros humilius nomen affectus decet,*
> *Me vel Sororem, Hippolyte, vel famulam voca.*

Matris nomen vult, etiam & novercæ, inter amantes nimis abhorreri, non item Sororis, quam ducere ex Jure patrio non illicitum. Et conjugium planè Hippolyti, velut viduam (Theseo nondum ab inferis regresso) eam primò ambire ibi satis liquet. Sed posterioribus Græciæ seculis planè evanuit, idque ante Christianismum in ea satis receptum, Fratrum & Sororum conjugii non usus solùm sed & jus. Id constat ex Sexto Empirico qui sub Antonino Pio Plutarchi ex sorore nepos disertè scribit r, apud suos tam Sororis quàm Matris conjugium fuisse illicitum. Et cum in Clementis atque Appionis colloquio, objicerentur à Clemente in Græcorum superstitiones Ganymedis raptus, Jovis etiam concubitus sororii atque adulteria, *Quid*? inquit Appion f, nonne καὶ Ἕλληνες καὶ Ἑλλήνων νόμοι ἀπαγορεύουσι τὰ τοιαῦτα; καὶ τοὺς μοιχοὺς τε καὶ ἄλλως τὰ ἐναντία πράττοντας τιμωρεῖσθαι νομοθετοῦσι; *Etiam & Græci Græcorumque leges hæc vetant? & adulteros & eos qui aliàs contrafaciant, suppliciis coercent*? Unde etiam Simplicius t, *Jam cum lex & consuetudo Sororis & Fratris consuetudine interdicat: appetitiones non secus ac ab ipsius naturæ imperio suppressæ, ita prorsus sunt immobiles; nisi fortè aliquos furoris intemperies & diræ scelerum ultrices agitarint*. Idem discimus ex Artemidoro u. Atque de Græcis, hactenus; quorum moris hac in re jurisque mutationem Romanis, postquam in horum sunt potestatem redacti, deberi est sentiendum. Nam in Romano imperio veteri non solùm vetita sunt parentum, etiamsi adoptivorum, atque adeo omnium quotquot in linea stemmatis recta reperiuntur, conjugia, sed etiam, in transversa, fratrum (quod satis liquet item ex Catullo x & Ovidio y, apud quem amores suos erga Caunum fratrem incestos, ad mores Romanos, non ad Carum, exagitare puto Byblidem) amitæ, materteræ, neptis sive ex sorore sive ex fratre, aliarum longiùs quàm in Schemate supra allato distitarum. Etiam & adfinium, veluti Novercæ, socrus,

r *Pyrrhon. Hypotypos. l. 3. cap. 24.*

f *Clement. epist. ad Iacobum episc. Hierosolym. de gestis D. Petri, pag. 29*

t *Comment. ad Epicteti cap. 47.*

u *Onirocritic. lib. 5. c. 85.*

x *Epigr. 89.*

y *Metamorph. 9.*

privignæ, fratriæ, uxoris prioris sororis, nurus; quæ non solùm ex Christianorum Imperatorum sanctionibus [z], sed ex celebrium, ante Christianismum in Imperium Romanum receptum, Jurisconsultorum scriptis, veluti Gaii [a], Pauli [b], Ulpiani [c], id genus aliorum ediscimus. Et quam pudicæ hujus disciplinæ Romani veteres tenaces essent, liquet sanè ex Agrippinæ & Claudii Principis patrui sui matrimonio, cujus solennia primò celebrare, *non audebant, nullo* (quod ait Tacitus [d]) *exemplo deductâ in domum patrui fratris filiâ. Quin & incestum, ac si sperneretur, ne in malum publicum erumperet, metuebatur.* Vitellius autem, oratione in senatu eam in rem, ut auspices essent Patres ipsi, habitâ, objectionem, etiam in sacerrimo illo adulationum atque servitudinis seculo, ob insitas pudicitiæ majorum relliquias, inevitabilem anticipans. *at enim,* inquit, *nova nobis in fratrum filias Conjugia! Sed aliis gentibus solennia, nec lege ullâ probibita. Et sobrinarum diù ignorata, tempore addito percrebuisse: morem accommodari prout conducat, & fore hec quoque in his quæ mox usurpentur.* Et tametsi in Principum gratiam, summo adulandi studio, senatus populique decreto justæ inter patruos [e] fratrumque filias Nuptiæ etiam in posterum statuebantur, minimè tamen repertus est, *nisi unus talis matrimonii* (ut Taciti verba sunt) *cupitor, T. Alledius Severus, eqves Romanus* (quem plerique Agrippinæ gratiâ impulsum ferebant) præter libertinum obscurum, cujus Svetonius [f] meminit. Quod autem de Sobrinis habet Vitellius, de consobrinis, patruelibus, seu amitinis planissimè, uti & annotavit Lipsius, intelligendum est. Et memorat Plutarchus plebiscitum [g], quo decretum est, πᾶσιν ἐξεῖναι γαμεῖν ἄχρις ἀνεψιῶν, τὰ δ' ἀνωτέρω κεκωλῦσθαι. *licere omnibus ducere uxores usque ad consobrinas, sed quæ in stemmate superiores essent, eas esse illicitas.* Sed in Roma veteri etiam patruelium, amitinorum, seu consobrinorum nuptiæ nunc vetitæ fuere [h] nunc permissæ [i]; & notissima etiam est controversia de negatione, quam hac de re in versione sua Græca Justiniano [k] adhibuit Theophilus; qua de, uti etiam de tota re patruelium & amitinorum

z *Instit. Iustin. tit. de Nuptiis & C. Theodos. l. 3. tit. 12. C. Inst. t. de incest. Nupt. l. 1*

a *Instit. t. 4.*

b *Sent. Recept. lib. 2. tit 19. & ff. de Rit. Nupt. l. 14. & 68.*

c *L. 12 ff. tit. de Ritu Nupt. Adde edictū Dioclesiani & Maxim. c. tit. de Nuptiis, lib. 17. quod habetur integrū in Cod. Gregoriano lib. 5. tit. de Nuptiis, & in collat. Leg. Rom. & Iudaic. Licinii Rufini.*

d *Annal. 12.*

e *Videsis Cujacium Observat. 13. c. 16 sed & observa quod legitur apud Vlpianū, tit. de his qui in Potestate sunt.*

f *In Claudio cap. 26.*

g *Problem. Rom. 6.* h *Gaius. Instit. tit. 4. Pomponius l 3 ff. tit. de Ritu Nupt.* i *Augustin. de Civitate Dei lib. 15. cap. 16. l. 19. C. de Nuptiis, c. 20. c. 35. q. 2. & 3.* k *Instit. de Nuptiis §. duorum autem. Videsis Aurelium Victorem in Theodosio, D. Ambros. epist. 66.*

rum conjugali, dissertationem tum Juridicam tum historicam doctrinâ & judicio refertam pridem edidit Christophorus [l] Riccius Dantiscanus. Pontificii verò Occidentis, vetustis Christianissimi seculis, aliam omninò induxerunt heic rationem, eamque satis miram. Divinum de hac re præceptum generale illud [m], *Nemo ad propinquam carnis suæ accedat*, seu *ad consanguineam suam*, ita accipi voluere, ut omnigeni consanguinei inde arcerentur inter se nuptiis. Ne tamen in eos objicias, nullos omninò reperiri, qui non aliquo consanguinitatis genere, utpote non solum in primis sed in propioribus parentibus convenientes, naturaliter conjungantur; ad civilia, in Jure Cæsareo, cognationum nomina, quibus hæreditates & tutelæ deferuntur, se [n] contulere; extra quorum limites, quoniam specialia consanguinitatis vocabula Jurisconsultis Romanis non habebantur, nec consangvinitatem heic præpedientem agnoverunt. Civilia illa nomina septem conclusa sunt gradibus, ut videre est in Pandectis [o]. Et Paulus, *successionis*, inquit [p], *gradus septem constituti sunt, quia ulteriùs per rerum Naturam nec nomina inveniri nec vita succedentibus prorogari potest.* Ubi [q] vetus interpres Anianus; *in his septem gradibus omnia propinquitatum nomina continentur, ultra quos nec affinitas inveniri, nec successio potest amplius prorogari.* Hinc interdictæ olim nuptiæ in Occidente usque ad septimum gradum inclusivè (qui & pro sexto [r] variante in personis calculo, interdum æstimatur) rationibus redditis, *quoniam* [s] *hæreditas rerum per legales diffinitiones sancita usque ad septimum gradum protendit successionem. Non enim succederent, nisi eis de propagine cognationis deberetur, & quia* [t] *posteà parentela cognosci non potest.* Interdictæ item, *usque dum* [u] *generatio recordatur, cognoscitur, aut memoriâ retinetur.* Perinde ac si post septimum gradum omnimoda sanguinis relatio propinquitatisque, etiam ad sensum quo ipsi illa Legis de Nuptiis Mosaicæ verba prævia ac generalia intelligerent, prorsus deleta fuisset. Cum intereà certò sciamus, non solùm qui longiùs sive rectà sive ex transverso, etiam in infinitum, distarent, vetustis [x] Jurisconsultis consanguineos nuncupari, sed etiam, usque ad decimum [y] gradum jure Cæsareo,

[l] *In Vindiciarum Iuris præmiss. cap. 3. & vide Iac. Gothofred. ad Libanii orat.* περὶ συγγενείας 6. *& de hisce vide Barnab. Brisson. lib. de Iure connubiorũ & c.*
[m] *Levit. 18. 6*
[n] *Calixtus papa c. 2. Caus. 35. q. 2. & 3.*
[o] *L. 10. ff. de gradibus, & affinibus.*
[p] *Sentent. recept. l. 4. tit. 11. adde Modestin. l. 4. ff. tit. de Gradibus.*
[q] *Hinc illud Isidori Etymol. lib. 9. & c. 6. Caus. 35. q. 5.*
[r] *Gratian. c. 21. C 35. q. 2. & 3.*
[s] *C. 1. Caus. 35. q. 2. & 3. & c. 15. & 20. ibid. Gregorius PP. 1.*
[t] *Nicolaus PP. 2 c. 7. ib. & apud Pet. Lombard. sent. 4. dist. 40.*
[u] *Concil. Wormat. c. 32. & Caus. 35. q. 2. & 3. c. 18.*
[x] *Vlpianus l. 2. tit. de suis & legit. hæred. ff. 8. 1.*
[y] *Iustin. Institut. tit. de successione cognatorum §. hoc loco & Novell. 118.*

Cæſareo, conſanguinitatis nomine, ſublatâ agnatorum & cognatorum differentiâ, ſuccedere, atque excludere fiſcum. Sed verò quod & magis mirere, petitâ, ut diximus, è Jure Cæſareo graduum, extra quos, velut ex eo edocti, conſanguinitatem non agnoſci volebant, enumeratione generali, ita aliam nihilominùs & juri Cæſareo planè incognitam, Juriſconſultisque nonnullis haud parum [z] inviſam, gradus ex transverſo ſupputandi inibant rationem, ut tametſi ſeptimi gradus nomen quidem retinerent, decimum quartum tamen, ad Cæſareorum calculum, non raro innuerent. Nam, ubi, jure Cæſareo, generatio cujuslibet perſonæ ex tranſverſo gradum facit unicum, adeò ut Frater & Soror binis ita diſtent gradibus (nam in transverſa linea primus gradus [a] Cæſareis non habetur) & conſobrini quatuor, horum liberi ſex, atque horum denique liberi octo, ſcilicet pronepotes fratris & ſororis; Pontificii illi quarto duntaxat gradu hoſce diſtare volunt, ita putatis conſanguineorum gradibus, ut quot à communi parente, in æquali inde diſtantia, alter diſtet, tot ſolùm inter ſe diſtent; in inæquali, quot à communi parente diſtet remotior. Adeoque ut ipſas Cæſareorum proximitates, intra quas conſanguineorum nomen cohiberi putabant (unde & leges ſtabiliebant nuptiales) ipſi duplicando ita excederent. Et demùm de gradibus ſeptem ita numeratis pronuntiabant, *ultra hos* [b] *nec conſanguinitas invenitur, nec nomina graduum reperiuntur, nec ſucceſſio poteſt amplius prorogari, nec memoriter ab aliquo generatio recordari*; cum interim decimus, ad juris Cæſarei calculum (cujus etiam in ſucceſſionibus ratio habita) viceſimus ita eſſet ad Pontificii. Et obtinuit [c] ſanè hujusmodi matrimonii prohibitio, nec multùm in affinibus diſpar, usque ad Concilium Lateranenſe ſub Innocentio III; anno ſalutis MCCXV celebratum, in quo ſancitum [d] *prohibitionem copulæ conjugalis, quartum conſanguinitatis & adfinitatis gradum non excedere*, (id eſt, octavum in Juris Cæſarei calculo;) *quoniam in ulterioribus gradibus, jam non poteſt absque gravi diſpendio hujusmodi prohibitio generaliter obſervari.* Atque hoc puto Jure in Occidente, ubi autoritas Pontificis Romani legibus abacta non eſt, (velut in Anglia, ubi juris Divini heic tantùm ratio, ex Lege [e] habetur) utuntur.

[z] *Alberic. Gentilis de Nuptiis lib. 5. cap. 6. alii ibi citati.*

[a] *Gaius l. 1. ff. tit. de Gradibus.*

[b] *Alexander PP. 2. cap. 2. Cauſ. 35. q. 5.*

[c] *C. 14. Cauſ. 35. q. 2. & 3. &c.*

[d] *C. 8. extr. de Conſang. & Affin.*

[e] *Stat. 32. Henrici Regis 8. cap. 38.*

Neque ſanè ſine difficultate olim introducta ſunt in Britanniam noſtram Pontificia de gradibus hiſce decreta, ut videre eſt ex eo quod quarto diſtantes gradu, ſub initiis apud Anglo-ſaxonas Chriſtianiſmi, invicem conjungi, epiſtolâ Auguſtino Anglorum gentis Epiſcopo datâ, indulſerit [f] Gregorius magnus, *ne à bono, quod cœperant, metuendo auſteriora, recederent.* Apud veteres autem Scotorum aliquos ne ipſa quidem divina hac de re præcepta, ante ſexcentos aut circiter abhinc annos ſatis admiſſa ſunt, nedum Pontificia. Vetuſtus autor [g] vitæ Margaretæ Reginæ Scotorum, Malcolmi III uxoris, quæ in Divas relata, *Illicita*, inquit, *Novercarum Conjugia ſimiliter & uxorem fratris defuncti fratrem ſuperſtitem ducere*, *quæ ibi* (in Scotia) *anteà fiebant, nimis oſtendit execranda & à fidelibus velut ipſam mortem, devitanda. Multa quoque alia contra morem Eccleſiæ inoleverant, quæ in eodem* Conſilio *damnans de regni finibus extirpavit.* In Eccleſia Orientali, remiſſiùs heic ex tranſverſo quàm in Occidentali, non ſolùm ſeculis anterioribus ſed etiamnum, licet diverſimode [h], egerunt. Gradus enumerant ii, neque unquam aliter ſoliti, ad Juris Cæſarei formulas. Qui ſurſum deorſum in recta ſtemmatis linea occurrunt, univerſos arceri invicem nuptiis volunt. Sed, ex tranſverſo, antiquitùs gradum ſextum planè, id eſt, ad Pontificiorum, in Occidente, calculum, tertium admitti nolebant, octavum indubitanter admittentes. Putatis verò ad perſonarum ſeu generationum numerum (quemadmodum in Jure Cæſareo) gradibus, de ſeptima perſona, id eſt, gradu ſeptimo, pronuntiare ſolebant, eum nec permitti expreſſè, nec denegari [i] à lege, ideoq; τὸν τοιοῦτον γάμον πρὸ μὲν τοῦ συνελθεῖν μὴ ἐπιτρέπεσθαι, μετὰ δὲ τὸ γενέσθαι, μὴ διασπᾶσθαι μὲν, *hujuſmodi nuptias, antequam inirentur, non permitti, initas verò minimè ſane diſtrahi debere.* Poſtmodum verò, nempe anno Salutis M L V, ſub Michaele Patriarcha Conſtantinopolitano, deciſum eſt in Synodo [k], ut perſona ſeu gradus ſeptimus etiam illicitus impoſterum, quod & nunc ibi obtinet, haberetur, ſed ut octavus citra controverſiam licitus eſſet. Ceterum qui ita unicâ, in Conſanguinitatis gradibus, perſonâ, velut ex indulto differunt à Pontificiis Occidentis, ſtrictiùs ac ſubtiliùs in Adfinitatibus agunt; quibus ſunt ali-

quæ,

[f] *Lib. 12. epiſt. 31. Beda Hiſt. Eccleſ. lib. 1. cap. 20. & c. 20. cauſ. 35. q. 2. & 3. & 2. cauſ. 35. q. 5.*

[g] *Nova Legenda Angliæ fol. 226.*

[h] *Videſis S. Baſilium Canone 68. Synod. in Trullo can. 54. Harmenop. in Epit. Canonum ſect. 5. tit. 3.*

[i] *Iuris Græco-Romani tom. 1. lib. 3. pag. 204. & lib. 4. pag. 266.*

[k] *Ibid. lib. 3. pag. 206. Adde Matthæum Monachum lib. 7. ibid. p. 480.*

quæ, Occidentalibus Jurisconsultis planè ignotæ, nimium involutæ, nec breviter describendæ, ut omittam etiam cognationes eorum heic adoptivas ac spirituales, quarum rationem, uti etiam Occidentales, habent ipsi. Pluribus ostensæ sunt Græcorum seu Orientalium quos diximus, hac de re sententiæ receptæ ac Decisiones, in Juris Græco-Romani ab J. Leunclavio editi autoribus, Constantino Harmenopulo [l], Manuele Hierodiacono, apud Zachariam Chartophylacem, cognomento etiam Marapharam, in synopsi ejus περὶ τῶν τῆς συγγενείας βαθμῶν seu *de Consanguinitatis gradibus*, atque Petro Arcudio [m], qui omnes Græcæ Jurisprudentiæ callentes eam tractarunt. Mahumedani heic jus suum habent singulare ita ex Ebræorum, veterum Romanorum, Gentium ante legem Mosaicam, & demum Christianorum moribus atque interpretamentis compilatum, ut nihilominùs quod etiam omninò suum sit infarciant, ne totum aliis accepto ferrent. De consanguinitate illi ferè ut Romani veteres Christianismo, ante abjectum Pontificium graduum calculum, firmati. Affinitatem nolunt privignarum aut socruum matrimonia impedire, citra præeuntem uxoris concubitum. Nurum omninò ducere nefas esse volunt, uti & Novercam & binas Sorores. Nutricibus autem & sororibus collacteis, etiam & iis, quæ hisce proximitate conjunguntur, quemque interdicunt. Alcorani verba sunt [n];

[l] *Prochir. lib. 4. tit. 5.*

[m] *De Concordia Ecclesiæ Orientalis & Occidentalis l. 7. cap. 30.*

[n] *Azoar 4. Codice Lat. 8*

ولا تنكحوا ما نكح اباوكم من النسا الا ما قد سلف
انه كان فاحشة ومقتا وسا سبيلا * حرمت عليكم
امهاتكم وبناتكم واخواتكم وعماتكم وخالاتكم
وبنات الاخ وبنات الاخت وامهاتكم اللاتي ارضعنكم
واخواتكم من الرضاعة وامهات نسايكم وربايبكم
اللاتي في حجوركم من نسايكم اللاتي دخلتم

بهن فان لم تكونوا دخلتم بهن فلا جناح عليكم
وحلايل ابنايكم الذين من اصلابكم وان تجمعوا بين
الاختين الا ما قد سلف ان الله كان غفورا رحيما *

Ne matrimonio conjungamini fœminis, quibus parentes vestri conjuncti sunt. Quod tamen olim permissum est. Sed Turpitudo est, abominatio atque mos nefarius. Piaculum esto vobis ducere matres vestras (quæ non semel ob nefandos, qui in Oriente ingruerant, ut supra ostensum est, matrum concubitus, in Alcorano ° expressim interdicuntur) *aut filias vestras, aut Sorores, aut amitas vestras* (tàm librariorum quàm typographi incuriâ habet heic Codex Latinus *Amicas*, literulâ malè mutatâ; unde & Arrivabenius p in Alcorano Italico *l'amiche*) *aut materteras vestras, aut neptes ex fratre, aut neptes ex Sorore, aut Matres quæ vos lactarunt* (Nutrices) *aut collacteas Sorores, aut uxorum Matres* (Socrus) *aut uxorum filias* (Privignas) *quæ in tutela vestra sunt. De uxoribus vestris intelligendum est scilicet, quibuscum concubueritis. Quod si cum eis nondum concubueritis,* (si repudiaveritis ante coitum, aut ante coitum demortuæ fuerint) *hasce ducere vobis nefas non est; neque ducendæ sunt vobis uxores filiorum vestrorum naturalium* (Nurus, maritis superstites seu repudiatæ) *nec binæ Sorores, quod tamen antiquitus permissum. Et Deus indulgens est & misericors.* Quod explicans Mahumedes Ben Achmed, ad illud de Matribus, ait وشملت الجدات من قبل الاب والام *idem esse jus de aviis* (seu majoribus in recta linea fœmineis) *sive paternis sive maternis*; de Filiabus, وشملت بنات الاولاد وان سفلن *jus idem esse de neptibus ex prole & de descendentibus*; & de Sororibus, comprehendi quæ sunt من جهة الاب او الام *sive germanæ sive uterinæ*. Neque amitarum nomine, patris tantum sorores sed & avorum venire, uti & materterarum, non solùm

° *Azoar.* 33. *Arab.* 43. *Lat.* & 58. *Arab.* 68. *Lat.*

p *Lib.* 2, *cap.* 7.

ſolùm Matris ſed & Aviarum maternarum Sorores. Nam interpretatur خالاتكم اخوات امهاتكم وجداتكم *ſorores matrum veſtrarum & aviarum veſtrarum.* Conſona eſt Retinenſis verſio, ſed malè ibi *Patrueles* pro hiſce ſubſtituit Philippus Gaudagnolus in reſponſione [q] ad Ahmed Ben Zin Perſam. Neptes autem, etiam & filias ſuas ſeu proneptes heic denotare docet Achmetides. Sororum autem collactearum ejusmodi rationem habendam, quà conſanguineas ſuas ſpectant; ut quemadmodum fratris ſeu ſororis ſanguine conjunctæ propinquæ, veluti amita, matertera, neptis ſive ex Fratre ſive ex Sorore, interdicuntur, ita etiam & vetitas eſſe collacteæ Sororis propinquas ejusmodi non aliter ac ſi naturaliter ipſæ Lactenti fuiſſent conjunctæ. Et regulam ſubdit; يحرم من الرضاع ما يحرم من النسب *Interdicitur Lactentis nomine, quæcunque nomine ſanguinis interdicitur.* Ita ille. Et celebris apud Mahumedanos Juriſconſultus Abu Bircat Abdalla Ben Achmed [r] de vetitis nuptiis حرم من تزوج ام وبنت ولو بعدتا واخت وبنتها وبنت الاخ وعمة وخالة وام امراة وبنتها لمن دخل بها وامراة الابن والاب ولو بعدتا والكل رضاعا *Interdicuntur cuique nuptiæ matris ſuæ & filiæ ſuæ & earum quæ ſurſum deorſum ſequuntur, & Sororis ſuæ & filiæ ejus & filiæ Fratris ſui, & amitæ ſuæ & materteræ ſuæ & matris uxoris ſuæ & filiæ ejus (ſi modo concubuerit cum uxore) & uxoris patris ſui ſeu Novercæ, & filii ſui ſeu Nurus & eorum qui ſurſum deorſum ſequuntur, atque etiam fœminarum quæ jure collacteo ei conjunguntur.* Quoniam toties inculcari ſolet, rationem Naturalem, ſeu Naturalia jura in Cognationibus quà matrimonia ſeu coitum præpediunt, velut ante alia, adeo paſſim conſpici, ideo & fuſiùs aliorum præter Ebræorum ſcita, mores, ac Leges eade re viſum eſt ſic adnotare. Atque hactenus de Concubitu illicito, ac re Matrimoniali quatenus pependit ſive ex

[q] *In Apologia pro Christiana Religione lib. 1. cap. 5. ſect. 3.*

[r] *In Compendio Juris Canonici Mahumedanorum Ms. lib. 5. c. 1.*

Jure Naturali & Universali juxta Ebræorum placita, sive ex Levitico, quà Gentiles spectavit.

CAP. XII.

De Matrimonio *&* Coitu, *quà sive* vetitus *sive* permissus *inter* Judæos *&* Servos *ac* Ancillas exteræ originis, *sed in Judaismum, citra libertatem cooptatos.* Gentilium, *qui Judaismo nondum nomina dederant*, Matrimonium & Coitus Judæis *illicitus. Non unica tamen* Magistrorum *de* interdicti *illius* initio *aut* causâ *sententia. Quinam ex* natalibus Servi *ac* Gentiles *habiti.*

Consequens est ut videamus de Matrimonio & Coitu, ex Jure Gentium, apud Ebræos, sive admisso sive vetito, ratione aut Conditionis Servilis aut Gentis Exteræ, aut exteræ originis, etiam postquam quis in Judaismum esset cooptatus; atque hoc tamquà hominum hujusmodi matrimonia seu coitus sive Originariis, sive aliis in Judaismum adscitis sive permissus sive vetitus fuerit, quàm quà in ditione Israelitica, sive vetitus sive permissus ipsis hominibus ejusmodi inter se invicem. Quod ad Conditionem Servilem priori modo heic attinet; occurrit quidem nonnihil de Servorum (è Gentilibus in servitutem redactorum; nam servorum Ebræorum, qui perpetui, ut nemo nescit, non fuere, sed tantum temporales, alia planè conditio) & Ancillarum nuptiis Judæis interdictis, suprà [f] ubi è paraphraste Chaldæo prohibitionem etiam sacram ea de re habes. Quod in universum & sine ulla exceptione (præter eam quæ, secundum aliquos, est de jure in bello captivæ singulari, de quo infrà) verum est, si de servis & ancillis nondum in Judaismum nomine servitutis seu servitute retentâ, juxta superius [t] ostensa, adscitis rem capias. Nam servi ejusmodi planè ita exteri fuere, ut ab aliis merè Gentilibus, quorum matrimonia & coitus nunquam non Ebræis vetitus, ut mox ostenditur, neutiquam distinguerentur. De servis autem in Judaismum servitutis nomine seu servitute retentâ adscitis (juxta quod libro secũdo explicatur) regulariter etiam prohibitio quidem ejusmodi & de id genus ancillis recepta est. Unde & Josephus [u] habet inter leges sibi Mosaicas

[f] Cap. 4. hujus libri.

[t] Lib. 2. cap. 3

[u] Archæolog. lib. 4. cap. 8.

Δούλας μὴ γαμεῖσθαι τοῖς ἐλευθέροις Ancillas ingenuis non matrimonio jungendas. Ceterùm accedunt exceptiones, apud Talmudicos, quantum observavi, trinæ. Prima est de Mamzere; secunda de Ancilla partiaria seu partim manumissa aut partim libertina; tertia de servo Ebræo, seu Ebræo in servitutem temporalem ex more gentis addicto. Mamzeri, etiam Originario, permissum est Ancillæ conjugium, jure perquam singulari, de quo vide inferiùs capite decimosexto. Ancilla partiaria heic dicta ea erat, quæ è Gentilibus in servitutem, non sine Judaismo, redacta, libertatis partem, non integram seu perfectam, domini indultu nanscisceretur; quando scilicet pro libertatis pretio aliquanto soluto, aliquantum etiam libertatis, veluti dimidia seu tertia pars à domino ei est indulta. Nam tam servus ejusmodi eis erat quàm ancilla; atque hanc [x] חציה שפחה וחציה בת חורין *partim ancillam & partim libertinam* uti & illum חצי עבד וחצי בן חורין *partim servum & partim libertinum* vocitant. De ejusmodi aiunt ancilla Ebræi, cum ea sponsalia non irrita fuisse, nec tamen vim satis integram sortita antequam illa nacta esset libertinitatem integram. Atque de ea legem illam intelligunt, *Quicunque* [y] *dormierit cum muliere concubitu seminis quæ est* (שפחה נחרפת לאיש) ancilla addicta viro (nubilis habet vulgata & διαπεφυλαγμένη ἀνθρώπῳ *viro asservata* Hellenistæ, Tertullianus [z], *quæ homini esset reservata*) *non tamen redimendo redempta, nec libertate donata, ipsa vapulabit; non morientur, quia non libera.* De partim tantùm, juxta jam dictâ, redemptâ [a] intelligunt. Quacum quoniam אין קדושיה גמורין *minimè erant sponsalia perfecta* seu matrimonium absolutum antequam totam libertinitatem acquireret, ideo non ultimum supplicium velut ob adulterium, sed verbera tamen, quia inchoata erant, licet necdum ratione servilis conditionis partim adhuc retentæ perfecta sponsalia, irrogabantur. Quod vertitur heic addicta, pro desponsata, sumitur etiam in versionibus plerisque Orientalibus. Et Judæi Hispanienses ibi, *sierva desposada à varon.* Sed de sponsaliis seu Matrimonio quale diximus inito, nec satis perfecto, capiunt Magistri. Exceptionem heic Tertiam in superioribus [b] tetigimus. Neque alia est quàm licuisse domino Ebræo, servo

[x] *Maimonid. hal.* Abdim *cap.* 7.

[y] *Levit.* 19. 20.

[z] *De Pudicitia cap.* 20.

[a] *Gemar. Babylon. ad tit. Gittin cap.* 7. *fol.* 43. *a.*

[b] *Cap.* 4. *hujus libri.*

servo suo temporali, item Ebræo ex sententia fori in servitutem addicto (non aliter) ancillam aliquam suam e Gentilibus in Judaismum servitute retentâ cooptatam conjungere, ut prole servili seu utriusque fructu familiam & bona sic augeret; qua de re plura inferius [c]. Atque ita de Servis & Ancillis è Gentilibus in servitutem simul ac Judaismum redactis, quâ sive matrimonium sive coitus Originariis aliisque Judæis cum illis sive permissus sive vetitus. Jam verò tam liberæ quàm servilis conditionis hominum universorum, Gentilismo nondum exuto, coitus & matrimonium Ebræis Judæisque cunctis interdictus habebatur, admissâ intereà juxta aliquos exceptione illa de Captiva, quam capite proximo fusiùs dabimus. Ad Gentes heic exteras universas spectare volunt aliqui [d] legem illam sacram, *Affinitatem non contrahes* [e] *cum eis* (id est לא תתחתן בם) *neque filiam ejus accipies filiò tuo.* Sunt & ejusmodi [f] aliæ. Qualis etiam, ex more, ante Legem Mosaicam post Circumcisionis fedus, in filiabus eorum, qui circumcisi sunt, obtinuisse videtur. Nam filii Jacob Sichemo & patri ejus responderunt [g] *non possumus facere rem istam, ut demus sororem nostram viro incircumciso*, כי חרפה הוא לנו *Nam id opprobrio esset nobis*; seu ut vulgata, *quod illicitum & nefarium est apud vos.* Juxta quod Theodotus [h] Jacobum induxit loquentem.

> Οὐ γὰρ δὴ θεμιτόν γε τόδ᾽ Ἑβραίοισι τέτυκται
> Γαμβροὺς ἄλλοθεν εἰς γε νυοὺς ἄγεμεν ποτὶ δῶμα,
> Ἀλλ᾽ ὅστις γενεᾶς ἐξεύχεται εἶναι ὁμοίης.

Nefas est Ebræis sive generos sive nurus (legendum enim opinor, γαμβροὺς ἄλλοθεν ἤ γε νυοὺς) *ab exteris in lares suos ducere; sed eos tantùm qui sunt contribules.* Et illustre habetur hac de re judicium apud Ezram [i], ubi videtur quidem non ad septem populos paulò ante in loco Deuteronomii jam antè citato memoratos tantùm legem illam atque ceteras congeneres attinere, sed pariter ad alias gentes, quotquot nondum in Judaismum adscitæ. Alii verò leges illas ad Septem populos ita tantummodò volunt [k] spectare, ut alios in illis includi nolint. Sive autem ex legibus illis, sive simùl ex adsidua singularis quam sibi haberent sanctitatis conservatione ac avita tradi-

c *Lib.* 6. *c.* 7.

d *Maimonid. hal.* Insuri Biah *cap.* 12. & *vide Gemar. Babylon. ad tit.* Iabimoth *c.* 2 *fol.* 23. *a.* & *ad tit.* Kidoschim *cap.* 3. *f.* 68. *b.*

e *Deut.* 7, 2.

f *Exod.* 23, 32, 34, 16.

g *Genes.* 34. 14. & *vide ibi comma* 7.

h *Apud Euseb. Præparat. Evangelic. lib.* 9. *cap.* 22.

i *Cap.* 9. & 10. & *vide Nehem. c.* 13. 25.

k *Gemaraiam ante citatam.* & *Mos. Mikotzi præcept. Negat.* 112. & 116.

traditiones res manârit, certum est tam à coitu (nisi unicam admittas jam ante memoratam exceptionem) quam à matrimonio Gentilium, circumcisos fœminasque sive ex Origine sive ex Cooptatione Judæas abstinere debuisse, contractusque sponsalitios cum eis fuisse plane irritos, apud Talmudicos l esse receptissimum. Exteræ autem nationes, eis plane sunt tantum non in Judaismum cooptatæ. Quid Christiani de Paganorum & Christianorum conjugiis statuerint, ex ipsorum disputationibus obviis eliciendum. Disertè etiam Mahumedes prohibet m Musulmanorum suorum & المشركين *Infidelium*, seu qui nondum Mahumedismo nomina dederint, conjugia حتى يؤمنوا *usque dum crediderint*, id est, Musulmani fierent. Sed verò Talmudici qui ex ipsis legibus sacris, ejusmodi cunctarum nationum exterarum (nec solùm septem populorum) matrimonia putant n suis interdicta, adeoque & coitum דרך אישות *conjugalem*, ipsi nihilominus coitum earum דרך זנות *meretricium* seu *fornicationem* è traditione seu instituto avito tantum vetari volunt. Qua intereà de re sententia non est apud Magistros unica. Certè de Zelotarum Jure quo veluti à Mose recepto, Israelita cum gentili se coitu publicè miscens impune occidi poterat, superius o monitum est. Simile facinus clam patratum verberibus luebatur ex majorum instituto, quod alii è seculis repetunt vetustissimis, sed alii ab Hasmonæorum tempore. Scilicet legitur in corpore Talmudico p, interdictum fuisse Ebræis à בית דינו של חשמונאי *consistorio* seu *Consensu Hasmonæorum* coitum בצינעה *clandestinum* fœminæ gentilis seu ethnicæ משום נשג״ז id est nomine *mensibus laborantis* seu *immundæ* q, *ancillæ, ethnicæ, & scorti*, perinde ac si cum ea coitus tot simul nominibus haberetur imposterum illicitus, adeoque verberum pœnâ luendus. Quod nihilominus à nonnullis r ita intelligitur, ut tot nominibus delinquat tantum Israelita, qui velut uxorem seu concubinam legitimam sibi paganam conjunxerit; is vero qui meretriciis ejus obiter amplexibus uteretur, puniendus esset nomine duntaxat Ethnicæ & Scorti. Hinc Moses Cotzensis s; קודם בית דינו של חשמונאי היתה גויה מותרת בצנעא

l Et vide sis Ioseph. lib. 11, cap. 8.
m Alcoran Azoar. 3. Lat. Arab. 2.
n Gem. Bab. ad tit. Aboda zara cap. 2. fol. 36 b. Maimonid. halacoth Issuri bia cap. 12.
o Lib. 4. c. 4.
p Gem. Bab. ad tit. Aboda Zara cap. 2. fol. 36 b. unde intelligendus est locus Sepher Iuchasin f. 15 a. Videsis Ioh. Coch. in excerpt. e Gemara Sanhedr. pag.
q Vide supra lib. 2. cap. 5. pag. 180.
r Maimonid. hal. Issuri Bia cap. 12.
s Præcept. Affirmat. 122, quem & vid. Præcept. Negat. 112, de Ethnicarum concubitu.

בצנעא *Ante consistorii Hasmonaeorum tempus, ethnicae coitus clandestinus* (Ebraeo) *licitus erat.* Quod de innupta aut ea, cujus nuptiae civiliter solutae sunt, capiendum; & cum eo quod ante habetur [t] de stupri inter Israelitas ipsos interdicto sacro comparandum. Nam juxta hanc sententiam, interdictum illud ad Judaeorum & Judaearum tantum, non ad Judaei & paganae coitum attinuit. Alii vero qui ex Origine vetustissima coitum ejusmodi illicitum apud ipsos faciunt, graviorem foeminae Ethnicae quam Judaeo cum ea concumbenti Poenam volunt ex judicio forensi [u] infligendam. Nimirum ultimum supplicium; cum Judaeus duntaxat vapularet. Atque hujus originem Poenae seu exemplum sumunt ex sacra [x] de Midianitidibus, quibuscum Ebraei coiverant, historia. Ex hisce illud Taciti [y], *projectissima ad libidinem gens alienarum concubitu abstinent.* Et gravissima habent Magistri monita quibus gentem suam ab omnimodo exterarum nationum, ante Judaismum susceptum, coitu ut plane illicito deterrent. Quin nec prolem ex ethnica susceptam in liberorum numero habebant. Disertè Maimonides, ubi etiam ex incestu qualicunque genitos in liberis civiliter censendos juxta mores eorum docet, והבן מן הגויה איני בנו *sed* inquit [z], *filius ex Gentili susceptus ab Israelita, pro filio non est habendus.* Sed ex Israelitide à pagano suscepta proles generis Israelitici fuit, ut infra ostenditur. Ex jam dictorum sensu etiam ad illud Eusebii, *Herodes Antipatri Ascalonitae & Matris Cypridis Arabissae filius à Romanis Iudaeorum suscepit principatum,* Josephus Scaliger [a], *Matrem,* inquit, *quanquam Arabissam, tamen Iudaeam fuisse dicimus, quia acceperat ritus Iudaicos. Aliter homini Iudaeo nubere non potuisset. Nam ante tempora Hasmunaeorum licebat rem habere cum pagana, cum tamen de Moabitidibus mulieribus districtè interdictum fuisset à Mose & à Nehemia. Sed* Judaei *progressu temporis deteriores facti, id sibi tacito consensu permiserunt, donec temporibus Hasmunaeorum sancitum est, ne cum pagana Iudaeus rem haberet, ne clam quidem.* בית דינו של חשמונאי גזרו על בואת הגויה אפילו בצנעא כי קודם זה היה מותר כדאיתא במצוה קכב (id est ut habet ille) *Tribunal Hasmunai sanxit super concubitu Ethnicae, etiam clandestino quod antea permissum erat, ut extat in praeceptis.* Sic Scaliger. Quod vero dicit de praeceptis

[t] Cap. 4.

[u] Maimonid hal. Isuri Bia cap. 12.

[x] Num. 31. 16.

[y] Hist. lib. 5. & Sidesis l. de successionibus in Bona cap. 3.

[z] Halach. Isuri Bia cap. 12.

[a] Animadvers. ad Euseb. pag. 149. seu ad num. 1983.

ptis in verfione hac, intelligendum eft de Mofis Cotzenfis, loco jam citato, præceptis affirmativis. Nam & verbis illis Ebraicis à Scaligero plane ex Abraha Zacuthio b allatis, ipfe numerus qui apud Cotzenfem eft, ut vides, adjicitur. Sed quod heic habet Scaliger de Herodis matre, id expendi debet ad trutinam, quam infra de Natalibus Ifraelitarum, Profelytorum, Paganorum etiam & Herodis exhibemus. Ut vero quinam ex natalibus five Servi five Gentiles, Pagani, aut Exteri cenferentur, dignofcatur, regula ex Jure Ebræorum civili c בן הבא מן העבד או מן הגוי או מן השפחה או מן הגויה הרי הוא כאמו ואין משגיחין על האב *proles five è fervo five è pagano five ex ancilla five è pagana nata, ejusdem eft cum matre conditionis, nec patris ratio omnino* (in ea difcernenda) *habetur.* Adeo ut ab Ifraelita proles fufcepta ex ancilla feu pagana non minus conditionis effet fervilis feu paganicæ, quàm à fervo aut pagano genita. Contrà, tam Ifraelitica erat proles à pagano feu fervo ex Ifraelitide fufcepta, quam ab Ifraelita. Matris in illicitis hujusmodi commiftionibus femper ratione duntaxat habitâ ex jure civili Ebræorum. Et fic Maimonides juxta veteres d Talmudicos. Unde mendum infigne apud Mofem Cotzenfem e in utraque ejusdem Venetiis editione (tertiam nondum novi) corrigendum eft. Pro eo quod in jam citata regula eft הרי הוא כאמו *ejusdem eft cum matre conditionis*, legitur apud Cotzenfem prima editione הרי הוא כמו altera כמוהו utroque denotante *ejusdem eft cum illo conditionis*, ac fi de patre verba fierent, quo nihil magis eft juri civili Ebræorum aut Cotzenfis ipfius fententiæ adverfum. Reftituendum כאמו feu *Conditionis materna* quemadmodum habet in allatis Maimonides.

b Sepher Iuchafin f. 172.

c *Maimon. hal.* Ifuri Bia cap. 15.

d *Mifna tit.* Kidofchim c. 3. & *Gemara ibidem.*

e *Precept. Negat.* 117.

Cap. XIII.

De fingulari jure, quo militi Ebræo *cum* Captiva *Gentili, preda fua parte,* femel ante nuptias *nefas non fuiffe aiunt concumbere; quacum tamen* Concubitum *ei* non fuiffe, *citra nuptias*, Iterandum.

IAm vero jus illud, quod capite fuperiore memoravimus fingulare (unde & exceptio in ante dictis de fœminæ paganicæ concubitu juxta nonnullos nata eft) ex lege illa facra pendet f. *Quando egreffus fueris in prælium* contra

f Deuteron. 21, 10.

contra hostes tuos, tradideritque eos Dominus Deus tuus in manum tuam & ceperis eos captivos, viderisque in captivitate mulierem pulchram (*quam* אשת יפת תואר nuncupant, seu *mulierem formæ venustæ*) *& concupiveris eam habere, & acceperis eam, ut tibi uxor fiat; Introduces eam in domum tuam, & radat caput suum, & faciat*, seu *crescere sinat ungues suos* (ita illud ועשתה את צפרניה ibi sonat & Magistris & Onkelo; ut ipsa utroque[g] devenustaretur. Vulgata ibi, *circumcidat ungues suos*; neque aliter Hellenistæ) *& deponat vestem captivitatis suæ* (splendidiores vestes) *à se, & sedeat in domo tua, deploretque patrem suum & matrem suam per mensem dierum. Et postea intrabis ad eam, & concumbes cum ea, eritque tibi in uxorem. Sin autem non dilexeris eam, dimittes eam sibi* (vulgata & Hellenistæ, *dimittes eam liberam*) *neque vendes eam pro pecunia, neque opera ejus serviliuteris, eo quod humiliasti eam.* Dum de libertate loquuntur militari, qua nefas non habebatur milites in gentilium, adversus quos bellum gerebant, territorio, sive in itinere sive in obsidione alibive, cibos aliàs interdictos qualescunque, si liciti non adessent, comedere, adjiciunt [h] ובן חלוץ צבא בועל אשה בגויתה אם תקפו יצרו *Neque dissimili modo miles* (cui in præda obtigit puella Gentilis) *concumbit cum ea, dum adhuc Gentilis est, si impellat eum concupiscentia ejus*, quod ad Legem jam allatam omninò dicunt. Plerique scilicet id dicunt. Nam & sunt etiam [i] qui, nisi Proselyta Justitiæ fieret & matrimonio conjungeretur, concubitum heic planè illicitum esse velint. Sententia verò quæ plerumque obtinet, hujusmodi [k] est; captivæ gentilis unicæ, quam Ebræus quis in sua prædæ sorte, bello ultroneo (nam de eo quod ex præcepto erat, hoc non intelligunt; & distinctionem illam belli fusiùs tradimus libro proximo) feliciter gesto, acceptam statim deperiret, domumque duceret, concubitum unicum fuisse permissum, ita tamen ut sine nuptiis eundem non omninò iteraret, neque aliter postea, ac in Lege præscriptum est, eam, tametsi jure belli ancilla fuisset, haberet. Idque ex recepta interpretatione habent verborum illorum, *Introduces eam in domum tuam*; ita tamen, ut non tam ex ipsa lege id expressim permissum velint, quam non à majoribus, qui & hanc & alias de interdicto innuptarum nu-

g *Gem. Bab. ad tit.* Iabimoth *cap.4. fol.484. & Magistri, ad citatam legem, præter Maimonid. hal.* Melakim *cap.8.*

h Maimon. *halach.* Melakim *cap.8. ad mentem Gemar. Babylon. ad tit.* Kidoschim *cap.1. f.21a. Sepher Siphra, col.199.*

i *R. Iochanā in Gem. Hierosol. apud R. Isaac. Abarbinel in* Pirush *f.378. col.2. Adstipulatur Philo l.* περὶ Φιλανθρωπίας *& Iosephus lib.4. Arch. cap.8.*

k *Præter jam citatos, videsis R. Bechai in* Biur *fol. 222. col.4. & R. David. Kimchi ad 2 Samuel. 13. 1. R. Moses Mikotzi, præcept. affirma. 222.*

plærumque concubitu interpretabantur, vetitum כדי לפייס את יצרו *ut placaretur militis libido.* Unde etiam de uxore aliena capta locum intelligunt, non minùs ac de nupta. Nam, ut ostensum est suprà, Gentium matrimonia, pro alterutrius conjugum libitu, solvi volebant Ebræi. Unde etiam captiva seu ancilla, quæ in potestatem planè domini transierat, pro illius item libitu pristino matrimonio, ad eorum sententiam solvebatur. Hinc etiam Josepus [l] legem hanc de captiva, suo more, recitans αἰ ἢ αἰχμάλωτος inquit, τὶς λάβῃ παρθένον, αὐτὴ καὶ γεγαμημένην &c. *si quis captivam abduxerit sive virginem sive marito ante conjunctam &c.* At verò aliqui singulare hoc fuisse Israelitis jus uxoris alienæ ita in bello capiendæ, volunt, nec omninò Gentilibus, sive inter se sive adversus Ebræos belligerantibus [m] permitti, sed eis Furti nomine hoc, velut alieni contrectationem interdici. Quod mirum videtur. Nam ex ipsorum ratione jam allatâ, captiva ejusmodi Gentilis, pro victoris cujuscunque arbitrio; aliena esse uxor desinit. Post concubitum ejusmodi unicum, si in Judaismi professionem allici potuerit, baptismo statim suscipiebatur לשם גרות *nomine juris Proselytæ,* sive ut Proselyta justa fieret, modo superius [n] indicato. Sive autem Judaismum aversaretur sive susciperet, luctus menstruus, juxta Legis allatæ verba, domi ei erat agendus. Nec ante binos alios elapsos in uxorem ducere domino fas erat, tametsi Proselyta justa fieret. Tempus hoc adjectum להבחין בין זרע ראשון לזרע שני *ad distinguendum semen primum à semine secundo,* ut scilicet dignosceretur ex tempore trimestri, utrùm ex concubitu ante quàm Proselyta fieret, an post fortè gravidaretur. De cujus rei ratione mox. Si Proselyta justa fieri nollet (qua de re ut monita interim deliberaret, tempus à captivitate etiam annuum præstituebatur) ut Proselyta Domicilii fieret necesse erat, secundum ea quæ etiam supra [o] dicta sunt, si in terra Israelitica seu Ebræorum imperii finibus etiam vitâ gaudere vellet. Nam si hoc detrectaret, planè erat occidenda, ut alii idem detrectantes. Nisi autem Proselyta fieret justa, nefas erat domino eam ducere, uti & Ebræis universis Gentilem. Neque fas ei, si Proselyta maneret Domicilii, ultrà velut ancillam seu captivam eam sibi habere, utpote libertatem, ex eo quòd primò ita amata concubitu uni-

[l] *Archæolog. 4. cap. 8.*

[m] *Gem. Babylon. ad tit.* Sanhed. *cap. 7. fol. 57a.*

[n] *Lib. 2. c. 2.*

[o] *Ibid. cap. 3.*

co, in futuræ ſponſæ ſpem. dehoneſtaretur, lege adeptam. Ex primo illo ejusmodi captivæ concubitu proles nata, antequam mater baptiſmo initiaretur (nam nata poſt etiam omnimodo jure Proſelyti, ſine baptiſmo p, modò circumcideretur, ut Ebræus, gaudebat) ex ſententia forenſi baptiſmo & circumciſione in Ebræorum Eccleſiam, Proſelyti nomine cooptanda erat. Singulare juris hujus exemplum ajunt fuiſſe in bello à Davide Rege adverſus Tolmium Geſuris Regem geſto. Nimirùm Maacam (quam poſteaquam Proſelyta facta fuerat, in uxorem duxit David) יפת תואר *formæ venuſtæ fœminam* fuiſſe; quo nomine captivam, qualem diximus, ſemper denotant. Ex primo verò ejuſce concubitu q, dum adhuc gentilis eſſet & captiva, natam fuiſſe Thamarem, & dein, ex eadem Proſelyta facta atque in uxorem ducta, Abſalonem. Ex hac autem Lege de Captivæ concubitu, rationem etiam reddunt, quare nefas non haberetur Ammoni Davidis filio eam, utpote fratri, Sororem matrimonio conjungi; quam in eis, quæ de Proſelytorum Cognatione infra r ſequuntur, exhibebimus.

p *Maimon. halach.* Iſuri Bia *cap.* 13.

q *R. David. Kimchi ad* 2. *Samuel.* 13. & 13, 1. *Maimon. halach.* Melakim *c.* 8. *R. Bechai in Biur fol.* 222. *col.* 4. *Gem. Bab. ad tit.* Sanhed. *cap.* 2. *f.* 21*a. Moſes Mikotzi precept. affirmat.* 122.

r *Cap.* 18.

Cap. XIV.

Quatenus variatim interdicta *haberentur ſive* Originariorum & Proſelytorum (*Juſtitiæ*) *ſive* Proſelytorum & Iſraelitidum, *originis exteræ nomine*, Conjugia. *De* Nethinæis *ab Iſraeliticis* conjugiis arcendis *decreta*. Proſelytorum *diverſæ invicem conditionis*, proles qualis.

ITa de Servis atque Exteris, nondum Libertinis aut Proſelytis Juſtitiæ factis, ut jam oſtenſum eſt, ſe res habuit. Proſelytorum verò Juſtitiæ utriusque ſexus Jus heic varium erat. Nam tametſi Proſelytus Juſtitiæ integer pari in rebus plerisque erat ac cenſebatur cum Originario conditione, & ipſam Judæam velut patriam novam induerat; in re tamen matrimoniali, quæ ad Proſelytos & Judæos originarios attinuit, diverſitas erat non exigua, nec unius generis. Cum Gentium nonnullarum

rum proselytis utriusque sexûs vetita sunt perpetuò Originariis conjugia; cum nonnullarum, sexûs masculi tantùm; cum aliarum, usque ad generationes aliquot; cum reliquarum, simul atque facti sunt Proselyti, permissa sunt eorum cum Originariis (nec sine temperamentis aliquot) conjugia. In primo genere ponunt nonnulli populos illos Septem, Cananæos, Amorrheos, Hivæos, Perizzæos, Hittæos, Gergesæos & Jebusæos, adeo ut nec velint eorum, utcunque in Judaismum cooptatorum cum Originariis conjugia licita esse, idque ex ipsâ lege sacra illa [s], *non contrahes affinitatem cum eis* &c. De qua superius etiam dictum est capite duodecimo. Et quanquam tum illam tum congeneres leges intelligunt aliqui (ut ibi monitum est) de universis Gentilibus seu Paganis, ante Judaismum susceptum, à connubiis Originariorum arcendis, nihilominùs ubi ad septem populos disceptatio venit singularis, controversum est, Utrum ex Lege sacra Proselyti è populis illis facti ritè Israelitica inire potuerint conjugia. Negant igitur alii [t] eo quod adeò signanter interdictum de illis locum in Legis corpore occupat. Alii affirmant [u] licita fuisse cum ipsis, non obstante Lege illa, postquam Judaismum susceperant, conjugia, neque interdictum affinitatis contrahendæ ad aliud tempus præter id quo pagani manerent, attinuisse; quod ex eo inprimis etiam eliciunt, quoniam, postquam ex illis Gibeonitæ, qui Hivæorum pars, Proselyti facti sunt & ministeriis aliquot sacris sed sordidioribus à Josua [x] addicti (unde נתינים Nethinæi, id est, *deditітii*, seu hujusmodi ministeriis dati vocantur) bina à majoribus lata de eis à conjugiis Israeliticis arcendis traduntur decreta. Alterum Josuæ, quod temporarium fuisse ajunt; alterum Davidis [y] Regis, quo perpetuò arcebantur; quod & inde natum esse ajunt, quia adeo crudeles se exhibuerant Gibeonitæ [z], ut sine suspendio septem filiorum Saulis Regis nollent placari. Hujusmodi decretis opus non fuisse si ex ipsius legis sacræ vi nuptiis Israeliticis fuissent interdicti. Et mirum sanè est intereà quempiam existimâsse [a], Josephum S. Mariæ conjugem, & planè optimo Jure Israelitam, ex ordine Nethinæorum fuisse. Sunt etiam [b] in Magistris, qui Proselytos Septem populorum qualescunque primò factos tantùm ex legis sacræ vi arceri heic velint, non autem posteros eorum in Sanctitate, uti ajunt, id est postquam parentes

[s] *Deut.* 7. 2.

[t] *Rabba in Gem. Babylon. tit.* Iabimoth *cap.* 8. *fol.* 76 *a. Moses Mikotzi præcept. negat.* 112. & 116.

[u] *Moses Maimonides halach* IssurBia *cap.* 12. Shulcan Aruch. *tit.* Aben hæzer *c.* 4. Magid Misna *ad citatũ Maimonidis locum Et vide R. David Kimchi ad Iosu.* 6. *ad* 1. *Regum cap.* 3. 1. & *c.* 11. 1.

[x] *Iosua.* 9. 23. *Ezra.* 2. 43. 8. 20. *videsis Apocr. Esther. c.* 14. 15.

[y] *Rab. Chana in Gem. Babylon. ad tit.* Iabimoth *c.* 8 *fol.* 78 *b.*

[z] 2 *Samuel.* 21. 2. 6. & 9.

[a] *Iac. Boulduc de Eccles. ante legem lib.* 1. *c.* 5

[b] *Vide* Magid Misna *ad citatum Maimonidis locum.*

rentes sunt facti Proselyti, natos, atque hinc causam decretorum de Nethinæis, velut de primorum posteris, petant. Utcunque verò, Nethinæorum, sive ex decreto majorum, sive ex ipsa Lege sacra, vetita cum Israelitis in æternum conjugia, unà agnoscunt; idque tam masculorum quàm fœminarum. Quod itidem de maribus Ammonitarum & Moabitarum (Secundo heic genere) dicendum. Lex sacra [c]; *Ammonites & Moabites* לא יבא בקהל יהוה *non intrabit in congregationem* seu *Ecclesiam Domini, etiam in generatione decima nullus ex ipsis veniet in Ecclesiam Domini, usque in seculum.* Quibus verbis cum Israelitidibus nuptias eorum perpetuò volunt interdictas. Scilicet *non veniet*, aut *non ingredietur in Ecclesiam* seu *congregationem Domini* passim interpretantur per לא ישא ישראלית *non ducet in uxorem Israelitidem.* Unde legi huic adjicitur in paraphrasi Chaldæa Jonathani tributa ומסב איתתא מקהל עמא דיי *Ut accipiat sibi uxorem de cœtu populi Domini.* Quod etiam in cæteris similibus quæ eodem in capite Deuteronomii habentur, paraphrasi in eadem occurrit. Et decimam generationem tempus infinitum denotare plerunque consentiunt. Certè in Nehemia velut ex citato Deuteronomii loco, legitur [d] solum עד עולם *in seculum*, seu *perpetuò*, sine decimæ generationis mentione. Et observant heic dici [e] עמוני ולא עמונית מואבי ולא מואבית *Ammonitam non Ammonitidem, & Moabitam non Moabitidam*, adeo ut fœminarum ex hisce gentibus, quæ in Judaismum ritè transirent, nuptias nunquam statuerint Originariis vetitas. Id quod etiam inter Sinaicas Mosis traditiones censent. Unde etiam Moabitidas illas Rutham & Orpham Mahaloni & Chilioni Ebræis rite conjunctas [f], quantum ad nationem attinet, concludunt aliqui. Nam ut proselytæ essent necesse erat antequam juris cum Ebræo matrimonialis capaces juxta Magistrorum sententiam fieri potuissent. Certè Rutha inter Proselytas vetustissimas, unde recentiorum seculorum Proselyti genus ducebant, apud Eusebium [g], ex tabulis Judæorum genealogicis diligenter olim asservatis recensetur. Sed verò eam non Proselytam factam esse ante prioris mariti obitum volunt nonnulli [h]. Idumæorum autem atque Ægytiorum connubia cum Ebræis ex ipsa lege vetita sunt usque in generationem tertiam,

c *Deut.* 23.3.
d *Cap.* 13.1.
e *Misna*; & *Gemara Babylon. tit.* Iabimoth *cap.* 8. *fol.* 77 *a. Hierosolym. fol.* 9 *a.* & *loci supra e Talmudicis citati*, & *Mikotzi præc. Negat.* 114.
f *Ruth. cap.* 1, 4. *Vide* Midrash *Ruth Parasch.* 2. & *Io. Drus. in eundem Ruthæ locum. Adde S. Ambros. ad D. Luc. lib.* 3. *c.* 3. & *lib.* 4. *cap.* 4.
g *Hist. Ecclesiast. lib.* 1. *c.* 7.
h *Sal. Iarchius ad Ruth* 1. & *Paraphras. Chaldæa ibidem disertè.* & *Videsis lib. de successionibus in bona cap.* 14.

tiam. Quod ad genus heic Tertium ſpectat. Sic capiunt illud [i], *Non abominaberis Idumæum, quia frater tuus eſt, nec Aegyptium abominaberis, cum peregrinus fueris in terra ejus. Liberi* (ſeu בנים) *qui geniti fuerint eis, in tertia generatione venient* בקהל יי" id eſt *in Eccleſiam Domini.* Quâ phraſi nuptias Iſraeliticas volunt indicari. Hinc cum proſelytis ipſis ſive [k] Idumæis ſive Ægyptiis atque eorum liberis, Iſraelitis interdicta aiunt conjugia; cum nepotibus autem neptibusve ex liberis hiſce permiſſa. Sic enim generationes enumerant, ut primam in ipſo, qui primo fit, Proſelyto figant, utpote regenerato, ut libro ſecundo oſtenſum eſt; ſecundam in filio ſeu filia; tertiam (cujus conjugium heic licitum) in nepote nepteve ſive ex filio ſive ex filia. Nam ſexûs diſtinctionem heic habent traditiones eorum avitæ juxta pleroſque nullam; utcunque non deſint qui vocabulo בנים non *liberos*, ſed filios deſignari in lege hac ſacra velint [l], adeoque filias harum gentium non eſſe omnino vetitas; Unde etiam nuptias Salomonis Regis & filiæ Pharaonis Regis Ægypti Proſelytæ factæ licitas eſſe ſtatuunt. Sed vero Maimonides de hiſce, ad veterum mentem & ſententiam receptiorẽ; *

מצרית מעוברת שנתגיירה בנה שני מצרי. שני שנשא מצרית ראשונה או מצרי ראשון שנשא מצרית שניה הולד שני שנאמר בנים אשר יולדו להם הכתוב תלאן בלידה : גר עמוני שנשא מצרית הולך עמוני שנשא עמונית הולד מצרי זה הכלל באומות הולד הלך אחר הזכר נתגיירו הלך אחר הפחותה *Aegyptia gravida, quæ proſelyta fit, proles generationis eſt ſecundæ. Aegyptii generationis ſecundæ qui Aegyptiam generationis primæ duxerit, uti & Aegyptii primæ generationis cui nupſerit Aegyptia ſecundæ, proles ſecundæ [m] eſt generationis, juxta illud quod ſcriptum eſt, liberi qui geniti fuerint eis; ubi rem pendere palam eſt ex generationum qualiumcunque numero. Si verò Ammonita duxerit Aegyptiam, proles eorum eſt Ammonitica. Sed ſi Aegyptius duxerit Ammonitidem, proles eſt Aegyptiaca. Regula quidem eſt inter Gentiles ſeu Paganos, prolem ſequi maſculum, ſeu patrem; at vero inter Proſelytos* (ubi diverſarum gentium, quarum par jus non eſt, Proſelyti commiſcentur) *ſequi partem deteriorem* ſeu ut alias dixere veteres הפגום שבשניהם *maculam*

[i] Deut. 23. 7.

[k] Misna & Gemar. Babyl. tit. Iabimoth cap. 8. fol. 76. 77. & 78. Maimon. halach Iſuri Bia cap. 12. Moſes Mikotzi præcept. negat. 116.

[l] Apud R. David Kimchi in 1 Reg. 3 com. 1.

* Locis paulo ante e Talmude citatis.

[m] Videſis Shulcan Aruch in Abenhaæzer cap. 4. § 5. ubi ſunt qui ſentiant etiam tertiæ eſſe.

culam vitium ſeu *incommodum quod inter eos reperitur deterius.* Senſus eſt in exemplo de Ammonitarum & Aegyptiorum conjugiis; ſed paucis explicandus etiam ultra ea quæ Maimonides compendio ita ſcripſit [n]. Ubi ait Aegyptii & Ammonitidis Proſelytorum prolem eſſe Ægyptiacam, de prole capienda eſt fœminea. Nam ejus conditio eſt deterior, quam ſi pro Ammonitica prole haberetur. Scilicet Ammonitis qualiscunque Proſelyta Iſraelitæ rite poterat conjungi (ut ante oſtenſum eſt) non Ægyptia ante generationem tertiam. At ſi proles eſſet maſcula, Ammonitica fuiſſet, quia tunc perpetuo illicitum fuiſſet ejus poſterorumque cum Iſraelitidibus conjugium, cum Ægyptiacæ interdictum eſſet interea temporarium. Eodem modo, proles maſcula Ammonitæ & Ægyptiæ Proſelytorum Ammonitica erat; fœminea, Ægyptiaca. Eandem ob ipſam, ut palam eſt videre, rationem. Quod autem hactenus dictum eſt de nationum exterarum Proſelytis aliis perpetuo, aliis ad generationes aliquot ab Iſraelitarum connubiis arcendis, id obtinuiſſe aiunt atque obſervatum [ſaltem obſervari debuiſſe] ante captivitatis Aſſyriacæ & Babylonicæ tempora, dum ſcilicet ita invicem ex tabulis genealogicis aliterque diſtingui poterant nationes jam dictæ. Poſtmodum vero, eo quod invicem ita confuſæ ſunt (aliis in aliarum terram migrantibus & cum quàm pluribus aliis quibus, Proſelytis factis, interdictum conjugii Iſraelitici ſacrum poſitum non eſt, commixtis] ut alia dignoſci ab alia rite nequiret, nec à terra ſeu regione ipſa in qua quis natus ſit, ſed à genere, unde originem duceret, nationis nomen juxta Ebræos tribueretur, deſiit apud eos tam legum ſacrarum quam ſupervenientium decretorum de Proſelytorum nuptiis diſcriminandis interdicendisque obſervatio, adeo ut citra tempora illa, è quacunque gente ſive Proſelytus ſive Proſelyta adveniret, rite ſatis Iſraelitici conjugii capax fuerit, ſeu quod idem eſt illis מותרין לבא בקהל יהוה מיד *licitum fuerit eis ingredi in Eccleſiam domini ſimulac facti fuerint.* Certè & Mahumedes noluit expreſſim, ſive fœminas ſive viros exteros aliosve antequam Mahumedici fierent Proſelyti, Muſulmanis nuptiis conjungi. Verba ſunt [o] لا تنكحوا المشركات حتى يؤمن

n *Magid. Miſna ad Maimon. halach.* Iſuri Bia *cap. 12.* & Shulcan Aruch, *loco citato.*

o *Azoar. 2.*

[Arabic] *non ducatis in uxores incredulas, usque dum fiant Musulmani, seu religionis Mahumedicæ.* Nam uti apud Ebræos, ita apud Mahumedanos peregrinitas primaria ex alia discernitur persuasione. Quemadmodum item de Persis legitur in illis Chosrois Regis de se dictis, *cum Syra Christiana esset & ego Gentilis*, & lex nostra non permitteret nobis potestatem χριστιανὴν ἔχειν γαμετὴν *Christianam habere uxorem*, ut memorat Evagrius p. Quod vero traditur de conjugiis Originariorum & Proselytorum sive quos jam diximus sive reliquorum (de quibus singulares in Pentateucho non reperiuntur Leges] simul atque facti suntProselyti, permissis, id ita semper capiendum est ut temperamentum de Sacerdotum nuptiis simul admittatur. Neque enim eis qui Sacerdotali muneri nati sunt, licuit Proselytas omnino aliquas matrimonio sibi jungere. Et ob natalium inquinamentum ab altari arcebatur proles ex ejusmodi matrimonio seu coitu nata. Filiæ vero Sacerdotum pariter atque aliorum Originariorum ritè nubebant Proselytis. Sed hac de re fusiùs alibi q egimus. Et quod de Proselytis heic dictum, de Libertinis (qui parilis cum eis juris) intelligendum.

p *Hist. Ecclesiast. 6. cap. 20.*

q *Lib. 2. de successione in Pontif. c. 2.*

Cap. XV.

De Rahaba, *Timnathæâ puella ac* Dalila Prose'yta. *Item de* Salomonis uxoribus, extraneis *in sacra scriptura dictis. Et de* liberis *ex* conjugio *gentis nomine* interdicto susceptis. Ex genere, *non à* Lc[illegible], Nationem Ebræis semper denominari.

Uxta jam ante ostensa de Conjugiis exterarum gentium Ebræis, ante Judaismum susceptum, plane interdictis, & Proselytorum permissis, sed non sine, quæ memoravimus, temperamentis, explicant ipsi conjugia aliquot tum in sacris literis narrata, tum in avitis traditionibus de sacrarum literarum tempore reperta. In traditionibus habent, Rahabam nuptam r fuisse Josuæ, Proselytam scilicet factam. Et qui

r *Gedaliæ Benlechaiiæ* Shalsheleth hacabala *f. 14a.* Sepher Iuchasin *fol. 10. a. Moses Mikotzi præcept. Negat. 112. R. David Kimchi ad Iosuæ c. 6. 23. & vide supra lib. 2. c. 2. pag. 148.*

qui volunt ne Proſelytarum quidem è ſeptem populis conjugia Iſraelitis fuiſſe permiſſa, (ut ſuperius dictum eſt) ii etiam negant, eam aut familiam ſuam fuiſſe de ſeptem populis, ſed plane in ipſis fuiſſe exteram adeoque in lege de affinitate cum ſeptem populis non contrahendâ non contineri. Neque aliter Joſuæ ritè potuiſſe, quod credunt, conjungi. Nimirum negant gentilem ſeu paganam eſſe בת קידושין *filiam ſponſaliorum* ſeu ejusmodi, quacum Ebræus potuit contractum inire nuptialem, qui irritus non eſſet. Inde etiam de Timnathæa illa atque Dalila Palæſtina puella aiunt, eas Proſelytas eſſe [s] factas, quia Sampſoni nuptæ. Quin de Salomonis Regis uxoribus, quæ in ſacris literis vocantur [t] נכריות ſeu *extera*, dicunt aliqui, tametſi è Tribunalium majorum atque ordinaria autoritate publica, Proſelytorum admiſſio, alias ſolennis, rara ſatis erat nec illius aut Davidis patris tempore in uſu (ob rationes ſuperius libro ſecundo [u] memoratas) nihilominus etiam tunc temporis quamplurimas aut privatorum autoritate, id eſt; triumvirorum ex compromiſſo conſtitutorum, aut juſſu principali, qui extraordinarius erat (quo totidem hanc in rem præficerentur) factos fuiſſe Proſelytos Proſelytasque [x], ſed non ſine vitio illo quod impensè deteſtantur. Nempe ſive ob Pœnæ timorem ſive ob Præmii humani ſpem. Hos aiunt lavacro ſacro ceteriſque ſolennibus ita utcunque ſuſceptos, à Conſeſſu LXXI virorum non quidem rejectos fuiſſe ſeu ex Eccleſia Ebraica pulſos, nec tamen ita ſine diligenti exploratione morum & ſimplicis amoris erga Judaiſmum futuri quo dignitatem Proſelyti mereri ſaltem viderentur, admiſſos fuiſſe inter ceteros optimi juris Proſelytos, ut pari undiquaque fruerentur cum eis conditione nominiſque celebritate; ideoque veluti Semiproſelytos ante ejusmodi explorationem & citra amorem ejusmodi habitos, Exterorum ſeu paganorum nomine, quod priſtinum eis erat, fuiſſe nuncupatos. Unde adjiciunt eveniſſe, Salomonis uxores Exteras quidem dici, utpote aut ex jam dicto Proſelytorum numero ſelectas, aut ſimili modo in Judaiſmum cooptatas. Sed eatenus fuiſſe Proſelytas ut nuptiarum ſeu juris conjugalis Iſraelitici fierent, ſaltem, ut dici ſolet, in foro exteriori capaces. Neque aliter intelligi volunt hi illud de Salomone

[s] *Gerſomides ad Iudicum* 14. & 16. & *Moſes Mikotzi præcept. Negat.* 116.

[t] *Reg.* 11.1.

[u] *Cap.* 2.

[x] *Maimon. halach.* Iſuri Bia *cap.* 13. *Moſ. Mikotzi præcept. Negat.* 116. & *vide David. Kimchi ad* 1. *Regum* 3.1. & 11.1.

ויתחתן

ויתחתן שלמה את פרעה *& affinitatem contraxit Salomon cum Pharaone* rege Ægypti, accepta ejus filia. Nisi Proselyta ipsa facta fuisset, negant affinitatem per leges sacras contrahi ita potuisse, ullumve cum ea conjugium. Sed vero detur, ut volunt hujus sententiæ autores, Proselytas factas qualescunque fœminas illas, quæ Exteræ in sacro sermone dictæ Salomoni nupserunt; certe Pharaonis filia nondum ex singulari, quæ ad Ægyptios & Idumæos attinuit, lege y conjugali ritè duci potuit, ut ex superiore liquet capite. Ægyptia enim erat primæ generationis, adeo ut ante tertiam gentis nomine, ab Israelitico arceretur conjugio, quod & monuere David Kimchius & Levi Ben Gersom z. Juxta receptiorem dico Talmudicorum sententiam. Nam & sunt, qui legem illam de Ægyptiorum filiis tantum, non filiabus capiant, ut & superius monuimus. Et quicquid sane heic velint Magistri aliquot de Salomonis uxoribus Proselytis factis, id manifestum est ex historia sacra a, eum in legem quæ exterarum gentium nuptiis Originariis interdixit, eas accipiendo commisisse, quod qua ratione bene intelligi possit non video, si Ammonitidibus & Moabitidibus (verbi gratia; nam eæ expressim nominantur) Proselytis se factis matrimonio conjunxerat. Etenim pronuntiat sine controversia Magistrorum cœtus, cum hisce nuptias Originariis, ut antè ostensum est, licitas semper fuisse. Et Salomonis exemplum etiam adducitur, ubi ob exterarum gentium uxores increpantur apud Nehemiam b Judæi. Proselytas igitur eas factas esse, non ita rationi consonum videtur. Tam vero ex jure ejiciendi, ut plane alieni, fuere liberi ex uxore extera nec Proselyta facta suscepti quam ipsa uxor. In Ezra legitur c de uxoribus illis extraneis, *Omnes hi acceperant uxores alienigenas & fuerunt ex eis mulieres quæ pepererant filios* seu *liberos*. In origine בנים pro *liberis* habetur. Atque in repetita eadem historia inter Apocrypha d, secundum Magistrorum traditiones de liberorum heic sive nomine sive agnitione, adjicitur, *In his ergo fit jusjurandum à domino expellere omnes uxores vestras, quæ ex alienigenis sunt cum filiis earum* (seu ut in Græco habetur σὺν τοῖς τέκνοις αὐτῶν *cum earum liberis*) *sicut tibi decretum est à majoribus secundum legem domini, exurgens explica*. Itaque non solum ex autoritate repetitæ hujus Ezræ historiæ, verùm etiam

y *Deut.* 23.

z *Ad* 1. *Reg.* 3. 1. *& Gersomides ad* c. 11. 1.

a 1. *Reg.* 11. 2.

b *Cap.* 13. *ult.*

c *Cap.* 10. *ult.*

d 3. *Esdræ* 8. 93.

ex ipſorum Talmudicorum diſertis e teſtimoniis paganæ liberi tametſi ab Ebræo ſuſcepti, plane pagani erant. Perpetuo erat proles כמותה ſeu *ejusdem cum pagana conditionis*, quod ſexcenties occurrit, & בנה *filius* ſeu *proles ejus*, non Iſraelitæ, civiliter; uti & ſupra monitum eſt capite duodecimo. Quemadmodum & illud è contra, Iſraelitidis prolem ſive à pagano ſive à ſervo ſuſceptam generis eſſe Iſraelitici. Atque obvium eſt apud Talmudicos f, גו׳ ועבר הבא על בת ישראל הולד כשר בין בפנויה בין באשת איש *ubi ſive paganus ſive ſervus concubuerit cum Iſraelitide proles recta erat* (id eſt Iſraelitico genere; quæ pariter cum Iſraelitis univerſis, præter ſacerdotes, quibus eo quod profana erat g rite conjungi nequibat, jure fruebatur nuptiali) *idque tam ubi Iſraelitis innupta erat quam ubi nupta*. Et inprimis heic illud advertendum; nunquam Civitatis, Regionis, Terræ ſeu Loci in quo quis eſſet natus, ſed tantummodo primi autoris generis è quo deſcenderet aut deſcendere exiſtimaretur (juxta ea quæ dicta ſunt) rationem apud Ebræos habitam, ut in ſeipſis ab aliis, ita in Exteris & Proſelytis inter ſe invicem diſtingvendis; adeo ut Ægyptii, Idumæi, Ammonitæ, Moabitæ, id eſt, quià Mezraim, Edomo, Ammone, Moabo deſcenderat ſeu ab his, ubi de majoribus disquiſitum eſt, deſcendere exiſtimabatur, in Judæa, Arabia, Græcia, Romæ, nata proles, Ægyptiaca, Idumæa, Ammonitica, Moabitica cenſeretur. Maxime ante Captivitatis tempora; ſcilicet dum ſive tabulis Genealogicis ſive aliter res diſcerni ritè quibat. Qua de re capite ſuperiore monuimus. Poſtea enim non tam Proſelyti ex hac vel illa natione, quam ſimpliciter Proſelyti habiti undecunque admiſſi; evaneſcente, ut dictum eſt, diverſitate Proſelytiſmi ex nomine gentium aliquot, quæ ante ex legibus ſacris in uſu.

e *Gem. Bab. ad tit.* Iabimoth *cap.* 2. *fol.* 23. *a.* & *ad tit.* Kidoſchim *cap.* 3. *fol.* 68 *b.* & *Gloſſas ibidem unde etiam intelligendum eſt quod habet Iarchius ad Deuteron. c.* 7. 2.

f Gem. *Bab. ad tit.* Iabimoth *cap.* 4. *fol.* 45 *b.* *Maimonid. hal'* Iſuri Biac. 15. *Moſes Mikotzi præc. Neg.* 117. & *Bideſis: Act.* 16. 1. & c. de *Timotheo.*

g *Vide lib.* 2. *de ſucceſſione in Pontific. cap.* 2.

Cap. XVI.

De Originariorum aliquot conjugiis Proſelytis Juſtis & Libertinis *etiam & Ancillis*, permiſſis, *quæ interim* Originariis ceteris vetita *ſunt. Scilicet* Mamzeram, & Eunuchorum.

Ex

EX allatis hactenus liquet, quæ Conjugia Originariis vetita ſint nomine Nationis ſeu Originis exteræ ſive ob Servitutis ſtatum; quænam item regulariter permiſſa, ſequitur ut & moneamus de Conjugiis etiam Originariorum aliquot non ſolum Proſelytis & Libertinis ſed Ancillis permiſſis, at interea Originariis ceteris vetitis. Generis fuere ea duplicis. Alterum erat conjugium Mamzerum etiamſi Originariorum. Alterum Caſtratorum ſeu Eunuchorum, etiam Originariorum. Quod ad genus primum attinet; obſervandum eſt, recenſeri apud Talmudicos Decem familiarum genera invicem diſtincta, ad hunc modū [h], עשרה יוחסין עלו מבבל״ כהני לויי ישראלי חללי גירי וחרורי ממזירי נתיני שתוקי ואסופי *Decem familiarum genera aſcenderunt è Babylone* (Ezræ tempore) *Sacerdotes*, Levitæ, *Iſraelitæ*, *Profani*, *Proſelyti & Libertini*, *Mamzeres*, *Nethinæi*, *Sethukim*, *Aſuphim*. Ex hiſce bina poſteriora, quorum in verſione nomina retinemus Talmudica, fuere quidem Mamzerum genera, ſed dubia. Scilicet, cum Mamzer in lege ſacra memoratus [i] is eſſet qui è coitu aliquo Turpitudinis ſeu inceſti nomine (excepto duntaxat eo qui cum muliere immunda habebatur) interdicto naſceretur, non alium in lege innui volunt, præter eum, qui eſſet Mamzer ודאי ſeu *Manifeſtus*, id eſt de quo liquido conſtaret eum eſſe ex ejusmodi coitu prognatum. Alios autem [k] Mamzeres in duplici conſtituebant diſcrimine. Eorum quidam fuere dubii, veluti ubi ex ejusmodi nuptiis nati, ut in dubio reſtaret. utrum mater ante viro alteri legitime nupta eſſet, aut legitime divortio ſeparata, aut ubi ejusmodi quid aliud eveniret. Nā in ſpecie jam dicta dubitabatur, an ex adulterio (quod inceſtorum ſeu ע״ ערוית unum eſt genus) eſſent nati. Prolem hujusmodi vocitabant ממזר ספק *Mamzerem dubium*, ſed ita ut in enumeratione ſuperius allata generali Mamzerum nomine ſatis comprehendatur. Alii fuere Mamzeres מדברי סופרים *ex inſtitutis ſcribarum* ſeu *majorum*, quemadmodum ubi fœmina, quæ virum ſuum alienis in terris demortuum eſſe audiens novo juncta fuerat marito & priori redeunti prolem pepererat. Quia ſine dolo ſecundæ heic nuptiæ factæ ſunt, ideo, non ex lege, ſed ex inſtituto majorum Mamzerem prolem hanc habuere. Dubiis item annumerabantur,

[h] *Misna tit.* Kidoſchin *c.* 4. *& Gemar. Babyl. ad tit* Iabimoth *c.* 9. *fol.* 58*a.*

[i] *Deut.* 23. 2.

[k] *Maimon. hal.* Iſuri Bia *cap.* 15. *Talmudic. ad jā citatos e Misnæ & Gem. locos. Moſes Mikotzi præcept. Negat.* 117.

tur,ex innuptis nati quorum patres non manifesti;qui ipsi sunt *Sethukim* in enumeratione superiori ita dicti à שתק quod est *tacere*, seu *silere*. Quia de patre passim,ut de ignoto,silentium. Item expositi seu in foro,agris,alibive reperti liberi in dubiis erant Mamzeribus,quoniam utrum ex incestu essent geniti(quod itidem de *Sethukim* dicendum)erat in incerto. Hi autem sunt qui *Asuphim* dicti, id est, *collecti*. Nimirum *Sethukim* fuere,quorum patres ignoti, *Asuphim* quorum nec pater nec mater cognita. Jam vero nemo non videt tum Mamzeres hosce ex Originariis genitos,si sangvis spectetur solus,fuisse etiam Originarios seu Israelitas,quemadmodum & Sacerdotes & Levitas plane Originarios seu Israelitas fuisse optimi juris certissimum est,uti & Profanos ex genere Israelitico,si sangvinis ratio duntaxat habeatur. Sed animadvertendum est,Talmudicos ut Sanctitatis causâ distingvere solent Sacerdotes & Levitas [l] ab Israelitis,adeo ut hoc nomine,quod alioquin universos Judæos originarios continet, ii soli non rarò comprehendantur , qui nec Levitæ nec Sacerdotes sint,sic etiam, ob Israelitarum non illicito coitu prognatorum dignitatem,nec Profanis nec Mamzeribus quibuscunque nomen Israelitarum plerunque tribuere;ne scilicet illiciti parentum coitus nota in eis designandis aboleretur. Sic etiam Nethinæos vides à Proselytis heic distingvi;utpote Proselytis ceteris indigniores. Mamzerum autem liberi posterique itidem nisi è pagana aut ancilla suscepti(qua de re etiam vide,quod supra [m] adnotatur)Mamzeres fuere,neque ex aliorum nominum conjugiis eis permissis,de quibus statim,in ea proles eorũ transmigrabat. Ob Natalium autem defectum,qualem diximꝯ, interdicta sunt Mamzeribus utriusq; sexus conjugia Israelitica, seu Israeliticorum Israelitidumque(notione jam dicta)nedum Sacerdotum atque Levitarum. Lex sacra est [n] *Non ingredietur Mamzer in congregationẽ Domini; etiã in generatione decima,qui est natꝯ ex illo,non intrabit in congregationem Domini*. Non intrare בקהל יהוה *in congregationem Domini* nuptiarum Israeliticarum interdictum Magistris denotare sæpius monitum est. Unde & Petrus Comestor ante secula aliquot; *Hebræus*, inquit [o], *verius tradit dicens,ingredi Ecclesiam Dei esse de filiabus Israel ducere uxorem & sic in se & in genere suo fieri de populo Dei.* Ratio autem præcepti de Mamzeribus nuptiis Israelitidum interdictis redditur à Maimonide [p], להודיע הנואף והנואפת שאם יעשו יפסידו בזרעם הפסד

[l] *Vide sis etiam Psalm.* 135. 19. *&* 20.

[m] *Cap.* 12.

[n] *Deut. cap.* 23. 2.

[o] *Hist. Scholastic. lib.* 5. *cap.* 12.

[p] More Neb. *part.* 3. *c.* 49.

הפסר שאין לו תקנה *ut inde adulteri adulteraque* (aliique inceſtum affectantes) *videant ſe prolem ſuam irreparabili labe affecturos, ſi rem perpetrent.* At vero Proſelytorum Juſtitiæ nuptiis non arcebantur Mamzeres, quod idem dicendum de Libertinorum etiam & Nethinæorum. Nam & heic קהל יהוה *in congregationem domini* ſignantiùs Iſraeliticam univerſitatem, ſeu Originariam, nec aliam, volunt innuere; uti & Generationem decimam tempus quod perpetuum eſt, Sed de Proſelytorum heic poſteris ſententiæ ſunt aliquantùm diverſæ. Alii q conjugia inter eos ac Mamzeres ritè iniri potuiſſe aiunt, עד שישתקע שם ע"ז וגוית מהם *usque dum memoria cultus extranei* (quo parentes ſe polluerant) *& Gentiliſmi in eis, tempore deleretur*, ſeu עד שלא יודע שהן גרים *usque dum non ſatis conſtaret, utrum Proſelyti eſſent an Iſraelita originarii.* Alii verò r hoc decem generationibus finiunt. Scilicet גר עד עשרה דורות מותר בממזרת *Proſelyto usque ad decem generationes fas eſt jungi Mamzeræ.* Utrique adjiciunt, מכאן ואילך אסור *deinde autem fas non eſt.* Ratio redditur, quoniam, ita evaneſcente quaſi Proſelyti nomine, pro Iſraelitis originariis vulgo habebantur, ſeu uti aiunt ipſi נראין כישראל *videbantur eſſe Iſraelitæ;* unde fiebat, ut, ne Iſraelita in vetitis hujusmodi nuptiis peccare videretur, etiam ei, qui revera Iſraelita non eſſet, ſed vulgò interea habitus, neutiquam permitterentur. Etſi autem in lege ſacra Mamzerem manifeſtum tantum contineri ſtatuebant, nihilominùs ex inſtituto majorum tam dubios quàm manifeſtos aiunt Originariorum ceterorum arceri conjugiis. Manifeſtos autem inter ſe ritè contrahere, ſed non cum Dubiis, neque hoſce invicem. Ne ſcilicet alter eorum forte Mamzer non eſſet, ſed Iſraelita, quocum ex lege Mamzera conjungi nequibat. Nec Dubiis conjuges aliunde quàm è Proſelytis aut Libertinis rite fuiſſe petendas. Hac tamen in re non comperio Magiſtros ſ ſatis conſentire. Et de Mamzeris nuptiis plura ſtatim; Lex ſacra eſt t *Non ingredietur* פצוע דכא id eſt, *compreſſione læſus*, ſeu *eunuchus attritis vel amputatis teſticulis* (ut vulgata) ſeu θλαδίας uti Helleniſtæ, וכרות שפכה *nec cui exactum eſt effuſionis* membrum ſeu *eunuchus abſciſſo veretro*, ut vulgata, ſeu ἀποκεκομμένος, ut habent Helleniſtæ,

q *Gem. Bab. ad tit.* Kidoſchin *cap.* 4. *fol.* 75. *a.* & *Maimonid. hal.* Iſſuri Bia *ca.* 15. *Moſes Mikotzi præcept. negat.* 117.

r *Gem. ead. ib.* & Shulcā Aruch *l.* Aben haæzer *cap.* 4. §. 22.

ſ *Præter loca citata conſulas Obadiā Bartenoriā ad tit.* Kidoſchin *cap.* 4. & *Gem. Hieroſolymit. ad tit.* Iebamoth *cap.* 8. *fol.* 9. *col.* 2.

t *Deut.* 23.

in Ecclesiam Domini, quod de nuptiis Israeliticis à Magistris sum-multoties diximus. Judæi Mauritanienses heic habent موشم الخصية ومقطوع الاحليل *qui fuerit contritis testiculis & cujus membrum virile est abscissum*. Atque idem ferè Saadias Gaon in versione sua Arabica. Neque adeo expressim aliæ versiones Orientales, licet ejusdem sint mentis. Judæi Hispanienses, *No venga llagada matado y taiado de vertedero en congregation de A.* Et Talmudici [u] primum capiunt pro eo, cui testiculi ita collisi fuerint, ut nec generationi par fuerit; secundum pro eo, cui virile membrum abscissum, aut adeò mutilatum, ut itidem inde sit impar generationi. At verò heic distinctionem adhibent. Alios [x] esse סריסי חמה *Eunuchos Solis* (nam utrumque genus Eunuchi nomine continetur) quos etiam סריסים בידי שמים *eunuchos à Numine factos*, id est, natos appellant. Alios esse סריסי אדם *eunuchos hominis*, qui scilicet integris membris nati, ab homine castrantur aut Veneri seu generationi impares redduntur. Quod tamen contra fas semper factum aiunt, ut libro ostenditur septimo [y]. De genere priori legem plerunque non capiunt, sed tantum de posteriori. Quemadmodum etiam Josephus [z], qui de γάλλοις *gallis* seu *castratis* legem intelligendam disertè docet; licet non tam de nuptiis eorum Israelitidibus tantùm interdictis (ut Talmudistæ), quam de consortio eorum qualicunque abhorrendo eam interea capiat. Atque ad bina, ut videtur, hæc Eunuchorum genera attinet illud in Evangelio [a]; *sunt Eunuchi, qui de matris utero sic nati sunt; & sunt Eunuchi, qui facti sunt Eunuchi ab hominibus. Et sunt Eunuchi, qui* εὐνούχισαν ἑαυτοὺς *Eunuchaverunt seipsos propter regnum Cælorum*. Priora bina genera sunt ipsissima, quæ è Magistris memoravimus. Tertium verò per similitudinem videtur dici. Neque de eis, qui revera castrantur intelligendum; sed de eis, qui libidinis stimulo renuntiantes sacræ Legis studio toti incumberent, seu qui [b] עוסקים בתורה ומורדים בה *Legis studium summo animi favore amplexantes in eo adsiduo versarentur*, adeoque nec præcepto de multiplicatione humani generis (de quo suprà [c] fusius)

[u] *Misna Gemara tit.* Iabimoth *c.8. Babylon fol. 75. & 76. a. Hierosolym. fol.9. col.1.*

[x] *Loc. citat. & Maimonid. halach.* Ishoth *cap.2. halach.* Isuri Bia *cap.16. Moses Mikotzi præcept. Negat. 118.* Shulcan Aruch *lib.* Haaben haezer *cap.5.* *adde Filesacum selecti. l. 1. cap. 11.*

[y] *Cap.3.*

[z] *Originum. lib.4. cap.8.*

[a] *D. Matth. 19.12.*

[b] *Maimonid hal.* Ishoth *cap.15. vide Epiphanium hæres.58. & S. Hieronym. in Tradit. Hebraic. ad 2. Paral. cap. 28.*

[c] *Cap.3. hujus libri.*

fusius) ad receptas Magistrorum sententias, obligati erant. Etenim solenne verbum est, & regulariter apud eos verum העוסק במצוה פטור מן המצוה *qui præcepto incumbit seu sedulò occupatus est, interim à præceptis* (ceteris iisque affirmativis) *est immunis.* Regnum cœlorum ipsum Regnum Dei in citato Evangelii loco denotat; id quod Talmudicis [d] est כתר התורה seu *Corona Legis.* Exemplum habent in [e] Rabbi Jochanan Ben Uzai, quem hoc nomine scribunt præcepto de Multiplicatione humani generis non obligatum. Ratio autem de Eunuchorum nuptiis inter Originarios interdictis datur à Maimonide [f] שהויאה בעולה נפסדת ולבטלה והנשואין ההם יהיו מכשול להם ולתובעיה וזה מבואר מאד *quia inutilis est coitus seu conjugium tale; quin & ejusmodi nuptiæ offendiculo essent tum ipsi virgini, tum eis, qui in amorem eam pellicerent.* At verò, quemadmodum Proselytis, Libertinis, ac Mamzeribus conjugia invicem ritè potuisse iniri, nec obstitisse legem de Mamzeribus ab Israelitarum aliorum nuptiis arcendis, consentiunt Magistri, ut jam ante monstratum est; ita etiam & castratos hos seu Eunuchos Proselytas Justas & Libertinas ritè duxisse, uti etiam Nethinæas & Mamzeras Dubias, sed non Manifestas tradunt. Quoniam scilicet ex ipsa lege sacra hæ Originariis vetitæ. Dubiæ verò tantum ex majorum instituto. Atque sic demum statuunt de conjugiis Originariorum aliquot Proselytis & Libertinis permissis, quæ ceteris interim Originariis vetita. Perquàm autem singulare est jus heic de ejusmodi etiam conjugio alio permisso Mamzeri, quod & superius [g] tetigimus. Scilicet Mamzeris proles posterique regulariter perpetuò Mamzeris nomen infamiam retinebant, qualicunque conjugum commistione nati. Sequebantur nempè הפגום seu *vitium* parentis sic dicti. At vero quoniam nec deesse volebant Mamzeri posterisque ejus legitimum aliquem actum [h] seu remedium, quo fieret תקנת הבנים *restitutio natalium & conditionis liberorum* seu labis contractæ abolitio, adeo ut tandem evanesceret nomen illud Mamzeris satis odiosum, permissum est ei לישא שפחה *in uxorem ducere ancillam* (intellige lavacro susceptam, & in Judaismum, nomine servitutis, adscitam) ut prolem ex ea progenitam, quæ non omninò pro Mamzere, sed pro servo seu an-

[d] Pirke Aboth cap. 4.

[e] Maimonid. hal. Ishoth cap. 15. Shulcan Aruch l. Haben hæzer c. 1. §. 4.

[f] More Nebokim p. 3. cap. 49.

[g] Cap. 12.

[h] Misna & Gem. Bab. ad tit. Kidoschim c. 3. f. 69. 4. Maimonid. hal. Isuri Bia cap. 15. Moses Mikotz. præcept. Neg. 117

cilla (nam ancillæ proles nunquam non ſervilis planè erat conditionis) habebatur, ritu ſolenni in Judaismum integrum ſeu Libertinitatem manumitteret; quo peracto, Libertinus id eſt pari cum Proſelyto Juſtitiæ integro, Jure cenſebatur filius ejus (quod itidem de filia dicendum) poſterique ſequentes, qui absque hoc fuiſſet, Mamzerum nomen perpetuò retinuiſſent ולא גזרו על השפחה לממזר מפני תקנת הבנים *Non decernebant, ne Mamzeri jungeretur ancilla; reſtitutionis ſeu emendationis poſterorum gratiâ.* Quæ emendatio fiebat modo jam indicato. Unde & exceptionem ſingularem naſci vides regulæ illi de Ancillæ prole à ſucceſſione arcenda, de qua alibi [i].

[i] *De ſucceſſionibus in Bona cap. 3.*

Cap. XVII.

Servorum *atque* Ancillarum, *è Gentilibus in ſervitutem redactarum*, Cognationis nullam *ne quidem poſt Iudaiſmum ſuſceptum, ante manumiſſionem, apud Ebræos*, in re Concubitus, rationem eſſe habitam. *Et de eorum* Contuberniis.

QUæ capitibus proximè ſuperioribus quinque abſolvuntur, ad Matrimonium & Coitum ſive vetitum ſive permiſſum Originariis cum Servis, Ancillis, Exteris necdum in Judaismum cooptatis ſeu Proſelytis Domicilii, Proſelytis Juſtis, ac Libertinis, attinent. Poſtulat inſtituti ratio, ut porro diſpiciamus, de Matrimonio & coitu ſive vetito ſive permiſſo Servis, Ancillis, ceterisque, quos diximus, Originis Exteræ, inter ſe invicem; in ditione ſcilicet Ebraica, atque ex Jure Gentium, quo homines ejusmodi exteræ originis inter ſe ibi uti aut debuerunt, aut licitè potuêre. Homines hi aut Proſelyti fuere Domicilii, ſeu eorum inſtar, adeoque planè Noachidæ aut Gentiles; aut in Judaismum cooptati, veluti Servi & Ancillæ baptizatæ, Proſelyti Juſti, Libertini. De Proſelytis Domicilii, quantum ad hanc rem attinet, commodiùs loquemur libro poſtremo, ubi de judiciis & illiciti concubitûs Pœnis, quà ad illos ex in ditione Ebraica ſpectarunt, agitur. Servi & Ancillæ in Judaismum, quantum

ad ſacra & religionem attinuit, circumciſione & baptiſmo, ſervitute retentâ, ut libro ſecundo docetur, cooptati, veluti Proſelyti erant quidem partiarii. Sed ejusdem conditionis parte alterâ eousque carebant, quamdiu non manumitterentur, ut non ſolûm in civibus aut juris civilis, extra ſacra, participes (quemadmodum fere olim ubique) non haberentur; ſed etiam nec cognationis ſeu jurium ſangvinis ulla omnino ratio aut veſtigium inter eos ſupereſſe exiſtimaretur. Unde, quod ſatis mirere, nec filiarum, nec ſororum, nec parentum quidem contubernia ſeu concubitus, Cognationis nomine, eis interdicebantur. Rabbi Chasda [k]; עבד מותר באמו ומותר בבתו יצא מכלל גוי ולכלל ישראל לא בא *ſervo fas eſt cum matre ſua & cum filia ſua commiſceri. Nam deſinit prorſus eſſe Gentilis, & Iſraelitici juris* ſeu *pars Eccleſiæ Iſraeliticæ non fit.* Hoc vult; cum omnes homines eſſent aut Gentiles aut Ebræi, ſervum ejusmodi ob Judaismum ſuſceptum planè deſiiſſe eſſe Gentilem; ob ſervitutem verò retentam, velut Judæum aut juris Judaici eſſe nequiviſſe; Jura autem Cognationis aut ad Gentiles, eosque liberos, aut ad eos tantùm, qui Judaici eſſent juris, ſpectâſſe; hunc, quia horum neuter erat, juribus ejusmodi neutiquam teneri. In Gemara quidem Hieroſolymitana dubitationes hac de re, etiam & ſententiæ adverſæ occurrunt. Sic enim ibi [l] legitur, רבי אידי אמר קומי רבי יוסי בשם רב חסדא עבד מותר באחותו אמר ליה שמעת אפילו מאם אמר ליה אין רבי פינחס אמר קומי רבי יוסי בשם רבי יוסי עבד שבא על אמו חייב חטאת ואמורה אליהם לרבות עבדים *Rabbi Aidi dixit coram Rabbi Ioſe, nomine Rab Chasda, ſervo fas eſſe cum ſorore ſua miſceri, cui ille, audivi etiam, cum matre ſua, quod hic negavit. Rabbi Phinees dixit coram Rabbi Ioſe, ipſius nomine, ſeu ejuſce ſententiam proferens, ſervum qui cum matre ſua concubuerit, peccati reum eſſe, verbaque illa ſacra in præfatione Interdicti inceſtûs, ad eos dices, etiam ut ſervi continerentur, uſurpari.* Sed receptam demum heic ſententiam ita ex veteribus explicat Maimonides [m]; העבד מותר לישא את אמו כשהוא עבד ואין צריך לומר בתו ואחותו וכיוצא בהן שכבר יצא מכלל גוים ואין העריות האסורות על הגוים אסורות עליו ולא בא לכלל ישראל כדי שיאסרו עליו עריות האסורות על הגרים ויראה לו שאם בא העבד על

k *Gem. Bab. ad tit.* Sanhed. *cap.* 4. *f.* 58 *b.* *Vide ſis ſupra lib.* 2. *cap.* 5.

l *Ad tit.* Iabimoth *cap.* 11. *fol.* 12. *col.* 1.

m *Hal.* Iſuri Bia *cap.* 14.

על הזכור ובהמה והרג שאיסור שתי עריות אלו שוה בכל האדם
עבדים שנשתחררו הרי הן כגרים כל שאסור לגרים אסור
להן וכל המותר לגרים מותר להן נותן אדם שפחתו לעבדו או
לעבד חבירו ומוסר שפחה אחרת לשני עבדים לכשהלכה ואינן
צריכין שום דבר אלא הרי הן כבהמות ושפחה שהוצאת מיוחדת
לעבד או שאינה מיוחדת אחרת הוצאת לפי שאין אישות אלא
לישראל או לגוים על הגוים אבל לא לעבדים על העברים
ולא לעבדים על ישראל *Servo fas est in contubernium accipere matrem suam, quamdiu servus manet, nedum suam filiam aut sororem & quæ sunt id genus cæteras. Etenim jam desiit esse prorsus Gentilis, & Incesta Gentilibus interdicta ideo ei non interdicuntur. At nec Israelitici juris ita fit, ut interdicantur ei Incesta, quæ Proselytis justis interdicuntur. Cæterum mihi videtur, servum, qui cum masculo aut bestia concubuerit, capite plectendum; quoniam illa duo Incesta æquè ad universum genus humanum attinent.* Quod itidem de adulterio n dicendum. Nam quoniam servilis Cognatio pro nulla habita est, ideò tantùm cetera Incesta non interdicta esse aiunt servis; alioquin etiam, dum Proselyti essent duntaxat Domicilii, ad Septem Noachidarum juris capita, ut dictum est, observanda, obstrictis. *Servi vero manumissi, ut Proselyti planè optimi juris habentur, & quicquid hisce nefas, etiam illis nefas erat, & quod hisce fas, fas etiam erat illis. Licuit etiam domino, ancillam suam, sive servo suo, sive servo alterius dare; etiam & ancillam unicam binis servis tradere simili modo. Neque discrimen heic aliquod inter eos habebatur* o *& jumenta. Neque aliud est ancillæ servo in contubernium conjunctæ jus ab ejus, quæ nondum ita conjungitur. Quoniam verum & legitimum conjugium non habetur nisi inter Israelitas* (& qui eorum jurium civitatisque sunt participes) *aut inter Gentiles ad invicem. Non verò inter servos & ancillas, neque inter hosce & Israelitas.* Contubernia autem servorum, ex domini arbitrio nata, quamdiu indissoluta manerent, eousque legitimum conjugium imitabantur, ut inde cum ancilla ita conjuncta adulterium ab ipso domino, antequam dissolverentur, commissum pronuntiarent capite luendum, ut ex superiùs allatis q liquet. Sed ut contuberniorum ejusmodi dominus ipse solus autor erat, ita & pro libitu suo ea, modo etiam su-

pta

n *Animadvers. ad citat. Maimonid. locum.*

o *Videsis Gemar. Bab. ad tit.* Kidoschim *cap. 3. fol. 68. a.*

p *Ex Maimonide superiùs cap. 7.*

prâ indicato, dissolvebat. Nam ita conjunctorum voluntas, assensus, dissensus, in sola potestate manebat domini. Et pro voluntate alterutrius etiam conjugorum legitimorum, extra jus civile Israeliticum, cujus participes servos esse nolebant, dissolvi, ad eorum mentem, conjugia, ante ostensum est. Atque hinc intelligendum illud ex Maimonide jam citatum, haud dispar esse heic jus ancillæ contubernio conjunctæ & ejus quæ nondum conjungitur. Scilicet minimè dispar fore, quoties-cunque dominus contubernium ejusmodi pro libitu dissolverit, & dein cuicunque, ut in fructu prolem haberet, servo ancillam in concubitum tradiderit. Quod verò ad cognationis heic servilis negationem attinet, unde & passim illud habent עבד אין לו יחס *servo non est prosapia* seu *cognatio*; advertendum etiam est, occurrere apud veteres Jurisconsultos Romanos *ad* q *Leges, serviles cognationes non pertinere*, nec facilè r ullam servilem videri esse cognationem. Attamen ipsi, dum in tutelis, successionibus id genus Jure tantum civili suo subnixis aliis locum penitus servili cognationi olim (quod & postea s etiam aliquantulum mutatum est) negabant, in jure nihilominus matrimoniali libertinorum ac contuberniis servorum, horum perinde ac ingenuorum cognationem observandam esse t volebant, utpote non magis in hisce quàm in illis, ex jure Sanguinis, naturalem. Quod itidem de eorum adfinitatibus definiebant. In contrahendis nempè matrimoniis, naturale jus & pudorem inspiciendum esse. *Et quod attinet ad jus* u *civile*, inquit Ulpianus, *servi pro nullis habentur; non tamen jure naturali, quia quod ad jus naturale attinet omnes homines æquales sunt.* Verum autem seu legitimum connubium, ut Ebræi, ita & Romani veteres servis esse x negabant, contubernium eorum, in vitæ communionem, conjunctionem nuncupantes & ancillas ita conjunctas y contubernales. Sed vero ex Novellarum z & Pontificum a jure, satis legitimæ etiam, quemadmodum inter ingenuos, nuptiæ inter servos consistunt. Sed hoc obiter.

q *Paulus l. 10. ff. tit de gradibus §. 5. non parcimus.*

r *Vlpianus l. 2. §. 1. ff. tit. unde Cognati.*

s *Instit. tit. de servili cognatione.*

t *Paulus l. 14. ff. tit. de ritu Nupt. §. 2. & 3. Pomponius ibid. l. 8. Iustin. Instit. de Nuptiis §. illud.*

u *L. 32. ff. de divers. Reg. juris.*

x *C. tit. de Incest. Nupt. l. 3. Vlpian. tit. de his, qui in potestate sunt. Plaut. in Asinaria prologo. Paul. sentent. 2. tit. 19.*

y *Vlpianus l. 12. §. 33. ff. tit. de Instructo.*

z *Nov. 22. & 78.*

a *Tit. de conjugio servorum.*

CAP.

[illegible]

[illegible] Prosely[illegible] aut Liberti[illegible] [illegible] (a) [illegible] Neque [illegible] Ex lege [illegible] ad Originarios [illegible] Proselytos autem & Libertinos [illegible] Ecclesiæ Universitatem Proselytorum, sic ab Ecclesia [illegible] distinguebant. Sed vero, hæc non minus atque Originarios [illegible] Gentium, [illegible] qui nondum Proselyti aut Libertini facti sunt, [illegible] ancillarum conjugiis ac [illegible] accendos [illegible] statuunt; modò exceptiones illas admittas, quæ supra capite duodecimo de Servis, & capite proximè superiori de Ancilla & Mamzere habentur. Scilicet jus parile, de Mamzere in Proselyti posteris; parile item de Proselyto in servitutem addicto, & de Ancilla parriaria Proselyti. Jam verò quod ad Cognationis Proselytorum & Libertinorum in re matrimoniali jura attinet; ea consideratur aut quà, antequam Proselyti facti sunt, locum habuit, aut quà postmodum ex susceptione libertinorum orta est. Cognationem pristinam omnimodam evanuisse dicunt per Regenerationem, juxta ea, quæ libro secundo e [illegible] sunt tradita, uti & in libro de successionibus f in Bona. [illegible] Maimonides [illegible] גר שנתגייר ועבד שנשתחרר הרי הוא כקטן שנולד

[illegible]

שנולד וכל שאר בשר שהיו לו כשהוא גוי או כשהוא עבד אינן שאר בשר ואם נתגייר הוא והם אינו חייב על אחת מהם משום ערוה כלל *Quando Gentilis Proselytus fiebat, aut servus Libertinus, uterque instar infantis recens nati habebatur* (quod & suprà [h] explicatum est.) *Et proximitas sanguinis qualiscunque sive hujus dum Gentilis erat, sive illius dum servus erat, jam planè desiit esse. Quin etsi sive hic sive ille in Iudaismum esset cooptatus simul cum proximis suis de sanguine, illarum nomine, incestûs nullius tenebatur.* Nam ubi consanguinitas seu cognatio nulla reperta est, incestum ejusce nomine ut reperiretur, ex qualicunque conjugio, fieri nequiisse palam est. Unde nec Matrem nec Sororem Uterinam Proselyto seu Libertino recens facto interdictam ex hujusmodi legum morumque suorum interpretamentis voluere. Et tametsi mater simul, pater, filius, ac filia, frater ac soror, Gentiles, unico temporis momento in Judaismum integrum sive ut Proselyti sive ut Libertini cooptarentur; sic plane invicem כזרים *ut alieni* erant, nullo cognationis pristinæ vestigio remanente. Ante [i] autem monitum est de singulari jure, quo nec fraternitas ulla haberetur [k] inter Proselytæ jam factæ filios quorum alter בקדושה *in Sanctitate* seu postquam Proselyta facta est, tam conceptus est quàm natus, alter in Sanctitate natus, sed extra eam, seu antequam Proselyta est facta, conceptus; quod pariter intelligendum de filiabus, & de filio & filia. Nullam nempè inter hujusmodi natos esse sangvinis relationem, nisi quodlibet par (quale de alio quovis numero pariter dicendum) tam conceptum esset quàm natum in Sanctitate. Quam ex Regeneratione ortam advertendum est, Magistris esse solenne, Proselytis Justitiæ & Libertinis, non omninò servis licet in Judaismum, retentâ servitute, cooptatis, tribuere. Sed verò quod sic de discrimine è tempore Sanctitatis & illo quod ante eam præcesserat, atque è conceptu & natalibus conflato tradunt, locum tantùm habuit in liberis quà se invicem respiciebant, non quà respiciebant parentes. Nam tam proles quæ extra sanctitatem concepta est, quàm quæ intra eam, pro filio seu filia parentibus [l] utrisque (modo utrique saltem Proselyti) censebatur, quanquam inter hanc & quæ intra sanctitatem nata

h *Lib. 1.*

i *Lib. 2. cap. 4. pag. 710. & 171.*

k *Misn. tit.* Iabimoth *c.* 11.

l *Gem. Bab. ad tit.* Iabimoth *cap.* 11. *fol.* 97b.

nata est, fraternitas haberetur nulla; ne quidem inter gemellos, nisi tam conciperentur quàm nascerentur in sanctitate. Parentum ita & prolis ad invicem relationem, post novos illos Proselytismi natales seu Regenerationem, ex ipso nascendi tempore, quod insequeretur, Pendere volebant (unde & Proselytæ dum gravida erat factæ proles materni generis seu sanctitatis maternæ particeps nascebatur, ut superiùs [m] monuimus) Fratrum verò ac Sororum ex conceptu tantùm. Unde interdum evenit, ut, qui eidem parenti filii essent & filiæ, sibi invicem fratres aut sorores neutiquam censerentur; Adeoque cognatio inde fraterna haberetur nulla, nec cognationis ejusmodi in re matrimoniali aut concubitûs interdictis ratio ulla, cum intereà paterna & materna planè agnosceretur, adeoque hujusmodi cognationis nomine Matrimonium inter Proselytos & prolem ejusmodi esset, non minus atque inter alios sic sanguine conjunctos illicitum. Juxta jam dicta nimirùm statuunt, dum simpliciora Legis morumque ac scitorum veterum suorum interpretamenta, sine placitis ab eis qui rebus præfuere, hac de re superinductis, rotundè tradunt. At verò moderamina seu temperamenta superinducta à majoribus ajunt, quæ effectum in Proselyto illum Regenerationis, quo cognationem omnimodam pristinam amitteret, publicæ honestatis seu existimationis causâ, diversimodè heic cohiberent. Ne scilicet ipsis Gentilibus viderentur ipsi laxioribus hac in re, quàm par erat, uti moribus. In Temperamentis illis alia erat ratio interdictorum incesti, quibus Gentiles omnes seu universum genus humanum, ex veteri Noachidarum jure, obstringuntur, alia eorum quæ in Lege Mosaica accesserunt, alia item concubitûs ex matrimonio, alia sine matrimonio, alia matrimonii ante Regenerationem, alia ejusce quod postliminibatur, atque alia demùm cognationis paternæ, maternæ alia. Statuebant igitur ipsi, ut tam soror quæ fuerat uterina quàm mater etiam post Regenerationem Proselyto atque Libertino interdicerentur, idque etiamsi ante alterutra harum ducta fuisset. Maimonides [n]; דין תורה שמותר לגר שישא אמו או אחותו מאמו שנתגיירו אבל חכמים אסרו דבר זה כדי שלא יאמר באנו מקדושה חמורה לקדושה קלה שאמש היתה לו אסורה והיום מותרה וכן גר שבא על אמו

m Lib. 2. cap. 4.

n Hal. Isuri Bia cap. 14. atq; in Gem. Babyl. ad tit. Iabimoth c. 2. fol. 22a. & Bide ad cap. 11. fol. 97 b.

אמו או אחותו והיאת בגיותה הרי זה כבאת על הנכרית
כיצד דין הגרים בעריות של שאר בשר אם הורת בשני
כשהוא גוי לאמו או לאחותו ונתגיירו מפרישין אותן

Ex nudis Legis sacræ interpretamentis est, quòd fas fuerit Proselyto in Uxorem ducere sive Matrem sive Sororem uterinam in Iudaïsmum cooptatas. Interdixere autem hoc Sapientes, ne forte mussitando objiceret Proselytus; Devenimus ex sanctitate graviori seu strictiori in sanctitatem leviorem laxioremve; eo quod ita eam quæ heri erat interdicta (nempè ex veteri jure Noachidarum) *hodie ducere ei fas fuisset. Nihilominus Proselytus qui cum Matre aut Sorore uterina, dum ipsæ Gentiles adhuc sunt, concumbit, non aliud facit ac is qui cum fœmina quacunque externa concumbit. Quod verò ad Proselytorum, de Incestu, sanguinis nomine jus heic inprimis spectat; si Proselytus dum adhuc gentilis esset, sive Matrem sive Sororem* (uterinam) *in uxorem duxisset, divortio separabantur.* Nec contrahi nec constare sinebant matrimonium Proselyti & Matris suæ seu Sororis uterinæ. Cum hisce verò concubitus extra matrimonium, antequam ipsæ fierent Proselytæ, pro incestu, ratione sanguinis pristini, non habebatur. At si, antequam Proselytus factus fuisset, aliam quamcunque ex Lege Mosaica interdictam sive nomine sanguinis sive affinitatis, Proselytam etiam cum eo factam, duxisset, constare sinebant matrimonium. Sic idem, ex sententia veterum, Maimonides

ואם היה נשוי לשאר עריות ונתגייר הוא ואשתו אין מפרישין אותן

Si verò duxerit quamcunque aliam nomine incesti interdictam, & postmodum tam ipsa quàm ipse Proselyti fiebant, divortio non separabantur. Uti neque ex sententia forensi separabantur conjuges Proselyti, ubi duxerat quis, post Regenerationem, sive patrui sive fratris germani Uxorem sive Novercam (tametsi etiam post Regenerationem maritis copularentur) sive Amitam, sive Germanam Sororem (quarum omnium proximitas ex patris sanguine pendebat) sive Materteram quæ avi materni, non aviæ, filia, sive filiam sui; pristino scilicet sanguinis jure sibi conjunctas. Nam earum quæ ex Conceptu simul ac Natalibus, post Regenerationem ortæ, hisce aliisve nominibus quempiam contingerent, idem ipsum jus erat, quod Ebræarum. Hinc est

 quod

quod Thamarem Davidis filiam Amnoni fratri rite satis conjungi potuisse existimant, idque ex eo quod sacro sermone occurrit ex hoc jure intellecto. *Quin potius*, inquit o ad fratrem libidine instantem Thamar, *loquere ad Regem & non negabit me tibi.* Erat, ajunt, Thamar filia Maacæ ex Davidis concubitu, dum ipsa adhuc Gentilis esset neque, ob singulare captivæ formâ venustâ jus, ut supra ostensum est, interdicta. Proselyta autem facta (nam nullam sive Davidis sive Salomonis aliorumve in veteri federe Ebræorum, uxorem non fuisse Proselytam, admittunt, nisi ubi Gentilem planè fuisse nuptiarum tempore disertè affirmatur) nupsit Davidi, cui ex Ahinoama uxore susceptus Amnon. Frater igitur (si naturale jus sanguinis respicias) erat germanus Thamari. Quoniam verò & mater ejus & ipsa etiam, dum mater Gentilis esset, concepta Proselytæ factæ essent, ideo desiisse omnimodam sanguinis volunt inter hosce conjunctionem, adeoque eam conjugio ei potuisse jure copulari. Nec dissimile jus erat earum quæ Proselyti uxori, ab earum quæ sibi, consanguineæ fuere. At verò quæ sanguine ei materno conjunctæ sunt, aut quarum affinitas ex eo pendebat, earum adeò fuit jus diversum (sed ex temperamentis illis à majoribus, ut diximus, adjectis) ut, si, post Regenerationem, harum quampiam duxisset, ex sententia forensi divortio essent separandi. Unde ajunt p. גר אסור בשאר האם אחר שנתגייר מדברי סופרים ומותר בשאר האב אע"פ שיודע בודאי שזה שארו מאביו כגון התאומים שדבר ברור שאביו של זה הוא אביו של זה אע"פ כן לא גזרו על שאר אביו *Interdictum est Proselyto, postquam Proselytus fuerit factus, idque ex sancitis scribarum, cognatis ac adfinibus ex materno sanguine sibi conjunctis, non paterno. Quin tametsi liquido constaret de paterno invicem sanguine, veluti ubi Gemelli nascebantur, quorum patrem fuisse unicum certò scimus, paterni sanguinis nomine matrimonium heic non interdictum est.* Sed tantum materni. Haut igitur ex ejusmodi sancitis licuit Proselyto, non solùm sororem ducere uterinam (quæ etiam Gentili vetita) sed nec Materteram, quæ aviæ maternæ filia, nec fratris uterini uxorem, de qua tamen distinctio adhibetur. Interdictam illam esse si fratri uterino nupta esset, ipsi etiam Proselyto; non item si Gentilis moreretur. Qua de re Decisio-

o 2. *Sam.* 13. 13. *ubi haec R. David Kimchi & Maimonid. hal-* Melacim c. 8. *R. Bechai in Biur. fol.* 221. *col.* 4. *R. Moses.* Mikotzi *praecept. affirm.* 122.

p *Maimonides loco citato. & Gem. Bab. ad tit.* Iabimoth *c.* 2. *fol.* 22*a.* & *ad tit.* Sanhedrin *ca.* 4. *fol.* 58*a.* *Atq. ita intelligenda Gemara Hierosolymitana ad tit.* Iabimoth *cap.* 11. *f.* 11. *col.* 1.

ciſionem memorant, in cauſa Naphtimi Proſelyti [q] qui fratris uterini uxorem, nondum ſcilicet regenerati, duxerat. Qui etiam Proſelytam [r] & filiam ejusdem ſimul duxerat, aut binas ſorores uterinas, ei earum altera divortio erat ejicienda, alterâ, pro libitu ſuo, retentâ. Sed obtinuit etiam apud nonnullos [s] opinio eam tantùm retinendam quacum concubitus anteà habitus, ubi cum altera nondum vir concubuerat. At verò uxori, Proſelytæ ſuperſtes ſive matrem ejusdem ſive filiam (ſemper in hiſce conjunctionem ſanguinis, ex natalibus ante Regenerationem, ortam intelligas oportet) ducere jure potuit שלא גזרו אלא בחיותן *quoniam de his non decrevere ſcribæ niſi ubi utræque ſuperſtites.* Nimirùm ſimul eidem conjungi has nolebant. Quin binas ſorores Proſelytas, non uterinas, conjugio ſimul habere permiſſum eſt שלא גזרו בתאר האב *quoniam nec decrevere hi de ſanguinis conjunctione paterna.*

q *Gem. Bab. ad tit.* Iabimoth *cap.*11. *fol.*98 *a.*

r *Maimonid. halach.* Iſuri Bia *cap.* 14. & *locis ſupra citatis aliis ex Gemara Babylonia.*

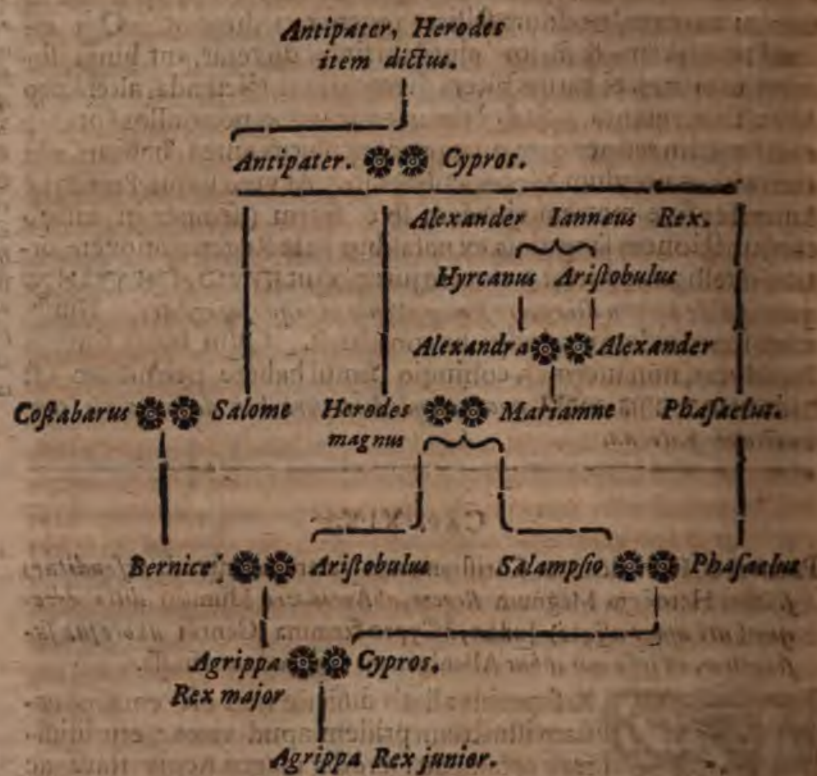
s *Gemar Hieroſolym. ad t.* Iabimoth *cap.* 11. *fol.* 124. *col.*1.

Cap. XIX.

Patrùm & Hiſtoricorum Chriſtianorum Veterum ſententia *defenditur; ſcilicet* Herodem Magnum *Regem, ab Antipatro* Idumæo *dicto adeoque (uti ajunt aliqui)* Judæo, *è* Cypro fœmina Gentili *uxore ſua ſuſceptum, ex ipſis natalibus* Alienigenam, *nec* Judæum fuiſſe.

EX ſuperiùs allatis difficile non eſt controverſiam illuſtrem, pridem apud viros eruditiſſimos ortam, de Herodis magni Regis ſtatu ac natalibus obiter finire; uti & illud quod in Ebræorum Commentariis occurrit de Agrippa Rege, acclamatum ſcilicet fuiſſe ei publicè velut Iſraelitarum fratri ſeu Iſraelitæ, rite intelligere. Satis enim perſpecto jure Gentium quod obtinuit inter Ebræos Proſelytoſque atque alios exteræ originis; juxta jam ante explicata, res erit perquam manifeſta. En tibi quantum ad hanc rem, ſtemma ex Flavio Joſepho [t] quod utriusque natales indicat.

t *Orig. Iudaic. lib.* 18. *c.* 7. & *vide lib.*15. *cap.*2. & 11. & *lib.* 16. *cap.*2. & *Haloſeos l.* 1. *cap.* 10. & 18.

Quod ad Herodem magnum heic attinet, nemo nescit apud Patres & Historicos veteres Christianos eum passim dici ἀλλόφυλον atque alienigenam. Id quod etiam in Scholasticorum [u] è Messiæ adventu disputationibus vetustis admitti solet velut quod dubio caret. In eo enim, illo nomine, collocant translationem primam Imperii Judaici ab Originariis, qui juxta promissionem illam notissimam Judæ factam regnarent, in alienigenam. Qua de re disserendi locus heic non est. Sed verò nec puto repertus est inter Christianos qui non aut alienigenam

[u] To. Bachon. ad sentent. 3. dist. 20. q. 2. art. 1. & prolog. in sent. 4 quæst. 1. art. 2. §. 2.

nigenam aut Proselytum aut ejusmodi quid eum fuisse à primis Christianismi seculis semper aut affirmarunt aut non negarunt, usque dum ante annos aliquot vir summus Josephus Scaliger, ita planè Judæum seu Originarium esse Herodem hunc voluit [x], ut neque alienigenam neque Proselytum existimarit eum censendum. In hunc statim insurrexit Nicolaus Serrarius, vir quidem etiam doctissimus, qui libello Herodes inscripto, novitatem illam refellere conatus est. Habet autem Scaliger heic sequaces suos [y] magni nominis, qui & sententiam ejus stabilire pluribus contendunt. Suos item habet Serrarius veterum sententiæ libenter tenaces. Quæ illi congesserunt neutiquam compilabo ego. Attamen de nonnullis quæ vetustissimam Patrum & Historicorum veterum Christianorum sententiam de Herodis peregrinitate firment, & universa in eam pridem adducta breviter refellant, monere heic visum est, sane à nemine quantum scio satis animadversis. Controversiæ summa est, utrùm Herodes hic Antipatri filius, sive regnum Judaicum, sive gentem Israeliticam seu Judaicam ex Abrahæ semine propagatam spectes, ita civiliter aliquo modo Judæis seu Israelitis eorumve reipublicæ, cœtui, Ecclesiæ, insereretur, atque ita sive ex Ebraico sive ex Interveniente Gentili jure Civitate Israelitica donatus sit aut frueretur, ut Alienigenæ nomen aut statum ex eodem jure penitus sive exueret sive omninò non haberet. Scilicet ex semine Abrahæ seu Judæum naturaliter eum fuisse nemo puto veterum præter Nicolaum Damascenum [z] assentatorem ejus satis fœdum hujusque sequacem Pseudogorionidem [a] qui à Judæis captivitatis Babylonicæ Antipatrum deduci fingunt, unquam ne somniavit quidem. Neque horum autoritas tanta est ut in partes eam, hoc sensu, trahi velit eorum qui veteres heic impugnant, quisquam ni fallor, præter Augustinum Tornielium [b]. Et quod ex Strabone adfertur, Herodem ἐπιχώριον dictum, id est quidem *indigenam*; id planè ad locum natalium attinet, non ad statum quem quærimus, ut ex ipso vocabulo liquet. Etiam scriptoris alioquin maximi autoritatem, hac in re esse levem satis pronuntiare non dubitemus. Et id quod est nasci in Judæa solùm Judæum fecisse nemo puto hactenus rerum Ebraicarum sciens existimavit. In Quæstione autem *ex Ebraico sive*

exni-

x *Animadv. in Euseb. n. 1983.*

y *Isaac Casaubon. exercit. in Baron.* I. §.3. & 4.

z *Apud Iosephum lib.* 14. *cap.* 2.

a *Lib.* 4. *cap.* 37.

b *In Annalibus ann.* 4018.

ex Interveniente Gentium jure dixi. Nam à ratione nimis dissonum est, de statu seu civilitate cujuscunque in aliqua republica aut gente disputare ex jure reipublicæ seu genti illi alieno. D. Paulus civem se esse Romanum Hierosolymis professus est [c], ut legis Portiæ beneficio liberaretur. Nemo rerum æstimator æquus exceptionem illam sive Jure Ebraico seu loci ubi orta est, sive Tarsico, seu Pauli natalium loci, seu aliûs cujuscunque reipublicæ seu imperii præter Romanum, definiendam fuisse non videt. Aut ex Jure Romano seu Cæsareo Romanus dicendus erat civis, aut, ad rem, nullo. Quod pariter dicendum, ubi quæstio (ut apud hæreticos aliquot) fiebat utrùm fuerit etiam ille Ebræus. Scilicet ut illud ex Jure Cæsareo, ita hoc ex Jure Ebræis in usu definiendum. Quo itidem ipsum Ebræum seu Judæum fuisse contra Ebionitas plurima ante secula [d] assertum habemus. Variant admodùm actus civiles in civitatis passim donatione. Neque minùs variant pro diversitate locorum seculorumque, temperamenta quibus civitate donatorum jura ab Originariorum ita disterminantur ut in horum numero nec civiliter quidem habeantur sive illi sive eorum posteri aliter atque jura loci civilia seu Gentium jura ibi Intervenientia permittunt. Obvium est quod dicimus, in legibus & historiis veterum Græcorum atque in jure Quiritum cum eo quod erat Latinitatis comparato. Hodieq; ut semper, Anglorum, Gallorum, Hispanorum, aliarum quæ jam florent gentium jura heic invicem valde discrepant. Nec ubi de alicujus statu hujusmodi quæstio fit, ab alio finienda est jure quàm gentis illius ad quam status ille attinet, sive civili sive sibi atque genti alteri interveniente (cujus eadem heic ratio) quod quidem adeo manifestum est, ut de eo breviter monere tantùm paulò cordatiori cuiq; satis sit superq;. Alienigenam autem quemquam seu peregrinum esse aut censeri, atque interim non hostem, *juxta* varia gentium jura sive Civilia sive Intervenientia, in duplici constituitur genere. Aut in eo quod est omnimodò exterum esse sine ulla civitatis participatione, præter eam quæ ex Jure Naturali seu omnium communi nascitur (qualem passim videmus in iis, qui nondum civitate ullatenus donati alienis in terris degunt) aut in eo quod est, ob rationem Originis exteræ seu generis

c *Act. Apost.* 22. 25.

d *Epiphanio l. 1. hæres. 30.*

neris à populo in quem, juxta jura illa, cooptatus quis fuerit (sive illud natalibus qualibuscunque fiat, sive primaria Civitatis donatione) alieni, ita, in rebus nihilominus civilibus, advenæ seu peregrini nomine ab Originariis distingvi, atque ita non deletum peregrinitatis characterem retinere, ut eandem ipsam ob causam, neque ullatenus ob aliam, singularia aliquot sive plura sive pauciora quæ Originariis competant jura neutiquam sortiatur. Nam qui prioris sunt generis, habent cum civibus communia nonnulla, quemadmodum etiam Proselyti Domicilii apud Ebræos. Et qui secundi sunt generis, omnia non habent cum civibus communia. Adeo ut ubicunque defectus istiusmodi communitatis, nomine Originis exteræ, reperiatur, ibi necesse sit ut peregrinitatem agnoscamus. Jam vero Herodes spectandus est aut qua Jure civitatis Israeliticæ aliquo è natalibus frui potuisset, aut qua in Judaismum ipse, ut Proselytus primo factus, postmodum potuisset cooptari. Quantum ad primum; detur quod volunt heic patrum sententiæ oppugnatores, tam avum ejus quam patrem Proselytum justitiæ fuisse, etiam & Proselyti prolem patris conditionem sequentem, id est Proselytum natum, pro Judæo Originario habendum (de quo plura mox] certe nihil habetur in stemmate supra exhibito alibive apud veteres, quo eum Proselytum natum fuisse sit omnino existimandum. Qua in re certe oppugnatorum argumenti cardo versatur. Scilicet Proselyti uti & Israelitæ proles è Gentili suscepta, Proselyti statum non habuit, sed plane Gentilis erat, adeoque Israeliticæ reipublicæ undiquaque alienigena, ut capitibus duodecimo & decimoquinto supra docetur. Uxor autem Antipatri Herodis patris (quem Proselytum fuisse hactenus admittimus] erat Cypros, quam fatentur omnes Arabissam [e] fuisse, id est planissime Gentilem. Omnes inquam quorum heic ratio habenda. Nam nihili est quod legitur apud Pseudogorionidem [f], eam fuisse Idumæam. Neque alibi puto occurrit ejusmodi de ea commentum, aut à viris doctis omnino recipitur; tametsi si Idumæa ea fuisset, idque Origine vetustâ, plane Proselyta fuisset (juxta ea quæ mox dicuntur) atque ita Herodes ex ea natus proculdubio Proselytus; sive pater Proselytus sive Gentilis fuisset. Sed vero

e *Joseph. lib.* 14. *cap.* 12.

f *Lib.* 4. *cap.* 37.

Arabissa erat Cypros, neque hactenus repertus est inter veteres, cui eam Proselytam factam esse unquam in mentem venit. Herodes igitur filius ejus Gentilis erat, seu quod idem est, maternæ conditionis. Atque ita evanescit tota de Idumæis seu Judaicis parentibus argumenti vis afferri solita. Quod vero existimavit Josephus Scaliger Cypron Proselytam factam (ut ex ejus verbis aliam ad rem supra g adductis constat) ideo quia aliter ex jure Ebraico rite Antipatro conjungi nequibat, non tam afferre argumentum est quam temere fingere. Et quam leviculum est, ideo Herodem natum fuisse Proselytum asserere, quia præsumendum non sit Antipatrum contra jura Ebraica fuisse commissurum? Atque hoc modo nulla omnino civitatis Israeliticæ participatio ex natalibus erat Herodi, utpote plane Extero & Gentili, seu peregrino prioris, quod diximus, generis. Sed vero missa matre, nullo modo probatum hactenus vidi sive patrem sive avum Herodis proselytum tempore ejus natalium fuisse. Postmodum quidem patrem Proselytum factum scribit Epiphanius h. Sed hoc nihil ad Herodis natales. Neque evincit eum sic fuisse, quia D. Hieronymo i Antipatri Proselyti filius dicatur. Non ideo filii natalium tempore pater Proselytus, quia Proselytus. Et nisi fuisset, filius à patre jus Proselyti derivare sibi non potuit, ut manifestum sit ex eis, quæ de Proselytis superius observavimus.

g *Cap.* 12.

h *Hæres.* 20.

i *In Isaiam cap.* 22.

Cap. XX.

Expenduntur quæ in Patrum de Herode Magno sententiam *à viris doctissimis afferuntur ex eo quod* pater avusque ejus essent Idumæi, adeoque, *ut aiunt*, Judæi. *Et de* Proselytorum *eorumque* posterorum *quæ* universitate, Ecclesia *seu* civitate Ebraica *sive donabantur sive arcebantur, tum* jure *tum* peregrinitate.

At vero Idumæos insuper aiunt fuisse Herodis avum patremque; gentem autem illam sub Joanne Hyrcano Rege annis ante Herodem nonaginta in ritus transiisse totam Judaicos adeo ut dein omnes Judæi fierent, & ha-

& haberentur k, id est Proselyti Justitiæ. Quod nec semel memorat Josephus. Vide quæ supra l ea de re afferuntur. Atque ipse alicubi ait Joannem Hyrcanum transmutasse τὴν πολιτείαν αὐτῶν εἰς τὰ Ἰουδαίων ἔθη καὶ νόμιμα *vitam ac mores eorum in Iudæorum mores & ritus.* Unde & Zonaras de Hyrcano; ὑποτάξας τοὺς Ἰδουμαίους ἐπέτρεψεν αὐτοῖς τὴν ἐν τῇ χώρᾳ διαγωγὴν, εἰ περιτέμνοιντο καὶ χρῶνται ἔθεσιν Ἰουδαϊκοῖς· οἱ δὲ διὰ τὰς πατρίδας, καὶ τὴν περιτομὴν καὶ τἄλλα ὑπήνεγκαν *subactis Idumæis ea conditione in patria versari concessit, si circumciderentur & moribus Iudaicis uterentur. Qui amore natalis soli & circumcisionem & reliqua tolerarunt.* Hinc evenisse ut avus Herodis saltem Proselytus esset, Pater vero adeoque ipse natalibus ac sanguine paterno Judæus, atque, ut volunt, civiliter plane Originarius. Ceterum si concedatur ex eo quod traditur de Idumæis in ritus Judaicos transeuntibus universis, etiam & Herodis majores ita Judæos factos, adeoque ipsum Judæum ex Idumæis Judæis natum fuisse, certe inde nihil omnino consequitur eum neutiquam populo Israelitico seu Judaico originario peregrinum ac alienigenam civiliter aut censendum fuisse aut revera extitisse. Et mira est hallucinatio atque iis qui rebus versari videntur Ebraicis nimis indigna, Proselytorum Justitiæ posteros sangvine Israelitico non commistos ob Judæi nomen natalibus acquisitum, peregrinitatem non retinuisse existimare; quod faciunt heic viri magni. Id certissimum est, quandiu manerent originis exteræ probationes, quæ m, uti etiam originariorum Judæorum stemmata, in tabulis genealogicis asservari solebant, tum τῶν גרים *Proselytorum, peregrinorum, advenarum*, nomen posteris eorum inhæsisse (idque nec Originariorum malevolentia nec invidia, ut perperam aliqui autumarunt; sed ex ipso jure apud Ebræos receptissimo) tum peregrinitatis seu originis exteræ effectus omnimodos qui ad eos, qui primo facti sunt Proselyti, spectabant, perpetuo mansisse. Qua de re consulas, quæ libro secundo fusius n tradita sunt. Et de nomine quidem retento monet Serrarius o, testimoniis aliquot adductis. Innumera adjici possent. Etiam quæ superius attulimus de Ammonitis, Moabitis, Ægyptiis, Idumæis Proselytis (qui ubi de Proselytis generatim loquuntur Magistri, quemadmodum etiam

k *Orig. Iudaic. 13. cap. 17.*

l *Lib. 2. cap. 2.*

m *Eusebius hist. Ecclesiast. 1. cap. 7.*

n *Cap. 4. pag. 167.*

o *Herode cap. 15.*

Nethinæi, excipi solent) satis evincunt, neque nudam ipsam Proselyti factionem seu in Judaismum cooptationem, neque id quod est nasci è Proselyto, delere originem exteram ejusve characterem civilem; cujus in prioribus jam dictarum duabus gentibus ratio semper ejusmodi habita est, ut mares Proselyti post quotcunque generationes nuptiis Israelitidum perpetuo, solo originis illius exteræ nomine, arcerentur, in reliquis binis, ita ut in tertiam itidem generationem utriusque sexus Proselytis, Israeliticis esset abstinendum nuptiis. Quod ad Herodis seculi Idumæos seu qui captivitate Babylonica recentiores sunt, spectare nolle magistros monitum [p] est. Aliter sane etiam & ejusce juris Idumæis pariter ac Ægyptiis singularis ratio aliqua heic habenda fuerat, saltem si Herodem non fuisse utcunque tertiæ generationis Proselytum admitteretur; qua de re plura in sequentibus. Peregrinitatis autem manifestæ effectus, in Proselytis eorumque posteris, primarii ac illustriores cernebantur tum in muneribus civilibus militaribusque, tum in jure Nuptiali. Muneribus tam civilibus quam militaribus ita arcebantur ut Originariis præesse rite nequirent, nec judicia (saltem alia quam Triumviralia) exercere, idque tantummodo exteræ originis atque peregrinitatis retentæ ac inhærentis nomine. Maimonides [q] ad veterum [r] mentem אין מעמידין מלך מקהל גרים אפילו אחר כמה דורות עד שתהיה אמו מישראל שנ' לא תוכל לתת עליך איש נכרי אשר לא אחיך הוא ולא למלכות בלבד אלא לכל שררות שבישראל לא שר צבא לא שר חמשים לא שר עשרה אפילו ממונה על אמת המים שמחלק ממנה השדות ואין צריך לומר דיין או נשיא שלא יהא אלא מישראל שנ' מקרב אחיך תשים עליך מלך כל משימות שאתה משים לא יהיו אלא מקרב אחיך *Non constituebatur* (ex civili scilicet Jure Ebræorum) *rex è cœtu Proselytorum, ne quidem post quotcunque generationes, usque dum Mater ejus esset ex Israele* (De Patre Israelita verba non fecit, quoniam ab Israelita, è Proselyta, quacum nuptiæ Israelitæ non interdicebantur, susceptum, Originarium, atque adgnatione Israelitam fuisse, non in Proselytis censitum, nemo rebus Ebraicis paulo versatior unquam dubitavit; sed ne ob patris Proselyti sanguinem, cum paterno sanguine apud Ebræos familiæ utrinque Israeliticæ tantum distingvi solerent,

[p] *supra cap.* 14.

[q] *Hal.* Melakim *cap.* 1.

[r] *Videsis Gemar. Babyl. ad tit.* Iabimoth *cap.* 12. *fol.* 101. & 102 & *gloss. ib.* & *ad tit.* Baba Bathra *c.* 1. *fol.* 3. & *ad tit.* Sota *c.* 7. *fol.* 41 *b.*

ſolerent, dubitaretur ubi Proſelytus ex Iſraelitide prolem genuerat, quæ pariter etiam juris erat Iſraelitici & reverâ Iſraelita natus, ideò de Matre heic ſignantiùs monuit) *Iuxta id quod ſcriptum est* [s] non poteris dare ſuper te virum extraneum, qui non ſit frater tuus. *Neque in regno tantùm ita ſe res habuit, verùm etiam in univerſis apud Iſraelitas præfecturis. Extraneus, ſeu Proſelytus ejuſmodi ritè non ſit dux exercitus, pentecontarcha, Decanus. Imò nec aquæductuum præfectus. Opus non eſt dicere, eum non ritè fieri Judicem aut Conſiſtorii Principem.* (pœnalibus ſcilicet Judiciis, idque ex Jure Ebræorum civili exercendis; Nam Judiciis ex Jure Noachidarum ſimplici exercendis, etiam Proſelytus Domicilii ritè præficiebatur, nedum Juſtitiæ, qua de re vide librum ſeptimum [t]) *Ratio eſt quia non aliundè atque ex ipſis Iſraelitis hujuſmodi petendi ſunt juxta illud è* medio fratrum tuorum pones ſuper te regem. *Simili modo ceteræ quæ apud te ſunt præfecturæ non ſint aliunde quam è medio fratrum tuorum.* Et ad locum illum Deuteronomii, AbenEzra מדרך האמת לא אחיך שאיננו ממשפחת ישראל ולא אדומי אף על פי שכתוב כי אחיך *Revera heic frater tuus non eſt qui non fuerit de familia Iſraelitica. Ne quidem Idumæus, tametſi in ſcriptura* [u] *vocetur ipſe obitèr frater tuus.* Quin nec deſunt inter Cabaliſtas [x] qui heic velint מקרב אחיך *è medio fratrum tuorum* ſonare, per numerorum æqualitatem quam Gematriam ſeu rationem geometricam vocitant משבט יהודה *è tribu Judæ* (nam ita tam ex horum quàm illorum verborum elementis, quà numeralia ſunt, conficitur numerus 381; qualis ratio explicandi apud homines inter Ebræos otioſos & nugis hujuſmodi ſatis ridiculè deditos eſt non infrequens) acſi neminem præter Judæ poſteros ritè regno præfici Judaico exiſtimarent. Alii etiam idem quod ex Maimonide citavimus de ceteris dignitatibus generatim affirmantes [y], regiam nullibi ritè conſtare ajunt, niſi ubi è parentibus quorum filiæ nuptiis ſacerdotalibus fuerint idoneæ (quales tantummodo in Synedriis locum habere poterant [z]) Rex ipſe natus eſſet, id eſt optimo atque puriori jure Iſraelitis originariis; non ſolùm non è Proſelyto & Proſelyta, ſed nec è Profanis aut Mamzeribus. Et quod de Rege ſic ajunt, ad tempora attinet, quibus ſucceſſione ex ſanguine legitimâ non repertâ, ad legem illam ſacram eſſet convolandum. Velut tempore Maccabæorum. Sed intereà manifeſtius nihil

[s] *Deuteron.* 17.15.

[t] *Cap.* 6. & 7.

[u] *Deuteron.* 2.4.

[x] BaalHaturim *ad Deuteron.* 17.

[y] *Moſes Mikotzi, præc. Negat.* 221.

[z] *Maimon. tit. halach.* Sanhedrin *cap.* 2.

nihil eſt quàm non modò Proſelytum primò factum à Magiſtris heic accipi pro eo qui advena ſeu alienigena eſſet, verùm & ejusdem poſteros ſanguine Iſraelitico non commiſtos, etiam hoc nomine, id eſt exteræ originis causâ, à civilibus muneribus arceri. Quin & traditio eſt in corpore Talmudico [a] ideo Herodem hunc ipſum cœtum Magiſtrorum, excepto tantùm Baba Ben Bota, interfeciſſe, quia locum illum de Rege Judaico conſtituendo ita interpretabantur, ut verba illa *fratres tui* illum planè excluderent. Quod idem eſt acſi alienigenam ſeu peregrinum vocâſſent. Quemadmodum vero muneribus civilibus ritè fungi nequibant Proſelytorum quales diximus poſteri, ita nec parilitate cum Iſraelitis fruebantur in jure nuptiali. Aliis jungi ritè nequibant ſive Proſelytæ ſive earum à Proſelytis ſuſceptæ filiæ, quibus Iſraelitides ritè nubebant. Ritè jungi quibant tàm Proſelyti Proſelytæque poſteri utriusque ſexus, quàm ipſi aliis quorum nuptiæ Iſraelitis ex ſacra lege interdictæ. Prioris generis fuere ſacerdotes, quibus, ut alibi [b] oſtendimus, vetitæ ſunt זונה (quod vulgò vertitur meretrix ſeu ſcortum) nuptiæ. Atque eo nomine comprehendi ex avita traditione, inter alia, volunt eam, quæ non eſſet בת ישראל *Iſraelitica fœmina* ſeu *Iſraelitis originaria*, eâque notione deſignari etiam Proſelytam ſive factam ſive natam, veluti nondum Originariam ſed Peregrinam, dum cum Originariis in juribus hiſce ſingularibus diſcutiendis comparatur. Secundi generis, ſeu quorum conjugia Proſelytis permiſſa, Iſraelitis tamen Originariis vetita fuêre, ſunt Mamzeres aliique, de quibus antè [c] diximus, ubi etiam de decima Proſelytorum generatione, ſeu nomine illo tandem evaneſcente ſententia habetur heic inprimis advertenda. Cum igitur tam diſpari eſſent ab Originariis tum Proſelyti primò facti tum eorum poſteri jure, idque ſolummodo exteræ originis ſeu peregrinitatis nomine, aut inter Alienigenas atque Peregrinos (quà Originarios ſpectamus) eos rectè cenſendos eſſe neceſſe eſt ut fateamur, aut ut inter Originarios eos cenſentes diverſiſſimæ invicem conditionis perſonas nullâ cum ratione ſimul confundamus.

a *Gemar. & gloſſ. Babyl. ad tit.* Baba Bathra *cap.* 1. *fol.* 3 *b.*

b *Lib.* 2. 1. *de ſucceſſione in Pontificatum cap.* 2.

c *Cap.* 16.

 CAP.

Cap. XXI.

Utrum ſive Herodem *ſive* patrem ejus *ſive* avum ita Idumæum *fuiſſe conſtet, ut ex* Idumæis *qui* Judæi *ſeu* Proſelyti Juſtitiæ *integri, ſub Joanne Hyrcano Rege, facti eſſent, eorum ullum fuiſſe ſit credendum. Et de* ſtatu Herodis ſervili, *ac de* Semijudæis *ſeu Proſelytis imperfectis. De* Fraternitate Herodis Antipæ & Philippi *filiorum Herodis Magni.*

Sed verò nondum evincitur, nec puto poteſt evinci, Herodis ſive patrem ſive avum ex Idumæis fuiſſe, qui in ritus tranſierant Judaicos. Apud Joſephum [d] quidem tùm Herodes, tùm pater ejus Antipater Idumæus dicitur. Quod tàm de advenis apud Idumæos degentibus, quàm de Originariis Idumæis ſeu vetuſtis illis, qui ſub Joanne Hyrcano facti ſunt Proſelyti, poteſt intelligi. Tametſi quidem Magiſtris quorum rationem raró ſatis imitatur Joſephus, à genere non à loco Exteri, uti & ipſi, ſoleant denominari. Quin patribus Chriſtianis diſertè Antipater Aſcalonita [e] vocatur & ἐν τῇ Ἰδουμαίᾳ διατρίβων *in Idumæa degens* ſeu *inquilinus*. Et Saidus Batricides Patriarcha Alexandrinus juxtà ait eum fuiſſe من عسقلان ex Aſcalone, وكان inquit, خادما لبيت الاصنام وهو ابو هيرودس وجنسه من قبرص *& fuit adituus templi Idolorum, ac pater Herodis, & genus ejus erat ex Cypro.* Forte Cypridis Herodis matris (nam ita interdum Cypros vocatur) nomine deceptus hoc de Cypro addit. Joſephi autem Epitomator Ebræus Romanum eum fuiſſe ait, ut ex verbis ejus infra citatis liquet. Sed intereà hæc adeò incerta eò recidunt, ut Originarium Idumæum ſeu ex vetuſtis illis, qui tempore Joannis Hyrcani nomina dederant Judaiſmo, neque Antipatrum avum neque patrem fuiſſe potius innuant. Atqui error craſſiſſimus eſt, autumare quemlibet Idumææ incolam exterumve ſive ex Aſcalone ſive aliunde illuc ſedes transferentem poſt Idumæos ſub Hyrcano Judæos factos, itidem Judæum fuiſſe. Nam apud ipſos Iſraelitas locus erat etiam Hieroſolymis tum Proſelytis

ſelytis

[d] *Antigonus in oratione l. 14. c. 27. & l. 1. Haloſeos cap. 5.*

[e] *Epiphanius hæreſ. 20. Euſeb. in Chron n. 1983. & hiſt. Eccleſ. lib. 1. cap. 6. atque ibi Africanus. Vide D. Ambroſ. in D. Lucam l. 3. cap. 4.*

ſelytis Domicilii (qui planè pagani erant & in ſe tantùm ſuſceperant ſeptem præceptorum Noachidarum obſervationem, ut libris ſecundo & tertio oſtendimus) tum iis qui etiamnum pagani quaſi Proſelyti fuere ejusmodi ſeu eorum inſtar. Quod verò ſic Hieroſolymis ac in terra ſancta ipſis Iſraelitis licitum erat, id Idumæis, etiam Judæis factis, illicitum ſuo in territorio fuiſſe nullo pacto, niſi de contrario conſtaret, exiſtimandum eſt. Scilicet credendum, inter Idumæos qui Hyrcano obtemperantes ita Judaiſmo nomina dederant, ut poſteri eorum inde fierent cooptatione Judæi, alios poſtea habitâſſe uti inquilinos ſeu Proſelytos Domicilii (Idumæos interim à ſolo & domo ut fieri amat dictos) nec omninò Judæos, quemadmodum & in terra ſancta. Quid igitur obſtat quo minùs Antipatrum utrunque, tàm avum quàm patrem Herodis (ſi uterque in Idumæa degebat) fuiſſe Domicilii duntaxat Proſelytum, ſeu Quaſi, in Idumæa, id eſt, planè paganum ſentiamus? Nam ex Idumæa affertur, ideo fuiſſe eos Proſelytos Juſtitiæ quia Idumæi, ſeu Idumææ incolæ, quod non omninò ſequitur, ob rationem jam aductam. Et nuda ita conjectura eſt, Proſelytos eos Juſtitiæ fuiſſe. Sed manifeſtum eſt, fieri non potuiſſe, quin ſaltem Domicilii Proſelyti aut Quaſi eſſent, dum aut inter Judæos, penes quos erat aliquatenus libera rerum adminiſtratio, ſedem habuerint, aut ipſi Judæorum Originariorum ſubfuerint principi. Adeò ut hoc modo non ſolùm non inter Originarios Judæos civiliter fuerit Herodes, ob natales, cenſendus, verum etiam nec inter Proſelytos Juſtitiæ, ſed tantùm inter eos qui aut Proſelyti Domicilii aut Quaſi fuere. Certè ſi Proſelytus Juſtitiæ non erat natus, ut volunt heic oppugnatores, corruit argumenti quod afferunt vis juxta ipſorum ſenſum. Nam idem non affirmant de Proſelyto facto, quantumvis de nato. Cum nihilominus revera eadem ipſa eſſet, ratione Originariorum habitâ, conditio nati & facti Proſelyti, juxta mores ac ſcita Juriſconſultorum Ebræorum ut oſtenſum eſt. Et ſimul ac factus quis erat Proſelytus, non magis ab Originario diſtabat Judæo quàm Proſelytus natus. Atqui tum Antipatrum, tum Herodem filium circumciſum ac factum Proſelytum (non natum) aſſerit Epiphanius. Quod tamen, ſi priorem utriusque ſtatum ritè conſideremus, non evincit quidem alterutrum ejusmodi Proſelytum

factum

factum esse, ut inde vulgaria Proselytorum Justitiæ jura, de quibus quæstio fit, sequerentur. Cum enim Proselytorum Justitiæ alii essent גמורים *perfecti* seu *integri*, alii imperfecti seu manci; & prioris generis fuerint qui aut è Gentilibus Liberæ conditionis in ritus transibant Judaicos, aut Servi qui in ipso transitu seu momento, quo Proselyti fiebant, è lavacro suscipiebantur לשם בן חורין *nomine ingenui liberive*, adeoque manumissi, Libertini nuncupabantur, pari omnimodo cum Proselytis Justitiæ optimi juris conditione; juxta ea quæ libro secundo ostendimus; Posterioris vero generis seu qui imperfecti seu Ἡμιϊουδαῖοι id est, *Semijudai* fuere, essent servi è Gentilibus seu paganis capti aliterve acquisiti, qui לשם עבדות *nomine servitutis* suscipiebantur è lavacro, cum in Judaismum transibant. ולא נתגמר גרותם *nec perficiebatur eorum Proselytismus* antequam Libertini fierent; certè non consequitur, sive Herodem Antipatrum, quia circumcisus est aut Proselytus factus, Proselytum ideo factum esse perfectum seu integrum. Procurator Judææ Antipater constitutus à Julio Cæsare, transiisse in ritus dicitur Judaicos seu circumcisus esse cum Herode filio, qui postmodum regnum obtinuit. At vero qualisnam iis tunc temporis status? si servilis, id est, si revera regum Hasmonaicorum erant servi, non ita difficile est conjicere nomine servitutis retentæ Proselytum utrumque factum solummodo imperfectum, seu Semijudæum. Neque adeo vile erat (aut nunc est) servi revera sic dicti (ut vox ea statum seu conditionem denotat) apud Orientales nomen, ut non à viris maximis ornatis præfecturis interdum retineretur. Non ita difficile aio esse hoc conjectari, cum & ipsi Ebræi in commentariis suis expressim prodant, Herodem perpetuo posterosque ejus, è paterno saltem sangvine, fuisse ejusmodi servos, nec minus Antipatri saltem majores. De Antipatro Epitomator ille Ebræus f Josephi. *Non fuit Origo ejus* מבני ישראל כי אם מרומים שנפלו עברים ביד ישראל והם גרים בלבד ולא בני חורים *ex Israelitis, sed ex illis Romanis, qui ut servi ceciderant in manus Israelitarum, existentes tantummodo Proselyti, sed non liberi seu ingenui.* Nam ita vertendus est locus ille; nec *filii nobilium* pro eo quod est בני חורים quod passim etiam *ingenuos* atque *Liberti-*

f *Iosippus de Bello Iudaico edit. Basilea in 8. 1559*

nos Proſelytos denotat, ſubſtituendum, ut apud doctiſſimum qui epitomatorem illum edidit interpretem. Idem eſt ac ſi dixiſſet, ex iis erat Antipater qui Proſelyti imperfecti, id eſt, non Libertini facti, adeoque (ſi ad majorum conditionem, ſtatum ejus exigas) nec ipſe Libertinus ſed imperfectus erat Proſelytus. Et certè Proſelytus ejusmodi natus erat ſi majorum ea eſſet conditio, non factus ut habet Epiphanius; qua de re operæ pretium non eſt ſollicitius disquirere, cum nil certius ſit quam imperfectos hujusmodi Proſelytos ſeu Servos qui Judaismum ſuſceperant, eorumque poſteros id eſt Semijudæos ſive factos ſive natos, ante Libertinitatem acquiſitam, nec inter Originarios perfectosve Proſelytos jurium in republica Ebraica civilium quæ ſacra non erant, fuiſſe omnino participes, ſed multò magis quàm Proſelytos integros pro alienigenis ſemper habitos. Quod vero ad Herodem attinet, ubi de eo loquuntur Talmudici veteres, diſertè eum fuiſſe aſſerunt עבד בית חשמונאי *Servum Hasmonaicæ domus* ſeu familiæ Principum Judææ, qui ante Herodem proximè regnabant. Sic enim legitur in Gemara Babylonia [g], uti & illud de Agrippa Rege ſive majore ſive Juniore (uterque in Herodis fuit poſteris) a Romanis ſeu Cæſare dictum [h] עבדא בישא בתר דעבדין מתמלכין *Servus es nequam ſucceſſor ſervorum Reges ſe facientium*. Et ſi conſulas tabulas proſapiæ tuæ genealogicas, quarum & penes nos exemplar eſt, reperies te nec revera regem nec filium regis eſſe, ſed prognatum ex הורודוס קלניא מיתעביד quod interpretantur alii [i] *ex* Herode שנעשה בן חורין מאליו *qui factus eſt à ſeipſo Libertinus*, ſeu, qui è ſervili conditione in libertatem ſui tantum ex ſententia velut ſervus rebellis evaſit. Nam קלניא (quod & קלונייא ſcribitur) ſumunt ibi alibique illi [k] qui ſic interpretantur pro eo quod eſt *liber ſeu immunitate donatus*. Alii vertunt ad hunc modum [l] *ex Herode Aſcalonita poſſeſſo in ſervum*; perinde ac ſi קלניא ſeu קלונייא *Calonia* accepiſſent pro אסקלונייא *Aſcalonita*. Sed interea Herodem ſervum fuiſſe nec rite manumiſſum ſeu Libertinum aut Proſelytum integrum factum, heic ſatis aſſeritur; unde nec poſteros ejus fuiſſe liberos, nedum Proſelytos Juſtitiæ integros. Et in Hebraicis Joſippi [m] ſeu Joſephi, de Salome ſorore Herodis dicitur שהיתה מזרע עבדים

quod

[g] *Ad tit.* Baba Bathra *c.* 1. *fol.* 3 *b.* & *R. Gedalia* Iechiades *in* Sepher Shalsheleth *fol.* 25 *b.* Seder Olam Zota &c.

[h] *Dicta Gem. fol.* 4 *a.*

[i] *Gloſſa ibid.*

[k] *Ad tit.* Aboda Zara *in Gem Bab. c.* 1. *fol.* 10 *a.* *Adde* Baal Aruch *in vocab.* זורן & *voc.* קלניא

[l] *Petrus Galatinus de Arcanis lib.* 4. *cap.* 6.

[m] *Wormatiæ in* 8. *edit. à* 2 *Munſtero* 1529.

quod eſſet ex ſemine ſervorum; item de ea ſimul & de Cypro matre Herodis, quod Mariamne (Marimi ibi dicta) מחרפת אותן בפניהם על שאינן מזרע ישראל ועל פסלותן *improperaret eis in faciem quod non eſſent de ſemine Iſrael ſed eſſent profanæ & ignobiles.* Hinc aliquoties repetitur in corpore Talmudico [n] illud ad Herodem poſteroſque ejus attinens כל דאמר מבית חשמונאי אתינא עבדא הוא *quotquot dixerint ſe è domo Haſmonæorum ortas eſſe, revera ſunt ſervi*, ſeu conditionis ſervilis. Senſus erat; qui poſt Haſmonæos extinctos in Regnum Judaicum Herodiadæ, illorum ſive ſangvinem ſive jus obtendentes ſucceſſerunt, ſervi fuere univerſi. Nam ſuſtulit eos uti & Mariamnem Haſmonæam uxorem ſuam Herodes, è quâ tametſi ſuſceperit prolem, ut in ſtemmate ſupra exhibito vides, nihilominus Magiſtri nonnulli illud non agnoſcentes, tum illum tum poſteros ejus omnes ſervos fuiſſe clamitant; aliis de poſteris ejus aliquot aliter, ut mox oſtendimus, ſentientibus. Nonnè igitur primo cum patre (ut ſcribit Epiphanius) circumciſus eſt & lotus forſan ab Hyrcano Pontifice ſummo, cui uterque ſervus erat, לשם עבדות ſeu *nomine ſervitutis* tantùm, adeoque factus Proſelytus imperfectus ſeu conditionis duntaxat ſervilis, nec poſtquam in Cæſaris gratiam ſe velut ingenuus tranſtulerat, ſeu, ut Magiſtri loquuntur, נעשה בן חורין מאליו *libertatem à ſe fictam nactus erat*, ſervitutem illam eluere curavit? id eſt, de ſolennibus quo Semijudæus hujusmodi perfectus redderetur Proſelytus, atque hoc ſenſu Judæus integer, ſollicitus non fuit? de libertate ſcilicet ac ſtatu, faventiæ Cæſaris innixus, ſatis ſecurus. Nec certe, quod advertendum eſt, injuſſu ſive Hyrcani ſive Antigoni Regis Haſmonæorum poſtremi, quibus revera ſervus erat Herodes (ſi Talmudicis credas) Libertinus ſeu Proſelytus integer jure fieri potuit. Nam invito domino, libertas ejusmodi, quæ Libertinum ſeu Proſelytum integrum ex jure faciebat Ebraico, ne à Cæſare quidem aut aliunde rite potuit adquiri. Atque de Haſmonæis adeo malè meritus eſt ut nihil ſupra; & inteſtina utrinque odia. Neque obſtat quod Mariamnem Iſraelitidem aliasve ejusdem gentis haberet uxores. Verum quidem eſt per jus Ebraicum id non licuiſſe niſi aut Proſelyto juſto qui integer erat, aut Libertino. Sed, per

[n] *Gem. Bab.* ad Baba Bathra *fo. 70b.* & *tit.* Kidoſchim *cap. 4. fol. 3 b.* & *ad Gloſſ. ib.* & *videſis Petrum Galatinum, loco jam indicato.*

spurcissimi tyranni libidinem, scelera tunc temporis quamplurima adeo justi faciem induerant, ut non omninò sit cur sive de legis sacræ sive de majorum institutorum violatione in conjugiis aliisve rebus ejus dubitemus. Nonne etiam servitutem ejus hujusmodi tacite innuere voluit ipse Antigonus Rex ritus gentis suæ callens, ubi in oratione ad Silonem ac milites Romanos de Regno Herodi non tradendo eum ἰδιώτην καὶ Ἰδουμαῖον τοῦτ' ἔστιν ἡμιϊουδαῖον *virum generis obscuri & Idumæum, id est Semijudæum,* appellat? Scilicet Proselytum nondum integrum seu perfectum, seu non Judæum integrum. Servum quidem non vocat, utpote, ob præfecturarum splendorem, ut fit, inter ingenuos, juxta juris Cæsarei, cui jam subesse cœperat, ingenuitatem vulgo censitum. Recolendum est heic illud Talmudicorum p de hujusmodi imperfectis Proselytis יצאו מכלל הגוים ולכלל ישראל לא באו *desinebant omninò esse Gentiles seu pagani, nec tamen in universitatem Israeliticam transibant.* Apprimè hoc explicat id, quod de Semijudæo dicitur in Antigoni oratione. Servus erat ex Idumæis, servitutis nomine circumcisus & baptizatus (juxta morem) unde jure Ebraico, ut Proselytus seu Judæus integer, neutiquam fruebatur, utpote Semijudæus tantùm habendus. Quod verò ab Antigono præmittitur, Idumæum eum fuisse, perinde ac si tantum gentilitatis retinuisset, quantum ei Judaismi integri deerat, id sanè si ad subtiliores apices rituum patriorum exigatur, non ita se revera habuisse ex jam citata regula Talmudicis receptissima liquet. Nam Idumæus quidem esse ita desierat, ut exueretur patria, nec tamen Judaicam seu novam patriam induerat, libertatis defectu. Sed in apicibus hujusmodi hostem iratum etiam libentèr errasse, ut gravius ingereret convicium, mirum non est. Quin si non tam statum ejus præsentem, quàm Originem (ut & fieri solitum) respexit Antigonus, rectissime & juxta etiam Magistrorum subtilitates nemo non videt eum Idumæum nuncupatum; si scilicet ex genere Idumaico. Tantum igitur abest Herodem Magnum inter Judæos, sine exteræ nationis discrimine, censendum fuisse, ut nec inter Proselytos Justitiæ integros seu Libertinos (quales tantum universitati Israeliticæ, sed ut advenæ, conjungebantur) locum hac ratione haberet. At verò in disquisitione hac libera de Herodis Magni statu

• Joseph. lib. 14. cap. 27.

p Supra l. 2. cap. 5.

ſtatu ſeu conditione nec prætereundum forſan videbitur quod habetur in Evangeliis q, Joannem Baptiſtam in carcerem conjectum ab Herode Antipa Herodis Magni filio, quia dixerat nefas ei fuiſſe Herodiadem Philippi fratris ſui uxorem ſibi ſumere. Frater nempe erat Philippus Herodi huic juxta hoc ſtemma.

q *D. Matth. ca. 14 Marc. 6. &c.*

Cleopatra ❧ *Herodes* ❧ *Malthaca*
Hieroſolymitis | *magnus* | *Samaritis*
Herodias ❧ *Philippus* *Herodes Antipas.*

Sic Joſephus r; tametſi diverſam interim ab ea quæ ſacra eſt de Herodiade & Joanne Baptiſta tradat ſ hiſtoriam. Illicitum fuiſſe Herodiadis & Herodis conjugium dubitare non debemus, ideò quòd ſic Joannes Baptiſta, vir ſanctiſſimus, pronuntiaverat. Sed de ratione qua illicitum non conſentiunt ſcriptores. Sunt quidem inter vetuſtiſſimos Chriſtianiſmi patres, qui ad legem ſacram t de fratria ducenda leviro, ſed tantum ubi frater ſine liberis mortuus eſſet, rem velint attinuiſſe. Tertullianus u; *Joannes retundens Herodem, quòd adverſus legem uxorem fratris ſui defuncti duxiſſet habentis filiam ex illa (non aliàs hoc permittente, imò & præcipiente lege, quàm ſi frater illiberis deceſſerit, ut à fratre ipſius & ex coſta ipſius ſuppareтur ſemen illi) conjectus in carcerem fuerat ab eodem Herode poſtmodùm & occiſus.* Atque ſuper hoc alia ſtruit moribus Eccleſiæ Chriſtianæ ſatis diſſona. Verum quidem eſt, ſi Philippus mortuus fuiſſet, & ſatis conſtaret Herodiadis filiam puellam illam ſaltatricem fuiſſe ab eo ſuſceptam, (nam & ſic admittit Tertullianus) illicitum fuiſſe Herodi huic ex lege illa, (modò fratres ejuſmodi ii eſſent ut eâ continerentur) fratriæ conjugium. Sed quidem aut Philippum mortuum tum fuiſſe, aut prolem ei ſaltatricem illam aliamve fuiſſe non ita ſatis liquet. Imò ſine prole deceſſiſſe Philippum x expreſſim ait nec ſemel Flavius Joſephus; utcunque Pſeudo-Gorionidi y illi dicatur de Herodiade והיולדה בנים מאחיו *& fuerunt ei liberi ex fratre Herodis*; Quod itidem Ebræorum alii z affirmant, id quod habet Joſephus de Salome, in hiſtoria ſua de Herodiade a Philippi,

r *Haloſeôs l. cap. 18.*
ſ *Originum lib. 18. cap. 7.*
t *Deut. 25. 5.*
u *Adverſus Marcionem lib. 4. cap. 34. & videſis Baronium Tom. 1. ann. Chriſti 31.*
x *Lib. 18. cap. 6. & 7.*
y *Lib. 6. cap. 63.*
z *Chrô. Tom. ſecundi apud I. Druſ. ad D. Matthæum cap. 14.*
a *Lib. 18. c. 7.*

Herodis ac Herodiadis nuptiis, commiſcentes. Sed & hi etiam Philippum diſertè ſuperſtitem fuiſſe ajunt; cum Herodes uxorem ejus duxit. Pſeudo-Gorionides; והוא לקח אשת פילפוס אחיו בעודנו חי לאשה *& ille uxorem Philippi fratris ſui etiamnum ſuperſtitis cepit in uxorem.* Sed verò & apud Fl. Joſephum res ſe ita habet. Herodiadem Herodi, Herodis magni filio nuptam, (ſcilicet patruo neptem ex fratre Ariſtobulo) ἐπὶ συγχύσει φρονήσασαν τῶν πατρίων *in contemptum morum patriorum*, marito relicto, in conjugium tranſiſſe Herodis τοῦ ἀνδρὸς τοῦ ὁμοπατρίου ἀδελφοῦ *qui marito ſuo erat frater germanus.* Ita uterque Herodes dictus, quos & apertè diſtinguit à Philippo, quem & antè mortuum eſſe narrare [b] videtur. Sed rarum non eſt & binomines haberi homines, maximè in Oriente illo, & Herodis nomen tunc pluribus tribui, quibus alia etiam nomina ſingularia. Et viri docti id ipſum quod ſic de Herodiade ac utroque, Herodis nomine, marito tradit Joſephus, pro eo quod in Evangeliis de Philippo, Herode, & Herodiade legitur, ſumunt. Et Salomen priorum nuptiarum filiam pro ſaltatricula quæ ita in cauſa decollationis Joannis Baptiſtæ. Atqui ita ſanè ad legam illam de fratria leviro ducenda res attinere nequibat, ſed ad illam, quâ alienâ uxore cuique interdicitur. Sed verò detur tandem mortuum fuiſſe tunc Philippum idque illiberem, (ut voluere aliqui) certè niſi Herodes magnus communis utrique pater, Proſelytus eſſet Juſtitiæ integer ſeu Libertinus (ſecundum ea quæ ſuprà de eo diſputantur) id eſt, niſi τῇ קדושה ſeu *ſanctitate* Proſelytiſmi integrâ frueretur, tam cum Antipam quàm cum Philippum progenuit, ii fratres ad quos lex ſive hæc de fratria leviro ducenda, ſive illa de fratria ubi demoreretur frater, liberis relictis, interdicta attinere potuit, neutiquam erant ex Ebræorum moribus cenſendi; ſed planè ut invicem extranei, nullâ ratione ſanguinis habitâ. Fraternitatem maternam nullam eis fuiſſe palàm eſt, ſed tantùm paternam, ſi ulla. Et tametſi Philippus è Cleopatra Hieroſolymitide, ſeu Iſraelitide genitus, planè Iſraelites ſeu Originarius ob ſanguinem erat maternum (quod perpetuò obtinuit) Antipas tamen è Malthaca Samaritide, quæ in univerſitatem Ebraicam non aliter ac Attica ſeu Romana id eſt non ſine [c] ſolenni Proſelyti factione quibat admitti, aut Samaritanus haben-

[b] *Origin.18. cap. 6.*

[c] *Epiphanius lib. de Menſuris & ponderibus. & vide ſup. lib. 3. cap. 2.*

habendus erat, aut, fi mater ejus Profelyta fieret, Profelytus. Si hæc non Profelyta effet, planè velut gentilis Ebræis is erat, tametfi Herodes pater ejus fuiffet Profelytus. Ifraelitis autem cum Gentilibus nulla in jure cognatio; adeoque nec cum Antipa ita Philippo fuiffet. Sed concedatur Malthacam fuiffe Profelytam, adeoque natum fuiffe ex ea Antipam Profelytum, idque ita ut ex natalibus illis fraternitas legitima ei & Philippo, ex Ebræorum moribus, interveniret. Certè ita neceffariò fequetur Herodem magnum communem eorum patrem Profelytum fuiffe feu Libertinum tempore, quo utrunque genuit. Id planè evincitur ex eis, quæ fuperiùs traduntur de fratrum Profelytorum [d] ex conceptu, nec quidem natalibus folis, cognatione. Nam fi Herodes Antipas & Philippus non nafcerentur Profelyti, fed ipfi facti effent, tunc fibi invicem in re matrimoniali velut planè alieni nec cognati habendi, ut fufiùs oftenfum eft. Uno enim illud ore pronuntiant [e] גרים שנתגיירו ועבדים שנשתחררו אין להם אחוה כלל והרי הן כזרים זה לזה *Inter Profelytos feu Libertinos recens factos nulla eft fraternitas, fed funt ad invicem velut alieni.* Fratribus quidem recens factis Profelytis fingulare præftituebant heic jus majores. Neque ex lege facra [f] de inceftu, eos à fratriis arcebant. At verò ex ejusmodi majorum inftitutis arcebatur [g] frater, Profelytus factus, tantùm à nuptiis uxoris fratris uterini, non à germani. Philippus autem & Antipas uterini planè non erant. Adeò ut nifi Profelyti fuerint utrique nati, neque ad legem illam de Inceftu poterit res, fi Philippus fcilicet demortuus erat, fpectare. Rem fubtilioribus relinquo.

[d] *Lib. 2. c. 4. & cap. 18. hujus libri.*

[e] *Maimonid. halach.* Iebom We-chalitza, c. 1.

[f] *Levitic. c. 18: 16.*

[g] *Supra cap. 18.*

Cap. XXII.

Qua ratione id verum fuerit, Agrippam Regem fratrem Ifraelitis *fuiffe, adeoque* non alienigenam, *quemadmodum ab eis ipfis publicè eft acclamatum; tametfi effet ex* Herodis alienigenæ nepotibus.

IAm verò quod ad Agrippam attinet (qui ex Herodis magni nepotibus) acclamationemque ei factam, eum fuiffe Ifraelitarum fratrem; certè nifi ex jure five nuptiali, five eo, quod aliter ad fexuum conjunctionem atque natales inde fequentes apud

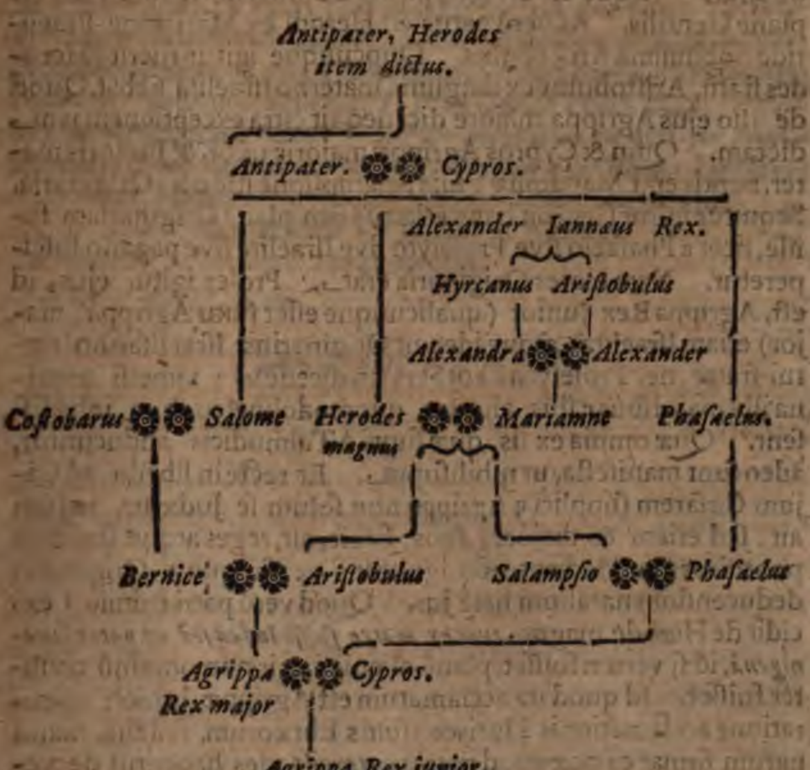
apud Ebræos obtinuit, res expendatur, argumentum ex ea sumi non leve potest, quo etiam Herodem magnum, utpote pari (quantum absque juris ejusce ratione scimus) cum nepotibus jure, fratrem, ex Ebræorum sententia publica, sibi fuisse, id est, nec alienigenam, nedum servum, evincatur. Acclamatio illa in Misna [h] memoratur, in *Sepher Sephri* [i], alibique in vetustis eorum commentariis, ubi de solenni regis eorum repetitæ legis lectione verba fiunt. Agrippa Rex cum ad sacra de Rege constituendo verba in Deuteronomio [k] inter legendum devenerat, adeoque ad illud *non poteris constituere super te virum* נכרי id est *extraneum, sed eum qui sit ex fratribus tuis* זלגו עיניו דמעות אמרו לו לא תתיירא אגריפס אחינו אתה אחינו אתה *Lachrymas effudit* (veluti qui existimaret, saltem dubitare simularet, se extraneum esse, nec eorum, ad legis mentem, fratrem) *cui statim acclamavit* Ebræorum cœtus, *ne timeas Agrippa, Frater noster es tu, tu frater noster es.* Agrippam igitur hunc (quinam intelligendus sit, mox monemus) Herodiadem, fratrem sibi vocarunt Ebræi, nec regno imparem agnoscebant, adeoque velut Israelitam seu Judæum admittebant Originarium, juxta ea quæ capite vicesimo de jure eorum regio è Magistris attulimus. Quod ut ritè capiatur, advertendum est binas apud Talmudicos de lege illa sacra reperiri sententias, ut antè etiam tetigimus. Altera est *fratrem tuum* ibi denotare qualemcunque materno sanguine Israelitam, uti etiam quemcunque ab Israelita è Proselyta, Libertina, aut profana, quibuscum scilicet Israelitæ non sacerdoti, conjugia licita erant, susceptum. Et sanguinem solum maternum Israelitam fecisse supra alibique non semel est monitum. Alterâ autem sententiâ (quæ pariter admittit Israelitam materno solo sanguine fieri) *frater tuus* in allata lege significat fratrem ex utroque parente, & cujus filia sacerdoti conjungi ritè potuisset; ut scilicet excluderentur potissimum profani, juxta ea quæ alibi [l] de sacerdotum nuptiis diximus. Et qui hujus sententiæ tenaces fuere, cœtum Ebræorum, ut memoratum est, acclamantium adulationis graviter incusarunt, nec Agrippam fratrem ibi reverâ fuisse admisere, ut videre est in Gemara [m] utraque. At verò juxta sententiam priorem quam etiam Moimonides [n] aliiq; non pauci amplectuntur, rectissimè acclama-

h Tit. Sota cap. 7. Talm. Bab. fol. 41
i Ad parash. Sophtim fol. 45 a.
k Cap. 17, 15.

l De success. in Pontific. lib. 2. cap. 2.
m Rabbi Chananiah ben Gamaliel in Gem. Hierosolym. ad t. Sota cap. 7. fol. 22 col. 1. halach. 7. & Bab. ibid. fol. 41 b. & vide Thosiptha ibidem.
n in Hal. Melachim cap. 1.

clamarunt Ebræi Agrippæ *Frater noster tu es*, adeoque regno ex hoc jure non imparem. Quod interim nihil omninò meliorem facit Herodis, juxta eorum sententiam, statum. Agrippa scilices hic erat Junior seu Majoris filius. Glossa ad Misnam in qua acclamatio illa narratur; אגריפס המלך מלך ישראל היה מזרע של הורודוס והוא שחרב בירת המקדש בימיו *Agrippa Rex hic Rex erat Israelis è posteris Herodis, atque is erat cui templi excidium coævum*. Agrippa Junior manifestò innuitur; tametsi sint qui o de patre ejus locum illum perperàm sumant. Illud autem *Frater noster tu es* explicat eadem Glossa, Obadias Bartenorius, alii; per שאמו מישראל *quia mater ejus erat Israelitica*.

o Petrus Galatinus de Arcanis lib. 4. cap. 6.

 Qua

Qua ratione id fuerit ex stemmate ejus satis liquet; unde certum est, tum Aristobulum Herodis filium atque Agrippam hunc Juniorem Israelitas fuisse natos, tum Agrippam majorem fuisse planè ex natalibus paganum seu Gentilem, nisi Bernice mater ejus Proselyta integra seu Libertina fuisset. Nam Israelitidem eam non fuisse palam est, utpote è Costobaro, qui Idumæus fuerat nominis celebris p, etiam tunc cum gens ea in ritus transibat Judaicos, adeoque, ut credere par est, Proselytus, è Salome susceptam; Salome autem Antipatri filia è Cypro, fœmina Gentili; quæ nisi Proselyta aut Libertina facta esset, non aliam præter Gentilem marito Proselyto parere potuit, juxta antè ostensa. Atque sic & Agrippa ille Gentilis filius foret, id est planè Gentilis. At verò natus est Herodi ex Mariamne Israelitide nobilissima Aristobulus. Quocunque igitur fuerit Herodes statu, Aristobulus ex sanguine materno Israelita fiebat. Quod de filio ejus Agrippa majore dici nequit citra exceptionem jam dictam. Quin & Cypros Agrippæ majoris uxor, & Junioris mater, neptis erat Mariamnæ è filia Salampsione itidem Originaria. Sequitur igitur Cypron hanc etiam ipsam planè Originariam fuisse, licet à Phasaelo sive Proselyto sive Israelita sive pagano susciperetur. Nam mater Originaria erat. Proles igitur ejus, id est, Agrippa Rex Junior (qualicunque esset statu Agrippa major) etiam Israelita, atque ideo ut Originarius, Israelitarum cœtui frater, nec Proselytus aut Servus, dicendus; tametsi nomina illa majoribus è suis aliquot quomodolibetcunque inhæsissent. Quæ omnia ex iis, quæ suprà è Talmudicis adducuntur, adeo sunt manifesta, ut nihil supra. Et rectè in libello ad Cajum Cæsarem supplici q Agrippa non solùm se Judæum natum ait, sed etiam & majores suos fuisse, ait, reges atque summos pontifices apud Judæos, non ignorans ex sanguine Originario deducendum natalium heic jus. Quod verò patri eximio r excidit de Herode magno, *cum ex matre fuisse Iudæâ sed ex patre alienigenâ*, id si verum fuisset, planè alienigena is non omninò civiliter fuisset. Id quod ita acclamatum est Agrippæ Juniori cum ratione acclamationis à Jurisconsultis Ebræorum redditâ, haud parum firmat ea quæ apud patres veteres toties habentur de vero Herodis magni statu. Sine legitimâ Originarii sanguinis commi-

p *Ioseph. Archæolog. lib. 15. cap. 11.*

q *Philo lib. de Legatione ad Caium. & vid. orat. Herodis apud Iosephum Halos. lib. 1. cap. 18.*

r *D. Cyril. adversus Iulianum l. 1.*

commiſtione fratrem non agnoſcebant Agrippam. Ex ea tantùm Iſraelitam ac fratrem agnoſcunt. Jam verò majores ejus aut Proſelyti Juſtitiæ fuere ſeu Libertini, aut minimè. Si non fuerint, cadit omninò quicquid de Patrum veterum ſententia pridem novatum eſt. Si fuere, atque ideò alienigenæ nomen eis non tribuendum quis contendat, næ is à receptiſſima Ebræorum in jure ſuo civili Gentiumque diſcernendo ſententiâ recedit. Nam illi, ut vides, nullâ Proſelyti juris habitâ ratione, ad ſanguinem tantum Iſraeliticum ſeu Originarium, quo alienigenæ nomen dilueretur, in quæſtione de Agrippa confugerunt. Unde etiam factum eſt, ut in principibus & patribus Synedrii Magni habeant jugum unicum (uti vocant) eorum qui patre Proſelyto, matre verò Iſraelitica nati. Semajah ſcilicet & Abtalionem. E poſteris fuiſſe eos ajunt Senacheribi, quem Proſelytum factum ſcribunt. Sed verò adjiciunt r, היה להם רשות לשפוט את ישראל להיות אמם ישראלית *poteſtatem eis* ſeu *jus fuiſſe judicandi Iſraelitas, quoniam mater eorum erat Iſraelitica.* Poſterioribus Haſmonæorum temporibus ſimul floruere, decantatiſſimi illi Hilleli & Samæo præceptores.

r R. Gedalia in Shalsheleth *fol.* 25*b.* Iuchaſin *f.* 18*a* & 50*a.* 67*a.* & Gem. Babylon. ad tit. Sanhed. cap. 11.

Libri Quinti FINIS.

DE JURE NATURALI ET GENTIUM

Juxta Disciplinam EBRÆORUM,

Liber Sextus.

Quintum Juris Noachidarum seu Naturalis, quod Illustrius est, caput seu *Furti Interdictum* complectitur; quà Originarios, quà Proselytos sive Justitiæ sive Domicilii, aliosque spectat. Et de *Adquisitione* & *Translatione Dominii* tum *Personarum* tum *Rerum*, cum *Modis* suis ac *Temperamentis*, tum ex *Jure Pacis* tum ex *Jure Belli* nasci solitis, Talmudicorum scita sententiasque aperit. De rerum *Occupatione*; *Alienationum* item & *Contractuum formulis* atque *vi*. De Jure *Egenorum* seu *Mendicorum*; *Servitute*, *Usuris*, Bonis *aleâ* lucrifactis; aliis selectis quæ ad *Dominium* & *obligationem permissionemque* circa illud ex jure Pacis versantem attinent. De *Jure Bellico*, *Victoria*, *Deditione*, *Federibus*, *Tributis*; *Numismate Census*, & *Didrachmi Pensitatione*, in Evangelio; *Captivis*.

Cap. I.

Quid Furti nomine *heic contineatur. De Hominum* confenfu & *interpofita*, circa *Rerum Perfonarumque* Dominium *ejusque* Temperamenta & Modos, fide fervandà, Præceptum *Interdicto hoc, ut* prævium, includi. Confenfus *ejusmodi* ufus. *Supremum* Numinis *intereà* Dominium, *unde*; fine intermedio, *interdum, cis* univerfalem *in rerum initiis* donationem, *homines* domini *facti*.

Juris Naturalis feu Noachidarum caput, juxta inftituti rationem, Quintum eft על הגזל *de Furto* ac *Rapina*; quod fcilicet, juxta Magiftros heic, eft contrectatio, furreptio, detentio rei alienæ uti & damni qualiscunque (citra cædem) alteri illatio contra quam jura, pro varietate feculorum locorumque, introducta præftituunt finuntve. Jura nimirùm quæ ut neceffario prævia, fupponit & includit interdictum Furti. Nam dum Rem dicimus Alienam, fieri nequit quin & præcedere fimul innuamus jura, quibus introductum fuerit & firmatum Dominium, quo alteri ita addicatur illa res, ut alterius non fit. Non alter atque, ubi (ut libro proximè fuperiore) alienæ uxoris, viro fuperftite, uti & patris demortui uxoris, concubitus, in Capite Juris Naturalis quarto, vetitus eft, neceffariò fequitur jura contractuum nuptialium, quibus conjuges legitimi fiant, in eodem capite pariter ut prævia includi fupponique; adeoque etiam inde fidem conjugalem in contractu interpofitam ab uxore neutiquam violandam; fed ita fervandam ut fui corporis poteftatem alicui præter maritum fuperftitem non permitteret citra divortium, feu contractûs nuptialis renuntiationem feu ἀπόλειψιν fuam aut illius ἀποπομπήν, qui Termini etiam feu Modi ac Temperamenta, ut docent ibi Magiftri ex jure fimpliciter Naturali, erant fidei hujusmodi interpofitioni. Jura autem illa Dominii, five Rerum five Perfonarum, feu ejusdem adquifitionis prævia, aut à Numine ipfo præftituta funt inftaurataque, aut ab Hominibus inventa & conftituta. Originarium Dominii adquifitionis jus vifitur in Numinis omnium rerum perfonarumque domini fupre-

mi & universalis indultu, quo Tellus rerumque in corpore illo universitas humano generi primo [a] concessa est & permissa. Ejusdem item instauratio totidem quasi verbis habetur Noacho [b] posterisque ejus. Quo & spectare volunt Ebræi illud in Mosis Cantico [c], *quando dividebat Altissimus Gentes, quando separabat filios Adæ, constituit terminos populorum &c.* Sed & pro solo totius orbis terrarum hærede à Numine constituto à Christianis nonnullis [d] sumitur Noachus, quem ut ejusdem dominum filiis partes eorum distribuisse volunt. Indulta à Numine & permissa hominibus ipsis inter se Libertas illa, quam Naturalem nuncupare solemus, cui pro vario ab ipsis jure superinducto diversimodè est postea derogatum. Jam vero de Populorum, Regionum ac Insularum divisione paulo post Diluvium ex hominum dispositione ac invento, tum sacra historia, tum Iosephus, Eusebius, Epiphanius, Eustathius Antiochenus, Chronici Alexandrini autor, Cedrenus, alii tum Græcorum, tum Latinorum, etiam & Talmudici [e] affatim testantur. Et in seculis insequentibus passim id genus alia ex imperiorum ac dominii translationibus orta conspicimus. Quicquid enim sive antè sive post Diluvium sic à Numine de Dominio indultum est (modo singularia quædam ita à Numine ipso sine intermedio præstituta ut aliter atque præstituta sunt, se habere non deberent, excipias, de quibus statim etiam monemus) quicquid inquam sic indultum est, ita accipiendum & nunquam non ita à Magistris acceptum est, ut humano generi, pro morum juriumque sive Civilium sive Gentium, superinductorum, ac contractuum, aliarumque rerum quæ vitæ & actibus humanis accedere solent, diversitate ex eodem permitteretur indultu; singulares insuper Adquisitionum & Translationum Dominii inter se Formulas & tam universitatum seu corporum communionem & societatem quam singulorum dominium individuum qualecunque introducere, adeoque per contractum, occupationem, cessionem, donationem, successionem, emtionem, venditionem, deditionem, adquirere, mutare, transferre, propagare; cujus rei etiam exempla aliquot vetustissima habentur in sacra Abrahæ historia; [f] atque ita dein accipiendum ut tunc demum Furtum fieret, quoties quis alteri citra cædem damnum inferret, aut

[a] Genes. 1.28.
[b] Ibid. 9.2.
[c] Deut. 32.8.
[d] Epiphan. in Ancorato.
[e] Gem. Hierosolym. ad tit. Megilla cap. 1. fol. 71. col. 2. §. 11.
[f] Genes. 14. 20. 23. 11. & 16. 25. 5. 6. & 9.

aut id quod alienum inter singulos ita factum est, surriperet, auferret, detineret, aut (quod idem potius est) sive in societate aut communione, qualis etiam in aureo seculo fingitur, socium suum seu qui pro indiviso secum possidebat, sive alium jure suo uti frui præpediret; id est, præter ipsam damni illationem, tum indultui quem diximus, ac permissioni divinæ actu reniteretur, tum Fidem suam violaret & Consensum quo sive ex contractu seorsim suo, sive ex moribus legibusque aut ab universitate seu parte aliqua humani generis cujus ipse pars esset & propago, aut à gente seu Civitate sua qua involveretur, superinductis, ipse obligaretur. Nimirum ubi de Humana heic Dispositione simpliciter ac solum videmus, aliter fieri nequit quin hominum consensum ac Fidem interpositam (quà sive ex Contractu res aut personæ hujus, illius, alterius fierent, sive ex decreto aut usu Jura ac Mores, juxta quos adquireretur transferreturque Dominium, introducerentur) Interdicti hujus fundamentum esse primarium fateamur, seu quod in idem recidit, Dominii atque Obligationis Permissionisque quæ circa Dominium versatur, causam esse Fidem illam ac Consensum diffusissimam. In Pacis rebus seu adquisitione & translatione Dominii tempore pacis, res satis est cuique, puto, manifesta. Pacis enim tam Jura, quàm Contractus, ex Consensu, cui fides adjungitur, sive Expresso & Naturali, sive Tacito & Civili pendent. De Contractibus res est apertissima. Jura autem seu Sanctiones civiles consensu nituntur Expresso & Naturali, eorum qui præsentes agentesque ipsi legibus ferendis ac moribus in usum admittendis interfuerint. Tacito & Civili eorum qui suffragia sua suique potestatem ita ante aliis, juxta varios rerum publicarum ortus & constitutiones, sive ex deditione sui posterorumque sive aliter permiserint, ut quicquid illi decreverint, eo se hi posterosque suos, absque consensu in rem singularem expresso ac naturali, obligari voluerint. Quem quidem consensum sic Civilem & Tacitum dictum, ex præeunte Naturali seu Expresso, tametsi non in res quæ sequuntur singulares, nasci adeoque etiam Naturalem seu Expressum ex origine dici posse, nemo non videt. Non aliter fermè atque minoris universitatis seu corporis partis etiam Dissensus, non solùm civiliter in partis majoris Consensum

ſenſum plerunque tranſit, atque ita Conſenſus fit Civilis & Tacitus, verùm etiam & Naturalis & Expreſſus dici pariter poteſt, quatenus ſcilicet expreſſim univerſitas tota, tam ſcilicet minor quæ jam diſſentiat, quam major pars (idque tam poſterorum quam ſui nomine) ante conſenſerat in perpetuam majoris partis ſuffragiorum, in rebus definiendis, præponderationem. Quale ſimiliter dicendum ubi in Principibus aliquot ſolis, legum de Dominio ferendarum qualiumcunque poteſtas legitima reperta fuerit. Nam tacitus & civilis ibi ſubditorum, ſive ex Contractu ſive ex Deditione aliterve ex uſu legitimo, Conſenſus eſt prævius, qui ex origine item naturalis & expreſſus non immerito nuncupandus. Quod vero ad tempora Belli attinet; tametſi vi geritur res, nihilominus ex moribus etiam hominum Conſenſu introductis admitti videmus utrinque Jus victoriæ, Servitutis, Captivitatis, & quæ Belli aleam ſeqvuntur reliquorum. Etiam ex moribus Conſenſu utentium firmatis introductum eſt illud, ut cives reipublicæ alterius in altera ſive degentes ſive obiter agentes, id eſt civitate non donati, legibus moribusque ſubſint loci ubi ſive degunt, ſive agunt ipſi, utcunque legibus eis quibus loci cives utantur, variatim diſparibus. Id quod paſſim obtinet ex Gentium ſcilicet quamplurium Conſenſu, quo uniuscujusque, in Gentibus illis, civis Conſenſus civiliter ſaltem includitur, introductum. Quod pariter de Legationum, id genus aliorum juribus afferendum. Hinc eſt quod primarium jam ante dixerim Conſenſum Fidemque interpoſitam Dominii atque Obligationis Permiſſionisque quæ circa illud verſatur, eſſe fundamentum, dum ſolùm & ſimpliciter Hominum heic diſpoſitionem intuemur. Sed vero altius eſt planè repetenda cauſa prima, primumque omnium, quo etiam jam dictum nititur, fundamentum Dominii atque Obligationis. Id eſt ab ipſius Numinis præcepto de Contractu, Fide, Conſenſu ſervandis; quod palam viſitur in hoc Furti interdicto, eoque neceſſario includitur dum quod, ex Contractu aliove adquiſitionis ſeu alienationis genere è fide interpoſita ac conſenſu juxta jam dicta introducto, eſt alienum, id auferre contra quàm jura ex Fide itidem ac Conſenſu interpoſito nata ſinunt, vetatur. Nam ut ejus qui homine ſuperior fuerit, autoritas obligationem reverà inducat, id eſt

autoritas

autoritas ac imperium ipsius Numinis, pluribus est libro primo g ostensum. Et quod sic diximus de Juribus ac Contractibus ipsis hominibus in usu, idem dicendum de Modis ac Temperamentis atque id genus reliquis eisdem pro seculorum, locorum, populorum varietate adjici solitis; unde & Modi & Temperamenta atque id genus alia accedunt Dominio & Obligationi Permissionique quæ circa illud versatur, perquam varia; juxta quæ semper, ut juxta amusses singulares, observatio ac violatio interdicti hujus intelligenda. Nam & contractuum & jurium vim habent & ipsa, utpote eorundem partes. Neque sine eis rite perspectis, quid alienum fuerit aut in quantum alienum dignosci posse, luce clarius est; qua de re plura mox. Sed verò quemadmodum supremum Numinis imperium in præcepto de Consensu ac Fide servanda interdicto Furti incluso, Obligationem juxta ea in quæ ab hominibus ritè consensum est, inducit, ita etiam Numen ipsum ut supremus semper omnium Rerum Personarumque, Obligationisque ac Permissionis qualiscunque Dominus, pro libitu suo non solum Dominium humano Consensu qualicunque rite adquisitum, invitis dominis, interdum alio jussu suo transtulit [ut in Terræ Sanctæ donatione, quâ septem populis ablatâ ditavit Ebræos] sed etiam, uti volunt Magistri, ipsis Ebræis ex indultu singulari permisit alienas subinde alias invadere regiones, unde nec contra jus fieri quibat, [quod alias interdicti hujus fuisset violatio manifesta,) quippe ab omnimodi juris domino expressim permissum, nec sine jussu supremo, ut fierent victores atque Rerum & Personarum subactarum Domini legitimi. Qua de re plura in sequentibus *. Huc spectant & singularia aliquot in corpore legis Mosaicæ, veluti Decimarum aliarumque rerum Sacerdotibus, Levitis, Pauperibus, assignatio divina, compensationes, & restitutiones quædam ita à Numine tantùm præstitutæ, ut nec hominum Consensui relictæ fuerint, id genus plura ibi notissima, quibus accedant si quæ sunt alia à Numine Dominis cujuscunque generis non permissa solùm, sed sic assignata ut arbitrio humano non subjaceant.

g Cap. 6.

* Cap. 11.

Cap. II.

Quomodo Noachidas *seu* Gentiles Interdicto Furti teneri *statuant Talmudici.* Actus eorum *in ditione Ebraicâ aliquot* Furta fuisse, quales in Judæis liciti. *Undenam id. E diligenti* Temperamentorum & Modorum *Dominii (quorum exempla è vetustissimis apud Ebræos sanctionibus singularia aliquot afferuntur)* consideratione Furta dignosci.

DE Interdicto Furti, quà genus humanum illo teneri volunt, Talmudici ad hunc modum docent[h]. בן נח חייב על הגזל בין שגזל גוי בין שגזל ישראל ואחד הגוזל או הגונב ממון או גונב נפש או כובש שכר שכיר וכיוצא בו אפילו פועל שאכל שלא בשעת מלאכה על הכל הוא חייב והרי הוא בכלל גזלן כזה שאין כן בישראל וכן חייב על פחות משוה פרוטה *Noachides furti tenebatur, sive res Gentilis sive Israelitæ sumtus esset. Neq; discrimen erat sive palam sive clàm surripuerat, sive bona, sive personam, aut mercenario mercedem detinuerat, aut quid ejusmodi aliud fecerat. Quin si dum operarius esset, comederat* (fructus; veluti uvas, olivas) *alio tempore quam quo ipse operabatur, reus item erat furti. Et in omnibus hisce pro Fure habetur. Quod non ita obtinet in Israelita. Quin reus erat si tantillum furatus fuerat, ut nec Prutâ seu nummulo, quo minor nullus, id valeret.* Adjiciunt etiam בן נח שגזל פחות משוה פרוטה ובא אחר וגזלו שניהן נהרגין עליה *si Noachides tantillum furatus esset, aliusque ab eo idem* [Noachides alius] *eripuisset, uterque gladio etiam ob tantillum plectendus.* Quod sic dictum habet in se jus Naturale de Furto, & juris Gentium Ebræis aliisque Gentilibus Intervenientis aliquid commixtum. Nimirum ex Interdicti Naturalis vi, uterque ea in specie fur habitus. Pœna vero capitalis, quæ ferè Gentilibus in ditione Ebraica quomodocunque reis præstituta, ex Jure illo Gentium orta est. In verbis autem Talmudicorum prioribus tria sunt inprimis animadvertenda; Primum, quænam in Furtivam causam heic cadant;

Se-

h *Gem. Bab. ad tit.* Sanhed. *cap. 7. fol. 57a. Maimon halach.* Melachim *cap. 9.*

Secundum quam latè Furti nomen in Naturali hoc interdicto ſeſe extendat; Tertium, quodnam & unde inter Ebræos & Gentiles ſeu Noachidas diſcrimen, quod ibi innuitur. In Furtivam cadere cauſam videmus tam Perſonas quam Res. Atque ut ex jure Cæſareo i, ita & ex hoc Noachidarum, & ex Ebræorum itidem civili k, ut Rerum ita Hominum Furtum interdicitur, tum Servorum tum Liberorum. Furti autem nomen, & quod clam & quod palam, nec inſcio domino, fit, heic continet. Quod clam fit, peculiari magis vocabulo גניבה vocitant; quod palam גזל & גזלה. Sed quoties de Noachidarum furto ſeu rapina loquuntur, aliud quam גזל ſeu גזלה haud fere uſurpant. Cum vero Damnum cuiquam illatum, aut ſit in Bona ejus quod נזיק ממונו, aut in Perſonam quod נזיק גופו appellitant, atque Utrunque aut à Perſonis ipſis quomodocunque inferatur, aut à Quadrupedibus aliiſve brutis quæ cuipiam in Bonis, juxta ea quæ in Jure Cæſareo habentur in eo quod eſt *ſi quadrupes pauperiem fecerit &c.* Quoties Damnum à Perſonis ipſis ſive rapiendo ſive detinendo ſive ſubtrahendo, ſive clam ſive palam id quod aliennm eſt, ſeu quod alteri ex contractu, depoſito, aliterve debetur, contrà quam jura ſuperinducta ſinunt, à Noachide ſeu Gentili illatum fuerit, Furtum ab eo committi volunt, atque Interdictum hoc Naturale violari. Unde & ſub nomine גניבה ſeu *furti non manifeſti* complectuntur dolum malum qualis in Ponderibus & Menſuris falſis adhibendis, agrorum Terminis dimovendis, id genus aliis; & dum Jus Noachidarum docent, etiam ejuſmodi dolum unico illo גזל *Rapina* ſeu *Furti* nomine comprehendunt. At vero Damni illati illam ſpeciem alteram, quæ Pauperies dici ſolet, à beſtiis quæ alicujus in bonis inferri ſolita, in Noachidarum ſeu Naturali hoc interdicto contineri nolunt. Scilicet leges ſibi habuiſſe aiunt civiles de bove cornupeta l, quas nec modo diſpari intelligunt de beſtiis aliis nocivis, ut & Juriſconſulti Cæſarei ſuas de quadrupedis pauperie. Et quamplurimas habent in eis explicandis ſubtilitates, quas & partim habes in titulo Talmudico *Baba Kama* pridem Latinitate donato & commentariis doctiſſimis explicato à V. CL. Conſtantino L' Empereur. Atqui inquiunt m, שור של ישראל שנגח שור של נכרי בין תם בין מועד פטור לפי שאין הגוים מחייבין את האדם על בהמתו שהזיקה *ſi Iſraelita bos cornu feriret bovem Gentilis, (ſive bos ille ſic facere conſueſce-*

i L. 37. & 60. ff. de Furtis.
k Exod. 21. 16. Deut. 24. 17. ad quos locos Maimonides hal. Ganiba c. 6.
l Exod. 21. 28.
m Maimon. halach. Naziki Mamon cap. 8.

consuesceret, sive non) lege non continebatur. Quoniam scilicet Gentiles haud reum habent hominum quempiam ex eo quod bestia ejus damnum intulerit, id est Jure Noachidarum seu Naturali, ex pauperie sic illata nemo tenetur aut reus fit. Accedit & rationis explicatio, והרי דנין להם כדיניהם *nam & nos* (hac in re) *judicamus eos juxta ipsorum leges* seu *judicia*. Nimirum, cum ex legibus illis, quibus ipsi, quatenus Gentiles sunt, nec nostro corpore Israelitico comprehensi, utuntur, pauperiei ejusmodi ratio non habeatur, nec alias præter naturales seu Noachidarum leges sibi ditione in nostra, aliter atque nos permittimus, superinducere queant, neque jure nostro ea de re civili primitus instituto omnino contineantur, noluimus ita eis indulgere, ut commodum ex Israelitæ alicujus damno sic perciperent. Ceterum si inverteretur species, ita ut Gentilis bos feriret bovem Israelitæ, ex pauperie sic illata compensatio ex sententia forensi sequebatur; id est, damnum Israelitæ à Gentili resarciri volebant. Quod, ut jus Gentilibus ipsisque interveniens, ab ipsis in sui commodum introductum est. Aiunt enim, שור של נכרי שנגח שור של ישראל משלם נזק שלם קנס זה הוא לגוים לפי שאינן זהירין במצות ואינן מסלקין היזק ואם לא תחייב אותן על נזקי בהמתן אין משמרין אותן ומפסידין ממון הבריות *Si Gentilis bos feriat bovem Israelitæ compensatio damni ei præstanda. Quod in hac specie de Gentilibus introductum, quoniam nec præcepta* (nostra; seu jura nostra civilia) *ad eos spectant, & frequentius damna inferunt. Et nisi reos heic facias eos ob damna à bestiis eorum illata, non coercebunt illas, & hominum bonis plurimum nocebunt.* Et diversa esse indigenarum jura ab alienigenarum, novum non est, nec infrequens. Et tum ex superinducto sic jure de compensatione à Gentili, pauperiei nomine, præstandâ justum erat, ut compensatio ejusmodi Israelitæ petenti addiceretur, tum pariter justum, ut Gentili, qui eo jure non inclusus est, eadem, utpote nec debita, negaretur. Unde atque ex similibus quamplurimis, de Tertio, quod heic animadvertendum, constabit, Scilicet de eo quod est, quodnam & unde inter Ebræos & Gentiles discrimen illud, quod in verbis Talmudicis jam antè adfertur, de Furti Interdicti violatione. Scilicet exceptio ibi duplex est qua hac in re Ebræi à Gentilibus discrepant. In altera habe-

tur

tur temperatum ex Jure civili Ebræorum eoque in Mosaico diserte tradito, Dominium, quo id fieri permittitur, quod ex jure simpliciter Naturali seu Noachidarum plane Furtum esset. In altera, aliud ex majorum Traditionibus temperamentum itidem Dominii (quod semper ut capite superiori diximus, vario hominum consensui ritè inito subjacet, atque ex eorum arbitratu modos recipit) in causa erat, ut id Furtum Ebræis non esset, quod ex jure simpliciter Naturali tamen esset Furtum. Et utriusque exceptionis exempla adducuntur, ad discrimina id genus alia, quæ innumera esse possent, innuenda. Prior est de operario fructus comedente, verbi gratiâ in vineto, oliveto. Vbi simpliciter Dominia sunt distincta, operario comedere extra ipsum operæ tempus esse volunt idem quod furari. Sclicet alienum jus sibi contra fas arrogare. Ipso autem operæ tempore fas esse ex effectu Conductionis, quâ dominum quemlibet in tantum juri suo renuntiâsse, velut in mercedis operarii partem, præsumebatur, nisi de contrario constaret. Ubi vero sic sunt distincta Dominia, ut temperamentum hoc seu modus eis insuper adjiceretur ex jure loci civili, licere nimirum non solum in operæ suæ tempore, sed etiam dum ipsa vindemia durat, uvas comedere, quis non videt, tam ipsarum, quas ita carpserit operarius, ipsum etiam esse dominum adeoque eatenus velut partiarium usufructuarium ipsius vineæ, quam ejusce quod his demtis reliquum est, Dominum esse vinitorem. Eadem ipsa est aristarum in coloni agro ratio. Nam ad operarios, videlicet cultores sive vineæ sive agri, conductos tantum, & ad vindemiæ seu messis tempora attinere volunt legem illam unde totum quod præ manibus est, de operarii jure discrimen oritur. *Ingressus* [n] *vineam proximi tui, comede uvas quantum tibi placuerit. Foras autem ne efferas tecum* [ut vulgata; si verbum verbo reddideris, *in vas tuum non repones*) *& si intraveris in segetem proximi tui, decerpes spicas manu tua. Falcem autem non levatis in segetem proximi tui*, seu ut vulgata, *falce non meter*. Ita igitur ex hac lege temperabatur tum vinitoris tum coloni Dominium, ut etiam toto vindemiæ seu messis tempore uvas aut spicas legere ad statim comedendum operariis (juxta Magistrorum sententiam) liceret inter Israelitas.

[n] *Deuter. 25. 24. sed & sis desis D. Matthæ. cap. 12. comma 1. &c.*

Non item Noachidis ſeu Proſelytis Domicilii aut inter eos, niſi tantum ipſis operæ momentis. Neque licentiæ furandi, ſed modorum Dominii heic diſcrimen. Legem autem jam dictam ſacram ita explicat Joſephus o, ut τὰς ὁδῷ βαδίζοντας *viatores* ea contineri velit, nec ἐγχωρίους *indigenas* ſolum, ſed etiam ξένους *exteros*. Adde quod occurrit in fœdere novo de diſcipulis Chriſti ariſtas in via carpentibus, & perpende. Poſterior exceptio eſt de Valore rei ſurreptæ, qui ſacris literis non omnino taxatur. Interdicitur quidem ſimpliciter Furtum nec ſemel; de quo cum ex ratione Dominii ejusque modorum & temperamentorum varia ſit decernendum, apud Ebræos ipſos Dominium privatum rerum leviuſcularum ſic temperatum eſt atque veluti in communionem remigravit, ut ex veterum inſtituto, ſi eorum quis פחות משוה פרוטה *id quod minoris minimo nummulo* ſeu *Protá valeret* p alteri ſurriperet, Furti nullo modo teneretur. Nummulus ille פרוטה dictus erat אחד משמנה באיסר האיטלקי *octava pars Aiſaræ Italicæ* quod legitur in Misna q. Aiſara heic Italica idem, puto, eſt nummi minutuli genus, quod in paſſerculorum pretio memoratur apud Evangeliſtas r ἀσσαρίου nomine. Et apud Magiſtros legitur è veterum eſſe receptum traditione ſ שהפרוטה משקל חצי שעורה על כסף נקי *Nummulum hunc Prota dictum ponderare dimidium grani argenti puri.* Ex tantillo ſeu quantulocunque ſurrepto, jure Naturali ſeu Noachidarum furtum commiſſum ſtatuebant, ſed non ex ſuo ſeu ſibi civili. Non omnino quod ſibi furari indulgentius quam Noachidis licere velint. Sed quia tantilli ſingularis eſſet ipſis, ex majorum inſtitutis, Dominii, ut diximus, atque alia ratio & temperamentum. Id quod ſi abfuiſſet, furtum in tantillo ſurripiendo æque commiſſum fuiſſe ab Ebræo cenſuiſſent, atque inde tam Numinis placationem quam proximi ſeu ejus cui damnum illatum eſt compenſationem inſequi debuiſſe. Sed neutri, ob tantillum ſurreptum, apud ſe locum eſſe voluere; neque eſſe potuiſſe palam eſt, cum nihil omnino ſic committeretur adverſus Dominii ſeu juris privati modum, quem ipſi ſibi, nec interea Gentibus in eorum ditione agentibus, præſcripſiſſent, adeoque nihil ita ſurriperetur contra jura Dominii, quorum ibi uſus.

o *Archæolog. lib.* 4. *cap.* 8.

p *Moſ. Mikot. Præcept. affirm.* 122. *&c.*

q *Tit.* Kidoſchim *cap.* 1. *fol.* 2 *a.* & *videſis Baal Aruch in* איטלקי & *Iſaac Satiin ad Moſ. Mikotzi f.* 296. *col.* 1.

r *D. Matth.* 10. 29. *Luc.* 12 6.

ſ *Moſ. Mikotzi præc. aff.* 48. *quem & vide præcept. affirm.* 45. *Adde hiſce* Machzor *Iud. Germ. part.* 1. *fol.* 121*b.*

Nam

Nam extra ditionem Iſraeliticam manifeſtum eſt ab Ebræo etiam furti interdictum ſurreptione quantulicunque violatum, niſi & ii quorum ditio eſſet, ſingularia, quemadmodum Ebræi, de quantitate jura ſuperinduxiſſent. Quod ſane dicendum de Lacedæmoniis & Ægyptiis, apud quos furta quædam licita fuiſſe traditur t. Nimirum quandam rerum, juxta eorum, quibus legum ferendarum poteſtas, placita, ſurreptionem licitam fuiſſe palam eſt. Sed in eo quod licitam eam eſſe voluere, plane dominio rerum apud ſuos temperamenta tantum adjecere, unde velut in communionem quandam eousque redigeretur. Adeo ut ex ſingulari jure Dominii id juſtè apud ipſos (non intereà alibi, prout dictum eſt) fieret, quod furti ſpeciem quadamtenus imitaretur, Furtum autem non omnino eſſet. De quo quatenus crimen eſt, ſine Modorum ac Temperamentorum quæ Dominio adjici ſolent, velut Lydio heic lapide, fruſtra nimis ſæpe decernunt, qui de caſibus Conſcientiæ ſollicitius diſquirunt. Inde etiam erat juxta conſtitutionem reipublicæ illius legum ferendarum morumque introducendorum poteſtas, privata in rebus nonnullis Dominia, utcunque non ſine juſſu Numinis primo adquiſita, diverſimodè temperarant, furta dein eſſe actus aliquot deſinebant, qui aliàs interdicto hoc planè vetarentur. Illuſtria ſunt exempla in decretis illis decem Joſuæ ובית דינו *& Synedrii ejus* u (ſeu eorum penes quos ſummum ſub introitum in terram Sanctam erat imperium] בשעה שחלק את הארץ *tempore quo Terram diviſit.* I. שמרעין בהמה דקה ביערים שאילניהן גסין אבל אין מרעין שם בהמה גסה וביער שאילניה דקין אין מרעין בו לא גסה ולא דקה אלא מדעת בעליו *ut minuta pecora* x *in ſylvis paſcerent, ubi craſſiores eſſent arbores; non item pecora grandiora. Sylvâ autem cujus teneriores aut tenuiores arbores, non paſcerent nec grandiora nec minuta citrà domini conſenſum.* Conſenſum domini aut in locatione Sylvæ aut in ejusdem poſtmodum novatione ſeu mutatione, expreſſis verbis Conductori indultum. II. שיהיה כל אדם מותר ללקט עצים משדה חברו והוא שיהיו עצים פהותים וקרובים להיות קוצים כמו היזמי והיגי והוא שיהיו לחין ומחוברין ובלבד שלא ישרש אבל שאר עצים אסור *Vnicuiq; hominum* (Ebræorum, in ditione Iſraelitica) *fas eſſe colligere*

t *Agellius l.* 11. *cap.* 18. *Plut. in Lycurgo.*

u *Gem. Bab. ad tit.* Baba Kama *cap.* 7. *fol.* 80. *&* 81. *Maimonid. halach.* Naziki Mammon *cap.* 5.

x *Vide tit.* Baba Kama *cap.* 7. §. *ult. & ibi Conſtant. L'Empereur pag.* 195.

gere sibi frutices ſeu *arbuſcula in agro alieno, minora ſcilicet & quæ pro ſpinis habita, veluti rubos & vepres adhuc virides atque creſcentes, modo illa non ſuccidat. Arbuſcula vero ibi & arbores cæteræ ei vetantur.* III. שיהיה כל אדם מותר ללקט עשבים העולין מאליהם בכל מקום חוץ משדה תלתן שזרעה לבהמה *Vnicuique hominum fas eſſe colligere ſibi herbas ſponte naſcentes quocunque locorum, præter agrum fœno græco, jumentorum depaſtionem, ſatum.* IV. שיהיה אדם קוטם נטיעה בכל מקום חוץ מגרופיות של זית ואינו קוטם מן האילנות אלא כזית וכביצה ובקנים מן הפקק ולמעלה ובגפנים ובשאר האילן מחיבו של אילן לא מחודו וכשהתיר לקטום לא התיר אלא מחדש שאינו עושה פירות אבל לא מישן שעושה פירות ואינו קוטם אלא ממקום שאינו רואה פני חמה *Fas eſſe cuilibet plantarium quocunque locorum putare, exceptis olivarum termetibus. Ita ut non amplius amputet ex arboribus, quàm quod olivæ aut ovo par fuerit, nec ramos alibi putet quam ſurſum ab ea parte quâ diffundi cœpit. Nec vites aliasve arbores in loco, ubi rami pauci, ſed tantùm ubi denſi. Nec exſcindat quid ex veteri arboris parte quæ fructum ferat, ſed tantum ex nova quæ nondum ferat fructum. Neque demum omnino ejusmodi quid faciat, niſi ubi ſolis radii non admittuntur.* V. שהמעין היוצא בתחלה בני אותה העיר שיצא בגבולם מכתפקים ממנו אע"פ שאין עקרו בחלקה ואין לאחרים להסתפק עמהם ממנו *Vbi fons fuerit, è quo fluvius intra terminos alicujus urbis ſeu provinciæ labitur, ita utantur fruantur illius urbis ſeu provinciæ incolæ fluvio illo (tametſi fons ejus non fuerit in parte ipſis aſſignata) ut nec alii cum illis eo utantur fruatur.* VI. שיהיה כל אדם מותר לצוד דגים מים טבריה והוא שיצוד בחכה בלבד אבל לא יפרוש קלע ויעמיד ספינה שם אלא בני השבט שהגיע אותו הים בחלקם *Fas fore hominum cuilibet* (ſemper de Ebræis intellige) *piſces captare è mari Tiberiadis, modo ſcilicet hamis ſolummodo piſcatus fuerit. Neque enim ſepimentum* qualecunque piſcibus capiendis plicatum, paxillis figendo ibi *expandet* [ita ſcilicet קלע explicat gloſſa Talmudica; nec aliud puto, eſt ab epochis illis, Tranis, ſeu remoris piſcatoriis, quales in Leonis conſtitutione y memorantur) aut navi *piſcatoriâ utetur*

y *Novell.* 56.

alius

alius præter tribuum incolas , quarum partem assignatam mare illud alluit. Sic ex Gemara Maimonides. Verba autem Gemaræ [z] sunt, מחכין בימה של טבריה ובלבד שלא יפרוס קלע ויעמיד את הספינה *Hamis piscantur* (cuilibet piscari sic licet) *in mari Tiberiadis ; sed ita solùm ut sepimentum,* quale diximus, *non expandat, nec navi piscatoriâ utatur.* Adeo ut Maimonidi locus ille sic intelligatur, ut exceptio de sepimento & navi ad eos, qui Tiberiadi confines non essent, solum spectaret ; hamorum autem & retium , quæ injici ut ἀμφίβληστρα solent , parilis haberetur [a] ratio. At vero existimant alii hoc Gemaram innuisse , omnino nemini quidem fas fuisse ex veteri illa constitutione sive naviculâ piscatoriâ sive sepimento quale memoratur, uti ; sed Tribui , quæ allueretur , fas fuisse לצוד ברשתות ומכמרות והשאר בחכות בלבד *piscari retibus & hamis, reliquis vero tantummodo hamis.* Vide, si placet, de piscationibus Apostolorum , in hoc mari, apud Evangelistas. Certè Petrus, Andreas , & Philippus ex urbe Bethsaida [b] fuere, quæ mari illi vicina. Sed ad decreta Josuæ redimus, VII. שכל אדם שצריך לנקביו מסתלק מן הדרך ונכנס אחורי הגדר שפגע בו ונפנה שם ואפילו בשדה מליאה כרכום ונוטל משם צרור ומקנח *Cuilibet fas fore quoties necesse ei fuerit ventrem exonerare, è via diverti & pone sepem quæ proximat illud facere, idque etiamsi locus fuerit croco* (aliisve quantivis pretii sationibus) *plenus, & fasciculum ad abstergendum ibi sumere.* VIII. שכל התועה בין הכרמים וכיוצא בהן מפסג ועולה מפסג ויורד עד שיצא לדרכו *Cuilibet per vineam aliumve ejusmodi locum erranti hinc inde pervagari licebit, usque dum in viam suam redierit.* IX. שבזמן שרבה הטיט בדרכי הרבים או נקצים מים יש לעוברי דרכים להסתלק לצדדי הדרכים ומהלכין שם אע"פ שם מהלכין בדרך שיש לה בעלים *Tempore quo cœnosæ nimis fuerint viæ publicæ aut aquis impedita, fas erit viatoribus, viis ipsis relictis, in vicina quæ adjacent loca se conferre atque ibi transire ; tametsi transierit in via quæ suos habuerit Dominos.* X. שמת מצוה קונה מקומו ונקבר במקום שנמצא בו והוא שלא יהא מוטל על המצר ולא בתוך התחום המדינה אבל אם נמצא על המצר או שהיה בתוך התחום מביאו לבית הקברות *Qui forte mortuus repertus fuerit, locum suum sibi adquiret &*

[z] Ad tit. Baba Kama c. 7. fol. 81. a.

[a] Magid Misna fol. 54. a

[b] D. Ioann. 1. 44. & 12. 21.

ret & ſepeliendus erit loco in ipſo, quo fuerit repertus, modo is non fuerit angiportus nec intra limites urbis. Tunc enim in locum mortuorum ſepulturæ deſtinatum avehendus erit. Accedit hiſce illud Salomonis; שיהיו עוברי דרכים מותרין בימות החמה להלך בשבילין שבשדות שיש להן בעלים עד שתרד רביעה שנייה *Viatoribus fas eſſe tempore æſtivo tranſire per ſemitas quæ in agris aliorum, usque dum deſcenderit Pluvia ſecunda.* Id eſt quaſi initium menſis Octobris noſtri, qui fere τῷ Marcheſuan eorum reſpondet. In annis ſcilicet quibus citius evenit. Serotinam autem ſub initium menſis inſequentis [c] ſeu Kisleu ponunt. Accedat & illud Ezræ [d], *& omnis qui non venerit in tribus diebus juxta conſilium Principum & ſeniorum, auferetur univerſa ſubſtantia ejus, & ipſe adjicietur de cœtu tranſmigrationis.* Variatim heic Modi & Temperamenta Dominio præſcripta. Alia ſunt ejusmodi non pauca moribus Ebræorum reperta, eaque ſatis obvia; cujus generis quidem nulla forſan in republica ſanctiones deſunt. Ideo autem libentius ea heic memoravimus, ut inde præmitteretur ſpecimen Modorum ac Temperamentorum, penes Ebræos, Dominio privato publicis ſanctionibus adjiciendorum, ſine quorum conſideratione diligentius habita Obſervatio aliqua aut Violatio interdicti de Furto aut Damno cum Injuria illato omnino in obſcuro erat, nec ullo intelligi quibat pacto. Sed & ea de re plura in mox ſequentibus.

[c] *Maimonid. hal.* Mithnoth Ainiim *cap.* 1.

[d] *Cap.* 10. 8.

Cap. III.

Dominium *ex* diverſitate perſuaſionis *circa ſacra, apud Ebræos regulariter* non omnino pependiſſe. Furtum *etiam ab ipſis, tam* in Gentilis bonis *contrectandis, quam* in bonis Judæi, *commiſſum ſtatuebant. De* Fraude *&* Mendacio, *tum* circa damnum *quod Interdicto Furti innuitur, tum* ſimplici, citra ejusmodi damnum. *Quod de* bonis Gentilis non invadendis *tradunt, ad* Jura Pacis *tantum attinere, non ad* Jura Belli. *De* Terminis *Confiniorum* non dimovendis.

Non

NOn ex aliqua Perſuaſionis,circa Sacra, diſcrepantiâ aut nudo religionis diſcrimine,pendere volebantEbræi ſive Rerum ſive Perſonarum Dominium, ſeu damni alicujus (citra capitale ſupplicium atque ea quæ illuc neceſſario conducerent, & cauſam urbis apoſtaſiæ reæ) illati rationem. Capitale ſupplicium & quæ illuc neceſſario conducerent ideo excepi, quia ſpeciebus aliquot in ſingularibus,veluti ubiGentilis ſuſcipere in ſe præceptorum Noachidarum ſeptem in ditione Iſraelitica obſervationem detrectaret,juxta libro ſecundo oſtenſa,&ubi apoſtaſiæ quiquam ex Judæis ſeu Proſelytis Juſtitiæ rei eſſent, religionis quidem nomine ultimum [e], idque diverſimode, irrogandum erat ſupplicium. Sed vero nec comitabatur ſupplicium ejusmodi bonorum ablatio aut fiſci aut ærarii ſucceſſio. Sed ad hæredes ſemper pertinuere,extra quam ubi univerſitas urbis apoſtaſiæ rea.Ibi enim cum urbe etiam civium bona comburenda, qua de re alibi [f].Sed vero eo ſimpliciter nomine quodGentilis qualiſcunque quis eſſet,etiam Idololatra,aut Judæis apoſtata, aut hæreticus, bonis non omnino, juxta eos, exuendus erat,aut Dominium ei inde minuendum.Unde & ſtatuebant Furtum,contra ſenſum Interdicti,quod jam tractamus, ab ipſis committi non minus in Gentilis Bonis quam in Judæi contrectandis, quod & ſuperius tetigimus. Talmudici [g] de Furto clam commiſſo verba facientes; כל הגונב ממון משוה פרוטה ולמעלה עובר על לא תעשה שנ׳ לא תגנוב ואין לוקין על לאו זה שהרי ניתן לתשלמין שהגנב חייבתו תורה לשלם ואחד הגונב ממון ישראל או הגונב ממון גוי עובד עבודה זרה ואחד הגונב עת הגדול או את הקטן אסור לגנוב כל שהוא דין תורה ואסור לגנוב דרך שחוק או לגנב על מנת לשלם הכל שלא ירגיל עצמו בכך *Quisquis* (Judæorum) *clam ſurripuerit bona, quæ nummulo minimo, Prota dicto,aut pluris valent,interdictum de Furto violat. Nam & ſcriptum eſt,non furaberis. At vero non vapulabit hujus interdicti violati nomine. Quoniam ſcilicet, quod oblatum eſt reſtituere debet. Et Reſtitutio ei à Lege expreſſim praſcribitur. Neq; is qui Iſraelitæ bona furatur, differt ab eo qui bona furatur Gentilis,etiamſi Idololatra fuerit. Par item jus, ſive quis hominem majorem ſive minorem furetur. Furtum nempe omnimodum prohibetur à lege. Nec fas eſt joco furari,aut animo in integrũ reſtituendi, ne ſe ſic furto quis aſſueſcat.* Tantundem etiam aiunt [h] de dolo malo in ponderum & menſurarũ uſu. אחד הנושא והנותן עם ישראל או עם

e *Deut.13. & Vide l.4.cap.3.*

f *De ſucceſſ. in Bona cap.25.*

g *Maimonid hal.* Ganiba *cap.1.ſed & Videſis Conſtant.L'Empereur ad t.* Baba Kama *cap.4.§.3.p.67.*

h *Idem ib.c.7*

הגוי עובד עבודה זרה אם מדד או שקל בחסר עובר על לא תעשה וחייב להחזיר וכן אסור להטעות את הגוים בחשבון אלא ידקדק עמו *Diſpar jus non eſt ſive negotietur quis cum Iſraelita ſive cum Gentili, etiam Idololatra, ſi aut pondere aut menſura minore quàm par eſt utatur. Violat enim Interdictum, & ad reſtituendum tenetur. Similiter nec fas eſt Gentiles calculis ſubducendis fallere, ſed plane ſunt pariandæ cum eo rationes.* Quo adducunt & illud de Proſelyto Domicilii qui ſe redemerit, *computumque* [i] *faciet cum emtore ſuo* &c. & demùm adjiciunt אע"פ שהוא כבוש תחת ידיך קל וחומר לגוי שאינו כבוש תחת ידיך rationes ex illa Lege pariandæ ſunt, *tametſi Gentilis fuerit in poteſtatem tuam redactus*, id eſt ditionis Iſraeliticæ; *multò magis, ubi non fuerit in poteſtatem tuam redactus*, ſeu nondum ditionis Iſraeliticæ. Hoc ſcilicet velut ſingulare legis ſacræ exemplum affertur, quo ſupponitur in negotiationibus ac contractibus Gentiles neutiquam fuiſſe defraudandos, aut dolo fallendos. Cujus tamen cauſam in Naturali Furti interdicto haberi volunt. Conſona habent ubi de Furto palàm commiſſo loquuntur[k]; אפילו גוי עובד עבודה זרה אסור לגזלו או לעשקו ואם גזלו או עתקו יחזיר *Etiam & nefas eſt bona Gentilis palàm eripere, tametſi ipſe Idololatra fuerit; uti & bona ejus, tametſi ſponte ab eo penes te relicta, detinere cum reſtitui poſtulaverit*, veluti commodatum, mutuum, mercedem, depoſitum, creditum. Nam qui ſic fecerit העושק vocitant, id eſt, qui violatà fide rem palàm reſtituendam deneget. Ita fidem fallere ſui ipſorum cuique illicitum ducebant, Contractibus ſcilicet etiam cum Gentilibus, nedum Judæis, initis ritè interpoſitam; utpote ex interdicti quod tractamus vi naturali ſervandam. Adeoque in alterius ſive Ebræi ſive Gentilis damnum (quod ſcilicet Interdicti hujus ſenſu juxta jam dicta contineretur) mentiri illis nefas inde habitum. Dico in damnum quod interdicti hujus ſenſu contineretur; id eſt, ſive in bona ſive in perſonam, contra quàm jura præſtituerent, illatũ. Quò ſpectat inprimis illud quod habent de verborum fraude in Contractibus non adhibendâ, nec emtore in emtionem ſive mercium laude, ſive alio quocunque dolo pelliciendo. Tam de ſeipſis quàm de Gentilibus pronuntiant[l], אסור לרמות את בני אדם במקח וממכר או לגנוב את דעתם ואחד גוים ואחד ישראל שוים בדבר זה *Nefas eſt decipere quemquam in emtione & venditione, uti & in conſenſum*

[i] *Leb.* 25, 50.

[k] *Maimon. hal.* Gazila Wabda *cap.* 1.

[l] *Tit.* Baba Metzia *cap.* 4. & *Maimonid. hal.* Macira *cap.* 18.

sum arte pellicere. Quod pariter obtinet in Gentilibus atq; in Israelitis. Ita scilicet de fide circa Contractus & Obligationibus ubi συναλλάγματα intervenirent. Sed verò quantum video, nudam verborum, cum fallendi ac mentiendi animo, prolationem ac promissa dolosa, citra Obligationem ex re contractam aut inde contrahendam illicita non existimabant, etiamsi actu, circa quem versarentur, damnum quidem alteri inferretur, sed non cum injuria; nedum ubi nullum ejusmodi damnum. Neque aliter legem illam suam [m] intellexêre, *Neq; mentiemini, neque fallaciter agetis, quisquam cum proximo suo.* Qualem Gentilem esse non sumunt. De Mendacii autem apud eos usu ejusmodi licito, adeoque fidei sic fallendæ exemplo consulas caput tertium libri quarti, ubi circumventio dolosa nec sine mendacio manifesto in exitium Ebræi apostatæ qui in puteum decideret, ejusmodi alia permittuntur. Animadvertendum autem inprimis heic est, id quod de Gentilium pariter atque Israelitarum bonis ab ipsis non invadendis, ex hoc interdicto naturali, tradunt, sic ab ipsis intelligi tantùm, ut Israelitarum nemini ex jure aliquo Pacis, aut citra Belli publicâ autoritate indicti rationem Gentilis bona surripere liceret, eive damnum contra vulgarem Justitiæ, quam vocamus commutativam, amussim inferre. Non item ex jure Belli. Hoc enim ejusmodi sibi, idque ex præstituto [n] Numinis, fuisse tradunt, ut ex supremo ipsius omnimodo rerum personarumque Dominio, ipsis non solùm juberetur septem populos & Amalekitas subigere ac delere, verùm etiam permitteretur, ad augendam, citra causam aliquam aliam, intervenientem majestatis Israelitæ amplitudinem, alienas quascunque terras, bello ritè atque ex sententia Synedrii septuaginta unius virûm, indicto, invadere adeoque Res ac Personas alieni juris in suum redigere. Quod planè, juxta illorum scita, temperamentum erat, atque modus insignis aliorum Dominio (quatenus arma Ebræorum respiciebat) ab eo, qui supremus omnium dominus est, superinductus. Unde nec Furti interdictum, nec id quod in Decalogo habetur de alienis bonis non concupiscendis, bello ejusmodi violari existimabant; idque consequenter satis, dum ex permissione ejusmodi Numinis (quâ & inclusum satis est de jure victoriæ mandatum, devictorum jura perimens) statuebant non minus

m Levit 19, 11.

n Deut. 20, 10

minus ipsis jus fuisse, ab Interdicti autore etiam præscriptum, invadendi atque sic belloadquirendi, quàm eis, quos invaderent, citra victoriam aut deditionem possidendi retinendique. Sed hac de re, uti & de sententia Ebræorum de Belli jure, quatenus illo alii sive in ipsos, sive in alios usi sunt, vide infrà capita duodecimum, decimum sextum & quæ sequuntur. Furti nomine contineri etiam volunt, si quis vicini agri terminum seu metas intra confinii lineam aut angulum summoveret, qua de re expressim Lex sacra o; quam tamen, quà de terminis simpliciter non summovendis loquitur, ad terram sanctam signanter in lege memoratam terminosque in ea, cum tellus distribueretur, positos attinere ajunt, atque eum qui ibi summoveret p, tum interdictum Furti generale, tum hoc de Terminis singulare simul violâsse, duplicisque ita violationis fuisse reum, Pœnamque flagrorum duplicem subiisse. Rem autem ipsam etiam simpliciter Furtum fuisse. At verò Flavio Josepho legis ipsius sensus videtur esse, perinde acsi ad jura etiam Gentium vicinarum planè spectaret. Verba ejus sunt q Mosis personam induentis. ὅρους γῆς μὴ ἐξέστω κινεῖν μήτε οἰκείας μη ταλλοτρίας πρὸς οὓς ἐστιν ἡμῖν εἰρήνη· φυλαττέσθω δ' ὥσπερ θεοῦ ψῆφον βέβαιον εἰς αἰῶνα κειμένην ἀναιρεῖν ὡς πολέμων ἐντεῦθεν καὶ στάσεως γενομένων ἐκ τοῦ πλεονεκτοῦντας προσωτέρω χωρεῖν βούλεσθαι τῶν ὅρων· μὴ γὰρ μακρὰν εἶναι τοῦ καὶ τοὺς νόμους ὑπερβαίνειν τοὺς τὸν ὅρον μετακινοῦντας. *Terminos terræ movere nemini liceat, nec propriæ, nec alienæ, quibuscum scilicet nobis pax est. Sed cavendum ne, quod ita velut dei decreto seu calculo figitur, auferatur. Nam causa bellorum & seditionum, ex eo quòd homines avari volunt terminos ulteriùs figere. Neque procul à legibus* (ceteris) *transiliendis abest quisquis terminos summoveat.* Dum ait, *quibuscum nobis pax est*, Gentes innuit, nisi fallor nimium, vicinas aliasque. Quod tamen, interpretationi Talmudicæ non satis est consonum, nisi si interdictum Furti naturale quatenùs in Terminis summovendis violatur atque singulare hoc de Terminis simul conjungas. Tunc enim ipsam sanè Talmudicorum sententiam (extra belli causam, ritè à Judæis suscepti, juxta inferius ostensa) compendio aperit.

o *Deuter.* 19. 14. 27. 17.

p Sepher Siphri *col.* 184. *Maimonid. hal.* Ganiba *cap.* 7. *Mos. Mikot. Præcept. Negat.* 123. *Sid. Gloss Iarchii & Paul. Fagiū ad Deut.* 19. 14.

q *Archæolog.* 4. *cap.* 8.

CAP.

Cap. IV.

Selecta quædam de Dominii Adquifitione *&* Translatione, *atq;* Obligatione *&* Permiffione *quæ circa illud verfatur. Quorum primum est de* Dominio ex *fimplici* Rerum Occupatione *adquirendo. De* Rebus nondum Occupatis; *Rebus* Derelictis, & Deperditis. *De* Profelytorum Juftitiæ, qui fine hærede morerentur, Bonis, *& de* Reftitutione *rei ab eo ablatæ* Sacerdoti *Ephemeriæ tunc munus obeunti præftandâ. De* agro à Gentili *fine fyngrapha* Ifraelitæ vendito. Occupationis tituli ortus.

IAm verò, ut magis perfpectos habeamus Ebræorum mores & explicationem Talmudicorum fententiam circa Dominium Rerum & Perfonarum, ejusque Modos & Temperamenta (unde fenfus interdicti de Furto penes ipfos eliciendus) idque quà ipfos quà Gentiles interdictum illud fpectare voluere, intuenda exhibere vifum eft tum Selecta quædam de Dominii Adquifitione & Translatione, & de Obligatione & Permiffione, quæ circa illud apud eos diverfimodè verfabatur ex Juribus Pacis, tum omnimoda ferè quæ Jure Belli apud eos nitebantur; nimirùm quà Gentes alias fpectavit. Sic enim Jus illud totum & ea quæ inde pendent, veluti Indictio, Federa, Deditio, Captivitas, ad Gentium heic Jus five Imperativum five Interveniens attinet. Cujus quidem partes etiam nonnullæ, nec contemnendæ reperiuntur in Selectis illis è Jure Pacis capitibus. Sed in utroque genere, Talmudicorum fententiæ de quæftionibus aliquot circa Dominium, Furtum, Obligationem, Permiffionem (quà comites heic funt affidui) illuftrioribus apud patres Chriftianos acrius difputari folitis vifuntur. Selecta heic ex Jure Pacis Ebræis in ufu, generis funt feptemplicis.

I. De Rerum, ex Occupatione fimplici, Dominio acquirendo.
II. De Alienationum & Contractuum formulis atque vi.
III. De Jure Egenorum.

IV. De

IV. De Perſonarum in pace acquiſitione.
V. De Uſuris.
VI. De Bonis aleâ ſeu certamine alio ludicro lucrifactis.
VII. De Beſtiis & Volucribus ſic nutritis inſtitutisque, ut comitatiores redirent, ac de Columbis capiendis & Columbariis.

Occupatione ſimplici Dominium juxta Talmudicos plurifariàm adqvirebatur. Ejus autem Jura maximè viſuntur in Bonis Nondum Occupatis, in rebus Deperditis ſeu Derelictis, in Proſelytorum qui ſine hæredibus obierant Bonis, in agro à Gentili Iſraelitæ ſine ſyngrapha vendito, & in Reliquiis eorum, quæ ex lege ſacra in agrorum proventu & frugibus Egenis relicta ſunt. Quod ad horum genus primum attinet ſeu Bona nondum omninò occupata, ea occupantis fieri volunt. Juxta mentem veterum Maimonides[r]; ההפקר כל המחזיק בו זכה וכן המדברות והנהרות והנחלים כל שבהן הפקר וכל הקודם בהן זכה כגון העשבים והעצים והפירות של אילנות של יער וכיוצא בהן הצד דגים מן הימים ומן הנהרות או שצד עופות או מיני חיות הואיל ואין להם בעלים זכה ובלבד שלא יצוד בשדה חברו ואם צד שם קנה ואם היו הדגים בביברים של בעלים וכן חיה ועוף שבביברים אף על פי שהוא ביבר גדול והוא מחוסר צידה הרי זה של בעל ביברים והצד משם הרי זה גזלן אבל הלוקח דגים מתוך מצודתו של חברו כשהוא בתוך הים או שלקח חיה ממצודתו כשהיא פרוסה במדבר הרי זה אסור מדברי סופרים ואם היתה המצודה כלי ולקח מתוך המצודה הרי זה גזלן הפורס מצודה בשדה חברו וצד בה חיה או עוף אע"פי שאין לו רשות לעשות דבר זה קנה ואם היה עומד בעל השדה בתוך שדהו ואמר זכתה לי שדה קנה בעל השדה ואין לבעל המצודה כלום דגים שקפצו לתוך הספינה קנה בעל הספינה שזו כחצר המשתמרת היא ואינה חצר המהלכת שהמים הן שמוליכין אותה ואינה הולכת מחמת עצמה

Quod nemini occupatum eſt, occupanti conceditur. Ita quicquid in locis habetur deſertis, fluminibus, ac torrentibus, nemini occupatum eſt. Et qui primò occupaverit, is ejusce fit dominus. Veluti graminis, Lignorum, Fructuum Arborum ſylvæ, & ſimilium. Qui piſces capit ex maribus aut ex fluminibus, uti & qui volucres aut feras capit, quandoquidem dominum antea non habebant, capientis fiunt.

[r] *Halach. Zachia Wemithna c. 1. Et Misna & Gemara utraque tit.* Baba Metzia *cap. 1. & tit.* Gittin *cap. 5. Gemar. Babylonia fol. 59a. & Tit.* Bitza *cap. 2. fol. 25. huc ſpectat* Shulcan Aruch *l.* Choſchen hamispat *c. 273.*

fiunt. Excipiendum tamen est, ne venetur quis aut aucupio utatur in agro alieno, ubi nihilominùs si aut venetur, aut aucupetur, id quod capit, suum fit. Et de piscandi Jure in Tiberiade, vide quod suprà occurrit capite secundo. Pergit Maimonides. *At verò si aut pisces aut volucres aut feræ vivariis serventur quantùlibet, modo liberam venationem, piscationem, seu aucupium præpediant, vivariorum Domini sunt; & qui inde capit, Furtum committit. Quin si quis pisces ex alieno rete, dum in mari est, capit, aut feram ex alieno rete, quod in loco deserto expansum est, hoc quidem illicitum habetur ex scitis scribarum.* (Neque aliter; quoniam [f] nondum ab expandente actu occupantur) *Et si rete clausum fuerit* [quo sive pisces sive feræ includantur) *qui ex eo capit, fur est. Si quis rete expandit in agro alieno, & eo ibi ceperit, sive feram, sive volucrem, tametsi non licuit ei hoc facere, attamen capti dominus fit, nisi intervenerit antea agri dominus & jus suum ex agri proprietate fuerit professus. Tunc enim ei, sive venator fuerit sive auceps, non conceditur. Pisces qui in Navem subsilierint, Navis domini fiunt, quoniam Navis habetur pro custodia satis firma atque occlusa, non pro ea quæ Mobilis aut hinc inde transiens dicitur. Nam ab aquis est quod moveatur aut hinc inde transeat navis, non ex sui natura.* Non ita dissimile jus obtinuisse aiunt, ubi res Derelictæ seu Deperditæ in custodiæ locum aliquem stabilem & occlusum, veluti ædes, horrea, atria, antequam quis eas denuo occupaverat, devenerant. Tunc enim statim illius factas fuisse cujus locus [t] ipse erat. Quod si locus non esset occlusus, nec stabilis sed transiens, veluti jumenti in via dorsum, aut rerum custodiæ non destinatus, veluti agri seu horti aperti, tunc ita demum domini loci fiebant res ejusmodi, si disertis verbis eas nomine agri hortive præsens vendicaret. Aliter nondum haberi pro occupatis. Sed כל הקודם זכה *quicunque priùs occupaverat, dominum factum esse.* Sic receptissima est Talmudicorum sententia. Ex Occupatione autem fundi, qui anteà nullius in Bonis, non sequutum volunt Dominium Occupantis [u] עד שיעשה מעשה בגוף הארץ או יעבוד עבודה באילן *usque dum fundum ipsum opere aliquo coleret* (ut dominus) *aut arboribus ejusmodi quid faceret;* veluti pastinando,

[f] *Maimonid. halach.* Gazila Wabida *cap.* 6.

[t] *Misna & Gemara utraque tit.* BabaMetzia *cap.* 1. & 2. *Maimonid. halach.* GazelaWabida *cap.* 17. & *halach.* Macira *cap.* 3.

[u] *Maimon. hal.* Zacia Wemithna *cap.* 1.

abnodando, putando. Nam tametſi per plures annos fructus ſponte naſcentes ſibi carpſerat, inde citra culturam qualem diximus, Dominum Occupantem fieri nolunt. Hæc quidem ſic tradita de Bonis nondum omnino occupatis, ad Jus ſecundum ipſos tam Gentium aliarum, quam ſuum pariter attinere palam eſt. Neque aliter dicendum de rebus planè Derelictis, ſeu quarum Dominio domini renuntiaverant, ſive inter Ebræos, ſive inter Gentiles. Quod verò de rebus Deperditis ſeu caſu amiſſis affertur, quatenus illud Gentilium Bona ſpectat, &, quantum video, inter Gentiles ſeu Proſelytos Domicilii invicem ipſos, obtinuiſſe volunt quidem non aliter atque idem, quod dictum eſt de Bonis nondum omnino occupatis. Nimirum ſimulac Bonis Gentilis deperdita quis in ſui poteſtatem, ut dictum eſt, occupatione redegerat, ea Occupantis facta eſſe. Nam dum tam Bona Gentilium quam Iſraelitarum contra recepta Dominii jura contrectare nefas fuiſſe, ut oſtenſum eſt, docent x, fas tamen fuiſſe tradunt rem y Gentilem deperditam repertori plane ut ſuam detinere, אבידת הגוי מותרת *rem à Gentili deperditam fas eſt retinere.* Quin licet non magis Gentilem calculo fallere quàm Iſraelitam, fas ducerent (ut & monitum eſt ſupra) nihilominus ſi in calculis negotiationis ſubducendis hallucinaretur ipſe Gentilis adeoque nummos ab Iſraelita ſibi debitos putando prætermitteret, fas aiunt hoſce Iſraelitam retinere, nec pro reliquatore ſeu qui æris aliquod alieni dein retineret habendum. Talmudici; טעות הגוי כאבידתו ומותרת והוא שטעה מעצמו אבל להטעותו אסור *De eo quod ex errore Gentilis in rationibus putandis prætermiſſum eſt, idem jus obtinuit quod de re ab illo deperdita. Adeoque retinere illud fas eſt. Sed nefas in cauſa eſſe ut ſic erret, ſeu fallere eum.* Neque hæc ex alia ratione pendere, quantum didici, volunt præter eam quæ eſt, ex Jure Naturali, tum rei deperditæ Dominium repertori patere, tum obligationem priſtinam deſinere in quantum creditor aut ſocius in rationibus putandis ipſe ſe, non debitor aut ſocius alter, fefellerit. Ipſis autem ſibi Jus heic aiunt fuiſſe ſingulare ſeu civile, ad Gentiles non attinens; videlicet, hoc quod in lege ſacra z præſcribitur. *Fratris tui Bovem aut pecus &c. reduces eos fratrem tuum &c.*

x *Et ibide* *Exod.* 22.21. *Serſ. Munſteri.*

y *Maimon. halach.* Gazila Wabida *cap.*11.& *Sede Mikotzi. pracept. affirm.*74. & Shulcan Aruch *lib.* Choſchen hamiſpat *cap.*259.

z *Deut.* 22.1.

&c. restituesque illi &c. sic quoque facies de asino ejus. & sic ages cum vestimento ejus & similiter facies לכל אבידת אחיך *cum omni re perdita fratris tui quam ille perdidit & tu invenisti eam; non enim poteris occultare eam.* Hinc tradunt nefas fuisse Israelitæ retinere ut suum, quicquid Israelita alter perdiderat. Quod tamen sic etiam temperant, ut, si palam desperaret dominus ipse rem sic amissam ullibi reperire, pro derelicto res ea haberetur, neque ex lege restituenda. Distinguunt etiam inter res ita signatas, ut per signa sibi singularia eas suas esse dominus probare posset [post præconium tertium & subinde quartum; nam ut etiam id fieret mos superinductus est] atque eas, quibus nulla ejusmodi signa. De posterioris generis omnibus, præsumebatur dominum desperásse, non item de priori, nisi palam id profiteretur dominus; illas igitur sine præconio retinuisse, non obstante lege illa sacra, nefas; non item has. Talmudici a, כל דבר שיש לו סימנים הרי הוא בחזקת שיש לו תובעין וחייב להחזיר אבל דבר שאין לו תובעין אלא נתיאשו ממנו הבעלים הרי הוא של מוצאו אע"פ שיש בו סימנים זה הכלל באבידה כל דבר שאין בו סימן כיון שאבד וידעו הבעלים שאבד הרי זה בחזקת שנתאשו בעליו ממנו כגון מסמר אחד או מחט אחת או מטבע אחד שהרי אינן יכולין ליתן סימן להחזירו להן ולפיכך הרי הוא לזה שמצאו וכל דבר שיש בו סימן כגון שמלה ובהמה הרי זה בחזקת שלא נתייאשו ממנו בעליו שהרי דעתן תלויין ליתן סימנין שיש בו ויחזיר להן לפיכך המוצאו חייב להכריז אלא אם כן ידע שנתייאשו הבעלים כגון ששמע אותם אומרים ווי לחסרון כיס וכיוצא בדברים אלו שמכירין שנתיאשו הרי אותה האבידה של מוצאה *Quoties in de deperdita reperta fuerint signa, præsumendum erat non defore qui eam repeterent, & reddenda erat. Quod singulariter dictum sic intelligendum ut etiam, ubi res haberet quidem signa, si domini desperarent de ea* (ita ut plane ipsis pro derelicto haberetur) *reperientis fieret. Regula hæc est universalis de re deperdita. Quoties res non signata deperdita fuerit; eamque deperditam esse cognoverint domini, præsumendum erat de ea illos desperasse; veluti clavus unicus, acus sartoria unica, nummus unicus. Nam signa indicare nequibant unde sic dignoscerentur ut reddi deberent.*

a *Maimon. hal.* Gazila Wabida cap. 14.

Unde evenit rem ejusmodi reperientis fuisse. Quoties autem rei deperditæ esset signum, veluti tunicæ, aut jumento, præsumendum erat de ea dominos non desperasse. Nam palam est illos potuisse signa indicare, ut sic sibi restituerentur. Unde præconium facere tenebatur qui repererat, nisi certò sciret dominos de ea desperasse, veluti si audiret eos dixisse, væ mihi ob marsupium deperditum (nunquam denuo reperiendum) *aut similia quæ manifestum facerent eos desperasse. Nam tunc res illa deperdita etiam reperientis fiebat.* Saxum in suburbio Hierosolymitano excelsum suggestus erat præconi, qui hac formula utebatur, מי שאבד לו בהמה *quisnam est qui jumentum aut pecus perdidit?* Et sic de ceteris. Subtilitates habent hac de re plures, quas prætereo. De præcone quidem etiam loquitur heic Josephus [h], sed aliter multo atque Talmudici. Quorum interea neque omittenda hæc exceptio; Prævaricatorum [c] quos מינין nuncupant, seu Israelitarum qui in contemptum plane numinis legem violarent, & eorum ex eis qui legem & prophetias abnegarent, res deperditas non omnino fuisse ex jure sibi Ebræorum civili restituendas. Neque enim illis relictum satis nomen fratris, quod in lege [d] sacra usurpatur, adeoque non illis inde sublevamen. Ita demum non ex Jure Naturali seu Universali, sed ex suo sibi civili rerum Deperditarum Restitutionem pendere volebant. Quam quidem & locum habere debuisse interdum aiunt in rebus Gentilium deperditis & ab ipso Israelita repertis. Sed non ex jure, quo obligarentur ipsi, sed ideo tantum ut per ejusmodi restitutionem inter Gentiles, quibus illatenus subessent, humaniores ipsi exciperentur. Aliter ne quidem licitam esse volebant ejusmodi restitutionem Gentili Idololatræ, ne scilicet Israelitæ ejusmodi Idololatriæ opem ipsi subministrare viderentur. Summa est statuisse Talmudicos, in jure simpliciter Naturali de Foro, nihil haberi, quo minus res deperditæ pro derelictis plane haberentur, atque primo dein occupantis fierent, adeo ut Dominii earum jus simul cum ipsis pariter evanesceret. Cur vero Proselyti Justitiæ sine hæredibus decedentis Bona Occupanti esse concessa tam signanter traduntur, evenit ex ratione superius ostensa, ubi de cognationis Proselyti recens facti pristinæ abolitione agitur.

h Archæolog. lib. 4. cap. 8.
c Vide quæ lib. 4. cap. 3. & Gem. Bab. ad tit. Aboda Zara cap. 2. fol. 27 b.
d Deut. 22. 2.
q Sup. lib. 2. cap. 4. & lib. 5. cap. 16.

agitur. Nam inde ſequebatur, ei nullos fuiſſe ex priſtina illa cognatione hæredes; ita ut Bonorum ejus dominus eſſet, poſt mortem ejus poſterorumve, nullus niſi qui poſtmodùm natus; unde rarum fortè non erat Proſelytos ſine hærede mòri. Sed ea de re nos alibi [f] fuſiùs. Neque actum heic agemus. Hoc intereà monere liceat, ubi ex lege ſacra [g] præſtituitur, reſtituendam eſſe in ſpeciebus aliquot damni ſortem atque inſuper partem quintam, (quod intelligunt de hæredibus ejus, cui illatum eſt damnum, ſi is mortuus fuerit) & dein adjicitur, ואם אין לאיש גואל להשיב וגו׳ *& ſi non fuerit ei propinquus, cui reſtituatur delictum, reddatur delictum domino, eritque ſacerdotis &c.* Verba hæc quæ in vulgata; *ſin autem non fuerit qui recipiat &c.* capiunt Talmudici de Proſelyto, qualem diximus. Neque enim Iſraelitæ deeſſe poterat propinquus ſeu conſanguineus, qui ut hæres heic ſuccederet. Moſes Cotzenſes [h] ע״פ הקבלה דרשו רבו׳ על מה שנאמר בתורה אם אין לאיש גואל בגר שמת ואין לו יורשין הכתוב מדבר *Ex majorum traditionibus explicant Rabbini noſtri id quod in lege ſacra habetur* ſi non fuerit homini propinquus, *de Proſelyto cui deeſſent hæredes, eumque volunt à ſcriptura innui.* Sic alii [i]; unde fiebat, ut, quod à Proſelyto ſurreptum contra legem hanc ſic detinuiſſet quiſquam, non fieret, eo mortuo, Occupantis, niſi rem ipſam aut pretium & quintam inſuper partem ſacerdotibus אל אותו המשמר *ejuſdem quæ tunc munus obibat vicis* ſeu ἐφημερίας (ſic enim intelligunt legem) tribueret, inter eos æqualitèr diſtribuendam. Qua de re plura Magiſtri. Quod demum ad agrum a Gentili emtum attinet, idque ſine ſyngrapha quam שטר vocant, in ditione ſcilicet Iſraelitica; pro jure habent receptiſſimo, nec Iſraelitam ad Gentilem, neque hunc ſive ad Iſraelitam ſive ad Gentilem fundum, utcunque ex contractu pretium ſolveretur, ritè tranſtuliſſe, niſi etiam ſyngrapha interveniret. Neque igitur aut hic aut ille ex ejuſmodi contractu fiebat [k] dominus. Iſraelitæ ſic vendenti manere volebant Dominium, uſque dum fieret ſyngrapha. Gentilis autem vendentis Dominium, poſt acceptum pretium planè deſiiſſe, ſed ementis, quia ſyngrapha deerat, non incepiſſe. Patuiſſe igitur fundum hujuſmodi utpote domino jam carentem, Iſraelitæ occupanti, à quo tamen pretium ei qui Gentili ſolverat, refundendum erat. Adeoque jam

 velut

[f] *Lib. de ſucceſſ. in Bona cap. 26. adde* Shulcan Aruch *lib.* Choſchen hamiſpat *cap. 275.*

[g] *Num. 5. 8.*

[h] *Præcept. aff. 73. fol. 152. col. 1.*

[i] *Maimonid. hal.* Cazela Wabida *c. 8.*

[k] Shulcan Aruch. *lib. jam dicto c. 194. & 274.*

velut ex contractu inter Israelitas binos absque syngrapha inito (qualis inter Israelitas legitimus; ut capite dicemus proximo) adquirebatur. De Reliquiis autem eorum, quæ in agris ex lege sacra Egenis relicta sunt, quà huc spectant, vide inferiùs capite sexto. Occupationis hic titulus, quo secluduntur ceteri universi ab eo quod pariter universis ante occupationem competebat (jus scilicet occupationis ejusmodi in universis æquale) ortum sub initiis aut instauratione rerum sub Noachidis primis, ut videtur, habuit. Nec sine consensu & interposita fide, quæ ad posteros propagata est, de eo admittendo quoties res aut nondum fuerint possessæ, aut nullius in bonis esse cœperint. Vide Gentium divisionem in Genesi & testamentum quod Noacho tribuitur apud Eusebium, alios. Et de Noachidis illis primævis Eustathius Alexandrinus l ἕκαστος, inquit, τὴν πρωτοτυχοῦσαν γῆν κατελάμβανεν *unusquisque terram sibi primò obviam occupavit;* quemadmodum & Josephus ubi de Japetidis loquitur & de Europa; ἣν ἔτυχον ait m, καταλαμβάνοντες, καὶ μηδενὸς προκατοικήσαντος *quam occuparunt etiam nemine ante ibi sedes habente.* Sed nisi supponatur de occupationis titulo in posterum admittendo Pactum, ac Consensus per genus humanum ex vetustis illis seculis propagatus ac retentus, qua ratione Occupatio simplex alios, cui pariter ocupandi jus competiit, excluderet, non video. Et de Pacto & Consensu ejusmodi, nos pridem alibi n. Qua ratione autem illud Josephi o, velut apud suos receptum, si quis ὃ μὴ κατέθηκεν ἀνέληται *quod non posuerit ipse abstulerit* eum graviter puniendum, jam dictis de rerum deperditarum derelictarumque per occupationem Dominio adquirendo fuerit consonum, viderint quorum interest.

l *In Hexaemero p. 51.*

m *Archæolog. a. cap. 7.*

n *In Mari Clauso lib. 1. cap. 4.*

o *Adversf. Apionem l. 2. & vide Sam. Petit ad Leges Atticas pag. 534. seu lib. 7. tit. 5.*

Cap. V.

De Alienationum & Contractuum formulis *atq;* Obligationis vi *ex* earum apicibus *pendente.* *De* Pretio *rei mobilis venditæ vero valori,* sexta parte *aut majore,* impari. Proselyti *Justitia* Testamentum, Donatio.

Secun-

SEcundum ex ſuperiùs Selectis caput eſt de Alienationum & Contractuum formulis, atque vi. Horum vim atque obligationem ita ex Formularum apicibus pependiſſe volunt Talmudici, ut his prætermiſſis illa planè nihili aut irrita eſſet. Vetuſtiſſima eſt ceſſionis formula illa in hiſtoria ſacra; *Obtinuit* p *olim in Iſrael in redemptione, & in permutatione ut firmaretur negotium; extrahebat homo calceum ſuum & dabat proximo ſuo, eratq́; hoc Teſtimonium in Iſrael.* Quæ verba ſtatim ſequitur; *Dixit igitur propinquus* ſeu *redemptor ad Boaz poſſide tu, & extraxit calceum. Et ait Boaz ad Seniores & ad cunctum populum teſtes vos eſtis hodie quod poſſederim omnia quæ fuerunt Elimelech &c.* Neque verò mos ille ad legem ſacram q de fratria renuntianda omninò attinet, ut alibi r oſtendimus. Et mirum eſt, quod habet Joſephus ſ hac de re, quaſi ex lege illa de fratria, fœmina heic ipſa calceum exuiſſet. Ad locum hunc de calceo, Jarchius; זהו קנין כמו שאנו קונין בסודר במקום נעל *Inde adquiſitio quemadmodum & nos adquirimus ſeu emimus ſudario* ſeu *velo, vice calcei.* Recentior enim eſt in contractibus ſudarii uſus, de quo videſis in סורד Eliam Thisbitem. Sed diſcrepant Rabbini t de calcei heic exuendi more. Alii enim eum qui cederet, calceum adquirenti dediſſe; alii, adquirentem cedenti. Neque ſatis ex ſacro ſermone habetur, quod litem dirimat. Certè in vulgata legitur, *Dixit ergo propinquo Boaz; tolle calceamentum tuum. Quod ſtatim ſolvit de pede ſuo. At ille majoribus natu & univerſo populo &c.* Et conſulas u Joannem Druſium, alios qui obiter rem tractant. Paraphraſtes autem ibi Chaldæus ſubſtituit, שלף גבר נרתק יד ימיניה ואושט ביה קנין לחבריה *exuebat homo chirotecam manus ſuæ dexteræ emptionis causâ proximo ſuo porrigebat.* id eſt emptor. Nam de Boazo ibi emptore ſtatim idem paraphraſtes, *Et dixit redemptor ad Boaz,* אושיט ידך לקנינא וקני לך ושלף בועז ית נרתק יד ימיניה וקני ליה *Extende manum tuam emtionis causâ, & eme tibi. Et exuit Boaz chirothecam dexteræ ſuæ, & emit ſibi.* Sic exemplaria aliquot. Alia, ut in Bibliis Regis, habent נרתקה *chirotecam ſuam,* ſeu ut Arias vertit, *vaginam ſuam.* Seculis autem ſequentibus Formularum aliarum etiam apicum, in Dominii, ex jure ſuo civili, Adquiſitione ſeu tranſlatione erant tenaciſſimi Ebræi. Ex nudo ver-

p *Ruth* 4. 7.

q *Deut.* 25.

r *Lib. de ſucceſſionibus in bona c.* 15.

ſ *Origin.* 5. *cap.* 11.

t *Iarchius ad Ruth.* 4.

u *Quæſt. & Reſp. Ebraic.* 46. *& in Ruth cap.* 4.

do verborum Contractu nihil omninò transferebatur Prædia ſeu קרקעות Emtoris ita demũ fiebant x, ſi aut בכסף *nummis* datis, minimũ argenteo ſeu ſiclo, aut בשטר *ſyngrapha teſtimonio*, aut בחזקה *corporali*, poſt Contractum aut ſub ipſo, *poſſeſſione*, ea adquiſiviſſet. Ubi horum nullum, irrita planè ibi venditio. Res mobiles, quas מטלטלין nuncupant, alienabantur fere aut Venditione, aut Permutatione, aut Donatione. Conſtituto, etiam ſoluto pretio, in emtoris Dominium res ejusmodi (niſi cum prædio ruta cæſa aut ejusmodi alia venderentur, quæ prædii jus ſequebantur) non transibat, niſi aut בהגבהה *prehenſione*, qua ſuſtolleretur geſtareturve aut במשיכה *tractu, abactu*, aut *ductu*, ubi res commodè geſtari aut ſuſtolli nequiret, aut במסירה *Traditione*, ubi ejusmodi eſſet ut ita nec trahi poſſet abigi nec duci, in illius poſſeſſionem, idque ex ſententia Venditoris, deveniret. Nam & antequam ex hiſce aliquod fieret, יכול הלוקח לחזור בו וכן יכול המוכר לחזור בו *integrum erat & venditori & emptori à Contractu recedere*. Et redhibitoriâ cogebatur venditor, ſi alteruter recederet, pretium reſtituere. Atque hoc obtinebat, ſive pretium ex nummis publica fide ſignatis, quos מטבע & מעות appellitant, conſtitueretur, ſive ex argento, aliove metallo non ſignato ſed ſignari ſolito, quod פירות nuncupant. Permutatio verò erat tum metallorum ejusmodi ſive ſignatorum ſive non ſignatorum, tum aliarum rerum. Ubi in metallorum invicem non ſignatorum verbi gratiâ permutationem conventum erat, ſi alterutrinque poſſesſio corporalis, qualem memoravimus, ſequeretur, uterque Contractu, ſed non alitèr, obligabatur. Ita etiam, ubi in aliarum rerum ſive mobilium ſive prædiorum y invicem permutationem, eſt conventum. Nec aliud voluêre in donationibus, ac in venditionibus, jus locum habere. Irrita ſcilicet erat donatio, ſaltem donator haut obligabatur, ante, qualem diximus, poſſeſſionem donatario habitam. Hæc nimirum ſtricti juris erant, & à majoribus introducta, ne alterutri contrahentium, ſine corporali, idque ex alienantis ſententia, poſſeſſione, ex nuda & temeraria, ut fieri amat, verborum emiſſione, fraus eſſet. Nam nihil obeſſe ajunt ex ipſa lege ſacra, quin uterque contrahentium, vi, quæ interveniunt, verborum ſolâ obligaretur. Etiam & tantùm non ex ſen-

x *Misna tit.* Baba Metzia *c.4. ibidem Gemara utraque, Maimonid. hal.* Macira *cap. 1.2. & ſeq. Misna tit.* Kidoſchim *cap.1. Moſes Mikotzi præcept. affirm.* 82.

y *Maimon. halach.* Zacia Wemithna *cap.* 6. & *Tal. locis citatis.*

ex ſententia fori, ſeu jure ſtricto, utrunque obligari, ſed intereà non obligari. Unde, ubi Emtor redhibitoria actione, ut pretium, ante rem ſibi poſſeſſam, à Venditore refunderetur, uſus eſt, ſecundum eum quidem judicabatur, ſed non ſine hujuſmodi (quod ſanè inprimis animadvertendum eſt) dirarum, quibus מוסרין אותו למי שפרע *tradebant eum ei qui vindictam ſumeret*, formulà [z] מי שפרע מדור המבול ומדור הפלגה ומאנשי סדום ועמורה ומן המצריים ששטפו בים הוא עתיד ליפרע ממי שאינו עומד בדיבורו *Qui vindictam ſumſit ex ſeculo Diluvii, & ex ſeculo Diviſionis Linguarum, & ex hominibus Sodomæ & Gomorræ, & ex Ægyptiis, qui immerſi ſunt in mari, is ſumet olim vindictam ab eo, qui conventis ſuis non ſtat.* Id quod etiam alibi [a] obiter notavimus. At vero cautum eſt, ut [b], ubi in permutationem metallorum ſignatorum ſeu nummorum conventum eſſet, tum demùm utrinque obligarentur contrahentes, ſi id, quod ex ſui natura vilius erat, ex ſententia alienantis in alterius poſſeſſionem corporalem tranſierat; non item, ſi id tantùm quod carius. Hoc enim nummi ſignati adeoque pretii tantùm (juxta ante dicta) vicem heic præſtabat. Hinc regulam habebant, כל הירוד מחבירו קונה את חבירו *Quicquid ex binis vilius eſt*, (corporaliter poſſeſſum) *carioris Dominium etiam transfert.* Sed diſcrimen hac de re eſt inter Miſnam Hieroſolymitani Talmudis, & eam quæ Babylonii [c] eſt, de quo non eſt heic diſceptandi locus. In Alienationibus autem & Contractibus id inprimis advertendum eſt; qualem ſenſum faciant inter ſe legis hujus [d] ſacræ, *ſi venditione vendideris proximo tuo* (לַעֲמִיתְךָ, *civi tuo* in vulgata) *aut emeris de manu proximi, tui* אַל־תּוֹנוּ אִישׁ אֶת־אָחִיו *non decipietis* aut *damnum inferetis quiſquam fratri ſuo.* Nimirum [e] verbum ינה accipiunt vi vel fraude alium lædere ſive in bonis, ſive in famà. Heic autem capiunt de eo quod eſt pretio majori vendere, aut minori, quàm par eſt, emere, id eſt ipſo ſimpliciter pretio impari damnum inferre. Hinc aiunt ex more majorum atque legis interpretatione receptiſſima regularitèr inoleviſſe, ut ſi quis Judæus Judæo מטלטלין ſeu *bona mobilia* (nam agri & ædes ad leges redemtionis ſacras attinuere) utrinque bonà fide vendiderat pretio, vero rei valore ſexta parte, majori,

z *Miſna & Gem. tit.* Baba Metzia *c.* 4. *ubi vide R. Obadiam Bartenorium.*

a *In prolegom. ad lib. de ſucceſſionibus in bona.*

b *Miſna Talmudis Hieroſolymitani tit.* Baba Metzia *cap.* 4 & *Gemara ibi fol* 9. *col.* 3.

c *Vide Talm. Bab. tit.* Baba Metzia *fol.* 44. *a.*

d *Levitic.* 25. 14.

e *Vide Paul. Fag. ad Exod.* 22. 20

f *Miſna tit.* Baba Metzia *cap.* 4 *Maimonid. hal.* Macira *cap.* 12. *&c. Moſ. Mikotz. Præcept. Negat.* 170. *& vide Moſem Bar Nachman in* Piruſh Tora *fol.* 216 *a.*

ſeu pretio tanto minori emerat, pars illa ſexta ei f cui inde damnum ſic illatum, eſſet refundenda. Non vero quidquam omninò ſi ſextâ parte minus diſcrimen eſſet. Atqui ſi ſextâ diſcrimen majus eſſet, licuiſſe emtori ſtatim ſeu quamdiu nondum finita eſſet negotiatio, Contractum reſcindere & redhibitoria pretium ſibi integrum vindicare; Venditori autem (ſi in illius fuiſſet damnum) nunquam non licuiſſe rem ſuam poſteà repetere. Quod non ſolùm de Emtione & Venditione ubi pretium eſſet nummi, ſed etiam de Permutatione rerum fungibilium, veluti fructuum, granorum, ſeminum, id genus aliorum, quæ uſu conſumuntur, intelligendum. Non item ubi permutarentur inſtrumenta, vaſa, pecora, jumenta, quoniam ibi non tam valoris rerum quàm contrahentium rei alterius præ alterâ electionis ratio habita. Id quod ſic reſtituendum erat ſeu ſextam partem הוניה *damnum ex impari pretio illatum* vocitant. Et hac de re ſubtilitates adjiciunt non paucas. Ita ſanè Obligationis atque Contractuum vis mira hinc, ut vides, recepit Temperamenta ac Modos. Sed inter Judæos ipſos tantùm & ex jure ad Proſelytorum Domicilii regimen ſuperinductum inter Judæum & Proſelytum, quoties Contractu hujuſmodi illi hic damnum intulerat. Non item, ſi huic ille. Talmudici; הגוי אין לו הוניה שנאמר איש את אחיו וגוי שהונה את ישראל מחזיר הוניה בדינין שלנו *Ius de damno ex impari pretio illato ad Gentilem non attinet. Nam & ſcriptum eſt* g *ea de re, quiſque fratri ſuo. At ſi impari ſic pretio damnum intulerat Iſraelitæ Gentilis, refundendum erat ex decretis forenſibus noſtris.* Ita in Obligatione ac Contractu heic Jus perquam impar Judæi tàm adſciti ſeu Proſelyti Juſtitiæ quàm Originarii, & Gentilis ſeu Proſelyti Domicilii. Quamvis enim legem illam alteram h גֵּר לֹא־תוֹנֶה *Proſelytum non moleſtabis, vexabis* ſeu *lædes* (eodem vocabulo, quod habetur in lege hac de Emtione & Venditione, ibi uſurpato) juxta id quod libro monuimus ſecundo i, ad utriuſque generis Proſelytos quoad opprobria de priſtino vitæ genere eis non inferenda (quod הונית דברים ſeu *damnum* aut *moleſtiam per ejuſmodi opprobria illatam nuncupant*) quantùm video attinere volunt, nihilominùs dum pluribus legem hanc de Impari ſimpliciter pretio ſimul cum illo, quod in altera illa ſequi-

g *Levitic.* 25. 14.

h *Exod.* 22. 20 *& vide Levit.* 19. 33.

i *Cap.* 4.

sequitur ולא תלחצנו [k] *neque expilabis eum* (quod de pretio impari etiam sumunt) fusiùs explicatum eunt, Proselytum alium præter Justum in ea, quoad hanc rem, contineri nolunt. Quomodo transferretur apud Ebræos ex Successione Dominium, explicavimus abundè Libro singulari de Successionibus in Bona. Ubi etiam de Alienatione per Testamentum, & quâ exhæredatio fiebat liberorum, diximus, & de aliis ejusmodi. Recole heic si placet, quod capite superiore traditur de Gentilis Alienatione fundi in ditione Israelitica irrita, ubi syngrapha non interveniret. Et alia Alienationibus singularia fuere, quà Proselytos Justitiæ spectabant, nec parùm ab Originariorum alienationibus discrepantia. E quibus id inprimis & solùm heic adjiciendum duximus, Proselytum Justitiæ moribundum seu per Testamentum bona sua distribuentem aut dantem proli suæ, antequam Proselytus fieret ipsa, sive natæ sive conceptæ, incassum planè fecisse; neque testamentum aut donationem ejusmodi omninò vim obtinuisse. Ex moribus scilicet superinductis, ne videretur proles illa pro herede inter Ebræos admitti. Aliqui etiam inde nec cuiquam quid ab eo rite donatum volunt moribundo, quod שכב מרע vocant, aut mortis causâ; nedum per testamentum; cui tamen locus, ubi ægrotaret quisquam ex Originariis, etiam sine solennibus alienationum superiùs traditis, quod ex eis etiam, quæ alibi [l] diximus, satis dignoscitur. De his autem ante alios consulas, si placet, Josephum Caro in *Shulcan Aruch* [m]. Ex apicum autem & formularum ejusmodi observatione palàm est, sic disciplinam Ebræorum de Furti interdicto obtinuisse, ut nec dominum esse ibi agnoscerent, ubi apices aut formulæ illæ multiplices (quarum specimen tantùm heic indicavimus) deerant.

[k] *Exod. 22, 6. 20.*

[l] *Lib. de succeff. in Bona cap. 24.*

[m] *Lib.* Choschen hamispat *cap. 256.*

CAP. VI.

De Jure *apud Ebræos* Egenorum *singulari*; Angulo *segetis*, Spicilegio, Racematione, Uvis deciduis, frugibus *per* Oblivionem *in agro* relictis, Decima Pauperis; Eleemosynis; *etiam sententiâ forensi exigendis. Mira in* erogandis *his atque tum* pristinâ *tum* præsenti pauperum conditione *consideranda*, *ratio*. E Gentilibus Pauperes (*nisi* Proselyti Domicilii *essent*) juris Ege-

norum *apud Ebræos* non omnino participes. Proselyti Domicilii *participes* Eleemosynarum; *non alicujus reliquorum quæ sunt pauperibus* debita. Utrùm extremæ Pauperis Necessitati Dominium privatum ex Jure Naturali, *juxta Talmudicos*, cederet.

QUod ad superiùs Selectorum Tertium, seu Jus Egenorum spectat; celebris est apud scriptores n quæstio, utrùm extremæ Indigentium necessitati cedat ex jure Naturali Dominium privatum, adeoque utrûm inde simplicitèr Dominium seu Furti interdictum sic temperetur, ut surripienti, eo nomine, scelus ex Jure Naturali non fuerit tribuendum. Seu, ut breviter quæstio hæc concipi solet, *utrùm furari liceat propter necessitatem.* Quid ea de re senserint Talmudici manifestum satis fiet, si primò generatim ostenderimus, qualia penes ipsos Egenorum seu pauperum jura heic fuerint, & dein adjecerimus, quid tradiderint de Gentilium penes itidem ipsos, tum indigentiâ, tum Eleemosynæ sive erogatione sive receptione. Eorum quæ Pauperibus ex lege sacra seu Ebræis civili debebantur, genus o faciunt septemplex. Primum est פאה *Angulus*; II לקט *Spicilegium.* III עוללה *Racematio* IV פרט *Acini decidui.* V שכחה *quod per oblivionem relinquitur.* VI מעשר עני *Decima pauperum.* VII צדקה *Eleemosyna.* Quæ cuncta nomine מתנות עניים *munera quæ pauperibus danda* veniunt. Primum habetur in lege illa p *cum messueritis messem terræ vestræ*, לֹא תְכַלֶּה פְּאַת שָׂדְךָ לִקְצֹר *non consummabis metendo angulum agri tui.* Redditur in vulgata, *non tondebis usque ad solum superficiem terræ.* uti & alibi q; *non secabitis eam usque ad solum.* Sed Ebræa quæ attulimus, sunt loci utriusque. Græci ibi οὐ συντελέσετε τὸν θερισμὸν ὑμῶν τοῦ ἀγροῦ σου ἐκθερίσαι, *non perficietis messem vestram agri tui metendo.* Quæ velut dicta non minùs de agro frugibus consito, quàm de arboribus frugiferis, adeoque de proventu telluris omnimodo annuo capiunt magistri. Quantitas Anguli seu partis frugum sic relinquendæ nullibi in lege sacra præstituitur. Sed ex scitis Scribarum seu eorum, quibus permissa est Sanctionum superinducendarum pote-

n *Dominicus Soto de Iustitia & Iure lib. 5. quæst. 3. art. 4. S. Thom. 2. secundæ quæst. 66. art. 7. alii.*

o *Maimonid. hal.* Mithnoth Ainim *cap. 1. 2. &c. Mos. Mikotz. Præcept. Neg. affirm. 161. &c. 284. &c. Misna tit.* Pea & *tit.* Maigsher Shena.

p *Levit. 19. 9.*

q *Ibid. 23. 22.*

poteſtas, pars erat minimùm ſexageſima. Talmudici; כמה הוא שיעור הפאה מן התורה אין לה שיעור אפילו הניח שבולת אחת יצא ידי חובתו אבל מדבריהם אין פחות מאחד מששים בין בארץ בין בחוצה לארץ ומוסף על האחד מששים לפי גודל השדה ולפי רוב העניים ולפי ברכת הזרע *Quantitas Anguli à lege ſacra determinata nō eſt, unde qui reliquerit ſpica unica, etiam is præſtabat id ad quod ſic obligabatur. Sed verò ex ſcribarū ſcitis ita præſtituta eſt pars ſexageſima, ut minor non ſufficeret, idque tum intra terram ſanctam tum extra* (nam & extrà ex eorum ſcitis obtinuit mos hic.) *Et quidem inolevit, ut adjicerent aliquid coloni, vinitores, & frugum collectores reliqui, parti ſexageſimæ pro varia ſive agri areæ, ſive pauperum multitudinis, ſive proventus ubertatis quantitate.* Secundum genus ſeu לקט id eſt Spicilegium, ſacris illis quæ ſequuntur nititur verbis, וְלֶקֶט קְצִירְךָ לֹא תְלַקֵּט *& collectionem* (ſpicarum ſeu frugum remanentium) *ſeu ſpicilegium non colliges.* Vulgata; *nec remanentes ſpicas colliges.* Quod ad fruges ſeu proventus manipulatim falce ſuccidi aut evelli ſolitos attinere volunt. Si ſpica unica aut duæ inter ſuccidendum, evellendum, aut colligendum, extra manipulos aut ſub falce deciderent, hac lege continebantur, idque quotcunque & quotieſcunque ſic deciderent. Non item ſi tres ſimul, nedum plures. Talmudici; אם נפלו שלש כאחת הרי שלשתן לבעל השדה *ſi tres ſimùl deciderent, ad dominum agri attinebant.* Genus tertium עוללה ſeu Racematio in lege ſacra ſequitur וכרמך לא תעולל *& vineam tuam non racemabis.* Hoc de racemulis dictum volunt, quotquot ſcilicet nec כתף haberent nec נטף id eſt nec ſcapulos denſiores, nec uvas conjunctiores, ſed tàm has, quàm illos, ita invicē diſperſas & diſtantes, ut reliquorum ubertatem denſiorem haud imitarentur. Quartum item in ſacra lege ſubjungitnr genus וּפֶרֶט כַּרְמְךָ לֹא תְלַקֵּט *neque grana decidentia*, acinos deciduos *colliges.* Qui ſcilicet in vindemia inter colligendum è racemis deciderent. De quibus, ut de ſpicis, aiunt Magiſtri, ſi unus ſeu bini deciderent, eos hac lege contineri, quotcunque ſic deciderent; non item ſi tres ſimul conjuncti, nedum plures. Lex ſacra [r], quæ ad genus heic quintum ſeu rem per Oblivionem in agro relictam ſpectat, hæc eſt, *cum meſſueris meſſem tuam in agro tuo,* וְשָׁכַחְתָּ עֹמֶר בַּשָּׂדֶה לֹא תָשׁוּב לְקַחְתּוֹ *& oblitus*

[r] Deut. 24. 19.

fueris manipulum in agro, non reverteris ut tollas illum. Qua de re Talmudici, העומר ששכחוהו פועלים ולא שכחו בעל הבירה שכחו בעל השדה ולא שכחוהי פועלים שכחוהו אלו ואלו והיו שם אחרים עוברים ורואין אותם בעת ששכחוהו אינה שכחה עד שישכחוהו כל אדם ואפילו עומר הטמון אם נשכח הרי זה שכחה *si manipuli oblivisserentur operarii, cujus tamen non oblitus esset paterfamilias, aut si oblitus esset paterfamilias nec tamen operarii, imò si tàm hi quàm ille obliti essent, alii tamen ibi transeuntes ipso, quo obliti essent illi, tempore viderent* & indicarent, *pro derelicto per oblivionem censendus non erat. Quod nec obtinuit, nisi quilibet hominum* (ad quos aliàs pertinere poterat) *oblivisceretur. Etiam si reconditus esset manipulus & per oblivionem derelictus, pro derelicto in hac lege habebatur.* Neque solùm ad manipulos agri seu messem, sed pariter ad vindemiam & arborum qualiumcunque fructus spectasse docent hanc legem. Quod Sextum heic est, seu Decimam pauperis habent ex illo f מִקְצֵה שָׁלשׁ שָׁנִים *à fine trium annorum* seu *anni tertii proferes omnem decimam frugum tuarum pro illo anno & repones intra portas tuas, venietque* Levites *&c. Et peregrinus, pupillus atque vidua qui sunt intra portas tuas & comedent, & saturabuntur.* Spectare volunt hoc ad tertium & sextum (qui tertius est iteratus) cujuslibet hebdomadis, juxta annorum remissionis computum, revertentis. Ita ut decima prima & secunda anno 124 & 5 solverentur, tertio vero & sexto nulla decima secunda, sed hæc velut vice ejus, idque domi non Hierosolymis sic solveretur. Ad Septimum heic genus spectat lex illa t, *si fuerit in te pauper unus ex fratribus tuis intra aliquam portarum tuarum in terra tua, quam Dominus Deus tuus dat tibi, non obfirmabis cor tuum, neque contrahes manum tuam à fratre tuo paupere. Sed aperiendo aperies illi manum tuam, & mutuum dabis illi quod sufficiat pro penuria ejus, qua ille laborat*, id est די מחסורו אשר יחסר לו quod vertit vulgata, *quo eum indigere prospexeris.* Et quæ sequuntur de anno remissionis, faciunt, ut non mutuum sed donatum habendum esset, quod indigenti sic subministrandum; juxta magistros. Paulo item post, *Non deficiet pauper*, seu [illegible] *deerit pauper de medio terræ.*

f Deut. 14. 28.

t Deut. 15. 7.

Ideò

Ideò præcipio tibi dicens, aperiendo aperies manum tuam fratri tuo, pauperi tuo atque inopi tuo in terra tua. Accedit & illa [u], *si attenuatus fuerit frater tuus & mutaverit manus ejus juxta te* (seu *infirmus factus fuerit*) וְהֶחֱזַקְתָּ בּוֹ גֵּר וְתוֹשָׁב וָחַי עִמָּךְ *etiam sublevabis* seu *sustentabis eum, peregrinus item & inquilinus etiam vivat tecum.* Ita intelligunt magistri. Sed vulgata, *& susceperis eum quasi advenam & peregrinum & vixerit tecum, nè accipias usuras ab eo &c.* & proximum ita comma, ut ex duabus unica lex fiat, adjicit. Sed de Usuris, mox, capite nono. Posteriora autem jam citatæ legis verba sic capiunt Magistri, ut non solùm Proselytis tàm Domicilii, quàm Justitiæ incolatûs permissio in terra sancta sic præstituatur, (nam qui ibi תושב dicitur pro Proselyto Domicilii sumunt [x]) verùm ut etiam utrorunque inopiæ sublevamen, ex eleemosynis, fuerit erogandum. Quod si de Gentilibus aliis seu qui Idololatriæ nondum renuntiaverant, sumi nolunt, ut infra dicemus. Verba autem illa in codice Samaritano sic se habent וחוקת בו גר ותושב וחי אחיך עמך quæ verti possent *& si vis* seu *robur peregrini & inquilini in eum* invaluerit, *etiam vivat frater tuus tecum.* Quæ postrema in fine proximi commatis, etiam in codicibus tam Judaicis quàm Samaritanis occurrunt. Legitur item [y] Hyrcanum *instituisse primum Xenodochia, quibus adventum susciperet pauperum peregrinorum.* De eo quidem Josephus [z], πρῶτος Ἰουδαίων ξενοτροφεῖν ἤρξατο, quod vertitur Gelenio, *primus omnium cœpit militem externum alere*; Ruffino autem *peregrinos alere.* Sed ex jam antè allatis legibus, quemlibet aiunt Magistri [a] Judæum obligari ליתן צדקה לעניים *eleemosynam dare pauperibus.* Unde & inquiunt, כל הרואה עני מבקש והעלים עיניו ממנו ולא נתן לו צדקה עבר בלא תעשה *quisquis viderit egenum rogantem, & oculos ab eo divertens ei eleemosynam non dederit, violat præceptum negativum.* Opulentiæ alterius atq; alterius indigentiæ ratione semper habitâ. Sed mirũ est quod tradunt de Eleemosynæ heic, tum Qualitate, tum Quantitate. Neque enim suffecisse volunt, ut quis opulentus inopibus rogantibus vitæ simpliciter necessaria donaret, compararetve, veluti vestitum & alimenta. Etiam utensilia domestica, uxorem item

[u] *Levit.* 25. 35.

[x] *Iarchius ibi; Abarbinel in* Pirush Tora *f.* 270. *col.* 3. *alii.*

[y] *Egesippus lib.* 1. *cap.* 1.

[z] Lib. 13. *cap.* 16.

[a] *Maimonid. hal.* Mithnoth ainim *cap.* 7. *Moses Mikotz præc. affirm.* 162.

rem item & maritum (cœlebibus qui indigerent, pauperum nomine heic venientes) quin & ea insuper, quæ ad pristinæ unde deciderant vitæ sortisque splendorem spectarent, ex legibus hisce sacris docent fuisse subministranda. Talmudicorum verba sunt; אפילו היה דרכו של זה העני לרכוב על הסוס ועבד רץ לפניו והעני ירד מנכסיו קונין לו סוס לרכוב עליו ועבד לרוץ לפניו *Etiam si pro dignitate pauperis, unde jam deciderat, pristinâ, mos ei esset equo vehi nec sine servo præcurrente, comparandus erat ei equus quo veheretur, & servus qui præcurreret.* Et si vestitum rogaret indigus מכסין אותו לפי כבודו מיד *vestiendus erat juxta dignitatem suam propediem.* Si nempè inopia ejus satis nota. Aliter ea de re inquisitum prius ibant. Quod tamen ubi inops alimenta poscebat, non faciendum, sed statim ea subministranda. De Dignitate autem & Splendore pristino, rationem subjungunt ex eo quod in lege habetur, *quod sufficiat pro penuria* seu *indigentia ejus quâ ille laborat*; ומצווה אתה להשלים חסרונו ואין אתה מצווה לעשרו *unde ex præcepto obligaris supplere quibus indiget, minimè verò eum ditare.* Atque etiam quemlibet rogatum כפי משגת ידו *juxta facultatum suarum amplitudinem*, obligatum aiunt ita quibus indiguerat supplevisse. Quantitatem item eleemosynæ singulorum sic taxant, ut, qui largiùs & maximâ cum laude daret, Quintam opum suarum partem, si res posceret, subministraret; qui mediocrius, minorem usque ad decimam; quà si minorem quis, ubi scilicet majorem res poscebat, daret, donum עין רעה *oculi mali* seu ejus qui tenacioris nomen mereretur, vocabant. Addunt ואסור להחזיר את העני ששאל ריקם ואפילו אתה נותן לו גרוגרת אחת *nefas esse dimittere inopem, qui rogaverit, omninò vacuum, & unicum potiùs granulum ei donandum.* Si scilicet rogatus haberet. Si quis autem eleemosynam erogare, juxta quod oportuit, detrectaret sententiâ forensi coercendus erat in id præstandum quod foro placeret, idq; non sine plagarum Pœna nisi pareret. Quod si demum non faceret, è bonis suis id quod erat præstandum in pignus substulere judices. Maimonides; מי שאינו רוצה ליתן צדקה או שיתן מעט ממה שראוי לו ב"ד כופין אותו ומכין אותו מכת מרדות עד שיתן מה שאמדוהו ליתן ויורדין

ויורדין לנכסיו בפניו ולוקחין ממנו מה שראוי לו ליתן וממשכנין עד הצדקה *Qui non voluit eleemosynam dare, aut minorem dederat, quam erat ei par, cogebant eum Iudices fori* seu *synedrium, irrogata etiam Pœnâ verberum, quæ contumacibus debita, usque dum id præstaret, quod ipsi æstimarent. Quin & irruebant in bona ejus eoque præsente quantum oportuit eum erogare, ut in pignus eleemosynæ, eripiebant.* Quamvis autem sic ex lege sacra primitus obligatos volunt singulos singulis, pro horum inopiâ ac illorum opulentia, eleemosynam obiter præstare, nihilominus res eo tandem ex maiorum institutis rediit, ut, quemadmodum non rarò videmus apud Christianos, instituerentur qualibet in urbe ac oppido גבאי צדקה *exactores Eleemosynæ* seu ejus, quod in pauperum sublevamen erogandum, qui hebdomatim seu à vespera Sabbati in vesperam eo nomine diligentius colligerent erogarentque nummos, alimenta, id genus alia. Locus in quo reponebantur nummi, קופה *arca* vocabatur, in quo alimenta, תמחוי *scutella*. Unde evenit, ut dein obligatio non tam pauperes ipsos, quam exactores hosce immediatè spectaret, extrà quam ubi quis exactorum munus rite erogando juxta facultates suas anteverteret. Nam id nunquam non illicitum. Scilicet עני שהוא קרובו קודם לכל אדם עניי ביתו קודמין לעניי עירו ועניי עירו קודמין לעניי עיר אחרת שנ"לאחיך לעניך ולאביונך בארצך *Inops qui fuerit cuiquam propinquus, præferendus aliis quibuscunque; inopes domestici, inopibus urbis; urbis suæ, inopibus urbis alienæ; juxta quod in lege scriptum est* [b], *Fratri tuo, pauperi tuo, inopi tuo in Terra tua.* Exceptio autem intervenit de Captivis redimendis, quam inferius dabimus. Collectam Eleemosynam erogabant exactores illi, etiam & de aliorum inopia atque erogationis modo, juxta mores superinductos, decernentes. Verbi gratiâ; מי שיש לו מזון שתי סעודות אסור לו ליטול מן התמחוי היו לו מזון ארבעה עשר סעודות לא יטול מן הקופה *Qui haberet* [vespera Sabbati) *duo prandia, ei non licuit ex scutella erogari. Qui haberet quatuordecim, ei non licuit erogari ex arca* non scilicet in alimenta. Id genus alia ad hunc modum occurrunt; unde haud parum dignoscas, quinam apud eos pauperum nomine (quantum ad facul-

b *Deut.* 15. 11.

tatum quantitatem attinet) heic venirent. מי שיש לו מאתים זוז אע״פ שאינו נושא ונותן בהם או שהיו לו חמשים זוז ונושא ונותן בהם הרי זה לא יטול לקט שכחה ופאה ומעשר עני היו לו מאתים חסר דינר אפילו אלף נותנין לו כאחד הרי זה מותר ליקח היו בידו מעות והרי הן עליו חוב או שהיו ממושכנים לכתובת אשתו הרי זה מותר ליקח עני שצריך ויש לו חצר וכלי בית אפילו היו לו כלי כסף וכלי זהב אין מחייבין אותו למכור את ביתו ואת כלי תשמישו אלא מותר ליקח ומצוה ליתן לו בד״א בכלי אכילה ושתיה ומלבוש מצעות וכיוצא בהן אבל אם היו כלי כסף וכלי זהב כגון מגרדה או עלי וכיוצא בהן מוכרן ולוקח פחותים מהן בד״א קודם שיגיע לגבות מן העם אבל אחר שגבה הצדקה מחייבים אותו למכור כליו ויקח אחרים פחותים מהם וא״חך יטול בעל הבית שהיה מהלך ממקום למקום וכלו המעות בדרך ואין לו עתה מה יאכל הרי זה מותר ליקח לקט שכחה ופאה ומעשר עני ולהנות מן הצדקה ולכשיגיע לביתו אינו חייב לשלם שהרי עני היה באותה השעה. *Qui haberet in bonis ducentos Zuzos*, (id est quinquaginta siclos sacros) *licet cum eis non negotiaretur, aut qui haberet quinquaginta & cum eis negotiaretur, is in eis non erat ha-bendus, quibus liceat Spicilegio, frugibus per Oblivionem in agro relictis, Angulo & Decima pauperum gaudere. Si cui pauciores quam ducenti essent* (nec in negotiationibus eis uteretur) [illegible] *homines simul eam illi praeberent, nihilominus ei jam dictis gaudere fas erat. Si Pecuniam sibi ipsi quidem haberet, quae tamen* [illegible] [illegible] *ejus nomine, fas erat ei sive ea etiam* [illegible]. *Si egenus esset qui* [illegible] *& aliis* [illegible] *haberet etiam* [illegible] *argentea & aurea* [illegible] *non erat ut* [illegible] *ejus vendere* [illegible] *& res* [illegible] *ut scilicet inde viveret & a jam dictis arce-retur.* [illegible] *& ex praecepto eu gaudere* [illegible]. *Quod intelligendum de* [illegible] *ejus & parum necessaria & de* [illegible] *pretii* [illegible] *& similibus.* [illegible] *argentea* [illegible] *aut* [illegible] *& quae sunt* [illegible] *oris & splendidioris vitae instrumenta)* [illegible] *id* [illegible] *ei* [illegible]. *Quae tamen* [illegible] *pia locum* [illegible] *ex* [illegible] *fit* [illegible]-

Mo-

mosynarum ærario ali inciperet. Simulac enim incipiebat inde ali (seu alimenta inde petebat) *cogendus erat vendere res illas pretiosas & viliores accipere. Et dein fortuna angustiori contentus esse debuit. Si Patrifamilias per urbes aliquot & oppida proficiscenti commeatus primo suffecerat & dein* (ante reditum) *indiguerat illo quod comederet, ei competebat sumere spicilegium, fruges per oblivionem relictas, Angulum & decimam Pauperis atque etiam ex ærario eleemosynarum ali. Neque postquam domum redierat, obligatus erat ad restituendum. Nam tunc temporis* [quo acciperet) *pauper seu pauperum numero censendus erat.* Ceterum tametsi pristini splendoris & anteactæ vitæ unde inops deciderat, ratio erat, ut paulò ante dictum est, habenda, & juxta eam eleemosynæ subministrandæ, attamen in mandatis dederunt sapientes, ut, qualiscunque fuisset ante dignitatis inops, artificio alicui jam sedulo incumberet, ut inde minus esset aliis seu eleemosynarum ærario oneri; quod & ita fecisse aliquot viros aiunt insigniores aut paupertatem alias summam redactos, ut לא שאלו מן הציבור ולא קיבלו מהם כשנתנו להם *nec rogarent ab universitate* seu *populo* (id est ab exactoribus illis qui populi eleemosynam corrogarent erogarentque) *nec acciperent ab eo quando ipsis donare valebant.* Quod vero dicitur de Arca & Scutella, sic capiendum est, ut hæc pro vario locorum more aut haberetur aut omitteretur, illa vero nullibi deesset. Maimonides; לא ראינו ולא שמענו בקהל מישראל שאין להם קופה של צדקה אבל תמחוי יש מקומות שנהגו בו ויש מקומות שאין נותנו בו *Neque vidimus neque audivimus in Ecclesia aliqua seu universitate Israelitarum, defuisse Arcam Eleemosynæ. Sed Scutellam quidem loci alii habent, alii non habent pro moris diversitate.* Atque arcam hujusmodi seu inopum ærarium publicum respicit puto illud in Evangeliis[c] *Vende &c. & da pauperibus, & dimidium bonorum meorum do pauperibus,* & similia. Et facile hinc intelligitur, puto, unde viverent liberi quorum aliquibus tantum pro varia patris opum quantitate, ex ipso jure, ostiatim erat mendicandum; qua de re nos alibi[d]. Prioribus jam dictorum Quinque adjicitur in lege sacra *pauperi*[e] *& peregrino ea relinques;* nam & quod de manipulo per oblivionem derelicto dicitur, *non*[f] *reverteris ut tollas illum,*

c Matth. 19. 21. Marc. 10. 21. Luc. 18. 22. 19. 8.

d De success. in Bona cap. 9.

e Levit 19. 9. 23. 22.

f Deut. 24. 19.

lum, sed peregrini, pupilli & viduæ erit, velut pauperum paraphrasis habetur, quemadmodum & simile illud in lege de pauperum decima. Eleemosyna autem, qualem ostendimus, exigenda ex sui natura pauperibus erat debita. Et cuncta sanè ea debita, ex Magistrorum sententiâ, ut non omnino eorum aliqua è Charitatis sive fervore sive arbitrio, sed ex juris stricti ejusque à numine præstituti Obligatione penderent. Eleemosyna, dico, nolenti exigenda, juxta jam præmissa. Nam & alias, quæ ex abundantia charitatis jure exigendam excedunt, tum summopere laudant g, tum apud viros pietate insigniores, in usu fuisse non infrequenti, tradunt. Sed ea huc non spectant. De prioribus item quinque docent h כל [illegible] [illegible] אין בהן [illegible] אלא העניים [illegible] [illegible] *Nullum ex ijsce pauperum cessit in dominorum* (agrorum, arborum, vinearum) *commodum percipiendum* (aliter ac jam statim dicitur) *sed mos erat, ut advenientes pauperes ea tollerent, etiam invitis dominis; quin etiam si dominus esset ipse pauper ex Israelitis, eripere ea fas erat ei e potestate eius.* Quod ut commodius facerent, ab agri domino eis velut horum dominis relinquenda erant. Temperamenta autem heic bina adjecta. Alterum ubi partem hujusmodi bonorum auferrent pauperes, quod reliquum erat negligentes. Alterum ubi agri, vineæ, arboris (in quibus eorum hujusmodi jus) aliquies derelicta sic dena plane negligerent, nec omnino peterent intra tempus quo ex more loci fruges ejusmodi colligendæ. Priori in specie quod sic pauperes relinquebant, nemini hominum non dein patebat. Adeoque Occupatione adquirebatur. Talmudici: [illegible] [illegible] *Quæ ex [illegible] pauperis parte 3 [illegible] [illegible] [illegible]. Nec quo [illegible] [illegible]. Nam [illegible] [illegible]*, [illegible] dono- sum pauperum nomine insignita sunt hæc omnia. *Neque præceptum*

ceptum eſt relinquere ea beſtiis & volucribus, ſed pauperibus, qui jam quidem eſſe deſiere. Cum ſcilicet repetere deſinerent. Tunc autem Spicilegii partem ſic neglexiſſe pauperes, ut dein occupanti pateret, cenſebatur ſimulac alii poſt alios pauperes ſpicas legerant, ſeu legerant pauperes iteratò. Acinos autem ſeu uvas Deciduas & racemationem, ſimulac ſemel in vineam ad colligendum venerant pauperes ac redierant. Quod reliquum erat Olivarum per Oblivionem in arbore relictarum, ſi non ſumerent pauperes ante novilunium menſis Kisleu, qui fere Novembri noſtro reſpondet. Sub arbore ſeu in terra relictas, ſimulac deſierant pauperes eas petere; quod puto ſic intelligendum, ut quod de ſpicis jam dictum. Et ſua cetera habuere heic tempora. Ubi autem omninò negligerent, nec intra Tempus fruges ex more colligendi eorum, quæ ſic eis derelicta ſunt, aliquid ſumerent, הרי הן של בעל השדה *eadem ad agri Dominum attinebant.* Accedant hiſce Tria inprimis animadvertenda. I. Quemnam nomine גר ſeu *peregrini*, in legibus jam dictis ſacris pauperi conjungi ſoliti, venire velint Talmudici. II. Utrùm in Pauperum hiſce donis, juris aliquod eſſe Pauperi Gentili admitterent. III. Utrùm à Gentilibus donorum, quæ diximus, aliqua, juxta eos, præſtanda. Ex vi ac ſenſu legum, quæ huc attinent, Sacrarum haud alium nomine גר *peregrini* ſeu *Proſelyti* contineri volunt præter Proſelytum Juſtitiæ ac Libertinum qui juris pariſis. Verba ſunt. כל גר האמור במתנות עניים אינו אלא גר צדק שהרי הוא אומר במעשר עני ובא הלוי והגר מה הלוי בן ברית אף הגר בן ברית *Peregrinus cujus mentio in legibus de Pauperum donis haud alius eſt quàm Proſelytus Juſtitiæ. Nam & in lege*[i] *de Decima pauperum memorantur ſimul Levita & Peregrinus. Levita autem ibi planè filius eſt federis. Talis igitur & Peregrinus cum eo conjunctus.* Ex lege itaque Sacra Proſelyto domicilii, quantumlibet pauperi (nomine גר Proſelyti ſeu Peregrini) in hiſce ſortem voluere eſſe nullam, nedum Gentili alicui qui nondum idololatriæ renuntiaverat. Sed verò nomine תושב ſeu *inquilini* in lege illa ſuperiùs ex Levitico citata, Eleemoſynas tantum ex illius legis vi ſumebat Proſelytus domicilii, non item reliquorum donorum pauperum quidquam. At verò tum Proſelytis domicilii, tum aliis Gentilibus ex jure ſuperinducto permiſerunt (quod ſecun-

[i] Deuter. 14. ult.

dò heic animadvertendum) in omnibus jam dictis sortem, si pauperum, qui è Judæis, turbæ se commisceret. Temperamentum jam proximè ante dictis subjungunt; א"עפ כנאין מינעין עניי גוים ממתנות א"ו אלא באין בכלל עניי ישראל ונוטלין אותן *Ceterum tametsi ex ipsa lege se recta habebat, nihilominus non arcebant pauperes Gentilium à Donis jam dictis* ex illis scilicet prioribus. *Sed iis commisti turbæ pauperum ex Israelitis ea acceperunt.* Causa redditur מפני דרכי שלום *ob vias pacis*, id est, *officiosæ humanitatis* seu *charitatis* causâ. Ita jus planè pauperibus, qui non Judæi, in omnibus denegant. Excepto quod dicitur de Eleemosynis Proselyto Domicilii erogandis. Rem autem Gentilibus omnimodis, qui Judæorum pauperibus, in rogando, sumendo, se commiscerent, concedunt. Quod ad Tertium demum heic attinet; neque Dona illa Pauperum priora sex aut eorum aliquod quidem permittebantur Gentiles in ditione Israelitica præstare, nedum obligabantur. De Gentilibus non permissis ejusmodi quid ibi præstare, satis dictum est libro tertio [k]. Quin de Proselyto Justitiæ recens facto scribunt [l]; נכרי שקצר שדהו ואחר כך נתגייר הרי זו פטור מן הפאה ומן הלקט ומן השכחה אע"פ שאין השכחה אלא בשעה העימור *Si Gentilis* in ditione Israelitica *postquam segetem messuerat, Proselytus Justitiæ factus fuisset, ex segete illa neq; Angulus neq; spicilegium neq; manipulus per oblivionem derelictus, pauperibus relinquendus; tametsi manipulis jus non inciperet ante tempus quo manipuli avehi soliti.* Id est etiam postquam Proselytus esset factus. Item [m], ישראל וגוי שהיו שותפים בכרם חלקו של ישראל חייב ושל גוי פטור *Ubi Israelita & Gentilis Socii erant vineæ, in parte Israelitæ* (divisâ) *relinquendi erant acini decidui & racematio. Sed pars Gentilis immunis erat.* Quale pariter de reliquis jam dictorum Sex dicendum. Quod verò ad Eleemosynas attinet, cum eæ fuerint aut ex justitia seu stricto jure debitæ adeoque pro arbitrio forensi exigendæ ut est ostensum, aut ex charitatis abundantia insuper accesserint (quale quidem discrimen Eleemosynarum dum eo nomine ea, quæ pauperibus præbentur, innuitur, nullibi locorum forsan abest) tantum abfuit, ut à Gentilibus exigerentur aliquæ omninò, ut nec palàm ab eis libenter offerentibus, ex more majorum deberet Judæus Eleemosynam aliquam accipere, nisi ita eveniret, ut neque necessitati suæ extremæ subvenire quirent Eleemosynæ

à suis

[k] Cap. 4.

[l] Maimonid. hal. Mithnoth Aniim cap. 2.

[m] Idem. ib. cap. 4.

à suis subministratæ, neque clàm posset à Gentili accipere. Talmudici [n], אסור לישראל ליטול צדקה מן הגוים בפרהסיא ואם אינו יכול לחיות בצדקה של ישראל ואינו יכול ליטלה בצנעה הרי זה מותר ומלך או שר מן הגוים ששלח ממון לישראל לצדקה אין מחזירים אותו לו משום שלום מלכות אלא נוטלין ממנו ויתן לעניי גוים בסתר כדי שלא ישמע המלך *Fas non erat Israelitæ accipere Eleemosynam à Gentilibus palàm ac in aperto. Adjectâ tamen exceptione hac. Si Eleemosynæ suorum vitæ suæ necessariis non sufficerent, nec Gentilium Eleemosynam clam accipere posset, tunc quidem licuisse. Quin, si Rex aut Princeps è Gentilibus pecuniam in Eleemosynam ad Israelitas mitteret, eam sanè rejicere mos non fuit, propter regiæ dignitatis observantiam. Recipiebant ergo, sed clanculum erogabant Pauperibus Gentilium, adeoque ut Rex nesciret.* Atque hinc ritè intelligendum videtur, quod de mendicantibus Judæis controverti solet. Josephus Scaliger [o]; *Veri Judæi non mendicabant, neque mendicant hodie propter τὸ φιλάλληλον eorum, quòd divites non patiuntur tenuiores mendicare aut esurire, & multa præcepta de Eleemosynis etiam antiquissima habent.* Qua de re plura apud Nicolaum Serrarium [p], Joannem Drusium, id genus alios. Nòn quidem mendicabant, instar aliorum, aut tàm miserè efflagitando victum quærebant, quoniam ex disciplina avita à lautioribus pauperes, etiam subinde lautiùs erant sustinendi. Sed intereà mendicabant. Nec mendicabant, aut hodie ex disciplina mendicant, ab aliis quàm à contribulibus rogando, nisi ubi contribulium Eleemosynæ non sufficerent. Aliter, vides, ab aliis rogari licitè potuisse. Quod & factum ab illis fuisse scimus, tùm ex Juvenale [q], tùm ex Martiale [r], ubi ad Sparsum inter urbis incommoda recenset frequentiam Judæorum mendicantium.

> *Nec turba cessat entheata Bellonæ,*
> *Nec fasciato naufragus loquax trunco,*
> *A matre doctus nec Rogare Judæus.*

[n] *Idem Ibid. cap. 8.*

[o] *In Elencho Trihæres. c. 28.*

[p] *De Rabbinis lib. 2. Scrup. 8. & 39. & Vide lib. nost. de Successionibus cap. 9.*

[q] *Satyr. 6.*

[r] *Lib. 12. Epig. 57.*

Ex-

Ex hiſce demùm animadverſis haud ita difficile videtur elicere, quid ſenſerint Talmudici de quæſtione illa, utrùm dominium privatum extremæ alterius neceſſitati ex Jure Naturali cederet. Certè penes Ebræos ab ipſo juris Naturalis autore ita jura pauperum præſtitui ſingularia ſeu civilia volunt Talmudici, ut ea neutiquam omninò ad pauperes è Gentilibus idololatris ſpectaſſe ſtatuant. Nec quidem ad Proſelytos Domicilii, excepto quòd is Eleemoſynis ſuſtentandus, ut dictum eſt. Utcunque omnia dona pauperum jam memorata æquè ſpectàſſe ſcribat, idque ex præcepto, Joſephus ς, ad peregrinos è Gentibus quoſcunque, unde & ea ξένια ſeu *munera hoſpitalia* nuncupat. Nam quod adjiciunt, inter Iſraeliticam pauperum turbam admiſſos etiam pauperes è Gentilibus, id planè ajunt tantùm factum מפני דרכי שלום *humanitatis causâ* ſeu charitatis ſuæ, non omninò ex ſacra lege; quâ pauperes ejusmodi aut peregrinos alios, præter Proſelytos Juſtitiæ, contineri nolunt. Neque injuria pauperibus ex Iſraelitis (quibus ex lege ſacra, uti volunt, Dona illa ab origine propria fuere) inde fiebat. Nam mos ſuperinductus eſt ille, uti & alii non pauci, ab iis qui rebus cum ſumma legum ferendarum rerumq; circa dominium ſeu jura ejusmodi liberè adminiſtrandarum poteſtate præerant, quorum conſenſu juxta capite ſuperiùs primo dicta, civiliter ſaltem involuti etiam & ipſi ex Iſraelitis pauperes. Quin nec pauperibus ſuis, utcunque in neceſſitatem redactis extremam, quidquam ex alieno ſibi ſumere permiſère, ſed rogando tantùm accipere aut à privatis aut à publicis Eleemoſynæ exactoribus. Accedente ſemper, non pauperis vi aut arbitrio ſed ſententiâ forenſi, quæ cogeret, quoties quis id quod ſibi præſtandum, denegaret. Adeò nec ſuorum, nedum è Gentilibus pauperum, neceſſitati alicui patuiſſe ſtatuerunt privatū cujusquam dominium, citra ſententiam fori. Hæc autem legibus eorum civilibus planè nitebatur, neq; aliter aut aliunde (ſi poteſtatem legitimam reſpicias) in Eleemoſynam denegantis ſic irruebat dominium, quàm cum ſive pignus capiendo ſive in poſſeſſionem mittendo aliterve, pro multiplici executionis forenſis diſcrimine, aliis in actionibus in cujuſpiam dominium, veluti ob Siclum dimidium non præſtitum, Dotem, Furti reſtitutionem dene-

ς *Archæolog. lib. 4. cap. 8. & videſis Philonem apud Euſeb. Præparat. Evangelic. l. 8. cap. 7.*

denegatam, id genus reliqua, ritè irrueret. Ita actus ille plane civilis erat. Et tantum abest, ut quid faciat ad adstruendum ex jure Naturalis pauperis cujusquam necessitati extremæ dominium alterius privatum patere, ut contrarium potius innuat. Imo contrarium manifestò, ni fallor, innuitur in eo, quod negant à Gentilibus Eleemosynas palam accipere fas fuisse Israelitis, nisi tum in extrema necessitate cui subvenire nequirent Israelitarum Eleemosynæ, tum quoties clam accipere nequirent, Quod perquam absonum foret, si ex Jure Naturali dominium necessitati cedere privatum voluissent. Tunc enim licuisset necessitate adacto, in Bona alterius inviti, vi involare, quæ interim à Domino libentèr offerente non licuisset accipere. Extrema igitur necessitas non fuit quo minus alieni inde surreptio, ex Jure Naturali, pro Furti seu rapinæ scelere apud Ebræos haberetur. Et, quantum ad extremam paupertatem, vide etiam quæ capite proximo sequuntur, de Egeni venditione tum sui tum liberorum ut pretio posset sustentari; idque tam Proselyto ac Gentili, quam Ebræo.

CAP. VII.

De acquirendo Personarum *juxta Ebræos, in Pace,* Dominio. Servi Ebræi, *tum ex* sui venditione, *tum ex* addictione Fori. *De* Filia, *Patris addictione,* ancillâ factâ. Ebræus *addictus* in servitutem Proselyti *seu* Gentilis, *ex venditione sui. Et de horum* libertate *seu* Dominio sui *redeunte.*

DE Rerum Occupatione, Cessione, & Dominio, etiam quà Egenorum necessitatem spectet, hactenus actum est. Sequitur ut de Personarum in Pace seu ex Pacis Jure (quod solùm hucusque heic tractamus) Adquisitione juxta institutum videamus. Personarum, cum aliæ essent Liberi, aliæ Servi; liberis verò, dum liberi manebant, ejusmodi sui potestas esset & Dominium, ut aliis servire non cogerentur, nec libertatem seu Dominium sui

amitterent ante illatam servitutem, quâ aliena in bona transirent; unde nata fuerit illa in Pace servitus, dispiciendum. Ea autem in Ebræis reperitur, aut in Cananæis aliisve Gentibus. In Ebræis, Servitus triplici ex causa oriebatur; aut cum se quis alteri in servitutem mancipabat, aut ex Fori, aut ex Patris addictione. De primo genere capitur illud Legis t, *si paupertate compulsus vendiderit se tibi frater tuus &c.* quod obtinere nolebant, nisi ubi extremâ, adeo ut nihil omninò superesset in Bonis, paupertate quis adactus esset, pretioque tantùm vitam sustentaret. Maimonides u; אינו רשאי למכור את עצמו להצניע את דמיו או לקנות בהם סחורה או כלים או ליתנם לבעל חובו אלא אם כן צריך לאכול בלבד אין אדם רשאי למכור את עצמו עד שלא ישאר לו כלום ואפילו כסות לא תשאר ואחר כך ימכור את עצמו *Fas non est cuiquam vendere seipsum, ut pretium abscondat, aut ut merces sibi aut vasa inde emat, aut* ut creditori debitum *solvat, sed duntaxat ut habeat quod comedat. Neque fas est cuiquam seipsum vendere, quamdiu quidquam omnino, etiam vestis, superfuerit. Sed postea potestas ei est vendere seipsum.* Romæ olim ita homines liberi se venales postulabant, ut memorat Ulpianus x. Fori addictionem, ad alias de hujusmodi servitute leges, attinere volunt. *Si y emeris servum Ebræum, sex annis serviet tibi. Et z, cum tibi venditus fuerit frater tuus Ebræus aut Ebræa & sex annis servierit tibi &c.* Qui scilicet solvendo non erat, furti reus, actori in servitutem ex fori sententia a addicebatur, usque dum ministerium ejus furti pretium duntaxat, non duplum b, nedum quadruplum quintuplumve æquaret. Duplum, quadruplum, aut quintuplum, quorum in legibus de Furto mentio, ex hujusmodi servitute non præstanda c; sed ex beatiore rei post finitam servitutem fortuna expectanda erant. Ita vero ad hasce leges attinere volunt Fori addictionem, ut, quæ de tempore aliisque servitutis circumstantiis adjiciuntur, de sic addicto capienda; non tamen, ut aut ad utrumque sexum, licet uterque in legum altera memoretur, fori addictio spectaret, aut leges illæ tantum ad Fori addictionem, ut mox liquebit. Etenim ex perpetua Majorum traditione d, האיש נמכר בגניבתו אבל לא האשה *vir ob furtum suum venditur, sed non fœmina.* Et singulare etiam erat heic aliàs fœminarum jus, ut nec ipsæ se in servitutem possent addicere, nec ser-

t *Levit.* 25. 39.

u *Hal.* Aibdim *cap.* 1. *ita Gem. Bab.* t. Baba Metzia *fol.* 71. *Moses Mikotzi Præcept. affirmat.* 83. &c.

x L. 17. § 12. *ff. tit. de Ædilio edicto*, & *videsis Iac. Ravardum*, *Conjectan. l.* 2. *cap.* 8. *præter D. Ambrosium lib. de Nabutho c.* 5. & *l. de Tobia c.* 8.

y *Exod.* 21. 2.

z *Deut.* 15. 12.

a *Exod.* 22. 3.

b *Maimon. halach.* Ganiba *cap.* 3.

c *Maimon. halach.* Ganiba *cap.* 3.

d *Idem ibid.* & *Iareh. ad Deut.* 15. 12.

ſervos ſive Ebræos ſive Cananæos ſibi jure emere. Maimonides [e]; אין האשה נמכרת בגניבתה וכן אינה מוכרת את עצמה ואינה קונה לא עבד עברי ולא עבד כנעני מפני החשד *Ut fœmina non venditur ob furtum ſuum, ita nec ſeipſam vendere poteſt, nec ſibi emere ſervum ſive Ebræum ſive Cananæum, ſuſpicionis causâ;* ne ſcilicet exiſtimationi ſuæ ſeu pudicitiæ fraus fiet. Quin & Ebræo tantum, non Proſelyto Juſto, nedum Domicilii aut Gentili, reum furti addicebat forum. At ſi Ebræus ipſum ſe ſive Proſelyto ſive Gentili vendiderat [quod tamen ne faceret in monitis habebatur) Emtor dominus illorum [f] legitimus erat. Qui ſe ita vendiderat Gentili, ſemel atque iterùm ſive à propinqvis ſive à populo redimendus erat. Qui tertio, redemtione indignus niſi ut morte tantum eriperetur, habebatur ipſe; non item liberi poſterive qui inde Gentili ſervi fierent. Addictiones autem ſeu venditiones ejusmodi, ex more patrio, non fiebant in publico אלא בצנעה ודרך כבוד *ſed occultè*, ſeu *privatim, atque ita ut* venditi ſeu addicti *dignitas conſervaretur.* Neque Ebræo cui addictus ita ſervus, ſive Ebræus, ſive Proſelytus, fas erat dominari בפרך [g] *cum duritia* aut ita ſævire, ut in ſervos aliarum gentium fieri aſſolebat; ſed leniter tantum ejuſce miniſteriis uti, atque illis quæ libero homine, ſi ſervitus ipſa abeſſet, non eſſent indigna. Addicto, Uxori ejus, ac liberis ex ea ſuſceptis, Victum, Veſtitum, ac Domicilium præſtabat dominus, cui tamen neque hi neque illa ſerviebant. Servitus ex addictione fori ſexennio perimebatur. Jubilæo verò, tum hæc tum ea quæ ex venditione in quotcunque annos ſui, tametſi intra ſexennium aut aliter quomodocunque accideret. Ex ultroneæ item Manumiſſionis ſyngrapha evanuit, ex Redemptione, ex domini Morte ubi ſive Gentilis is eſſet, ſive Proſelytus, atque ex [h] Morte domini, ubi Ebræus eſſet, niſi filium qui ſuccederet (quæ exceptio non obtinuit, ſi, aure perforata, ſervitus prorogaretur) relinqueret. Nam nec filia [i], nec hæredum alius quis in mancipia hæc ſuccedebat. Addicto ex ſententia fori, fas erat domino (ut ſupra [k] tetigimus) ancillam Cananæam ſeu ejusmodi aliam (cujus proles, uti & cuncti ſervi & ancillæ è Gentilibus adquiſitæ, ei perpetuò graviorem atque aliam ab ea quæ ab Ebræis exigenda erat, ſerviret ſervitutem) thoro conjungere, ut ita

[e] *Hal.* Aibdim *c.* 1. & *videſis lib. de ſucceſſionibus in bona cap.* 20.

[f] *Videſis Levit.* 25 47. & *Miſnam tit.* Gittin *c.* 4. §. *ult.* & *Gemar. Bab. ibi f.* 46b. *Deuteron.* 24. 68. *Maimonid. hal.* Mithnoth Ainim, *cap.* 8.

[g] *Levitic.* 25. 43. *qua de re videſis* Thorath Cohenim *fol.* 55b. & *de aliis heic adductis uti* & *Maimonid. hal.* Aibdim *c.* 2. 3. & *ſeq.*

[h] *Miſna* & *Gemar. Bab. ad tit.* Kidoſchim *cap.* 1. *fol.* 17 b. & *Gem. Hieroſolymit ad eundem tit. fol.* 59a. §. 2.

[i] *Videſis lib. de ſucceſſionibus in bona cap.* 20.

[k] *Lib.* 5. *c.* 4. & 12.

ita ſervos ex ea ſuſciperet, eisque dominum ditaret. Atque ſic intelligunt illud [l] legis, *ſi cum corpore ſuo* (ipſe ſolus; nam de veſte, quam habet vulgata nihil [m] in origine) *venerit, cum corpore ſuo egredietur; & ſi uxorem habuerit* (id eſt, אם בעל אשה הוא ſi maritus uxoris ſeu *maritus fœminæ fuerit*) *egredietur uxor ejus ſecum*. Sin *vero dominus* יתן לו אשה id eſt *dederit ei fœminam* (uxorem, in vulgata) *quæ ei peperit filios* aut *filias, fœmina & liberi ejus erunt domini ſui; ipſe vero exibit ſolus*. Si uxorem nempe haberet legitimè conjunctam, alenda erat & ipſa & liberi ejus à domino, ut dictum eſt, cui tamen neque hi neque illa ſervitium hinc præſtabat; nedum, finitâ patris ac mariti ſervitute, ſervi manebant, uti & alibi eſt [n] ſtatutum. At fœminam illam, cujus proles, veluti in ſervi fructu, domino heic conceditur, non pro uxore omnino ſumunt [o], ſed pro ancilla, qualem diximus, quæ ex ſervi Ebræi, durante ſingularis illius ſervitutis tempore, concubitu familiam mancipiis, matrem ſemper ſequentibus, auctitaret. Et ſpecies hæc earum una eſt, quibus ex majorum traditione, non obtinuit vim interdictum de innuptarum, quæ Gentiles erant, concubitu, qua de re etiam libro proximè ſuperiori [p]. Temperamenta autem adjiciunt; neutiquam hoc aut domino aut ſervo Ebræo licuiſſe, niſi & uxor anteà ſervo fuiſſet legitima & liberi ex ea ſuſcepti (adeo ut præcepto multiplicationis humani generis ſatisfeciſſet) neque licuiſſe domino ſervum ejusmodi ab uxore aut liberis ſejungere, ut mancipiis gignendis operam cum ancilla commodius daret, neque plusquam unicam ancillam ſervo unico nec binis ſervis unam ancillam, ad hanc legem, conjungere. Neque demum ei, qui venditione ſeipſum addixerat ancilla ita conjungenda. Scilicet, המוכר עצמו אסור בשפחה כנענית כשאר כל ישראל *Qui ſeipſum vendiderit, ei non minus eſt interdicta hujusmodi ancilla Cananæa, ac cuique alii Ebræo.* Neque Legem illam de aure [q] perforanda, ad eum qui ſe vendiderat, attinere volunt, ſed tantum ad addictum ex ſententia fori, qui aure ita perforatâ, ſervus eſſe deſiit aut Jubilæi, qui proximè ſequebatur, adventu aut morte Domini. Nam ne ad filium quidem transmittebatur ejusmodi ſervus. Nec ei qui ſe vendiderat, munera, finitâ ſervitute, ſed ei qui à foro addicebatur, ex lege [r] donanda quæ triginta ſiclis, ex veterum more, taxabantur.

Ex

[l] *Exod.* 21. 3.
[m] *Vid. Sixt. Amam. in Cenſura, Exod.* 21.
[n] *Levit.* 25. 41.
[o] *Gem. Bab. ad tit.* Kidoſchim *cap.* 1. *fol.* 14 b. &c. 3. *fol.* 68 b. *Gem. Hieroſolymit. ad eund. tit. fol.* 59 a. *Maimonid. halach.* Aibdim. *c.* 3. & *halach.* Iſuri Bia *cap.* 12 Iarb. *ad Exod.* 21.
[p] *Cap.* 4. & 12.
[q] *Exod.* 21. 6. & *Deut.* 15. 7.
[r] *Deut.* 15. 14.

Ex patris denique addictione, singulare servitutis temporariæ genus habebatur, secundum legem [f] illam, *si quis vendiderit filiam suam in ancillam, non egredietur sicut egrediuntur servi. Si displicuerit oculis domini sui* אשר לא יעדה (quod vertunt aliqui, *& non despondit eam;* sed Ebræi legunt אשר לו יעדה *quod eam sibi desponderet*, neque alitèr ferè Paraphrastæ Chaldæi, nec in Arabica sua Saadias, nec vulgatæ autor qui habet ibi, *cui tradita fuerit;* tametsi tam Judæorum quam Samaritanorum codicibus לא *non*, non לו *sibi* scribatur, quam etiam negationis lectionem retinuisse palam est Arabem Erpenianum seu Judæos Mauritanienses, Tawasium in versione Persica, atque Hellenistas) *sui redimendi potestatem ei non deneget. Populo extraneo* (alteri cuiquam) *potestatem non habet eam vendendi, cum ipse fefellerit eam. Si autem filio suo desponderit eam, juxta morem filiarum aget cum ea. Victum ejus, vestitum ejus, & debitum conjugale ei non minuet. Et si tria hæc non fecerit ei, egredietur illa gratis absq; pecunia.* Filia ante expletum annum duodecimum & diem insuper unicum, nisi pubertatis signa ante comparerent, קטנה seu Minor dicebatur. Exacto dein semestri tempore, modò pubertatis signa adessent, de quibus [t] alibi, נערה seu *Iuvencula*, & postmodum בוגרת seu *puella plenæ pubertatis*, qua finiebatur patria apud eos potestas. Legem jam allatam, de filia tantùm minori, à patre in summam, adeo ut nihil in bonis ei omninò superesset, paupertatem redacto, in servitutem Ebræo duntaxat venditâ intelligunt [u]. Si verò pater in ejusmodi paupertatem non redactus filiam vendidisset, redimere eam, ne familiam suam servitute dehonestaret, à foro cogendus erat. Neque venditio hæc fiebat, nisi, per leges patrias ancillæ spes saltem dubia esset nubendi aut emtori aut filio suo. Verbi gratiâ, filio suo, filiam sic quenquam addicere contra fas erat. Nam neque emtor ipse, utpote sororem, neque ejus filius utpote amitam, ducere potuit. Præsumebatur enim emtionem hujusmodi in nuptias fieri; adeoque Patris venditioni, ejusmodi in eas prævius inerat consensus, ut si posteà desponderet eam emtor sive sibi, sive filio suo, ritè satis sponsalia cum minore, quæ in patria erat potestate, (modo & ipsa assentiret) inirentur. Et sponsalibus ejusmodi initis, è servitute in uxoris dignitatem planè abibat. Quæ species est singularis sponsalio-

[f] Exod. 21, 7.

[t] Lib. de Successionibus cap. 9.

[u] Gem. Hierosolymitana ad tit. Kidoschim cap. 1. fol. 59. col. 3. Babylon. ad eund. t. fol. 18b. & 19. Maimonid. halach. Aibdim c. 4. & 3. Moses Kotzensis præcept. Affirm.

rum, quæ apud Ebræos, inter ſubditos, ſine dote ac ſolennibus aliis, ut ritè ſatis inita admittebantur. Qua de re fuſiùs in Uxore Ebraica. Quod ſi ſponſalia detrectaret emtor, minor ejusmodi pro ancilla per ſexennium habebatur, ſi in tot annos vendita fuiſſet, niſi interceſſiſſet aut Redemtio, aut ultroneæ Manumiſſionis ſyngrapha, aut Jubilæus, aut Mors Domini (nam ad hæredem nunquam tranſibat hujusmodi ancilla) aut demùm (quod ſingulare heic eſt, nec pro more aliorum ſervorum qui egrediuntur) Pubertatis ſigna, quibus è minoribus eximeretur. Nam hiſce omnibus perimebatur hæc ſervitus, tametſi patria poteſtas usque ad pubertatis plenæ ætatem, ſeu duodecimum præter tempus ſemeſtre annum, ex jure receptiſſimo prorogaretur. Et verba illa legis poſtrema, *ſi tria hæc non fecerit ei, egredietur illa gratis absque pecunia*, interpretantur per, אל שלש אלו לא יעשה לה לא יעדה לו ולא יעדה לבנו ולא נפדית בגרעון כסף ויצאה חנם בהבאת סימנין *Si tria hæc non fecerit ei; nec ſibi ipſam deſpondeat, nec deſpondeat eam filio ſuo, nec deducto præteritæ ſervitutis pretio, ut minori redimatur permittat, ſed egrediatur*, ſeu *nanciſcatur libertatem gratis, quamprimùm nempe pubertatis ſigna comparuerint*. Etiam lex x muneribus, cum libertate, donandis, ad hanc ſpectat. Quod verò ſubjungitur Legi illi de muneribus cum libertate donandis & de aure, ubi ſuam velit ſervus prorogari ſervitutem, perforandâ, ואף לאמתך תעשה כן *Etiam y & ancillæ tuæ ſic facias*, id non omnino de perforanda ancillæ aure capiunt, nec perforari ejuſce aurem aut ſervitutem ejus prorogari, ut ſervi, volunt. Verbis autem illis innui munerum dationem antea ibi memoratam ac cetera quæ ſunt perforato beneficia (veluti morte Domini atque Jubilæo libertatem nanciſci) ad ancillas Ebræas itidem ſpectare volunt; neutiquam autem ſervitutis prorogationem.

x Deut. 15. 14.

y Ib. comm. 17.

CAP.

Cap. VIII.

De Servis è Gentilibus *in Pace apud Ebræos* adquiſitis; *eorum* diſcrimine, miniſterii natura, manumiſſione, poſteris, Bonis, *Obiter de Munere ſingulari* Calceum *domini* Solvendi, *ſeu* Exuendi.

SErvorum Cananæorum, aliorumve, qui ex aliis gentibus in ſervitutem redacti ſunt, Dominium in pace acquirebatur, Venditione [z] (idque, ſive dominus ſervum, ſive Gentilis liber ſeipſum in ſervitutem vendiderat, ſive ſuam alterutrius ſexus prolem) Permutatione, Syngrapha, ut ferè prædiorum, adeo ut, quemadmodum in aliarum rerum alienationibus, corporalis poſſeſſio plerunque, ſecundum ea quæ ſuperius dicta ſunt, erat neceſſaria ad contractum firmandum, ita & in horum, ex jure eorum civili, alienatione. Apud Gentiles autem regiam (pro more ferè vicini eis Orientis) ejusmodi fuiſſe poteſtatem ajunt, ut ſi quis ſubditorum tributum denegaret, aliudve à Rege juſſum facere detrectaret (ubi in edicto Pœna venditionis in ſervitutem adjiceretur) libertas ei planè ex ejusmodi venditione [a] adimeretur, adeoque emtoris ſervus fieret. Corporalitèr autem in ditione Iſraelitica poſſideri ſervum maximè volebant, ſi emtori, ex venditoris ſententia, ſervilia aliqua præſtitiſſet opera, in quibus id inprimis memorant quod eſt שהתיר מנעל לרבו או הנעילו *ut ſolvat domino calceamentum ſuum aut illud induat*, à quo more manâſſe videtur loquendi iſta, ad ſummam Diſcipuli loquentis humilitatem, Magiſtrique dignitatem exprimendam, formula *cujus ego non ſum dignus, ut ſolvam ejus corrigiam calceamenti*, quâ in Evangeliis [b] D. Joannes aliique uſi ſunt. Id quod ex eo item firmatur, quod ajunt [c]; כל מלאכות שהעבד עושה לרבו תלמיד עושה לרבו חוץ מהתרת לו מנעל אלא במקום שאין מכירין אותו אבל במקום שמכירין אותו לית לן בה *Omne genus operis* (perſonalis) *quod à ſervo domino ſuo præſtandum eſt, id etiam à Diſcipulo Magiſtro ſuo eſt præſtandum præter ſolutionem calcei ejus. Quæ tamen exceptio obtinet tantùm, ubi diſcipuli conditio non ſatis dignoſcitur. Nam ſi ea ſatis dignoſcatur, etiam & munus illud præſtandum.*

[z] *Miſna & Gemar. tit.* Kidoſchim *cap.* 1. *Maimonid. hal.* Macira *cap.* 2. *& halach.* Aibdim *cap.* 5. *& 9.*

[a] *Rab. Seſeth in Gem. Bab. ad tit.* Iabimoth *cap.* 3. *f.* 46*a. Maimonid. hal.* Aibdim *c.* 1. *& 9. & hal.* Melovva Welovva *c.* 5. *ad finem. Moſ. Mikot. Præcept. aff.* 3.

[b] *D. Ioann. capit.* 27. *D. Marc.* 1. 7. *D. Luc.* 3. 16. *Act. Apoſt.* 13. 25.

[c] *Gem. Bab. ad tit.* Cethuboth *c.* 11. *fol.* 96*a. & Vide Maimonid. hal.* Macira *cap.* 2. *ſub initium*

præſtandum. Diſtinctio illa, de diſcipuli notitia, adhibetur, ne aliàs ſervus eſſe, ex ipſo opere, diſcipulus exiſtimaretur. Et quod de ſolutione calcei heic dicitur, intelligitur [c] itidem de calceo ſive exuendo ſive induendo. De ſervis Cananæis (quo nomine ceteros id genus denotant) diſertè Lex [d]; *ſervus tuus & ancilla tua ſint tibi de nationibus quæ in circuitu veſtro ſunt. Ex his acquiretis ſervum & ancillam & de advenis, qui peregrinantur apud vos, & de familia eorum, qui vobiſcum ſunt, vel qui ex his nati ſunt in terra veſtra. Hos habebitis in poſſesſionem, & hæreditario jure transmittetis ad poſteros, ut ſuccedant in poſſesſionem. In perpetuum, veluti ſervos, eos habebitis.* Ex hiſce ſcilicet, non ex ſervis Ebræis, exigenda erant opera merè Servilia, ut ſupra eſt etiam oſtenſum. Horum alii erant שמלו וטבלו *qui circumciſi erant & baptizati*, id eſt, Judaiſmum in ſe ſuſceperant, alii שהיו בגויתן *qui Gentiliſmum nondum exuerant*, ſeu velut Proſelyti Domicilii tantùm erant, de quo diſcrimine, quà tam ad liberos etiam quàm ad ſervos attinebat, ſatis libro ſecundo [e] ubi de Proſelytorum diſtinctione, Baptiſmo, & capitibus juris Noachidarum nomine dando agitur. Ex hiſce qui primi erant generis, cauſa [f] triplici יוצאין בחירות *libertatem*, ſeu *Dominium ſui plerunque nanciſcebantur*. Pretio domino dato; ſive ab ipſo, qui manumittendus erat, ſive ab alio aliquo, ita ut argenteus illud ſeu ſiclus minimum eſſet. Syngraphà ultrò ei traditâ à domino; quam גט שחרור *libellum manumiſſionis* vocabant, verbis ad hunc ſenſum inſcriptis הרי את בן חורין *ecce Libertas* ſeu *ingenuus ſis*; הרי את של עצמך *ecce tuæ ſis poteſtatis*, tui dominus. Sed verbis ejusmodi, ſine pretio accepto aut ſine ſyngrapha tradita, manumiſſio non fiebat. Tertia heic cauſa erat ex lege ſacra [g], *ſi quisquam percuſſerit oculum ſervi ſui vel oculum ancillæ ſuæ*, ושחתה *& corrumpat eum* (vulgata, *& luſcos eos fecerit*, Helleniſtæ ἢ ἐκτυφλώσῃ *& cæcos reddiderit*) *dimittet eum liberum pro oculo ſuo. Et ſi dentem ſervo ſuo ſeu dentem ancillæ ſuæ excuſſerit, liberum dimittet illum pro dente ſuo.* Duobus hiſce, ita expreſſis, quorum alterum exemplum habent partis quâcum naſcimur, alterum partis ſine qua naſcimur, innui etiam volunt cetera membra præcipua exteriora quæ nec, ſi mutilata ſint, redintegrari queunt.

c *Maimon. hal.* Thalmud Thora *cap.* 5.

d *Levit.* 25. 44.

e *Cap.* 3. & 5.

f *Misna & Gem. Bab. & Hierosolym. tit.* Kidoſchim *cap.* 1. *Maimonid. hal.* Aibdim *cap.* 5. & *ſeqq. Moſ. Mikot præcept. aff.* 87.

g *Exod.* 21. 26.

queunt. Hæc numero viginti quatuor [h] denotant. Manuum & Pedum digiti viginti ſunt. Auris utraque locum occupat heic unicum, uti & alterum ancillæ papilla utraque. Ut numerus compleatur, adjiciunt Naſum & Veretrum. Dominus qui ſervo aut ancillæ horum viginti quatuor aliquod ſponte mutilaret, cogebatur ex ſententia fori, manumiſſionis libello (nam neque heic ſine libello fieri quibat) libertatem ei donare quæ adquiri dicebatur בראשי אברים *ob præcipua membrorum*. Servi vero ſecundi generis ſeu qui Gentiliſmum nondum exuerant, ex hac cauſa libertatem minime adipiſcebantur, ſed ex duabus prioribus; adjectis aliquot aliis præter eam quæ ſuperius oſtenditur [i] ubi libertatis nomine ſervus ejusmodi Judaiſmi lavacro ſuſceptus eſt; unde & quoties ſponte nollet libellum manumiſſionis (qui ſemper neceſſarius) dare dominus, ex ſententia forenſi cogendus erat. Si Gentili qualicunque vendiderat Ebræus ſervum Gentilem ex ſententia forenſi [k] redimendus domino erat, adjecto decima pretii parte, & libertate donandus; ſi nempe Gentilis redhibere velit. Nam eum heic, tametſi jurisdictioni Iſraeliticæ ſubeſſet, non cogebant. At ſi Iſraelitæ extra terram ſanctam degenti, vendiderat quis ſervum, emptor, quatenus foro patrio ſuberat, libertate eum donare, etiam cum pretii damno, cogendus erat. Pœnæ ratio erat, ne ſervi alienas migrarent in terras. Unde item ſi ſedes in alienas terras transferret dominus, exuto in terram Sanctam revertendi animo, libertatem inde in foro Iſraelitico nanciſcebatur ſervus, quem ſibi habitandi comitem eſſe volebat dominus. Servus etiam qui illuc redire voluit, id invito domino, etiamſi redituro, rite faciebat. Neque licuit domino ſervum invitum in alienas terras comitem ſibi adhibere, nec fugitivum inde è terra Sancta, ſi Judaiſmum ſuſceperat, reducere. Sic intelligunt illud legis [l]; *Non trades ſervum domino ſuo, qui apud te eripi cupit à domino ſuo. Tecum manebit in medio tui, ubicunque elegerit locum in una civitatum tuarum, ut ſibi placuerit; nec contriſtabis eum.* Qui locus etiam de ſervo, qui à Domino Gentili in terram Iſraeliticam fugerat, capitur [m]. Tutum nempe erat ſervo ejusmodi terra illa perfugium. Unde Onkelus ibi; *Non trades ſervum Gentium in Manum domini ſui.*

h *Præter citatos locos, vide ſis R. Salom. Iarchiũ ad Exod. 21. 7. & 26 R. Alpheſium tom. 2 fol. 529 a. & ib. Rabbenu Niſſim.*

i *Lib. 2. c. 3.*

k *Miſna & Gem. Bab. tit.* Gittin *c. 4. fol. 44. & 45. Maimon. halach.* Aibdim *cap.* 8. *Gem. Hieroſolymit. t.* Gittin *fol. 46 a. col. 1. §. 6*

l *Deut 23. 15. ad quem locum, præter jam citatos, vide R. Moſem* Mikotzi *præcept. Neg. 109.*

m *Iarch. ad Deut. 23. 15.*

sui. Ex hisce pendere videtur, quod apud Josephum [n] notatur; Herodis magni tempore, sub Hasmonæorum finem, legem fuisse apud Judæos latam, quâ licuit murorum perfossores in servitutem vendere *ἐπ' ἐξαγωγῇ τῆς βασιλείας extra regni terminos*, quod quidem ait ille non solum factum est in graviorem facinorosorum Pœnam, sed etiam *εἰς τὴν κατάλυσιν τῶν πατρίων ἐθῶν in dissolutionem consuetudinum patriarum*, seu morum majorum. Si autem dominus puellam ingenuam servo [o] in uxorem duxisset, או שאמר לו רבו לקרות שלש פסוקין בספר תורה בפני צבור וכן כל כיוצא באלו הדברים שאינו חייב בהן אלא בן חורין יצא לחירות וכופין את רבו לכתוב לו גט שחרור *aut eum jussisset tres versus Pentateuchi in synagoga legere, aut aliorum id genus quid facere, ad quæ præstanda duntaxat liberi & ingenui obstringebantur, libertate donandus erat, adeoque dominum manumissionis cogebant libellum ei scribere.* Ancillam etiam libidini se palam prostituentem, nisi castigaret satis dominus, ea ex fori sententia sic manumittenda [p] erat, ut scilicet nuptiarum capax ad castiorem libentius mentem rediret, nec amplius stuprandi Israelitis esset in causa. Hujusmodi servorum ancillarumque proles posterique etiam servi erant. Ita tamen, ut, licet ancillæ proles undecunque prognata matris sequeretur conditionem servi nihilominus libera esset, nisi ex ancilla suscepta fuisset. Nam si ex Israelitide filium forte susceperat, ob gentis dignitatem, liber, utpote plane Ebræus, is erat. Si ex Gentili, quæ libera erat, etiam & filius liber; nec patris conditionem sequebatur, quoniam עבר אין לו יחס *servo non erat agnationis jus*, seu per virilem sexum conjunctio. Attamen regulam habent, quod proles [q] באומות הלך אחר הזכר *apud Gentiles sequitur marem.* Sed eam Jurisconsulti præstantiores [r] intelligunt de Gentilibus matrimonio conjunctis, saltem qui conjungi possent; non de eis, quorum altera pars non conjugii, sed, ut in Romano etiam jure veteri, contubernii tantum, veluti servus, capax erat. In monitis habuêre, fœminis ancillas, non servos possidendos, מפני החשד *suspicionis* seu *infamiæ causâ.* At si etiam ipsæ adquirerent servos, Dominium in eas satis transferrebatur. Nec sane manumis-

[n] *Lib. 16. cap. 1.*

[o] *Maimon. hal.* Aibdim *cap. 8.*

[p] *Maimon. ibid. cap. 9.*

[q] *Gem. Bab. ad tit.* Iabimoth, *cap. 8. fol. 78 b.*

[r] *Videsis adnotationes R. Abrahæ Ben David & Iom. Tob. ad* Maimonid. *hal.* Aibdim *cap. 9.*

numiffionem fine peccato fieri, monebant aliqui, extra quam ubi exigerent rationes quas memoravimus, tametfi factæ, ex majorum inftituto, fatis valerent. Monitum autem hoc ex verbis illis legis f, *In perpetuum, veluti fervos, illos habebitis*, feu *operis eorum perpetuo utemini*, fumebant; quod fane idem videtur cum eo quod eft, pro libitu veftro fervi fint in perpetuum homines illi, ita tamen ut pro libitu etiam manumittat dominus, ut folent fervorum domini, quemadmodum certè in foro etiam intellectum eft. Veftitum victumve eis minime præftare cogebatur dominus; tametfi operas omnigenâ fævitiâ, modo à præcipuis, quæ diximus, membrorum abftineret, exigere nefas non haberetur. Sive aufugerent five morerentur, frigore fameve, fusque deque rem habebant in foro, quod tamen de fervis majorum natu capiendum eft. Nam minorum fuere, ut bona alia, ita & fervi in Fori tutela, quâ cautum eft ut publicis eleemofynis ad id deftinatis alerentur usque ad plenam dominorum pubertatem, feu annum ætatis decimum tertium, adjecto infuper die unico. Sed vero manfuetos heic majorum fuorum mores laudant & clementiam ejusmodi in fervos, ut non folum benignius victum præberent, fed & libere in qualescunque difceptationes ac colloquia eos admitterent audirentque. Atque ad ejusmodi etiam manfuetudinis morem attinere volunt illud Jobi t, *Si contemfi fubire judicium cum fervo meo & ancilla mea, cum difceptarent adverfum me*. Prætermitti autem non debet, tametfi pretio etiam à fe dato libertatem adquirere potuit fervus, (ut fupra dictum eft) adeo ut Bona ei feu ipfum bonorum dominium fuiffe inde videatur; id nihilominus fic intelligendum, ut ex clementiori tantum domini ejus admiffione pretii illa datio acceptioque penderet; quæ fcilicet manumiffioni ex more fufficeret. Regulariter enim ut in jure Cæfareo, fervus poffidebatur, nihil ex fuo poffidebat fed jure domini. Maimonides u הרב שלוה מעבדו ואחר כך שחררו אין לו עליו כלום שכל מה שקנה עבד קנה רבו *fi dominus mutuo quid acceperit à fervo, quem poftea manumiferit. Nil omnino huic debetur. Nam quicquid fervus poffidet aut acquirit, acquiritur domino.*

f *Levitic.* 25. 46.

t *Cap.* 31. 13.

u *Hal.* Melovva Welovva *cap.* 2.

Cap. IX.

Leges Sacræ de Usuris. *Talmudicorum de eis* sententiæ. Usura præstituta *seu propriè dicta.* Pulvis Usuræ. Quasi Usura. Usura præcedens, subsequens. *Qualisnam* Usura *ex sententia fori* restituenda; *qualis non.* Actus *aliqui ex Jure superinducto* vetiti, ne subdolè Fœnus dissimularent. Alii permissi, *qui* Fœnoris *accepti* instar. *Exceptio* de Bonis Orphanorum, pauperum, id genus aliis. Usura inc.rta.

QUod ad Usuras seu Quintum suprà Selectorum caput attinet; juxta Talmudicos, leges sunt Sacræ sex Negativæ, quarum violatio mutuum fœnore dantem comitabatur. I, *Si pecuniam commodato dederis* x *populo meo qui est tecum* לא תהיה לו כנושה *Non eris illi quasi exactor.* II. את כספך לא תתן לו בנשך *Pecuniam* y *tuam non dabis illi ad Usuram.* III. ובמרבית לא תתן אכלך *Neque* * *pro incremento dabis illi frumentum tuum.* seu *cibum* aut *annonam tuam.* Vulgata; *& frugum superabundantiam non exiges.* IV. *Non* z *accipies ab illo* נשך ותרבית *usuram vel incrementum.* Cujus paraphrasis est illa altera a, *non inferes morsum fratri tuo per Usuram pecuniæ, & per Usuram frumenti, & per Usuram cujuscunque rei, quæ mordere potest.* V. לא תשימון עליו נשך *Neque* b *impones illi Usuram.* Ubi codex Samaritanus habet לא תשימו *non imponetis.* VI. לפני עור לא תתן מכשול *nec* c *coram cæco pones offendiculum,* Binas etiam ajunt esse leges, in quas, qui mutuum fœnore accipit, committit. Alteram ex jam dictis sextam, alteram illam לא תשיך לאחיך quæ d vulgo vertitur *non fœnerabis fratri tuo, uti & non morsum inferes fratri tuo* aut *non mordebis fratrem tuum, per usuram &c.* Sed ita eam accipiunt Magistri e perinde acsi passivè etiam dictum esset non mordeberis à fratre tuo per Usuram. unde & glossa ibi ordinaria אזהרה ללוה שלא יתן רבית למלוה *Interdictũ est quo cavetur, ne is, qui mutuò accipit, usuram seu incrementum det mutuo danti.* Quo spectat illud de Rabbinis aliquot Romanen-

x *Exod. 22. 25.*
y *Levit. 25. 37.*
* *Ibidem.*
z *Ibidem 36.*
a *Deut. 23. 19.*
b *Exod. 22. 25.*
c *Lev. 19. 14.*
d *Deut. 23. 19.*
e *Maimonid. halach.* Melovva Welovva *c. 4. &c.* *Mos. Mikot. Præc. Neg.* 153. *Misna & Gemaræ tit.* Baba Metzia *cap. 5.* Shulcan Aruch *lib.* Iore Dea *cap. 159. 160. &c.*

manenſibus apud Sixtum Medicem, *Annis*, inquit ille f, *Proximis ab eruditiſſimo Antiſtite Philippo Archinto tum Romæ vicario, nonnulli Hebræorum Rabyni peritiſſimi ſub juramento requiſiti, declaraverunt verbum ipſum* נשך *paſſivum eſſe & tranſitivum atque ita interpretandum, non fœneraberis à fratre tuo.* Actuarios ac ſcribas etiam & teſtes contractûs, quo de uſura convenitur, teneri volunt Talmudici lege quintâ. Et demùm proxenetas in ſextam committere. Vocabula illa נשך *morſus*, תרבית & מרבית quæ *incrementum* ſeu multiplicationem denotant, non volunt ſic diſcriminari, quin idem ipſum paritèr denotent. Id eſt, fœnus ſeu uſuram ex contractu natam, quæ inter ſolvendum, utpote plus quàm mutuo acceptum eſt, mordet ſeu cruciat mutuo accipientem; Idem, inquam, quantum ad quantitatem; tametſi ſubinde Morſum ſignantiùs de uſura pecuniaria, Multiplicationem de frumentaria aut id genus alia ſumant. Bina autem Fœnoris genera faciunt. Alterum eſt רבית קצוצה *Uſura determinata, præſtituta*, ſeu שקצץ בשעה הלואה *quæ ſive accepta ſive conſtituta eſt tempore contractus mutui* aut dum agitatur ac pendet contractus. Alterum אבק רבית quod verbo tenus reddas *Pulvis Uſuræ*. Senſus autem Magiſtrorum eſt, hoc genus ita à priori diſtare, ut, cum illud ſit palam conſtitutum & propriè Fœnus, hoc ſit potius Fœnus ſimulatum ſeu quaſi Fœnus. Quo nomine illud deinceps nuncupabimus. Genus Prius Uſuram in lege ſacra prohibitam continere volunt. Secundum eam quæ ex ſcitis majorum ſuperinductis tantum interdicta eſt. Prioris exempla dant & regulam;
המלוה את חברו סלע בחמשה דינרים או סאתים חטים בשלשה
או סלע בסלע וסאה או שלשה סאין בשלשה סאין ודינר כללו
של דבר כל הלואה בתוספת כל שהוא זו רבית שיוצאה בדיינין
וכן המלוה את חברו והתנה עמו שידור בחצרו חנם עד שיחזיר לו
הלואתו או ששכר ממנו בפחות נקצב הדבר שפוחתת לו מן השכר
עד שיחזיר לו הלואתו או שמשכן בידו מקום שפירותיו מצויין בעת
הלואה כגון שמשכן חצרו על מנת שידור בו בחנם הרי זה
רבית של תורה ויוצאה בדיינין וכן המוכר שדה או חצר
באסמכתא הואיל ולא קנה קנין גמור הרי כל הפירות שאכל רבית
ומחזיר אותן והוא הדין לכל מי שלא קנה קנין גמור מתחלה שהוא
מחזיר את הפירות מפני שאם אכל את הפירות הרי זה רבית של
תורה *ubi quis mutuo dat proximo ſuo ſiclum, ut redeat cum*

f *De fœnore Iudæorum l. 2. cap. 3.*

quinq; denariis, aut duo frumenti sata, ut redeat cum tribus, aut siclum, ut reddatur simul cum sato, aut tria sata, ut rependatur cum ipsis denarius, seu, ut in universum dicam, quoties aliquid mutuo datur, ut redeat cum quantulocunq; incremento, usura erat cujus cognitio ad forum attinebat (qua de re plura statim.) *Ita si quis mutuo conditionem adjecerit, ut habitet in accipientis villa gratis [illegible] dum refundatur mutuum, aut ut conducat eam [illegible] villa, pretio (valoris discrimine tunc indicato) atq; retineat usq; dum mutuum refundat, aut ut in pignus accipiat [illegible] è quo, tempore contractus, commodum percipi posset, [illegible] ut [illegible] villam suam, ut [illegible] in ea gratis [illegible] ex lege erat, [illegible] cognitio ejus ad forum spectabat. [illegible] etiam [illegible] per defectum [illegible] contractus [illegible] [illegible]*

[illegible]

re qui acceperat, restituebant debitori qui dederat. Ita generatim de restitutione statuunt, quoties fœnus ipsum non esset בפחות משוה פרוטה *minus* g *nummuli minimi* seu *Protæ valore* h (nec aliter) & quamdiu fœnerator ipse superstes. Si is mortuus esset, אין מוציאין מיד הבנים *non auferebat forum usuram à prole* seu hæredibus quod sic generatim dictum temperamenta habet. Nimirùm hæredes pecuniam fœnore lucrifactam restituere neutiquam cogendos, quod & de rebus fungibilibus puto intelligunt; cogendum verò liberos restituere vasa, vestes, instrumenta, animalia quæ restarent ipsa à patre fœnore accepta idque מפני כבוד אביהן *propter patris honorem.* Quod tamen & ad hunc modum temperant, במה דברים אמורים בשעשה תשובה ולא הספיק להחזיר עד שמת אבל אם לא עשה תשובה אין חוששין לכבודו *Id de ratione honoris paterni sic dictum ita sumendum, ut tunc duntaxat locum haberet, quando pater ritè pœnituerat, adeoque nec dubitaret restituere ante mortem. Ceterùm si non ritè pœnituerat, nulla honoris ejus ratio heic habita,* qualecunque lucrum ex Fœnore in Bonis ejus reperiretur. Etiam de Personis inter suos exceptionem subjungunt. Omne scilicet incrementum à mutuo dante sive tempore contractus qualitercunque, sive postmodum ex constitutione tempore contractûs, acceptum, nomine Fœnoris, inter vulgus hominum seu qui singulari juris prudentiæ dignitate non eminerent, lege interdicti contineri; non item munusculum quod, ubi הכמים *Sapientes* seu Jurisprudentiæ dignitate eminentes, mutuo darent & acciperent, fortè interveniret. Id enim pro munusculo simplici sumendum, non omninò pro Fœnore seu mutui causâ; idque ex præsumtione, eos qui sic Jurisprudentiâ eminerent, interdictum neutiquam inde violare voluisse. Talmudici; חכמים שהלוו זה את זה ונתן לו יותר על מה שלוה ממנו הרי זה מותר שהדבר ידוע שלא נתן לו אלא מתנה שהרי הן יודעין חומר אסור הרבית *Si è Sapientibus invicem mutuo dantibus accipientibus quis alteri plus dederat quàm acceperat, illicitum non erat. Nam pro manifesto habebatur hoc non aliter ibi datum quàm nomine muneris, cum & ipsi tam bene scirent quàm grave peccatum esset usuram exercere.* Et de Usura ex lege sacra juxta illos interdicta seu ea quam קצוצה nuncupant, sic statuunt. Nam quisquilias, quas & habent subtiliores, circa etiam genus hoc, non paucas prætermittimus.

Genus

g Shulcan Aruch *lib.* Iore Dea *cap.* 161.

h *Vide supra cap.* 2.

Genus autem illud alterum אבק רבית dictum, id est, *Fœnoris pulvis*, quem Quasi Fœnus appellamus, non ex lege vetitum ajunt, sed tantùm ut quamplurima alia מדברי סופרים *Ex scitis scribarum* seu eorum qui rebus præessent, nec juris superinducendi potestate carerent. Hoc nomine vetitum est omnimodum fermè non solum commodum, sed & beneficii agnitio quæcunq; extra mutui contractum seu tempus ejusdem, qualicunque mutui respectu, creditori posset præter sortem, intra diem solvendi, evenire; licet Fœnus illud, ex sacrorum verborum vi, juxta Talmudicos, non fuerit. Duplex fere faciunt hujus genus; alterum quod ad temporis, quo incrementi aut commodi nomine à debitore præstatur, discrimen attinet, alterum quod ad contractûs diversitatem. Prioris generis etiam species binas. Alteram[i] רבית מוקדמת *usuram præcedentem* seu *antevertentem*; alteram רבית מאוחרת *usuram subsequentem.* Priore specie continetur quicquid ab eo cui in animo erat mutuum petere, ei à quo pòst petierit, spe facilius in mutui dationem eum conciliandi donatum. Specie posteriore, quicquid posteaquam acceperit debitor muneris nomine miserit aut donaverit creditori, ut dies ei solvendi antè præstitutus omninò comperendinaretur. Breviter ajunt; אסור להקדים הרבית או לאחר אותן *vetitum est tum præcedentem tum subsequentem usuram exercere.* Nec de muneribus solùm heic loquuntur. Nec quidem humanitatis ex more inter homines usurpari solita officia aliqua voluere creditori postmodùm à debitore præstanda, nisi ante mutui dationem fuissent inter eos in usu. Verba sunt; מי שלוה מחברו ולא היה רגיל מקודם להקדים לו שלום אסור להקדים לו שלום ואין צריך לומר שיקלסו בדברים או ישכים לפתחו *Qui a proximo suo mutuum acceperit, neque ex more anteà cum salutatione antevertere solitus fuerit, illi creditorem salutatione jam antevertere vetitum, nedum eum laudare aut adulari.* Quod tametsi ex scribarum scitis manaverit, nihilominùs non sine legis sacræ verborum allusione firmari volunt. Huc igitur illud trahunt[k]. *Non morsum inferes fratri tuo, per usuram pecuniæ, aut per usuram frumenti* נשך כל דבר אשר ישך *aut per usuram cujuscunque rei quæ momorderit.* Vocabulum autem דבר tàm *verbum* significans quàm *rem* in cau-

i *Præter citatos vide* Sepher Siphri *fol.* 51. *col.* 1.

k *Deut.* 23. 19.

in cauſa eſt, ut ludentes heic aiant אפילו דברים אסורים *Etiam ipſa verba* ſalutationis, gratiamque conciliandi, niſi in uſu inter debitorem & creditorem antea fuiſſent, *vetita eſſe*. Quo modo tamen ipſam non interpretantur legem. Sed vocabuli homonymiâ libenter ad ſcita ſcribarum firmanda, ut diximus, utuntur. Unde & pariter vetitum volunt debitorem creditori, כל זמן שמעותיו בידו *quamdiu pecuniam mutuo acceptam retinuerit* docendi munus præſtare aliquod, niſi id etiam anteà inter eos in more. Sub hac ſpecie collocant pecuniæ ob mercedem locationem, quæ à mutui datione ſic diſcrepat, ut eadem ipſa, quæ locatur, ac conducitur pecunia, non ſimilis, ut in mutuo, quantitas reddatur. Quaſi autem Uſuræ hujuſmodi genus alterum ſeu quod in diverſitate contractus habetur, viſitur, ubi venditor dixerit, ſi hodie emeris, vendam tibi nonaginta ſiclis, ſin nolis ante diem craſtinum emere, minori centum non vendam. In contractu enim hujuſmodi adjectio moræ ſimul cum pretii incremento viſa eſt, quaſi innuere decem velut fœnoris nomine ſolvendos. Similitèr de ejuſmodi aliis. Accedat actus aliquot uſuræ cognatos, ex jure item ſuperinducto veritos eſſe (quos tamen nec ſub jam explicato genere collocant) idque מפני הערמת הרבית *propter aſtutiam incrementi* ſeu ne tum legis ſacræ tum ſcribarum ſenſus ſubdolè heic deluderetur. Exempla ponunt; petit mutuo Simeon à Rubene ſiclos centum, negat hic ſibi centum eſſe, ſed frumentum, quod tanti valet. Id Simeoni mutuo dat. Is autem poſtmodum pro frumento hoc nonaginta rependit. Nihil heic aiunt in legem ſacram commiſſum, nec quidem uſuram aut אבק רבית *pulverem uſuræ*, quam quaſi uſuram nuncupamus, ibi reperiri. Causâ autem jam dicta, Simeonis obligationem ex nonagintâ repenſis non ſolvi ſtatuêre. Sed ad decem ultrà ſolvendos (ut ita centum redderentur) ex ſententia forenſi etiam cogendus erat. Quale tamen in iis, quæ Quaſi uſuræ nomine veniunt, nolunt obtinuiſſe. Reſtituendum erat, idque ex ſententia forenſi, ut oſtenſum eſt, fœnus contra legem ſacram acceptum. Non item quod fœnoris pulverem vocant. Nimirùm nec actione, quâ Pulvis ille ritè peti poſſet, uti licuit creditori, neo ſi ſponte ſolveretur, redhibitoriæ locus. Talmudici אבק רבית

שהוא מדבריהם אינו גובה מן הלוה למלוה ואין מוציאין אותו מן המלוה ללוה *Pulverem fœnoris cujus jus ex majorum more superinducto pendet, à debitore exigere nequibat creditor. Nec tamen creditorem cum debitori rependere cogebat forum.* Contractus intereà erat illicitus, atque, ut id quod contra majorum instituta fieret, plagis aliterve puniendus. Ad jam dictorum rationem attinet etiam, quod nec ex jure superinducto, permiserint ei qui fundum pignore acceperat illum Domino sub censu locare, quoniam census ille fœnus pro debito, cujus causâ pignus acceptum, nimis imitaretur forte & locum ejus suppleret. At verò fuere actus aliqui שהן כמו רבית *qui fuere fœnoris instar* nec tamen sive ex lege sive ex moribus superinductis illiciti. Veluti si quis syngraphas alterius minori quàm ex eis deberetur emeret. Quin & fas esse duxere Rubeno nummos Simeoni dare, ut is mutuo daret alios Judæ. Rationem subjungunt, שלא אסרה תורה אלא רבית הבאה מן הלוה למלוה *quia non vetuit lex sacra aliud fœnoris aut incrementi genus præter id, quod transit à mutuo accipiente ad dantem.* Exceptionem demum habent de Orphanorum Bonis, quæ mutuo à tutoribus dari licitè potuisse volunt, nec jus de Quasi Usura superinductum ad ea attinuisse. Verba sunt Maimonidis; נכסי יתומים מותר ליתן אותם לאדם נאמן שיש לו נכסים טובים קרוב לשכר ורחוק מהפסד כיצד אומר לו תהיה נושא ונותן בהן אם יש שם הריוח תן להם חלקן מן הריוח ואם יש שם הפסד הפסיד את חלקך לבדך שזהו אבק רבית הוא וכל אבק רבית אינה אסורה אלא מדבריהם ובנכסי יתומים לא גזרו *Fas erat Orphanorum bona mutuò tradere viro probo & fideli & opulento, de cujus bonis spes aperta esset, ex eis lucrum potiùs multò quàm damnum eventurum; ad hunc scilicet modum. Bonis hisce negotiator esto. Si inde lucrum eveniat, reddas orphanis partem suam ut illam de lucro. Sin verò damnum, tibi illud sit totum. Nam hoc etiam Pulvis est Usuræ. Et Pulvis non prohibetur, nisi ex jure superinducto, in quo de Orphanorum bonis nihil præstitutum est.* Unde constat etiam sub incerto hujusmodi, nihilo scilicet de quantitate Usuræ constituto, neque utrum quid omninò eo nomine rependeretur convento, fas fuisse ex legis sacræ juxta

 שחש

juxta illos, permissione, fœnori tradere mutuum; modò id quod sic rependendum esset, sed non pro certo constitutum, è mutuo ut lucrum oriretur. Nam quicquid nomine Pulveris venit, citra scita seu mores superinductos, licitum habebatur. Superinducto autem jure, quod pulvere vetuit, Orphanorum bona non continebantur, uti nec ea[l], quæ aut pauperum sustentationi, aut synagogarum usui, aut disciplinæ legis ediscendæ seponebantur. Scilicet hæc omnia pro possidentium seu curatorum arbitrio fœnori, quod Pulvis dictum, dari accipique ritè potuere.

l Shulcan Aruch *Lib.* Iore Dea c. 160. §. 18.

CAP. X.

De Usurarum jure, *apud Ebræos, quà* Proselytos Domicilii *aliosque* Gentiles *respexit; etiam &* Judæos Apostatas. *De Gentili*, Proselyto Justitiæ *facto, postquam fœnori* sive dederat sive acceperat *ab* Israelita *mutuum, nondum redditum. Quid* Mahumedes *de Usura*.

Uæ verò capite superiore de Usurarum interdictis sive sacris sive superindictis occurrunt, spectant tantùm, juxta Talmudicos, ad Ebræos ipsos, id est, Judæos sive originarios sive adscititios seu Proselytos Justitiæ, & qui parili cum eis heic jure, id est, qui ullo modo nomen fratris tui, sive retinerent satis, sive ad hanc rem induerent. Lex sacra[m]; *non morsum inferes fratri tuo per usuram &c.* Ebraica sunt לא תשיך לאחיך quibus commate proximo; ut antithesi, respondent לנכרי תשיך ולאחיך לא תשיך וגו׳ *Alienum* seu *peregrinum* aut *exterum usura mordebis, fratrem autem tuum non mordebis, ut benedicat tibi Dominus Deus tuus in omni &c.* Vulgata ibi; *Non fænerabis* (ἐντοκιεῖς) *fratri tuo &c. Sed alieno. Fratri autem tuo absque usura id quod indiget commodabis &c.* Josephus[n] item, δανείζειν, inquit, Εβραίων ἐπὶ τόκοις ἐξέστω μηδενὶ *mutuum dare ad usuram, Ebræorum nemini liceat.* Ebræos addit, ut ceteris non interdici se velle ostendat. Sed etiam Philo[o] ἀπαγορεύει ἀδελφῷ δανείζειν, ἀδελφὸν ὀνομάζων οὐ μόνον τὸν ἐκ τῶν αὐτῶν φύντα γονέων ἀλλὰ καὶ ὃς ἂν ἀστὸς ἢ ὁμόφυλος ἦ *vetat fratri fænerari; fratre nominans non*

m Deut. 23. 19.

n Archæolog. 4. cap. 8.

o Lib. de Charitate.

solùm ex iisdem natum parentibus, verum & quemcunque civem tribulemve, non item alios seu Gentiles. Jam verò à Magistris, legis allatæ verba non ut permissiva simpliciter, sed ut obligativa etiam sumuntur; adeò ut velint aliqui saltem, tam præcipi, quam permitti, ut quoties mutuo quid darent Judæi, sive Gentilibus, qui nondum Idololatriæ renuntiarint, sive Proselytis Domicilii, id fœnori daretur. Legitur quidem in Misna p; אין מקבלין צאן ברזל מישראל מפני שהוא רבית אבל מקבלין צאן ברזל מן הגוים ולוין מהן ומלוין אותן ברבית וכן בגר תושב *Haud conducendum erat pecus ferreum* (sic nomine solenni vocant gregem sic conductum, ut locatori à conductore, qui periculum omne in se susceperat, integer denuò præstaretur) *ab Israelita, quoniam inde nascitur fœnus* (de Pulvere fœnoris, juxta superiore capite ostensa, puto loquuntur.) *At verò à Gentilibus conducere licuit* seu *mutuo accipere pecus ferreum. Etiam & mutuo dare illis & ab illis accipere fœnori, quod pariter dicendum de Proselyto Domicilii.* Maimonides q autem; הגוי וגר תושב לוין מהן ומלוין אותן ברבית שנאמר לא תשיך לאחיך לאחיך אסור ולשאר העולם מותר ומצות עשה להשיך לגוי שנאמר לנכרי תשיך מפי השמועה למדו שזו מצות עשה וזה דין תורה *Fas erat tum mutuo dare, tum accipere fœnore à Gentili aut Proselyto Domicilii; nam & scriptum est, non mordebis fratrem tuum. Illicitum est fratrem tuum mordere; quod tamen fas, quantum ad reliquum genus humanum. Quin & accedit præceptum affirmativum de mordendo extero seu Gentili. Nam & scriptum est, Exterum seu Gentilem mordebis, seu ei mutuum fœnori dabis; unde observandum est præceptum ea de re ibi reperiri affirmativum. Atque ita se habet heic lex sacra.* Sic quidem ille; uti & alii passim, excepto quòd subinde nolint verba illa sacra de Gentili esse præceptum affirmativum seu singulare, sed explicativum tantum r prioris Interdicti, quo fœnus inter Israelitas veritum, adeoque velint permissum tantùm non præceptum fœnus cum Gentilibus. Et errasse aiunt Maimonidem non sine autore vetusto. Nam in *Sepher Siphri* s legitur etiam לנכרי תשיך מצות עשה ולאחיך לא תשיך מצות לא תעשה *fœnori mutuum dabis Gentili præceptum est affirmativum, ut non*

p *Tit.* Baba Metzia *cap.* 5.

q *Hal.* Melovva Welovva *cap.* 5. & *præc. negat.* Mikotz. 153.

r *Vide comment. in Maimonid. loc. citat.* & *Nachmanid.* Pirush Tora *fol.* 323 *a. alios ad Deuter.* 23, 19.

s *Fol.* 51. *col.* 1.

ut non dabis fratri tuo est negativum. Etiam rationem redunt, quare signantiùs hæc permissio adjecta sit legi sacræ de Fœnore, non item legibus de Rapina & Furto. Quoniam scilicet Furtum & Rapina nunquam & nullibi, juxta superiùs dicta, non illicita. Nec minùs vetitum Gentilis bona furari aut surripere, quàm Israelitæ. Scilicet, ex Jure Universali & omnium communi, cui derogari noluit heic numen. Sed verò fœnus contrahitur tàm ex consensu pariter accipientis, quàm dantis, adeoque ita contractu hominum nititur libero, ut ex jure universali seu Naturali nihil omninò ei obstare velint. Moses Bar Nachman [t] de eo quod est, fas esse mutuum fœnori dare Gentili, verba faciens; לא הזכיר כן בגזל ובגניבה כמו שאמרו גזל גוי אסור אבל הרבית שהוא נעשה לדעת שניהם וברצונם לא נאסר אלא מצד אחוה *Non ita dicitur de Furto & Rapina, de quibus receptum est illud: Bona Gentilis surripere nefas esse. Sed verò usura, cujus contractus ex utriusque tam accipientis quàm dantis consensu & arbitrio nascitur, minimè vetita est alibi, quàm inter fratres*, seu nos, qui fratres invicem sumus, id est, Judæos. Quo etiam tradunt pleraque in sacra lege occurrentia de officiis humanioribus. Atque extra juris stricti obligationem passim fermè admittunt illud [u] ut monitum generale את הנכרי תגש *à peregrino* seu *Gentili exiges.* Quantumvis autem ex lege sacra sic permissum volunt fœnori Gentilibus mutuum dare, atque ab eis accipere, ex jure tamen superinducto seu sapientum decretis, illicitum habitum est Judæo mutuum quid dare Gentili ברבית קצוצה *fœnori propriè dicto*, ac sic constituto ut similè inter Judæos esset illicitum, אלא בכדי חייו *nisi tantùm vitæ suæ prospiciendo*, id est, nisi ideo id fieret, ut tutiùs vitâ suâ inter Gentiles gauderet. Ratio adjungitur; גזרו שמא ילמוד ממעשיו ברוב ושיבתו עמו *Id decreverunt, ne Iudæus ex moribus Gentilis & frequentiori ejus inde consuetudine malè doctus evaderet.* Existimabant nempè, tum ex sacri spe lucri, tùm è crebris, quæ fieri solent, mutui efflagitationibus, Judæum Gentilis familiaritate nimis sic usurum. At verò sic non vetari volebant omnino, quicquid Pulveris usuræ nomine, quod capite explicatur superiori, venerit; uti nec mutuum fœnori quomodo libetcunque

[t] Pirush Tora *fol.* 323 *a.*

[u] *Deut.* 15. 3. & *videsis supra lib.* 4. *cap.* 3.

a Gentili accipere. Subjiciunt & hujus rationem, שהרי הוא בורח מלפניו ואינו רגיל אצלו *quoniam Judæus sic debitor, fugiet præsentiam Gentilis nec consuetudine ejus utetur.* Ceterum excipiunt תלמיד חכם *discipulum sapientiæ* seu sapientem aut Jurisconsultum qui, legis Judaicæ studiosior, Gentilium palàm aspernator esset. Ei enim, quoniam nihil mali ex Gentilium consuetudine viro scientiori imminere censebant מותר להלות לגוי ברבית אפילו להרויח *fas erat mutuum Gentili fœnori dare, etiam ideò tantùm ut lucrifaceret.* Nec verò Gentili tantùm statuunt fas fuisse sibi ipsis fœnori pecunias tradere, verùm & Judæo[x] apostatæ, quia fratris nomen exuerat. Ita scilicet occurrit opinio velut receptissima, in quam tamen aliqui non consentiunt, ne qui sic fœneraretur, textum intereà legem de offendiculo coram cæco non ponendo violaret. cùm scilicet in caussa esset, ut apostata fœnori acciperet, quod nefas item esse Judæo ex lege sacra volunt. De Proselyto deinde Justitiæ qui sive dederat sive acceperat fœnori ab Israelita, dum Gentilis adhuc erat, ad hunc modum tradunt. Si accepisset à Gentili pecunias Judæus fœnori [illegible]

[illegible]

liget, reniti quominùs quis mutuum fœnori tradat, neque inde simpliciter, furtum committi. Neque rationem video in eo, quod memorat Sixtus Medices de Rabbinorum Romanensium aliquot sententia, non licuisse ex lege sacra ipsis omninò fœnerari. *Subinde, concluserunt* (sic ille post verba illa de נשך capite proximè superiori ex eo citata) *nullo modo licere Hebræis, neq; in suos, neq; in alienos exercere usuras. Id quod ab eodem antistite* (Archinto tunc Romæ vicario) *per sententiam solennem confirmatum est.* Christianorum hac de re scita in scriptis eorum obvia sunt. Sed ante alios consulas opus incomparabile Claudii Salmasii de Usuris, pridem editum. Mahumedes autem [z], الذين ياكلون الربوا لا يقومون الا كما يقوم الذي يتخبطه الشيطان من المس ذلك بانهم قالوا انما البيع مثل الربوا وحل الله البيع

Quod rectè satis vertit Retinensis. *De Fænore viventes, non nisi quasi demoniaci resurgent, cum ipsi fænerari, quod Deus nefas & illicitum statuit, licitis annectant, dicentes fænus esse qualis est mercatura.* Sed inter suos non alienos [a] hoc habent illicitum Mahumedani.

[z] *Alcoran Azoar.* 2. *Arab.* 4. *lat.*

[a] *Vide Cl. Salmasium de Usuris c.* 21. *p.* 666.

CAP. XI.

De bonis Aleâ, aliove quovis certaminis genere *lucrifactis*; *ac de* Lusibus *ejusmodi.* *De* Avibus *aliisve* animalibus *sic instituendis, ut exeuntia redirent, in domini commodum*, illicum more, comitatiora. *De retibus* Columbarum Capturæ *tendendis*, & Columbariis *exeruendis.*

SExtum demum & Septimum eorum quæ ad Talmudicorum sententiam de Dominio atque Obligatione circa illud, versante adeoque de Furto ostendendam supra selegimus, Capita sunt de Bonis Aleâ seu Certamine alio ludicro lucrifactis, & bestiis & volucribus sic nutritis institutisq; ut comitatiores redirent, & de columbis capiendis atq; columbariis. De hisce uti & de aliis consimilibus [b] aiunt, דברים הרבה,

[b] *Maimonid, hal.* Gazila Waibda *cap.* 6. *Mosis Mikotzi Prac. Aff.* 73. *fol.* 151. *col.* 3.

הרבה אסרו חכמים משום גזל והעובר עליהן גזלן *Sunt res non paucæ, quas vetuere ſapientes, nomine furti. Et qui interdictum illorum in eis violaret, fur erat.* Bina quæ diximus afferunt exempla, veluti reliquis multùm inſigniora. De Priori aiunt; eum qui Aleâ, Talis, id genus aliis lucri quid ſibi feciſſet, reum fuiſſe גזל מדבריהם *furti* ſeu *rapinæ*, quæ quidem non ex lege ſacra ſeu civili ſuo, à Numine ipſis præſtituto, nedum ex jure Naturali, ſed *ex ſcitis majorum*, ſeu qui rebus cum imperio ac poteſtate juris ſuperinducendi præerant, ſic dicenda. Scilicet tametſi certaminibus ejuſmodi non deerat, tàm victi, quam victoris aſſenſus prævius, adeoque invicem contractus interveniebat, unde, quantum ad jus ſive Naturale, ſive eorum in corpore Moſaico Civile ſpectat, ex victoria licitè ut in alienationibus ceſſionibuſque juris naturalis permiſſivi aliis, lucrum adquirebatur; ita nihilominus Certaminum ludicrorum mos ille diſplicuit eorum majoribus (qui rebus præeſſent, & quorum ſuffragiis & conſenſu involuta ſunt totius populi, juxta modum & rationem illius reipublicæ, adeoque Ebræorum omnium, qui certarent pariter ſuffragia & conſenſus) ut ex victoria ejuſmodi ludicra nihil poſtmodùm adquirere fas eſſet, furtumque ab adquirente committeretur. Nam ex dominii obligationiſque temperamento civili ſic adjecto, id furtum fiebat, quod citra ejuſmodi temperamentum omninò licitum. Binas autem ob rationes hoc ſuperinductum. Tum ut doli mali, quo certamina ejuſmodi minimè carere ſolent, anſa præriperetur; tum ut artibus bonis, & quæ Societati humanæ conducibiliores eſſent, non ludicris homines ſe exercerent, qua de re conſulas jam dicta libro [c] quarto. Addunt,

[c] Cap. 5.

וכן המשחקים בבהמה או בחיה או בעופות ועושים תנאי שכל שתנצח בהמתו או תרוץ יותר יקח מחברו כך וכך יכל כיוצא בדברים אלו הכל אסור וגזל מדבריהם הוא *Similiter ſi qui inſtituerant pecorum, ferarum, aut volucrum certamina ludicra, adjecta conditione, verbi gratiâ, ut cujus pecu ſive pugnâ ſive curſu vinceret, is ſummam aliquam ab altero acciperet, & ſi quid aliud ejuſmodi fieret, id illicitum; & furtum, ex majorum ſcitis, inde committebatur.* Nec quidem contractum illum ſeu ſtipulationem, quæ inter certantes haberi ſolet, conſonam

ſatis

ſatis fuiſſe ſtatuunt contractuum ſeu ceſſionum formulis, quibus penes ipſos dominium ritè transferebatur, de quibus ſupra capite quinto. Atque inde intelligendum Talmudicum [d] illud de aleæ luſu; קניא לא ואסמכתא הוא אסמכתא *contractus imperfectus eſt & qui ex fortuna pendet, quali res non ritè adquiritur.* Quod ſumendum ſemper de Ebræis ſolùm ipſis & eis qui in eorum tranſierant ritus. Nam non ſolùm Gentilibus in ditione Iſraelitica, nedum alibi, fas fuiſſe ludicris ejuſmodi certaminibus (niſi etiam ſuperinduceretur, quod vetaret, jùs aliquod civile) uti volunt atque inde, juxta pignora quibus certarent, ſine furto lucrifacere, verùm etiam nec furtum fuiſſe, ſi Judæus cum Gentili certans pignus lucrifaceret, licet intereà alio nomine certamina ei hæc etiam ſine pignore, pro interdictis haberentur; quoniam nimirum inter ea, quæ Societati humanæ plane inutilia haberentur, cenſita ſunt. Talmudici; המשחק בקוביא עם הגוי אין בו איסור גזל אבל יש בו איסור עוסק בדברים בטלים שאין ראוי לאדם שיעסוק כל ימיו אלא בדברי חכמה ובישובו של עולם *Qui verò alea luſerat cum Gentili, non violârat interdictum* (hoc à majoribus ſuperinductum) *de furto* (cujus tamen interdictum naturale tàm ad Gentiles, quàm Ebræos, atque ad utroſque pariter invicem attinuiſſe docent, ut in ſuperioribus non ſemel eſt oſtenſum) *Sed aliud interdictum de rebus inanibus non incumbendo. Neque enim hominem decet ullo vitæ ſuæ tempore rebus aliis incumbere præter eas, quæ aut Sapientiæ ſtudium ſpectant, aut commodum publicum.* Certè & alea atque id genus ludi interdicuntur, nec ſemel, in Mahumedis [e] Alcorano. Claudat hic agmen illud de beſtiis ac volucribus ſic inſtituendis, ut exeuntes comitatiores in domini commodum redirent, ac de Columbis capiendis nutriendiſque. Capite quinto libri quarti diximus quidem de eis, qui nutrirent columbas & animalia alia in certamina, jura ſuperinducta, ut jam oſtenſum eſt, violantes. מפריחי יונים nuncupantur, quod denotat tum *qui columbas volare docerent* in certamen, tum qui ſic inſtituerent, ut evolando comitatiores domum redirent, aliiſque ita columbis dominos ditarent; ſub quo nomine ſignantiùs uſurpato eos pariter indicari volunt, qui in ſimiles artes alia quæcunque inſtituerent animalia.

[d] *Gemar. Babylon. ad tit.* Sanhedrin *cap. 3 fol. 24. b. & videſis I. Cochium in Tit. Talmud.* Sanhedrin *pag. 27.*

[e] *Azoar. 3. lat. 2. Arab. & 13. lat. 5. Arab.*

Hoc igitur facere ex majorum scitis vetitum [f] est, furtumque sic committi constitutum. Maimonides; מפריחי יונים כיצד לא יפריח אדם יונים בתוך הישוב שהרי לוקח ממון אחרים שלא כדין מפני שהשולח זכר וביא נקבה משובך אחר או נקבה ותביא זכר ולא יונים בלבד אלא כל העושה כזה בשאר עופות או חיה או בהמה הרי זה גזל מדבריהם וכן אסרו חכמים לצוד יונים בתוך הישוב מפני שהן של אחרים *Quod de iis qui Columbas volare docebant aut volatum emittebant, superinductum est, sic intelligendum ut non liceret quo columbas volare docere in loca habitata* (ubi scilicet incolæ circum sive columbaria sive alia loca haberent, quibus juxta morem [illegible] statim, columbas in sui simpliciter commodum domesticum nutrirent) *Nempè bona aliorum,* [illegible] *surripiebat. Quoniam scilicet emittebat masculum,* [illegible] *feminam, et feminam,* [illegible] *ex* [illegible] *alterius. Neque* [illegible] *in columbis obtinuit. Nam si quis alias sive aves sive feras sive pecora* [illegible] *ex majorum* [illegible], non ex lege [illegible] juris civili aut naturali. *Quin &* [illegible] *quoniam in* [illegible]. Nimirum [illegible] hujusmodi superinductum [illegible] in animalibus, quæ [illegible]. Sed per Occupationem [illegible] Dependitas nec [illegible] comprehensis aut [illegible]. Cui [illegible] præ- [illegible]

[illegible]

f Hal. Gazila Waveda cap. 6. Maim. Morecei Præcept. [illegible] Talmud. Babylon. tit. Sanhedrin. fol. 25. a.

g [illegible]

nefas erat, ex jure quod diximus fuperinducto, retibus feu laqueis capi columbas, quæ five in facrificia five in victum aut villis, aut ædibus aut columbariis, five privatim five puplicè nutrirentur, ne quis fic captando, in commodum fui fingulare eas alios atque aliorum in ufus, utcunque naturæ feræ, ita deftinatas interverteret. Quod verò adjiciunt, juxta columbaria ne quidem fua cuiquam retia tetendiffe licitum; id ex eo pendebat, ne alienorum columbariorum columbas ad fua, ut fieri folet, advolantes fortè caperet. Horum tamen nihil abfque ejufmodi jure fuperinducto, illicitum habebant. Columbaria autem extruere nemini habebant illicitum; neque ex jure naturali neque ex eo quod ipfis erat civile ac facrum feu à Numine datum. Scilicet inter volucres naturæ feræ eas ita cenfebant, ut nihil inde exiftimarent contra dominii alicujus privati committi jus ex eo quòd circùm volitando agros in vicinia fatos expilarent. Nec leges de pauperie per animalia illata huc attinere volebant. Scilicet eas tum fibi tantùm civiles fuiffe, nec ad Gentiles inter fe ex jure fuo Naturali feu Noachidarum fpectaffe (ut capite fupra fecundo oftenfum eft) tum animalia undiquaque in domini poteftatem ac proprietatem redacta, nec ita circumvagantia dominofque (quadantenus tantum ita dicendos) ex foli ædiumque mutatione toties mutantia, duntaxat in fe continuiffe. Præfcripta nihilominùs ex jure illo fuperinducto habebant fpatia intra quæ nec columbaria extruere licuit; nempè columbis nutriendis. Talmudici; מרחיקין את השובך מן העיר חמשים אמה ולא יעשה אדם שובך בתוך שדהו אלא אם כן יש לו חמשים אמה לכל רוח כדי שלא ימשכו הגוזלות ויפסידו בשדות ויבכלו משל אחרים *Cubitorum quinquaginta fpatio diftare debuit ab urbe columbarium. Nec extruendum cuiquam erat columbarium in agro fuo, nifi in quamlibet plagam folum haberet circumjacens cubitorum totidem. Ne fcilicet pulli columbini exeuntes agro alieno, qui proprior effet, comedendo aliterve damnum inferrent.* Sic de columbario extruendo ftatuêre. At verò אבל לקחו מאחר אפי היה בינו ובין תחילת שדה חבירו בית רובע בלבד הרי זה בחזקתו ואין מחייבן אותו להרחיק *Si quis columbarium emeret ab alio, etiamfi effet fpatium inter columbarium illud & terminum agri vicini*

non majus quàm cubitorum dictorum pars quarta, ita illud sufficiebat, ut cogendus non esset ulterius illud movere. Quæ sic tradita committas jam licet cum obitèr disputatis tum apud Theologos tum Jurisconsultos Christianos de columbariis atque jure ea construendi. Uti & reliqua superiùs ostensa, cum eis, quæ de rebus non dissimilibus apud Scriptores Christianos passim occurrunt. Ex hisce demùm cunctis, quæ sic selegimus, ut specimina singularia de Dominio atque Obligatione Permissioneque circa illud ex jure Pacis versante, non obscurè patet, quomodo atque unde Talmudici quæstiones de Furto, ex illo jure, discerni voluerint. Interdictum quidem ejus Naturale esse non dubitarunt. Sed objectum ejus ac materiem, id est, Dominium, atque Obligationem Permissionemque circa illud versantem, aliter atque aliter tum pro civilis sui, quod sacrum erat, tum pro superinducti juris discrimine vario, se semper habuisse statuerunt. Nec citra horum, quæ pro ingenti Personarum, Locorum, Temporum, Rerumpublicarum varietate adeò diversa sunt, apices diligentiùs exploratos, posse Interdicti violationem observationemve satis omninò dignosci. Et de Selectis ex jure Pacis hactenus.

CAP. XII.

De Rerum & Personarum,* ex jure Belli, Dominio adquirendo. *Et primò de* Justis, *tum juxta* Ebræos, *tum alios* Orientis *populos, Belli causis.

BEllum, cujus jure Ebræi sibi Dominium adquisitum decernebant (nam quid ipsi senserint de aliorum ejusmodi jure, seorsim mox) duplicis erat generis. Alterum quod [i] מלחמת מצוה seu *Bellum ad quod ex præcepto divino ipsi obstringerentur* מלחמת א"י item dictum, id est, *Bellum Terræ Israelis.* Alterum quod מלחמת הרשות *Bellum ultroneum* seu pro eorum, qui rebus præessent, arbitratu sive gerendum sive prætermittendum finiendumve, vocitant. Primum genus erat maximè adversus septem illos populos [k] Hitthæos, Gergesæos, Amor-

[i] *Misna. tit.* Sota *cap.* 8. *& Gemaræ & commentarii ibidem. & videsis Petrum Cunæum de Repub. Hebræorum lib.* 2. *c.* 19. *& Guil. Schikard. lib. de Iure Regio cap.* 5.

[k] *Deut.* 7. 1. *&* 20. 17.

Amorræos, Cananæos, Pherizæos, Hivæos & Jebusæos præter Amaleckitas [l], terræ utpote Sanctæ pristinos dominos. Secundum, adversus finitimos, pro re nata, alios; id quod suscipiendum fuisse, aut gerendum nolunt citra [m] decretum Synedrii Magni seu septuaginta-unius-viralis. Et utriusque etiam generis, alia illatas anteà injurias ulciscendi animo gesta, alia tantùm ad adquirendum, firmandum, augendum sibi Dominium & Imperium. Ubi in ultionem, veluti in Pœnam injustitiæ gesta sunt, non solùm subactorum hostium res in victorum Dominium transibant, sed etiam capti pro libitu idque sine sexûs ætatisve discrimine cædi soliti. Neque ita rara sunt ea de re in Federe veteri [n] exempla. Ad utrunque verò genus quod diximus (sed tantùm quoties sine ultionis causâ bellum susceptum est) attinere volunt leges illas, de militiâ, sacras; *Si* [o] *quando accesseris ad expugnandam civitatem, primò offeres ei pacem, quam si acceperit & aperuerit tibi portas, cunctus populus qui in ea est* יהיו לך למס ועברוך *sint tibi sub tributo & serviant tibi. Sin autem fedus inire noluerit, & fecerit contra te bellum, oppugnabis eam. Et cum Dominus Deus tuus tradiderit eam in manum tuam, percuties in ea omnem masculum acie gladii. Mulieres tantùm & parvulos, jumenta & quicquid fuerit in civitate & omnem prædam tibi diripies* (ubi malè vulgata, *Exercitui divides*) *& comedes de spoliis inimicorum tuorum, quos tradidit Dominus Deus tuus tibi. Sic nimirùm facies cunctis civitatibus, quæ à te longiùs dissitæ fuerint, quæ non sunt de urbibus istarum gentium. Sed de civitatibus populorum istorum, quos dederit Dominus Deus tuus tibi in possessionem seu hæreditatem, non permittes vivere ullum qui spirat. Quin exterminando exterminabis eos, nempè Hitthæum, Amorræum, Cananæum, Pherizæum, Hivæum & Iebusæum* (Gergesæus adjicitur apud Hellenistas; uti etiam in codice Samaritano) *sicut præcepit tibi Dominus Deus tuus. Ne scilicet doceant vos facere cunctas abominationes, quas ipsi fecerunt diis suis, & peccetis in Dominum Deum vestrum. Cum obsederis civitatem multis diebus & pugnaveris contra eam, ut capias eam* (לא תשחית) *non perdes arbores ejus, ut impellas securim in eas, sed comedes de eis & non succides. An lignum agri homo est, ut abeat à facie tua in obsidione?* (quod proximat

[l] *Ibid.* 25. 19.

[m] *Misna & Gemar. tit.* Sanhed. *cap.* 1. & 2. *Babyl. fol.* 16. *a. Hierosolym. fol.* 19. *col.* 2. & 20. *col.* 2.

[n] *Deut.* 2. 34. *Num.* 31. 17. 1. *Sam.* 30. 17.

[o] *Deut.* 20. 10.

ximat veritati Ebraicæ; ſatis adſtipulantibus etiam vulgatæ, Græcæ, Arabicarum & Chaldaicarum paraphraſium autoribus, quorum pleriſque negatio etiam heic adjicitur, *lignum ſeu arborem eſſe non hominem, ut abeat &c.* p, eodem ſenſu.) *Tantùm illam arborem, quam agnoveris eſſe arborem infructuoſam* (vulgata, *ſi qua autem ligna non ſunt pomifera, ſed agreſtia & in ceteros apta uſus*) *illam perdes & ſuccides, ut obſidionis machinas extruas in civitatem illam, quæ contra te dimicat.* Ut ritè dignoſcatur, qui fuerit Ebræis ſenſus harum legum militarium, & quomodo ex jure belli tum Res tum Perſonæ in eorum tranſirent ſive Dominium ſive Poteſtatem, videndum eſt, primò de Belli heic eis intellecti Cauſis, ſecundò de eo Indicendo, tertiò de Federe & Deditione, quarto de Federis & Deditionis Averſatione belloque inde inferendo, quinto de Urbibus Regionibus ac Perſonis ſubactis & Præda. Alia erat cauſa belli in ſeptem, quos diximus, populos & Amalekitas, ex præcepto gerendi, alia ultronei in alios. Quod ex præcepto gerebatur, ex oraculo ſupremi omnium rerum & perſonarum domini de quo dubitare nefas pendebat. Et ad hancrem D. Auguſtinus, *Hoc genus belli*, inquit q, *ſine dubitatione juſtum eſt, quod Deus imperat, apud quem non eſt iniquitas, & qui novit, quid cuique fieri debeat, in quo exercitus non tam auctor belli quàm miniſter judicandus.* Ultronei in alias gentes belli cauſam neceſſariam non comperio obtendi apud Magiſtros aliam quàm להרחיב גבול ישראל גלהרבות גרולהו *ut* r *dilatarentur fines Imperii Iſraelitici, & ut ampliaretur majeſtas ejus.* Nec injuriam ſeu qualecunque vindictæ meritum aut tutelæ ſuæ rationem neceſſariò præcedere debuiſſe (ut ferè ſcriptores Chriſtiani) ſtatuunt. Adeo ut nulla gens eſſet, terræ nullæ in quas injuſtum cenſerent bellum, decretum nempè à Synedrio Magno LXXI virorum (quod heic ſemper fundum fieri volebant) neque, ut ipſum decerneret, alia præter prolationem imperii, cauſa haberetur neceſſaria. Quin tametſi toties interdiceretur ſ alias in Ægyptum reditus, nihilominùs fas habebant t etiam illuc ad bellum inferendum & ſubigendam ſibi terram populumque reverti. Certè & in Concione ad milites Phineeſus apud Philonem u Midianitas adgreſſurus, ποῦ ὦ [illegible]

[illegible]

p *Et vide Ioſephum Archæolog. lib. 4. cap. 8.*

q *In Ioſuam quæſt. 10. & videſis Petr. Abælard. in Heloiſſæ Problemate 8.*

r *Maimonid. halach.* Melakim *cap. 5. adde Gemar. & R. Obadiam Bartenor. ad finem cap. 8. Miſna tit.* Sota *Moſ. Mikotz. Præcept. aff. 116.*

ſ *Exod. 14. 13. Deut. 17. 16. & 24. 68.*

t *R. Eliezer apud R. Alpheſium in extremo capitis ult. tit.* Sanhedrin *& Maimonid. halach.* Melakim *c. 5.*

u *De vita Moſis lib. 1.*

τὰ ἑτέρων, inquit, ἢ μόνον ἢ μάλιστά εἰσιν οἱ πόλεμοι, *ut occupentur aliena, est sola causa belli aut præcipua.* Atque ex lege sacra paulò antè allata jus sibi hoc eliciunt; *si quando accesseris ad expugnandam civitatem &c.* Perinde ac si illâ satis innueretur civitatem aliquam atque gentes alias quascunque expugnare eis, tum ritè decreto tum indicto, ut ibi præstituitur, bello, fas esse. Qua de re videsis etiam quæ sub finem capitis superiùs tertii occurrunt. Sed modestiùs multò de gentis hujus suæ armis, Flavius Josephus[x]; οὐδὲ τὴν ἀνδρίαν ἠσκήσαμεν ἐπὶ τῷ πολέμους ἄρασθαι χάριν πλεονεξίας, ἀλλ' ἐπὶ τῷ τοὺς νόμους διαφυλάττειν *Nec fortitudinem exercuimus, ut bella avaritiæ causâ susciperemus, sed ut leges servaremus.* Quibus verbis tamen non omninò negatur jus eis fuisse alienas, extra causam ejusmodi, armis invadendi terras. Nec sanè desunt obtensi illius Juris ut aviti fortè vestigia in eo, quod legimus de Judæis Europæis Monarchiam universalem sub annis abhinc quadringentis, summoperè affectantibus. Matthæus Parisiensis anno salutis 1241. *Labentibus illorum dierum curriculis, multi Judæorum de partibus transmarinis, præcipuè autem de Imperio credentes quod plebs Tartarorum & Cumanorum essent de genere eorum, quos Deus in montibus Caspiis precibus Alexandri magni quondam inclusit, convenerunt in loco secretissimo, ex communi condicto. Quos, qui sapientissimus eorum & potentissimus videbatur, sic alloquitur; Fratres qui estis semen Abrahæ præclari, vinea domini Sabaoth, Deus noster Adonai nos diu sub potestate Christianorum permisit affligi. Sed nunc venit tempus quo liberamur, ut ipsos vice versâ Dei judicio opprimamus, ut salvi fiant reliquiæ Israel. Exierunt namque fratres nostri, tribus scilicet Israel, quondam inclusæ ut subdant sibi & nobis universum mundum.* Alia ibi sequuntur quæ illuc tendunt. Neque verò apud Judæos solùm hujusmodi de bello sententia obtinuit, sed etiam apud alias in Oriente gentes *una ea & vetus causa bellandi, profunda libido imperii & divitiarum* (quæ verba sunt Sallustii[y]) maximè *semper obtinuit*, idque apertè, sine aliarum prætextu, perinde ac si eorum sensa de jure belli inferendi ad amussim explicasset Tiridates Armeniâ pulsus, cum Vologesem Parthorum Regem in arma adversus Roma-

[x] *Lib. 2. adversus Apionem.*

[y] *In Catilina.*

Romanos excitans, *non ignaviâ*, monuit, [z], *magna imperia contineri; virorum armorumque faciendum certamen. Id in summa fortuna aequius quod validius. Et sua retinere, privatae domus; de alienis certare, Regiam laudem esse.* Et de Nino Assyriorum Rege, Justinus [a]; *domitis proximis, cum accessione virium fortior ad alios transiret, & proxima quaeque victoria instrumentum sequentis esset, totius orientis populos subegit.* Et de Syris & Medis Athenaeus [b]; hos scribit illorum regnum armis ademisse, ut & horum Persas οὐκ ἄλλως ἢ δι' ὅτι ἕνεκα τοῦ κυριεύειν τῆς αὐτῶν ἐξουσίας *non aliam ob causam, nisi sola dominandi cupidine.* Et plura legas apud Platonem in Gorgia, de sententia illa Orientalium, qua ex superiorum solummodò viribus justitia inter pincipes aliosve bellum gerentes decernitur. Id genus alia satis sunt obvia. Atque Mahumedes, cui tot Orientis Austrique populi nomina dederunt, de bello aliis inferendo, ac subjugatis tributo imponendo, ut demum nullum esset praeter Mahumedanum omninò imperium, ad hunc modum in Alcorano [c] praecepit

قاتلوا الذين لا يومنون بالله ولا باليوم الاخر

ولا يحرمون ما حرم الله ورسوله ولا يدينون

دين الحق الذين اوتوا الكتاب حتي يعطوا الحربة

عن يد وهم صاغرون *Bellum inferte in eos, qui non credunt in Deum atque in Diem futurum, aut non pro interdicto habent, quicquid interdixit Deus & legatus eius, ac non recto judicio judicant eos, qui acceperunt scripturas [seu instrumenta federis] donec tributum praestent [illegible] & [illegible].* Judaeos innuit & Christianos, per eos qui acceperunt instrumenta Federis, seu Federatos, ut [illegible] [illegible] ibi Mahumedes Ben Ahmed. Et de [illegible] [illegible] est, quod locum hunc [illegible] & τὸ الكتاب *instrumenta* [illegible] ibi denotat [illegible] [illegible], [illegible] apud Mahumedem Abu-[illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] initio Historiae Saracenicae, ubi de Judaeis, Christianis, [illegible] in fidem recep-

z Tacit. Annal. 15.

a Hist. 1.

b Dipnosoph. lib. 12.

c Alcor. 9. 15.

ceptis verba ſunt, adjecto illo وكتبنا لهم كتبا *& ſcripſit eis inſtrumentum*, quod de federe planè intelligendum, tum ex ipſo federis à Mahumede cum Chriſtianis initi inſtrumento pridem ex Oriente allato, & Pariſiis publici juris facto; quo tutelam federatis pollicetur. Miſerè locum illum vertit, uti & alios non paucos, Rubertus Retinenſis. *Non credentes*, inquit, *in Deum, dieique futuræ, & non facientes Haram qui ſuo legato Deus Haram conſtituit, & non rectè litigantes velut ceterarum legum homines, uſque quo veſtri tributarii ſubjectique fiant, expugnate.* Impoſtor Italus q, qui ex Arabico tranſtuliſſe ſe ſimulat, Retinenſem heic, ut ferè alibi, ſequitur, excepto quod portenta illa verborum *& non facientes Haram qui ſuo legato Deus Haram conſtituit*, cum ne ariolari quis poſſet, ſine Arabici exemplaris aut ſermonis ope, quid ibi foret ſubſtituendum, prudenter quidem ac omninò prætermiſit. *Haram* verò ipſum eſt حرم vocabulum ſcilicet Arabicum inter Latina, admodum etiam ipſa invicem incongrua, heic retentum, *& quod interdictum eſt*; ſeu *illicitum*, atque *interdicere* tum ibi tum ſexcenties alibi in Alcorano ſignificat. Unde & Achmetides exponit illud ما حرم الله ورسوله *quicquid interdixerit Deus & propheta ejus*, per كالخمر *quemadmodum vinum* atque id genus alia in Alcorano [r] interdicta. Præceptum autem illud Mahumedis de bello aliis inferendo, ne quis fortè autumet non tam ad dilatandos, nudo jure belli, imperii fines attinere, quàm ad aliarum religionum libertatem adimendam & Mahumedicæ propagandam; animadvertendum eſt, tum bellum, ex præcepto illo, ut ſimpliciter ſubjugentur ii, in quos geritur, & ſub tributo libertatem retineant, inferendum eſſe [f], tum alibi ipſum Mahumedem tanti cetera qualiumcunque religionum genera & tam indiſcriminatim habuiſſe, ut, ſive Judæus, ſive Chriſtianus, ſive neuter quis eſſet, modo in Deum ut Creatorem & remuneratorem & in magnum futuri judicii diem vitæ integer crederet, eum amplam juſtitiæ & pietatis mercedem admitteret adſequuturum. Verba ejus ſunt [g] ان الذين امنوا والذين هادوا والنصاري

q *Arrivabene. Alcor. lib. 2, pag. 48. b.*

r *Azoar. 4.*

f *Vid. Claud. Salmaſ. lib. de Vſuris c. 21. pag. 666*

g *Alcoran. in Azoar. 2.*

والنصاري والصابين من امن بالله واليوم الاخر وعمل صالحا فلهم اجرهم عند ربهم ولا خوف عليهم ولا هم يحزنون *Rectè credentes* ſeu Elmumnim, *Iudæi item*, & *Christiani, qualeſcunque demùm ſectarii, modo credant in Deum & diem futurum, & faciant, quod juſtum eſt, mercedem ſuam nanciſcentur apud Dominum ſuum, nec timore nec mœrore afficientur.* Quod ſectarios vertimus, in Arabico ſcilicet الصابين id Retinenſi *lege ſua relicta in aliam tendentes* ibi ſignificat. Sed Mahumedes Ben Achmed hoc interpretatur per طايفة من اليهود او النصاري *ſectam ſive ex Iudæis ſive ex Christianis*, atque illud بيوم الاخر *in diem futurum* per في زمن نبينا *in tempus præſtitutum à propheta noſtro*, quod aliud à die Reſurrectionis ultimique Judicii, Muſulmanis denotare nondum didici. Mercedem autem ibi memoratam nuncupat ille ثواب لعمالهم *compenſationes operum ſuorum.* Ne autem quis à Mahumediſmo ad aliam tranſeat religionem, non ſine comminatione graviſſima in eadem Azoara interdicitur. Sed de bello, ob imperii tantùm cupidinem ita illato, D. Auguſtinus [h], quem ſcriptores Chriſtiani plerumque heic ſequuntur, *Inferre*, inquit, *bella finitimis & inde in cætera procedere, ac populos ſibi non moleſtos ſolâ regni cupiditate conterere & ſubdere, quid aliud quàm grande latrocinium nominandum eſt?* Et vetus ſane eſt apud ſcriptores Chriſtianos [i] traditio, ex Oriente recepta, Noachum, cum orbem terrarum filiis ac nepotibus diſtribueret, eos jurejurando adegiſſe, ne quis eorum alterius terminos transgrederetur; τὸν δὲ ὑπερβαίνοντα τὴν τοῦ ὅρκου διαταγὴν ἐξολοθρευέσθαι ἐν τῷ ὅρκῳ καὶ πᾶν τὸ σπέρμα αὐτοῦ, *qui verò jusjurandum præſcriptum violaret, ipſum ac univerſum ſemen ejus ex conceptis jurisjurandi verbis iri funditus diſperditum.* Quod ſanè Orientalium de bello, imperii

tantùm

[h] *De Civitate Dei lib. 4. cap. 6.*

[i] *Epiphanius in Ancorato. Euſeb. alii.*

tantùm cupidinis causâ, rite nec contra fas inferendo sententiæ est satis dissonum,

CAP. XIII.

De Belli, *ex Jure Ebraïs aliisque Gentibus interveniente*, Indictione.

Cum igitur nec injuria præcedens, nec tutela sui necessaria heic esset, sed augendæ imperii amplitudinis ratio tantùm, ex Magistrorum (quibus & Orientis vicini adsenserunt) recepta sententia, justa belli suscipiendi causa haberetur, ad ejusce denuntiationem seu indicendi formulam, rerum repetendarum seu Clarigationis jus, quod ferè in Occidente, saltem olim, obtinuit, semper attinere non potuisse nemo non videt. At verò nisi nuntiatum, nisi indictum, geri nolebant, disertis etiam Legis supra allatæ verbis satis moniti. Bellum autem indicere eis erat, deditionem ac fedus solùm, ab hostibus (nam illud nomen satis attinebat ad eos, in quos bellum decernebatur, modo superiùs memorato) deposcere, quod לקרוא להם שלום *offerre eis* seu *invitare eos ad pacem* nuncupant. Maimonides [k]; אין עושין מלחמה עם אדם בעולם עד שקוראין לו שלום אחד מלחמת הרשות ואחד מלחמת מצוה *Minimè inferre licuit bellum adversus quemcunque omninò antequam ad pacem invitassent; idque tam in bello, quod ex præcepto gerebatur, quàm quod erat ultroneum, obtinuit.* Hunc sequitur etiam Moses Kotzensis [l], de utroque belli genere heic indiscriminatim sumto. Ita tamen ut singulare ad vicinos Ammonitas & Moabitas jus attineret, idque ex sacræ legis verbis לא תדרוש שלומם וטובתם כל ימיך *non quæres* [m], *non rogabis pacem eorum aut bonum eorum cunctis diebus tuis.* Hellenistæ ibi, ὀ προσαγορεύσεις εἰρηνικὰ αὐτοῖς *non salutabis eos Pace*, & vulgatæ autor, *Non facies cum eis pacem, nec quæras eis bona.* Sed intelligunt Ebræi [n] tantùm non ultro invitandos hosce, ut alios, ad Pacem; at si anticiparent ipsi pacem poscentes aut merentes gratiam, libenter amplexandos; qua de re etiam exemplum afferunt Davidis Regis & Hanunis Ammonitarum principis [o]. Sed de Septem populis atque Amale-

[k] *Hal.* Melakim *cap.* 6. Consonum satis est quod habet de bello ab Ebræis indicendo *Philo lib.* περὶ Φιλανθρωπίας.

[l] *Præcept. affirm.* 118.

[m] *Deut.* 23. 6. & *Vide R. Dabid. Kimchi Iosuæ cap.* 9.

[n] Sepher Siphri *col.* 199. *Maimonid. loco citato, Moses Mikot. præcept. Neg.* 228.

[o] 2 *Samuel.* 10. 2.

Amalekitis heic alii aliter. Neque denuntiationem hujusmodi necessariam aut locum ex jure habuisse volunt in bellis adversos eos ex præcepto scilicet gerendis, sed in eis tantum, quæ ultronea erant. Ita Salomon Jarchius p, ita tributa Uzielidi q paraphrasis. Et *Sepher Siphri*, ad leges illas militares r כי תקרב אל עיר במלחמת הרשות הכתוב מדבר אל עיר ולא לכרך לשר ולא לכפר להלחם עליה ולא להרעיבה ולא להצמיאה ולא להמיתה מיתת תחלואים *si quando accesseris ad civitatem &c. de bello ultroneo hoc dictum est. Ad civitatem etiam dicitur, seu ad Urbem, non ad oppidum seu vicum. Etiam dicitur ad expugnandam eam, seu ad bellum ei inferendum, non ad eam fame aut siti subigendam, aut ægritudinibus interimendam.* Quin denuntiationem belli ad illud, quod ultroneum erat, duntaxat attinere ideo etiam volunt, quia in Lege dicitur, *sic facies cunctis civitatibus, quæ à te longius dissitæ fuerint, & quæ non sunt de urbibus istarum gentium*; quibus verbis excludi aiunt nonnulli eas, quæ in ipsa terra Israelitica, ubi bellum ex præcepto omne, post Josuæ initia, gerendum, Cum intereà in vetustis eorum commentariis memoretur, Josuam bellum ex præcepto suscepturum antequam populorum septem ullum armis invaderet, etiam denuntiatione triplici bellum illis indixisse. Rabbi Samuel Ben Nachman *, שלש פרסטיגיות שילח יהושע לארץ ישראל עד שלא יכנסו לארץ מי שהוא רוצה להפנות יפנה להשלים ישלים לעשות מלחמה יעשה גרגשי פינה והאמין לו להקב״ה והלך לו לאפריקי עד בואי ולקחתי אתכם אל ארץ כארצכם זו אפריקי גבעונים השלימו וכי השילמו יושבי גבעון את ישראל שלשים ואחד מלך עשו מלחמה ונפלו *Trinas præmisit Iosua epistolas in terram Israeliticam, antequam eam invaderent Israelitæ*, seu *potius literis tria proposuit; qui fugam mallent, aufugerent; qui pacem, in fœdus venirent; qui bellum, arma susciperent. Unde Gergesæi credentes in Deum O. M. aufugerunt in Africam se conferentes, ac si eis dictum etiam fuisset, donec* f *ipse venero & vos duxero in terram terræ vestræ simillimum, Nam ejusmodi est Africa. Gibeonitæ in fœdus* t *veniebant, adeoque terræ Israeliticæ incolæ manebant. Reges triginta* u *ac unus bellum susceperunt & ceciderunt.* Et mirè sanè convenit,

p *Ad Deut.* 20. 10.

q *Chald. Paraphras. ibidem.*

r Siphri *col.* 187 *adde R. Iom Tob Bar Abraham in* Migdol oz *fol.* 761 *a. Sidesis Fl. Iosephum Archæolog. lib.* 4. *cap.* 8.

* *Gem. Hierosolymit. ad tit.* Shebiith *seu* de Iuribus anni septimi *cap.* 6. *fol.* 35. *col.* 3

f *Isaiæ* 36. 7.

t *Iosuæ.* 9. 3.

u *Ibid.* 12. 8.

venit, quod heic de fuga in Africam habetur, non modò cum historiola Talmudica, quâ Africani apud Alexandrum Magnum, hoc nomine, possessiones suas avitas, velut x actione, repeterent (qua de re etiam infra fusiùs) sed etiam cum veteri illa apud Procopium y inscriptione in Mauritania Tingitana repertâ, quâ indicatum est, incolas priscos illuc à facie Josuæ F. Nun aufugisse. Quod tamen de Gergesæis universis minimè intelligendum, cum etiam & eorum nomen non solùm in ceteris, qui bello capti, populis in sacro sermone reperiatur, sed etiam in Evangelio a, ut nondum in terra z Israelitica deletum occurrat. Qui verò tam bello, quod ex præcepto gerebatur, quàm ei, quod ultroneum erat, denuntiationem necessariam fuisse volunt, præceptum illud de exscindendis populis septem singulare ita obtinuisse etiam volunt, si in fedus, quale statim dicetur, venire aversarentur; aliter æquè ac alios federis beneficio gaudere debuisse itidem ipsos, ad quod facit Gibeonitarum exemplum. Atque ita intelligi interdicta b de federe cum eis, scilicet federe non ineundo alius modi quàm quod in Ebræorum eos redigeret potestatem, nec cultui sacro detrimento esset. Sed de omnibus præter Gibeonitas & quos memoravimus, si eos excipi velis, Gergesæos Domini sententia c erat, *ut indurarentur corda eorum & pugnarent contra Israel, & illi delerent eos, & nullam eis exhiberent misericordiam, sed eos disperderent sicut preceperat dominus Mosi.* Et hac de re, alia mox.

x *Gem. Bab. tit.* Sanhed. *cap. 11. fol. 91. a.*

y *Lib. 2. de Rebus Vandelicis. & vide heic lib. 7. cap. 8.*

z *Iosua. 24. 11.*

a *D. Matth. 8. 29.* Gergeseni *in Græco, Geraseni in Latino codice.*

b *Exod. 34. 12. & seqq. Deut. 7. 2.*

c *Iosuæ cap. 11. 15. Vide si Albericus Gentilem de Iure Belli lib. 3. cap. 19. Iosuæ 11. 20.*

Cap. XIV.

De Federis ineundi *ratione &* capitibus, *ubi* hostes se *dederent.*

FEderis capita seu conditiones, quæ deposcebantur, & sine quibus pacem non inibant Ebræi, cum ad eam hostes invitarentur, trinæ ferè q erant, I. לקבול שבע מצות שנצטוו בני נח עליהן *Ut septem præceptorum, quibus obstricti sunt Noachidæ, professione se obligarent*, quoties scilicet Judaismo nomina, uti sub Joanne Hyrcano Idumæi, non darent. II. לקבול עליהן המס *et ad tributum præstandum se obstringerent.* III. לקבול עליהן העבדות

q Sepher Siphri *Col. 187. Maimonid. halach Melakim. c. 6. Moses Mikotzi præc. Affirmat. 18. Vide si R. David Kimchi ad Iosuæ cap. 9.*

העבודה *ut servilem in se susciperent, erga Imperium Israeliticum, cultum.* Neque enim τὸ עבדות per *servitutem* (quod etiam planè significat) heic transferendum, nisi eo nomine ejusmodi servitutem intelligas, quâ homines, si statum respicias, *etiam* liberi eos, in quorum potestatem ut subditi redacti sunt, pro vario populorum more, solent observare, ut clariùs statim liquebit. Primi capitis sensus ex eis satis dignoscitur, quæ libro secundo, de Proselyti Domicilii professione, ostenduntur. Cum enim jam Ditionis essent federati Israeliticæ, uti & ipsum territorium, non magis sine hac professione sive sedibus sive vitâ ibi ulteriùs frui permittebantur illi ac Gentiles sive liberi, sive servi, qui, florente Ebræorum Imperio, domicilio apud eos gaudere vellent. Secundum & Tertium federis caput subnititur sacris illis verbis in Legibus militaribus antè[e] allatis, *sint tibi sub tributo & serviant tibi.* Servitus autem illa seu cultus servilis non solùm ejusmodi erat, ut imperii Israelitici majestatem perpetuò comitèr atque cum obsequio observarent, sed etiam ut se planè dederent, & sub illius ditione se degere agnoscerent, & שיהיו נבזים ושפלים למטה ולא ירימו ראש בישראל אלא יהיו כבושים תחת ידם ולא יתמנו על ישראל לשום דבר שבעולם quæ verba sunt Maimonidis, id est, *ut humiliter se gererent, nec caput levarent inter Israelitas, sed eorum potestati subjecti nullam ob causam omninò in præfecturam aliquam, qua coercerentur Israelitæ, evcherentur.* Tributi autem nomine non solùm pecuniarum summæ quotannis pendendæ, sed obligatio tum ad pecunias, tum ad operas (quod עבודה בגופם וממונם *& ministerium corporale & opum subsidium* nuncupant) in publicum commodum, Principis jussu præstandas, continebatur. Veluti in extruendo reficiendove sive Templo sive Palatio Regis, civitatibus, earumve muris, id genus aliis. Et de hisce *Sepher*[f] *Siphri*; אבל מקבלים עליהם מסים ולא שיעבוד שיעבוד ולא מסים אין שומעין להם עד שיקבלו עליהם זה וזה *si constituerent in Tributum non verò in obsequium illud servile, aut in hoc, non verò in illud, in fœdus non recipiebantur; nisi simul utrumque se obligarent.* Scimus quidem למס עובד [illegible] *esse*[g] [illegible] quàm Pontane. Veteri usurpari [illegible] ejusmodi locutiones, qui-

e Cap. 12.

f Vid. 147.

g Judic. 1. [illegible]

nes, quibus מס id est *tributum* denotatur, ita verti solere, ut vulgatam Tributi, id est, census pendendi tantùm significationem retinere, non operæ personalis præstationem includere videatur, unde ὁ φόρος, *Tributum, Tributarii, & vectigales* vetustis interpretibus, ubi מס occurrit, plerunque substituuntur. Sed verò non modò tributum vulgò ita dictum, sed etiam ministeria corporalia eo nomine innui tùm probant receptæ hac de re Magistrorum sententiæ, tum firmant etiam versiones aliquot priscæ ipsius vocabuli. Nam להיות למס עובר *esse* [h] *in tributum* seu *ut tributarius serviens* vertitur nunc fieri ἀνὴρ γεωργὸς *homo agricola*, nunc γεωργὸς ὑπηρετῶν *agricola, qui ministeria præstet.* Atque alibi ὑποφόροι δοῦλοι *servi* [i] *tributarii*, atque ὑπήκοοι *subjugati* [k] (quibus vocibus personale etiam obsequium, nec solum tributum ita vulgò dictum indicatur (pro eis usurpantur, qui, ex vi vocabuli מס, tributarii in versionibus Latinis appellitantur. Et demùm expressè מס שלשים אלף איש *Tributum triginta millium virorum*, quod φόρος & *Indictio* vertitur, in libris Regum [l] occurrit; unde manifestius nihil est, quàm ministeria corporalia seu personalia eo nomine rectè satis designari, uti ex aliis etiam, quæ mox insequentur. Exactionem ab hujusmodi federatis tàm personalis, quale diximus, quàm pecuniarii Tributi intelligi volunt, ubi David Rex præcepit [m], *ut congregarentur omnes Proselyti de terra Israel, & constituit ex iis latomos ad cædendos lapides & poliendos, ut ædificaretur Domus Dei.* Proselyti, qui in ejusmodi fedus temporibus retroactis subinde venerant. Simile, sed quod illustrius est, exemplum habent in magnifico illo apparatu Salomonis Regis templum civitatesque aliquot condituri. In historia sacra de illo apparatu dicitur primò [n] וזה דבר המס אשר העלה וגו׳ quod vulgato est, *hæc est summa expensarum, quam obtulit Rex Salomon ad ædificandam domum Domini &c.* Dein sequuntur urbes ædificandæ reficiendæve. Et statim subjungitur; *Omnem populum* [o] *relictum ex Amorrhæis, Hitthæis, Pharizæis, Hivæis & Iebusæis, qui scilicet non fuere ex filiis Israel, filios nempè eorum, qui residui manserunt post eos in terra & quos filii Israel non potuerant delere,* ויעלם שלמה למס עובד עד היום הזה *fecit Salomon tributarios*

[h] Gen. 49. 15.

[i] Iosue. 16. 10.

[k] Ios. 17. 13.

[l] 1 Regum. 5. 13. & Iosephus Archæolog. lib. 8. cap. 2.

[m] 1 Paral. 22. 2.

[n] Regum 9. 15.

[o] Sic etiam. 2. Paral. 8. 7.

butarios ad operas præſtandas uſque in diem hunc. De filiis autem Iſrael לא נתן שלמה עבד *in miniſterium* [hujusmodi] *neminem ſumſit, quoniam ii erant viri militares, miniſtri ejus, principes ejus, Duces ejus, & principes curruum atque equitum ejus.* Proſelytos illos ſeu reliquias ſeptem gentium ex illo de publicis miniſteriis obeundis federis ſolennis capite heic accitas fuiſſe volunt p ad opera, quæ præ manibus erant. Et præcedentia illa vocabula וזה דבר המס וגו׳ quæ vulgato ſunt *hæc eſt ſumma expenſarum, &c.* interpretanda volunt: *Hæc eſt ratio Tributi* (eo ſenſu, quo diximus, intellecti) *quod exegit Salomon Rex ad ædificandum Templum &c.* eamque, poſt interjecta, quorum apparatus erat, opera, id eſt, Templum & civitates ibi memoratas, denotari per illos, qui ex federis, in quod veniſſent, jure ad tributum hujuſmodi obſtringerentur. Atque ex jam dictis, intelligenda, ad mentem Ebræorum, loca quibus memoratur ſive ſub Joſua q, ſive ſub Juda r, ſive ſub Davide * devictos populos tributarios factos. Nam & quos devicit hic, ac vivere permiſit, *πάντας φόρῳ ὑποτελεῖς ἐποίησε* ſ *omnes Tributo ſubjectos fecit.* Quod verò adjicitur ſuprà de Iſraelitis in ejusmodi miniſterium non ſumtis, id (quod obiter eſt animadvertendum) non ita accipiendum, ac ſi planè ipſi tributo immunes, ſeu miniſteriis publicis liberi. Placuit, ut aſſidua Proſelytorum ac dedititiorum, veluti Nethinæorum ſic ſignantiùs dictorum, in extruendo Templo urbibuſque ibi memoratis opera adhiberetur; qualis indigenas non gravaret, causâ ibi adjectâ. At verò & *φόρον ἐργάτας τρισμυρίους tributum quod erat operariorum triginta millium* (ut ait Joſephus t) idem Rex ab Iſraelitis etiam exegit, ut legitur etiam in libris * Regum; non verò, qui aſſiduis aſſueſcerent in Libano monte) nam ad materiandum ibi ſelecti ſunt) laboribus, ſed ita vacationibus gauderent, ut viginta millia binis ſemper menſibus otio uterentur, ac decem millia quolibet menſe tantùm adeſſent. Vicium autem & vacationum inde ratio orta, ne gravius, aut quale Proſelytorum ac dedititiorum, onus Iſraelitis imponeretur. Ita ſanè Gerſomides u; הבאתם באופן שלא יכבד מאד עליהם *Ideò per vices redibant, ne grave nimis onus eis imponeretur.* Atque alia ſunt in ſacra hiſtoria x, unde de Tributo, cui populus Iſraeliticus ſubjacebat,

p R. Levi Ben Gerſom. ad 1. Reg. 5. 15. R. David Kimchi ad 1. Reg. 9. 20. & 2. Paral. 2. 17. Maimonides Hal. Melakim. cap. 6. Moſes Mikotzi præcept. Affirm. 118.

q Ioſu. 9. 23.

r Iudic. 1. 28. & ſeqq.

* 2. Sam. 8.

ſ Epiſt. Salomonis ad Hiromum R. ex Annal. & Archivis apud Ioſephum Archæolog. lib. 8. cap. 2.

t Archæolog. lib. 8. cap. 2.

* 1. Reg. 5. 13.

u Ad 1. Reg. 5. 13.

x 1 Reg. cap. 4. 7. & ſeqq. & cap. 11. 28.

cebat, ſatis liquet. Hinc eſt etiam forte quod legitur Iſraelitas uno ferè ore dixiſſe de Golia, *Virum* y *qui percuſſerit eum ditabit Rex divitiis magnis & filiam ſuam ei dabit* ואת בית אביו יעשה חפשי בישראל ei & *filiam patris ejus faciet* ἐλευθέραν ſeu *liberam* (ut Helleniſtæ) in Iſrael; ubi vulgatus & *Domum patris ejus faciet absque tributo in Iſrael*, & Chaldæus חורין רברבין *Liberos principes in Iſrael.* Et de Tributo hujusmodi Magiſtri z fuſiùs, quos conſulat, ſi volet, lector. Quod vero ad caput hoc de Tributo in federe ſubeundo attinet; ita, pro Principis arbitratu, variatim concipi potuit, ut, pro conventionis ac modi adjectione, ſive fundi tantum ſive bona tantum mobilia, ſive horum ſive illorum pars aliqua Tributo ſubjaceret; & quod reliquum eſſet eo omnino foret liberum. Maimonides a; ויש למלך לתנות עמהם שיקח חצי ממונם או הקרקעות ויניח כל המטלטלין או המטלטלין ויניח הקרקעות כפי מה שיתנה *Et Rex pro libitu ſuo, ita cum receptis in fedus convenire potuit, ut rerum eorum partem caperet, veluti fundos, & abſtineret omnino à bonis mobilibus, aut hæc, & ab illis abſtineret, ſecundum id in quod fuerit conventum.* Inito demum federe, nefas ait fuiſſe fidem eo datam fallere, aut pactis religioſè non ſtare, modò nempe ſtatim קבלו שבע מצות *ſuſciperent in ſe præceptorum ſeptem obſervationem*, id eſt eorum quæ Noachidarum nomine toties indigitavimus, ſeu Juris omnium hominum communis ac Naturalis capita ſeptem. Nec defuerunt qui tridui inducias ſeu tempus ejusmodi deliberandi, ſive poſt bellum indictum ſive poſt caſtra in bellum poſita, hoſtibus concedendum voluere; quo de invitatione in fedus ſeu deditionem libere conſulerent. Neque ante id elapſum, bellum fuiſſe inferendum. Ad illud legum militarium *cum* b *obſederis civitatem multis diebus & pugnaveris contra eam*, Autor c *Siphri* מגיד שתובע שלום שנים שלשה ימים עד שלא נלחם בה *verba illa indicant hoſtes ad pacem ſeu in Fedus biduo, etiā triduo, invitandos, antequam bellum in eos inferatur.* Quo etiam ſpectare aiunt illud de Davide Rege, & d *manſit ſeu expectavit in Ziklag per biduum*. Sed hoc etiam ad belli ultronei jura, non ejus quod ex præcepto gerendum erat, attinuiſſe voluit Salomon e Jarchius.

y 1 *Sam.* 17.

z *Maimonides halach.* Melakim *cap.* 4 & *Moſes Mikotzi præc. affirm.* 115. it*ē* *Maimonides halach.* Gazela Wabda *cap.* 5. & *Vide Guil. Schickard. de Iur. Regio cap.* 4. *theor.* 15. *Baal Aruch. in Verb.* אפסניא *Ezechiel* 45. 7. & 9. & *ibi R. David Kimchi.*

a *Halach.* Melakim *cap.* 6.

b *Deut.* 20. 19.

c *Col.* 187.

d 2 *Sam.* 1. 1.

e *Ad Deut.* 20. 19.

Cap. XV.

De Federis & Deditionis aversatione, belloque *inde* inferendo. *Disciplina militaris de* arboribus frugiferis *in hostico non succidendis. Temperamentum Dominii*, ne quis rem suam plane destrueret. *Et de* loco fugæ *in obsidione hosti relinquendo.*

SI Fedus & Deditionem, qualis ostensa est, renuerent Hostes, bellum inferebatur. Ubi nempè victoriæ spes alliceret. Nam alioquin fedus tum omnino æquale tum quo ipsi inferiores fierent, cum populis quibuscunque (exceptis septem quos diximus atque Amalekitis) inire & fas eis & pro re nata, quemadmodum aliis nationibus, mos erat, quod in Salomonis & Hirami Tyriorum *Regis*, Romanorum atque aliorum, quorum amicitiam amplexi *sunt*, federibus videmus. In belli autem ita illati disciplina (quantum ad legitimam dominii, ex jure belli eis recepto, acquisitionem pertinet) animadvertendum inprimis est, quænam in obsidione ac locis in castrorum vicinia res eis interdictæ, & quænam ita permissæ, ut libere uterentur fruerentur. In Obsidione & castrametatione tum singularis arborum, quæ circum crescebant, habenda erat ratio, tum loci fugæ hostibus (ita sane inolevit opinio) relinquendi. Arborum nempe cum infructuosarum (quibus pro libitu, militi uti frui licuit) tum fructiferarum. Has à milite succidi aliterve disperdi, contra fas fuisse ex sacro sermone superius allato [f] constat, *si fructus esui esset idoneus*, seu עץ מאכל *arbor quæ esculenta tulerit*, quo nomine arborem fructiferam ibi denotat Moses. Veluti Olivam, Palmam, Pomum. Fructus licitè comedebatur; arbore, ut in humanos usus fructum postea itidem ferret, servanda. At si arbor esset omnino sterilis, aut si fructum ferret plerunque nocivum aut inutilem, aut adeo intempestivum [g] seu inopem, ut culturæ labores neutiquam compensaret, aut arboribus vicinis agrove, in quo sata est, esset detrimento, aut pretio eximio venundari posset ejus materies, ex majorum dictæ legis interpretatione, etiam in qualescunque usus bellicos excidere seu radicitus

f *Cap.* 12.

g *Maimon. hal.* Melakim c. 6. *Gem. Bab. ad tit.* Baba Kama *cap.* 8. *fol.* 91. & 92. Sepher Siphri *col.* 87.

tûs evellere licuit. Addit inde Josephus [h] nec in hosticum ignem qui vastaret, injiciendum ex lege Mosaica, alia item; οὐ γὰρ ἐᾷ (inquit, Moses) τὴν γῆν αὐτῶν πυρπολεῖν οὐδὲ κόπτειν ἥμερα δένδρα συγκεχώρηκεν ἀλλὰ καὶ σκυλεύειν ἀπείρηκε τοὺς ἐν μάχῃ πεσόντας, καὶ τῶν αἰχμαλώτων προυνόησεν, ὅπως αὐτῶν ὕβρις ἀπῇ μάλιστα δὲ γυναικῶν *Neque permisit terram eorum* (hostium) *igne devastari, neque arbores fertiles incidi. Etiam spoliari eos qui in bello cecidere interdixit. Et captivis prospexit quatenus nec eis inferretur injuria, maximè fœminis.* Libentius forsan quam par erat suorum mores, ut humaniores erga Gentiles, exhibere contendit ibi Josephus. De captivis Talmudica doctrina est, qualem diximus. Et de fœminis, quarum sors non dispar, præter ea quæ hoc capite occurrunt, consulas libri quinti caput decimum tertium, ubi singulare de fœmina bello captâ ducique adamata jus aperitur. Atque ut ex lege sacra interdicebatur, ut dictum est, militi in Obsidione, arboribus frugiferis, ita, ex majorum interpretatione civibus etiam ceteris ubicunque in Imperio Israelitico degentibus, similis interdictio. Adeo ut nemini impune liceret arborem frugiferam cædere דרך השחתה *ita ut inde corrumperetur* aut *periret*. Nonnullas autem mensuras adhibitas video quibus frugiferæ heic arbores an infructuosæ fuerint dignoscerentur. Olivam quæ quartam redderet olivarum cabi partem, aut palmam quæ Dactylorum cabum, ne domino quidem succidere permissum est. Si minor fuisse annuus proventus, permissum. Et interdictum de non succidendo æque ad eos spectabat, qui aquas inhibendo arbores frugiferas arefacerent aliove modo infœcundas ultrò redderent. Atque ex notissimo hoc apud Ebræos, in ipsis juris sui capitibus, arborum frugiferarum, earumque fructus salubres ferentium, & earum quæ aut steriles essent aut insalubres aut inutiles, discrimine, ortum fortè est quod in Evangeliis [i] de hujusmodi arboribus atque earum fructu, eisque quæ bonum non ferrent succidendis, veluti parœmia maximè obvia, toties occurrit. Nec minus, ex decretis majorum divini de arboribus frugiferis præcepti bellici ratione nixis, illicitum erat vasa diffringere, vestes dilacerare, demoliri ædes, fontes occludere, aut aliud quid ejusmodi facere דרך השחתה *ita ut inde res periret* usibusve prorsus eximeretur.

h *Lib. 2. adverſ. Apionem. Vide & Archæolog. lib. 4. cap. 8.*

i *D. Matth. 3.10. 7.17. 12. 33. D. Luc 3.9.*

humanis; aliter atque aut militiæ in prælio atque hoſtibus adoriendis ſubjugandisque, k, aut futuri, in pace, commodi ratio ac prudentia exigeret. Intererat nempe reipublicæ, ne quis re ſuâ ſic male uteretur. Adeoque Dominium & facultas alias ejusdem libera, ſic temperabatur modumque recepit. *Qui contra heic quid committerent, verberibus plectebantur. Arbores frugiferas ſuccidentes, veluti ex lege ſacra rei.* Ceteri, ex decretis majorum. De loco autem Fugæ relinquendo ita ex veterum traditione plerunque ſtatuunt, ut urbis obſeſſæ plaga, è quatuor, unica ita ſine milite relinqueretur ut libera illac hoſtibus fuga maneret, atque integrum eſſet unicuique להמלט על נפשו *vitæ ſuæ conſulere*. Maimonides l כשצרין על עיר לתפשה אין מקיפין אותה מד׳ רוחותיה אלא משלש רוחותיה ומניחין מקום לבורח ולכל מי שירצה להמלט על נפשו שנאמר ויצבאו על מדין כאשר צוה ה׳ את משה מפי השמועה למדו שבכך צוהו *Quando oppugnabant ſeu obſidebant urbem ut eam caperent, minimè eam à quatuor plagis circumcingebant, ſed tantum à tribus, loco fugæ relicto, ut qui vellet vitæ ſuæ conſuleret, ſecundum id quod dictum eſt* m, *& caſtrametati ſunt* (ſeu παρετάξαντο aciem *inſtruebant*, ut Helleniſtæ locum illum) *adverſus Midian, ſecundum id quod Dominus præceperat Moſi. Unde diſcimus rem ita fieri ex præcepto.* Id quod vult eſt, innui ibi, ex præcepto ſingularem quam diximus aciei in obſidione inſtructionem præſcriptam fuiſſe. Maximè in Bello ultroneo. Nam in eo quod ex præcepto, adverſus ſeptem Populos gerebatur, aliter ſe rem, ſaltem interdum, idque ex divino præcepto habuiſſe videtur ex Hiericuntis n hiſtoria. Modo autem, quo diximus, caſtra adverſus Midianitas poſita fuiſſe antiquitus receptum eſt, unde jus ejusmodi caſtrametandi voluere emanaſſe. Moſes Mikotzi p, ad locum illum Numerorum, תניא בספרי כשצרין על העיר לתפשה נצטוו שלא יקיפו אותה מארבע רוחותיה אלא משלשה רוחותיה ומניחין מקום לברוח *Traditio eſt ex libro Siphri, imperatum eſſe iis qui in urbem caſtra, ut eam caperent, locarent, eam à quatuor plagis minime circumcingere, ſed à tribus tantum, ut locus fugæ relinqueretur.* Ita ille. Sed in Sepher Siphri q quo utor, hoc tantum de hac re lego, ויצבאו על מדין הקיפוה מארבעה רוחותיה רבי נתן אומר נתן להם רוח רביעית כדי שיברחו

k Vt Num. 31. 20.

l Halach. Melakim cap. 6.

m Num. 31. 7.

n Ioſu. 6. 3. & 7.

o Num. 31.

p Præc. aff. 118.

q Col. 106.

Et castrametati sunt adversus Midian. Circumcingebant eam à quatuor plagis. Sed tradit Rabbi Nathan plagam quartam liberam fuisse relictam, fugæ causâ. In vulgata autem, *secundum id quod Dominus præceperat Mosi*, heic prætermittitur. Sed & observandum est in paraphrasi Uzielidi tributa ita reddi verba illa de Castrametatione in Midian. ואתייחלון מרין אקפוה מתלת טריגונהא היכמא דפקיה יהוה ית משה וקטלו כל דכורא *& castrametati sunt in Midian circumcingendo eam à plagis trinis juxta id quod præceperat Dominus Mosi, & occiderunt omnes masculos.*

Cap. XVI.

De Urbibus, Regionibus, Personis subactis, Captivis, Hostibus *cæsis* sepeliendis, Prædâ, *hujusque* Distributione; *ex Jure belli Ebræis in* usu, Quid nomine Terræ Israel *reverà venerit.*

DArtâ Victoriâ, alia erat ratio Septem populorũ seu Amalekitarum, id est belli ex præcepto gesti, alia ejusce quod ultroneum erat. Septem populos (quibus pari censent jure Amalekitas ex eo quod delendam esse legimus r eorum memoriam) post victoriam ad internecionem universos cædi vult lex sacra superius s allata. Ratio adjicitur, *ne doceant t vos facere cunctas illas abominationes, quas ipsi fecerunt diis suis.* Quod sic interpretantur veteres aliqui, ut fas quidem esset, ex præscripta lege militari universos, sine sexus aut ætatis discrimine, interficere, sed tamen pro libitu eos servare qui pœnitentiâ ducti Proselytos sive justos sive (pro eorum, quorum in potestate essent, arbitratu] Domicilii se fieri volebant, perinde ac si non tam præceptum cædis, quam permissio aut licentia lege comprehenderetur, qua de re nonnihil supra u. Autor Siphri ad illud *Ne doceant vos*, מלמד שאם עושים תשובה אין נהרגים *Illinc* x *observandum est, si pœniteant, à cæde posse abstineri.* Et Salomon Jarchius ibi, הא אם עשו תשובה ומתגיירין אתה רשאי לקבלם *intelligendum, si pœnitentiam fecerint & proselyti fiant, fas esse etiam eos recipere.* Alii verò ex ipsa præcepti vi, ad unum omnes illorum, qui anteà se in-

r Exod. 17. 16. Deut. 25. 17.
s Cap. 12.
t Deut. 20. 18.
u Cap. 13.
x Col. 87.

deditionem ac fedus non obtulissent, perimendos fuisse y statuunt. Sed prior, ut videtur, sententia magis etiam antiquitùs invaluit, quod ex septem populorum reliquiis toties in sacris literis memoratis nemini non eliciendum. Atqui de Amalekitis hoc singulare memorant aliqui z. Nullo pacto scilicet eos in societatem, quæ aliis gentibus universis ut Proselytis sive *Justitiæ* sive Domicilii non est negata, admittendos, ejusque rationem itidem habuisse Davidem, cum juvenem qui Saulem occiderat, utpote ex Amalekitis Proselytum a, interfici jussit. Ceterorum verò Hostium, ex bello ultroneo, devictorum in cæde, excipi vides b Mulieres & parvulos; quod sic capiunt, ut Mulierum nomine universus ille sexus; parvulorum, etiam & masculi qui minores essent comprehenderentur, adeo ut præcedentia de masculis cunctis cædendis verba de majoribus, ætate solùm, interpretentur. Sed verò ut ex interpretatione legis de septem populis omnino necandis, obtinuit opinio potestatem universos necandi expresse à Numine potiùs indultam esse, quàm, ex præcepti vi aut sententiâ, ipsos necessariò fuisse necandos (adeo ut integrum esset etiam servare eorum quotquot Proselyti, ut dictum est, fieri vellent) ita videtur quidem, simili modo fas fuisse Captis quibuscunque, in bello ultroneo, parcere, nisi dum saltem victori satis constaret (secundum ea quæ superiùs dicta sunt) eos fieri Proselytos saltem Domicilii nolle. Cum Syros aliquot in Samaria haberet captivos, miraculo illuc ductos, Jehoramus rex Israelis, rogavit à Elisæum prophetam, an eos percuteret seu interimeret, cui Propheta, לא תכה האשר שבית בחרבך ובקשתך אתה מכה *Non percuties*, inquit, *quos cepisti gladio tuo & arcu tuo, ut percuties.* Quæ verba posteriora cum interrogatione nonnullis leguntur, ac si respondisset; *Hisce parcendum. Nam & captivis bello parcere soles, etiam & [illegible] debes.* Captivi hi fuit [illegible] *Numinis beneficio.* *Si quos [illegible]* , quod *bello capti essent* [illegible] *sunt indigne [illegible], & multo magis indigna, [illegible] quod [illegible] à Numine beneficio [illegible] sunt capti*, quæ verba sunt Gersonidis. Neque sensu alio Jarchius. Sed vulgata ibi; *Non percuties, neque enim cepisti eos gladio*

gladio & arcu tuo ut percutias. Et versio apud D. Ambrosium [e], *Non percuties quos non captivasti in lancea & in gladio tuo.* Locum verò ita explicat Josephus [f], ut vetaret hosce occidi Propheta; τοὺς δὲ νόμῳ ληφθέντας πολέμου, ἀποκτείνειν δίκαιον, *Captos verò jure belli, injustum non esse occidere,* verbis illis innueret. Ceterum idem Josephus, ubi sensa legum sacrarum de militia tradit [g]; κρατήσαντες τῇ μάχῃ τοὺς ἀντιταξαμένους κτείνατε, τοὺς δ' ἄλλους εἰς τὸ τελεῖν ὑμῖν φόρους σώζετε, πλὴν τοῦ Χαναναίων ἔθνους. τούτους γὰρ πανοικὶ χρῆναι ἀφανίσαι. *Victores in prælio facti eos, qui in adversa acie steterunt* (qui se dedere noluerunt) *cædite. Ceteros ut Tributa vobis solvant servate, Exceptâ Cananæorum* (id est, septem populorum cum Amalekitis) *gente. Hi enim cum totis familiis sunt delendi.* Inter leges etiam Mosaicas habet is [h] illam de hostibus sepeliendis; θαπτέσθωσαν δὲ καὶ οἱ πολέμιοι, καὶ νεκρὸς εἰς μηδὲ γῆς ἄμοιρος κείσθω περαιτέρω τοῦ δικαίου τιμωρίαν τιννύων *Quin & hostes sepeliantur, nec mortuus quisquam expers terræ jaceat, ultrà quàm justum est pœnas exsolvens,* quo spectat ejusdem illud [i] ἄταφον μὴ περιορᾶν *insepultum non spernere,* velut Mosaicum. Quod unde hauserit nisi ex interpretatione sua prioris partis capitis vigesimi primi Deuteronomii, planè nescio. Postquam verò in devictos sive prælio sive obsidione hostes esset sævitum, personæ, quibus parcitum est, ut captivi, in servitutem [k] (non qualis ex federe ac deditione, juxta superiùs dicta, nascebatur, sed quæ statum liberum in servilem planè conditionem mutaret) redacti pars prædæ erant, quæ tota in victorum dominium ita jure belli transibat. Atque ut pace emti, sic bello capti, servi fiebant, & pro dominantium libitu vitæ genere in posterum gaudebant. Et passim tam in Oriente quàm in Occidente invaluit mos ille, bello, non civili, captos, quibus parcitum est, in servitutem abducere. Sed inter Christianos diu est quod, charitatis causâ, desiit; pretio tamen Redemtionis præstitui solito, uti etiam apud Mahumedanos, ubi Mahumedanum ceperint. In Præda autem alia erant bona quæ אוצרות המלכים *Thesauri Regum*, nempè devictorum, dicti (quo nomine contineri puto quicquid regio fastui & splendori proprium esset) alia quæ reliquorum in Opibus. Primi generis Regis omnia, ex recepto jure, fuere. Secundi,

[e] De officiis lib.1.cap.29.

[f] Archæolog. lib.9. cap.2.

[g] Ibid. lib.4. cap. 8.

[h] Ibidem.

[i] Lib.2.ad. vers. Apionem.

[k] Deut.21.10. Num.31.26. Videsis Josephum Archæolog. lib. 4.c.7.

cundi, universis bipartitò divisis, alteram etiam sibi totam eligebat Rex partem. Altera verò partitione æquali distribuenda erat singulis qui militârant; quorum in numero non minus habebantur impedimenta ac sarcinas curantes, quàm prælio dimicantes. Gemara Babylonia [l]; תנו רבנן אוצרות מלכים למלך ושאר ביזה שבוזזין מחצה למלך ומחצה לעם *Tradunt Rabbini nostri, thesauros regios* (in bello captos) *ad Regem spectare; prædæ verò reliquæ partem dimidiam etiam Regis esse, dimidiam populi.* Populi nomine heic designantur tantùm [m] qui aut prælio dimicarant aut impedimenta curarant. Diversa autem prædæ à Midianitis captæ distributio [n] ex singulari Dei jussu, cui omnia cedunt jura, pendet. Atque ad hunc modum interpretati sunt illud *æqua pars erit descendentis ad prælium & remanentis ad sarcinas; & similitèr divident.* Parte nempè totius prædæ dimidia tantum eis distributa, ut dictum est. Quod verò ibi sequitur, *Factumque est à die illa* ומעלה (quod plerunque *& deinceps* vertitur) *ut & istud poneretur statutum* [o] *& jus in Israel, usque in hunc diem*, etiam ad anteriorum seculorum usum respicere ajunt; ita ut מעלה ibi non *deinceps* seu tempus futurum denotet (quod nec denotare solet,) sed *ab olim* & ævi mores præteriti ejusque vetustissimi. Hinc ad illud Abrahæ, ubi prædæ suæ partem Beræ Regi Sodomæ munificè reddit, nec quid se retenturum profitetur, *exceptis* [p] *tantùm his quæ comederunt juvenes, & parte eorum qui mecum ierunt. Aner, Escol & Mamre etiam & ipsi accipient partem suam*, morem hunc prædæ distribuendæ tunc in usu fuisse observant. Sensus autem verborum illis, est qualem heic reddidimus, & diversus ab eo, qui in versionibus Occidentalium habetur. Juvenes & qui cum eo ierant, sumunt pro eis, qui prælio dimicarant, & hostes usque ad Dan [q] fuerant insecuti. Aner autem, Escol & Mamre apud impedimenta mansisse ajunt. Unde Salomon Jarchius [r]; ממנו למד דוד שאמר כחלק היורד למלחמה וכחלק היושב על הכלים יחדיו יחלוקו ולכך נאמר ויהי מהיום ההוא ומעלה וישימה לחק ולמשפט ולא נאמר והלאה לפי שכבר נתן החוק בימי אברהם. *Ab eo didicit David id quod dixit, partem descendentis ad prælium & ejus qui apud impedimenta manserit, similem fore, & utrisque æquam distributionem faciendam. Ideo etiam dicitur,*

& fa-

[l] *Ad tit.* Sanhedrin *ca.* 2. *fol.* 21. *a. &* *videsis Salom. Iarch. ad* 1 *Paral.* 29.22.

[m] *Maimon. halach.* Melakim *c.* 4.

[n] *Num.* 31.27. *& seqq. & Ioseph. Archæol.* 4. *c.* 7.

[o] 1. *Sam.* 30. 24. *&* 25.

[p] *Genes.* 14. 24.

[q] *Ib. comm.* 14.

[r] *Ad Genes.* 14. 24. *&* 1. *Samuel.* 30. 25. Atq; hoc est quod de hac re obiter meminit *R. Moses Alshich in* Sepher Meraoth hatzobaoth. *fol.* 39. *col.* 1.

& factum eft ab eo die & ab olim ut poneretur in ftatutum & jus. Neque verò dicitur & deinceps, *ideo quod olim traditum eft ftatutum in diebus Abrahæ.* Quod ipfum etiam monuit Rabbi Jodan in Berefith [s] Rabba. Sed Jofephus ἐξ ἐκείνου, inquit [t] νόμος οὗτος ἐκράτησε παρ' αὐτοῖς, *Ab eo tempore* (Davidis) *Lex illa obtinuit apud eos*, de Prædæ fcilicet ejufmodi diftributione. De Agris demum, Urbibus atque Regionibus fubactis Maimonides agens, decimam tertiam eorum partem Regis fieri ait. Verba funt [u], המלך המשיח נוטל מכל הארצות שכובשין ישראל חלק אחד מי״ג ודבר זה חוק לו ולבניו לעולם *Rex unctus fibi habere debet decimam tertiam partem ex omnibus terris quas fubegerint Ifraelitæ. Hoc quidem ftatutum eft ei & pofteris ejus in perpetuum;* quod à viris doctis [x] accipi video pro jure, quod in ufu erat, regio. Sed verò illud, de Rege uncto fignantiùs à Maimonide dictum ad Meffiam (quem *Regum unctum* rectè femper appellant) attinere puto, atque ex diftributione in Ezechielis [y] prophetia defcriptâ planè fumi. Nam ibi cuilibet tribui fua portio, & fua Principi tribuitur, portioni tribûs æqualis. Et R. David Kimchi difertè ad eum locum, לישראל יהיו שנים עשר חלקים ולנשיא החלק השלשה עשר חלק הנשיא כחלק אחד משבטי ישראל בארך וברחב אלא שבתוך נחלת הנשיא תהוה תרומה *Ifraelitis* XII *erunt portiones. Principi* (quem expreſsè pro מלך משיח *Rege Meffia* feu Chrifto quem expectant, ibi capit) *portio decima tertia. Scilicet portio ejus æqualis erit portioni unius tribus, tam longitudine quàm latitudine. Excepto, quod in Principis portione erit etiam Oblatio* feu *Tributum*, quod ibi [z] etiam, in facros ufus, præftituitur. Terras verò bello ultroneo à Rege tantùm, fine Synedrii Magni decreto, fufcepto (quale tamen ritè fufcipi [a] negabant) fubactas, totas ex jure regis, dum floruit imperium Ifraeliticum, ipfi ceffiffe, ni fallor, indicat paulò poft ipfe Maimonides. Verbis fic ille [b] difertis, כל הארץ שכובש הרי היא שלו נותן לעבדיו ולאנשי המלחמה כפי מה שירצה ומניח לעצמו כפי מה שירצה *Totam terram quam fubjugaverit* (de Rege heic manifeftò loquitur fine Meffiæ adjectione) *ipfe fibi habet. Miniftris fuis & militibus, pro arbitratu fuo, eam donat, quantum fibi vifum fuerit retinens.* Idem dein, ex

Ggggg autori-

[s] *Parafh.* 42. *in extremo.*

[t] *Archæolog. lib.* 6. *cap.* 15.

De Prædæ jure, ubi mos aut lex fingularis non intervenit, vide Hugonem Grotium de Iure Pacis & Belli lib. 3. *cap.* 6.

[u] *Hal.* Melakim *cap.* 4.

[x] *Guil. Schikart. de Iure Regio cap.* 4. *theor.* 14.

[y] *Cap.* 45. 6. & 7.

[z] *Comm.* 13.

[a] *Mifna & Gemar. tit.* Sanhed. *cap.* 1.

[b] *Hal.* Melakim. *cap.* 4.

autoritate veterum, ſubactas bello ultronco, à Synedrio Magno decreto, ſed à Rege geſto, terras eodem omninò titulo, eàdem ratione poſſideri ait, quà ipſa terra Promiſſa quam ſubjugavit atque Iſraëlitis diſtribuit Joſua. Sic enim ſequitur[c], כל הארצות שכובשין ישראל במלך על פי בית דין הרי זו כבוש רבים והרי היא כארץ ישראל שכבש יהושע לכל דבר *Quaſcunque terras ſubjugaverint Iſraelitæ, Imperatore Rege, idque ex decreto Synedrii, victoria & adquiſitio publica eſt. Neque ullatenus diſcrepat terra ita ſubacta ab Iſraelitica terra, quam ſubjugavit Ioſua.* Quod tamen ſic rotundè dictum ritè intelligendum eſt ex diſtinctione. Nimirum ſtatuebant Juriſconſulti Talmudici terram qualemcunque ſic adquiſitam, poſt terram Canaan totam ſubactam, non aliter habendam fuiſſe, atque ipſam terram tribubus primò diſtributam. At verò etiam quæ ſic adquiſita eſt, ante terram Canaan ſubactam totam, non uſquequaque, ſeu לכל דבר inſtar Terræ Iſraeliticæ ſeu Tribubus diſtributæ habitam eſſe, ſed nec interim pro ea quæ uſquequaque extra ejuſdem limites eſſet; aut planè exteræ nomine nuncupandam; ſed mediam quandam ex majorum placitis induiſſe naturam. Quam ad rem egregius eſt locus alius Maimonidis, cui præiverant veteres & ſecuti ſunt recentiores. De Oblationibus & Decimis agens ille[d] התרומות ומעשרות inquit, אינן נוהגין מן התורה אלא בארץ ישראל בין בפני הבית בין שלא בפני הבית ונביאים התקינו שיהיו נוהגות אפילו בארץ שנער מפני שהיא סמוכה לארץ ישראל ורוב ישראל הולכין ושבין שם וחכמים הראשונים התקינו שיהיו נוהגות אף בארץ מצרים ובארץ עמון ומואב מפני שהם סביבות לארץ ישראל ארץ ישראל האמורה בכל מקום היא ארצות שכובשן מלך ישראל או נביא מרעת רובי ישראל וזהו הנקרא כבוש רבים אבל יחיד מישראל או משפחה או שופט שהלכו וכבשו לעצמן מקום אפילו מן הארץ שניתנה לאברהם אינו נקרא ארץ ישראל כדי שינהגו בו כל המצות ומפני זה חלק יהושע ובית דינו כל ארץ ישראל לשבטים אף על פי שלא נכבשה כדי שלא יהיה כיבוש יחיד כשיעלה כל שבט ושבט ויכבש חלקו הארצות שכבש דוד חוץ לארץ כנען כגון ארם נהרים וארם צובה וא' חלב וכיוצא בהן אע"פ שמלך ישראל הוא ועל פי בית דין הגדול הוא עושה אינו כארץ ישראל לכל דבר ולא כחוצה

[c] *Ibid. cap. 5.*

[d] *Hal.* Therumoth *cap.* 1. *Moſ. Mikotz. Præc. affirm.* 133. Shulcan Aruch *lib.* Iore Dea *cap.* 331.

כחוצה לארץ לכל דבר כגון בבל ומצרים אלא יצאו
מכלל חוצה לארץ ולהיותן כארץ ישראל לא. הגיעו
ומפני מה ירדו ממעלת ארץ ישראל מפני שכבש אותן
קודם שיכבוש כל ארץ ישראל אלא נשאר משבעה
עממים ואלו תפס כל ארץ כנען לגבולותיה ואחר כך
כבש ארצות אחרות היה כבושו כולו כארץ ישראל
לכל דבר והארצות שכבש דוד הן הנקראין סוריא
סוריא יש דברים שהיא בהן כארץ ישראל ויש דברים
שהיא בהן כחוצה לארץ והקונה בה קרקע כקונה
בארץ ישראל לענין תרומות ומעשרות ושביעית והכל
בסוריא מדברי סופרים *Ex ipsa lege sacra solvi non solent Oblationes & Decimæ alibi quàm in Terra Israel, nec stante templo, nec post ejus excidium. Sed Prophetæ ordinârunt ut præstarentur in terra Senaar, utpote quæ terræ Israel vicina fuit, & quia Israelitæ plurimi illuc ibant redibantque. Quin & sapientes veteres ordinârunt ut præstarentur etiam in Aegypto & in Ammonitarum & Moabitarum regionibus, quippe quæ terræ Israel circumjacent. Iam verò Terræ Israel nomine, ubicunque occurrit, veniunt Terræ seu regiones quas subjugat Rex Israel seu propheta ex sententia* seu *assensu universitatis Israel* (quam suppleri ab assensu seu decreto Synedrii Magni velle videtur) *atque hujusmodi acquisitio seu victoria dicitur adquisitio seu victoria publica. At verò si Privatus quispiam ex Israelitis, seu familia aliqua, aut Iudex* (fortè legendum potius שבט, non שופט, id est *tribus*) *locum aliquem sibi armis subegerit, etiamsi fuerit ex ipsis terris Abrabæ datis, locus ille terræ Israelis nomen neutiquam eousque induit, ut inde universa præcepta sacra in eo observari debeant. Vnde factum est, ut Iosua & Synedrium ejus totam Terram Israel Tribubus distribuerent etiam cum nondum subacta esset, ne scilicet aliter adquisitio seu victoria privata fuisset, si ascenderat sigillatim, qualibet tribus & suam sibi partem subjugaverat. Terræ quas subjugavit David extra Terram Canaan velut Aram Naborim, & Aram Zoba, & quæ fuere id genus aliæ, tametsi tum is Rex Israel esset, tum id faceret ex decreto Synedrii magni, nihilominus usquequaque non fuere ut terra Israel, nec sane usquequaque ut terra extera, sicuti Babylon aut Aegyptus. Sed verò desiere esse ex universitate terrarum exterarum, nec tamen nomen aut naturam Ter-*

ræ Israelis induêre. Ratio autem quare tantam non adepta sunt dignitatem, inde pendet, quod subjugavit eas antequam subjugârat totam terram Israel. Nam reliquiæ tunc erant in ea Septem populorum; si verò possedisset totam terram Canaan usque ad limites ejus & posteà subjugasset terras alias, terræ sic subjugatæ universæ fuissent usquequaque ac omnimodò instar Terræ Israel. Terræ autem à Davide sic subjugatæ Suriæ nomine dictæ sunt. Atque alia fuere in eis observanda perinde atque in Terra Israel; alia autem non aliter atque in terris planè exteris. Qui prædium in iis acquisivit, quantum ad Oblationes, Decimas, & Septimi anni observationem, non minùs tenebatur quàm si acquisiverat in terra Israel. Quicquid verò sic observandum in Suria, ex sancitis scribarum manavit. Sic ille. De urbibus autem Galilææ viginti, partim subactis, partim alitèr adquisitis, quas Salomon Rex Hiramo Tyriorum Regi [e] donavit, disputant viri magni, Christiani, tam Jurisconsulti [f] quàm Theologi, quos videsis, uti & Davidem Kimchium ad Paralipomena [g].

e *1.Reg. 9. 11.*
f *Francisc. Hotoman. Quæst. Illustr. 1. Hugo Grot. de Iure Pacis & Belli lib. 1. c. 3. §. 12.*
g *2 Paralip. 8. 2. & vide Ioseph. lib. 8. c. 8. & contra Apionem l. 1.*

CAP. XVII.

Ebræorum, de aliarum Gentium jure bellico, *sententia.* Gentilium commilitio se, *ex contractu publico, seu federe atque aliàs immiscebant.* Ad Tributorum *ex* jure Victoriæ Deditionis, Federis *præstationem se obligatos professi sunt*; Refragantibus *subinde eorum* nonnullis. *De* Numismate Census *in Evangeliis. Quid* Cæsaris & Augusti *nomina denotarent lingua Hierosolymitana.*

DE Belli atque Dominii inde adquirendi jure, quo erga Gentes alias usi sunt Ebræi, hactenus dictum est. Restat ut etiam quid ipsi de aliarum Gentium jure in ipsos, adeoque alios, bellico senserint, paucis videamus. Non ita obscurè id quidem cernitur in Babyloniorum, Persarum, Græcorum, Romanorum imperio, cui ipsi subinde ex victoria, federe, seu deditione subditi. De Babyloniis & Persis eorumque potestate agnita [h], post victorias & deditiones, retentis intereà sive ex indultu sive ex federe ritibus patriis, sacræ literæ affatim. De Græcis, id est de

h *Videsis Ezram 7. 24. & Nehemiam 5. 4. &c.*

de Alexandri Magni postquam Darium vicerat, Orientis adeoque ditionis Judaicæ Imperium nacti jure, apertè Josephus. τοῦ δ' ἀρχιερέως, inquit ille[i], *αἰτησαμένου χρήσασθαι τοῖς πατρῴοις νόμοις, καὶ τὸ ἕβδομον ἔτος ἀνείσφορον εἶναι, συνεχώρησε πάντα. Pontifice* (Jaddo) *petente ut patriis legibus uti eis liceret, & septimo quoque anno tributorum immunitate gaudere, omnia concessit.* Reliquis igitur sex annis, tributa ex federe illo seu deditionis formula pendenda. Quin & cum indulserat, ut, quotquot vellent, salvis sibi ritibus suis patriis pristinoque vivendi genere, ejus militiam sequerentur, πολλοὶ τὴν σὺν αὐτῷ στρατείαν ἠγάπησαν. *multi in eam expeditionem dederunt nomina.* Quod non est cur autumemus factum absque eorum, qui rebus tunc præessent jura avita interpretantes, permissu, si non hortatu; seu non ut id quod Israeliticæ disciplinæ omninò tunc refragaretur. Ita non solùm armis Alexandri se, ex jure quod ei competiit bellico, subdidere, sed imperio ejus dilatando Stipendiarios se libenter tunc præbuere. Nec intereà de belli causa aut religione dispari solliciti. Qua de re etiam sunt exempla postmodùm illustriora, ut videre est maximè in federe illo inter Judam Maccabæum seu Judæos & Romanos icto[k] (quo συμμαχία invicem contrahitur, adeò ut quoties armis lacesserentur, Romani Judæis è seipsis copias subministrarent auxiliares, uti & Romani paritèr, quoties Judæi ab hoste aliquo petiti) tum in Hyrcano Alexandri filio Pontifice[l], qui copiis militaribus insignem Julio Cæsari in Syria & Ægypto agenti opem tulit. Nam de Romanorum juris in gentem hanc bellici seu armis parti agnitione publicâ, ex federibus ac principum indultis quæ tum Josephus tum Philo in libro de legatione exhibent, liquidò constat. Cum autem sive Victoriæ sive Deditionis jura circa Res versarentur & circa Personas, atque ad utrasque tum Libertatis Personalis diminutio seu qualiscunque Servitus, tum Tributorum præstatio inde pertinere soleret; si quid senserint tum de servitute illa, tum de tributis sibi (sive Capitationis sive agri) impositis, diligentiùs advertamus, difficilè minùs erit sententiam eorum de aliarum Gentium Jure belli, etiam in reliquis inde elicere. Quod ad Tributa attinet; manifestum quidem est Judæos tum Alexandri Magni successoribus

i *Archæolog. 11. cap. 8.*

k *1 Maccab. 8. 15. Ioseph. lib. 12. cap. 17.*

l *Ioseph. lib. 14. cap. 14. 15, 16, 17. Vide etiam lib. 12. cap. 3.*

bus m variatim tum Romanis ea pependisse. Pompejus horum primus Hierosolymis ἐπιτάττει φόρον *indicit tributum* seu τὰ Ἱεροσόλυμα ὑποτελῆ φόρου Ῥωμαίοις ἐποίησε, *Hierosolymam Romanis fecit tributariam* ut scribit Josephus n, atque ex eo Eusebius, qui tamen de Judæa tota rem alibi capit, uti & alii. Quemadmodum etiam apud Josephum alibi de tributo, à o Julio Cæsare imposito, civitas Hierosolymitana pro Judaica ditione tota, accipitur. *Caius Cæsar Imperator*, inquit, ἔστησε καθ' ἐνιαυτὸν ὅπως τελῶσι ὑπὲρ τῆς Ἱεροσολυμιτῶν πόλεως, Ἰόππης ὑπεξαιρουμένης χωρὶς τοῦ ἑβδόμου ἔτους *statuit ut quotannis tributa penderent ob civitatem Hierosolymitanorum, excepta Ioppe, absque anno septimo.* Quid est exceptio Joppes, nisi & sine illa exceptione, ipsa Joppe, ut ditionis Israeliticæ urbs, in civitatis Hierosolymitanæ, id est, heic imperii Israelitici, nomine venisset? Tributa autem Joppes assignata sunt Hyrcano Alexandri filio ut ibi videre est. Quâ verò ratione inde ad Augusti descriptionum tempora, tributum à Judæis aut solutum fuerit aut agnitum, non satis liquet. Res perquam turbidæ inde ibi mansere. *Herodem* autem *Magnum*, Regem eis à Romanis impositum p nemo nescit, quem utcunque primò immane quantum plerique respuerent ut alienigenam, postmodùm tamen, ut victoriæ jure impositum admisere; quod tributorum præstatione majus multò erat. De Vectigalibus autem & Tributis ibi tunc temporis consulas U. CL. Samuelem Petitum q. Postmodùm sub Augusto in tabulas censuales Judæam redactam expressim scimus & tributo etiam onustam. Quâ de re affatim Annalium Ecclesiasticorum conditores, & qui in eos Exercitationes conscripsere. Etiam & tributa Romanis soluta à Judæis esse velut ex Jure gentium & Victoriæ à se agnito liquet. Interea nihilominus, id verum est non defuisse inter eos qui gentem suam utcunque à Romanis sic devictam seu deditione aut fœdere inæquali (nam ejusmodi fœdus jam, si aliquod, intelligendum) receptam & demum tributo onustam, ab illo nihilominus eam liberam esse debere armisque etiam privatorum liberandam acriter inclamarent. Egregium est ad hanc rem illud de Juda Gaulanite (Galilæo, in Actis Apostolorum, dicto) & Sadoco qui, cum

m *Vide Maccab. 10. 29. & 11. 34. & Ioseph. lib. 12. cap. 3. & lib. 3. cap. 5. &c.*

n *Haloseosl. 1. cap. 5. & Archæolog. lib. 14. cap. 8. & Vide S. Hieronymum in Cronic. Eusebii & ad D. Matth. c. 22.*

o *Lib. 14. cap. 17.*

p *Ioseph. lib. 14. cap. 26. & lib. 15. cap. 1. & Halos. lib. 1. cap. 13.*

q *Var. lect. lib. 2. cap. 1.*

cum missus esset Quirinus ad Judæam in censum describendam, sollicitabant ad defectionem populum, τὴν [r] ἀποτίμησιν οὐδὲν ἄλλο ἢ ἄντικρυς δουλείαν ἐπιφέρειν λέγοντες, καὶ τῆς ἐλευθερίας ἐπ' ἀντιλήψει παρακαλοῦντες, τὸ ἔθνος· *censum dictitantes nil aliud quàm apertam servitutem inferre, & gentem ad tuendam libertatem adhortantes.* Nec omninò frustrà. Miræ enim inde seditiones, cædes, calamitates aliæ. At verò quid de hisce senserit celeberrimus ille Jurisconsultus Gamaliel, ostenditur in Actis Apostolorum. Synedrio de Apostolis eorumque doctrinà habito; (in quo eos morti tradendos voluere plerique) is ad hunc modum; *Viri* [s] *Israelitæ, attendite vobis hominibus istis quid acturi sitis; Ante hos enim dies extitit Theudas dicens se esse aliquem &c. & omnes qui credebant ei; dissipati sunt & redacti ad nihilum. Post hunc extitit Iudas Galilæus* (is ipse quem Gaulanitem nominat Josephus) *in diebus descriptionis*, seu *professionis* (ut vulgata) id est censûs, *& avertit populum post se & ipse periit, & omnes quotquot consenserunt ei dispersi sunt. Et nunc itaque dico vobis discedite ab hominibus istis & finite illos. Quoniam si est ex hominibus consilium hoc aut opus, dissolvetur. Si verò ex Deo est, non poteritis dissolvere &c.* Atque in hujus sententiam ibant reliqui omnes. Palàm autem est seditionem Judæ illius, Tributi nomine, ab Augusto ex jure Victoriæ & Deditionis impositi, eos interim damnâsse, velut ex hominis turbulentioris commentò, non ex Deo, id est ex jure quod genti à Numine datum est, omninò ortam. Nam quod ex jure illo etiam est permissum אורחא דאלהא τὴν ὁδὸν τοῦ Θεοῦ *Viam Dei* nuncupabant [t]. Id genus quidem alia apud Josephum etiam occurrunt, quibus scilicet libertatem seditiosorum apud ipsos hominum, in aliorum Belli seu Deditionis jura effrænem, planè illicitam fuisse decernunt. Veruntamen, ut fieri assolet, subinde aliàs orti sunt qui libertatis avitæ vindictam adamantes, nunc arma [u], hoc nomine, sumerent, nunc de Tributis quæ Romanis victoribus pendi solita, controversiam moverent; nec solùm an ad illud pendendum obligarentur, verùm etiam an Cæsari, Regi scilicet non ex eorum fratribus aut sanguine [x], pendere eis esset licitum. Notissimum est illud in Evangeliis [y], *Abeuntes Pharisæi consi-*

r *Ioseph. lib. 18. cap. 1. quem & videsis l. 2. de bello Iudaico cap. 7.*

s *Act. 5. 35.*

t *D. Matth. 22. 16. Marc. 12. 14. Luc. 20. 21.*

u *Appian. in Syriacis.*

x *Deut. 17. 15.*

y *Ibidem.*

Matth. 22. 15. &c.

consilium inierunt ut caperent eum in sermone. Et mittunt ei discipulos suos cum Herodianis, dicentes Magister scimus te veracem esse & viam Dei in Veritate docere, & non esse tibi curam de aliquo. Non enim respicis personam hominum. Dic ergo nobis quid tibi videtur? Licet censum dare (ἔξεστι δοῦναι κῆνσον) *Cæsari an non? Cognita autem Iesus nequitiâ eorum, ait, quid me tentatis hypocritæ? Ostendite mihi numisma census. At illi obtulerunt ei denarium. Et ait illis Iesus, Cujus est imago hæc & superscriptio? Dicunt ei Cæsaris. Tunc ait illis, Reddite ergo quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt Dei Deo. Et audientes miratì sunt &, relicto eo, abierunt.* Sic D. Matthæus. Additur apud Marcum δῶμεν ἢ μὴ δῶμεν; *dabimusne, an non?* Lucas, *licetne* φόρον *Cæsari dare an non?* id est *tributum.* Atque horum uterque pro eo quod est apud Matthæum *numisma census* (quæ vocabula binà ibi etiam Græcè usurpantur) habet Denarium, vocabulum item in Græcismum seu linguam Hellenisticam uti in Syrismum, Rabbinismum & linguam Talmudicam etiam receptum. Et D. Marcus, *afferte mihi denarium ut videam &c.* Lucas autem, *ostendite mihi denarium,* τίνος ἔχει *cujus habet imaginem & inscriptionem?* Captiosam nemo non videt tam blandè loquentium Pharisæorum quæstionem fuisse, cujus in utramvis partem responso illaqueandum, ut aliàs sæpenumerò, sperabant Jesum Christum. Cui sic, aut Cæsarem & Præsidem Romanum, si negaret, aut eam populi partem qui libertati suæ, ex titulo Belli aut Deditionis nondum reverà aut jure derogatum existimarent, si affirmaret, infensiorem reddere non dubitabant. Huc imprimis spectat illa Baronii Cardinalis disquisitio de ratione, quâ nixus Judæus Galilæus aliive contribules assererent, Judæos non debere pendere tributum alienigenis. *An ea nimirum*, inquit[z], *ex causa quod scriptum esset in Deuteronomio*[a]*. Non erit vectigal pendens ex filiis Israel, quæ verba in vulgata editione desiderari valde miramur, cum apud septuaginta interpretes eadem verba legantur; ex quibus Tertullianus*[b] *citat dictum locum, nec non ex eodem autore Hieronymus*[c] *scribens ad Damasum. Vel quod scriptum esset*[d]*; Dominum Deum adorabis & illi soli servies, ea ratione Deum tantum Dominum,*

z *Annal. tom. 1. ann. 1. Chri. 1.*

a *Cap. 23.*

b *Lib. de Pudicitia.*

c *Epist. 146.*

d *Deut. 6. &c.*

num, & non Herodem vel Cæsarem esse dicendum Iudas Galilæus in populo prædicabat, avertere eum studens ne censu Cæsaris describertur, quo se illi esse subditos declararent? Heic ita subdubitando. Sed fidentius alibi dum de Publicanis, inter infames alios, à Judicandi functione ex doctrina Talmudica quam Caininio ita debet, arcendis agit. *Cur eo nomine*, ait c, *notati essent, nulla alia subest causa, nisi quod Iudæi, genus Abraham, ex libera liberos se esse profiterentur, nec quicquam aliis debere, nisi decimas Deo, legeque statutum esse ne esset vectigal pendens ex filiis Israel.* Sed illud quod velut ex Mosis Deuteronomio affertur f de vectigal pendente, non omnino habetur in veritate Ebraica. Nec apud Ebræos puto huc attinere potuit, quod & rectè animadvertunt in Baronium viri docti g. Jam verò quæstionis illius de Tributo Cæsari solvendo sensus pulchrè à V. C. Marquardo Frehero I. C. (nam Theologorum heic, extra rem historicam & juridicam, doctrinam omnino tangere nolo) à Frehero h inquam qui, ut Historicus simul & Jurisconsultus, rem penitius introspiciendam opusculo singulari explicare conatus est, hujusmodi paraphrasi exhibetur. *Qui ergo tot alia docuisti, dic etiam hoc, quid tibi videtur? Ex animi tui sententia, Fasne est dare censum Cæsari an non? Nobis nimirum, qui liberi sumus, soboles & posteritas Abrahæ, non ex Agare ancillâ, sed Sara matrefamilias, qui liberi fuerunt, nec ullum unquam tributum dederunt Regibus terræ, sed ipsi potius ab illis donati sunt eximiis muneribus, non sponte sed impulsu Dei nostri. Nobis qui populus Dei sacer sumus, divinæ & unicæ religioni deditus, quique promissiones habemus perpetuæ libertatis, & si quando premamur ad tempus ad Infidelibus, venturi Messiæ qui jugum oneris & virgam exactoris confracturus & regnum suum à Mari ad Mare propagaturus sit, sub quo læta pace securi fruamur. Nobis ergo an fas sit, per legem potissimum Dei, quá Decimas, primitias, obligationes, didrachmum annuum Templo & sacerdotio conferre jubemur, dare Cæsari, homini profano & peregrino qualem nullum agnoscere, sed eligere regem è nostro populo i, nostræ nationis, nostri sangvinis, nostræ religionis jubemur. Cæsari autem magistratui nostro non ordinario & legitimo, sed violento qui jure belli (si jus dicendum) nos tenet, libertate nostra armis oppressá, & à nobis extorquet quæ vult, & forte plura & graviora deinceps extorquebit;*

c *Annal. tom. Eodem ann. Christ. 31.*

f *Vide supra lib. 2. cap. 5. pag. 183.*

g *Isaac Casaubon. Exercit. 2. §. 19.*

h *Libello de Numismate Census; Heidelbergæ 1599.*

i *Deut. 17.*

nec tam extorquet ipse, quam extorquenda locat publicanis & mancipibus suis generi hominum (vel tuopte judicio) pessimo & iniquissimo. Huic ergo an dare liceat censum, id est capitis redemtionem annuam, ipsissimam servitutis confessionem. Et paulò post. *Neque elabi illum posse putabant quin ex proposito bivio alteram partem eligeret, ut sive affirmaret dandum, tanquam principibus impiis adulatus & cum eis colludens, populi circumfusi & patulis auribus responsum expectantis odium incurreret, nec tantum redemtoris & Messiæ opinionem tot concionibus & miraculis collectam uno momento amitteret, sed forte etiam tumultu populari aliquando opprimi posset: sive negaret, ut hostis Cæsaris motorque seditionis præsenti crimine teneretur, daturus pœnas quas ante Theudas & Iudas dedissent; & tamen ipsis voto potitis, intereà vindictæ invidia in Cæsarem ejusque præfectos & Herodem derivaretur, causâ nihil ad Pharisæos attinente. Et sperabant utique ipsi magis fore, ut Christus more suo religioni favens potius quàm Cæsari profano aut Herodi inviso, solita libertate pronuntiaret adversus Herodianos* (qui ut exactores tributi simul, sic ille, inhiarent) *pro patria & gente sua atque ita paratam perniciem non effugeret.* Sic ille de quæstione Pharisæorum. De Christi etiam responsione idem; *Neque præcipitanter respondit, neque in alteram partem simpliciter, neque sine causa, neque denique ad id tantum quod quærebant. Itaque nec Dominus simplici affirmativo aut abnutivo se absolvit. Sed ut ante omnia ostendat, se non fallere illorum insidiosam blandiloquentiam & quo res tendat, cognitâ penitus nequitiâ eorum (inquit Evangelista) consultores suos primùm intentionis suæ coarguit. Quid me tentatis, inquit, Hypocritæ? Illo enim texuerant proœmium alicujus quæstionis ad pietatem & religionem pertinentis, dicendo; ViamDei in veritate doces: & tamen quæstio ipsa non pertinebat ex divino institu-*

instituto ad viam Dei. Ideo vocat eos hypocritas, & mox è re ipsa ostendit illos confundere rationes divinas cum humanis, quando de censu solvendo tanquam de præcepti alicujus divini violatione agunt: cum tamen allatus nummus de quo agitur, nil planè sacrum aut religiosum redoleat, atque adeo illius solutio non tangat aut offendat Deum, nec pietatem lædat; imò debeatur Cæsari tanquam victori, legum & monetæ conditori, & qui non petat violari religionem, sacra deseri, idola adorari, sed ex communi moneta reddi sibi numisma in usus promiscuos cusum & merè Romanum. Damnum autem in ejusmodi rebus non tangere animum, & pauperiorem reddere non impium. Si quid peteret Cæsar contra viam Dei, id esse negandum, quod jam non Cæsaris tributum sit, sed Diaboli. Illum petere quod principes omnes (pro vario Victoriæ, Federum inæqualium & Deditionis jure atque rerumpublicarum Constitutionis discrimine multiplici) *petunt; quod ante Ægyptii, quod Seleucus ab eis petierat, quod Pompeius: imo quod vicissim David aliquando victor à Gentibus Moabiticis accepisset, quodque adeo semper ei, in cujus manus Deus Victoriam dederit, vel ex ipsa Dei*[k] *ordinatione & lege expressa debeatur, nimirum tributum ad Reipublicæ ordinationem. Reddi igitur debere tributum, quod ex ipsa materia & forma manifestè ostendit nihil pertinere ad religionem violandam: & posse sine damno pietatis etiam Deo dicatum hominem dare tributum prophano principi, etiam non debitum, malentem obsequi quam provocare. At verò pietatem, invocationem, animi fiduciam, vota, oblationesque sacras Deo soli reddi oportere; ut & ipse Dominus Deo dedit quæ Dei sunt, faciendo voluntatem patris mittentis.* Hoc summam esse ait ille & medullam responsi. Singula dein ejusdem excutere adgreditur. Atque illud, *ostendite mihi numisma census*, sic explicatum it. *Antequam sententiam dicam, eamus in rem præsentem; videamus quid sit de quo agitur. Captiosa est quæstio quævis, ni termini probè discernantur. Quis scit* (quantum ex verbis vestris liquet) *an de tributo illo agatur quod pater meus lege sua à populo suo in Templum suum quotannis deferri voluit, quodque vos integrâ conscientiâ inde avertere non potestis? Facile primo intuitu id viderimus.* Quasi ex ipsa dimidii sicli inspectione (is enim erat tributi illius sacri modus; de quo antè[l] etiam obiter dictum est & posthac[m] nonnihil) dignosci potuit an Cæsari reddendum fuisset

k *Deut.* 20.

l *Lib.* 4. *c.* 5.
m *Cap.* 18.

tributum. Quod, pace viri tanti, rationi nimis est dissonum. Nam siclorum dimidiorum uti & integrorum inscriptiones & figuræ fuere quales libro secundo [n] exhibemus. Nec quid inde de tributi sive debitione sive immunitate dignosci poterat, nedum quid de annuæ Templo præstationis aversione. Et quidnam omninò vetâsset, quantum ad nummi speciem, quo minus tam siclis seu dimidiis siclis id est nummis Ebraicis pendendum, pro dominantium libitu, fuisset tributum quàm monetâ Romanâ. Cum igitur quod Numisma census D. Matthæo heic vocatur, simpliciter atque eâdem ipsâ notione Denarius nuncupetur Marco & Lucæ, adeò ut *ostendite mihi numisma census & ostendite mihi denarium*, idem ipsum planè significent, nec דינרא *denarius* linguâ Syriacâ aut Hellenisticâ aut Talmudicâ solum certam nummi, ut interdum, speciem (id est quartam Rabbinis [o] sicli partem seu drachmam Atticam) denotet, sed pro pecuniæ seu monetæ qualicunque genere, ut & nummi Latinis, non rarò Ebræis usurpetur (unde דינרא ערבאה *pro Denario* seu *nummo Arabico*, & דינרא הדריינא pro *nummo* seu *moneta Hadriani*, דינרא טריינא pro *nummo* seu *moneta Trajani* in Talmude Babylonio [p] occurrit & illud [q] רב דינרי הוו ליה pro eo quod est *multum pecuniæ* ei erat atque id genus alia plurima) cum inquam hæc se ita habeant, non videtur dubitandum, quin id, quod ostendi sibi rogavit Dominus de solvendo tributo interrogatus, non aliud omninò significaret præter ipsũ monetæ genus, quodcunque illud esset, quo tunc tributum Romanis solvi soleret. Nam & diu antè, post Pompeji victoriam, & tunc solutum Romanis à Judæis tributum idque diversimodè non est cur ambigamus. Perinde ac si fuisset dictum, ex eo quod vobismet etiam ipsis captiosè interrogantibus, ex ipso numismate census seu, quod idem est, ex denariorum genere quod tributo, de quo quæritis, Cæsari solvendo adhiberi solet, satis manifestum esse possit, respondebo. Ostendite igitur mihi numisma ejusmodi aliquod seu denarium. Nam inde quæstioni vestræ satisfiet. Numismate igitur ostenso, cujus est inquit imago hæc atque inscriptio? Cum respondissent illi, Cæsaris, *Date igitur*, inquit, *Cæsari quæ sunt Cæsaris &c.* Qualisnam autem fuerit imago

[n] *Cap. 6. pag.*

[o] *Videsis Maimonid. hal.* Siklim *cap. 1. §. 3.*

[p] *Gem Bab. ad tit.* Bechoroth *c. 8. fol. 49. & 50.*

[q] *Gem. Bab. ad tit.* Baba Metzia *cap. 4. fol. 44b.*

imago ac infcriptio illa, è quarum forma verbisque, fequeretur quidquam Cæfaris heic fic fuiffe ut ei effet dandum, faltem non illicitum effet ei dare, à viris doctis diverfimodè eft difputatum. Atque inde fane haud parum pendet refponfionis hujus & quæftionis connexio genuina. Præivit, ni fallor heic, inter doctiores feculi nuperi Cæfar Baronius Cardinalis; qui Numifma Cenfus heic peculiare vult fuiffe monetæ genus, non tantùm quo Tributa ritè folvi quibant, fed quo tantùm ita folvi debebant, ut in Tributi folutionem, nec alios ufus, duntaxat effet cufum. Verba ejus funt, dum in Annalibus [r] Evangelii locum allatum explicat, *Moris fuit apud Romanos, ut numifmata pro ratione tributi vel cenfus ab imperatoribus cuderentur nec uno femper modo eadem permanerent. Sed numifmata tributorum à ceteris ufualis pecuniæ nummis in eo differrent, quòd iftorum pretium femper idem effet: Numifmata vero Cenfus vel Tributi, cum mutaretur tributi quantitas, eadem ad rationem tributi noviter formarentur.* Unde & nonnulli [f], ejus fequaces, denarium fuiffe ipfum tributi capitationis Judaici tunc modum colligunt. Commentum autem illud fuum ex inftituto Alexandri Severi, id eft ævi multò recentioris, quod legitur apud Lampridium de vectigalibus contrahendis, uti etiam ex tributorum folvendorum ratione fub Nicephoro Phoca [t], apud Cedrenum & Curopalatem, elicuit. Certè & in nummis Britannorum reperiuntur qui τῷ TASCIA infigniti, eo nomine Cenfui feu Tributo fe cufos effe oftendere à nonnullis creduntur. De eis & Britannorum tributis Cæfaribus penfitatis, vir doctiffimus Guilielmus Camdenus [u]; *Ad hoc olim,* inquit, *percuffum certum genus nummi putavi, cum in facris literis Numifma cenfus difertè appellatur, & Hefychius* Κλῶσος εἶδος νομίσματος ἐπικεφαλαίου *interpretetur. Firmiusq; hoc credo quòd in nonnullis Monetarius pecuniam fignans exprimitur cum* TASCIA *quod apud Britannos Denarium Tributi fignificat.* Et Tafgu *taxare* & *cenfere* uti & Tafg & Tafgiad (unde facile factum *Tafcia*) pro cenfu & Taxatione habetur in lexico Cambro-Latino Joannis Davifii S. Theologiæ Doctoris, linguæ illius, utpote patriæ, vetuftatis callentiffimi. Etiam & affert in rem fuam Camdenus illud Baronii, jam citatum. Quod fane

Hhhhh 3 aliis

[r] Tom. 1. ann. Chrift. 34.

[f] Lucas Brugenfis ad D. Matth. 22.

[t] Baron. tom. 10. ann. 964.

[u] In Britannia pag. 72.

aliis viris ſummis planè diſplicuit, Juſto Lipſio [x], Marquardo Frehero [y], Iſaaco Caſaubono [z], Claudio Salmaſio [a], aliis. Et *quod ſi quis pertendit*, inquit Lipſius, *nummos pro modo Tributi ita cuſos, ubi igitur illi ſunt? cur prægrandes aliqui non extant? Denique ſtatim infinitos cuſos oportuit ad penſiones totius orbis. Nihil eſt: & Heſychii aut Chriſti verba hoc modo volunt, ipſum illud quod ex cenſu in Tributum darent, cenſum appellatum, atque adeo pecuniam ſive grandis ea ſive pauca eſſet.* Et Claudius Salmaſius, *quod ad certum nummi genus attinet, præſtationi tributorum deſtinatum, ut voluit vir ſummus, haud ſcio quo pacto poſſit fidem mereri.* Dein ea de re pluribus diſputat ad locum illum quo ſemiſſes & tremiſſes, cum vectigalia contraheret Alexander, cuſos ſcribit Lampridius. Nec aliud vult Salmaſius numiſma cenſus denotare quam id nummi genus, quo capitationis exactio celebraretur; non certum & tributi ſolutionibus ſingulare, ſed omne quod tributi nomine, id eſt, Romanum qualecunque ritè ſolvi poſſet. Nec aliter inquit, *as publicus* & *as tributarius* uſurpatur apud Caſſiodorum [b] pro tributo aſſibus ſoluto; quorum tamen uſus tributorum ſolutioni non ſolus, ſed aliàs promiſcuus, ut hodieque in functionibus cenſualibus monetæ genus omne, quod ex moribus & ſanctionibus loci ab exactoribus fiſcalibus recipi debet, cenſus numiſma vocari poſſit. Sic Iſaacus Caſaubonus; *Quod igitur Domino petenti*, inquit, *ſibi oſtendi numiſma cenſus, exhibetur denarius; non ita accipiendum, ut factum eſt à Baronio. Nam quum vario & multiplici genere nummorum Judæi tum uterentur; propriorum gentis ſuæ, vicinarum regionum, & Romanorum: nullum eſt dubium, quin tributum quod Cæſari pendebatur, in pecunia Romana exigeretur, non Judaica aut quavis alia. Dominus igitur Numiſma Cenſus appellat; non certum genus numiſmatis, quo ſolo tributa ſolverentur: ſed pecuniam Romanam, quæ ſola ab exactoribus ejus tributi accipiebatur. Denarius autem Chriſto oſtenditur, velut in exemplum pecuniæ Romanæ: neque id fuit peculiare aliquod monetæ genus ad tributi ſolutionem cuſæ: verùm omnes denarii erant pecuniæ Romanæ, & tam denarii quàm alii nummi Romani dici poterant,*

Numiſma

[x] *De Magnitud. Romana lib. 2. cap. 3.*
[y] *Lib. de Numism. cens. 9.*
[z] *Exercit. 16. §. 6.*
[a] *Ad Lampridium, p. 216.*
[b] *Variar. lib. 11.*

Numisma Census. Tametsi & ipse anteà ad locum illum Lampridii notâsset, inde posse colligi, vectigalis non modum solum lege definitum fuisse, *sed etiam certum pecuniæ genus præstationi vectigalis destinatum.* Freherus autem; *certè peculiare pro modo indictionum nummi genus, modò gravius, modo levius, subinde fabricatum nusquam adhuc legi, & hoc ipso nostro loco dicitur prolatus Denarius pro Numismate Census, vulgatum & tritum nummi genus quod drachmam Atticam pondere æquaret —— non igitur ratione ponderis & valoris sed forma potius certum quendam nummum Cæsar in tributo exigebat, nimirum, ut rem tandem aperiam, vultus & nomine suo insignitum.* Atque dein existimat formam altera parte fuisse hanc ipsam, quæ superiùs [c], ubi de imaginum apud Judæos usu egimus, exhibetur. *Jam aversâ parte*, inquit, *quid? forte illud ipsum quod in aureis argenteisq; frequens conspicimus* PONTIFEX MAXIMUS, *vel aliud quidpiam elogii*, CLEMENTIÆ, MODERATIONI, PROVIDENTIÆ AUG. *item* PERPETUÆ PACI AUG. *aut tale quid adulatorium &c.* Quæ plane transcribit etiam & adprobat Gaspar Waserus [d], de nummis Ebræis in usu scriptor diligentissimus doctissimusq;. Ex vultu ergo & nomine Cæsaris in numismate viso atque à Pharisæis agnito, responsi sensum ad hunc modum se habuisse volunt hi. Quæ Cæsaris sunt, ita ut Dei jus nihil attingant, danda sunt Cæsari, ut generaliter suum cuique. Hujusmodi est Census seu Tributum ab eo jure victoriæ ac Gentium victis impositum, ut ex nummo hoc signato ejusdem scilicet vultu atque inscriptione liquet; juxta quam solùm rationem, etiam nonnulli necessariò ex nummo illo ostenso conclusum ajunt, Aliquid [e] deberi Cæsari, utpote qui nummos ex singulari, quod jam nactus ibi esset, jure Majestatis, idque ex deditione libenter permittentibus Judæis, percusserat, adeoque inde satis, tum Princeps eorum, tum victor agnosceretur. Certè sive Tributi nomine singulari cusum esset, ut voluit Baronius ejusque sequaces, numismatis hoc genus, adeò ut alius non esset ejusdem usus præter ipsam tributi

c *Lib.2.cap. 8.pag.225.*

d *De Antiquis Nummis Hebræorum lib.2. c. 20.*

e *Tostatus ad D.Matth. 22.*

tributi præstationem, sive fortè in faciliorem, sed non solam tributi præstationem (ut interpretatur vir præstantissimus illud Alexandri Severi apud Lampridium) idque in Judæa atque Judaicæ ditionis seu territorii respectu ac notâ singulari cuderetur, sive nummus esset tantummodò Romanus qualiscunque promiscuus, quo solo, nec alio genere tributa solvenda, ut plerique autumant; palàm intereà est, ex Imagine simul & Inscriptione inspectâ argumentum suum sumere voluisse Dominum. Quatenus scilicet ab interrogantibus utraque Cæsaris esse agnoscitur. Imago autem Cæsaris, quantum video tam Augusti aut Julii esse potuit, quàm Tiberii. Nam Cæsaris nomen hisce omnibus, ut successoribus, pariter tributum. Nec quid obstat quò minùs, qualecunque intereà genus admiseris, tam ab illis, quibus etiam suberat Judæa, quàm à Tiberio, cujus tempore hoc factum est, numisma illud percuti potuisset; id est, à Cæsarum seu Imperatorum Romanorum, qui tunc regnaverant, sive primo sive secundo. Nam Tiberii & decessorum idem jus; & in horum jus ille successerat. Adeo nec quæstio tam de Tiberio, quàm de Cæsare seu Imperatore orbis Romani *quisquis ille* fuerit, facta est, tametsi Temporis ratio rem ad Tiberium planè trahat, cujus quidem diffiteri nequeo (maximè cum octodecim jam imperasset is annis) quin numisma ostensum fuisse sit probabilius, inscriptionem autem seu epigraphen nummorum duplicem esse nemo nescit. Obversam & Aversam. Obversa in Nummis Cæsareis Principis iconi plerunq; circumdatur. Aversa nunc figuram aliam, parte alterâ positam, explicat, nunc aliud quid officii, pro eorum qui rei monetariæ præerant, præstat. Si Julii fuit hoc numisma, Inscriptionem obversam æquum est ut existimemus fuisse aut CÆSAR IMPERATOR ΑΥΤΟΚΡΑΤΩΡ aut ejusmodi quid, ut in illius nummis. Si Augusti, CÆSAR AUGUSTUS, aut CÆSAR IMPERATOR aut quid simile juxta hujus Numismatum, quæ passim visuntur, inscriptionum obversarum discrimen. Si demum Tiberii (ut libentiùs crediderim) inscriptio obversa forte fuit, ut in illo superiùs depicto; id est TIBERIUS CÆSAR AUGUSTI F. PONTIFEX MAXIMUS, IMPERATOR, aut TI. CÆSAR, DIVI AUG. F. AUGUSTUS

(qua

(qua inscriptione usus est sub id ipsum tempus, quo nummus hic à Pharisæis ostensus est) aut ejusmodi quid nomina dignitatis ac imperii continens. Ut temporum characteres seu consulatuum & tribunitiæ potestatis adjectionem atque alia Romanæ reipublicæ magis peculiaria prætermittam. Aversæ autem inscriptiones perquã diversimode se habuere. Sed non ita raro regiones ac provinciæ captæ aut receptæ in eis memorantur. Ut, ARMENIA CAPTA, ÆGYPTO CAPTA, PARTHIS RECEPTIS, id genus alia habentur in Nummis Augusti. Etiam Captis à Sosio sub annum ante Christum XXXV, Hierosolymis, ab Augusto nummus (si Adolpho Occoni [f] fides) ad hunc modum est cusus;

f Pag. 52.

ΚΑΙΣΑΡ ΑΥΓΟΥΣΤ. *caput Augusti.*
ΙΟΥΔΑΙΑΣ ΕΑΛΩΚΥΙΑΣ. *Victoria.*
Palmæ innitens cernua in clypeo hæc scribens.

Ita pars aversa ostendit Judæam captam, seu Romanis subactam, receptam, quemadmodum & postmodum in nummis Vespasiani [g] non raro occurrit JUDÆA, & JUDÆA CAPTA, JUDÆA DEVICTA, cum captivæ interdum typo humi ad trophæum seu ad palmam desidentis; interdum captivi. Sed Augusti quale describit Occo numisma, nullibi hactenus mihi visum, nec apud alios, qui ectypa chartis diligentius exhibent, repertum. Vespasiani autem compluria vidi quæ & passim occurrunt [h]. Jam vero, si inscriptio aliqua inerat aversa (nam tam aversam quam obversam simplicis inscriptionis nomine contineri posse palam est) ejusmodi quid de Judæa capta, subacta, recepta, continens unde imperium Cæsarianum atque victoriæ Romanæ jus necessario agnoscendum fuisset, nil apertius foret quàm ex ipso quod interrogantes exhiberent agnoscerentque numismate, devictos, captos, subactos à Romano se satis affirmarent, adeoque ei obedientiæ & subjectionis præstationes debitas. Nam ex jure Victoriæ & Gentium ejusdem usu tributa [i] deberi passim agnitum est. Quid quod etiam dum Tributum, Numisma Census & Denarius modo jam dicto intellectus, ita simul memorantur, liquidò admittitur inolevisse jam morem solvendi, id est tum deditionem præcessisse

g *Idem pag. 149. &c.*

h *Vide Baron tom. 1 ad an. Christi 73. & Franscis. Quaresmiũ in simulachri Terræ Sanctæ elucidatione pag. 15.*

i *Vide Alberic. Gentil. de Iure Belli lib. 3. cap. 4.*

tum ſolutionem ex victoris juſſu non ſolum imperatam ſed & velut jure à ſolventibus admiſſam. Unde enim alias nomen illud Numiſmatis Cenſus, niſi ex eo quod quocunque vis modo Cenſus ſeu Tributum ejusmodi Numiſmate antè ibi ſolvi conſvetum ? quod & diſcimus ex hiſtoriis aliis. Sed heic ſacram Evangelii hac de re tantùm conſideramus. Oſtenſo igitur numiſmate, ſimulque agnoverunt imaginem & inſcriptionem fuiſſe Cæſaris, atque numiſmata hujusmodi imagine & inſcriptione ſignata Census Numiſmata eſſe (cujus ſolutio licita ne eſſet, non utrùm ad eam obligarentur, quæſiere) tum ipſum Cæſarem ſibi Principem, Regem, Imperatorem utcunque eſſe, ut ex ore ſuo pariter agnoſcerent neceſſe eſt, tum ſive ex victoria, ſive ex fœdere inæquali, ſive ex deditione, aliterve, tributa ei pendi ſolere. Perinde ac ſi dixiſſent, En tibi numisma censûs, quale præſtare ſolemus Cæſari, Auguſto, Imperatori Orbis Romani, cujus pars nos ſumus. Principis ejus, cui præſtare ſoliti ſumus, eſt hæc imago atque hæc inſcriptio. Licetne tamen hoc facere nobis, qui libertati nati, nec Regem alium nobis adſciscere debemus niſi ex fratribus[k] noſtris? Nam & animadvertendum eſt non ſolum Principem Romani Orbis, Cæſarem, Auguſtum, Imperatorem in ipſa inſcriptione (quæ Cæſaris quidem erat ipſius, non Judæorum) dici & agnoſci, ſed etiam à Judæis ipſis eum ſatis ſic ac ſæpiſſime civiliter ſalutari, dum toties præſtito ante tributo (cujus in nummis toties imago & inſcriptio ejusmodi) tum imperium ejus tum obedientiam ſuam ac deditionem, ut devicti, profitebantur. Id verum quidem eſt, Romæ eo in ævo Cæſaris, Auguſti, Imperatoris, nomina ex vi ſimpliciter ſua Principem ſeu Regem neutiquam omnino denotâſſe. Eorum Origines & Notiones pueri ſciunt. Atqui in lingvam Hieroſolymitanam, etiam tunc priora duo ex Romanorum conſuetudine recepta, nil aliud, velut ex vi ſimpliciter ſua, ſignificabant præter τὸν Βασιλέα ſeu *Regem* aut Principem per excellentiam, & ſignantius de eo qui orbi Romano præeſſet, dictum. Nam Baſileus, Cæſar, Auguſtus, pro eodem ipſo, ut tria merè Synonyma, Hieroſolymitanis ſub id ævi ſumuntur. Legitur in Gemara Hieroſolymitana[l];
המינין שאלו את רבי שמלאי מה הן דכתיב אל אלהים ה' אל

k *Deut.* 17. 15.

l *Bd tit.* Beracoth *c.* 9. *fol.* 11. *col.* 4. & Baal Aruch *in* בסיליאוס

אל אלהים ה' הוא יודע אמר להן הם יודעים אין כתיב כאן אלא הוא יודע כתיב אמרו לו תלמידיו רבי לאלו דחית בקנה לנו מה אתה משיב אמר להן שלשתן שם אחד כאינש דאמר בסיליוס קיסר אגושתוש *Heretici quidam rogarunt Rabbi Semlai quid illud eſſet quod ſcriptum eſt* m, *El, Elohim, Iehova, Deus, Dii, Dominus, Deus, Dii, Dominus, ipſe novit. Reſpondit ille, non ſcriptum eſt ibi ipſi noverunt, ſed ipſe novit; quod rem explicat, cui diſcipuli ejus; eos calamo, refutaſti. Sed quid nobis, ut rectè locum illum intelligamus reſpondes? Reſpondet ille. Tria illa ſimul ſunt nomen unum, ut ſi quis dicat* Βασιλεύς, *Cæſar, Auguſtus.* Unde plane corrigendus eſt codex *Bereſith Rabba* u, ubi de nomine illo triplici ac velut ex hoc Gemaræ loco, habetur, כאינש דאמר בסיליגוס קיסר אוגוסטוס קיסר *ut ſi quis dicat Baſilicus Cæſar, Auguſtus Cæſar.* Manifeſto tum legendum בסילווס Βασιλεύς, tum קיסר quod poſtremum eſt delendum, ut ſic Synonymum, quod triplex, remaneat. Et de eisdem vocabulis paulò poſt in citata Gemara R. Semlai, שלשתן שם אחד כאינש דאמר אומנין בניין ארכטקטנן *Tria illa ſimul ſunt nomen unum ut Opifices, ædificatores, architectones.* Plane τοῦ Βασιλεῖ ſeu τοῦ מלך id eſt Regi, Cæſarem & Auguſtum Synonyma, ex vi ſua ſimplici & notione Ebræis receptiſſima, etiam & ipſis velut originaria, fuiſſe apertè indicat hic Rabbi Semlai. Nemo enim neſcit, rem ſe non ita usque adeo habere ex origine aut uſu Latino. Hinc & apud magiſtros Babylonios o קיסר ופליג קיסר aut ופלגי קיסר pro Rege *& qui Regi ſecundus eſt occurrit.* Et in Novo federe ſimplex Cæſaris nomen, ut & ſubinde Auguſti, velut appellativùm pro Principe cui utcunque tunc ſuberant, aliquoties alias uſurpatur p. Unde & clamarunt Judæi ſe non habere Regem q præter Regem illum quem ſignantius Cæſarem vocabant, id eſt Principem ſeu Regem orbis Romani cujus & Judæa ipſique pars. Et Lexicographus r nuperus באסילאוס ארון וקיסר Βασιλεὺς *ſeu Rex idem eſt ipſum quod Dominus & Cæſar.* Ex ſcriptis Ebræorum ſcilicet loquitur. Cum igitur, ex tributo numiſmatis ejusmodi inſcriptione ſignati, ad morem qui diù etiam tunc obtinuerat præſtito palam profeſſi eſſent Phariſæi, Principem Romanum, Cæſarem eſſe atque Auguſtum; id eſt

m *Ioſue. cap.* 22. 22.

u *Paraſh.* 8.

o *Ad tit.* Sanhed. *cap.* 11, *fol.* 98 *b.*

p *D. Ioann.* 19. 12. *Act.* 17. 7. 25. 8. & 25. &c.

q *D. Ioann.* 19. 15.

r *Philippus Aquinas.*

id est ipsis, ut vides, plane Regem, adeoque deditionis suæ ejusque imperii ac victoriæ testes essent jam tum luculentissimi ipsi, tum qui ante tributum illud numismate ejusmodi toties præstitissent; statim appositissime evictum est, ex Victoriæ, Gentium, Armorum, Deditionis, Obedientiæ sive inde sive ex Federe præstari solitæ jure, id ab eis Cæsari seu Regi suo, quem sic agnoscerent, præstandum, quidquid ex ejusmodi juris ratione ei deberi sic fuisset agnitum; non Iconem aut inscriptionem illam ipsissimam numismatis ostensi, aut ipsum necessario illud numisma seu denarium ostensum. Nam ita nullum ejusmodi numisma Tributi nomine solvi non debuisset. Et quis non crediderit ipsum denarium ostensum omnium eorum, qui adstantes rogarent & quibus responsum est, capitationi (nam sic puto locus capiendus; atque ea de re plura mox) tum valdè fuisse imparem, tum nec plurium fuisse, sed unius alicujus qui è sacculo aut zona præsto exhiberet? Ideo nec ab omnibus illis, quibus responsum est, tunc solvi aut debuit, aut rite quibat ille denarius sic inscriptus. Sed ex inscriptione & imagine argumentum sumitur irrefragabile. Quæcunque juxta Victoriæ, Deditionis, Federis, Subjectionis, Agnitionis apices, sunt Cæsaris (tametsi Principis alieni & cui armis Imperium Israeliticum adquisitum) ea ei ritè deberi & jure sic præstanda, ut nihil ex jure divino seu Civili Ebræorum, præstationi ejusmodi obstaret. Ita nihilominus ut quæ interea Dei essent, Deo tribuerentur. Atque hic sensus est plane Nicolai Oresmii Episcopi ante annos circiter CCCXL. Lexoviensis; *Insipienti*, inquit [ℓ], *seriem Evangelii patet facile quod non ideo dicitur Cæsari deberi denarius quia erat Cæsaris imagine superscriptus, sed quoniam erat tributum. Nam, ut ait Apostolus: cui tributum, tributum; & cui vectigal, vectigal &c.* Non simpliciter quia Cæsaris imagine superscriptus; sed quia tributum inde debitum esse atque ejusmodi numismatis genere solvendum, ex ipsa icone, inscriptione, & interrogantium agnitione liquebat.

ℓ *Lib. de Monetæ mutatione cap. 6.* [illegible] *cap.* [illegible] *& vide M. Freher. de Numismate census pag. 26. & 28.*

CAP.

Cap. XVIII.

De Didrachmi *pensitatione in Evangelio. Illud fuisse* Tributum Cæsarianum. Reges Terræ *quinam ibi. Universi* Israelitæ Filii Regum, *diverbio solenni dicti. Quid ibi* Filii *seu* liberi Regum. Semisicli *seu* Didrachmi sacri *pensitatio annua usq; ad* Vespasianum, Hierosolymis *in sacros usus præstita.* Objectiones *diluuntur.*

AD Tributum, de quo dictum est, attinet illud Flavii Josephi in Oratione sua ad Hierosolymitanos [u]; Ῥωμαῖοι τὸν συνήθη δασμὸν αἰτοῦσιν, ὃν οἱ πατέρες ἡμῶν τοῖς ἐκείνων πατράσι παρέσχον, καὶ τούτου τυχόντες οὔτε πορθοῦσι τὴν πόλιν οὔτε ψαύουσι τῶν ἁγίων *Poscunt Romani solenne tributum quod patribus eorum patres nostri præstiterunt, quod si receperint, nec civitatem populantur, nec sancta omninò tangunt.* Ita solvi consuevit & à cordatioribus ut debitum ex jure agnosci; utcunque intervenirent non raró qui seditione liberandos se vellent. Quin & ob responsum proculdubio sic ex Inscriptionis & Imaginis ostensæ argumento (qua de re capite superiori) nec verbis disertioribus à Christo, Pharisæis de Tributo interrogantibus, datum, falsò eum etiam accusarunt seniores plebis, principes sacerdotum & scribæ,, *dicentes* [x], *hunc invenimus subvertentem gentem* (*nostram*) & prohibentem Καίσαρι φόρους διδόναι *Cæsari dari tributa.* Cum interim eum non prohibuisse palàm sit tum ex responso illo Pharisæis dato, tum etiam ex eo quod ipse simul & Petrus, ni fallor, idem solverit. Legitur apud D. Matthæum [y]; *& cum venissent Capernaum, accesserunt* (οἱ τὰ δίδραχμα λαμβάνοντες) *ii qui didrachma accipiebant, ad Petrum, & dixerunt ei, Magister vester non solvit didrachma? Ait, etiam. Et cum intrasset in domum, prævenit eum Iesus dicens. Quid tibi videtur Simon? Reges terræ à quibus* (λαμβάνουσι τέλη ἢ κῆνσον; ἀπὸ τῶν υἱῶν αὐτῶν, ἢ ἀπὸ τῶν ἀλλοτρίων;) *accipiunt Tributum aut censum? à filiis suis an ab alienis? Ei ille dixit ab alienis. Dixit ille Iesus ergo* (ἐλεύθεροι) *liberi sunt filii; ut autem non scandalizemus eos, vade ad mare & mitte hamum & eum piscem qui primus ascenderit, tolle. Et aperto ore ejus invenies*

[u] *Halosec l. 6. cap. 16. gr. 11. Lat.*

[x] *D. Luc. 23. 2.*

[y] *Cap. 17. 24.*

tributum. Quod, pace viri tanti, rationi nimis est dissonum. Nam siclorum dimidiorum uti & integrorum inscriptiones & figuræ fuere quales libro secundo n exhibemus. Nec quid inde de tributi sive debitione sive immunitate dignosci poterat, nedum quid de annuæ Templo præstationis aversione. Et quidnam omninò vetâsset, quantum ad nummi speciem, quo minus tam siclis seu dimidiis siclis id est nummis Ebraicis pendendum, pro dominantium libitu, fuisset tributum quàm monetâ Romanâ. Cum igitur quod Numisma census D. Matthæo heic vocatur, simplicitèr atque eâdem ipsâ notione Denarius nuncupetur Marco & Lucæ, adeò ut *ostendite mihi numisma census & ostendite mihi denarium*, idem ipsum planè significent, nec דינרא *denarius* linguâ Syriacâ aut Hellenisticâ aut Talmudicâ solum certam nummi, ut interdum, speciem (id est quartam Rabbinis o sicli partem seu drachmam Atticam) denotet, sed pro pecuniæ seu monetæ qualicunque genere, ut & nummi Latinis, non rarò Ebræis usurpetur (unde דינרא ערבא *pro Denario* seu *nummo Arabico*, & דינרא הדריינא pro *nummo* seu *moneta Hadriani*, דינרא טריינא pro *nummo* seu *moneta Trajani* in Talmude Babylonio p occurrit & illud q רב דינרי הוי ליה pro eo quod est *multum pecuniæ* ei erat atque id genus alia plurima) cum inquam hæc se ita habeant, non videtur dubitandum, quin id, quod ostendi sibi rogavit Dominus de solvendo tributo interrogatus, non aliud omninò significaret præter ipsũ monetæ genus, quodcunque illud esset, quo tunc tributum Romanis solvi soleret. Nam & diu antè, post Pompeji victoriam, & tunc solutum Romanis à Judæis tributum idque diversimodè non est cur ambigamus. Perinde ac si fuisset dictum, ex eo quod vobis[...] ex ipso numismate cens[...] etiam ipsis captiosè interrogantibus, ex ipso numismate cens[...] genere quod tributo, d[...] seu, quod idem est, ex denariorum genere quod tributo, d[...] Cæsari solvendo adhiberi solet, satis manifest[...] quo quæritis, respondebo. Ostendite igitur mihi numisma e[...] esse possit, respondebo. Ostendite igitur mihi numisma e[...] modi aliquod seu denarium. Nam inde quæstioni vestræ [...]tisfiet. Numismate igitur ostenso, cujus est inquit imago atque inscriptio? Cum respondissent illi, Cæsaris, *Date* [...] inquit, *Cæsari quæ sunt Cæsaris &c.* Qualisnam autem [...] i[...]

n Cap. 6, pag.

o Videsis Maimonid. hal. Siklim cap. 1. §. 3.

p Gem Bab. ad tit. Bechoroth c. 8. fol. 49. & 50.

q Gem. Bab. ad tit. Baba Metzia cap. 4. fol. 44b.

cipiunt ſeu *accipient* quod tamen, uti & alia o ejusmodi non ra- rò, nos in tempora præterita, quo planè ſpectent, vertimus. Hæc cum ita ſint, anne admittendum heic, verba illa *à quibus accipiunt Reges terræ* quod à Syro vertitur מן מן נסבין *à quo accipiunt*, & quod מן מר מקבלין *à quo* ſeu *à quibus accipiunt*, ſic intelligi poſ- ſe ut de more Regum veterum ditionis Judaicæ quæſtio fie- ret? Qui ſcilicet alienis in ſuam ditionem redactis tributa pro libitu, juxta ſuperius p oſtenſa, ſemper impoſuere; non item, ni- ſi extra ordinem q, ſubditis ſuis originariis. Nec fiebat quæ- ſtio ut dubitantis; ſed ut reſponſum elicientis. A quibus ex more accipere ſoliti olim Reges terræ hujus tributum aut cen- ſum, qualis hic eſt, ſcilicet annuum ſeu perpetuum & pro libi- tu impoſitum; à filiis ſuis an ab alienis? At objectio obvia eſt; ſi hoc admittatur, Iſraelitici regni vetuſti ſeu ſimpliciter ſine Romanorum dominatu ſumti, cives ſeu ſubditi omnes, Fi- lii ſeu Liberi Regum nuncupabuntur. Qua illud ratione toleran- dum? Certè non ita abſonum eſt credere, eos fuiſſe velut diverbio ſeu gentis idiotiſmo ob ſingularem generis & reipu- blicæ ſanctioris dignitatem nobilitatemque, ab Ebræis ipſis ſic dictos. Neque enim ſemel occurrit in Talmudibus illud R. Simeonis, velut vulgari uſu atque exiſtimatione notiſſimum; כל ישראל בני מלכים הם *universi Iſraelitæ sunt filii* ſeu *liberi regum.* Sic in Miſna r, ſic in Gemara Babylonia f. Ratio ſeu anſa uſûs diverbii hujuſmodi eſt. Ubi diſputatur de obſervatione Sabbati, quæſtio intervenit, utrumne Judæo li- ceat eo die liquoribus aut oleo ſe perfundere ſeu tingere? Sci- licet utrùm inde quietis præceptum violaretur? Ea de re Miſ- na jam memorata; החושש במתניו לא יסוך יין וחומץ אבל סך הוא את השמן ולא שמן ורד בני מלכים סכין שמן ורד על מכותיהן שכן דרכם לסוך בחול רבי שמעון אומר כל ישראל בני מלכים הם *Cui dolent lumbi, ei nec infun- dere licet* (Sabbato) *vinum aut acetum, at vero oleum licet. Modò nempe minimè oleum illud ſit roſaceum. Filii ſeu liberi Regum in vulne- ribus* ſeu *plagis ſuis infundere ſolent etiam oleum roſaceum* (in Sabbato) *quoniam ſimiliter* (deliciarum ſeu voluptatis causâ) *ſe oleo illo die- bus profeſtis imbuere ſolent. At vero reſpondit R. Simeon, Univerſos Iſraelitas eſſe Filios* ſeu *Liberos Regum.* Ita ſcilicet haberi, nuncu-

o *Vide ſupra lib. 4. cap. 5.*

p *Cap. 14.*

q *Vide Guil. Schikart. de Iure Regio c. 4. theorem. 15.*

r *Tit.* Sabbath *cap. 14.* §. *ult.*

f *Ad tit.* Baba Metzia *c. 9. fol. 113. b. & ad tit.* Sabbath. *c. 18. fol. 128. a & videſis Maimonid. hal.* Sabbath *cap. 21. fol. 115 4.*

aliis viris ſummis planè diſplicuit, Juſto Lipſio x, Marquardo Frehero y, Iſaaco Caſaubono z, Claudio Salmaſio a, aliis. Et *quod ſi quis pertendit*, inquit Lipſius, *nummos pro modo Tributi ita cuſos, ubi igitur illi ſunt? cur prægrandes aliqui non extant? Denique ſtatim infinitos cuſos oportuit ad penſiones totius orbis. Nihil eſt: & Heſychii aut Chriſti verba hoc modo volunt, ipſum illud quod ex cenſu in Tributum darent, cenſum appellatum; atque adeo pecuniam ſive grandis ea ſive pauca eſſet.* Et Claudius Salmaſius, *quod ad certum nummi genus attinet, præſtationi tributorum deſtinatum, ut voluit vir ſummus, haud ſcio quo pacto poſſit fidem mereri.* Dein ea de re pluribus diſputat ad locum illum quo ſemiſſes & tremiſſes, cum vectigalia contraheret Alexander, cuſos ſcribit Lampridius. Nec aliud vult Salmaſius numiſma cenſus denotare quam id nummi genus, quo capitationis exactio celebraretur; non certum & tributi ſolutionibus ſingulare, ſed omne quod tributi nomine, id eſt, Romanum qualecunque ritè ſolvi poſſet. Nec aliter inquit, *æs publicum* & *æs tributarium* uſurpatur apud Caſſiodorum b pro tributo aſſibus ſoluto; quorum tamen uſus tributorum ſolutioni non ſolus, ſed aliàs promiſcuus, ut hodieque in functionibus cenſualibus monetæ genus omne, quod ex moribus & ſanctionibus loci ab exactoribus fiſcalibus recipi debet, cenſus numiſma vocari poſſit. Sic Iſaacus Caſaubonus; *Quod igitur Domino petenti*, inquit, *ſibi oſtendi numiſma cenſus, exhibetur denarius; non ita accipiendum, ut factum eſt à Baronio. Nam quum vario & multiplici genere nummorum Judæi tum uterentur; propriorum gentis ſuæ, vicinarum regionum, & Romanorum: nullum eſt dubium, quin tributum quod Cæſari pendebatur, in pecunia Romana exigeretur, non Judaica aut quavis alia. Dominus igitur Numiſma Cenſus appellat; non certum genus numiſmatis, quo ſolo tributa ſolverentur: ſed pecuniam Romanam, quæ ſola ab exactoribus ejus tributi accipiebatur. Denarius autem Chriſto oſtenditur, velut in exemplum pecuniæ Romanæ: neque id fuit peculiare aliquod monetæ genus ad tributi ſolutionem cuſæ: verùm omnes denarii erant pecuniæ Romanæ, & tam denarii quàm alii nummi Romani dici poterant*

x *De Magnitud. Romana lib. 2. cap. 3.*
y *Lib. de Numism. cenſ. 9.*
z *Exercit. 16. §. 6.*
a *Ad Lampridium, p. 216.*
b *Variar. lib. 11.*

Numiſma

in uſu, liberi ſeu immunes Iſraelitæ cuncti fuerimus) miſsâ de jure aut more nunc quæſtione, ſolvamus. Ideoque ſtaterem id eſt bina didrachma, pro te & pro me ſolve tu. Nec puto paraphraſtem Syrum aliud omnino præter tributumCæſarianum heic intellexiſſe. Nam eodem ipſo nomine quo Tributum ſeu Cenſum tum in Gamalielis oratione, ubi Judas Galilæus memoratur, tum in altero illo Evangeliorum loco de Numiſmate Cenſûs indigetat, etiam didrachma hæc vocat; ſcilicet כסף רישא *argentum capitationis.* Quæ alii heic habent obvia ſunt. Et quod nos jam afferimus potius in Diſquiſitionem quàm Aſſertionem congeſſimus. Quod ſi *Reges Terræ* de Regibus per orbem Terrarum regnantibus ibi capiatur, adeoque morem innuatur fuiſſe, à filiis Regum generatim Tributa non accipi, concluſio de filiorum, ex jure avito, libertate ad Chriſtum ſolum ſpectabit, utpote Davidicæ ſtirpis Regum filium. Nam de Petri libertate ibi nil dictum, niſi modo jam ex locutionis formula, qua Omnes Iſraelitæ Filii ſeu liberi adeoque populus Regum dicti, admiſſo. Neque enim aliter PetrusRegum filiorum nomine contineri quibat. Sed vero objiciunt qui de ſacra ſemiſicli penſitatione annua locum capi volunt; Tributum illud Judæis impoſitum fuiſſe centeſimam partem bonorum uniuſcujuſque patrisfamiliâs; non ergo fuisſe dimidium ſicli ſeu didrachmum, ſed varium pro ratâ cujuſque bonorum parte. Et pro centeſima citant Appianum. Item Tributum didrachmi heic fuiſſe voluntarium, nec ad cujus ſolutionem quis cogendus eſſet. Quod dici nequit de Tributo Cæſariano. Alia afferuntur, ſed quæ hiſce dilutis, planè nihili ſunt aut rationi ſatis diſſona. Quod ad priorem objectionem attinet; ea nata eſt ex Appiano perperam intellecto. Ἔστιν, inquit ille z, Ἰουδαίοις ἅπασιν ὁ φόρος τῶν σωμάτων βαρύτερος τῆς ἄλλης περιουσίας. ἔστι καὶ Σύροις καὶ Κίλιξιν ἐτήσιος ἑκατοστὴ τοῦ τιμήματος ἑκάστῳ. *Judæis cunctis tributum capitis gravius eſt quàm reliquarum facultatum. Eſt etiam Syris & Cilicibus annuum centeſimum pro modo cujuſque cenſus.* Allatis his Juſtus Lipſius a dubitanter ſubjicit, *efficiatur ex ſermonis nexu Iudæos centeſimam dare, ſicut & Syros & Cilices pro capitis tributo: Quo ſenſu? inquies. Vt magis capias: ſolvere quidem illos & pro agris*

z In Syriacis

a De Magnitud. Romana lib. 2. c. 1.

& pro opibus; sed aestimatione omnium facta etiam Centesimam pro ipso capite dare. Hoc tale est, ut si decem millia aureorum in censu habeam, solvam ex eis annua centena. Atque hinc alii viri docti Centesimam eliciunt tributum Judaeis impositum. Sed verò nihil ejusmodi ait Appianus, Capitationem Judaeorum ut singularem & gravissimam memorat. Centesimum ad Cilices & Syros tantum spectat. Nec quomodo trahi possint ad centesimum Judaei ibi; omnino video. Et gravissimam illam capitationem existimo fuisse ipsam didrachmi Caesariani praestationem per capita annuam. Quam scilicet ex imitatione parilis pensitationis semisicli seu didrachmi sacri inductam, iniquum non est ut autumemus. Nempe cum in Judaicis rationibus ac institutis viderant Romani, didrachmi capitationem sacram non solum in ditione Israelitica, sed passim per orbem terrarum inter Judaeos obtinere, inde puto mensuram tributi Caesariani utpote aequalis imponendi sumpsere; non dubitantes quin nemo magis imparem, ob census seu opulentiae inopiaeve discrimen, solutionem ejusdem quam sacri didrachmi causaretur, utcunque cuilibet praestatio annua jam dupla esset, tam Caesari, quam in Sacros usus. Nam nec illud praetereundum, didrachmi sacri solutionem seorsim mansisse usque in Vespasiani tempora, cum item ad Romanos etiam ipsum transferebatur. Josephus [b] de eo: Φόρον δὲ τοῖς ὅπου δήποτ' οὖσιν Ἰουδαίοις ἐπέβαλε δύο δραχμὰς ἕκαστον κελεύσας ἀνὰ πᾶν ἔτος εἰς τὸ Καπετώλιον φέρειν, ὥσπερ πρότερον εἰς τὸν ἐν Ἱεροσολύμοις νεὼν συνετέλουν. *Tributum autem quibusque degerent Iudaeis indixit, binas drachmas jubens quotannis deferri eos in Capitolium, quemadmodum ante in Templum contulerant Hierosolymitanum.* Hinc tantundem Zonaras & Xiphilinus. Quod & imprimis advertendum, quoniam doctorum aliquot hallucinatio habetur ingens, dum didrachma illa in Evangelio quidem fuisse semisiclos sacros volunt, sed à Romanis in Tributum Caesarianum sub Tiberio interversos. Cum manifestum sit ante hoc Vespasiani edictum semisiclos illos templo Hierosolymitano pendi ex lege sacra solitos; quod & ex Josepho alibi non semel licet elicere. Objectio vero altera, deo quod est didrachmi solutionem

b Halosc. l. 7. cap. 27. [illegible] Tom. 2. [illegible]

hem fuisse voluntariam, non item Tributi Cæsariani, error est manifestus & institutorum morumque Ebræorum inscitia insignis. Certè nihil video in verbis Evangelii unde voluntariam fuisse quis eam omninè autumet. Neque certe λαμβάνοντες *accipientes* aliud ibi denotat, quàm qui solvere detrectantes tandem cogere possent. Nam & idem vocabulum usurpatur de Regibus Terræ. *A quibus Reges Terræ accipiunt &c.* Dubitandumne de Regibus tam cogentibus quàm accipientibus illud dictum? Ergo pariter sanè utrobique. Sed reverà palam est, ex institutis ac more Ebræorum in didrachmi sacri seu pensitationem semisicli annuam in sacros usus, post vicesimum quintum mensis Adar neminem invitum non, pignore capto aliterve, fuisse quotannis adigendum. Quod videre est tum in eis quæ supra [c] de semisiclis his, obiter è Talmudicis attulimus, tum apud Samuelem Petitum [d], qui cum primis hac de re consulendus. Ita evanescit plane objectionis illius vis. Atque cetera, quæ impugnare solent sententiam hanc de Tributo Cæsariano illic intelligendo, ex eis quæ supra memoravimus satis puto dilui possunt.

[c] *Lib. 4. c. 5.*
[d] *Var. Lect. lib. 2. cap. 2.*

Cap. XIX.

De Servitute Personali *seu* Libertatis naturalis deminutione, *quatenus ex* Jure Gentium aliarum Bellico, *juxta Ebræorum disciplinam, ea sequeretur. Discrimen inter* Servitutem personæ inhærentem, *seu* intrinsecam *& eam, quæ in* ministeriis *tantùm* servilibus *cernitur seu* extrinsecam. *De illo Judæorum, in Evangelio,* Nemini servivimus unquam. *De* Captivis *& more eorum, apud Ebræos,* redimendorum.

DE Tributis, ex Belli, Victoriæ, Deditionis, Federis jure, ab Ebræis, aliarum Gentium Principibus, agnitis præstitisque hactenus actum est. Sequitur, ex instituto, ut de Libertatis Personalis deminutione seu Servitute personali, quatenus ex ejusmodi Jure, eam ipsi in Captivis alienis in bello ab aliis captis admiserint, videamus,

mus. De Perſonis ſive ex aliis ſive ex ipſis bello captis teſtimonia luculenta. Maimonides [e] ad mentem veterum; מלך גוי שעשה מלחמה והביא שביה ומכרה ומן אם הרשה לכל מי שירצה שילך ויגנוב מאומה שהוא עושה עמה מלחמה שיביא וימכור, לעצמו וכן אם הין דינו שכל מי שלא יתן המס ימכר או מי שעשה כך וכך או לא יעשה ימכר הרי דינו דין ועבד הנלקח בדינין אלו הרי הוא כעבד כנעני לכל דבר צוי שקנה גוי לעבדות לא קנה גופו ואין לו בו אלא מעשה ידיו אע"פ כן אם מכרו לישראל הרי גופו קנוי לישראל *Ubi Rex quispiam Gentilis captam bello abduxerit eamq; vendiderit, aut cuilibet qui voluerit edicto indulſerit, ut ſi quem ex Hoſtibus captum adducat, eum ei venditum fore, atq; ita ſi decreverit Rex Gentilis, quemlibet tributi* (pro jure ac moribus variis) *præſtationem detrectantem, vendendum, aut quid aliud facientem aut non facientem,* id eſt juſſis Regiis non parentem, *vendendum; quod ſic decreverit vim habet. Et ſervi empti ex hujusmodi decretis & Servi Cananæi par omninò eſt ratio; ita tamen ut ubi Gentilis acquiritur Gentili Servus, Perſonæ ejus non fiat dominus, ſed tantùm Operæ Manuum ſeu miniſterii ejus. Cum nihilominùs, ſi vendiderit eum Iſraelitæ, etiam Perſona ejus tunc fiat emtoris.* Diſtinctionis de Operæ & Perſona ſenſus eſt; ſingulare heic jus fuiſſe Ebræorum, quo Servitus ſeu ſtatus ſervilis Perſonæ etiam ſervi inhæſiſſe cenſebatur, adeo etiam ut ſine libello manumiſſionis (de quo, ſatis ſupra [f]) perſonæ veluti naturam mutante, libertatem nanciſci nequiret, id eſt, ut ſervitus neutiquam deleri poſſet ulla formula, ſimplici ſive verborum ſive actuum ſine libello manumiſſionis; quem dare cogebatur à foro dominus, quoties cauſa eſſet manumiſſionis legitima. Ejusmodi verò fuiſſe ſervitutis [g] apud Gentes alias jus, ut perſonæ ipſi non inhæreret, ſed ut citra libellum manumiſſionis libertatem ritè poſſet ſervus earum adipiſci, idq; interdum ex actu nudo, quocum ſervitutem ipſi conſtare Ebræi non agnoſcerent; idque domino invito. Veluti ſi ſervus ejusmodi, nondum ab Iſraelita adquiſitus, nomine libertatis fieret Proſelytus. Nam dein pro ingenuo habebant Ebræi. Et ſcimus ſatis ex jure Cæſareo, idque vetuſtiſſimo, leviculis ex cauſis, ſine libello, libertatem ritè acquiri veluti ex vindicta quâ unâ Quiritem [h] vertigo faciebat. Et ſi ſervi domini funus apud Romanos, anteceſſiſſent pileati [i] vel ipſo lectulo ſtantes cadaver ventilare

[e] *Hal.* Aibdim *cap.* 19.

[f] *Cap.* 8.

[g] *Gem. Bab. & Gloſſ. ad tit.* Gittin *c.* 4. *fol* 38*a.* & *Vide ad tit.* Iabimoth *cap.* 4. *fol.* 45. & 46.

[h] *Perſius Satyr.* 5.

[i] *C. de Latina Libertate tollenda l.* 1,

ventilare viderentur, atque hoc ex voluntate fieret vel teſtatoris vel hæredis, fiebant illico cives Romani. Alia fuere ejusmodi non pauca tum Romæ tum alibi, unde ſervitus deſinebat. Cujus rei apud Ebræos ratio eſt quoniam, ut ajunt [k], לגוי הם קונים זה מזה לגופו *Gentilium alter alterius non acquirit perſonam ipſam*, ſed למעשה ידיו *in quantum miniſterium & opera ejus ei posſit eſſe uſui.* Summa eſt, Servitutem Ebræos admiſiſſe ex jure Captivitatis tam inter Gentes alias quàm apud ſe ipſos; ita tamen ut rem ſic diſtinctione interpretarentur; nullibi haberi Servitutem merè Perſonalem ſeu ſtatum Perſonæ inhærentem ſervilem apud Gentiles; ſed tantummodò velut liberorum hominum Captorum ſeu Poſſeſſorum Operam & Miniſteria eſſe id, quod nomine Servitutis apud illos veniret. Quemadmodum & inter deditione à ſe ſeu federe inæquali receptos, juxta ſuperiùs [l] oſtenſa. Apud ſeipſos autem, Servitutem etiam (velut ex jure atque prærogativa ſingulari) fuiſſe tum in bello captis tum ſervis Gentilibus emtis, merè Perſonalem, ſeu Perſonæ ipſi, ut characterem Libertatis omnimodæ amiſſæ naturalis, inhærentē. Nimirùm intrinſecam illam Servitutē (quam tum ipſi tum Romani dicere ſolent cognatione omnimodâ ſeu jure omnimodo ſanguinis carere; cujusque effectum primarium faciunt ut poſſideretur ipſe potiùs velut jumentum quàm quid poſſideret ſervus, nec jure nuptiali ſed contubernio tantùm frueretur) non omninò voluere obtinuiſſe alibi quam in ſervis Gentilibus à ſeipſis adquiſitis. Aliarum autem Gentium ſervos qualeſcunque adeoque ſeipſos ab aliis Gentibus captos emtosve (& ſui tantùm puto gratia diſcrimen hoc commenti ſunt) Extrinſecam tantùm ſerviiſſe Servitutem ſeu eam quæ libertatis cum civili interim obedientia conjunctæ dignitati (quacum & jura ſanguinis & Dominii, & Nuptiarum, alia quæ hominum ſunt undiquaque liberorum, manent) non omninò opponitur. Quod quidem ſatis mirum. Sed ea de re non diſputo. Sic igitur intellexere illud de Ebræis ipſis captis apud Ezram; *ſervi ſumus*, inquit [m], *& in ſervitute noſtra nos non derelinquit Deus noſter*, ſic alia id genus non pauca in federe veteri. Etiam in Maccabaicis [n], *congrega diſperſionem noſtram, libera eos qui ſerviunt gentibus.* Joſephus item [o] de Pompeii victoria, quâ in ditionem Romanam primò redacti Judæi; τὴν ἐλευθερίαν

k *Gem. Bab. ad tit.* Gittin. *cap.* 4. *fol.* 38 *a.*

l *Cap.* 14.

m *Ezra cap.* 9. 9.

n 2. *Maccab.* 1. 27.

o *Archæolog. lib.* 14. *cap.* 8.

[illegible] *Libertatem* [illegible] Et de Libertate & Servitute Judæorum plura ille in oratione subinde illa sua prolixa ad Hierosolymitanos. Et censum in Tributorum solutionem, apertam Servitutem vocabat Judas Gaulonites. Sed in hisce juxta mentem Talmudicorum, Libertas & Servitus non opponuntur, qui Servitus & Libertas personalis in statu seu conditione intrinseca hominis seu [illegible] juxta disciplinam eorum, considerantur. id est respectu domini qui jure, Ebræorum moribus non dissimili, sive possideret sive manumitteret ipsam servi personam, seu corpus; sed qui relatio [illegible] & Principes qui jure belli eos ad Tributa & Ministeria [illegible] מעשה *operam* [illegible], ut olim in Ægypto [illegible] occupant, seu Servitutem Extrinsecam adegerant; non Intrinsecam seu Personæ inhærentem; quam nullibi reveri nisi in Gentilibus, quos in Servitutem ejusmodi sive ceperant sive emerant ipsi, locum habere, ut ostensum est, volebant. Singularem hujusmodi [illegible] Ita ut nec alii, [illegible] Servitati *nata di-* [illegible] a principe aliquo Gentili [illegible] reveri fierent Servi, [illegible] in deditionem mu-[illegible], pro morum & [illegible] & summus [illegible] Evangelio [illegible] qui præstatio-[illegible] lux hinc [illegible] D. N. Jesu Christo [illegible] ipsi carerent, [illegible] *manseritis in* [illegible] *veritatem & ve-* [illegible] vero æquo ani-[illegible], atque quod Ser-[illegible] fu-[illegible] *Amen*

Amen

[illegible marginal notes]

Amen dico vobis, quia omnis qui facit peccatum Servus eſt peccati. Servus autem non manet in domo in æternum. Filius autem manet in æternum. Si ergo vos filius liberaverit, vere liberi eritis. Patres aliquot vetuſti dictum illud Judæorum, velut hominis inflati ac arrogantis characterem eſſe judicant, etiam & mendacium manifeſtum. Cum toties Judæi ſervitutem ſerviiſſent, Ægyptiis, Babyloniis, Romanis, quibus & tunc ſerviebant. At vir ſummus [u] in exercitationibus nuperis, *Mihi vero non videtur*, inquit, *dubitandum eos qui hæc dicerent ad fœdus reſpexiſſe ac* Legem, *cui qui hærerent, uſitato paradoxo liberos dicebant, qualis* בן חורין *filius nobilium, ſeu liberorum, hoc eſt liber dicebatur, unde illud in capitulis, quæ vulgo patrum dicunt; nullus niſi qui in legis ſe exercet ſtudio, pro libero habetur. Tales autem minime eſſe poterant, qui extra fœdus eſſent, qui* ἀλλόφυλον δουλείαν *quæ ab illis vulgo* עבודה זרה *dicitur, amplectebantur &c. Non ut ſerviiſſe unquam ſe negent, ſed ut ex prærogativa, quod jam dixi, fœderis ac legis liberos ſe eſſe oſtendant. Plane ut in Stoicorum ſcriptis, ſapientem eſſe liberum, Epictetum item nunquam ſerviiſſe, ad electionem ſive* τὴν προαίρεσιν *refertur, ſicut ſapientem, etiam cum ſervit, ſervire negant Stoici.* Perpulchre ſane. Sed vero, cum manifeſtum ſit ſervitutis negationem, in Judæorum illo dicto, tam ad gentem ipſam attinere totam ſeu Abrahæ ſemen (quo nomine ſolos Iſraelitas, non Iſmaelitas aut Edomitas contineri ex veteri traditione volunt [x]; utcunque tam hi quam illi revera ex Abrahæ poſteris) quam ad ipſos qui illo uterentur, nec eos gentis ſuæ partem aliquam, ſervitutem illam intrinſecam ſeu quæ ſtatum hominis perſonalem mutat, unquam ſerviiſſe ex diſciplina ſua admitterent, nec Gentilibus ſive Ægyptiis ſive Babyloniis ſive Romanis Servos omnino aliquos, nedum ſeipſos, fuiſſe qui hujuſmodi ſervitutem ſervirent, (ut dictum eſt) nec aliam demum ſervitutem ſerviiſſe ſe unquam decernerent, præter illam quæ libertati intrinſecæ ſeu perſonæ inhærenti non opponi ſolet, ſed in operis & munerum præſtationibus ac obedientia civili tantum conſiſtit; nonne illam ſolum Servitutem

[u] *Daniel Heinſius in Ariſtarcho ſacro pag.* 903. *edit.* 1639.

[x] *Maimonid. halach.* Nidarim *cap.* 9.

intrinsecam serviisse se unquam heic negant, ex disciplina avita edocti, non alteram illam seu Extrinsecam, quæ in populo sive devicto sive in deditionem recepto nullibi non agnovere? Et quod sequitur in eo quod monet Christus, *qui facit peccatum Servum esse peccati*, ostendit etiam, ni fallor, Servitutem & Libertatem ibi memoratam non aliam esse quam merè intrinsecam illam seu Personæ inhærentem. Conjecturæ venia detur. Jam vero de Captivis, ut jure apud suos fruerentur postliminii, redimendis ita statuebant y; אין פודין את השבויין יותר על כדי דמיהן מפני תיקון העולם ואין מבריחין את השבויין מפני תקיון העולם *non redimendos esse captivos pretio majori quam valerent nec in fugam pelliciendos; utrunque, ob commodum publicum.* Hoc, ne alicujus fuga irritati custodes in ceteros inde nimium sævirent; illud, ne, ob grandioris pretii spem, hostes frequentius capturæ assvescerent. Sed Captivitatis jus, seu Servitutis, qualem diximus, insequentis, satis ita agnoscebant. In decretis autem ac monitis suis de Charitatis ac Munificentiæ Officiis sive erga pauperes sive opera publica, veluti urbium muros, Synagogas, aut alia ejusmodi sive ertruenda sive reficienda, locum principem obtinebat Captivorum redemtio (quod obiter advertere liceat) aliis quibuscunque ejusmodi officiis longe anteponenda. Unde inquiunt z; פדיון שבויין קודם לפרנסת עניים ולכסותן ואין לך מצוה גדולה כפדיון שבויים *Redemtio captivorum anteponenda est officio pauperes sive victu sive vestitu sublevandi. Neque* (in rebus ejusmodi) *habetur præceptum æquale ei quod de redimendis est captivis.* Quin ad hosce inprimis attinere volunt præcepta a de munificentia, clementia, charitate erga inopes fratres tradita. Quorum in numero primarium hos habere aiunt locum, quoniam non modo victu egebant & vestitu, sed in horas, ex dominantium arbitrio, & vitæ & honestatis periculum subibant. Etiam & Servum qui Judaismum susceperat, captum pariter redimi volebant, nisi quid contra Legem (pro sui conditione] commisisset. Tunc enim etiam אסור לפדותו *vetita est ejus redemptio.* Pro sexûs item Dignitatis, Natalium, qualitatum aliarum discrimine, alii ante alios, si omnes simul commode redimi nequirent, erant, redi-

y *Misna tit.* Gittin *cap.* 4.

z *Gem. Bab. ad tit.* Baba Bathra *cap.* 1. *f.* 8. & Maimon. *halach.* Mithnoth Ainiim *c.* 8.

a *Deuter.* 15. 7. &c. *Levit.* 19. 16. & 25. 53.

redimendi. Anteponebatur plerunque fœmina viro; quod etiam in eleemosynis utcunque erogandis obtinuit. Ratio redditur de redemptione, מפני שהאיש דרכו לחזר לא האשה ובושתה מרובה *quoniam viro facilius est multo redire quam fœminæ, cujus etiam pudor major*. At verba Misnæ [b] sunt, בזמן ששניהן עומדין בקלקלה האיש קודם לאשה *ubi utrique, ne scelere inquinarentur, justus adesset metus, vir fœminæ anteponendus*. Id est, ubi pariter uterque concubitus periculo apud hostes tentaretur. Quoniam gravius foret in masculo scelus [c], ideo ipse potius, si uterque eodem tempore nequiret, redimendus. Et de Dignitatis heic atque Nataliũ discrimine Maimonides; היו לפנינו עניים הרבה או שבוים הרבה ואין בכיס כדי לפרנס או כדי לכסות או כדי לפדות את כולן מקדימין את הכהן ללוי ולוי לישראל וישראל לחלל וחלל לשתוקי שתוקי לאסופי ואסופי לממזר וממזר לנתין ונתין לגר שהנתין גדול עמנו בקדושה וגר קודם לעבד משוחרר לפי שהיה בכלל ארור בר"א כשהיו שניהן שוין בחכמה אבל אם היה כהן גדול עם הארץ וממזר תלמיד חכם ממזר תלמיד חכם קודם וכל הגדול בחכמה קודם את חברו ואם היה אחד מהן רבו או אביו אע"פ שיש שם גדול מהן בחכמה רבו או אביו שהוא תלמיד חכם קודם לזה שהו' גדול מהן בחכמה *Si plurimorum sive pauperum sive captivorum habeamus simul rationem, nec sufficiat sacculus, sive ut victu & vestitu pauperes, sive ut redemtionis pretio captivi subleventur pariter universi, Sacerdos Levitæ est præferendus, Levita Ismelitæ* (qualem Laicum dicimus) *Israelita profano* (nato ex coitu singulari Sacerdotibus jure [d] interdicto. Nam Israelitæ nomine eos, quibus optimi juris natales sine ullo defectu essent, quoties ad hunc modum loquuntur, denotant) *Profanus ei qui patre incerto sed certâ matre natus, hic vero ei qui, velut expositus, casu reperiretur* (modo Ebræum esse satis constaret, tametsi parentum neuter dignosceretur) *ita repertus Mamzeri* (ex damnato nomine ערוה seu *turpitudinis* coitu, excepto mulieris mensibus laborantis coitu progenito) *Mamzer Nathinæo* [e], *Nathinæus Proselyto. Nam Nathinæus magni apud nos habitus est ob Sanctitatem singularem*. (Ob ministeria scilicet circa templum, unde ceteris Proselytis anteponebatur) *Proselytus autem Libertino* seu servo manumisso, *quoniam hic fuerat* (servi nomine) *omnino* [f] *maledictus. Quæ autem dixi-*

[b] *Tit.* Horaioth *cap.* 3.

[c] *Maimon. hal.* Mathnoth Ainiim *c.* 8. *& Gloss. Gemar. Babylon. ad tit.* Horaiioth *cap.* 3. *fol.* 13*a. atque Maimonides in* Pirush *ad eund. tit. fol.* 16*a.*

[d] *Levit.* 21, 7. *De Profanis nos fusius l.* 1. *de successione in Pontificatum Ebræorum.*

[e] Ezra 2, 70. & 7, 7.

[f] *Gen.* 9. 25.

diximus locum habent, ubi sapientiâ non fuerint impares. Nam si Pontifex etiam maximus Sapientiæ esset ignarus, Mamzer vero Sapientis discipulus (id est; hic Legis gnarus, ille nescius esset) *discipulus Sapientis præferendus erat. Et quisque alteri pro Sapientiæ dignitate præferendus, ita tamen ut, si inter eos reperiret quis patrem suum aut Magistrum Sapientis itidem discipulum, eorum uterque aliis quibuscunque Sapientia etiam præcellentibus anteponi deberet.* Et totidem fere verbis idem (atque id genus plura quæ statim damus) habes apud autorem g Misnæ & in Gemaris. Babylonii h vero; תנו רבנן היה הוא ואביו ורבו בשבי הוא קודם לרבו ורבו קודם לאביו אמו קדמת לכלם *Tradunt Rabbini nostri; si quis cum patre suo & Magistro suo captivus teneretur, ipse Magistro præferendus & Magister Patri. Mater vero utrique anteponenda erat.* Tantundem etiam Hierosolymitani i; quibus ratio item adjicitur Magistri heic prærogativæ, שאביו הביאו לחיי העולם הזה ורבו שלימדו חכמה הביאו לחיי העולם הבא *quoniam pater ejus vitam ei dedit in hoc seculo, sed Magister qui docet eum Sapientiam, ducit eum in vitam seculi futuri.* De Magistro loquuntur qui Misnas seu δευτερώσεις atque veterum Traditiones doceret, non qui Scripturas tantum. Diserte ibi ורבו שלימדו משנה לא רבו שלימדו מקרא *De Magistro autem capiendum est, qui docuit eum Misnam seu Traditiones, non de eo qui Scripturas tantum docuit.* Si vero pari usus fuerat tam patris quam magistri, in discendo, beneficio, pater magistro præferendus. Quod de Matre adjungitur, vertimus *eam utrique*, patri nempe & Magistro, præferendam, tametsi לכלם, quod *utrique* heic respondet, *eorum omnibus* potius sonet; quasi & ipsam quisque sibi deberet in hisce anteponere. Ideo vero vocabulo illo tantum Patrem & Magistrum denotari k sentiebamus, quia expresse ita Hierosolymitani; הוא ואמו ורבו ואביו עומרין בשבי הוא קודם לאמו ואמו לרבו ורבו לאביו *Si quis cum matre, & Magistro & patre, captivitate teneatur, ipse Matri se anteponat, hanc vero Magistro, & Magistrum Patri.* De redemtione & aliis quæ ad captivos attinent charitatis officiis, heic semper loquuntur. Ex utraque autem Gemara fusiorem Dignitatum hac in re, uti & in aliis quibus præscripta loci prærogativa, ob dignitatis varietatẽ, ut fieri amat, maxime erat necessaria, distinctionem exhibere liceat. In Hierosolymitana legimus,

חכם

g *Tit.* Horaioth *cap.* 3. *ubi Sidesis R. Obadiam Bartenoriũ.*

h *Gem. Babylon. ad dict. tit. cap.* 3. *fol.* 134.

i Gemar. *ad tit.* Horaioth *c.* 3. *fol.* 48. *col.* 2.

k *Loco jam citato, & Sidesis Maimonid. tit.* Talmud. Thora *c.* 5.

חכם קודם למלך מלך קודם לכהן גדול כהן גדול קודם
לנביא נביא קודם למשוח מלחמה משוח מלחמה קודם לראש
משמר ראש משמר קודם לבית אב בית אב קודם למרכל והמרכל
קודם לגיזבר גיזבר קודם לכהן הדיוט כהן הדיוט קודם ללוי לוי
לישראל ישראל לממזר ממזר לנתין נתין לגר וגר לעבד משוחרר
אימתי בזמן שוכלן שוין אבל אם היה ממזר תלמיד חכם וכהן גדול
עם הארץ ממזר תלמיד חכם קודם לכהן גדול עם הארץ

Sapiens (id est juris eorum Divini atque Humani peritus) *præfertur Regi, Rex Pontifici Maximo, Pontifex Maximus Prophetæ.* (In Babylonia autem heic Gemara etiam Pontifex sacro unctus oleo præfertur ei, qui vestibus tantùm Sacerdotalibus insignitus est, מרובה בגדים, quod idem sonat, dictus; ita tamen ut qui unctus oleo Pontifex ob seminis pollutionem à functione semotus esset, id est משוח שעבר מחמת קריו ei postponeretur, antehabitus intereà Pontifici uncto ubi עבר מחמת מומו *Semotus esset à functione ob membrorum aliquem defectum*, qui tamen ipse Sacerdoti [l] in bellum uncto præferendus) *Propheta Sacerdoti in bellum uncto* (Sic Hierosolymitani ad quorum versionem jam redimus; Babylonii verò heic interponunt, ut loco proximum Sacerdoti hujusmodi uncto, סגן id est *Pontificis maximi vicarium* [m], qualis ferè est in ecclesia Orientali Syncellus) *Sacerdos in bellum unctus, Classis seu* ἐφημερίας *sacræ præfecto, præfectus ejusmodi Patri* seu *Principi Cognationis* seu *Familiæ alicujus, Pater hujusmodi* seu *Princeps Marcali* (Marcales erant septem, qui sacri præfectis [n] ærarii tribus, quos nuncupabant גיזבורין, præerant rationesque ab eis exigebant) *Marcalis Præfecto ærarii, sacri* (ita scilicet Hierosolymitani; sed Babylonii præfecto hujusmodi postponunt tàm præfectum ἐφημερίας sacræ, quam Patrem Familiæ) *sacri ærarii præfectus sacerdoti gregario, sacerdos gregarius Levitæ, Levita Israelitæ, Israelita Mamzeri, Mamzer Nathinæo, Nathinæus Proselyto, Proselytus Libertino; Id quod intelligendum est ubi alioquin non sint impares. Etenim si Mamzer fuerit Sapientis discipulus, & Pontifex Maximus cum vulgo ignarus, etiam Mamzer hujusmodi Pontifici illiusmodi præferendus.* Sic autem Sapientem, seu juris Divini humanique callentem æstimabant (eum etiam Sapientis Discipulum non raró, ut in allatis, appellitant, quemadmodum Græci ac Latini Philosopum seu Sapientiæ

L llll 3 studiosum

[l] Deut. 20. 2. de quo plura in Misna tit. Sota cap. 7. & 8. & tit. Semicoth c. 4.

[m] Vide de Segene, lib. 1. de successione in Pontificat. Ebræorum.

[n] Misna tit. Siklim cap. 5. & videsis Rabbi Iehudam in Gemar. Hierosolym. tit. Sabbath c. 10. fol. 12. hal. 3 col. 3.

ſtudioſum σοφὸν ac ſapientem nominant) ut in ceteris dignitatibus קרימה במעשה *præcellentiam in facto*, uſu, autoritate, id eſt Civilem agnoſcerent, in hac vero קרימה באמונה *præcellentiam ex ipſa veritate*, ſeu *Moralem*. Nam ita heic de dignitatis prærogativa diſtingunt. Certè in veteris Romæ moribus gradus fuere, idque ex diſciplina, & ordo hujusmodi officiorum; veluti parentibus primò, fidei tutelæque noſtræ creditis ſecundò, dein hoſpitibus, clientibus, cognatis, affinibus præſtandorum; uti ex M. Catone, Maſſurio Sabino, aliis, monet Agellius o. Sed hæc obiter. Et ita demum ea quæ ad Interdictum de Furto, Dominium & Obligationem Permiſſionemque atque alia id genus circa illud (ſine cujus Modorum & Temperamentorum diligentiori animadverſione temere nimis & fruſtra de violatione ſeu obſervatione Interdicti hujus pronuntiatur) verſantia juxta doctrinam Talmudicorum attinent, idque tum ex Jure Naturali, tum ex Jure Gentium ſecundum eos, abſolvimus.

o *Noct. Attic. cap.* 13.

Libri Sexti FINIS.

DE

DE JURE NATURALI ET GENTIUM

Juxta Disciplinam
EBRÆORUM,

Liber Septimus.

Agit de *Noachidarum Juris* Illustrioris *capite Septimo*, quod est *de Membro animalis viventis*; item de *Carnis* & *Sangvinis esu*. De *Minoribus* insuper seu *Obscurioribus Juris Naturalis*, juxta Ebræos, *Capitibus*. De *Honore Parentum*. De *Capite* Juris Naturalis Illustrioris *Sexto*, seu *de Judiciis*. Tum quà ex jure simpliciter Naturali illud intelligendum, tum quà *Judicia* in *Proselytorum Domicilii regimine* apud Ebræos erant *exercenda*. Accedit de *Judicio Divino*, quà ex illo sive *Pœna* sive *Præmium Cœlitus* ex Ebræorum sententia *expectanda* fuerit, dissertatio. Et demum de sententia eorum qui volunt, non solùm *vestigia Præceptorum Septem* quæ tractavimus, inesse in sacra *Jobi historia*, verùm etiam in *Synodo* Apostolorum *Hierosolymitana*.

Cap. I.

Cap. I.

De capite Juris *Noachidarum seu* Naturalis Septimo, *seu* Membri animalis viventis *esu. Et de* esu Sanguinis. *Discrimen inter* Pecorum, Ferarum, Volucrum Sanguinem, *atq;* Piscium, Locustarum *id genus aliorum*; *item* Humanum. Mahumedanorum, *de* Sanguinis esu, *scita*.

SExtum juris Noachidarum caput Illustrius, quod de Judiciis est, atque juxta enumerationem ex Talmudicis aliquot, sub libri primi extremum allatam, proximum interdicto de Furto deberet locum ordinis habere, septimum in tractatione nostra fore maluimus, id est, ultimum loco, sed dignitate civili supremum, & seorsim post omnia non solùm quæ itidem sunt Illustriora, sed etiam quæ sunt Minora atque obscuriora (pro divisione ibi etiam memoratâ) exhibendum. Quippe quæ omnia veluti materies sunt in quam hujusce exercendum imperium; unde etiam primum locum, idque meritissimo pro dignitate civili habet in Gemara [a] Babylonia. Quod *igitur in* enumeratione illa Septimum est, heic sextum locum occupet, nempe על' אבר מן החי *interdictum de membro animalis viventis*, quo crudelitas immanis in animalia cetera vetatur. Hoc verò ita scriptis memorat Moses; *Omne* [b] *quod se movet & vivit erit vobis in escam, Quasi virentem herbam dedi vobis omnia*. אך בשר בנפשו דמו לא תאכלו *at carnem in* seu *cum anima sua* (sic verbum verbo reddendum) *sanguine suo non comedetis*. Hellenistæ ibi, πλὴν κρέας ἐν αἵματι ψυχῆς οὐ φάγεσθε *at carnem in sanguine animæ non comedetis*. Aquila, πλὴν κρέας ἐν ψυχῇ αὐτοῦ αἷμα αὐτοῦ *sed carnem in anima sua sanguinem ejus* non comedetis. Symmachus, πλὴν κρέας ἧ σὺν ψυχῇ αἷμα αὐτοῦ *sed carnem cujus sanguis cum vita est*, non comedetis. Vulgata *excepto quod carnem cum sanguine non comedetis*. Onkelos & Judæi Mauritanienses premunt vestigia sermonis Ebraici uti alii fere ex recentioribus. Sed R. Saadias Gaon *carnem non comedes in sanguine suo*, فانه نفسه *cum is sit anima* seu *vita ejus*. Apud Josephum autem verborum de carnis omnimodæ esu Noachidis permisso sacrorum paraphrasis ejusmodi est [c], ut eos ἀπέχεσθαι

ἀπέχεσθαι

a *Ad tit.* Sanhedrin *c.7. fol.56.a.*

b *Genes.9.3. & 4.*

c *Archæol.1. cap.4.*

ἁπάντων Dominos omnium animalium fecisse aiat Numen adjiciatque χωρὶς αἵματος. ἐν τούτῳ γὰρ ἐστιν ἡ ψυχή *absque sangvine. Nam in hoc inest anima*; seu vita. Nam & animam pro vita accipi non raro nemo nescit; ut cum Jurisconsulti Cæsarei subinde vocant ultimum supplicium animæ amissionem. Et similia de Sangvine non semel in sacris, quæ Ebræis propriæ, legibus [d] occurrunt, quibus eis in mactationibus omnimodis (præter Piscium, Locustarum, id genus aliorum, quæ lege de sangvinis effusione contineri nolunt, ut statim ostendetur) effusio sanguinis præcipitur, ejusque esus ita interdicitur, ut observent eisdem verbis firmari præceptum quo sceleſtissimum illud idololatriæ genus Molocho filios immolandi, atque illud quo Esus sangvinis vetatur, nec in tertio aliquo præcepto ea verba reperiri. De comedente sangvinem, inquit Maimonides [e] *dixit Deus: Ponam faciem meam in Comedentem sangvinem eodem modo quo de illo qui filium suum* Molocho *immolat, ponam faciem meam in virum illum. Neque occurrit hæc ratio loquendi in tertio aliquo præcepto præter ista duo de Idololatria & comestione sangvinis, quia illius comestio ad speciem aliquam Idololatriæ, Dæmonum videlicet cultum, ansam & occasionem præbebat.* Et qualis ejusce olim in Zabiorum, id est, idolorum cultui deditorum, ritibus usus esset, ipse ibidem fusius ex Orientalium libris explicat; unde & interdicti rationem petit. Jam vero de animalium Sanguine distinguunt Ebræi, mores suos avitos explicantes. Ejus genus heic triplex; Pecorum, Ferarum & volucrum mundorum. Primum est; Nam immundorum sanguis, ut caro erat illicitus. Piscium mundorum, Locustarum, id genus aliorum, Secundum; Hominis demum Tertium. Pœna item, in sacris literis, Excisionis (id est כרת [f])esui sanguinis Spontaneo præstituitur, sed ita ut alias [g] sine illa pœna, esus ejusdem generatim interdicatur. Unde & de Pœna heic etiam distinguunt. Primi generis sangvinem ex lege sacrâ omnino vetitum volunt. Sed ita ut pœna Excisionis non sequeretur, nisi aut tunc comederet aut deglutiret quis Sangvinem, dum effunderetur aut fusius exiliret, aut Sangvinem alium שהנפש יוצאה בו *quocum exiret anima* aut *vita*. Verba sunt [h]; אין חייבין כרת אלא על דם היוצא בשעת שחיטה

[d] *Leb.* 17. 13. & 14. *Deuter.* 12. 23.

[e] More Nebochim, *lib.* 3. *cap.* 76.

[f] *Leb.* 17. 14.

[g] *Ibid.* 3. *ult.* *Deut* 12. 23.

[h] *Maimon. halach.* Macaloth Issuroth *cap.* 6. *Moses Mikotzi. Præc. Negat.* 137. *Talmud. tit.* Cerithoth. *cap.* 5.

שחיטה ונחירה או התזת הראש כל זמן שישבו ארכות [illegible] ועל הדם הכנוס בתוך הלב ועל דם הקיזה כל זמן שהוא מקלח ויוצא אבל דם התמצית בתחלת הקיזה קודם שיתחיל לקלח ודם השותת בסוף הקיזה קודם שיפסוק אין חייבין עליו הרי הוא כדם האיברים. עדם הקזה הוא דם שהנפש יוצאה בו. *Pœna excisionis locum tantum habuit, ubi quis deglutiret sanguinem exsilientem in ipso mactationis tempore, & sanguinem narium & capitis amputati quamdiu rubedinem suam retineret, aut sanguinem qui interiora cordis occuparet, aut sanguinem emissum dum effusus est & uberius exibat. At vero si quis biberet in ipso initio emissionis aut destillationis, antequam inciperet fusius exilire, aut in emissionis fine tametsi priusquam effusio plane desineret, Pœna excisionis non secuta est. Nam sanguis hujusmodi, velut membrorum sanguis est. Sanguis autem in lege illa* (qua excisionis pœna continetur) *non alius intelligitur praeter illum quocum ipsa anima seu vita exiret.* Et vero inquiunt, דם התמצית ודם האיברים כגון דם הטחול ודם הכליות ודם ביצים ודם המתכנס ללב בשעת שחיטה ודם הנמצא בכבד אין חייבין עליו כרת אבל אסור משום לאו שנאמר וכל דם לא תאכלו הואיל וכתוב כרת והוא אומר כי נפש הבשר בדם הוא אינו חייב כרת אלא על דם שהנפש יוצאה בו. *De sanguinem [illegible], aut Sanguinem membrorum qualis lien, renes, testiculi, aut sanguinem qui tempore ipso mactationis recurrisset ad cor, aut sanguinem jecore repertum, excisionis pœna non imminebat. At vero quisquis ex hujusmodi sanguine, quanta dicta est, comederet, vapulabat. Itaque in lege sacra. Nam & scriptum est* [illegible], *Nullum sanguinem comedetis.* Nullum scilicet ejusmodi animalium. *At ubi [illegible] pœna excisionis, adjicitur, quoniam vita carnis in sanguine est. Unde fit ut non in alium sanguinem praeter eum quocum exit anima seu vita, pœna excisionis [illegible].* Illud [illegible] quoniam [illegible], ejus mensura [illegible] adhiberi [illegible] de pœna ob comestionem illicitam (quæ apud Ebræos ipsos perquam multiplex [illegible]). [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] dicitur.

ditur. Quorum neutrum ad Noachidas seu Gentiles attinere volunt. Unde & aiunt לא נתנו השיעורין אלא לישראל *mensuræ* [l] *hujusmodi non dantur nisi Israelitis.* Genus sangvinis heic secundum, seu Piscium mundorum, locustarum, id genus aliorum, bibere aut comedere quacunque ratione ex lege ipsa fas habuere. Uti etiam & Humanum, quem tamen prohibuere Sapientes seu scribæ, id est quibus juris superinducendi permissa potestas. Sic enim aiunt; דם האדם אסור מדברי סופרים אם פרוש ומכין עליו מכת מרדות אבל דם השינים בולעו ואינו נמנע *Ex scribarum scitis vetitus est sangvis humanus, à corpore scilicet separatus; & ob violationem hujus scribarum interdicti, irroganda erat verberum contumaciæ debitorum pœna. At vero sangvinem dentium* (è gingivis destillare solitum) *deglutire omnino fas.* Nondum enim pro separato ab homine, habitus. Ritus etiam שחיטה *mactationis* in esum & epulas eorumque apices subtiliores à [m] Mose deductos tradunt, juxta quos animalia illa quorum sangvis illicitus, in esum mactanda, sanguisque eorum emittendus, idque secundum præceptum [n] sacrum generatim de Mactatione traditum. Eandem autem esse carnis morticinæ, suffocati animalis, id genus aliorum, cum carne unde sangvis nondum est omnino emissus, rationem nemo non videt. Ita scilicet de ipsis Ebræis, obtinuit. Ceterum quod ad Noachidas heic seu gentes ceteres attinet, quibus proprium illud è Genesi jam allatum est interdictum, binæ fuere apud Ebræos [o] sententiæ. Altera, interdicto eo illis vetitum fuisse tantummodo sive membrum sive carnem ab animali vivente discerptam exsectamve, veluti agnorum, vitulorum, testiculos exsectos aliaque id genus qualiacunque. Atque membrorum hujusmodi esum בכל שהוא *quantulumcunque fuerit*, Noachidis interdictum. Neque enim olivæ aut alius cujusquam mensuræ temperamentum eis heic assignatur, ut Israelitis; quemadmodum dictum est. Atque hæc sane sententia, qua sanguinis esus Noachidis satis permissus seu qua מותר הוא הדם מן החי *fas esse decernitur eis esum sangvinis etiam animalis viventis*, plerunque prævaluit & receptissima est [p]. Interdicti autem sic intellecti rationem affert Maimonides [q] ex Orientalium libris, eamque ait fuisse (præter eam quæ de crudelita-

[l] *Maimonid. halach.* Melakim *cap. 9.*

[m] *Maimonides hal.* Shecita *c. 1. Mos. Mikotzi Præc. affirm. 63.*

[n] *Deut. 12. 21.*

[o] *Gemar. Babylon. ad tit.* Sanhedrin *cap. 7. fol. 59. a. & Gemar. tit.* Zebachim *cap. 14. fol. 116 a.*

[p] *Gem. Bab. ad tit.* Sanhedrin *cap. 7 fol. 59 a. ad tit.* Cholin *cap. 7. fol. 101. & 102. Maimonid. hal.* Melakim *c. 9. & Mikot. præc. affirm. 112.*

[q] More Nebochim. *part. 3. cap. 48.*

te nemini non obvia est; nisi ubi exsecantur, quorum exsectio animalibus alendis prosit) שכן היו עושים אז מלכי הגוים וגם לעבודת זרה היו עושים כן רוצה לומר שהיו חותכין מן הבהמה אבר ידוע ואוכלים אותו *quoniam ita eo seculo facere solebant Reges Gentium; etiam Idololatriæ causâ, ita faciebant. Scilicet animali abscindebant membrum aliquod, atque illud comedebant.* Certe in Europæorum Omophagiis seu festis crudivoris, ejusmodi quid adhibitum esse, ni fallor, memoratur. *Bacchanalia,* inquit Arnobius [r], *prætermittamus immania quibus nomen Omophagiis Græcum est. In quibus furore mentito, & sequestrata pectoris sanitate, circumplicatis vos anguibus, atq; ut vos plenos Dei Numine ac Majestate doceatis, caprorum reclamantium viscera cruentatis oribus dissipatis.* Qua de re vide etiam Clementem Alexandrinum in Protreptico, Sextum Empiricum in Pyrrhoniis hypotyposibus [s], alios. Altera vero sententia, etiam Sangvinis (qualem jam diximus Israelitis ex lege sacra illicitum, non alius) esus cunctis hominibus interdictus habebatur [t]. Ita Rabbi Chanania Ben Gamaliel, seu Gamla, ita aliquot alii. Et tum de membro seu parte animalis viventis, tum de sangvine, quæ eorum interdicta Noachidas seu universum genus humanum attinent, consulas caput integrum de אבר מן החי *Membro animalis viventis* in *Halacoth gedoloth* [u]. Prætereundum autem non est, haberi in lege sacra quod haud parum stare videtur pro sententia priori. Lex est [x]. *Non comedetis* כל נבלה *morticinum ullum, [illegible]* לגר *peregrino seu Proselyto qui intra portas tuas est. Dabis illud ut comedat ipsum seu & comedet ipsum. Aut vendes ipsum alieno, quia tu populus es sanctus Domino Deo tuo.* Quod intelligitur tum apud Magistros tum ab Onkelo in paraphrasi Chaldaica de Proselyto Domicilii seu incircumciso, quem & inde נבלות אוכל *morticinia comedentem,* seu *eum cui nefas non esset morticinia comedere* nuncupabant [y], uti ante etiam monuimus. Sangvinem igitur Morticinii seu suffocati, id est non effusum, ex Noachidarum jure permissum agnoscere videntur, nisi velis eos sensisse ipsum ex suffocato etiam seu morticinio sangvinem prius exprimendum fuisse quam sic comederetur. Certe & Mahumedes prohibuit [z] esum الميتة والدم ولحم الخنزير *& sanguinis & Morticinii,*

r Adversus Gentes lib. 5.

s Lib. 3. cap. 25.

t Gem. Bab. ad tit. Sanhed. cap. 7. fol. 56. & 59.

u Fol. [illegible]

x Deut. 14.21.

y Gloss. Talm. ad tit. Sanhed. cap. 7. fol. 59. a.

z Alcoran. [illegible] & [illegible] & [illegible]

ticinii,

ticinii, uti & carnem porcinam. Uti etiam المنخنقة والموقوذة والمتردية والنطيحة وما لكل السبع *suffocati, verberibus occisi* (ita interpretatur Mahumedes Ben Achmed paraphrastes, quod alii combustum vertunt) *item occisi casu seu cornu & ejus cujus partem aliquam devoraverat fera.* Extra scilicet causam necessitatis quà hæc comedere permisit; quemadmodum etiam ex receptis apud Ebræos [a] moribus cibi hujusmodi aliàs interdicti permittebantur militibus ubi licitos locus non suppeditaret. Et Jacobus Bleda de Mahumedanis qui olim in Hispania; *Morischi hujus regni*, inquit [b], nimirùm Valentiæ, *& reliqui Hispaniæ non comedunt sanguinem, carnes suffocatas, morticinas nec morsas ab aliquo animali, putantes id peccatū esse ob reverentiam suæ sectæ pessimæ quæ id vetat in Alcorano, & vocant eas carnes Arabicè Halgbarabam* (الحرم) id est, *maledictas & prohibitas.* Avicenna [c] autem Medicus, superstitionis Mahumedicæ aliàs tenacissimus, haud pauca habet de sanguinis sive esu sive potu, morbis scilicet aliquot curandis, ubi nec prophetæ sui interdictum omninò memorat. Forsan in Medicinæ ratione vim suam interdictum non habere voluit. Advertendum autem, Talmudicos dum interdictum hoc de membro animalis viventis (seu, ut volunt aliqui, de Sanguine) Noachidis ipsis velut primò datum memorant, Adæ recentius intereà non omninò, si rem spectes, facere. Sed exceptionem tantùm faciunt adjectam indultui ejus quòd nec Adæ [d] nec posteris ante Noachum permissum est. Id est esus carnium. Nam ex eo quod habetur in Genesis initio; *Et dixit Deus, ecce dedi vobis omnem herbam seminantem semen, quæ est in superficie universæ terræ, & omnem arborem in qua est fructus arboris & quæ semen seminet, in escam*, & ex illo quod de Noachidis postea [e] legitur, *Omne quod se movet & vivit, erit vobis, in escam &c.* Excepto, ut ante dictum est, sanguine; ex his, inquam, ut & Christiani scriptores non pauci, docent carnium esum Adæ non permissum, nedum membri animalis viventis. Noachidis verò indultum seu permissum, ut ostensum est, esum carnium, excepto membro animalis viventis (seu, juxta sententiam illam alteram, sanguine) quod comedere, inquiunt, nunquam non illicitum. Josephus Albo [f] ad veterum Talmudicorum mentem; בתחילה נצטווה אדם

[a] *Maimonid halach.* Melakim *cap.* 8.

[b] *Defensio Fidei in causa Morischorū cap.* 8.

[c] *Canon. lib.* 2. *tract.* 2. *c.* 602.

[d] *Vide* Aiin Israel *part.* 2. *fol.* 3. *col* 4. & Beresith Rabba *parash.* 38. *fol.* 38. *col.* 2.

[e] *Genes.* 9. 3

[f] Sepher Ikarim *part.* 3. *p.* 14.

הראשון בקצת מצוות שנהגו בהן האנשים לפי קבלת רז"ל עד נח
ולנח התיר אכילת בעלי חיים שהיה אסור לאדם הראשון כי
בתחלה לא התיר להם אכילת בעלי חיים אלא אכילת
הצמחים בלבד וגו' ואחר כך התיר אכילת בעלי חיים לנח

[illegible] Praecepta quaedam data sunt primis parentibus, quibus [illegible] ad Noachum, juxta Traditionem Rabbinorum nostrorum [illegible]. Noacho vero permissum est esus animalium, quod illi [illegible] est. Nam in initio non permissum est homini esus animalium, [illegible] eorum quae è terra germinant, [illegible] fructuum è terra [illegible]; & postea Noacho permissum est esus animalium. [illegible] fructus, [illegible] & lactis. Nam [illegible] video, juxta ipsos, [illegible]. Nec [illegible] do- [illegible] quod in- [illegible]. Rationes autem [illegible] alia, in [illegible] aliaque, [illegible] Gentium [illegible]

[illegible]

Consulas, quæ habentur apud Porphyrium libris *περὶ ἀποχῆς*, & Plutarchum in Orationibus *περὶ σαρκοφαγίας*, præter Petri Castellani opusculum de Esu Carnium, & Theologos ad Genesim obvios. Sed verò quantū ad membri animalis viventis attinet; non pariter omnimodò se heic voluntHebræi obstrictos, ut Noachidas seuGentiles. In universum quidem pronuntiant[k] כל שאסור על ישראל משום אבר מן החי אסור על בני נח *Quicquid nomine membri animalis viventis vetitum est seu illicitum Israelitæ, id pariter Noachidi illicitum.* Sed non è contrà. Nam ex ritibus illis Mactationis atque הלכות שחיטה *traditionibus de modo mactandi* in esum promiscuum & convivia (non enim de mactatione sacra heic loquimur) à Mose deductis, docent, aliquantulum sic à Numine (omnimodi semper Juris domino supremo) relaxatum fuisse ipsis interdictum hoc ut carnem seu membrum animalis rite jugulati, sed adhuc ita motitantis ut in vivis moribundum censeretur, dissectum, nefas interdum non esset antequam motitare desineret, comedere. Moses Mikotzi[l]; ויש שבני נח חייבין עליו ולא ישראל כגון אבר מן החי מן הטמאה וכגון בהמה שחוטה וכפרכסת אבר ובשר הפורשים ממנה אסורים לבני נח ולא לישראל מפני שאין השחיטה מתרת לבני נח כמו לישראל *At vero sunt nonnulla quibus violat hoc interdictum Noachides, non item Israelita, veluti in membro animalis viventis quod immundum est* (nempè immunditiei nomine, non membri animalis viventis reum ibi volunt Israelitam) *& ubi pecoris jugulati, sed adhuc motitantis, caro seu membrum aliquod separatum comeditur. Nam Noachidi illud illicitum. Non item Israelitæ. Quoniam scilicet indultus ex ritu Mactationis seu jugulationis ad Noachidas non attinet quemadmodum ad Israelitas.* Hoc verò necessariò monendum, de membro & carne Pecorum, Ferarum, Volucrū duntaxat (id est animalium, quorum tantum sanguinem ex lege sacra illicitum habuere) non de Piscium, Locustarum, aliorumve id genus animalium, interdictum hoc eos capere. Nam & sibi ipsis pariter atque humano generi reliquo horum (modo non immunda, quantum ad Israelitas, intelligas) esum sine mactationis alicujus ritu aut effusione, etiam planè vivorum, licitum fuisse volunt. Verba sunt[m]; דגים וחגבים אינן צריכים שחיטה אלא אסיפתן היא המתרת אותן הרי הוא אומר הצאן ובקר ישחט להם ומצא להם אם את כל דגי הים יאסף להם אסיפת דגים

[k] *Maimonid. halach.* Melakim *cap. 9.* *Mos. Mikot. præc. affirm. 122.*

[l] *Loco citato, sed & vide Maimonid. halach.* Shecita *cap. 1.*

[m] *Maimon. hal.* Shecita *cap. 1.*

[illegible]

[illegible]

M[illegible] Chic[illegible] [illegible] ad Judi-[illegible] [illegible] Ho-[illegible] [illegible] veluti [illegible] quemadmodum Multiplicationis [illegible] cum præcepto [illegible], Domini atque Obligatio-[illegible] versantia jus in Furti Interdicto. [illegible] in Judiciis (de quibus mox) & quæ sunt ejus-[illegible] plerumque suis locis explicata, & Talmudi-[illegible] אברייתא [illegible] *appendices eorum*, id est, septem il-
lustriorum

lustriorum seu כל מידי דשייך לאותן ז' מצות *quicquid necessario Septem illis præceptis insuper continetur*, quod Gallicè, pro suo more, exprimit Salomon Jarchius per לור אפרטננמנט *Leur apertenement.* Accedat etiam illud de Cultu à Noachide Numini exhibendo secundum ea quæ de eo diximus libro tertio, uti & consequens de Judicio divino persuasio, juxta ea quæ mox capite dicemus quarto. Nam tametsi nihil quidem præceptis seu obligationibus illis illustrius; quà sive objectum sive finem respicis; nihilominus quoniam neque in ipsa Proselytorum Domicilii professione exigebantur, neque in Judiciis quibus in ditione Israelitica coercebantur Gentiles, eorum usus erat, inter Obscuriora locum non immerito sortiuntur. Alterum genus eorum est quæ universis quidem observari volebant aliqui. In hisce est illud de Parentibus honorandis, quod cum pars Decalogi sit, inter Jura Naturalia enumeratur à Philone [r] Judæo. Et inter homines qui humanitate exutâ in ferinam migrarunt naturam, ferre ait ille τὰ τῆς ἀγριότητος πρωτεῖα τοὺς γονέων ἀλογοῦντας *primas ejusmodi feritatis, eos qui parentes negligunt,* atque ob inhumanitatem impietatemque tam Deo quam hominibus esse genus invisissimum. Atque inter ea quæ נתפרסמו בכל אומות *publicata sunt inter omnes gentes,* seu quæ jura sunt totius generis Humani, disertè enumerat Parentum Honorem Rabbi Aben [s] Tybbon. Quin ante Decalogum divinitus in Tabulis acceptum, hoc de parentibus honorandis cum aliis aliquot, præter septenarium Juris Noachidarum capitum numerum accepisse Ebræos, ex eorum commentariis supra [t] memoratur. Sibi nempe inprimis & modo tunc præscripto observandum. Nam ut observarent alii, non Pœnâ civili omnino adigebant sed tantum suadebant. Ex civili autem sibi seu sacra lege monent tum de כבוד *honore* tum de מורא *timore* seu reverentia [u] Parentum. Et de utroque ad hunc modum [x]; איזהו מורא ואיזהו כבוד מורא לא עומד במקלו ולא יושב במקומו ולא סותר את דבריו ולא מכריע את דבריו ולא יקרא אותו בשמו לא בחייו לא במיתתו אלא אומר אבא מרי

[r] *Lib. de Decalog.*

[s] *In* Ruach hachen *cap.* 3. & 6.

[t] *Lib.* 1. *cap. ult. p.* 123.

[u] *Levit.* 19. 3.

[x] *Maimon. hal.* Memarim *c.* 6. *Mikotz. Præc. affirm.* 113. *Ita Gemar. Bab. ad tit.* Kidoschim *cap.* 1. *fol.* 3 *b. Gem. Hierosolym. ad t.* Pea *cap.* 1. *f.* 15. *col.* 3.

Discrimen inter Honorem & Timorem seu Reverentiam patris hujusmodi est, ut ex reverentia filius non stet in loco ejus seu locum ei assuetum sedendo occupet, nec in loco ei assueto sedeat, nec sententiae ejus refragetur, nec eam refutet, nec eum nomine suo appellet, sive superstitem sive mortuum[y], *sed ad hunc modum loquatur, Abba seu Pater Dominus meus.* De Honore vero sic; איזהו כבוד מאכיל ומשקה מלביש ומכסה משל אב ואם אין ממון לאב ויש ממון לבן כופין אותו וזן אביו ואמו כפי מה שהוא יכול *Honor in eo consistit ut cibum & potum ei subministret filius uti & vestitum, ex eo scilicet quod Patris est seu ex bonis paternis, quibus si careret, cogendus erat filius, si ipsi bona essent, ut utrunque aleret parentem, in quantum posset.* Nec fas habebant filio palam dicere patri, illum præceptum aliquod violasse, tametsi palam violarat, interrogare. לא יאמר לו אבא עברת על דברי תורה אלא יאמר לו אבא כתוב בתורה כך וכך כאילו שואל ממנו ולא כמזהירו *Non dicendum ei erat, Abba seu pater, transgrederis verba legis, sed dicendum erat ei, scriptum est in lege sic vel sic, idque perinde ac si ea de re eum consuleret seu interrogaret, non ac si commoneret.* In Honore autem exhibendo præferendus erat matri pater; in timore seu reverentia patri mater. Ratio additur, ללמד ששניהם שוים בין למורא בין לכבוד *ut inde parilis utriusque dignitas cognosceretur, dum tam Reverentiam quam Honorem intuemur.* At vero insignes fuere Derogationes, quibus vim seu effectum præcepti hujus ita minuebant Ebræorum Magistri, ut mirum sit eorum aliquos inter Naturalia jura id nihilominus sic posuisse. Derogationes eæ fuere binæ. Altera qua Magistrum seu Præceptorem, à quo Legem ejusque Misnam, δευτέρωσιν seu *explicationem* quis didicisset, parentibus in honore exhibendo præferebant. Cujus rei specimen non obscurum habetur[a], ubi de captivis redimendis superius agitur. Et occurrunt ejusmodi alia, ut de Magistro Honorando, sublevando, observando præ patre. Disciplina ab eis traditur. Altera heic derogatio est illa à Domino Servatore in Evangeliis damnata[b]. *Vos autem di... si dixerit homo patri aut matri* Κορβᾶν, ὅ ἐστι δῶρον, ὃ ἐὰν ... ὠφεληθῇς *Korban, quod est donum quodcunque ex me tibi pro... & ultra non permittitis eum quicquam facere patri suo aut ma... rescindentes verbum Dei per Traditionem vestram quam tra...*

y Vide supra lib.6.cap.9. pag.716.

a Gem. Hierosolym. ad t. Horaioth cap.3.fol.48. col.1. Maimonid. hal. Talmud Thora cap.5.

b Marc.7.11. & D.Matth. 15.5.

& ſimilia hujuſmodi multa facitis. Quod quidem à Doctiſſimis viris quamplurimis tactum, à pauciſſimis ſatis explicatum aut intellectum ſatis videtur. Ad vovendi ritus rem pertinere, dubitandum non eſt. Ea autem ita ſe habuit. De Votis, ad hunc modum, Lex ſacra [b]; *Cum votum voveris Domino Deo tuo, non tardabis reddere illud, alioquin requirendo requiret illud Dominus Deus tuus à te, & erit in peccatum. Quod egreſſum eſt de Labiis tuis obſervabis & facies, ſicut voviſti Domino Deo tuo voluntarie, & ſicut loquutus es ore tuo.* Atque aliæ ſunt ea de re Leges [c]. Vota autem aut in Oblationibus Numini dicandis ſive victimarum, ſive frugum ſive opum qualiumcunque, aut in abſtinentia ſeu actu aliquo alio futuro verſabatur. Adeo ut ei, qui ſe alterutro genere obſtrinxerat, id quod voverat cum religione eſſet, præſtandum, uſque dum ritè voto ſolveretur. Quod ex lege interdum, ubi filia aut uxor voverat à patre aut à Marito fiebat; atque à Magiſtris, quibuscum [d] de re ardua nimis, temerariâ ſeu infelici quæ in votum venerat, interdum conſulebatur, ſimile fieri aliis ex more fas erat. Alioquin etiamſi quis voto ipſis legis ſacræ præſcriptis velut phylacteriorum uſu, ſcenopegiorum ritibus, id genus aliis ſibi interdixerat, ab eis omnino abſtinendum fuiſſe volunt; Pœnâ inſuper verberum violationi voti adjecta. Quod tamen in juramentis non obtinuit. Atque hoc docent inter Votum & Juramentum diſcrimen. Irritum fuiſſe Juramentum, ſi quis juraſſet ſe non uſurum phylacteriis, aut ſcenopegia, id genus alia, non obſervaturum. Quod ſi quis Voto hiſce renuntiaſſet, tantum abfuiſſe ut irritum eſſet votum, ut etiam non impune violandum. Diſcriminis ratio redditur [e], שהנשבע אוסר עצמו על דבר שנשבע עליו והנודר אוסר הדבר הנדוש על עצמו *quoniam juramento obſtrictus ipſe ſibi interdixit re uti de qua juravit, voti autem damnans ipſam rem, de qua votum concepit, ſibi fecit illicitam.* Senſus eſt, juramento ejusmodi jurantem ſe obſtringere quidem ipſum (quantum in ſe eſt) ne id faciat quod in præceptis accepit. Id quod ipſum obligare merito nolunt. Voventem autem, rei ipſius, quæ in votum venit, naturam ita commutare, ut ea impoſterum, pro voti ratione, ſit plane abſtinendum, ne contra legem committatur, qua Vota cum religione ſolvenda præſtandaque.

[b] *Deut. 23. 24.*

[c] *Num. 30. &* ſide ſis *Moſ. Mikot. Prae. affirm. 114.*

[d] *Maimon. hal.* Nidarim *cap. 4.*

[e] *Miſna & Gem. Bab. & Gloſſ. ad tit.* Nidarim *c. 2. fol. 16 a. & Maimonid. hal.* Nidarim *cap. 3. Gem. Hieroſolym. ibid. fol. 37.*

Verbi gratia, qui jurarat se nec Tabernaculum extructurum in scenopegiis, nec frondes palmarum tunc adhibiturum, id quod ex præcepto [f] faciendum erat, plane jurarat se non facturum. Voti autem de ipsis rebus ut diximus expressim in votum venientibus, ratio ita se habuit, ut ipsæ, ex ipsa voti vi, interdictæ, utpote res omnino consecratæ, aliosque in usus, juxta sui æstimationem, essent convertendæ. Etenim Formula fere erat, קרבן סוכה שאני עושה לולב שאני נוטל *Corban*, seu *Oblatio*, *seu res consecrata sit tabernaculum quod ego fecero, item ramus palmæ quem ego sustulero.* Atque inde res ipsa (seu ejusce atque operæ circa illam impendendæ pretium, si nondum à vovente possideretur conficereturve) in naturam נדבה seu *voluntarii sacrificii* seu *Oblationis* transiens, præcepto, ex eorum sententia, velut exuebatur, voti rationi jam tantummodo obnoxia, quo nec exsolvere se fas voventi ipsi habebatur; seu אינו יכול להנאך quod dicere solent, idem denotans. Quodcunque aliud sive frugum sive fundi, sive operæ, simili formula devovebatur, ita Numini sacrum ex voto postea habitum est, ut ex voti duntaxat legibus, non omnino ex aliqua alia, quantum ad voventem attineret, illud pendere existimarent. Unde de Tabernaculo, in exemplo allato, aiunt [g] כן אדם מקדיש סוכתו לשמים *sic tabernaculum suum sacrum quis Numini facit.* Et similiter de aliis. Jam vero si, quid Honoris parentum nomine intelligunt, observemus, res fiet manifesta. Ex lege [k], de כבוד seu *Honore* loquuntur & de מורא seu *Timore* aut *Reverentia* ut dictum est. Et utrunque ita explicat etiam ex veterum mente Salomon Jarchius [i], איזהו מורא לא ישב במקומו ולא ידבר במקומו ולא יסתר את דבריו ואיזהו כבוד מאכיל ומשקה מלביש ומנעיל מכניס ומוציא *Quinam est timor seu reverentia heic filii? Non sedeat in loco Patris, non loquatur in loco ejus, nec verbis ejus contradicat. Et qualisnam heic honor exhibendus? Præbeat parentibus cibos ac potum & vestimenta, calceos induat, introducat atque educat.* De assidua observantia loquitur. Qui igitur, ad formulam jam dictam, voverat de rebus quibus parentibus honor exhibendus erat (nimirum cibo, potu ceterisque præstandis) eas à se *Corban* fieri, id est, Oblationem sacram, ita eum obstrictum volebant esse voto ut non solum præcepto parentes honorandi solveretur (ratione superius allatâ)

[f] Levit. 23. 40. & 42.

[g] Gem. Hierosolym. ad tit. Nidarim cap. 2. fol. 37. col. 2. hal. 2. Vide etiam Misnam, ib. eod. tit. cap. 6. in aliis codicibus c. 5.

[h] Decalog. & Levit. 19. 3.

[i] Ad Levit. 19. 3. & Videsis Drus. ad Levitici loca, cap. 63.

allatâ) verùm etiam ut illud obſervare impoſterum fas ei, voto necdum ſoluto, non eſſet. Scilicet quicquid, ante votum, parentibus ex præcepto præſtandum fuiſſet, id univerſum, poſt votum, Numini ſacrum habebatur eique tantum, ſive in opera ac miniſteriis, ſive in Oblationibus quæ Honoris Parentis, de quo votum conceptum eſt, æſtimationem æquaret, præſtandum. Si nempè expreſſim ſic voto dicaretur. Aliter, ſi votum tantùm eſſet, ſe nolle deinceps parentem omnino honorare, neque id licuit ex ſimplici ipſius abſtinentiæ futuræ voto, priusquam ſolveretur. Unde & Syrus Evangeliorum interpres, Magiſtrorum ſententiæ formularumque non ignarus, pro verbis illis in Græco ſermone non ita perſpicuis ſubſtituit ܩܘܪܒܢܝ ܡܕܡ ܕܡܢܝ & ܩܘܪܒܢܝ ܡܕܡ ܕܬܬܗܢܐ ܡܢܝ ܬܬܗܢܐ. Utrunq; ſignificat, *Corban meum*, ſeu *oblatio mea ſit quodcunque ex me tibi utile poſſit eſſe*, aut *poſſit prodeſſe*. Quod itidem Talmudicorum phraſi maximè conſonum. Atque hunc eſſe ſenſum loci illius tam veteres patres [k] Chriſtiani, quam recentiorum doctiſſimi [l] clariſſimique ſatis adſtipulantur. Fuſiorem ea de re doctiſſimamque pridem edidit diatribam Ludovicus Capellus, quam in primis conſule. Atque advertas etiam, voto ejusmodi ſimplici quo filius à patre interdiceretur bonis in quæ aliàs ipſe ex lege ſuccedere debuiſſet, exhæredationem adeo legitimam factam eſſe, ut ſucceſſionis jure omnino inde Filius caderet, atque ad nepotes ſive ad fratres (ut facti ſpecies exegit) bona, prætermiſſo filio ita voto damnato, transmitterentur. Sic diſertè Talmudici [m]. Jam dictis perquam ſunt conſona illa Philonis in legum Moſaicarum recenſione [n], *Quemlibet rerum ſuarum dominum niſi ſi eas Deo vel dicatas utcunque vel omninò ſacras eſſe voluerit*, ἀλλὰ λόγῳ μόνον ὑπόσχεσθαι προφθάσαι, ψαῦσαι καὶ θιγεῖν αὐτῶν οὐκ ἔξεστιν, ἀλλ' εὐθὺς ἁπάντων ἀποκεκλεῖσθαι· *Nam ſi vel ore tenus ſponſionem ejusmodi aliquam nuncuparit, nihil eorum uti ſeu attingere poterit, ſed omnibus ei continuò interdictum erit.* Item ἐὰν ἐπιφημίσῃ τροφὴν γυναικὸς ἀνὴρ ἱερὰν εἶναι, *ſi vir uxoris ſuæ alimenta adeo ſacra eſſe voluerit, alimentis ei ſuis eſſe abſtinendum.* Scilicet conſecrare volentem εἴργεσθαι πάντων στέρεσθαι *ex ipſa verborum ſuorum vi dominio omnium* (quæ in conſecrationem venerint) *ſpoliari.* Et

k *D. Hieron. in D. Matth. c.15. & Theophylact. ib.*

l *Videſis Hugonem Grotium de Iure Pacis & Belli lib.2.c.13.§.7. Io. Cotium in Excerpt. ex Gemar.* Sanhedrin *pag.273.*

m *Miſna tit.* Baba Kama *cap.9. Talm. Babylon fol. 109 a. Maimonid. hal.* Nidarim *c.5. & vide Conſtantin. L' Empereur ad Tit.* Baba Kama *cap.9. §.10. pag.257*

n *Apud Euſeb. Præpar. Evangel. lib.8. c.7.*

rem sanè ipsam palàm didicerat ex Ebræorum disciplina S. Hie-
ronymus, cui o dicitur illud in Evangelio *inopiam parentum cassa*
adulatione frustrari. Et Corban, inquit, hoc est donum quod altari pol-
licitus sum & in Templi dona promisi, si tu à me acceperis cibos, vertetur
in tuum refrigerium. Atque ita fiebat ut egentibus patre & matre sacrifi-
cium offerent filii quod Sacerdotes Scribæque consumerent. Alibique plu-
ra ille p eundem in sensum. Allatâ verò jam antè notione ʒ Cor-
ban, eos qui ex voto ad sacra ministeria se obligarant, ita Jose-
pho q dictos nullus dubito. Ex voto scilicet Nomini sacratos.
Quoniam autem tanta vis erat formulæ, cui vocabulum illud ad-
hiberi, uti & interdum alia quæ huc non spectant, solebat, ut obli-
gatio quæ rescindi nequiret plerunque inde oriretur, ideo etiam
videtur τὸ Κορβᾶν in Tyriorum legibus pro Judæorum Sacramen-
to sumi, qua de re ex Theophrasto idem Josephus r. Et magnam
Voti ac Sacramenti esse cognationem nemini non manifestum
est. Quod verò alitèr, idque ex Josephi, de obligatis ad sacra
Ministeria Korban dictis, loco duntaxat atque ex eorum occupa-
tionibus vacationibusque traditionem de Honore parentibus
minuendo à Christo damnatam interpretatur vir sanè eruditissi-
mus f, nec assensum præbere omninò queo nec rationem, quam
adfert, heic admittere. Interpretationes illas, quibus Κορβᾶν de
iis, quæ parentibus alendis impendi possent, sumitur, repugnare
vult legibus πατροπαραδότοις Judæorum. *Quoniam nulla*, ut ait
ipse, *poterant exceptione tueri, quin alendi essent parentes. Coge-*
bantur enim inviti. Hæc enim est regula juris Judæorum ספי אין
האב את לזון חבן *cogitur Filius alere parentem.* At verò ad sce-
nopegiorum observationem, phylacteriorum, aliorum, cogeb-
tur itidem qui præcepto esset inobsequens, quod tamen intel-
gendum, juxta ea quæ superiùs afferuntur, ubi ex voto præ-
dente res ipsa non haberetur voventi illicita. Nam tantu-
tunc aberat, ut cogerent, ut nec contra votum quid præstari
mitterent. Unde & illud apud D. Marcum t καὶ οὐκέτι ἀφίε-
τον οὐδὲν ποιῆσαι τῷ πατρὶ αὐτοῦ ἢ τῇ μητρὶ αὐτοῦ, *& ultra non pe-*
tis eum quicquam facere patri suo aut matri suæ. Perpetuò nemp-
to (sic volebant) obstrictum, usque dum ejus nexu, ex mo-
receptis atque circumstantiis insequentibus, interpretati-
Magistro aliquo seu legis perito adhibitâ, solveretur. Qu

o Epist. 11. ad Ageruchiā.

p Ad D. Matth. cap. 15.

q Archæolog. lib. 4. cap. 4. de quibus Levit. 27. 2. & 3.

r Contra Apionem lib. 1.

f Samuel Petitus. Variar. Lection. lib. 1. cap. 4.

t Cap. 7. 12.

ba etiam D. Marci argumento sunt, locum heic habere nequiisse, sive vacationes sive occupationes illa τῆς λειτουργίας seu *sacri ministerii*. Nam ita obstrictus pro suo libitu, ministerio saltem non occupatus, id parentibus præstare Honoris nomine potuisset, quod nec impunè præstari permittere, ob voti vim, volebant qui sic Traditione sua simplicem præcepti Divini sensum perperam commutarant. Sed ad Noachidarum præcepta Minora seu Obscuriora cetera redimus.

CAP. III.

De Heterogeneorum *usu*, Fratriæ *ubi frater sine prole obierat*, Connubio, Castratione, *aliis obscurioribus, quæ, juxta nonnullos Ebræorum, ad Noachidas attinerent.*

QVod habet Philo contra rerum diversarum specierum commixtionem, veluti Naturæ adversam, adeoque à nemine non evitandam, à Talmudicis, distinctione adhibitâ, fortè firmari videatur. Verba ejus sunt u, τὰ δὲ ὁμογενῆ πέφυκεν εἰς κοινωνίαν ἰέναι, καὶ ὅσα ἑτερογενῆ κατὰ τοὐναντίον ἄμικτα καὶ ἀκοινώνητα οἷς μηχανώμενος ἐκθέσμους ὁμιλίας, ἄδικος νόμον φύσεως ἀναιρεῖ. *Quæ sub eandem cadunt speciem, in consociationem nata sunt; cum intereà quæ diversæ invicem sunt speciei, è contrà non mista sint nec communione conjuncta, quæ si quis conjunctione nefaria commisceat, is sane Naturæ jus contra justitiam* (quantum in se est) *è medio tollit*. Et Josephus x, dum legem de Heterogeneis sacram suo more tradit, rationem adjicit, οὐ γὰρ τὴν τῶν ἀνομοίων κοινωνίαν χαίρειν τὴν φύσιν *Naturam enim communionem dissimilium abhorrere*. Heterogenea hujusmodi uno nomine כלאים dicuntur, ubi interdictum de eis sacrum y occurrit. Eo autem quadruplicem heterogeneorum commixtionem vetari ajunt Talmudici. Lanæ & Lini in vestibus, Seminum diversi generis in eadem agri parte, Anima-

u *Lib. de creatione Principis.*

x *Archaeolog. 4. cap. 4.*

y *Lev. 19. 19.*

Animalium generis diverſi ad coitum admiſſionem, & demum Arborum generis diverſi inſitionem. Poſteriores interim binas à prioribus ita diſtinguunt, ut has Noachidis licitas eſſe ajant[z], illas ſeu poſteriores binas non item; idque ex vetuſtiſſima Majorum Traditione eſſe acceptum. Unde & Maimonides[a], מפי הקבלה שבני נח אסורין בהרבעת בהמה ובהרכבת אילן בלבד *Ex traditione eſt quod Noachidis interdicatur admiſſione animalium generis diverſi, atque arborum diverſi generis inſitione tantùm.* Sed utranque is alibi[b] ita cum cultu extraneo, veluti ſolennem olim ejuſce ſive partem ſive appendicem, , ex Orientalium libris edoctus conjungit, ut eo nomine potius, idque puto in ditione tantùm Iſraelitica, metu ne in cultum remigraret extraneum, illicita haberetur. Quod ſi ſic intelligas, non de Heterogeneis univerſo humano generi, ſed Noachidis tantùm in ditione Iſraelitica ſeu Proſelytis domicilii ex Jure ſuperinducto interdictis res capienda. Quin uxoris Fratris ſine liberis defuncti ducendæ jus apud Noachidas, ante legem ſcriptis mandatam, interdum obtinuiſſe, obſervant[c] ex illo de Onano Judæ filio[d], *Ingredere ad uxorem fratris tui & Leviri jure duces eam, ut ſuſcites ſemen fratri tuo. Ille autem ſciens non ſibi naſci filios, introiens ad uxorem fratris ſui ſemen fundebat in terram, ne daret ſemen fratri ſuo*, ſeu ut vulgata ibi, appoſitiſſimè ad mentem Ebræorum, *ne liberi fratris nomine naſcerentur.* Sed in præceptorum ſive Majorum ſive Minorum numerum hoc non admittunt. neq; aliud quam[e] juris civilis ſeu Noachidarum juri caput, pro gubernantium placito, adjectum, hoc in exemplo illo Onani ſumunt, ut diſertè Abarbinel. Adjicit etiam Rabbi Chidka[f] הסירוס id eſt, *Caſtrationem* Noachidis vetitam. Certè Iſraelitis uno ore pronuntiant nullum animal ex lege caſtrare licuiſſe[g], aut qualiacunq; איברי זרע *membra ſeminis*, id eſt generationis præcidere aut infœcunda reddere. Verba legis ſunt[h], *Quod eſt compreſſum aut contuſum aut enervatum aut exectum* (quæ omnia vim generandi ſpectare volunt; uti & vulgatus & Helleniſtæ) *non offeretis domino*, quibus proximè ſubjungitur ובארצכם לא תעשו *in terra veſtra non facietis*, ſeu ut vulgata, & *in terra veſtra*

z R. Eliezer in Gem. Babyl. ad tit. Sanhedrin, c. 7. fol. 56 b.

a Hal. Melakim cap. 10. vide ſis R. Bechai in Biur fol. 37. col. 4. adde Cõſtant L'Empereur tit. Baba Kama cap. 4. §. 3. pag. 67.

b More Nebochim. lib. 3 cap. 37.

c Abarbinel in Pirush, f. 104. col. 2. & 3. & vide R. Menahem Recanat. in Parash. וישב יעקב

d Gen. 38. 8. de qua re, lex poſtea lata. Deut. 25. 5. Adde Maimon. in More Nebochim lib. 3. cap. 3. & cap. 49

e Abarbinel in Pirush fol. 104. col. 3. & 4.

f Gem. Babylon. ad tit. Sanhedrin. c 7 fol. 56 b

g Gemar. Babylon. ad tit. Chagiga cap. 2 fol. 14 b. Moſes Mikotz. præcept. Negatib. 120. Maimonid. halach. Iſuri Bia cap. 16.

h Levitic. 22. 24.

vestra non omnino facietis, atque Hellenistæ καὶ ἐν τῇ γῇ ὑμῶν οὐ ποιηθήσεται *etiam in terra vestra non fiet*. Ubi τὸ *Terra vestra* minimè volunt præceptum sibi terræve suæ proprium reddere, sed ita intelligunt ac si dictum fuisset non facietis omninò compressum, contusum, enervatum, exectum; quin nec in terra vestra ejusmodi quid patrabitis sive in corpora vestra sive in aliorum quorumcunque hominum seu animalium ceterorum corpora. Nam de omnibus animalibus æquè interdictum capiunt. Quod & disertè habetur apud Fl. Josephum [i]. Atque præceptum hoc de Castratione uti & alterum illud de Heterogeneis ita ad Noachidas spectâsse volebant Jurisconsulti ex familia Manassis, ut, ne in septenarium Præceptorum illustriorum numerum non admitterentur, bina illa de Judiciis & Exsecratione Numinis divini ex illo numero, in recensione, eximerent, atque hæc [k] loco eorum (quæ aliunde satis nota esse, puto, existimabant) substituerent. Eousque Valesiorum hæresi, quæ [l] omnes castrari voluit, adversabantur Ebræi, idque lege sacra subnixi, Tantum abest Ebræis ἐκτομὰς *exsectiones* pariter atque περιτομὰς *Circumcisiones* fuisse in usu, ut falsò tradit Strabo [m]. Sequitur in Gemara Babylonia [n], רבי שמעון אומר אף על הכישוף רבי יוסי אומר כל האמור בפרשת כישוף בן נח מוזהר עליו לא ימצא בך מעביר בנו ובתו באש קוסם קסמים מעונן ומנחש ומכשף וחובר חבר ושואל אוב וידעוני ודורש אל המתים כי תועבת יי' כל עושה אלה ובגלל התועבות האלה יי' אלהיך מוריש אותם מפניך וגו' ולא ענש אלא אם כן הזהיר *Noachidarum in interdictis, etiam illud locum habere vult R. Simeon, quod de Præstigiis seu Magia est. Quin ex sententia Rabbi Iose, quicquid in periocha illa de Præstigiis* seu *Magia continetur, id totum Noachidis interdictum erat. Non* [o] *reperietur inter vos qui traduxerit filium suum aut filiam suam per ignem*, (de Molochi sacrificiis verba fiunt) *qui sortilegia exercet, qui tempora divinando observat, augur, aut magus, aut exercens incantationes, aut qui consulat Ob aut Jidœoni, aut qui mortuos sciscitatur. Nam abominatur* Dominus *omnem qui ista fecerit. Et propter abominationes istas extirpat eos Dominus Deus tuus à facie tua. Nec verò pœna irrogatur sine interdicto.* Sed horum pleraque, si non omnia, ad caput primum, quod de Idololatria est, attinent; uti & libro

Ooooo secun-

[i] *Lib. 2. adversf. Apionem.*

[k] *Gem. Babylon. ad tit.* Sanhedrin *c. 7. fol. 56 b.*

[l] *D. August. de Hæres. c.* 37.

[m] *Georg. Lib.* 16.

[n] *Gem. jam citata.*

[o] *Deut. 18. 10*

secundo satis monitum est. Hisce, si placet, accedant quorum meminit Ula, ubi loquitur [p] de שלשים מצות שקבלו עליהם בני נח ואין מקיימין אלא שלשה אחת שאין כותבין כתובה לזכרים ואחת שאין שוקלין בשר המת במקולין ואחת שמכבדין את התורה *Triginta praceptis qua Noachida in se susceperunt, quorum tantùm tria observarunt. Primum quod pactis dotalibus sibi Masculos non conjungerent, secundum quod non afferrent in Macellum Mortui* (hominis) *carnem; Tertium quod legi ipsi honorem exhiberent.* Quæ ex Gemara Babylonia etiam citat R. Abraham Zacuthius [q]. Quid sibi velit triginta præceptorum heic nomine, nondum didici. Sed veri est simillimum cetera viginti septem ibi prætermissa ejusdem fuisse farinæ cum hisce tribus. Quod si ita fuerit, certè non tam præcepta ibi memorata esse rectè dixerit quis, quam Gentium seu Noachidarum aliquot opprobria eo nomine designata. Quod de Masculis habet manifestum est eo spectare, ut pæderastiæ eos incuset, ita tamen ut eo impudentiæ nondum devenisse eos innueret, ut palam seu pactis dotalibus, id est non sine flammeo, auspicibus, geniali toro, facibus nuptialibus, masculis (quemadmodum *Pythagoræ illi* flagitio [r] scelestissimus Nero) denuberent. Neque aliter glossa adjecta interpretatur. De Mortui hominis carne (nam ita Mortuum explicat etiam ibi glossa) quod sequitur, ad homicidiorum frequentiam, ni fallor, attinet. Ea adeo sive vi sive dolo in usu fuisse, ut tantùm non macellis venditioni exponerent occisorum carnes homicidæ. Hyperbole pro gentis indole haut ita insolens. Atque demum ut graviora, quæ præmiserat, redderentur scelera, subnectit hosce nihilominus homines impurissimos legem, quæ hæc vetuerat, ejusque dignitatem agnoscere, eique honorem, ut fieri amat, exhibere. Et de Obscurioribus seu Minoribus Juris Noachidarum seu Naturalis, juxta Ebræos, capitibus hactenus. De quibus hoc summatim monendum; Prioris (juxta capitis superius secundi divisionem) Generis eorum capita in ipso Illustriorum numero Septenario, satis, juxta ea, quæ explicata sunt, ut eorum scilicet appendices, contineri. Capita autem posterioris generis, sententiarum incerto tantundem niti. Neutrius autem rationem juxta Magistros, in Regimine Proselytorum Domicilii, habitam. Qua de re mox capite sexto.

[p] *Gem. Babylon. ad tit.* Cholin *cap.* 7. *fol.* 92. *a.*

[q] Sepher Iuchasin *f.* 8 *a.*

[r] *Tacitus Annal.* 15. *c.* 37.

Cap. IV.

De Judiciis *seu* Capite Juris *Noachidarum seu* Naturalis Sextò. *Quidnam* Judiciorum nomine *Talmudicis veniat*. Domus Judicii *seu* Forum superius Divinum, *aut* Cœleste. Inferius *item seu* Humanum *&* Terrestre. *Periocha Chaldaica de* Caini & Abelis *circa* Judicia *seculi futuri* altercatione. *De* Judicio Divino. Sensus *Capitis hujus Sexti* generatim indicatur. *Insequentium Ordo.*

IAm tandem ad Caput illud Juris Naturalis Illustrioris, quod, in enumeratione nostra Sextum est, seu ע׳ הדינים *de Iudiciis*, devenimus. Cujus velut messis & materies sanè sunt reliqua Sex. Et quis non videt, frustrà omninò & incassum Præcepta & Interdicta fieri, nisi Judicia, quibus violatio coerceatur Pœnæque irrogentur, accedant. Qua de re satis libro primo diximus. Generali nomine דינין seu *Iudiciorum* continentur quidem apud Talmudicos tam Sanctiones, Constitutiones & mores qualescunque ritè superinducti, quam actiones, Litium decisiones ac sententiæ forenses quæ, in legum seu morum violationis vindicta versantur. Unde & בית דין *domus iudicii* nunc pro Tribunali aut foro, qua lites atque actiones, juxta jus jam antè obtinens, id cognoscit dirimitque, sumitur; nunc pro loco aut cœtu quo sanciuntur constituunturque novæ leges quæ in posterum adhibendæ. Ut cum dicunt, Moses ובית דינו *& domus ejus Iudicii* seu consistorium ejus, id est septuaginta-uniusvirale, Josua ובית דינו *& domus Iudicii ejus*, alius quisquam insequentium (qui Synedrii seu consistorii princeps) & domus Judicii ejus, hoc vel illud constituerunt seu observandum superinduxerunt. Quale infrequens in eorum scriptis non est. Neque solum de JudiciisHumanis, sed de Divinis etiam vocabulo pariter hoc utuntur. Unde est quod habent העליון seu בית דין של מעלן *Domum Iudicii superiorem, cælestem*, seu *Divinam*, quam hoc nomine distinguunt *à domo Iudicii* של מטה seu התחתון *inferiori*, *Terrestri* seu *Humana*. Ut cum tradunt f. שלשה דברים גזרו בית דין של מטן והסכים בית דין שלמעלן עמהן ואילו הן חרמה של יריחו ומגילת אסתר ושאילת שלום בשם *Tria decrevit Domus Iudicii* in-

f Gem. Hierosolymit. ad tit. Beracoth cap. 9. fol. 13. col. 3.

inferior, quibus etiam consensum præbuit Domus Iudicii superior seu Cælestis. Quæ fuere Devotio Hierichuntis, Lectio voluminis Esther, & salutatio in nomine Domini. Id quod de Devotione Hierichuntis heic habetur, ad Josuæ, attinet historiam, ubi non solum ex sententia Josuæ sed ex Dei nutu, id est tam ex Superioris quam Inferioris curiæ, consistorii, seu Domus Judicii autoritate, Hierichuntem devotam esse [t] observant. Tantundem aiunt de Lectione voluminis Esther [u] & celebratione festi Purim in eodem memorata. Et salutationem in nomine Domini utriusque fori decreto subnixam à tempore quo Boaz messores, ita salutavit. *Et ecce Boaz veniens de Bethlehem dixit ad messores Dominus vobiscum* (יהוה עמכם) *& responderunt ei Benedicat tibi dominus.* Hinc etiam Tribunal illud seu Domum Judicii superiorem denotari sæpius volunt ubi ipsum sanctissimi Numinis nomen in sacro sermone occurrit; perinde ac si diceretur [y], הוא ובות דינו *ipse & Domus Iudicii*, seu *consistorium ejus*. Quo spectat etiam vetustissima illa Caina & Abelis altercatio de Judicio Cœlesti & seculo futuro ואמר קין להבל אחוהי לית דין ולית דיין ולית עולם אוחרן ולית אגר טב לצדיקיא ולית פורענות לרשיעיא ואמר לקין אחוהי אית דין ואית דיין ואית עלם אוחרן אית אגר טב לצדקיא ואית פורענות לרשיעיא והוא | במהוינון בחקלא וקם קין על הבל אחוהי וקטליה *Et dixit Cain Abeli fratri suo; Neque Iudicium est neque Iudex, neque seculum alterum, neque Præmium bonum Iustis, neque vindicta seu Pœna Impiis. Respondit autem Abel atque dixit Caino fratri suo, etiam est Iudicium & Iudex atque seculum alterum. Est insuper Præmium bonum Iustis, atque vindicta seu Pœna Impiis. Atque evenit ut, dum erant simul in agro, involaret Cain in Abelem fratrem suum & occideret eum.* Altercatio hæc in nonnullis Pentateuchi editionibus, veluti in Constantinopolitana illa circa annos abhinc xc impressa, sedem obtinet inter additiones seu Complementa illa, quibus, ex veterum traditic[...] loca nonnulla insigniora Ebraici Codicis Chaldaice [z] explicantur. Unde & expresse ibi nuncupatur תוספתא של פסוק ויאמר קין אל הבל אחיו *Additio seu complementum versus* seu *commatis, & dixit Cain Abeli fratri suo.* Indicatur scilicet comma VIII quarti Geneseos capitis ubi in codi-

[t] *Videsis Iosuæ cap. 6.17. & 7.11.*

[u] *Esther. 9.26.*

[x] *Ruth. 2.4.*

[y] Midbar Rabba *parash. 3. Gem. Hierosolym. ad tit.* Sanhed. *cap. 1. f. 18. col. 1. & Vide R. Nehemiam in* Sepher Ashre Mamroth *part. 2. §. 1.*

[z] *Videsis Sixtum Senensem. Bibliothec. Sanct. lib. 5. annot. 66.*

in codicibus Ebraicis qui correctiùs exarantur, veluti Bombergianis, Buxtorfianis, Garianis, ad hunc modum & legitur & ſcribitur.

ויאמר קין אל הבל אחיו
ויהי בהיותם בשדה ויקם קין אל, הבל אחיו ויהרגהו

Et dixit Cain ad Abelem fratrem ſuum
Et cum eſſent in agro, ſurrexit Cain adverſus ſuum fratrem Abel & interfecit eum. Dixiſſe ſeu loquutum fuiſſe Cainum Abeli diſertè innuitur, nec tamen quid omninò dixerit adjectum eſt; ſed intervallum ſcripto vacuum in medio commatis relinquitur. Unde etiam, ex veterum monitu, in codicum nonnullorum, veluti Garaiani margine adnotatur ad intervallum illud כח" פסוקים פסקי' במצעות פסוק XXVIII *ſunt verſus qui deſunt in medio* [a] *verſus.* Nec ſolum ex Additione illa quam ex editione Conſtantinopolitana jam exhibuimus, ad Ebræorum mentem, ſenſus eorum quæ intervallum illud volunt occupâſſe, dignoſcitur, verùm etiam ex ipſo vetuſtiſſimo Targum Hieroſolymitano ubi ad idem comma paulò fuſiùs eadem ipſa fratrum altercatio reperitur, unde etiam paraphraſis Uzielidi tributæ autor hauſit. Certè ſi Chaldaicam Onkeli paraphraſin obſervamus, vetuſtam illam & magni ſemper habitam, difficile non erit forſan anſam elicere, unde primò nata ſit ſententia altercationem ejuſmodi ad locum illum ita attinuiſſe. Nam pro eo quod in præcedenti commate Codicum Ebræorum habetur, paraphraſtes ille ſubſtituit הלא אם תיטיב וגו' *Nonne ſi emendaveris cultum tuum, remittetur tibi* (loquitur Numen ad Cainum) *quod ſi non emendaveris cultum tuum,* ליום דינא *ad diem judicii peccatum tuum conſervatur, quo futurum eſt, ut Pœna ſumatur à te, ſi non pœnitentiam egeris. Quod ſi pœnitentiam egeris, remittetur tibi.* Et dein ſequitur nuda illa adlocutionis mentio & Abelis cædes. Atque idem ſanè ſenſus, fermè eadem verba etiam præeunt tum in Hieroſolymitana tum in Uzielidis dicta paraphraſi, unde nemo non videt ſatis accommodè pendere altercationem illam de Judicio ac Pœnis qua Numen & ſeculum futurum ſpectant. Quam ſanè & innuiſſe videtur in Alcorano [b] Mahumedes. Nonnulli autem codices, veluti Samaritanus (quod & notavit olim S. Hieronymus) editio vulgata, Hellenistarum, etiam vetuſtus Bibliorum codex Syrus Ms. Gabrielis

[a] *Videſis R. Nepthali Aſchenazi in* Sepher אמרי שפר *fol.45b. &c.*

[b] *Azoar 5. Arabice in Latine.*

brielis Sionitæ c, in intervallo illo seu proximè post adlocutionis mentionem habent, *transeamus in campum* seu *egrediamur foras*, quasi illa fuissent verba, quibus adloquendo usus esset Cainus. Et verba ea capite singulari explicat S. Ambrosius d. Sed hoc obitèr. Jam verò cum Judiciorum nomine sic Talmudicis veniant tam Judicia Divina seu Tribunalis Cœlestis quàm Humana; atque Humanorum nomine contineantur tam Decreta ex potestate Deliberativa atque Constitutiva nata, quàm ex ea quæ Judiciaria dici solet & Decisiva; Judicia illa Divina in capite hoc Juris Naturalis de Judiciis neutiquam comprehenduntur, sed tantùm Humana seu quæ ad obedientiam & regimen civile attinent, eaque tam ex Constitutiva quàm ex Judiciaria potestate orientia. Id est, in præcepto Noachidarum seu Naturali de Judiciis, hoc tantùm contineri volunt, ut qui Societates publicas inirent seu respublicas qualescunque constituerent rebusque præessent, Tribunalia, Consistoria, seu Domos Judicii ordinarent, quibus tum ea quæ pro vario locorum, temporum, personarum discrimine, Juris Noachidarum capitum observationi essent necessaria seu conducibilia, sancirentur superinducerenturque, tum judicia de ipsis Juris Naturalis capitibus, simul & de sancitis ejusmodi in litium & actionum decisionem exercerentur; & demùm ut hujusmodi sancitis & Decisionibus parerent illi qui pro multiplici imperii diversitate ac variantibus jurisdictionis præstitutæ modis subessent, Pœnisque coercerentur contumaces & rebelles. Ita tamen ut de Divino etiam judicio præmioque ac Pœna in eo expectando, seu de eo quod est Deum Renumeratorem esse, Persvasionem universis hominibus necessariam esse quantum video, intereà existimarent Ebræi. Quam nihilominus in præceptis Septem non expressim memorant Ut nec illud de cultu Numini exhibendo. Sed verò quemadmodum ad cultum ejusmodi obligari genus humanum palam aute mabant, ut libro tertio fusiùs demonstravimus, ita proculdubi ad Persuasionem quam diximus hominum neminem non vol bant obstrictum. Quorsum enim cultus ille & expiationes (quibus ibi egimus) nisi tam obligatio ad Remuneratorem & dicia divina agnoscenda accederet, quàm ea quæ est ad cul exhibendum & sacrificia, alia, in expiationem offerenda

c *Io. Morinus in Pentateuchum Samaritan. Exerc. 3. & 4.*

d *De Abel & Cain lib. 2. cap. 8.*

verò quemadmodum Pœnâ forenfi neminem ad Cultum ejusmodi feu facrificia cogebant, ut & ibi oftenfum eft, ita nec ad perfvafionem feu profeffionem aliquam de judicio divino. Quicquid fcilicet in præceptis quæ tractamus Septem expreffim continetur, ad id tantùm, Juris Naturalis feu Noachidarum nempè nomine, Profelytos Domicilii in ditione Ebraica Pœnâ forenfi adigi voluere. Ceteris vindictæ folùm Numinis relictis. Adeò ut revera Gentilium de Divino Judicio perfvafio in illa de Cultu, Sacrificio, aliis ejusmodi, non fub Pœna apud illos forenfi, exhibendis fimul contineretur, nec omninò ad caput hoc de Judiciis, quà in numero præceptorum Naturalium feptenario locum fortitur, fpectaret. Nihilominùs quoniam Talmudici expreffiùs de Pœna ac Præmio Gentilium Divino, adeoque de divino qua ad eos attinet Judicio fubinde loquuntur, etiam in hunc librum, ob fimilitudinem, qualiscunque reperiatur, inter Judicia Divina & Humana, genus utrunque conjicere vifum eft. Primo igitur de Humanis Judiciis, quatenus in Præcepto hoc Naturali fimplicitèr innuuntur, agetur; Dein, de eis quatenus etiam ex jure Gentium feu more Ebræorum ordinario quo apud ipfos Profelyti Domicili regerentur forenfi, videbimus; adjectis etiam extraordinariis aliquot, & quæ ipfos Gentefque alias (fi Talmudicis fides) integras intervenerunt Judiciis. Et demum quod habent de Judicio, quà Gentiles fpectet, Divino accedet.

CAP. V.

Talmudicorum de Judiciis, *quà fimpliciter Noachidis imperantur, Traditio. Eorum* de Pœnis *præftituendis fententia. De* Thamaris, *nurûs Judæ,* delicto *ac* Judicio; *ac* de Dina *à Sichemo* violata.

Ubi docent Talmudici, quifnam fuerit fenfus Præcepti Naturalis de Judiciis. ad hunc modum rem explicant. [e] התניא כשם שנצטוו ישראל להושיב בתי דינין בכל פלך

[e] *Gem. Bab. ad tit.* Sanhed. *cap.* 7. *fol.* 56*b.*

פלך ופלך ובכל עיר ועיר כך נצטוו בני נח להושיב בתי דינין בכל פלך ופלך ובכל עיר ועיר *Traditio est, quemadmodum in præceptis accepere Ebræi, constituere tribunalia per omnes pagos & urbes* (quo referunt illud f, Judices & Magistros constitues in omnibus portis tuis) *ita præceptum est Noachidis constituere Tribunalia per omnes pagos & urbes.* Et Maimonides g, כיצד מצווין הן על הדינין חייבין להושיב דיינים ושופטים בכל פלך ופלך לדון בשש מצות אלו ולהזהיר תא העם *Quomodo intelligendum est præceptum Noachidarum de Iudiciis? Ex eo debent constituere Iudices & Præfectos pagatim, qui tum judicent de Sex illis præceptis cæteris, tum populum* (de eorum observatione) *commoneant.* Sic alii h. Quod dum sic pronuntiant, tum Obedientiam civilem, tum Imperium juxta capite superiori dicta, simul innui volunt. Exerceri autem hujusmodi Judicia, aut facinora flagitiosa, sive ex sententia Fori sive ex constitutione, coerceri nequire sine Pœnis manifestum est. Quemadmodum verò, tametsi Tribunalium constitutio generatim præcipiatur, Formulæ nihilominus, Tempora agendi, & quæ sunt cetera id genus ad rem forensem singularius attinentia, pro morum populorumque indole atque ratione diversâ & libitu, plurimùm, sive loca sive tempora spectes, semper variarunt; ita etiam, tametsi velut necessariam semper Pœnarum in Judiciis rationem, in ipso præcepto de Judiciis contineri (quod alitèr fieri nequit) velint Ebræi, non tamen nolunt Pœnas, pro eorum qui rebus cum summa potestate præfuerint, pro varia sive ex loco, sive ex tempore, sive ex personis ratione, itidem varias easque sive graviores sive leviores, ritè præstitui. Ipsi quidem, ut capite proximo fusiùs ostenditur, ultimo supplicio seu Gladio regularitèr universa in juris Naturalis quod Illustrius est, seu septem præceptorum caput aliquod à Proselyto Domicilii seu Noachide in ditione Israelitica commissa puniebant. Ceteris intereà sui juris gentibus fas agnoscebant, sive ultimum supplicium sive Pœnas qualescunque leviores pro diversa regiminis atque imperii qualitate sancire, idque non solùm ubi in capitum quæ memorata sunt, septem aliquod, seu præcepta Majora quid commmitteretur, verùm etiam ubi sive in Minorum aliquod sive alitèr quis contra Reipublicæ aut imperii, cui subesset,

f Deut. 16. 18.

g Hal. Melakim cap. 9.

h Moses Mikotzi præc. affir. 122. & videsis Aiin Israel part. 2 fol. 111. col. 2.

eſſet, jura ſingularia deliquiſſet. Neque ſane doctrinæ Talmudicæ omninò conſonum eſſe comperio id quod tradit Vir præſtantiſſimus [i] *Inter ea quæ Noæ Deus edixit, hoc quoque* docere Judæos *fuiſſe, ut non Homicidia tantùm, ſed & adulteria & concubitus inceſti & item violentæ rapinæ morte punirentur.* Non enim neceſſariò Pœnæ illud genus à Noachidis, velut ex præcepto, adhibendum volunt. Quam rem dum diſpicimus, id quod habent ipſi de Pœna, quâ Thamar nurum ſuam velut ſtupri ream Juda, ante Legem Moſaicam (ſeu vigente tantùm Noachidarum Jure cum eo quod, pro vario hominum Imperio, velut Jus Civile, acceſſiſſet) dignam cenſuerat, prætermittere viſum non eſt. Thamar, ut ex ſacra hiſtoria [k] liquet, erat שומרת יבם id eſt, ea quæ, ex jure in Judæ ſaltem familiâ ac regimine recepto, etiam ante legem Moſaicam poſt mortem mariti (tum Eri tum Onani filiorum) ſervata erat ſeu velut repoſita, ut Selæ demortui mariti fratri, hactenus impuberi, poſtea, ad ſemen marito priſtino ſuſcitandum, matrimonio conjungeretur. Cum verò Selam virilem attigiſſe ætatem, nec ſibi à Juda Socero conjungi animadverteret, meretricem habitu ſimulans atque in bivio, quo tranſiret Juda, ſedens in coitum ab ipſo pellicitur. *Factumque eſt* (ut ſunt verba ſacra [l]) *quaſi poſt tres menſes, & nunciatum eſt Iudæ à dicente. Fornicata eſt Thamar nurus tua & concepit per Fornicationes; & ait Iuda, educite eam ut comburatur.* Undenam evenerit, ut pœna hujusmodi Thamaræ deberetur, non ſatis conſentiunt Magiſtri. Commentum habent nonnulli eam Sacerdotis [m] fuiſſe filiam, (quemadmodum diſerte à Pſeudozielide paraphraſte nuncupatur) cui adulterii reæ in Lege Moſaica [n] combuſtionis pœna præſtituitur. Nam de Adulterio, minimè de ſtupro, legem illam intelligunt [o] Magiſtri. Et vocabulum in origine tam de hoc quam illo non raro uſurpatur. Sed quid legi illi ſeculis aliquot poſteà latæ cum Thamare per ſecula illa eam antevertente? Ceterum etiam adulteram eam intereà habebant qui hanc ſententiam amplexabantur, cum nuptiæ nullæ nec ſponſalia (quæ tamen ſine nuptiis ſeu concubitu heic ſufficere ex Jure Noachidarum nolunt) anteceſſiſſent; utcunque Leviri nuptias expectaret ipſa. Rationi [p] magis conſonum eſt, quod ſcribunt

[i] *De Iure Belli ac Pacis l.* 1. *cap.* 2. §. 5.

[k] *Geneſ.* 38. 11

[l] *Ibid. comma.* 24.

[m] *Rabbi Meir in* Bereſith Rabba *paraſh.* 85. *f.* 96. *col.* 2. & *apud Sal. Iarchium* *Geneſ.* 38. 24. *adde R. Bechai ad* Bereſith *fol.* 51. *col.* 3.

[n] *Levit.* 21. 9.

[o] *Apud Sal. Iarch. ad Levit.* 21. 9.

[p] *Abarbinel in* Pirush *f.* 104. *col.* 30. 4. *Vide etiam* Baal Haturim *ad Geneſ.* 38. & *R. Bechai in* Biur *ad* Bereſith *fol.* 51. *col.* 2.

Ppppp bunt

bunt alii, quibus ex adjecto ſive à Juda Principe ſive aliter ſecundum Imperii, ſub quo vivebatur, modum, jure, tum delicti heic tum pœnæ qualitatem pendere viſum eſt. Quod ad delictum ipſum attinet; ex iis quæ ſupra libro quinto occurrunt, ſatis liquet, innuptæ coitum (modo inceſtuoſus ob ſanguinis proximitatem abeſſet) ante legem Moſaicam Ebræis, in delictis non cenſeri, quam ad rem inprimis attinet illud Maimonidis de Juda, ac Thamara, atque pignore, nimirum annulo, pallio ac baculo, quæ mercedis vice ipſa acceperat. Sic enim Maimonides q, ואפשר ללמוד ממעשה יהודה מדה תשובה ויושר משפט וזה מאמרו תקח לה פן נהיה לבוז הנה שלחתי הגדי הזה ובאור זה שבעילת קדשה קודם מתן תורה היתה כבעילת האדם אשתו אחר מתן תורה ר״ל שהיה מעשה מותר לא היה אדם מרחיק אותו כלל ונתינת שכר המותנה עליו לקדשה או כנתינת כתובת אשה לה עתה בעת הגרושין ר״ל שהוצאה דין מדיני האשה שחייב עליו לתתו ומאמר יהודה תקח לה פן נהיה לבוז מלמד אותנו שעטני המשגל כולם ואפילו המותר מהם הוצאת בשרת עלינו לדבר בו וראוי לשתוק ממנו ולהסתירו ואפילו אם יגרום הפסד ממון כמו שתראה יהודה עשה באמת טוב שמפסד וישאר לה מה בידה משנתפרסם לבקש ונוסף בושת זאת היא מדה אשר למדנו מהענין ההוא ואמנם היושר אשר למדנו ממנו הוא אמרו לנקרת עצמו מגולתת ושהוא לא שנה ולא בטל מה שהסכים עמה עליו הנה שלחתי הגדי הזה אין ספק שהגדי ההוא היה טוב במינו מאד ומפני זה רמז עליו *Quin diſcere licet ex Iudæ hiſtoria, tum exactiorem in Moribus virtutem, tum Iuris rectitudinem, in eo quod dicit, Accipiat* r *ſibi* (de pignoribus apud Thamaram relictis verba fiunt) *ne fortè ſimus in contemptum. Ecce miſi hædum hunc. Quorum verborum declaratio eſt, quod coitus cum ſcorto ante datam Legem fuerit, ſicut coitus hominis cum uxore ſua; hoc eſt, quod fuerit licitus, nec homini* (velut delictum) *fugiendum; & quod merces, quæ Scorto dabatur, fuerit ſicut dos, quæ hodie datur uxori, cum repudio dimittitur; nimirùm fuiſſe veluti jus uxorium ad quod reddendum obligabatur is qui coiverat. Quod autem ait, accipiat ſibi ne forte ſimus in contemptum; id docet nos, de rebus copulationis carnalis, etiamſi licita ea fue-*

q More Nebochim part. 3.

r Gen. 38, 23.

ea fuerit, non sine pudore loquendum; quin & consonum esse, ut illam, etiam cum facultatum nostrarum jactura reticeamus, sicut Judam heic fecisse vides, dum censet melius esse, ut ipse amitteret & ipsa sibi retineret quod in ejus erat potestate, quàm ut ipse illud repetendo negotium divulgaret atque pudorem augeret. Hæc est Virtus Moralis, quam ex hac re ediscere possumus. Aequitas autem seu Juris rectitudo, quæ inde addiscenda nobis est, conspicitur in eo quod, ut procul abesset ab inferendo ei damno, id est, à rebus pignoris nomine relictis ei auferendis, atque se nihil mutare vel demere de eo quod cum ipsa pactus erat, velle ostenderet, subjicit, ecce misi istum hædum. Nam dubium non est, quin hædus ille ex grege suo fuerit optimus, qua de causa illum ita signantiùs indicat. Cum igitur in delictis juxta Ebræos, non haberetur, ex jure solo, quod diximus, Noachidarum, seu Naturali, innuptæ coitus non ex proximitate sanguinis incestuosus (neque enim nurus in eis habetur quæ jure Noachidarum vetitæ) manifestum est, ex eo jure, ad eorum placita, Thamaram heic minimè pro rea habitam. Necessario ideo sequitur ex jure civili sive à Juda Principe sive aliter superinducto coitum sive ejusmodi innuptæ, sive futuris nuptiis destinatæ sive fœminæ ejusmodi dignitatis innuptæ (ad eorum placita semper loquimur) ante ibi interdictum fuisse. Adeoque pœnam adjectam [s] להיות כל אשה מנאפת לשרפה *ut fœmina qualibet illiciti coitus rea combureretur.* Cum scilicet neque delicti ibi nomini, neque pœnæ, ad solam Noachidarum, ut jam tradita sunt, jurium mentem, locus omninò reperiatur. Quin disertè ad singulare ævi illius vetusti seu בית דינו של שם *consistorii Semi* seu posterorum ejus decretum rem illam referunt aliqui [t]. Nec vero desunt qui ultimum supplicium combustione ibi nolint intelligi, sed [u] quod frons inureretur לסימן שהיא זונה *signo quo eam scortum esse indicaretur.* De Absolutione autem Thamaræ ex Voce cœlesti, quam בת קול seu *filiam Vocis* appellitant, alia habet ad Judicium hoc spectantia paraphrasis Hierosolymitana, atque ea quæ Uzielidi tribuitur, uti etiam Additiones editioni Geneseos Constantinopolitanæ subjunctæ. Vox autem illa erat תרויכון אתון זכיאין מני ברא פתגמא *uterque ve-*

[s] *R. Bechai in* Biur Beresith *fol. 51, col. 2.*

[t] *R. Simeon Ben Iochai in Gem. Babylon. ad tit.* Abda zara *c. 2. fol. 36 b.*

[u] *R. Iehuda bachisid apud* Baal Haturim *ad Genes. 38.*

strum, quantùm ad hanc rem attinet, culpâ vacat. Vide quæ superius libro quinto de Thamaris hoc concubitu ex Ebræorum commentariis habemus. Rem totam sed ut jurisconsultus Cæsareus tantùm & Pontificius exequitur, atque perpendit Paulus de Abbatia Pollicinii Eremita Camaldolensis in libello ante annos aliquot Florentiæ edito, quem Theorema gestorum Thamar inscripsit. Certè huc etiam spectat Historiola sacra de Dina Jacobi filia à Sichemo Hivitarum juventutis principe violata x. Rem vi patratam esse intelligunt Magistri y, adeoque quoniam Dina velut prostibulum Hivitis habebatur, cum tamen se non omnino sponte Sichemo permisisset, ideo jure fratres ejus Simeonem & Levi tum Sichemum patremque ejus tum cunctos civitatis quam incolebant masculos in vindictam interfecisse, atque cetera quæ in historia sequuntur perpetrasse. Bello scilicet res gesta est, non in foro acta. Sed tamen ad pœnam facinoris bello gesta; quoniam in principes, ut heic, supremos foro locus non erat. Jacobo autem filii; *Nunquid* z *uti debuit sorore nostra* כזונה, ut *Zona*, seu ut *prostibulo*? ubi rationem reddunt cædis Sichemi ac ceterorum. Quoniam sic habuerant sororem nostram perinde ac si ipsa se prostituisset aut se ipsi permisisset. Nam si ita ipsa fecisset, contra jus Noachidarum minimè (juxta magistrorum mentem) quid perpetrasset Hivites; cum innuptæ concubitum spontaneum Noachidæ licitum admittant, nisi ubi jus aliquod civile adversaretur. At vero ea neutiquam heic prostibulum se fecerat, aut sponte se Sichemo permiserat, sed vi oppressa velut prostibulum tamen falsò habebatur. Quod minimè ferendum. Etenim vis universa inter præcepta Noachidarum de Homicidio ac Furto satis interdicebatur. Vi autem oppressam Dinam non solum ex hac Magistrorum interpretatione, verùm etiam è sacris verbis satis elicitur. Ea sunt a ויקח אותה וישכב אותה ויענה *cepit eam & concubuit cum ea & oppressit eam*, vulgata ibi *adamavit eam & dormivit cum ea vi opprimens virginem.* Consonus satis est Onkelus. Sed expressius multò altera illa Uzielidi tributa paraphrasis ודבר יתה באונסא ושכיב עמה וסגפה *& cepit eam violentiâ & concubuit cum ea & afflixit eam.* Et Judæi Hispanienses, *tomo aella y yazio con ella y assi-*

x *Genes. 38.*
y *Gloss. ibid. & vide Abarbinel in* Pirush *fol. 99. col. 2.*
z *Ibid. comm. ult.*
a *Genes. 34. 2*

affligioli. Arabs item Erpenianus pro יענה substituit عذبها *afflixit, cruciavit eam*. Josephus autem disertè [b] φθείρει δι' ἁρπαγῆς *raptu violavit*. Malè autem Græci aliquot codices, *cepit eam & dormivit cum ea*, καὶ ἔτεκε καὶ ἐταπείνωσεν αὐτὴν *& peperit, & humiliavit eam*. Ad illud vero quod legitur in historia sacra, *rem* [c] *fœdam* Sichemum patrasse in Israel וכן לא יעשה & *ita non fiet* aut *ita non fieri solet* seu *debet*, pro quo habet vulgata, *violatâ filiâ Iacob rem illicitam perpetravit*, Salomon Jarchius לענות את הבתולות שהאומות גדרו עצמן העריות על ידי המבול *Scilicet fieri non debuit nec in more receptum erat, ut impunè quis virgines ita violaret. Nam & ipsi Ethnici velut sepem sibi præstituunt, ne Incesta patrentur, idque ob diluvium.* De hoc enim cavere, est etiam incesti interdictorum observationi sollicitiùs prospicere.

[b] *Orig. lib. I. cap. 19.*

[c] *Comm. 7.*

Cap. VI.

Judicia *circa* Juris Naturalis capita Illustriora, *in Gentium ditionis Israeliticæ regimine, tantùm exerceri solita.* Judices *qui eis præessent* seorsim constituti; *etiam* Proselyti Domicilii *ritè constitui potuêre.* Sexus *discrimen.* Pœna Gladii, Furto Gentilis *irrogata, aliis item delictis, quæ* mitiùs in Judæis *punita.* Nullam pœnam obscurioris Juris Noachidarum *capitis alicujus violationi imminuisse.*

Sequitur ut de Judiciis videamus, quatenus in Proselytorum Domicilii seu Gentilium ditionis Israeliticæ regimine, locum haberent. Eorum consideratio duplex. Altera, quâ circa Jura simpliciter Naturalia versabantur; Altera, quâ circa Jura Gentium ibi sive Imperativa sive Interve-nientia. Quod ad priorem attinet; Ebræis ipsis & eis qui in eorum ritus transierant Tribunalia fuere ordinaria Triumvirorum & XXIII-virorum quamplurima per urbes, oppida ac pagatim disposita præter Magnum illum LXXI-virorum Hierosolymis Synedrium, in quibus jus secundum præcepta Mosaica, atque ea, quæ ex Majorum institutis mo-

ribusque adjecta essent,tum Originariis tum Proselytis Justitiæ ac libertinis dicebatur. Neque sine התראה seu *Præmonitione*, nec sine binis minimum testibus, sententia ex eo jure in reum regulariter ferri solita. Pœnarum item genera quatuor (præter verbera atque alia aliquot pro eorum qui rebus præessent autoritate introducta) Combustio scilicet, Lapidatio, Strangulatio & ea quæ Gladii dicitur, in eorum commentariis, quippe quorum usus ex civili jure apud ipsos obtinuit, passim occurrunt. Sed hæc ad Proselytos Domicilii seu Noachidas ditionis Israeliticæ, ex solo Juris Naturalis respectu, seu ut ex eo solo res agitaretur decidereturque, neutiquam attinuere. Neque in tribunalia Israelitica, neque ad Israeliticas formulas, Proselyti Domicilii seu Noachidæ ejusmodi, ex suo tantum jure rei, in jus vocabantur. Sed sua erant hisce singularia jura Forensia, adeoque Tribunalia singularia; quemadmodum in Anglia nostra olim *Justitiarii ad Custodiam Iudæorum assignati*. Sic enim & in ditione Israelitica Tribunalia Juditiis Proselytorum Domicilii seorsim sunt posita. Singulare enim apud veteres erat illud Judicandi genus, quod ξενικὸν appellarunt, ut scimus ex Aristotele [d], id est, *ad peregrinos attinens*. Unde & apud Ebræos, singulares, qui ritè ex Noachidarum jure cognoscerent Judices, ut res postulabat, præficiebant ii qui Tribunalibus, quæ diximus, Israeliticis cum imperio præessent, eosque sive Ebræos sive Proselytos Domicilii aut fœdere receptos quales diximus. Nisi hi eousque sui juris post deditionem victoriamve, ex fœdere remanserant, ut, professione in jura Noachidarum factâ, integrum ipsis esset suo quod retinerent Territorio Judices præficere. Nam ejusmodi Dedititii non minus ad Judices præficiendos constituendaque Tribunalia, quæ de Juris Noachidarum capitibus ritè cognoscerent obligabantur, quam ipsi in Sancto Imperii sui Territorio Ebræi. Nec contra caput hoc de Judiciis committere tantùm eos existimabant, qui Tribunalium seu Judicum, Constitutioni adversarentur, verùm etiam quicunque ita favendo aliorum flagitia in cetera juris hujus capita perpetrata reticerent ac celarent, ut, cum commodè fatis possent, in Judicium ea non deducerent. Atque hos בעלי שכם seu *Consentientes* appellant [e], nec leviori quàm ipsos flagi-

[d] *Politic.* 4. *cap.*17.

[e] *Maimonid halach Melakim cap.*9. *Iosephus Albo* Sepher Ikarim *lib.* 3. *cap.*14.

flagitiorum autores pœnà dignos censuere [f]. De Tribunalium autem huic Juri singularium apud Ebræos ipsos constitutione, ita, ad veterum mentem Maimonides [g], חייבין בית דין ישראל לעשות שופטים לאלו הגרים התושבים לדון להן על פי המשפטים אלו כדי שלא ישחת העולם אם ראו בית דין שיעמידו שופטיהם מהן מעמידין ואם ראו שיעמידו להן מישראל מעמידין *Debent ii qui Tribunalibus Israeliticis præsunt præficere Iudices Proselytis illis Domicilii; ut secundum jura illa Noachidarum jus eis dicatur, ne quid detrimenti capiat humana societas. Pro eorum vero arbitrio, idem est, sive Iudices hosce constituant ex ipsis ejusmodi Proselytis, sive ex Ebræis.* Sexus autem ita ratio heic habenda erat, ut fœmina in Judicem eis ritè apud Ebræos præfici nequiret; quod neque ex jure Ebræis civili regulariter [h] admissum. Idem Maimonides disertè ולא תדון אשה להם *Fœminæ eis jus dicere non licuit* [i]. Cum vero ex Ebræorum jure civili, tres minimum Judices ferè semper de causis cognoscerent civilibus seu pecuniariis, de capitalibus verò nunquam pauciores viginti tribus (quod ex titulo Sanhedrin liquet) cumque omnia, ut statim ostenditur, judicia pœnalia, ob violatum à Noachide jus Naturale, Ebræis in usu capitalia essent; pro libitu nihilominus præficientium, ita Judicum heic numerus variabat, atque ab eo, qui ex jure Ebræorum civili exigebatur, diversus erat, ut etiam unicus sufficeret. Quod itidem de Testibus dicendum; quorum tamen in admissione, sexûs etiam ratio ita habita, ut fœmina, quemadmodum ex Jure Israelitico, excluderetur. Maimonides [k], ובן נח נהרג בעד אחד ובדיין אחד בלא התראה ועל פי קרובים אבל לא בעדות אשה *Noachides ultimo afficitur supplicio ex sententia Iudicis unici atque ex unici testis testimonio, idque sine Præmonitione atque testimonio propinquorum* (quod in Judiciis Israeliticis seu merè civilibus [l] non est admissum) *Minimè verò ex testimonio fœminæ.* Atque ex hoc Judiciorum, juxta jus Noachidarum, atque illud, quod Ebræorum civile est, discrimine interpretantur illud quod ex Gemara Babylonia superiùs [m] affertur de Præcepto de Judiciis adjecto in Mara, præter illud Noachidarum. Scilicet נצטוו [n], ישראל במרה להורות דין בסנהדרין של עשרים ושלשה *præceptum fuisse Israelitis in Mara, ut judicia* (capitalia) *exercerent* in

[f] *Videsis Hugonem Grotium de Iure Belli ac Pacis lib. 2. cap. 20. §. 40. &c.*

[g] *Ibid. cap.* 10

[h] *Videsis* Sepher Shalsheleth *fol.* 144. *& Petr: Fabrum Semestr. lib.* 3. *cap.* 14.

[i] *Gem. Bab. ad tit.* Sanhedrin *cap.* 7. *fol.* 57*b*.

[k] *Hal.* Melakim *cap.* 9. *Adde Gem. Hierosolym. ad tit.* Kidoschim *cap.* 1. *fol.* 58. *col.* 3.

[l] *Misna tit.* Sanhedrin *cap.* 3.

[m] *Capite ultimo libri primi. pag.* 123.

[n] *Gloss. Talmud. ad tit.* Sanhed. *cap.* 7. *fol.* 56*b*.

in Tribunalibus XXIII *virorum &c.* quod legitur in Glossa Talmudica ubi etiam adjicitur Pluralitatem testium atque Præmonitionem tunc temporis, velut jura Israelitis singularia, accessisse; adeoque aliam Judiciorum formulam, aliaque judicia, præceptis anterioribus tunc, in Ebræorum tantum usus, adjecta. Ut vero in Judicum & Testium ratione hujusmodi habebatur inter Noachidarum & Ebræorum jus discrimen, ita, etiam in Pœnis diversitas. Nam capitalem, quæ gladio infligebatur, ad Noachidas ex suo jure heic reos attinere o volunt. Neque quid à Noachide contra jus suum Naturale commissum non ultimo id genus supplicio, ex more, qui ibi receptus, puniendum. Sed quæ de Judiciis ac Pœna heic dicta sunt, intelligenda tantùm de Septem præceptorum seu Juris Naturalis Illustrioris, non de Minorum seu Obscuriorum capitis alicujus violatione. Neque enim de hisce cognoscebat Tribunalium aliquod. Sex igitur illa incestûs genera cunctis hominibus à rerum initiis (ut supra traditum est) interdicta, uti etiam Cultus Extraneus, Maledictio Numinis, Homicidium, Furtum, Esus membri animalis viventis (nec disparis juris voluere esse aliqui, ut ostensum est, esum sangvinis) & præceptum hoc de Judiciis (quà sive obedientia civilis, sive, ubi ex fœdere seu indultu liceret, Judicum seu Magistratuum constitutio eo innueretur) Pœnam habebant Mortis ex recepto apud Ebræos juris Gentium usu adjectam. Quæ etiam ex Tribunalium, quæ diximus, seorsim & Proselytorum Judiciis perse præstitutorum sententia, gladio irroganda, qualis Pœna, ex jure Ebræorum sibi civili atque ordinario non cuiquam, præter homicidam, ob horum aliquod commissum infligebatur. Sed aut Vivicrematio aut Strangulatio aut Lapidatio; idque tantùm in prioribus quatuor generibus. Sed Proselytorum Domicilii supplicium heic in cunctis parile, id est ultimum. Adeoque tria etiam posteriora, Furtum scilicet, Esus membri animalis viventis, atque id quod contra præceptum de Judiciis committeretur, in Proselyto Domicilii sic puniebatur. Quæ intereà ex Jure Israelitico & usu ipsis civili aut compensatione damni, dupli, quadrupli aut quintupli, aut verberibus tantùm plecti solita. Proprium scilicet sibi & Proselytis Justitiæ Jus

o *Vide Gem. Babylon. ad t.* Sanhed. *c. 7. fol. 57 b. & c. 8. fol. 71 b. & Maimon. halach.* Melakim *cap.* 9.

Jus illud erat, etiam à Numine præſcriptum. Juris autem Noachidarum capitum, Numen pariter autorem, ut ſupra oſtenſum eſt, eſſe voluere; qua ſcilicet in ipſis interdicta præcepta, e habentur. Pœnarum vero genera quibus coercerentur homines contra committentes ſive graviora ſive leviora, tum pro eorum qui jure illo uterentur conſenſu & indole tum pro variis, Perſonarum, Loci, Temporis circumſtantiis præſtitui potuiſſe. Idque ex mente Præcepti hujus univerſalis de Judiciis. Unde & ipſi ultimum adjecere ſupplicium Tribus illis Noachidarum Juris Capitibus, ob quæ tamen violata ex Jure ipſorum civili ſeu Iſraelitis proprio nemo morte puniendus. Nimirum ne ſalutare ſatis reipublicæ ſeu humanæ apud ipſos ſocietati medicamen deeſſet, pro eorum arbitrio, quibus ſuprema in legibus ſuperinducendis poteſtas erat, ſive gravius quomodolibetcunque ſive levius, ut rerum diverſitas exigebat, Pœna genus ſceleribus & delictis conſtitui fas exiſtimabant. Quale quidem receptiſſimi Orbis Chriſtiani etiam mores luculenter docent; tametſi nec defuerint in ſcholis noſtris viri ſubtiliſſimi p, qui ne Furtum quidem ſimplex morte punire fas eſſe contenderint. Quorum ſententiam tam Ebraicæ in Judiciis ex Jure Gentium exercendis Reipublicæ, quàm Chriſtiani orbis conſenſus palam impugnat. Ideo autem mortem Proſelytis Domicilii reis Gladio inferri volebant, puto, Ebræi, quia præ cæteris ultimi ſupplicii generibus, illud Turpius exiſtimarent. Id colligo ex his Miſnæ q verbis.

מצות הנהרגין היו מתיזין את ראשו בסייף כדרך שהמלכות עושה ר' יהודה אומר ניוול הוא זה אלא מניחין את ראשו על הסדן וקוצץ בקופיץ אומר לו אין מיתה מנוולת מזו

Ex inſtituto de ultimo ſupplicio afficiendis (nec tamen lapidatione, vivicrematione, aut ſtrangulatione) *Caput damnati amputabatur gladio; quemadmodum juſſu regio fieri ſolet. Sed turpe hoc eſſe ajebat R. Iehuda qui voluit potius ut caput ſtipiti impoſitum ſecuri præſecaretur; cui reſponſum eſt, turpius hoc genere mortis eſſe nullum.* Atque ita demum ſe habuit uſus, ex jure Gentium, forenſis, quoties in Jus vocaretur Proſelytus Domicilii aut Noachides in ditione Iſraelitica ob Juris aliquod Naturalis caput ſimpliciter violatum; nullâ juris Civilis ſeu quod Iſraelitis proprium eſſet, ratione commiſta. Id interea verum eſt, non defuiſſe qui Strangulatio-

p *Scot. in ſent. 4. diſt. 15. q. 3 & Sileſius Alex. Alenſ. part. 3. quæſt. 47. membr. 4.*

q *Tit.* Sanhedrin *cap. 7.*

nem, Pœnam Gentilium [r] in ditione Iſraelitica capitalem fuiſſe traderent. Sed refragatur Talmudicorum turba, niſi de Pœna coitus ex jure ut volunt illi ſingulari Iſraelitarum adeo illiciti, ut in adulterium juxta jus Iſraeliticum, non, ut illi docent, juxta Naturale ſeu Noachidarum, ibi migraret, dictum capias; qua de re capite proximo. De nefandi autem beſtiæ coitûs Noachide reo aiunt; eum tantum morte fuiſſe puniendum, non item beſtiam, tametſi jus Ebræis ipſis Civile aliud eſſet; qua de re ſupra [f] etiam monuimus, uti item de Noachide [t] in transgreſſionem ſui juris vi adacti. Alia ſubinde in ſuperioribus libris occurrunt, quæ huc ſpectare meminerit lector.

[r] *R. Manaſſe in Gem. Bab. ad tit.* Sanhed. *cap. 7. fol 56b. & cap. 8. f. 71 b. & vide ibi gloſſas.*

[f] *Lib. 1 cap. 4.*

[t] *Lib. 2. cap. 11.*

Cap. VII.

De Judiciis *quibus in ditione Iſraelitica ſuberant Proſelyti Domicilii* ob Jus ibi Gentium, *ſeu quod* Naturale non habebatur, *violatum.* Pœnæ Singulares *Proſelyto ejusmodi ob* Sponſæ Ebraicæ *(qualis in jure Noachidarum non agnita)* coitum, *irroganda.* Proſelytus Domicilii reus *& dein* Juſtitiæ Proſelytus *factus.* Minor, Surdus, mentis inops. Proſelytus Juſtitiæ *Judiciis pœnalibus*, ex Jure Iſraelitico *exercendis, præeſſe rite nequibat, nedum* Proſelytus Domicilii.

Conſideratio heic altera eſt, de Judiciis quibus ſuberat Proſelytus Domicilii aut Noachides in ditione Iſraelitica, ob juris alicujus Gentium ibi, ſive Imperativi ſive Intervenientis, capitis violationem. Ex eis quæ libro ſecundo & ſequentibus occurrunt palam fit, Proſelyti Domicilii conditionem fuiſſe ejusmodi, ut quamplurima ei non permiſſum ſit facere, quæ tamen Iſraelitis imperata; nec quidem ultro ritus aliquos, velut jure ſibi extra ſui ſeu Naturalis corpus ejusve Appendices, ſuperinducto obſervare. Sic nihilominus ut obligaretur interea jure Gentium tum Imperativo tum Interve-

veniente, id eſt tum ſacro quodcunque ad Proſelytorum Domicilii regimen attineret, tum eo quod ab Ebræis ipſis ejusmodi regimini ſuperinductum eſt. Quoties autem in eorum quempiam ob Juris aliquod, quale diximus, Gentium caput violatum agi oportuit; etiam, pro libitu eorum qui rebus præeſſent, ſive in tribunal Proſelytorum Domicilii regimini ſeorſim poſitum, ſive in Iſraeliticum aliquod ordinarium evocandus erat, ibique ſive abſolvendus ſive damnandus Pœna Iſraelitica, ſeu ex Jure ſolummodo Ebræorum ſeu civili (niſi dicas hoc ita in jus Gentium migraſſe) inſtitutâ. Sic tamen ut Judex etiam heic Unicus, Unicus item Teſtis ſufficeret, nec Præmonitionis ratio (ut in Judiciis mere Iſraeliticis) omnino haberetur. Quæ de Proſelyto Domicilii Imaginem faciente, Lucum plantante, Sabbatum obſervante, id genus reliquis, libris in ſuperioribus dicta ſunt, heic recolantur, utpote quæ modo jam memorato in judicium deducenda. Sed inſigne præ aliis eſt, ad hanc rem, id quod habent Talmudici de ſingulari ob illicitum concubitus unicum genus Proſelyti Domicilii Pœna quæ ex Juris Iſraelitici & Noachidarum diſcrimine orta eſt. Nimirum ex oſtenſis libro quinto liquet, Alienæ uxoris, poſt domum deductionem ſcilicet ac matrimonium coitu incœptum firmatumque, concubitus plane adulterium fuiſſe tam ex Jure Noachidarum quam ex Jure Iſraelitico. Unde evenit, ut adulterii ejusmodi reus, ſive in fœmina Gentili ſive in Iſraelitica, Proſelytus Domicilii, Pœnam ſubiret gladii ex ſententia fori id genus hominibus conſtituti, ut capite dictum eſt ſuperiori. Talmudici[u]; אם בא על אשת ישראל אחר שנבעלה הרי זה כמו שבא על אשת גוי חבירו ויהרג בסייף *Si Noachides concubuerat cum uxore Iſraelitæ poſtquam coitus matrimonium ſecutus eſſet, idem* (quantum ad adulterii interdictum ſpectat) *fecerat perinde ac ſi cum Gentilis uxore coiverat, & gladio puniendus erat.* Nempe in jus ſimpliciter Noachidarum ſic commiſerat. Non item, ſi id fecerat, antequam maritus cum ſponſa coiverat. Nam ex jure Noachidarum ſeu Naturali, citra coitum ne quidem uxor juxta Talmudicos, habebatur ea, quacum quis matrimonium contraxerat, ut fuſius libro oſtenditur quinto. Jure autem Iſraelitico etiam ex ſponſalibus citra deductionem, citra coitum, uxor fiebat[x]; qua de re plura nos in Vxore Ebraica. Et ſi quis cum

u *Maimon. halach.* Melakim *cap.* 9.

x *Deut.* 22. 23, &c.

ſponſæ ejusmodi aliena concubuiſſet, utrique ex jure Iſraelitarum ſa civili Lapidatione puniebantur y, ante ſcilicet tam deductionem quam coitum mariti; poſt deductionē vero & citra coitum, Strangulatione, ut adulteri alii; excepto ubi ſponſa eſſet filia Sacerdotis, quæ ex diſertis legis z ſacræ verbis comburenda. Unde & ſponſam qualem diximus, ſcilicet מאורסה שאין נכנסה לחופה uti vocant, id eſt *ſponſam quæ nondum in thalamum deducta eſt*, volunt Chriſtiani ſcriptores aliqui fuiſſe adulteram illam, ad quam attinere legem de lapidatione innuunt Scribæ & Phariſæi in Evangelio a. Si igitur Noachides ſeu Proſelytus Domicilii id quod Adulterium ex jure tantum Iſraelitico, non Noachidarum, cenſeretur, in ſponſa qualem diximus commiſiſſet, ex jure ſimpliciter ſuo in jus vocari nequibat. At vero ex jure cui ratione Domicilii, pro arbitrio eorum qui ibi rebus præerant, ſuberat, juxta exitum judiciorum Iſraeliticorum puniebatur, non gladio; ſed ſi reus ante tam deductionem quam coitum mariti, lapidatione; ſi poſt deductionem & ante coitum, ſtrangulatione. Nec raro aiunt מיתה האמורה בתורה כתם הוא חנק *ſimplex mortis* ſeu *ultimi ſupplicii Pœna in lege* b *Strangulationem denotat*. Gemara Babylonia c; בן נח בא על עריות ישראל נידון בדיני ישראל בא על ערוות בן נח נידון בדיני בן נח ואנו אין לנו אלא נערה המאורסה ונחשב נמי נכנסה לחופה ולא נבעלה *Noachides* ſeu *Proſelytus Domicilii reus Turpitudinis* ſeu *Concubitus ex Iure Iſraelitico damnati judicatur Iudicio Iſraelitico, concubitus ex Iure Noachidarum, judicio Noachidis ſeorſim præſtituto. Nec quidem heic nobis proprium eſt quidquam præter ſpeciem illam de virgine deſponſata, idque tametſi ea in thalamum deducta fuerit, nondum cum ſponſo coiverit.* Huc ſpectat locus egregius in Gemara Hieroſolymitana d, ubi Rabbi Jona; איש מה ת"ל איש איש אלא להביא את הגוים שבאו על עריות האומות שידונו בדיני האומות ואם באו על עריות ישראל שידונו אותם בדיני ישראל אמר ר' אלעזר מכולם אין לך אלא ארוסת ישראל בלבד שאם בא על ארוסת גוים פטור אם בא על ארוסת ישראל חייבין במה תנא מתחייב בדיניהם בדיני ישראל אין חימר בדיני ישראל בשני עדים ובעשרים ושלשה דיינים וז בהתרייה ובסקילה ואין תימר בדיניהן בעד אחד ובדיין אחד ושלא בהתריה ובסיף *Quid hominis nomine denotatur?* verba fiunt de loco illo ſacro, ubi interdictorum de illicito concubitu e habetur exordium) *ſenſus eſt, ut iteratione*

y Gem Bab. ad tit. Sanhedrin cap. 7. f. 57b. Maimonid. hal. Iſuri Bia c. 1.

z Lebit. 21. 9.

a D. Ioann. cap. 8. 5.

b Vide Lebit. 20. 10.

c Ad tit. Sanhedrin cap. 7. fol. 57b.

d Ad tit. Kidoſchin cap. 1. fol. 58. col. 2. & 3.

e Lebit. 18. 6.

ratione vocabuli hominis, etiam ipsi Gentiles innuerentur; ita scilicet ut quotquot eorum commiserint in interdicta de Illicito concubitu, quo generi humano interdictum est, judicia subeant quæ ad gentes seu *Noachidas seorsim attinent. Si verò commiserint in interdicta de concubitu Israelitis illicito, judicia subeant quæ attinent ad Israelitas, quorum in numero monuit Rabbi Eliezer esse illud tantum quod est de sponsa Israelitæ, nondum nupta* (qualis illa fuerit jam diximus) *Adeò ut si concumbat cum ejusmodi sponsa, judicii sit reus, si verò cum sponsa Gentilis* (id est, ut antè ostenditur, ea quacum nondum concubitus perfecit sed consensus tantum inchoavit matrimonium, juxta jura Noachidarum seu simpliciter, ut volunt, Naturalia) *reus non omninò sit. Verum quidem est ob coitum sponsæ Israelita, damnandum esse. Ceterum an judicio Israelitico an judicio Noachidis proprio? si dicas judicio Israelitico, binis opus est testibus & XXIII viris qui judicent, etiam & præmonitione, & Pœna est Lapidatio. Si verò dixeris, judicio Noachidis proprio, unicus tantummodò sufficit testis, unicus Judex, idque absque præmonitione. Et Pœna est gladio irroganda.* Quin & Maimonides f;

אין בן נח חייב על אשת חבירו עד שיבא עליה כדרכה אחר
שנבעלה אבל מאורסה או שנכנסה לחופה ולא נבעלה
אין חייבין עליה שנאמר והיא בעולת בעל במה דברים
אמורים בבן נח שבא על בת נח מבני גוי
הבא על הישראלית בין כדרכה בין שלא כדרכה
חייב ואם היתה נערה מאורסה נסקל עליה כדיני ישראל בא
עליה אחר שנכנסה לחופה ולא נבעלה הרי זה בחנק כדיני ישראל

Noachides alterius Noachidis uxoris concubitûs nomine reus non erat, nisi more consueto cum ea concubuisset, idque etiam post Sponsi coitum. At verò ob sponsæ, aut domum seu *in thalamum deducta, quacum nondum sponsus coiverat, coitum rei non habiti sunt Noachidæ. Iuxta illud quod dictum est* g (de Sara Abrahæ uxore) *& cum ipsa maritus concubuit* (ubi uxorem ejus esse, Abimelecho cœlitus sic innuitur) *Quæ sic dicta interim intelligenda sunt, ut de Noachide cum fœmina Gentili seu sui generis coeunte rem capias. Si verò cum Israelitide coiverat sive more consveto sive præpostero reus habebatur. Et si ea esset virgo desponsata* (necdum in thalamum deducta) *lapidabatur ille juxta judicii Israelitici exitum. Si in thalamum deducta, nec dum amplexibus Venereis excepta, Strangulatione puniebatur juxta etiam Judicii Israelitici exitum.*

f *Hal.* Melakim *cap. 9. & 10. Vide Mos. Mikot. præc. affirm. 122.*

g *Genes. 20. 3.*

exitum. Ita ut inter ſe Noachidæ in ditione Iſraelitica ſui planè ſeu juxta Ebræos Naturalis juris fruerentur circa contractus conjugales libertate; unde nec uxor ipſis erat quæpiam ante coitum. Qua de re conſulas librum quintum. De Proſelytis autem Domicilii reis ac poſtmodum in ritus Judaicos transeuntes ad hunc modum ſtatuunt h. בן נח שבירך את השם או שעבד עבודה זרה או שבא על אשת חבירו או שהרג חבירו ונתגייר פטור הרג בן ישראל או שבא על אשת ישראל ונתגייר חייב והורגים אותו על בן ישראל וחונקין אותו על אשת ישראל שבעל שהרי נשתנה דינו *Noachides qui nomen Domini ſanctisſimum blaſphemaſſet aut idolum coluiſſet aut in Noachidis alterius uxore adulter fuiſſet & dein Proſelytus juſtitiæ fuiſſet factus, in judicium vocandus non erat, ſed liber.* (Nam ob hæc crimina in Gentiliſmo commiſſa puniendus erat ſolùm juxta ordinem & exitum Judiciorum quæ Proſelytis Domicili ſeorſim propria fuere, nec in Proſelytos Juſtitiæ magis atque in Originarios exercenda) *At verò ſi Iſraelitam occiderat, aut cum Iſraelitæ uxore concubuerat, dein Proſelytus Juſtitiæ factus, Gladio quidem plectendus erat ob homicidium*; (ut antè, nam & ea Pœna homicidii ex Jure Ebræis civili) *ſed Strangulatione ob adulterium.* Scilicet non jam gladio quo ob adulterium jure Noachidarum interdictum, erat puniendus, dum Proſelytus erat Domicilii, ſed Pœnâ Iſraelitarum civili. Ita Proſelytorum Juſtitiæ crimina ejusmodi ante Proſelytiſmum, ſive in compares ſeu Noachidas ſive in Numen ipſum commiſſa, ex ipſa in ritus Judaicos tranſitione dilui voluêre. Non item quæ in Iſraelitas, tametſi velut denuò natos nec ante in lucem editos eos aliàs haberent, ut oſtenſum eſt libro ſecundo i. Ajunt k etiam Gentilem, qui percuſſerat Iſraelitam, morte fuiſſe meritò puniendum nec tamen ita punitum. Adjiciunt item l ענשין מהן לא קטן ולא חרש ולא שוטה שאינן בני מצוה *non puniebatur ex Gentilibus quisquam Minor, ſurdus, aut mentis inops, quoniam hi minimè fuere filii Præceptorum,* id eſt, ad quos præcepta ſatis attinerent. Prætereundum autem non eſt, tametſi Proſelytis Domicilii, ut capite ſuperiori dictum eſt, ritè potuêre fieri Judices qui ſibi congeneres, ex Jure Noachidarum ſolùm, judicare poſſent, adeoque tam Proſelyti Juſtitiæ quàm Ebræi, nihilominus Judiciis Pœnalibus ex jure Iſraelitico ſeu Ebræorum civili exercendis ritè præfici ne Proſely-

h *Maimon. hal.* Melakim *cap.* 10, *& Gemar. Babylon. ad tit.* Sanhed. *cap.* 7. *& Hieroſolym. ad tit.* Kidoschin. *cap.* 1. *fol.* 58. *col.* 3.

i *Cap.* 5.

k *Maimon. hal.* Chobal Wemazik *cap.* 5. *& hal.* Melakim *c.* 10.

l *Ibidem.*

Proselytos quidem Justitiæ, nedum Domicilii, potuisse; qua de re item dictum est libro quinto m.

m Cap. 20.

Cap. VIII.

De Judiciis Extraordinariis *sive ubi* Ebræus *aut* Gentilibus binis *aut* Ebræo & Gentili arbiter *receptus esset, sive ubi* Ebræis *orirentur cum aliis Gentibus actoribus, veluti* Africanis, Ægyptiis, Arabibus, *sive* de Territoriis *sive* de bonis aliis controversiæ.

Quæ verò hactenus de Judiciis forensibus apud Ebræos explicata sunt, ad Judicia attinent, sive juxta Jura Noachidarum sive in Proselytorum Domicilii regimine exercenda, Ordinaria. De aliis etiam, quæ Extraordinaria voco, leguntur nonnulla in Ebræorum commentariis, quæ, quoniam eorum sententiam de Jure, cum Gentilibus etiam nondum in Proselytorum Domicilii numerum nec in suam potestatem receptis, agendi aliquantulùm aperit, prætermittere heic visum non est. Horum alia sunt de Judiciis ubi ex Gentilium litigantium compromisso Ebræus arbiter seu Judex fieret. Alia de aliarum cum Ebræis Gentium litibus, sub judice cui in utrosque potestas, agitatis. Ubi ex compromisso Ebræus arbiter fiebat, tam actore quàm reo Gentilibus, ex Jure Noachidarum omninò controversiam fuisse ajunt dirimendam. At si pars altera esset Ebræus, ita ab arbitro ferendam sententiam, ut secundum illud Jus sive Israeliticum sive Noachidarum, quod in causa Ebræo utilius esset, pronuntiaret. Maimonides n, ישראל וגוי שבאו לפניך לדון אם יש זכות ישראל בדיניהם דנין לו בדיניהם ואומרים לו כך דיניכם ואם יש זכות לישראל בדינינו דנין

n Hal. Melakim cap. 10.

דנין לו דין תורה אומרים לו כך דינינו ויראה לי שאין עושין כן לגר תושב אלא לעולם דנין לו בדיניהם *Si Ebræus & Gentilis in re velut arbitrum compromittant, & commodius fuerit Ebræo, ut causa ex Noachidarum jure decidatur, eo jure utendum est, ac Gentili dicendum, sic exigit jus vestrum. Si commodius fuerit Ebræo, ut causa ex jure decidatur Israelitico, eo utendum est jure, atque Gentili itidem dicendum, ita exigit Nostrum jus. Quod tamen, ut mihi videtur, minimè faciendum, ubi Gentilis ille fuerit Proselytus Domicilii, qui perpetuò* (nisi ubi in juris Israelitici capita illa aliquot, quæ superiùs memorantur, commiserit) *secundum jus Noachidarum judicandus est.* Litium autem sub Judice, cui tum in Ebræos tum in alias, quæ actione uterentur, Gentes potestas erat, agitatarum Historiolæ occurrunt in Talmude Babylonio, quarum ne vestigium, ni fallor, in vetustis Scriptoribus sive Græcis sive Latinis repertum. Reverentiam atque munificentiam singularem, quâ erga Jaddum Pontificem omnesque Hierosolymis Ebræos etiam & totam ubique Gentem usus est Alexander Magnus Ebræos in suam potestatem recipiens o, enarrat Flavius Josephus, uti & eum sequuti non pauci. Sed de Judiciis ejus seu litibus coram eo *institutis*, actoribus aliis gentibus, Ebræis verò reis, nihil memorant. Triplicem tamen in Ebræos, illo Judice, Litem institutam scribunt Talmudici atque disceptatione agitatam fuisse. Primam ab Africanis, Secundam ab Ægyptiis, Tertiam ab Ismaelitis seu Arabibus atque posteris Keturæ. Africani, ut posteri Cananæorum, qui sub Josuæ tempora è Terra Canaan bello pulsi in Africam migrarant (& ea de re certè expressum fuisse in veteri apud Africanos in Provincia Tingitana, inscriptione testimonium tradit Procopius p; & recole heic quod supra q de Josuæ belli in eos denuntiatione memoratur) hæreditatem avitam repetebant. Ex jure successionis in Abrahæ Bona seu Familiæ erciscundæ, agebant Ismaelitæ & Keturæ posteri. Et demum Ægyptii, veluti certi condictione petebant restitui sibi aurum & argentum quod Ebræis ex Ægypto profecturis r ipsorum majores mutuò dederant. Advocati Æbræis munus præstitisse ajunt Gibeah Ben Pesisa, dictum item ben Kosam f Jurisconsultum celeberrimum atque ejusmodi exceptionibus, sedente pro Tribunali Alexandro usum esse, ut actores replicationes quibus exceptionum vim refellerent

o *Archæolog. lib.*11. *c. ult.* & περὶ ἁλώσεως *lib.*3. *c.*21.

p *De rebus Vandalicis lib.*2.

q *Lib.*5. *c.*13.

r *Exod.*11.2. & 12.36.

f *Abraham Zacuth. in* Sepher Iuchasin. *fol.* 13 *b.*

rent frustrà quærentes causis planè caderent, & prædia atque vineas, quas, ex certa evictionis spe, vi occupaverant, derelinquentes pudefactique recederent. Verba Gemaræ Babyloniæ subjungo t; כשבאו בני אפריקא לדון עם ישראל
לפני אלכסנדרוס מוקדון אמרו לו ארץ כנען שלנו היא דכתיב
ארץ כנען לגבולותיה וכנען אבוהון דהנהו אינשי הוה
אמר להו גביה בן פסיסא לחכמים תנו לי רשות ואלך
ואדון עמהן לפני אלכסנדרוס מוקדון אם ינצחוני אמרו
הדיוט שבנו נצחתם ואם אני אנצח אותם אמרו להם
תורת משה נצחתכם ויתנו לו רשות הלך ודן עמהם
אמר להם מהיכן אתם מביאין ראיה אמרו לו מן התורה
אמר להן אף אני לא אביא לכם ראיה אלא מן
התורה שנאמר ויאמר ארור כנען עבד עבדים יהיה לאחיו
עבד שקנה נכסים עבד למי ונכסים למי ולא עוד אלא שהרי
כמה שנים שלא עבדתונו אמר להם אלכסנדרוס מלכא
החזירו לו תשובה אמרו לו תנה לנו זמן שלשה ימים
נתן להם זמן בדקו ולא מצאו תשובה מיד ברחו והניחו
שדותיהן זרועות וכרמיהן כשהן נטועות ואותה שנה
שביעית היתה שוב פעם אחת באו מצרים לדון עם ישראל
לפני אלכסנדרוס מוקדון אמרו לו הרי הוא אומר וה׳ נתן את
חן העם בעיני מצרים וישאילום תנו לנו כסף וזהב שנטלתם
ממנו אמר גביהא בן פסיסא לחכמים תנו לי רשות ואלך ואדון
עמהן לפני אלכסנדרוס אם ינצחוני אמרו להם הדיוט שבנו
נצחתם ואם אני אנצח אותם אמרו להם תורת משה רבינו
נצחתכם נתנו לו רשות והלך ואמר להן מהיכן אתם מביאין
ראיה אמרו לו מן התורה אמר להן אף אני לא אביא לכם ראיה
אלא מן התורה שנאמר ומושב בני ישראל אשר ישבו במצרים
שלשים שנה וארבע מאות שנה תנו לנו שכר עבודה
של ששים ריבוא ששיעבדתם במצרים שלשים שנה וארבע
מאות שנה אמר להן אלכסנדרוס מוקדון החזירו לו תשובת
אמרו לו תנו לנו זמן שלשה ימים נתן להם זמן בדקו ולא
מצאו תשובה מיד הניחו שדותיהן כשהן זרועות וכרמיהן
כשהן נטועות וברחו ואותה שביעית היתה ושוב פעם
אחרת באו בני ישמעאל ובני קטורה לדון עם ישראל לפני
אלכסנדרוס מוקדון אמרו לו ארץ כנען שלנו ושלכם וכתיב
אלה תולדות ישמעאל בן אברהם וכתיב אלה תולדות יצחק
בן אברהם אמר להן גביהא בן פסיסא לחכמים תנו לי רשות
ואלך

t *Ad tit.* Sanhedrin *cap.* 11. *fol,* 91. *a.*

דנין לו דין תורה אומרים לו כך דינינו ויראה לי שאין עושין כן לגר תושב אלא לעולם דנין לו בדיניהם *Si Ebræus & Gentilis in re velut arbitrum compromittant, & commodius fuerit Ebræo, ut causa ex Noachidarum jure decidatur, eo jure utendum est, ac Gentili dicendum, sic exigit jus vestrum. Si commodius fuerit Ebræo, ut causa ex jure decidatur Israelitico, eo utendum est jure, atq; Gentili itidem dicendum, ita exigit Nostrum jus. Quod tamen, ut mihi videtur, minimè faciendum, ubi Gentilis ille fuerit Proselytus Domicilii, qui perpetuò* (nisi ubi in juris Israelitici capita illa aliquot, quæ superiùs memorantur, commiserit) *secundum jus Noachidarum judicandus est.* Litium autem sub Judice, cui tum in Ebræos tum in alias, quæ actione uterentur, Gentes potestas erat, agitatarum Historiolæ occurrunt in Talmude Babylonio, quarum ne vestigium, ni fallor, in vetustis Scriptoribus sive Græcis sive Latinis repertum. Reverentiam atque munificentiam singularem, quâ erga Jaddum Pontificem omnesque Hierosolymis Ebræos etiam & totam ubique Gentem usus est Alexander Magnus Ebræos in suam potestatem recipiens o, enarrat Flavius Josephus, uti & eum sequuti non pauci. Sed de Judiciis ejus seu litibus coram eo *institutis*, actoribus aliis gentibus, Ebræis verò reis, nihil memorant. Triplicem tamen in Ebræos, illo Judice, Litem institutam scribunt Talmudici atque disceptatione agitatam fuisse. Primam ab Africanis, Secundam ab Ægyptiis, Tertiam ab Ismaelitis seu Arabibus atque posteris Keturæ. Africani, ut posteri Cananæorum, qui sub Josuæ tempora è Terra Canaan bello pulsi in Africam migrarant (& ea de re certè expressum fuisse in veteri apud Africanos in Provincia Tingitana, inscriptione testimonium tradit Procopius p; & recole heic quod supra q de Josuæ belli in eos denuntiatione memoratur) hæreditatem avitam repetebant. Ex jure successionis in Abrahæ Bona seu Familiæ erciscundæ, agebant Ismaelitæ & Keturæ posteri. Et demum Ægyptii, veluti certi condictione petebant restitui sibi aurum & argentum quod Ebræis ex Ægypto profecturis r ipsorum majores mutuò dederant. Advocati Æbræis munus præstitisse ajunt Gibeah Ben Pessa, dictum item ben Kosam s Jurisconsultum celeberrimum atque ejusmodi exceptionibus, sedente pro Tribunali Alexandro usum esse, ut actores replicationes quibus exceptionum vim refelle-

rent

o *Archæolog. lib. 11. c. ult. & περὶ ἀλώσεως lib. 3. c. 21.*

p *De rebus Vandalicis lib. 2.*

q *Lib. 5. c. 13.*

r *Exod. 11. 2. & 12. 36.*

s *Abraham Zacuth. in* Sepher Iuchasin. *fol. 13 b.*

tum. Responderunt ex lege. Subjungit ille, etiam ego ex lege tantùm argumentum contra vos petam. Illic scriptum reperitur z, *Habitatio autem filiorum Israel, quæ manserunt in Aegypto, triginta fuerunt anni supra quadringentos annos. Reddite igitur nobis Mercedem Operæ sexaginta* a *Myriadum, qui per annos* CCCCXXX *in Aegypto vobis serviebant.* (Scimus hunc annorum numerum non ab ingressu in Ægyptum, sed à peregrinatione Abrahæ prædictâ [b] tum Chronologis [c] Ebræorum, tum aliis, putari; qua de re heic non est locus disputandi) *Iussit Aegyptios Alexander responsum huic argumento dare. Illi verò tridui morâ impetratâ frustrà quærebant responsum, unde relictis agris seminatis atque vineis consitis aufugerunt. Rursus aliquando venerunt Filii Ismael* seu *Ismaelitæ & Keturæ Posteri, ut in judicio experirentur cum Israelitis coram Alexandro Macedone. Asserebant ei, Terram Canaan esse tam ipsorum quàm Israelitarum, velut cohæredum; Etenim tam scriptum reperiri* [d], *Hæ sunt Generationes Ismael Filii Abrahæ, quam hæ* [e] *sunt generationes Isaac filii Abrahæ. Petiit igitur à sapientibus potestatem sibi dari Gibeah Ben Pesisa, ut Advocati munus patriæ heic etiam præstaret. Adjectis quæ in causis binis prioribus subjungerat, potestas ei data est. Abiit & cum eis egit in Iudicio. Rogat igitur unde sumerent argumentum. Dicentibus illis è lege, etiam & ego inquit è Lege tantùm augumentum afferam. In ea autem dictum est, Et dedit Abraham omne quod habuit Isaaco, & filiis Concubinarum quæ fuere Abrahæ dedit Abraham Munera. Vbi Pater, tum vixerit, instrumenta filiis dederit, quibus nolle se testatur, ut Bona sua inter se dividant, & alterum emiserit altero ditiorem, Prærogativam alterius alter jure minuere nequit.* Quin in *Beresith Rabba* [f], actiones totidem à populis illis coram Alexandro adversus Ebræos institutæ, sed diversimodè narrantur. Verba sunt; בימי אלכסנדרוס מקדון באו בני ישמעאל לעורר על ישראל על הבכורה ובאו עמהם שתי משפחות רעות כנענים ומצרים אמרו מי הולך ודן עמהן אמר גביעה בן קוסם אני הולך ודן עמהם אמרו לו הזהר שלא תחליט להם את הארץ אמר אני הולך עמהם אם נצחתי אותם הרי מוטב ואם לאו אתם אומרים מה הגרוע הזה

z Exod. 12. 40.

a Ibid. comm. 37.

b Genes. 15. 13. & vide Act. Apost. 7. 6. & Epist. ad Galat. 3. 17.

c Seder Olam Rabba & Abraham Ben David in Kabala vide Rabbi Eliazer in Pirke cap. 48.

d Gen. 25. 12.

e Ibid. comm. 19.

Genes. 25. 5.

f Parash. 61. fol. 68. col. 2.

ואלך ואדון עמהן לפני אלכסנדרוס מוקדון אם ינצחוני אמרו
הדיוט שבנו נצחתם ואם אני אנצח אותם אמרו לו
תורת משה רבינו נצחתכם נתנו לו רשות הלך ודן
עמהן אמר להם מהיכן אתם מביאין ראייה אמרו לו
מן התורה אמר להן אף אני לא אביא ראייה אלא
מן התורה שנא' ויתן אברהם את כל אשר לו ליצחק ולבני
הפלגשים אשר לאברהם נתן אברהם מתנות אב
שנתן אגטין לבניו בחייו ושיגר זה מעל זה כלום
יש לזה כלום על זה

Cum adessent Africani, ut litigarent cum Israelitis coram Alexandro Macedone, asserentes Terram
u Num. 34. 2.
Canaan suam esse eo quòd etiam scriptum reperiatur u *Terram Canaan & Terminos ejus & Canaan dici, qui fuerat eorum pater, rogavit Gibeah Ben Pesisa potestatem à sapientibus, ut Advocati munus patriæ præstaret coram Alexandro Macedone. Quod si, inquit, ipsi vicerint, integrum erit vobis respondere, illos privatum ex Israelitis tantùm vicisse. Si verò ego vicero, respondendum erit, Legem Mosis eos vicisse. Data ei potestate abiit & litigavit cum eis. Rogavit eos undenam peterent Argumentum. Responderunt ex Lege. Quibus ille, etiam ego neutiquam argumentum afferam contra vos aliunde quàm ex lege peti-*
x Genes. 9. 25.
tum. Scriptum illic est, inquit; Maledictus x *Canaan, servus servorum erit ille Fratribus suis. Ubi servus res acquisiverit, cujusnam est ipse servus? cujusnam res ejus? Quin vos insuper quot annis jam nobis minimè serviistis? Alexander Rex jubet eos respon dare. Cui illi, da quæso nobis moram tridui; quâ indultâ fru responsum quærebant. Unde aufugêre relinquentes agros sui minatos & vineas plantatas. Id quod anno contigit Sabb Rursus aliquando venerunt Aegyptii, ut litigarent cum Israeli ram Alexandro Macedone, cui ostenderunt à Mose dictum,*
y Exod. 12. 36.
dedisse y *gratiam populo in oculis Aegyptiorum, ut postulata c rent eis, seu mutuo darent quæ ipsi peterent. Reddite ig quiunt, argentum & aurum quod à nobis abstulistis. Petit à tibus potestatem Gibeah Ben Pesisa, ut ipse Advocati munus, in dum judicio, patriæ præstaret coram Alexandro. Et inquit cerint ipsi, integrum erit vobis respondere hominem è vobis ab eis victum duntaxat esse. Si verò ego vicero, respon ipsos à Lege Mosis Magistri nostri victos. Potestate ei dat cum eis in Iudicio egit. Rogavit igitur eos, unde peterent*

totam substantiam suam Isaaco. Illi verò, at ubi, inquiunt, est Instrumentum editum quo divisa est hereditas filiis ejus. Respondit ille, Et filiis Concubinarum quæ fuere Abrahæ dedit Abraham munera. Et pudoris causâ ulteriùs litigare nolebant. Cananæi verò; ex ipsorum lege contra eos ostendimus Terram ipsam passim nuncupari Terram Canaan, unde Terram quæ nostra est Nobis reddi petimus. Atqui iterùm Gibeah Ben Kosam, Domine mi Rex inquit, nonne fas est cuique pro libitu suo cum filiis seu Liberis *suis agere? Annuenti Regi at scriptum est* [k]*, inquit, Maledictus Canaan, servus servorum erit ille fratribus suis. Ecce tibi Terra ipsa nostra est, atque illi sunt servi Domino meo Regi. Vnde etiam & hi ob pudorem ulterius litigare nolebant. Aegyptii demùm ita agunt. Debent nobis* LX *myriadas. Egressi enim sunt è regionibus nostris vasis argenteis & aureis onusti, juxta quod scriptum est* [l] *& spoliaverunt Aegyptios. Reddant igitur nobis Argentum nostrum & Aurum nostrum. Respondit Gibeah Ben Kosam, Domine mi Rex, Sexaginta Myriades hominum* [ex Ebræis] *operas eis* CCXXXVI, *annos præstabant, partim in auro partim in argento artificium exercendo. Pro Operarum igitur mercede abstulerunt Nummum sive Denarium* [seu ejusce valorem] *in diem. Inito autem à Peritis qui adessent computo, constitit ne centum quidem annos præteriisse à tempore quo primùm Aerarii usus in Aegypto comperiretur. Ob pudorem igitur ulteriùs nec hi litigare volebant.* Vocabulum טימון seu טמיון (quod planissimè è Græco sermone quo *ταμιεῖον ærarium* denotat in Orientem, ut fieri amat, [m] migravit) interpretatur heic Isachar Ben Netphali [n] אוצר שכר העבדות *Thesaurum Mercedis servitii, servitutis*, seu operarum. Sensus videtur; plusquam mille ac centum annos ab Exitu ex Ægypto tunc præteriisse, nec tamen centum annos à tempore quo Ægyptiis usum fuisse constaret ærarii unde operarum merces præstaretur; adeoque nihil illis probationis mansisse, unde se Ebræis mercedem aliter solvisse asserere possent. Miræ sunt hæ disceptationes forenses, ubi omissâ utrinque omninò tot annorum præscriptionis ratione, ad argumenta tantùm ex lege, historia sacra, ejusque interpretamentis petita convolant. An verò res ipsæ fuerint, Alexandro Judice, ita gestæ, an ingenii Rabbinici figmenta (quemadmodum ferè Rhetorum atque Sophistarum apud

k *Genes.* 9. 25.

l *Exod.* 12. 3.

m *Vide sis Baal Aruch. in* טמיון

n *In Commentariis ad citatum locum* ע Bereschith Rabba.

שיער עלינו הלך ודן עמהם אמר להם אלכסנדרוס
מוקדון מי תובע מיד מי אמרו ישמעאלים אנו תובעים
מידן ומתורתן אנו באים עליהם כתיב כי את הבכור
בן השנואה יכיר וישמעאל בדין שיטול פי שנים א"ל
גביעה בן קוסם ארוני המלך אין אדם עושה מה
שהוא רוצה לבניו אמר לו הין וא"ל והכתיב ויתן
אברהם את כל אשר לו ליצחק אמרו לו והיכן שטר
שילוח שחילק בין בניו א"ל ולבני הפילגשים אשר לאברהם
נתן אברהם מתנות ונסתלקו משם בבושת פנים
אמרו כנענים מתורתן אנו באים עליהם בכל מקום
כתיב ארצה כנען ארץ כנען יתנו לנו את ארצינו א"ל
גביעה בן קוסם ארוני המלך אין אדם עושה לעבדו
מה שהוא רוצה א"ל הין אמר והכתיב ארור כנען
עבד עבדים וגו' הרי הארץ שלנו והם עבדים לארוני
המלך ונסתלקו משם בבושת פנים אמרו
מצרים מתורתן אנו באים עליהם ששים ריבוא
יצאו מאעליט טעונים כלי כסף וכלי זהב וכתיב וינצלו
את מצרים יתנו לנו את כספינו ואת זהבינו אמר
לו גביעה בן קוסם ארוני המלך ס' ריבוא בני אדם עשו אצלם
g רד"ו שנים מהם כספים ומהם זהבים שנוטלים כשכרן דינר
ליום נשבו פילוספים וחשבו ולא הגיעה לק' שנה עד
שנמצאת ארץ מצרים לטימון ונסתלקו משם בבושת פנים

Tempore Alexandri Macedonis, venerunt Ismaelitæ, ut cum Israelitis litigarent de Primogenitura. Cum illis veniebant item binæ familiæ improbæ Cananæi & Aegyptii. Consilio inito, quisnam Advocati munus illis litibus præstaret, dixit Gibeah Ben Kosam, ego ibo & in judicio agam cum illis. Ei responsum est, cave ne Terra eis velut evicta cedat. Ille vero, ibo & in judicio agam. Si ipse vicero, bene si res habebit. Sin verò, integrum erit vobis dicere, quid nobis cum homuncione illo? Abiit & in judicio egit cum illis. Interrogante Alexandro undenam actores hi? illi undenam rei? Nos, inquiunt Ismaelitæ, petimus quod possident ipsi, idque juxta ipsorum legem. Proferimus in eos id quod scriptum h est; sed filium odiosæ agnoscet pro primogenito; unde Ismaeli jus erat ut duplicem sortiretur hæreditatis partem. Ad hæc Gibeah Ben Kosam, Domine mi Rex, inquit, nonne fas est cuique pro libitu suo cum filiis seu Liberis suis agere? Annuenti Regi, at scriptum est l, inquit, & dedit Abra-

g *Ita exemplar meum Cracoviæ editum. Sed lege potius* ר"לו, *tum ob similitudinem literarum* ר & ל *(ubi hujus pars superior manca fuerit) tum quod* ד"ר *in Numerorum designatione pro nihilo plane, extra mendum, haberi potest.*

h *Deut.* 21. 17.

i *Gen.* 25 5 & 6 *Adisis lib. de Successionibus ad leges Ebræorum cap.* 37.

CAP. IX.

De Judicio Divino, *&* Pœnâ Præmioque cœlitus, *juxta Ebraos*, expectando. Excisionis Pœna, *juxta nonnullos*, triplex, *adeoque* de Immortalitate Animæ *Talmudicorum aliquot sententia.*

Superest ut de Judicio Divino seu Fori superioris, quod בית דין שלמעלן nuncupant, juxta institutum tandem agatur. Qualenam sive Pœnæ sive Præmii genus Noachidæ, dum Remuneratorem Numen agnoscerent, timere, expectare, sperare obligarentur, nullibi, quantum didici, docent Talmudici. At intereà Præmium sperandum, & Pœnam, qualiscunque ea fuerit, ex divino Judicio seu cœlitus eis timendam, expectandam, in eo satis tradunt quòd ad observanda quæ diximus septem Præcepta sic eos velint obligari, sic item violatione teneri, ut sacrificia expiatoria eos adhibere etiam oporteret, quà de re satis libro tertio. Ceterùm qualenam genus tum Præmii tum Pœnæ ipsi sentirent ad Noachidas ex judicio divino attinere, eliciendum fortè fuerit tum ex eo, quod de ejusmodi Pœnâ ac Præmio, quà seipsos spectat, tradidere, tum ex eo, quod expressim habent de Noachidarum item Pœna & Præmio. Ex sententia fori seu tribunalis superioris in universum aiunt esse [p] טובה צפונה לצדיקים *Bonum Iustis repositum*, id est שכר הצדיקים *præmium Iustorum*, quod nuncupant חיי העולם הבא *vitam futuri seculi.* Eamque agnoscunt fore æternam semperque beatam. Hanc item nominibus priscis גן עדן *horti deliciarum*, *Paradisi*, *Montis Domini*, *Templi Domini*, *Domus Domini*, *Portæ Domini*, sæpiùs significari. Justũ autem definiunt esse eum cujus iniquitati præponderēt justitiæ seu observationis merita. Sic enim aiunt [q] כל אחד ואחד מבני אדם יש לו זכיות ועונות מי שזכיותיו יתירות על עונותיו צדיק ומי שעונותיו יתירות על זכיותיו רשע מחצה על מחצה בינוני *Vnicuique hominum ex Adæ posteris, sunt justitiæ* seu *innocentiæ* aut *observationis merita, sunt item peccata. Is verò, cujus merita peccatis suis præponderent, Iustus est; uti & is, cujus peccata Iustitiæ meritis præponderent, malus, seu impius dicendus. Quod si quis utrorunque æqualiter fuerit particeps, is intermedius est.* Primi generis vocant [r] צדקים גמורים *Iustitia*

[p] *Gem. Bab. ad tit.* Chagiga *cap.* 1. *Maimon. halach.* Thesuba *cap.* 8.

[q] *Gem. Bab. ad tit.* Rosh hashena *cap.* 1. *fol.* 16. *b.* *Maimon. halach.* Thesuba *cap.* 3.

[r] *Gem. Bab. ad tit.* Rosh hashen *cap.* 1. *f.* 16 *b.*

Juſtitia conſummatos, ſecundi רשעים גמורים *conſummatos impietate*, id eſt Juſtiſſimos & ſceleſtiſſimos, ceteris, ut heic, intermediorum nomine tributo. Quemadmodum autem Juſtis ejuſmodi, præmium ſtatuêre vitam æternam beatamque; ſic Malis ſeu impiis atque Intermediis, quales verbis jam allatis memorant, ſive Pœnam *Exciſionis* כרת dictam (Extinctionem dixiſſet Cicero) ſive Gehennam [f] pro mercede manere aiunt ita, ut pro peccatorum pondere, damnentur. Nam velut in ſtatera in foro ſuperiori peccata ac merita cujuſque appendi ſemper volunt, ut ferè Jovem aureâ lance fata Græcorum & Trojanorum libraſſe ait Homerus [t]. Vitam autem æternam חלק בעולם הבא *partem* ſeu *ſortem in futuro ſeculo* appellitant, & pro eorum qui eo gaudeant, qualitate ac meritis, variam [u] eſſe aiunt. Juſtorum etiam dum vitam agunt præmia, uti & Impiorum Pœnas, cœlitus accepta agnoſcunt, ac utriſque pro multiplici Numinis ſive gratia ſive vindicta diverſitatem eſſe non exiguam. Deleri autem Confeſſione ac perfectâ Penitentiâ, quam pluribus deſcribunt, omnimoda peccata; quorum alia חמורות ſeu graviora id eſt quæ ex inſtituto divino tam Exciſione quàm Morte ex ſententia forenſi plectuntur præter perjurium, alia קלות ſeu leviora, quibus nempè non adjicitur Exciſionis pœna, nominant. Ex ſacro autem ſermone triginta ſex enumerant [x], quorum ſcienter & ultrò commiſſorum nullum eſſe, quod non Exciſione, niſi remiſſum fuerit, ſeorſim & per ſe ſit puniendum; ita tamen, ut, ubi eorum nullum reperiatur, peccata etiam alia ſint in trutina non raro adeo ſimul gravia ut non minùs meritis juſtitiæ quàm illa, præponderent nec leviori Exciſione itidem Pœnâ, punienda. Exciſionis autem Pœna, ἐξολόθρευσις Helleniſtis id eſt *perditio* dicta, quæ lege occurrit, ſtatuitur nonnullis Triplex. Neque enim ſatis de hac pœna conſentiunt Magiſtri. Legitur apud R. Bechai [y], הכריתות שבתורה מצאנום על ג׳ חלקים יש כרת לגוף לבדו ויש כרת לנפש לבדה ויש כרת לשניהם לגוף ולנפש *Exciſiones quæ in lege occurrunt tripartitò diſtribuuntur. Eſt genus Exciſionis qua exciditur Corpus tantùm. Eſt*

[f] *De* Gehenna *Videſis Targum Hieroſolymitanum* (*præter ea quæ magis obvia ſunt*) *Geneſ. 3. 24.* uti etiam de *Sy*nonymis ſive Gehennæ ſive aliis quæ heic memorantur Pœnis, *Petrum Galatinum de Arcanis Catholicæ Veritatis lib. 6. c. 7. &c. & Gem. Bab. ad tit.* Erubin *cap. 2. fol. 18 b. 19 a. Manaſſe Ben. Iſrael. lib. de Creatione problem. 19. ex Zohar, Miſna & Gem. utraq. tit.* Sanhed. *cap. 11. Maimonid. hal.* Theſuba *c. 8. &c. R. Samuel. de Ozida in præfat. ad comm. in* Pircke Aboth *&c.*

[t] *Iliad.* θ

[u] *Videſis R. Jehudam Ben Samuel. in* Sepher Cozri *part. 3. §. 1, 2 &c.*

[x] *Miſn. tit.* Cerithoth *cap. 1,*

[y] *In* Biur hathorah *fol. 149. col. 1. Videſis quæ habet Maimonides* hal. Theshuba *cap. 8. &c. Moſ. Mikot. præcept. Neg. 105. Nachmanid. in* Pirush Tora *fol. 200 & 201. Abarbinel in* Pirush Tora *fol. 297. col. 2.*

Eſt itidem Exciſionis genus qua ſola Anima exciditur. Et in Platonica philoſophia memorantur z ψυχαὶ καθαιρούμεναι *animæ ſublatæ* ſeu *extinctæ*. Et demum (ſic R. Bechai) *eſt genus Exciſionis, qua tam Anima quàm Corpus exciditur.* Quemadmodum in Valentinianorum dogmatis dicitur a τὸ τῶν ἀνθρώπων τάγμα ὑλικὸν ſeu *ordinem hominum materialem* ſeu *terreſtrem* ἀπόλλυσθαι ἅμα σὺν ψυχῇ καὶ σώματι *ſimul cum anima & corpore perire*. Primi generis aiunt Pœnam eſſe *præmaturæ mortis* ſeu quæ בחצי ימיו *antequam dies*, ſeu *tempus vitæ aliàs expectandum* abſolvatur, accidit. Certè & in Pſalmis b legitur. *Viri ſangvinum & doloſi non dimidiabunt dies ſuos.* Hanc autem pœnam volunt deſignari in ſacris literis ubi dicitur נכרת האיש ההוא מקרב עמו *excidetur homo ille è medio populi ſui*, aut phraſis de Exciſione ſimilis uſurpatur, qualis ſexies in Lege occurrit. Nam ii, quibus hujusmodi ſignantius præſcribitur pœna, Sex ſunt.

z *Proclus in Theolog. Platonic. l. 6. cap. 10.*
a *Epiphanius hæreſ. 31.*
b *Pſalm. 55. comm. ult.*

I. בעל אוב *qui conſuluerit Ob & Iideoni*; Levit. xx. 6.
II שוחט בחוץ *qui mactaverit extra*; Levit. xvii. 4.
III המעלה בחוץ *qui obtulerit extra*, Levit. xvii. 9.
IV המפטם את השמן *Qui oleum confecerit* contra Legem, Exod. xxx. 33.
V המפטם את הקטורת *Qui confecerit ſuffimentum*, contra Legem, Ib. 38.
VI הסך השמן המשחה *Qui Oleum unctionis effuderit*, contra Legem Ib. 33.

Generis ſecundi Exciſionis pœnam vigeſies ſepties (ad ſcelerum, quibus diſertè præſcribitur, numerum) haberi in lege obſervant. Quindecies, ubi concubitus inceſti prohibentur, adjecto ונכרתו הנפשות העושות מקרב עמם & c *excidentur animæ ſic facientes de medio populi ſui.* Ubi populum ſuum pro ceteris, quæ futuro, non exciſæ, gaudent ſeculo, animabus ſumunt. Quales illi concubitus fuerint, libro quinto d fuſiùs enarratur. Ideo autem in eis quindecim *Ceritboth* ſeu Exciſiones ponunt, non xxvi juxta concubituum ibi deſignatorum numerum, qua undecim in ipſa enumeratione veluti plane redundant. Nam quindecim, id eſt,

c *Levit. 18. 29.*
d *Cap. 1. & 10.*

priores ſeptem, & decimus ſextus cum ſequentibus (demtis decimo octavo, xxv & xxvi) omnes ſatis continent, ut ante monitum eſt. Qui reſtant duodecim huic pœnæ, ex diſertis legis verbis, obnoxii eis ſunt.

I. המחלל את השבת *Qui profanat Sabbatum* [e].
II. הטמא שאכל את הקודש *Immundus qui ſanctum comederit* [f].
III הבא למקדש טמא *Qui in Templum ingreditur immundus* [g].
IV. האוכל חלב *Qui comedit Adipem* [h].
V. האוכל דם *Qui comederit ſangvinem* [i].
VI. האוכל נותר *Qui comederit ſacrificii reſiduum, die tertio* [k].
VII. האוכל פגול *Qui comederit reſiduum ſacrificii extra locum ſuum* [l].
VIII. האוכל חמץ בפסח *Qui comederit fermentum in Paſchate*.
IX. האוכל ביום הכיפורים *Qui comederit quid in die Expiationum* [m].
X. העושה מלאכה ביום הכיפורים *Qui opus aliquod fecerit die expiationum* [n].
XI. *Qui Paſcha non obſervarit* [o].
XII. *Maſculus, qui minimè fuerit circumciſus* [p].

Tres ceteri, quibus triginta ſex conficiuntur, & ad genus attinent tertium, ſunt.

I. המגדף *Blaſphemus* [q].
II. העובד עבודה זרה *Cultus extranei reus ſeu Idololatriæ* [r].
III. הנותן מזרעו למולך *Qui ex ſemine ſuo dederit Molocho* [ſ].

Altero enim heic in loco Anima, altero ipſe qui Molocho ſemen dederit, excidendus. Quomodo vero Blaſphemia & Cultus Extraneus, locis ad hoc tertium genus jam indicatis Ebræis intelligantur, ſupra oſtenſum eſt libro ſecundo. Id autem quod habetur memorati Numerorum capitis commate 31. הכרת תכרת הנפש ההיא עונה בה *Excidendo excidetur anima illa, iniquitas ejus ſuper eam*, & tam ad Blaſphemum quam ad extranei cultus reum, juxta Magiſtrorum ſcita, attinet, de כרת חמור ſeu *Exciſione graviori*, quæ tum Animæ eſt tum Corporis, ſumunt, quam itidem כרת בפול *Exciſionem Duplicem* nuncupant. Adeo ut ex ſecundo

e Exodi 31.14.
f Levit. 7.20. 23.3.
g Num. 19.13.
h Levit. 7.25.
i Ibid. 27. & 17.10. & 14.
k Ibid. 19.6.
l Ibid. 7. & videſis Obadiam Bartenor. ad tit. Cerithoth cap. 1.
m Levit. 23.29.
n Ibid. 23.30.
o Num. 19.13.
p Gen. 17.14.
q Num. 15.30. & 31.
r Ibid.
ſ Levit. 18.21. & 20.5.

cundo Exciſionis pœnæ genere, ipſam plane velint eſſe deſinere Animam, corpore ante tempus ſuum moriendi alias naturale, minime ſublato; ex genere vero tertio, tam Vitam ante tempus alias naturale cœlitus præripi, quam Animam amplius non omnino eſſe. Atque inde pro juſtitiæ ſeu iniquitatis modo ſive Immortalem ſive Mortalem Animam eſſe pronuntient. Sed pœnas etiam qualeſcunque, cum Immortalitate, leviores quam Animæ Exciſionem decernunt. Adeo ut interea etiam ipſas animas interdum mortales eſſe exiſtiment & perire. Et diſertè Magiſtris celeberrimis [t] aliis Exciſio animæ generatim dicitur pœna eſſe, qua impius נכרת ברשעו ואבד כבהמה *exciditur ob impietatem ſuam & deſtruitur veluti brutum.* At vero in feſto Expiationum univerſa peccata tam Graviora qualia diximus, quam leviora (modo præter confeſſionem ac pœnitentiam perfectam damni illati fieret compenſatio, ubi id intervenerat) quotannis per caprum apopompæum ſibi expiata fuiſſe [u] docent. Certè Exciſionis apud eos ejuſmodi pœna Tacito olim videtur ſuboluiſſe. *Augendæ*, inquit ille [x] de Ebræis, *multitudini conſulitur. Nam & necare quemquam ex agnatis* (*gnatis* legit Lipſius; & de liberis neci non exponendis intelligit ut ante monuimus) *nefas; Animasque prælio aut ſuppliciis peremtorum æternas putant. Hic generandi amor & moriendi contemptus.* Edidicerat igitur forſan eos exiſtimaſſe (nonnullos ſaltem eorum nec obſcuri nominis) animas, alias æternas, alias non item. Sed advertendum eſt inprimis heic quod habet D. Paulus de Phariſæorum id eſt ſectæ quam ipſe amplexus fuerat aliorumque ſui temporis Ebræorum ſententia; *confiteor* [y] *&c. ſpem habens in Deum, quam & hi ipſi expectant, reſurrectionem futuram Iuſtorum & iniquorum.* Nec ſane ita rarum eſt omnium, ſive juſtorum ſive injuſtorum, reſurrectionem & Judicium apud Magiſtros ſupponi juxta illud R. Eliæzeris Kapernaitæ [z] הילודים למות והמתים להחיות והחיים לדון *Qui nati ſunt morientur, qui mortui ſunt reviviſcent, qui reviviſcent judicabuntur.* Alia ſunt id genus perplurima, ut prætermittam quæ habet non ſemel Joſephus, Philo, Euſebius in Præparatione Evangelica, alii de Animarum Immortalitate ex diſciplina Ebræorum, uti etiam quæ nonnullis eorum de metempſychoſi tribuuntur [a]. Quod vero de Pœnis hactenus dictum, ita ſem-

[t] *Maimonid. hal.* Theſuba *cap.* 8. *Vide Conſtantin. L'Empereur in Iachiadem in Dan. pag.* 157.

[u] *Ibid. cap.* 1. & 2. *Miſna tit.* Iomac 8.

[x] *Hiſtoriar.* 5

[y] *Act. Apoſt.* 24. 15.

[z] *Birke Aboth. cap.* 4.

[a] *Sixt. Senen. Bibl. Sanct. lib.* 2. *tit.* T. *Lipſ. Phyſiolog. Stoic. l.* 3. *differt.* 12.

per juxta eos est intelligendum, ut peccata fere omnimoda errore seu ignorantià commissa sacrificiis expiatoriis, in lege præstitutis, plane delerentur. Non defuit qui כרת quod *Excisio* nobis est, plane Talmudicis pœna cœlitus infligenda, vertit pridem nec semel, *excommunicatio*, ut videre est in versione Canonum de Pœnitentia b ex Maimonidis Juris corpore. Sed alienissima est illa Vocabuli significatio ab ea quam omnino admittunt Magistri. De Resurrectione autem mortuorum juxta Ebræos, consulas Menasse Ben Israel in libro ea de re nuperrime edito c.

b *Cantabrigiæ*, 1631.

c *Amstelodami* 16.6.

CAP. X.

De Pœnis & Præmiis fori Superioris, *Cœlestis seu Divini, quæ ex Ebræorum sententia* ad Noachidas *seu* Universum genus humanum *attinerent*.

Breviter ostensis hactenus quæ de Præmiis ac Pœnis ex judicio Divino sibi debitis, tradunt Ebræi, sequitur ut quomodo etiam & in quantum ea ad Genus Humanum seu alias Gentes attinere velint, itidem dispiciamus. Tertio Excisionis genere, quod tam animæ quàm corporis appellant (ut jam dictum est) ex aliquorum sententia, puniri Cultum Extraneum, cujus species etiam est Molochi sacrificium, atque Blasphemiam seu Maledictionem Numinis Sanctissimi, palam est. Cum igitur horum Interdicta Naturalia etiam velint fuisse atque ad genus humanum universum nunquam non attinuisse, iniquum non est existimare, ipsos Pœnam, quam cœlitus sibi horum violationis nomine irrogandam existimarent, voluisse pariter ad alios spectâsse. Secundo autem Excisionis genere, quod appellant illi solius Animæ, universos illos concubitus incestos Revelationis Turpitudinum nomine in Levitico denotatos puniri volunt. Unde & saltem sex illos ex Jure Naturali ab initiis rerum, juxta ostensa, interdictos Excisione etiam in Noachidis puniri eos statuisse vix est quod dubitemus; cum toties item animadvertant etiam Gentiles apud seipsos in legum Mosaicarum proœmio (ex vi vocabulorum illorum איש איש *homo homo*) contineri, saltem ratione Sex illorum universis pariter

riter vetitorum, ut libro quinto fusiùs est narratum. Sed & disertis verbis negant Gentilibus aliquot seculi futuri præmium, quo carere Pœna est. Nam de eis qui Diluvio periere ajunt [d], דור המבול אין להן חלק לעולם הבא ואין עומדין בדין *Qui Diluvio periere vitæ futuræ exsortes sunt, neque sistentur judicio.* Ultimo scilicet. De Sodomitis item, pronuntiant futuri seculi exsortes eos fore, attamen in Judicio ultimo sistendos quasi Pœnas pro peccati sluerent usque ad יומא דדינא רבא *diem judicii Magnum* & tunc planè exscinderentur. Alia habent ejusmodi, quæ vide in capite undecimo tituli Sanhedrin & in Maimonidis [e] tractatu de Pœnitentia, atque commentariis adjectis. De Præmio autem quo dignantur qui, ex Gentibus, Septem quæ tractamus præcepta ritè observarint, Maimonides [f]; חסידי אומות העולם יש להם חלק לעולם הבא *Piis ex Gentibus Mundi pars* seu *sors est in Futuro seculo.* Quod in annotationibus adjectis de eis, qui Præcepta Noachidarum observârint, explicatur. Atque ipse alibi [g] כל המקבל שבע מצות ונזהר לעשותן הרי זה מחסידי אומות העולם ויש לו חלק לעולם הבא והוא שיקבל אותן ויעשה אותן מפני שצוה בהן הקב"ה בתורה והודיענו על ידי משה רבינו שבני נח מקודם נצטוו בהן אבל אם עשאן מפני הכרע הדעת אין זה גר תושב ואינו מחסידי אומות העולם ולא מחכמיהם *Quicunque susceperit in se septem Præcepta, atque monitus ea cautius observaverit* (de Proselytis Domicilii recens factis loquitur) *ipse est ex eis qui vocantur Pii ex Gentibus Mundi, atq; ei sors est in seculo futuro. Eum verò intelligimus qui ea observaverit ideò quod præceperit Deus O. M. ut legislator. Nam & per Mosem Magistrum nostrum nobis notum fecit, imperatam fuisse antiquitus Noachidis eorum observationem. Ceterùm si sponte solùm,* seu *ex suo potiùs arbitratu* (non habitâ imperantis Numinis sanctissimi ratione) *ea observaverit, nec pro Proselyto Domicilii nec pro aliquo ex Piis ex Gentibus Mundi habetur, neque in numero Sapientum eorum censendus est.* Atque ubi occurrit in corpore Talmudico [h] שאפילו גוי ועוסק בתורה הרי הוא ככהן גדול *etiam Paganum qui diligenter legem observaverit veluti Pontificem maximum habendum*, id est, inter primarios Ebræorum, quantum ad præmium attinet, censendum, adjicitur in Glossa פירוש בשבע מצות שלהם דאלו בשאר מצות אמרינן בסנהדרין פרק ד' מיתות גוי העוסק בתורה חייב מיתה

[d] *Mian. tit.* Sanhed. *cap.* 11. *Videsis* Manasse Ben Israel *de Resurrectione lib.* 2. *cap.* 8. & 9.

[e] *Cap.* 3. & 8.

[f] *Ibid. cap.* 3. *Vide Manass. Ben Israel loco jam ante citato, & ad Deut. quæst.* 163. *Hispanice,* 2. *Latine.*

[g] *Hal.* Melakim *c.* 8. *adde eundem Halach* Isuri Bia *cap.* 14.

[h] *Gem. Babylon. ad tit.* AbodaZara *cap.* 1. *fol.* 3 *a.*

Intelligendum eſt de ſeptem præceptis Paganis propriis. Nam quod ad cætera attinet; docetur in Titulo Sanhedrin capite de quatuor pœnarum capitalium generibus [i] *Paganum qui obſervaverit legem* (qua Iſraeliticam, atque in ditione Iſraelitica) *mortis eſſe reum.* Qua de re etiam alibi diximus [k]. Tantum abeſt ut de lege ſua Talmudici admitterent id quod Tryphon [l] olim & Chriſtiani aliquot (maxime Fortunatus Scacchus [m] Apoſtolici ſacrarii præfectus) ſcilicet Legem Moſaicam neceſſario etiam Gentilibus obſervandam univerſis *qui unius Veri Dei notitiam habentes, Deum etiam Hebræorum, verum eſſe Deum cognoviſſent, vel ſaltem id probabiliter ſuſpicari potuiſſent*; quæ Scacchi verba ſunt. Sed verò de Pœnarum & Præmiorum, ex Judicio divino, quà ſpiritualium quà corporalium, aliter item, qualitate, ſatis inter ſe diſcrepant Magiſtri veteres, ut inprimis eſt elicere ex doctiſſimis Joſephi Albo [n] commentariis.

[i] *Talmud. Bab. eod. tit. fol. 59.*
[k] *Vide lib. 3. cap. 5.*
[l] *Apud Iuſtin. Martyr in dialogo & Gideſis Hugonem Grotium de Iure belli ac Pacis l. 1. §. 16.*
[m] *Sacror. Elæochryſmaton Myrothec. 2. c. 18.*
[n] Sepher Ikarim *lib. 4. c. 29. &c.*

Cap. XI.

Capitum illuſtriorum Juris Naturalis *ſeu Noachidarum* veſtigia *expreſ-ſiſſima in* Jobi hiſtoria, ante legem Moſaicam, *ſaltem non ubi Mo[ſai]-ca lex, quà* Moſaica *ſeu Ebraica, obtinuit, conſcripta.*

PRæter ea quæ ex ſacra Moſis Hiſtoria atq[ue] è Talmudicis, de Capitibus illis Juris Na[tura]-lis Gentium ſeu Noachidarum Septem [...] ctenus tradidimus, advertendum eſt [...] alibi in Utroque fœdere ſupereſſe qu[...] quæ pro expreſſiſſimis horum, qua N[oachi]-darum ſunt, veſtigiis à viris doctis ſim[...] Qua de re Corollarium adjicere viſum eſt. In Fœdere [...] Jobus homo ſimplex ac rectus, timens Deum & abſtinen[s] [...] lo, præter plurima pietatis atque humanitatis officia, [...]

extraneo, de Blaſphemia ſeu Maledictione Numinis, de Homicidio, de Adulterio ac de Furto, ut ſuo ævo interdictis, nec non de Judiciis, apertè agit. De cultu Extraneo ita o, *ſi aſpexi Lucem* (aut Solem) *cum ſplendeſceret, aut Lunam nobilitèr incedentem; & ſeductum eſt in abſcondito cor meum & applicata eſt manus mea ori meo &c. Etiam ſic denegaſſem Deum qui eſt deſuper*; Seu ut vulgata; *Quæ eſt iniquitas maxima & negatio contra Deum Altiſſimum.* Ubi Helleniſtis ſubſtituitur pro eo quod de Sole & Luna ex Ebræo attulimus ἢ οὐχ' ὁρῶμεν ἥλιον τὸν ἐπιφαύσκοντα (τοῦ p) ἐκλείποντα Σελήνην δὲ φθίνουσαν. Οὐ γὰρ ἐπ' αὐτοῖς ἐστι. Id eſt, *Nonne videmus Solem qui lucebat, Ecclipſim pati, & Lunam decreſcentem? Non enim in eis eſt.* Scilicet agnoſcunt etiam ipſi Creatorem, adeoque non in eis quid habetur adorandum. Quod ad Maledictionem Numinis ſeu Blaſphemiam attinet; abſolutâ ſem per quam ſervabant filii ejus convivandi periodo, *mittebat Iobus & q ſanctificabat eos, conſurgensque manè obtulit holocauſta juxta numerum omnium ipſorum. Dicebat enim Iob, ne fortè peccaverint filii mei* וברכו האלהים בלבבם *& benedixerint Deo* (ut legitur in vulgata) *in cordibus ſuis. Sic faciebat Iobus ſingulis diebus.* Quomodo verò verbum ברך tam *maledicere* quàm *benedicere* ſignificet antea oſtendimus r. De Homicidio alibi; *Si gaviſus ſum,* inquit s, *ad ruinam ejus qui me oderat, & exultavi quod illum inveniſſet malum! Non permiſi ut peccaret guttur meum, ut ſcilicet precarer animæ illius maledictionem. An non dixere viri tabernaculi mei, quis det de Carne ejus? non ſaturamur.* Alia item occurrunt in eodem libro de eare. Et de Adulterio; *ſi deductum eſt cor meum ait* t, *ſuper muliere* (γυναικὶ ἀνδρὸς ἑτέρου habent Helleniſtæ, id eſt, *uxore viri alterius* & paulò poſt ibi θυμὸς γὰρ ὀργῆς ἀκατάσχετος τὸ μιᾶναι ἀνδρὸς γυναῖκα *Furor enim iræ indomitus commaculare viri uxorem* quæ in Ebræo deſunt) *& ad oſtium proximi mei inſidias poſui.* תטחן לאחר אשתי *molat alteri uxor mea & ſuper ea incurvent ſe alii.* Ubi Ebræorum aliqui Molendi verbum ita adhibitum volunt, quoniam ſervitium in moletrina ſeu piſtrino nunc temporis erat מתעבודות המיוחדות אשר תעבוד בהכם האשה את בעלה u *ex miniſteriis ſingularibus quibus marito ſerviebat uxor.* Adeoque imprecatum Jobum ut ſi libidinosè pudicitiam uxoris vicini ambierat, nedum.

o *Iob 31. 26. Ad dictum caput Videſis Iacob. Bolducium & ad cap. 23. Verſ. 12.*

p *Ita in Ms. Bibliotheca Regiæ ad Divi Iacobi.*

q *Cap. 1. 5.*

r *Lib. 1. cap. 10. 127. lib. 2. cap. 11. pag. 256.*

s *Cap. 31. 29. Vide etiam cap. 24. 14.*

t *Cap. 31. 9. adde cap. 24. 15.*

u *Levi Ben Gerſom. ad Iob. cap. 31. 9. & Sal. Iarchi ibidem.*

dum adulterii reus esset, sui ipsius alteri serviret uxor; idque etiam in concubitum. Nam & Chaldæus ibi disertè תשמיש עם חורן אנתתי [x] *Coeat cum alio uxor mea*; cui consonum est illud Vulgatæ, *scortum alterius sit uxor mea*. Quin Hellenistæ eo in loco, ἀρέσαι ἄρα καὶ ἡ γυνή μου ἑτέρῳ *Placeat quoque uxor mea alteri:* Ubi scholion vetus, ac si vocabulum ἀρέσαι, id est placeat, ex sono alterius Græcè simili illùc migrasset Ἑβραῖος, inquit, ἀλέσαι, *Ebræus ibi habet, molat*. Id etiam quod initio capitis XXXI legitur *Fedus pepigi cum oculis meis* ומה אתבונן על בתולה id est, *& quid cogitarem aut adverterem in Virgine?* sive, ut Hellenistæ, *non cogitabo de Virgine*, seu ut vulgata, *ut ne cogitarem quidem de Virgine*, interpretantur Ebræi [y] acsi dixisset Jobus adeo se alieni conjugii jus violare nolle, ut nec virginem quidem libidine intueretur, ne scilicet ejusce posteà alteri nuptæ amore ductus adulterium forsan in ea committeret. Neque enim innuptæ concubitus ex Jure Noachidarum illicitus, ante legem Mosaicam, habebatur Ebræis ut ante ostensum est. Furtum autem, Rapinam, dolum atque omnimodam rerum alienarum illicitam contrectationem, quæ ad Furti caput in Noachidarum jure attinet, pluribus insectatur capite vigesimo quarto. Et postea [z], *Si in manibus meis hæsit macula* (seu manibus meis ἐψάμην δώρων *munera tetigi*, ut Hellenistæ) *seminabo ego ut alius comedat & progenies mea eradicetur*. Judiciorum demum reis præstitutorum manifesta mentio, tam ubi de Adulterio quàm de cultu Extraneo verba facit. De illo, ait, כי הוא זמה והוא עון פלילים quod in vulgata vertitur *hoc enim nefas est & iniquitas maxima*; De hoc גם הוא עון פלילים *etiam hæc est iniquitas maxima*, uti etiam vulgata; seu καὶ τοῦτό μοι ἄρα ἀνομία ἡ μεγίστη λογισθείη, ut Hellenistæ (quibus comma illud prius de Adulterio jam dictum non repetitur) id est, *etiam & hoc ut iniquitas maxima mihi esset imputanda*. Neque alitèr sanè paraphrastes ibi Chaldæus. Ceterum Ebræis עון פלילים sonat *Crimen Iudicum*, id est *Iudiciale, forense*, seu apud Judices in foro puniendum, seu [a] עון שמשפט יסורין ראויין לבוא על ידו *crimen Judiciale, idoneo pœnarum genere castigandum*. Nam & apud Mosem פלילים usurpatur [b] pro *Judicibus*, atque ita ab Onkelo transfertur uti etiam in vulgata; tametsi id non omninò agnoscant

x *Videsis etiam R. Mosem Alsheich in Biur Iob. f. 74b. Etiam de* טחן *seu molendi vocabulo ad coitum* (*ut* alienas permolere uxores *fere Horatio*) *designandū adhibito, vide Vulgat. & Thren. c. 5. 13. & cōpara cum Ebræo.*

y *Idem ibid. à; & Salom. Iarch. ad Iobi cap. 31. comm. 1.*

z *Cap. 31. comm. 7.*

a *Salom. Iarchi. ad Iob. 31. & Moses Alsheich. ibid. fol. 75a. alii.*

b *Exod. 21. 22. Deut. 32. 31.*

agnoſcant Helleniſtæ, quibus pro eo quod eſt in Cantico Moſis אויבינו פלילים *inimici noſtri ſunt Iudices*, ſubſtituitur οἱ ἐχθροὶ ἡμῶν ἀνόητοι *Inimici noſtri ſunt ſtulti.* Alia non ſolùm de Judicio Forenſi apud homines, verùm etiam de Cœleſti illa ſeu ſuperiori Judicii Domo (de qua antè) occurrunt [c] apud Sanctum illum autorem. Quin & ipſum ſe Judiciis præfuiſſe apertè [d] memorat. Jobum autem ſive ad ſecula legis Moſaicæ promulgatione anteriora, ſive ad Gentem ſaltem Moſaicis legibus, quà Moſaicis, neutiquam obſtrictam attinuiſſe, veteribus eſt ſatis in confeſſo. Obtinet ſanè apud Ebræos ferè ſententia, eum [e] floruiſſe ſub Iſaaci ac Jacobi tempora, id eſt diù ante Legem in Sinai promulgatam, atque ex Nachoris Abrahæ fratris nepotibus fuiſſe; tametſi non deſint etiam inter eos, qui eum ne extitiſſe quidem velint, ſed hiſtoriam ejus fuiſſe Parabolam [f], eamque à Moſe conſcriptam. Quam opinionem ex Ezechiele, ubi Noachus, Daniel & Jobus ſimul recenſentur [g], alii refellunt. Ex libro autem Syriaco ad calcem verſionis Helleniſticæ dicitur eum habitâſſe in Terra Huſitidi in finibus Idumææ & Arabiæ, nomenque ei fuiſſe Jobab, patrem *Z*arachum [h] ex filiis Eſau, adeoque eum quintum ab Abraha fuiſſe, atque ſecundum Idumææ regem. Joſephi ævo tribuitur â Saido Batricide Patriarcha Alexandrino, qui nec *Z*arachum ſed neſcio quem Amozum Zarachi filium ei patrem facit. Rebus Joſephi explicatis ſubjungit ille Batricides وفي ايامه كان ايوب الصديق وهو ايوب ابن اموص ابن زارح ابن رعويل بن العيص ابن اسحق ابن ابراهيم *Et in diebus ejus floruit Iobus ille Iuſtus, qui fuit filius Amozi filii Zarachi filii* [i] *Revelis, Filii Eſau, filii Iſaac filii Abraham.* Quæ Chriſtiani Scriptores habent de Jobi ævo ac parentibus plurima, ut ſatis obvia [k], miſſa facimus. Verùm ante legem datam floruiſſe ſatis inde videtur conſtare, quòd vir ob juſtitiam atque pietatem incomparabilem celeberrimus victimas, filiorum nomine, toties [l] obtulerit, nec omninò ſecundum legem Moſaicam [m] de ſacrificiis, quæ ad oſtium tabernaculi ſemper & mactanda & offe-

[c] *Cap.* 5. 4. *c.* 15. 26. *& ſeqq. cap.* 19. 29.

[d] *Cap.* 29. 7. *& ſeqq.*

[e] Bereſith Rabba *paraſh.* 57. *Aben Ezra ad Iob.* 1. *Gemar. Babyl. ad tit.* Baba Bathra *cap.* 1. *fol.* 14. Sepher Iuchaſin *fol.* 9 *b.*

[f] *Videſis Maimonid.* More Nebochim *part.* 3. *cap.* 22. *& comment. R. Sem. Tom. ibid.*

[g] *Ezechiel* 14. 14. *&* 20.

[h] *Geneſ.* 36. 33.

[i] *Geneſ.* 36. 17.

[k] *Adiſis Commentarium Pinedæ in Iobi caput.* 1.

[l] *Iob* 1. 5.

[m] *Levit.* 17. 4. *&* 9.

offerenda erant. Atque Legis ejusce violatio pœnâ Excisionis plectebatur; ut ante monitum est. De Gente verò ejus Mosaicis legibus neutiquam obstrictâ, ita disertè, & apprimè ad firmanda ex eo Ju[illegible]s Noachidarum capita, D. Augustinus. *Homines*, inquit [n], *quosdam non terrena sed cœlesti societate ad veros Israelitas, superna cives patria, pertinentes etiam in aliis gentibus fuisse negare non possunt* [Ebræi] *quia si negant facillimè convincuntur de sancto & mirabili viro Iob, qui nec indigena, nec Proselytus, id est advena populi Israel fuit. Sed ex gente Idumæa genus ducens, ibi ortus, ibidem mortuus est; qui divino sic laudatur eloquio ut quod ad Iustitiam pietatemque attinet nullus ei homo suorum temporum coæquetur. Quæ tempora ejus, quamvis non inveniamus in Chronicis, colligimus tamen ex libro ejus, quem pro sui merito Israelitæ in autoritatem Canonicam receperunt, tertia generatione posteriorem fuisse quam Israel. Divinitùs autem provisum fuisse non dubito ut ex hoc uno sciremus etiam per alias gentes esse potuisse, qui secundum Deum vixerunt eique placuerunt, pertinentes ad spiritualem Hierusalem.* Hactenus ille.

n *De Civitate Dei lib. 18. cap. 47.*

CAP. XII.

Præceptorum *seu* Interdictorum Noachidarum *seu* Universalium, *quæ illustriora hactenus ex Ebræis ostensa sunt*, vestigia *in Canone* Synodi Hierosolymitanæ *ab Apostolis celebrata, juxta nonnullos, reperiri. Qua de re disquiritur.*

IN Novo demùm Federe insitam Ebræis de Noachidarum seu Gentium jure nemini non observando sententiam spectâsse volunt aliqui sacrosanctam Synodum illam Hierosolymitanam sub Christianæ Ecclesiæ initiis habitam; ubi agitatâ quæstione, utrùm etiam Gentes quæ Christianismo nomina dederant, servare deberent Leges Mosaicas adeoque circumcidi, an ex libertate Christiana eis forent soluti responsum miserunt Apostoli & seniores Fratres, in epistola Synodica ad eos, qui fuere tunc in Antiochia, Syria & Cilicia fratres ex Gentibus

eâ

eâ de re dubitantes, qua *viſum eſt*, inquiunt[o], *Spiritui Sancto & nobis, nihil ultrà imponere vobis oneris quàm hæc neceſſaria; ut abſtineatis vos ab immolatis ſimulacrorum, & Sanguine & Suffocato, & Fornicatione, à quibus cuſtodientes vos benè agetis. Valete.* Atque D. Paulus de Circumciſione aliiſque aliquot Legis Moſaicæ ceremoniis poſtmodùm agens, *De his autem*, ait[p], *qui crediderunt ex Gentibus nos ſcripſimus, judicantes ut abſtineant ſe ab idolis immolato, & Sanguine & Suffocato, & Fornicatione.* Ita Vulgata. Græca Epiſtolæ Synodicæ ſunt μηδὲν πλέον ἐπιτίθεσθαι ὑμῖν βάρος πλὴν τῶν ἐπάναγκες τούτων, ἀπέχεσθαι εἰδωλοθύτων καὶ αἵματος καὶ πνικτοῦ καὶ πορνείας, ἐξ ὧν διατηροῦντες ἑαυτοὺς εὖ πράξετε. Ἔρρωσθε. *Nihil ultra vobis imponere oneris præter hæc neceſſaria; ut abſtineatis ab Idolothytis & à Sanguine & à Suffocato & à Fornicatione; à quibus ſi vos ipſos contineatis, benè agetis. Valete.* Ita exemplaria puto omnia edita, præter Complutenſe, Montani Regium, & horum aliquot ſequacia. In his verò, uti etiam in vetuſtis[q] aliquot Mss. poſt καὶ πορνείας *à Fornicatione* ſequitur καὶ ὅσα μὴ θέλετε ἑαυτοῖς γίνεσθαι, ἑτέροις μὴ ποιεῖν, ἐξ ὧν &c. Id quod primùm codices Complutenſes typis exhibuêre. Adeò ut ſermonis contextus ita ſit *à Fornicatione; & quæ non vultis vobis fieri, aliis nec vos ea faciatis, à quibus ſi vos ipſos contineatis &c.* Nec ſine celeberrima hac æquitatis regula atque ingenti humanæ ſocietatis firmamento, D. Jacobi verba in Synodo habita in nonnullis autoritatis magnæ exemplaribus concluduntur; nec ſine ea, Synodicæ epiſtolæ locum illum legebant Patres antiquiſſimi, Irenæus & Cyprianus, quorum verba ubi epiſtolam citant, aliàs etiam à recepta lectione diſcrepant. Hic ad hunc modum[r]; *Item in actibus*, inquit, *Apoſtolorum, Viſum eſt Sancto Spiritui & nobis nullam imponere ſarcinam, quàm iſtam quæ ex neceſſitate eſt, abſtinere vos ab Idololatriis & Sanguinis effuſione & Fornicatione. Et quæcunque vobis fieri non vultis, aliis ne feceritis.* Irenæus[ſ] verò, *Placuit enim Spiritui Sancto & nobis nullum amplius vobis pondus imponere quam hæc quæ ſunt neceſſaria; ut abſtineatis ab Idolothytis, & Sanguine & Fornicatione; & quæcunque non vultis fieri vobis, aliis ne faciatis; à quibus cuſtodientes vos ipſos, bene agitis, ambulantes in Spiritu Sancto.* Utrique vides

[o] *Act. Apoſt. 15. 28.*

[p] *Ibid. cap. 21. 25.*

[q] *Robert. Stephan. in Margin. editionis ſuæ. Theodorus Beza, Franciſc. Iunius &c.*

[r] *Lib. 3. ad Quirinum ad calcem.*

[ſ] *Adverſus Hæreſes lib. 3 cap. 12.*

vides, regulam illam veluti partem haberi Synodicæ Epistolæ; ut etiam interpreti Æthiopico quod adnotavit V. CL. Ludovicus de Dieu. Certè & in Epistola illa velut ex Novo fœdere exscripta in præfationem Legum Aluredi Regis Angliæ ante annos DCCXL. aut circiter, habetur hæc regula ⁊ ꝥ ȝe ƿillen ꝥ oðꞃe men ꞇope ne ðon ne ðoꝥ ȝe ꝥ oðꞃum monnum, quod idem sonat Saxonicè. Certè & regula illa apud ipsos Judæos, extra Novum Testamentum, occurrit. Legitur in Tobiæ monitis t ad filium; ὃ μισεῖς μηδενὶ ποιήσῃς quod vertitur in vulgata *quod ab alio oderis fieri tibi, vide ne tu aliquando facias*; Et Philo u; ἃ τις παθεῖν ἐχθαίρει, μὴ ποιεῖν αὐτὸν *quæ quis molestè graviterque ipse fert, ea ne facito*. Quod inter ea recenset quæ suæ genti receptiora fuere. Ex hisce & illud apud Ælium Lampridium de Alexandro Severo, *Si quis de via in alicujus possessionem deflexisset, pro qualitate loci, aut fustibus subiiciebatur in conspectu ejus, aut virgis, aut condemnationi: aut, si hæc omnia transiret dignitas hominis, gravissimis contumeliis, quum diceret, visne hoc in agro tuo fieri quod alteri facis? clamabatque sæpius quod à quibusdam sive Iudæis sive Christianis audierat & tenebat; idque per præconem quum aliquem emendaret dici jubebat*, QUOD TIBI NON VIS, ALTERI NE FECERIS. *Quam sententiam usque adeo dilexit, ut in Palatio & publicis Operibus præscribi juberet*. Patrum verò quos antè diximus neuter Suffocati meminit. Quod tamen legitur in omnibus quotquot utimur sive Græcis sive Latinis codicibus, uti etiam apud Syrum, Arabem & Æthiopem. Sed hac in re variasse etiam olim codices scimus ex SS. Hieronymo x, & Ambrosio y, & Tertulliano z. Neque hic omninò Suffocatum in commate illo agnoscebat. Neque Ambrosius genuinam illud sed adjectitiam fuisse sacri sermonis partem autumat. Vetustissimo autem Bibliothecæ Serenissimi Regis nostri, ad D. Jacobi, Exemplari Ms. ex Oriente nuper allato, deest τούτων post τῶν ἐπάναγκες adeo ut ita, non *præter hæc necessaria* sed *præter necessaria* simpliciter vertendum sit. Jam verò non defuere ævi nostri viri perdocti qui in epistolæ jam dictæ canone ipsissima Juris Noachidarum, quæ tractavimus, Capita septem contineri voluerint.

t *Tobit. 4 16.*

u *Apud Euseb. Præparat. Evangelic. lib. 8 cap. 7.*

x *Comment. ad Epist. ad Galat. cap. 5.*

y *Ad Epist. ad Galatas cap. 2. & videsis Baron. in Annal. Ecclesiast Ann. 51. num. 17. & seqq. & Franc. Suarez de Legibus lib. 9 c. 20. §. 8 & 9.*

z *Lib. de Monogamia c. 5. & de Pudicitia cap. 12.*

Guile-

Guilielmus Schickardus, enumeratis illis septem, subjicit [a]; *Quæ eadem præcepta, Act. 15. gentibus conversis, loco Mosaicorum imponebantur,* Alibi [b] item, de eisdem; *Quæ in primitiva etiam Ecclesia Christianorum gentibus conversis, loco Mosaicæ legis rigidissimæ ex decreto Apostolorum & Synodi Hierosolymitanæ imposita fuerunt. Act. 15. 29.* Alii tantundem. Atque ipse, fateor propensior olim fui, eam in sententiam. Sed verò ut res penitiùs dispiciatur, paulò altiùs est repetenda. Ex iis quæ libro secundo supra ostensa sunt, liquet Judæos sine Baptismo, Circumcisione, atque Oblatione neminem admisisse, ut Proselyti Justitiæ nomine, in eorum Ecclesiam cooptaretur. Nec cooptatum quempiam qui futuram Legis Mosaicæ observationem in se non reciperet, modo itidem ibi indicato. Quin nec in fedus seu amicitiam, id est in Societatem Humanam, quempiam nomine Proselyti Domicilii apud eos, dum planè sui juris fuere, acceptum, nisi is, modo etiam ibi indicato, Juris Noachidarum seu Naturali, quod præ manibus est, capitum observationi nomen daret. Quod itidem fermè cernitur in eis quos Proselytorum Domicilii instar diximus. Cum igitur sub initiis Christianismi, Judæi aliquot ex Pharisæorum secta, rituum suorum ac Mosaicæ legis tenaciores, Christo nomina dederant, atque intereà animadverterant Gentes non sine Baptismo quidem, at sine Circumcisione atque Oblatione, in Christianismi secum societatem seu Ecclesiam sibi communem adsciscі, adeoque veluti Proselytos Justitiæ (quâ Judæis conjungerentur, aut in Religionis unionem ab illis admitterentur) ex Regeneratione haberi; ne patrii atque vetustioris in Proselytorum ejusmodi Justitiæ admissione ritus, nunquam anteà sibi majoribus suis non diligentissimè observati, negligentiores in Gentium societatem hanc convenirent, etiam eas circumcidi [c] atque leges, quæ fuere ceteræ, Mosaicas observare volebant. Sed de Circumcisione maximè instabant; quippe sine qua nec Sanctam illam societatem omninò contrahi potuisse, morem semper majorum spectantes, existimabant. Unde illud; *Et quidam descendentes de Iudæa docebant fratres; quia nisi circumcidamini, secundum morem Mosis, non potestis salvari.* Ita tam vulgatus interpres, quàm codices qui-

[a] In Bechinath Happerushim pag. 84.

[b] *De Iure Regio c. 5. theor. 17. pag. 129. Vide item Valent. Schindler. in Lexic. Pentaglot.* 1530.

[c] *Act. Apost. 15. 1. & 5. & Videsis Epiphan. hæres. 28. in Cerinthianis.*

bus utimur Græci, quos & ſequitur Syrus & Arabs. Sed vetuſtis nonnullis d Mss. legitur etiam *Et quidam deſcendentes de Iudæa* τῶν πεπιςευκότων ἀπὸ τῆς αἱρέσεως τῶν Φαρισαίων eorum ſcilicet *qui crediderant ex ſecta Phariſæorum*; Et dein *niſi circumcidamini* καὶ τῷ ἔθει Μωϋσέως περιπατῆτε *& in Moſis Inſtituto ambulaveritis, non poteſtis ſalvari.* Et certè ex eis quæ in eodem capite ſequuntur ſatis conſtat, tam Phariſæos fuiſſe, qui tunc pacem Eccleſiæ hac doctrinâ turbarent, quàm non ſolùm Circumciſionem ſed etiam ceteras, quæ fuêre, leges Moſaicas obſervari à Gentibus Baptiſmo ſuſceptis, eos voluiſſe. Hac de re autem Antiochiæ diſputatione habitâ, Paulus & Barnabas (qui argumentis in Phariſaicam illam ſententiam uſi, controverſiam tamen finire nequibant) cum aliis aliquot Hieroſolymam ablegantur, ut ibi ab Apoſtolis & Presbyteris res definiretur. In Synodo, ea agitatur. Apoſtolis & Presbyteris in ea Definitum eſt, Lege quidem Moſaica ſeu Ebræorum, quà Moſaicâ atque Eccleſiæ ſeu Reipublicæ Judaicæ præſcriptâ, Gentes quæ Chriſto nomina dederant neutiquam teneri, ſed Chriſtianâ frui debere Libertate. Unde nec ritus, quibus Proſelyti *Juſtitiæ* fieri ſolerent, jam aut vim aut locum habere. Nam Proſelyti Juſtitiæ, ad morem majorum ſic dicti, ad Eccleſiam Judaicam, quà Judaica eſſet, quà ſingularis, & à ceteris hominum quibuſcunque cœtibus diſcreparet, tantùm attinebant. At verò advertendum eſt, minimè quæſtionem agitari de Juris quo Simpliciter tenerentur Gentiles capitibus, qualia ſunt illa Noachidarum Septem quæ tractavimus, ſed de Jure Moſaico ſeu eo, quod in fœdere veteri Judæis præſcriptum eſt, è quo deſumuntur illa de Idolothytis, Sanguine, Suffocato, Fornicatione; ut quæ neceſſariò obſervanda, ex autoritate Synodi, ab eis qui Chriſtianiſmo nomina dantes cum Judæis ſua pariter Chriſtianiſmo dantibus nomina viverent, adeoque ſocietatem religionis cum eis inirent. Nec quidem de Proſelytorum Domicilii jure (quorum nec admiſſionis formula tunc temporis, nec diù antè, in uſu) ſed planè de eo, quod Proſeytorum Juſtitiæ admiſſionem haud parùm imitaretur, actum eſt. Scilicet de Gentilium in Societatem Judæorum Chriſtianiſmo, ex diſciplina in Judæa orta, imbutorum cooptatione. Neque

d *Robert. Stephan. in margin. Franc. Iunius. &c.*

que enim de Homicidii, Furti, aut Blasphemiæ interdictis aut de Judiciis civilibus (quæ ex septem Noachidarum Juris capitibus sunt quatuor) omninò in Synodo monetur. Nec in canone vocabulum occurrit quod ad horum aliquod spectare videatur, nisi Sanguinem de Homicidio seu ejusdem effusione ibi dictum cum veterum nonnullis [e] manifestò hallucinatis, admiseris. Nec sane opus erat, ut de eis ibi moneretur, uti nec de ipsa Idololatria, quatenus simpliciter actus est idola colendi; utpote quæ universa ex Evangelica disciplina, quam amplecterentur tam Gentiles quàm Judæi sic in societatem Christianismi simul ac vitæ cooptati, satis cognita. Annis enim aliquot ante non solùm prædicatum est Evangelium & doctrina Evangelica disseminata, verùm etiam edita sunt, saltem conscripta, Evangelia aliquot Christianis legenda ac proculdubio lecta. Synodus enim illa sub annum L. Christi seu Claudii Cæsaris IX. habita est. Jam verò D. Marcum suum conscripsisse circa quadriennium aut quinquennium antè docemur, tum ex recepta apud Chronologos vulgares sententia, tum ex Orientalium traditionibus ea de re in Scriptis aliquot Arabicis vetustis. In vitis Evangelistarum à Petro Kirstenio editis [f] expressim legitur D. Marcum scripsisse Evangelium suum

في السنة الرابعة من ملك قلوديوس قيصر

Anno quarto Claudii Cæsaris, quemadmodum item in subjunctis Evangelio ejusdem in editione Erpeniana [g]. De tempore autem D. Matthæi scriptione, non ita consentiunt Autores. Sunt quidem, qui Caii Cæsaris anno tertio eum scripsisse velint [h], aliis [i] in tempora etiam Claudio posteriora scriptionem ejus rejicientibus. Sed sententia prior aut alia quæ ei satis proximat [k], est & verisimilior & receptior. Atque ita annis compluribus Synodum etiam conscripsit ille. Certè & in Evangelio ejus Arabico editionis Erpenianæ subjungitur ex codice vetusto كل نسخ بشارة متى الرسول وكان كتبوا في اول سنة من ملك قلوديوس

[e] *Tertul. de Pudicitia c. 12. Cyprian. lib. 3. adversus Quirinum, sub extremum, alii aliquot.*

[f] *Breslæ 1608.*

[g] *Et vide V. C. Ludovic. de Dieu in notis ad 4. Evangel. p. 240. & 151.*

[h] *Euseb. in Chronica.*

[i] *Irenæus lib. 3. cap. 1.*

[k] *Baron. Annal. an. Christi 41.*

القلوديوس قيصر ملك الروم *Abfolutum eft exemplar Matthæi Apoftoli quod fcripfit &c. primo anno regni Claudii Cæfaris Imperatoris Romani.* Qua de re videfis plura in vitis Evangeliftarum Arabicis, editionis Kirftenianæ. Saidus verò Batricides

في عصر قلوديوس قيصر كتب متلوس الخبيلة بالعبرانية في بيت المقدس *Tempore Claudii Cæfaris fcripfit Evangelium fuum Matthæus Ebraicè in Templo*, feu *civitate fanctâ.* Nam fic potiùs exiftimo بيت المقدس ibi fignificare. Ita Capita illa Juris Univerfalis, cùm aliis Evangelicis, erant fatis nota, tum ex prædicatione tum ex Scriptis quæ Synodum ac Quæftionem antecefferant. Unde etiam non eft, quin credamus, ad Chriftianos jam five ex Judæis five ex Gentilibus factos idem attinuiffe, quod de proximi temporis Chriftianis memorat Plinius l ad Trajanum Auguftum. Eos fcilicet facramento folenni fe obftringere folere, *ne Furta, ne latrocinia, ne Adulteria committerent, ne fidem fallerent, ne depofitum appellati abnegarent.* Quæ cum ita fint, fuaderi nequeo, ut Jura Noachidarum fimplicia aliqua in Synodo illa doceri aut imperari exiftimem. Id quod fanè apertius fiet, fi fingula perpendamus. Primùm, in Synodo inter Neceffaria illa ponuntur Idolothyta feu Idolis immolata, quæ ipfa etiam ἀλισγήματα τῶν εἰδώλων nuncupantur feu *inquinamenta idolorum.* Pro eodem à patribus nonnullis m fubftituitur *Sacrificia* & *Idololatria*, perinde ac fi ipfe idola colendi actus fimplex feu cultus extraneus fimplicitèr fic prohibitus ibi effet. Et verum quidem eft, res ipfas omnimodas quæ ex eo quod Idolis facratæ funt pro interdictis habebantur Judæis (ut libro fecundo eft oftenfum) nomine עבודה זרה *cultus extranei* feu *Idololatria* indigetari folitas, uti ibi etiam liquet: ubi infuper manifeftum fit, nefas fuiffe, immolata idolis ex difciplina Judæorum comedere, aliave eis facrata in ufus promifcuos adhibere. Nemo autem hominum autumabit, puto, opus fuiffe ut ipfo idololatriæ actu magis interdiceretur Gentilibus, qui Chrifto nomina

l *Lib. 10 Epift. 97. & Tertul. Apologetic. cap. 2.*

m *S. Cyprian. & Tertul. locis citatis & Tertull. de Idololatria c. 24.*

nomina ritè dederant, quàm Judæis ipsis. Sed ut esu usuve promiscuo rerum idolis sacratarum abstinerent Gentiles, quemadmodum assolebant Judæi; rerum scilicet esu, quas, utcunque per se ipsas simpliciter illicitæ non essent, ideo interim illicitas esse voluit Synodus, ne *licentiâ* earum esûs *offendiculum fieret* n *infirmis*, qua de re fusius D. Paulus, & Theologi passim. Ita circumstantia quædam seu appendix Idololatriæ, per se ac simpliciter non illicita, prohibetur; non ipse Idola colendi seu cultûs extranei actus, quem tam Gentiles Christianismo ritè imbutos quàm Judæos abhorruisse certum est. Adeo ut caput de Idololatria quod Juris est Noachidarum & citra Legem Mosaicam observandum, heic neutiquam omninò reperiamus. Quod verò ad bina illa, Suffocatum & Sanguinem, attinet; ex eis quæ suprà ostensa sunt, constat nec Sanguinem juxta receptissimam Magistrorum sententiam, nec Suffocatum, Noachidis ex Jure suo interdictum; sed tantum אבר מן החי *membrum ab animali vivo discerptum*. Nam ad Gentiles seu Proselytos Domicilii aut Noachidas attinet lex Mosaica o; quâ expressim permittitur eis כל נבלה *omnimodi morticinii* esus, etiam inter Judæos. Morticinium ibi genus est; quo, quantum ad hanc rem, continetur planè Suffocatum, id est, cadaver seu corpus animalis cujus sanguis non effusus; sive vi sive ultrò spiritum exhalaverit. Abstinentia igitur à Suffocato ex Lege Mosaica Judæis datâ solùm pependit, nec in Noachidarum jure omninò reperta est. Et si quis contendat sanguinem fortè sumendum in Synodo atque etiam in Genesi, ubi p interdicitur, pro ipso revera sanguine seorsim sumto, nec tantùm pro membro animalis viventis, næ id temerè is admittit quod receptissimæ doctrinæ Talmudicæ de Genesis loco palàm adversatur; modò singularem R. Chanina Ben Gamaliel sententiam suprà memoratam excipias. Quod denique Quartum occupat in Canone Synodi locum seu πορνεία aut *Fornicatio* ut vulgò redditur, & à nonnullis etiam pro Fornicatione, quam sic vocant, Simplici q ibi sumitur, quasi Gentiles citra Judæorum disciplinam Simplicem Fornicationem inter licita antè habuissent; Certè ita planè caput Juris Noachidarum quod est de Revelatione Turpitudinis seu Incestu aut illicito Concubitu (juxta quod libro quinto explicatur) non continebit. Et viris doctis meritò displicuit

n *Epist. 1. ad Corinth. 8. 9. & cap. 10.*

o *Deut. 14. 21 citata ante p. 787.*

p *Cap. 9.*

q *S. Thomas 2. 2æ. quæst. 154. ad primum; alii.*

ſplicuit illa interpretatio, uti & alia illa quâ pro idololatria acci-
pitur. Nuperrimè autem Vir doctrinâ & ingenio præcellens,
πορνείαν ibi non pro ipſa ſive fornicatione ſive quacunque ſcor-
tatione ejusve actu ſumi vult, ſed pro meretricia oblatione; ita,
ſcilicet ut, quemadmodum ἀλισγήματα εἰδωλοθύτων, *inquinamen-*
ta immolatitiorum intelliguntur Idolothytorum nomine, ita etiam
ἀλισγήματα πορνείας *inquinamenta ſcortationis*, id eſt, *oblationes me-*
retriciæ τῇ πορνείᾳ deſignentur. Quod loco ex S. Athanaſio al-
lato probare contendit. Ut vetetur ſcilicet, ne gentes cibis, qui
Idolis eſſent à meretricibus oblati vel mercede emti meretriciâ, ſe
polluant. Quæ habent alii obvia præterimus. Sed verò (ſi con-
jecturæ noſtræ, non tam aſſerendo quam diſquirendo, locus ad-
mittatur) cum in linguâ Helleniſticâ illius ævi πορνεία ſignificaret
omnimodum inceſtum ſeu illicitum concubitum, primum liben-
tiùs propendeo in illorum ſententiam, qui de ipſo Illicito Concu-
bitu locum capiunt. Scilicet tum adulterium tum in cognatis
ac affinibus inceſtum vocabulo eo denotari ex federe novo ma-
nifeſtum eſt; id eſt, idem ipſum quod nomine ערוה *Turpitudi-*
nis, juxta ea quæ libro differuntur quinto, apud Talmudicos con-
tineri ſolet; quemadmodum etiam notione generaliori ipſum
Fornicationis nomen Patribus Latinis ſolet ſignificare. Legitur
in federe Novo, *Omnis qui dimiſerit uxorem ſuam* παρεκτὸς λόγου
πορνείας *extra* [r] *cauſam fornicationis, facit eam mœchari*, & alibi [s]
ἐπὶ πορνείᾳ *niſi ob Fornicationem*. Liquidius nihil eſt quàm in vo-
cabuli vi Adulterium ibi contineri, unde & *præter cauſam Adulterii*
& *præter ex cauſa adulterii* patribus vetuſtisſimis [t] illa rectè ibi ver-
tuntur. Sed de locutione illâ, plura in Uxore Ebraica. Et demum
Inceſtum omnimodum Apoſtolorum linguâ hoc nomine, ve-
ut genere denotatum non aliter atque τῇ ערוה Talmudicis, ma-
nifeſtum fit ex increpatione illa, qua ad Corinthios uſus eſt
Paulus de impio illo Patris de matrimonio hærede ac *Fornica-*
ſeu *Inceſto fornicatore* uti eum vocat Tertullianus [u]. *Omnino*,
quit Apoſtolus [x] *auditur inter vos* πορνεία καὶ τοιαύτη πορνεία
nicatio & talis fornicatio qualis nec inter gentes nominatur, ita ut
rem patris ſui aliquis habeat. Inceſtus cum Noverca Forni-
heic ſeu πορνεία nuncupatur, quemadmodum etiam omnim-
ex coitu multiplici ſpurcities [y] Nicolaitarum. Unde etiam

r *D. Matth.* 23. 32.
s *Idem* 19. 9.
t *Tertullian. adverſ. Marcionem l.* 4. *cap.* 34.
u *De Pudicitia ca.* 13. 14. & 15.
x *Ad Corinth epiſt.* 1 5. 1.
y *Apoc.* 2. 14. & 15. *ad quẽ locum videſis S. Auguſt. de Hæreſibus Epiph. in Hæreſ.* 25. *Tertullianum præſcript. adverſ. Hæreſ. c.* 46.

tianus z, *videtur Fornicatio esse genus cujuslibet illiciti coitûs*, inquit, *qui fit extra uxorem legitimam*; uti & de Adulterio S. Ambros. a; *Quicquid in eam quæ non sit legitima uxor commissum fuerit, adulterii damnatur crimine*. Dein verò, cum Fornicationis seu πορνείας (id est עריות) genera fuerint ex Ebræorum disciplina, alia Gentilibus seu omni generi humano, ut supra ostensum est libro quinto, ab ipsis rerum initiis interdicta (nec tamen ex recepto Gentilium more ab eis satis ubique abstineretur) alia Lege Mosaicâ seu in Levitico vetita, in quibus etiam continentur ipsa quæ universo humano generi, ab Adæ tempore, seu Noachidis illicita statuebant; cum item de Legis Mosaicæ sive observatione sive cessatione quæstio agitata sit adeoq; decisio in rem præsentem facta, quidni existimemus omnigenis עריות *turpitudinibus* atque conbubitus ex Lege Mosaica illicitis, id est tam ex jure Noachidarum illicitis, quam ex Levitico, abstinendum voluisse Synodum. Abstinendum scilicet Gentilibus in Christianismum cum Judæis cooptatis. Etiam forsan & illud simul complecti canonem voluit Synodus; jam nempè, cooptationis in Christianismum, quæ Proselytismi Justitiæ apud Judæos fere instar haberetur, rationem dissimilem omnimodò esse rationi Proselytismi antiquitùs receptæ qua, juxta Legis Mosaicæ & rituum Judaicorum interpretationem avitam, pristina desinebat cognatio atque omnimoda sanguinis conjunctio inter Proselytum primò factum & qui antè ei sanguine conjuncti sunt; ut & libro secundo & quinto fusius est ostensum. Neque consanguinitatis abolitionem ejusmodi deinceps apud Judæos Christianos factos & Gentiles, qui Christiani inter ipsos Proselyti fuere, admittendam. Unde & abstinendum à concubitu aliàs ratione Proselytismi inter conjunctissimos antè apud Judæos permisso, juxta locis indicatis itidem dicta. Quæ res quidem ad conjugia Christianorum sive ex Judæis Proselytis sive ex Gentilibus invicem, futura haud parùm attinuit. Et sanè, quum mutua conjugiorum necessitudo & communio epularis ac cibi simul capiendi mos vulgaris ingentem & perinsignem adeoque singularem in conversatione humana locum occupent; cum item ex suffocati adeoque sanguinis esu in-timis discriminaretur tunc palàm Gentilis à Judæo (ut in suprà osten-

z Caus. 36. q. 1. cap. 2.
a Lib. 1. de Abraham c. 4.

ostensis videre est) cum item ex more avito, Judæis fermè inolevisset illud quod per hyperbolen de eis dixit Juvenalis *b*,

Non monstrare vias eadem nisi sacra colenti,
Quæsitum ad fontem solos deducere verpos;

Cum demum cetera Jura Mosaica, quà Mosaica, nollet jam Synodus sacra Gentilibus conversis imponi; mirum non omninò est de capitibus illis ita tunc eam constituisse; ne scilicet absq; ejusmodi abstinentia ibi sancita (quæ circa primarias & maximè quotidianas conversationis mutuæ causas versabantur) societas Christiana inter Judæos & Gentiles pariter in Christianismum cooptatos cooptandosque contrahenda, in ipsis Ecclesiæ velut incunabulis, difficilius iniretur. Sed ex jam dictis, ni fallor, non obscurè liquet, in Synodo illa Jura Noachidarū neutiquam innui. Neque omninò Regula illa æquitatis in exemplaribus nonnullis subjuncta, facit ad sententiam eorum, qui aliter velint, firmandam. Qua autem ratione id quod de Idolothytis, ac Sanguine, ac Suffocato ibi habetur, temporale nec perpetuum (maximè in Ecclesia Occidentali) fuerit censitum, & ab eo quod de πορνεία Fornicatione seu scortatione ac omnimodo Incestûs genere adjicitur, sit ibi, quatenus hoc ad legem attineat Moralem, distinguendum, & quomodo τὰ ἐπάναγκες *c* seu Necessaria ibi sit sumendum, seu in quantum Remissibilia, ut dixit Tertullianus *d*, Canonis ejusdem interdicta fuerint, locus hic non est disceptandi. Nam ad aliud scribendi disquirendique genus attinet.

b Satyr. 14.

c Præter commentarios obvios, vide sis I. Cloppenburgium in Schola Sacrificiorū Problem. 5. pag. 182.

d Libro de Pudicitia, c. 5. & vide eū lib. de Monogamia, c. 5.

Libri Septimi & Postremi

FINIS.

DEO SERVATORI HONOR ET GLORIA.

Loca Scripturæ S. pleraque, quæ explicantur, ex mente Ebræorum, aut aliter.

IN GENESI.

Gen. I, 16. Lib. III, cap. 21. pag. 446.
I, 28. V, 3, 565 &c. VI, 1, 693 & seq.
II, 24. V, 2, 562.
IV, 4. III, 8, 311.
IV, 8. VII, 4, 844 & 845.
V, 22. I, 8, 102.
VI, 2. V, 8, 601.
VI, 9. I, 8, 102.
VI, 12, & 13. V, 9, 612 & 613.
VIII, 20. III, 8, 311.
IX, 2, VI, 1, 693 & 694.
IX, 3 & 4. VII, 1, 824 &c, 829. III, 8, 313.
IX, 5. I, 5. 63 &c. IV, 1, 474.
XIV, 18. III, 2, 278.
XX, 3. V, 4, 573 &c.
XX, 12. V, 2, 564.
XXI, 33. I, 8, 103.
XXIV, 55 &c. V, 5, 579 &c.
XXVI, 5. III, 13, 356.
XXIX, 22. V, 5, 581.
XXXIII, 18. III, 13, 357.
XXXIV, 2 &c. VII, 5, 852 & 853.
XXXV, 14. II, 6, 181.
XXXVIII, 8. VII, 3, 840.
XXXVIII, 11 &c. VII, 5, 849 &c. V, 5, 581.
XLIX, 10. II, 4, 158.
XLIX, 15. VI, 15, 775.

IN EXODO.

Exod. XII, 43. III, 7, 307.
XVI, 1. III, 11, 337.
XVI, 4. III, 11, 336.
XX, 11. III, 17, 400.
XXI, 2, VI, 7, 738.
XXI, 3 & 7, VI, 7, 739 &c.
XXI, 12. IV, 1, 474.
XXI, 14. IV, 2, 490 & 494.
XXI, 26. VI, 8, 744.
XXI, 28. I, 4, 56. VI, 2, 699 & seq.
XXII, 3. VI, 7, 738.
XXII, 2 & 3. IV, 2, 495.
XXII, 17. II, 1. 134. & II, 7, 208.
XXII, 20. II, 4, 155. & II, 2, 137.
XXII, 28. II. 13, 267.
XXIII, 13. II, 13, 268 & 269. III, 12, 350 & 351.
XXIII, 32, 33, 34. II, 3, 152. V, 12, 640.
XXXI, 13. III, 10, 331.
XXXI, 15. III, 17, 400.

IN LEVITICO.

Levit. I, 4. III, 8, 312.
XVII, 4. III. 6, 299.
XVIII, tot. V, 1. V, 10 & 11.
XVIII, 4. I, 10, 119.
XVIII, 16. II, 4, 166.
XIX, 9. VI, 6, 724.
XIX, 16. IV, 3, 501.
XIX, 20. V, 12, 639.
XIX, 29. V, 4, 575.
XIX, 33. II, 4, 155.
XIX, 35. II. 2, 137.
XX, 15 & 16. I, 4, 53 &c.
XX, 26. II, 7, 208.
XX, 27. II, 1, 134.
XXII, 18. III, 4, 289.
XXII, 24. VII, 3, 840 &c.

XXII, 9. III, 7, 365.
XXII, 32. II, 10, 250.
XXIII, 15. III, 17, 400.
XXIV, 16. II, 2, 260.
XXIV, 23. II, 14, 13. II, 13, 271.
XXV, 14. VI, 5, 721 & 722.
XXV, 35. VI, 6, 727.
XXV, 36 & 37 cum parall. VI, 9, 748.
XXV, 39. VI, 7, 738.
XXV, 45 & 47. I, 3, 152 & 153.
XXV, 50. VI, 3, 708.

IN NUMERIS.

Numer. V, 8. VI, 4, 717.
IX. 14. III, 7, 307.
XV, 15. II, 2, 137.
XV, 16. III, 12, 35 & 352.
XV, 30. II, 11, 255.
XXXI, 7. VI, 15, 780.
XXXI, 19. IV, 11, 556.
XXXI, 27 &c. VI, 6, 784.
XXXIII, 13 & 14. III, 11, 337.
XXXV, 19 IV, 1, 474.
XXXV, 16. IV, 2, 489.

In DEUTERONOMIO.

Deut. V, 14. III, 12, 350.
V, 16 I, 10, 121.
VII. 2. V, 12, 640.
VII, 26. II, 7, 212.
XIV, 21. II, 3, 153. VII, 1, 828.
XIV, 28. VI, 6, 726.
XV, 3. VI, 10, 757.
XV, 7 VI 6, 726.
XV, 12. VI, 7, 738.
XV, 14 & 17. VI 7, 742.
XVI, 18. VII, 5, 848.
XVI, 21. II, 6, 181.
XVII, 15. V, 22, 688 &c.
XVIII, 10 & 11. II, 7, 208. VII, 3, 84.
XIX [illegible]

XX, 10. VI, 3, 709. VI, 10, 759 &c.
XXI, 10. V, 15, 643 &c.
XXII, 1. VI, 4, 714 & 715.
XXIII, 3 & 7. V, 14, 642 & 644.
XXIII, 2. V, 16, 606 &c.
XXIII, 15. VI, 8, 745 & 752. VI, 10, 759.
XXIII, 18. V, 4, 575.
XXIV, 14. VI, 2, 701 & 702.
XXIV, 10. VI, 6, 725.
XXV, 5. II, 4, 166.
XXVI, 1. II, 6, 180.
XXVII, 17. VI, 3, 710.
XXXII, 8. VI, 1, 694.

In libro JOSUÆ.

Jos. III, 4. III, 9, 319 & 320.
VI, 17. IV, 7, 521. V, 1, 4, 544.
VI, 23. II, 2, 144 & 145.
VI, 26. IV, 7, 521.
VII, 11. VII, 4, 844.
XVI, 10. & XVII, 13. VI, 14, 775.

JUDICUM.

Jud. XI, 30 & 39. IV, 11, 550 &c.
XXI, 5 & 10. IV, 7, 521. IV, 10, 549.

RUTH.

Ruth. I & II, III, 2, 145 &c.
I, 16. III, 9, 319.
II, 4. VII, 4, 844.
IV, 7. VI, 5, 719.

I. SAMUELIS.

1 Sam I, ult. IV, 11, 554.
XIV, 24 & 25. IV, 10, 549. IV, 7, 521.
XXX, 24 & 25. VI, 16, 784.

II SAMUEL.

2 Sam. X, 3 VI, 13, 771.
III, 1. V, 18, 658.

I. REGUM.

1 Reg. V, 13 VI, 14, 775.
VIII, 41 & 42. I, I, 4, 287. III, 6, 299.

IX,15. VI,14,775.
XVIII,27. II,13,271.
XXI,10 & 13. II,11,253.

II. REG.

2.Reg.V,18. II,11,251.
VI,21. VI,16,782 &c.
VIII,30. II,11,253.

ESDRÆ.

1.Esdr.IX, 9. VI,19, 815.
IX & X. V,11, 640.
X,8.IV,7,522.IV,9,524.
3.Esdr.VIII,95. V,15,653.

NEHEMIÆ.

Nehem.XI,16. III,20,435.
XIII,25 & 26.IV,7,523,V,15,653.

ESTHER.

Esth.VIII,17. II,4, 155 & 156.
IX,26 & 27. VII,4,844.

JOB.

Jobi liber quando & ubi scriptus, I, 8, 100. VII,11,881 &c.
Job.I, 4 & 5. III,13,358.III, 14, 363.
II,11,254.
II,9. II,11,254.
III,1. III, 13,356.
XXXI,13, VI,8,747.
XXX,26. I,5.XXXI,7,9,29. V, 4, XV, 26. XIX,29. XXIX, 7 &c. VII, 11, 879 &c.
XLII,8 & 9. III,8,311.

PSALM.

Psal.XXXVI,9. I,9, 108.
LXXXI,1. II,13.267.
XCII. III,13,350.

SYRAC.

Syr.XXXIV,6, II,6, 97.

EZECH.

Ezech.XLIV,7.III,6,301.
XLV,6 & 7. VI,16, 785.

DAN.

Dan.III,29. II,11, 253.

MACC.

1.Macc.I,5. II,8,221.
I,66. II,10,248.
II,24. IV,4,505.
II,41. II,10,248.
2.Maccab.I,27. VI,19,815.
VI,11. III,15,366.
VI,18. II, 10,248.
XV,4. III,15,366.

MATTHÆI.

Matthæi Evangelium quando scriptum VII,12,887 & 888.
Matth. III, 10 cum parallelis VI, 15, 779.
V,46 & 47. II, 5,178 & 179.
VIII,29. VI,13,773.
IX,11. *ibid.*
X,29.VI,2,702.
XI,19.II,5,178 & 179.
XIV,3 & 4 V,21, 685.
XVII,24.VI,18,805.
XVII,26.VI,19,816.
XVIII,17.II,5,178 &c.
XIX,5. V,2,563 &c.
XIX,9.VII,12, 890.
XIX,12. V,16, 658 &c.
XIX,21.VI,6,731.
XXI,12.IV,5, 507.
XXI,32.II,5,178. &c.
XXII,15 &c.VI,17,792 &c.
XXII,17.II,8,221.
XXII,16 cum parall.VI,17, 791.
XXIII,15. II,2, 143.
XXVI,63. II,12, 263 & 264.

MARCI.

Marci Evangelium quando scriptum VII,12,887.
Marc.II,15.II,5,178.
VII,11 cum parall.VII,2,834 &c.
X,11.V,7,592.
X,8.V,2.563 &c.

XI,11. IV,5,507.
XII,14. II 8,221.
XV,33. VI,18,807.
XVI,9. III,17,401.

LUCÆ.

Luc IV,25. VI,18,807.
VII,19. II,5,178.
XVIII,12. III,17,401.
XX,22. II,8,221.
XXIII,2. VI,18,805.

JOANNIS.

Jo,I,27, cum parall. VI,8,743.
II,14. IV,5,507.
III,7. II,4,159.
IV,8 &c. II,5,177.
VIII,11. VI,19,816.
IX,22. IV,9,540.
XII,20. III,4,257. III,7,303.
XII,42. IV,9,540 & 543.
XVI,2. IV,9,540.
XVIII,20. IV,9,542.
XVIII,22. IV,5,511.
XVIII,28. II,5,176.
XIX,15. VI,17,803.
XX,1. III [illegible]

ACT. Apost.

Act [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

VIII,27. III,4,287. II,3,154.
X,1 & 22. II,3,154.
X,22. II,5,174.
X,28. II,5,176.
XI,3 *ibid.*
XV,1 & 5. VII,12,885 &c.
XV,28. VII,12,882 &c.
XIX,37. II,13,268.
XXI,28. III,6,301.
XXII,3 & 27. II,5,169.
XXII,25. V,19,671.
XXIII,3. IV,5,515.
XXIII,12,14,21. IV,7,523.

EP. ad ROM.

Rom II,24. II,10,250.
XIII,1. I,8,106.

I. ad CORINTH.

1.Cor.III,7. II,6,188.
V,1. VII,12,890.
VI,16. V,2,552 &c.
XVI,22. IV,9,544 &c.

PHIL.

Phil.III,5. II,4,164.

COLOSS.

Col. [illegible]

I. ad TIMOTH.

1.Tim.VI. [illegible]

ad TIT.

[illegible]

ad HEBR.

Hebr. [illegible]

INDE

INDEX RERUM ET VERBORUM.

ABENEZRA astrologus summus. Lib. II, cap. *6*, pag. 196.

ABRAHÆ SEMEN de solis Israëlitis VI, 19, 817.

ACHMETIDES Alcorani paraphrastes. V, *8*, 599.

Acini decidui, in jure pauperum. VI, *6*, 725.

Actus Boni, Mali, Adiaphori, unde I, 4, 50 &c.

ADAMI liberi V, *5*, 567. filii & filiæ V, 8, 599 &c. eorum matrimonia 600. gemellorum tum quoque vetita. 601 &c.

ADAMI corpus ubi sepultum III, 2, 279 & 280.

ÆGYPTII, an Judæi intelligantur in l. 8. C. de Jud. V, 4, 574.
Sacros ritus, medicinam, astrologiam, simul & iisdem libris tradebant III, 22, 456 & 467.
eorum vasis ex mandatu Numinis asportandis nulla defuit justitia VII, *8*, 870.

AGRIPPA junior, Rex, an fuerit Israëlita V, 22 *per tot.*

Alea. vide *Lud.*

ALEXANDER M. vere an ficta fabulâ, judex Ebræorum ab Africanis, Ægyptiis, Ismaëlitis accusatorum, prolixe. VII, 8, 864 &c.

AMALEKITÆ septem populis delendis pares habiti VI, 16, 781.

AMNON quomodo potuerit Thamari sorori jungi, ex mente Ebr.

ANACHARSIS de moribus Scytharum & Græcorum I, 1, 4.

Anathematis generalis formula IV, 7, 542 &c. v. *Cherem.*

Ancilla partiaria quæ V, 12, 639.

Angelorum cultus an Ebræis recte tribuatur *II*, 1, 132.

Angulus seu pars frugum sexagesima, in jure pauperum. VI, 6, 724.

ANIMA, Cabalistarum doctrina de eâ *II*, 4, 159. Platonicæ similis *p.* 161. de metempsychosi 162.
animas quasdam mortales putabant magistri Ebr. VII, 9, 875.

ANIMANTIA an rationem habeant *I*, 5, 73 & 74. iis nonnulli honesti & turpitudinis intelligentiam tribuunt *I.* 5, 60. qui refutantur, explicatis exemplis, quæ afferuntur *p.* 67 *&c.*
Animantium actiones quatenus humanis similes *I*, 4, 51 & 53.
Animantia cur extincta in scelere Sodomitico vindicando. *ibid. &* 54 &c. cur bos cornupeta extinct. *p.* 56. &c.

Anticipationes communes *I*, 7, 85.

Apostatas licebat interficere IV, 3, 500.

Ἀποσυνάγωγοι quid IV, 9, 540 &c.

APPIANUS explicatus VI, 18, 811 &c. *contra Lipsium.*

Ara Jovi consecrata consideratur *III*, 2, 280 &c.

ARBOR. ratio noscendi frugiferam VI, 15, 779.
frugiferas non licebat impune cæde-

cædere. *ibid.*
Architectura à templo Salomonis ad
Græcos, inde ad Rom. peruenit I, 2,
26.
ARISTOBULUS Judæus Ægyptiensis
philos. peripat. sectator I, 2, 14.
ARISTOTELES, à Judæo didicit mul-
ta I, 2, 23. Judæos testimonio prose-
quitur *p.* 24.
aliorum philosophorum senten-
tias non semper sincere refert I,
1, 9.
ejus Νόμιμα Βαρβαρικά. *Respublicæ*,
Δικαιώματα πόλεων, I, 1, 3 & 4.
ejus Physica & Metaphysica qui da-
mnarint I, 2, 35.
de eo moribundo Ebræorum figmen-
tum I, 2, 14 & 15.
Ἀσσάριον quid VI, 2, 702.
Assyrius pro Judæo ap. Græcos usurp. I,
2. 18.
Astrologicæ superstitiones seculo Jose-
phi vetustiores III, 22, 456 & 457.
ASYLUM sive urbes refugii duplicis
generis IV, 2, 488. &c.
Asyli jus etiam habebat altare Tem-
pli IV, 2, 490. cum exceptionibus *p.*
491.
qui de Asylis egerint *p.* 490.
Aurum, Hierosolymam quotannis mis-
sum II, 8, 226.

B*aptismus* Proselytorum describitur
II, 2, 138, 141 &c.
Barach benedicere, & maledicere II, 14,
203.
Batricides Saidus Patriarcha Alexan-
drinus, Chronici Arab. Scriptor. I, 2,
22. III. 2, 277 & 278.
BELLUM. duplex: *Præcepti*, in septem
populos, ex oraculo gestum; & *Ul-*
troneum, finium proferendorum
gratia, absque præcedente injuria.
VI, 12, 765 &c. quam sententiam
de bellis, imperii causa licitis, Ori-
entales fere gentes seqvebantur *p.* 767.
&c, *Christianis* abnuentibus *p.* 770.
&c.
Leges belli sacræ 765 *&c.*
belli *indictio* quid Ebræis, & quan-
do usitata VI, 13, 771.
bello *capti* servitutem inter Genti-
les extrinsecam, apud Ebræos in-
trinsecam contrahere putabantur
VI, 19, 815 &c. VI, 16, 788, de captivis
redimendis VI, 19, 818 &c. bellica
Præda ita se habebat: Thesauri re-
gum Regi cedebant; de ceteris alte-
ra pars eidem, altera singulis militi-
bus, & impedimentorum custodibus
VI, 16, 784 &c. in rebus captis, dec-
gris, urbibus, regionibus, decimæ ter-
tia pars Regis, interdum totæ regio-
nes ei acquisitæ *p.* 785 & 787. Tem-
peramenta juris bellici: in obsidione
& castrorum metatione *arboribus*
frugiferis parcendum, & *locus fugæ*
hostibus relinquendus VI, 15, 77[illegible]
cum *except*, *ibid.* *pueris & mulieri-*
bus parcendum VI, 16, 781 &c. c[illegible]
iam *ceteris*, quomodo liceret par[illegible]
re p. 782 &c. cædes internecina [illegible]
ptem populorum & Amalekitar[illegible]
an simpliciter præcepta, aut excep[illegible]
onem admitteret. VI, 16, 781 &c. [illegible]
sterius verius putat. *ibid.* absque [illegible]
dere bellico pax non inibatur V[illegible]
773 &c.
bellicum jus aliarum gentium [illegible]
agnoscebant Judæi VI, 7[illegible]
&c.

BEROALDUS refellitur III,19, 423.
BLASPHEMIA nominis proprii II, 12, 261. cognominis 262. & quomodo puniretur. *ibid.*
Rabſacis quæ, II, 11, 253 &c.
Boulducius notatur I,10,123 & 124.
Bruta, vid. *Animant.*

C*Abaliſtarum* ſomnia, ex literis, qua numerales ſunt, deduci ſolita III, 9,327.
CÆDES humana permiſſa ſub ratione pœnæ aut reatus, vel quaſi, ex ſententia fori,aut ſingularum perſonarum arbitrio IV,2,495.
in hoſtiis immolandis licita credita IV, 6, 517.
& furis nocturni IV, 2, 495.
de cęde ſui ſive *αὐτοχειρίᾳ* IV, 1, 475.
Celi aurei II,8,234 & 255.
Cælicolæ ſecta Judaica II,1, 132.
CÆSAR, Auguſtus, Βασιλεύς, Hieroſolymitanis Synonyma VI,17, 802 & 803. *Cæſarum imagini* in numis honos civilis per adulationem habitus II,8,223. leges & ſententiæ ea de re*p.* 224.
Cæſarum imagines in proſeuchis Judæorum coli, Romani cupiebant II, 8,217.
Calceamentum ſolvere VI,8, 743.
Calendarium, Julii Cæſaris dictum examinatur III,18. 411 & 412.
Captivis duri Ebræi, quoad ſtatuta; mites, quoad monita de officiis humanitatis erga pauperes, VI, 19, 818.
eorum redemtio, & redemtionis ordo gradusque.*ibid.* &c.
CARNIS eſus an ante diluvium, ſive ante Noachum permiſſus I, 10, 117. III, 8, 313. VII, 1, 829. &c.
Caſtratio an jure Noachidarum illicita VII,3, 840 &c.
Cetura & Hagar an diverſæ V,7, 593.
Cherem, Devoti, Anathematis, homonymia IV,7,520 &c.
Cheret, Exciſio II,11,256 & 258.
Cherubinorum forma II,6,183.
CHRISTUS. quo anno & die Natus Paſſusque, errores unde II,6, 197.
ejus factum numularios ejicientis expenditur IV,5 *per tot.*
Chriſtiani, à Scriptoribus Rom. interdum *Judæi* appellantur III, 15, 370.
Chronicum Ebræorum Seder Olam Rabba quando ſcriptum & quo auctore III,9, 328.
Chronologorum de annis, menſibus, diebus Ebræorum, Julianis accommodandis diverſitas II, 11,338 &c.
CICERO explicatus II, 8,226.
Civitate donatorum jura, ab originariis civibus non una ratione ſæpe diverſa V,19,672.
Clarigatio Ebræorum VI,13, 771.
CLAUDIANUS poeta an Comes Orientis II,9,242.
ejus locus explicatus II, 9, 238. &c. add. *Nicol. Heinſ.* qui corrigit.
Clavi, annis dinumerandis pangi quando cœperint III,9,419.
Clearchus Solenſis, Ariſtotelis diſcipulus I,2,23.
COLUMBÆ condocefactæ IV, 5,511 & 512.
eas docere, emittere, illicere, captare, in genere furti habitum VI,11,761 &c.

eas inter volucres naturæ feræ quomodo habebant *p.*763.
de *columbariis* extruendis leges *ibid. &c.*
Cœtus. numerus denarius in cœtibus definiendis frequens II,10,248.
CONCUBINA, quid differat ab uxore V,7,592 & 593.
concubinæ ante legem & post legem, *ibid.*
de concubinis leges Rom. V, 7, 595.
Concubitus illiciti ante leges Levit. 18. ubi recensentur. V, 1, 558 &c. causæ V, 2. *tot.*
CONNANUS refutatur I,4,50.
Conscientia quomodo conjungat Deum hominemque I,8,96.
Consecratarum rerum possessio ac redemtio IV, 9,537.
CONSENSUS *Expressus* naturalisque, & *Tacitus* seu civilis explicatus VI, 1, 695 &c.
consensus & fidei servandæ præceptum interdicto furti includitur, & imperio Numinis obligationem parit VI,1,697.
Consvetudo naturam mentitur I,6, 81.
Contractus consensu nituntur vel expresso vel tacito, cui Fides adjungitur VI, 1, 655.
Controversiæ Judæis motæ VII, 8, 864. &c.
Contubernia servorum V,17,662 & 663, v. *Serv.*
CORBAN, quid VII, 2, 835. &c.
Corona Hieronis examinata I, 3, 39.
CREATIO Ebræis ceterorum articulorum fidei summa III, 10, 332 & 333.
in cultu Sabbati agnoscend. *ibid.*
CULTUS interior & exterior III, 7, 310.
cultus divinus antiquissimus ante L. Mos. per oblationes & sacrificia III, 2, 276. tum preces, Benedictiones, Adorationes, Vota *p.* 277.
cultus divini Ebræis usitati genera, ritus, loca, tempora III, 3, 281.
cultus extraneus in creaturis pro Numine aut Numinibus intermediis habendis II, 1, 128. interdictum ejus fundamentum omnium præceptorum *p.* 133. paraphrasis ejus præcepti. *ibid.* cultus extranei interdictum partim ex jure Noachidarum, partim Gentium imperativo ac interveniente II, 2, 135 & 136. ad cultum extraneum non per interdicta tantum negativa sed appendicem affirmativam obligatos Gentiles fuisse, tradunt Ebræi III,8, 309 &c.
Gentiles sacrificia Hierosolymis præstant & alias oblationes, quatenus III,4,290 &c.
cultus extranei pœna in Noachidis, II, 1, 119, quot modis fieret. *ibid.*
Proselytis domicilii holocausta, spontaneæ oblationes, vota, Hierosolymis permissa, cum exemplis III, 4,287 &c.
Proselytis domicilii festorum observatio interdicta III,5,295, & quæ pœna *p.*296.
Proselyti domicilii, quibus locis arcerentur aut admitterentur in cultu divino III,6,298 &c.

DEcalogus continet juris naturalis capita excepto præcepto Sabbati I, 8,99.

Decim

Decima pauperũ VI, 6, 726.
Dedititii (Libertini) II, 5, 169.
Denarius apud Evangelistam VI, 17, 92 & 796.
deperdita res, vel *signatæ*, vel *non signatæ* erant VI, 4, 715. præconii in requirendis mos 716. restitutionem earum pendere volebant Ebræi non ex lege naturali, sed sua civili. *ibid.*
DEUS indicando imperat Rationi humanæ jus naturale I, 8, 96.
Dei filii, homines & angeli II, 12. 263.
deorum & Jovis filii. *ibid.*
Deum remuneratorem ethnici credebant I, 4, 49 & 50.
Dii pro Principibus II, 13, 267.
Diis gentium non maledicendum, quomodo capiatur II, 15, 267.
Didrachmum apud Evangelistam, an ad capitationem sacram, aut Tributum Cæsarianum pertineat VI, 18, 806 &c.
posterius affirm. *Seldenus.*
DIES. Dies unde III, 17, 397. diei septimi astrologica & Chronologica observatio antiqua III, 19, 415 &c. dies postriduani III, 17, 392.
dies à vespera ad vesperam numerandi ratio III, 11, 345.
Diebus Planetarum nomina quando indita III, 19, 417 &c. quo ordine III, 20.
Dies *feriarum* nomine, & sine Planetarum nominibus ap. Christian. III, 22, 457 &c.
dies Gentilibus ἑορτάσιμοι, ἐργάσιμοι, ἀποφράδες III, 17, 390 &c. 403 &c.
Dinæ pudicitia vindicata consideratur VII, 5, 852 & 853.
Dimetiendi intervallum cubitorum in *Itinere Sabbati* modus III, 9, 320. *usq. ad* 325. qui præterea ea de re agant. *ibid.*
DIVORTIA licita ex jure naturali, tradunt Ebræi V, 7, 590.
Divortii libellus apud Græc. & Rom. V, 7, 591.
Divortia etiam in novo orbe usitata p. 592.
de divortiis Ebræorum, aliarumq. gentium diffusissima est tractatio *Seldeni in Uxore Ebraica lib. 3. à cap. 18. usque ad finem libri.*
DOMINIUM. Dominii acquisitionis jus originarium à concessione Numinis VI, 1, 693 & 694.
Dominium supremus Dominus inuitis dominis transfert VI, 1, 697.
Dominium divinitus concessum ante & post diluvium, includit permissionem varias Acquisitionum & Translationum Dominii formulas & modos vel apud universos vel apud singulos introducendi VI, 1, 694. huic permissioni actu reniti, & fidem societati datam violare, est furtum facere p. 695.
Dominii & obligationis permissionisque quæ circa dominium versatur, est Fides & Consensus VI, 1, 695.
Dominium occupatione quæsitum VI, 4, 711.
Dominium ex successione VI, 5, 723.
Dominium hominis in cetera animalia III, 8, 314.
Dominii acquisiti symbola, calceus

ctus, Sudarium, chirotheca VI, 5,
719.
Dominium *prædiorum* transfereba-
tur datis numis, syngrapha, corpo-
rali possessione; alias irrita erat
venditio VI, 5, 720. *rerum mobili-
um* prehensione, tractu, abactu, du-
ctu, traditione *ibid.* ita in permu-
tatione, & donatione.
Dominii *Temperamentum* ex *neces-
sitate* extrema indigentium VI, 6,
724.
tum, ex *jure civili Ebr.* & Traditio-
nibus majorum, quibus permitti-
tur, quod alias jure naturali furtum
esset VI, 2, 701. &c. additis exem-
plis.

Ἑβδομηγέτης Sol seu Apollo cur di-
ctus III, 21, 447.
EBRÆI præter V. T. habuerunt disci-
plinam Juris Naturalis, & ipsis a-
liisque gentibus Imperativi, sive ex
pacto intervenientis I, 1, 10 & 11.
sapientiæ nomine Græcis æstima-
ti celebratique I, 2, 24 & 25. eorum
celebritas in philosophia unde I, 2,
24.
ab Ebræis Philosophi sua hausere,
non tamen pura puta, I, 2, 24 *&c.*
Ebræorum Philosophorum tria ge-
nera, Pharisæi, Sadducæi, Esseni I,
2, 28.
Ebræorum disciplina quatenus pro-
banda I, 2, 33. disciplina moralis
& civilis etiam in rebus Christianis
discutiendis prodest, I, 2, 12, ejus
studium *ibid.*
de iis *Lactantii* judicium I, 2, 13.
Ebrææ linguæ character Samarita-
nus & Assyrius II, 6, 194.
Ebraicas res qui Græce contexue-
rint I, 2, 27.
Egenorum jus singulare. vid. *Pauper.*
EGESIPPI locus à Scaligero repre-
hensus, à Petavio defensus III, 5,
297.
Ἐκλεκτικὴ philosophia laudata I, 1, 6.
quis primus eâ usus *ibid.*
ELEEMOSYNA, ex *debito*, aut ex *ca-
ritatis* abundantia VI, 6, 726 & 714.
ejus *quantitas* & *qualitas* p. 727. &c.
exactio & exactores p. 729. *erogatio*
ibid.
Emti agri non fiebat dominus absque
syngrapha VI, 4, 717.
ENOCH, Aidris dictus Arabibus V,
9, 609.
ἐνοχὴ, ἔνοχος I, 4, 46.
Essenorum secta altera nuptiis advers[a]
V, 3, 740 *&c.*
de *Essæis*, qui olim & hodie scripse-
re I, 2, 29.
Errores quoque ad indagationem ve-
ri prosunt I, 1, 8.
errores per errorem tradentium &
accipientium propagati I, 2, 9.
Ethnici Scriptores non citra Christia-
nismi morumque receptorum [...]
mussim legendi I, 2, 36.
Eunuchorum de matrimonio V, [...]
EXCISIO à cœlesti vindicta exped[i-]
tur II, 11, 256 & 258,
triplex ex sacris literis singula[...]
repetitur VII, 9, 872 *&c.*
EXCOMMUNICATIONIS ap[ud E-]
bræos causæ, formula, effect[us, ab-]
lutio IV, 8 *per tot.*
Pharisæi cur Christo nu[...]
excommunicationem int[...]
IV, 9, 543.

FEDUS. Federa Ebræis licebat inire cum quibuscunque populis, exceptis septem & Amalekitis VI, 15, 778.
Federa Judæorum cum Gentilibus VI, 17 789.
Federis conditiones, ubi hostes se dederent VI, 14, 773 *&c.*
Femina à judicandi officio, & testimonii dictione exclusa VII, 6, 855.
FERIÆ. de feriis & festis Rom. qui scripserint III, 18, 410.
Feriis, quæ facere licuerit Gentilibus III, 17, 390 & 391.
Ferreum pecus quid, & qua licitum, aut illicitum VI, 10, 756.
Figuras prominentes, aut planas facere an licitum II, 6, 193 *&c. v. Imag.*
Filia impuberis & puberis descriptio VI, 7, 741.
Filesacus notatur I, 10. 123.
Florus explicatur II, 8, 232 *&c.*
Fœnus. v. *Usura.*
FORMULA. cessionis vetustissima VI, 5, 719.
formulæ vim contractui dabant *ibid. &c.*
Fraus verborum in contractibus non adhibenda VI, 3, 708. v. *mendac.*
Freheri dissertatio de Numismate census II, 8. 228.
FURTUM. *Furis nocturni* cædes permissa IV, 2, 495.
Furti & rapinæ descriptio VI, 1. 693.
Furtum & rerum & hominum: clam palam factum: significat damnum à personis datum: comprehendit dolum malum in ponderibus & mensuris VI, 2, 699.
furti species, vicini agri terminos submovere VI, 3, 710.
furtum non minus in Gentilis, quàm in Judæi bonis committebatur VI, 3, 707 & 708.
furti pœna capitalis VII, 6, 857. de furto jusnaturale cum jure Gentium Ebræis aliisque interveniente commisceтur VI, 2, 698. Furari an liceat propter necessitatem VI, 6, 714. de furti crimine, sine Modorum & Temperamentorum, quæ dominio adjici solent, ceu Lydio lapide, frustra sæpe decernunt Casistæ VI, 2, 703.
furta quædam licita apud quasdam gentes, non omnino furta, sed temperamenta dominii *ibid.*
Furti interdictum non obstat acquisitionibus bellicis VI, 3, 709.

G*eminus* quando vixerit III, 21, 450.
Generatio decima, tempus infinitum V, 14, 648. V, 16, 657.
GENTES. quot modis accipiantur: difficultas rei: numerus, I, 6, 77 & 78. quomodo Ebræis distinguantur I, 10, 117.
Gentium compluriumMoratiorum atque Illustriorum scita ac rationes quid valeant in indagando Jure naturali Permissivo & Obligativo I, 7, 87 & 88.
Gentes totæ jura naturalia violaverunt I, 6, 80 &c.
è Gentibus, aliis ob Judaismi professionem, aliis citra eandem sedes licitæ in imperio Israel II, 2, 17. Gentibus inter Judæos agere, quando & quomodo permissum II, 3, 153 & 154. Gentili idololatræ nullus in solo Israëlitico locus II, 3, 151. quoties sui juris essent Judæi

Judæi 152 *&c.* Gentiles conditionis liberæ, quomodo Judaismo initiarentur II,2,&3 *per tot.* quo effectu c. 4.
Gentiles Judæis semper immundi II, 5, 176.
Gentilium rituum callentissimi inter Patres Latinos Tertullianus, inter Græcos Clemens III,18,406. Gentium Jus. v. *Jus.*
Gergesæi non prorsus deleti VI, 13, 773.
Grotii libri de jure belli laudantur, I, 2, 35. I, 10, 123.

HAeresis. de Hæresibus qui scripsere I, 1, 5.
HEBDOMAS quid significet III, 15, 366.
Hebdomadis triplex ratio III, 19. 413.
Hebdomas Arabum, Turcarum, Persarum III, 22, 462.
Hecatæi opus de Ægyptiorum philosophia I, 1, 4.
Hegira seu fugæ Mahumedis, quis dies assignatus III, 20, 437.
HELLENISTÆ Judæi Græcienses III, 4, 287.
Hellenistæ, de Græcis interpretibus Bibliorum II, 4, 156. & *sæpissime.* & Hellenistarum versio II, 11, 256 *&c.* Hellenistarum versionis codex summæ antiquitatis in Anglia V, 8, 602. Hellenistica versio II, 5, 179.
Hellenistica lingua II, 1, 132. IV, 9, 542. III, 17, 399 *&* 400. Hellenisticus sermo II, 5, 170. Hellenistico sermone (de N.T.) II, 10, 250.
Heraclidis Pontici πολιτείαι I, 1, 4.
HERODEM Magnum, Alienigenam non Judæum fuisse, contra Scaligerum & alios defenditur V, 2, 19. 20. 21. *capp.*
ejus stemma *p.* 670.
nec Proselytus justitiæ integer fuit *c.* 21.
Herodiadis cum Herode Antipa matrimonium, unde illicitum V, 21, 685 &c.
Heredes feneratoris an & quatenus redderent usuram VI, 9, 751.
Hermippus, vitæ Pythagoræ Scriptor I, 2, 17.
HESIODUS explicatur III, 17, 395 396.
HETEROGENEORUM commixtio (e. g. lanæ & lini in veste, seminum diversi generis in eadem agri parte, animalium diversi generis ad coitum admissio, arborum diversi generis insitio) quatenus & cui illicita VII, 3, 339 *&c.*
Holocausta III, 8, 311 *&c.*
HOMINES. Hominum consideratio, vel ut universi natura æquales, vel ut unius civilis societatis ex pacto I, 7, 91 *&* 92. eorum vitam segregem fingunt aliqui. *ibid.*
Homines in Imperio Rom. vel Pagani, vel Christiani, vel Judæi II, 9, 243.
HOMICIDIUM. Ultroneum nullum, extra rationem pœnæ vel quasi, et Ebr. interpretatione legis permissum, ex materia de anathemate prolixe ostenditur IV, 10, 550.
Involuntarii, species tres IV, 1. 486. *&c.*
de fœtu in utero non necando IV, 1, 478 *&c.*
Homicidii genera, privatis, quasi mini-

ministris summæ potestatis, sub ratione pœnæ aut quasi, citra judicium forense permissa, intra cautiones certas, IV, 3. *per tot.*
ubi de, *Tuentibus se*, & *Zelotis.*
Homicidii interdictum explicatur IV, 1. ubi de *Vindice Sanguinis*, Homicidii pœna ne irrogaretur, exceptiones Ebræorum IV, 1, 481 *&c.*
HONESTORUM & Turpium discrimen & notitia, à Deo insita, cum respectu Imperii Divini I, 8, 94.
HORARUM vetustas quæ III, 21, 442 *&c.*
Hospinianus refellitur III, 21, 405.

IDOLOLATRIA. v. *Cult. extran.* Ebræis frequens II, 1, 130. & varia *p.* 131. non æque post primi templi excidium. *ibid. &* 132. ejus occasio prorsus sublata II, 2, 136 & 137.
Res mere naturales, etsi coli solitæ ab idololatris, liciti usus & possessionis I, 7, 215.
Idumæi, Judæi facti II, 4, 155.
Jejunia sabbato celebrari solita, unde & quo sensu Gentiles tradiderint III, 15, 369 & 370.
JESUS. de Jesu Talmudicorum fabula IV, 9, 544.
Jethro, πολυώνυμος II, 2, 144.
IMAGO. Imagines facere illicitum II, 6, 182 & 204.
Imagines distinguuntur II, 7, 109 & 110. ubi præsumtio, de cultu extraneo, &c.
Imagines discendi & docendi causa facere licitum II, 6, 185 *&c.* 196 & 203.
Imagines consecratæ, non consecratæ II, 8, 221.
Imagines animalium an & quas facere liceat II, 6, 192 *&c.*
Josephi de imaginibus sententia Talmudicæ disciplinæ dissona II, 8, 216 *&c.*
Imagines Cæsarum & Tiberii quomodo cultæ II, 8, 218 & 219.
Imagines Cæsaris aversari Judæi cur II, 6, 184. Judæorum de imaginibus Cæsarum responsa apud Josephum quo temperamento intelligenda II, 8, 220 & 221.
JEPHTHÆ votum IV, 11 *per tot.*
Imperare sibi, nemo potest; neque par pari I, 7, 92.
Imperatorum Constitutiones explicantur III, 19, 417.
INCESTUS. Interdictis de incestu an Gentiles obligarentur V, 11, 619 *&c.*
Affirmativa diversimode explicatur. Add. *Seldeni Uxor Ebraica lib.* 1. *c.* 3. 4. 5. 6.
Incestæ Gentium conjunctiones V, 11, 623 *&c.*
India portentosorum animalium fœcunda, II, 9, 239.
Inscriptio vetus corrigitur III, 18, 407.
INTELLECTUS AGENS quid Ebræis I, 9, 108 & 109. quid aliis 110 & 111. quid Christianis 112 *&c.*
Intervallum inter Legem & primordia rerum III, 8, 312.
JOSEPHUS cum Philone comparatur I, 2, 30.
Talmudicis sæpe adversus III, 15, 366. explicatur III, 15, 369 & 367. III, 23, 468 *&c.*
ejus versio Geleniana reprehenditur II, 8, 231.

JOSVÆ decreta in Terræ divisione; ubi temperamenta & modi dominii VI,2,704 *&c.*

ISRAELITAM Gentili tradere, capitale, cum casibus exceptis IV, 3, 498 &c.

Israëlitæ nolunt Noachidæ videri, sed Abrahamidæ I, 10, 118.

Jubilæorum celebratio quando cessârit II, 3, 150.

JUDÆUS. Judæum nomen II, 4, 156. lingva. *ibid. &* 157. Judæi nomen natalibus acquisitum peregrinitatem non statim abolebat V, 20, 675. Semijudæi proselyti V, 21, 683 *&c.* Judæus ex Judæis, Judæus ex Peregrinis II, 4, 194. Judæi potuerunt esse cives Romani II, 5, 169. Judaïsmo quomodo ingenui initiabantur II, 2 *per tot.* quomodo servi II, 3, 149. Judæis ritus Judaici indultu Principum permissi III, 14, 364.

Judæi in Ægypto Ptolemæorum temporibus I, 2, 17.

Romanis tributarii VI, 17, 789 *&c.*

Europæi monarchiam universalem affectabant VI, 12, 767 *&c.*

Judæi Alexandro militant citra curam causæ belli aut religionis disparis VI, 17, 789.

Judæorum Academiæ, Soriana, Pombedithana, Nehardaiensis tempore Theodosii, Arcadii & Honorii Impp. II, 9, 244. & Synagogæ frequentes. *ibid.* Immunitas *ibid.* & 242. privilegia. *ibid.* quibus post exuti *p.* 243.

Judæi Mauritanienses, interpretes Biblior. II, 12, 260. & *sæpe.*

Judæorum biga Josephus & Philo laudati I, 2, 28.

Judæi Anglienses occisi II, 6, 189. Anglia pulsi *p.* 190.

Judæi porcinum numen colere falso dicti; ut & Asinum, & Cœlum, unde. II, 1, 132.

JUDAS & Thamar, an matrimonio conjuncti V, 9, 608 *&c.*

Judæ in Thamaram judicium examinatur VII, 5, 849 *&c.*

JUDICIUM. Judicium superius & cœleste, tum inferius & humanum VII, 43, 843 &c. de Judicio divino, seu præmio & pœna cælitus expectandis VII, 9 *per tot.*

Judicia notant potestatem *deliberativam atq; constitutivam*, tum *judiciariam ac decisivam*, caputque Juris Naturalis sextum constituunt: judicii divini persvasione subintellecta VII, 8, 846.

Judiciorum jure, obedientiam civilem & imperium comprehendunt, ut & pœnas: relicto tamen summis potestatibus arbitrio augendi minuendique VII, 5, 848 *&c.*

Tribunalia *Ebræis*, III virorum, XXIII vir. per urbes, oppida, pagatim, præter LXXI vir. in quibus jus dicebatur secundum legem Mosaicam & instituta ac mores, tum originariis, tum Proselytis VII, 6, 854.

Tribunalia singularia Proselytis Domicilii & Noachidis in ditione Israël, & Judices vel Ebræi vel Proselyti, sed ab Judicibus Isr. constituti: cum exceptione in Dedititiis VII, 6, 854 &c.

Judicia in Proselytis Domicilii ob violatum jus Gentium imperativum aut interveniens VII, 7, 858 *&c.*

Judicia

Judicia extraordinaria. 1. ubi ex Gentilium litigantium compromisso Ebræus arbiter captus. 2. ubi aliarum *Gentium* lites cum Ebræis, sub judice, cui in utrosque potestas, agitantur VII, 8. 863. Mos utrorumq;. *ibid.&c.*

JUS. *Jus*, quid. I,4,45. Jus hominibus proprium est. I,4 & 5, *late.*

Jus proprie dictum omnimodum est aut

Divinum, idque vel

- *Naturale*, idqve vel
  - Obligativum
  - Permissivum
- *Positivum*, vel
  - Obligativum
  - Permissivum

Humanum I,8,103.

Jus *Obligativum*, jussis & interdictis constat I, 4, 46.

Juris *Permissivi* actus distingvuntur I, 8, 104 & 105.

Jus *Divinum* duplex *Naturale* & *Positivum* I, 8,100.

Naturale negant aliqui alastores I,3, 38. impugnavit Carneades I, 6, 80. I,7,88.

JurisNaturalis *Definitio* quorundam I,5,73. *Aristotelica* & aliorum explicatur I,7,85 & 86.

JuriNaturali, prima naturæ τὰ πρῶτα κατὰ φύσιν principium præstant, jurisque naturalis nomen induunt I, 1,2.

Juris Naturalis obligativi capita, Pactis standum, Fidem servandam I, 8, 105.

Juris Naturalis violationi divinitus pœnam imminere, etiam Ethnici agnoverunt I,8,97.

Jura Naturalia ante legem Mosaicam obtinuisse, mentibus inscripta, Patres docent I, 8,97 *&c.*

Jus Naturale ex legibus civilibus secernere, ardui operis I,3,40 & 41.

Jus Naturale quomodo immutabile, adversus Tholosanum I, 8, 97 & 104.

Jus Naturæ *vox Dei*, *vestigia*, *via*, *mandata*, *verba Dei*, I,8.100 & 101. quatenus est jus divinum, consensu Theolog. Jurisconf. Philos. Jura Naturalia Ebræi vocant *Judicia*, *Jura*, *Præcepta seu Mores*; reliqua à Numine imperata, appellant *Ritus*, *Statuta* I, 10, 119. Jus Naturæ vocatur Ebræis, *Præcepta Noachidarum* I, 8, 102.

Jus hominum commune, per excellentiam *Noachidarum* dici solet II,7,206.

Jus Noachidarum Adamo imperatum dicunt Ebræi I, 9,107. id quomodo intelligendum *p.* 108.

Jura Noachidarum Ebræis quæ I,3, 41. capita ejus juris vel *Majora*, vel *Obscuriora p.*42 *&* 43. capita Obscuriora distingvuntur VII,2, 832 & 833. adde cap. 3. Juri Noachidarum quædam à magistris tributa, non vere, sed in opprobrium Gentium seu Noachidarum VII,3,842. Jura Noachidarum simplicia, an in *Synodo Hierosolymitana Apostolorum* doceantur prolixe disquisitum VII, 12 *per tot.* Vestigia hujus juris in *Jobo*, colliguntur VII, 11 *per tot.*

Juris Naturalis ex Ebræorum disciplina *generalis designatio* I, 3. 37.

Jus Naturale Ebræi non metiuntur

tur *Gentium moribus*, *opinionibus*, *constitutionibus* I,6 per tot. neque ex *aliorum animantium actibus* eliciunt, cum quibus nullum hominum commune jus agnoscunt I, 4, 43 &c. neque ex *Rationis humanæ usu solo* I, 7 *tot.* sed indagant & designant *Numinis imperio, auctoritate atq; indicatione* I, 8 *tot.*
Juris Naturalis *capita majora septem* enumerantur I, 10, 116 *&c.* instaurata ubi & quando *p.* 120. Jure naturæ an Sabbati seu septimi diei observatio festa necessaria ex mente Ebr. III, 8, 315. Juris naturalis præceptis negativis quid affirmativi insit III, 1, 273 &c.
De officiis erga Numen ratio duplex: prior, qua Proselyti domicilii puniendi; altera, qua genus humanum citra pœnam forensem Deo obligaretur *p.* 274.
Jus Ebræorum alterum, ipsis aliisque Gentibus sive Imperativum, sive Interveniens, ex ipsorum libris sumendum I, 1, 11. II, 2, 135 *&c.*
Jus Gentium interveniens accedit Naturali I, 1, 2. Jus Gentium ad regendos Proselytos civili superinductum i. e. *Interveniens Gentium* II, 8, 205. *Jus interveniens* seu Ebræis atque Inquilinis, sive in eorum ditione vitam transigentibus singulare II, 7, 206. *Jure* interveniente à sapientibus introducto, Judæi quatenus Gentes respiciebant, inter se atque adJudaismum ejusque ritus sartos tectos conservandos regendi erant II, 5, 175.
Jus Gentium universè, quid I, 6, 74 & 75, quot modis accipiatur *p.* 76. quomodo inde argumentandum sit aut non. *ibid.* Gentes ipsæ quot modis accipiantur *p.* 77.
Jura Patis & leges quomodo ex consensu VI, 1, 695 &c.
Jus belli, quomodo ex consensu *p.* 696.
Jus ante Mosis tempora non traditum literis I, 9, 107.
Jusjurandum per sanguinem Abelis V, 8, 601.
Justus quis, ex mente Ebr. VII, 9, 871.
JUVENALIS explicatus II, 9, 239.

K*ollybus* numulariorum IV, 5, 510.
Κοσμοκράτορες III, 17, 397.

LACTANTIUS refellitur I, 2, 16.
LAERTIUS explicatur I, 2, 15.
Lapidationis pœnæ ritus IV, 8, 534.
Lares oppignorati, venditi II, 8, 224.
Latini (libertinorum genus) II, 5, 169.
LEX quid I, 7, 89.
LEX NATURÆ à Deo, Philosophis agnoscentibus I, 8, 94 & 95. mentibus inscripta *p.* 98 & 99.
Legis Naturalis *partes* ex Ambrosio I, 10, 15.
Lex *Mosaica* cippis inscripta, & 70 linguis descripta, ex traditione Rabbinorum III, 3, 284.
Legum civilium ex permissione Dei latarum obligatio I, 8, 106 & 107.
Lex mere pœnalis an detur I, 4, 58 *&* 59.
l. 5. *de stat. hom.* explicatur I, 4, 45.
Legislatores antiqui non nisi Numinis alicujus obtentu suis legibus auctoritatem quæri existimarunt I, 8, 97.
LIBERTAS naturalis à Numine hominibus

minibus permissa, jure varie superindacto temperata VI, 1, 694.
Absoluta & simplex, quid I, 4, 44. *Restricta & Temperata* quid. *ibid.*
LIBERTINI diversi ex jure Cæsareo II, 5, 169.
Libertini, Proselytis comparati II, 5, 167 *&c.*
Libertini Judæorum II, 5, 170 & 171, *Libertini in Actis* VI, 9. qui II, 5, 170 171.
Liciti ac Illiciti naturalis disterminatio I, 7, 91.
Λόγος quomodo interdum sumatur à Patribus in materia Juris Naturalis I, 8, 99 & 100.
LUCUS. *Lucum plantare*, nec Noachidi licitum II, 6, 181.
Luci ad Idol. plantati *umbra, transitus, volucres, ligna, pretium cinis*, illiciti usus II, 7, 214.
Ludo aleæ, talorum &c, quæsita, furti nomine censebantur, ex dominii obligationisque temperamento VI, 11, 760 &c. causæ add. *ibid.* licebat tamen Gentilibus, aut Judæo cum Gentilibus p. 276.
LUNÆ *phasis*, ejusque disciplina II, 6, 197 & 198 cum *schemate* duplici 199 & 202.
aëris temperies quid in ea possit p. 200.
præsagia ibid. &c.

MAGUS. Magi, *Hostana* dicti III, 19. 421. Eorum incestæ conjunctiones V, 11, 624 *&c.*
Magus, omnis idololatra II, 1, 134.
Magia infamis morte punita II, 7, 208.
Mahumedis fedus cum Christianis initum VI, 12, 769,
Mahumedanis causa belli dilatatio finium habetur VI, 12, 769, Mahumedani Historici quidam I, 2, 22.
MALCHUS est Porphyrius I, 2, 18.
Majoris partis jus VI, 1, 696.
MAMZERES Manifesti & Dubii, iiq; duplicis generis, eorum matrimonia, liberi V, 16, 655 &c.
Mamzeri permissum ancillæ conjugium V, 12, 639.
Mamzerum proles retinebat labem, nisi quod per matrimonium cum ancilla servilis conditionis, & hinc in libertatem venire poterat V, 16, 659, & 660.
Marahatha, quid IV, 9, 544 *&c.*
Martianus Capella veterum rituum callentissimus III, 15, 371.
MATRIMONIUM, vide & *Nuptias* & *Polygamiam.*
Matrimonii *definitio* ex jure Ebr. diversa à Christian. V, 1, 589.
Matrimonialis juris origo apud Ebræos V, 3, 565. Matrimonii *necessitas* p. 566, & 568. Matrimonium non consensu tantum sed concubitu perficiebatur V, 4, 572 *&c.*
Matrimonium Fratria, an juris Noachidarum, aut illi adiectum caput VII, 3, 840. Videatur *Seldeni Uxor Ebraica libr. I. cap. 12. usque ad 16.*
Matrimonium *cum fratris filia* V, 11, 631.
De *cognationis ratione habitâ* inter Initia rerum & Leg. Mos. V, 9, 607.
Consanguinitatis & Affinitatis gradus, quatenus matrimonii impedimenta sunt, explicantur, cum causis, V, 10, 614 *&c.*
Matrimonia *inter Judæos & servos ac ancillas, & exter.* V, 12, 601.

Matrimonia *Servorum & Ancillarum originis exteræ*, inter se invicem V, *17 per tot.* de matrimonio & concubitu, *cum captiva Gentili*, jure singulari V, 13 *per tot.* Proselytorum V, 14.

Matrimonia *Proselytorum inter se invicem aut cum Gentilibus*; & cognationis ratio inter fratres & parentes V, 18, *tot.*

MELCHISEDECI oblatio panis & vini an sacrificium III, 2, 278.

MEMBRUM. de *Membro animalis viventis* interdictum, vetat immanem crudelitatem in cetera VII, 1, *per tot.*

MENDACIUM. Mentiri in alterius, etiam Gentilis, damnum, nefas. VI, 3, 708. Mendacio quando locus, ex discipl. Ebr. IV, 3, 500 & 501. adde VI, 3, 709.

Mendicantes Judæi VI, 6, 735.

MENSIS. Mensium ratio apud Ebræos II, 6, 196 & 197.

Mensis Græcorum trifariam divisus III, 15, 372.

MERETRIX. de *vocabulo* meretricis *Ebraico* V, 4, 576 &c.

interdictum de Meretrice consideratur. *ibid.* Adde *Uxorem Hebraicam Lib. 1. cap. 11. sub fin.*

Metathemem B... I, 1, 4.

MINIMUM. Ubi de pœna ob comestionem illicitam sermo est, adhibetur apud Ebr. illa mensura, *quanta oliva est*: ubi de furto, *Protæ* seu numuli VII, 1, 826.

MOCHUS Tyrius *Historicus* I, 2, 22. Alius, *Medicus*. p. 23. Latinis, *Moschus*.

MONETA. *ejus cudendæ jus* quando ablatum Judæis II, 8, 227.

Monetarius ab uno judice absolutus, ab altero damnatus I, 3, 39.

MORIAH monti, nomen *Templi* tributum III, 6, 298.

MORS. ad mortem vitandam, quid liceret Ebræis II, 10, 247 &c.

MOSES. an bigamus V, 6, 586.

Mundus patet, quid. III, 17, 392.

Musica rationes in cælo ex Pythagor. sententia III, 21, 441.

Mutuum. v. *Usum.*

NATALIS. Ex *Natalibus* ut dignoscantur Servi, Gentiles, Pagani, Exteri, Regula est: quod *Proles Matris non Patris conditionem sequatur* V, 12, 643. V, 15, 654.

Natalitium thema Urbis Constantinopolitanæ III, 20, 428.

NATURA. *Natura Parens* sive Deus I, 8, 94. *Natura parere*, & Deo parere, ἐκ παραλλήλου sæpe Veteribus usurpata I. 8, 95 & 96.

Prima Natura, ut se habeant ad jus naturale I, 1, 2.

NEOMENIÆ, præter Neomeniam Tisri, non feriatæ III, 15, 369.

NEPOTES & NEPTES, filiorum & filiarum locum supplent V, 3, 568.

Nethinæi seu Dedititii V, 14, 647.

Nicolaus Damascenus, assentator Herodis V, 19, 671.

Nicolaitarum Hæresis, quomodo ex dicti errore orta I, 1, 9.

NOACHIDÆ. vid. *Gentiles*.

Noachidæ *genus humanum universum* I, 9, 107. I, 10, 117. exceptis Ebræis. *ibid.* & 118.

Noachidarum præcepta de jure naturali I, 8, 102. I, 10, 117.

NOACHUS heres orbis constitutus, Filiis dispertit VI,1,698. de uxore Noachi traditio, & filiorum uxoribus V, 9, 609 &c. cum eo, quot homines in Arca fuerint V,9,613 &c.
NOMEN, *absolute* pro sanctiss. Numinis nomine II,10, 247. Nomen *Tetragrammaton* II, 12, 261. Nomen Dei *proprium & cognomina, ibid.* Nomen Divinum quot modis profanetur. II.10,247 &c.
NOTITIÆ *communes*, hominibus innatæ I,7,85 & 86.
NUMA, non fuit Pythagoreus I, 2, 15. de libris, qui ejus nomine ferebantur *p.*16.
Numenii de Platone judicium I,2,23.
NUMISMA. Quibus usi Judæi II,8,225, 226.228&c. recensentur quædam II, 6,192 & 193.
Numismata, quæ feruntur ex illis, quibus Christus venditus II, 8, 227.
Numisma census apud Evangelistam VI,17,796 &c. cum imagine Tiberii, exhibetur II, 8,222.
NUMUS habuit duplicem *inscriptionem, obversam & aversam* VI,17,800, 801.
Numus *Schickardi*, cum *capite Mosis & inscriptione*, examinatur II, 6,186. *Seldeni*, ejus generis, itidem examinatur *p.* 187.
Numi Rhodiorum II,8,227. quos Seldenus habuit *p.* 228.
consecratio in Numis Cæsar. II, 8, 225.
NUMULARII. in Templo, qui fuerint, eorum Areæ: quæstus,IV,5,509. &c.
N.. n..i..a Romanorum III, 15, 377 &c.
NUPTIÆ. *Nubere, nupta verba* V, 4, 573.
Nuptiales ritus ante L. Mosis. V, 5 *per tot.*
de Nuptiis patruelium, amitinorum seu consobrinorum *ll. Rom.* V, 11, 631.
Nuptias aversatur Essenorum secta altera V,3, 570 &c.
Nuptiarum necessitas apud Gentiles V,3,570.
Nymphodori Νόμιμα τῆς Ἀσίας, I,1,4.
OBLIGATIO, *quid*, I, 4, 46. prima inter personas & jus relatio. *ibid.* Ejus *origo & natura* I, 7. 91 & 92. Ejus origo *in jure permissivo* I,8,105. *Obligatio naturalis non inducit pœnam*, secundum Jurisconsultos, quorum sententia explicatur, & cum Philosophiâ conciliatur, I,4,47 &c.
Obligatio inest legibus civilibus *naturalis & civilis* I,8,106 & 107.
Obligatio inter deos unde I,7,93.
OCCUPANTIS fiunt bona nondum occupata, cum exemplis VI, 4, 712 &c. v. *Dominium.*
Occupationis titulus pacto & consensu per genus humanum propagato admittendus, alios demum excludit VI, 4,718.
Occupatio fundi, qui ante nullius in bonis, non dabat dominium occupanti VI, 4, 713. usque dum fundum coleret. *ibid.* &c. jure Ebr. & Gent. al. Ita de rebus plane derelictis *p.* 714.
Bona Gentilium deperdita, occupanti Judæo cedebant. *ibid.* aliter de Judæorum bonis. *p.* 715. Pros-

elyti Justitiæ bona, sine herede morientis occupanti ced. p, 716.
OCELLUS Lucanus explicatus V, 11, 628.
OFFICIA. de officiis hominum universalibus, Philosophi & Legislatores egerunt I, 2, 13.
Officia Necessaria & Accessiones I, 1, 8.
Officia universalia & naturalia ex corpore Mosaico colligere, arduum. I, 3, 38 & 39.
Omophagia Gentilium VII, 1, 828.
Orientalium rerum & scriptorum quanta copia perierit I, 2, 27.
Oracula Apollinis I, 2, 2.
ORPHEUS corrigitur III, 19, 420.
OVIDIUS explicatur III, 15, 368, III, 17, 404.

PAlæstinus, Græcis & Rom. dicebatur Judæus III, 15, 368.
Pallaca. παλλακὴ, pellex V, 7, 594.
PARENTES. de Parentibus honorandis jus naturale: ejus explicatio: derogatio duplex apud Ebræos VII, 2, 833 &c. in Mara addit. præcept. I, 10, 120 & 121.
PATRIARCHARUM Generationes, & tempora earum V, 3, 566 &c.
PAUPER, quis, secundum Ebræos VI, 6, 730 &c.
Pauperum jus apud Ebr. cum Temperamento VI, 6, 724 &c. eo jure an Gentiles gauderent p. 734.
Pauperies, non continetur interdicto furti. VI, 2, 690.
PENTATEUCHI versio Græca à LXX. Interpretibus, jejunio celebrata III, 3, 284, & 285.
PENTECOSTE quid Veteribus Christianis III, 18, 409.
PEREGRINI nomine seu Proselyti quis intelligatur in II. Pauperum, VI, 6, 733.
Peregrinitas retenta in Proselytis II, 4, 164. alia etiam exempla p. 165, ejus effectus V, 10, 675.
PERMISSIO & Jus permissivum spectat ad actus adiaphoros, ex ratione obligationis nondum præstitutæ & pœnæ absentis I, 4, 52.
Persici Imperii chronologia nova, ex Batricide I, 2, 19, & 20, ex Mahumedanis p. 22.
PHARISÆORUM (cum Scribis) ἔξοχὴ I, 2, 30 & 31. cur à Josepho Stoicis comparentur. ibid.
Pherecydes Syrus Barbaricæ Philos: discipulus I, 2, 24.
PHILO explicatur III, 4, 364. ejus versio corrigitur, p. 364 & 365.
Philo philosophiam generalem subinde tractat I, 2, 29 & 30.
Philoponus quando floruerit III, 19, 416.
PHILOSOPHI, quid & quomodo ab Ebræis hauserint I, 2, 24 &c. Philosophis quibusdam ante Christianismum, qui Patres salutem attribuant I. 2, 32. Philosophorum quot secta ex mente Varronis, & dissidia & errores I, 7, 88 &c.
Philosophia vel ut sectarum est, vel ut generale sapientiæ pietatisque studium est, accipitur I, 2. 29.
Philosophia civilis, circa officia vel Deo ab hominibus, vel his inter se debita versatur I, 1, 1. variæ in ea & diversæ sententiæ, & cur p. 8 & 9.
Philosophiæ Barbaricæ pars optima Ebræorum, sola superstes I, 2, 28.

Philosophiæ *Græcæ* & *Latinæ* scita Patres collegerunt, & quid, I, 5. quomodo philosophiâ veterum utendum. *ibid.*

Picturam laudat Philo II, 8, 235.

picturæ & imaginum varietas II, 9, 245.

Piscandi jus, quatenus exspirat VI, 4, 713.

PLANETARUM nomina in diversis linguis III, 22, 461. in cœlo ordo & loca diversimodè tradebantur III, 21, 449.

eorum nomina quando *diebus indita*; quo ordine, & ordinis ratione III, 19, 417 &c.

PLATO multa ex disciplina Ebræorum & Mose hausit I, 2, 14 & 16 & 17 & 23. quando floruerit. *ibid.*

POENA, vox *impropriè* accepta I, 4, 57 & 58. *definitio* propriè dictæ. *ibid.*

pœnam inducit naturaliter obligatio I, 4, 46. Pœnæ formalis causa est vindicta, sive quod sit retributiva, quia peccatum est. I, 4, 51. Pœnæ non præfiniuntur specialiter ex jure naturali, secundum Ebræos II, 1, 130.

Pœnis adnumerantur actiones & coërcitiones forenses I, 4, 47, pœnas quæ perimant aut differant. *ibid.* Sententia Ethnicorum *pag.* 49 & 50. in pœnæ ratione etiam cædes bellica continetur IV, 11, 555. *Pœna Divina* Noachidas manens, *Excisio corporis & animæ*, ob cultum extraneum (cujus species Molochi sacrificium) & blasphemiam: excisio animæ, ob sex incestos concubitus VI, 10, 876.

Pœna divinitus manens Ebræos *Excisio seu Gehenna*, cujus tria genera singillatim recensentur VII, 9, 872.

Pœna apud inferos Ethnicis credita, ad juris naturæ violationem relatæ I, 8, 97.

Pœna violationis septem præceptorum Illustriorum Juris Naturalis, Noachidis & Proselytis Domicilii, capitale supplicium seu gladius: Ebræis autem, gladius tantùm in homicidio, in nonnullis præcept. minor pœna VII, 6, 856.

Pœnarum genera Ebræis *combustio*, *lapidatio*, *strangulatio*, *gladius* VII, 6, 854.

POLYBIUS *explicatur* II, 8, 235.

POLYGAMIA in *oriente* usitata, non item in *occidente*: repetuntur gentes & leges V, 6, 587.

de *Polygamia Patrum* diversæ sententiæ. V, 6, *per tot.* ex jure naturali, ante Leg. Mos. licita Ebræis habetur *p.* 585, vid. *Uxor Ebraica, lib.* 1. *c.* 9.

Πορνεία de incestu VII, 12, 890 & 891.

POTAMO Alexandrinus auctor Philosophiæ eclecticæ I, 1, 6.

Præda, v. *Bell.*

PRÆMIUM DIVINUM, *bonum Justis repositum*, *præmium justorum*, *vita futuri seculi*, *hortus delitiarum*, *Paradisus*, *Mons Domini*, *Templum Domini*, *Domus Domini*, *porta Domini*, VII, 9, 871.

Præmium divinum in altero seculo Noachidis ob septem Præceptorum custodiam decernunt Ebræi VII, 10, 877 & 878.

Prærogativæ seu præcedentiæ *Regula* VI, 19, 819 &c.

PRETIUM majus minusve in emtione, seu

ne, seu damnum ex impari pretio VI, 5,721 &c.

Principia practica & prima. I,7,86.

Proles, apud Gentiles sequitur Matrem. sensus regulæ VI,8,746.

PROPINQUITATUM gradus *jure Civili* V,21,632 &c. jure *Pontificio* 633. *Orientali & Ecclesiast.* 634. *Mahumedano* 635 & 636.

PROSELYTUS. de *Proselytis* alibi agit Auctor; nempe *de Successione c.* 26. *Proselytos facere*, quid tempore Abrahami fuerit I, 8, 103. *Proselyti* quomodo Davidis & Salomonis tempore *non admissi* dicantur II, 2, 145 &c. de iis L. in Cod. Theodos. explicatur *p.* 147. Proselyti *ex timore* II, 2, 147. eos faciendi mos recens *p.* 148. Proselytis quæ non tribuebantur II,4,162 &c. Proselyti partiarii V,17,661.

Proselytus Justitiæ seu justus fiebat Gentilis, *Circumcisione*, *Baptismo*, *Sacrificio*, II,2,138 &c. ubi describuntur ritus, personæ, tempora, exempla. Proselytus Justitiæ quid consequeretur *Initiatione* II,4,155.

Proselyto Justitiæ, nomen *Judæi, Ebræi*, *Israëlitæ* tribuebatur *p.* 156 & 157. *posterorum* conditio *ibid.* Proselyti Justitiæ in aliis, paris conditiones erant cum *originario*, *in re matrimoniali* disparis V, 14, 646. &c. Proselyti just. alii *perfectæ*, alii *imperfectæ* conditionis V, 21, 681 &c. *Proselyti Domicilii*, qui VII Præcepta Noachidarum receperant II,3,150 & 151. quomodo initiabantur *p.* 152. quando cessaverit mos 153. cum jam cessasset admissio, *instar Proselytorum* domicilii II,5,174.

Proselytorum Domicilii quæ conditio *p.* 173. iis interdicti *ex jure interveniente*, actus omnimodi, qui viciniorum gentium Idololatriam ejusque ritus omnino saperent, aut imitari viderentur; Israelitis ex *civili jure* vetiti II,7,208. Proselytis domicilii *preces & adorationes in templo Hierosolymitano* permissæ III, 4, 286 & 287. Iidem tamen *observatione Sabbati* exclusi III, 12,349.

Proselyti intra portas nomen; modo pro justitiæ, modo pro Domicilii Proselyto accipitur III,12,352. de *Proselyta prole* II,4,166.

Pseudogorionides Scriptor satis futilis II,8,232.

Publicani, cur Judæis invisi II,5,178.

Puerperæ servandæ causa, an fœtum liceat occidere IV,3,502 & 503.

PYTHAGORAS quando floruerit I,2, 17 &c. longævitas ejus unde *p.* 21. celebritas *p.* 23. ex disciplina Ebræorum multa transtulit I,2,14 &c.

Q*uasi* pœna, *quasi* vis, quid. IV, 3, 502.

R*abbi Jose Ben Chilpeta* describitur III,9,328 & 329.

Rabbinorum *cognomina encomiastica*, ut Magistrorum Theologiæ Scholasticæ *p.* 329.

Racematio, in jure egenorum VI,6,725.

RAHAB proselyta II, 2, 145. Josuæ nupta ex traditione V, 15, 651 & 652.

RATIO cur non habeatur norma Juris Naturalis ap. Ebræos I, 7. *per tot.* Rationis usus *simplex & nudus*, tum

Auctoritate superiori directus, I,7,88. ille prior incertus, & in contrarium tendens *p.* 89. suadet non jubet *p.* 91.

Regeneratio, in Jure II, 4, 158 & 159.

REGES TERRÆ, qui VI,18.806 & 811. *Regum filii*, omnes Israelitæ dicti 809. *Diverbium*.

Relictum per oblivionem, in jure Pauperum VI, 6, 725.

Reserrandi Idolum & vasa ejus, *mos*, apud Gentiles II,7,213 & 214. *Reserratio* vendendarum Imaginum divin. apud Rom, II,8,224.

SABBATUM. Ejus *celebratio solennis* in quibus consistat III,9, 316. *Tempus & Locus Institutionis* in statione Isr. Mara ponitur à Talmudicis *ibid.* & 317. fusissime usque ad 331. & I,10, 110. Sabbati instituti *causa & ratio* III,10. *per tot.*

Sabbati observatio *Ebræis propria* III. 10, 334. Hinc *sponsa* dicitur Ebræis, *ibid.* Sabbati Hebdomadici observatione *Proselyti Domicilii exclusi* III, 12, 349. &c,

Sabbati *Benedictio & Sanctificatio* quam variè exponatur III, 13,355. &c. *observationis prima* Locus & Tempus III, 11, 335. *per tot.*

Sabbati præceptum, *à cæteris in decalogo diversum* I,8,09. Sabbati seu septimi diei festa observatio an ex *Jure naturæ necessaria* III,8, 315. quomodo hæc quæstio tractanda. *ibid.* Sabbati præceptum *Mahumedani quidam* Naturale faciunt III, 13. 359. de cultu Sabbati seu septimi diei, quid profani scripserint, & quomodo *Judæis proprium* fecerint III, 15, 367 &c. quæ apud ipsos Gentiles cultum significare videntur, afferuntur & explicantur III,16 & 17. *tot.*

Sabbatarii, Judæi vocantur Martiali III, 15, 369.

Sabbata, omnia festa Judæorum & jejunia. *ibid.*

Sabbati iter, *Majus & Minus*, quod III,9,317 &c. modus *dimetiendi p.*320 *recentiorum* sententia 325. &c. *Feria* dicuntur prima, secunda, tertia Sabbati III,17, 401.

Sabbaticus fluvius commentum III, 13,359.

SACRA *peregrina*, Romanis quæ III, 17,403.

Sacratissimus Imperator, & cætera ejus, *sacra*, II,8,225.

SACRIFICIUM, *Abelis & Caini* explicatur à Rabinis III, 8, 314.

Sacrificia quæ & cur *spontanea* III, 8, 310. *Expiatoria, Propitiatoria, Pacifica p.* 311.

Sacrificia *à Gentilibus accipere*, an ulla licuerit III,7,304, &c.

Sacrificia *Gentilium cruenta & incruenta* II,1,280 & 281.

Sacrilegium laxiore significatu ap. Romanos II,8,125.

SADDUCÆI *Traditiones majorum* damnabant I,2,51.

SALMASII opera de *usuris* laudantur VI,10,759.

SALOMONIS cum *filia Pharaonis* matrimonium, & *cæteris aliis* V,14,649, V,15,652.

Samaritani Judæis invisi cur II, 5. 177.

SAMSONIS matrimonium cum Timnathæa & Dalila proselytis factis V. 15,652.

SANGUIS, *de esu sanguinis triplicis*, vetito Israëlitis & Noachidi, VII, 1, 825. &c. cum *temperamento p.* 829.
de *esu & potu sanguinis* Avicenna Mahumedanus, sæpè *in re medicâ* egit, præter edictum Mahumedis VII, 1, 829.
Sarandib mons, quis III, 11, 347.
SATURNI dies, quatenus *ater* III, 7, 405. III. 8, 406.
SCALIGER (*Josephus*) refellitur III, 19, 420 & 433.
Scillini aceti beneficio longævus Pythagoras I, 2, 22.
Scriptor Græcus nondum editus III, 19, 420.
Septies. Soli singulare III, 19, 422.
Septizonium Romæ III, 20, 433.
Sepultura hostium VI, 16, 783.
SERVUS & SERVITUS. *Servitus* in *fœdere* cultum & deditionem notat VI, 14, 774.
Servitus, in pace, unde apud Ebræos VI, 7, 737. *cum quis se in servitutem mancipabat* aut ex *Fori addictione*, aut ex *Patris addictione. ibid. &c.* Servi à Gentilibus acquirebantur *venditione, permutatione, syngraphâ*, addita *corporali possessione, regis voluntate*, VI, 8, 743. illi quomodo *haberentur, servitute solverentur* 744. *&c.*
Lex de *aure perforanda*, ad addictum ex sententia fori pertin. VI, 7, 740.
Servitutis *finiendæ* modi VI, 7, 739.
Servi Judaismo initiati *retenta servitute* II, 5, 172. eorum conditio diversa à servis Ebræis *originariis. ib. Servi & libertini* quomodo Judaismo initiarentur II, 3, 149, & 150. Servi addicti, *uxor & liberi* non serviebant, & tamen alebantur, VI, 7. 739, &c.
Servitus ea *sexennio* perimebatur: omnis *Jubilæo. ibid.*
in *servos emtos* non licitum dominari cum duritia VI, 7, 739.
servitutem *ex jure captivitatis* Ebræ[illegible] admisere ita, ut *apud Gentiles* servitus mere personalis non esset; *apud* [illegible]*se* autem, in bello captis aut emtis servis Gentilibus esset VI, 19, 815.
Servo quomodo & cui, poterat dominus *ancillam conjungere* VI, 7, 740. servorum *contubernia* ex *Domini* arbitrio valebant aut solvebantur V, 17, 662.
Feminarum jus singulare, quæ nec ipsæ se in servitutem addicere, nec servos emere poterant VI, 7, 738. & 739.
Servilis cognatio pro nulla V, 17. 662 & 663. jure civ. Rom. quatenus attendatur. *ibid.* Servo non erat *jus agnationis* VI, 8, 746. Servo *familia, cognatio, prosapia* non est V, 3, 568.
Sibyllini libri tres ex novem, I, 2, 18.
SICLI Ebræorum exhibentur II, 6, 193.
SIMON *Zelotes.* unde dictus IV, 4, 50[illegible].
SIMPLICIUS veterum Philosophorum sententias conservavit I, 1, 9.
Sinensium Constellationes & Fasti III, 22, 464 & 465.
Signis militaribus Rom. divinus cultus exhibebatur II, 8, 219.
SOLONIS *Elegia*, de annis climactericis agebant III, 17, 398. *& p.* 401.
SORORUM cum fratribus matrimonia V, 8. 605 &c. *inter Adami & Evæ liberos* per indulgentiam licita V, 1, 558. V, 8. *per tot.* apud *Persas* V, 8, 625. apud *Græcos* probata, improbata *p.* 629. *&c.*

Spicileg-

Spicilegium, in jure Egenorum VI, 6, 725.

Statuarum erectio Proselyto Domicilii etiam prohibita II,6,180 & 181.

STOICORUM *dogmata* cum Pharisaicis seu Talmudicis collata I,2,31 & 32.

SVETONIUS explicatus III, 15, 369. & III,17,399.401.&c.

SYNAGOGA,quid,IV,9,540 & 541.

Syngrapha in emtione agri necessaria VI,4,747.

TACITUS *explicatus* II, 4, 165. II, 3, 168.III,6,303.III,11,342.III,15,367. III, 17, 403. III,22,460. IV,1,480 & 481. V,11, 631. V,12, 642. VII,9,875. *reprehensus* II,8, 220.

TALMUD. De Talmude *Babylonio* & *Hierosolymitano* II, 5,179.

Talmudicum corpus in studiis Ebraicis, quod in Rom. Pandectæ & Codex I,2,28.

Talmudicum corpus Cardinales Inquisitores *igni damnarunt*: Pontifices nonnulli quatenus *toleraverint*, aut *interdixerint*, I, 2, 33 & 34. *Utilitas ejus* ab aliis agnita enumeratur. *ibid.* & 35.

de Talmudicis scriptis *qui egerint* I, 2,36 & 37. *in marg.* qui & quando inter Christianos uti iis cœperint I, 10, 122.

TEMPLUM. *Vocis* significatio apud Ebræos & Gentiles III, 6, 301 & 302.

Templum *Herodianum*, imitabatur *Zerobabelianum*; hoc autem imitabatur *Salomonicum* III, 6, 299 & 300.

Qui de *Templi fabrica* scripserunt, laudantur nominatim III, 6, 300 301.

TERRA, pro Terra Israëlitica VI, 18, 807. *Terra Israël* quæ VI, 16, 787 &c.

TERTULLIANUS explicatus III, 18 405 &c.

TESTAMENTUM alienatio per testamentum VI,5,723. de *Testamento Proselyti ibid.*

THEOPHILUS Antiochenus quando floruerit III,19,416.

THEOPHRASTI πολιτικὰ ἤθη I,1,4.

THEOPHYLACTUS *corrigitur* III,9, 318.

TIBULLUS *explicatur* III,17,405.

Tituli erecti à Jacobo & Mose II,6,181.

TRIBUTUM. in Federe, & obligationem *ad pecunias*, & *ad operas* significat VI, 14, 774 &c. varie indicitur p. 777.

Tributa *Romanis pendunt Judæi*, frustra reclamantibus nonnullis, ex jure victoriæ & deditionis imposita VI, 17,790 &c.

de *Tributo Cæsari solvendo* apud Evangelistam, *Freberi* sententia VI,17, 793 &c. & *Aliorum* 769 &c.

quale Tributum *Christus solverit* VI, 18,806 &c.

TROGUS Pompejus, sive Justinus *explicatur* III,11,342. III,15, 367.

TUTELÆ *sui*, & *Aliorum*, ad depellendam vim illatam causâ necis, aut adulterii, aut incestus, aut pæderastiæ, moderamen legitimum IV, 3, 498.

VARRO *explicatur* V,3, 570.

VELUM πρόναος *Herodiani* II, 6, 195. *Tabernaculi Mosaici*. ibid.

Velum, pro *flameo sponsarum* V, 5, 58. v. *Uxor. Ebraic. lib.* 2. *c.* 15.

Aaaaaa

Vela, pro *auleis* II, 9, 238. *Vela Judaica*, an dicta, & quæ II, 9, 245 & 246.
Vendere se, nisi ultima necessitate, nemo poterat VI,7,738. & tum, an *Proselyto* & *Gentili p. 739.*
Vestimenta lacerandi mos, II, 12, 264 & 265. interdictus *Sacerdotibus*, quatenus. *ibid.* &c.
VETTIUS Valens Astrologus, priscus MSC.III.20,425 & 426.quis *p*.428.
Vetustiora suo seculo, *tradentibus* fides adstruitur I,2,37.
Via Dei, quid VI,17, 791.
Victima vitiosa III, 7,306.
Vindex Sanguinis, quis IV, 1, 474 *&c.* 483 *&c.*
Visus obstacula I,1,6 & 7.
Vitis aurea Pompeio donata, quid II, 8, 23 *&c. Altera*, supra portam Templi Herodiani. *ibid.* &c.
Umbilicus Telluris, & Maris, quis Ebræis locus III,11,346. & Aliis *p*. 347.
VOTUM. *Voti & rei in votum venientis* consideratio VII,2,835 *&c.*
Votum Jephthæ IV,6, 517. IV, 11 *tot.*
Vota æstimationum IV,7.519.
Urbes à Salomone Hieramo donatæ VI, 16,788.
USURA *determinata* seu in Sacris prohibita; *Pulvis usuræ*, dicitur, quatenus ex scitis majorum superinductis vetita usura. VI,9,749.
Fœnerator non *plagis* luebat, sed *usuram* tanquam rem furto subreptam, *reddere* cogebatur *p*. 750. an, & quomodo *heredes* 751. L. de Usuris *Tempeммmenta* VI,9,753 *&c.* Usuræ jus circa *Proselytum Justitiæ*, ante Proselytismum & post contractæ VI,10,758.
Usura adversus *Gentilem* & *Proselytum Domicilii* licita, quatenus VI, 10, 756 *&c.* adversus Judæum Apostatam *p*. 758.
VULCATIUS Gallicanus explicatus III,17,401.
Uxor. Etymon ejus V,7,596. quot modis fieret apud Rom. *ibid.* adde *Uxor. Ebr. lib. 2. c. 20 & 21.* Hæc vox sæpe *sexum* tantum notat V, 7, 597.

Wodan & Woden/ quid. III,22,460.

ZAbii qui, eorumque ritus II, 7, 107 & 208.
Zabrutus, quis I,2,18.
ZELOTARUM *jus*, ex traditione IV, 4, 503 & 504. an *Christi factum Matth.* 21,12 huc referendum, IV,5.
ZIN describitur geographicè III, 11, 345.
Zona pro cujuslibet Planetæ sede, orbe, spatio circulari III,20,431 & 432.
Ζωναῖοι θεοὶ, ἄζωνοι *p*. 432.
ZOROASTRÆ ætas III,19,410. vocatur etiam *Zaradshath* II,7,107.

Cum forte Hebraica quædam sint transposita,
B.L. sic redigat in ordinem.

P. 24. l. 33, 34. בכל מה שהיתה סברתו הולקת
על תורתם ומדכך לאיש אחר

p. 102. l. 17. כצטון בנו נח

p. 103. l. 5, 6. עד זמן דהוה מגייר יתהון ומליף יתהון
אורחא דעלמא

p. 173. l. 8, 9. אין נותנין בתוכה מקום לגר תושב